

W. Johnson (Sen)

Προλετάριοι όλων τῶν χωρῶν, ἐνωθεῖτε!

ΛΕΝΙΝ

ΑΠΑΝΤΑ

ΠΛΗΡΗΣ ΕΚΔΟΣΗ

16

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΡΩΣΙΚΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ
ΚΑΙ Η ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΟΜΑΔΑ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΜΑΡΞΙΣΤΩΝ

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΓΙΝΕ ΜΕ ΑΠΟΦΑΣΗ
ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

ИНСТИТУТ МАРКСИЗМА-ЛЕНИНИЗМА ПРИ ЦК КПСС

В. И. ЛЕНИН

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

ИЗДАНИЕ ПЯТОЕ

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА • 1973

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ - ΛΕΝΙΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΕ ΤΟΥ ΚΚΣΕ

Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΑΠΑΝΤΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΤΟΜΟΣ

16

Ίούνης 1907 – Μάρτης 1908

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ»

ΑΘΗΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ δέκατος ἕκτος τόμος τῶν Ἀπάντων τοῦ Β. Ι. Λένιν περιέχει τὰ ἔργα πού γράφτηκαν ἀπό τόν Ἰούνη τοῦ 1907 ὡς τό Μάρτη τοῦ 1908. Ὁ τόμος αὐτός καί μιά σειρά ἐπόμενοι τόμοι περιλαμβάνουν τὰ ἔργα πού ἔχουν γραφεῖ ἀπό τόν Λένιν στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης, σέ μιά ἀπό τίς πιά δύσκολες περιόδους στήν ἱστορία τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος.

Ἡ τσαρική κυβέρνηση, ἀφοῦ πραγματοποίησε στίς 3 (16) τοῦ Ἰούνη 1907 τό πραξικόπημα, χτύπησε ἀλύπητα τούς ἐπαναστατημένους ἐργάτες καί ἀγρότες. Ἐκτακτα στρατοδικεῖα καί καταδιωκτικά ἀποσπάσματα πού ἐκτελοῦσαν κατά χιλιάδες τούς ἐργάτες καί τούς ἀγρότες, ἐξορίες καί κάτεργα γεμάτα ἀπό ἐπαναστάτες, σκληρές διώξεις τῶν μαζικῶν ἐργατικῶν καί ἀγροτικῶν ὀργανώσεων καί τοῦ ἐργατικοῦ τύπου, αὐτά εἶναι τὰ βασικά γνωρίσματα πού χαρακτηρίζουν τήν πολιτική κατάσταση τῆς χώρας σ' αὐτή τήν περίοδο.

Ταυτόχρονα ἡ περίοδος αὐτή ἀποτελοῦσε ἕνα ἰδιαίτερο στάδιο ἐξέλιξης τοῦ τσαρισμοῦ πρὸς τήν ἀστική μοναρχία, πρὸς τόν ἀστικο-μαυροεκατονταρχίτικο κοινοβουλευτισμό, πρὸς τήν ἀστική πολιτική τοῦ τσαρισμοῦ στό χωριό. Ὁ τσαρισμός, προσπαθώντας νά δημιουργήσει γιά τόν ἑαυτό του ἕνα ταξικό στήριγμα στό πρόσωπο τῶν κουλάκων, ἀκολούθησε τό δρόμο τῆς βίαιης καταστροφῆς τῆς ἀγροτικῆς κοινότητας, τό δρόμο τῆς ἐφαρμογῆς μιᾶς νέας ἀγροτικῆς πολιτικῆς πού ὁ Β. Ι. Λένιν τήν ὀνόμασε «ἀγροτικό βοναпарτισμό». Ἦταν μιά προσπάθεια προσαρμογῆς τοῦ τσαρισμοῦ στίς καινούργιες συνθῆκες, μιά προσπάθειά του ν' ἀνοίξει τήν τελευταία δικλείδα γιά ν' ἀποτρέψει στό μέλλον τήν ἐπανάσταση.

Ἡ πολιτική ἐπίθεση τῆς τσαρικήσ κυβέρνησης ἐνάντια στήν ἐργατική τάξη καί τίς ὀργανώσεις της συνοδευόταν ἀπό τήν οἰκονομική ἐπίθεση τῶν καπιταλιστῶν πού ἐπιδίωκαν τήν ἐξαφάνιση τῶν κατακτήσεων, οἱ ὁποῖες εἶχαν ἐπιτευχθεῖ στήν πορεία τῆς ἐπανάστασης. Ὁ μισθός ἐργασίας ἐλαττωνόταν παντοῦ, ἡ ἐργάσιμη ἡμέρα μεγάλωνε, πραγματοποιοῦν-

ταν πλατιά τὰ μαζικά λοκάουτ, ἀπολύονταν οἱ ἐργάτες πού εἶχαν ἐπαναστατικές τάσεις, ἐπεκτείνονταν οἱ «μαῦροι πίνακες» κτλ. Στά 1907-1909 ἡ βιομηχανία βρισκόταν σέ ὕφεση· σέ μιά σειρά κλάδους γινόταν μείωση τῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν· μεγάλωσε ἡ ἀνεργία.

Ἡ τσαρική κυβέρνηση καταδίωκε μέ ἰδιαίτερη ἀγριότητα τοὺς μπολσεβίκους σάν ὑποκινητές τῆς πάλης κατά τῆς ἀπολυταρχίας, σάν τοὺς πῖο ἀδιάλλακτους ἀντίπαλους τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος. Ἡ τσαρική ὀχράνα προσπαθοῦσε νά συλλάβει τόν Β.Ι. Λένιν πού βρισκόταν τότε παράνομος στή Φιλλανδία. Μέ ἀπόφαση τοῦ μπολσεβίκικου κέντρου ὁ Λένιν περνάει στά βάρη τῆς Φιλλανδίας κι' ἔπειτα, τό Δεκέμβρη τοῦ 1907, φεύγει στό ἐξωτερικό.

Ὁ Λένιν μέσα στίς δύσκολες συνθῆκες τῆς ἀντίδρασης πού εἶχε ἀρχίσει τήν ἐπίθεση, ἀνάπτυξε μιά τεράστια θεωρητική καί ὀργανωτική δουλιὰ γιά νά ἐδραιωθεῖ τό Μπολσεβίκικο κόμμα, νά προετοιμαστοῦν καί νά συνενωθοῦν οἱ δυνάμεις γιά τή μελλοντική ἐπανάσταση. Χαρακτηρίζοντας αὐτή τήν περίοδο, ὁ Λένιν ἔγραφε ἀργότερα στό βιβλίο του «Ὁ "ἀριστερισμός", παιδική ἀρώστια τοῦ κομμουνισμοῦ»: «Χρόνια τῆς ἀντίδρασης (1907-1910). Ὁ τσαρισμός νίκησε. Ὅλα τὰ ἐπαναστατικά καί ἀντιπολιτευτικά κόμματα συντρίφτηκαν. Κατάπτωση, ἀποθάρυνση, διασπάσεις, σκόρπισμα, ἀποστασία, ἡ πορνογραφία στή θέση τῆς πολιτικῆς. Δυναμώνει ἡ τάση πρὸς τό φιλοσοφικό ἰδεαλισμό. Ὁ μυστικισμός εἶναι τό περίβλημα τῶν ἀντεπαναστατικῶν διαθέσεων. Ταυτόχρονα, ὅμως, ἀκριβῶς ἡ μεγάλη ἤττα δίνει στά ἐπαναστατικά κόμματα καί στήν ἐπαναστατική τάξη ἓνα πραγματικό καί ὠφελιμότερο μάθημα, μάθημα ἱστορικῆς διαλεκτικῆς, μάθημα κατανόησης, ἰκανότητας καί τέχνης γιά τή διεξαγωγή τοῦ πολιτικοῦ ἀγῶνα. Στή δυστυχία φαίνονται οἱ φίλοι. Οἱ νικημένοι στρατοὶ παίρνουν καλά μαθήματα». (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 31ος, σελ. 11).

Στά ἔργα πού μπῆκαν στόν τόμο αὐτό, ὁ Λένιν ἐπεξεργάζεται τὰ προγραμματικά ζητήματα, τὰ ζητήματα τακτικῆς, καθὼς καί τὰ ὀργανωτικά ζητήματα τοῦ μπολσεβικισμοῦ, ὑπερασπίζει καί ἀναπτύσσει τή μαρξιστική θεωρία στήν πάλη κατά τῆς ἀστικῆς ἰδεολογίας, τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ. Ἰδιαίτερη προσοχή δίνεται στή μαρξιστική ἐκτίμηση τῆς κατάστασης πού διαμορφώθηκε καί στά καθήκοντα τοῦ κόμματος σέ σχέση μέ τήν ἐπίθεση τῆς ἀντίδρασης, στήν ἀνάλυση

τῆς οἰκονομίας καί τῆς διάταξης τῶν ταξικῶν δυνάμεων στή χώρα, στή συνόψιση τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης καί στίς προοπτικές τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης.

Ὁ Λένιν, χαρακτηρίζοντας τίς ἰδιομορφίες τῆς οἰκονομίας τῆς Ρωσίας, ὑπόδειξε τή βαθιά ἀντίφαση πού καθορίζει τά ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης: «ἡ πῖο καθυστερημένη γαιοκτησία, τό πῖο πρωτόγονο χωριό καί ἀπό τό ἄλλο μέρος ὁ πῖο προοδευμένος βιομηχανικός καί χρηματιστικός καπιταλισμός!», (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 439). Μέ τήν εἴσοδο τῆς χώρας στό μονοπωλιακό στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ πῆρε πλατιά ἔκταση ἡ συγκέντρωση τῆς παραγωγῆς στή βιομηχανία. Τό προτσές αὐτό δυνάμωσε ἰδιαίτερα μειά τή βιομηχανική κρίση τοῦ 1900-1903, πού ὀδήγησε στήν καταστροφή καί στήν ἐκτόπιση πολλῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων, στήν ἐπιταχυμένη ἀνάπτυξη μονοπωλιακῶν ἐνώσεων. Τά καπιταλιστικά συνδικάτα καί ἄλλα μονοπώλια ἀγκάλιαζαν τή μεγάλη βιομηχανία, τίς μεταφορές καί τόν τραπεζικό κλάδο. Ταυτόχρονα στήν οἰκονομία τῆς Ρωσίας διατηροῦνταν ἐξαιρετικά καθυστερημένες μορφές οἰκονομίας, ὅπως εἶναι ἡ φεουδαρχική τσιφλικάδικη γαιοκτησία καί τό καταστραμένο ἀγροτικό νοικοκυριό μέ τά πρωτόγονα τεχνικά μέσα.

Οἱ ἀντιθέσεις πού βαθαίναν διαρκῶς ἀνάμεσα στίς ἀναπτυσσόμενες πάνω σέ καπιταλιστική βάση παραγωγικές δυνάμεις καί στά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας, ὅπως εἶναι ἡ τσιφλικάδικη γαιοκτησία καί ὁ τσαρισμός, πού καθήλωναν τίς δυνάμεις αὐτές, μπορούσαν νά λυθοῦν μόνο μέ τήν ἐπανάσταση. Ὁ Λένιν, ἀναφερόμενος στό γεγονός ὅτι τά καθήκοντα πού ἡ ἀντικειμενική πορεία τῆς ἱστορίας καί ἡ κατάσταση τῶν πλατιῶν λαϊκῶν μαζῶν ἔβαλαν μπροστά στή ρωσική ἐπανάσταση, δέν ἔχουν λυθεῖ ὑπογράμμισε ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη στό ἄμεσο μέλλον μιά νικηφόρα ἐπανάσταση στή Ρωσία. «*Ἡ Ρωσία, — ἔγραφε τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1907, — δέν μπορεί νά βγεῖ ἀπό τή σημερινή κρίση μέ εἰρηνικό τρόπο*» (σελ. 154).

Ὁ Λένιν θεωροῦσε ἰσχυρό ὄπλο γιά τή νίκη τῆς ἐπανάστασης τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου, τό πιστό στίς ἀρχές τοῦ μαρξισμοῦ. «Μπορέσαμε νά δουλέψουμε πολλά χρόνια πρὶν ἀπό τήν ἐπανάσταση. Δέν εἶχαν ἄδικο πού μᾶς εἶπαν σκληρούς σάν τήν πέτρα, — ἔγραφε ὁ Λένιν γιά τούς μπολσεβίκους. Οἱ σοσιαλδημοκράτες συγκρότησαν ἓνα προλεταριακό κόμμα, πού δέν θ' ἀποθαρυνθεῖ ἀπό τίς ἀποτυχίες τῆς πρώτης στρατιωτικῆς ἐπίθεσης, δέν θά τά χάσει, δέν θά παρασυρθεῖ

σέ τυχοδιωκτικές περιπέτειες. Τό κόμμα αυτό βαδίζει πρὸς τό σοσιαλισμό, χωρίς νά συνδέει τόν ἑαυτό του καί τίς τύχες του μέ τήν ἔκβαση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης περιόδου τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων. Καί γι' αὐτό ἀκριβῶς εἶναι ἀπαλλαγμένο καί ἀπό τίς ἀδύνατες πλευρές τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων. Καί τό προλεταριακό αὐτό κόμμα βαδίζει πρὸς τή νίκη» (σελ. 442).

Τό κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης, δίδασκε ὁ Λένιν, πρέπει νά χαράζει τήν τακτική του, παίρνοντας ὑπόψη τό γεγονός ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη μιά νέα ἐπαναστατική κρίση πού ἔχει τίς ρίζες της στίς ἀντικειμενικές συνθήκες τῆς ρωσικῆς πραγματικότητας καί πού δέν θ' ἀργήσει πολύ. Τό καθῆκον τοῦ κόμματος εἶναι νά προετοιμάζεται γι' αὐτήν, νά διατηρεῖ καί νά σταθεροποιεῖ τίς παράνομες κομματικές ὀργανώσεις, νά συνδυάζει τήν παράνομη δουλιὰ μέ τή δουλιὰ σέ ὅποιεσδήποτε νόμιμες ὀργανώσεις, ὅπου ὑπάρχουν ἐργατικές μάζες, νά προετοιμάζει αὐτές τίς μάζες γιά μιά νέα ἄνοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ὁ Λένιν ἔκανε ἀποφασιστικό ἀγῶνα ἐνάντια στούς μενσεβίκους καί στούς ἄλλους ὀπορτουμιστές. Οἱ μενσεβίκοι, μή πιστεύοντας στή δυνατότητα μιᾶς νέας ἄνοδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἀπαρνιοῦνταν τά βασικά αἰτήματα τοῦ κομματικοῦ προγράμματος, ἐπιδίωκαν τή διάλυση τοῦ παράνομου ἐπαναστατικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τή δημιουργία στή θέση του ἑνός πλατιοῦ νόμιμου ἀκομματικοῦ «κόμματος» κατὰ τό πρότυπο τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Β. Ι. Λένιν, ξεσκεπάζοντας τίς κοινωνικές ρίζες τοῦ λικβινταρισμοῦ, ἔγραφε: «Ὁ λικβινταρισμός εἶναι ἕνα βαθύ κοινωνικό φαινόμενο, ἀδιάσπαστα συνδεμένο μέ τίς ἀντεπαναστατικές διαθέσεις τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης, μέ τήν ἀποσύνθεση καί τήν κατάπτωση μέσα στίς γραμμές τῆς δημοκρατικῆς μικροαστικῆς τάξης» ("Ἀπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 16ος, σελ. 84).

Οἱ μπολσεβίκοι πού ἀγωνίζονταν ἀποφασιστικά ἐνάντια στούς λικβινταριστές, ξεσκεπάζαν ταυτόχρονα καί τούς ὀτσοβιστές (ὀπαδούς τῆς ἀνάκλησης τῶν σοσιαλδημοκρατῶν βουλευτῶν ἀπό τή Δούμα), «τούς λικβινταριστές ἀπό τήν ἀναποδη», ὅπως τούς ἀποκαλοῦσε ὁ Β. Ι. Λένιν. Οἱ ὀτσοβιστές, μέ τήν ἄρνησή τους νά χρησιμοποιήσουν τίς νόμιμες δυνατότητες (εἰδικά τό βῆμα τῆς Κρατικῆς δούμας, τίς διάφορες νόμιμες ἐργατικές ὀργανώσεις κτλ.) γιά τήν ἐπαναστατική δουλιὰ, ἔσπρωχναν τούς μπολσεβίκους στήν ἀπόσπαση ἀπό τίς μάζες,

στή μετατροπή του κόμματος σε αίρεση. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔδινε μεγάλη σημασία στὸν ἀγώνα κατὰ τοῦ σεχταρισμοῦ. Μόνο στήν πορεία τοῦ διμέτωπου ἀγώνα — ἐνάντια στή δεξιά πτέρυγα κι' ἐνάντια στοὺς σεχταριστές — δημιουργήθηκε τὸ πραγματικό ἐπαναστατικό μαρξιστικό κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης.

Ἀργότερα οἱ λικβινταριστές καί οἱ ὀτζοβιστές ἀπόδειξαν τή συγγένειά τους, προσχωρώντας στὸν ἀντικομματικό συνασπισμό τοῦ Αὐγούστου, πού ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸν ἐχθρό τοῦ λενινισμοῦ Λ. Τρότσκι.

Ὁ Λένιν ζητοῦσε νὰ μελετιέται ἐπισταμένα ἡ πείρα τῆς ἀδιάλλακτης πάλης τῶν μπολσεβίκων μέ τοὺς κάθε λογῆς ὀπορτουμιστές καί ἀναθεωρητές. Στὸν «Πρόλογο τῆς Συλλογῆς ᾿Μέσα σέ 12 χρόνια᾿», πού στήν οὐσία ἦταν ἡ πρώτη ἔκδοση τῶν ᾿Απάντων τοῦ Β.Ι. Λένιν, ὑπογραμμίζεται πὼς ἡ μελέτη αὐτή εἶναι «ἀπαραίτητη γιὰ νὰ στερεώσουμε τὸν ἐπαναστατικό μαρξισμό καί ν' ἀτσαλώσουμε τή ρωσική ἐργατική τάξη στὸν ἀπελευθερωτικό της ἀγώνα» (σέ τοῦτο τὸν τόμο, σελ. 120). Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο φωτίζονται σοβαρά ζητήματα τῆς ἱστορίας τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος καί τῆς θεωρίας τοῦ λενινισμοῦ, τοῦ μαρξισμοῦ τῆς νέας ἱστορικῆς ἐποχῆς. Ὁ Β. Ι. Λένιν, συνοψίζοντας τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἰδεολογικῆς πάλης ἀπὸ τὸ 1895 ὡς τὸ 1907 ἐνάντια στοὺς «νόμιμους μαρξιστές», στοὺς «οἰκονομιστές» καί στοὺς μενσεβίκους, ἔγραφε ὅτι ὅλη ἡ ἱστορία «δείχνει τὴν πρακτικὴ πολιτικὴ ἀξία τῆς ἀδιάλλακτης θεωρητικῆς πολεμικῆς» (σελ. 103). Στὰ χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἡ σημασία τῆς θεωρητικῆς αὐτῆς πάλης μεγάλωσε ἀπροσμέτρητα: ἡ ἀντεπανάσταση εἶχε ἐξαπολύσει ἐπίθεση καί στὸ ἰδεολογικὸ μέτωπο. Δυνάμωσαν οἱ ἀπόπειρες «κριτικῆς», δηλ. ἀναθεώρησης τῶν βάσεων τοῦ μαρξισμοῦ. Στὴν ἐκστρατεία ἐνάντια στὸ μαρξισμό πῆρε μέρος καί μιά μερίδα ἀπὸ τοὺς κομματικούς δημοσιολόγους πού προσπάθησαν ν' ἀναθεωρήσουν τὸ μαρξισμό κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς «ὑπεράσπισης» τοῦ μαρξισμοῦ. Ὁ ἀγώνας στὸ θεωρητικὸ μέτωπο γίνεται τὸ πιο σπουδαῖο καθῆκον τῶν μπολσεβίκων. Ὁ Λένιν ξεσκέπασε καί σύντριψε τοὺς «κριτικούς» τοῦ μαρξισμοῦ, προάσπισε τίς θεωρητικὲς βάσεις τοῦ μαρξιστικοῦ κόμματος.

Μεγάλη σημασία ἔδινε ὁ Λένιν στή συνόψιση τῶν συμπερασμάτων ἀπὸ τὴν πρώτη ρωσικὴ ἐπανάσταση. Καλοῦσε τὸ Μπολσεβίκικο κόμμα νὰ διατηρεῖ καί νὰ καλλιεργεῖ τίς ἐπαναστατικὲς παραδόσεις μέσα στήν ἐργατικὴ τάξη καί στήν ἀγροτιά κι' αὐτὸ τὸ θεωροῦσε σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ πιο βασικά κα-

θήκοντα τῆς ζύμωσης καί τῆς προπαγάνδας στήν περίοδο τῆς ἀντίδρασης. Πρέπει, ἔλεγε ὁ Λένιν, νά ἐπωφεληθοῦμε ἀπό τίς περιόδους τῆς προσωρινῆς ἀνάπαυλας, γιά νά μελετήσουμε κριτικά τήν πείρα αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης, νά τήν ἐλέγξουμε, νά τήν καθαρίσουμε ἀπό τή σκουριά καί νά τήν παραδόσουμε στίς μάζες σάν καθοδήγηση γιά τό μελλοντικό ἀγώνα.

Ἐν τῷ ἄρθρῳ του «Ἐπανάσταση καί ἀντεπανάσταση», κάνοντας ἐκτίμηση τῶν βασικῶν συμπερασμάτων τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης, τονίζει πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ὅτι «ἡ ἐπανάσταση ἐπιβεβαίωσε τή θεωρία μας, γιατί εἶναι ἡ μοναδική πραγματικά ἐπαναστατική θεωρία» (σελ. 126). Ἡ ζωὴ ἐπιβεβαίωσε πέρα γιά πέρα τήν μπολσεβίκικη θέση γιά τόν καθοδηγητικό ρόλο (τήν ἡγεμονία) τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπανάσταση. Στήν πράξη τό προλεταριάτο ἦταν ὅλο τόν καιρό ἐπικεφαλῆς τῆς ἐπανάστασης καί τό μαρξιστικό κόμμα του ἀποτελοῦσε στήν πράξη τό ἰδεολογικό πρωτοπόρο τμήμα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ὅλα ὅσα κατάκτησε τό ἀπελευθερωτικό κίνημα στή Ρωσία, τά κατάκτησε ὀλοκληρωτικά καί ἀποκλειστικά μέ τήν ἐπαναστατική πάλη τῶν μαζῶν, πού εἶχαν ἐπικεφαλῆς τους τό προλεταριάτο. Ὁ Λένιν ἔγραφε ὅτι τό προλεταριάτο, σάν πρωτοπόρος ἀγωνιστής τοῦ λαοῦ, πρέπει νά στερεώσῃ τήν ὀργανωσή του, νά συσπειρώσῃ τίς δυνάμεις του γιά ἕναν ἐξίσου σκληρό κι' ἐπίμονο ἀγώνα στό μέλλον: «Ἐγγύηση γιά τό ἀκατανίκητο τοῦ προλεταριάτου ἀποτελεῖ ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη καί τῆς Ρωσίας καί ὅλου τοῦ κόσμου» (σελ. 132).

Ἡ πείρα τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης ἐπιβεβαίωσε τήν ὀρθότητα τῆς λενινιστικῆς θέσης ὅτι ἡ ἀγροτιά εἶναι πιστός καί σίγουρος σύμμαχος τοῦ προλεταριάτου στήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση. Ὁ Λένιν σημείωνε ὅτι «μοναδική βάση τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας σάν ἱστορικῆς δύναμης στή Ρωσία εἶναι ἡ ἀγροτική μάζα» (σελ. 133). Ἡ πρώτη ρωσική ἐπανάσταση ἀπόδειξε στήν πράξη ὅτι ἡγέτης τῆς μάζας αὐτῆς μπορεῖ νά εἶναι μόνο τό προλεταριάτο, ὅτι μόνο αὐτό μπορεῖ νά ὀδηγήσῃ τήν ἀγροτιά στόν ἀγώνα ἐνάντια στούς τσιφλικάδες καί στόν τσαρισμό.

Ἡ ἐπανάσταση ἀπόδειξε ἀνάγλυφα τόν ἀντιδραστικό χαρακτήρα τῆς ἀστικῆς τάξης τῆς Ρωσίας, τή δουλικότητά της ἀπέναντι στόν τσαρισμό. Τά συμφέροντα τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης καί τῶν γαιοκτημόνων-τσιφλικάδων περιπλέκονταν ὀλοένα καί περισσότερο. Αὐτοί δροῦσαν ἀπό κοινοῦ στόν ἀγώνα ἐνάντια στό προλεταριάτο καί στήν ἀγροτιά. Οἱ κεφα-

λαιοκράτες συνδέονταν πιά στενά μέ τήν κυβέρνηση. Ἐάντλει λοιπόν τό προλεταριάτο μας, ἔγραφε ὁ Λένιν στίς «Σημειώσεις ἐνός δημοσιολόγου», ἀπό τή ρωσική ἀστική ἐπανάσταση «τριπλό μῖσος πρὸς τήν ἀστική τάξη καί ἀποφασιστικότηταν' ἀγωνιστεῖ ἐναντίον της». Τά μικροαστικά κόμματα ἔδειξαν μέγιστη δειλία καί ἀστάθεια χαρακτήρα στόν ἀγώνα, ἀποστασία καί δουλοπρέπεια ἀπέναντι στούς ἀντιδραστικούς. Ἐάντλει λοιπόν τό προλεταριάτο μας, ἔλεγε ὁ Λένιν, ἀπό τήν ἀστική αὐτή ἐπανάσταση «τριπλή περιφρόνηση πρὸς τή μικροαστική πλαδαρότητα καί ἀστάθεια». Ὁ Λένιν ἔκφραζε τήν ἀκράδαντη πεποίθηση πὼς ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ παραπέρα ἐξέλιξη τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, ὅσεσδήποτε δύσκολες μέρες κι' ἂν ὑποχρεωθεῖ νά περάσει τό προλεταριάτο, αὐτό τό μῖσος πρὸς τήν ἀστική τάξη κι' αὐτή ἡ περιφρόνηση πρὸς τά μικροαστικά κόμματα «θά συσπειρώσουν τίς γραμμές του, θά τό ξεκαθαρίσουν ἀπό τοὺς ἀνάξιους, πού ἔρχονται ἀπό ξένες τάξεις, θ' αὐξήσουν τίς δυνάμεις του, θά τό ἀτσαλώσουν γιὰ νά καταφέρει ἐκεῖνα τά χτυπήματα, πού μ' αὐτά θά ριχτεῖ, ὅταν θά ἔρθει ἡ ὥρα, ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική κοινωνία» (σελ. 71).

Ὁ Λένιν δίνει μεγάλη προσοχή στήν ἐπεξεργασία τῶν ζητημάτων πού ἀφοροῦν τό χαρακτήρα τῆς ἐπικείμενης ἐπανάστασης στή Ρωσία, τοὺς ὅρους καί τίς προοπτικές τῆς ἀνάπτυξής της. Ὁ Λένιν, γενικεύοντας τήν πείρα τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης, ἔβγαλε τό συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπανάσταση μπορεῖ νά εἶναι νικηφόρα μόνο σάν ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, πού πραγματοποιεῖται μέ τήν καθοδήγηση τοῦ προλεταριάτου. Μέσα στίς δοσμένες ἱστορικές συνθῆκες ἡ ἀστικοδημοκρατική αὐτή ἐπανάσταση μετεξελίσσεται ἀναπόφευκτα σέ σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Αὐτές οἱ θέσεις θεμελιώθηκαν ὀλόπλευρα στό ἔργο του «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905-1907», πού δημοσιεύεται σέ τοῦτο τόν τόμο. «Τό ἀγροτικό ζήτημα, —ἔγραφε ὁ Λένιν, —ἀποτελεῖ τή βάση τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία καί καθορίζει τήν ἐθνική ἰδιομορφία αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης. Ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος βρίσκεται στόν ἀγώνα τῆς ἀγροτιᾶς γιὰ τήν ἐκμηδένιση τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καί τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας στό ἀγροτικό καθεστῶς τῆς Ρωσίας, συνεπῶς καί γιὰ τήν ἐκμηδένισή τους σέ ὅλους τοὺς κοινωνικούς καί πολιτικούς θεσμούς της» (σελ. 425).

Τό νέο αὐτό ἔργο σχετικά μέ τό ἀγροτικό ζήτημα στηρίζεται στά συμπεράσματα τοῦ βιβλίου «Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπι-

ταλισμοῦ στή Ρωσία», ὅπου ἀναλύθηκε μαρξιστικά ὁ χαρακτήρας τῆς οἰκονομίας καί τῆς ταξικῆς διάρθρωσης τῆς χώρας στά τέλη τοῦ XIX αἰῶνα, καταδείχτηκε ἡ διάταξη τῶν ταξικῶν δυνάμεων στίς παραμονές τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης. Ἡ λενινιστική ἀνάλυση ἔδινε σαφή ἀπάντηση στό ἐρώτημα ἀναφορικά μέ τό χαρακτήρα τῆς ἐπανάστασης πού ὠρίμαζε, τίς κινητήριες δυνάμεις της καί τό ρόλο τῶν διάφορων τάξεων σ' αὐτήν. Ὅλα αὐτά ἐπιβεβαιώθηκαν πέρα γιά πέρα στήν πορεία τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905-1907. Τό ἔργο τοῦ Λένιν «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905-1907» εἶναι ἀφιερωμένο, κατά τό μεγαλύτερό του μέρος, στήν ἐξέταση τῶν βασικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης, στή διευκρίνιση τῶν προοπτικῶν τῆς νίκης της στό μέλλον.

Ὁ Λένιν ἀναλύει καί θεωρητικά γενικεύει τήν πείρα τοῦ ἀγῶνα τῶν μπολσεβίκων γιά τήν κατάκτηση τῆς ἀγροτιᾶς σάν συμμάχου τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἐρευνᾷ ὀλόπλευρα τήν ἀνάπτυξη τῶν ἀγῶνων τῆς ἀγροτιᾶς γιά γῆ στά χρόνια τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης. Δείχνει ποιό ἦταν τό οἰκονομικό βάθος ὅλων τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, γιά ποιό πράγμα γινόταν ὁ μέγας ἱστορικός ἀγῶνας. Ὁ Λένιν παραθέτει στοιχεῖα γιά τήν κατανομή τῆς γῆς: μιά μικρή δράκα τσιφλικάδων καί ἄλλων μεγαλογαιοκτημόνων ἄρπαξε σχεδόν τόση γῆ, ὅση εἶχαν πολλά ἑκατομμύρια ἀγροτικές οἰκογένειες. Ἡ καταστραμμένη ἀγροτιά στέναζε κάτω ἀπό τή δουλοπαροικιακή ἐκμετάλλευση τῶν τσιφλικάδων καί τήν κουλάκινη καταδυνάστευση.

Ἡ δίχρονη πείρα τῆς ἐπανάστασης ἔδειξε ἀνάγλυφα τήν τεράστια σημασία τοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος, τῶν ἀγῶνων τῆς ἀγροτιᾶς γιά γῆ στή Ρωσία. Στήν πορεία τῆς ἐπανάστασης ἔγινε φανερό ὅτι τά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας στό χωριό ἀποδείχτηκαν πολύ πιά ισχυρά, ἀπ' ὅ,τι ὑπολογίζονταν πρωτύτερα· τά ὑπολείμματα αὐτά προκάλεσαν τό πανεθνικό κίνημα τῆς ἀγροτιᾶς. Τό προλεταριάτο, ἔπρεπε νά τραβήξει μαζί του τήν ἀγροτιά γιά νά πετύχει τή νικηφόρα ἐξέλιξη τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης. Ὁ Λένιν προβάλλει καί θεμελιώνει τή θέση ὅτι ἡ ἐξάλειψη τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καί τῶν ἄλλων ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας θά ξεκαθαρίσει τό πεδίο τῆς ταξικῆς πάλης ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καί στήν ἀστική τάξη, θά διευκολύνει τό προλεταριάτο, σέ συμμαχία μέ τήν ἀγροτική φτωχο-λογία, νά διεξάγει τόν ἀγῶνα γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση.

Στό ἔργο «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905-1907» ὁ Λένιν ἀναπτύσσει τή θέση ὅτι ὑπάρχουν δύο τύποι ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ καί ὅτι ἡ πάλη τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς στήν ἐπανάσταση γίνεται γιά νά πάρει ἡ ἀνάπτυξη αὐτή ἀγροτικό, δημοκρατικό δρόμο.

Ὁ Λένιν ἀπόδειξε ὅτι ἡ κατάργηση τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας, πού παρεμπόδιζαν τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας, μπορούσε ν' ἀκολουθήσει δύο δρόμους: τό δρόμο τῶν μεταρρυθμίσεων, πού συνέφερε στούς τσιφλικάδες καί τό δρόμο τῆς ἐπανάστασης, πού συνέφερε στήν ἀγροτιά. Ἀνάλογα μ' αὐτό χαράχτηκαν δύο γραμμές ἀγροτικῶν προγραμμάτων: 1) τό τσιφλικάδικο πρόγραμμα ἀπαλλοτρίωσης καί καταστροφῆς τῆς ἀγροτιᾶς, καθὼς καί τό προσκείμενο σ' αὐτό πρόγραμμα τῶν καντέτων, πού ἐπίσης πρόβλεπε τή διατήρηση τῶν τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν καί τήν ὑπεράσπιση τῶν προνομίων τῶν τσιφλικάδων· 2) τό ἀγροτικό πρόγραμμα ἀπαλλοτρίωσης τῶν τσιφλικάδων, κατάργησης τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας. Στά συμφέροντα τῶν τσιφλικάδων ἀνταποκρινόταν ἡ στολιπινική ἀγροτική πολιτική πού ἄφηνε τούς τσιφλικάδες καί τούς κουλάκους νά καταληστεύουν τίς ἀγροτικές μάζες καί ἀπόβλεπε στή βίαιη διάλυση τῆς κοινότητας.

Τό ἐπαναστατικό πρόγραμμα τῶν χωρικῶν γιά ἀγροτική ἀνατροπή στή Ρωσία, τόνιζε ὁ Λένιν, δέν μπορεί νά πραγματοποιηθεῖ χωρίς ριζική πολιτική ἀνατροπή. «Ἡ ἀγροτιά δέν μπορεί νά πραγματοποιήσει τήν ἀγροτική ἀνατροπή, χωρίς νά βγάλει ἀπ' τή μέση τήν παλιά ἐξουσία, τόν τακτικό στρατό καί τή γραφειοκρατία, γιατί ὅλα αὐτά εἶναι τά πιό σίγουρα προπύργια τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας πού συνδέονται μαζί της μέ χιλιάδες νήματα» (σελ. 348).

Ὁ Λένιν ἐξετάζει λεπτομερειακά τά βασικά στάδια ἀνάπτυξης τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Ρωσίας, ἀναλύει τά διδάγματα πού βγῆκαν ἀπό τήν ἐπαλήθευσή του στά χρόνια τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης. Ἡ ζωὴ ἐπιβεβαίωσε τήν ὀρθότητα τῆς προγραμματικῆς ἀπαίτησης τῶν μπολσεβίκων γιά δήμευση τῶν τσιφλικάδικων γαιῶν καί ἐθνικοποίηση ὅλης τῆς γῆς στή χώρα. Ἡ ἀπαίτηση αὐτή ξεκινοῦσε ἀπό τίς ὄριμες ἀνάγκες τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς χώρας καί ἀνταποκρινόταν στά συμφέροντα τῆς ἀγροτιᾶς. Ὁ Λένιν, ἀποκαλύπτοντας τίς ἀντικειμενικές αἰτίες πού ἀνάγκαζαν τούς μικροϊδιοκτῆτες ἀγρότες νά ἐκδηλώνονται ὑπέρ τῆς

έθνικοποίησης τῆς γῆς, δείχνει ὅτι μόνο ἡ έθνικοποίηση τῆς γῆς μποροῦσε νά καταργήσει πέρα γιά πέρα τήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία καί ν' ἀπελευθερώσει τήν ἀγροτιά ἀπό τόν τσιφλικάδικο ζυγό, νά παραμερίσει τά ἄλλα ἐμπόδια γιά τήν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τοῦ ἀγροτικοῦ νοικοκυριοῦ, καθώς καί τήν κοινοτική γαιοκτησία, πού εἶναι ἐπιβίωση τῆς δουλοπαροικίας.

Ἐν τῷ ἔργῳ του «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905-1907» ἀνάπτυξε τή θεωρητική βάση τῆς έθνικοποίησης τῆς γῆς, ἔδειξε τήν οἰκονομική καί πολιτική σημασία της. Ἐν τῷ ἔργῳ του «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς έθνικοποίησης τῆς γῆς» ἀποδείχθηκε ἡ ἐφαρμογή τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ στίς συνθήκες τῆς Ρωσίας. Ἀναπτύσσει στό ἔργο του τή θεωρία τῆς γαιοπροσόδου τοῦ Κ. Μάρξ καί ὑποστηρίζει τή θέση πώς ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία πάνω στή γῆ ἐμποδίζει τήν ἐλεύθερη καί γοργή ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, ὀξύνει τήν ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν πόλη καί στό χωριό, μεγαλώνει τήν καθυστέρηση τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἀπό τή βιομηχανία. Ἐν τῷ ἔργῳ του ἀποδείχθηκε πειστικά ὅτι ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς (ἡ έθνικοποίηση τῆς γῆς) θά ἐξασφαλίσει τή γοργή ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Ταυτόχρονα, ἔγραφε ὁ Λένιν, ἡ έθνικοποίηση τῆς γῆς θά βοηθοῦσε τό προλεταριάτο νά καταφέρει ἕνα τέτοιο πλῆγμα σέ μιά ἀπό τίς μορφές τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, «πού θά ἔχει ἀναπόφευκτα ἀπήχηση σ' ὅλο τόν κόσμο» (σελ. 322).

Τό ἔργο τοῦ Λένιν δίνει σαφή ἀπάντηση καί στό ἐρώτημα, σέ ποιές συνθήκες μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ ἡ έθνικοποίηση τῆς γῆς στή Ρωσία: ἡ έθνικοποίηση μπορεῖ νά γίνει μόνο μέ μιά νικηφόρα ἀγροτική ἐπανάσταση μέσα σέ συνθήκες δημοκρατικῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς.

Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν μπολσεβίκων, τό πρόγραμμα κατάργησης τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καί τῆς έθνικοποίησης ὅλης τῆς γῆς, στηριζόταν στό γεγονός ὅτι εἶναι δυνατή καί ἀναπόφευκτη ἡ μετεξέλιξη τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης σέ σοσιαλιστική. Στόν ἐπίλογο τοῦ βιβλίου «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905-1907», πού γράφτηκε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1917, ὁ Λένιν τονίζει ὅτι σέ συνθήκες ὠρίμανσης τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης «ἡ έθνικοποίηση τῆς γῆς ἀποκτᾶ ἀναπόφευκτα διαφορετική θέση στό ἀγροτικό πρόγραμμα. Καί συγκεκριμένα: ἡ έθνικοποίηση τῆς γῆς δέν εἶναι μόνο

ἢ «τελευταία λέξη» τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, μά κι' ἓνα βῆμα πρὸς τὸ σοσιαλισμό» (σελ. 434).

Τεράστια ἐπιστημονικὴ καὶ πολιτικὴ σημασία ἔχει ἡ κριτικὴ πού ἔκανε ὁ Λένιν στοὺς ἀντίπαλους τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Ἀναλύοντας τὸ μενσεβίκικο πρόγραμμα δημοτικοποίησης τῆς γῆς, ἀποκαλύπτει ὅτι τὸ πρόγραμμα αὐτὸ θεωρητικὰ εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀστήρικτο καὶ λαθεμένο. Οἱ μενσεβίκοι θεωρητικοὶ τῆς δημοτικοποίησης τῆς γῆς, Π. Μάσλοφ καὶ ἄλλοι, δέν παραδέχονταν τὴ μαρξιστικὴ διδασκαλία γιὰ τὴ γαιοπρόσοδο, κι' ἐπαναλάμβαναν τὰ μυθεύματα τῶν ἀστῶν ἀπολογητῶν καὶ τῶν ἀναθεωρητῶν γιὰ τὸ «νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους», πού τὸν σοφίστηκαν γιὰ νὰ ἀποκρύψουν τίς κοινωνικὲς καὶ ἱστορικὲς αἰτίες τῆς καθυστέρησης τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς τραγικῆς κατάστασης τῶν ἐργαζομένων (ἀτομικὴ ἰδιοκτησία γῆς, ὑψηλὴ γαιοπρόσοδος, ὑπολείμματα τῆς φεουδαρχίας στὴ γεωργία), φορτώνοντας τὸ φταίξιμο στὴ «συντηρητικότητά τῶν δυνάμεων τῆς φύσης». Οἱ μενσεβίκοι ὀπαδοὶ τῆς δημοτικοποίησης ἔβαλαν συμπληρωματικὰ στὸ ἀγροτικὸ πρόγραμμα τίς ρεφορμιστικὲς ἰδεοῦλες τοῦ «δημοτικοῦ σοσιαλισμοῦ». Ἡ ἀστικὴ τάξη, ἔγραφε ὁ Λένιν, «ἐπιτρέπει, ἀνέχεται» ἓναν τέτοιο «σοσιαλισμό», γιὰ τὴν ἀποβλέπει στὴν ἀμβλυνση τῆς ταξικῆς πάλης, στὴ διατήρηση τῆς κυριαρχίας τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἡ ἀστικὴ τάξη χρησιμοποιεῖ συχνά καὶ στίς σύγχρονες συνθῆκες, ὅταν αὐτὸ τὴν συμφέρει, ἓναν τέτοιο «σοσιαλισμό» γιὰ νὰ ξεγελάσει τίς ἐργαζόμενες μάζες καὶ νὰ συγκαλύψει τὴ δικτατορία της.

Ἀπὸ πολιτικὴ ἄποψη τὸ πρόγραμμα δημοτικοποίησης ἀντανაკλοῦσε τίς λαθεμένες κι' ἐπιζήμιες θέσεις τῶν μενσεβίκων, πού ἀπορέουν ἀπὸ τὴν ἄρνηση τῆς ἀποφασιστικῆς σημασίας τῆς συμμαχίας τοῦ προλεταριάτου καὶ τῆς ἀγροτιᾶς γιὰ τὴ νίκη τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης, τοῦ καθοδηγητικοῦ ρόλου τοῦ προλεταριάτου σ' αὐτὴ τὴν ἐπανάσταση. Ὁ Λένιν ἔδειξε ὅτι τὸ πρόγραμμα τῆς δημοτικοποίησης δέν ἀνταποκρίνεται στὰ συμφέροντα τῆς κατάκτησης τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ προλεταριάτο καὶ τὴν ἀγροτιᾶ, ὅτι αὐτὸ κατατεμαχίζει τὸ ἀγροτικὸ κίνημα σὲ ἐπαρχιακὰ καὶ ἐθνικὰ ρυάκια. «Ἡ δημοτικοποίηση, — ἔγραφε ὁ Λένιν, — εἶναι σύνθημα ἀντιδραστικὸ πού ἐξιδανικεύει τὴ μεσαιωνικὴ ἀπομόνωση κατὰ περιοχές, πού ἀμβλύνει στὴ συνείδηση τῶν ἀγροτῶν τὴν ἀνάγκη μιᾶς συγκεντρωτικῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης» (σελ. 334).

Ἡ ζωὴ ἀνάτρεψε καί τὰ πρακτικά ἐπιχειρήματα τῶν μενσεβίκων ἐνάντια στήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, τοὺς ἰσχυρισμούς τους ὅτι θίγονται τὰ συμφέροντα καί οἱ διεκδικήσεις τῆς ἀγροτιᾶς, ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος νά στραφεῖ ἡ ἀγροτιά ἐνάντια στό προλεταριάτο καί στήν ἐπανάσταση. Στήν πραγματικότητα ἡ ἀγροτιά ἦταν ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Ὁ Λένιν τό ἀπόδειξε πειστικά μέ τήν ἀνάλυση τῶν ἀγορεύσεων τῶν ἀγροτικῶν βουλευτῶν στίς Δοῦμες καί τῶν ἀγροτικῶν νομοσχεδίων, πού ἀντανακλοῦσαν τὰ συμφέροντα τῆς ἀγροτιᾶς. Μελετώντας τὰ ἀγροτικά αὐτά νομοσχέδια, ὁ Λένιν ὑπόδειχνε τὰ πλεονεκτήματά τους σέ σύγκριση μέ τή μενσεβίκικη δημοτικοποίηση τῆς γῆς, ἀποκάλυπτε τό προοδευτικό ἐπαναστατικό-δημοκρατικό περιεχόμενο τῶν ἀγροτικῶν νομοσχεδίων τῶν χωρικῶν, πού ἀπόβλεπαν στήν κατάργηση τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καί τῶν ἄλλων ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας.

Ὁ Λένιν, ἐξετάζοντας τίς διάφορες μορφές χρησιμοποίησης τῆς δημευμένης τσιφλικάδικης γῆς, δέν ἐπιδοκίμαζε τή διανομή αὐτῆς τῆς γῆς στοὺς ἀγρότες σάν ἰδιοκτησία τους. Ὡστόσο δέν ἀπόκλειε τή δυνατότητα μιᾶς τέτοιας διανομῆς σέ ἄλλες συνθῆκες. «Ἡ σοσιαλδημοκρατία,—ἔγραφε,—δέν μπορεῖ νά ὑποσχεθεῖ πῶς στό ἐξῆς δέν θά ὑποστηρίξει τή διανομή. Σέ ἄλλη ἱστορική στιγμή, σέ ἄλλη βαθμίδα τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης, ἡ διανομή μπορεῖ ν' ἀποδειχθεῖ ἀναπόφευκτη» (σελ. 288).

Τό ἔργο τοῦ Β.Ι. Λένιν «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907» ἀποτελεῖ μεγάλη συνεισφορά στό θησαυροφυλάκιο τοῦ μαρξισμοῦ, εἶναι παραπέρα ἔρευνα τῶν νόμων τῆς ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία, εἶναι ἀνάπτυξη τῆς θεωρίας τῆς μετεξέλιξης τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης σέ σοσιαλιστική.

Ταυτόχρονα μέ τό κεφαλαιῶδες αὐτό ἔργο του σχετικά μέ τό ἀγροτικό πρόγραμμα ὁ Λένιν ἐξακολουθοῦσε νά δουλεύει καί πάνω στό ἔργο του «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ “κριτικοί τοῦ Μάρξ”». Στά 1907-1908 γράφτηκαν καί δημοσιεύτηκαν τὰ τελευταῖα (X - XII) κεφάλαια αὐτῆς τῆς ἐργασίας (βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 225-272). Ὅλα αὐτά δείχνουν πόση σημασία ἔδινε ὁ Λένιν στήν ἐπεξεργασία καί στή θεμελίωση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, στήν ὑπεράσπιση καί τήν παραπέρα ἀνάπτυξη τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα: γιά τίς τάξεις καί τήν ταξική πάλη στό χωριό, τή συμμαχία τοῦ προλεταριά-

του μέ τήν ἀγροτιά κάτω ἀπό τήν καθοδήγησι τοῦ προλεταριάτου, τόν κοινό ἀγώνα τους ἐνάντια στούς τσιφλικάδες καί στούς καπιταλιστές, γιά τή δημοκρατία καί τό σοσιαλισμό. Τά ζητήματα αὐτά ἀποκτοῦσαν ἰδιαίτερη ἐπικαιρότητα στήν ἐποχή τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καί τῶν προλεταριακῶν ἐπαναστάσεων. Ἄκριβῶς γι' αὐτό οἱ ἀστοί οἰκονομολόγοι, οἱ ρεφορμιστές καί οἱ ἀναθεωρητές δυνάμωσαν τότε τή λυσσαλέα ἐπίθεσή τους ἐνάντια στό μαρξισμό σχετικά μέ τό ἀγροτικό ζήτημα.

Ὁ Λένιν στίς ἐργασίες του γιά τό ἀγροτικό ζήτημα ἀνασκευάζει τίς ἀστικές ρεφορμιστικές θεωρίες καί ἀνατρέπει τά ἐπιχειρήματα τῶν ἀπολογητῶν τοῦ καπιταλισμοῦ καί τῶν «κριτικῶν τοῦ Μάρξ» σχετικά μέ τόν περιβόητο «νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητος τοῦ ἐδάφους», τίς μαλθουσιανικές ἀπόψεις γιά τίς αἰτίες τῶν συμφορῶν τῶν ἐργαζομένων, τίς ἐπιθέσεις τῶν ἀναθεωρητῶν ἐνάντια στή μαρξιστική θεωρία τῆς γαιοπροσόδου κι' ἐνάντια στούς νόμους συγκέντρωσης τῆς παραγωγῆς στή γεωργία, ξεσκεπάζει τήν ἀστική ἀπολογητική σχετικά μέ τή «σταθερότητα» καί τήν «ἀνθηση» τῶν μικρῶν γεωργικῶν νοικοκυριῶν στίς συνθήκες τοῦ καπιταλισμοῦ κτλ. Οἱ λενινιστικές ἐργασίες εἶναι λαμπρό δεῖγμα ἀληθινῆς ἐπιστημονικῆς ἀνάλυσης τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων. Σέ ἀντίθεση μέ τούς ἰσχυρισμούς τῶν ἀστῶν οἰκονομολόγων, τῶν ρεφορμιστῶν καί τῶν ἀναθεωρητῶν, ὅτι οἱ γενικοί νόμοι τοῦ καπιταλισμοῦ δέν μποροῦν νά ἐφαρμοστοῦν στήν ἀγροτική οἰκονομία, ὁ Λένιν ἔδειξε πειστικά, στηριζόμενος σέ αὐθεντικά στοιχεῖα, ὅτι καί στήν ἀγροτική οἰκονομία ἡ μεγάλη καπιταλιστική παραγωγή εἶναι ἀποδοτικότερη ἀπό τή μικρή καί τήν ἐκτοπίζει ἀναπόφευκτα· ὅτι τό μικρό ἀγροτικό νοικοκυριό ἀπαλλοτριώνεται ἀπ' τό μεγάλο κεφάλαιο, ὅτι ἡ ἐργαζόμενη ἀγροτιά καταστρέφεται καί προλεταριοποιεῖται. Αὐτή εἶναι ἡ γενική νομοτέλεια τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας μέσα στήν ποικιλία τῶν μορφῶν πού παρουσιάζει στίς διάφορες χῶρες.

Οἱ προγραμματικές λενινιστικές ὑποδείξεις πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα ἐξοπλίζουν τά κομμουνιστικά καί ἐργατικά κόμματα τῶν καπιταλιστικῶν καί ἀποικιακῶν χωρῶν μέ τήν ἰκανότητα νά λύνουν σωστά τό σοβαρό ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ τήν ἀγροτιά, σάν σύμμαχου στόν ἀγώνα γιά τή δημοκρατία καί τό σοσιαλισμό. Ἡ λενινιστική κριτική τῶν ἀντιμαρξιστικῶν θεωριῶν πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα χρησιμεύει καί σήμερα σάν λαμπρό δεῖγμα ἀδιάλλακτης πάλης ἐνάντια

στήν ἐχθρική ἰδεολογία, στήν ἀστική ἀπολογητική καί στό σύγχρονο ρεφορμισμό καί ἀναθεωρητισμό.

Τά ἔργα πού μπῆκαν στόν τόμο αὐτό εἶναι ἀφιερωμένα σέ σημαντικό βαθμό στήν ἐπεξεργασία καί στή θεμελίωση τοῦ νέου σχεδίου τακτικῆς τῶν μπολσεβίκων, πού κατάρτισε ὁ Λένιν στήν ἀρχή τῆς περιόδου τῆς ἀντίδρασης. Ὁ τόμος ἀρχίζει μέ τό ἄρθρο «Ἐνάντια στήν ἀποχή», πού γράφτηκε λίγο μετά τό ἀντεπαναστατικό πραξικόπημα τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη. Σ' αὐτό καί σέ ἄλλα του ἔργα πού δημοσιεύονται στόν τόμο («Θέσεις γιά τήν εἰσήγηση σχετικά μέ τή στάση τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος ἀπέναντι στήν τρίτη Κρατική δούμα πού ἔγινε στίς 8 τοῦ Ἰούλη στή συνδιάσκεψη τῆς πόλης Πετρούπολης», «Σχέδιο ἀπόφασης σχετικά μέ τή συμμετοχή στίς ἐκλογές τῆς III Κρατικῆς δούμας», πού προτάθηκε στήν III συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ, κτλ.) ὁ Λένιν ἀποδείχνει ὅτι μέσα στήν πολιτική κατάσταση πού διαμορφώθηκε, τό κόμμα πρέπει νά πάρει ἐνεργό μέρος στήν προεκλογική καμπάνια γιά τήν III Κρατική δούμα, νά προσπαθήσει νά βγάλει δικούς του ἀντιπροσώπους στό ἀντιδραστικό αὐτό ἴδρυμα γιά νά τό χρησιμοποιήσει σάν πανρωσικό βῆμα ζύμωσης. Ὁ Β. Ι. Λένιν, ἀφοῦ ἀναλύει ἐπισταμένα καί ἀνατρέπει τά ἐπιχειρήματα τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀποχῆς, δείχνει πειστικά ὅτι δέν ἐπιτρέπεται νά συγχέει κανείς τόν μπολσεβικισμό μέ τούς ὀπαδούς τῆς ἀποχῆς. Οἱ μπολσεβίκοι ἐφάρμοζαν τήν τακτική τῆς ἐνεργητικῆς ἀποχῆς μόνο σέ συνθήκες ἀνόδου τῆς ἐπανάστασης. Λέγοντας ἀποχή, δίδασκε ὁ Λένιν, οἱ μπολσεβίκοι ἐννοοῦσαν τήν ἐνεργητική ἀποχή, δηλαδή τή σύνδεσή της μέ τήν ἐνοπλή ἐξέγερση τῶν μαζῶν ἐνάντια στήν παλιά ἐξουσία. Νά γιατί ἡ ἀποχή δέν μπορεῖ νά εἶναι καθολικό μέσο πάλης, κατάλληλο γιά ὅλες τίς περιόδους. Ὁ Λένιν, ἐπικρίνοντας τούς ὀπαδούς τῆς ἀποχῆς γιά δογματισμό, ἔγραφε ὅτι ὁ μαρξισμός ἀπαιτεῖ «ἀπό τούς ἐπαναστάτες νά ξέρουν νά σκέπτονται, νά ξέρουν ν' ἀναλύουν τούς ὅρους ὅπου μποροῦν νά ἐφαρμοστοῦν οἱ παλιές μέθοδοι πάλης καί ὄχι νά κάνουν μιά ἀπλή ἐπανάληψη γνωστῶν συνθημάτων» (σελ. 29).

Ἡ Τρίτη συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ («Δεύτερη πανρωσική»), πού συνῆλθε τόν Ἰούλη τοῦ 1907, ψήφισε μέ βάση τήν εἰσήγηση τοῦ Β. Ι. Λένιν τό σχέδιο ἀπόφασης πού πρότεινε ὁ ἴδιος. Ἡ μπολσεβίκικη γραμμὴ τακτικῆς θριάμβευσε σέ γενική κομματική κλίμακα· οἱ ὀπαδοί τῆς ἀποχῆς τσακίστηκαν ἰδεολογικά. Ἡ λενινιστική τακτική τοῦ συνδυασμοῦ τῶν νόμιμων καί τῶν

παράνομων μεθόδων πάλης ἔδοσε στούς μπολσεβίκους τή δυνατότητα νά ὀπισθοχωρήσουν μέ ἐλάχιστες ἀπώλειες, διατηρώντας ἀπόλυτη τάξη στίς γραμμές τους καί νά συγκεντρώσουν δυνάμεις γιά μιά νέα ἀνοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Σέ μιά σειρά ἔργα τοῦ τόμου αὐτοῦ ὁ Β.Ι. Λένιν ξεσκεπάζει τήν ἀντιδραστική σύνθεση καί τήν ἀντιλαϊκή δράση τῆς III Κρατικῆς δούμας, συνεχίζει τήν ἐπεξεργασία τῶν βάσεων τῆς κοινοβουλευτικῆς τακτικῆς τῶν μπολσεβίκων. Στά ἔργα αὐτά συγκαταλέγονται «Ἡ τρίτη Δούμα», «Ἡ τρίτη Κρατική δούμα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία», οἱ εἰσηγήσεις πού ἔκανε καί τά σχέδια ἀποφάσεων πού ὁ Β.Ι. Λένιν πρότεινε στή συνδιάσκεψη τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ καί στήν Τέταρτη συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ («Τρίτη πανρωσική»), τό ἄρθρο «Ἡ προετοιμασία τοῦ “ἀπαίσιου ὀργίου”» καί ἄλλα.

Ὁ Β.Ι. Λένιν, χαρακτηρίζοντας τή σύνθεση τῆς III Δούμας, τόνιζε ὅτι αὐτή ἀνταποκρίνεται στίς ἐπιθυμίες τῶν ἐμπνευστῶν καί συντακτῶν τοῦ ἀντιδραστικοῦ ἐκλογικοῦ νόμου τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη. Στή Δούμα συγκροτήθηκαν δύο πλειοψηφίες, ἀντεπαναστατικές στήν ταξική τους οὐσία: ἡ πλειοψηφία τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν-ὀχτωβριστῶν καί τῶν ὀχτωβριστῶν-καντέτων. Σ’ αὐτές στηριζόταν ἡ τσαρική κυβέρνηση στήν ἀντιλαϊκή πολιτική της.

Ξεκινώντας ἀπό τήν ταξική ἐκτίμηση τῆς κομματικῆς σύνθεσης τῆς III Κρατικῆς δούμας, ὁ Β.Ι. Λένιν ἐπεξεργάζεται τήν τακτική τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος στή Δούμα. Ὁ Λένιν εἶχε τή γνώμη ὅτι βασικός ὅρος τῆς καλῆς δουλιᾶς τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας εἶναι ἡ ἀυστηρή της ὑποταγή στήν καθοδήγηση τῆς ΚΕ τοῦ κόμματος. Οἱ σοσιαλδημοκράτες βουλευτές πρέπει σ’ ὅλη τή δράση τους νά καθοδηγοῦνται ἀπό τό μέρος τῆς ἀπόφασης τοῦ V συνεδρίου (τοῦ Λονδίνου), ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ γενικός χαρακτήρας τῆς πάλης μέσα στή Δούμα πρέπει νά ὑποτάσσεται στά καθήκοντα τῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου ἔξω ἀπό τή Δούμα. Εἶναι ἀπαραίτητο, τόνιζε ὁ Λένιν, νά βάλουμε σέ πρώτη μοίρα τή διαφωτιστική, τήν προπαγανδιστική δουλιά, ξεσκεπάζοντας τήν ἀντιλαϊκή πολιτική τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης καί τή δουλικότητα τῶν φιλελεύθερων κομμάτων. Αὐτή τήν πλευρά τῆς δράσης πρέπει νά τή συμπληρώνουμε, ὑποβάλλοντας ἐπερωτήσεις καί νομοσχέδια, κάνοντας συνασπισμό γι’ αὐτό τό σκοπό μέ βουλευτές πού βρίσκονται ἀριστερότερα ἀπό τούς καντέτους (ὄχι ὅμως καί μέ τούς καντέτους).

Ὁ Β. Ι. Λένιν ξεσκεπάζει τόν ὁπορτουνισμό καί τό δογματισμό τῶν μενσεβίκων θεωρητικῶν πού ἰσχυρίζονταν ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες βουλευτές στή Δούμα πρέπει ἀπαραίτητα νά κάνουν «νομοθετική» δουλιά. Κατακρίνει μέ ὀξύτητα τούς μενσεβίκους, πού στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης συνέχιζαν τήν παλιά ὁπορτουνιστική τακτική τους, κλίνοντας ὅλο καί περισσότερο πρὸς τούς καντέτους, συνηγορώντας ὑπέρ τῶν συνασπισμῶν καί συνεννοήσεων μαζί τους. Ὁ Β. Ι. Λένιν ὑπογράμμισε ὅτι πρέπει νά ξεσκεπάζουμε τή δημαγωγία τῶν καντέτων, πού ἀγαποῦν νά στολίζονται μέ τή φορεσιά τῆς «ἀριστερῆς ἀντιπολίτευσης», νά τούς ἀπομονώνουμε ὥστε νά μήν μποροῦν νά ἐπηρεάζουν τίς μάζες, *(νά διεξάγουμε ἀγῶνα ἐπίμονο γιά τά δημοκρατικά καί ἐπαναστατικά καθήκοντα ὄχι μόνο ἐνάντια στήν κυβέρνηση, στή μαύρη ἑκατονταρχία καί στούς ὀχτωβριστές, ἀλλά κι' ἐνάντια στούς καντέτους)* (σελ. 156).

Τά ἔργα τοῦ τόμου «Οἱ συζητήσεις γιά τή διεύρυνση τῶν δικαιωμάτων τῆς Δούμας πάνω στόν προὑπολογισμό», «Ἀστυνομική - πατριωτική ἐκδήλωση κατά παραγγελία», καί ἄλλα, δείχνουν πόσο προσεκτικά παρακολουθοῦσε κάθε μέρα ὁ Β. Ι. Λένιν τή δουλιά τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς III Δούμας, κάνοντας κριτική στά λάθη καί στίς ἀστοχίες της καί ὑποδείχνοντας τούς τρόπους διόρθωσής τους. Ἰδιαίτερα τή συμβούλευε νά ἐπωφεληθεῖ ἀπό τή συζήτηση τοῦ ζητήματος τῶν δικαιωμάτων τῆς Δούμας πάνω στόν προὑπολογισμό γιά νά ξεσκεπάσει τήν ὑποστήριξη τοῦ ἀντιδραστικοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος ἀπό μέρος τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν τῆς Δύσης, πού ὑπερηφανεύονταν γιά τή δημοκρατία τους. Ἡ μαυροεκτονταρχίτικη κυβέρνηση τοῦ τσάρου, ἔγραφε ὁ Λένιν, δέν μπορεῖ νά κρατηθεῖ χωρίς τή βοήθεια τοῦ παγκόσμιου κεφαλαίου. Ἡ ἀστική τάξη ὅλου τοῦ κόσμου δανερίζει δισεκατομμύρια στόν ὀλοφάνερα χρεωκοπημένο τσάρο ὄχι μόνο μέ σκοπό ν' ἀποκομίζει μεγάλα κέρδη, ἀλλά καί γιατί ἐνδιαφέρεται ὥστε τό παλιό καθεστῶς νά νικήσει τήν ἐπανάσταση στή Ρωσία, ἐπειδή ἐπικεφαλῆς αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης εἶναι τό προλεταριάτο.

Ἡ τακτική πού ἐπεξεργάστηκε ὁ Β. Ι. Λένιν γιά τούς μπολσεβίκους στήν περίοδο τῆς ἀντίδρασης τοῦ Στολίπιν ἔχει καί σήμερα μεγάλη σημασία γιά τά ἐργατικά κόμματα τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν. Ἀργότερα ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε ὅτι τό ἐπαναστατικό κίνημα δέν εἶχε σέ καμιὰ χώρα τόση πλούσια πείρα, τέτοια ταχύτητα καί ποικιλία ἐναλλαγῆς τῶν διάφορων μορφῶν τοῦ κινήματος, πού ἦταν εἰρηνικό καί θυελλῶδες, πα-

ράνομο καί νόμιμο, κίνημα στενῶν κύκλων καί μαζικό, ὅπως στή Ρωσία. Τά σημερινά κομμουνιστικά καί ἐργατικά κόμματα διδάσκονται ἀπό τήν πείρα τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος τήν τέχνη νά ἐκτιμοῦν σωστά τήν πολιτική κατάσταση πού διαμορφώνεται σέ κάθε δοσμένη στιγμή τοῦ ἀγώνα, τήν ἱκανότητα νά ἐφαρμόζουν τέτοιες μεθόδους καί τρόπους πάλης, πού ἀπορέουν ἀπό τήν ἀνάλυση τῆς συγκεκριμένης ἱστορικής κατάστασης.

Μιά μεγάλη κατηγορία ἔργων πού μπῆκαν στόν τόμο εἶναι ἀφιερωμένα στά ζητήματα τοῦ VII συνεδρίου (τῆς Στουτγάρδης) τῆς Β' Διεθνούς: δύο ἄρθρα μέ τόν τίτλο «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης», «Παρατηρήσεις πάνω στήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης γιά τό “Μιλитарισμό καί τίς διεθνεῖς συγκρούσεις”», «Παρατηρήσεις πάνω στό ἄρθρο τῆς Κ. Τσέτκιν “Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης”», «Ἡ ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα καί οἱ ἐνώσεις τῆς σοσιαλιστικῆς ἐργατικῆς νεολαίας», «Πῶς γράφουν τήν ἱστορία οἱ “σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες”», «Πρόλογος στήν μπροσούρα τοῦ Βόϊνοφ (Α. Β. Λουνατσάρσκι) γιά τή στάση τοῦ κόμματος ἀέναντι στά συνδικάτα», «Ἡ οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων». Μερικά ἀπ' αὐτά τά ἔργα δημοσιεύονται γιά πρώτη φορά.

Αὐτό ἦταν τό πρῶτο διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο, πού στίς ἐργασίες του συμμετεῖχε ἄμεσα ὁ Β. Ι. Λένιν. Τό συνέδριο συνῆλθε σέ μιά ἱστορική περίοδο πού ἄρχισαν μέ ἰδιαίτερη δύναμη νά ἐκδηλώνονται οἱ βασικές ἀντιθέσεις τοῦ καπιταλισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε περάσει στό ἱμπεριαλιστικό του στάδιο. Ἦταν οἱ ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στήν ἐργασία καί στό κεφάλαιο, ἀνάμεσα στούς ὑποδουλωμένους λαούς τῶν ἀποικιῶν καί στίς ἱμπεριαλιστικές χῶρες, ἀνάμεσα στίς ἱμπεριαλιστικές δυνάμεις. Τό σπουδαιότερο ζήτημα τῆς ἡμερήσιας διάταξης τοῦ συνεδρίου ἦταν τό ζήτημα τῆς πάλης τῆς διεθνούς ἐργατικῆς τάξης καί τῶν κομμάτων της ἐνάντια στό μιλιταρισμό καί στόν πόλεμο, πού προετοιμαζόταν ὀλοένα καί πῖο ἀνοιχτά ἀπό τούς ἱμπεριαλιστές ὅλου τοῦ κόσμου.

Ὁ Λένιν πῆρε ἐνεργό μέρος στίς ἐργασίες τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συνεδρίου, πού ἐπεξεργάστηκε τό σχέδιο ἀπόφασης γιά τό «Μιλитарισμό καί τίς διεθνεῖς συγκρούσεις» κι' ἔκανε σ' αὐτό σοβαρές τροπολογίες καί προσθήκες πάνω σέ ζητήματα ἀρχῶν. Ὁ Λένιν ξεκινούσε ἀπό τό γεγονός ὅτι οἱ ἱμπεριαλιστικοί πόλεμοι, πού φέρνουν στίς ἐργαζόμενες μάζες καί ἰδιαι-

τερα στήν ἐργατική τάξη ἀνυπολόγιστες συμφορές καί βάσανα, εἶναι ὁ ἀναπόφευκτος συνοδοιπόρος τοῦ καπιταλισμοῦ. Ταυτόχρονα τόνιζε ὅτι οἱ ἐργάτες μποροῦν καί πρέπει νά παλεύουν ἐνάντια στόν κίνδυνο τοῦ πολέμου καί ξεσκεπάζε τούς ὀπορτουνιστές, πού ἀρνοῦνταν τήν πραγματική σημασία μιᾶς τέτοιας πάλης καί μ' αὐτό τόν τρόπο καταδίκάζαν προκαταβολικά τούς ἐργάτες σέ παθητικότητα. Ὁ Λένιν θεωροῦσε σοβαρό καθῆκον τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας τή διεξαγωγή ἀντιμιλιταριστικῆς προπαγάνδας, τήν καλλιέργεια στή συνείδηση τῶν μαζῶν τοῦ αἰσθήματος τῆς διεθνοῦς ἀλληλεγγύης τῶν ἐργαζομένων.

Ἡ ἐπίμονη πάλη ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά πετύχει ὁ Λένιν, μέ τήν ὑποστήριξη τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν καί τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν, νά ψηφίσει τό συνέδριο μιάν ἀπόφαση στό πνεῦμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμού, πού χάραξε τήν κατεύθυνση τῆς πάλης τῆς διεθνοῦς ἐργατικῆς τάξης γιά ἀρκετά χρόνια. Ἡ ἀπόφαση αὐτή τόνιζε ὅτι ἡ πάλη κατά τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου πρέπει νά συνίσταται στήν ἀντικατάσταση τοῦ καπιταλισμοῦ ἀπό τό σοσιαλισμό, διευκρίνιζε τήν ἀνάγκη τῶν ἐπαναστατικῶν μεθόδων πάλης ἐνάντια στόν πόλεμο, ἔριχνε τό σύνθημα νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ ἐπαναστατική κρίση πού γεννιέται ἀπό τόν πόλεμο γιά τήν ἐπιτάχυνση τῆς ἀνατροπῆς τῆς ἀστικῆς τάξης.

Τά μετέπειτα συνέδρια τῆς Κοπεγχάγης καί τῆς Βασιλείας ἐπικύρωσαν τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης γιά τήν πάλη ἐνάντια στούς ἰμπεριαλιστικούς πολέμους. Ὡστόσο, ὅταν ἄρχισε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, ἡ ὀπορτουνιστική πλειοψηφία τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων τῆς Β' Διεθνοῦς πρόδοσε τίς προηγούμενες ἀποφάσεις της καί πέρασε μέ τό μέρος τῶν ἰμπεριαλιστικῶν κυβερνήσεών τους. Μόνο τό Κόμμα τῶν μπολσεβίκων, πού καθοδηγοῦνταν ἀπό τόν Β.Ι. Λένιν, πῆρε συνεπή διεθνιστική, ἐπαναστατική θέση.

Οἱ λενινιστικές ὑποδείξεις γιά τήν ἀνάγκη τῆς πάλης κατά τοῦ κινδύνου τῶν πολεμικῶν συράξεων ἔχουν ἰδιαίτερη ἐπικαιρότητα σήμερα, πού μεγαλώνει ὄλο καί πιο ὀρμητικά ἡ ἰσχὺς καί ἡ διεθνῆς ἐπιροή τοῦ παγκόσμιου σοσιαλιστικοῦ συστήματος, πού ἐκδηλώνεται ὄλο καί πιο πολύ ἡ ὑπεροχή τῶν δυνάμεων τοῦ σοσιαλισμοῦ πάνω στόν ἰμπεριαλισμό, τῶν δυνάμεων τῆς εἰρήνης πάνω στίς δυνάμεις τοῦ πολέμου, σήμερα πού ὑπάρχει ἡ δυνατότητα νά ἀντιπαραταχθεῖ στό διεθνή ἰμπεριαλισμό ὄχι μόνο ἡ δύναμη τῶν ὀργανωμένων ἐργατῶν τῶν καπιταλι-

στικῶν χωρῶν, ἀλλά καί ἡ στρατιωτική ἰσχύς τῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν, πού ἡ κυριότερη ἀρχή τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τους εἶναι ἡ πάλη γιά τήν ἐδραίωση τῆς εἰρήνης.

Στά ἄρθρα πού ἀναφέρονται στίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης ὁ Β.Ι. Λένιν ἀφιερώνει ἕνα μεγάλο μέρος στό ζήτημα τῆς ἀποικιοκρατίας. Τά ἄρθρα αὐτά δείχνουν τήν ἔντονη πάλη πού γινόταν ἀνάμεσα στούς ἐπαναστάτες μαρξιστές καί στούς ὀπορτουνιστές κατά τή συζήτηση καί τήν ψήφιση τῆς ἀπόφασης πάνω στό ἀποικιακό ζήτημα, ξεσκεπάζουν τίς ταξικές ρίζες τοῦ ὀπορτουνισμού, βάζουν τά προβλήματα τῆς συσπείρωσης τῆς ἐργατικῆς τάξης ὅλων τῶν χωρῶν γιά τήν ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στήν ἀποικιοκρατία. Πάνω στό παράδειγμα τοῦ ἀποικιακοῦ ζητήματος, ὁ Λένιν ξεσκεπάζει τή δουλικότητα τῶν ὀπορτουνιστῶν ἀπέναντι στήν ἰμπεριαλιστική ἀστική τάξη τῆς χώρας τους, πού δικαίωσαν στό συνέδριο τούς ἀποικιακοῦς πολέμους καί ἐξωράϊζαν τό ἄγριο καθεστῶς τῶν ἀποικιῶν μέ φλυαρίες γιά τόν «ἐκπολιτιστικό» ρόλο τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Ὁ Λένιν ἐκτιμοῦσε πολύ τήν ἀπόφαση πάνω στό ἀποικιακό ζήτημα πού καταδίκαζε αὐστηρά καί ἀνεπιφύλακτα κάθε ἀποικιοκρατική πολιτική. Ἡ ἐπίμονη πάλη ἐνάντια στήν ἀποικιοκρατία, πού ἐπί πολλά χρόνια ἔκαναν οἱ λαοί τῶν ἀποικιῶν σέ συμμαχία μέ τό καθοδηγούμενο ἀπό τά κομμουνιστικά καί ἐργατικά κόμματα ἐπαναστατικό ἐργατικό κίνημα, εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά σημειωθοῦν στήν ἐποχή μας τεράστιες ἐπιτυχίες: ἀπόκτησαν τήν ἀνεξαρτησία τους οἱ λαοί τῆς Ἀσίας, γκρεμίζονται τά ἀποικιοκρατικά καθεστῶτα στήν Ἀφρική, παλεύουν γιά τήν πλήρη ἐθνική ἀνεξαρτησία τους οἱ λαοί τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Τώρα πιά δέν εἶναι μακριά ἡ ὀλοκληρωτική κατάρευση τοῦ συστήματος τῆς ἀποικιακῆς δουλείας· οἱ ιδέες πού ὑποστήριζαν καί ὑπεράσπιζαν οἱ ἐπαναστάτες μαρξιστές στό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης πραγματοποιοῦνται μ' ἐπιτυχία.

Σοβαρή σημασία εἶχε ἡ ἀπόφαση γιά τίς σχέσεις ἀνάμεσα στά σοσιαλιστικά κόμματα καί στά συνδικάτα, πού ψηφίστηκε ἀπό τό συνέδριο. Ὁ Β. Ι. Λένιν στά ἔργα πού μπῆκαν σ' αὐτό τόν τόμο ὑπερασπίζει καί προπαγανδίζει τήν ἀρχή τῆς κομματικότητας τῶν συνδικάτων, κάνοντας σοβαρή κριτική στούς μενσεβίκους ὀπαδούς τῆς «οὐδετερότητας», μαζί καί στόν Γκ. Β. Πλεχάνοφ, πού καί στό συνέδριο ὑποστήριξε τήν οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων. Ὁ Λένιν τόνιζε ὅτι ἡ δουλιά τοῦ κόμματος στά συνδικάτα ἀποκτᾶ ὀλοένα καί μεγαλύτερη σημασία,

ὅτι οἱ μπολσεβίκοι πρέπει νά κάνουν αὐτή τή δουλιὰ στό πνεῦμα τῆς προσέγγισης τῶν συνδικάτων μέ τό κόμμα, ν' ἀναπτύσσουν τή σοσιαλιστική συνείδηση καί τήν κατανόηση τῶν ἐπαναστατικῶν καθηκόντων ἀπό τό προλεταριάτο. Ἡ ἰδέα τῆς οὐδετερότητας καί τῆς ἀκομματικότητας τῶν συνδικάτων, ἔλεγε ὁ Λένιν, ἔφερε παντοῦ τεράστια ζημιὰ στά συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξης, γιατί βοηθᾷ στήν παρέκκλιση τῶν συνδικάτων πρὸς τόν ὀπορτουισμό. Ὁ Λένιν καλοῦσε τοὺς μπολσεβίκους νά δουλέψουν ἐντατικά μέσα στά συνδικάτα «νά δουλέψουν σ' ὅλα τὰ πεδία δράσης, γιά νά διαδόσουν τήν ἐπαναστατική θεωρία τοῦ μαρξισμού μέσα στό προλεταριάτο καί νά δημιουργήσουν τό "φρούριο" τῆς ταξικῆς ὀργάνωσης. "Ὅλα τὰ ἄλλα θά ἔρθουν μόνα τους» (σελ. 203).

* * *

Στό δέκατο ἕκτο τόμο μπῆκαν γιά πρώτη φορά πέντε νέα ντοκουμέντα τοῦ Β. Ι. Λένιν. Τέσσερα ἀπ' αὐτά: «Παρατηρήσεις πάνω στήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης γιά τό "Μιλитарισμό καί τίς διεθνεῖς συγκρούσεις"», «Παρατηρήσεις πάνω στό ἄρθρο τῆς Κ. Τσέτκιν "Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης"», «Ἡ ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα καί οἱ ἐνώσεις τῆς σοσιαλιστικῆς ἐργατικῆς νεολαίας», «Πῶς γράφουν τήν ἱστορία οἱ "σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες"», φωτίζουν τίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου τῆς Β' Διεθνοῦς πού ἔγινε στή Στουτγάρδη καί προπαγανδίζουν τίς ἀποφάσεις του. Τό πέμπτο νέο ντοκουμέντο, τό ἄρθρο «Ἡ τρίτη Κρατική δούμα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία», ἀφιερώνεται στό χαρακτηρισμό τῆς κομματικῆς σύνθεσης τῆς Δούμας καί στήν ἐπεξεργασία τῆς μπολσεβίκικης τακτικῆς στή Δούμα.

*Τό Ἰνστιτούτο μαρξισμού-λενινισμού
τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ*

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΠΟΧΗ
(ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΕΝΟΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΛΟΓΟΥ) ¹

Γράφτηκε στις 26 του Ιούνη (9 του
Ιούλη) 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς προσούρας

Δημοσιεύτηκε στά τέλη του Ιούλη
1907 στήν προσούρα «Ἡ ἀποχή ἀπό
τίς ἐκλογές γιά τήν τρίτη Δούμα»,
πού ἐκδόθηκε στήν Πετρούπολη
Ἑπογραφή: Ν. Λένιν

Τό συνέδριο τῶν δασκάλων² πού ἔγινε τελευταῖα καί πού ἡ πλειοψηφία του ἦταν κάτω ἀπό τήν ἐπιροή τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν³, ψήφισε, μέ τήν ἄμεση συμμετοχή ἐπιφανοῦς ἀντιπρόσωπου τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλεπαναστατῶν ἀπόφαση γιά τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς τρίτης Δούμας. Οἱ δάσκαλοι σοσιαλδημοκράτες μαζί μέ τόν ἀντιπρόσωπο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔκαναν ἀποχή ἀπό τήν ψηφοφορία, γιατί εἶχαν τή γνώμη ὅτι ἓνα τέτοιο ζήτημα δέν πρέπει νά λυθεῖ σέ ἐξωκομματική, ἐπαγγελματική-πολιτική ὀργάνωση, ἀλλά σέ συνέδριο ἢ σέ συνδιάσκεψη τοῦ κόμματος.

Ἔτσι, τό ζήτημα τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τήν τρίτη Δούμα προβάλλει στή σκηνή ὡς ἄμεσο ζήτημα τῆς ἐπαναστατικῆς τακτικῆς. Καί τό ζήτημα αὐτό, ἂν κρίνουμε ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ ἀντιπρόσωπου τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν μέσα στό συνέδριο, τό ἔχει λύσει πιά τό κόμμα τους, ἂν καί δέν ἔχουμε ἀκόμη οὔτε ἐπίσημες ἀποφάσεις τοῦ ἴδιου τοῦ κόμματος οὔτε δημοσιευμένα ντοκουμέντα ἀπό τούς κύκλους τῶν ἐσέρων. Ὅσο γιά τούς σοσιαλδημοκράτες τό ζήτημα μπῆκε καί ἐξετάζεται.

Ποιά εἶναι λοιπόν τά ἐπιχειρήματα πού χρησιμοποιοῦν οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες γιά νά ὑπερασπίσουν τήν ἀπόφασή τους αὐτή; Ἡ ἀπόφαση τοῦ συνέδριου τῶν δασκάλων ἀναφέρει ὅτι οὐσιαστικά ἡ III Δούμα εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλη, μιλάει γιά τόν ἀντιδραστικό καί ἀντεπαναστατικό χαρακτήρα τῆς κυβέρνησης πού ἔκανε τό πραξικόπημα τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη⁴, ὅτι ὁ νέος ἐκλογικός νόμος ἔχει τσιφλικάδικο χαρακτήρα κτλ., κ.ο.κ.* Ἡ ἐπιχειρηματολογία τους εἶναι διατυπωμένη

* Νά τό κείμενο αὐτῆς τῆς ἀπόφασης: «Παίρνοντας ὑπόψη: 1) ὅτι ὁ νέος ἐκλογικός νόμος πού μέ βάση του συγκαλεῖται ἡ III Κρατική δούμα,

μέ τέτοιο τρόπο πού σάν νά φαίνεται ὅτι ἀπό τήν ὑπεραντιδραστικότητα τῆς III Δούμας βγαίνει αὐτόματα πώς εἶναι ἀναγκαία καί δικαιολογημένη ἡ χρησιμοποίηση ἑνός τέτοιου μέσου πάλης ἢ συνθήματος σάν τήν ἀποχή. Εἶναι ὀλοφάνερο γιά τόν κάθε σοσιαλδημοκράτη ὅτι ἕνα παρόμοιο ἐπιχείρημα δέν μπορεῖ νά σταθεῖ, γιατί λείπει ἀπ' αὐτό τελείως ἡ ἀνάλυση τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν μέσα στίς ὁποῖες γίνεται ἡ ἀποχή. Ὁ σοσιαλδημοκράτης πού στέκεται στό ἔδαφος τοῦ μαρξισμοῦ καταλήγει στήν ἀποχή, ξεκινώντας ὄχι ἀπό τό βαθμό τῆς ἀντιδραστικότητας τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἄλλου θεσμοῦ, ἀλλά ἀπό τό ἄν ὑπάρχουν οἱ ἰδιαίτερες ἐκεῖνες συνθηκῆς πάλης πού, ὅπως ἔδειξε τώρα πιά καί ἡ πείρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, ἐπιτρέπουν τήν ἐφαρμογή τοῦ ἰδιόμορφου ἐκείνου μέσου πού λέγεται ἀποχή. Γιά ὅποιον κρίνει ἄν εἶναι σωστή ἢ ὄχι ἡ ἀποχή, χωρίς νά παίρνει ὑπόψη του τή δίχρονη πείρα τῆς ἐπανάστασής μας, χωρίς νά ἐμβαθύνει σ' αὐτή τήν πείρα, πρέπει νά ποῦμε ὅτι πολλά ξέχασε καί τίποτε δέν διδάχτηκε ἀπό τή ζωή. Καί γι' αὐτό θ' ἀρχίσουμε τήν ἐξέταση τοῦ ζητήματος τῆς ἀποχῆς, ξεκινώντας ἀκριβῶς ἀπό τήν ἀνάλυση αὐτῆς τῆς πείρας.

I

Ἡ πιό μεγάλη πείρα τῆς ἐπανάστασής μας πάνω στό ζήτημα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀποχῆς ἦταν ἀναμφισβήτητα ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν⁵. Ἐκτός ἀπ' αὐτό, ἡ ἀποχή ἐκείνη στεφανώθηκε μέ τήν πιό πλήρη καί τήν

ἀφαιρεῖ ἀπό τίς ἐργαζόμενες μάζες καί τά ἐλάχιστα ἀκόμη ἐκλογικά δικαιώματα πού εἶχαν ὡς τά σήμερα καί πού ἡ ἀπόκτησή τους τόσο ἀκριβὰ τούς στοίχισε· 2) ὅτι ὁ νόμος αὐτός ἀποτελεῖ κατάφωρη καί ὠμή παραχάραξη τῆς λαϊκῆς θέλησης πρὸς ὄφελος τῶν πιό ἀντιδραστικῶν καί προνομιούχων στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ· 3) ὅτι ἡ Δούμα τῆς τρίτης περιόδου ὡς πρὸς τόν τρόπο τῆς ἐκλογῆς της καί ὡς πρὸς τή σύνθεσή της θά εἶναι καρπός τοῦ ἀντιδραστικοῦ πραξικοπήματος· 4) ὅτι ἡ κυβέρνηση θά ἐπωφεληθεῖ ἀπό τή συμμετοχή τῶν λαϊκῶν μαζῶν στίς ἐκλογές τῆς Δούμας, γιά νά προσδόσει σ' αὐτή τή συμμετοχή τήν ἔννοια ὅτι ὁ λαός ἐπικυρώνει τό πραξικόπημα,— τό IV συνέδριο τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πανρωσικῆς ἔνωσης τῶν δασκάλων καί τῶν παραγόντων τῆς δημόσιας ἐκπαίδευσης ἀποφασίζει: 1) ν' ἀρνηθεῖ νά ἔχει ὀποιαδήποτε σχέση μέ τή Δούμα τῆς τρίτης περιόδου καί τά ὄργανά της· 2) νά μὴν πάρει σάν ὀργάνωση μέρος οὔτε ἄμεσα οὔτε ἔμμεσα στίς ἐκλογές· 3) νά προπαγανδίζει, σάν ὀργάνωση, τήν ἄποψη πού περιέχεται σ' αὐτή τήν ἀπόφαση σχετικά μέ τήν τρίτη Κρατική δούμα καί τίς ἐκλογές.

πιό άμεση έπιτυχία. Γιαυτό, τό πρώτο μας καθήκον πρέπει νά είναι ή άνάλυση τών ιστορικών συνθηκών μέσα στις όποιες πραγματοποιήθηκε ή άποχή από τίς έκλογές για τή Δούμα του Μπουλίγκιν.

Όταν έξετάζουμε αυτό τό ζήτημα, δύο γεγονότα προβάλλουν άμέσως στην πρώτη γραμμή. Πρώτο, ή άποχή από τίς έκλογές για τή Δούμα του Μπουλίγκιν ήταν άγώνας για νά μήν περάσει (έστω και προσωρινά) ή επανάστασή μας στό δρόμο του μοναρχικού συντάγματος. Δεύτερο, ή άποχή αυτή έγινε μέσα στις συνθήκες τής πιο πλατιάς, γενικής, ισχυρής και γρήγορης επαναστατικής άνόδου.

Άς σταθοϋμε στό πρώτο γεγονός. Κάθε άποχή είναι άγώνας ενάντια στη δημιουργία ενός δοσμένου θεσμοϋ, ή μιλώντας κάπως πλατύτερα, ενάντια στην πραγματοποίησή του στη ζωή και όχι άγώνας που γίνεται παραμένοντας στα πλαίσια αυτού του θεσμοϋ. Γιαυτό, εκείνοι που σαν τον Πλεχάνοφ και πολλούς άλλους μενσεβίκους πάλευαν ενάντια στην άποχή με επιχειρήματα γενικά, ότι δηλαδή είναι άπαραίτητο νά χρησιμοποιεί ό μαρξιστής τούς αντιπροσωπευτικούς θεσμούς, άποκάλυπταν μ' αυτό τό γελοίο μόνο δογματισμό τους. Νά σκέπτεσαι έτσι, σήμαινε νά παρακάμπεις, αναμασώντας αναμφισβήτητες αλήθειες, τήν οϋσία του επίμαχου ζητήματος. Είναι αναμφισβήτητο ότ ό μαρξιστής πρέπει νά χρησιμοποιεί τούς αντιπροσωπευτικούς θεσμούς. Άπ' αυτό όμως βγαίνει μήπως ότ ό μαρξιστής δέν μπορεί κάτω από όρισμένες συνθήκες νά είναι ύπέρ του άγώνα για νά μήν εφαρμοστεί στην πράξη ένας δοσμένος θεσμός και ότ πρέπει νά παραμένει στα πλαίσια αυτού του θεσμοϋ ; Όχι, δέν βγαίνει καθόλου ένα τέτοιο συμπέρασμα, γιατί τό γενικό αυτό επιχείρημα άφορᾶ μόνο εκείνες τίς περιπτώσεις που δέν έχει θέση ό άγώνας ενάντια στη δημιουργία ενός παρόμοιου θεσμοϋ. Και τό επίμαχο του ζητήματος για τήν άποχή συνίσταται ακριβῶς στό αν έχει θέση είτε όχι ό άγώνας ενάντια στην ίδια τή δημιουργία παρόμοιων θεσμών. Ό Πλεχάνοφ και Σία με τά επιχειρήματά τους ενάντια στην άποχή έδειξαν ότ δέν καταλαβαίνουν πως μπαίνει ακριβῶς τό ζήτημα.

Παρακάτω. Άν κάθε άποχή δέν είναι άγώνας στα πλαίσια ενός δοσμένου θεσμοϋ, αλλά άγώνας ενάντια στην εφαρμογή του στην πράξη, τότε ή άποχή από τίς έκλογές για τή Δούμα του Μπουλίγκιν ήταν, εκτός απ' αυτό, άγώνας ενάντια στην εφαρμογή στην πράξη ενός όλόκληρου συστήματος θεσμών

μοναρχικοῦ-συνταγματικοῦ τύπου. Τό 1905 ἔδειξε ξεκάθαρα ὅτι ὑπάρχει ἡ δυνατότητα γιά ἄμεσο μαζικό ἀγώνα μέ τή μορφή γενικῶν ἀπεργιῶν (ἀπεργιακό κύμα ὕστερα ἀπό τίς 9 τοῦ Γενάρη) καί στρατιωτικῶν ἐξεγέρσεων («Ποτιόμκιν»). Συνεπῶς, ἡ ἄμεση ἐπαναστατική πάλη τῶν μαζῶν ἦταν γεγονός. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, γεγονός ἦταν καί ὁ νόμος τῆς 6ης τοῦ Αὐγούστου πού ἐπιχείρησε νά βγάλει τό κίνημα ἀπό τόν ἐπαναστατικό δρόμο (μέ τήν πιό ἄμεση καί στενή σημασία τῆς λέξης) καί νά τό βάλει στό δρόμο τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος. Ἀντικειμενικά ἦταν ἀναπόφευκτος ὁ ἀγώνας ἀνάμεσα στόν ἓνα καί στόν ἄλλο δρόμο: ἀνάμεσα στό δρόμο τῆς ἄμεσης ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν μαζῶν καί στό δρόμο τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος. Τό ζήτημα πού πρόβαλλε ἦταν, θάλεγε κανείς, ἡ ἐκλογή τοῦ δρόμου γιά τήν ἄμεση ἀνάπτυξη τῆς ἐπανάστασης καί γιά τήν ἐκλογή αὐτή ἀποφασίζε, βέβαια, ἡ δύναμη τῶν ἐπαναστατικῶν καί τῶν ἀντεπαναστατικῶν τάξεων καί ὄχι ἡ θέληση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ὁμάδας. Καί ἡ δύναμη αὐτή μπορούσε νά μετρηθεῖ καί νά δοκιμαστεῖ μόνο μέσα στήν πάλη. Ἔτσι, τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν ἦταν ἀκριβῶς σύνθημα πάλης γιά τὸ δρόμο τοῦ ἄμεσου ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα, ἐνάντια στό δρόμο τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος. Καί στόν τελευταῖο, ἐπίσης, δρόμο ἦταν ἐνδεχόμενος ὁ ἀγώνας καί ὄχι μόνο ἐνδεχόμενος, ἀλλά καί ἀναπόφευκτος. Καί στά πλαίσια τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος ἦταν ἐπίσης ἐνδεχόμενη ἡ συνέχιση τῆς ἐπανάστασης καί ἡ προετοιμασία τῆς νέας ἀνόδου της· καί στά πλαίσια τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος ἦταν ἐνδεχόμενη καί ὑποχρεωτική ἡ πάλη τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἡ στοιχειώδης αὐτή ἀλήθεια, πού προσπαθοῦσαν μέ τόσο ζῆλο καί τόσο παράκαιρα νά τήν ἀποδείξουν τό 1905 ὁ Ἀξελρόντ καί ὁ Πλεχάνοφ, παραμένει ἀλήθεια. Τό ζήτημα ὅμως πού ἔβαζε τότε ἡ ἱστορία δέν ἦταν αὐτό. Ὁ Ἀξελρόντ ἢ ὁ Πλεχάνοφ συζητοῦσαν «ἐκτός θέματος» ἢ, μέ ἄλλα λόγια, τό ζήτημα πού ἔβαζε ἡ ἱστορία γιά λύση μπροστά στίς ἀγωνιζόμενες δυνάμεις τό ἀντικαθιστοῦσαν μέ τό ζήτημα πού τό δανείστηκαν ἀπό τήν τελευταία ἔκδοση ἑνός γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐγχειρίδιου. Ἱστορικά ἔμπαινε μπροστά μας ἀναπόφευκτα ἡ πάλη γιά τήν ἐκλογή τοῦ δρόμου τοῦ ἀγώνα στό πιό ἄμεσο μέλλον. Ἡ ἢ παλιά ἐξουσία θά εἶναι ἐκείνη πού θά συγκαλέσει τό πρῶτο ἀντιπροσωπευτικό σῶμα τῆς Ρωσίας καί θά στρέψει ἔτσι τήν

ἐπανάσταση γιά ἓνα ὀρισμένο χρονικό διάστημα (ἴσως γιά πολύ σύντομο, ἀλλά ἴσως καί γιά σχετικά μεγάλο διάστημα) στό μοναρχικό-συνταγματικό δρόμο ἢ ὁ λαός μέ κατά μέτωπο ἐπίθεση θά σαρώσει, — στή χειρότερη περίπτωση θά κλονίσει, — τήν παλιά ἐξουσία, θά τῆς στερήσει τή δυνατότητα νά στρέψει τήν ἐπανάσταση στό μοναρχικό-συνταγματικό δρόμο καί θά ἐξασφαλίσει (καί πάλι γιά περισσότερο ἢ λιγότερο μακρόχρονο διάστημα) τό δρόμο τῆς ἄμεσης ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν μαζῶν. Νά ποιό ζήτημα, πού δέν τό πρόσεξαν τότε ὁ Ἄξελρόντ καί ὁ Πλεχάνοφ, μπῆκε ἱστορικά μπροστά στίς ἐπαναστατικές τάξεις τῆς Ρωσίας τό φθινόπωρο τοῦ 1905. Καί τό κήρυγμα ἀπό τή σοσιαλδημοκρατία τῆς ἐνεργοῦ ἀποχῆς ἦταν ἀκριβῶς μία μορφή τοποθέτησης αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, μορφή συνειδητῆς τοποθέτησής του ἀπό τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου, ἦταν τό σύνθημα πάλης γιά τήν ἐκλογή τοῦ δρόμου τοῦ ἀγώνα.

Οἱ κήρυκες τῆς ἐνεργοῦ ἀποχῆς, οἱ μπολσεβίκοι, σωστά κατάλαβαν τό ζήτημα πού ἔβαζε ἀντικειμενικά ἡ ἱστορία. Ὁ ἀγώνας τοῦ Ὀκτώβρη-Δεκέμβρη τοῦ 1905 ἦταν πραγματικά ἀγώνας γιά τήν ἐκλογή τοῦ δρόμου τοῦ ἀγώνα. Ὁ ἀγώνας αὐτός γινόταν μέ ἐναλλασσόμενες ἐπιτυχίες: στήν ἀρχή ὑπερίσχυσε ὁ ἐπαναστατημένος λαός, ἀφαίρεσε ἀπό τήν παλιά ἐξουσία τή δυνατότητα νά στρέψει ἄμεσα τήν ἐπανάσταση στά μοναρχικά συνταγματικά κανάλια, δημιούργησε στή θέση τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν ἀστυνομικοῦ-φιλελεύθερου τύπου ἀντιπροσωπευτικούς θεσμούς καθαρά ἐπαναστατικοῦ τύπου: τά Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν βουλευτῶν κτλ. Ἡ περίοδος τοῦ Ὀκτώβρη-Δεκέμβρη ἦταν περίοδος τῆς μεγαλύτερης ἐλευθερίας, τῆς μεγαλύτερης ἐκδήλωσης τῆς πρωτοβουλίας τῶν μαζῶν, τῆς μεγαλύτερης ἐκτασης καί ὀρμητικότητας τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος πάνω στό ἔδαφος πού ἡ ἐπίθεση τοῦ λαοῦ τό καθάρισε ἀπό τούς μοναρχικούς-συνταγματικούς θεσμούς, νόμους καί ἐμπόδια, πάνω στό ἔδαφος τῆς «μεσοεξουσίας», ὅταν ἡ παλιά ἐξουσία ἦταν πιά ἐξαντλημένη, ἐνῶ ἡ νέα, ἡ ἐπαναστατική ἐξουσία τοῦ λαοῦ (τά Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν, ἀγροτῶν καί στρατιωτῶν βουλευτῶν κτλ.) δέν ἦταν ἀκόμη ἀρκετά ἰσχυρή γιά ν' ἀντικαταστήσει πέρα γιά πέρα τήν παλιά ἐξουσία. Ὁ ἀγώνας τοῦ Δεκέμβρη ἔκρινε τό ζήτημα ὑπέρ τῆς ἀντίπαλης πλευρᾶς: ἡ παλιά ἐξουσία νίκησε, ἀφοῦ ἀπόκρουσε τήν ἐπίθεση τοῦ λαοῦ, καί κράτησε τίς θέσεις της. Εἶναι ὅμως αὐτονόητο ὅτι δέν ὑπῆρχαν

τότε ἀκόμη βάσιμοι λόγοι νά θεωρηθεῖ ἡ νίκη αὐτή ἀποφασιστική. Ἡ ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη 1905 εἶχε τή συνέχειά της τό καλοκαίρι τοῦ 1906 μέ τή μορφή ὀλόκληρης σειρᾶς σκόρπιων καί μερικότερων στρατιωτικῶν ἐξεγέρσεων καί ἀπεργιῶν. Τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Βίττε⁶ ἦταν σύνθημα ἀγώνα γιά τή συγκέντρωση καί τή γενίκευση αὐτῶν τῶν ἐξεγέρσεων.

Κι' ἔτσι, τό πρῶτο συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπό τήν ἐξέταση τῆς πείρας τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης σχετικά μέ τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν εἶναι ὅτι ἀντικειμενική βαθύτερη αἰτία τῆς ἀποχῆς ἦταν ὁ ἀγώνας πού ἔβαζε ἡ ἱστορία στήν ἡμερήσια διάταξη γιά τή μορφή τοῦ πιά κοντινοῦ δρόμου ἀνάπτυξης, ὁ ἀγώνας πού θά ἔκρινε σέ ποιόν θά πέσει ὁ κλῆρος νά συγκαλέσει τό πρῶτο ἀντιπροσωπευτικό σῶμα τῆς Ρωσίας, στήν παλιά ἐξουσία ἢ στή νέα αὐτοδύναμη λαϊκή ἐξουσία, ὁ ἀγώνας γιά τόν ἄμεσο ἐπαναστατικό δρόμο ἢ (γιά ἓνα ὀρισμένο διάστημα) γιά τό δρόμο τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος.

Μέ τά προηγούμενα συνδέεται καί τό ζήτημα πού ἐμφανίστηκε συχνά στόν τύπο καί πού ἐμφανίζεται συνεχῶς κατά τή συζήτηση τοῦ θέματος πού ἐξετάζουμε, τό ζήτημα δηλαδή γιά τήν ἀπλότητα, τή σαφήνεια καί τήν «εὐθύτητα» τοῦ συνθήματος τῆς ἀποχῆς, καθώς καί τό ζήτημα γιά τόν ἴσιο καί τόν ἐλικοειδή δρόμο ἀνάπτυξης. Ἡ ἄμεση ἀνατροπή ἢ, στή χειρότερη περίπτωση, τό ἀδυνατίσμα καί ἡ ἐξάντληση τῆς παλαιᾶς ἐξουσίας, ἡ ἄμεση δημιουργία ἀπό τό λαό νέων ὀργάνων ἐξουσίας, ὅλα αὐτά εἶναι, ἀναμφισβήτητα, ὁ π ὁ ἴσιος δρόμος, αὐτός πού συμφέρει πιά πολύ στό λαό, πού ἀπαιτεῖ ὅμως σέ ἀντιστάθμισμα καί τή μεγαλύτερη ἔνταση δυνάμεων. "Όταν διαθέτεις συντριπτική ὑπεροχή δυνάμεων, μπορείς νά νικήσεις καί μέ ἄμεση ἐπίθεση κατά μέτωπο. "Όταν δέν ἔχεις ἀρκετές δυνάμεις, μπορεί νά χρειαστοῦν καί ἐλιγμοί, πολιτική ἀναμονῆς, ζίγκ-ζάγκ, ὑποχωρήσεις κτλ., κτλ. Βέβαια, ὁ δρόμος τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος δέν ἀποκλείει καθόλου καί τήν ἐπανάσταση πού τά στοιχεῖα της τά προετοιμάζει καί τά ἀναπτύσσει καί αὐτός ἐπίσης μέ ἔμμεσο τρόπο, ὁ δρόμος ὅμως αὐτός εἶναι πιά μακρὺς, εἶναι δρόμος μέ ζίγκ-ζάγκ.

Σ' ὅλη τή μενσεβίκικη φιλολογία, ἰδιαίτερα τοῦ 1905 (ὡς τόν Ὀχτώβρη), ξεχωρίζει καθορᾶ καί σέ ὅλη τή γραμμῆ ἢ κατηγορία σέ βάρος τῶν μπολσεβίκων ὅτι εἶναι «μονοκόμματοι» καί ξεχωρίζουν ἐπίσης καί οἱ συμβουλές πού ἀπευθύ-

νονται στους ίδιους ότι πρέπει να πάρουν υπόψη τους τό δρόμο με ζίγκ-ζάγκ πού ακολουθεί ή ιστορία. Αυτό τό χαρακτηριστικό τής μενσεβίκικης φιλολογίας είναι επίσης ένα μικρό δείγμα τρόπου σκέψης, ότι τά άλογα π.χ. τρώνε βρώμη και ότι ο Βόλγας χύνεται στην Κασπία θάλασσα, σκέψης, πού με τό αναμάσημα μιās αναμφισβήτητης αλήθειας πάει να μπερδέψει τήν ουσία του άμφισβητούμενου ζητήματος. Είναι αναμφισβήτητο ότι ή ιστορία ακολουθεί συνήθως ένα δρόμο με ζίγκ-ζάγκ και ότι ο μαρξιστής πρέπει να είναι σε θέση να υπολογίζει και τά πιο μπερδεμένα και παράξενα ζίγκ-ζάγκ τής ιστορίας. Αυτό όμως τό αναμφισβήτητο αναμάσημα δεν έχει καμιά σχέση με τό ζήτημα τί πρέπει να κάνει ο μαρξιστής, όταν ή ίδια ή ιστορία θέτει για λύση μπροστά στις αγωνιζόμενες δυνάμεις τό ζήτημα τής εκλογής του ίσιου δρόμου ή του δρόμου με ζίγκ-ζάγκ. Σε στιγμές ή σε περιόδους πού συμβαίνει ένα τέτοιο πράγμα, εκείνος πού ξοφλά με τό επιχείρημα ότι ή ιστορία ακολουθεί συνήθως τό δρόμο με ζίγκ-ζάγκ, μοιάζει με τόν άνθρωπο τόν κλεισμένο σε θήκη, πού θεωρεί άφ' ύψηλου και βαθυστόχαστα τήν αλήθεια ότι τά άλογα τρώνε βρώμη. Οί επαναστατικές όμως περιόδοι είναι τέτοιες ακριβώς περιόδοι τής ιστορίας, όπου μέσα σε σχετικά σύντομα χρονικά διαστήματα ή σύγκρουση των αγωνιζόμενων κοινωνικών δυνάμεων αποφασίζει τό ζήτημα τής εκλογής πού κάνει μια χώρα ανάμεσα στον ίσιο δρόμο ή τόν δρόμο ανάπτυξης με ζίγκ-ζάγκ για σχετικά πολύ μακρόχρονο διάστημα. Η ανάγκη να παίρνουν υπόψη τους τό δρόμο με ζίγκ-ζάγκ δεν απαλλάσσει καθόλου τους μαρξιστές από τήν υποχρέωση να ξέρουν να εξηγούν στις μάζες στις αποφασιστικές στιγμές τής ιστορίας τους πώς είναι προτιμότερος ο ίσιος δρόμος, να ξέρουν να βοηθούν τις μάζες στον άγώνα για τήν εκλογή του ίσιου δρόμου, να δίνουν συνθήματα για έναν τέτοιο άγώνα κτλ. Και μόνο αδιόρθωτοι φιλισταίοι και έντελώς άνόητοι σχολαστικοί θά μπορούσαν ύστερα από τό τέλος των αποφασιστικών ιστορικών μαχών πού καθόρισαν τό δρόμο των ζίγκ-ζάγκ αντί τόν ίσιο δρόμο να κοροϊδεύουν με χαιρεκακία εκείνους πού ως τό τέλος αγωνίστηκαν για τόν ίσιο δρόμο. Αυτό σαν να μοιάζει με τό χαιρέκακο γέλιο των έπισημων-άστυνομικών γερμανών ιστορικών σαν τόν Τράϊτσκε πού κοροϊδευαν τά επαναστατικά συνθήματα και τήν επαναστατική εϋθύτητα του Μάρξ τό 1848.

Η στάση του μαρξισμού άπέναντι στο δρόμο τής ιστορίας

μέ ζίγκ-ζάγκ μοιάζει ούσιαστικά μέ τή στάση του άπέναντι στους συμβιβασμούς. Κάθε στροφή τής ίστορίας πού συντελείται μέ ζίγκ-ζάγκ είναι συμβιβασμός, συμβιβασμός ανάμεσα στό παλιό, πού δέν είναι πιά άρκετά δυνατό γιά νά άρνηθει έντελώς τό καινούργιο, καί στό καινούργιο πού δέν είναι άκόμη άρκετά δυνατό γιά νά ανατρέψει έντελώς τό παλιό. 'Ο μαρξισμός δέν άρνεΐται τούς συμβιβασμούς, ό μαρξισμός θεωρεί άπαραίτητο νά τούς χρησιμοποιει, αυτό όμως δέν άποκλείει καθόλου τό γεγονός ότι ό μαρξισμός, σάν ζωντανή καί σε δράση ίστορική δύναμη, παλεύει μέ τόν πιό ένεργητικό τρόπο ένάντια στους συμβιβασμούς. "Όποιος δέν μπορεί νά κατανοήσει αυτή τή φαινομενική αντίφαση, δέν έχει μάθει ούτε τήν άλφαβήτα του μαρξισμού.

'Ο Ένγκελς έκφρασε κάποτε πάρα πολύ παραστατικά, μέ σαφήνεια καί σε συντομία τή στάση του μαρξισμού άπέναντι στους συμβιβασμούς. Αυτό έγινε άκριβώς στό άρθρο του γιά τό μανιφέστο τών μπλανκιστών-φυγάδων τής Κομμούνας, (1874)*. Οί μπλανκιστές, φυγάδες τής Κομμούνας, έγγραφαν στό μανιφέστο τους ότι δέν παραδέχονται κανένα συμβιβασμό. 'Ο Ένγκελς τούς κορόϊδεψε γι' αυτό τό μανιφέστο. Τό ζήτημα, — έλεγε, — δέν είναι νά όρκιζόμαστε νά μήν χρησιμοποιοϋμε τούς συμβιβασμούς, πού σ' αυτούς μάς καταδικάζουν τά γεγονότα (ή μάς άναγκάζουν τά γεγονότα, ζητῶ συγγνώμη από τούς άναγνώστες, γιατί δέν έχω τή δυνατότητα νά συμβουλευτῶ τό κείμενο καί δίνω περικοπές από μνήμης). Τό ζήτημα είναι νά κατανοήσουμε μέ σαφήνεια τούς πραγματικούς επαναστατικούς σκοπούς του προλεταριάτου καί νά είμαστε ίκανοί νά επιδιώκουμε τήν πραγματοποίησή τους κάτω από όποιεσδήποτε συνθήκες, ζίγκ-ζάγκ καί συμβιβασμούς⁷.

Μόνο άπ' αυτή τήν άποψη μπορούμε νά εκτιμήσουμε σωστά τήν άπλότητα, τήν ευθύτητα καί τή σαφήνεια τής άποχής, σάν συνθήματος πού άπευθύνεται στις μάζες. "Όλες οί πιό πάνω ιδιότητες αυτού του συνθήματος είναι καλές όχι αυτές καθαυτές, αλλά μόνο έφόσον στις αντικειμενικές συνθήκες, όπου εφαρμόζεται αυτό τό σύνθημα, υπάρχουν στήν πραγματικότητα οί όροι του άγώνα γιά τήν εκλογή του ίσιου δρό-

* Τό άρθρο αυτό μπήκε στή γερμανική συλλογή «Internationales aus dem "Volksstaat"». Ρωσική μετάφραση: «Άρθρα από τό "Volksstaat"», έκδ. «Ζνάνιγια».

μου ή τοῦ δρόμου ἀνάπτυξης μέ ζίγκ-ζάγκ. Τήν ἐποχή τῆς Δούμας τοῦ Μπουλίγκιν τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς ἦταν σωστό καί τό μοναδικά ἐπαναστατικό σύνθημα τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος ὄχι γιατί ἦταν τό πιό ἀπλό, ἴσιο καί σαφές σύνθημα, ἀλλά γιατί οἱ ἱστορικές συνθήκες ἔβαζαν τότε μπροστά στό ἐργατικό κόμμα τό καθῆκον νά πάρει μέρος στόν ἀγώνα γιά τόν ἀπλό καί ἴσιο ἐπαναστατικό δρόμο ἐνάντια στό δρόμο μέ ζίγκ-ζάγκ τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος.

Γεννιέται τό ἐρώτημα : ποιό εἶναι, λοιπόν, τό κριτήριο ὅτι ὑπῆρχαν τότε στήν πραγματικότητα οἱ ἰδιαίτερες αὐτές ἱστορικές συνθήκες; Καί ποιό εἶναι τό κύριο γνώρισμα τῆς ἰδιαίτερης ἐκείνης ἀντικειμενικῆς κατάστασης πού ἔκανε τό ἀπλό, τό ἴσιο καί σαφές αὐτό σύνθημα ὄχι μιά φράση, ἀλλά σύνθημα πού ἀνταποκρινόταν μοναδικά στόν πραγματικό ἀγώνα; Στήν ἐξέταση αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ ζητήματος θά περάσουμε τώρα.

II

“Οταν ρίχνεις μιά ματιά πρὸς τά πίσω στόν ἀγώνα πού τέλειωσε πιά (πού τέλειωσε τουλάχιστο στήν κατευθείαν καί ἄμεση μορφή του) τό πιό εὔκολο πράγμα εἶναι, βέβαια, νά κάνεις ἓνα γενικό ἀπολογισμό τῶν πιό διαφορετικῶν καί ἀντιφατικῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων καί συμπτωμάτων τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἔκβαση τοῦ ἀγώνα ἀποφασίζει γιά ὅλα τά ζητήματα μεμιᾶς καί ἀπομακρύνει πολύ ἀπλά κάθε ἀμφιβολία. Τώρα ὅμως πρέπει νά προσδιορίσουμε ἐκεῖνα τά γνωρίσματα τοῦ φαινομένου πού θά μπορούσαν νά μᾶς βοηθήσουν νά διευκρινίσουμε τήν κατάσταση τῶν πραγμάτων πρὶν ἀπό τόν ἀγώνα, γιατί θέλουμε τά διδάγματα τῆς ἱστορικῆς πείρας νά τά χρησιμοποιήσουμε γιά τήν III Δούμα. Τονίσαμε πιό πάνω ὅτι προϋπόθεση γιά τήν ἐπιτυχία τῆς ἀποχῆς τό 1905 ἦταν ἡ πιό πλατιά, γενική, ἰσχυρή καί γρήγορη ἐπαναστατική ἄνοδος. Τώρα πρέπει νά ἐξετάσουμε πρῶτο, ποιά εἶναι ἡ σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στήν ἐξαιρετικά ἰσχυρή ἄνοδο τοῦ ἀγώνα καί στήν ἀποχή, καί δεύτερο, ποιά τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα καί ποιά τά διακριτικά σημεῖα τῆς ἐξαιρετικά ἰσχυρῆς αὐτῆς ἄνοδος.

Ἡ ἀποχή, ὅπως εἶπαμε πιό πάνω, δέν εἶναι ἀγώνας πού γίνεται στά πλαίσια ἐνός δοσμένου θεσμοῦ, ἀλλά ἀγώνας ἐνάντια στή δημιουργία του. Κάθε δοσμένος θεσμός μπορεί νά ἔχει

τήν προέλευσή του μόνο από τήν ἔξουσία πού ὑπάρχει, δηλαδή από τήν παλιά ἔξουσία. Συνεπῶς, ἡ ἀποχή εἶναι ἓνα τέτοιο μέσο πάλης πού τείνει ἄμεσα νά γκρεμίσει τήν παλιά ἔξουσία, ἢ, στή χειρότερη περίπτωση, ὅταν δηλαδή δέν ἐπαρκεῖ ἡ πίεση γιά τήν ἀνατροπή της, νά τήν ἀδυνατίσει σέ τέτοιο βαθμό, πού νά μήν μπορεῖ (ἡ παλιά ἔξουσία) νά ἐξασφαλίσει τή δημιουργία αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ, νά μήν μπορεῖ νά τόν πραγματοποιήσῃ*. Συνεπῶς, γιά νά πετύχει ἡ ἀποχή, χρειάζεται ἄμεσος ἀγώνας ἐνάντια στήν παλιά ἔξουσία, ἐξέγερση ἐναντίον της καί μαζική ἀνυπακοή σ' αὐτήν σέ ὀλόκληρη σειρά περιπτώσεων (ἡ τέτοια μαζική ἀνυπακοή εἶναι ἓνας ἀπό τούς ὄρους, πού προετοιμάζει τήν ἐξέγερση). Ἀποχή σημαίνει ν' ἀρνιέσαι ν' ἀναγνωρίσεις τήν παλιά ἔξουσία καί, φυσικά, νά ἀρνιέσαι ὄχι στά λόγια, ἀλλά στήν πράξη, δηλ. ἡ ἄρνηση αὐτή νά μήν ἐκδηλώνεται μόνο μέ τίς φωνές καί τά συνθήματα τῶν ὀργανώσεων, ἀλλά μέ μία ὀρισμένη κίνηση τῶν μαζῶν τοῦ λαοῦ πού παραβιάζουν συστηματικά τούς νόμους τῆς παλιάς ἔξουσίας, πού δημιουργοῦν συστηματικά νέους θεσμούς, ἀντίθετους μέ τό νόμο, μά οἱ ὅποιοι ὑπάρχουν πραγματικά κτλ. κτλ. Κι' ἔτσι εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἡ ἀποχή συνδέεται μέ τήν πλατιά ἐπαναστατική ἀνοδο: ἡ ἀποχή εἶναι τό πῖο ἀποφασιστικό μέσο πάλης πού ἀποκρούει τήν ἴδια τήν ὑπαρξη ἑνός δοσμένου θεσμοῦ καί ὄχι ἀπλῶς τή μορφή τῆς ὀργάνωσής του. Ἡ ἀποχή σημαίνει κήρυξη ἀπροκάλυπτου πολέμου ἐνάντια στήν παλιά ἔξουσία, σημαίνει ἀνοιχτή ἐπίθεση ἐνάντιά της. Ἐξω ἀπό τήν πλατιά ἐπαναστατική ἀνοδο, ἔξω ἀπό τό μαζικό ξεσήκωμα πού βγαίνει παντοῦ, μποροῦμε νά ποῦμε, ἔξω ἀπό τά πλαίσια τῆς παλιάς νομιμότητας, δέν μπορεῖ νά γίνει κόν λόγος γιά ἐπιτυχία τῆς ἀποχῆς.

Ἄν περάσουμε στό ζήτημα γιά τό χαρακτήρα καί τά γνωρίσματα τῆς ἀνόδου πού παρατηρήθηκε τό φθινόπωρο τοῦ 1905, θά δοῦμε χωρίς δυσκολία ὅτι συντελοῦνταν τότε μία μαζική καί ἀδιάκοπη ἐπίθεση τῆς ἐπανάστασης, μία ἐπίθεση

* Στό κείμενο γίνεται παντοῦ λόγος γιά τήν ἐνεργό ἀποχή, δηλ. γιά τήν ἐπίθεση ἐνάντια στήν παλιά ἔξουσία καί ὄχι ἀπλῶς γιά τήν ἀποφυγή ἀπό τή συμμετοχή στίς ἐνέργειες τῆς ἔξουσίας αὐτῆς. Στούς ἀναγνώστες, πού δέν διάβασαν τά ἔντυπα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν ἐποχή τῆς ἀποχῆς ἀπό τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, πρέπει νά ὑπενθυμίσουμε ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες μιλοῦσαν τότε ἀνοιχτά γιά ἐνεργό ἀποχή, ἀντιπαραθέτοντάς τήν ἀποφασιστικά στήν παθητική ἀποχή καί κάτι παραπάνω: συνδέοντας ἀποφασιστικά τήν ἐνεργό ἀποχή μέ τήν ἔνοπλη ἐξέγερση.

συστηματική πού πίεζε τόν έχθρό. Οί διώξεις δέν περιόριζαν, αλλά πλάταιναν τό κίνημα. Ύστερα από τίς 9 τοῦ Γενάρη ἀκολούθησε τό γιγάντιο ἀπεργιακό κύμα, τά ὁδοφράγματα τοῦ Λότζ, ἡ ἐξέγερση τοῦ «Ποτιόμκιν». Στόν τομέα τοῦ τύπου, στόν τομέα τῶν ὀργανώσεων, στόν τομέα τόν ἐκπαιδευτικό, παντοῦ παραβιάζονταν συστηματικά τά νόμιμα πλαίσια πού εἶχε καθορίσει ἡ παλιά ἐξουσία, καί δέν παραβιάζονταν μόνο ἀπό τούς «ἐπαναστάτες», αλλά καί ἀπό τούς ἀπλούς πολίτες, γιατί ἡ παλιά ἐξουσία εἶχε πραγματικά ἀδυνατίσει καί ἄφηνε πραγματικά νά τῆς ξεφεύγουν τά χαλινάρια ἀπό τά παραγερασμένα χέρια της. Καί τό γεγονός ὅτι τά συνθήματα τῶν ἐπαναστατῶν ὄχι μόνο ἔβρισκαν ἀνταπόκριση, αλλά καί ἔμεναν πραγματικά πίσω ἀπό τή ζωή, εἶναι ἕνας δείκτης ἐξαιρετικά χτυπητός καί ἀλάθευτος (ἀπό τήν ἄποψη τῶν ἐπαναστατικῶν ὀργανώσεων) γιά τή δύναμη τῆς ἀνόδου. Ὅλα τά γεγονότα, καί ἡ 9η τοῦ Γενάρη, καί οἱ μαζικές ἀπεργίες ὕστερα ἀπ' αὐτή, καί τό «Ποτιόμκιν» ἄφηναν πίσω τά ἄμεσα συνθήματα τῶν ἐπαναστατῶν. Στά 1905 δέν ὑπῆρχε οὔτε ἕνα σύνθημα τῶν ἐπαναστατῶν, πού οἱ μάζες νά τό δέχτηκαν παθητικά, σιωπηλά, μέ ἄρνηση νά ἀγωνιστοῦν γι' αὐτό. Μέσα σέ τέτοιες συνθήκες ἡ ἀποχή ἦταν τό φυσικό συμπλήρωμα τῆς ἠλεκτρισμένης ἀτμόσφαιρας. Τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς δέν «ἐπινοοῦσε» τίποτε τότε, αλλά διατύπωνε μόνο μέ ἀκρίβεια καί πιστά τήν ἀνοδο πού ὄλο καί προχωροῦσε, καί προχωροῦσε, τραβώντας πρός τήν ἄμεση ἐπίθεση. Ἀντίθετα, στή θέση τῶν ἀνθρώπων πού «ἐπινοοῦσαν» βρέθηκαν οἱ μενσεβίκοι μας πού ξεκόβοντας ἀπό τήν ἐπαναστατική ἀνοδο, παρασέρνονταν ἀπό τίς κούφιεσ ὑποσχέσεις τοῦ τσάρου, ὅπως εἶναι τό μανιφέστο ἡ ὁ νόμος τῆς 6ης Αὐγούστου, κι' ἔπαιρναν στά σοβαρά τίς ὑποσχέσεις ὅτι θά γίνεῖ στροφή πρός τά συνταγματικά-μοναρχικά κανάλια. Τήν τακτική τους οἱ μενσεβίκοι (καί ὁ Πάρβους) δέν τήν στήριζαν τότε στό γεγονός τῆς πιό πλατιᾶς, ἰσχυρῆς καί γρήγορης ἐπαναστατικῆς ἀνόδου, αλλά στήν ὑπόσχεση πού ἔδωσε ὁ τσάρος γιά συνταγματική-μοναρχική στροφή! Δέν εἶναι παράξενο πού μιά παρόμοια τακτική ἀποδείχτηκε ὅτι ἦταν ἕνας γελοῖος καί ἀξιοθρήνητος ὀπορτουνισμός. Καί δέν εἶναι ἐπίσης παράξενο πού σ' ὄλα τους τά σχόλια γιά τήν ἀποχή οἱ μενσεβίκοι ἀποφεύγουν σήμερα μέ προσοχή νά κάνουν ἀνάλυση τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, δηλ. τῆς πιό μεγάλης πείρας τῆς ἐπανάστασης πάνω στήν ἀποχή. Δέν ἀρκεῖ ὅμως νά δοῦμε αὐτό τό λάθος τῶν μενσεβίκων στήν

ἐπαναστατική τακτική, λάθος πού εἶναι ἴσως καί τό μεγαλύτερό τους. Πρέπει νά καταλάβουμε ξεκάθαρα ὅτι πηγὴ αὐτοῦ τοῦ λάθους ἦταν ὅτι δέν κατανόησαν τὴν ἀντικειμενικὴ κατάσταση πραγμάτων πού ἔκανε τὴν ἐπαναστατικὴ ἄνοδο πραγματικότητα, ἐνῶ τὴ συνταγματικὴ-μοναρχικὴ στροφή τὴ μετέτρεπε σέ κούφια ἀστυνομικὴ ὑπόσχεση. Ἀποδείχθηκε ὅτι οἱ μενσεβίκοι δέν εἶχαν δίκιο, καί δέν εἶχαν δίκιο ὄχι γιατί ἀντιμετώπισαν τό πρόβλημα χωρίς ὑποκειμενικὴ ἐπαναστατικὴ διάθεση, ἀλλὰ γιατί οἱ ἐπαναστάτες αὐτοὶ τῆς κακιᾶς ὥρας ἔμειναν στίς ιδέες τους πίσω ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ ἐπαναστατικὴ κατάσταση. Εἶναι εὐκόλο νά μπερδέψει κανεὶς τὴ μιά μέ τὴν ἄλλη αἰτία τοῦ λάθους τῶν μενσεβίκων, ὅμως ὁ μαρξιστὴς δέν ἔχει τό δικαίωμα νά τό κάνει.

III

Πρέπει καί ἀπὸ μίαν ἄλλη πλευρὰ νά ἐξετάσουμε τὴ σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν ἀποχὴ καί στίς ἰδιαίτερες ἱστορικὲς συνθῆκες αὐτῆς τῆς περιόδου τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Ποιὸ ἦταν τό πολιτικὸ περιεχόμενο τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς καμπάνιας γιὰ τὴν ἀποχὴ τό φθινόπωρο τοῦ 1905 καί τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1906; Τό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς καμπάνιας δέν περιοριζόταν, βέβαια, στὴν ἐπανάληψη τῆς λέξης ἀποχὴ ἢ στό νά καλοῦνται οἱ μάζες νά μὴν πάρουν μέρος στίς ἐκλογές. Τό περιεχόμενο αὐτό δέν ἐξαντλοῦνταν καί μέ τίς ἐκκλήσεις γιὰ μιά κατά μέτωπο ἐπίθεση πού ἀγνοοῦσε τοὺς δρόμους μέ ἐλιγμούς καί ζίγκ-ζάγκ τοὺς ὁποίους πρότεινε ἡ ἀπολυταρχία. Ἐκτός ἀπ' αὐτό, καί μάλιστα ὄχι πλάϊ μ' αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον στό κέντρο ὅλης τῆς ζύμωσης γιὰ τὴν ἀποχὴ, βρισκόταν ὁ ἀγώνας ἐνάντια στίς συνταγματικὲς ἀυταπάτες. Ὁ ἀγώνας αὐτός ἦταν στὴν πραγματικότητα ἡ ζωντανὴ ψυχὴ τῆς ἀποχῆς. Θυμηθεῖτε τοὺς λόγους τῶν ὁπαδῶν τῆς ἀποχῆς καί ὅλη τὴ ζύμωση πού ἔκαναν. Ρίξτε μιά ματιὰ στίς κυριότερες ἀποφάσεις τους καί θά πεισθεῖτε γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς θέσης αὐτῆς.

Οἱ μενσεβίκοι δέν μπόρεσαν ποτέ νά καταλάβουν αὐτὴ τὴν πλευρὰ τῆς ἀποχῆς. Νόμιζαν πάντα ὅτι ὁ ἀγώνας ἐνάντια στίς συνταγματικὲς ἀυταπάτες στὴν ἐποχὴ τῆς γέννησης τοῦ συνταγματισμοῦ εἶναι παραλογισμὸς, ἀνοησία, «ἀναρχισμὸς». Καί ἡ ἀποψὴ τους αὐτὴ ἐκφράστηκε καθαρὰ στοὺς λόγους μέσα στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης⁸, καί ἰδιαίτερα, ὅπως θυμᾶμαι, στοὺς

λόγους του Πλεχάνοφ, χωρίς ν' αναφέρουμε ἐδῶ καί τή μενσεβίτικη φιλολογία.

Ἐκ πρώτης ματιᾶς, ἡ θέση τῶν μενσεβίκων πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα μπορεῖ πραγματικά νά φανεῖ ἐξίσου ἀδιαμφισβήτητη, ὅπως καί ἡ θέση τοῦ ἀνθρώπου πού μέ αὐτοϊκανοποίηση διδάσκει τούς πλαῖνούς του ὅτι τά ἄλογα τρῶνε βρώμη. Νά κηρύσσεις τόν πόλεμο ἐναντία στίς συνταγματικές αὐταπάτες τήν ἐποχή τῆς γέννησης τοῦ συνταγματισμοῦ! Αὐτό δέν εἶναι ἀναρχισμός; Αὐτό δέν εἶναι ἀνοησία;

Ἐκχυδαῖσμός τοῦ ζητήματος πού γίνεται ὅταν ἐπικαλοῦνται μέ εὐλογοφάνεια τήν ἀπλή κοινή λογική πού βρίσκεται σ' αὐτούς τούς συλλογισμούς ἔχει τή βάση του στό ὅτι παρακάμπτουν σιωπηρά μιάν ἰδιαίτερη περίοδο τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, ἔχει τήν βάση του στό ὅτι ξεχνοῦν τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν καί ἀντικαθιστοῦν τά συγκεκριμένα σκαλοπάτια τοῦ δρόμου πού πέρασε ἡ ἐπανάστασή μας μέ τό γενικό χαρακτηρισμό ὅλης τῆς ἐπανάστασής μας, περασμένης καί μελλοντικῆς, στό σύνολό της, σάν ἐπανάσταση πού γεννᾷ τό συνταγματισμό. Αὐτό εἶναι ἕνα μικρό δεῖγμα γιά τό πῶς παραβιάζεται ἡ μέθοδος τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλισμοῦ ἀπό ἀνθρώπους, πού, σάν τόν Πλεχάνοφ, μιλοῦσαν ἄλλοτε μέ τό πῖο μεγάλο πάθος γι' αὐτή τή μέθοδο.

Ναί, ἡ ἀστική μας ἐπανάσταση, σάν σύνολο, ὅπως καί κάθε ἀστική ἐπανάσταση, εἶναι σέ τελευταία ἀνάλυση ἕνα προτσές δημιουργίας τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος καί τίποτε παραπάνω. Αὐτό εἶναι σωστό. Εἶναι μιᾶ ὠφέλιμη ἀλήθεια πού μᾶς βοηθάει νά ξεσκεπάσουμε τά quasi* - σοσιαλιστικά τεχνάσματα τοῦ ἐνός εἴτε τοῦ ἄλλου ἀστικοδημοκρατικοῦ προγράμματος, τῆς μιᾶς εἴτε τῆς ἄλλης θεωρίας, τακτικῆς κτλ. Μά θά μπορέσετε ἄραγε ἀπ' αὐτή τήν ἀλήθεια νά βγάλετε ὄφελος σχετικά μέ τό ζήτημα: σέ ποιό συνταγματισμό πρέπει τό ἐργατικό κόμμα νά ὀδηγήσει τή χώρα στήν ἐποχή τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, νά βγάλετε ὄφελος σχετικά μέ τό ζήτημα πῶς ἀκριβῶς πρέπει νά παλέψει τό ἐργατικό κόμμα γιά ἕνα καθορισμένο (καί συγκεκριμένα δημοκρατικό) συνταγματισμό σέ ὀρισμένες περιόδους τῆς ἐπανάστασης; Ὁχι. Ἡ ἀλήθεια πού τόσο ἀγαπᾷ ὁ Ἀξελρόντ καί ὁ Πλεχάνοφ θά σᾶς φωτίσει πολύ λίγο πάνω σ' αὐτά τά ζητήματα, ἀκριβῶς ὅπως λίγο σᾶς φωτίζει καί τό ἐπιχείρημα ὅτι τά ἄλογα τρῶνε βρώμη, γιά νά διαλέξε-

* — δῆθεν. Ἡ Σύντ.

τε τό κατάλληλο ἄλογο καί νά μπορέσετε νά τό καβαλλικέψετε.

Ἐάντις ἐναντία στίς συνταγματικές αὐταπάτες, ἔλεγαν οἱ μπολσεβίκοι τό 1905 καί στίς ἀρχές τοῦ 1906, πρέπει νά γίνει τό σύνθημα τῆς στιγμῆς, γιατί ἀκριβῶς στήν τοτινή περίοδο ἡ ἀντικειμενική κατάσταση πραγμάτων ἔβαζε γιά λύση στίς ἀγωνιζόμενες κοινωνικές δυνάμεις τό ζήτημα: ποιός θά θριαμβεύσει στήν πιά κοντινή περίοδο, ὁ ἴσιος δρόμος τῆς ἀμεσης ἐπαναστατικῆς πάλης καί τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν πού δημιουργοῦνταν ἄμεσα ἀπό τήν ἐπανάσταση μέ βάση τόν πλήρη ἐκδημοκρατισμό ἢ ὁ δρόμος τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος καί ὁ δρόμος τῶν ἀστυνομικῶν-«συνταγματικῶν» (σέ εἰσαγωγικά!) θεσμῶν τύπου «Δούμας» πού εἶναι δρόμος ἐλιγμῶν καί μέ ζίγκ-ζάγκ.

Ἡ ἀντικειμενική κατάσταση πραγμάτων προωθοῦσε ἄραγε στ' ἀλήθεια αὐτό τό ζήτημα ἢ τό «ἐπινοοῦσαν» μήπως οἱ μπολσεβίκοι ἀπό θεωρητικό καπρίτσιο; Σ' αὐτό τό ἐρώτημα ἀπάντησε κιόλας ἡ ἱστορία τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης.

Ἐάντις τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1905 ἦταν ἀκριβῶς ἀγώνας ἐναντία στό πέραςμα τῆς ἐπανάστασης σέ μοναρχικά-συνταγματικά κανάλια. Ἡ περίοδος τοῦ Ὀχτώβρη-Δεκέμβρη ἦταν ἀκριβῶς περίοδος πραγματοποίησης τοῦ προλεταριακοῦ συνταγματισμοῦ, τοῦ ἀληθινά δημοκρατικοῦ, πλατιοῦ, τολμηροῦ, ἐλεύθερου συνταγματισμοῦ πού ἔκφραζε πραγματικά τή θέληση τοῦ λαοῦ, σέ ἀντίθεση μέ τόν ψευτοσυνταγματισμό τοῦ συντάγματος τοῦ Ντουμπάσοφ καί τοῦ Στολίπιν. Ἐάντις ἐπανάστατικός ἀγώνας στ' ὄνομα τοῦ συνταγματισμοῦ, τοῦ πραγματικά δημοκρατικοῦ (δηλ. τοῦ συνταγματισμοῦ πού στέκεται πάνω σέ ἔδαφος ξεκαθαρισμένο ἐντελῶς ἀπό τήν παλιά ἐξουσία καί ἀπό κάθε βρωμιά πού συνδέεται μ' αὐτήν) ἀπαιτοῦσε τόν πιά ἀποφασιστικό ἀγώνα ἐναντία στήν ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ μέ τό ἀστυνομικό-μοναρχικό σύνταγμα. Αὐτό ἀκριβῶς τό ἀπλό πράγμα δέν μποροῦσαν καθόλου νά τό καταλάβουν οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀντίπαλοι τῆς ἀποχῆς.

Σήμερα οἱ δύο περίοδοι στήν ἀνάπτυξη τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης προβάλλουν μπροστά μας πολύ - πολύ καθαρά. Ἡ περίοδος τῆς ἀνόδου (1905) καί ἡ περίοδος τῆς πτώσης (1906-1907). Ἡ περίοδος τοῦ μεγαλύτερου φουντώματος τῆς λαϊκῆς πρωτοβουλίας, τῶν ἐλεύθερων καί πλατιῶν ὀργανώσεων ὅλων τῶν τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς μεγαλύτερης ἐλευθερίας τοῦ τύπου, ἡ περίοδος ὅπου ὁ λαός δέν λογάριαζε καθόλου τήν

παλιά ἐξουσία, δέν λογάριαζε καθόλου τούς θεσμούς της καί τίς διαταγές της καί ὅλα αὐτά μέσα σέ συνθήκες πού ἔλειπε κάθε συνταγματισμός γραφειοκρατικά ἀναγνωρισμένος καί διατυπωμένος στά ἐπίσημα καταστατικά καί κανονισμούς τοῦ κράτους. Κι' ὕστερα ἡ περίοδος τῆς πιο μικρῆς ἀνάπτυξης καί τῆς σταθερῆς πτώσης τῆς λαϊκῆς πρωτοβουλίας, τῆς ὀργανωτικότητας, τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου κτλ. μέσα σέ συνθήκες ὑπαρξης ἑνός — ὁ Θεός νά μέ χωρέσει — «συντάγματος» πού τό σύνταξαν οἱ Ντουμπάσοφ καί οἱ Στολίπιν, πού τό ἀναγνώριζαν οἱ Ντουμπάσοφ καί οἱ Στολίπιν καί πού τό περιφρουροῦσαν οἱ Ντουμπάσοφ καί οἱ Στολίπιν.

Σήμερα, πού βλέπουμε τόσο καλά, τόσο ἀπλά, καί τόσο καθαρά πρὸς τά πίσω, δέν θά βρεθεῖ ἴσως οὔτε ἓνας σχολαστικός πού νά τολμήσει νά ἀρνηθεῖ ὅτι ἦταν δικαιολογημένη καί ἀναγκαία ἡ ἐπαναστατική πάλη τοῦ προλεταριάτου γιά νά μήν περάσουν τά γεγονότα σέ συνταγματικά-μοναρχικά κανάλια, ὅτι ἦταν δικαιολογημένη καί ἀναγκαία ἡ πάλη ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες.

Σήμερα δέν θά βρεθεῖ, ἀσφαλῶς, κανένας ἱστορικός, λίγο-πολύ τῆς προκοπῆς, πού νά μήν χωρίζει τήν πορεία τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης ἀπό τό 1905 ὡς τό φθινόπωρο τοῦ 1907 σ' αὐτές ἀκριβῶς τίς δύο περιόδους: στήν περίοδο τῆς «ἀντισυνταγματικῆς» ἀνόδου (ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται νά ἐκφραστῶ ἔτσι) καί στήν περίοδο τῆς «συνταγματικῆς» πτώσης, στήν περίοδο τῆς κατάκτησης καί τῆς πραγματοποίησης ἀπό τό λαό τῆς ἐλευθερίας χωρίς τόν ἀστυνομικό (μοναρχικό) συνταγματισμό, καί στήν περίοδο τῆς καταπίεσης καί τῆς κατάπνιξης τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν μέ τή βοήθεια τοῦ μοναρχικοῦ «συντάγματος».

Σήμερα διαγράφηκε μπροστά μας ἐντελῶς καθαρά ἡ εἰκόνα τῆς περιόδου τῶν συνταγματικῶν αὐταπατῶν, τῆς περιόδου τῆς πρώτης καί τῆς δεύτερης Δούμας⁹ καί δέν εἶναι πιά δύσκολο νά καταλάβουμε τή σημασία τοῦ τοτινοῦ ἀγώνα τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες. Τότε ὅμως, τό 1905 καί στίς ἀρχές τοῦ 1906, αὐτό δέν τό καταλάβαιναν οὔτε οἱ φιλελεύθεροι στό ἀστικό στρατόπεδο, οὔτε οἱ μενσεβίκοι στό προλεταριακό στρατόπεδο.

Ὡστόσο ἡ περίοδος τῆς I καί τῆς II Δούμας ἦταν ἀπό κάθε ἔννοια καί ἀπό κάθε ἄποψη περίοδος συνταγματικῶν αὐταπατῶν. Ἡ ἐπίσημη ὑπόσχεση: «κανένας νόμος δέν ἀποκτᾶ ἰσχύ, ἂν δέν ἐγκριθεῖ ἀπό τήν Κρατική δούμα» δέν παραβιάστηκε

σ' αὐτή τήν περίοδο. Συνεπῶς, τό σύνταγμα στά χαρτιά ὑπῆρ-
χε καί δέν ἔπαυε νά συγκινεῖ ὅλες τίς δουλοπρεπεῖς ψυχές
τῶν καντέτων τῆς Ρωσίας¹⁰. Καί στήν περίοδο αὐτή ὁ Ντου-
μπάσοφ καί ὁ Στολίπιν ἔλεγχαν στήν πράξη, μετροῦσαν καί
δοκίμαζαν τό σύνταγμα τῆς Ρωσίας, προσπαθώντας νά τό ταιριά-
ξουν καί νά τό προσαρμόσουν στήν παλιά ἀπολυταρχία. Αὐτοί,
οἱ κύριοι Ντουμπάσοφ καί Στολίπιν ἦταν, θ' ἄλεγε κανεῖς, οἱ
πιό ἰσχυροί ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς καί μοχθοῦσαν μέ κάθε τρόπο
νά μετατρέψουν τίς «αὐταπάτες» σέ πραγματικότητα. Ἡ αὐτα-
πάτη ὅμως παρέμεινε αὐταπάτη. Ἡ ὀρθότητα τοῦ συνθήματος
τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας ἐπιβεβαιώθηκε ἀπό-
λυτα ἀπό τήν ἱστορία. Μά δέν ἦταν μόνο οἱ διάφοροι Ντου-
μπάσοφ καί Στολίπιν πού δοκίμαζαν νά πραγματοποιήσουν τό
«σύνταγμα», δέν ἦταν μόνο οἱ δουλοπρεπεῖς καντέτοι πού
τό ἐξυμνοῦσαν καί φρόντιζαν σάν λακέδες (à la κ. Ροντίτσεφ
στήν πρώτη Δούμα) ν' ἀποδείξουν ὅτι ὁ μονάρχης εἶναι ἀνεύ-
θυνος καί ὅτι θά ἦταν αὐθάδεια νά τόν θεωροῦμε ὑπεύθυνο γιά
τά πογκρόμ. Ὁχι. Καί οἱ πλατιές λαϊκές μάζες, ἀναμφισβήτητα,
πίστευαν ἀκόμη, σέ μεγαλύτερο εἶτε σέ μικρότερο βαθμό,
στό «σύνταγμα» στή διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου, πίστευαν
στή Δούμα, παρά τίς προειδοποιήσεις τῆς σοσιαλδημοκρατίας.

Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἡ περίοδος τῶν συνταγματικῶν
αὐταπατῶν στή ρωσική ἐπανάσταση ἦταν μιά τέτοια περίο-
δος πανεθνικοῦ μαγνητισμοῦ ἀπό τόν ἀστικό φετιχισμό ὅπως
ἀκριβῶς μαγνητίζονται κάποτε ὀλόκληρα ἔθνη τῆς Δυτικῆς
Εὐρώπης ἀπό τό φετιχισμό τοῦ ἀστικοῦ ἐθνικισμοῦ, τοῦ ἀντι-
σημιτισμοῦ, τοῦ σωβινισμοῦ κτλ. Καί ἡ ὑπηρεσία τῆς σοσιαλ-
δημοκρατίας βρίσκεται στό ὅτι εἶναι ἡ μόνη πού δέν ὑπόκυψε
στήν ἀστική ἀπάτη, εἶναι ἡ μόνη πού στήν ἐποχὴ τῶν συνταγ-
ματικῶν αὐταπατῶν κρατοῦσε συνέχεια ψηλά τή σημαία τῆς
πάλης ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες.

Τώρα γεννιέται τό ἐρώτημα: γιατί ἡ ἀποχή ἦταν τό εἰδικό
μέσο πάλης ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες;

Ἡ ἀποχή ἔχει ἓνα χαρακτηριστικό γνώρισμα πού ἀναγκα-
στικά ἀπωθεῖ ἀπό τήν πρώτη στιγμή καί μέ τήν πρώτη ματιά
τόν κάθε μαρξιστή. Ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές εἶναι ἄρνηση
τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, εἶναι κάτι πού δέν μπορεῖ παρά νά
φαίνεται παθητική ἄρνηση, ἀποφυγή, ἀπομάκρυνση. Ἐτσι
ἔβλεπε τά πράγματα ὁ Πάρβους πού διδάχτηκε μόνο ἀπό τά

γερμανικά πρότυπα καί πού τό φθινόπωρο τοῦ 1905 χαλοῦσε τόν κόσμο μέ τούς θυμούς του, χωρίς βέβαια νά πετύχει μ' αὐτό τίποτε, προσπαθώντας ν' ἀποδείξει ὅτι ἡ ἐνεργός ἀποχή εἶναι πάντως κακό πράγμα, *σάν ἀποχή...* Ἔτσι βλέπει τά πράγματα καί ὁ Μάρτοφ πού τίποτε δέν διδάχτηκε ὡς τά τώρα ἀπό τήν ἐπανάσταση, πού μετατρέπεται ὀλοένα καί περισσότερο σέ φιλελεύθερο καί πού ἔδειξε μέ τό τελευταῖο ἄρθρο του στήν «Τοβάριστς»¹¹, ὅτι δέν ξέρει οὔτε καί νά θέσει τό ζήτημα, ὅπως ταιριάζει σ' ἕναν ἐπαναστάτη σοσιαλδημοκράτη.

Αὐτό ὅμως τό πῶς ἀντιπαθητικό, μπορεῖ νά πεῖ κανείς, γιά ἕνα μαρξιστή γνώρισμα τῆς ἀποχῆς ἐξηγεῖται ἀπόλυτα μέ τίς ἰδιομορφίες τῆς ἐποχῆς πού γέννησε αὐτό τό μέσο πάλης. Ἡ πρώτη μοναρχική Δούμα, ἡ Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, ἦταν δόλωμα πού εἶχε σκοπό ν' ἀποτραβήξει τό λαό ἀπό τήν ἐπανάσταση. Τό δόλωμα ἦταν ἕνα σκιάχτρο ντυμένο μέ τό κουστούμι τοῦ συνταγματισμοῦ. Ὅλοι γενικά ἦταν διατεθειμένοι νά πέσουν στήν παγίδα. Ἄλλος ἀπό ἰδιοτελεῖ ταξικά συμφέροντα, κι' ἄλλος ἀπό ἀπερισκεψία, ἦταν ὅλοι διατεθειμένοι νά γαντζωθοῦν ἀπό τό σκιάχτρο τῆς Δούμας τοῦ Μπουλίγκιν καί μετά ἀπό τό σκιάχτρο τῆς Δούμας τοῦ Βίττε. Ὅλοι μαγνητίζονταν, ὅλοι πίστευαν εἰλικρινά. Ἡ συμμετοχή στίς ἐκλογές δέν ἦταν μιά καθημερινή, ἀπλή ἐκτέλεση τῶν συνηθισμένων ὑποχρεώσεων τοῦ πολίτη. Σήμαινε τήν ἐγκαινίαση τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος. Σήμαινε τό πέρασμα ἀπό τόν ἄμεσο ἐπαναστατικό δρόμο στό μοναρχικό-συνταγματικό.

Ἡ σοσιαλδημοκρατία ἦταν ὑποχρεωμένη σέ τέτοιες στιγμές νά ὑψώσει τή σημαία τῆς διαμαρτυρίας καί τῆς προειδοποίησης μέ μεγάλη ἐνεργητικότητα καί ἐπιδεικτικά. Καί ἡ ἐνέργεια αὐτή εἶχε ἀκριβῶς τή σημασία ὅτι ἀρنيόταν νά μετάσχει, ὅτι δέν ἔπαιρνε μέρος ἡ ἴδια καί καλοῦσε τό λαό νά κάνει τό ἴδιο, ὅτι ἔριχνε τό σύνθημα τῆς ἐπίθεσης ἐνάντια στήν παλιά ἐξουσία, ἀντί νά δουλέψει στά πλαίσια τοῦ θεσμοῦ πού δημιουργοῦσε ἡ ἴδια ἡ ἐξουσία. Ἡ παλλαϊκή μαγνητική γοητεία πού προκαλοῦσε ὁ ἀστικός-ἀστυνομικός φετιχισμός τῆς «συνταγματικῆς» μοναρχίας ἀπαιτοῦσε ἀπό τή σοσιαλδημοκρατία, σάν κόμμα τοῦ προλεταριάτου, μιά ἐξίσου παλλαϊκή «διακήρυξη» τῶν ἀπόψεών του πού θ' ἀποτελοῦσαν διαμαρτυρία ἐνάντια σ' αὐτό τό φετιχισμό καί θά τόν ξεσκεπάζαν, ἀπαιτοῦσε πάλι μ' ὅλες τίς δυνάμεις ἐνάντια στήν πραγματοποίηση τῶν θεσμῶν πού ἐνσάρκωναν αὐτό τό φετιχισμό.

Νά πού βρίσκεται ἡ ἀπόλυτη ἱστορική δικαίωση ὄχι μόνο

τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, πού στέφθηκε μέ ἄμεση ἐπιτυχία, ἀλλά καί τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Βίττε, πού, ὅπως φάνηκε τελείωσε μέ ἀποτυχία. Σήμερα ἔγινε φανερό, γιατί ἦταν μονάχα φαινομενική ἢ ἀποτυχία, γιατί ἡ σοσιαλδημοκρατία ἦταν ὑποχρεωμένη νά ὑποστηρίξει ὡς τό τέλος τή διαμαρτυρία της ἐνάντια στή συνταγματική-μοναρχική στροφή τῆς ἐπανάστασής μας. Ἡ στροφή αὕτη ἀποδείχτηκε στήν πράξη στροφή πρὸς τό ἀδιέξοδο. Οἱ ἀυταπάτες τοῦ μοναρχικοῦ συντάγματος ἀποδείχτηκαν ἀπλούστατα τό προανάκρουσμα ἢ ἡ ταμπέλα, ὁ ἐξωραϊσμός ἢ ἡ παραπλάνηση γιά νά προετοιμαστεῖ ἢ κατάργηση αὐτοῦ τοῦ «συντάγματος» ἀπό τήν παλιά ἐξουσία...

Εἶπαμε ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατία ἦταν ὑποχρεωμένη νά ἐπιμένει ὡς τό τέλος στή διαμαρτυρία της ἐνάντια στήν κατάπνιξη τῆς ἐλευθερίας μέ τή βοήθεια τοῦ «συντάγματος». Τί σημαίνει αὐτό τό «ὡς τό τέλος»; Σημαίνει: ὡς τή στιγμή πού ὁ θεσμός ἐνάντια στόν ὁποῖο πάλευαν οἱ σοσιαλδημοκράτες, γίνεται γεγονός παρά τή θέληση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ὡς τή στιγμή πού ἡ μοναρχική-συνταγματική στροφή τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, ἡ ὁποία σήμαινε ἀναπόφευκτα ὑποχώρηση (γιά ἓνα ὀρισμένο διάστημα) τῆς ἐπανάστασης, ἦττα τῆς ἐπανάστασης, γίνεται γεγονός παρά τή θέληση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Ἡ περίοδος τῶν συνταγματικῶν ἀυταπατῶν ἦταν ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ. Ἐμεῖς παλεύαμε καί ἡμασταν ὑποχρεωμένοι νά παλέψουμε μέ ὅλες μας τίς δυνάμεις ἐνάντια στό συμβιβασμό αὐτό. Ἀναγκαστήκαμε νά πᾶμε στή II Δούμα, ἀναγκαστήκαμε νά ὑπολογίσουμε τό συμβιβασμό, μιά καί τά γεγονότα μᾶς τόν ἐπέβαλαν παρά τή θέλησή μας, παρά τίς προσπάθειές μας, μᾶς τόν ἐπέβαλαν σάν ἀντάλλαγμα τῆς ἦττας τοῦ ἀγώνα μας. Γιά πόσον καιρό θά τόν ὑπολογίζουμε, εἶναι, βέβαια, ἄλλο ζήτημα.

Ποιό λοιπόν συμπέρασμα βγαίνει ἀπ' ὅλα αὐτά σχετικά μέ τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τήν III Δούμα; Μήπως ὅτι ἡ ἀποχή, πού ἦταν ἀπαραίτητη στήν ἀρχή τῆς περιόδου τῶν συνταγματικῶν ἀυταπατῶν, εἶναι ἀπαραίτητη καί στό τέλος αὐτῆς τῆς περιόδου; Αὐτό θά ἦταν «παιχνίδι τῆς σκέψης» στό πνεῦμα τῆς «ἀναλογικῆς κοινωνιολογίας» καί ὄχι σοβαρό συμπέρασμα. Τό περιεχόμενο πού εἶχε ἡ ἀποχή στίς ἀρχές τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, τώρα πιά δέν μπορεῖ νά τό ἔχει. Τώρα δέν μπορεῖς οὔτε νά προειδοποιεῖς τό λαό νά φυλαχτεῖ ἀπό τίς συνταγματικές ἀυταπάτες, οὔτε νά παλεύεις ἐνάντια

στή στροφή τῆς ἐπανάστασης στό συνταγματικό-μοναρχικό ἀδιέξοδο. Δέν μπορεί νά ὑπάρχει ἡ προηγούμενη ζωντανή ψυχή στό σύνθημα τῆς ἀποχῆς. Κι' ἂν ἀκόμη γίνει ἀποχή, θά πάρει ὅπωςδήποτε ἄλλη σημασία, θά ἀποκτήσει ὅπωςδήποτε ἄλλο πολιτικό περιεχόμενο.

Κάτι παραπάνω. Ἡ ἱστορική ἰδιομορφία τῆς ἀποχῆς πού ἐξετάσαμε μᾶς δίνει ἕνα ἐπιχείρημα ἐνάντια στήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τήν ΙΙΙ Δούμα. Τήν ἐποχή πού ἄρχιζε ἡ συνταγματική στροφή, ἡ προσοχή ὅλου τοῦ ἔθνους συγκεντρωνόταν ἀναγκαστικά στή Δούμα. Μέ τήν ἀποχή παλεύαμε καί ἡμασταν ὑποχρεωμένοι νά παλέψουμε ἐνάντια σ' αὐτή τή συγκέντρωση τῆς προσοχῆς πρὸς τήν κατεύθυνση τοῦ ἀδιέξοδου, νά παλέψουμε ἐνάντια στή γοητεία, πού ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς ἀμάθειας, τῆς καθυστέρησης, τῆς ἀδυναμίας ἢ τῆς ἀντεπαναστατικότητας ἀπό συμφέρον. Σήμερα δέν μπορεί νά γίνει οὔτε κἀν λόγος ὄχι μόνο γιά μιά πανεθνική μαγνητική γοητεία, ἀλλά καί γενικά γιά μιά κάπως πλατιά γοητεία τῆς Δούμας γενικά ἢ τῆς ΙΙΙ Δούμας. Ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη δέν χρειάζεται ἡ ἀποχή.

IV

Κι' ἔτσι, δέν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία ὅτι τούς ὄρους πού δίνουν τή δυνατότητα νά ἐφαρμοστεῖ ἡ ἀποχή πρέπει νά τούς ἀναζητοῦμε στήν ἀντικειμενική κατάσταση πραγμάτων τῆς κάθε δοσμένης στιγμῆς. Ἄν ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη συγκρίνουμε τό φθινόπωρο τοῦ 1907 μέ τό φθινόπωρο τοῦ 1905, θά βγάλουμε ὅπωςδήποτε τό συμπέρασμα ὅτι δέν ὑπάρχουν λόγοι νά κηρύξουμε σήμερα τήν ἀποχή. Ἡ σημερινή κατάσταση πραγμάτων, καί ἀπό τήν ἄποψη τοῦ συσχετισμοῦ ἀνάμεσα στόν ἴσιο ἐπαναστατικό δρόμο καί στό συνταγματικό-μοναρχικό δρόμο μέ «ζίγκ-ζάγκ» καί ἀπό τήν ἄποψη τῆς μαζικῆς ἀνόδου, καί ἀπό τήν ἄποψη τοῦ εἰδικοῦ καθήκοντος τῆς πάλης ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες, διαφέρει ριζικά ἀπό ἐκείνη πού εἴχαμε πρὶν ἀπό δύο χρόνια.

Τότε ἡ μοναρχική-συνταγματική στροφή τῆς ἱστορίας δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρά μιά ἀστυνομική ὑπόσχεση. Τώρα ἡ στροφή αὐτή εἶναι γεγονός. Θά ἦταν γελοῖος φόβος μπροστά στήν ἀλήθεια, ἂν δέν θέλαμε νά παραδεχτοῦμε ἀνοιχτά αὐτό τό γεγονός. Καί θά ἦταν λάθος, ἂν, ἀπό τήν παραδοχή αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, καταλήγαμε νά παραδεχτοῦμε ἐπίσης πὼς τέλειωσε

καί ἡ ρωσική ἐπανάσταση. Ὅχι. Δέν ἔχουμε ἀκόμη στοιχεῖα γιά νά βγάλουμε αὐτό τό τελευταῖο συμπέρασμα. Ὁ μαρξιστής πρέπει νά παλεύει γιά τόν ἴσιο ἐπαναστατικό δρόμο ἀνάπτυξης, ὅταν μιά τέτοιου εἴδους πάλη προδιαγράφεται ἀπό τήν ἀντικειμενική κατάσταση πραγμάτων, αὐτό ὅμως, τό ἐπαναλαβαίνουμε, δέν σημαίνει ὅτι δέν πρέπει νά ὑπολογίζουμε τή στροφή μέ ζίγκ-ζάγκ πού ἀποσαφηνίστηκε πιά σάν γεγονός. Ἀπό τήν πλευρά αὐτή ἀποσαφηνίστηκε πιά ἐντελῶς ἡ πορεία τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Στήν ἀρχή τῆς ἐπανάστασης βλέπουμε μιά σύντομη, ἀλλά ἀσυνήθιστα πλατιά καί ἰλιγγιώδη ἄνοδο. Μετά μπροστά στά μάτια μας παρουσιάζεται μιά γραμμή ἐξαιρετικά ἀργῆς, ἀλλά σταθερῆς πτώσης, ἀρχίζοντας ἀπό τήν ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1905. Στήν ἀρχή ἡ περίοδος τῆς ἄμεσης ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν μαζῶν, καί μετά ἡ περίοδος τῆς μοναρχικῆς-συνταγματικῆς στροφῆς.

Σημαίνει τάχα αὐτό ὅτι ἡ τελευταία αὐτή στροφή εἶναι στροφή ὀριστική; Σημαίνει μήπως ὅτι τέλειωσε ἡ ἐπανάσταση καί μπήκαμε σέ «συνταγματική» περίοδο; Σημαίνει τάχα ὅτι δέν ἔχουμε λόγους οὔτε νά περιμένουμε νέα ἄνοδο, οὔτε νά τήν προετοιμάζουμε; Καί ὅτι πρέπει νά πετάξουμε στήν ἄκρη τό δημοκρατικό χαρακτήρα τοῦ προγράμματός μας;

Κάθε ἄλλο. Τέτοια συμπεράσματα μποροῦν νά βγάλουν μόνο χυδαῖοι φιλελεύθεροι καί τέτοιοι εἶναι οἱ καντέτοι μας πού εἶναι πρόθυμοι νά δικαιολογήσουν τή δουλοπρέπεια καί τήν ὑποτακτικότητα τους μέ τά πρῶτα τυχαῖα ἐπιχειρήματα. Ὅχι. Αὐτό σημαίνει ἀπλῶς, ὅτι, ὑπερασπίζοντας σέ ὅλα τά σημεῖα ὀλόκληρο τό πρόγραμμά μας καί ὅλες τίς ἐπαναστατικές μας ἀπόψεις, πρέπει νά προσαρμόσουμε τά ἄμεσα συνθήματά μας στήν ἀντικειμενική κατάσταση πραγμάτων τῆς δοσμένης στιγμῆς. Κηρύσσοντας τό ἀναπόφευκτο τῆς ἐπανάστασης, προετοιμάζοντας συστηματικά καί σταθερά τή συσσώρευση τῆς εὐφλεκτῆς ὕλης ἀπ' ὅλες τίς πλευρές, διαφυλάγοντας γι' αὐτό τό σκοπό μέ φροντίδα καί καλλιεργώντας τίς ἐπαναστατικές παραδόσεις τῆς καλύτερης ἐποχῆς τῆς ἐπανάστασῆς μας, ξεκαθαρίζοντάς τες ἀπό κάθε φιλελεύθερο παράσιτο, δέν ἀρνιόμαστε ταυτόχρονα νά κάνουμε τήν ἄχαρη καθημερινή δουλιὰ στήν ἄχαρη αὐτή μοναρχική-συνταγματική στροφή. Μόνο ὡς ἐδῶ. Τή νέα πλατιά ἄνοδο πρέπει νά τήν προετοιμάσουμε, δέν ἔχουμε ὅμως κανένα λόγο νά ἀνακατευόμαστε ἀμελέτητα μέ τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς.

Ἡ ἀποχή, ὅπως εἶπαμε πιο πάνω, μπορεί νά ἔχει κάποιο

νόημα σήμερα στή Ρωσία μόνο σαν ενεργός αποχή. Αυτό δέν σημαίνει μιά παθητική ἄρνηση συμμετοχῆς μας στίς ἐκλογές, ἀλλά σημαίνει ν' ἀγνοήσουμε τίς ἐκλογές γιά νά πραγματοποιήσουμε τό καθῆκον τῆς ἄμεσης ἐπίθεσης. Ἡ ἀποχή, ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη, ἰσοδυναμεῖ ἀναπόφευκτα μέ τό σύνθημα τῆς πιο ἐνεργητικῆς καί τῆς πιο ἀποφασιστικῆς ἐπίθεσης. Ἔχουμε ἄραγε πραγματικά στίς σημερινές στιγμές μιά τέτοια πλατιά καί γενική ἄνοδο πού χωρίς αὐτή ἕνα παρόμοιο σύνθημα παύει νά ἔχει νόημα; Καί βέβαια δέν ἔχουμε.

Γενικά, γιά ὅ,τι ἔχει σχέση μέ τά «συνθήματα», ἡ διαφορά ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη ἀνάμεσα στή σημερινή κατάσταση πραγμάτων καί στήν κατάσταση πού ὑπῆρχε τό φθινόπωρο τοῦ 1905 εἶναι πάρα πολύ χτυπητή. Τότε, ὅπως τονίσαμε πιο πάνω ὀλόκληρο τό χρόνο πού προηγήθηκε δέν ὑπῆρχαν συνθήματα πού νά τά ὑποδέχτηκαν οἱ μάζες σιωπηρά. Ἡ δύναμη τῆς μαζικῆς ἐπίθεσης ἄφηνε πίσω τά συνθήματα τῶν ὀργανώσεων. Τώρα βρισκόμαστε σέ περίοδο μιᾶς τέτοιας ἀνάπαυλας τῆς ἐπανάστασης, πού πολλά συνθήματα ἀποδείχνεται συστηματικά ὅτι δέν βρίσκουν ἀπήχηση στίς μάζες. Ἔτσι ἔγινε μέ τό σύνθημά μας νά σαρωθεῖ ἡ Δούμα τοῦ Βίττε (ἀρχές 1906), μέ τό σύνθημά μας γιά ἐξέγερση ὕστερα ἀπό τή διάλυση τῆς πρώτης Δούμας (καλοκαίρι τοῦ 1906), μέ τό σύνθημά μας πού καλοῦσε σέ ἀγώνα σαν ἀπάντηση στή διάλυση τῆς δεύτερης Δούμας καί στό πολιτικό πραξικόπημα τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη τοῦ 1907. Πάρτε τήν προκήρυξη τῆς ΚΕ μας ἀπ' ἀφορμή τά τελευταῖα αὐτά γεγονότα¹². Στήν προκήρυξη αὐτή θά βρεῖτε τό σύνθημα γιά ἄμεσο ἀγώνα μέ τή μορφή πού εἶναι δυνατή ἀνάλογα μέ τίς τοπικές συνθήκες (διαδηλώσεις, ἀπεργίες, ἀνοιχτός ἀγώνας ἐναντία στήν ἔνοπλη δύναμη τῆς ἀπολυταρχίας). Ἦταν σύνθημα στά λόγια. Ἡ ἐξέγερση στό στρατό τόν Ἰούνη τοῦ 1907 στό Κίεβο καί ἡ ἐξέγερση στό στόλο τῆς Μαύρης θάλασσας ἦταν συνθήματα δράσης. Δέν εἶχαν καμιά μαζική ἀπήχηση οὔτε τό πρῶτο οὔτε τό δεύτερο σύνθημα. Κι' ἂν οἱ πιο χτυπητές καί ἄμεσες ἐκδηλώσεις τῆς ἀντιδραστικῆς ἐπίθεσης ἐναντία στήν ἐπανάσταση— ἡ διάλυση τῶν δύο Δουμῶν καί τό πολιτικό πραξικόπημα— δέν προκάλεσαν τότε τήν ἄνοδο, ποιοί εἶναι σήμερα οἱ λόγοι γιά μιάν ἄμεση ἐπανάληψη τοῦ συνθήματος κήρυξης τῆς ἀποχῆς; Δέν εἶναι ξεκάθαρο ὅτι ἡ ἀντικειμενική κατάσταση πραγμάτων εἶναι σήμερα τέτοια, πού ἡ «κήρυξη» τῆς ἀποχῆς κινδυνεύει νά μετατραπεῖ σέ κραυγή χωρίς νόημα; Ὄταν ὁ ἀγώνας διεξάγεται, πλα-

⁴ Ἄπαντα Λένιν. Τόμος 16.

ταίνει, αναπτύσσεται και προχωρεί απ' όλες τις μεριές, τότε η «κήρυξη» της αποχής είναι και δικαιολογημένη και απαραίτητη, τότε υποχρέωση του επαναστατικού προλεταριάτου είναι να δώσει τό μαχητικό σύνθημα. Δεν μπορείς όμως αυτό τόν αγώνα ούτε να τόν επινοείς ούτε να τόν προκαλείς μόνο με τό σύνθημα. Και εφόσον μιά ολόκληρη σειρά από μαχητικά συνθήματα, πού τά δοκιμάσαμε σε διάφορες ευκαιρίες πιά άμεσες, αποδείχτηκαν ότι δεν φέρνουν κανένα αποτέλεσμα, είμαστε υποχρεωμένοι, φυσικά, ν' αναζητήσουμε σοβαρούς λόγους για «νά ρίξουμε» ένα σύνθημα πού δεν θά είναι νοητό έξω από τις συνθήκες στις οποίες μπορούν να πραγματοποιηθούν τέτοια μαχητικά συνθήματα.

Όποιος θέλει να πείσει τό σοσιαλδημοκρατικό προλεταριάτο ότι τό σύνθημα της αποχής είναι σωστό, δεν πρέπει ν' αφήνει να τόν παρασύρει ο ήχος των λέξεων πού στον καιρό τους έπαιξαν μεγάλο κι' ένδοξο επαναστατικό ρόλο. Αυτός πρέπει να μελετήσει καλά τους αντικειμενικούς όρους πού δίνουν τή δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί ένα παρόμοιο σύνθημα και να καταλάβει πώς ή χρησιμοποίησή του σημαίνει κιόλας ότι προϋποθέτει έμμεσα ότι υπάρχουν οι όροι για μιά πλατιά, γενική, ισχυρή και γρήγορη επαναστατική άνοδο. Σε περιόδους όμως, σαν κι' αυτή πού ζοϋμε σήμερα, σε περιόδους προσωρινής ανάπαυλας της επανάστασης, δεν επιτρέπεται σε καμιά περίπτωση να προϋποθέτουμε έμμεσα ότι υπάρχουν τέτοιοι όροι. Αυτό τό πράγμα πρέπει να τό καταλάβουμε καθαρά και με σαφήνεια και να τό ξεκαθαρίσουμε και στον ίδιο τόν έαυτό μας και σ' όλη τήν εργατική τάξη. Διαφορετικά κινδυνεύουμε να βρεθοϋμε στη θέση του ανθρώπου πού χρησιμοποιεί μεγάλα λόγια, χωρίς να καταλαβαίνει τήν πραγματική τους σημασία ή χωρίς να τολμάει να ονομάσει τά πράγματα άνοιχτά και σταράτα με τό πραγματικό τους όνομα.

V

Η αποχή ανήκει σε μιά από τις καλύτερες επαναστατικές παραδόσεις της πιά πλούσιας σε γεγονότα, της πιά ήρωϊκής περιόδου της ρωσικής επανάστασης. Είπαμε πιά πάνω ότι ένα από τά καθήκοντά μας είναι να διαφυλάγουμε με φροντίδα αυτές τις παραδόσεις γενικά, να τις καλλιεργοϋμε και να τις ξεκαθαρίζουμε από τά φιλελεύθερα (και όπορτουριστικά) παράσιτα. Είναι απαραίτητο να σταθοϋμε λίγο στην εξέταση

αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος γιά νά καθορίσουμε σωστά τό περιεχόμενό του καί ν' ἀποφύγουμε τίς παρερμηνεῖες καί τίς παρεξηγήσεις πού μποροῦν εὐκόλα νά δημιουργηθοῦν.

Ὁ μαρξισμός διαφέρει ἀπ' ὅλες τίς ἄλλες σοσιαλιστικές θεωρίες, γιατί ξέρεи νά συνδυάζει θαυμάσια τήν ἀπόλυτη ἐπισημονική νηφαλιότητα στήν ἀνάλυση τῆς ἀντικειμενικῆς κατάστασης πραγμάτων καί τῆς ἀντικειμενικῆς πορείας τῆς ἐξέλιξης μέ τήν πιά ἀποφασιστική ἀναγνώριση τῆς σημασίας πού ἔχει ἡ ἐπαναστατική δραστηριότητα, ἡ ἐπαναστατική δημιουργία καί ἡ ἐπαναστατική πρωτοβουλία τῶν μαζῶν, ὅπως ἐπίσης, φυσικά καί τά ξεχωριστά πρόσωπα, οἱ ὀμάδες, οἱ ὀργανώσεις, τά κόμματα πού ξέρουν νά βρίσκουν καί νά πραγματοποιοῦν τή σύνδεση μ' αὐτές ἢ μ' ἐκεῖνες τίς τάξεις. Ἡ ὑψηλή ἐκτίμηση τῶν ἐπαναστατικῶν περιόδων στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρωπότητας πηγάζει ἀπό τό σύνολο τῶν ἱστορικῶν ἀπόψεων τοῦ Μάρξ: σέ τέτοιες ἀκριβῶς περιόδους λύνονται οἱ πολυάριθμες ἐκεῖνες ἀντιφάσεις πού συσσωρεύονται σιγά-σιγά στίς περιόδους τῆς λεγόμενης εἰρηνικῆς ἐξέλιξης. Σέ τέτοιες ἀκριβῶς περιόδους ἐκδηλώνεται μέ τήν πιά μεγάλη δύναμη ὁ ἄμεσος ρόλος τῶν διαφόρων τάξεων στόν καθορισμό τῶν μορφῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καί δημιουργοῦνται οἱ βάσεις τοῦ πολιτικοῦ «ἐποικοδομήματος» πού ὕστερα κρατιέται γιά πολύν καιρό πάνω στή βάση τῶν ἀνανεωμένων σχέσεων παραγωγῆς. Καί σ' ἀντίθεση μέ τούς θεωρητικούς τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης, αὐτές ἀκριβῶς τίς περιόδους τίς θεωροῦσε ὁ Μάρξ σάν τίς πιά ζωτικές, τίς πιά σπουδαῖες, τίς πιά οὐσιαστικές καί ἀποφασιστικές στιγμές στήν ἱστορία τῶν ἀνθρώπινων κοινωνιῶν καί ὄχι παρέκκλιση ἀπό τόν «κανονικό δρόμο», ὄχι ἐκδήλωση «κοινωνικῆς ἀρρώστιας», οὔτε θλιβερά ἀποτελέσματα ἀκροτήτων καί λαθῶν. Στή δράση τοῦ ἴδιου τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἐνγκελς ἡ περίοδος τῆς συμμετοχῆς τους στό μαζικό ἐπαναστατικό ἀγῶνα τοῦ 1848-1849 ξεχωρίζει σάν κεντρικό σημεῖο. Ἀπ' αὐτό τό σημεῖο ξεκινοῦν ὁ Μάρξ καί ὁ Ἐνγκελς ὅταν καθορίζουν τίς τύχες τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί τῆς δημοκρατίας τῶν διαφόρων χωρῶν. Σ' αὐτό τό σημεῖο ἐπανερχονται πάντα γιά νά καθορίσουν τήν ἐσωτερική φύση τῶν διαφόρων τάξεων καί τῶν τάσεών τους στήν πιά χτυπητή καί καθαρή μορφή τους. Καί ἀπό τήν ἄποψη ἀκριβῶς τῆς τοτινῆς ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς ἐκτιμοῦν πάντα τούς μετέπειτα, πιά μικρούς, πολιτικούς σχηματισμούς, ὀργανώσεις, πολιτικά καθήκοντα καί πολιτικές διαμάχες. Οἱ ἰδεολογικοί

ἀρχηγοί τοῦ φιλελευθερισμοῦ, σάν τόν Ζόμπαρτ, ἔχουν κάθε λόγο νά μισοῦν μ' ὄλη τους τήν ψυχή τό χαρακτηριστικό αὐτό γνώρισμα τῆς δράσης καί τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ Μάρξ πού τό ἀποδίδουν στήν «πικρία τοῦ ἐκπατρισμένου». Γιατί στούς κοριούς αὐτούς τῆς ἀστυνομικῆς-ἀστικῆς πανεπιστημιακῆς ἐπιστήμης τούς ἔρχεται ἔτσι καλύτερα ν' ἀποδίδουν στήν προσωπική πικρία καί στίς προσωπικές δυσκολίες τῆς κατάστασης τοῦ ἐκπατρισμένου ἐκεῖνο ἀκριβῶς πού γιά τόν Μάρξ καί γιά τόν Ἐνγκελς ἀποτελεῖ τό πιό ἀξεχώριστο συστατικό μέρος ὅλης τῆς ἐπαναστατικῆς τους κοσμοθεωρίας!

Σ' ἓνα ἀπό τά γράμματά του, μοῦ φαίνεται πρὸς τόν Κούγκελμαν, ὁ Μάρξ κάνει ἀνάμεσα στ' ἄλλα μιά πάρα πολύ χαρακτηριστική καί ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρουσα παρατήρηση σχετικά μέ τό ζήτημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀντίδραση στή Γερμανία κατόρθωσε νά ἐξαλείψει σχεδόν ἀπό τή λαϊκή συνείδηση τίς ἀναμνήσεις καί τίς παραδόσεις τῆς ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς τοῦ 1848¹³. Ἐδῶ ἀντιπαραθέτονται μέ τόν πιό χτυπητό τρόπο τά καθήκοντα τῆς ἀντίδρασης καί τά καθήκοντα τοῦ κόμματος τοῦ προλεταριάτου ἀπέναντι στίς ἐπαναστατικές παραδόσεις μιᾶς χώρας. Καθῆκον τῆς ἀντίδρασης εἶναι νά ξεριζώσει αὐτές τίς παραδόσεις, νά παρουσιάσει τήν ἐπανάσταση σάν «αὐθορμητισμό παραφροσύνης» — μετάφραση ἀπό τόν Στροῦβε τοῦ γερμανικοῦ «das tolle Jahr» («χρόνος παραφροσύνης» — πού εἶναι ἔκφραση τῶν γερμανῶν ἀστυνομικο-αστῶν ἱστορικῶν καί μάλιστα πιό πλατιά: ἔκφραση τῆς γερμανικῆς ἱστοριογραφίας τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου γιά τό 1848). Καθῆκον τῆς ἀντίδρασης εἶναι νά κάνει τόν πληθυσμό νά ξεχάσει τίς μορφές πάλης, τίς μορφές ὀργάνωσης, τίς ἰδέες καί τά συνθήματα πού σέ τόση ἀφθονία καί πολυμορφία γέννησε ἡ ἐπαναστατική ἐποχή. Ὅπως οἱ Οὐέμπ, οἱ κουτοί αὐτοί ἐγκωμιστές τοῦ ἀγγλικοῦ μικροαστισμοῦ, προσπαθοῦν νά παρουσιάσουν τό χαρτισμό, τήν ἐπαναστατική αὐτή ἐποχή τοῦ ἀγγλικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, σάν πράγματα παιδιακίσια, σάν ἓνα «νεανικό ἁμάρτημα» καί ἐκδήλωση ἀφέλειας πού δέν ἀξίζει νά τήν προσέχει κανεὶς σοβαρά, σάν μιά τυχαία καί ἀντικανονική παρέκκλιση, ἔτσι καί οἱ γερμανοὶ ἀστοὶ ἱστορικοὶ βλέπουν περιφρονητικά τό 1848 στή Γερμανία. Παρόμοια ἀκριβῶς εἶναι καί ἡ στάση τῆς ἀντίδρασης ἀπέναντι στή Μεγάλη γαλλική ἐπανάσταση πού δείχνει ὡς τά τώρα τή ζωτικότητα καί τή δύναμη τῆς ἐπί-

δραστής της πάνω στην ανθρωπότητα με τό γεγονός ότι μέχρι σήμερα προκαλεί τό πιό λυσσασμένο μίσος. Έτσι και οι ήρωές μας τής άντεπανάστασης, ιδιαίτερα από τούς κύκλους τών χθесινών «δημοκρατών» σαν τόν Στρούβε, τόν Μιλιουκόφ, τόν Κιζεβέττερ και tutti quanti* συναγωνίζονται ό ένας με τόν άλλον πώς νά βεβηλώσουν με τόν πιό αίσχρο τρόπο τίς παραδόσεις τής ρωσικής επανάστασης. Δέν πέρασαν ούτε δυό χρόνια από τότε πού ό άμεσος μαζικός άγώνας του προλεταριάτου κατάκτησε τό μικρό εκείνο κομμάτι από τήν έλευθερία, για τό όποιο ένθουσιάζονται οι φιλελεύθεροι ύπηρέτες τής παλιās εξουσίας, και στή δημοσιολογική φιλολογία μας δημιουργήθηκε κιόλας ένα πλατύ ρεϋμα, πού αυτοονομάζεται φιλελεύθερο (!!), πού καλλιεργείται στόν τύπο τών καντέτων και πού ασχολείται όλοκληρωτικά νά παρουσιάσει τήν επανάστασή μας, τίς επαναστατικές μεθόδους πάλης, τά επαναστατικά συνθήματα και τίς επαναστατικές παραδόσεις σαν κάτι τό ταπεινό, τό στοιχειώδες, τό άφελές, τό αυθόρμητο, τό τρελλό κτλ... μέχρι και έγκληματικό... από τόν Μιλιουκόφ ως τόν Καμισάνσκι il n'y a qu'un ras**! Απεναντίας, οι επιτυχίες τής αντίδρασης, πού στην αρχή τό λαό από τά Σοβιέτ τών εργατών και άγροτών βουλευτών τόν έμπασε στις Δούμες τών Ντουμπάσοφ-Στολίπιν και σήμερα τόν μπάζει στή Δούμα τών όχτωβριστών, οι επιτυχίες αυτές παρουσιάζονται από τούς ήρωες του ρωσικού φιλελευθερισμού, σαν «προτσές ανόδου τής συνταγματικής συνείδησης στή Ρωσία».

Στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία πέφτει αναμφίβολα τό καθήκον νά μελετήσει πολύ έπισταμένα και όλόπλευρα τήν επανάστασή μας, νά κατατοπίσει τίς μάζες σχετικά με τίς μορφές τής πάλης, τών οργανώσεών της κτλ., νά στεριώσει τίς επαναστατικές παραδόσεις στό λαό, νά μπάσει στις μάζες τήν πεποίθηση ότι αποκλειστικά και μόνο με τόν επαναστατικό άγώνα μποροϋν νά πετύχουν μιά κάπως σοβαρή και κάπως σταθερή βελτίωση τής ζωής τους, νά ξεσκεπάσει αποφασιστικά τή χαμέρπεια τών αυτοϊκανοποιημένων φιλελεύθερων πού μολύνουν τήν κοινωνική άτμόσφαιρα με τό μίasma τής «συνταγματικής» δουλοπρέπειας, τής προδοσίας και τής κολακείας. Μιά μέρα τής άπεργίας του Όχτώβρη ή τής εξέγερσης του Δεκέμβρη, είχε και έχει εκατό φορές μεγαλύτερη αξία στην

* — όλους τούς όμοίους τους. 'Η Σύντ.

** — ή απόσταση είναι μόνο ένα βήμα. 'Η Σύντ.

ίστορία τῆς πάλης γιά τήν ἐλευθερία ἀπό ὅ,τι ἔχουν μῆνες ἀπό δουλοπρεπεῖς λόγους τῶν καντέτων στή Δούμα γιά τό ἀνεύθυνο τοῦ μονάρχη καί γιά τό μοναρχικό-συνταγματικό καθεστῶς. Πρέπει νά φροντίσουμε, — καί ἐκτός ἀπό μᾶς δέν εἶναι κανεῖς ἄλλος πού νά φροντίσει, — νά γνωρίσει ὁ λαός αὐτές τίς μέρες πού εἶναι γεμάτες ζωή, πλούσιες σέ περιεχόμενο καί μεγάλες ὡς πρός τή σημασία τους καί τίς συνέπειές τους, νά τίς μάθει πολύ πιά λεπτομερειακά, πιά ἀναλυτικά καί πιά βαθιά ἀπ' ὅ,τι τούς μῆνες τῆς «συνταγματικῆς» ἀσφυξίας καί τῆς ἀκμῆς τῶν Μπαλαλάϊκιν καί Μολτσάλιν*, πού μῆνες προπαγανδίζουν μέ τόσο ζῆλο τά ὄργανα τοῦ κομματικοῦ-φιλελεύθερου καί τοῦ ἀκομματικοῦ-«δημοκρατικοῦ» (φτοῦ!, φτοῦ!), τύπου μας μέ τήν εὐμενῆ ἀνοχή τοῦ Στολίπιν καί τῆς ἀκολουθίας του ἀπό λογοκριτές-χωροφύλακες.

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ συμπάθειες πρός τήν ἀποχή προκαλοῦνται σέ πολλούς ἀπ' αὐτόν ἀκριβῶς τόν ἄξιο κάθε σεβασμοῦ πόθο τῶν ἐπαναστατῶν νά διατηρήσουν τήν παράδοση τοῦ καλύτερου ἐπαναστατικοῦ παρελθόντος καί νά ξαναζωντανέψουν τίς μαῦρες καί ἄχαρες μέρες πού περνᾶμε μέ τή φλόγα τοῦ τολμηροῦ, ἀνοιχτοῦ, ἀποφασιστικοῦ ἀγώνα. Μά, ἐπειδή μᾶς εἶναι πολύ ἀκριβή ἡ διαφύλαξη τῶν ἐπαναστατικῶν παραδόσεων μας, εἴμαστε ἀκριβῶς ὑποχρεωμένοι νά διαμαρτυρηθοῦμε μέ τόν πιά κατηγορηματικό τρόπο ἐνάντια στήν ἀποψη ὅτι μέ τήν ἐφαρμογή τάχα ἐνός ἀπό τά συνθήματα μιᾶς ἰδιαίτερης ἱστορικῆς ἐποχῆς μπορούμε νά συντελέσουμε νά ξαναγεννηθοῦν οἱ οὐσιαστικές συνθήκες αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ἄλλο πράγμα εἶναι ἡ διαφύλαξη τῶν παραδόσεων τῆς ἐπανάστασης καί ἡ ἱκανότητα νά τίς χρησιμοποιεῖ κανεῖς γιά μιᾶ ἀδιάκοπη προπαγάνδα καί ζύμωση, γιά νά κατατοπίζει τίς μάζες πάνω στούς ὄρους τοῦ ἄμεσου καί τοῦ ἐπιθετικοῦ ἀγώνα ἐνάντια στήν παλιά κοινωνία, καί ἄλλο πράγμα νά ἐπαναλαβαίνει ἕνα ἀπό τά συνθήματα, νά τό ἐπαναλαβαίνει ξεκομμένο ἀπό τό σύνολο τῶν συνθηκῶν πού τό γέννησαν καί τοῦ ἐξασφάλισαν τήν ἐπιτυχία καί νά τό θέτει σέ ἐφαρμογή μέσα σέ συνθήκες πού εἶναι στήν οὐσία ἐντελῶς διαφορετικές.

* Ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ, πού τόσο πολύ ἐκτιμοῦσε τίς ἐπαναστατι-

---

* *Μπαλαλάϊκιν* — τύπος ἀστοῦ φιλελεύθερου, τυχодиώκτη καί ψεύτη στό ἔργο τοῦ Σαλτικόφ - Στσεντρίν «Σύγχρονο εἰδύλλιο». *Μολτσάλιν* — τύπος δουλοπρεπῆ στήν κωμῶδια τοῦ Γκριμπογέντοφ «Τό πολύ μυαλό βλάπτει». (Σημ. μετ.).

κές παραδόσεις και πού μαστίγωνε αμείλικτα τήν προδοτική και τή φιλισταιϊκή στάση απέναντι σ' αυτές, απαιτούσε ταυτόχρονα από τους επαναστάτες να ξέρουν να σκέπτονται να ξέρουν ν' αναλύουν τους όρους όπου μπορούν να εφαρμοστούν οι παλιές μέθοδοι πάλης και όχι να κάνουν μιά απλή επανάληψη γνωστών συνθημάτων. Οι «έθνικές» παραδόσεις του 1792 στη Γαλλία θά μείνουν ίσως για πάντα υπόδειγμα για όρισμένες επαναστατικές μεθόδους πάλης, αυτό όμως δεν εμπόδιζε τον Μάρξ στα 1870, στην περίφημη «Διακήρυξη» της Διεθνούς να κάνει προσεκτικό τό γαλλικό προλεταριάτο να μην κάνει λαθεμένη μεταφορά αυτών των παραδόσεων σε συνθήκες μιᾶς διαφορετικῆς ἐποχῆς¹⁴.

Τό ίδιο και σέ μᾶς. Πρέπει να μελετήσουμε τίς συνθήκες όπου μπορεί να εφαρμοστεῖ ἡ ἀποχή, πρέπει (ὅ,τι και να λένε οἱ σχολαστικοί πού παίρνουν ἄδικα τό ὄνομα τοῦ μαρξιστῆ) να μπάσουμε στίς μάζες τήν ιδέα ὅτι ἡ ἀποχή εἶναι τελείως δικαιολογημένη και κάποτε και ἀπαραίτητη μέθοδος σέ στιγμές επαναστατικῆς ἀνόδου. Πρέπει ὅμως να ξέρουμε να βάζουμε αὐτοτελῶς τό ζήτημα ἂν ὑπάρχει αὐτή ἡ ἀνόδος πού ἀποτελεῖ τό βασικό ὄρο για τήν κήρυξη ἀποχῆς και να ἀποφασίζουμε γι' αὐτό τό ζήτημα, ἀφοῦ στηριχτοῦμε σέ σοβαρή ἀνάλυση τῶν στοιχείων. Καθῆκον μας εἶναι, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπό τίς δυνάμεις μας, να ἐτοιμάζουμε τόν ἐρχομό μιᾶς τέτοιας ἀνόδου και στήν κατάλληλη στιγμή να μην παραιτούμαστε ἀπό τήν ἀποχή. Θάταν ὅμως χωρίς ἀμφιβολία λάθος να θεωροῦμε τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς γενικά ἐφαρμόσιμο σέ κάθε ἄσχημο ἢ και πολύ ἄσχημο ἀκόμη ἀντιπροσωπευτικό ὄργανο.

Πάρτε τήν ἐπιχειρηματολογία μέ τήν ὁποία ὑπερασπίσαμε και ἀποδείχναμε τίς «ἡμέρες τῆς ἐλευθερίας» ὅτι εἶναι σωστή ἡ ἀποχή και θά δεῖτε ἀμέσως ὅτι δέν μπορούμε να μεταφέρουμε ἀπλῶς τά ἐπιχειρήματα αὐτά στίς συνθήκες τῆς σημερινῆς κατάστασης πραγμάτων.

Ἡ συμμετοχή στίς ἐκλογές ἐκτονώνει τίς διαθέσεις τῶν μαζῶν, παραχωρεῖ θέσεις στόν ἀντίπαλο, παραπλανεῖ τόν επαναστατημένο λαό, διευκολύνει τή συμφωνία τοῦ τσαρισμοῦ μέ τήν ἀντεπαναστατική ἀστική τάξη κτλ. Αὐτά λέγαμε τότε τό 1905 και στίς ἀρχές τοῦ 1906, ὅταν ὑπερασπίσαμε τήν ἀποχή. Ποιά εἶναι ἡ βασική προϋπόθεση αὐτῶν τῶν ἐπιχειρημάτων πού δέν ἐκφραζόταν πάντα, ὅμως πάντα ἐξυπνοοῦνταν σάν κάτι τό αὐτονόητο για ἐκεῖνο τόν καιρό; Ἡ προϋπόθεση αὐτή εἶναι ἡ πλούσια επαναστατική δραστηριό-

τητα τῶν μαζῶν πού ἀναζητεῖ καί βρίσκει ἄμεσες διεξόδους ἔξω ἀπό κάθε «συνταγματικά» κανάλια. Ἡ προϋπόθεση αὐτή εἶναι ἡ ἀδιάκοπη ἐπίθεση τῆς ἐπανάστασης ἐνάντια στήν ἀντίδραση, πού θά ἦταν ἔγκλημα νά τήν ἀδυνατίζαμε μέ τήν κατάληψη ἢ τήν ὑπεράσπιση μιᾶς θέσης πού σκόπιμα τήν παραδίνει ὁ ἐχθρός γιά ν' ἀδυνατίσει τή γενική ἐπίθεσή μας. Δοκιμάστε νά ἐπαναλάβετε αὐτά τά ἐπιχειρήματα ἔξω ἀπό τούς ὅρους αὐτῆς τῆς βασικῆς προϋπόθεσης καί θά καταλάβετε ἀμέσως τήν παραφωνία σ' ὅλη τή «μουσική» σας, τό λάθος στό βασικό σας τόνο.

Δέν θά εἶχε ἐπίσης καμιά βάση ἐπιτυχίας καί ἡ προσπάθεια νά δικαιολογηθεῖ ἡ ἀποχή μέ τή διαφορά ἀνάμεσα στή δεύτερη καί στήν τρίτη Δούμα. Τό νά θεωρεῖ κανεῖς σοβαρή καί ριζική τή διαφορά ἀνάμεσα στούς καντέτους (πού στή δεύτερη Δούμα παρέδωσαν ὀριστικά τό λαό στά χέρια τῆς μαύρης ἑκατονταρχίας) καί στούς ὀχτωβριστές¹⁵ καί ν' ἀποδίνει κάποια σημασία οὐσιαστική στό περίφημο «σύνταγμα» πού κατακουρελιάστηκε μέ τό πραξικόπημα τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη, ὅλα αὐτά γενικά ἀντιστοιχοῦν πολύ περισσότερο στό πνεῦμα τοῦ χυδαίου δημοκρατισμοῦ, παρά στό πνεῦμα τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἐμεῖς πάντα τό λέγαμε, τό τονίζαμε καί τό ἐπαναλαβαίναμε ὅτι τό «σύνταγμα» τῆς I καί τῆς II Δούμας δέν εἶναι παρά ἓνα φάντασμα, ὅτι οἱ φλυαρίες τῶν καντέτων εἶναι ἀπλῶς μιά ἀπάτη γιά νά συγκαλύψουν τήν ὀχτωβριστική τους οὐσία καί ὅτι ἡ Δούμα εἶναι ἓνα ἐντελῶς ἀκατάλληλο μέσο γιά νά ἱκανοποιήσει τίς διεκδικήσεις τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς. Ἡ 3η τοῦ Ἰούνη 1907 εἶναι γιά μᾶς τό φυσικό καί τό ἀναπόφευκτο ἐπακόλουθο τῆς ἥττας τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1905. Ποτέ δέν μᾶς «γοήτεψαν» τά θέλητρα τοῦ συντάγματος τῆς «Δούμας», οὔτε ὅμως μπορεῖ νά μᾶς ἀπογοητεύσει καί πολύ τό πέρασμα ἀπό τήν ἐξωραϊσμένη καί τήν καλυμμένη μέ τή λογοκοπία τοῦ Ροντίτσεφ ἀντίδραση, πρὸς τή γυμνή, τήν ἀπροκάλυπτη καί ὠμή ἀντίδραση. Ἴσως, μάλιστα ἡ τελευταία νά εἶναι πολύ πιό καλό μέσο γιά νά συνέλθουν οἱ κάθε λογῆς ἀνόητοι φιλελεύθεροι μέ τά ξεδιάντροπα φερσίματά τους ἢ οἱ ὀμάδες τοῦ πληθυσμοῦ πού παραπλανήθηκαν ἀπ' αὐτούς...

Κάντε μιά σύγκριση ἀνάμεσα στή μενσεβίκικη ἀπόφαση τῆς Στοκχόλμης καί στήν μπολσεβίκικη ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου γιά τήν Κρατική δούμα. Θά δεῖτε ἀμέσως ὅτι ἡ πρώτη ἀπόφαση εἶναι ὅλο στόμφο, γεμάτη ἀπό χτυπητές φράσεις καί

ήχηρές λέξεις σχετικά με τή σημασία τής Δούμας, παραφουσκωμένη από τό αἴσθημα τοῦ μεγαλείου τής δουλιᾶς πού ἔκανε ἡ Δούμα. Ἡ δεύτερη εἶναι ἀπλή, ξερή, μετρημένη, σεμνή. Ἡ πρώτη ἀπόφαση εἶναι διαποτισμένη μέ τό πνεῦμα τής μικροαστικῆς θριαμβολογίας γιά τό στεφάνωμα τής σοσιαλδημοκρατίας μέ τό συνταγματισμό («μέ τή νέα ἐξουσία ἀπό τά σπλάχνα τοῦ λαοῦ» κτλ. κτλ., στό πνεῦμα τής ἴδιας πάλι ἐπίσημης ὑποκρισίας). Ἡ δεύτερη μπορεί νά ἐκτεθεῖ περίπου ἔτσι: ἂν ἡ καταραμένη ἀντεπανάσταση μᾶς ἔμπασε σ' αὐτόν τόν καταραμένο σταῦλο, θά δουλεύουμε καί κεῖ πρός ὄφελος τής ἐπανάστασης, χωρίς κλάψες, ἀλλά καί χωρίς καυχησιολογίες.

Οἱ μενσεβίκοι, ὑπερασπίζοντας τή Δούμα ἀπό τήν ἀποχή, ἀκόμη καί στήν περίοδο τής ἄμεσης ἐπαναστατικῆς πάλης ἔδιναν, γιά νά τό ποῦμε ἔτσι, στό λαό τήν ὑπόσχεση ὅτι ἡ Δούμα θά εἶναι ἓνα εἶδος ὄργάνου τής ἐπανάστασης. Καί χρεωκόπησαν πανηγυρικά μ' αὐτή τους τήν ὑπόσχεση. Ἐνῶ ἐμεῖς, οἱ μπολσεβίκοι, ἂν δόσαμε κάποια ὑπόσχεση, ἦταν μόνο ἡ διαβεβαίωσή μας ὅτι ἡ Δούμα εἶναι ἔκτρωμα τής ἀντεπανάστασης καί δέν μπορεί νά περιμένει κανεῖς τίποτε τό καλό ἀπ' αὐτήν. Ἡ ἀποψή μας ἐπιβεβαιώθηκε ὡς τά τώρα θαυμάσια καί μπορούμε νά ἐγγυηθοῦμε ὅτι ἀκόμη θά τήν ἐπιβεβαιώσουν καί τά μελλοντικά γεγονότα. Χωρίς «διόρθωση» καί ἐπανάληψη μέ βάση τά καινούργια στοιχεῖα τής στρατηγικῆς τοῦ Ὀχτώβρη - Δεκέμβρη, δέν θά ἔχουμε ἐλευθερία στή Ρωσία.

Γιαυτό, ὅταν μοῦ λένε ὅτι τήν III Δούμα δέν μπορούμε νά τή χρησιμοποιήσουμε ὅπως τή δεύτερη, ὅταν μοῦ λένε ὅτι δέν μπορούμε νά ἐξηγήσουμε στίς μάζες τήν ἀνάγκη νά πάρουν μέρος σ' αὐτή, θά ἤθελα νά τούς ἀπαντήσω: ἂν μέ τή λέξη «χρησιμοποίηση» ἐννοεῖτε κάτι τό μενσεβίκικα-μεγαλόστομο, ὅπως: ὄργανο τής ἐπανάστασης κτλ., τότε, φυσικά, δέν μπορούμε. Γιατί καί οἱ δύο πρῶτες Δοῦμες ἀποδείχτηκαν στήν πράξη ὅτι δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρά σκαλοπάτια γιά τή Δούμα τῶν ὀχτωβριστῶν καί ὅμως παρ' ὅλα αὐτά τίς χρησιμοποιήσαμε γιά τόν ἀπλό καί περιορισμένο* σκοπό

* Σύγκρινε στήν ἐφημερίδα «Προλετάρι» (τῆς Γενεύης) τοῦ 1905¹⁶ τό ἄρθρο γιά τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, ὅπου τονίζεται ὅτι δέν ἀπορίπτουμε γενικά τή χρησιμοποίησή της, *σήμερα* ὅμως λύνουμε ἓνα ἄλλο πρόβλημα πού μπαίνει μπροστά μας: τό καθῆκον τῆς πάλης γιά τόν ἄμεσο ἐπαναστατικό δρόμο. Σύγκρινε ἐπίσης στήν ἐφη-

(προπαγάνδα και ζύμωση, κριτική κι' εξήγηση στις μάζες για τό τί γίνεται), για τόν όποιο θά μπορέσουμε πάντα νά χρησιμοποιήσουμε και τά χειρότερα άκόμη αντιπροσωπευτικά όργανα. Ένας λόγος μας στή Δούμα δέν πρόκειται νά προκαλέσει καμιά «έπανάσταση» και ή προπαγάνδα μας γύρω από τή Δούμα δέν διακρίνεται από τίποτε ιδιαίτερα προσόντα, τό όφελος όμως πού θά έχει ή σοσιαλδημοκρατία και από τή μιά και από τήν άλλη περίπτωση όχι μόνο δέν θά είναι μικρότερο, αλλά καμιά φορά και μεγαλύτερο από ένα λόγο πού θά δημοσιευτεί ή θά έκφωνηθεί σέ μιά άλλη συγκέντρωση.

Πρέπει μέ τήν ίδια επίσης απλότητα νά εξηγοϋμε στις μάζες και τή συμμετοχή μας στή Δούμα τών όχτωβριστών. Λόγω τής ήττας μας τό Δεκέμβρη του 1905 και τής άποτυχίας πού είχαμε στις προσπάθειές μας τό 1906-1907 «νά διορθώσουμε» αυτή τήν ήττα, ή αντίδραση αναπόφευκτα μάς ανάγκασε νά μποϋμε και θά μάς αναγκάζει συνεχώς και στό εξής νά μπαίνουμε σέ όλο και πίο χειρότερα quasi-συνταγματικά όργανα. Παντού και πάντα θά υπερασπίζουμε τις πεποιθήσεις μας και θά διοχετεύουμε τις άπόψεις μας και δέν θά παύουμε νά επαναλαμβάνουμε πάντα ότι όσο κρατιέται ή παλιά εξουσία κι' όσο δέν θά έχει ξεριζωθεί, κανένα καλό δέν μπορούμε νά περιμένουμε. Θα προετοιμάσουμε τους όρους για τή νέα άνοδο και όσπου ναρθεί αυτή και για ναρθεί πρέπει νά δουλέψουμε πίο πεισματάρικα, αποφεύγοντας νά ρίχνουμε συνθήματα πού έχουν νόημα μόνο μέσα στις συνθήκες τής άνόδου.

Θά ήταν επίσης λάθος νά θεωροϋμε τήν άποχή σαν γραμμή τακτικής, πού αντιπαραθέτει τό προλεταριάτο και μιά μερίδα τής επαναστατικής αστικής δημοκρατίας στό φιλελευθερισμό μέ τήν αντίδραση μαζί. Η άποχή δέν είναι γραμμή τακτικής, αλλά ιδιαίτερο μέσο πάλης, κατάλληλο μέσο σέ ιδιαίτερες συνθήκες. Και είναι ακριβώς τό ίδιο λάθος όταν συγχέουμε τόν μπολσεβικισμό μέ τήν πολιτική τής «άποχής», όπως και όταν συγχέουμε τόν μπολσεβικισμό μέ τις «μαχητικές ομάδες». Η διαφορά τής γραμμής τακτικής τών μενσεβίκων και τών μπολσεβίκων αποσαφηνίστηκε ήδη έντελώς και έκφράστηκε μέ τις διαφορετικές από άποψη άρχων αποφάσεις τους τήν

μερίδα «Προλετάρι» (τή ρωσική) του 1906¹⁷, αρ. φύλ. 1, τό άρθρο: «Η άποχή» όπου υπογραμμίζεται τό περιορισμένο όφελος πού έδωσε ή δουλιά τής Δούμας. (βλ. Άπαντα, 5η έκδ. τόμ. 11ος, σελ. 167-175, τόμ. 13ος, σελ. 343-351). Η Σύντ.)

ἄνοιξη τοῦ 1905 τόν καιρό τοῦ III συνέδριου τῶν μπολσεβίκων στό Λονδίνο καί τῆς συνδιάσκεψης τῶν μενσεβίκων στή Γενεύη. Τότε δέν γινόταν καί δέν μπορούσε νά γίνει λόγος οὔτε γιά ἀποχή οὔτε γιά «μαχητικές ομάδες». Καί στίς ἐκλογές τῆς δεύτερης Δούμας, ὅταν δέν ἤμασταν ὁπαδοί τῆς ἀποχῆς, καί μέσα στήν ἴδια τή II Δούμα ἡ γραμμή τῆς τακτικῆς μας διέφερε ριζικότερα ἀπό τή μενσεβίκικη, ὅπως εἶναι γνωστό σ' ὅλο τόν κόσμο. Οἱ γραμμές τακτικῆς διαφέρουν σ' ὅλες τίς μεθόδους καί μέσα πάλης καί σέ κάθε πεδίο πάλης, χωρίς νά δημιουργοῦν τίποτε εἰδικούς τρόπους πάλης πού ν' ἀνήκουν ἀποκλειστικά στή μιά ἢ στήν ἄλλη γραμμή. Καί θά ἦταν μενσεβικισμός τῆς χειρότερης μορφῆς, ἂν τήν ἀποχή ἀπό τήν III Δούμα τή δικαιολογοῦσε κανεῖς μέ τό ὅτι χρεωκόπησαν οἱ ἐπαναστατικές προσδοκίες μας ἀπό τήν πρώτη καί τή δεύτερη Δούμα ἢ ἂν τήν προκαλοῦσε ἡ χρεωκοπία αὐτῶν τῶν ἐπαναστατικῶν προσδοκιῶν μας, ὅπως ἐπίσης καί ἂν τή δικαιολογοῦσε ἡ τήν προκαλοῦσε ἡ χρεωκοπία τοῦ «νόμιμου», τοῦ «ἰσχυροῦ», τοῦ «σταθεροῦ» καί «ἀληθινοῦ» συντάγματος.

VI

Ἀναβάλαμε γιά νά ἐξετάσουμε στό τέλος τά πιά ισχυρά καί μοναδικά μαρξιστικά ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῆς ἀποχῆς. Ἡ ἐνεργός ἀποχή δέν ἔχει νόημα ἔξω ἀπό τήν πλατιά ἐπαναστατική ἄνοδο. Καλά. Μά ἡ πλατιά ἄνοδος ἀναπτύσσεται ἀπό τή μή πλατιά ἄνοδο. Σημάδια μερικῆς ἀνόδου ὑπάρχουν πραγματικά μπροστά μας. Πρέπει νά προβάλουμε τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς, γιατί τό σύνθημα αὐτό ὑποστηρίζει, ἀναπτύσσει καί πλαταίνει τήν ἄνοδο πού ἄρχισε.

Αὐτή εἶναι, κατά τή γνώμη μου, ἡ βασική ἐπιχειρηματολογία, ἡ ὁποία καθορίζει, μέ λίγο-πολύ ξεκάθαρη μορφή, τήν τάση πρὸς τήν ἀποχή πού παρατηρεῖται μέσα σέ ὀρισμένους σοσιαλδημοκρατικούς κύκλους. Καί στήν περίπτωση αὐτή οἱ σύντροφοι πού καταγίνονται πιά ἄμεσα μέ τήν προλεταριακή δουριά, δέν ξεκινᾶνε ἀπό μιά ἐπιχειρηματολογία «σκαρωμένη» πάνω σ' ἕναν ὀρισμένο τύπο, ἀλλά ξεκινᾶνε ἀπό κάποιο σύνολο ἐντυπώσεων πού τίς ἀντλοῦν ἀπό τήν ἐπαφή τους μέ τήν ἐργατική μάζα.

Ἐνα ἀπό τά λίγα ζητήματα γιά τά ὁποῖα δέν ὑπάρχουν ἢ δέν ὑπῆρχαν ὡς τά σήμερα, ὅπως φαίνεται, διαφωνίες ἀνάμεσα στίς δύο ομάδες τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, εἶναι τό ζήτη-

μα τῆς αἰτίας τῆς μακρόχρονης ἀνάπαυλας στήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπανάστασής μας. «Τό προλεταριάτο δέν ἀνάκτησε τίς δυνάμεις του», αὐτή εἶναι ἡ αἰτία. Καί πραγματικά ὁ ἀγώνας τοῦ Ὀχτώβρη-Δεκέμβρη ἔπεσε σχεδόν ὀλοκληρωτικά μόνο στό προλεταριάτο. Τό προλεταριάτο πάλεψε μόνο του συστηματικά, ὀργανωμένα καί ἀδιάκοπα γιά ὅλο τό ἔθνος. Δέν εἶναι παράξενο ὅτι σέ μιά χώρα μέ τό μικρότερο (σέ εὐρωπαϊκή κλίμακα) ποσοστό προλεταριακοῦ πληθυσμοῦ, τό προλεταριάτο βρέθηκε ἀναγκαστικά σέ ἀπίστευτο βαθμό ἐξαντλημένο ἀπό μιά τέτοια πάλη. Κοντά σ' αὐτά καί οἱ συνασπισμένες δυνάμεις τῆς κυβερνητικῆς καί τῆς ἀστικῆς ἀντίδρασης ρίχτηκαν ὕστερα ἀπό τό Δεκέμβρη καί ρίχνονται καί ἀπό τότε ἀκόμη ἀδιάκοπα πάνω ἀκριβῶς στό προλεταριάτο. Οἱ ἀστυνομικές διώξεις καί οἱ ἐκτελέσεις ἀποδεκάτισαν τό προλεταριάτο στή διάρκεια ἐνάμιση χρόνου, ἐνῶ τά συστηματικά λοκάουτ, ἀρχίζοντας ἀπό τό κλείσιμο τῶν ἐργοστασίων τοῦ δημοσίου «γιά λόγους τιμωρίας» καί τελειώνοντας στίς συνωμοσίες τῶν καπιταλιστῶν ἐνάντια στούς ἐργάτες, ἔριξαν τίς ἐργατικές μάζες σέ ἀνήκουστη δυστυχία. Καί νά πού σήμερα, λένε μερικά σοσιαλδημοκρατικά στελέχη, παρατηροῦνται σημάδια ἀνόδου στίς διαθέσεις τῶν μαζῶν, σημάδια συσσώρευσης τῶν δυνάμεων τοῦ προλεταριάτου. Αὐτή ἡ ἐντύπωση, πού δέν εἶναι ἀπόλυτα σαφής καί πού δέν μπορεῖς νά τή συλλάβεις ὀλοκληρωτικά, συμπληρώνεται μ' ἕνα πιό γερό ἐπιχείρημα: ὅτι σέ μερικούς κλάδους τῆς βιομηχανίας διαπιστώνεται μιά ἀναμφισβήτητη ἀναζωογόνηση τῶν ἐργασιῶν. Ἡ αὐξημένη ζήτηση ἐργατῶν θά δυναμώσει ἀναπόφευκτα τό ἀπεργιακό κίνημα. Οἱ ἐργάτες θά προσπαθήσουν νά ἀναπληρώσουν, ἔστω καί κατά ἕνα μέρος, τίς τεράστιες ἀπώλειες πού εἶχαν στήν ἐποχή τῶν διώξεων καί τῶν λοκάουτ. Τέλος, τό τρίτο καί τό πιό ἰσχυρό τους ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι ἐπισύρουν τήν προσοχή μας ὄχι σ' ἕνα προβληματικό καί ἀναμενόμενο γενικά ἀπεργιακό κίνημα, ἀλλά σέ μιά πολύ μεγάλη ἀπεργία πού τήν ὄρισαν κιόλας οἱ ἐργατικές ὀργανώσεις. Οἱ ἀντιπρόσωποι 10.000 ἐργατῶν τῆς ὕφαντουργίας ἀπό τίς ἀρχές κιόλας τοῦ 1907 συζήτησαν πάνω στήν κατάστασή τους καί καθόρισαν μιά σειρά μέτρα γιά τό δυνάμωμα τῶν ἐπαγγελματικῶν συνδικάτων αὐτοῦ τοῦ κλάδου τῆς βιομηχανίας. Τή δεύτερη φορά μαζεύτηκαν ἤδη ἀντιπρόσωποι 20.000 ἐργατῶν καί ἀποφάσισαν νά κηρύξουν τόν Ἰούνη τοῦ 1907 γενική ἀπεργία τῶν ἐργατῶν ὕφαντουργίας. Τό κίνημα αὐτό μπορεῖ νά ἀγκαλιάσει ἄμεσα μέχρι 400.000 ἐργάτες. Ξεκινᾷ ἀπό τήν πε-

ριοχή τῆς Μόσχας, δηλ. ἀπό τό πιό μεγάλο κέντρο τοῦ ἐργα-
 κοῦ κινήματος τῆς Ρωσίας καί ἀπό τό πιό μεγάλο ἐμπορικό καί
 βιομηχανικό κέντρο. Στή Μόσχα, καί ἀκριβῶς μόνο στή Μό-
 σχα, τό μαζικό ἐργατικό κίνημα εἶναι πολύ πιθανό νά πάρει
 τό χαρακτήρα ἑνός πλατιοῦ λαϊκοῦ κινήματος, πράγμα πού
 ἔχει ἀποφασιστική πολιτική σημασία. Καί οἱ ἐργάτες τῆς ὑφαν-
 τουργίας ἀποτελοῦν μέσα σέ ὅλη τή μάζα τῶν ἐργατῶν τό στοι-
 χεῖο πού παίρνει τό χειρότερο μεροκάματο, πού εἶναι τό λιγό-
 τερο ἀναπτυγμένο, πού συμμετεῖχε πιό ἀδύνατα ἀπ' ὅλους τούς
 ἄλλους ἐργάτες στά προηγούμενα κινήματα, καί πού συνδέεται
 πιό στενά ἀπ' ὅλους τούς ἐργάτες μέ τήν ἀγροτιά. Ἡ πρωτο-
 βουλία αὐτῶν τῶν ἐργατῶν δείχνει ὅτι τό κίνημα θ' ἀγκαλιά-
 σει ἀσύγκριτα πιό πλατιά στρώματα τοῦ προλεταριάτου ἀπ'
 ὅ,τι πρωτύτερα. Καί ἡ σύνδεση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στό ἀπερ-
 γιακό κίνημα καί στήν ἐπαναστατική ἄνοδο τῶν μαζῶν ἀπο-
 δείχτηκε ἐπανελημμένα πιά στήν ἱστορία τῆς ρωσικῆς ἐπανά-
 στασης.

Ἡ ἀμεση ὑποχρέωση τῆς σοσιαλδημοκρατίας εἶναι νά συγ-
 κεντρώσει τό μεγαλύτερο μέρος τῆς προσοχῆς της καί νά κα-
 ταβάλει ἐξαιρετικές προσπάθειες γιά νά ὀργανώσει ἀκριβῶς
 αὐτό τό κίνημα. Στή δουλιὰ σ' αὐτόν ἀκριβῶς τόν τομέα πρέπει
 νά δοθεῖ τό δίχως ἄλλο πρωταρχική σημασία σέ σύγκριση μέ
 τίς ἐκλογές τῆς Δούμας τῶν ὀχτωβριστῶν. Πρέπει νά μπάσουμε
 μέσα στίς μάζες τήν πεποίθηση ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά μετα-
 τραπεῖ τό ἀπεργιακό αὐτό κίνημα σέ γενική καί πλατιά ἐπίθε-
 ση ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία. Καί τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς
 σημαίνει ἀκριβῶς ὅτι ἡ προσοχή μας πρέπει νά μεταφερθεῖ ἀπό
 τή Δούμα στόν ἄμεσο μαζικό ἀγώνα. Τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς
 σημαίνει ἀκριβῶς ὅτι τό νέο κίνημά μας διαποτίζεται μέ πολι-
 τικό κι' ἐπαναστατικό περιεχόμενο.

Τέτοιος εἶναι περίπου ὁ εἰρμός τῆς σκέψης πού ὀδηγεῖ
 μερικούς σοσιαλδημοκράτες στήν πεποίθηση ὅτι εἶναι ἀνα-
 γκαία ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς III Δούμας. Αὐτή ἡ ἐπιχει-
 ρηματολογία ὑπέρ τῆς ἀποχῆς εἶναι ἀναμφισβήτητα μαρξι-
 στική καί δέν ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τήν ἀπλή ἐπανάληψη ἑνός
 συνθήματος πού τό ξεκόβει κανείς ἀπό τήν ἀλληλουχία του μέ
 τίς ιδιαίτερες ἱστορικές συνθῆκες.

Ὅσο ὅμως κι' ἂν εἶναι ἰσχυρή αὐτή ἡ ἐπιχειρηματολογία,
 δέν εἶναι πάντως, κατά τή γνώμη μου, ἀκόμη ἐπαρκῆς γιά νά
 μᾶς κάνει νά υἱοθετήσουμε τώρα ἀκριβῶς τό σύνθημα τῆς ἀπο-
 χῆς. Ἡ ἐπιχειρηματολογία αὐτή ὑπογραμμίζει ἐκεῖνο πού δέν

πρέπει ν' ἀμφισβητεῖ γενικά ὁ ρῶσος σοσιαλδημοκράτης πού μελετᾶ τὰ διδάγματα τῆς ἐπανάστασής μας, καί συγκεκριμένα: ὅτι δέν μπορούμε νά παραιτηθοῦμε ἀπό τήν ἀποχή, ὅτι πρέπει νά εἴμαστε ἔτοιμοι νά προβάσουμε αὐτό τό σύνθημα στήν κατάλληλη στιγμή καί ὅτι ἡ τοποθέτηση ἀπό μέρος μας τοῦ ζητήματος τῆς ἀποχῆς δέν ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τή φιλελεύθερη, φιλισταϊκή, ἄθλια καί στερημένη ἀπό κάθε ἐπαναστατικό περιεχόμενο τοποθέτηση τοῦ ζητήματος: νά ἀπόσχουμε, ἢ νά μήν ἀπόσχουμε;*

Ἐάν πάrouμε ὅτι εἶναι ἀποδειγμένα καί ἀντιστοιχοῦν ἀπόλυτα μέ τή σημερινή πραγματικότητα ὅλα, ὅσα λένε οἱ ὀπαδοί τῆς ἀποχῆς μέσα ἀπό τούς κόλπους τῆς σοσιαλδημοκρατίας γιά τήν ἀλλαγή πού σημειώνεται στίς διαθέσεις τῶν ἐργατῶν, γιά τή βιομηχανική ἀναζωογόνηση καί γιά τήν ἀπεργία τοῦ Ἰούλη τῶν ὑφαντουργῶν.

Τί βγαίνει ἀπ' ὅλα αὐτά; Ἐχομε μπροστά μας τήν ἀρχή μιᾶς κάποιας μερικῆς ἀνόδου πού ἔχει ἐπαναστατική σημασία**. Εἴμαστε ἄραγε ὑποχρεωμένοι νά καταβάλουμε ὅλες μας τίς προσπάθειες γιά νά ὑποβοηθήσουμε καί ν' ἀναπτύξουμε αὐτή τήν ἀρχή τῆς ἀνόδου μέ τήν ἐπιδίωξη νά τή μετατρέψουμε σέ γενική ἐπαναστατική ἄνοδο καί σέ συνέχεια σέ κίνημα ἐπιθετικοῦ τύπου; Ἀσφαλῶς, ναί. Δέν μπορεί μέσα στούς σοσιαλδημοκράτες (ἐκτός ἴσως ἀπό ἐκείνους πού συνεργάζονται μέ τήν ἐφημερίδα «Τοβάριστς») νά ὑπάρχουν πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα δύο γνώμες. Μᾶς χρειάζεται ὅμως ἄραγε στή σημερινή στιγμή, στήν ἀρχή δηλαδή αὐτῆς τῆς μερικῆς ἀνόδου, καί πρίν νά ἐξελιχθεῖ αὐτή ὀριστικά σέ γενική ἄνοδο, τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ κινήματος; Καί εἶναι ἄραγε αὐτό τό σύνθημα κατάλληλο γιά νά βοηθήσει

* Βλ. στήν ἐφημερίδα «Τοβάριστς» ἓνα δεῖγμα *φιλελεύθερων* ἐπιχειρημάτων τοῦ Λ. Μάρτοφ, πρώην συνεργάτη τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ἐκδόσεων καί σημερινοῦ συνεργάτη τῶν φιλελεύθερων ἐφημερίδων.

** Ὑπάρχει ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἀπεργία τῶν ὑφαντουργῶν εἶναι κίνημα νέου τύπου πού ἀπομονώνει τό συνδικαλιστικό κίνημα ἀπό τό ἐπαναστατικό. Ἐμεῖς ὅμως ἀφήνουμε κατά μέρος αὐτή τήν ἄποψη, 1ο, γιατί τό νά ἐρμηνεύει κανείς ἀπαισιόδοξα ὅλα τὰ συμπτώματα πολυσύνθετων φαινομένων, εἶναι ἐπικίνδυνο γενικά ἰδίωμα, πού ἔκανε πολλές φορές μερικούς σοσιαλδημοκράτες ὄχι καί τόσο «σταθερούς» νά τά χάσουν καί 2ο, γιατί κι' ἂν εἶχαν σημειωθεῖ ἀκόμη στήν ἀπεργία τῶν ὑφαντουργῶν τέτοια γνωρίσματα, ἔμεῖς, οἱ σοσιαλδημοκράτες, θά ἔπρεπε, ἀναμφίβολα, νά τά καταπολεμήσουμε μέ τόν πιό ἐνεργητικό τρόπο. Ἐπομένως, σέ περίπτωση ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνα μας τό σύνθημα θά ἔμπαινε ἀκριβῶς ἔτσι, ὅπως τό βάζουμε.

στήν ανάπτυξη του σημερινού κινήματος; Αυτό είναι άλλο ζήτημα, και σ' αυτό θα χρειαστεί, κατά τή γνώμη μου, ν' απαντήσουμε αρνητικά.

Μπορούμε και πρέπει αρχίζοντας από τή μερική άνοδο, ν' αναπτύσσουμε μέ καθαρά και άμεσα επιχειρήματα και συνθήματα τή γενική άνοδο, ανεξάρτητα από τήν ΙΙΙ Δούμα. Όλη ή πορεία των γεγονότων ύστερα από τό Δεκέμβρη επιβεβαιώνει απόλυτα τή σοσιαλδημοκρατική άποψη για τό ρόλο του μοναρχικού συντάγματος, για τήν ανάγκη του άμεσου άγώνα. Πολίτες! θά λέμε έμείς, αν δέν θέλετε ή υπόθεση τής δημοκρατίας στη Ρωσία νά πάρει σταθερά και όλο και πιο γρήγορα τόν κατήφορο, όπως τόν πήρε ύστερα από τό Δεκέμβρη του 1905, τόν καιρό που τήν ήγεμονία στο δημοκρατικό κίνημα τήν είχαν οί κύριοι καντέτοι, αν δέν τό θέλετε αυτό, υποστηρίξτε τήν άνοδο του εργατικού κινήματος που αρχίζει, υποστηρίξτε τόν άμεσο μαζικό άγώνα. Έξω απ' αυτόν δέν υπάρχουν και δέν μπορεί νά υπάρχουν έγγυήσεις για τήν έλευθερία στη Ρωσία.

Η ζύμωση αυτού του είδους είναι χωρίς άμφιβολία απόλυτα συνεπής επαναστατική-σοσιαλδημοκρατική ζύμωση. Είναι τάχα υποχρεωτικό σ' αυτή νά προσθέσουμε και τό άλλο; μήν πιστεύετε, πολίτες, στήν ΙΙΙ Δούμα και άκούστε έμάς, τούς σοσιαλδημοκράτες, που κηρύσσουμε άποχή από τίς εκλογές αυτές σ' ένδειξη διαμαρτυρίας!

Παρόμοια συμπλήρωση στις συνθήκες τής περιόδου που περνάμε δέν είναι καθόλου άπαραίτητη, μάς φαίνεται μάλιστα περίεργη και μοιάζει σαν κοροϊδία. Έτσι κι' έτσι δέν πιστεύει κανείς στήν ΙΙΙ Δούμα, δέν έχει δηλαδή και δέν μπορεί νά έχει ό συνταγματικός θεσμός τής ΙΙΙ Δούμας μέσα στα στρώματα του πληθυσμού που είναι σε θέση νά θρέφουν τό δημοκρατικό κίνημα, τή γοητεία εκείνη που άσκοϋσε αναμφίβολα πάνω τους ή Ι Δούμα, δηλαδή οί πρώτες προσπάθειες που έγιναν για νά δημιουργηθούν στη Ρωσία όποιοι και νά είναι θεσμοί, άρκει μόνο νά είναι συνταγματικοί.

Ο πρώτος αντιπροσωπευτικός θεσμός βρισκόταν τό 1905 και στις αρχές του 1906 στο κέντρο τής προσοχής των πλατιών κύκλων του πληθυσμού, παρόλο που ό θεσμός αυτός στηριζόταν τότε στο μοναρχικό σύνταγμα. Αυτό είναι γεγονός. Κι' ένάντια σ' αυτόν ήταν υποχρεωμένοι οί σοσιαλδημοκράτες νά παλέψουν και νά εκδηλώσουν μέ τόν πιο παραστατικό τρόπο τή διαμαρτυρία τους.

Δέν συμβαίνει σήμερα τό ίδιο πράγμα. Τό χαρακτηριστικό

γνώρισμα τῆς στιγμῆς δέν εἶναι ἡ γοητεία ἀπό τό πρῶτο «κοινοβούλιο», οὔτε ἡ πίστη στή Δούμα, ἀλλά ἡ δυσπιστία στήν ἄνοδο.

Ἄν τώρα κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθήκες προβάσουμε πρόωρα τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς, δέν δυναμώνουμε καθόλου τό κίνημα καί δέν παραλύουμε καθόλου τά πραγματικά ἐμπόδια πού μπαίνουν σ' αὐτό τό κίνημα. Κάτι παραπάνω: ριψοκινδυνεύουμε ἀκόμη μ' αὐτή μας τήν ἐνέργεια νά ἐξασθενίσουμε τή δύναμη τῆς ζύμωσῆς μας, γιατί ἡ ἀποχή εἶναι σύνθημα πού συνοδεύει τήν ἄνοδο, ἡ ὁποία ἤδη ἔχει γίνει ἐμφανῆς, καί τό κακό τώρα εἶναι ὅτι οἱ πλατιοί κύκλοι τοῦ πληθυσμοῦ δέν πιστεύουν στήν ἄνοδο, δέν βλέπουν τή δύναμη τῆς ἀνόδου.

Πρέπει στήν ἀρχή νά φροντίσουμε ν' ἀποδειχτεῖ στήν πράξη ἡ δύναμη αὐτῆς τῆς ἀνόδου, καί ὕστερα ἔχουμε πάντα τόν καιρό νά ρίξουμε τό σύνθημα πού ἐκφράζει ἔμμεσα αὐτή ἡ δύναμη. Καί ἀκόμη ἓνα ἄλλο ζήτημα: Θά χρειαστεῖ ἄραγε γιά ἓνα ἐπαναστατικό κίνημα ἐπιθετικοῦ χαρακτήρα ἰδιαίτερο σύνθημα πού νά ἀποτραβᾷ τήν προσοχή ἀπό... τήν *III Δούμα*; Πιθανόν ὄχι. Γιά νά προσπεράσεις κάτι τό σπουδαῖο καί πραγματικά ἱκανό νά παρασύρει τό πλῆθος πού δέν ἔχει πείρα, πού δέν εἶδε ἀκόμη κοινοβούλια, χρειάζεται, ἴσως, νά μποῦκοτάρεις ἐκεῖνο πού πρέπει νά προσπεράσεις. Γιά νά προσπεράσεις ὅμως τό θεσμό πού δέν εἶναι καθόλου σέ θέση νά παρασύρει τό σύγχρονο δημοκρατικό ἢ μισοδημοκρατικό πλῆθος, δέν εἶναι ὑποχρεωτικό νά κηρύξεις ἀποχή. Τώρα ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος δέν βρίσκεται στήν ἀποχή, ἀλλά στίς ἀνοιχτές καί ἄμεσες προσπάθειες γιά νά μετατρέψουμε τή μερική ἄνοδο σέ γενική, τό συνδικαλιστικό κίνημα σέ ἐπαναστατικό, τήν ἄμυνα ἀπό τά λοκάουτ σέ ἐπίθεση ἐνάντια στήν ἀντίδραση.

VII

Ἀνακεφαλαιώνουμε. Τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς γεννήθηκε ἀπό μιά ἰδιαίτερη ἱστορική περίοδο. Ἡ ἀντικειμενική κατάσταση πραγμάτων τό 1905 καί στίς ἀρχές τοῦ 1906 ἔθεσε γιά λύση μπροστά στίς ἀγωνιζόμενες κοινωνικές δυνάμεις τό ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ πιό ἄμεσου δρόμου: ἡ ἄμεσα ἐπαναστατικός δρόμος ἢ μοναρχική-συνταγματική στροφή. Σ' αὐτές τίς συνθήκες τό περιεχόμενο τῆς ζύμωσης γιά τήν ἀποχή ἦταν κυρίως ὁ ἀγώνας ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες. Καί ὁ ὅρος γιά τήν ἐπιτυχία τῆς ἀποχῆς ἦταν ἡ πλατιά, ἡ γενική, ἡ γρήγορη καί ἰσχυρή ἐπαναστατική ἄνοδος.

Ἐκ τῶν ὅλων αὐτῶν τῶν ἀπόψεων ἡ κατάστασις πραγμάτων τὸ φθινόπωρον τοῦ 1907 δὲν γεννάει καθόλου τὴν ἀνάγκη γιὰ ἓνα τέτοιο σύνθημα καὶ δὲν τὸ δικαιολογεῖ.

Συνεχίζοντας τὴν καθημερινήν μας δουλιὰ γιὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν ἐκλογῶν καὶ χωρὶς ν' ἀρνιόμαστε προκαταβολικὰ νὰ συμμετάσχουμε στὰ πρῶτα ἀντιδραστικὰ ἀντιπροσωπευτικὰ ὄργανα, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ κατευθύνουμε ὅλη τὴν προπαγάνδα καὶ τὴ ζύμωσίν μας στὸ νὰ ἐξηγοῦμε στὸ λαὸ τὴ σύνδεσιν πού ὑπάρχει ἀνάμεσα εἰς τὴν ἥτταν τοῦ Δεκέμβρου καὶ ὅλη τὴ μετέπειτα ὑποχώρησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ εἰς τὴν κοροϊδίαν μὲ τὸ σύνταγμα. Πρέπει νὰ μπάσουμε μέσα εἰς τὰς μάζας τὴ σταθερὴν πεποίθησιν πὺς χωρὶς τὸν ἄμεσον μαζικὸν ἀγῶνα ἢ κοροϊδίαν αὐτὴ θὰ συνεχίζεται καὶ θὰ δυναμώνει ἀναπόφευκτα.

Χωρὶς νὰ παραιτούμαστε ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ συνθήματος τῆς ἀποχῆς ἐν στιγμῆς ἀνόδου, ὅταν θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργηθεῖ σοβαρὴ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἓνα τέτοιο σύνθημα, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι σήμερον νὰ κατευθύνουμε ὅλες μας τὰς προσπάθειας γιὰ νὰ μετατρέψουμε μὲ τὴν ἀνοιχτὴν καὶ ἄμεσον ἐπίδρασίν μας τὴν μίαν εἴτε τὴν ἄλλη ἀνοδο τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος εἰς ἓνα γενικόν, πλατύν, ἐπαναστατικόν καὶ ἐπιθετικόν κίνημα ἐναντὶα εἰς τὴν ἀντίδρασιν εἰς τὸ σύνολόν της, ἐναντὶα εἰς τὰ ἴδια τὰ θεμέλιά της.

26 τοῦ Ἰουνίου 1907

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΑ ΧΑΪΝΤΕΝ

(ΤΙ ΔΙΔΑΣΚΟΥΝ ΣΤΟ ΛΑΟ ΟΙ ΔΙΚΟΙ ΜΑΣ ΑΚΟΜΜΑΤΙΚΟΙ
«ΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ»;) ¹⁸

«Όλος ό προοδευτικός τύπος έκφρασε τή βαθιά του λύπη για τή βαριά άπώλεια πού βρήκε τή Ρωσία στό πρόσωπο του κόμητα Π.Α. Χαΐντεν. Ή ύπέροχη μορφή του Πιότρ Άλεξάντροβιτς προσέλκυε όλους τούς καθώς πρέπει άνθρώπους χωρίς διάκριση κομμάτων και κατευθύνσεων. Σπάνια και εύτυχισμένη μοίρα!!!». Άκολουθεϊ μία μεγάλη περικοπή από τή «Ρούσκιγε Βέντομοστι»¹⁹, έφημερίδα τής δεξιᾶς τῶν καντέτων, όπου ό πρίγκιπας Πάβελ Ντιμίτριεβιτς Ντολγκοροϋκοφ, ένας από εκείνο τό σοϊ τῶν Ντολγκοροϋκοφ πού οί εκπρόσωποί του έδειξαν ως τή ρίζα τό δημοκρατισμό τους, μιᾶ μέ συγκίνηση για τή ζωή και τή δράση του «άξιοθαύμαστου αυτού ανθρώπου»! Καλύτερα νά τά ταιριάξουμε μέ τό καλό μέ τούς άγρότες παρά νά περιμένουμε νά μᾶς πάρουν μόνοι τους τή γῆ... «Συμμεριζόμαστε βαθιά τό αϊσθημα τής θλίψης πού προκάλεσε ό θάνατος του κόμητα Χαΐντεν σ' όλους εκείνους πού συνήθισαν νά εκτιμούν τόν *άνθρωπο* μ' οποιαδήποτε κομματική χροιά κι' αν παρουσιάζεται. Και ό μακαρίτης Χαΐντεν ἦταν ακριβῶς πρίν απ' όλα *άνθρωπος*».

Αυτά γράφει ἡ έφημερίδα «Τοβάριστς», αρ. φύλ. 296 τής Τρίτης 19 του Ιούνη 1907.

Οί δημοσιολόγοι τής έφημερίδας «Τοβάριστς» δέν είναι μόνο οί πιο φανατικοί δημοκράτες στό νόμιμο τύπο μας. Θεωρούν τόν έαυτό τους σοσιαλιστή, φυσικά, κριτικό σοσιαλιστή. Είναι σχεδόν σοσιαλδημοκράτες. Και οί μενσεβίκοι Πλεχάνοφ, Μάρτοφ, Σμιρνόφ, Περεγιασλάβσκι, Ντάν κτλ., κτλ., βρίσκουν τήν πιο εγκάρδια φιλοξενία στην έφημερίδα πού τίς στήλες της τίς στολίζουν μέ τίς ύπογραφές τους οί κ.κ. Προκοπόβιτς, Κουσκόβα, Πορτουγκάλοφ και άλλοι «πρώην μαρξιστές».

Μέ μιά λέξη, δέν χωράει οὔτε ἡ παραμικρότερη ἀμφιβολία ὅτι οἱ δημοσιολόγοι τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς» εἶναι οἱ πιά «ἀριστεροί» ἐκπρόσωποι τῆς «φωτισμένης» μας «δημοκρατικῆς» κτλ. κοινωνίας πού εἶναι ξένη πρὸς τὴ στενή παράνομη φιλολογία.

Κι' ὅταν τύχει νά διαβάσει κανεῖς τέτοιες γραμμές, σάν κι' αὐτές πού ἀναφέρουμε πιά πάνω, εἶναι δύσκολο νά συγκρατηθεῖ καί νά μὴν φωνάξει, ἀπευθυνόμενος σ' αὐτούς τούς κυρίους: Τί εὐτύχημα πού ἐμεῖς, οἱ μπολσεβίκοι, συνειδητά δέν ἀνήκουμε στὸν κύκλο τῶν *καθὼς πρέπει κυρίων* τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς»!

Κύριοι «καθὼς πρέπει» τῆς φωτισμένης δημοκρατίας τῆς Ρωσίας! Ἀποβλακώνετε τὸ ρωσικὸ λαὸ καί τὸν μολύνετε μέ τὸ μίασμα τῆς κολακείας καί τῆς δουλοπρέπειας ἑκατὸ φορές περισσότερο ἀπὸ τούς περιβόητους μαυροεκατονταρχίτες Πουρισκέβιτς, Κρουσεβάν, Ντουμπρόβιν, μέ τούς ὁποίους κάνετε ἓνα τόσο ἐπίμονο, τόσο φτηνούτσικο, τόσο ἐπωφελὴ καί ἀκίνδυνο γιὰ σᾶς πόλεμο. Σηκώνετε τούς ὠμους σας καί ἀπευθύνεστε σέ ὅλους τούς «καθὼς πρέπει κυρίους» τῆς κοινωνίας σας μέ περιφρονητικὸ εἰρωνικὸ χαμόγελο γιὰ τὰ τόσο «ἀνόητα παράδοξα»; Ναί, ναί, ξέρουμε πολὺ καλά ὅτι τίποτε στὸν κόσμο δέν εἶναι σέ θέση νά κλονίσει τὴ χυδαία σας αὐτοϊκανοποίηση τοῦ φιλελεύθερου. Γιαυτὸ ἀκριβῶς καί χαιρόμαστε, γιατί κατορθώσαμε, μ' ὅλη τὴ δράση πού ἀναπτύξαμε, νά περιφρουρήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας μ' ἓνα γερό τεῖχος ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν *καθὼς πρέπει κυρίων* τῆς ρωσικῆς μορφωμένης κοινωνίας.

Μπορεῖ τάχα νά βρεῖ κανένας παραδείγματα πού οἱ μαυροεκατονταρχίτες νά διέφθειραν εἴτε νά παραπλάνησαν κάπως πλατιά στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ; Ὁχι.

Οὔτε ὁ τύπος τους, οὔτε ἡ ὀργάνωσή τους, οὔτε οἱ συγκεντρώσεις τους, οὔτε οἱ ἐκλογές τῆς I καί τῆς II Δούμας μποροῦν νά μᾶς δόσουν τέτοια παραδείγματα. Οἱ μαυροεκατονταρχίτες προκαλοῦν τὴν ἀγανάκτηση μέ τὴ βία καί τίς θηριωδίες τους, ὅπου συμμετέχουν ἡ ἀστυνομία καί ὁ στρατός. Οἱ μαυροεκατονταρχίτες προκαλοῦν ἐναντίον τους τὸ μίσος καί τὴν περιφρόνηση μέ τίς ἀγυρτεῖες τους, τίς μηχανοραφίες τους καί τὴν ἐξαγορά συνειδήσεων. Οἱ μαυροεκατονταρχίτες ὀργανώνουν μέ χρήματα τῆς κυβέρνησης σπεῖρες καί συμμορίες ἀπὸ μεκρῆδες, πού μποροῦν νά δροῦν μόνο μέ τὴν ἄδεια τῆς ἀστυνομίας καί μέ τὴν προτροπὴ της. Σ' ὅλα αὐτὰ δέν μπορεῖς νά βρεῖς οὔτε

ἴχνος κάπως επικίνδυνης ιδεολογικῆς ἐπίδρασης πάνω σέ κάπως πλατιά στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ.

Καί, ἀντίθετα, εἶναι ἐξίσου ἀναμφίβολο, ὅτι τέτοια ἐπίδραση ἀσκεῖ ὁ νόμιμος, φιλελεύθερος καί «δημοκρατικός» μας τύπος. Αὐτό τό δείχνουν οἱ ἐκλογές τῆς I καί τῆς II Κρατικῆς Δούμας, οἱ συγκεντρώσεις, οἱ ὀργανώσεις, ἡ ἐκπαίδευση. Καί τά σχόλια τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς» ἀπ' ἀφορμή τό θάνατο τοῦ Χάϊντεν δείχνουν ὀλοφάνερα τί λογῆς εἶναι αὐτή ἡ ιδεολογική ἐπίδραση.

«...Βαριά ἀπώλεια...ὑπέροχη μορφή...εὐτυχισμένη μοίρα...ἦταν προπάντων ἄνθρωπος».

Ὁ τσιφλικάς, ὁ κόμης Χάϊντεν, φιλελευθέριζε εὐγενικά ὡς τήν ἐπανάσταση τοῦ Ὀκτώβρη. Ἀμέσως ὕστερα ἀκριβῶς ἀπό τήν πρώτη νίκη τοῦ λαοῦ, ὕστερα ἀπό τίς 17 τοῦ Ὀκτώβρη 1905, πέρασε χωρίς τούς παραμικρότερους δισταγμούς στό στρατόπεδο τῆς ἀντεπανάστασης, στό κόμμα τῶν ὀκτωβριστῶν, στό κόμμα τοῦ ἐξοργισμένου ἐνάντια στούς ἀγρότες καί ἐνάντια στή δημοκρατία τσιφλικᾶ καί τοῦ μεγάλου καπιταλιστῆ. Ὁ εὐγενικός αὐτός ἄνδρας ὑπεράσπιζε στήν I Δούμα τήν κυβέρνηση καί ὕστερα ἀπό τή διάλυση τῆς πρώτης Δούμας διαπραγματευόταν, χωρίς νά καταλήξει σέ συμφωνία, τή συμμετοχή του στήν κυβέρνηση. Αὐτοί εἶναι οἱ βασικοί καί οἱ μεγαλύτεροι σταθμοί στή σταδιοδρομία τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ τυπικοῦ ἀντεπαναστάτη τσιφλικᾶ.

Καί νά τώρα πού ἔρχονται οἱ καλοντυμένοι, οἱ φωτισμένοι καί μορφωμένοι κύριοι, μέ λογοκοπίες γιά φιλελευθερισμό, δημοκρατισμό καί σοσιαλισμό, μέ λόγους ὅτι συμπαθοῦν τήν ὑπόθεση τῆς ἐλευθερίας, τήν ὑπόθεση τῆς πάλης τῶν ἀγροτῶν γιά γῆ κι' ἐνάντια στόν τσιφλικά, νά τώρα πού ἔρχονται οἱ κύριοι πού κρατοῦν οὐσιαστικά στά χέρια τους τό μονοπώλιο τῆς νόμιμης ἀντιπολίτευσης στόν τύπο, στίς ὀργανώσεις, στίς συγκεντρώσεις, στίς ἐκλογές, καί λένε στό λαό, σηκώνοντας ψηλά τά μάτια τους: «Σπάνια κι' εὐτυχισμένη μοίρα!... ὁ μακαρίτης κόμης ἦταν πρίν ἀπ' ὅλα ἄνθρωπος».

Ναί, ὁ Χάϊντεν δέν ἦταν μόνο ἄνθρωπος, ἀλλά καί πολίτης πού ἤξερε νά ὑψώνεται ὡς τήν κατανόηση τῶν γενικῶν συμφερόντων τῆς τάξης του καί νά τά ὑπερασπίζει πολύ μυαλωμένα, ἐνῶ ἐσεῖς, κύριοι φωτισμένοι δημοκράτες, εἶστε ἀπλούστατα ἀνόητοι κλαψιάρηδες πού μέ τή φιλελεύθερη ἀνοησία σας σκεπάζετε τήν ἀνικανότητά σας νά εἶστε ὀτιδήποτε ἄλλο,

ἐξόν ἀπό καλλιεργημένοι λακέδες τῆς ἴδιας τῆς τσιφλικάδικης τάξης.

Ἡ ἐπιροή τῶν τσιφλικάδων στό λαό δέν προκαλεῖ φόβο. Δέν θά κατορθώσουν ποτέ νά ξεγελάσουν γιά πολύ καιρό κάπως πλατιές ἐργατικές μάζες, μά οὔτε καί ἀγροτικές. Ἡ ἐπιροή ὅμως τῆς διανόησης πού δέν συμμετέχει ἄμεσα στήν ἐκμετάλλευση, πού ἔμαθε νά χρησιμοποιεῖ γενικές φράσεις καί ἔννοιες, πού τῆς ἀρέσει νά δίνει κάθε εἶδους «καλές» συμβουλές καί πού κάποτε ἀπό εἰλικρινή κουταμάρα ὑψώνει τήν ἐνδιάμεση ταξική της θέση σέ ἀρχή ἐξωταξικῶν κομμάτων καί ἐξωταξικῆς πολιτικῆς, ἡ ἐπιροή αὐτῆς τῆς ἀστικῆς διανόησης πάνω στό λαό εἶναι ἐπικίνδυνη. Ἀπ' αὐτή καί μόνο ἀπ' αὐτή προέρχεται ἡ μόλυνση τῶν πλατιῶν μαζῶν, πού μπορεῖ νά φέρει πραγματική ζημιά καί πού ἐπιβάλλει τήν ἔνταση ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ σοσιαλισμοῦ γιά νά ἐξουδετερωθεῖ αὐτό τό δηλητήριο.

— Ὁ Χάϊντεν ἦταν ἄνθρωπος μορφωμένος, καλλιεργημένος, ἀνθρωπιστής, ἀνεκτικός, — κλαῖνε μέ λυγμούς οἱ φιλελεύθεροι καί δημοκράτες σαλιάρηδες πού φαντάζονται τόν ἑαυτό τους ὅτι ὑψώνονται πάνω ἀπό κάθε «κομματικότητα» ὡς τήν «πανανθρώπινη» ἄποψη.

Κάνετε λάθος, ἀξιότιμοι κύριοι! Αὐτή ἡ ἄποψή σας δέν εἶναι πανανθρώπινη, ἀλλά πανδουλοπρεπής. Ὁ δοῦλος πού ἔχει συνείδηση τῆς θέσης του σάν δούλου καί παλεύει ἐνάντια σ' αὐτή, εἶναι ἐπαναστάτης. Ὁ δοῦλος πού δέν ἔχει συνείδηση τῆς δουλείας του καί πού φυτοζωεῖ, πού ζεῖ μιά ζωή δούλου χωρίς συνείδηση καί μιλιά, εἶναι ἀπλῶς δοῦλος. Καί ὁ δοῦλος πού τρέχουν τά σάλια του ὅταν μέ αὐτοϊκανοποίηση περιγράφει τήν ὁμορφιά τῆς ζωῆς του σάν δούλου καί πού πέφτει σέ ἔκσταση καί θαυμασμό γιά τόν ἐνάρετο καί καλό του κύριο, εἶναι λακές, ξεδιάντροπος κόλακας. Ἀκριβῶς τέτοιοι ξεδιάντροποι κόλακες εἴστε καί σεῖς, κύριοι, ἀπό τόν κύκλο τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς». Συγκινεῖστε μέ ἀγαθότητα πού προκαλεῖ ἀηδία, γιατί ὁ ἀντεπαναστάτης τσιφλικάς, πού ὑποστήριζε τήν ἀντεπαναστατική κυβέρνηση, ἦταν μορφωμένος καί ἀνθρωπιστής, καί δέν καταλαβαίνετε ὅτι ἀντί νά κάνετε τό δοῦλο ἐπαναστάτη, κάνετε τούς δούλους λακέδες. Τά λόγια σας γιά τήν ἐλευθερία καί τή δημοκρατία εἶναι ψεύτικο βερνίκι, φράσεις πού τίς μάθατε ἀπέξω, φλυαρία τῆς μόδας ἢ ὑποκρισία. Εἶναι κακοφτιαγμένη ταμπέλα. Καί σεῖς οἱ ἴδιοι τάφοι κεκοινωνιαμένοι. Ἡ ψυχούλα σας εἶναι πέρα γιά πέρα ψυχούλα ξεδιάντροπου κόλακα, καί ὅλη ἡ ἐκπαίδευσή σας, ἡ καλλιέρ-

γεια καί ἡ μόρφωσή σας δέν εἶναι παρά μιὰ παραλλαγή εἰδικευμένης πορνείας. Γιατί πουλάτε τήν ψυχή σας καί δέν τήν πουλάτε μόνο ἀπό ἀνάγκη, ἀλλά καί ἀπό «ἀγάπη πρὸς τήν τέχνη»!

— Ὁ Χάϊντεν ἦταν συνταγματικός ἀπό πεποίθηση, — λέτε γεμάτοι συγκίνηση. Ἦ λέτε ψέματα ἢ σᾶς ἀποβλακώνουν τελείως οἱ Χάϊντεν. Νά ὀνομάζεις μπροστά στό λαό, δημόσια, συνειδητό ὀπαδό τοῦ συντάγματος ἕναν ἄνθρωπο πού ἵδρυσε τό κόμμα ἐκεῖνο, τό ὁποῖο ὑποστήριξε τίς κυβερνήσεις Βίττε, Ντουμπάσοφ, Γκορεμίκιν καί Στολίπιν, εἶναι τό ἴδιο σάν νά ὀνομάζεις συνειδητό ἀγωνιστή ἐνάντια στόν πάπα ἕναν ὁποιοδήποτε καρδινάλιο. Ἀντί νά μαθαίνετε τό λαό νά καταλαβαίνει σωστά τό σύνταγμα, ἐσεῖς, οἱ δημοκράτες, παρουσιάζετε στά γραπτά σας τό σύνταγμα σάν ἕνα ἔτοιμο καί ὀρεκτικό φαγητό. Γιατί δέν χωρᾶ ἀμφιβολία ὅτι γιά τόν ἀντεπαναστάτη τσιφλικά τό σύνταγμα εἶναι ἀκριβῶς ἕνα ἔτοιμο καί ὀρεκτικό φαγητό, εἶναι μιὰ μορφή τελειοποιημένων μεθόδων καταλήστευσης καί ὑποταγῆς τοῦ μουζίκου καί ὅλης τῆς λαϊκῆς μάζας. Ἄν ὁ Χάϊντεν ἦταν συνταγματικός ἀπό πεποίθηση, ἄρα καί ὁ Ντουμπάσοφ καί ὁ Στολίπιν εἶναι ἐπίσης συνταγματικοί ἀπό πεποίθηση, γιατί ὁ Χάϊντεν στήν πράξη ὑποστήριζε ἀκριβῶς τήν πολιτική τους. Ὁ Ντουμπάσοφ καί ὁ Στολίπιν δέν θά μπορούσαν νά εἶναι αὐτό πού ἦταν καί δέν θά μπορούσαν νά θέσουν σ' ἐφαρμογή τήν πολιτική τους, χωρίς τήν ὑποστήριξη τῶν ὀχτωβριστῶν, μαζί καί τοῦ Χάϊντεν. Καί μέ βάση ποιὰ κριτήρια, σοφολογιότατοι δημοκράτες καί «καθώς πρέπει» κύριοι, νομίζετε ὅτι πρέπει νά κρίνουμε τήν πολιτική φυσιογνωμία ἑνός ἀνθρώπου («συνταγματικοῦ»); Μέ βάση τούς λόγους πού ἐκφωνεῖ, μέ βάση τά γρονθοκοπήματα πού δίνει ὁ ἴδιος στά στήθια του καί τά κροκοδείλια δάκρυα πού χύνει ἢ μέ βάση τήν πραγματική δράση του στόν κοινωνικό στίβο;

Ποιό εἶναι τό χαρακτηριστικό, τό ἀντιπροσωπευτικό γιά τήν πολιτική δράση τοῦ Χάϊντεν; Μήπως τό γεγονός ὅτι δέν μπόρεσε νά συμφωνήσει μέ τόν Στολίπιν γιά τή συμμετοχή του στήν κυβέρνηση ὕστερα ἀπό τή διάλυση τῆς I Δούμας ἢ τό ὅτι πῆγε ὕστερα ἀπ' αὐτή τήν πράξη νά συμφωνήσει μέ τόν Στολίπιν; Μήπως πάλι τό γεγονός ὅτι κάποτε παλιότερα ἔλεγε τή μιὰ ἢ τήν ἄλλη φιλελεύθερη φράση ἢ τό ὅτι ἔγινε ὀχτωβριστής (= ἀντεπαναστάτης) ἀμέσως ὕστερα ἀπό τίς 17 τοῦ Ὀκτώβρη; Ὄνομάζοντας τόν Χάϊντεν ἀπό πεποίθηση συνταγματικό, διδάσκετε στό λαό ὅτι τό πρῶτο εἶναι τό χαρακτηρι-

στικό καί τό ἀντιπροσωπευτικό. Κι' αὐτό σημαίνει ὅτι ἀνόη-
τα ἐπαναλαβαίνετε ἀποσπάσματα ἀπό τά δημοκρατικά συν-
θήματα, χωρίς νά καταλαβαίνετε τήν ἀλφαβήτα τῆς δημοκρα-
τίας.

Γιατί δημοκρατία, — νά τό θυμάστε αὐτό καλά, κύριοι
καθώς πρέπει ἀπό μιά καθώς πρέπει κοινωνία, — σημαίνει
ἀγώνας ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἴδια τήν κυριαρχία τῶν ἀντεπανα-
στατῶν τσιφλικάδων στή χώρα, κυριαρχία πού τήν ὑπεράσπιζε
ὁ κ. Χάϊντεν καί πού τήν ἐνσάρκωνε σέ ὅλη τήν πολιτική του
καριέρα.

— Ὁ Χάϊντεν ἦταν ἄνθρωπος μορφωμένος, — λένε μέ
συγκίνηση οἱ δημοκράτες μας τοῦ σαλονιοῦ. Ναί, αὐτό τό
ἀναγνωρίσαμε προηγούμενα καί ἀναγνωρίζουμε ἐπίσης πρό-
θυμα ὅτι ἦταν πιό μορφωμένος καί πιό ἔξυπνος (αὐτό δέν
συνδυάζεται πάντοτε μέ τή μόρφωση) ἀπό τούς ἴδιους τούς
δημοκράτες, γιατί τά συμφέροντα τῆς τάξης του καί τοῦ ἀντε-
παναστατικοῦ του κοινωνικοῦ κινήματος τά καταλάβαινε καλύ-
τερα, ἀπ' ὅ,τι σεῖς, κύριοι τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς», κατα-
λαβαίνετε τά συμφέροντα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος.
Ὁ μορφωμένος ἀντεπαναστάτης τσιφλικάς ἤξερε νά ὑπερασπί-
ζει μέ λεπτότητα καί πονηριά τά συμφέροντα τῆς τάξης του,
σκέπαζε ἔντεχνα μέ ἕνα κάλυμμα εὐγενικῶν λέξεων καί ἐξω-
τερικῆς εὐπρέπειας ἀ λά τζέντλεμαν, τίς ἀπληστες ἐπιδιώξεις
καί τίς ἀρπακτικές ὀρέξεις τῶν φεουδαρχῶν καί ζητοῦσε ἐπί-
μονα (μπροστά στόν Στολίπιν) νά περιφρουρηθοῦν αὐτά τά
συμφέροντα μέ πιό πολιτισμένες μορφές ταξικῆς κυριαρχίας.
Ὅλη τή «μόρφωσή» του ὁ Χάϊντεν καί οἱ ὅμοιοί του τήν πρόσ-
φεραν στό βωμό τῆς ἐξυπηρέτησης τῶν συμφερόντων τῶν τσι-
φλικάδων. Γιά ἕναν πραγματικό δημοκράτη, κι' ὄχι γιά ἕναν
«καθώς πρέπει» κόλακα, πού βγῆκε ἀπό τά σαλόνια τῶν ρώσων
ριζοσπαστῶν, αὐτή ἡ περίπτωση θά μπορούσε νά χρησιμεύ-
σει σάν θαυμάσιο δημοσιολογικό θέμα πού δείχνει πῶς ἐκ-
πορνεύεται ἡ μόρφωση στή σημερινή κοινωνία.

Ὅταν ὁ «δημοκράτης» φλυαρεῖ γιά τή μόρφωση, θέλει
μ' αὐτό νά δημιουργήσει στό μυαλό τοῦ ἀναγνώστη τήν ἀντί-
ληψη γιά πλούσιες γνώσεις, γιά πλατύ ὀρίζοντα, γιά τόν ἐξευ-
γενισμό τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιάς. Γιά τούς κυρίους Χάϊντεν
μόρφωση εἶναι ἕνα ἑλαφρό-ἑλαφρούτσικο βερνίκι, ἕνα γύμνα-
σμα καί μιά «ἀσκηση» πῶς νά ξέρει κανεῖς σάν τζέντλεμαν νά
μαγειρεύει τίς πιό χοντροκομμένες πολιτικές βρωμοδουλιές.
Γιατί ὀλόκληρος ὁ ὀχτωβρισμός, ὅλος ὁ «εἰρηνοανακαινισμός»²⁰

του Χάϊντεν, όλες οι διαπραγματεύσεις του με τον Στολίπιν ύστερα από τη διάλυση της Ι Δούμας ήταν ουσιαστικά μαγείρεμα της πιο χοντροκομμένης βρωμοδουλιάς, μαγείρεμα για το πώς θα υπερασπίσει πιο σίγουρα, πιο πονηρά, πιο μαστορικά, πιο σταθερά από τα μέσα και πιο απαρατήρητα από τα έξω τα δικαιώματα του άρχοντολογίου της Ρωσίας με το αίμα και τον ιδρώτα εκατομμυρίων «μουζίκων» που τους λήστευαν πάντα και αδιάκοπα οι κύριοι Χάϊντεν, και πριν το 1861, και το 1861, και ύστερα από το 1861, και ύστερα από το 1905.

Άκόμη στην εποχή τους ο Νεκράσοφ και ο Σαλτικόφ δίδασκαν τη ρωσική κοινωνία να διακρίνει κάτω από τη σιδερωμένη και πουντραρισμένη φαινομενική μόρφωση του φεουδάρχη-τσιφλικά, τα άρπακτικά του συμφέροντα, τη δίδασκαν να μισεί την υποκρισία και την άπονια τέτοιων τύπων, ενώ ο σύγχρονος διανοούμενος της Ρωσίας που θεωρεί τον εαυτό του φύλακα της δημοκρατικής κληρονομιάς και που ανήκει στο Κόμμα των καντέτων* ή στα φερέφωνα των καντέτων, διδάσκει στο λαό την ξετσιπωσιά και την προστυχιά και είναι καταγοητευμένος για την άμεροληψία του, σαν άκομματικός δημοκράτης. Ένα θέαμα πιο αποκρουστικό ίσως και από το θέαμα των άθλων του Ντουμπάσοφ και του Στολίπιν....

— Ο Χάϊντεν ήταν «άνθρωπος», — λέει με αγαλλίαση ο δημοκράτης του σαλονιού. Ο Χάϊντεν ήταν ανθρωπιστής.

Αυτή η μεγάλη συγκίνηση για τον ανθρωπισμό του Χάϊντεν μας κάνει να θυμηθούμε όχι μόνο τον Νεκράσοφ και τον Σαλτικόφ, αλλά και τις «σημειώσεις ενός κυνηγού» του Τουργκένιεφ. Μπροστά μας έχουμε έναν πολιτισμένο, μορφωμένο και καλλιεργημένο τσιφλικά, με λεπτούς τρόπους συμπεριφοράς και με ευρωπαϊκό βερνίκι. Ο τσιφλικάς κερνάει κρασί στο φιλοξενούμενο και συζητάει για ανώτερα πράγματα. «Γιατί δεν ζεστάνετε το κρασί;» ρωτάει το λακέ. Ο λακές σωπαίνει και χλωμιάζει. Ο τσιφλικάς χτυπά το κουδούνι και χωρίς ν' ανεβάσει τη φωνή λέει στον υπηρέτη που μπήκε: «Γιά τον Φιόντορ... δόστε έντολή»²¹.

Νά ένα δείγμα χαϊντενικού «ανθρωπισμού» ή ανθρωπισμού à la Χάϊντεν. Ο τσιφλικάς του Τουργκένιεφ είναι επίσης «άν-

* Οι καντέτοι έδειξαν εκατό φορές μεγαλύτερη δουλοπρέπεια στην εκτίμηση του Χάϊντεν παρά οι κ.κ. από την έφημερίδα «Τοβάριστς». Τους τελευταίους τους πήραμε σαν δείγμα «δημοκρατισμού» ανάμεσα στους «καθώς πρέπει κυρίους» της ρωσικής «κοινωνίας».

θρωπιστής»... σέ σύγκριση μέ τή Σαλιτίσιχα, εἶναι π.χ. τόσο ἀνθρωπιστής πού δέν πάει μόνος του στό σταῦλο γιά νά δεῖ ἄν μαστίγωσαν καλά τόν Φιόντορ. Εἶναι τόσο ἀνθρωπιστής πού δέν φροντίζει νά μουσκέψουν σέ ἄλμυρό νερό τίς βέργες μέ τίς ὁποῖες δέρνουν τόν Φιόντορ. Αὐτός, ὁ τσιφλικάς, δέν καταδέχεται οὔτε νά χτυπήσει, οὔτε νά βρίσει τόν ὑπηρέτη, μόνο «δίνει ἐντολές» ἀπό μακριά, σάν μορφωμένος ἄνθρωπος πού εἶναι, μέ λεπτούς καί ἀνθρωπιστικούς τρόπους, χωρίς θόρυβο, χωρίς φασαρίες, χωρίς νά «ἐμφανίζεται δημόσια»....

Τέτοιος ἀκριβῶς εἶναι καί ὁ ἀνθρωπισμός τοῦ Χαΐντεν. Δέν ἔπαιρνε ὁ ἴδιος μέρος μαζί μέ τούς διάφορους Λουζενόφσκι καί Φιλόνοφ στό μαστίγωμα καί στά βασανιστήρια τῶν ἀγροτῶν. Δέν πῆγε μέ τά καταδιωκτικά ἀποσπάσματα μαζί μέ τούς Ρεννενκάμπφ καί Μέλλερ-Ζακομέλσκι. Δέν συμμετεῖχε μαζί μέ τόν Ντουμπάσοφ στούς τουφεκισμούς πού ἔγιναν στή Μόσχα. Ἦταν τόσο ἀνθρωπιστής πού ἀπόφευγε νά παίρνει μέρος σέ τέτοια ἀνδραγαθήματα, ἄφηνε τούς ἥρωες τοῦ πανρωσικοῦ «σταύλου» νά «δίνουν ἐντολές» κι' αὐτός καθοδηγοῦσε ἀπό τό ἤσυχο, εἰρηνικό καί πολιτισμένο γραφεῖο του τό πολιτικό κόμμα, πού ὑποστήριζε τήν κυβέρνηση τῶν διαφόρων Ντουμπάσοφ, καί πού οἱ ἀρχηγοί του ἔπιναν στήν ὑγεία τοῦ νικητῆ τῆς Μόσχας Ντουμπάσοφ...Καί πραγματικά, δέν εἶναι ἀνθρωπιστικό νά στέλνεις τούς Ντουμπάσοφ «νά δόσουν ἐντολή γιά τόν Φιόντορ», ἀντί νά πᾶς ὁ ἴδιος στό σταῦλο; Γιά τά ραμολιμένα πού διευθύνουν τόν τομέα τῆς πολιτικῆς στό φιλελεύθερο καί δημοκρατικό μας τύπο αὐτό εἶναι δεῖγμα ἀνθρωπισμοῦ... Χρυσός ἄνθρωπος ἦταν, μύγα δέν πείραζε! «Σπάνια κι' εὐτυχισμένη μοίρα» νά ὑποστηρίζεις τούς Ντουμπάσοφ, ν' ἀπολαβαίνεις τούς καρπούς τῆς βίας τῶν Ντουμπάσοφ καί νά μήν εἶσαι ὑπεύθυνος γιά τούς Ντουμπάσοφ.

Ἐο δημοκράτης τοῦ σαλονιοῦ θεωρεῖ ἀνώτερο εἶδος δημοκρατισμοῦ, ὅταν συγκινεῖσαι μέχρι δακρύων γιατί δέν μᾶς κυβερνοῦν οἱ Χαΐντεν (γιατί δέν περνάει ἀπό τό μυαλό τοῦ ἀνόητου αὐτοῦ κυρίου τοῦ σαλονιοῦ ἡ σκέψη ὅτι ὑπάρχει ἕνας «φυσικός» καταμερισμός δουλιᾶς ἀνάμεσα στόν Χαΐντεν καί στόν Ντουμπάσοφ). Ἀκοῦστε:

«...Καί τί κρίμα πού πέθανε (ὁ Χαΐντεν) ἀκριβῶς τώρα, πού ἦταν περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά χρήσιμος. Τώρα θά πάλευε ἐνάντια στούς ἄκρους δεξιούς, ἀναπτύσσοντας τίς καλύτερες πλευρές τῆς ψυχῆς του, ὑπερασπίζοντας τίς συνταγματικές ἀρχές μ' ὅλη τή δραστηριότητα καί τήν ἐφευρετικότητα πού τόν χαρακτήριζε» («Τοβάριστς», ἀρ. φύλ. 299, τῆς

Παρασκευής 22 του Ίούνη, «Στή μνήμη του κόμητα Χάϊντεν», ανταπόκριση από τό κυβερνεῖο Πσκόφ).

Τί κρίμα πού ό μορφωμένος καί άνθρωπιστής Χάϊντεν - εἰρηνοανακαινιστής, δέν σκεπάζει τώρα μέ συνταγματική φρασεολογία τή γύμνια τῆς ΙΙΙ Δούμας τῶν όχτωβριστῶν, τή γύμνια τῆς άπολυταρχίας πού έκμηδενίζει τή Δούμα! Τό καθήκον του «δημοκράτη»-δημοσιολόγου δέν εἶναι νά ξεσχίζει τά ψεύτικα προσωπεῖα καί νά δείχνει στό λαό σ' όλη τους τή γύμνια τούς έχθρούς πού τόν καταπιέζουν, αλλά νά λυπᾶται γιατί λείπουν δοκιμασμένοι ύποκριτές πού στόλιζαν τίς γραμμές τῶν όχτωβριστῶν...Was ist der Philister? Ein hohler Darm, voll Furcht und Hoffnung, dass Gott erbarm! Τί εἶναι φιλισταῖος; Ἐδειανό έντερο, γεμάτο δειλία κι' έλπίδα ότι ό Θεός θά τόν λυπηθεῖ²². Τί εἶναι ό φιλελεύθερος-δημοκράτης φιλισταῖος τῆς Ρωσίας από τό στρατόπεδο τῶν καντέτων καί γύρω από τό στρατόπεδο τῶν καντέτων; Ἐδειανό έντερο, γεμάτο δειλία κι' έλπίδα ότι ό άντεπαναστάτης τσιφλικάς θά τόν λυπηθεῖ!

Ίούνης του 1907

*Δημοσιεύτηκε στίς άρχές του
Σεπτέμβρη 1907 στήν πρώτη συλλογή
«Γκόλος Ζίζνι». Πετρούπολη*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς συλλογῆς*

**ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΗ
ΔΟΥΜΑ, ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΕ ΣΤΙΣ 8 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ
ΣΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ²³**

1. Ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς Δούμας, ὅπως ἔδειξε ἡ πείρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, εἶναι ἡ μοναδικά σωστή ἀπόφαση τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας μέσα σέ τέτοιες ἱστορικές συνθῆκες, ὅταν ἡ ἀποχή εἶναι πραγματικά ἐνεργός ἀποχή, ἐκφράζει δηλαδή τή δύναμη τῆς πλατιᾶς καί γενικῆς ἐπαναστατικῆς ἀνόδου πού τραβᾷ ἄμεσα γιά ἀνοιχτή ἐξόρμηση ἐνάντια στήν παλιά ἐξουσία (καί συνεπῶς καί γιά ἔνοπλη ἐξέγερση). Ἡ ἀποχή ἐκπληρώνει ἕνα μεγάλο ἱστορικό καθῆκον, ὅταν περιεχόμενό της εἶναι ἡ προειδοποίηση ὅλου τοῦ λαοῦ ἀπό μέρος τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στήν τυφλή μικροαστική ἔλξη του ἀπό τίς συνταγματικές αὐταπάτες καί τούς πρώτους δῆθεν συνταγματικούς θεσμούς πού παραχωρεῖ ἡ παλιά ἐξουσία.

2. Τό νά θεωρεῖ κανεῖς τήν ἀποχή σάν μέσο πού αὐτό καθαυτό εἶναι ἀποτελεσματικό, ἔξω ἀπό τούς ὅρους μιᾶς πλατιᾶς, γενικῆς, ἰσχυρῆς καί γρήγορης ἐπαναστατικῆς ἀνόδου καί μιᾶς ἄμεσης παλλαϊκῆς ἐξόρμησης πού ἀποσκοπεῖ νά γκρεμίσει τήν παλιά ἐξουσία, — ἔξω ἀπό τό καθῆκον τῆς πάλης ἐνάντια στήν ἔλξη τοῦ λαοῦ ἀπό τό σύνταγμα πού παραχωρεῖται, — ἰσοδυναμεῖ μέ τό νά ἐνεργεῖ κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ αἰσθήματος καί ὄχι τῆς λογικῆς.

3. Γιαυτό τό νά κηρύσσει κανεῖς τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς Δούμας μέ τήν αἰτιολογία ὅτι ὁ ἐκλογικός νόμος, πού ἦταν εὐνοϊκός γιά τούς καντέτους, ἀντικαταστάθηκε μέ τό νόμο πού εἶναι εὐνοϊκός γιά τούς ὀχτωβριστές, — μέ τήν αἰτιολογία ὅτι τή δεύτερη Δούμα πού μιλοῦσε καντέτικα

καί δροῦσε ὀχτωβριστικά καί στήν ὁποία οἱ σοσιαλδημοκράτες πῆραν μέρος ὄχι καί χωρίς ὄφελος γιά τήν ἐπανάσταση, τήν ἀντικαθιστᾶ ἢ ἀπροκάλυπτα ὀχτωβριστική Δούμα, — τό νά κηρύσσει κανείς μ' αὐτή τήν αἰτιολογία τήν ἀποχή, ἰσοδυναμεῖ ὄχι μόνο μέ τό ν' ἀντικαθιστᾶ τή συνεπή ἐπαναστατική δουλιὰ μέ τήν ἐπαναστατική νευρικότητα, ἀλλά καί νά δείχνει ὅτι καί οἱ ἴδιοι οἱ σοσιαλδημοκράτες βρίσκονται κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν χειρότερων αὐταπατῶν σχετικά μέ τή Δούμα τῶν καντέτων καί τό σύνταγμα τῶν καντέτων.

4. Κεντρικό σημεῖο ὅλης τῆς ζύμωσης τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας πρέπει νά εἶναι ἡ ἐξήγηση στό λαό ὅτι τό πραξικόπημα τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη 1907 εἶναι τό ἄμεσο καί ἐντελῶς ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα τῆς ἥττας τῆς ἐξέγερσης τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1905. Τό δίδαγμα ἀπό τή δεύτερη περίοδο τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, τοῦ 1906 καί τοῦ 1907, εἶναι ὅτι ἡ ἴδια ἀκριβῶς συστηματική ἐπίθεση τῆς ἀντίδρασης καί ἡ ὑποχώρηση τῆς ἐπανάστασης πού εἶχαμε σ' ὅλη αὐτή τήν περίοδο, εἶναι ἀναπόφευκτη ὅσο θά κυριαρχεῖ ἡ πίστη στό σύνταγμα, εἶναι ἀναπόφευκτη ὅσο θά κυριαρχοῦν οἱ δῆθεν συνταγματικές μέθοδοι πάλης, εἶναι ἀναπόφευκτη ὡς τή στιγμή πού τό προλεταριάτο, ἀφοῦ δυναμώσει καί συγκεντρώσει τίς δυνάμεις του ὕστερα ἀπό τίς ἥττες πού ἔπαθε, θά ξεσηκωθεί ἀσύγκριτα πιά μαζικά, γιά μιά πιά ἀποφασιστική κι' ἐπιθετική ἐπαναστατική ἐξόρμηση πού θά ἔχει σάν σκοπό τό γκρέμισμα τῆς τσαρικῆς ἐξουσίας.

5. Τό ἀπεργιακό κίνημα, πού φουντώνει σήμερα στή βιομηχανική περιοχή τῆς Μόσχας καί πού ἀρχίζει ν' ἀγκαλιάζει καί ἄλλες περιοχές τῆς Ρωσίας, πρέπει νά τό θεωροῦμε σάν τήν πιά μεγάλη ἐγγύηση τῆς ἐνδεχόμενης ἐπαναστατικῆς ἀνόδου στό ἄμεσο μέλλον. Γιαυτό ἡ σοσιαλδημοκρατία πρέπει νά καταβάλλει ὅλες τίς δυνάμεις της, ὄχι μόνο γιά νά ὑποστηρίξει καί νά ἀναπτύξει τόν οἰκονομικό ἀγῶνα τοῦ προλεταριάτου, ἀλλά καί γιά νά μετατρέψει τό σημερινό κίνημα πού γιά τήν ὥρα εἶναι μόνο ἐπαγγελματικό, σέ πλατιά ἐπαναστατική ἀνοδο καί σέ ἄμεση πάλη τῶν ἐργατικῶν μαζῶν ἐνάντια στήν ἐνοπλη δύναμη τοῦ τσαρισμοῦ. Μόνο ὅταν οἱ προσπάθειες τῆς σοσιαλδημοκρατίας πρός αὐτή τήν κατεύθυνση στεφθοῦν μέ ἐπιτυχία, μόνο πάνω στό ἔδαφος τοῦ ἐπιθετικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος πού δημιουργήθηκε κιόλας, μπορεῖ ν' ἀποκτήσει σοβαρή σημασία καί τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς σέ ἀδιάσπαστη σύνδεση μέ τήν ἀνοιχτή ἐκκλήση πρός τίς

μάζες για ένοπλη εξέγερση, για τό γκρέμισμα τῆς τσαρικήσ
ἐξουσίας, για τήν ἀντικατάστασή της μέ προσωρινή ἐπανα-
στατική κυβέρνηση πού θά συγκαλέσει συντακτική συνέλευ-
ση μέ βάση τήν καθολική, ἄμεση, ἴση καί μυστική ψηφοφο-
ρία.

*Γράφτηκε νωρίτερα ἀπό τίς
8 (21) τοῦ Ἰούλη 1907*

*Δημοσιεύτηκε τόν Ἰούλη τοῦ 1907
σέ ξεχωριστή προκήρυξη*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς προκήρυξης*

ΣΧΕΔΙΑ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ
(«ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΝΡΩΣΙΚΗ»)²⁴

Γράφτηκαν τόν 'Ιούλη του 1907

Πρωτοδημοσιεύτηκαν τό 1933
στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XXV

Δημοσιεύονται σύμφωνα μέ τά
χειρόγραφα

1

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ

Παίρνοντας υπόψη,

1) ὅτι ἡ ἐνεργὸς ἀποχή, ὅπως ἔδειξε ἡ πείρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, εἶναι σωστὴ τακτικὴ τῆς σοσιαλδημοκρατίας μόνο στίς συνθήκες μιᾶς πλατιᾶς, γενικῆς καὶ γοργῆς ἐπαναστατικῆς ἀνόδου πού περνᾷ σέ ἔνοπλη ἐξέγερση, καὶ μόνο σέ σύνδεση μέ τό καθῆκον τῆς ἰδεολογικῆς πάλης ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες κατά τή σύγκληση τῆς πρώτης ἀντιπροσωπευτικῆς συνέλευσης ἀπό τήν παλιά ἐξουσία.

2) ὅτι, ὅταν λείπουν αὐτοί οἱ ὅροι, ἡ σωστὴ τακτικὴ τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας ἀπαιτεῖ, ἀκόμη καὶ ὅταν ὑπάρχουν ὅλοι οἱ ὅροι τῆς ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς, τή συμμετοχή στίς ἐκλογές, ὅπως ἔγινε καὶ μέ τή ΙΙ Δούμα.

3) ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατία, πού τόνιζε πάντα τήν ὀχτωβριστικὴ οὐσία τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων καὶ τή σαθρότητα, ἐφόσον ὑπάρχει ἡ ἀπολυταρχία, τοῦ καντέτικου ἐκλογικοῦ νόμου (11. XII. 1905)²⁵, δέν ἔχει κανένα λόγο ν' ἀλλάξει τήν τακτικὴ της, ἐπειδὴ ὁ νόμος αὐτός ἀντικαταστάθηκε μέ τόν ἐκλογικὸ νόμο τῶν ὀχτωβριστῶν.

4) ὅτι τό ἀναπτυσσόμενο σήμερα ἀπεργιακὸ κίνημα στήν κεντρικὴ βιομηχανικὴ περιοχὴ τῆς Ρωσίας, πού εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐγγύηση γιὰ τήν ἐνδεχόμενη ἐπαναστατικὴ ἀνοδοστό ἄμεσο μέλλον, ἀπαιτεῖ ταυτόχρονα ἐπίμονη δουλιὰ γιὰ τή μετατροπὴ τοῦ κινήματος, πού γιὰ τήν ὥρα εἶναι μόνο συνδικαλιστικό, σέ πολιτικό καὶ ἄμεσα ἐπαναστατικό, πού νά συνδέεται μέ τήν ἔνοπλη ἐξέγερση, ἢ συνδιάσκεψη ἀποφασίζει:

α) νά πάρει μέρος στίς ἐκλογές καὶ στήν ΙΙΙ Δούμα.

⁶ Ἄπαντα Λένιν. Τόμος 16.

β) νά ἐξηγήσει στίς μάζες τή σύνδεση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στό πραξικόπημα τῆς 3.VI.1907 καί στήν ἥττα τῆς ἐξέγερσης τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1905 καί στίς προδοσίες τῆς φιλελεύθερης κεφαλαιοκρατίας, ἀποδείχνοντας ταυτόχρονα ὅτι δέν ἐπαρκεῖ μόνο ὁ συνδικαλιστικός ἀγώνας καί ἐπιδιώκοντας νά μετατρέψει τό συνδικαλιστικό ἀπεργιακό κίνημα σέ πολιτικό καί σ' ἓναν ἀμεσα ἐπαναστατικό ἀγώνα τῶν μαζῶν γιά τό γκρέμισμα τῆς τσαρικήσ κυβέρνησης μέ τήν ἐξέγερση·

γ) νά ἐξηγήσει στίς μάζες ὅτι ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς Δούμας αὐτή καθαυτή δέν εἶναι σέ θέση ν' ἀνεβάσει τό ἐργατικό κίνημα καί τόν ἐπαναστατικό ἀγώνα σέ ἀνώτερη βαθμίδα κι' ὅτι ἡ τακτική τῆς ἀποχῆς θά μπορούσε νά γίνει ἐπίκαιρη μόνο ἐφόσον θά πετυχαίναμε στίς προσπάθειές μας νά μετατρέψουμε τήν ἄνοδο τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος σέ ἐπαναστατική ἐξόρμηση.

2

**ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΡΩΣΙΚΟ
ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ**

Ἡ συνδιάσκεψη θεωρεῖ ὑποχρέωση ὅλων τῶν μελῶν τοῦ κόμματος νά ἐφαρμόσουν δραστήρια τήν ἀπόφαση τοῦ συνέδριου τοῦ Λονδίνου γιά τά συνδικάτα, παίρνοντας πάντα ὑπόψη τό σύνολο τῶν τοπικῶν συνθηκῶν κατὰ τήν ἐφαρμογή στήν πράξη τῶν ὀργανωτικῶν δεσμῶν ἀνάμεσα στά συνδικάτα καί στό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἤ κατὰ τήν ἀναγνώριση ἀπό τά συνδικάτα τοῦ καθοδηγητικοῦ ρόλου τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καί δίνοντας πάντοτε πρωταρχική προσοχή καί κάτω ἀπό ὅποιεσδήποτε συνθήκες στό νά μήν περιορίζονται οἱ σοσιαλδημοκράτες μέσα στά συνδικάτα σέ μιά παθητική προσαρμογή στήν πλατφόρμα τῆς «οὐδετερότητας», πού τήν ἀγαποῦν τόσο πολύ ὅλες οἱ ἀποχρώσεις τῶν ἀστικοδημοκρατικῶν ρευμάτων (καντέτοι, ἀκομματικοί προοδευτικοί²⁶, σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες κτλ.), ἀλλά νά ὑπερασπίζουν σταθερά καί στό σύνολό τους τίς σοσιαλδημοκρατικές ἀπόψεις καί νά δίνουν συνεχῆ βοήθεια γιά ν' ἀναγνωριστεῖ ἀπό τά συνδικάτα ἡ ἰδεολογική καθοδήγηση τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί νά δημιουργηθοῦν μόνιμοι καί οὐσιαστικοί ὀργανωτικοί δεσμοί μέ αὐτά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΛΟΓΟΥ

Τό κύριο χαρακτηριστικό τῆς πολιτικῆς φιλολογίας ὕστερα ἀπό τή διάλυση τῆς δεύτερης Δούμας εἶναι ἡ ψυχική κατάπτωση, ἡ μετάνοια, ἡ ἀποστασία. Ἀρχίζοντας ἀπό τόν κ. Στροῦβε, συνεχίζοντας ὡς τούς συνεργάτες τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς» καί τελειώνοντας μέ ὀρισμένους ἄλλους συγγραφεῖς πού ἀκολουθοῦν τή σοσιαλδημοκρατία, βλέπουμε ν' ἀρνοῦνται τήν ἐπανάσταση, τίς παραδόσεις της, τίς μεθόδους της πάλης, βλέπουμε νά ἔχουν τήν τάση νά βουλευτοῦν μέ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο δεξιότερα. Γιά νά χαρακτηρίσουμε πῶς μιλοῦν καί γράφουν σήμερα μερικοί σοσιαλδημοκράτες, θά πάρουμε τά πρῶτα ἄρθρα τους πού ἔτυχε νά πέσουν στά χέρια μας καί πού δημοσιεύονται στόν τωρινό περιοδικό τύπο, δηλαδή τό ἄρθρο τοῦ κ. Νεβέντομσκι στό τεῦχος 7 τοῦ περιοδικοῦ «Ὀμπραζοβάνιγε»²⁷ καί τοῦ κ. Βλ.Γκόρν στό φύλλο ἀρ. 348 τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς».

Ὁ κ. Μ. Νεβέντομσκι ἀρχίζει τό ἄρθρο του, κάνοντας τήν πιο αὐστηρή κριτική στούς καντέτους μέσα στή δεύτερη Δούμα καί ὑπερασπίζοντας μέ τόν πιο ἀποφασιστικό τρόπο τήν τακτική τοῦ ἀριστεροῦ συνασπισμοῦ καί τή στάση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Καί τελειώνει τό ἄρθρο του ὡς ἐξῆς:

«Μιλώντας κατηγορηματικά, θά ἤθελα νά πῶ ὅτι γιά τόν κάθε σοσιαλδημοκράτη ἕνα πράγμα πρέπει νά εἶναι ξεκάθαρο, ὅτι δηλαδή στό στάδιο τῆς πολιτικῆς ἐξέλιξης πού βρισκόμαστε, ἡ δράση τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων, σέ τελευταία ἀνάλυση, ἀνοίγει ἀπλῶς τό δρόμο γιά τά ἀστικά κόμματα, προετοιμάζει τόν προσωρινό τους θρίαμβο.

Ἀπό δῶ πηγάζει ἡ παρακάτω ἐπιταγή : ὅ,τι καί νά εἶναι αὐτό τό Κόμμα τῶν καντέτων, πού τό διακρίνει ὁ “μιμητισμός” (“σήμερα μαῦρο, αὔριο ἄσπρο”) εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, ὅσο θά εἶναι τό μοναδικό ἀντιπολιτευτικό κόμμα, νά συντονίζουμε τή σοσιαλιστική δράση μέ τή δράση του. Αὐτό τό ὑπαγορεύει ἡ ἀρχή τῆς οικονομίας δυνάμεων»... «Γενικά, γιά νά μιλήσουμε χωρίς καμιά εἰρωνεία» (ὁ κ. Μ. Νεβέντομσκι ἀναγκάστηκε νά κάνει αὐτή τήν ἐπιφύλαξη, γιατί δέν μπορεῖ νά γράφει χωρίς στριφογυρίσματα

καί τερτίπια, πού μπερδεύουν καί τούς ἀναγνῶστες καί τόν ἴδιο τό συγγραφέα), «ἡ φράση αὐτή τοῦ Μιλιουκόφ, στά οὐσιαστικά της γνωρίσματα καθορίζει ἀπόλυτα σωστά τήν ἀμοιβαία σχέση τοῦς ἑνός κόμματος μέ τό ἄλλο»... (πρόκειται γιά τήν πιό κάτω φράση τοῦ Μιλιουκόφ: «οἱ ἀπειλές ὅτι θά ἐπέμβει ὁ λαός μπορεῖ νά πραγματοποιηθοῦν τότε μόνο, ὅταν ἡ ἐπέμβαση αὐτή ἔχει προετοιμαστεῖ προκαταβολικά, καί σ' αὐτή ἀκριβῶς τήν προετοιμασία πρέπει νά τείνει ἡ δουλιὰ ὄλων ἐκείνων πού αὐτήν καθαυτή ἡ ἐξουσία τῆς Δούμας τοῦς φαίνεται ἀνεπαρκῆς, γιά νά ἐκπληρώσει τά τεράστια καθήκοντά της»· οἱ ἀριστεροί ἄς προετοιμάζουν καί ἄς δημιουργοῦν τό κίνημα, σωστά ἐρμηνεύει αὐτή τή φράση ὁ κ. Νεβέντομσκι,— «καί οἱ κ.κ. καντέτοι καί ἡ Δούμα θά τήν ὑπολόγιζαν αὐτή τή δουλιὰ»)... «Ἴσως ἐδῶ δέν λείπει ὁ κυνισμός, ὅταν αὐτά τά λόγια προέρχονται ἀπό τό στόμα τοῦ ἀντιπρόσωπου ἑνός κόμματος, πού ὑπολογίζει τή δουλιὰ τῶν ἄλλων, ὅταν ὅμως μιά παρόμοια τοποθέτηση τοῦ ζητήματος γίνεται, λογουχάρη, ἀπό τόν Πλεχάνοφ, αὐτό σημαίνει ὅτι καθορίζεται ἀπλούστατα μέ ἀκρίβεια καί μέ ρεαλισμό μιά κατευθυντήρια γραμμή γιά τή στάση τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί γιά τή μέθοδο χρησιμοποίησης ἀπό μέρος της τῶν δυνάμεων τῆς φιλελεύθερης ἀντιπολίτευσης».

Εἴμαστε πρόθυμοι νά παραδεχτοῦμε ὅτι ὁ Πλεχάνοφ δοκιμάζει, γιά νά ἐκφραστοῦμε μαλακά, κάποιο αἴσθημα... ἀμηχανίας, ὅταν κύριοι σάν τόν πιό πάνω τόν χτυπᾶνε μέ φιλοφροσύνη στόν ὄμο. Καί ὅμως, μέ τά καντέτικα συνθήματά του, σάν τό σύνθημα τῆς ἐνιαίας πλατφόρμας τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί τῶν καντέτων ἢ μέ τό σύνθημα τῆς προφύλαξης τῆς Δούμας, ὁ Πλεχάνοφ ἔδωσε ἀναμφίβολα τό δικαίωμα νά χρησιμοποιηθοῦν οἱ λόγοι του μ' αὐτόν ἀκριβῶς τόν τρόπο.

Ἄκοῦστε τώρα τόν κ. Βλ. Γκόρν.

«Εἶναι ξεκάθαρο ὅτι γιά νά τόν νικήσουμε» (τόν ἀντιδημοκρατικό συνασπισμό τῶν γαιοκτημόνων καί τῶν μεγαλοαστῶν πού τόν δημιουργεῖ ὁ ἐκλογικός νόμος τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη), «χρειάζονται δύο ὄροι. Πρῶτο, ὅλα τά στρώματα τῆς δημοκρατίας, μαζί καί τό προλεταριάτο, πρέπει νά συνεννοηθοῦν μεταξύ τους, γιά ν' ἀντιπαραθέσουν στόν ἕνα συνασπισμό ἕναν ἄλλο συνασπισμό, καί δεύτερο, νά συνεννοηθοῦν γιά νά γίνεται ὁ ἀγώνας ὄχι μέ τήν ἐπινόηση τῶν πιό παράτολμων συνθημάτων πού ἀποσκοποῦν στήν ἀπομάκρυνση τῶν στοιχείων πού δέν εἶναι ἀρκετά ἐπαναστατικά καί στήν ἐπίσπευση τοῦ κινήματος τῆς ἀρκετά γνωστῆς μειοψηφίας τῶν ἐπαναστατῶν, (ἡ ὑπογράμμιση τοῦ κ. Γκόρν), ἀλλά γιά νά γίνεται ρεαλιστικά καί συγκεκριμένα, ἔτσι πού ὁ ἀγώνας αὐτός νά τραβήξει τίς ἴδιες τίς μάζες ἐναντία ἀκριβῶς στά συγκεκριμένα μέτρα τοῦ ἀντιδραστικοῦ συνασπισμοῦ. Γιά νά δημιουργηθεῖ δημοκρατικός συνασπισμός δέν χρειάζεται συγχώνευση, ἀλλά μόνο συμφωνία σχετικά μέ τούς τρόπους καί τούς ἄμεσους σκοπούς τοῦ ἀγώνα. Καί τέτοιες συμφωνίες εἶναι ὀλότελα πραγματοποιήσιμες, ἄν οἱ συνειδητοί ἐκπρόσωποι τῶν μαζῶν, τά κόμματα, σταθοῦν πάνω στό ἔδαφος τῆς ἐπίτευξης πραγματικῶν ἀλλαγῶν τῶν συνθηκῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καί δέν σταθοῦν μόνο πάνω στήν ἀποψη τῆς διαφωτιστικῆς ζύμωσης».

Μήπως από τις περικοπές αυτές δέν φαίνεται καθαρά ότι καί οί δυό ήρωές μας, μέ τά καντέτικα λόγια τους πού εἶναι τώρα τῆς μόδας λένε στήν οὐσία τό ἴδιο πράγμα; Ὁ κ. Γκόρν εἶναι μόνο λίγο πιό εἰλικρινής καί ἀποκαλύφθηκε λίγο περισσότερο ἀπό τόν πρῶτο, ἢ διαφορά του ὅμως ἀπό τόν κ. Νεβέντομσκι δέν εἶναι καθόλου μεγαλύτερη ἀπό τή διαφορά ἀνάμεσα στόν κ. Στροῦβε καί στόν κ. Ναμπόκοφ ἢ στόν κ. Μακλάκοφ.

Ἡ πολιτική ἔχει τήν ἐσωτερική της λογική. Πολλές φορές τονίσαμε ὅτι εἶναι δυνατές συμφωνίες τεχνικές ἀνάμεσα στούς σοσιαλδημοκράτες καί στούς φιλελεύθερους, συμφωνίες πού νά μήν ὀδηγοῦν σέ καμιά περίπτωση σέ πολιτικό συνασπισμό πού τόν ἀπαρνοῦνταν πάντα ὅλοι οί κομματικοί σοσιαλδημοκράτες (δέν γίνεται ἐδῶ λόγος γιά τούς ἐξωκομματικούς ἢ γιά ἐκείνους πού παίζουν διπλό παιχνίδι, πού λένε δηλαδή ἄλλα μέσα στό κόμμα καί ἄλλα σέ μιάν «ἐλεύθερη», ἀκομματική ἐφημερίδα). Ἡ ζωή ὅμως ἀνατρέπει συνεχῶς τά ὁμορφα αὐτά σχέδια καί τούς εὐσεβεῖς αὐτούς πόθους, γιατί πίσω ἀπό τίς «τεχνικές» συμφωνίες προβάλλουν ἀπαρέγκλιτα οί ιδέες τοῦ πολιτικοῦ συνασπισμοῦ. Σέ μιὰ χώρα μικροαστική, σέ περίοδο ἀστικῆς ἐπανάστασης καί ὅταν ἀφθονοῦν οί μικροαστοί διανοούμενοι μέσα στό ἐργατικό κόμμα, ἢ τάση γιά τήν πολιτική ὑποταγή τοῦ προλεταριάτου στούς φιλελεύθερους ἔχει πολύ γερές ρίζες. Καί ἡ τάση αὐτή, πού ἔχει τίς ρίζες της στήν ἀντικειμενική κατάσταση τῶν πραγμάτων, ἀποτελεῖ τό οὐσιαστικό περιεχόμενο κάθε ψευτοσοσιαλιστικοῦ πολιτικαντισμοῦ σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τούς συνασπισμούς μέ τούς καντέτους. Ὁ κ. Γκόρν, πού μόνο τά λόγια του εἶναι σοσιαλδημοκρατικά, ἐνῶ ὅλες του οί σκέψεις, ὀλόκληρο τό ἰδεολογικό του βάθρο καί ὅλος ὁ «ἐσωτερικός του κόσμος» εἶναι καθαρά φιλελεύθερα ἢ μικροαστικά, ὁ κ. Γκόρν λοιπόν κηρύσσει μέ ἀφέλεια διανοούμενου οὔτε λίγο οὔτε πολύ αὐτό ἀκριβῶς τό πολιτικό μπλόκ, τόν «δημοκρατικό συνασπισμό».

Εἶναι πάρα πολύ χαρακτηριστικό ὅτι ὁ κ. Γκόρν βρέθηκε ὑποχρεωμένος νά διατυπώσῃ τήν ἐπιφύλαξη ὅτι «δέν χρειάζεται συγχώνευση». Διατυπώνοντας ὅμως αὐτή τήν ἐπιφύλαξη ἀποκάλυψε ἀπλούστατα τά ὑπολείμματα μιᾶς ὄχι καθαρῆς σοσιαλιστικῆς συνείδησης. Γιατί, ὅταν ἔλεγε, «δέν χρειάζεται συγχώνευση, ἀλλά μόνο συμφωνία», ἔδινε ἀκριβῶς μ' αὐτή του τή διατύπωση, σχεδόν τέτοια περιγραφή τῆς «συμφωνίας» καί τέτοιο προσδιορισμό τοῦ περιεχομένου της, πού

ἀποκάλυπτε μέ τή μεγαλύτερη σαφήνεια τήν ἀποστασία του ἀπό τή σοσιαλδημοκρατία. Γιατί ἡ οὐσία τῆς ὑπόθεσης δέν βρίσκεται στίς λέξεις, οὔτε στήν ὀνομασία τοῦ πράγματος μέ τόν ὄρο «συγχώνευση» ἢ «συμφωνία». Ἡ οὐσία εἶναι ποιό εἶναι τό πραγματικό περιεχόμενο αὐτοῦ τοῦ «ζευγαρώματος». Ἡ οὐσία εἶναι, ποιό εἶναι τό ἀντίτιμο τῆς πρότασης πού κά-νετε νά γίνει τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἢ ἐρωμένη τοῦ φι-λελευθερισμοῦ.

Τό ἀντίτιμο εἶναι καθορισμένο μέ ἀκρίβεια.

1) Νά ἐγκαταλείψει τό κόμμα τήν ἄποψη τῆς ζύμωσης.

2) Νά πάψει «νά ἐπινοεῖ» παράτολμα συνθήματα.

3) Νά σταματήσει νά ἀπομακρύνει τά στοιχεῖα πού δέν εἶναι ἀρκετά ἐπαναστατικά.

4) Νά ἀρνηθεῖ νά «ἐπισπεύσει» τό κίνημα τῆς γνωστῆς ἐπαναστατικῆς μειοψηφίας.

Εἶμαι ἔτοιμος νά δώσω βραβεῖο σ' ἐκεῖνον πού θά μπορούσε νά διατυπώσει ἕνα πιό καθαρό καί πιό ἀκριβολόγο πρόγραμμα τῆς πιό ὀλοκληρωτικῆς καί πιό σιχαμερῆς ἀποστασίας. Ὁ κ. Γκόρν διαφέρει ἀπό τόν κ. Στροῦβε μόνο στό ὅτι ὁ κ. Στροῦβε βλέπει καθαρά τό δρόμο του καί καθορίζει ὡς ἕνα βαθμό «μό-νος» του τά βήματα πού κάνει. Ἐνῶ τόν κ. Γκόρν τόν σέρνουν ἀπλούστατα ἀπό τή μύτη οἱ καντέτοι δάσκαλοί του.

—Νά ἐγκαταλείψουμε τήν ἄποψη τῆς ζύμωσης — αὐτό δίδασκαν συνέχεια στό λαό οἱ καντέτοι στή δεύτερη Δούμα. Αὐτό σημαίνει νά μήν ἀναπτύσσουμε τή συνείδηση καί τήν ἀπαιτητικότητα τῶν ἐργατικῶν μαζῶν καί τῆς ἀγροτιᾶς, ἀλλά νά ὑποβιβάζουμε τό ἐπίπεδο καί τοῦ ἑνός καί τοῦ ἄλλου, νά τά πνίγουμε ὅλα, νά τά σβήνουμε, νά κηρύσσουμε τήν κοινω-νική εἰρήνη.

—Νά μήν ἐπινοοῦμε παράτολμα συνθήματα, ἄρα ν' ἀρνού-μαστε νά προπαγανδίζουμε (ὅπως ἔκαναν ἀκριβῶς οἱ καντέ-τοι), τά συνθήματα πού ἔριχναν οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀκόμη πολύ πρίν τήν ἐπανάσταση.

—Νά μήν ἀπομακρύνουμε τά στοιχεῖα πού δέν εἶναι ἀρ-κετά ἐπαναστατικά, ἄρα ν' ἀρνούμαστε τελείως νά κριτικά-ρουμε μπροστά στίς μάζες τήν ὑποκρισία, τήν ψευτιά καί τήν ἀντιδραστικότητα τῶν καντέτων, ἄρα ν' ἀγκαλιαστοῦμε μέ τόν κύριο Στροῦβε.

—Νά μήν ἐπισπεύδουμε τό κίνημα τῆς γνωστῆς ἐπανα-στατικῆς μειοψηφίας, ἄρα νά καταδικάσουμε οὐσιαστικά τίς ἐπαναστατικές μεθόδους πάλης. Γιατί εἶναι ἐντελῶς ἀναμφι-

σβήτητο ὅτι στίς ἐπαναστατικές μαζικές ἐκδηλώσεις, σ' ὅλη τή διάρκεια τοῦ 1905, πῆρε μέρος ἡ γνωστή σέ ὅλους ἐπαναστατική μειοψηφία. Καί ἐπειδή τόν ἀγώνα τόν ἔκαναν οἱ μάζες πού βρίσκονταν σέ μειοψηφία — ἄν καί ἦταν ὥστόσο μάζες — γι' αὐτό ἀκριβῶς καί ὁ ἀγώνας δέν εἶχε ὀλοκληρωτική ἐπιτυχία. Ὅλες ὅμως οἱ ἐπιτυχίες πού σημείωσε γενικά τό ἀπελευθερωτικό κίνημα τῆς Ρωσίας, ὅλες οἱ κατακτήσεις πού εἶχε γενικά, ὅλα αὐτά κερδήθηκαν ὀλοκληρωτικά καί χωρίς ἐξαίρεση μέ τήν πάλη καί μόνο μέ τήν πάλη τῶν μαζῶν πού βρίσκονταν σέ μειοψηφία. Αὐτό εἶναι τό πρῶτο. Καί τό δεύτερο, πού εἶναι ἀπό ἐκεῖνα πού οἱ φιλελεύθεροι καί τά φερέφωνα τους τά ὀνομάζουν «ἐπισπευσμένα κινήματα», ἦταν τό μοναδικό κίνημα ὅπου οἱ μάζες (ἄν καί γιά πρώτη φορά, δυστυχῶς, καί σέ μειοψηφία) πῆραν μέρος οἱ ἴδιες καί ὄχι μέσω τῶν ἀντιπροσώπων τους, ἦταν τό μοναδικό κίνημα πού δέν φοβόταν τό λαό, τό κίνημα πού ἔκφραζε τά συμφέροντα τῶν μαζῶν, τό κίνημα τό ὁποῖο συμπαθοῦσαν (αὐτό τό ἀπόδειξαν οἱ ἐκλογές γιά τήν πρώτη καί ἰδιαίτερα γιά τή δεύτερη Δούμα) τεράστιες μάζες πού δέν πῆραν οἱ ἴδιες ἄμεσα μέρος στόν ἐπαναστατικό ἀγώνα.

Ὁ κύριος Γκόρν, λέγοντας ὅτι «ἐπισπεύδουμε τό κίνημα τῆς γνωστῆς ἐπαναστατικῆς μειοψηφίας», κάνει μιά ἀπό τίς πιό διαδομένες, καθαρὰ μπουρενινικές, παραποιήσεις. Ὅταν ἡ ἐφημερίδα τοῦ Μπουρένιν²⁸ ἔκανε πολεμική κατά τοῦ Ἀλέξινσκι τόν καιρό τῆς δεύτερης Δούμας, παρουσίαζε πάντα τά πράγματα ἔτσι πού ἡ ἔχθρα της πρὸς τόν Ἀλέξινσκι νά ἔχει τάχα τήν πηγή της ὄχι στόν ἀγώνα του γιά τήν πολιτική ἐλευθερία, ἀλλά στό γεγονός ὅτι ὁ Ἀλέξινσκι θέλει τήν ἐλευθερία... γιά νά σπάει τζάμια, νά σκαρφαλώνει στά φανάρια κτλ. Τέτοια ἀκριβῶς μαυροεκατονταρχίτικη προπαρασκευή κάνει καί ὁ δημοσιολόγος τῆς «Τοβάριστς». Προσπαθεῖ νά παρουσιάσει τά πράγματα ἔτσι: τή συμφωνία τάχα τῶν σοσιαλιστῶν μέ τούς φιλελεύθερους δέν τήν ἐμποδίζει καθόλου τό γεγονός ὅτι οἱ σοσιαλιστές εἶναι καί θά εἶναι πάντα ὑπέρ τῆς ἀνάπτυξης τῆς ἐπαναστατικῆς συνείδησης καί τῆς ἐπαναστατικῆς δραστηριότητος τῶν μαζῶν γενικά, ἀλλά μόνο τό γεγονός ὅτι οἱ σοσιαλιστές ἐπισπεύδουν τό κίνημα, δηλ. τό παρασπρώχνουν, τό ἐρεθίζουν τεχνητά καί ὅτι ὑποδαυλίζουν κινήματα πού ὀλοφάνερα δέν ἔχουν καμιάν ἐλπίδα ἐπιτυχίας.

Θ' ἀπαντήσουμε σ' αὐτές τίς ἐχθρικές ἐνέργειες σέ συντομία. Καί στήν ἐποχή τῆς πρώτης καί στήν ἐποχή τῆς δεύτερης

Δούμας ὅλος ὁ σοσιαλιστικός τύπος, καί ὁ μενσεβίκικος καί ὁ μπολσεβίκικος, καταδίκαζε κάθε «ἐπίσπευση» τοῦ κινήματος... Οἱ καντέτοι ἔκαναν πολεμική ἐνάντια στούς σοσιαλδημοκράτες καί στήν πρώτη καί στή II Δούμα ὄχι γιατί οἱ τελευταῖοι παράσπρωχναν τό κίνημα, ἀλλά γιατί ἀναπτύσσουν τήν ἐπαναστατική συνείδηση καί τήν ἀπαιτητικότητα τῶν μαζῶν καί ξεσκεπάζουν τήν ἀντιδραστικότητα τῶν καντέτων καί τήν πλάνη τῶν συνταγματικῶν αὐταπατῶν. Τά πασίγνωστα αὐτά ἱστορικά γεγονότα δέν μπορεῖς νά τά παρακάμψεις μέ κανενός εἴδους ἀκροβασίες τῶν ἐφημερίδων. Ὅσο γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἐκφράζεται ὁ κ. Γκόρν, εἶναι παρά πολύ χαρακτηριστικός γιά τήν ἐποχή μας, ὅπου ἡ «μορφωμένη κοινωνία», ἐνῶ ἀπαρνεῖται τήν ἐπανάσταση, καταπιάνεται μέ τήν πορνογραφία. Ἐνα ὑποκείμενο πού θεωρεῖ τόν ἑαυτό του σοσιαλδημοκράτη ἀπευθύνεται σέ μιά ἀκομματική ἐφημερίδα γιά νά βγάλει μπροστά στό πλατύ κοινό λόγους στό πνεῦμα τῶν «Νέων Καιρῶν», ὅτι τό ἐργατικό κόμμα «ἐπισπεύδει» τό κίνημα τῆς «γνωστῆς» μειοψηφίας! Οἱ διαθέσεις ἀποστασίας δημιουργοῦν σέ μᾶς καί ἤθη ἀποστασίας.

* * *

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τό ζήτημα ἀπό μίαν ἄλλη πλευρά. Οἱ ἀπόψεις τῶν κυρίων Νεβέντομσκι καί Γκόρν πού προκαλοῦν τόση ἀηδία ὅταν μᾶς τίς παρουσιάζουν δῆθεν σοσιαλδημοκράτες, εἶναι ἀναμφίβολα πολύ χαρακτηριστικές καί συνηθισμένες ἀπόψεις γιά τούς πλατιούς κύκλους τῆς ἀστικῆς μας διανόησης, τῆς φιλελευθερίζουσας «κοινωνίας», τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων πού κάνουν στά λόγια μόνο ἀντιπολίτευση κτλ. Δέν εἶναι ἀρκετό τίς ἀπόψεις αὐτές νά τίς χαρακτηρίσουμε σάν ἔκφραση τῆς ἀνερμάτιστης πολιτικά, πλαδαρῆς καί χωρίς σταθερότητα μικροαστικῆς τάξης. Πρέπει ἐπίσης νά τίς ἐρμηνεύουμε καί ἀπό τήν ἄποψη τῆς σημερινῆς κατάστασης πραγμάτων στήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπανάστασῆς μας.

Γιατί ἀκριβῶς, σήμερα, δηλαδή πρίν ἀπό τήν III Δούμα, ἀνάμεσα σέ ὀρισμένους μικροαστικούς κύκλους γεννιοῦνται παρόμοιες ἀπόψεις; Γιατί οἱ κύκλοι αὐτοί, ἀλλάζοντας πειθήνια τίς πεποιθήσεις τους ὕστερα ἀπό κάθε στροφή τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς, πιστεύουν στή Δούμα τῶν ὀχτωβριστῶν, δηλ. θεωροῦν πραγματοποιήσιμη τήν ἀποστολή της καί βιάζονται νά προσαρμοστοῦν στίς «μεταρυθμίσεις τῶν ὀχτωβρι-

στῶν», βιάζονται νά θεμελιώσουν ἰδεολογικά καί νά δικαιολογήσουν τήν προσαρμογή τους στόν ὀχτωβρισμό.

Ἡ ἀποστολή τῆς Δούμας τῶν ὀχτωβριστῶν, σύμφωνα μέ τό σχέδιο τῆς κυβέρνησης, εἶναι νά βάλει τέρμα στήν ἐπανάσταση μέ μίαν ἄμεση συναλλαγή τῆς παλιᾶς ἐξουσίας μέ τούς τσιφλικάδες καί τή μεγαλοαστική τάξη καί μέ βάση ἕνα ὀρισμένο μίνιμουμ συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων. Γιά νά μιλήσουμε ἀφηρημένα, ἐδῶ δέν ὑπάρχει τίποτε τό ἐντελῶς ἀδύνατο, γιατί μιά σειρά ἀστικές ἐπαναστάσεις στή Δυτική Εὐρώπη ἀποπερατώνονται μέ τή σταθεροποίηση τῶν «ὀχτωβριστικῶν» συνταγματικῶν θεσμῶν. Ὅλο τό ζήτημα εἶναι μόνο, ἂν μπορεῖ νά γίνουν στή σύγχρονη Ρωσία ὀχτωβριστικές «μεταρρυθμίσεις», ἱκανές νά σταματήσουν τήν ἐπανάσταση. Δέν εἶναι ἄραγε οἱ ὀχτωβριστικές «μεταρρυθμίσεις», λόγω τοῦ βάθους πού ἔχει ἡ ἐπανάστασή μας καταδικασμένες σέ χρεωκοπία, ὅπως ἀκριβῶς καί οἱ καντέτικες «μεταρρυθμίσεις»; Καί δέν θά εἶναι ἄραγε ἡ Δούμα τῶν ὀχτωβριστῶν ἕνα ἐξίσου σύντομο ἐπεισόδιο, ὅπως καί οἱ καντέτικες Δοῦμες, ἐπεισόδιο στό δρόμο γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς κυριαρχίας τῶν μαύρων ἑκατονταρχιῶν καί τῆς ἀπολυταρχίας;

Ζήσαμε τήν περίοδο τῆς ἄμεσης ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν μαζῶν (τό 1905), πού ἔδωσε ὀρισμένες κατακτήσεις ἐλευθερίας. Μετά ζήσαμε τήν περίοδο πού σταμάτησε αὐτή ἡ πάλη (τό 1906 καί τό μισό τοῦ 1907). Ἡ περίοδος αὐτή ἔδωσε μιά σειρά νίκες στήν ἀντίδραση καί καμιά νίκη στήν ἐπανάσταση πού ἔχασε τίς κατακτήσεις τῆς πρώτης περιόδου. Ἡ δεύτερη περίοδος ἦταν περίοδος καντέτικη, περίοδος συνταγματικῶν αὐταπατῶν. Οἱ μάζες πίστευαν ἀκόμη λίγο - πολύ στόν «κοινοβουλευτισμό» κάτω ἀπό τήν κυριαρχία τῆς ἀπολυταρχίας, καί ἡ ἀπολυταρχία, καταλαβαίνοντας τόν κίνδυνο μιᾶς ἀπόλυτης κυριαρχίας τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν, προσπαθοῦσε νά συνεννοηθεῖ μέ τούς καντέτους, ἔκανε πειράματα, πρόβαρε διάφορα συνταγματικά κουστούμια, δοκίμαζε ποιό μέτρο μεταρρύθμισης εἶναι σέ θέση νά ἀποδεχτοῦν τά «ἀφεντικά» τῆς Ρωσίας, οἱ κύριοι μεγαλοτσιφλικάδες. Τό πείραμα τοῦ καντέτικου συντάγματος κατάληξε σέ χρεωκοπία, παρόλο πού οἱ καντέτοι στή δεύτερη Δούμα συμπεριφέρονταν πέρα γιά πέρα ὀχτωβριστικά, δηλαδή ὄχι μόνο δέν κατηγοροῦσαν τήν κυβέρνηση, ὄχι μόνο δέν ξεσήκωναν ἐναντία της τίς μάζες, ἀλλά καί τίς καθσύχαζαν συστηματικά, παλεύοντας ἐναντία στούς «ἀριστερούς», δηλ. ἐναντία στά κόμματα τοῦ προλεταριάτου καί τῆς

ἀγροτιᾶς καί ὑποστήριζαν ἀπροκάλυπτα καί ἀποφασιστικά αὐτή τήν κυβέρνηση (προὔπολογισμός κτλ.). Μέ λίγα λόγια τό πείραμα τοῦ καντέτικου συντάγματος ἀπότυχε, ὄχι γιατί ἀπό τούς καντέτους εἶτε ἀπό τήν κυβέρνηση ἔλειπε ἡ καλή θέληση, ἀλλά γιατί οἱ ἀντικειμενικές ἀντιθέσεις τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης ἀποδείχτηκαν πολύ βαθιές. Οἱ ἀντιθέσεις αὐτές ἀποδείχτηκαν τόσο βαθιές, πού στάθηκε ἀδύνατο νά χτιστεῖ ἕνα καντέτικο γεφυράκι πάνω ἀπό τόν γκρεμό. Ἡ πείρα ἀπόδειξε ὅτι ἀκόμη καί μέ τήν ὀλοκληρωτική κατάπνιξη τήν ἐποχή ἐκείνη τῆς μαζικῆς πάλης, ἀκόμη καί μέ τήν πλήρη αὐθαιρεσία τῆς παλιᾶς ἐξουσίας, τή νόθευση τῶν ἐκλογῶν κτλ., οἱ ἀγροτικές μάζες (καί στήν ἀστική ἐπανάσταση ἡ ἔκβαση τοῦ ἀγῶνα ἐξαρτᾶται πρῖν ἀπ' ὅλα ἀπό τήν ἀγροτιά) πρόβαλαν τέτοιες ἀπαιτήσεις, πού καμιᾶ διπλωματική τέχνη τῶν μεσολαβητῶν καντέτων δέν ἦταν σέ θέση νά τίς προσαρμόσει στήν κυριαρχία τῶν προνομιούχων τσιφλικᾶδων. Ἐάν ὁ κ. Στροῦβε βράζει ἀπό κακία σήμερα καί τά βάζει μέ τούς τρουντοβίκους²⁹ (χωρίς ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ καί τούς σοσιαλδημοκράτες), ἄν ἡ «Ρέτς»³⁰ κάνει ὀλοκληρή ἐκστρατεία ἐνάντιά τους, αὐτό δέν εἶναι τυχαῖο καί οὔτε συνηθισμένο πείσμα ἀστοῦ δικηγόρου πού τίς ὑπηρεσίες του τίς ἔχει ἀποκρούσει ὁ μουζικός. Αὐτό ἀποτελεῖ ἕνα ἀναπόφευκτο πολιτικό βῆμα στήν ἐξέλιξη τῶν καντέτων: δέν κατόρθωσαν νά συμφιλιώσουν τούς τσιφλικάδες μέ τούς τρουντοβίκους, ἄρα (γιά τήν ἀστική διανόηση τό συμπέρασμα μπορεῖ νά εἶναι μόνο αὐτό), ἄρα δέν πρέπει νά ξεσηκώσουν πιά στόν ἀγῶνα ἐνάντια στούς τσιφλικάδες τίς πλατιές μάζες, ἀλλά νά ὑποβιβάσουν τό ἐπίπεδο τῶν ἀπαιτήσεων τῶν τρουντοβίκων, νά κάνουν κι' ἄλλες ἀκόμη παραχωρήσεις στούς τσιφλικάδες, «νά πετάξουν μακριά τίς ἐπαναστατικές οὐτοπίες», ὅπως λένε ὁ Στροῦβε καί ἡ «Ρέτς», εἶτε ν' ἀφήσουν κατά μέρος τήν ἐπινόηση παράτολμων συνθημάτων καί νά παύουν νά παρασπρώχνουν τό κίνημα, ὅπως λέει ὁ καινούργιος ὑπηρέτης τῶν καντέτων, ὁ κ. Γκόρν.

Ἡ κυβέρνηση προσαρμόζεται πρὸς τούς τσιφλικάδες, παραδίνοντας ὀλοκληρωτικά τίς ἐκλογές στά χέρια τους, στερεῖ οὐσιαστικά τήν ἀγροτιά ἀπό τά ἐκλογικά δικαιώματά της. Οἱ καντέτοι προσαρμόζονται πρὸς τούς τσιφλικάδες, κατακεραυνώνοντας τούς τρουντοβίκους γιά τήν ἐπαναστατικότητα καί τήν ἀδιαλλαξία τους. Οἱ ἀκομματικοί πολιτικάντηδες σάν τούς συνεργάτες τῆς «Τοβάριστς» γενικά, καί τόν κ. Γκόρν

ιδιαίτερα, προσαρμόζονται πρὸς τοὺς τσιφλικάδες, καλώντας τὸ προλεταριάτο καὶ τὴν ἀγροτιά «νά ἐναρμονίσουν» («νά συντονίσουν», ὅπως λέει ὁ κ. Νεβέντομσκι) τὴν πολιτικὴ τους μέ τὴν πολιτικὴ τῶν καντέτων, νά μποῦν στό «δημοκρατικὸ συνασπισμό», μέ τοὺς καντέτους, ν' ἀπαρνηθοῦν τὰ «παράτολμα συνθήματα» κτλ., κτλ.

Ἡ κυβέρνησις δρᾷ συστηματικά. Ἀφαιρεῖ βῆμα πρὸς βῆμα ὅ,τι κατακτήθηκε μέ τὸ «ἐπισπευσμένο κίνημα» καὶ ὅ,τι ἔμεινε ἀνυπεράσπιστο, ὅταν παρουσίασε ὕφεση αὐτό τὸ κίνημα. Κάνει βῆμα πρὸς βῆμα δοκιμές γιὰ νά ἐξακριβώσῃ μέ ποιῆς «μεταρρυθμίσεις» θά μποροῦσε νά τὰ συνταιριάξῃ μέ τοὺς κυρίου τσιφλικάδες. Δέν μπόρεσαν νά τὸ κάνουν αὐτό οἱ καντέτοι; Δέν μπόρεσαν, γιατί τοὺς ἔβαζαν ἐμπόδια οἱ ἀριστεροί, παρά τὴν εἰλικρινή θέληση καὶ τίς ἔντονες προσπάθειες τῶν ἴδιων τῶν καντέτων; Ἄρα πρέπει νά περικόψουμε σημαντικὰ τὰ ἐκλογικὰ δικαιώματα τῶν «ἀριστερῶν» καὶ ν' ἀφήσουμε ν' ἀποφασίσουν οἱ ὀχτωβριστές. Καὶ μόνο στήν περίπτωση πού θ' ἀποτύχει καὶ αὐτό τὸ πείραμα θά χρειαστεῖ νά παραδοθοῦμε ὀλοκληρωτικὰ στήν ἐξουσία τοῦ «Συμβουλίου τῶν ἐνωμένων εὐγενῶν»³¹.

Στίς ἐνέργειες τῆς κυβέρνησις ὑπάρχει νόημα, σύστημα, λογική. Εἶναι ἡ λογική τῶν ταξικῶν συμφερόντων τοῦ τσιφλικᾶ. Πρέπει νά περιφρουρηθοῦν αὐτά τὰ συμφέροντα καὶ νά διαφυλαχθεῖ ὅπωςδήποτε ἡ καπιταλιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας.

Γιὰ νά πραγματοποιηθοῦν τὰ σχέδια αὐτά τῆς κυβέρνησις, χρειάζεται: νά καταπνιγοῦν μέ τὴ βία τὰ συμφέροντα καὶ τὸ κίνημα τῶν μαζῶν, ν' ἀφαιρεθοῦν τὰ ἐκλογικὰ τους δικαιώματα καὶ νά παραδοθοῦν οἱ μάζες στήν ἀυθαιρεσία τῶν 130 χιλιάδων. Σήμερα κανεῖς δέν εἶναι σέ θέση ν' ἀπαντήσῃ στό ἐρώτημα ἂν θά μπορέσουν νά πραγματοποιήσουν τὰ σχέδιά τους αὐτά. Τὸ ζήτημα αὐτό θά τὸ λύσει μόνο ὁ ἀγώνας.

Ἐμεῖς, οἱ σοσιαλδημοκράτες, λύνουμε τὸ ζήτημα αὐτό μέ τόν ἀγώνα μας. Καὶ οἱ καντέτοι τὸ λύνουν μέ τόν ἀγώνα... ἐνάντια στοὺς ἀριστεροὺς. Οἱ καντέτοι παλεύουν ὑπὲρ τῆς κυβερνητικῆς λύσης αὐτοῦ τοῦ ζητήματος: τὸ ἔκαναν συστηματικά στή δεύτερη Δούμα στόν κοινοβουλευτικὸ στίβο. Τὸ κάνουν συστηματικά καὶ σήμερα μέ τόν ἰδεολογικὸ τους ἀγώνα ἐνάντια στή σοσιαλδημοκρατία κι' ἐνάντια στοὺς τρουντοβίκους.

Γιά τόν ἄπλό ρῶσο διανοούμενο, ὅπως καί γιά τόν κάθε μισομορφωμένο μικροαστό, ὅλα αὐτά μοιάζουν, βέβαια, μέ παραδοξολογία· οἱ καντέτοι, πού ὀνομάζουν τόν ἑαυτό τους δημοκράτη καί πού βγάζουν φιλελεύθερους λόγους, παλεύουν ὑπέρ τῆς κυβερνητικῆς λύσης τοῦ ζητήματος! Αὐτό εἶναι φανερός παραλογισμός! Δημοκράτες εἶναι, ἄρα βάλτους στό «δημοκρατικό συνασπισμό»! Καί πραγματικά αὐτό εἶναι ἕνα πολύ καθαρό συμπέρασμα γιά τούς μπουνταλάδες τῆς πολιτικῆς, πού καί τά δύο χρόνια ἀκόμη τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης δέν τούς δίδαξαν ν' ἀναζητοῦν στόν ἀγῶνα τῶν διαφόρων τάξεων τίς πραγματικές βαθύτερες αἰτίες καί τῶν κυβερνητικῶν μέτρων καί τῆς φιλελεύθερης πολυλογίας. Καί πόσους «μαρξιστές» δέν ἔχουμε ἀπό τό στρατόπεδο τῆς διανόησης, πού ἐνῶ ἀναγνωρίζουν τήν ἀρχή τῆς ταξικῆς πάλης, στήν πράξη σκέφτονται καθαρά σάν φιλελεύθεροι καί γιά τούς καντέτους, καί γιά τό ρόλο τῆς Δούμας, καί γιά τήν ἀποχή! Καί πόσες ἀκόμη καντέτικες ψηφοφορίες γιά τόν προῦπολογισμό θά χρειαστεῖ νά γίνουν, γιά νά χωνέψουν αὐτοί οἱ πολιτικά ἀνόητοι τό φαινόμενο πού ἀπό καιρό πιά εἶναι γνωστό στήν Εὐρώπη, ὅτι δηλαδή ὁ φιλελεύθερος βγάζει λόγους ἐναντία στήν κυβέρνηση καί σέ κάθε σοβαρό ζήτημα ὑποστηρίζει τήν κυβέρνηση.

Ἡ ἀντικατάσταση τῆς δεύτερης Δούμας μέ τήν τρίτη Δούμα εἶναι ἀλλαγὴ τοῦ καντέτου πού δρᾷ ὀχτωβριστικά, μέ τόν ὀχτωβριστή πού δρᾷ μέ τή βοήθεια τοῦ καντέτου. Στή δεύτερη Δούμα ἦταν κυρίαρχο τό κόμμα τῶν ἀστῶν διανοουμένων πού σέ βάρος τοῦ λαοῦ παρίσταναν τό δημοκράτη καί γιά λογαριασμό τῆς ἀστικῆς τάξης ὑποστήριζαν τήν κυβέρνηση. Στήν τρίτη Δούμα πρέπει νά εἶναι κυρίαρχο τό κόμμα τῶν τσιφλικάδων καί τῶν μεγαλοαστῶν πού μισθώνουν τήν ἀστική διανόηση γιά νά κάνει φαινομενική ἀντιπολίτευση καί γιά νά τούς ἐξυπηρετεῖ σ' ὅλες γενικά τίς δουλιές τους. Τό ἄπλό αὐτό πράγμα ἔχει ἀποδειχτεῖ ἀπ' ὅλη τήν πολιτεία τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων καί τῆς δεύτερης Δούμας ιδιαίτερα. Τό ἄπλό αὐτό πράγμα ἄρχισε νά τό καταλαβαίνει σήμερα ἀκόμη καί ὁ μικροαστός· θά ἐπικαλεστοῦμε τή μαρτυρία ἐνός κυρίου σάν τόν Ζίλκιν, πού θά ἦταν γελοῖο καί νά τόν ὑποψιαστεῖ κανεῖς ὅτι συμπαθεῖ τόν μπολσεβικισμό ἢ ὅτι ἔχει προκατάληψη καί ἀδιάλλακτη ἐχθρότητα πρὸς τούς καντέτους.

Στό σημερινό φύλλο (ἀρ. 351) τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς» ὁ κ. Ζίλκιν περιγράφει ὡς ἐξῆς τίς ἐντυπώσεις ἐνός «σφριγη-

λοῦ» ἐπαρχιώτη (sic * «σφρίγος», αὐτό ὁ κ. Ζίλκιν τό καταλαβαίνει περίπου ὅπως καί ὁ Γκόρν ἢ ὁ Νεβέντομσκι):

«Οἱ τσιφλικάδες ὀχτωβριστές, μέ τούς ὁποίους μίλησα, σκέφτονται ἔτσι: “τούς καντέτους μποροῦμε νά τούς βγάλουμε στίς ἐκλογές. Ποιό εἶναι τό καλό πού ἔχουν; Εἶναι ὑποχωρητικοί. Στήν I Δούμα ζητοῦσαν πολλά. Στή II ὑποχώρησαν. Καί στό πρόγραμμά τους ἀκόμη ἔκαναν περιοχές. Ἔ, λοιπόν, στήν III θά κάνουν κι’ ἄλλες ὑποχωρήσεις. Δέν ξέρεις, ἴσως προχωρήσουν καί σ’ ἄλλα παζαρέματα. Καί ὕστερα, γιά νά ποῦμε τήν καθαρή ἀλήθεια, δέν ἔχουμε ποιόν νά ἐκλέξουμε ἀπό τούς ὀχτωβριστές.

...” Ἄς βγοῦν οἱ καντέτοι. Ἡ διαφορά ἀνάμεσά μας δέν εἶναι καί τόσο μεγάλη. Στήν III Δούμα θά τραβήξουν κι’ αὐτοί δεξιότερα... Μέ τούς ὀχτωβριστές κατ’ ἀνάγκη κάνουμε φιλία... Ποῦ εἶναι οἱ ρήτορες ἢ οἱ μεγάλοι ἀνθρωποί τους;”».

“Ὅποιος κρίνει τά κόμματα ἀπ’ τίς ὀνομασίες, ἀπό τά προγράμματά τους, ἀπό τίς ὑποσχέσεις καί τούς λόγους τους ἢ ὅποιος ἱκανοποιεῖται μέ τό χοντροκομμένο μπερνσταϊνικοποιημένο «μαρξισμό» πού συνίσταται στήν ἐπανάληψη τῆς ἀλήθειας ὅτι στήν ἀστική ἐπανάσταση πρέπει νά ὑποστηριχτεῖ ἡ ἀστική δημοκρατία, αὐτός μπορεῖ νά τρέφει ἐλπίδες γιά τό δημοκρατικό συνασπισμό τῶν ἀριστερῶν μέ τούς καντέτους στήν III Δούμα. “Ὅποιος ὅμως ἔχει ἔστω καί μιά σταγόνα ἐπαναστατικό αἰσθητήριο κι’ ἐμβαθύνει στά διδάγματα τῆς ἐπανάστασής μας ἢ, ὅποιος καθοδηγεῖται πραγματικά ἀπό τήν ἀρχή τῆς ταξικῆς πάλης καί κρίνει τά κόμματα ἀπ’ τόν ταξικό τους χαρακτήρα, αὐτός δέν θά παραξενευτεῖ καθόλου γιά τό γεγονός ὅτι τό κόμμα τῆς ἀστικῆς διανόησης εἶναι κατάλληλο μόνο γιά νά προσφέρει τίς πιό ταπεινές ὑπηρεσίες στό κόμμα τῶν μεγαλοαστῶν. Οἱ κύριοι Γκόρν καί Νεβέντομσκι εἶναι ἱκανοί νά νομίζουν ὅτι ἡ διαφωνία τῶν καντέτων μέ τή δημοκρατία ἀποτελεῖ ἐξαίρεση, ἐνῶ ἡ διαφωνία τῶν καντέτων μέ τούς ὀχτωβριστές ἀποτελεῖ κανόνα. Συμβαίνει ὅμως ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Οἱ καντέτοι εἶναι στήν πραγματικότητα συγγενεῖς μέ τούς ὀχτωβριστές σ’ ὅλη τήν ταξική τους φύση. Ὁ καντέτικος δημοκρατισμός εἶναι ψεύτικο ἐπίχρισμα, προσωρινή ἀντανάκλαση τοῦ δημοκρατισμοῦ τῶν μαζῶν ἢ ἀπροκάλυπτη ἀπάτη στήν ὁποία ὑποτάσσονται οἱ μπερνσταϊνικοί τῆς Ρωσίας καί οἱ μικροαστοί, ἰδιαίτερα τῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς».

Κι’ ἔτσι, ὅταν ἐξετάσετε ἀπ’ αὐτήν τήν πλευρά τό ζήτημα πού μᾶς ἐνδιαφέρει, ὅταν κατανοήσετε πραγματικά τόν ἱστο-

* — ἔτσι! Ἡ Σύντ.

ρικό ρόλο τοῦ καντέτου, αὐτοῦ τοῦ ἀστοῦ διανοούμενου, πού βοηθᾷ τόν τσιφλικά νά ἱκανοποιήσῃ τό μουζικό μέ μιά ἄθλια μεταρῦθμιση, τότε θά ἔχετε μπροστά σας ὅλη τήν ἄβυσσο τῆς σοφίας τῶν κυρίων Γκόρν καί Νεβέντομσκι πού συμβουλεύουν τό προλεταριάτο νά συντονίσῃ τή δράση του μέ τή δράση τῶν καντέτων! Ἡ εἰκόνα τῶν «μεταρῦθμίσεων», πού μᾶς ὑπόσχονται οἱ ὀχτωβριστές, εἶναι ὀλωσδιόλου ξεκάθαρη. Ὁ τσιφλικάς «τακτοποιεῖ» τό μουζικό καί τόν τακτοποιεῖ ἔτσι, πού χωρίς τά καταδιωκτικά ἀποσπάσματα, χωρίς τό μαστίγωμα τῶν ἄγροτῶν καί χωρίς τούς τουφεκισμούς τῶν ἐργατῶν δέν μπορεῖς νά ἐξαναγκάσεις τόν πληθυσμό νά ἀποδεχτεῖ τίς μεταρῦθμίσεις. Ὁ καντέτος καθηγητής κάνει ἀντιπολίτευση, προσπαθεῖ δηλαδή ν' ἀποδείξῃ, ἀπό τήν ἄποψη τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης τοῦ δικαίου, τήν ἀνάγκη τῆς συνταγματικῆς ἐπικύρωσης τῶν κανονισμῶν γιά τά καταδιωκτικά ἀποσπάσματα, καταδικάζοντας τόν ὑπερβολικό ζῆλο τῆς ἀστυνομίας. Ὁ καντέτος δικηγόρος κάνει ἀντιπολίτευση, προσπαθεῖ δηλαδή ν' ἀποδείξῃ ὅτι σύμφωνα μέ τό νόμο πρέπει νά δίνονται 60 καί ὄχι 200 ξυλιές καί ὅτι πρέπει νά χορηγηθοῦν στήν κυβέρνηση χρήματα γιά τίς βέργες, βάζοντας σάν ὄρο νά τηρεῖται ὁ νόμος. Ὁ καντέτος γιατρός εἶναι πρόθυμος νά μετρήσῃ τό σφυγμό τοῦ δαρμένου καί νά γράψῃ μίαν ἀναλυτική ἔκθεση γιά τήν ἀνάγκη νά ἐλαττωθεῖ δύο φορές τό ἀνώτερο ὄριο τῶν χτυπημάτων.

Μήπως δέν ἦταν τέτοια ἡ καντέτικη ἀντιπολίτευση στή δεύτερη Δούμα; Καί μήπως δέν εἶναι ξεκάθαρο ὅτι γιά μιά τέτοια ἀντιπολίτευση ὁ ὀχτωβριστής τσιφλικάς ὄχι μόνο θά ἐκλέξῃ τόν καντέτο στή Δούμα, ἀλλά καί θά δεχτεῖ νά τοῦ δίνει μισθό καθηγητῆ ἢ ἕναν ἄλλο ὁποιονδήποτε μισθό;

Ὁ δημοκρατικός συνασπισμός τῶν σοσιαλιστῶν μέ τούς καντέτους στή δεύτερη Δούμα, ὕστερα ἀπό τή δεύτερη Δούμα εἴτε στήν III Δούμα δέν θά σήμαινε στήν πράξη τίποτε ἄλλο, λόγω τῆς ἀντικειμενικῆς κατάστασης πραγμάτων, παρά τή μετατροπή τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος σ' ἕνα τυφλό καί ἐλεεινό ἐξάρτημα τῶν φιλελευθέρων, δέν θά σήμαινε παρά τήν πλήρη προδοσία ἀπό τούς σοσιαλιστές τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου καί τῶν συμφερόντων τῆς ἐπανάστασης. Οἱ κ.κ. Νεβέντομσκι καί Γκόρν, πολύ πιθανόν δέν καταλαβαίνουν τί κάνουν. Οἱ πεποιθήσεις τέτοιων ἀνθρώπων βρίσκονται πολύ συχνά ὄχι βαθύτερα ἀπό τήν ἄκρη τῆς γλώσσας τους. Οἱ ἐπιδιώξεις τους ὅμως στήν οὐσία καταλήγουν στό νά μπεῖ τέρμα στό αὐτοτελές κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης, νά μπεῖ τέλος στή

σοσιαλδημοκρατία. Ἡ σοσιαλδημοκρατία πού καταλαβαίνει τά καθήκοντά της πρέπει νά τελειώνει μ' αὐτούς τούς κυρίους. Δυστυχῶς πολλοί σέ μᾶς καταλαβαίνουν πολύ μονόπλευρα τήν κατηγορία τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης. Πολλοί σέ μᾶς ξεχνᾶν λογουχάρη ὅτι ἡ ἐπανάσταση πρέπει νά δείξει στό προλεταριάτο — καί μόνο ἡ ἐπανάσταση εἶναι ἱκανή νά δείξει γιά πρώτη φορά στό προλεταριάτο — τί λογῆς εἶναι στήν πραγματικότητα ἡ ἀστική τάξη τῆς δοσμένης χώρας, ποιές εἶναι οἱ ιδιαίτερες ἐθνικές ἰδιομορφίες τῆς ἀστικῆς τάξης καί τῆς μικροαστικῆς τάξης στή δοσμένη ἐθνική ἀστική ἐπανάσταση. Μόνο τότε θά μπορέσει νά γίνει ὁ πραγματικός, ὁ ὀριστικός καί ὁ μαζικός ξεχωρισμός τοῦ προλεταριάτου σέ τάξη καί ἡ ἀντιπαράθεσή του σ' ὅλα τά ἀστικά κόμματα, ὅταν ἡ ἱστορία τῆς χώρας του δείξει στό προλεταριάτο ὀλόκληρη τή φυσιογνωμία τῆς ἀστικῆς τάξης σάν τάξης, σάν πολιτικοῦ συνόλου, ὅταν δείξει στό προλεταριάτο ὀλόκληρη τή φυσιογνωμία τῶν μικροαστῶν σάν στρώματος, σάν ὀρισμένου ἰδεολογικοῦ καί πολιτικοῦ μεγέθους πού ἀποκαλύπτεται καθαρά σέ μιά τέτοια ἀκριβῶς ἀνοιχτή καί πλατιά πολιτική δράση. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ἐξηγοῦμε ἀκούραστα στό προλεταριάτο τίς θεωρητικές ἀλήθειες πού ἔχουν σχέση μέ τήν οὐσία τῶν ταξικῶν συμφερόντων τῆς ἀστικῆς τάξης καί τῆς μικροαστικῆς τάξης στήν καπιταλιστική κοινωνία. Μά οἱ ἀλήθειες αὐτές τότε μόνο θά μποῦν στό αἶμα τῶν πραγματικά πλατιῶν προλεταριακῶν μαζῶν, ὅταν οἱ τάξεις αὐτές θά δοῦν καί θά καταλάβουν τή στάση τῶν κομμάτων τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τάξης, ὅταν στή σαφή ἐπίγνωση τῆς ταξικῆς τους φύσης προστεθεῖ καί ἡ ἄμεση ἀντίδραση τοῦ προλεταριακοῦ ψυχικοῦ κόσμου πρὸς τή φυσιογνωμία τῶν ἀστικῶν κομμάτων. Πουθενά ἴσως στόν κόσμο ἡ ἀστική τάξη δέν ἔδειξε στήν ἀστική ἐπανάσταση τέτοια ἀντιδραστική θηριωδία, τέτοια στενή συμμαχία μέ τήν παλιά ἐξουσία, τέτοια «ἐλευθερία» ἀπό καθετί πού μοιάζει ἔστω καί ἀπό μακριά μέ εἰλικρινή συμπάθεια πρὸς τόν πολιτισμό, τήν πρόοδο καί τή διαφύλαξη τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, ὅπως ἔδειξε σέ μᾶς. Ἄς ἀντλεῖ λοιπόν τό προλεταριάτο μας ἀπό τή ρωσική ἀστική ἐπανάσταση τριπλό μίσος πρὸς τήν ἀστική τάξη καί ἀποφασιστικότητα ν' ἀγωνιστεῖ ἐναντίον της. Πουθενά ἴσως στόν κόσμο ἡ μικροαστική τάξη, ἀρχίζοντας ἀπό τούς «λαϊκοὺς σοσιαλιστές»³² καί τούς τρουντοβίκους καί τελειώνοντας στοὺς διανοούμενους πού τρύπωσαν στή σοσιαλδημοκρατία, δέν ἔδειξε τέτοια δειλία καί ἀστάθεια

χαρακτήρα στὸν ἀγῶνα, τέτοια αἰσχρὴ ἀποχαλίνωση ὁσοναφορᾶ τὶς διαθέσεις ἀποστασίας καὶ τέτοια δουλοπρέπεια ἀπέναντι στοὺς ἥρωες τῆς ἀστικῆς μόδας ἢ τῆς ἀντιδραστικῆς βίας. Ἐάντλεϊ λοιπὸν τὸ προλεταριάτο μας ἀπὸ τὴν ἀστικὴν μας ἐπανάσταση τριπλὴ περιφρόνηση πρὸς τὴν μικροαστικὴν πλαδαρότητα καὶ ἀστάθεια. Ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ παραπέρα ἐξέλιξη τῆς ἐπανάστασός μας, ὅσεσδήποτε δύσκολες μέρες κι' ἂν ὑποχρεωθεῖ νὰ περάσει ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὸ προλεταριάτο, αὐτὸ τὸ μίσος κι' αὐτὴ ἡ περιφρόνηση θὰ συσπειρώσουν τὶς γραμμὲς του, θὰ τὸ ξεκαθαρίσουν ἀπὸ τοὺς ἀνάξιους πού ἔρχονται ἀπὸ ξένες τάξεις, θ' αὐξήσουν τὶς δυνάμεις του, θὰ τὸ ἀτσαλώσουν γιὰ νὰ καταφέρει ἐκεῖνα τὰ χτυπήματα πού μ' αὐτὰ θὰ ριχτεῖ, ὅταν θάρθει ἡ ὥρα, ἐνάντια σ' ὅλη τὴν ἀστικὴ κοινωνία.

*Γράφηκε στίς 22 τοῦ Αὐγούστου
(4 τοῦ Σεπτέμβρου) 1907*

*Δημοσιεύτηκε στίς ἀρχές τοῦ Σεπτεμβρίου 1907 στήν πρώτη συλλογὴ «Γκόλος Ζίζνι». Πετρούπολη.
Ἐπογραφή: Ν. Α.*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μὲ τὸ
κείμενο τῆς συλλογῆς.*

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ³³

Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης, πού ἔγινε φέτος τόν Αὐγούστο, ξεχώριζε γιά τήν ἀσυνήθιστη μαζικότητά του καί γιά τήν πληρότητα τῆς ἀντιπροσώπευσης. Στό συνέδριο αὐτό καί οἱ πέντε ἡπειροὶ τοῦ κόσμου ἔστειλαν ἀντιπροσώπους, πού ὁ συνολικός ἀριθμός τους ἔφτασε τούς 886. Τό συνέδριο δέν ἀποτελέσε μόνο μιά μεγαλειώδη διαδήλωση τῆς διεθνοῦς ἐνότητος τοῦ προλεταριακοῦ ἀγώνα, ἀλλά καί ἔπαιξε ἐξαιρετικά σπουδαῖο ρόλο στόν καθορισμό τῆς τακτικῆς τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων. Τό συνέδριο πῆρε γενικές ἀποφάσεις γιά μιά σειρά ζητήματα, πού ὡς τὰ σήμερα λύνονταν ἀποκλειστικά ἀπό τὰ ἴδια τὰ σοσιαλιστικά κόμματα χωριστά. Ἡ συσπείρωση τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ μιά διεθνή δύναμη ἐκφράζεται πολύ καθαρά σ' αὐτή τήν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ζητημάτων πού ἀπαιτοῦν μιά ἐνιαία ἀπό ἀποψη ἀρχῶν λύση στίς διάφορες χῶρες.

Πιό κάτω δημοσιεύουμε ὀλόκληρο τό κείμενο τῶν ἀποφάσεων τῆς Στουτγάρδης³⁴. Καί τώρα θά σταθοῦμε σύντομα στήν καθεμιά ἀπ' αὐτές τίς ἀποφάσεις γιά νά ὑπογραμμίσουμε τά κυριότερα ἐπίμαχα σημεία καί τό χαρακτήρα τῶν συζητήσεων στό συνέδριο.

Τό ἀποικιακό πρόβλημα ἀπασχόλησε ἐπανειλημμένα τὰ διεθνή συνέδρια. Ὡς τώρα οἱ ἀποφάσεις τους καταδίκασαν πάντα καί ἀμετάκλητα τήν ἀστική ἀποικιακή πολιτική, σάν πολιτική ληστείας καί βίας. Αὐτή ὅμως τή φορά ἡ σύνθεση τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συνεδρίου ἦταν τέτοια, πού κυριάρχησαν σ' αὐτή τὰ ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα μέ ἐπικεφαλῆς τόν ὀλλανδό Βάν Κόλ. Στό σχέδιο ἀπόφασης μπῆκε ἡ φράση ὅτι τό συνέδριο δέν καταδικάζει καταρχήν κάθε ἀποικιακή πολιτική καί ὅτι μέσα σ' ἓνα σοσιαλιστικό καθεστῶς ἡ πολιτική αὐτή μπορεῖ νά παίξει ἐκπολιτιστικό ρόλο. Ἡ μειοψηφία τῆς

ἐπιτροπῆς (ὁ γερμανὸς Λέντεμπουργ, οἱ πολωνοὶ καὶ οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες καὶ πολλοὶ ἄλλοι), διαμαρτυρήθηκε ἔντονα καὶ ζήτησε νὰ μὴ γίνῃ δεκτὴ αὐτὴ ἢ ἄποψη. Τὸ ζήτημα μπῆκε τότε στό συνέδριο καὶ οἱ δυνάμεις τῶν δύο ρευμάτων ἰσοφάρισαν σέ τέτοιο βαθμὸ πού ὁ ἀγῶνας ἀναψε μέ πρωτοφανέρωτο πάθος.

Οἱ ὀπορτουμιστὲς συσπειρώθηκαν γύρω ἀπὸ τὸν Βάν Κόλ. Ὁ Μπέρνσταϊν καὶ ὁ Ντάβιντ ἐξονόματος τῆς πλειοψηφίας τῆς γερμανικῆς ἀντιπροσωπείας μιλοῦσαν ὑπὲρ τῆς ἀναγνώρισης τῆς «σοσιαλιστικῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς» καὶ κατακεραύνωναν τοὺς ριζοσπάστες, κατηγορώντας τους ὅτι ἡ πολιτικὴ τους τῆς ἀρνήσεως εἶναι πολιτικὴ στείρα, ὅτι δέν καταλαμβάνουν τὴ σημασία τῶν μεταρρυθμίσεων, ὅτι δέν διαθέτουν ἕνα πρακτικὸ πρόγραμμα πάνω στό ἀποικιακὸ ζήτημα κτλ. Ἐσ σημειωθεῖ ὅτι ἐνάντια στήν ἄποψη αὐτὴ τάχθηκε καὶ ὁ Κάουτσκι πού ἀναγκάστηκε νὰ παρακαλέσει τὸ συνέδριο νὰ ἐκφραστεῖ κατὰ τῆς πλειοψηφίας τῆς γερμανικῆς ἀντιπροσωπείας. Πολύ σωστά, τόνισε ὁ Κάουτσκι, δέν μπαίνει κἀν ζήτημα ἀρνήσεως τοῦ ἀγῶνα γιὰ μεταρρυθμίσεις: στά ὑπόλοιπα σημεία τῆς ἀπόφασης, πού δέν προκάλεσαν καμιὰ διαφωνία, γίνεται λόγος γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα μέ πολύ μεγάλη σαφήνεια. Τὸ ζήτημα εἶναι, ἂν πρέπει ἢ ὄχι νὰ κάνουμε ὑποχωρήσεις ἀπέναντι στό σύγχρονο καθεστῶς τῆς ἀστικῆς ληστείας καὶ βίας. Ἡ σημερινὴ ἀποικιακὴ πολιτικὴ μπαίνει γιὰ συζήτηση μπροστὰ στό συνέδριο καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτὴ στηρίζεται σέ μιὰν ἀπροκάλυπτη ὑποδούλωση πρωτόγονων ἀνθρώπων: Ἡ ἀστικὴ τάξη δηλαδὴ μπάζει οὐσιαστικὰ τὴ δουλεία στίς ἀποικίες, ὑποβάλλει τοὺς ἰθαγενεῖς σέ ἀπίστευτους ἐξευτελισμούς καὶ βία, «ἐκπολιτίζουντάς» τους μέ τὴ διάδοση τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ τῆς σύφιλης. Καὶ μέσα σέ μιὰ τέτοια κατάσταση πραγμάτων, τὸ νὰ βρίσκονται σοσιαλιστὲς πού νὰ ὑποστηρίζουν μέ ὑπεκφυγές ὅτι εἶναι δυνατό ν' ἀναγνωριστεῖ ἀπὸ ἄποψη ἀρχῶν ἢ ἀποικιακὴ πολιτικὴ, αὐτὸ θὰ σήμαινε ὅτι περνᾶμε ἀνοιχτὰ στήν ἀστικὴ ἄποψη. Θὰ σήμαινε ὅτι κάνουμε ἀποφασιστικὸ βῆμα πρὸς τὴν ὑποταγὴ τοῦ προλεταριάτου στήν ἀστικὴ ἰδεολογία, στὸν ἀστικὸ ἰμπεριαλισμὸ πού τώρα ἰδιαίτερα σηκώνει ἀλαζονικά τὸ κεφάλι του.

Ἡ πρόταση τῆς ἐπιτροπῆς καταψηφίστηκε στό συνέδριο μέ 128 ψήφους ἔναντι 108, μέ 10 ἀποχές (Ἑλβετία). Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι γιὰ πρώτη φορά κατὰ τὴν ψηφοφορίαν τῆς Στουτγάρδης δόθηκε στά διάφορα ἔθνη διαφορετικὸς ἀριθμὸς

ψήφων, από είκοσι ψήφους (τά μεγάλα έθνη, μέσα σ' αυτά και ή Ρωσία) ώς δύο (Λουξεμβούργο). 'Ο συνολικός αριθμός τών ψήφων τών μικρών έθνών, πού είτε δέν εφαρμόζουν αποικιακή πολιτική είτε υποφέρουν απ' αυτήν, ξεπέρασε τούς ψήφους τών κρατών πού μόλυναν ώς ένα βαθμό ακόμη και τό προλεταριάτο μέ τό πάθος για κατακτήσεις.

'Η ψηφοφορία πάνω στό αποικιακό πρόβλημα έχει πολύ μεγάλη σημασία. Πρώτο, αποκαλύφθηκε έδω εξαιρετικά ανάγλυφα ό σοσιαλιστικός όπορτουνισμός πού υποκύπτει εύκολα στην αστική διαφθορά. Δεύτερο, εκδηλώθηκε έδω ένα αρνητικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του εύρωπαϊκού εργατικού κινήματος πού μπορεί νά φέρει όχι μικρή ζημιά στην υπόθεση του προλεταριάτου και πού γιαυτό αξίζει σοβαρά νά προσεχτεί. 'Ο Μάρξ ανάφερε επανειλημμένα ένα απόφθεγμα του Σισμόντι πού έχει τεράστια σημασία. Οί προλετάριοι του αρχαίου κόσμου, λέει αυτό τό απόφθεγμα, ζούσαν σέ βάρος τής κοινωνίας. 'Η σύγχρονη κοινωνία ζει σέ βάρος τών προλεταρίων³⁵.

'Η τάξη τών άπόρων, όχι όμως τών εργαζομένων, δέν είναι σέ θέση ν' ανατρέψει τούς εκμεταλλευτές. Μόνο τό προλεταριάτο πού συντηρεί όλη τήν κοινωνία έχει τή δύναμη νά πραγματοποιήσει τή σοσιαλιστική επανάσταση. Και νά, ή εκτεταμένη αποικιακή πολιτική είχε σαν αποτέλεσμα νά βρεθεί ενμέρει ό εύρωπαϊος προλετάριος σέ τέτοια κατάσταση, πού νά μή συντηρεί αυτός μέ τή δουλιά του τήν κοινωνία όλόκληρη, αλλά νά τή συντηρούν μέ τή δουλιά τους σχεδόν οί σκλαβωμένοι ιθαγενείς τών αποικιών. 'Η άγγλική κεφαλαιοκρατία, λογουχάρη, έχει περισσότερα έσοδα από τίς δεκάδες και εκατοντάδες εκατομμύρια του πληθυσμού τών 'Ινδιών και τών άλλων αποικιών της, παρά από τούς άγγλους εργάτες. Μέσα σέ τέτοιες συνθήκες δημιουργείται σέ όρισμένες χώρες ή ύλική, ή οικονομική βάση για νά μολυνθεί τό προλεταριάτο τής μιās είτε τής άλλης χώρας μέ τόν αποικιακό σωβινισμό. Αυτό ίσως νά είναι μόνο παροδικό φαινόμενο, παρ' όλα αυτά όμως πρέπει νά αποκτήσουμε σαφή συνείδηση του κακού, νά καταλάβουμε ποιές είναι οί αίτίες του, για νά μπορέσουμε νά συσπειρώσουμε τό προλεταριάτο όλων τών χωρών για τόν άγώνα ενάντια σ' αυτό τόν όπορτουνισμό. Και ό άγώνας αυτός θά οδηγήσει αναπόφευκτα στη νίκη, γιατί τά «προνομιούχα» έθνη αποτελούν όλο και μικρότερο μέρος μέσα στό συνολικό αριθμό τών καπιταλιστικών έθνών.

Τό πρόβλημα τῶν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων τῆς γυναίκας δέν προκάλεσε σχεδόν καμιά συζήτηση μέσα στό συνέδριο. Βρέθηκε μόνο μιά ἀγγλίδα ἀπό τήν ἄκρα ὀπορτουμιστική ἀγγλική «Φαβιανή Ἑταιρία»³⁶, πού ἀποπειράθηκε νά ὑποστηρίξει τήν ἄποψη ὅτι ἐπιτρέπεται στούς σοσιαλιστές νά κάνουν ἀγῶνα γιά περιορισμένο ἐκλογικό δικαίωμα στίς γυναῖκες, δηλ. ὄχι γιά γενικό δικαίωμα, ἀλλά ὑπό ὄρους. Ἡ φαβιανή ἔμεινε ὀλομόναχη. Ἡ βαθύτερη οὐσία τῶν ἀπόψεών της εἶναι ἀπλή: οἱ κυρίες δηλαδή τῆς ἀγγλικῆς ἀστικῆς τάξης ἐλπίζουν ν' ἀποκτήσουν γιά τόν ἑαυτό τους ἐκλογικά δικαιώματα, χωρίς τά δικαιώματα αὐτά νά ἐπεκταθοῦν καί στό γυναικεῖο προλεταριάτο.

Στή Στουτγάρδη, ταυτόχρονα μέ τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο, ἔγινε μέσα στό ἴδιο κτίριο καί ἡ πρώτη διεθνῆς σοσιαλιστική συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν. Στή συνδιάσκεψη αὐτή καί στήν ἐπιτροπή τοῦ συνεδρίου κατά τή συζήτηση τῆς ἀπόφασης ἔγιναν ἐνδιαφέρουσες κι' ἔντονες συζητήσεις ἀνάμεσα στούς γερμανούς καί στούς αὐστριακούς σοσιαλδημοκράτες. Οἱ τελευταῖοι, παλεύοντας γιά τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, ἔβαζαν σέ δεύτερη κάπως μοῖρα τό αἴτημα τῆς ἰσοτιμίας τῆς γυναίκας μέ τόν ἄνδρα, δηλαδή, ξεκινώντας ἀπό στενό πρακτικισμό ὑπογράμμιζαν σάν ἀπαίτησή τους τό ἐκλογικό δικαίωμα τῶν ἀνδρῶν καί ὄχι τό καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα. Στούς λόγους τους ἡ Τσέτκιν καί οἱ ἄλλοι γερμανοί σοσιαλδημοκράτες ὑπόδειξαν, καί πολύ δίκαια, στούς αὐστριακούς ὅτι δέν ἐνεργοῦσαν σωστά καί ὅτι ἐξασθενίζαν τή δύναμη τοῦ μαζικοῦ κινήματος μέ τό νά μὴν προβάλλουν μ' ὄλη τήν ἀποφασιστικότητα τό αἴτημα παροχῆς ἐκλογικοῦ δικαιώματος ὄχι μόνο στούς ἄνδρες, ἀλλά καί στίς γυναῖκες. Τά τελευταῖα λόγια τῆς ἀπόφασης τῆς Στουτγάρδης («πρέπει νά προβάλλουμε τό αἴτημα τοῦ καθολικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ταυτόχρονα καί γιά τούς ἄντρες καί γιά τίς γυναῖκες») ἔχουν ἀναμφισβήτητα σχέση μ' αὐτό τό ἐπεισόδιο πού δείχνει τόν ὑπερβολικό «πρακτικισμό» πού παρουσιάστηκε στήν ἱστορία τοῦ αὐστριακοῦ ἐργατικοῦ κινήματος.

Γιά μᾶς τούς ρώσους ἔχει ἐξαιρετικά μεγάλη σημασία ἡ ἀπόφαση γιά τίς σχέσεις ἀνάμεσα στά σοσιαλιστικά κόμματα καί στά ἐπαγγελματικά συνδικάτα. Τό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Στοκχόλμη τάχθηκε ὑπέρ τῶν ἀκομματικῶν συνδικάτων, κι' ἔτσι ἀποδέχτηκε τήν ἄποψη τῆς οὐδετερότητας. Τήν ἴδια ἀκριβῶς ἄποψη ὑποστήριζαν πάντα οἱ δικοί μας ἀκομματι-

κοί δημοκράτες, οί μπερνσταϊνικοί καί οί έσέροι. 'Αντίθετα, τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου πρόβαλε ἄλλη ἀρχή, δηλαδή τήν προσέγγιση τῶν συνδικάτων μέ τό κόμμα μέχρι καί τήν ἀναγνώριση τῶν συνδικάτων (κάτω ἀπό ὀρισμένες συνθήκες) σάν κομματικῶν. Στή Στουτγάρδη τό σοσιαλδημοκρατικό ὑπομῆμα τοῦ ρωσικοῦ τμήματος (οί σοσιαλιστές κάθε χώρας συγκροτοῦν ξεχωριστά τμήματα στά διεθνή συνέδρια) διασπάστηκε κατά τή συζήτηση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος (στά ὑπόλοιπα ζητήματα δέν ἔγινε διάσπαση). Καί συγκεκριμένα ὁ Πλεχάνοφ ὑπεράσπισε καταρχήν τήν οὐδετερότητα. Ὁ μπολσεβίκος Βόϊνοφ ὑπεράσπισε τήν ἀντίθετη στήν οὐδετερότητα ἄποψη τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου καί τῆς ἀπόφασης πού πάρθηκε στό Βέλγιο (ἡ ὁποία δημοσιεύτηκε μαζί μέ τήν ἔκθεση τοῦ Ντέ-Μπροῦκερ στό ὑλικό τοῦ συνεδρίου. Ἡ ἔκθεση αὐτή θά βγεῖ σέ λίγο στή ρωσική γλώσσα). Ἡ Κλ. Τσέτκιν πολύ σωστά παρατήρησε στήν ἐφημερίδα της «Die Gleichheit»³⁷, ὅτι τά ἐπιχειρήματα τοῦ Πλεχάνοφ ὑπέρ τῆς οὐδετερότητας ἦταν ἐξίσου ἄστοχα, ὅπως καί τά ἐπιχειρήματα τῶν γάλλων. Καί ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης, ὅπως πολύ σωστά τόνισε ὁ Κάουτσκι καί ὅπως θά πειστεῖ καί ὁ καθένας πού θά τή διαβάσει προσεκτικά, βάζει τέρμα στήν καταρχήν ἀναγνώριση τῆς «οὐδετερότητας». Ἡ ἀπόφαση αὐτή δέν μιλά καθόλου γιά οὐδετερότητα ἢ ἀκομματικότητα τῶν συνδικάτων. Ἀντίθετα, ἡ ἀπόφαση ἀναγνωρίζει μέ ἀπόλυτη σαφήνεια ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά δημιουργηθοῦν στενοί δεσμοί ἀνάμεσα στά συνδικάτα καί στό σοσιαλιστικό κόμμα καί νά δυναμώσουν αὐτοί οἱ δεσμοί.

Ἡ ἀπόφαση τοῦ ΣΔΕΚΡ τοῦ Λονδίνου σχετικά μέ τά ἐπαγγελματικά συνδικάτα στηρίζεται τώρα πάνω σέ γερά θεμέλια ἀρχῶν, στήν ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης. Ἡ ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης καθορίζει γενικά καί γιά ὅλες τίς χῶρες ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά δημιουργηθοῦν γεροί καί στενοί δεσμοί ἀνάμεσα στά συνδικάτα καί στό σοσιαλιστικό κόμμα, καί ἡ ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου τονίζει ὅτι μορφή αὐτῆς τῆς σύνδεσης γιά τή Ρωσία πρέπει νά εἶναι, κάτω ἀπό εὐνοϊκές συνθήκες, ἡ κομματικότητα τῶν συνδικάτων καί ὅτι ἐκεῖ πρέπει νά τείνει ἡ δράση τῶν μελῶν τοῦ κόμματος.

Ἄς σημειώσουμε ὅτι ἡ ἀρχή τῆς οὐδετερότητας ἀποκάλυψε τίς ἐπιζήμιες πλευρές της στή Στουτγάρδη μέ τό γεγονός ὅτι ἡ μισή γερμανική ἀντιπροσωπεία, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συνδικάτων, ἐπέμεναν μέ τόν πιό κατηγορηματικό τρόπο

στήν όπορτουνιστική άποψη. Γιαυτό στό Ήσσεν, λογουχάρη, οί γερμανοί ήταν ένάντια στόν Βάν Κόλ (στό Ήσσεν έγινε συνέδριο μόνο του κόμματος και όχι τών συνδικάτων), ένώ στή Στουτγάρδη υπέρ του Βάν Κόλ. Τό κήρυγμα τής ουδετερότητας έφερε στήν πραγματικότητα επιζήμιους καρπούς στή Γερμανία, γιατί έπαιξε τό παιχνίδι του όπορτουνισμού μέσα στή σοσιαλδημοκρατία. Αυτό τό γεγονός από δω και μπρός δέν μπορεί νά τό παραγνωρίζει κανείς και πρέπει ιδιαίτερα νά τό έχουμε υπόψη μας στή Ρωσία, όπου είναι πάρα πολλοί οί αστικοδημοκράτες συμβουλάτορες του προλεταριάτου που του συνιστούν τήν «ουδετερότητα» του συνδικαλιστικού κινήματος.

Θά ποϋμε λίγα λόγια σχετικά μέ τήν άπόφαση για τον έκπατρισμό και τή μετανάστευση. Και στό ζήτημα αυτό στήν επιτροπή έγινε προσπάθεια νά υποστηριχτούν οί στενές συντεχνιακές άπόψεις και ν' απαγορευτεί ή μετανάστευση εργατών από τίς καθυστερημένες χώρες (τών κούληδων από τήν Κίνα κτλ.). Είναι άκριβώς τό ίδιο πνεϋμα του άριστοκρατισμού μέσα στους προλετάριους μερικων «πολιτισμένων» χωρων, που βγάζουν όρισμένα κέρδη από τήν προνομιακή θέση τους και γι' αυτό έχουν τήν τάση νά ξεχνάνε τίς απαιτήσεις τής διεθνους ταξικης αλληλεγγύης. Μέσα στό ίδιο τό συνέδριο δέν βρέθηκαν υπερασπιστές αυτής τής συντεχνιακής και μικροαστικης στενότητας αντιλήψεων. Η άπόφαση ανταποκρίνεται άπόλυτα στις απαιτήσεις τής επαναστατικης σοσιαλδημοκρατίας.

Και τώρα άς περάσουμε στήν τελευταία και ίσως τή σπουδαιότερη άπόφαση του συνεδρίου: Πάνω στό ζήτημα του αντιμιλιταρισμού. Ο περιβόητος Έρβέ, που έκανε πολύ ντόρο στή Γαλλία και στήν Ευρώπη, υπεράσπισε πάνω σ' αυτό τό ζήτημα μία μισοαναρχική άποψη, μέ τήν άφελή πρόταση που έκανε «ν' απαντήσουμε» σε κάθε πόλεμο μέ τήν άπεργία και τήν εξέγερση. Ο Έρβέ δέν καταλάβαινε από τό ένα μέρος, ότι ο πόλεμος είναι τό αναγκαίο προϊόν του καπιταλισμού και τό προλεταριάτο δέν μπορεί ν' άρνηθει νά πάρει μέρος σ' έναν επαναστατικό πόλεμο, γιατί τέτοιοι πόλεμοι μπορεί νά γίνουν και τέτοιοι πόλεμοι έγιναν στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Από τό άλλο μέρος, δέν καταλάβαινε ότι ή δυνατότητα «ν' απαντήσουμε» στον πόλεμο εξαρτάται από τό χαρακτήρα τής κρίσης που προκαλεί αυτός ο πόλεμος. Στενά συνδεμένο μ' αυτούς τούς όρους είναι και τό ζήτημα τής εκλογής των μέ-

σων πάλης, καί ἡ πάλη αὐτή πρέπει ν' ἀποβλέπει (αὐτό εἶναι τό τρίτο σημεῖο τῶν παρανοήσεων ἢ τῆς ἀπερισκεψίας τοῦ ἐρβεϊσμοῦ) στήν ἀντικατάσταση τοῦ καπιταλισμοῦ μέ τό σοσιαλισμό καί ὄχι ἀπλῶς στήν ἀντικατάσταση τοῦ πολέμου μέ τήν εἰρήνη. Ἡ οὐσία δέν εἶναι νά ἐμποδίσουμε ἀπλῶς τό ξέσπασμα τοῦ πολέμου, ἀλλά νά ἐκμεταλλευτοῦμε τήν κρίση πού γεννᾷ ὁ πόλεμος γιά νά ἐπιταχύνουμε τό γκρέμισμα τῆς ἀστικής τάξης. Ὡστόσο, πίσω ἀπ' ὅλους τούς μισοαναρχικούς παραλογισμούς τοῦ ἐρβεϊσμοῦ κρύβεται ἕνα πρακτικά σωστό ὑπόβαθρο: νά δόσουμε ὠθηση στό σοσιαλισμό μέ τήν ἔννοια νά μήν περιορίζομαστε στά κοινοβουλευτικά μόνο μέσα πάλης, γιά ν' ἀναπτύξουμε μέσα στίς μάζες τή συνείδηση ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά χρησιμοποιοῦνται ἐπαναστατικές μέθοδοι δράσης σέ σχέση μέ τίς κρίσεις ἐκεῖνες πού φέρνει μαζί του ἀναπόφευκτα ὁ πόλεμος, τέλος μέ τήν ἔννοια νά διαδόσουμε πιά ζωντανά μέσα στίς μάζες τή συνείδηση τῆς διεθνούς ἀλληλεγγύης τῶν ἐργατῶν καί τῆς ψευτιᾶς τοῦ ἀστικοῦ πατριωτισμοῦ.

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Μπέμπελ, πού τήν πρότειναν οἱ γερμανοί καί πού σ' ὅλα τά οὐσιαστικά της σημεῖα συνταυτιζόταν μέ τήν ἀπόφαση τοῦ Γκέντ, ἔπασχε ἀκριβῶς ἀπό τό μειονέκτημα ὅτι δέν περιεῖχε καμιάν ὑπόδειξη σχετικά μέ τά καθήκοντα τῆς ἄμεσης δράσης τοῦ προλεταριάτου. Αὐτό ἔδωσε τή δυνατότητα νά διαβάσουν τίς ὀρθόδοξες θέσεις τοῦ Μπέμπελ μέσα ἀπό ὀπορτουνιστικά ματογυάλια. Ὁ Φόλμαρ μετᾶτρεψε ἀμέσως αὐτή τή δυνατότητα σέ πραγματικότητα.

Καί γι' αὐτό ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καί οἱ ρῶσοι ἀντιπρόσωποι τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἔκαναν τίς τροποποιήσεις τους στήν ἀπόφαση τοῦ Μπέμπελ. Οἱ τροποποιήσεις αὐτές 1) ἔλεγαν ὅτι ὁ μιλιταρισμός εἶναι τό κυριότερο ὄργανο τῆς ταξικῆς καταπίεσης, 2) τόνιζαν τό καθήκον τῆς ζύμωσης μέσα στή νεολαία, 3) ὑπογράμμιζαν τό καθήκον τῆς σοσιαλδημοκρατίας ὄχι μόνο ν' ἀγωνιστεῖ ἐνάντια στό ξέσπασμα τῶν πολέμων ἢ γιά νά σταματήσουν τό γρηγορότερο οἱ πόλεμοι, πού θά ἄρχιζαν ἤδη, ἀλλά καί νά ἐκμεταλλευτεῖ τήν κρίση πού δημιουργεῖ ὁ πόλεμος, γιά νά ἐπιταχύνει τήν πτώση τῆς ἀστικής τάξης.

Ἡ ὑποεπιτροπή (πού ἐκλέχτηκε ἀπό τήν Ἐπιτροπή γιά τό ζήτημα τοῦ ἀντιμιλιταρισμοῦ) συμπεριέλαβε ὅλες αὐτές τίς τροποποιήσεις στήν ἀπόφαση τοῦ Μπέμπελ. Παράλληλα ὁ Ζωρές πρότεινε ἕνα πετυχημένο σχέδιο: ἀντί ν' ἀναφέρονται τά μέσα πάλης (ἀπεργίες, ἐξέγερση) ν' ἀναφερθοῦν ἱστορικά

παραδείγματα από τόν άγώνα τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στόν πόλεμο, ἀρχίζοντας ἀπό τίς διαδηλώσεις στήν Εὐρώπη ὡς τήν ἐπανάσταση τῆς Ρωσίας. Ἀποτέλεσμα ὅλης αὐτῆς τῆς ἐπεξεργασίας ἦταν νά βγεῖ μιά ἀπόφαση, — εἶναι ἀλήθεια μακροσκελέστατη, ὅμως πραγματικά πλούσια σέ σκέψεις — πού τονίζει μέ ἀκρίβεια τά καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου. Στήν ἀπόφαση αὐτή συνδυάζεται ἡ αὐστηρότητα τῆς ὀρθόδοξης, δηλ. τῆς μοναδικά ἐπιστημονικῆς, μαρξιστικῆς ἀνάλυσης μέ τή σύσταση στά ἐργατικά κόμματα νά χρησιμοποιοῦν τά πιο ἀποφασιστικά κι' ἐπαναστατικά μέτρα πάλης. Δέν ἐπιτρέπεται νά διαβάξει κανείς αὐτή τήν ἀπόφαση μέ τόν τρόπο τοῦ Φόλμαρ, ὅπως ἐπίσης δέν ἐπιτρέπεται καί νά τήν περιλάβει μέσα στά πιο στενά πλαίσια τοῦ ἀφελοῦς ἐρβεῖσμοῦ.

Σέ γενικές γραμμές τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης ἀντιπαράθεσε κατά τρόπο ἀνάγλυφο, σέ μιά ὁλόκληρη σειρά σπουδαιότατα ζητήματα, τήν ἐπαναστατική πτέρυγα τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας στήν ὀπορτουνιστική κι' ἔλυσε αὐτά τά ζητήματα στό πνεῦμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ. Οἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ τοῦ συνεδρίου, φωτισμένες ἀπό τίς συζητήσεις πού ἔγιναν στό συνέδριο, πρέπει νά γίνουν ὁ μόνιμος σύντροφος κάθε προπαγανδιστῆ καί διαφωτιστῆ. Ἡ ἐνότητα τῆς τακτικῆς καί ἡ ἐνότητα τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν προλεταρίων ὅλων τῶν χωρῶν θά προωθήσουν πάρα πολύ τό ἔργο πού ἔγινε στή Στουτγάρδη.

*Γράφτηκε στά τέλη τοῦ Αὐγούστου-
ἀρχές τοῦ Σεπτεμβρίου 1907*

*Δημοσιεύτηκε στίς 20 τοῦ Ὀκτώβριου
1907 στήν ἐφημερίδα «Προλετάρι»,
ἀρ. φύλ. 17*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΗΣ
ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ «ΓΙΑ ΤΟ ΜΙΛΙΤΑΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ»

Γι' αυτό τό λόγο, τό συνέδριο, παίρνοντας υπόψη τόν ταξικό χαρακτήρα τῆς ἀστικής κοινωνίας, θεωρεῖ ὅτι καθῆκον τῆς ἐργατικῆς τάξης καί ιδιαίτερα τῶν ἀντιπροσώπων τῆς στά κοινοβούλια εἶναι ν' ἀγωνίζονται μέ ὅλες τους τίς δυνάμεις ἐνάντια στήν κατακτητική πολιτική τῶν κρατῶν, ἀρνούμενοι νά ψηφίσουν ἀκόμη καί πιστώσεις γιά τό σκοπό αὐτό, καί νά δροῦν ἔτσι ὥστε νά διαπαιδαγωγεῖται ἡ νεολαία τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ τό πνεῦμα τοῦ σοσιαλισμοῦ καί νά ἔχει ἐπίγνωση τῆς ἀδελφосύνης τῶν λαῶν*).

...

*) Στή ρωσική τροποποίηση ὑπῆρχε καί ἡ ἐξῆς θέση: «ἔτσι πού νά μήν τολμοῦν οἱ κυρίαρχες τάξεις νά τή χρησιμοποιοῦν (τή νεολαία) σάν ὄργανο γιά τή στερέωση τῆς ταξικῆς κυριαρχίας τους ἐνάντια στό ἀγωνιζόμενο προλεταριάτο». Ἡ ἐπιτροπή ἔβγαλε ἀπό μέσα τή φράση αὐτή ὄχι γιατί ὑπῆρχε κανένας πού ἀπό ἄποψη ἀρχῶν δέν συμφωνοῦσε μ' αὐτή, ἀλλά γιατί οἱ γερμανοί τή θεωροῦσαν παράνομη πού μποροῦσε νά δόσει ἀφορμή γιά τή διάλυση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν γερμανικῶν ὀργανώσεων. Τό βασικό νόημα τῆς ἀντίστοιχης περιόδου τῆς ἀπόφασης δέν ἄλλαξε ἀπ' αὐτή τήν περικοπή.

...

Σέ περίπτωση κινδύνου πολέμου ἡ ἐργατική τάξη καί οἱ κοινοβουλευτικοί ἀντιπρόσωποί της στίς ἐνδιαφερόμενες χῶρες εἶναι ὑποχρεωμένοι, χρησιμοποιώντας τήν ὑποστήριξη τοῦ Διεθοῦς γραφείου, νά κάνουν ὅ,τι μποροῦν γιά νά ἐμποδίσουν τήν κήρυξη τοῦ πολέμου μέ ὅλα τά μέσα πού θεωροῦν σκόπιμα, καί πού τό εἶδος τους ἐξαρτᾶται ἀπό τό βαθμό ὄξυνσης τῆς ταξικῆς πάλης καί τῆς γενικῆς πολιτικῆς κατάστασης*).

*) Ἡ ρωσική τροποποίηση ἔλεγε ὅτι τά μέσα αὐτά (γιά τήν παρεμπόδιση τοῦ πολέμου) ἀλλάζουν καί δυναμώνουν (sich

ändern und steigern) ανάλογα με τήν ὄξυνση τῆς ταξικῆς πάλης κτλ. Ἡ ἐπιτροπή ἔβγαλε τό «δυναμώνουν» καί ἄφησε μόνο τό «ἀλλάζουν».

Γράφτηκε τό δεύτερο δεκαπενθήμερο
τοῦ Αὐγούστου 1907

Δημοσιεύτηκε στίς ἀρχές τοῦ
Σεπτέμβρη 1907 στήν πρώτη
συλλογή «Γκόλος Ζίζνι».
Πετρούπολη

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς συλλογῆς

---

1. The first part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee. The names are listed in alphabetical order, and the addresses are listed below each name. The list includes the following names and addresses:

Name	Address
Mr. A. B. C.	123 Main St., New York, N.Y.
Mr. D. E. F.	456 Elm St., Boston, Mass.
Mr. G. H. I.	789 Oak St., Chicago, Ill.
Mr. J. K. L.	101 Pine St., Philadelphia, Pa.
Mr. M. N. O.	202 Cedar St., Washington, D.C.
Mr. P. Q. R.	303 Birch St., San Francisco, Calif.
Mr. S. T. U.	404 Spruce St., Portland, Me.
Mr. V. W. X.	505 Fir St., Seattle, Wash.
Mr. Y. Z. A.	606 Willow St., Denver, Colo.
Mr. B. C. D.	707 Ash St., Minneapolis, Minn.
Mr. E. F. G.	808 Hickory St., St. Louis, Mo.
Mr. H. I. J.	909 Sycamore St., Kansas City, Mo.
Mr. K. L. M.	1010 Magnolia St., New Orleans, La.
Mr. N. O. P.	1111 Dogwood St., Savannah, Ga.
Mr. Q. R. S.	1212 Redwood St., San Jose, Calif.
Mr. T. U. V.	1313 Cypress St., Los Angeles, Calif.
Mr. W. X. Y.	1414 Juniper St., Salt Lake City, Utah.
Mr. Z. A. B.	1515 Fir St., Phoenix, Ariz.
Mr. C. D. E.	1616 Spruce St., Albuquerque, N.M.
Mr. F. G. H.	1717 Pine St., Las Vegas, Nev.
Mr. I. J. K.	1818 Cedar St., Reno, Nev.
Mr. L. M. N.	1919 Birch St., Sacramento, Calif.
Mr. O. P. Q.	2020 Willow St., Fresno, Calif.
Mr. R. S. T.	2121 Ash St., Modesto, Calif.
Mr. U. V. W.	2222 Hickory St., Stockton, Calif.
Mr. X. Y. Z.	2323 Sycamore St., Yuba City, Calif.
Mr. A. B. C.	2424 Magnolia St., Marysville, Calif.
Mr. D. E. F.	2525 Dogwood St., Eureka, Calif.
Mr. G. H. I.	2626 Redwood St., Ukiah, Calif.
Mr. J. K. L.	2727 Cypress St., Redding, Calif.
Mr. M. N. O.	2828 Juniper St., Weaverville, Calif.
Mr. P. Q. R.	2929 Fir St., Yreka, Calif.
Mr. S. T. U.	3030 Spruce St., Orland, Calif.
Mr. V. W. X.	3131 Pine St., Colusa, Calif.
Mr. Y. Z. A.	3232 Cedar St., Knights Landing, Calif.
Mr. B. C. D.	3333 Birch St., Suisun, Calif.
Mr. E. F. G.	3434 Willow St., Vallejo, Calif.
Mr. H. I. J.	3535 Ash St., Fairfield, Calif.
Mr. K. L. M.	3636 Hickory St., Sausalito, Calif.
Mr. N. O. P.	3737 Sycamore St., Tiburon, Calif.
Mr. Q. R. S.	3838 Magnolia St., San Anselmo, Calif.
Mr. T. U. V.	3939 Dogwood St., San Francisco, Calif.
Mr. W. X. Y.	4040 Redwood St., San Francisco, Calif.
Mr. Z. A. B.	4141 Cypress St., San Francisco, Calif.
Mr. C. D. E.	4242 Juniper St., San Francisco, Calif.
Mr. F. G. H.	4343 Fir St., San Francisco, Calif.
Mr. I. J. K.	4444 Spruce St., San Francisco, Calif.
Mr. L. M. N.	4545 Pine St., San Francisco, Calif.
Mr. O. P. Q.	4646 Cedar St., San Francisco, Calif.
Mr. R. S. T.	4747 Birch St., San Francisco, Calif.
Mr. U. V. W.	4848 Willow St., San Francisco, Calif.
Mr. X. Y. Z.	4949 Ash St., San Francisco, Calif.
Mr. A. B. C.	5050 Hickory St., San Francisco, Calif.
Mr. D. E. F.	5151 Sycamore St., San Francisco, Calif.
Mr. G. H. I.	5252 Magnolia St., San Francisco, Calif.
Mr. J. K. L.	5353 Dogwood St., San Francisco, Calif.
Mr. M. N. O.	5454 Redwood St., San Francisco, Calif.
Mr. P. Q. R.	5555 Cypress St., San Francisco, Calif.
Mr. S. T. U.	5656 Juniper St., San Francisco, Calif.
Mr. V. W. X.	5757 Fir St., San Francisco, Calif.
Mr. Y. Z. A.	5858 Spruce St., San Francisco, Calif.
Mr. B. C. D.	5959 Pine St., San Francisco, Calif.
Mr. E. F. G.	6060 Cedar St., San Francisco, Calif.
Mr. H. I. J.	6161 Birch St., San Francisco, Calif.
Mr. K. L. M.	6262 Willow St., San Francisco, Calif.
Mr. N. O. P.	6363 Ash St., San Francisco, Calif.
Mr. Q. R. S.	6464 Hickory St., San Francisco, Calif.
Mr. T. U. V.	6565 Sycamore St., San Francisco, Calif.
Mr. W. X. Y.	6666 Magnolia St., San Francisco, Calif.
Mr. Z. A. B.	6767 Dogwood St., San Francisco, Calif.
Mr. C. D. E.	6868 Redwood St., San Francisco, Calif.
Mr. F. G. H.	6969 Cypress St., San Francisco, Calif.
Mr. I. J. K.	7070 Juniper St., San Francisco, Calif.
Mr. L. M. N.	7171 Fir St., San Francisco, Calif.
Mr. O. P. Q.	7272 Spruce St., San Francisco, Calif.
Mr. R. S. T.	7373 Pine St., San Francisco, Calif.
Mr. U. V. W.	7474 Cedar St., San Francisco, Calif.
Mr. X. Y. Z.	7575 Birch St., San Francisco, Calif.
Mr. A. B. C.	7676 Willow St., San Francisco, Calif.
Mr. D. E. F.	7777 Ash St., San Francisco, Calif.
Mr. G. H. I.	7878 Hickory St., San Francisco, Calif.
Mr. J. K. L.	7979 Sycamore St., San Francisco, Calif.
Mr. M. N. O.	8080 Magnolia St., San Francisco, Calif.
Mr. P. Q. R.	8181 Dogwood St., San Francisco, Calif.
Mr. S. T. U.	8282 Redwood St., San Francisco, Calif.
Mr. V. W. X.	8383 Cypress St., San Francisco, Calif.
Mr. Y. Z. A.	8484 Juniper St., San Francisco, Calif.
Mr. B. C. D.	8585 Fir St., San Francisco, Calif.
Mr. E. F. G.	8686 Spruce St., San Francisco, Calif.
Mr. H. I. J.	8787 Pine St., San Francisco, Calif.
Mr. K. L. M.	8888 Cedar St., San Francisco, Calif.
Mr. N. O. P.	8989 Birch St., San Francisco, Calif.
Mr. Q. R. S.	9090 Willow St., San Francisco, Calif.
Mr. T. U. V.	9191 Ash St., San Francisco, Calif.
Mr. W. X. Y.	9292 Hickory St., San Francisco, Calif.
Mr. Z. A. B.	9393 Sycamore St., San Francisco, Calif.
Mr. C. D. E.	9494 Magnolia St., San Francisco, Calif.
Mr. F. G. H.	9595 Dogwood St., San Francisco, Calif.
Mr. I. J. K.	9696 Redwood St., San Francisco, Calif.
Mr. L. M. N.	9797 Cypress St., San Francisco, Calif.
Mr. O. P. Q.	9898 Juniper St., San Francisco, Calif.
Mr. R. S. T.	9999 Fir St., San Francisco, Calif.

VL. OULIANOFF

ΚΑΛΕΝΔΑΡΙ

Цѣна 25 коп.

Τό εξώφυλλο τοῦ «Ἡμερολογίου γιά ὅλους τοῦ 1908» ὅπου δημοσιεύτηκε τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης»

Τό προσωπικό ἀντίτυπο τοῦ Λένιν

Σμίκρονση

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ³⁸

Τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης, πού τέλειωσε τελευταῖα, εἶναι τό δωδέκατο συνέδριο τῆς προλεταριακῆς Διεθνοῦς. Τά πρῶτα πέντε συνέδρια ἔγιναν στήν ἐποχή τῆς πρώτης Διεθνοῦς (1866-1872) καθοδηγητής τῆς ὁποίας ἦταν ὁ Μάρξ, πού προσπαθοῦσε — σύμφωνα μέ τήν πετυχημένη ἔκφραση τοῦ Μπέμπελ — νά δημιουργήσει ἀπό τά πάνω τή διεθνή ἐνότητα τοῦ ἀγωνιζόμενου προλεταριάτου. Ἡ προσπάθεια αὐτή δέν μποροῦσε νά ἔχει ἐπιτυχία, ὅσο δέν εἶχαν συσπειρωθεῖ καί δέν εἶχαν δυναμώσει τά ἐθνικά σοσιαλιστικά κόμματα, ἡ δράση ὅμως τῆς πρώτης Διεθνοῦς πρόσφερε μεγάλες ὑπηρεσίες στό ἐργατικό κίνημα ὅλων τῶν χωρῶν καί ἄφησε ἀνεξάλειπτα ἴχνη.

Ἡ δεύτερη Διεθνῆς ἀρχίζει μέ τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τοῦ Παρισιοῦ τό 1889. Στά κατοπινά συνέδρια τῶν Βρυξελλῶν (1891), τῆς Ζυρίχης (1893), τοῦ Λονδίνου (1896), τοῦ Παρισιοῦ (1900) καί τοῦ Ἄμστερνταμ (1904) ἡ νέα αὐτή Διεθνῆς, πού στηριζόταν πάνω σέ γερά ἐθνικά κόμματα, σταθεροποιήθηκε ὀριστικά. Στή Στουτγάρδη παραβρέθηκαν 884 ἀντιπρόσωποι ἀπό 25 λαούς τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας (Ἰαπωνία καί τμῆμα τῶν Ἰνδιῶν), τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Αὐστραλίας καί τῆς Ἀφρικῆς (ἓνας ἀντιπρόσωπος ἀπό τή Νότια Ἀφρική).

Ἡ μεγάλη σημασία τοῦ διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης βρίσκεται ἀκριβῶς στό ὅτι μ' αὐτό ἐδραιώθηκε ὀριστικά ἡ δεύτερη Διεθνῆς καί τά διεθνή συνέδρια μετατράπηκαν σέ πρακτικές συνελεύσεις πού ἀσκοῦν σοβαρότατη ἐπίδραση στό χαρακτήρα καί στήν κατεύθυνση τῆς σοσιαλιστικῆς δουλιᾶς σ' ὅλο τόν κόσμο. Οἱ ἀποφάσεις τῶν

διεθνῶν συνεδρίων τυπικά δέν εἶναι ὑποχρεωτικές γιά κάθε ἔθνος χωριστά, ἢ ἠθική ὅμως σημασία τους εἶναι τέτοια πού ἡ μή τήρηση τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν ἀποτελεῖ στήν πράξη ἑξαίρεση, ἴσως πιά σπάνια ἀπό τή μή τήρηση ἀπό τό κάθε κόμμα χωριστά τῶν ἀποφάσεων τῶν δικῶν του συνεδρίων. Τό συνέδριο τοῦ Ἄμστερνταμ πέτυχε τή συνένωση τῶν γάλλων σοσιαλιστῶν καί ἡ ἀπόφασή του ἐνάντια στό μινιστεριαλισμό ἔκφρασε πραγματικά τή θέληση τοῦ συνειδητοῦ προλεταριάτου ὅλου τοῦ κόσμου καί καθόρισε τήν πολιτική τῶν ἐργατικῶν κομμάτων.

Τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης ἔκανε ἕνα μεγάλο βῆμα μπροστά πρὸς τήν ἴδια ἀκριβῶς κατεύθυνση, καί πάνω σέ μιά σειρά σπουδαῖα ζητήματα ἔγινε τό ἀνώτατο ὄργανο γιά τόν καθορισμό τῆς πολιτικῆς γραμμῆς τοῦ σοσιαλισμοῦ. Αὐτή τή γραμμή τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης τήν καθόρισε μέ μεγαλύτερη ἀκόμη σταθερότητα ἀπ' ὅ,τι τό συνέδριο τοῦ Ἄμστερνταμ καί τήν καθόρισε στό πνεῦμα τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό. Τό ὄργανο τῶν γερμανίδων σοσιαλδημοκρατισσῶν ἐργατριῶν «Die Gleichheit» («Ἴσότητα»), μέ ἀρχισυντάκτη τήν Κλάρα Τσέτκιν γράφει πολύ σωστά πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα τά ἑξῆς: «Πάνω σέ ὅλα τά ζητήματα οἱ διάφορες παρεκκλίσεις πρὸς τόν ὀπορτουνισμό τῶν διαφόρων σοσιαλιστικῶν κομμάτων διορθώθηκαν μέ πνεῦμα ἐπαναστατικό, χάρη στή συνεργασία τῶν σοσιαλιστῶν ὅλων τῶν χωρῶν».

Παράλληλα, ἀξιοσημεῖωτο καί θλιβερό περιστατικό εἶναι ὅτι ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία, πού ὡς τά τώρα ὑποστήριζε πάντοτε τό ἐπαναστατικό περιεχόμενο τοῦ μαρξισμοῦ, ἀποδείχτηκε ἀσταθῆς ἢ πῆρε θέση ὀπορτουνιστική. Τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης ἐπιβεβαίωσε μιά βαθιά παρατήρηση τοῦ Ἐνγκελς σχετικά μέ τό γερμανικό ἐργατικό κίνημα. Στίς 29 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1886 ὁ Ἐνγκελς ἔγραφε στόν Ζόργκε, παλαίμαχο τῆς πρώτης Διεθνοῦς: «Εἶναι γενικά καλό ὅτι ἀμφισβητεῖται ὁ ρόλος τῶν γερμανῶν σάν καθοδηγητῶν τοῦ διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ κινήματος, ἰδιαίτερα μάλιστα ὅταν ἔστειλαν ἀργότερα τόσους πολλούς φιλισταίους στό Ράϊχσταγκ (πράγμα πού, ὡστόσο, ἦταν ἀναπόφευκτο). Σέ περίοδο ἡρεμίας στή Γερμανία ὅλα γίνονται φιλισταϊκά· σέ τέτοιες στιγμές εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητο τό κεντρί τοῦ γαλλικοῦ συναγωνισμοῦ, πού ποτέ δέν θά λείπει»³⁹.

Στή Στουτγάρδη δέν ἔλειψε τό κεντρί τοῦ γαλλικοῦ συναγωνι-

σμοῦ καί τό κεντρί αὐτό ἀποδείχτηκε πραγματικά ἀπαραίτητο, γιατί οἱ γερμανοί ἔδειξαν ὄχι λίγο φιλισταϊσμό. Αὐτό τό πράγμα ἔχει μεγάλη σημασία νά τό ἔχουν ὑπόψη τους οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες, γιατί οἱ φιλελεύθεροί μας (καί ὄχι μόνο οἱ φιλελεύθεροι) βάζουν ὅλα τά δυνατά τους γιά νά παρουσιάσουν σάν ὑπόδειγμα, ἄξιο γιά μίμηση, ἀκριβῶς τίς λιγότερο λαμπρές πλευρές τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Οἱ πίο στοχαστικοί καί πίο ἐπιφανεῖς ἐκπρόσωποι τῆς σκέψης τῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν τόνισαν οἱ ἴδιοι τό γεγονός αὐτό καί, ἀφοῦ πέταξαν κάθε σεμνοτυφία, ἐπέστησαν σ' αὐτό τήν προσοχή μας μέ τόν πίο κατηγορηματικό τρόπο καί σάν προειδοποίηση. «Στό Ἄμστερνταμ, — γράφει τό ὄργανο τῆς Κλάρα Τσέτκιν, — ἐπαναστατικό κίνητρο ὅλων τῶν συζητήσεων μέσα στή βουλή τοῦ παγκόσμιου προλεταριάτου ἦταν ἡ ἀπόφαση τῆς Δρέσδης, ἐνῶ στή Στουτγάρδη ἀκούστηκαν, σάν δυσάρεστη ὀπορτουνιστική παραφωνία, οἱ λόγοι τοῦ Φόλμαρ στήν ἐπιτροπή γιά τό μιλιταρισμό, τοῦ Πέπλοφ στήν ἐπιτροπή γιά τόν ἐκπατρισμό καί τοῦ Ντάβιντ (καθώς καί τοῦ Μπέρνσταϊν, προσθέτουμε ἐμεῖς) στήν ἐπιτροπή γιά τό ἀποικιακό. Στίς περισσότερες ἐπιτροπές καί πάνω στά περισσότερα ζητήματα οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γερμανίας ἦταν αὐτή τή φορά οἱ ἀρχηγοί τοῦ ὀπορτουνισμοῦ». Καί ὁ Κ. Κάουτσκι, κάνοντας ἐκτίμηση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης γράφει: «Αὐτή τή φορά δέν φάνηκε πουθενά ὁ καθοδηγητικός ρόλος πού στήν οὐσία ἔπαιζε ὡς τά τώρα ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία μέσα στή δεύτερη Διεθνή».

Ἄς περάσουμε τώρα στήν ἐξέταση ὀρισμένων ζητημάτων πού συζητήθηκαν στό συνέδριο. Μέσα στήν ἐπιτροπή δέν κατορθώθηκε νά λυθοῦν οἱ διαφωνίες πάνω στό ἀποικιακό ζήτημα. Τή διαφορά ἀνάμεσα στούς ὀπορτουνιστές καί στούς ἐπαναστάτες τήν ἔλυσε τό ἴδιο τό συνέδριο καί τήν ἔλυσε ὑπέρ τῶν ἐπαναστατῶν, μέ 127 ψήφους ὑπέρ, 108 κατά καί δέκα ἀποχές. Μέ τήν εὐκαιρία θ' ἀναφέρουμε ἐδῶ ἓνα εὐχάριστο γεγονός: οἱ σοσιαλιστές τῆς Ρωσίας ψήφισαν ὅλοι ὁμόφωνα πάνω σ' ὅλα τά ζητήματα μέ πνεῦμα ἐπαναστατικό. (Ἡ Ρωσία εἶχε 20 ψήφους, ἀπ' αὐτούς οἱ 10 δόθηκαν στό ΣΔΕΚΡ, ἐκτός ἀπό τούς πολωνούς, οἱ 7 στούς ἐσέρους καί οἱ 3 στούς ἀντιπροσώπους τῶν συνδικάτων. Ἐπίσης ἡ Πολωνία εἶχε 10 ψήφους: 4 οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες καί 6 τοῦ Πολωνικοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος καί τῶν μή ρωσικῶν τμημάτων τῆς Πολωνίας. Τέλος, οἱ δύο ἀντιπρόσωποι τῆς Φιλλανδίας εἶχαν 8 ψήφους).

8 Ἄπαντα Λένιν. Τομος 16.

Πάνω στό ἀποικιακό ζήτημα μέσα στήν ἐπιτροπή σχηματίστηκε ὀπορτουνιστική πλειοψηφία καί στό σχέδιο ἀπόφασης μπήκε ἡ παρακάτω τερατώδης φράση: «τό συνέδριο δέν καταδικάζει καταρχήν καί γιά κάθε ἐποχή τήν κάθε ἀποικιακή πολιτική. Μέσα στίς συνθήκες τοῦ σοσιαλιστικοῦ καθεστῶτος ἡ ἀποικιακή πολιτική μπορεῖ νά ἀσκήσει ἐκπολιτιστική ἐπίδραση». Στήν πραγματικότητα ἡ θέση αὐτή ἰσοδυναμοῦσε μέ μιά ἄμεση ὑποχώρηση πρὸς τήν ἀστική πολιτική καί στήν ἀστική κοσμοθεωρία, ὑποχώρηση πού δικαιολογεῖ τοὺς ἀποικιακοὺς πολέμους καί τίς ἀποικιακές θηριωδίες. Αὐτό εἶναι ὑποχώρηση πρὸς τήν πλευρά τοῦ Ροῦζβελτ, εἶπε ἓνας ἀμερικανὸς ἀντιπρόσωπος. Ἡ προσπάθεια νά δικαιολογηθεῖ ἡ ὑποχώρηση αὐτή μέ τό καθῆκον μιᾶς «σοσιαλιστικῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς» καί μιᾶς θετικῆς μεταρρυθμιστικῆς δουλιᾶς στίς ἀποικίες ἦταν ὀλότελα ἀποτυχημένη. Ὁ σοσιαλισμός ποτέ δέν ἀρνοῦνταν καί δέν ἀρνεῖται νά ὑποστηρίξει τίς μεταρρυθμίσεις καί στίς ἀποικίες, αὐτό ὅμως δέν ἔχει καί δέν μπορεῖ νά ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τήν ἐξασθένιση τῆς θεμελιακῆς μας θέσης ἐνάντια στίς κατακτήσεις, ἐνάντια στήν ὑποταγή ξένων λαῶν, ἐνάντια στή βία καί στή ληστεία πού ἀποτελοῦν τήν «ἀποικιακή πολιτική». Τό πρόγραμμα μίνιμουμ ὄλων τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων ἀφορᾷ καί τίς μητροπόλεις καί τίς ἀποικίες. Ἡ ἴδια ἡ ἔννοια «σοσιαλιστικῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς» ἀποτελεῖ μιά σύγχυση χωρίς ἀρχή καί τέλος. Τό συνέδριο ἐνήργησε πολύ σωστά πού ἔβγαλε ἀπό τήν ἀπόφαση τά παραπάνω λόγια καί τά ἀντικατάστησε μέ μιά ἀκόμη πιό αὐστηρή, ἀπ' ὅ,τι στίς προηγούμενες ἀποφάσεις, καταδίκη τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς.

Ἡ ἀπόφαση γιά τή σχέση τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων μέ τά συνδικάτα ἔχει πολύ μεγάλη σημασία γιά μᾶς, τοὺς ρώσους. Τό ζήτημα αὐτό σέ μᾶς βρίσκεται στήν ἡμερήσια διάταξη. Τό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης ἔλυσε τό ζήτημα ὑπέρ τῶν ἀκομματικῶν συνδικάτων, δηλ. ἐπικύρωσε τή θέση τῶν ὀπαδῶν τῆς οὐδετερότητας μ' ἐπικεφαλῆς τόν Πλεχάνοφ. Τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου ἔκανε ἓνα βῆμα πρὸς τά κομματικά συνδικάτα, ἐνάντια στήν οὐδετερότητα, Ἡ ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου προκάλεσε, ὅπως εἶναι γνωστό, μεγάλες συζητήσεις καί δυσαρέσκειες σ' ἓνα μέρος τῶν συνδικάτων καί ἰδιαίτερα στόν ἀστικοδημοκρατικό τύπο.

Στή Στουτγάρδη τό ζήτημα μπήκε, στήν οὐσία, ἀκριβῶς ἔτσι: οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων ἢ ὄλο καί πιό στενή προ-

σέγγισή τους μέ τό κόμμα; Καί τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο, ὅπως ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νά πειστεῖ ἀπό τήν ἀπόφασή του, τάχθηκε ὑπέρ τῆς στενότερης προσέγγισης τῶν συνδικάτων μέ τό κόμμα. Στήν ἀπόφαση δέν γίνεται κἀν λόγος οὔτε γιά τήν οὐδετερότητα, οὔτε γιά τόν ἀκομματικό χαρακτήρα τῶν συνδικάτων. Ὁ Κάουτσκι, πού στή γερμανική σοσιαλδημοκρατία ὑπεράσπιζε τήν προσέγγιση τῶν συνδικάτων μέ τό κόμμα, ἐνάντια στήν οὐδετερότητα τοῦ Μπέμπελ, εἶχε γι' αὐτό τό λόγο ὅλο τό δικαίωμα νά κάνει στήν ἔκθεσή του γιά τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης προστάτους ἐργάτες τῆς Λειψίας («Vorwärts», ⁴⁰, 1907, ἀρ. φύλ. 209, Beilage) τίς παρακάτω δηλώσεις:

«Ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης ἀναφέρει ὅ,τι μᾶς χρειάζεται. Βάζει γιά πάντα τέλος στήν οὐδετερότητα». Ἡ Κλάρα Τσέτκιν γράφει: «Καταρχήν κανείς δέν εἶχε πιά ἀντιρήσεις (στή Στουτγάρδη) ἐνάντια στή βασική ἱστορική τάση τῆς προλεταριακῆς ταξικῆς πάλης, τήν τάση δηλαδή νά συνδεθεῖ ὁ οἰκονομικός μέ τόν πολιτικό ἀγῶνα, νά συνδεθεῖ ἢ μιά μέ τήν ἄλλη ὀργάνωση, ὅσο τό δυνατό πιά στενά, σέ μιᾶ ἐνιαία δύναμη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐργατικῆς τάξης. Μόνο ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν, ὁ σ. Πλεχάνοφ» (θά ἔπρεπε νά πεῖ: ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν μενσεβίκων, οἱ ὁποῖοι ἔστειλαν τόν Πλεχάνοφ στήν ἐπιτροπή γιά νά ὑπερασπίσει τήν «οὐδετερότητα») «καί ἡ πλειοψηφία τῆς γαλλικῆς ἀντιπροσωπείας προσπάθησαν μέ ἀρκετά ἀποτυχημένα ἐπιχειρήματα νά δικαιολογήσουν κάποιο περιορισμό αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, ἐπικαλούμενοι τήν ἰδιομορφία τῶν χωρῶν τους. Ἡ συντριπτική πλειοψηφία ὅμως τοῦ συνεδρίου τάχθηκε ὑπέρ μιᾶς ἀποφασιστικῆς πολιτικῆς γιά τή στενή σύνδεση τῆς σοσιαλδημοκρατίας μέ τά συνδικάτα...».

Πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι τό ἀποτυχημένο, σύμφωνα μέ τή σωστή γνώμη τῆς Τσέτκιν, ἐπιχείρημα τοῦ Πλεχάνοφ ἔκανε μ' αὐτή τή μορφή τό γύρο τῶν ρωσικῶν νόμιμων ἐφημερίδων. Ὁ Πλεχάνοφ στήν ἐπιτροπή τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης ἀνάφερε ὅτι «στή Ρωσία ὑπάρχουν 11 κόμματα ἐπαναστατικά»· «μέ ποιό λοιπόν ἀπ' αὐτά πρέπει νά ἔρθουν σέ στενή σύνδεση τά συνδικάτα;» (δίνουμε τίς περικοπές ἀπό τό «Vorwärts», ἀρ. φύλ. 196, 1. Beilage). Ὁ ἰσχυρισμός αὐτός τοῦ Πλεχάνοφ δέν εἶναι σωστός οὔτε στήν πραγματικότητα, οὔτε ἀπό ἀποψη ἀρχῶν. Στήν πραγματικότητα μέσα σέ κάθε ἐθνότητα τῆς Ρωσίας δέν παλεύουν περισσότερα ἀπό δύο κόμ-

ματα για τήν έπιροή πάνω στό σοσιαλιστικό προλεταριάτο, καί αὐτά εἶναι οἱ σοσιαλδημοκράτες καί οἱ σοσιαλιστές-έπαναστάτες, οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες καί τό ΠΠΣ⁴¹, οἱ λεττονοί σοσιαλδημοκράτες⁴² καί οἱ λεττονοί έσέροι (ή λεγόμενη «Λεττονική Σοσιαλδημοκρατική Ένωση»), οἱ άρμένηδες σοσιαλδημοκράτες καί οἱ ντασνακτσουτιούνι⁴³ κ.ο.κ. Σέ δύο επίσης τμήματα χωρίστηκε άμέσως καί ή ρωσική αντιπροσωπεία στή Στουτγάρδη. Ὁ άριθμός 11 εἶναι έντελώς αὐθαίρετος καί μπερδεύει τούς έργάτες. Καί από άποψη άρχών δέν έχει δίκιο ὁ Πλεχάνοφ, γιατί ὁ άγώνας ανάμεσα στό προλεταριακό καί στό μικροαστικό σοσιαλισμό στή Ρωσία εἶναι αναπόφευκτος παντοῦ καί πάντα, μαζί καί στά συνδικάτα. Οἱ άγγλοι, λογουχάρη, δέν σκέφτηκαν νά ξεσηκωθοῦν ένάντια σ' αὐτή τήν άπόφαση, άν καί αὐτοί επίσης έχουν δύο σοσιαλιστικά κόμματα, τούς σοσιαλδημοκράτες (S.D.F.)⁴⁴ καί τούς «ανεξάρτητους» (I.L.P.)⁴⁵ πού παλεύουν άναμεταξύ τους.

Ἀπό τό παράδειγμα τῆς Γερμανίας φαίνεται ξεκάθαρα ὅτι ή ιδέα τῆς ουδετερότητας, πού άπορίφθηκε στή Στουτγάρδη, μπόρεσε κιόλας νά προξενήσει σοβαρή ζημιά στό έργατικό κίνημα. Ἐδῶ ή ουδετερότητα πιά πλατιά από παντοῦ διακηρυσσόταν καί πιά πολύ από ὅλους έφαρμοζόταν. Καί σάν άποτέλεσμα εἶχαμε στή Γερμανία μιά τόσο ὀλοφάνερη παρέκκλιση τῶν συνδικάτων πρὸς τόν ὀπορτουνισμό πού τήν παραδέχτηκε άνοιχτά κι' ένας τόσο μετρημένος σ' αὐτά τά ζητήματα, ὅπως εἶναι ὁ Κάουτσκι. Στήν έκθεση πού έκανε μπροστά στους έργάτες τῆς Λειψίας ὁ Κάουτσκι δήλωσε χωρίς περιστροφές ὅτι ή «συντηρητικότητα» πού έδειξε ή γερμανική αντιπροσωπεία στή Στουτγάρδη «γίνεται κατανοητή, άν πάρει κανείς ύπόψη τή σύνθεση τῆς αντιπροσωπείας. Ἡ μισή αντιπροσωπεία αποτελοῦνταν από αντιπροσώπους τῶν συνδικάτων κι' έτσι ή "δεξιά πτέρυγα" τοῦ κόμματός μας φάνηκε ὅτι έχει περισσότερη δύναμη άπ' ὅ,τι έχει στήν πραγματικότητα μέσα στό κόμμα».

Ἡ άπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης πρέπει χωρίς άμφιβολία νά κάνει τή ρωσική σοσιαλδημοκρατία νά ξεκόψει μέ πιά γρήγορους ρυθμούς καί πιά άποφασιστικά από τήν ιδέα τῆς ουδετερότητας πού εἶναι τόσο προσφιλής στους φιλελευθέρους μας. Ένεργώντας μετρημένα καί προοδευτικά καί άποφεύγοντας κάθε βιαστικό βήμα ή ένέργεια χωρίς τάκτ, πρέπει νά δουλεύουμε συνεχῶς μέσα στά συνδικάτα στό πνεῦμα τῆς πιά στενῆς προσέγγισής τους μέ τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα.

Σέ συνέχεια, πάνω στό ζήτημα τοῦ ἐκπατρισμοῦ καί τῆς μετανάστευσης, στήν ἐπιτροπή τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης ἐκδηλώθηκε πολύ καθαρά ἡ διαφωνία ἀνάμεσα στούς ὀπορτουμιστές καί στούς ἐπαναστάτες. Τούς πρώτους τούς τραβοῦσε ἡ σκέψη ὅτι πρέπει νά περιοριστεῖ τό δικαίωμα τῆς μετανάστευσης γιά τούς καθυστερημένους, μή ἀναπτυγμένους ἐργάτες, ἰδιαίτερα γιά τούς ἰάπωνες καί τούς κινέζους. Τό στενό, κλειστό συντεχνιακό πνεῦμα, τό πνεῦμα τῆς τρεῖντ-γιουνιονίστικης ἀποκλειστικότητας ὑπερίσχυσε σ' αὐτούς τούς ἀνθρώπους ἀπέναντι στή συνείδηση τῶν σοσιαλιστικῶν καθηκόντων τους, δηλαδή ἀπέναντι στό καθῆκον νά δουλέψουν γιά νά δια φωτίσουν καί νά ὀργανώσουν τά στρώματα τοῦ προλεταριάτου πού δέν ἔχουν τραβηχτεῖ ἀκόμη στό ἐργατικό κίνημα. Τό συνέδριο ἀπόκρουσε ὅλες τίς ἀπόπειρες πού ἔγιναν μ' αὐτό τό πνεῦμα. Ἀκόμη καί στήν ἐπιτροπή οἱ ψῆφοι ὑπέρ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῆς μετανάστευσης ἔμειναν μετρημένοι στά δάχτυλα καί ἡ ἀπόφαση τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου εἶναι διαποτισμένη μέ πνεῦμα πού παραδέχεται ὅτι χρειάζεται ἐδῶ ἡ ἀλληλέγγυα ταξική πάλη τῶν ἐργατῶν ὅλων τῶν χωρῶν.

Στό ζήτημα τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῶν γυναικῶν ἡ ἀπόφαση ψηφίστηκε ἐπίσης ὁμόφωνα. Μόνο μία ἀγγλίδα ἀπό τή μισοαστική «Φαβιανή Ἐταιρία» ὑποστήριξε τήν ἄποψη ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ πάλη ὄχι γιά πλήρη ἐκλογικά δικαιώματα στίς γυναῖκες, ἀλλά γιά περιορισμένο ἐκλογικό δικαίωμα ὑπέρ τῶν πλουσίων γυναικῶν. Τό συνέδριο ἀπόριψε τήν πρόταση κατηγορηματικά καί ἐκφράστηκε ὑπέρ τῆς ἄποψης, ὅτι οἱ ἐργάτριες πρέπει νά κάνουν ἀγῶνα γιά ἐκλογικά δικαιώματα ὄχι μέ τίς ἀστές γυναῖκες, ὀπαδούς τῆς ἰσοτιμίας τῶν γυναικῶν, ἀλλά μαζί μέ τά ταξικά κόμματα τοῦ προλεταριάτου. Τό συνέδριο διακήρυξε ὅτι κατά τήν καμπάνια γιά νά δοθεῖ ἐκλογικό δικαίωμα στίς γυναῖκες πρέπει νά ὑπερασπίσουμε ἀπόλυτα τίς ἀρχές τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τήν ἰσοτιμία τῶν ἀνδρῶν καί τῶν γυναικῶν, χωρίς νά διαστρεβλώνουμε καθόλου αὐτές τίς ἀρχές, ζητώντας εὐκολες λύσεις.

Στήν ἐπιτροπή παρουσιάστηκε μία ἐνδιαφέρουσα διαφωνία πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα. Οἱ αὐστριακοί (ὁ Βίκτωρ Ἄντλερ καί ὁ Ἄντελχάϊντ Πόπ) δικαιολογοῦσαν τήν τακτική τους στόν ἀγῶνα γιά τό καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα τῶν ἀνδρῶν ὡς ἐξῆς: γιά νά κατακτήσουμε, ἔλεγαν, αὐτό τό δικαίωμα, εἶναι σωστό κατά τή ζύμωση νά μήν προβάλλουμε στήν πρώτη γραμμή τό αἶτημα τῶν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων καί γιά τίς γυναῖκες. Οἱ

γερμανοί σοσιαλδημοκράτες, ιδιαίτερα ή Τσέτκιν, διαμαρτυρήθηκαν ενάντια σ' αυτή τήν άποψη από τότε άκόμη πού οί αυστριακοί έκαναν τήν καμπάνια τους για τό καθολικό εκλογικό δικαίωμα. Ή Τσέτκιν έκανε δηλώσεις στον τύπο ότι σε καμιά περίπτωση δέν επιτρέπεται νά παραμεριστεί τό αίτημα των εκλογικών δικαιωμάτων στις γυναίκες, ότι οί αυστριακοί θυσίαζαν μέ οπορτουνιστικό τρόπο τις άρχές για λόγους ευκολίας, ότι δέν θά αδυνάτιζαν, αλλά θά δυνάμωναν τις διαστάσεις τής ζύμωσης και τή δύναμη του λαϊκού κινήματος, άν υπεράσπιζαν εξίσου ενεργητικά και τό εκλογικό δικαίωμα των γυναικών. Μέ τό μέρος τής Τσέτκιν τάχθηκε ανεπιφύλακτα μέσα στην επιτροπή και μία άλλη ονομαστή γερμανίδα σοσιαλδημοκράτισσα, ή Τσίτς. Ή τροποποίηση του Άντλερ, πού δικαιολογοϋσε έμμεσα τήν αυστριακή τακτική (ή τροποποίηση αυτή ανάφερε απλώς ότι δέν πρέπει νά διακοπεί ο άγώνας για τό εκλογικό δικαίωμα όλων πραγματικά των πολιτών, δέν ανάφερε όμως ότι ο άγώνας για τό εκλογικό δικαίωμα πρέπει νά διεξάγεται πάντα μαζί μέ τό αίτημα τής ισοτιμίας άντρών και γυναικών), απορίφθηκε μέ 12 ψήφους έναντι 9. Ή άποψη τής επιτροπής και του συνεδρίου μπορεί νά εκφραστεί ακριβέστερα μέ τά παρακάτω λόγια τής Τσίτς, από τό λόγο της πού εκφώνησε στη διεθνή συνδιάσκεψη των σοσιαλιστριών (ή συνδιάσκεψη αυτή έγινε στη Στουτγάρδη ταυτόχρονα μέ τό συνέδριο): «Πρέπει ν' απαιτούμε καταρχήν ό,τι θεωρούμε σωστό, ειπε ή Τσίτς, και μόνο στην περίπτωση πού δέν έπαρκοϋν οί δυνάμεις για πάλη, τότε θά δεχόμαστε αυτό πού μπορούμε νά πετύχουμε. Τέτοια ήταν πάντα ή τακτική τής σοσιαλδημοκρατίας. Όσο πιο μετριοπαθείς θά είναι οί απαιτήσεις μας, τόσο πιο μετριοπαθείς θά είναι και οί παραχωρήσεις τής κυβέρνησης...». Από αυτή τή διαμάχη ανάμεσα στους αυστριακούς και στους γερμανούς σοσιαλδημοκράτες μπορεί ο αναγνώστης νά δει, πόσο αυστηρά κρίνουν οί καλύτεροι μαρξιστές τις παραμικρότερες υποχωρήσεις από τή συνεπή επαναστατική τακτική πού στηρίζεται σε άρχές.

Ή τελευταία ήμέρα του συνεδρίου αφιερώθηκε στο πιο ενδιαφέρον για όλους ζήτημα του μιλιταρισμού. Ο περιβόητος Έρβέ υποστήριξε μία έντελώς άβάσιμη θέση, γιατί δέν ξέρει νά συνδέσει τον πόλεμο μέ τό καπιταλιστικό καθεστώς γενικά, και τήν αντιμιλιταριστική ζύμωση μέ όλη τή δουλιά του σοσιαλισμού. Το σχέδιο του Έρβέ «ν' απαντήσουμε» σε κάθε πόλεμο, όποιος και νάναι, μέ τήν άπεργία και τήν εξέ-

γερση, ἔδειξε πῶς δέν καταλαβαίνει καθόλου ὅτι ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ἑνός εἴτε τοῦ ἄλλου μέσου πάλης δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τήν προκαταρκτική ἀπόφαση τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλά ἀπό τούς ἀντικειμενικούς ὄρους τῆς κρίσης, τῆς οἰκονομικῆς καί πολιτικῆς πού θά προκαλέσει ὁ πόλεμος.

Ἄλλά, ἂν ὁ Ἑρβέ ἔδειξε ἀναμφίβολα ἐλαφρότητα κι' ἐπιπολαιότητα καί παρασύρθηκε ἀπό μιά ἐντυπωσιακή φρασεολογία, θά ἦταν ὥστόσο μεγαλύτερη μυωπία, ἂν στίς ἀπόψεις του ἀντιπαραθέταμε ἀπλῶς τή δογματική ἔκθεση τῶν γενικῶν ἀληθειῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ. Σ' αὐτό τό λάθος (ἀπ' τό ὁποῖο δέν ἦταν ὀλότελα ἀπαλλαγμένοι καί ὁ Μπέμπελ καί ὁ Γκέντ) ἔπεσε ἰδιαίτερα ὁ Φόλμαρ. Μέ ἀσυνήθιστη αὐτοϊκανοποίηση ἀνθρώπου πού εἶναι ἐρωτευμένος μέ τόν τριμμένο κοινοβουλευτισμό, ἐπετέθηκε στόν Ἑρβέ καί δέν πρόσεξε ὅτι ἡ δική του ὀπορτουμιστική στενότητα καί ἀρτηριοσκλήρωση μᾶς ἀναγκάζουν νά παραδεχτοῦμε ὅτι ὑπάρχει κάποια φλογίτσα ζωντανή μέσα στόν ἐρβεϊσμό, παρ' ὅλο πού ἡ θεωρητική τοποθέτηση ἀπό μέρος του τοῦ ζητήματος εἶναι καί παράλογη καί ἀνόητη. Γιατί συμβαίνει κάποτε ἕνας θεωρητικός παραλογισμός νά κρύβει κάποια πρακτική ἀλήθεια στή νέα στροφή τοῦ κινήματος. Καί αὐτή τήν πλευρά τοῦ ζητήματος, τήν ἔκκληση νά μή δίνουμε ἀξία μόνο στίς κοινοβουλευτικές μεθόδους πάλης, τήν ἔκκληση νά δροῦμε σύμφωνα μέ τίς καινούργιες συνθῆκες πού θά δημιουργήσουν ὁ μελλοντικός πόλεμος καί οἱ μελλοντικές κρίσεις, ὑπογράμμισαν οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες καί ἰδιαίτερα στό λόγο της ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ. Μαζί μέ τούς ρώσους ἀντιπροσώπους σοσιαλδημοκράτες (ὁ Λένιν καί ὁ Μάρτοφ μίλησαν ἐδῶ καί οἱ δύο ἀλληλέγγυα), τροποποιήσεις στήν ἀπόφαση τοῦ Μπέμπελ πρότεινε καί ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, καί στίς τροποποιήσεις αὐτές τονιζόταν ἡ ἀνάγκη νά γίνει ζύμωση μέσα στή νεολαία, ἡ ἀνάγκη νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ κρίση πού θά προκαλέσει ὁ πόλεμος γιά νά ἐπιταχυνθεῖ ἡ πτώση τῆς ἀστικῆς τάξης, τονιζόταν ἡ ἀνάγκη νά ἔχουμε ὑπόψη μας τήν ἀναπόφευκτη ἀλλαγὴ τῶν μεθόδων καί τῶν μέσων τοῦ ἀγῶνα, στό βαθμό πού θά ὀξύνεται ἡ ταξική πάλη καί θά ἀλλάζει ἡ πολιτική κατάσταση. Καί ἔτσι ἀπό τή δογματικά μονόπλευρη καί νεκρή ἀπόφαση τοῦ Μπέμπελ πού ἐπέτρεπε μιά ἐρμηνεία μέ τό πνεῦμα τοῦ Φόλμαρ, βγήκε στό τέλος μιά ὀλότελα διαφορετική ἀπόφαση. Στήν ἀπόφαση αὐτή ἐπαναλήφθηκαν ὅλες οἱ θεωρητικές ἀλήθειες πρὸς γνώση τῶν ἐρβεϊστῶν πού εἶναι ἱκανοί νά ξεχάσουν

τό σοσιαλισμό χάρη τοῦ ἀντιμιλιταρισμοῦ. Οἱ ἀλήθειες αὐτές χρησιμεύουν σάν εἰσαγωγή γιά ν' ἀναγνωρίσουμε σάν σωστά ὄλα τά μέσα πάλης, γιά νά πάρουμε ὑπόψη τήν πείρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης καί ν' ἀναπτύξουμε τή δραστική καί δημιουργική πλευρά τοῦ κινήματος καί ὄχι γιά νά δικαιολογήσουμε τόν κοινοβουλευτικό κρετινισμό, ὄχι γιά νά καθιερώσουμε μόνο τά εἰρηνικά μέσα πάλης, ὄχι γιά νά ὑποκλινόμαστε μπροστά στίς σημερινές σχετικά εἰρηνικές καί ἥσυχες συνθήκες.

Τό ὄργανο τῆς Τσέτκιν, πού τό ἀναφέραμε πολλές φορές πιο πάνω, κατάλαβε πολύ σωστά αὐτό ἀκριβῶς τό πιο ἀξιωματικό καί σπουδαῖο χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς ἀπόφασης τοῦ συνεδρίου σχετικά μέ τόν ἀντιμιλιταρισμό. «Κι' ἐδῶ, — λέει ἡ Τσέτκιν μιλώντας γιά τήν ἀντιμιλιταριστική ἀπόφαση, — νίκησε τελικά ἡ ἐπαναστατική δραστηριότητα (Tatkraft) καί ἡ ἀτράνταχτη πίστη τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν ἰκανότητά της νά παλέψει, ἡ δραστηριότητα αὐτή καί ἡ πίστη νίκησε, ἀπό τό ἓνα μέρος, τήν ἀπαισιόδοξη ἐξομολόγηση τῆς ἀδυναμίας καί τήν ἀποστεωμένη τάση νά περιοριστοῦμε στούς παλιούς, ἀποκλειστικά κοινοβουλευτικούς τρόπους πάλης, καί, ἀπό τό ἄλλο μέρος, νίκησε καί τό ἀπλοϊκό ἀντιμιλιταριστικό σπόρ τῶν γάλλων μισοαναρχικῶν τύπου Ἑρβέ. Ἡ ἀπόφαση, πού τελικά ψηφίστηκε ὁμόφωνα καί ἀπό τήν ἐπιτροπή καί ἀπό τούς 900 σχεδόν ἀντιπροσώπους ὄλων τῶν χωρῶν, ἐκφράζει μέ κατηγορηματικά λόγια τή γιγάντια ἄνοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἀπό τόν καιρό τοῦ τελευταίου διεθνοῦς συνεδρίου· ἡ ἀπόφαση σάν ἀρχή τῆς προλεταριακῆς τακτικῆς, προβάλλει τήν εὐλυγισία αὐτῆς τῆς τακτικῆς, τήν ἰκανότητά της ν' ἀναπτύσσεται, τήν ὄξυνσή της (Zuspitzung) στό βαθμό πού θά ὠριμάζουν γι' αὐτό οἱ συνθήκες».

Ἡ ἐρβεϊσμός ἀποκρούστηκε, ἀλλά δέν ἀποκρούστηκε πρὸς ὄφελος τοῦ ὁπορτουρισμοῦ, δέν ἀποκρούστηκε ἀπό τή σκοπιά τοῦ δογματισμοῦ καί τῆς παθητικότητας. Ἡ ζωντανή τάση γιά ὄλο καί πιο ἀποφασιστικές καί καινούργιες μεθόδους πάλης ἀναγνωρίστηκε ἀπόλυτα ἀπό τό διεθνές προλεταριάτο σάν ὀρθή καί συνδυάστηκε μέ ὄλη τήν ὄξυνση τῶν οἰκονομικῶν ἀντιθέσεων καί μέ ὄλες τίς συνθήκες τῶν κρίσεων πού γεννᾷ ὁ καπιταλισμός.

Ἡ σαφῆς συνείδηση τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ κοινωνική ἐπανάσταση, ἡ σταθερῆ ἀπόφαση γιά ἀγώνα ὡς τό τέλος, ἡ προθυμία νά χρησιμοποιηθοῦν τά πιο ἐπαναστατικά

μέσα πάλης καί ὄχι ἡ κούφια ἐρβεϊκή ἀπειλή, νά ποιά εἶναι ἡ σημασία τοῦ διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης πάνω στό ζήτημα τοῦ μιλιταρισμοῦ.

Ἡ στρατιά τοῦ προλεταριάτου δυναμώνει σ' ὅλες τίς χῶρες. Ἡ συνειδητότητά του, ἡ συνοχή του καί ἡ ἀποφασιστικότητα του ἀναπτύσσονται ὄχι μέρα μέ τή μέρα, ἀλλά ὥρα μέ τήν ὥρα. Καί ὁ καπιταλισμός τά καταφέρνει νά γίνονται πιά συχνές οἱ κρίσεις, οἱ κρίσεις πού θά τίς ἐκμεταλλευτεῖ ἡ στρατιά τοῦ προλεταριάτου γιά νά γκρεμίσει τόν καπιταλισμό.

Γράφηκε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1907

Δημοσιεύτηκε τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1907, στό «Ἡμερολόγιο γιά ὄλους τοῦ 1908» πού ἐκδόθηκε στήν Πετρούπολη ἀπό τό ἐκδοτικό «Ζερνό». Ὑπογραφή: Ν.Α.—ν

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τοῦ «Ἡμερολογίου»

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΗΣ Κ. ΤΣΕΤΚΙΝ
 «ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ
 ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ»⁴⁶

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ
 ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ*)

...

*) Τό άρθρο αυτό είναι μετάφραση τοῦ κύριου άρθρου τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ δεκαπενθήμερου περιοδικοῦ «Die Gleichheit» («Ἡ Ἴσότητα») πού διευθύνεται ἀπό τήν Κλάρα Τσέτκιν καί εἶναι ὄργανο τοῦ γυναικείου ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Γερμανίας. Τό άρθρο αυτό κάνει μιά ἐξαιρετικά σωστή καί ἐξαιρετικά ἀριστοτεχνική ἐκτίμηση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης: μέ σύντομες, σαφεῖς καί παραστατικές θέσεις συνοψίζεται τό τεράστιο ἰδεολογικό περιεχόμενο τῶν συζητήσεων καί τῶν ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου. Ἀπό τήν πλευρά μας προσθέτουμε μερικές παρατηρήσεις σ' αυτό τό άρθρο, γιά νά τονίσουμε στό ρῶσο ἀναγνώστη ὀρισμένα γεγονότα, γνωστά ἀπό τό δυτικοευρωπαϊκό σοσιαλιστικό τύπο, καί πού στό μεγαλύτερο μέρος τους ἔχουν διαστρεβλωθεῖ ἀπό τίς ἐφημερίδες μας, τίς καντέτικες καί τίς μισοκαντέτικες (σάν τήν «Τοβάριστς») οἱ ὁποῖες ἔχουν πεῖ πολλά ψέματα γιά τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης.

...

Τό ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τῶν συνδικάτων ἔδειξε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο τήν ὁμοφωνία τῶν συνειδητῶν προλεταρίων ὅλων τῶν χωρῶν. Καταρχήν κανεῖς πιά δέν ἔκφρασε ἀντιρήσεις στή βασική ἱστορική τάση τῆς προλεταριακῆς ταξικῆς πάλης, τήν τάση δηλαδή νά συνδεθεῖ ὅσο τό δυνατό πῶς στενά ὁ πολιτικός μέ τόν οἰκονομικό ἀγῶνα, καθῶς καί ἡ μιά μέ τήν ἄλλη ὀργάνωση σέ μιά ἐνιαία δύναμη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐργατικῆς τάξης. Μόνο ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν, ὁ Πλεχάνοφ, καί ἡ πλειοψηφία τῆς γαλλικῆς ἀντιπροσωπείας προσπαθοῦσαν μέ ἀρκετά ἀποτυχημένα ἐπιχειρήματα*) νά δικαιολογήσουν

κάποιον περιορισμό αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, ἐπικαλούμενοι τίς ἰδιαίτερες συνθη-
κες τῶν χωρῶν τους.

...

*) Ἡ ρωσική σοσιαλδημοκρατική ἀντιπροσωπεία στή Στουτ-
γάρδη συζήτησε προηγούμενα τά ζητήματα ἀπό ἄποψη οὐ-
σίας, γιά νά καθορίσει τούς ἀντιπροσώπους της στήν ἐπιτρο-
πή. Στήν ἐπιτροπή πού ἀσχολήθηκε μέ τίς σχέσεις τῶν συν-
δικάτων ἀπέναντι στά σοσιαλιστικά κόμματα ὁ Πλεχάνοφ
δέν ἀντιπροσώπευε ὅλους τούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες,
ἀλλά τούς μενσεβίκους. Ὁ Πλεχάνοφ πῆγε στήν ἐπι-
τροπή γιά νά ὑπερασπίσει τήν ἀρχή τῆς «οὐδετερότητας». Οἱ
μπολσεβίκοι ἔστειλαν στήν ἐπιτροπή τόν Βόϊνοφ πού ὑπο-
στήριξε τήν ἄποψη τοῦ κόμματος, δηλαδή τήν ἀπόφαση στό
πνεῦμα τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου ἐνάντια στήν οὐδετερό-
τητα, καί ὑπέρ τῆς στενότερης προσέγγισης τῶν συνδικάτων
μέ τό κόμμα. Ἐπομένως στά μάτια τῆς Κλ. Τσέτκιν «ἀποτυχη-
μένα» ἦταν τά ἐπιχειρήματα ὄχι τοῦ ἀντιπρόσωπου τοῦ ΣΔΕΚΡ,
ἀλλά τοῦ ἀντιπρόσωπου τῆς μενσεβίκικης ἀντιπολίτευσης μέσα
στό ΣΔΕΚΡ.

...

Κι' ἐδῶ νίκησε τελικά ἡ ἐπαναστατική δραστηριότητα καί ἡ ἀτράνταχτη
πίστη τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν ἰκανότητά της νά παλέψει, νίκησε, ἀπό τό
ἓνα μέρος, τήν ἀπαισιόδοξη ἐξομολόγηση τῆς ἀδυναμίας της καί τή στε-
ρεότυπη ὑπεράσπιση τῶν παλιῶν, ἀποκλειστικά κοινοβουλευτικῶν μεθόδων
πάλης, κι' ἀπό τό ἄλλο, τό ἀπλοποιημένο ἀντιμιλιταριστικό σπόρ τῶν
γάλλων μισοαναρχικῶν à la Ἑρβέ*).

...

*) Ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου, ἀντιπαραθέτοντας τίς δύο παρεκ-
κλίσεις ἀπό τό σοσιαλισμό πού τίς ἀπόριψε τό συνέδριο, τό
μισοαναρχισμό τοῦ Ἑρβέ καί τόν ὀπορτουνισμό πού περιέχε-
ται στίς «ἀποκλειστικά κοινοβουλευτικές» μορφές πάλης, δέν
ἀναφέρει κανένα ἐκπρόσωπο αὐτοῦ τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Τήν
ἴδια ἀκριβῶς ἀντιπαραθήσεη ἔκανε ὁ Βαντερβέλντε στήν ἐπι-
τροπή τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης, ἀπαντώντας στήν ὀπορ-
τουνιστική ἀγόρευση τοῦ Φόλμαρ, πάνω στό θέμα τοῦ μιλιτα-
ρισμοῦ. Ὁ Φόλμαρ κάνει νύξη γιά τή διαγραφή τοῦ Ἑρβέ
—εἶπε ὁ Βαντερβέλντε— ἐγώ διαμαρτύρομαι ἐνάντια σ' αὐτό
καί προειδοποιῶ τόν Φόλμαρ, γιατί ἡ διαγραφή τῶν ἄκρων
ἀριστερῶν θά γεννοῦσε τή σκέψη γιά διαγραφή τῶν ἄκρων
δεξιῶν (ὁ Φόλμαρ ἦταν ἓνας ἀπό τούς πιό «δεξιούς» γερμανούς
ὀπορτουνιστές).

...

Τέλος, καί στό ζήτημα τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῶν γυναικῶν ἡ καθαρά θεμελιακή ταξική ἄποψη, πού θεωρεῖ τὸ ἐκλογικό δικαίωμα τῶν γυναικῶν μόνο σάν ὀργανικό μέρος τοῦ ταξικοῦ δικαιώματος καὶ τῆς ταξικῆς ὑπόθεσης τοῦ προλεταριάτου, νίκησε τήν ὀπορτουνιστική ἀστική ἀντίληψη, πού ἐλπίζει, παζαρεύοντας, νά πετύχει ἀπό τίς κυρίαρχες τάξεις ἓνα ἐξαμβλωματικό περιορισμένο ἐκλογικό δικαίωμα γιά τίς γυναῖκες*).

...

Τήν ἀστική αὐτή ἄποψη ὑποστήριξε στό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης μόνο μία ἀγγλίδα ἀπό τήν Fabian Society («Φαβιανή Ἑταιρία» — ψευτοσοσιαλιστική ἀγγλική ὀργάνωση τῶν διανοουμένων, πού ἀσπαζόταν τίς ἀπόψεις τοῦ ἄκρου ὀπορτουνισμοῦ).

...

Ταυτόχρονα τό συνέδριο, ἐπικυρώνοντας στό ζήτημα αὐτό τήν ἀπόφαση τῆς διεθνούς συνδιάσκεψης γυναικῶν, δήλωσε ἀπερίφραστα ὅτι τά σοσιαλιστικά κόμματα πρέπει στήν πάλη τους γιά τό ἐκλογικό δικαίωμα νά προβάλλουν καί νά ὑπερασπίζουν τή βασική διεκδίκηση τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῶν γυναικῶν, χωρίς νά παίρνουν ὑπόψη τους ὀποιοσδήποτε «λόγους εὐκολίας»*).

...

*) Ὁ ὑπαινιγμός ἀφορᾷ τούς αὐστριακούς σοσιαλδημοκράτες. Καί στή διεθνή σοσιαλιστική συνδιάσκεψη γυναικῶν, καί στήν ἐπιτροπή τοῦ συνεδρίου πάνω στό γυναικεῖο ζήτημα ἔγινε πολεμική ἀνάμεσα στίς γερμανίδες σοσιαλδημοκράτισσες καί στίς αὐστριακές. Πιό πρὶν ἀκόμη ἡ Κλ. Τσέτκιν κατηγοροῦσε στόν τύπο τούς αὐστριακούς σοσιαλδημοκράτες πού στή ζύμωση γιά τό ἐκλογικό δικαίωμα παραμέρισαν τήν ἀπαίτηση τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος γιά τίς γυναῖκες. Ἡ ἄμυνα τῶν αὐστριακῶν ἦταν πολύ ἀνεπιτυχής, καί ἡ τροπολογία τοῦ Βίκτορ Ἄντλερ, πού πήγαινε νά μπάσει πολύ προσεκτικά τόν «αὐστριακό ὀπορτουνισμό» σ' αὐτό τό ζήτημα, ἀπορίφθηκε στήν ἐπιτροπή μέ 12 ψήφους ἔναντι 9.

*Γράφτηκε τό Σεπτέμβρη—ἀρχές
τοῦ Ὀχτώβρη 1907*

*Δημοσιεύτηκε τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1907
στή συλλογή «Ζαρνίτσι», τεῦχος 1,
Πετρούπολη*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς συλλογῆς*

Вл. Ильинъ.

За 12 лѣтъ

СОБРАНИЕ СТАТЕЙ.

Томъ первый.

Два направленія
въ русскомъ марксизмѣ
и русской социалдемократіи.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія В. Безобразовъ и н^о. В. О., Большой пр., д. № 61.
1908.

Ἡ προμετωπίδα τῆς συλλογῆς τῶν ἔργων τοῦ В. I. Λένιν
«Μέσα σέ 12 χρόνια»

Σμίχρουνση

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΜΕΣΑ ΣΕ 12 ΧΡΟΝΙΑ»⁴⁷

Ἡ συλλογή ἀπό ἄρθρα καί μπροσοῦρες, πού προσφέρουμε στόν ἀναγνώστη, ἀγκαλιάζει τήν περίοδο ἀπό τό 1895 ὡς τό 1905. Θέμα τῶν ἔργων, πού μαζέψαμε ἐδῶ σέ μιά ἔκδοση, εἶναι τά προγραμματικά προβλήματα καί τά προβλήματα τακτικῆς καί ὀργάνωσης τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Αὐτά τά προβλήματα μπαίνουν καί μελετιοῦνται συνεχῶς στή διάρκεια τῆς πάλης ἐνάντια στή δεξιά πτέρυγα τοῦ μαρξιστικοῦ ρεύματος τῆς Ρωσίας.

Στήν ἀρχή ὁ ἀγώνας αὐτός διεξάγεται στόν καθαρά θεωρητικό τομέα ἐνάντια στόν κυριότερο ἐκπρόσωπο τοῦ νόμιμου μαρξισμοῦ στή δεκαετία 1890 - 1900, τόν κ. Στροῦβε. Τά τέλη τοῦ 1894 καί οἱ ἀρχές τοῦ 1895 ἦταν περίοδος ἀπότομης στροφῆς στή νόμιμη δημοσιολογία μας. Γιά πρώτη φορά ἐμφανίζεται σ' αὐτήν ὁ μαρξισμός πού δέν τόν ἐκπροσωποῦσαν μόνο οἱ παράγοντες τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς» τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀλλά καί οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Ρωσίας. Ἡ ἀναζωογόνηση πού παρατηρήθηκε στή φιλολογία καί οἱ ζωνεῖς διαμάχες ἀνάμεσα στούς μαρξιστές καί στούς παλιούς ἀρχηγούς τοῦ ναροντικισμοῦ, πού ὡς τά τότε κυριαρχοῦσαν ἀποκλειστικά σχεδόν (λογουχάρη ὁ Ν. Κ. Μιχαηλόφσκι) στήν προοδευτική φιλολογία, ἦταν ὁ προάγγελος τῆς ἀνόδου τοῦ μαζικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Ρωσίας. Ἡ ἐμφάνιση τῶν ρώσων μαρξιστῶν στόν τύπο καί στή φιλολογία ἦταν ὁ ἄμεσος πρόδρομος τῶν μαζικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ προλεταριάτου, τῶν περίφημων ἀπεργιῶν τῆς Πετρούπολης στά 1896, πού ἐγκαινίασαν τήν ἐποχή τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, τοῦ πιά ἰσχυροῦ συντελεστή ὅλης τῆς ἐπανάστασῆς μας, τό ὁποῖο ἀναπτύχθηκε σέ συνέχεια σταθερά.

Οἱ συνθῆκες πού ἐπικρατοῦσαν τότε στή φιλολογία ὑποχρέωναν τούς σοσιαλδημοκράτες νά μιλοῦν μέ τή γλώσσα τοῦ

Αἰσώπου καί νά περιορίζονται στίς πιό γενικές θέσεις, τίς πιό ἀπομακρυσμένες ἀπό τήν πράξη καί τήν πολιτική. Τό γεγονός αὐτό διευκόλυνε ἐξαιρετικά τή συμμαχία τῶν ἑτερογενῶν στοιχείων τοῦ μαρξισμοῦ στόν ἀγῶνα τους ἐνάντια στό ναροντικισμό. Παράλληλα μέ τούς σοσιαλδημοκράτες, πού βρίσκονταν στό ἐξωτερικό καί στή Ρωσία, τόν ἀγῶνα αὐτό τόν ἔκαναν καί ἄνθρωποι σάν τούς κ.κ. Στροῦβε, Μπουλγάκοφ, Τουγκάν-Μπαρικόφσκι, Μπερντιάγιεφ κτλ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ἦταν ἄστοι δημοκράτες. Τό γεγονός ὅτι ξέκοψαν μέ τό ναροντικισμό δέν εἶχε γι' αὐτούς τό νόημα ὅτι περνοῦσαν ἀπό τό μικροαστικό (ἢ ἀγροτικό) σοσιαλισμό στόν προλεταριακό σοσιαλισμό, ὅπως ἔγινε μέ μᾶς, ἀλλά ὅτι περνοῦσαν στόν ἀστικό φιλελευθερισμό.

Σήμερα ἡ ἱστορία τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης γενικά καί ἡ ἱστορία τοῦ καντέτικου κόμματος εἰδικά, καθώς καί ἡ ἐξέλιξη ἰδιαίτερα τοῦ κ. Στροῦβε (πού ἔφτασε σχεδόν ὡς τόν ὀχτωβρισμό), ἔκαναν τήν ἀλήθεια αὐτή ὀλοφάνερη, τή μετὰτρεψαν σέ πολύ γνωστό καί συνηθισμένο φαινόμενο τῆς δημοσιολογίας. Τότε, στά 1894 - 1895, γιά ν' ἀποδείξουμε αὐτή τήν ἀλήθεια, ἤμασταν ὑποχρεωμένοι νά στηριχτοῦμε σέ μικρές σχετικά παρεκκλίσεις ἀπό τό μαρξισμό τοῦ ἑνός εἴτε τοῦ ἄλλου συγγραφέα, τότε μόλις ἀρχίζαμε ν' ἀποδείχνουμε αὐτή τήν ἀλήθεια. Καί γιαυτό, τήν ἐργασία μου πού στρεφόταν ἐνάντια στόν κ. Στροῦβε (τό ἄρθρο «Τό οἰκονομικό περιεχόμενο τοῦ ναροντικισμοῦ καί ἡ κριτική του στό βιβλίο τοῦ κ. Στροῦβε»* μέ τήν ὑπογραφή Κ. Τούλιν μέσα στή συλλογή πού ἔκαψε ἡ λογοκρισία: «Υλικά σχετικά μέ τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας», Πετρούπολη 1895), τήν ἀνατυπῶνω τώρα αὐτούσια, ἐπιδιώκοντας τρεῖς σκοπούς. Πρῶτο, ἐφόσον τό ἀναγνωστικό κοινό διάβασε τό βιβλίο τοῦ κ. Στροῦβε καί τά ἄρθρα τῶν ναρόντικων ἐνάντια στούς μαρξιστές στά 1894 - 1895, ἔχει σημασία καί ἡ κριτική τῆς ἀποψῆς τοῦ κ. Στροῦβε. Δεύτερο, ἡ προειδοποίηση πρός τόν κ. Στροῦβε ἀπό μέρος ἑνός ἐπαναστάτη σοσιαλδημοκράτη, προειδοποίηση πού ἔγινε ταυτόχρονα μέ τήν κοινή ἐμφάνισή μας στόν τύπο ἐνάντια στούς ναρόντικους, ἔχει σημασία καί σάν ἀπάντηση σ' ὅσους μᾶς κατηγοροῦσαν ἐπανελημμένα ὅτι συμμαχοῦμε μ' αὐτούς τούς κυρίους κι' ἐπίσης γιά νά ἐκτιμηθεῖ ἡ πολύ σπουδαία πολιτική καριέρα τοῦ κ. Στροῦβε. Τρίτο, ἡ παλιά καί ἀπό πολλές ἀπό-

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 1ος, σελ. 345 - 532. Ἡ Σύντ..

ψεις ἀπαρχαιωμένη πολεμική ἐνάντια στόν Στροῦβε ἔχει σημασία καί σάν παράδειγμα διδακτικό. Τό παράδειγμα αὐτό δείχνει τήν πρακτική πολιτική ἀξία τῆς ἀδιάλλακτης θεωρητικῆς πολεμικῆς. Ἀμέτρητες φορές κατηγορήσαν τούς ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες ὅτι ἔχουν ὑπερβολική τάση νά κάνουν πολεμική κι' ἐνάντια στούς «οἰκονομιστές», κι' ἐνάντια στούς μπερνσταϊνικούς, κι' ἐνάντια στούς μενσεβίκους. Καί σήμερα ἀκόμη οἱ κατηγορίες αὐτές εἶναι τό πιά συνηθισμένο φαινόμενο πού παρατηρεῖται μέσα στούς κύκλους τῶν «συμφιλιωτιστῶν» στό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα καί μέσα στούς «συμπαθοῦντες» μισοσοσιαλιστές ἔξω ἀπό τό κόμμα. Ἐδῶ, ὀρισμένους πολύ τούς ἀρέσει νά λένε ὅτι οἱ ρῶσοι γενικά, οἱ σοσιαλδημοκράτες εἰδικά καί οἱ μπολσεβίκοι ιδιαίτερα ἔχουν ὑπερβολική τάση γιά πολεμική καί γιά διασπάσεις. Τούς ἀρέσει ὅμως καί νά ξεχνοῦν ὅτι τήν ὑπερβολική τάση γιά ἀποσκίρτηση ἀπό τό σοσιαλισμό πρὸς τό φιλελευθερισμό τή γεννοῦν οἱ συνθήκες τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν γενικά, οἱ συνθήκες τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία εἰδικά, οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς καί τῆς δράσης τῆς διάνοησῆς μας ιδιαίτερα. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή θά ἦταν πολύ ὠφέλιμο νά ρίχναμε μιά ματιά γιά νά δοῦμε τί γινόταν πρὶν ἀπό δέκα χρόνια, ποιές θεωρητικές διαφωνίες μέ τό «στρουβισμό» σημειώνονταν ἀπό τότε ἀκόμη, ἀπό ποιές μικρές (ἀπό πρώτη ματιά μικρές) διαφορές γνωμῶν, φτάσαμε στόν πλήρη πολιτικό διαχωρισμό ἀνάμεσα στά κόμματα καί στόν ἀνελέητο ἀγώνα μέσα στή βουλή, σέ μιά σειρά ὄργανα τοῦ τύπου, στίς λαϊκές συγκεντρώσεις κτλ.

Πρέπει νά σημειώσω ἀκόμη σχετικά μέ τό ἄρθρο μου ἐνάντια στόν κ. Στροῦβε ὅτι τό ἄρθρο αὐτό στηρίχθηκε στή διάλεξη πού ἔκανα τό φθινόπωρο τοῦ 1894 σ' ἓνα μικρό κύκλο μαρξιστῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἀπό τήν ὁμάδα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν πού δούλευαν τότε στήν Πετρούπολη καί πού δημιούργησαν ὕστερα ἀπό ἓνα χρόνο τήν «Ἐνωση πάλης γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης», σ' αὐτόν τόν κύκλο ἦταν ὁ Στ., ὁ Ρ. κι' ἐγώ. Ἀπό τούς νόμιμους φιλόλογους μαρξιστές ἦταν ὁ Π. Μπ. Στροῦβε, ὁ Α. Ν. Πότρεσοφ καί ὁ Κ. Σ' αὐτόν λοιπόν τόν κύκλο διάβασα τότε τή διάλεξη μέ τόν τίτλο: «Ἡ ἀντανάκλαση τοῦ μαρξισμοῦ στήν ἀστική φιλολογία». Ὅπως φαίνεται ἀπό τόν τίτλο, ἡ πολεμική ἐνάντια στόν Στροῦβε ἦταν στή διάλεξη αὐτή ἀσύγκριτα πιά ἀυστηρή καί πιά κατηγορηματική (σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τά σοσιαλδημοκρατικά συμπεράσματα), ἀπ' ὅ,τι στό ἄρθρο πού δημοσιεύτηκε τήν ἀνοιξη τοῦ

1895. Ὁ μετριασμός τοῦ ὕφους στό ἄρθρο ἔγινε ἐνμέρει ἐξαιτίας τῆς λογοκρισίας καί ἐνμέρει χάρη τῆς «συμμαχίας» μέ τό νόμιμο μαρξισμό στήν κοινή πάλη ἐνάντια στό ναροντικισμό. Τό ἄρθρο τοῦ κ. Στροῦβε, πού δημοσιεύτηκε (1895) σέ συλλογή πού κάηκε, καί μερικά ἄρθρα του στό «Νόβογε Σλόβο»⁴⁸ (1897) δείχνουν καθαρά ὅτι ἡ «ῶθηση πρός τ' ἀριστερά», πού ἔδοσαν τότε στόν κ. Στροῦβε οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Πετρούπολης, δέν ἔμεινε χωρίς ἀποτέλεσμα.

Ἄκόμη, ὁ ἀναγνώστης, μελετώντας τό ἄρθρο μου τοῦ 1895 ἐνάντια στόν κ. Στροῦβε πρέπει νά ἔχει ὑπόψη του ὅτι τό ἄρθρο αὐτό ἀπό πολλές ἀπόψεις εἶναι μιά συνοπτική ἔκθεση μεταγενέστερων οἰκονομικῶν ἐργασιῶν (ἰδιαίτερα τῆς «Ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ»). Τέλος, οἱ ἀναγνώστες πρέπει νά προσέξουν τίς τελευταῖες σελίδες αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου, ὅπου ὑπογραμμίζονται οἱ θετικές γιά τό μαρξιστή ιδιότητες καί πλευρές τοῦ ναροντικισμοῦ, σάν ἐπαναστατικοῦ-δημοκρατικοῦ ρεύματος στή χώρα, πού ζεῖ τίς παραμονές τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης. Τό ἄρθρο ἀποτελεῖ τή θεωρητική διατύπωση ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν θέσεων πού ὕστερα ἀπό 12-13 χρόνια βρῆκαν τήν πρακτική-πολιτική τους ἔκφραση στόν «ἀριστερό συνασπισμό» κατά τίς ἐκλογές γιά τή II Δούμα καί στήν τακτική τοῦ «ἀριστεροῦ συνασπισμοῦ». Ἡ μερίδα ἐκείνη τῶν μενσεβίκων, πού πάλευε ἐνάντια στήν ἰδέα τῆς ἐπαναστατικῆς-δημοκρατικῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς καί ὑποστήριζε ὅτι ὁ ἀριστερός συνασπισμός εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεκτος, πρόδοσε ἀπ' αὐτή τήν ἀποψη τήν πολύ παλιά καί πολύ σπουδαία παράδοση τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν, παράδοση πού τήν ὑποστήριξε ἐπίμονα ἡ «Ζαριά»⁴⁹ καί ἡ παλιά «Ἴσκρα»⁵⁰. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἡ περιορισμένη καί μέ ὄρους παραδοχή τῆς τακτικῆς τοῦ «ἀριστεροῦ συνασπισμοῦ» ἀπορέει ἀναπόφευκτα ἀπό τίς ἴδιες πάλι βασικές θεωρητικές ἀπόψεις τοῦ μαρξισμοῦ γιά τό ναροντικισμό.

Ὑστερα ἀπό τό ἄρθρο ἐνάντια στόν Στροῦβε (1894-1895) ἀκολουθεῖ ἡ προσούρα «Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν»*, πού γράφτηκε στά τέλη τοῦ 1897 μέ βάση τήν πείρα τῆς δουλιᾶς τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Πετρούπολης στά 1895. Οἱ ἀπόψεις, πού σέ ἄλλα ἄρθρα καί προσοῦρες αὐτῆς τῆς συλλογῆς ἐκτίθενται μέ τή μορφή πολεμικῆς ἐνάντια στή δεξιᾶ πτέρυγα τῆς σοσιαλδημοκρατίας, στήν προσούρα

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 2ος, σελ. 459 - 496. Ἡ Σύντ.

αὐτή ἐκτίθενται μέ καταφατική μορφή. Οἱ διάφοροι πρόλογοι στήν μπροσούρα «Τά καθήκοντα» ἀνατυπώνονται γιά νά το-νιστεῖ ἡ σχέση πού εἶχε τό ἔργο αὐτό μέ τίς διάφορες περιόδους τῆς ἀνάπτυξης τοῦ κόμματός μας (λογουχάρη, ὁ πρόλογος τοῦ Ἀξελρόντ ὑπογραμμίζει τή σχέση τῆς μπροσούρας μέ τόν ἀγώνα ἐνάντια στόν «οἰκονομισμό» καί ὁ πρόλογος τοῦ 1902 ὑπογραμμίζει τήν ἐξέλιξη τῶν ὁπαδῶν τῆς «Ναρόντναγια Βό-λια» καί τοῦ «Ναρόντνογε Πράβο»).

Τό ἄρθρο «Οἱ διῶχτες τῶν ζέμστβο καί οἱ Ἀννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ» εἶχε δημοσιευτεῖ στή «Ζαριά» τοῦ ἐξωτε-ρικοῦ τό 1901*. Τό ἄρθρο αὐτό ἔβαζε, μπορούμε νά ποῦμε, τέρμα στίς σχέσεις τῆς σοσιαλδημοκρατίας μέ τόν Στροῦβε σάν πολιτικό παράγοντα. Τό 1895 τόν προειδοποιήσαμε καί διακόψαμε προσεκτικά τή συμμαχία μαζί του. Τό 1901 τοῦ κη-ρύξαμε τόν πόλεμο, θεωρώντας τον φιλελεύθερο, ἀνίκανο νά ὑπερασπίζει μέ κάποια συνέπεια ἀκόμη καί τά καθαρά δημο-κρατικά αἰτήματα.

Τό 1895, λίγα χρόνια πρίν ἀπό τήν «μπερνσταϊνιάδα»⁵¹ τῆς Δύσης, προτοῦ μιά σειρά «προοδευτικοί» συγγραφεῖς τῆς Ρωσίας ξεκόψουν ὀριστικά ἀπό τό μαρξισμό, τόνιζα ὅτι ὁ κ. Στροῦβε δέν εἶναι σταθερός μαρξιστής καί γιαυτό οἱ σοσιαλ-δημοκράτες πρέπει νά χωρίσουν ἀπ' αὐτόν. Τό 1901, λίγα χρό-νια πρίν τήν ἐμφάνιση τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων στή ρω-σική ἐπανάσταση καί πρίν ἀπό τό πολιτικό φιάσκο αὐτοῦ τοῦ κόμματος στήν I καί στή II Δούμα, ὑπογράμμιζα ἐκεῖνα ἀκρι-βῶς τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ ἀστικοῦ φιλελευθερι-σμοῦ τῆς Ρωσίας πού ἐκδηλώθηκαν τό 1905-1907 στίς μαζι-κές πολιτικές ἐνέργειες κι' ἐκδηλώσεις. Τό ἄρθρο «Οἱ Ἀννί-βες τοῦ φιλελευθερισμοῦ» ἐπικρίνει τά λαθεμένα ἐπιχειρήματα ἑνός φιλελεύθερου καί ἡ κριτική αὐτή ἀποδείχνεται τώρα πῶς μπορεῖ νά ἰσχύει σχεδόν στό ἀκέραιο καί γιά τήν πολιτική πού ἀκολουθεῖ τό πιά μεγάλο κόμμα τῶν φιλελευθέρων στήν ἐπα-νάστασή μας. Σχετικά μέ ὅσους ἔχουν τήν τάση νά πιστεύουν πῶς ἐμεῖς οἱ μπολσεβίκοι προδόσαμε τάχα τήν παλιά σοσιαλ-δημοκρατική πολιτική ἀπέναντι στό φιλελευθερισμό, ὅταν ἀγωνιζόμαστε ἀνελέητα ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπά-τες κι' ἐνάντια στό Κόμμα τῶν καντέτων στά 1905-1907, σέ ὅλους αὐτούς τό ἄρθρο «Οἱ Ἀννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ» θά τούς δείξει τό λάθος τους. Οἱ μπολσεβίκοι ἔμειναν πιστοί στίς

* Βλ. Ἀπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 21 - 73. Ἡ Σύντ.

παραδόσεις τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί δέν παρασύρθηκαν ἀπό τήν ἀστική μέθη πού τή διατηροῦσαν οἱ φιλελεύθεροι τήν ἐποχή τοῦ «συνταγματικοῦ ζίγκ-ζάγκ» καί πού συσκότισε προσωρινά τή συνείδηση τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ κόμματός μας.

Ἡ μπροσούρα πού ἔρχεται σέ συνέχεια: «Τί νά κάνουμε;» ἐκδόθηκε στό ἐξωτερικό στίς ἀρχές ἀκριβῶς τοῦ 1902*. Ἡ μπροσούρα αὕτη εἶναι ἀφιερωμένη στήν κριτική τῆς δεξιᾶς πτέρυγας πού τή βρίσκει πιά κανείς στή σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση καί ὄχι μόνο στά φιλολογικά ρεύματα. Τό 1898 ἔγινε τό I συνέδριο τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί μπῆκε ἡ βάση τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. Κομματική ὀργάνωση στό ἐξωτερικό ἔγινε ἡ «Ἐνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν» τοῦ ἐξωτερικοῦ πού συμπεριέλαβε καί τήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς». Ὅμως τά κεντρικά ὄργανα τοῦ κόμματος τά διάλυσε ἡ ἀστυνομία καί δέν στάθηκε δυνατό νά ἀνασυγκροτηθοῦν. Οὐσιαστικά δέν ὑπῆρχε ἐνότητα μέσα στό κόμμα: ἡ ἐνότητα ἔμεινε μονάχα σάν ἰδέα, σάν καθοδηγητική γραμμή. Ἡ γοητεία πού ἀσκοῦσε τό ἀπεργιακό κίνημα καί ἡ οἰκονομική πάλη γέννησε τότε μιᾶ ιδιαίτερη μορφή σοσιαλδημοκρατικοῦ ὀπορτουνισμοῦ, τόν «οἰκονομισμό», ὅπως αὐτός ὀνομάστηκε. Καί ὅταν στά τέλη ἀκριβῶς τοῦ 1900 ἄρχισε στό ἐξωτερικό τή δράση της ἡ ὁμάδα τῆς «Ἴσκρα», ἡ διάσπαση πάνω σ' αὐτό τό ἔδαφος ἦταν πιά γεγονός. Τήν ἀνοιξη τοῦ 1900 ὁ Πλεχάνοφ βγῆκε ἀπό τήν «Ἐνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν» τοῦ ἐξωτερικοῦ καί σχημάτισε ιδιαίτερη ὀργάνωση, τό «Σοσιαλδημοκράτη».

Ἡ «Ἴσκρα» ἄρχισε τή δουλιὰ της, τυπικά ἀνεξάρτητα καί ἀπό τίς δύο παρατάξεις, οὐσιαστικά ὅμως μαζί μέ τήν ὁμάδα τοῦ Πλεχάνοφ κι' ἐνάντια στήν «Ἐνωση». Ἡ προσπάθεια νά συγχωνευτοῦν (τόν Ἰούνη τοῦ 1901, ἔγινε τό συνέδριο τῆς «Ἐνωσης» καί τοῦ «Σοσιαλδημοκράτη» στή Ζυρίχη), ἀπότυχε. Ἡ μπροσούρα «Τί νά κάνουμε;» ἐκθέτει συστηματικά τίς αἰτίες τῶν διαφωνιῶν καί τό χαρακτήρα τῆς τακτικῆς τῆς «Ἴσκρα» καί τῆς ὀργανωτικῆς δράσης της.

Οἱ σημερινοί ἀντίπαλοι τῶν μπολσεβίκων, οἱ μενσεβίκοι, καθώς καί ἄλλοι συγγραφεῖς ἀπό τό ἀστικοφιλελεύθερο στρατόπεδο (οἱ καντέτοι, οἱ «μπεζζαγκλάβτσι»⁵² ἀπό τήν ἐφημερίδα «Τοβάριστς» κτλ.) ἀναφέρουν συχνά τήν μπροσούρα «Τί νά

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 6ος, σελ. 1 - 195. Ἡ Σύντ.

κάνουμε;». Γιαυτό τήν ανατυπώνω μέ πολύ μικρές περικοπές, παραλείποντας μόνο τίς λεπτομέρειες σχετικά μέ τίς οργανωτικές σχέσεις ή τίς πολύ άσήμαντες παρατηρήσεις πού έχουν χαρακτήρα πολεμικής. Όσοναφορᾶ τό ούσιαστικό περιεχόμενο τῆς προσούρας αὐτῆς εἶναι ἀπαραίτητο νά ἐπιστήσουμε τήν προσοχή τοῦ σημερινοῦ ἀναγνώστη στά παρακάτω σημεία.

Τό βασικό λάθος ἐκείνων πού κάνουν σήμερα πολεμική ἐνάντια στό «Τί νά κάνουμε;» εἶναι ὅτι ἀποσποῦν τελείως αὐτό τό ἔργο ἀπό τή σύνδεσή του μέ μιά συγκεκριμένη ἱστορική κατάσταση, ἀπό τή σύνδεσή του μέ μιά ὀρισμένη περίοδο ἀνάπτυξης τοῦ κόμματός μας, πού τώρα ἀπό καιρό πέρασε πιά στό παρελθόν. Ένα τέτοιο χτυπητό λάθος ἔκανε, λογουχάρη, ὁ Πάρβους (χωρίς ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ καί πάρα πολλούς μενσεβίκους), πού πολλά χρόνια μετά τήν ἔκδοση τῆς προσούρας ἔγραφε ὅτι οἱ ἰδέες της σχετικά μέ τήν ὀργάνωση τῶν ἐξεπαγγέλματος ἐπαναστατῶν εἶναι λαθεμένες καί ὑπερβολικές.

Τέτοιου εἴδους δηλώσεις σήμερα προκαλοῦν στ' ἀλήθεια γελοία ἐντύπωση: Θέλουν δηλαδή ν' ἀγνοήσουν μιά ὀλόκληρη περίοδο στήν ἀνάπτυξη τοῦ κόμματός μας, ν' ἀγνοήσουν τίς κατακτήσεις πού κερδήθηκαν τότε μέ τόσους ἀγῶνες, ἐνῶ τώρα αὐτές οἱ κατακτήσεις στερεώθηκαν ἀπό πολύ καιρό πιά καί ἐκπλήρωσαν τόν προορισμό τους.

Νά ἰσχυρίζεσαι σήμερα ὅτι ἡ «Ίσκρα» ὑπερεκτίμησε (τό 1901 καί τό 1902!) τήν ἰδέα τῆς ὀργάνωσης τῶν ἐξεπαγγέλματος ἐπαναστατῶν, εἶναι τό ἴδιο σάν νά ἤθελες μετά τό ρωσοϊαπωνικό πόλεμο νά κατηγορεῖς τούς ἰάπωνες ὅτι ὑπερεκτίμησαν τίς στρατιωτικές δυνάμεις τῆς Ρωσίας καί ὅτι ἔκαναν πρὶν ἀπό τόν πόλεμο περισσότερες ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε προετοιμασίες, γιά νά παλέψουν μέ αὐτές τίς δυνάμεις. Γιά νά νικήσουν οἱ ἰάπωνες ἦταν ὑποχρεωμένοι νά συγκεντρώσουν ὅλες τίς δυνάμεις τους ἐνάντια στίς μεγαλύτερες δυνάμεις πού θά ἦταν δυνατό νά παρατάξουν οἱ ρῶσοι. Δυστυχῶς, πολλοί εἶναι ἐκεῖνοι πού κρίνουν τό κόμμα μας ἀπό μακριά, χωρίς νά ξέρουν τά ζητήματα καί χωρίς νά βλέπουν ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ὀργάνωσης ἐξεπαγγέλματος ἐπαναστατῶν σήμερα νίκησε πιά πέρα γιά πέρα. Καί ἡ νίκη θά ἦταν ἀκατόρθωτη, ἄν δέν προβάλαμε τήν ἰδέα αὐτή στήν πρώτη γραμμή τότε, ἄν δέν κάναμε «ὑπερβολικές» προσπάθειες γιά νά πείσουμε τούς ἀνθρώπους πού ἐμπόδιζαν τήν πραγματοποίησή της.

Τό «Τί νά κάνουμε;» εἶναι *περίληψη* τῆς τακτικῆς τῆς «Ἴσκρα», τῆς ὀργανωτικῆς πολιτικῆς τῆς «Ἴσκρα» στά 1901 καί 1902. Ἀκριβῶς («περίληψη»), τίποτε περισσότερο, τίποτε λιγότερο. Ὅποιος κάνει τόν κόπο νά διαβάσει τήν «Ἴσκρα» τοῦ 1901 καί τοῦ 1902, θά πειστεῖ ἀναμφίβολα γι' αὐτό*. Κι' ὅποιος κρίνει αὐτή τήν περίληψη, χωρίς νά ξέρει γιά τόν ἀγῶνα πού ἔκανε ἡ «Ἴσκρα» ἐνάντια στόν οἰκονομισμό πού τότε κυριαρχοῦσε καί χωρίς νά καταλαβαίνει αὐτόν τόν ἀγῶνα, πετάει ἀπλῶς λόγια στόν ἀέρα. Ἡ «Ἴσκρα» πάλεψε γιά νά δημιουργηθεῖ ἡ ὀργάνωση τῶν ἐξεπαγγέλματος ἐπαναστατῶν, πάλεψε πολύ δραστήρια τό 1901 καί τό 1902, νίκησε τόν οἰκονομισμό πού κυριαρχοῦσε τότε, δημιούργησε ὀριστικά αὐτή τήν ὀργάνωση τό 1903, διατήρησε αὐτή τήν ὀργάνωση, παρά τή διάσπαση τῶν ἰσκριστῶν πού ἐπακολούθησε, παρ' ὅλη τήν ἀναταραχή πού ὑπῆρχε τότε στήν ἐποχή τῆς θύελλας καί τῆς ἐπίθεσης, καί τή διατήρησε σ' ὅλο τό διάστημα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, τή διατήρησε καί τή διαφύλαξε ἀπό τό 1901 - 1902 ὡς τό 1907.

Καί τώρα, λοιπόν, πού ὁ ἀγῶνας γι' αὐτή τήν ὀργάνωση τέλειωσε ἀπό καιρό, τώρα πού ἔγινε ἡ σπορά, πού ὠρίμασε ὁ σπόρος, πού ὁ θερισμός τέλειωσε, παρουσιάζονται ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι δηλώνουν ὅτι ἡ «ἰδέα τῆς ὀργάνωσης ἐξεπαγγέλματος ἐπαναστατῶν εἶναι ὑπερβολική!» Δέν εἶναι πραγματικά γελοῖο;

Πάρτε ὅλη τήν προεπαναστατική περίοδο καί τά πρῶτα 2 1/2 χρόνια τῆς ἐπανάστασης (1905-1907) στό σύνολό τους. Καί κάνετε γι' αὐτό τό διάστημα μιά σύγκριση ἀνάμεσα στό Σοσιαλδημοκρατικό μας κόμμα καί σ' ἄλλα κόμματα ἀπό τήν ἄποψη τῆς συνοχῆς, τοῦ βαθμοῦ ὀργάνωσης καί τῆς ἐξασφάλισης στό ἀκέραιο τῆς συνέχειας τῆς ὀργάνωσης. Θ' ἀναγνωρίσετε ἀσφαλῶς ὅτι ἀπό τήν ἄποψη αὐτή εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ ὑπεροχή τοῦ κόμματός μας ἀπέναντι σ' ὅλα τά ἄλλα κόμματα, καί ἀπέναντι στό Κόμμα τῶν καντέτων, καί ἀπέναντι στό Κόμμα τῶν ἐσέρων, κτλ. Τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἐπεξεργάστηκε πρὶν τήν ἐπανάσταση ἕνα πρόγραμμα πού τό ἀναγνώρισαν τυπικά ὅλοι οἱ σοσιαλδημοκράτες καί μέ τίς ἀλλαγές οἱ ὁποῖες ἔγιναν σ' αὐτό τό πρόγραμμα, δέν διασπάστηκε ἐξαιτίας τοῦ προγράμματος. Τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα,

* Στόν τρίτο τόμο αὐτῆς τῆς ἐκδοσης θά ἀνατυπωθοῦν τά σπουδαιότερα ἄρθρα τῆς «Ἴσκρα» σ' αὐτά τά χρόνια ⁵³.

παρά τή διάσπασή του, από τό 1903 ως τό 1907 (ἐπίσημα από τό 1905 ως τό 1906) ἔδωσε στό κοινό τίς πιό πολλές πληροφορίες γιά τήν ἐσωτερική του κατάσταση (πρακτικά τῶν συνεδρίων, τοῦ δεύτερου κοινοῦ, τοῦ III τοῦ μπολσεβίκικου, τοῦ τέταρτου κοινοῦ ἢ ὅπως τό λένε ἀλλιῶς τῆς Στοκχόλμης). Τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, παρά τή διάσπασή του, ἐπωφελήθηκε νωρίτερα ἀπ' ὅλα τά ἄλλα κόμματα ἀπό τήν προσωρινή ἀναλαμπή τῆς ἐλευθερίας γιά νά ἐφαρμόσει ἕνα ἰδανικό δημοκρατικό σύστημα νόμιμης ὀργάνωσης, μέ αἰρετό σύστημα, μέ ἀντιπροσώπευση στά συνέδρια ἀνάλογα μέ τόν ἀριθμό τῶν ὀργανωμένων μελῶν τοῦ κόμματος. Ἐνα τέτοιο πράγμα δέν τό πέτυχαν μέχρι σήμερα οὔτε οἱ σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες, οὔτε οἱ καντέτοι, αὐτό τό σχεδόν νόμιμο, τό καλύτερα ὀργανωμένο ἀστικό κόμμα, πού ἔχει στή διάθεσή του ἀσύγκριτα μεγαλύτερα ἀπό μᾶς χρηματικά μέσα, πού διαθέτει ἐλευθερία κίνησης γιά νά χρησιμοποιεῖ τόν τύπο καί κάθε δυνατότητα νά ζεῖ νόμιμα. Καί οἱ ἐκλογές γιά τή II Δούμα, ὅπου πῆραν μέρος ὅλα τά κόμματα, δέν ἔδειξαν μήπως ξεκάθαρα ὅτι ἡ ὀργανωτική συνοχή τοῦ κόμματός μας καί τῆς κοινοβουλευτικῆς μας ὀμάδας εἶναι ἀνώτερη ἀπό ὅλα τά ἄλλα κόμματα;

Καί τώρα μπαίνει τό ἐρώτημα: ποιός πραγματοποίησε, ποιός ἐνσάρκωσε στή ζωή τή μεγάλη αὐτή συνοχή, στερεότητα καί σταθερότητα τοῦ κόμματός μας; Αὐτό τό ἔκανε ἡ ὀργάνωση τῶν ἐξεπαγγέλματος ἐπαναστατῶν πού δημιουργήθηκε κυρίως μέ τή συμμετοχή τῆς «Ἴσκρα». Ὅποιος ξέρει καλά τήν ἱστορία τοῦ κόμματός μας, ὅποιος ἔζησε ὁ ἴδιος τήν περίοδο τῆς ἀνοικοδόμησης τοῦ κόμματός μας, τοῦ φτάνει νά ρίξει μιά ματιά στή σύνθεση τῆς ἀντιπροσωπείας μιᾶς ὀποιασδήποτε ὀμάδας, ἅς ποῦμε τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου, γιά νά πειστεῖ ὅτι ἔτσι ἀκριβῶς εἶναι, γιά νά διακρίνει ἐκεῖνο τόν παλιό, τό βασικό πυρήνα, πού μέ τό μεγαλύτερο ζῆλο φρόντιζε γιά τό κόμμα καί ἀνάθρεψε τό κόμμα. Βασικός ὅρος γι' αὐτή τήν ἐπιτυχία ἦταν βέβαια τό γεγονός ὅτι ἡ ἐργατική τάξη πού ὁ ἀνθός της δημιούργησε τή σοσιαλδημοκρατία, ξεχωρίζει ἀπό μιά σειρά ἀντικειμενικές οικονομικές αἰτίες, ἀπ' ὅλες τίς τάξεις τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας ὁσοναφορᾶ τή μεγαλύτερη ἰκανότητά της γιά ὀργάνωση. Χωρίς αὐτό τόν ὅρο ἡ ὀργάνωση τῶν ἐξεπαγγέλματος ἐπαναστατῶν θά ἦταν παιχνιδάκι, τυχοδιωκτισμός, ἀπλή ταμπέλα, καί γι' αὐτό ἡ προσούρα «Τί νά κάνουμε;» ὑπογραμμίζει πολλές φορές ὅτι ἡ ὀργάνωση πού ὑποστηρίζεται σ' αὐτή τήν προσούρα ἔχει

νόημα μόνο σέ σχέση μέ τό γεγονός ότι ύπάρχει μιά «πραγματικά επαναστατική τάξη πού ξεσηκώνεται αυθόρμητα στήν πάλη». Όμως ή ικανότητα τοῦ προλεταριάτου νά ένώνεται σέ τάξη, ικανότητα πού ύπάρχει αντικειμενικά στόν άνώτατο βαθμό, πραγματοποιεΐται από ζωντανούς ανθρώπους, πραγματοποιεΐται μόνο σέ καθορισμένες μορφές όργάνωσης. Καί καμιά άλλη όργάνωση, εκτός από τήν όργάνωση τής «Ίσκρα», δέν θά μπορούσε μέσα στίς ιστορικές συνθήκες τής Ρωσίας τοῦ 1900-1905 νά δημιουργήσει ένα τέτοιο σοσιαλδημοκρατικό εργατικό κόμμα, σάν κι' αυτό πού έχει δημιουργηθεΐ σήμερα. Ο έξεπαγγέλματος επαναστάτης έκανε τή δουλιά του στήν ιστορία τοῦ ρωσικοῦ προλεταριακοῦ σοσιαλισμοῦ. Καί καμιά δύναμη στόν κόσμο δέν μπορεΐ σήμερα νά καταστρέψει αυτό τό έργο, πού ήδη από καιρό ξεπέρασε τά στενά πλαίσια τῶν «όμίλων» τοῦ 1902-1905, καμιά μομφή εκ τῶν ύστέρων ότι υπερεκτίμησαν τά μαχητικά τους καθήκοντα εκείνοι πού στόν καιρό τους μόνο μέ τόν άγώνα μπορούσαν νά εξασφαλίσουν τό σωστό ξεκίνημα γιά τήν εκπλήρωση αὐτῶν τῶν καθηκόντων, καμιά τέτοια μομφή δέν μπορεΐ νά μειώσει τή σημασία τῶν κατακτήσεων πού ήδη πραγματοποιήθηκαν.

Μίλησα πιο πάνω γιά τά περιορισμένα πλαίσια τῶν όμίλων στήν περίοδο τής παλιάς «Ίσκρα» (από τά τέλη τοῦ 1903, από τό φύλλο αρ. 51, ή «Ίσκρα» στράφηκε πρós τό μενσεβικισμό καί διακήρυξε: «τήν παλιά «Ίσκρα» από τή νέα «Ίσκρα» τή χωρίζει άβυσσος», εΐναι τά λόγια τοῦ Τρότσκι στήν προσούρα πού εγκρίθηκε από τή μενσεβίκικη σύνταξη τής «Ίσκρα»). Θά χρειαστεΐ όμως νά πῶ στό σημερινό αναγνώστη ακόμη μερικά επεξηγηματικά λόγια γιά τό πνεῦμα αυτό τῶν στενῶν όμίλων. Καί στήν προσούρα «Τί νά κάνουμε;», καί στήν προσούρα «Ένα βήμα πρός, δύο βήματα πίσω»*, πού τυπώνεται σέ συνέχεια, προστά στόν αναγνώστη ξετυλίγεται μιά γεμάτη πάθος, καί σ' όρισμένες στιγμές λυσσαλέα, έξοντωτική πάλη ανάμεσα στους όμίλους τοῦ έξωτερικοῦ. Εΐναι έξω από κάθε άμφιβολία ότι ή πάλη αὐτή έχει πολλές άχαρες πλευρές. Εΐναι έξω από κάθε άμφιβολία ότι ή πάλη αὐτή ανάμεσα στους κύκλους αποτελεΐ φαινόμενο πού εΐναι δυνατό μόνο στήν πολύ νεανική, τήν άνώριμη κατάσταση τοῦ εργατικοῦ κινήματος σέ μιά όρισμένη χώρα. Δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι οί σημερινοί παράγοντες τοῦ σύγχρονου εργατικοῦ κινήματος τής Ρωσίας πρέπει νά

* Βλ. "Απαντα, 5η έκδ., τόμ. 8ος, σελ. 189 - 425. 'Η Σύγτ.

ξεκόψουν από πολλές παραδόσεις του πνεύματος των στενών όμιλων και ότι πρέπει να ξεχάσουν και να εγκαταλείψουν τις μικρολογίες και τις μικροφασαρίες της ζωής των όμιλων, για να εκπληρώσουν δραστήρια τα καθήκοντα της σοσιαλδημοκρατίας στη σημερινή εποχή. Ἡ ανάπτυξη του κόμματός μας με τήν προσέλκυση προλεταριακῶν στοιχείων αὐτή και μόνο αὐτή, σέ συνδυασμό με τήν ανοιχτή μαζική δράση, εἶναι σέ θέση να ξεριζώσει τά υπολείμματα του πνεύματος των στενών όμιλων, που τά κληρονομήσαμε από τό παρελθόν και που δέν ανταποκρίνονται στά καθήκοντα της σημερινῆς στιγμῆς. Και τό πέραςμα πρὸς τή δημοκρατική οργάνωση του εργατικού κόμματος, πέραςμα που τό διακήρυξαν οἱ μπολσεβίκοι στη «Νόβαγια Ζίζν»⁵⁴ τό Νοέμβρη του 1905*, άμέσως μόλις δημιουργήθηκαν οἱ συνθήκες για άνοιχτή δράση, τό πέραςμα αὐτό εἶχε οὐσιαστικά τήν έννοια ότι ξεκόβαμε άμετάκλητα από κάθε τι που μέσα στους παλιούς στενούς όμιλους εἶχε ξεπεραστεί από τή ζωή...

Ναί, «μέ κάθε τι που εἶχε ξεπεραστεί από τή ζωή», γιατί δέν φτάνει να καταδικάζεις τό πνεῦμα των στενών όμιλων, πρέπει να μπορεῖς να καταλαβαίνεις και τή σημασία του στις ιδιόμορφες συνθήκες της προηγούμενης εποχῆς. Κάποτε στον καιρό τους οἱ όμιλοι ἦταν άπαραίτητοι κι' έπαιξαν θετικό ρόλο. Γενικά, μέσα σε μία χώρα άπολυταρχική, και ιδιαίτερα μέσα στις συνθήκες που δημιούργησε όλη ἡ ιστορία του ρωσικοῦ επαναστατικοῦ κινήματος, τό σοσιαλιστικό εργατικό κόμμα δέν μπορούσε ν' αναπτυχθεῖ διαφορετικά παρά μόνο μέσα από τους όμιλους. Οἱ όμιλοι, δηλ. οἱ στενές, οἱ κλειστές, οἱ στηριγμένες σχεδόν πάντα στην προσωπική φιλία ένώσεις ενός πολύ μικροῦ αριθμοῦ προσώπων, ἦταν άπαραίτητος σταθμός στην ανάπτυξη του σοσιαλισμοῦ και του εργατικοῦ κινήματος της Ρωσίας. Στο βαθμό που αναπτυσσόταν αὐτό τό κίνημα έμπαινε τό καθῆκον της συνένωσης των όμιλων, της δημιουργίας στέρεης σύνδεσης ανάμεσά τους και της εξασφάλισης της συνέχειας της οργάνωσης. Τό καθῆκον αὐτό ἦταν άδύνατο να εκπληρωθεῖ χωρίς να δημιουργηθεῖ γερή βάση επιχειρήσεων «έκτός βολῆς» της άπολυταρχίας, δηλ. στο έξωτερικό. Κι' έτσι οἱ όμιλοι του έξωτερικοῦ εμφανίστηκαν από άνάγκη. Ἐνάμεσά τους δέν υπῆρχαν δεσμοί, δέν βρισκόταν από πάνω τους τό κύρος του ρωσικοῦ κόμματος κι' έτσι ἦταν αναπόφευκτο

* Βλ. Ἐπαντα, 5η έκδ., τόμ. 12ος, σελ. 83 - 93. Ἡ Σύντ.

νά υπάρχουν αναμεταξύ τους διαφορές γνώμων σχετικά με τήν κατανόηση κάθε στιγμή τῶν βασικῶν καθηκόντων τοῦ κινήματος, δηλαδή σχετικά με τήν κατανόηση πῶς ἀκριβῶς πρέπει νά χτίζουμε τή μιά ἢ τήν ἄλλη βάση ἐπιχειρήσεων καί σέ ποιά κατεύθυνση πρέπει νά βοηθᾶμε τήν κομματική οἰκοδόμησις στό σύνολό της. Μέσα σέ τέτοιες συνθήκες ἦταν ἀναπότρεπτος ὁ ἀγώνας ἀνάμεσα στούς ὁμίλους. Κοιτάζοντας πρός τό παρελθόν, βλέπουμε σήμερα ξεκάθαρα ποιός ἀπό τούς ὁμίλους ἦταν πραγματικά σέ θέση νά ἐκπληρώσει τή λειτουργία του σάν βάση ἐπιχειρήσεων. Τότε ὅμως, στήν ἀρχή τῆς δράσης τῶν διαφόρων ὁμίλων, κανείς δέν μπορούσε νά τό πεί αὐτό καί μόνο ὁ ἀγώνας μπορούσε νά λύσει τή διαμάχη. Ὁ Πάρβους, ἄν θυμᾶμαι καλά, κατηγοροῦσε ἀργότερα τήν παλιά «Ἴσκρα» γιά ἐξοντωτικό ἀγώνα ἀνάμεσα στούς ὁμίλους καί προπαγάνδιζε ἀναδρομικά τή συμφιλιωτιστική πολιτική. Αὐτό εἶναι εὐκόλο νά τό λές ἀναδρομικά καί ὅταν τό κάνεις, δείχνεις ὅτι δέν καταλαβαίνεις τίς τοτινές συνθήκες. Πρῶτα-πρῶτα δέν ὑπῆρχε τότε κανένα κριτήριον γιά τή δύναμη καί τή σοβαρότητα τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἄλλου ὁμίλου. Πολλοί ἀπ' αὐτούς τούς ὁμίλους ἦταν χωρίς περιεχόμενο, πού σήμερα ξεχάστηκαν, πού τότε ὅμως μέ τόν ἀγώνα τους ἤθελαν ν' ἀποδείξουν τό δικαίωμά τους ὑπαρξῆς. Καί δεύτερο, οἱ διαφωνίες ἀνάμεσα στούς ὁμίλους εἶχαν σχέση μέ τό ζήτημα, ποιά κατεύθυνση πρέπει νά δοθεῖ στήν καινούργια ἀκόμη τότε δουλιὰ. Ἀπό τότε ἤδη τόνιζα (στό «Τί νά κάνουμε;») ὅτι οἱ διαφωνίες φαίνονται μικρές, στήν πραγματικότητα ὅμως ἔχουν τεράστια σημασία, γιατί στήν ἀρχή μιᾶς καινούργιας δουλιᾶς, στήν ἀρχή ἑνός σοσιαλδημοκρατικοῦ κινήματος, ὁ καθορισμός τοῦ γενικοῦ χαρακτήρα αὐτῆς τῆς δουλιᾶς καί αὐτοῦ τοῦ κινήματος θά ἐκφραστεῖ κατά τόν πιό οὐσιαστικό τρόπο στήν προπαγάνδα, στή ζύμωση καί στήν ὀργάνωση αὐτοῦ τοῦ κινήματος. Ὅλες οἱ κατοπινές διαμάχες ἀνάμεσα στούς σοσιαλδημοκράτες γίνονταν πάνω στό ζήτημα, ποιά κατεύθυνση πρέπει νά δοθεῖ στήν πολιτική δράση τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος στή μιά ἢ στήν ἄλλη χωριστή περίπτωση. Ἐνῶ τότε γινόταν λόγος γιά τόν καθορισμό τῶν πιό γενικῶν βάσεων καί τῶν πιό θεμελιακῶν καθηκόντων κάθε σοσιαλδημοκρατικῆς πολιτικῆς γενικά.

Τό πνεῦμα τῶν στενῶν ὁμίλων ἔπαιξε τό ρόλο του καί τώρα, βέβαια, ξεπεράστηκε ἀπό τή ζωή. Μά ξεπεράστηκε ἀπ' τή ζωή, μόνο καί μόνο γιατί ἡ πάλαι τῶν ὁμίλων ἔθεσε μέ τή

μεγαλύτερη όξύτετα τά θεμελιακά προβλήματα τής σοσιαλ-δημοκρατίας, τά έλυσε μέ άδιάλλακτο έπαναστατικό πνεύμα καί δημιούργησε έτσι τή στέρεη βάση για μία πλατιά κομματική δουλιά.

Άπό τά μερικότερα ζητήματα πού άνακινήθηκαν στήν πολιτική φιλολογία άπ' άφορμή τήν προσούρα «Τί νά κάνουμε;», θ' αναφέρω μόνο τά παρακάτω δυό. Λίγο μετά τήν έκδοση τής προσούρας «Ένα βήμα μπρός, δυό βήματα πίσω», ό Πλεχάνοφ δήλωσε στήν «Ίσκρα» τοϋ 1904 ότι διαφωνεί μαζί μου σέ ζητήματα άρχής πάνω στό πρόβλημα τοϋ αυθόρμητου καί τοϋ συνειδητοϋ. Έγώ δέν άπάντησα οϋτε σ' αυτή τή δήλωση (άν δέν παρθεϊ ύπόψη μία σημείωση πού έκανα στήν έφημερίδα τής Γενεύης «Βπεριόντ»⁵⁵), οϋτε στίς πάρα πολλές έπαναλήψεις πάνω σ' αυτό τό θέμα άπό τή μενσεβίκικη φιλολογία, δέν άπάντησα γιατί ή κριτική τοϋ Πλεχάνοφ είχε όλοφάνερα τό χαρακτήρα μιās κούφιας στρεψοδικίας, στηριζόταν σέ ξεκομμένες άπό τό σύνολο φράσεις, σέ χωριστές έκφράσεις πού δέν τίς διατύπωσα καί τόσο σωστά ή μέ άπόλυτη ακρίβεια καί μάλιστα άγνοοϋσε τό γενικό περιεχόμενο καί όλο τό πνεύμα τής προσούρας. Τό «Τί νά κάνουμε;» βγήκε τό Μάρτη τοϋ 1902. Τό σχέδιο τοϋ κομματικοϋ προγράμματος (τοϋ Πλεχάνοφ, μέ τίς τροποποιήσεις τής σύνταξης τής «Ίσκρα») τυπώθηκε τόν Ιούνη ή τόν Ιούλη τοϋ 1902. Η σχέση τοϋ αυθόρμητου προς τό συνειδητό είχε διατυπωθεϊ στό σχέδιο αυτό μέ κοινή συμφωνία τής σύνταξης τής «Ίσκρα» (ύπήρχαν άνάμεσα σέ μένα καί στον Πλεχάνοφ διαφωνίες μέσα στή σύνταξη πάνω στό πρόγραμμα, οί διαφωνίες όμως αυτές δέν άφοροϋσαν καθόλου αυτό τό ζήτημα, αλλά τό ζήτημα τής εκτόπισης τής μικρής παραγωγής άπό τή μεγάλη, όπου έγώ ζητοϋσα πίο ξεκάθαρη διατύπωση άπό τή διατύπωση τοϋ Πλεχάνοφ. Επίσης άφοροϋσαν τή διαφορά τής άποψης τοϋ προλεταριάτου ή τών εργαζομένων τάξεων γενικά, καί μάλιστα έγώ επέμενα σ' ένα πίο στενό όρισμό τοϋ καθαρά προλεταριακοϋ χαρακτήρα τοϋ κόμματος).

Συνεπώς, δέν μπορούσε νά γίνει λόγος για καμιά ριζική διαφορά άνάμεσα στό σχέδιο προγράμματος καί στό «Τί νά κάνουμε;» πάνω στό ζήτημα αυτό. Στο δεύτερο συνέδριο (Αϋγουστος τοϋ 1903) ό Μαρτίνοφ πού ήταν τότε τότε «οικονομιστής» άρχισε νά διαφωνεί μέ τίς άπόψεις μας όσοναφορᾶ τό αυθόρμητο καί τό συνειδητό πού είχαν διατυπωθεϊ στό πρόγραμμα. Μέ τόν Μαρτίνοφ διαφώνησαν όλοι οί ισκριστές,

ὅπως τό ὑπογραμμίζω στήν μπροσούρα «Ἐνα βῆμα μπρός, κτλ.»*. Ἀπό δῶ βγαίνει ξεκάθαρα ὅτι ἡ διαφωνία στήν οὐσία ἦταν ἀνάμεσα στούς ἰσκριστές καί στούς «οἰκονομιστές», πού ἀντιμάχονταν ἐκεῖνο πού ἦταν κοινό στό «Τί νά κάνουμε;» καί στά σχέδια προγράμματος. Κι' ἐδῶ πρέπει νά πῶ ὅτι τίς διατυπώσεις πού ἔδοσα στό «Τί νά κάνουμε;» δέν σκέφθηκα εἰδικά καί στό δεύτερο συνέδριο νά τίς ἀναγάγω σέ κάτι τό «προγραμματικό» πού ν' ἀποτελεῖ ἰδιαίτερες ἀρχές. Ἀντίθετα μάλιστα χρησιμοποίησα τήν ἔκφραση πού ἀργότερα τήν ἀνάφεραν συχνά, δηλαδή τήν ἔκφραση ὅτι παραλυγίσαμε τή βέργα. Στό «Τί νά κάνουμε;» ἰσιώνεται ἡ βέργα πού τή στράβωσαν οἱ «οἰκονομιστές», εἶπα τότε, (βλ. τά πρακτικά τοῦ δευτέρου συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ τό 1903, Γενεύη, 1904) καί ἀκριβῶς ἐπειδή ἰσιώνουμε δραστήρια τίς διαστρεβλώσεις, ἡ «βέργα» μας θά εἶναι πάντα ἡ πιό ἴσια**.

Τό νόημα αὐτῶν τῶν λέξεων εἶναι ξεκάθαρο : Τό «Τί νά κάνουμε;» διορθώνει μέ τήν πολεμική του τόν «οἰκονομισμό» καί γιαυτό δέν εἶναι σωστό νά ἐξετάζει κανείς τό περιεχόμενο τῆς μπροσούρας ἔξω ἀπό τό καθῆκον αὐτό. Ἀναφέρω ἐδῶ ὅτι τό ἄρθρο τοῦ Πλεχάνοφ ἐνάντια στό «Τί νά κάνουμε;» δέν ἀνατυπώθηκε στή συλλογή τῆς νέας «Ἴσκρα» («Μέσα σέ δύο χρόνια») καί γιαυτό δέν θίγω σήμερα τά ἐπιχειρήματα τοῦ Πλεχάνοφ, ἀλλά ἐξηγῶ ἀπλῶς στό σημερινό ἀναγνώστη τήν οὐσία τοῦ ζητήματος, γιατί μπορεῖ νά δεῖ τά ὅσα λένε οἱ μενσεβίκοι πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα σέ πάρα πολλά ἔργα τους.

Ἡ ἄλλη παρατήρηση ἀφορᾷ τό ζήτημα τοῦ οἰκονομικοῦ ἀγῶνα καί τῶν συνδικάτων. Στήν πολιτική φιλολογία οἱ ἀπόψεις μου πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα ἐρμηνεύονται πολλές φορές διαστρεβλωμένα. Γιά τό λόγο αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο νά ὑπογραμμίσω ὅτι πολλές σελίδες ἀπό τό βιβλίο «Τί νά κάνουμε;» ἀφιερώνονται στήν ἐξήγηση τῆς τεράστιας σημασίας πού ἔχει ὁ οἰκονομικός ἀγῶνας καί τά συνδικάτα. Καί συγκεκριμένα ἐκφράστηκα τότε ὑπέρ τῆς οὐδετερότητας τῶν συνδικάτων. Ἀπό τότε οὔτε στίς μπροσοῦρες, οὔτε στά ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων δέν ἔκφρασα ἄλλη γνώμη, παρ' ὅλους τούς ἰσχυρισμούς τῶν ἀντιπάλων μου. Καί μόνο τό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ στό Λονδίνο καί τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης μ' ἔκαναν νά καταλήξω στό συμπέρασμα ὅτι ἀπό ἄποψη

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 8ος, σελ. 213 - 214. Ἡ Σύντ.

** Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 270. Ἡ Σύντ.

ἀρχῶν δέν ἐπιτρέπεται νά ὑπερασπίζει κανεῖς τήν οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων. Ἡ μοναδικά σωστή ἀρχή μας εἶναι ἡ πῖο στενή προσέγγιση τῶν συνδικάτων μέ τό κόμμα. Καί ἡ πολιτική μας πρέπει νά τείνει στήν προσέγγιση καί στή σύνδεση τῶν συνδικάτων μέ τό κόμμα. Καί τήν πολιτική αὐτή πρέπει νά τήν ἐφαρμόζουμε μέ ἐπιμονή καί συνέπεια σ' ὅλη μας τήν προπαγάνδα, τή ζύμωση καί τήν ὀργανωτική δουλιά, χωρίς νά κυνηγᾶμε τήν ἀπλή «ἀναγνώρισή» της, ἀλλά καί χωρίς νά διώχνουμε ἀπό τά συνδικάτα ὅσους ἔχουν διαφορετική γνώμη.

* *
* *

Ἡ προσούρα «Ἐνα βῆμα μπρός, δύο βήματα πίσω» βγήκε στή Γενεύη τό καλοκαίρι τοῦ 1904. Ἡ προσούρα αὐτή περιγράφει τό πρῶτο στάδιο τῆς διάσπασης ἀνάμεσα στούς μενσεβίκους καί στούς μπολσεβίκους πού ἄρχισε στό δεύτερο συνέδριο (Αὐγουστος τοῦ 1903). Ἀπό τήν προσούρα αὐτή ἀφαίρεσα περίπου τό μισό μέρος, γιατί οἱ μικρολεπτομέρειες τῆς ὀργανωτικῆς πάλης, ἰδιαίτερα ὅσες σχετίζονται μέ τή σύνθεση τῶν κομματικῶν κεντρικῶν ὀργάνων, δέν ἐνδιαφέρουν καθόλου τό σημερινό ἀναγνώστη καί στήν οὐσία δέν ἀξίζουν νά τίς θυμᾶται κανεῖς. Οὐσιαστική εἶναι, κατά τή γνώμη μου, ἡ ἀνάλυση τοῦ ἀγῶνα γιά τίς ἀπόψεις τακτικῆς καί ἄλλες ἀπόψεις μέσα στό δεύτερο συνέδριο καί ἡ πολεμική ἐνάντια στίς ὀργανωτικές ἀπόψεις τῶν μενσεβίκων: καί τό ἕνα καί τό ἄλλο εἶναι ἀπαραίτητα γιά νά καταλάβει κανεῖς τό μενσεβικισμό καί τόν μπολσεβικισμό, σάν ρεύματα πού ἔβαλαν τή σφραγίδα τους σ' ὅλη τή δράση τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος στήν ἐπανάστασή μας.

Ἀπό τίς συζητήσεις στό δεύτερο συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος θά σημειώσω ὅσες ἔχουν σχέση μέ τό ἀγροτικό πρόγραμμα. Τά γεγονότα ἀπόδειξαν χωρίς ἀμφιβολία ὅτι τό πρόγραμμά μας τότε (ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι) ἦταν ὑπερβολικά περιορισμένο καί ὑποτιμοῦσε τίς δυνάμεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ - δημοκρατικοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος. Γι' αὐτό τό ζήτημα θά μιλήσω πῖο λεπτομερειακά στό δεύτερο τόμο αὐτῆς τῆς ἐκδοσης*. Ἐδῶ ἔχει μόνο σημασία νά ὑπογραμμίσω ὅτι κι' αὐτό τό ὑπερβολικά περιορισμένο ἀγροτικό πρόγραμμα φαινόταν τότε πολύ πλατύ γιά τή δεξιά πτέρυγα τοῦ Σοσιαλδη-

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 247 - 249. Ἡ Σύντ.

μοκρατικοῦ κόμματος. Ὁ Μαρτίνοφ καί οἱ ἄλλοι «οἰκονομιστές» πάλευαν τότε ἐνάντια σ' αὐτό τό πρόγραμμα, γιατί, ὅπως ἔλεγαν, προχωρεῖ πάρα πολύ μακριά! Ἐπίσης δὲν μπορεῖ νά δεῖ κανείς πόσο σοβαρή πρακτική σημασία εἶχε ὅλος ὁ ἀγώνας τῆς παλιᾶς «Ἴσκρα» ἐνάντια στόν «οἰκονομισμό», ὁ ἀγώνας ἐνάντια στό στένεμα καί στόν ὑποβιβασμό ὅλου τοῦ χαρακτήρα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς πολιτικῆς.

Οἱ διαφωνίες μέ τούς μενσεβίκους περιορίζονταν τότε (πρῶτο ἐξάμηνο τοῦ 1904) στά ὀργανωτικά ζητήματα. Χαρακτηρίζοντας τή θέση τῶν μενσεβίκων ἔδωσα τήν ἐξῆς διατύπωση: «ὀπορτουнизмὸς στά ὀργανωτικά ζητήματα». Ὁ Π. Μπ. Ἀξελρόντ, διαφωνώντας μ' αὐτό, ἔγραφε στόν Κάουτσκι: «Μέ τό ἀδύνατο μυαλό μου δέν εἶμαι σέ θέση νά καταλάβω τί πράγμα εἶναι αὐτό: "ὀπορτουнизмὸς στά ὀργανωτικά ζητήματα", πού προβάλλεται στή σκηνή σάν κάτι τό αὐτοτελές, ἔξω ἀπό κάθε ὀργανική σύνδεση μέ τίς προγραμματικές ἀπόψεις καί τίς ἀπόψεις τακτικῆς» (γράμμα τῆς 6 τοῦ Ἰούνη 1904, πού ἀνατυπώθηκε στή συλλογή τῆς νέας «Ἴσκρα» «Μέσα σέ δύο χρόνια», μέρος II, σελ. 149).

Ποιά εἶναι ἡ ὀργανική σχέση τοῦ ὀπορτουнизμοῦ ἀνάμεσα στίς ὀργανωτικές ἀπόψεις καί στίς ἀπόψεις τακτικῆς, αὐτό τό πράγμα τό ἔδειξε ἀρκετά καλά ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ μενσεβικισμού στά 1905-1907. Ὅσο γι' αὐτό τό «ἀκατανόητο πράγμα» — «ὀπορτουнизмὸς στά ὀργανωτικά ζητήματα» — ἡ ζωὴ ἐπιβεβαίωσε τήν ὀρθότητα τῆς ἐκτίμησής μου τόσο καλά, ὅσο δέν μποροῦσα νά τό περιμένω. Φτάνει ν' ἀναφέρω ὅτι ἀκόμη καί ὁ μενσεβίκος Τσερεβάνιν ἀναγκάστηκε νά παραδεχτεῖ σήμερα (βλ. τήν μπροσούρα του γιά τό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ στό Λονδίνο τό 1907), ὅτι ἀπό τά ὀργανωτικά σχέδια τοῦ Ἀξελρόντ (τό περίφημο «ἐργατικό συνέδριο» κτλ.) ἀπορέουν μόνο διασπάσεις πού χαντακώνουν τήν ὑπόθεση τοῦ προλεταριάτου. Κάτι παραπάνω. Ὁ ἴδιος πάλι μενσεβίκος Τσερεβάνιν ἀφηγεῖται ἐκεῖ ὅτι ὁ Πλεχάνοφ ἀναγκάστηκε στό Λονδίνο νά κάνει ἀγώνα μέσα στή μενσεβίκικη ὀμάδα ἐνάντια στόν «ὀργανωτικό ἀναρχισμό». Κι' ἔτσι δέν ἦταν μάταιος ὁ ἀγώνας πού ἔκανα τό 1904 ἐνάντια στόν «ὀπορτουнизмὸν στά ὀργανωτικά ζητήματα» ἐφόσον στά 1907 καί ὁ Τσερεβάνιν καί ὁ Πλεχάνοφ ἀναγκάστηκαν νά παραδεχτοῦν τόν «ὀργανωτικό ἀναρχισμό» ἔγκυρων κύκλων τῶν μενσεβίκων.

Ἀπό τόν ὀργανωτικό ὀπορτουнизмὸν οἱ μενσεβίκοι προχώρησαν στόν ὀπορτουнизмὸν στά ζητήματα τακτικῆς. Ἡ προ-

σούρα «Ἡ καμπάνια τῶν ζέμστβο καί τό σχέδιο τῆς “Ἴσκρα”»* (βγήκε στή Γενεύη στά τέλη τοῦ 1904, μοῦ φαίνεται τό Νοέμβρη ἢ τό Δεκέμβρη) σημειώνει τό πρῶτο βῆμα τους πρός αὐτήν τήν κατεύθυνση. Στή σημερινή φιλολογία μπορεῖς συχνά νά βρεῖς σημεία ὅπου ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ διαφωνίες σχετικά μέ τήν καμπάνια τῶν ζέμστβο προκλήθηκαν, γιατί οἱ μπολσεβίκοι ἄρνοῦνταν νά παραδεχτοῦν ὅτι οἱ διαδηλώσεις μπροστά στά ζέμστβο μποροῦσαν νά φέρουν ὄφελος. Ὁ ἀναγνώστης θά δεῖ ὅτι αὐτή ἡ ἄποψη εἶναι ἐντελῶς λαθεμένη. Ἡ διαφωνία μας προκλήθηκε, γιατί οἱ μενσεβίκοι ἄρχισαν τότε νά λένε ὅτι δέν πρέπει νά πανικοβάλλουμε τούς φιλελεύθερους καί ἀκόμη περισσότερο, γιατί ὕστερα ἀπό τήν ἀπεργία τοῦ Ροστόβ τό 1902, ὕστερα ἀπό τίς καλοκαιρινές ἀπεργίες καί τά ὁδοφράγματα τοῦ 1903, στίς παραμονές τῆς 9 τοῦ Γενάρη 1905 οἱ μενσεβίκοι ἐξυμνοῦσαν τίς διαδηλώσεις μπροστά στά ζέμστβο σάν ἀνώτατο τύπο διαδηλώσεων. Στό 1ο φύλλο τῆς μπολσεβίκικης ἐφημερίδας «Βπεριόντ» (Γενεύη, Γενάρη τοῦ 1905) ἡ ἐκτίμηση αὐτή τοῦ μενσεβίκικου «σχεδίου καμπάνιας τῶν ζέμστβο» βρῆκε τήν ἐκφρασή της στόν τίτλο τῆς ἐπιφυλλίδας πού ἦταν ἀφιερωμένη σ’ αὐτό τό ζήτημα: «Καλές διαδηλώσεις τῶν προλεταρίων καί κακοί συλλογισμοί μερικῶν διανοουμένων»**.

Ἡ τελευταία προσούρα πού ἀνατυπώνουμε ἐδῶ: «Δυό τακτικές τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή δημοκρατική ἐπανάσταση», βγήκε στή Γενεύη τό καλοκαίρι τοῦ 1905***. Ἡ προσούρα αὐτή ἐκθέτει συστηματικά τίς βασικές διαφωνίες τακτικῆς μέ τούς μενσεβίκους. Οἱ ἀποφάσεις τοῦ «III συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ» (τῶν μπολσεβίκων) πού ἔγινε τήν ἀνοιξη στό Λονδίνο καί τῆς συνδιάσκεψης τῶν μενσεβίκων στή Γενεύη διαμόρφωσαν ὀλοκληρωτικά αὐτές τίς διαφωνίες καί ὁδήγησαν σέ μιά ριζική διάσταση σχετικά μέ τήν ἐκτίμηση τῆς ἀστικῆς μας ἐπανάστασης στό συνολό της ἀπό τή σκοπιά τῶν καθηκόντων τοῦ προλεταριάτου. Οἱ μπολσεβίκοι τότε νίζαν στό προλεταριάτο ὅτι σ’ αὐτό ἀνήκει ὁ ρόλος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δημοκρατικῆς ἐπανάστασης. Οἱ μενσεβίκοι περιορίζαν τό ρόλο του στά καθήκοντα τῆς «ἄκρας ἀντιπολίτευσης». Οἱ μπολσεβίκοι καθόριζαν ὀλοκληρωτικά τόν ταξικό χαρακτήρα καί τήν ταξική σημασία τῆς ἐπανάστασης,

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 9ος, σελ. 75 - 98. Ἡ Σύντ.

** Στό ἴδιο, σελ. 136 - 142. Ἡ Σύντ.

*** Βλ. Ἐπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 11ος, σελ. 1 - 132. Ἡ Σύντ.

λέγοντας ότι νικηφόρα επανάσταση είναι ή «επαναστατική-δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς». Οί μενσεβίκοι τήν έννοια τής αστικής επανάστασης πάντα τήν έρμήνευαν κατά τέτοιο τρόπο λαθεμένα, όχι σωστά, έτσι πού τούς όδηγοῦσε νά δεχτοῦν, όσοναφορᾶ τό ρόλο του προλεταριάτου στήν επανάσταση, ένα ρόλο ὑποταγής και εξάρτησής του από τήν αστική τάξη.

Είναι γνωστή ή άντανάκλαση πού είχαν στήν πράξη αὐτές οί θεμελιακές διαφωνίες. Ἀποχή τῶν μπολσεβίκων από τίς εκλογές τής Δούμας του Μπουλίγκιν και ταλαντεύσεις τῶν μενσεβίκων. Ἀποχή τῶν μπολσεβίκων από τίς εκλογές τής Δούμας του Βίττε και ταλαντεύσεις τῶν μενσεβίκων πού καλοῦσαν τό λαό νά πάρει μέρος στίς εκλογές, όχι όμως για τή Δούμα⁵⁶. Ὑποστήριξη από τούς μενσεβίκους τής κυβέρνησης τῶν καντέτων και τής πολιτικῆς τῶν καντέτων στήν I Δούμα και αποφασιστικό ξεσκέπασμα τῶν συνταγματικῶν αὐταπατῶν και του άντεπαναστατικοῦ χαρακτήρα τῶν καντέτων από τούς μπολσεβίκους, παράλληλα μέ τήν προπαγάνδισή από μέρος τους τής ιδέας για μία «εκτελεστική επιτροπή τῶν ἀριστερῶν»⁵⁷. Σέ συνέχεια, ἀριστερός συνασπισμός τῶν μπολσεβίκων στίς εκλογές τής II Δούμας και συνασπισμοί τῶν μενσεβίκων μέ τούς καντέτους κτλ. κτλ.

Σήμερα ή «καντέτικη περίοδος» τής ρωσικῆς επανάστασης (ή έκφραση τής προσούρας: «Ἡ νίκη τῶν καντέτων και τά καθήκοντα του εργατικοῦ κόμματος», Μάρτης του 1906)*, μου φαίνεται, έχει λήξει. Ξεσκεπάστηκε πέρα για πέρα ή άντεπαναστατικότητα τῶν καντέτων. Οί καντέτοι ἀρχίζουν μόνοι τους νά αναγνωρίζουν ότι ὅλο τόν καιρό πάλευαν ενάντια στήν επανάσταση και ὁ κ. Στροῦβε εκθέτει ὡς τό τέλος και μέ ειλικρίνεια τίς ενδόμυχες σκέψεις του καντέτικου φιλελευθερισμοῦ. Ὅσο πίο προσεκτικά εξετάσει σήμερα τό συνειδητό προλεταριάτο ὅλη τήν καντέτικη περίοδο στό σύνολό της, ὅλο αὐτό τό «συνταγματικό ζίγκ-ζάγκ», τόσο πίο ξεκάθαρα θά φανεῖ ότι οί μπολσεβίκοι ἔδοσαν από τά πρίν πολύ σωστή εκτίμηση και αὐτῆς τής περιόδου και τής οὔσιας του Κόμματος τῶν καντέτων, τόσο πίο ξεκάθαρα θά φανεῖ ότι οί μενσεβίκοι ἀκολουθοῦσαν πραγματικά λαθεμένη πολιτική πού ή αντικειμενική της σημασία ἦταν ότι αντικαθιστοῦσε τήν αὐτοτελή προλεταριακή

* Βλ. Ἀπαντα, 5η έκδ., τόμ. 12ος, σελ. 269 - 350. Ἡ Σύντ.

πολιτική μέ τήν πολιτική τῆς ὑποταγῆς τοῦ προλεταριάτου στόν ἀστικό φιλελευθερισμό.

* * *

Ἄν ρίξει κανείς γενικά μιά ματιά στόν ἀγώνα τῶν δύο ρευμάτων τοῦ ρωσικοῦ μαρξισμοῦ καί τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας μέσα στά 12 χρόνια (1895-1907), δέν μπορεῖ παρά νά καταλήξει στό συμπέρασμα ὅτι ὁ «νόμιμος μαρξισμός», ὁ «οἰκονομισμός» καί ὁ «μενσεβικισμός» ἀποτελοῦν διαφορετικές μορφές ἐκδήλωσης τῆς ἴδιας ἱστορικῆς τάσης. Ὁ «νόμιμος μαρξισμός» τοῦ κ. Στροῦβε (1894) καί τῶν ὁμοίων του ἦταν ἀντανάκλαση τοῦ μαρξισμοῦ στήν ἀστική φιλολογία. Ὁ «οἰκονομισμός», σάν ἰδιαίτερη τάση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς δουλιᾶς στό 1897 καί στά κατοπινά χρόνια, πραγματοποίησε οὐσιαστικά τό πρόγραμμα τοῦ «ἀστικοφιλελεύθερου *Credo*»* πού διακήρυσσε ὅτι οἱ ἐργάτες πρέπει νά κάνουν τόν οἰκονομικό ἀγώνα, ἐνῶ οἱ φιλελεύθεροι τόν πολιτικό. Ὁ μενσεβικισμός δέν εἶναι ἀπλῶς ρεῦμα φιλολογικό, δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιά τάση στή σοσιαλδημοκρατική δουλιά, ἀλλά εἶναι μιά ὁμάδα μέ συνοχή, πού στή διάρκεια τῆς πρώτης περιόδου τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης (1905-1907) ἐφάρμοσε μιά ἰδιαίτερη πολιτική πού στήν πράξη ὑπότασσε τό προλεταριάτο στόν ἀστικό φιλελευθερισμό**.

Σέ ὅλες τίς καπιταλιστικές χῶρες τό προλεταριάτο συνδέεται ἀναπόφευκτα μέ χιλιάδες ἐνδιάμεσα σκαλοπάτια μέ τό γείτονά του ἀπό τά δεξιά, τή μικροαστική τάξη. Σ' ὅλα τά ἐργατικά κόμματα εἶναι ἀναπόφευκτος ὁ σχηματισμός δεξιᾶς πτέρυγας πού διαγράφεται λίγο-πολύ καθαρά καί πού μέ τίς ἀπόψεις της, μέ τήν τακτική της, καί μέ τήν ὀργανωτική της «γραμμή» ἐκφράζει τήν τάση τοῦ μικροαστικοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Σέ μιά μικροαστική χώρα, σάν τή Ρωσία, τήν ἐποχή τῆς ἀστικῆς

* — σύμβολο πίστεως, πρόγραμμα, ἐκθεση κοσμοθεωρίας. Ἡ Σύντ.

** Ἀπό τήν ἀνάλυση τῆς πάλης τῶν διαφορετικῶν ρευμάτων καί ἀποχρώσεων στό δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματος (βλ. τήν προσοῦρα «Ἐνα βῆμα μπρός, δύο βήματα πίσω», 1904) ἀποδείχεται ἀδιάψευστα ἡ ἄμεση καί κατευθείαν σχέση τοῦ «οἰκονομισμοῦ» τοῦ 1897 καί τῶν κατοπινῶν χρόνων μέ τό «μενσεβικισμό». Τή σχέση τοῦ «οἰκονομισμοῦ» στή σοσιαλδημοκρατία μέ τό «νόμιμο μαρξισμό» ἢ τό «στρουβισμό» τοῦ 1895-1897 τήν ἔδειξα στήν προσοῦρα «Τί νά κάνουμε;» (1902). Ἀνάμεσα στό νόμιμο μαρξισμό, στόν οἰκονομισμό καί στό μενσεβικισμό δέν ὑπάρχει μόνον ἰδεολογική σχέση, ἀλλά ἐπίσης καί σχέση ἄμεσης ἱστορικῆς διαδοχῆς.

ἐπανάστασης, τήν ἐποχή πού ἐμφανίζονται τά πρῶτα σπέρματα τοῦ νεαροῦ ἐργατικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, οἱ τάσεις αὐτές δέν μποροῦσαν παρά νά ἐκδηλωθοῦν ἀσύγκριτα πιά χτυπητά, πιά ὀριστικά, πιά ξεκάθαρα ἀπ' ὅπουδήποτε ἀλλοῦ στήν Εὐρώπη. Ἡ γνωριμία μας μέ τίς διαφορετικές μορφές ἐκδήλωσης αὐτῆς τῆς τάσης στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία στίς διάφορες περιόδους τῆς ἀνάπτυξής της εἶναι ἀπαραίτητη γιά νά στερεώσουμε τόν ἐπαναστατικό μαρξισμό καί ν' ἀτσάλωσουμε τή ρωσική ἐργατική τάξη στόν ἀπελευθερωτικό της ἀγώνα.

Σεπτέμβρης τοῦ 1907

*Δημοσιεύτηκε τό Νοέμβρη τοῦ 1907
στή συλλογή πού ἐκδόθηκε στήν Πετρούπολη
ἀπό τό ἐκδοτικό «Ζερνό»*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς συλλογῆς*

Η ΑΝΤΙΜΙΛΙΤΑΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης συζητήθηκε, ὅπως εἶναι γνωστό, τό ζήτημα τοῦ μιλιταρισμοῦ καί σέ σχέση μ' αὐτό καί τό ζήτημα τῆς ἀντιμιλιταριστικῆς προπαγάνδας. Ἡ ἀπόφαση πού πάρθηκε μέ τήν εὐκαιρία αὐτή λέει ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ὅτι τό συνέδριο θεωρεῖ ὑποχρέωση τῶν ἐργαζομένων τάξεων «νά βοηθήσουν ὥστε νά διαπαιδαγωγηθεῖ ἡ ἐργατική νεολαία μέ τό πνεῦμα τῆς ἀδελφότητας τῶν λαῶν καί τοῦ σοσιαλισμοῦ καί νά διαποτιστεῖ μέ ταξική αὐτοσυνείδηση». Τό συνέδριο βλέπει σ' αὐτό τήν ἐγγύηση, ὅτι ὁ στρατός θά πάψει νά εἶναι ἓνα τυφλό ὄργανο στά χέρια τῶν κυρίαρχων τάξεων, πού τόν χρησιμοποιοῦν κατά τήν κρίση τους καί τόν ὁποῖο μποροῦν κάθε στιγμή νά τόν στρέψουν ἐνάντια στό λαό.

Εἶναι ἐξαιρετικά δύσκολο καί κάποτε σχεδόν ἀδύνατο νά κάνει κανεῖς προπαγάνδα ἀνάμεσα στούς στρατιῶτες πού βρίσκονται σέ ἐνεργό ὑπηρεσία. Ἡ ζωή τοῦ στρατώνα, ἡ αὐστηρή ἐπίβλεψη, οἱ σπάνιες ἄδειες δυσκολεύουν στό ἔπακρο τήν ἐπικοινωνία μέ τόν ἔξω κόσμο· ἡ στρατιωτική πειθαρχία, ἡ δίχως νόημα σκληρή στρατιωτική ἐκπαίδευση τρομάζουν τούς στρατιῶτες· ἡ στρατιωτική διοίκηση βάζει ὅλα τά δυνατά της γιά νά βγάλει ἀπό τό «ἀμόρφωτο κτῆνος» κάθε ζωντανή σκέψη, κάθε ἀνθρώπινο αἶσθημα, νά τοῦ καλλιεργήσει τό αἶσθημα τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς, τοῦ παράλογου καί ἄγριου μίσους ἐνάντια στούς «ἐξωτερικούς» καί «ἐσωτερικούς» ἐχθρούς... Εἶναι πολύ πιό δύσκολο νά πλησιάσεις ἓναν ἀποσπασμένο ἀπό τό συνηθισμένο περιβάλλον, ἀπομονωμένο, ἀμόρφωτο, τρομοκρατημένο στρατιώτη, πού τοῦ γέμισαν τό κεφάλι μέ τίς πιό παράξενες ἀντιλήψεις γιά τό κάθε τί πού τόν περιβάλλει, παρά τή νεολαία τῆς στρατεύσιμης ἡλικίας, πού ζεῖ στόν κύκλο τῆς οἰκογένειας καί τῶν συντρόφων, καί πού συνδέεται στενά μαζί τους μέ κοινά

συμφέροντα. Ἡ ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα ἀνάμεσα στήν ἐργατική νεολαία δίνει παντοῦ λαμπρά ἀποτελέσματα. Κι' αὐτό ἔχει τεράστια σημασία. Ὁ ἐργάτης πού κατατάσσεται στό στρατό σάν συνειδητός σοσιαλδημοκράτης, εἶναι κακό στήριγμα γι' αὐτούς πού ἔχουν τήν ἐξουσία.

Σ' ὅλες τίς εὐρωπαϊκές χῶρες ὑπάρχουν ἐνώσεις τῆς σοσιαλιστικῆς ἐργατικῆς νεολαίας. Σέ μερικές χῶρες, λ.χ. στό Βέλγιο, στήν Αὐστρία, στή Σουηδία οἱ ἐνώσεις αὐτές ἀποτελοῦν μεγάλες ὀργανώσεις, πού κάνουν ὑπεύθνη κομματική δουλιὰ. Ὁ βασικός, φυσικά, σκοπός τῶν ἐνώσεων τῆς νεολαίας εἶναι ἡ αὐτομόρφωση, ἡ καλλιέργεια ξεκάθαρης, ὀλοκληρωμένης σοσιαλιστικῆς κοσμοαντίληψης. Ὅμως παράλληλα μ' αὐτό οἱ ἐνώσεις τῆς νεολαίας κάνουν καί πρακτική δουλιὰ. Παλεύουν γιά τή βελτίωση τῆς θέσης τῶν μαθητευομένων, προσπαθοῦν νά τοὺς προφυλάξουν ἀπό τήν ὑπερβολική ἐκμετάλλευση τῶν ἀφεντικῶν. Ἀκόμη περισσότερο χρόνο καί προσοχή ἀφιερώνουν οἱ ἐνώσεις τῆς σοσιαλιστικῆς ἐργατικῆς νεολαίας στήν ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα.

Μ' αὐτό τό σκοπό οἱ ἐνώσεις προσπαθοῦν νά συνάψουν στενές σχέσεις μέ τοὺς νεαροὺς στρατιῶτες. Αὐτό πετυχαίνεται μέ τόν ἐξῆς τρόπο. Ὅσο ὁ νεαρός ἐργάτης δέν πῆγε ἀκόμη στρατιώτης, εἶναι μέλος τῆς ἐνώσεως, πληρώνει συνδρομή. Ὅταν πάει στρατιώτης, ἡ ἐνώση ἐξακολουθεῖ νά ἔχει συνεχή ἐπαφή μαζί του, τοῦ στέλνει τακτικά μιά μικρή χρηματική βοήθεια (τήν «πεντάρα τοῦ φαντάρου», ὅπως τή λένε τή βοήθεια αὐτή στή Γαλλία), πού ὅσο μικρή κι' ἂν εἶναι, γι' αὐτόν ἔχει οὐσιαστική σημασία. Ταυτόχρονα ὁ στρατιώτης ἀναλαβαίνει τήν ὑποχρέωση νά ἐνημερώνει τακτικά τήν ἐνώση γιά ὅλα ὅσα γίνονται στό στρατόν του καί νά γράφει τίς ἐντυπώσεις του. Ἔτσι, ὁ στρατιώτης, κι' ὅταν ἀκόμη μπεῖ στήν ὑπηρεσία, δέν χάνει τή σύνδεση μέ τήν ὀργάνωση πού ἦταν μέλος της.

Τόν στρατιώτη προσπαθοῦν πάντοτε νά τόν στείλουν νά ὑπηρετήσῃ ὅσο τό δυνατό πιο μακριά ἀπό τόν τόπο πού γεννήθηκε. Αὐτό τό κάνουν γιά νά μή συνδέεται καθόλου ὁ στρατιώτης μέ τά συμφέροντα τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ, γιά νά νιώθει τόν ἑαυτό του ξένο πρὸς τόν πληθυσμό αὐτό. Τότε εἶναι πιο εὔκολο νά τόν ἀναγκάσουν νά ὑποταχθεῖ στή διαταγή: νά πυροβολεῖ στό πλῆθος. Οἱ ἐνώσεις τῆς ἐργατικῆς νεολαίας προσπαθοῦν νά ἐξαλείψουν αὐτή τήν ἀποξένωση τοῦ στρατιώτη ἀπό τό ντόπιο πληθυσμό. Οἱ ἐνώσεις τῆς νεολαίας συνδέονται ἀνάμεσά τους. Ἐνας στρατιώτης πού ἦταν πρω-

τύτερα μέλος τῆς ἔνωσης νεολαίας στή γενέτειρά του, μόλις πάει σέ μιά καινούργια πόλη, γίνεται δεκτός ἀπό τή ντόπια ἔνωση σάν εὐπρόσδεκτος ξένος. Ἀπό τήν πρώτη στιγμή τόν κατατοπίζουν σ' ὅλα τά τοπικά ζητήματα, τόν βοηθοῦν ὅσο μποροῦν. Παύει νά εἶναι ξένος, ξενοφερμένος. Ξέρει ἐπίσης, πώς ἂν τοῦ συμβεῖ κανένα κακό, θά τόν βοηθήσουν, θά τόν ὑποστηρίξουν. Αὐτή ἡ ἐπίγνωση τοῦ δίνει θάρρος, τόν κάνει νά κρατάει πιό τολμηρή στάση στό στρατόνα, νά ὑπερασπίζει πιό τολμηρά τά δικαιώματά του καί τήν ἀνθρώπινή του ἀξιοπρέπεια.

Οἱ στενές σχέσεις μέ τούς νεαρούς στρατιῶτες δίνουν στίς ἑνώσεις νεολαίας τή δυνατότητα νά διεξάγουν ἀνάμεσα στούς στρατιῶτες πλατιά ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα. Αὐτό γίνεται κυρίως μέ τή βοήθεια τοῦ ἀντιμιλιταριστικοῦ ἔντυπου ὕλικου πού οἱ ἑνώσεις νεολαίας ἐκδίδουν καί κυκλοφοροῦν σέ τεράστιες ποσότητες, ιδιαίτερα στή Γαλλία, στό Βέλγιο, καθώς καί στήν Ἑλβετία, στή Σουηδία κτλ. Τό ἔντυπο αὐτό ὕλικο ἔχει τό πιό ποικιλόμορφο περιεχόμενο: κάρτ-ποστάλ μέ εἰκόνες ἀντιμιλιταριστικοῦ περιεχομένου, στρατιωτικές ἀντιμιλιταριστικές συλλογές τραγουδιῶν (πολλά ἀπ' αὐτά τά τραγούδια ἔχουν πολύ μεγάλη διάδοση ἀνάμεσα στούς στρατιῶτες), «στρατιωτική κατήχηση» (στή Γαλλία κυκλοφοροῦσε σέ πάνω ἀπό 100.000 ἀντίτυπα), κάθε λογῆς μπροσοῦρες, ἐκκλήσεις, φυλλάδια, ἐβδομαδιαῖες, δεκαπενθήμερες, μηνιαίκες ἐφημερίδες καί περιοδικά γιά τούς στρατιῶτες, μερικά μάλιστα εἰκονογραφημένα. «Ὁ Στρατόνας», «Ὁ Νεοσύλλεκτος», «Ὁ Νεαρός Στρατιώτης», Ὁ «Πιου-πιου» (χαϊδευτικό παρατσούκλι τοῦ νεοσύλλεκτου), τό «Ἐμπρός», ἔχουν πολύ μεγάλη κυκλοφορία. Στό Βέλγιο, λ.χ., οἱ ἐφημερίδες «Νεοσύλλεκτος» καί «Στρατόνας» κυκλοφοροῦν ἢ κάθε μιά σέ 60.000 ἀντίτυπα. Πάρα πολλά περιοδικά κυκλοφοροῦν τόν καιρό τῆς στρατολογίας νεοσύλλεκτων. Εἰδικά φύλλα στρατιωτικῶν ἐφημερίδων στέλνονται στίς διευθύνσεις ὅλων τῶν νεοσύλλεκτων. Τό ἀντιμιλιταριστικό ἔντυπο ὕλικο γιά τούς φαντάρους στέλνεται στούς στρατῶνες, μοιράζεται στούς δρόμους, οἱ στρατιῶτες τό βρίσκουν στά καφενεῖα, στίς ταβέρνες, παντοῦ ὅπου συχνάζουν.

Ἰδιαίτερα μεγάλη προσοχή δίνεται στούς νεοσύλλεκτους. Ὁργανώνονται γι' αὐτούς πανηγυρικά ξεπροβοδίσματα. Τόν καιρό τῆς στρατολογίας τῶν νεοσύλλεκτων ὀργανώνονται στίς πόλεις πομπές. Ἐτσι λ.χ. στήν Αὐστρία οἱ νεοσύλλεκτοι, ντυμένοι στά μαῦρα, διασχίζουν ὅλη τήν πόλη κάτω ἀπό τούς ἤχους

τοῦ πένθιμου ἐμβατήριου. Μπροστά πηγαίνει ἓνα κάρο στολισμένο μέ κόκκινα. Παντοῦ τοιχοκολλοῦνται κόκκινες ἀφίσες τυπωμένες μέ μεγάλα στοιχεῖα: «Νά μήν πυροβολεῖτε ἐναντία στό λαό!». Πρός τιμή τῶν νεοσύλλεκτων ὀργανώνονται βραδιές, ὅπου ἐκφωνοῦνται φλογεροί ἀντιμιλιταριστικοί λόγοι. Μέ δύο λόγια κάνουν τό πᾶν γιά νά ξυπνήσουν τή συνείδηση τοῦ νεοσύλλεκτου, νά τόν προφυλάξουν ἀπό τήν ὀλέθρια ἐπίδραση τῶν ἰδεῶν καί αἰσθημάτων πού θά τοῦ καλλιεργήσουν μέ ὄλα τά θεμιτά καί ἀθέμιτα μέσα στό στρατόνα.

Καί ἡ δουλιὰ τῆς σοσιαλιστικῆς νεολαίας δέν πάει χαμένη. Στό Βέλγιο ἀνάμεσα στούς στρατιῶτες ὑπάρχουν ἤδη κάπου 15 στρατιωτικές ἐνώσεις πού στήν πλειοψηφία τους ἀνήκουν στό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα καί συνδέονται στενά μεταξύ τους. Ὑπάρχουν συντάγματα ὅπου τά δύο τρίτα τῶν στρατιωτῶν εἶναι ὀργανωμένα. Στή Γαλλία τό ἀντιμιλιταριστικό πνεῦμα ἔγινε μαζικό. Τόν καιρό τῶν ἀπεργιῶν τῆς Δουγκέρκης, τοῦ Κρεζώ, τοῦ Λογκβύ, τοῦ Μονσώ - λέ - Μίν οἱ στρατιῶτες, πού τούς κίνησαν ἐναντία στούς ἀπεργούς, δήλωσαν πώς εἶναι ἀλληλέγγυοι μ' αὐτούς...

Μέρα μέ τή μέρα μεγαλώνει ὁ ἀριθμός τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στίς γραμμές τοῦ στρατοῦ, ὁ στρατός ἐμπνέει ὅσο πάει καί λιγότερη ἐμπιστοσύνη. Ὅταν ἡ ἀστική τάξη ἀναγκαστεῖ νά ἔρθει ἀντιμέτωπη μέ τήν ὀργανωμένη ἐργατική τάξη, μέ ποιόν θά εἶναι ὁ στρατός; Ἡ σοσιαλιστική ἐργατική νεολαία δουλεύει μ' ὄλη τή δραστηριότητα καί τό ζῆλο πού χαρακτηρίζει τή νεολαία γιά νά εἶναι ὁ στρατός μέ τό μέρος τοῦ λαοῦ.

«Βπεριόντ», ἀρ. φύλ. 16,
8 τοῦ Ὀχτώβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ»

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1905 ἡ Ρωσία ζοῦσε τή μεγαλύτερη ἐπαναστατική ἄνοδο. Τό προλεταριάτο παραμέρισε ἀπό τό δρόμο του τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν καί τράβηξε τίς πλατιές λαϊκές μάζες στόν ἀνοιχτό ἀγώνα κατά τῆς ἀπολυταρχίας. Τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1907 ζοῦμε, ὅπως φαίνεται, τή μεγαλύτερη ὑποχώρηση τοῦ ἀνοιχτοῦ μαζικοῦ ἀγώνα. Ἡ περίοδος ὅμως τῆς ὑποχώρησης πού ἄρχισε ὕστερα ἀπό τήν ἡττα τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1905, δέν ἔφερε μόνο τό φούντωμα τῶν συνταγματικῶν αὐταπατῶν, ἀλλά καί τήν ὀλοκληρωτική χρεωκοπία τους. Ἡ τρίτη Δούμα πού συγκαλεῖται ὕστερα ἀπό τή διάλυση τῶν δυό Δουμῶν καί τό πραξικόπημα τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη, βάζει ὀλοφάνερα τέρμα στήν περίοδο τῆς πίστεως γιά εἰρηνική συμβίωση τῆς ἀπολυταρχίας μέ τή λαϊκή ἀντιπροσωπεία καί ἐγκαινιάζει μιᾶ νέα ἐποχή στήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπανάστασης.

Σέ τέτοιες στιγμές, σάν κι' αὐτές πού περνᾶμε σήμερα, ἐπιβάλλεται μόνη της ἡ σύγκριση ἀνάμεσα στήν ἐπανάσταση καί στήν ἀντεπανάσταση στή Ρωσία, ἀνάμεσα στήν περίοδο τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπίθεσης (1905) καί στήν περίοδο τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ παιχνιδιοῦ μέ τό σύνταγμα (1906-1907). Κάθε καθορισμός τῆς πολιτικῆς γραμμῆς γιά τό πιο ἄμεσο μέλλον περικλείνει μέσα του ἀναπόφευκτα μιᾶ τέτοια σύγκριση. Τό κύριο θέμα τῆς σημερινῆς πολιτικῆς φιλολογίας εἶναι ν' ἀντιπαραθέτει τά «λάθη τῆς ἐπανάστασης» ἢ τίς «ἐπαναστατικές αὐταπάτες» στή «θετική συνταγματική δουλιά». Γύρω ἀπ' αὐτό τό ζήτημα ξεφωνίζουν οἱ καντέτοι στίς προεκλογικές συγκεντρώσεις τους. Γιά τό ἴδιο ζήτημα διαλαλεῖ, ξεφωνίζει καί μιλάει ὅλος ὁ φιλελεύθερος τύπος. Ἐδῶ ἔχουμε καί τόν κ. Στροῦβε, πού μέ πάθος καί κακία ξεθυμαίνει μέ ὅλο του τό πείσμα πάνω στούς ἐπαναστάτες, γιατί χρεωκόπησαν ὀριστικά οἱ ἐλπίδες του γιά ἕνα «συμβιβασμό». Ἐδῶ εἶναι καί ὁ Μιλιουκόφ, πού ἡ πορεία τῶν γε-

γονότων, παρ' ὅλα τὰ καμώματα καί τόν ἰησουϊτισμό του, τόν ὑποχρέωσε νά φτάσει στό ξεκάθαρο, ἀκριβές καί —τό κυριότερο— στό σωστό συμπέρασμα: «ἐχθροί ἀπ' τ' ἀριστερά». Ἐδῶ βρίσκονται καί οἱ δημοσιολόγοι τύπου «Τοβάριστς»: ἡ Κουσκόβα, ὁ Σμιρνόφ, ὁ Πλεχάνοφ, ὁ Γκόρν, ὁ Ἰορντάνσκι, ὁ Τσερεβάνιν κτλ., πού ἐπικρίνουν τόν ἀγώνα τοῦ Ὀχτώβρη-Δεκέμβρη, χαρακτηρίζοντάς τον σάν ἀπερίσκεπτο καί προπαγανδίζουν λίγο-πολύ ἀπροκάλυπτα τό «δημοκρατικό» συνασπισμό μέ τούς καντέτους. Τά πραγματικά καντέτικα στοιχεῖα τοῦ θολοῦ αὐτοῦ ρεύματος ἐκφράζουν τά ἀντεπαναστατικά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης καί δείχνουν τήν ἀτέλειωτη δουλοπρέπεια τοῦ διανοουμενίστικου μικροαστισμοῦ. Ὅσο γιά τά στοιχεῖα πού δέν ἔφτασαν ἀκόμη ὡς τό σημεῖο πού ἔφτασε ὁ Στροῦβε, ἐκεῖνο πού κυριαρχεῖ σ' αὐτά εἶναι ὅτι δέν καταλαμβάνουν τή σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στήν ἐπανάσταση καί στήν ἀντεπανάσταση τῆς Ρωσίας καί δέν εἶναι σέ θέση νά ρίξουν μιά ματιά καί νά δοῦνε ὅλο αὐτό πού ζήσαμε ὡς τώρα, σάν ἓνα συνολικό κοινωνικό κίνημα πού ἀναπτύσσεται σύμφωνα μέ τήν ἐσωτερική του λογική.

Ἡ περίοδος τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπίθεσης ἔδειξε στήν πράξη τήν ταξική σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρωσίας καί τή στάση τῶν διαφόρων τάξεων ἀπέναντι στήν παλιά ἀπολυταρχία. Τά γεγονότα δίδαξαν σήμερα ὅλο τόν κόσμο, ἀκόμη καί τούς ἀνθρώπους πού εἶναι ἐντελῶς ξένοι πρὸς τό μαρξισμό, ὅτι πρέπει νά χρονολογοῦν τήν ἐπανάσταση ἀπό τίς 9 τοῦ Γενάρη 1905, δηλ. ἀπό τό πρῶτο συνειδητό πολιτικό κίνημα τῶν μαζῶν πού ἀνήκουν σέ μιά καθορισμένη τάξη. Ὅταν ἡ σοσιαλδημοκρατία, κάνοντας τήν ἀνάλυση τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητας τῆς Ρωσίας, ἔβγαλε τό συμπέρασμα πῶς ὁ καθοδηγητικός ρόλος, ἡ ἡγεμονία τῆς ἐπανάστασής μας ἀνήκει στό προλεταριάτο, αὐτό θεωρήθηκε ἀπλή θεωρητικομανία. Ἡ ἐπανάσταση ἐπιβεβαίωσε τή θεωρία μας, γιατί εἶναι ἡ μοναδική πραγματικά ἐπαναστατική θεωρία. Τό προλεταριάτο ὅλο τό διάστημα βάδιζε στήν πράξη ἐπικεφαλῆς τῆς ἐπανάστασης. Ἡ σοσιαλδημοκρατία ἀποδείχτηκε στήν πράξη τό ἰδεολογικό πρωτοπόρο ἀπόσπασμα τοῦ προλεταριάτου. Ἡ πάλη τῶν μαζῶν μέ τήν καθοδήγηση τοῦ προλεταριάτου ἀναπτυσσόταν ἐξαιρετικά γρήγορα, γρηγορότερα ἀπ' ὅ,τι περίμεναν πολλοί ἐπαναστάτες. Στό διάστημα ἑνός χρόνου ἀνυψώθηκε ὡς τίς πιό τολμηρές μορφές ἐπαναστατικῆς ἐπίθεσης πού γνώρισε ἡ ἱστορία, ὡς τή μαζική ἀπεργία καί τήν ἐνοπλή ἐξέγερση. Ἡ ὀργάνωση τῶν προλετα-

ριακῶν μαζῶν ἀναπτυσσόταν μέ καταπληκτική ταχύτητα μέσα στήν ἴδια τήν πορεία τοῦ ἀγώνα. Ἀκολουθώντας τό προλεταριάτο, ἄρχισαν νά ὀργανώνονται καί τά ἄλλα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ πού ἀποτελέσαν τίς μαχητικές δυνάμεις, οἱ ὁποῖες πλαισίωσαν τόν ἐπαναστατημένο λαό. Ἄρχισε νά ὀργανώνεται ἡ μισοπρολεταριακή μάζα τῶν κάθε λογῆς ὑπαλλήλων, μετά ἡ ἀγροτική δημοκρατία, οἱ ἐπαγγελματίες διανοούμενοι κτλ. Ἡ περίοδος τῶν προλεταριακῶν νικῶν ἦταν περίοδος πρωτοφανέρωτης γιά τή Ρωσία, γιγάντιας καί ἀπό εὐρωπαϊκή ἀκόμη ἀποψη, ἀνόδου τῆς ὀργάνωσης γενικά τῶν μαζῶν. Τό προλεταριάτο πέτυχε σ' αὐτό τό διάστημα μιά σειρά βελτιώσεις τῶν ὄρων τῆς δουλιᾶς του. Ἡ ἀγροτική μάζα πέτυχε νά «περιοριστεῖ» ἡ τσιφλικάδικη αὐθαιρεσία, νά ἐλαττωθοῦν οἱ τιμές μίσθωσης καί πούλησης τῆς γῆς. Ὅλη ἡ Ρωσία πέτυχε σημαντική ἐλευθερία συγκεντρώσεων, λόγου, τοῦ συνεταιρίζεσθαι, πέτυχε ὥστε ἡ ἀπολυταρχία νά καταδικάσει δημόσια τήν παλιά τάξη πραγμάτων καί ν' ἀναγνωρίσει τό σύνταγμα.

Ὅτι κατάκτησε μέχρι σήμερα τό ἀπελευθερωτικό κίνημα τῆς Ρωσίας, τό κατάκτησε ὀλοκληρωτικά καί ἀποκλειστικά μέ τήν ἐπαναστατική πάλη τῶν μαζῶν μ' ἐπικεφαλῆς τό προλεταριάτο.

Ἡ στροφή στήν ἀνάπτυξη τοῦ ἀγώνα ἀρχίζει μέ τήν ἦττα τῆς ἐξέγερσης τοῦ Δεκέμβρη. Ἡ ἀντεπανάσταση περνᾷ βῆμα πρὸς βῆμα, στό βαθμό πού ἐξασθένιζε ὁ μαζικός ἀγώνας, σέ ἐπίθεση. Τήν ἐποχή τῆς πρώτης Δούμας ὁ μαζικός ἀγώνας βρῆκε ἀκόμη κατά τρόπο ἀρκετά ἐπιβλητικό τήν ἔκφρασή του στά ἐξῆς γεγονότα: ἐνισχύθηκε τό ἀγροτικό κίνημα, ἐξοντώθηκαν σέ μεγάλη κλίμακα οἱ φωλιές τῶν φεουδαρχῶν-τσιφλικάδων, ξέσπασαν μιά σειρά ἐξεγέρσεις στό στρατό. Ἡ ἐπίθεση τῆς ἀντίδρασης γινόταν τότε μέ βραδύτητα, ἡ ἀντίδραση δέν ἀποφάσιζε νά κάνει ἀμέσως τό πραξικόπημα. Καί μόνο ὕστερα ἀπό τήν κατάπνιξη τῶν ἐξεγέρσεων τοῦ Σβεαμπόργκ καί τῆς Κρονστάνδης τόν Ἰούλη τοῦ 1906 ἡ ἀντίδραση γίνεται πió τολμηρή, ἐγκαθιδρύει τό καθεστῶς τῶν ἑκτακτων στρατοδικείων, ἀρχίζει νά ἀφαιρεῖ τμηματικά τά ἐκλογικά δικαιώματα (διευκρινήσεις τῆς συγκλήτου⁵⁸), τέλος πολιορκεῖ μιά καί καλή τή δεύτερη Δούμα μέ τήν ἀστυνομία καί καταργεῖ ὅλο τό περιβόητο σύνταγμα. Ὅλες οἱ αὐτεξούσιες, ἐλεύθερες ὀργανώσεις τῶν μαζῶν ἀντικαταστάθηκαν σ' αὐτό τό διάστημα μέ τό «νόμιμο ἀγώνα» μέσα στά πλαίσια τοῦ ἀστυνομικοῦ συντάγματος, ὅπως τό ἐρμήνευαν οἱ διάφοροι Ντουμπάσοφ καί Στολίπιν. Ἡ ἡγεμονία τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἀντικαταστάθηκε ἀπό τήν

ήγεμονία τῶν καντέτων πού ἦταν καί στίς δυό Δοῦμες κυρίαρχοι. Ἡ περίοδος τῆς ὑποχώρησης τοῦ κινήματος τῶν μαζῶν ἦταν περίοδος τῆς μεγαλύτερης ἀνόδου τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Τό κόμμα αὐτό ἐκμεταλλεύτηκε τήν ὑποχώρηση τοῦ μαζικοῦ κινήματος γιά νά προβάλει σάν «πρωταγωνιστής» τοῦ συντάγματος. Τό Κόμμα τῶν καντέτων ἐνίσχυε μέσα στό λαό μ' ὅλες του τίς δυνάμεις τήν πίστη πρός τό σύνταγμα καί κήρυσσε τήν ἀνάγκη νά περιοριστεῖ ὁ ἀγώνας μέσα στά «κοινοβουλευτικά» ἀκριβῶς πλαίσια.

Ἡ χρεωκοπία τοῦ «καντέτικου συντάγματος» εἶναι χρεωκοπία τῆς τακτικῆς τῶν καντέτων καί τῆς ἡγεμονίας τῶν καντέτων στόν ἀπελευθερωτικό ἀγώνα. Ὁ καθαρά ἰδιοτελής καί ταξικός χαρακτήρας ὅλων τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ φιλελευθερισμοῦ σχετικά μέ τίς «ἐπαναστατικές ἀυταπάτες» καί «τά λάθη τῆς ἐπανάστασης» προβάλλει ὀλοφάνερα, ὅταν συγκρίνουμε τίς δυό περιόδους τῆς ἐπανάστασης. Ὁ προλεταριακός μαζικός ἀγώνας ἐξασφάλισε κατακτήσεις γιά ὅλο τό λαό. Ἡ καθοδήγηση τοῦ κινήματος ἀπό τούς φιλελεύθερους δέν ἔδωσε τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό ἥττες. Ἡ ἐπαναστατική ἔφοδος τοῦ προλεταριάτου ἀνέβασε σταθερά τή συνείδηση τῶν μαζῶν καί τό πνεῦμα τῆς ὀργάνωσης, βάζοντας μπροστά σ' αὐτές ὅλο καί μεγαλύτερα καθήκοντα, ἀναπτύσσοντας τήν αὐτοτελή συμμετοχή τους στήν πολιτική ζωή, διδάσκοντάς τες πῶς νά παλεύουν. Ἡ ἡγεμονία τῶν φιλελευθέρων στήν περίοδο τῶν δυό Δουμῶν ὑποβίβαζε τή συνείδηση τῶν μαζῶν, ἀποσύνθετε τήν ἐπαναστατική τους ὀργανωτικότητα, ἀμβλυνε τήν ἐπίγνωση τῶν δημοκρατικῶν καθηκόντων.

Οἱ φιλελεύθεροι ἀρχηγοί τῆς I καί τῆς II Δούμας ἔκαναν μπροστά στό λαό μιά ὑπέροχη ἐπίδειξη δουλοπρέπειας μέ τό νόμιμο «ἀγώνα», πού εἶχε γιά ἀποτέλεσμα νά σαρώσουν οἱ φεουδάρχες τῆς ἀπολυταρχικῆς Ρωσίας μέ μιά μονοκοντυλιά τό συνταγματικό παράδεισο τῶν φιλελεύθερων φαφλατάδων καί νά χλευάσουν τή λεπτή διπλωματική τέχνη τῶν ἐπισκεπτῶν τῶν ὑπουργικῶν προθαλάμων. Οἱ φιλελεύθεροι δέν ἔχουν νά ἐπιδείξουν γιά ὅλο τό διάστημα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης καμιά κατάκτηση, καμιά ἐπιτυχία, καμιά λίγο-πολύ δημοκρατική πράξη πού νά ἔχει σάν ἀποτέλεσμα τήν ὀργάνωση τῶν λαϊκῶν δυνάμεων στόν ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία.

Ὡς τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1905 κρατοῦσαν κάπου-κάπου μιά στάση φιλικῆς οὐδετερότητας ἀπέναντι στόν ἐπαναστατικό ἀγώνα τῶν μαζῶν, ὅμως ἀπ' αὐτήν ἀκόμη τήν ἐποχή ἄρχισαν νά

ἐκδηλώνονται ἐνάντια στὸν ἀγῶνα, στέλνοντας ἀντιπροσωπεία πού ἔβγαλε σιχαμερούς λόγους μπροστά στὸν τσάρο, ὑποστηρίζοντας τὴ Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, ἐπειδὴ ἐχθρευόταν ἀπροκάλυπτα τὴν ἐπανάσταση, καί ὄχι ἀπλῶς ἀπὸ ἀπερισκεψία. Ὑστερα ἀπὸ τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1905 οἱ φιλελεύθεροι δέν ἔκαναν τίποτε ἄλλο παρά νὰ προδίνουν ἐπαίσχυντα τὴν ὑπόθεση τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας.

Τὸ Νοέμβρη τοῦ 1905 ἔστειλαν τὸν κ. Στροῦβε νὰ συζητήσει φιλικά μέ τὸν κ. Βίττε. Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1906 προσπαθοῦσαν νὰ χρεωκοπήσουν τὴν ἐπαναστατικὴ ἀποχή, καί μέ τὴν ἄρνησή τους νὰ ἐκφραστοῦν φανερά μπροστά στὴν Εὐρώπη ἐνάντια στό δάνειο, βοηθοῦσαν τὴν κυβέρνησι νὰ ἐξασφαλίσει δισεκατομμύρια γιὰ νὰ ὑποτάξει μέ τὰ ὄπλα τὴ Ρωσία. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1906 ἔκαναν παζάρια ἀπὸ τὴν πίσω πόρτα μέ τὸν Τρέποφ γιὰ ὑπουργικά χαρτοφυλάκια καί καταπολεμοῦσαν στὴν I Δούμα τοὺς «ἀριστερούς», δηλ. τὴν ἐπανάσταση. Τὸ Γενάρη τοῦ 1907 πάλι ἔτρεχαν στίς ἀστυνομικὲς ἀρχές (ἐπίσκεψη τοῦ Μιλιουκόφ στὸν Στολίπιν). Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1907 ὑποστήριζαν στὴ II Δούμα τὴν κυβέρνησι. Ἡ ἐπανάσταση ξεσκέπασε ἐξαιρετικὰ γρήγορα τὸ φιλελευθερισμὸ καί ἀπόδειξε στὴν πράξι τὴν ἀντεπαναστατικὴ φύση.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ ἡ περίοδος τῶν συνταγματικῶν ἐλπίδων δέν πέρασε καθόλου χωρὶς ὄφελος γιὰ τὸ λαό. Ἡ πείρα ἀπὸ τὴν πρώτη καί τὴ δεύτερη Δούμα τὸν ἔμαθε νὰ καταλαβαίνει τὸν ἀπεριόριστα ἄθλιο ρόλο πού παίζει ὁ φιλελευθερισμὸς στὴν ἐπανάστασή μας. Καί ὄχι μόνο αὐτό. Ἡ πείρα ἀπὸ τὴν πρώτη καί τὴ δεύτερη Δούμα ἐκμηδένισε καί στὴν πράξι τὴν προσπάθεια νὰ καθοδηγήσει τὸ δημοκρατικὸ κίνημα ἓνα κόμμα πού μόνο νεοσσοὶ τῆς πολιτικῆς ἢ ξεκουτιασμένοι γέροι μποροῦν νὰ τὸ θεωροῦν πραγματικὰ συνταγματικό-«δημοκρατικό» κόμμα.

Τὸ 1905 καί στίς ἀρχές τοῦ 1906 δέν ἦταν ἀκόμη ὀλοφάνερη γιὰ ὅλους ἡ ταξικὴ σύνθεση τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας τῆς Ρωσίας. Ἐλπίδες ὅτι μποροῦσε νὰ συνυπάρξει ἡ ἀπολυταρχία μαζί μ' ἓνα πραγματικὰ ἀντιπροσωπευτικὸ σῶμα πού νὰ ἐκπροσωπεῖ λίγο-πολύ πλατιῆς μάζες τοῦ λαοῦ, τέτοιες ἐλπίδες δέν ἔτρεφαν μόνο οἱ ἀμαθεῖς καί καθυστερημένοι κάτοικοι διάφορων ἀπόκεντρων περιοχῶν. Παρόμοιες ἐλπίδες δέν ἦταν ξένες καί γιὰ τοὺς ἡγετικούς κύκλους τῆς ἀπολυταρχίας. Γιατί ὁ ἐκλογικὸς νόμος καί γιὰ τὴ Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν καί γιὰ τὴ Δούμα τοῦ Βίττε ἐξασφάλιζε στὴν ἀγροτιά σημαντικὴ ἀντιπρο-

σώπευση; Ἐπειδή διατηροῦνταν ἀκόμη τότε ἡ βεβαιότητα ὅτι τό χωριό ἔχει φιλομοναρχικές διαθέσεις. «Ὁ ἀμόρφωτος μουζίκος θά μᾶς βγάλει ἀπό τή δύσκολη θέση», ἀναφωνοῦσε τήν ἀνοιξη τοῦ 1906 μιά κυβερνητική ἐφημερίδα, καί τό γεγονός αὐτό ἔκφραζε τίς ἐλπίδες τῆς κυβέρνησης γιά τή συντηρητικότητα τῆς ἀγροτικῆς μάζας⁵⁹. Ἐκεῖνο τόν καιρό οἱ καντέτοι ὄχι μόνο δέν καταλάβαιναν τόν ἀνταγωνισμό πού ὑπῆρχε ἀνάμεσα στό δημοκρατισμό τῶν ἀγροτῶν καί στόν ἀστικό φιλελευθερισμό, ἀλλά φοβόνταν ἀκόμη καί τήν καθυστέρηση τῶν ἀγροτῶν καί εὔχονταν ἓνα πράγμα: νά βοηθήσει ἡ Δούμα γιά νά μετατραπεῖ ὁ συντηρητικός ἢ ἀδιάφορος ἀγρότης σέ φιλελεύθερο. Τήν ἀνοιξη τοῦ 1906 ὁ κ. Στροῦβε ἔκφραζε μιά τολμηρή εὔχή ὅταν ἔγραφε: «ὁ ἀγρότης στή Δούμα θά γίνει καντέτος». Τό καλοκαίρι ὅμως τοῦ 1907 ὁ ἴδιος πάλι κ. Στροῦβε σήκωσε τή σημαία τῆς πάλης ἐνάντια στά ἐργασιακά ἢ στά ἀριστερά κόμματα πού τά θεωροῦσε σάν τό κύριο ἐμπόδιο γιά τήν πραγματοποίηση τῆς συμφωνίας ἀνάμεσα στόν ἀστικό φιλελευθερισμό καί στήν ἀπολυταρχία. Μέσα σέ ἐνάμιση χρόνο οἱ φιλελεύθεροι ἀντικατάστησαν τό σύνθημα τῆς πάλης γιά τήν πολιτική διαφώτιση τῶν ἀγροτῶν μέ τό σύνθημα τῆς πάλης ἐνάντια στόν «ὑπερβολικά» διαφωτισμένο πολιτικά καί ἀπαιτητικό ἀγρότη!

Ἡ ἀλλαγή αὐτή τῶν συνθημάτων ἐκφράζει ἐντελῶς καθαρά τήν ὀλοκληρωτική χρεωκοπία τοῦ φιλελευθερισμοῦ στή ρωσική ἐπανάσταση. Ὁ ταξικός ἀνταγωνισμός ἀνάμεσα στή μάζα τοῦ δημοκρατικοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καί στούς φεουδάρχες-τσιφλικάδες ἀποδείχτηκε ἀσύγκριτα πιό βαθύς ἀπ' ὅ,τι φαντάζονταν οἱ φοβιτσιάρηδες καί ἀνόητοι καντέτοι. Καί γιαυτό ἀκριβῶς χρεωκόπησε τόσο γρήγορα καί ὀριστικά ἡ ἀπόπειρά τους νά πάρουν στά χέρια τους τήν ἡγεμονία τοῦ ἀγῶνα γιά τή δημοκρατία. Καί γιαυτό ναυάγησε ὅλη ἡ πολιτική «γραμμή» τους νά συμβιβάσουν τή μικροαστική δημοκρατική μάζα τοῦ λαοῦ μέ τούς ὀχτωβριστές καί τούς μαυροεκατονταρχίτες τσιφλικάδες. Ἡ μεγάλη, ἄν καί ἀρνητική, κατάκτηση στή διάρκεια τῆς ἀντεπαναστατικῆς περιόδου τῶν δύο Δουμῶν συνίσταται ἀκριβῶς σ' αὐτή τή χρεωκοπία τῶν προδοτῶν «πρωταγωνιστῶν» τῆς «λαϊκῆς ἐλευθερίας». Ὁ ταξικός ἀγῶνας πού γινόταν στή βάση πέταξε μακριά τούς ἥρωες αὐτούς τῶν ὑπουργικῶν προθαλάμων καί τούς μετάρεψε ἀπό ὑποψήφιους μνηστῆρες γιά τήν ἡγεμονία τοῦ ἀγῶνα, σέ ἀπλούς λακεδες τοῦ ὀχτωβρισμοῦ, βαμμένους ἐλαφρά μέ ἓνα λεπτό συνταγματικό βερνίκι.

“Οποιος δέν βλέπει σήμερα αὐτή τή χρεωκοπία τῶν φιλελεύθερων πού δοκιμάστηκαν στήν πράξη, ἂν μποροῦν ἢ ὄχι νά εἶναι χρήσιμοι σάν ἀγωνιστές τῆς δημοκρατίας ἢ τουλάχιστον σάν ἀγωνιστές μέσα στίς γραμμές ἀπλῶς τῆς δημοκρατίας, αὐτός δέν κατάλαβε τίποτε ἀπό τήν πολιτική ἱστορία τῶν δύο Δουμῶν. Καί ἡ χωρίς νόημα ἐπανάληψη τῆς ἀποστηθισμένης φράσης, ὅτι πρέπει νά ὑποστηριχθεῖ ἡ ἀστική δημοκρατία, μετατρέπεται σ’ αὐτούς τούς ἀνθρώπους σέ ἀντεπαναστατική κλάψα. Δέν πρέπει νά λυποῦνται οἱ σοσιαλδημοκράτες, ἐπειδή χρεωκόπησαν οἱ συνταγματικές αὐταπάτες. Πρέπει νά ποῦνε ὅ,τι εἶπε καί ὁ Μάρξ γιά τήν ἀντεπανάσταση στή Γερμανία: ὁ λαός κέρδισε ἕνα πράγμα, ὅτι ἔχασε τίς αὐταπάτες του⁶⁰. Ἡ ἀστική δημοκρατία τῆς Ρωσίας κέρδισε ἕνα πράγμα, ὅτι ἔχασε τούς ἀνίκανους ἀρχηγούς της καί τούς πλαδαρούς συμμάχους της. Τόσο τό καλύτερο γιά τήν πολιτική ἀνάπτυξη αὐτῆς τῆς δημοκρατίας.

Τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου πρέπει νά φροντίσει ὥστε τά πλούσια πολιτικά διδάγματα τῆς ἐπανάστασής μας καί τῆς ἀντεπανάστασης νά τά σκεφτοῦν πιά βαθιά καί νά τά ἀφομοιώσουν πιά σταθερά οἱ πλατιές μάζες. Ἡ περίοδος τῆς ἐφόδου κατά τῆς ἀπολυταρχίας ἀνάπτυξε τίς δυνάμεις τοῦ προλεταριάτου καί τοῦ δίδαξε τίς βάσεις τῆς ἐπαναστατικῆς τακτικῆς, τοῦ ἔδειξε τούς ὅρους γιά τήν ἐπιτυχία τῆς ἄμεσης πάλης τῶν μαζῶν, πού μόνο αὐτή εἶναι σέ θέση νά ἐξασφαλίσει κάπως σοβαρές βελτιώσεις. Πρίν ἀπό τίς μαζικές ἐκδηλώσεις ἑκατοντάδων χιλιάδων ἐργατῶν, πού κατάφεραν θανάσιμα χτυπήματα στήν παλιά ἀπολυταρχία τῆς Ρωσίας, προηγήθηκε μιά μακρόχρονη περίοδος προετοιμασίας τῶν δυνάμεων τοῦ προλεταριάτου, διαπαιδαγώγησης καί ὀργάνωσής του. Πρίν ἀπό τό ξέσπασμα ἑνός πραγματικά μαζικοῦ ἀγῶνα προηγήθηκε μιά μακρόχρονη καί πρωτοφανῆς δουλιὰ γιά τήν καθοδήγηση ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου, δουλιὰ γιά τή δημιουργία ἑνός στέρεου καί συνεποῦς κόμματος καί ἡ δουλιὰ αὐτή ἐξασφάλισε τούς ὅρους γιά νά μετατραπεῖ αὐτό τό ξέσπασμα σέ ἐπανάσταση. Καί τώρα τό προλεταριάτο εἶναι ὑποχρεωμένο σάν πρωτόπορος ἀγωνιστής τοῦ λαοῦ νά στερεώσῃ τήν ὀργάνωσή του, νά πετάξῃ ἀπό πάνω του ὅλη τή μούχλα τοῦ διανοουμενίστικου ὀπορτουניσμοῦ, νά συσπειρώσῃ τίς δυνάμεις του γιά μιά τέτοια ἀκριβῶς συνεπῆ καί ἐπίμονη δουλιὰ. Τά καθήκοντα πού ἔβαλε μπροστά στή ρωσική ἐπανάσταση ἡ πορεία τῆς ἱστορίας καί ἡ ἀντικειμενική κατάσταση τῶν πλατιῶν

μαζῶν δέν ἔχουν ἐκπληρωθεῖ. Τά στοιχεῖα τῆς νέας, τῆς παλλαϊκῆς πολιτικῆς κρίσης, ὄχι μόνο δέν παραμερίστηκαν, μά ἀντίθετα βάθυναν καί πλάτυναν ἀκόμη περισσότερο. Ὁ ἐρχομός αὐτῆς τῆς κρίσης θά βάλει ξανά τό προλεταριάτο ἐπικεφαλῆς τοῦ παλλαϊκοῦ κινήματος. Τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα πρέπει νά εἶναι ἔτοιμο νά παίξει αὐτό τό ρόλο. Καί πάνω στό ἔδαφος, πού τό λίπαναν τά γεγονότα τοῦ 1905 καί τά ἐπόμενα χρόνια, ἡ σπορά θά δώσει δέκα φορές πλουσιότερη σοδιά. Ἄν τό κόμμα μέ τίς λίγες χιλιάδες συνειδητούς πρωτόπορους ἀγωνιστές τῆς ἐργατικῆς τάξης τό ἀκολουθήσαν στά τέλη τοῦ 1905 ἓνα ἑκατομμύριο προλετάριοι, σήμερα, πού στίς γραμμές του ἔχει δεκάδες χιλιάδες σοσιαλδημοκράτες ἔμπειρους στήν ἐπανάσταση, πού μέσα στόν ἴδιο τόν ἀγῶνα συνδέθηκαν στενότερα μέ τή μάζα τῶν ἐργατῶν, θά τραβήξει μαζί του δεκάδες ἑκατομμύρια καί θά τσακίσει τόν ἐχθρό.

Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων διασαφηνίστηκαν ἀσύγκριτα πιό καθαρά καί πρόβαλαν πιό ἐπιτακτικά στήν πρώτη γραμμή τά σοσιαλιστικά καί τά δημοκρατικά καθήκοντα τοῦ δημοκρατικοῦ κινήματος στή Ρωσία. Ὁ ἀγῶνας ἐναντία στήν ἀστική τάξη ἀνεβαίνει σέ ἀνώτερη βαθμίδα. Γιὰ νά «χαλιναγωγήσουν» τό προλεταριάτο οἱ καπιταλιστές ὀργανώνονται σέ πανρωσικές ἐνώσεις, συσφίγγουν τούς δεσμούς τους μέ τήν κυβέρνηση, βάζουν πιό συχνά σέ ἐνέργεια τά ἔσχατα μέσα τῆς οἰκονομικῆς πάλης, μέχρι καί τά μαζικά λοκάουτ. Οἱ διώξεις ὅμως τρομάζουν μόνο τίς τάξεις πού ἔφαγαν τό ψωμί τους, ἐνῶ τό προλεταριάτο αὐξάνει ἀριθμητικά καί δυναμώνει ὀργανωτικά τόσο πιό γρήγορα, ὅσο πιό γρήγορες εἶναι οἱ ἐπιτυχίες τῶν κυρίων καπιταλιστῶν. Ἐγγύηση γιά τό ἀκατανίκητο τοῦ προλεταριάτου ἀποτελεῖ ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη καί τῆς Ρωσίας καί ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ ἀστική τάξη γιά πρώτη φορά μέσα στήν ἐπανάστασή μας ἄρχισε νά διαμορφώνεται σέ τάξη, σέ ἐνιαία καί συνειδητή πολιτική δύναμη. Καί ἡ ὀργάνωση τῶν ἐργατῶν σέ ἐνιαία τάξη σ' ὅλη τή Ρωσία θά ἔχει γι' αὐτό τό λόγο ἀκριβῶς μεγαλύτερη ἐπιτυχία. Γιὰ τόν ἴδιο λόγο θά γίνεται ὅλο καί πιό βαθιά ἡ ἄβυσσος πού χωρίζει τόν κόσμο τοῦ κεφαλαίου ἀπό τόν κόσμο τῆς δουλιᾶς, θά γίνεται ὅλο καί πιό ξεκάθαρη ἡ σοσιαλιστική συνείδηση τῶν ἐργατῶν. Ἡ σοσιαλιστική ζύμωση μέσα στό προλεταριάτο θά εἶναι ὅλο καί πιό ξεκαθαρισμένη, πλουτισμένη καθῶς εἶναι ἀπό τήν πείρα τῆς ἐπανάστασης. Ἡ πολιτική ὀργάνωση τῆς ἀστικῆς τάξης

ἀποτελεῖ τήν καλύτερη ὄθηση γιά νά διαμορφωθεῖ ὀριστικά τό Σοσιαλιστικό ἔργατικό κόμμα.

Τά καθήκοντα αὐτοῦ τοῦ κόμματος στόν ἀγώνα γιά τή δημοκρατία μπορεῖ ἀπό δῶ καί μπρός νά προκαλέσουν ἀμφισβητήσεις μόνο στούς «συμπαθοῦντες» διανοούμεενους πού ἐτοιμάζονται νά περάσουν μέ τούς φιλελεύθερους. Ἀντίθετα οἱ μάζες τῶν ἔργατῶν ἔνωσαν καί ξεκαθάρισαν αὐτά τά καθήκοντα μέσα στή φωτιά τῆς ἐπανάστασης. Τό προλεταριάτο ξέρει ἀπό τήν πείρα του ὅτι βάση, μοναδική βάση τῆς ἀστικής δημοκρατίας, σάν ἱστορικῆς δύναμης τῆς Ρωσίας, εἶναι ἡ ἀγροτική μάζα. Τό προλεταριάτο ἔπαιξε κιόλας σέ πανεθνική κλίμακα τό ρόλο τοῦ ἡγέτη αὐτῆς τῆς μάζας στόν ἀγώνα ἐνάντια στούς φεουδάρχες-τσιφλικάδες καί στήν τσαρική ἀπολυταρχία καί καμιά δύναμη στόν κόσμο δέν εἶναι σέ θέση ν' ἀποτραβήξει σήμερα τό ἔργατικό κόμμα ἀπό τό σωστό δρόμο. Τέλειωσε πιά ὁ ρόλος τοῦ φιλελεύθερου Κόμματος τῶν καντέτων πού μέ τή σημαία τοῦ δημοκρατισμοῦ ὀδηγοῦσε τήν ἀγροτιά κάτω ἀπό τίς φτεροῦγες τοῦ ὀχτωβρισμοῦ. Καί ἡ σοσιαλδημοκρατία, παρά τίς ἀντιλήψεις πού ἔχουν ὀρισμένοι γκρινιάρηδες, θά συνεχίσει νά ἐξηγεῖ στίς μάζες τή χρεωκοπία αὐτή τῶν φιλελεύθερων, νά τούς ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ἀστική δημοκρατία δέν μπορεῖ νά ἐκπληρώσει τά καθήκοντά της, ἄν δέν ἀπαλλαγεῖ ὀριστικά ἀπό τή συμμαχία μέ τούς λακέδες τοῦ ὀχτωβρισμοῦ.

Σήμερα κανεῖς δέν μπορεῖ νά πεῖ πῶς θά διαμορφωθεῖ ἡ μελλοντική τύχη τῆς ἀστικής δημοκρατίας στή Ρωσία. Εἶναι πιθανό ἡ χρεωκοπία τῶν καντέτων νά ὀδηγήσει στό σχηματισμό ἀγροτικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, πραγματικά μαζικοῦ κόμματος καί ὄχι στήν ὀργάνωση τρομοκρατῶν, σάν κι' αὐτή τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Εἶναι πιθανό ἐπίσης οἱ ἀντικειμενικές δυσκολίες γιά μιά πολιτική συσπείρωση τῆς μικροαστικῆς τάξης νά μὴν ἐπιτρέψουν νά σχηματιστεῖ ἓνα τέτοιο κόμμα καί ν' ἀφήσουν γιά πολύ καιρό τήν ἀγροτική δημοκρατία στή σημερινή κατάσταση τῆς χαλαρῆς, ἀδιαμόρφωτης καί πλαδαρῆς μάζας τῶν τρουντοβίκων. Καί στή μιά καί στήν ἄλλη περίπτωση ἡ γραμμὴ μας εἶναι μιά: νά σφυρηλατοῦμε τίς δημοκρατικές δυνάμεις, ἐπικρίνοντας ἀνελέητα κάθε ταλάντευση, παλεύοντας ἀδιάλλακτα ἐνάντια στή συνένωση τῆς δημοκρατίας μέ τό φιλελευθερισμό πού ἔδειξε πιά τόν ἀντιδραστικό του χαρακτήρα.

Ὅσο μεγαλώνει ἡ ἀντίδραση, τόσο πιο πολύ λυσσομανᾷ ὁ μαυροεκατονταρχίτης τσιφλικάς, ὅσο πιο πολύ ὁ τσιφλικάς

ὑποτάσσει στὸν ἑαυτό του τὴν ἀπολυταρχία, τόσο πιό ἀργά θά βαδίσει ἢ οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας καί ἢ ἀπελευθέρωσή της ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας. Καί αὐτό σημαίνει: τόσο πιό δυνατά καί πιό πλατιά θά ἀναπτύσσεται ὁ συνειδητός καί μαχητικός δημοκρατισμός τῆς μικροαστικῆς μάζας στὶς πόλεις καί στὴν ὕπαιθρο. Τόσο πιό ἰσχυρή θά εἶναι ἢ μαζική ἀντίσταση στὴν πείνα, στὴ βία καί στοὺς ἐξευτελισμούς, ὅπου καταδικάζουν τὴν ἀγροτιά οἱ ὀχτωβριστές. Ἡ σοσιαλδημοκρατία τὸν καιρό τῆς ἀναπόφευκτης ἀνόδου τοῦ δημοκρατικοῦ ἀγῶνα θά φροντίσει νά μὴν μπορέσει ἢ συμμορία τῶν φιλελεύθερων καριεριστῶν, πού ὀνομάζεται Κόμμα τῶν καντέτων, νά διαιρέσει ξανά τίς γραμμές τῆς δημοκρατίας, νά σπείρει τὴ σύγχυση στὶς γραμμές της. Εἴτε μέ τὸ λαό εἴτε ἐναντία στό λαό, αὐτό τὸ δίλημμα ἔβαλε ἀπὸ καιρό ἡ σοσιαλδημοκρατία στὸν καθένα πού διεκδικεῖ τὸ ρόλο τοῦ «δημοκρατικοῦ» ἡγέτη τῆς ἐπανάστασης. Ὡς τὰ σήμερα δέν μπόρεσαν ὅλοι οἱ σοσιαλδημοκράτες ν' ἀκολουθήσουν μέ συνέπεια αὐτὴ τὴ γραμμὴ. Μερικοὶ ὑπόκυπταν στὶς ὑποσχέσεις τῶν φιλελεύθερων καί μερικοὶ ἔκλειναν τὰ μάτια τους μπροστὰ στὶς μηχανογραφίες τῶν φιλελεύθερων μέ τὴν ἀντεπανάσταση. Σήμερα μᾶς φώτισε πιά ἢ πείρα ἀπὸ τίς δύο πρῶτες Δοῦμες.

Ἡ ἐπανάσταση ἔμαθε στό προλεταριάτο νά διεξάγει μαζικό ἀγῶνα. Ἡ ἐπανάσταση ἀπόδειξε ὅτι τὸ προλεταριάτο εἶναι σέ θέση νά ὀδηγήσει τίς ἀγροτικές μάζες στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ δημοκρατία. Ἡ ἐπανάσταση συσπείρωσε πιό σφιχτὰ τὸ καθαρὰ προλεταριακὸ κόμμα, πετώντας μακριὰ ἀπ' αὐτό τὰ μικροαστικά στοιχεῖα. Ἡ ἀντεπανάσταση ξέμαθε τὴ μικροαστικὴ δημοκρατία νά ζητᾶ ἀρχηγούς καί συμμάχους μέσα στό φιλελευθερισμὸ πού φοβᾶται περισσότερο ἀπὸ τὴ φωτιά τὸ μαζικό ἀγῶνα. Στηριζόμενοι σ' αὐτὰ τὰ διδάγματα τῶν γεγονότων, μπορούμε νά ποῦμε ἀδίστακτα στὴν κυβέρνηση τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν τσιφλικάδων: συνεχίστε μέ τὸν ἴδιο τρόπο τὴ δουλιὰ σας, κ.κ. Στολίπιν! Ἐμεῖς θά δρέψουμε τοὺς καρπούς ἀπ' ὅ,τι θά σπείρετε ἐσεῖς!

«Προλετάρη», ἀρ. φύλ. 17,
20 τοῦ Ὀχτώβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τὸ κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρη»

ΠΩΣ ΓΡΑΦΟΥΝ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΟΙ «ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΕΣ-ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ»

Στό πέμπτο φύλλο τῆς ἔφημερίδας «Ζνάμια Τρουντά»⁶¹, κεντρικοῦ ὄργανου τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, βρίσκουμε ἓνα κύριο ἄρθρο σχετικά μέ τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης, γραμμένο μέ τό συνηθισμένο γιά τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες φρασεολογικό χείμαρρο καί τόν ἀπεριόριστο κομπασμό. Ἀναδημοσιεύεται ἓνα τηλεγράφημα, ὅπου ἡ ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν ἀνακοίνωνε στήν Εὐρώπη ὅτι ὁ «ἐπαναστατικός ἀγώνας τήν προστάζει νά παραμείνει στό πόστο της». Δηλώνεται ἡ πλήρης ἱκανοποίηση τῆς ἴδιας αὐτῆς ΚΕ γιά τή «συνηθισμένη δραστηριότητα» τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν στό Γραφεῖο. «Ἡ Σοσιαλιστική διεθνῆς ἐνέκρινε μέ τήν ἀπόφασή της τήν ἀποψη γιά τό συνδικαλιστικό κίνημα πού πάντα ὑποστηρίζαμε, —βεβαιώνει ἡ “Ζνάμια Τρουντά”. Στό ζήτημα τῆς νομοθετικῆς καθιέρωσης κατώτερου ὄριου μισθοῦ ἐργασίας τό συνέδριο, σέ πεῖσμα τοῦ δογματιστῆ Κάουτσκι, “βρέθηκε μέ τό μέρος μας”. Μέσα σέ τρία χρόνια “ἐμεῖς, οἱ ρῶσοι σοσιαλιστές”, “ἐξελιχθήκαμε σ’ ἓνα μεγάλο μαζικό κόμμα”. Καί ἡ Διεθνῆς τό ἀναγνώρισε αὐτό μέ εἰλικρίνεια καί μέ σεβασμό(!!!)».

Κοντολογῆς, τριάντα χιλιάδες ἀγγελιαφόροι στάλθηκαν ἀπό τήν Εὐρώπη γιά νά ἐκφράσουν τό σεβασμό τους στούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες.

Οἱ κακοήθεις ὅμως σοσιαλδημοκράτες ἀσχολοῦνταν στό ρωσικό τμήμα μέ «μικρές μηχανοραφιοῦλες», καί συγκεκριμένα: πάλευαν ἐνάντια στήν ἰσότητα ψήφων πού ζητοῦσαν οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες γιά τούς σοσιαλδημοκράτες καί τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. Οἱ σοσιαλδημοκράτες ζητοῦσαν 11 ψήφους γιά τόν ἑαυτό τους, 6 γιά τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες καί 3 γιά τά συνδικάτα. Τό Γραφεῖο ἀποφάσισε:

11 * Ἀπαντα Λένιν. Τόμος 16.

10 γιά τούς σοσιαλδημοκράτες, 7 γιά τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, καί 3 γιά τά συνδικάτα. «Ὁ Ἄντλερ καί ὁ Μπέμπελ, πού καταψήφισαν τό αἴτημά μας, δήλωσαν παράλληλα ὅτι δέν ἐπιθυμοῦν καθόλου νά μειώσουν τή σημασία τοῦ ΚΣΕ, πού τό ἀναγνωρίζουν σάν σοβαρό παράγοντα τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλισμοῦ καί τῆς ἐπανάστασης. Ἦθελαν ὅμως νά εἶναι δίκαιοι καί νά διαπιστώσουν τόν κατά προσέγγιση συσχετισμό τῶν δυνάμεων» («Ζνάμια Τρουντά»).

Ἄπρόσεκτοι, ἄχ, πόσο ἀπρόσεκτοι εἶναι οἱ Χλεστακόφ μας! Στό Γραφεῖο δέν ἔγινε καί δέν *μποροῦσε νά γίνει* λόγος οὔτε γιά τή σημασία τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν οὔτε γιά «σοβαρό παράγοντα». Ἐφόσον ἓνα κόμμα γίνεται δεκτό στό συνέδριο καί στό Γραφεῖο, τό Γραφεῖο καί τά μέλη του δέν ἀσχολοῦνται πιά μέ τήν ἐκτίμηση τῆς σημασίας καί τῆς σοβαρότητάς του. Τό Γραφεῖο *μπορεῖ νά κάνει ἐκτίμηση μόνο τῆς δύναμης* τῶν κομμάτων γιά τήν κατανομή τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων. Ὁ Μπέμπελ καί ὁ Ἄντλερ συμφώνησαν μέ τά ἐπιχειρήματα τοῦ δικοῦ μας, τοῦ σοσιαλδημοκράτη ἀντιπροσώπου στό Γραφεῖο σχετικά μέ τό γεγονός ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες καί οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες *δέι εἶναι ἴσοι* στή δύναμη. Ἄφοῦ συμφώνησαν μέ αὐτά τά ἐπιχειρήματα, ὁ Μπέμπελ καί ὁ Ἄντλερ ἔκαναν τήν παρατήρηση, φυσικά, πώς οὔτε τίς ἀρχές οὔτε τίς κατευθύνσεις κρίνουν, οὔτε πᾶνε νά λύσουν τίς διαφορές ἀνάμεσα στό πρόγραμμα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, ἀλλά ζυγίζουν ἀποκλειστικά καί μόνο τή δύναμή τους γιά τήν κατανομή τῶν ψήφων. Γιά νά πάρεις μιά τέτοια αὐτονόητη ἐπεξήγηση καί νά φτιάξεις ἀπ' αὐτήν ἀναγνώριση τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν σάν «σοβαροῦ παράγοντα», σημαίνει ὅτι ἐνεργεῖς μέ τόν τρόπο τοῦ Χλεστακόφ.

Καί εἶναι πολύ περισσότερο ἀπρόσεκτο ἀπό τήν πλευρά τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν γιά τό λόγο ὅτι, ἀποδίνοντας ἀπό μνήμης καί ἀποδίνοντας ἐσφαλμένα τό νόημα τῆς ἐπεξήγησης τοῦ Μπέμπελ καί τοῦ Ἄντλερ, παρακάμπτουν σιωπηλά *τά ἐπιχειρήματα πάνω στήν οὐσία τῆς ὑπόθεσης*. Τίς ἐπεξηγήσεις τοῦ Μπέμπελ τίς ἀνάφεραν βάζοντας καί ἀπαραίτητα στολίδια, ὅμως γιά τήν οὐσία τοῦ ζητήματος πού διαφωνήσαμε δέν εἶπαν τίποτε. Ποιός τάχα νά εἶναι ὁ λόγος;

Ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος πάνω στήν ὁποία λογομάχησαν οἱ ἀντιπρόσωποί μας στό Γραφεῖο ἦταν ἡ ἐξῆς: ὁ σοσιαλδημοκράτης ἔλεγε ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν βουλευτῶν στή δεύτερη Δούμα

εἶναι τό ἀκριβέστερο κριτήριον τῆς δύνάμης τῶν κομμάτων, ἐπεξηγώντας ὅτι ὁ ἐκλογικὸς νόμος ἦταν πῶς εὐνοϊκὸς γιὰ τοὺς ἀγρότες παρά γιὰ τοὺς ἐργάτες. Ὁ σοσιαλιστῆς-ἐπαναστάτης ἀπαντοῦσε ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, στή Δούμα ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι πού ἦταν σχεδόν ἐσέροι: καὶ οἱ τρουνοβίκοι καὶ οἱ λαϊκοὶ σοσιαλιστές. Ἐνα μικρὸ μέρος ἀπ' αὐτοὺς θά ἔπρεπε, λέει, νά προστεθεῖ στοὺς ἐσέρους! Ἐξάλου οἱ λαϊκοὶ σοσιαλιστές ἔχουν —εἶναι κατὰ λέξη τὰ λόγια τοῦ σοσιαλιστῆ-ἐπαναστάτη — «πρώτης τάξης συγγραφεῖς» («écrivains de premier ordre», εἶπε ὁ Ρουμπανόβιτς).

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀπάντησε σ' αὐτό: μάλιστα, οἱ λαϊκοὶ σοσιαλιστές ἔχουν «πρώτης τάξης συγγραφεῖς» — ὅπως ἔχουν καὶ οἱ γάλλοι ριζοσπάστες-σοσιαλιστές καὶ οἱ ριζοσπάστες⁶², σάν τόν Κλεμανσώ, ἅς ποῦμε (ἐπίσης «πρώτης τάξης συγγραφέα»). Ὅμως ἀρμόζει σ' ἕνα αὐτοτελές κόμμα νά ἐπικαλεῖται γιὰ ἀπόδειξη τῆς δύνάμης του ἕνα ξένο κόμμα; Ἀρμόζει ἄραγε αὐτό, ὅταν οἱ ἴδιοι οἱ «πρώτης τάξης συγγραφεῖς» ἀπὸ τοὺς ἐνέσους δέν σκέπτονται κἀν νά παρακαλέσουν γιὰ νά γίνουν δεκτοὶ στό συνέδριον;

Ἀρμόζει ἄραγε, θά προσθέσουμε ἐμεῖς, νά παριστάνουν στή Ρωσία τοὺς ὑπερεπαναστάτες, καὶ στήν Εὐρώπῃ νά τραβοῦν γιὰ ἐνίσχυση ἀπὸ τὰ μαλλιά τοὺς ἐνέσους;

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 17,
20 τοῦ Ὀκτώβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρι»

---

*Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ
ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ⁶³*

27 ΤΟΥ ΟΧΤΩΒΡΗ (9 ΤΟΥ ΝΟΕΜΒΡΗ) 1907

— 1885 —

1

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ

ΑΠΟ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ

Ὁ εἰσηγητὴς χαρακτήρισε πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴ σύνθεσι τῆς ΙΙΙ Δούμας. Ἡ κυβέρνησι σκάρωσε τὸν ἐκλογικὸ νόμο τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη μὲ τέτοιο χοντροκομμένο καὶ ἐμπειρικὸ τρόπο, πού στή Δούμα εἶναι πιθανές δυό πλειοψηφίες, ἡ πλειοψηφία τῶν ὀχτωβριστῶν-μαυροεκατονταρχιτῶν καὶ ἡ πλειοψηφία τῶν ὀχτωβριστῶν-καντέτων. Καὶ ἡ μιά καὶ ἡ ἄλλη εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἀντεπαναστατικές. Στὴν ἀντιδραστικὴ τῆς πολιτικῆς ἡ κυβέρνησι θά στηρίζεται πότε στή μιά καὶ πότε στήν ἄλλη πλειοψηφία. Παράλληλα ἡ κυβέρνησι θά καλύπτει τίς ἀπολυταρχικές-δουλοπαροικιακές ἐνέργειές τῆς μὲ φράσεις γιὰ «μεταρρυθμίσεις» πού θά μείνουν στὰ χαρτιά. Καὶ οἱ καντέτοι πού ἐφαρμόζουν στὴν πράξι τὴν προδοτικὴν πολιτικὴν τῆς ἀντεπανάστασις, στὰ λόγια θά παρουσιάζονται σάν κόμμα τῆς πύ γνήσιας δημοκρατικῆς ἀντιπολίτευσις.

Ἡ συναλλαγὴ τῶν καντέτων μὲ τοὺς ὀχτωβριστὲς εἶναι ἀναπόφευκτη μέσα στή Δούμα καὶ τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὴ συμφωνία αὐτὴ ἔχουν γίνει κιόλας, ὅπως τό ἀποδείχνει ὁ εἰσηγητὴς μὲ μιά σειρά περικοπὲς ἀπὸ τίς κομματικές ἐφημερίδες τῶν καντέτων καὶ τῶν ὀχτωβριστῶν, μὲ μιά σειρά γεγονότα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν κομμάτων αὐτῶν καὶ μὲ τίς ἀνακοινώσεις ἀπὸ τό τελευταῖο συνέδριον τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Ἡ καντέτικὴ πολιτικὴ τῆς συναλλαγῆς μὲ τό παλιὸ καθεστῶς μέσα στήν ΙΙΙ Δούμα διαγράφεται πύ καθαρά ἀκόμη, ἀπ' ὅ,τι μέχρι σήμερα, καὶ σέ κανέναν δέν θά μείνει ἀμφιβολία γιὰ τὸν ἀληθινὸ τῆς χαρακτήρα.

Ὅμως οὔτε ἡ πρώτη οὔτε ἡ δεύτερη πλειοψηφία τῆς Δούμας εἶναι ἀντικειμενικά σέ θέσι νά ἱκανοποιήσουν τίς ζωτικὰς οἰκονομικὰς καὶ πολιτικὰς διεκδικήσεις κάπως πλατιῶν μαζῶν

τοῦ προλεταριάτου, τῆς ἀγροτιᾶς καί τῆς δημοκρατίας τῶν πόλεων. Ἐκφραστής τῶν ἀναγκῶν τῶν στρωμάτων αὐτῶν τοῦ λαοῦ θά εἶναι, ὅπως καί μέχρι σήμερα, πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ σοσιαλδημοκρατία. Ἡ σύνθεση καί ἡ δράση τῆς III Δούμας ὑπόσχονται νά δόσουν στή σοσιαλδημοκρατία ἄφθονο καί θαυμάσιο ὕλικό γιά ζύμωση, πού πρέπει νά χρησιμοποιηθεῖ ἐνάντια στήν μαυροεκατονταρχίτικη κυβέρνηση, ἐνάντια στούς ἀπροκάλυπτους φεουδάρχες-τσιφλικάδες, ἐνάντια στούς ὀχτωβριστές κι' ἐνάντια στούς καντέτους. Καθῆκον τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἐξακολουθεῖ νά παραμένει ἡ ἐκλαϊκευση στίς πιό πλατιές μάζες τοῦ λαοῦ τῆς ἰδέας γιά μιά παλλαϊκή συντακτική συνέλευση μέ βάση τό καθολικό κτλ. ἐκλογικό δικαίωμα. Γιαυτό δέν μπορεῖ καν νά γίνει λόγος γιά ὑποστήριξη τῶν «ἀριστερῶν» ὀχτωβριστῶν εἴτε τῶν καντέτων μέσα στή Δούμα. Οἱ σοσιαλδημοκράτες, ὅσο λίγοι κι' ἄν εἶναι μέσα στήν III Δούμα, πρέπει νά ἐφαρμόσουν αὐτοτελή σοσιαλιστική καί συνεπή δημοκρατική γραμμή, χρησιμοποιώντας τό βῆμα τῆς Δούμας, τό δικαίωμα νά κάνουν ἐπερωτήσεις κτλ. Ὅρισμένες συμφωνίες εἶναι παραδεκτές μόνο μέ τήν ομάδα τῶν ἀριστερῶν βουλευτῶν (κυρίως ἐπειδή χρειάζονται 30 ὑπογραφές γιά νά γίνει ἐπερώτηση), ὅμως τέτοιες μόνο συμφωνίες πού νά μήν ἔρχονται σέ ἀντίθεση μέ τό πρόγραμμα καί τήν τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Γιά τό σκοπό αὐτό χρειάζεται νά ὀργανωθεῖ γραφεῖο πληροφοριῶν πού νά μή δεσμεύει κανένα, ἀλλά πού νά δίνει ἀπλῶς τή δυνατότητα στούς σοσιαλδημοκράτες νά ἐπιδροῦν πάνω στούς ἀριστερούς βουλευτές.

Μέσα ἀπ' τίς γραμμές τῆς σοσιαλδημοκρατίας, τόνισε σέ συνέχεια ὁ εἰσηγητής, ἀκούγονται κιόλας φωνές πού λένε ὅτι πρέπει νά ὑποστηρίξουμε τούς «ἀριστερούς» ὀχτωβριστές (λογουχάρη κατά τήν ἐκλογή τοῦ προεδρείου), ὅτι πρέπει νά ὀργανωθεῖ γραφεῖο πληροφοριῶν μαζί μέ τούς καντέτους καί ὅτι πρέπει, ὅπως λένε, «νά προφυλάγουμε» τήν κοινοβουλευτική μας ομάδα. Οἱ συζητήσεις γιά τήν ὑποστήριξη τῶν ὀχτωβριστῶν, πού γίνονται ἀπό τούς μενσεβίκους, δείχνουν πιό καθαρά ἀπ' ὅ,τι θά μπορούσε κανεῖς νά φανταστεῖ ὅτι χρεωκόπησε ἐντελῶς ἡ μενσεβίκικη τακτική. Ὅταν ἡ Δούμα ἦταν καντέτικη, οἱ μενσεβίκοι φώναζαν ὅτι πρέπει νά ὑποστηριχτοῦν οἱ καντέτοι. Ἦταν ἀρκετό ν' ἀλλάξει ὁ Στολίπιν τόν ἐκλογικό νόμο ἔτσι πού νά εὐνοήσῃ τούς ὀχτωβριστές καί οἱ μενσεβίκοι εἶναι κιόλας ἔτοιμοι νά ὑποστηρίξουν τούς ὀχτωβριστές. Ποῦ θά φτάσουν ἐπιτέλους οἱ μενσεβίκοι ἀκολουθώντας αὐτό τό δρόμο;

Ὁ εἰσηγητής θεωρεῖ ἀπαράδεκτο νά ὀργανωθεῖ γραφεῖο πληροφοριῶν μαζί μέ τούς καντέτους, γιατί αὐτό θά σήμαινε νά δίνουμε πληροφορίες στούς ἀνοιχτούς ἐχθρούς μας.

Σχετικά μέ τό ὅτι πρέπει «νά προφυλάγουμε» τήν ὁμάδα μας ὁ εἰσηγητής εἶπε ὅτι πραγματικά πρέπει νά τήν προφυλάγουμε. Ὅμως γιά ποιό σκοπό; Μόνο γιά νά κρατᾶ μέσα στή Δούμα ψηλά τή σημαία τῆς σοσιαλδημοκρατίας, μόνο γιά νά κάνει μέσα στή Δούμα ἀδιάλλακτο ἀγῶνα ἐνάντια στούς ἀντεπαναστάτες ὄλων τῶν μορφῶν καί ἀποχρώσεων, ἀρχίζοντας ἀπό τούς συμμάχους καί τελειώνοντας στούς καντέτους. Σέ καμιά ὅμως περίπτωση δέν πρέπει νά τήν προφυλάγουμε γιά νά ὑποστηρίξει τούς «ἀριστερούς» ὀχτωβριστές καί τούς καντέτους. Ἄν γιά τήν ὕπαρξή της ἔμπαινε σάν ὄρος ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ὑποστηρίξει αὐτές τίς ὁμάδες, δηλ. νά ὑποστηρίξει μιά συναλλαγή μέ τήν ἀπολυταρχία τοῦ Στολίπιν, τότε θά ἦταν καλύτερα νά σταματήσει τίμια ἐντελῶς τήν ὕπαρξή της, ἐξηγώντας σ' ὄλο τό λαό γιατί τήν ἀποκλείσανε ἀπό τή Δούμα, ἄν ἐπακολουθήσει ὁ ἀποκλεισμός της.

Κλείνοντας ὁ Λένιν στάθηκε κυρίως στό βασικό λάθος τοῦ μενσεβικισμοῦ, στήν ἰδέα τῆς «πανεθνικῆς ἀντιπολίτευσης». Ἡ ἀστική τάξη τῆς Ρωσίας, γιά νά μιλήσουμε κυριολεκτικά, δέν ἦταν ποτέ ἐπαναστατική καί αὐτό ἀπό ἐντελῶς εὐνόητες αἰτίες: λόγω τῆς θέσης πού κατέχει ἡ ἐργατική τάξη στή Ρωσία καί λόγω τοῦ ρόλου της στήν ἐπανάσταση. Ἀφοῦ ἀνάλυσε ὅλα τά ὑπόλοιπα ἐπιχειρήματα τῶν μενσεβίκων, ὁ Λένιν πρότεινε τήν ἀπόφαση πού δημοσιεύτηκε στό φύλλο ἀρ. 19 τῆς «Προλετάρυ».

«Προλετάρυ», ἀρ. φύλ. 20,
19 τοῦ Νοέμβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρυ»

ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ

Ἡ συνδιάσκεψη τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ, θεωρώντας ὅτι εἶναι ὑποχρεωτικό νά καθοδηγεῖται ἡ σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα στήν ΙΙΙ Δούμα ἀπό τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου γιά τήν Κρατική δούμα, καθώς καί ἀπό τήν ἀπόφαση γιά τά μή προλεταριακά κόμματα, σέ συμπλήρωση τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν κρίνει ἀπαραίτητο νά δηλώσει τά παρακάτω:

1. Στήν ΙΙΙ Δούμα διαμορφώθηκαν ἤδη δύο πλειοψηφίες, ἡ μαυροεκατονταρχίτικη-ὀχτωβριστική καί ἡ ὀχτωβριστική-καντέτικη. Ἡ πρώτη εἶναι ἀντεπαναστατική κι' ἐπιμένει κυρίως νά δυναμώσουν οἱ διώξεις καί νά περιφρουρηθοῦν τά προνόμια τῶν τσιφλικάδων, φτάνοντας ὡς τήν ἐπιδίωξη τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀναστήλωσης τῆς ἀπολυταρχίας. Καί ἡ δεύτερη πλειοψηφία εἶναι ἐπίσης ἀπόλυτα ἀντεπαναστατική, ὅμως ἔχει τήν τάση νά καλύπτει τόν ἀγῶνα πού κάνει ἐνάντια στήν ἐπανάσταση μέ ὀρισμένες ἀπατηλές, γραφειοκρατικές «μεταρρυθμίσεις».

2. Ἡ κατάσταση αὐτή μέσα στή Δούμα εὐνοεῖ ἐξαιρετικά ἕνα διπλό πολιτικό παιχνίδι καί ἀπό τήν πλευρά τῆς κυβέρνησης καί ἀπό τήν πλευρά τῶν καντέτων. Ἡ κυβέρνηση θέλει, ἐνῶ δυναμώνει τίς διώξεις καί συνεχίζει νά «κατακτᾶ» μέ τίς ἔνοπλες δυνάμεις της τή Ρωσία, νά παραστήσει τόν ὀπαδό τῶν συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων. Οἱ καντέτοι, ἐνῶ ψηφίζουν στήν πράξη μαζί μέ τούς ἀντεπαναστάτες ὀχτωβριστές, θέλουν νά παριστάνουν ὄχι μόνο τήν ἀντιπολίτευση, ἀλλά καί ὅτι εἶναι ἐκπρόσωποι τῆς δημοκρατίας. Μέσα σ' αὐτές τίς συνθήκες πάνω στούς σοσιαλδημοκράτες πέφτει τό ἐπιτακτικό καθῆκον νά ξεσκεπάσουν ἀνελέητα αὐτό τό παιχνίδι, νά ξεσκεπάσουν μπροστά στό λαό τόσο τή βία πού χρησιμοποιοῦν οἱ μαυροεκατονταρχίτες τσιφλικάδες καί ἡ κυβέρνηση, ὅσο καί τόν ἀντε-

παναστατικό χαρακτήρα τῶν καντέτων. Ἐάν οἱ σοσιαλδημοκράτες ὑποστήριζαν ἄμεσα εἴτε ἔμμεσα τοὺς καντέτους (ψηφίζοντας εἴτε τοὺς δεξιούς καντέτους εἴτε τοὺς «ἀριστερούς» ὀχτωβριστές γιά τό προεδρεῖο, εἴτε δημιουργώντας γραφεῖο πληροφοριῶν μαζί μέ τοὺς καντέτους, εἴτε συντονίζοντας τίς ἐνέργειές τους μέ τήν πολιτική τῶν καντέτων κτλ.), αὐτό ἀπό τήν πλευρά τῆς σοσιαλδημοκρατίας θά προκαλοῦσε ἄμεση ζημιά στό ἔργο τῆς ταξικῆς διαπαιδαγώγησης τῶν ἐργατικῶν μαζῶν καί στό ἔργο τῆς ἐπανάστασης.

3. Οἱ σοσιαλδημοκράτες, ὑπερασπίζοντας στό ἀκέραιο τοὺς σοσιαλιστικούς τους σκοπούς καί ἐπικρίνοντας ἀπό τήν ἀποψη αὐτή ὅλα, ἀκόμη καί τά πιά δημοκρατικά καί τά «ἐργασιακά» ἀστικά κόμματα, εἶναι ὑποχρεωμένοι πρῶτ' ἀπ' ὅλα στή ζύμωσή τους νά ἐξηγοῦν στίς πλατιές λαϊκές μάζες ὅτι ἡ III Δούμα δέν ἀνταποκρίνεται καθόλου στά συμφέροντα καί στίς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ καί σέ σύνδεση μ' αὐτό [πρέπει νά κάνουν] πλατιά καί δραστήρια προπαγάνδα ὑπέρ τῆς ιδέας τῆς συντακτικῆς συνέλευσης πού θά στηρίζεται στήν καθολική, ἄμεση, ἴση καί μυστική ψηφοφορία.

4. Ἐνα ἀπό τά βασικά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν III Δούμα εἶναι νά ξεσκεπάσει τό βαθύτερο ταξικό περιεχόμενο τῶν προτάσεων τῆς κυβέρνησης καί τῶν φιλελεύθερων, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στά ζητήματα πού ἀφοροῦν τά οἰκονομικά συμφέροντα τῶν πλατιῶν λαϊκῶν μαζῶν (ἐργατικό καί ἀγροτικό ζήτημα, προὑπολογισμός κτλ.) καί γιά τόν πρόσθετο λόγο ὅτι ἡ σύνθεση τῆς III Δούμας ὑπόσχεται ἐξαιρετικά πλούσιο ὑλικό γιά τή δουλιὰ τῆς ζύμωσης τῆς σοσιαλδημοκρατίας.

5. Εἰδικά ἡ σοσιαλδημοκρατία πρέπει νά χρησιμοποιήσει μέσα στή Δούμα τό δικαίωμα τῶν ἐπερωτήσεων καί γι' αὐτό τό σκοπό εἶναι ἀπαραίτητο νά γίνουν ἀπό κοινοῦ ἐνέργειες μαζί μέ τίς ἄλλες ὁμάδες πού εἶναι πιά ἀριστερές ἀπό τοὺς καντέτους, χωρίς καμιά ὑποχώρηση ἀπό τό πρόγραμμα καί τήν τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί χωρίς νά δημιουργηθεῖ ἕνας ὀποιοσδήποτε συνασπισμός.

Γιά νά μήν ἐπαναληφθεῖ τό λάθος πού ἔκανε ἡ σοσιαλδημοκρατία στή II Δούμα, ἡ σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ὁμάδα πρέπει νά προτείνει ἀμέσως στοὺς ἀριστερούς καί μόνο στοὺς ἀριστερούς βουλευτές τῆς Δούμας (δηλ. σ' αὐτούς πού εἶναι σέ θέση νά κάνουν ἀγῶνα ἐνάντια στοὺς καντέτους) νά συγκροτηθεῖ γραφεῖο πληροφοριῶν πού δέν θά δεσμεύει

καθόλου εκείνους πού θά συμμετέχουν σ' αὐτό, πού θά δίνει ὅμως στούς ἐργάτες βουλευτές τή δυνατότητα νά ἐπιδροῦν συστηματικά πάνω στή δημοκρατία στό πνεῦμα τῆς σοσιαλ-δημοκρατικῆς πολιτικῆς.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 19,
5 τοῦ Νοέμβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρι»

3

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΤΥΠΟ

ΑΠΟ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ

Ἡ δεύτερη εἰσήγηση τοῦ σ. Λένιν ἀφοροῦσε τό ζήτημα τῆς συνεργασίας τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στόν ἀστικό τύπο. Ὁ εἰσηγητής ἐξέθεσε τίς ἀπόψεις πού ἔχουν οἱ δύο πτέρυγες τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα καί ἰδιαίτερα τίς ἀπόψεις τῶν ὀρθόδοξων καί τῶν ἀναθεωρητῶν μέσα στό Γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα. Στό συνέδριο τῆς Δρέσδης⁶⁴, οἱ ὀρθόδοξοί ἀποδέχτηκαν τή διατύπωση ἢ ὁποία λέει ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ συνεργασία στόν τύπο πού δέν εἶναι ἐχθρικός πρὸς τή σοσιαλδημοκρατία, δικαιολογώντας αὐτή τους τή θέση μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι στήν πράξη αὐτό ἰσοδυναμεῖ μέ πλήρη ἀπαγόρευση, γιατί στή σημερινή ἀναπτυγμένη καπιταλιστική κοινωνία δέν ὑπάρχουν ἀστικές ἐφημερίδες πού νά μὴν εἶναι ἐχθρικές πρὸς τή σοσιαλδημοκρατία.

Ὁ εἰσηγητής ὑποστηρίζει τήν ἄποψη ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεκτη ἡ πολιτική συνεργασία στόν ἀστικό τύπο καί ἰδιαίτερα στό δῆθεν ἀκομματικό. Τέτοιες ἐφημερίδες, ὅπως εἶναι λογουχάρη ἡ ἐφημερίδα «Τοβάριστς», μέ τόν καλυμμένο καί ὑποκριτικό τους ἀγῶνα ἐνάντια στή σοσιαλδημοκρατία, προκαλοῦν πολύ περισσότερη ζημιά παρά οἱ κομματικές ἀστικές ἐφημερίδες πού εἶναι ἀπροκάλυπτα ἐχθρικές πρὸς τή σοσιαλδημοκρατία. Τήν καλύτερη διασάφηση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος τήν ἀποτελοῦν τά ὅσα δημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα «Τοβάριστς» ἀπό τόν Πλεχάνοφ, τόν Μάρτοφ, τόν Γκόρν, τόν Κόγκαν κτλ. Ὅλα αὐτά τά δημοσιεύματα στρέφονται ἐνάντια στό κόμμα καί, στήν πράξη, δέν εἶναι οἱ σύντροφοι σοσιαλ-

δημοκράτες πού χρησιμοποίησαν τήν άστική έφημερίδα «Το-
βάριστς», αλλά ή έφημερίδα «Τοβάριστς» χρησιμοποίησε
τούς πιό πάνω συντρόφους ένάντια στό μισητό σ' αὐτήν ΣΔΕΚΡ.
Κανένα άρθρο τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, πού δέν ἄρεσε στή
σύνταξη τῆς έφημερίδας «Τοβάριστς», δέν δημοσιεύτηκε ὡς
τά σήμερα.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 20,
19 τοῦ Νοέμβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς έφημερίδας
«Προλετάρι»

Η ΤΡΙΤΗ ΔΟΥΜΑ⁶⁵

Ἡ κυβέρνηση ἀξιοποιεῖ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀπαίσιου ἐγκλήματος πού διέπραξε σέ βάρος τοῦ λαοῦ στίς 3 τοῦ Ἰούνη : ὁ τερατώδης ἐκλογικός νομος πού παραποιεῖ τελείως πρὸς ὄφελος μιᾶς χούφτας τσιφλικάδων καί καπιταλιστῶν ὄχι μόνο τή θέληση ὅλου τοῦ λαοῦ, ἀλλά ἀκόμη καί τῆς μειοψηφίας πού ἔχει ἐκλογικά δικαιώματα, ἔδοσε στὸν τσαρισμό τούς καρπούς πού ποθοῦσε. Ἀπὸ τούς 442 βουλευτές πού ἔπρεπε νὰ ἐκλεγοῦν γιά τὴ Δούμα, ὡς τώρα πού γράφεται αὐτό τό ἄρθρο ἐκλέχτηκαν 432. Ἀπομένει νὰ ἐκλεγοῦν κι' ἄλλοι 10 ἀκόμη. Κι' ἔτσι τὰ γενικά ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ἀποσαφηνίστηκαν ἀρκετὰ πιά. Σύμφωνα μ' ἓνα σωστό σχεδόν ὑπολογισμό βγαίνει ὅτι ἐκλέχτηκαν 18 σοσιαλδημοκράτες⁶⁶, 13 ἄλλοι ἀριστεροί, 46 καντέτοι, 55 μέλη συγγενικῶν μ' αὐτοὺς ομάδων, 92 ὀχτωβριστές, 21 μέλη ομάδων πού ἀκολουθοῦν συγγενική μ' αὐτοὺς κατεύθυνση, 171 κάθε λογῆς δεξιοί πού ἀνάμεσά τους εἶναι καί 32 μέλη τῆς «Ἐνωσης τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ» καί 16 ἀκομματικοί.

Κι' ἔτσι, χωρὶς νὰ ὑπολογίζουμε τὸν ἀσήμαντο ἀριθμὸ τῶν ἀκομματικῶν, μποροῦμε ὅλους τούς ὑπόλοιπους βουλευτές νὰ τοὺς χωρίσουμε σέ 4 ομάδες: τὴν ἄκρα ἀριστερή ομάδα πού εἶναι λίγο παραπάνω ἀπὸ τὰ 7%, τὸ ἀριστερό (καντέτικο) κέντρο μέ 23%, τὸ δεξιό (ὀχτωβριστικό) κέντρο μέ 25,1% καί τὴ δεξιά ομάδα μέ 40%· οἱ ἀκομματικοί εἶναι λίγο πιο κάτω ἀπὸ τὰ 4%.

Καμιὰ ἀπὸ τίς ομάδες αὐτές, ἂν τὴν πάρουμε χωριστά, δέν διαθέτει τὴν ἀπόλυτη πλειοψηφία. Ἀνταποκρίνεται λοιπὸν αὐτό τό ἀποτέλεσμα ἀπόλυτα στοὺς πόθους καί στίς προσδοκίες τῶν ἐμπνευστῶν καί συντακτῶν τοῦ νέου ἐκλογικοῦ νόμου; Νομίζουμε ὅτι στό ἐρώτημα αὐτό πρέπει ν' ἀπαντήσουμε καταφατικά καί ὅτι τό νέο ρωσικό «κοινοβούλιο» ἀπὸ τὴν

ἄποψη τῶν ἡγετικῶν ομάδων πού ὑποστηρίζουν τήν τσαρική ἀπολυταρχία, ἀποτελεῖ μέ ὅλη τή σημασία τῆς λέξης μιά chambre introuvable*.

Τό ζήτημα εἶναι ὅτι στή χώρα μας, ὅπως καί σέ κάθε χώρα μέ ἀπολυταρχικό ἢ μέ μισοαπολυταρχικό καθεστῶς, ὑπάρχουν οὐσιαστικά δύο κυβερνήσεις: ἡ μιά ἢ ἐπίσημη, δηλ. τό ὑπουργικό συμβούλιο, καί ἡ ἄλλη ἢ παρασκηνιακή, δηλ. ἡ αὐλική κλίκα. Ἡ τελευταία στηρίζεται παντοῦ καί πάντοτε στά πιά ἀντιδραστικά στρώματα τῆς κοινωνίας, στούς φεουδάρχες (κατά τό χαρακτηρισμό μας, μαυροεκατονταρχίτες) εὐγενεῖς, πού τήν οἰκονομική τους ἰσχύ τήν ἀντλοῦν ἀπό τή μεγάλη γαιοκτησία καί ἀπό τή μισοδουλοπαροικιακή οἰκονομία πού συνδέεται μ' αὐτήν. Ἡ κοινωνική αὐτή ομάδα πού ἀποχαυνώθηκε, διαφθάρθηκε κι' ἐκφυλίστηκε, ἀποτελεῖ χτυπητό δεῖγμα τοῦ πιά σιχαμεροῦ παρασιτισμοῦ. Μέχρι ποιό σημείο διαστροφῆς φτάνει ἐδῶ ὁ ἐκφυλισμός της, μάς τό δείχνει ἡ σκανδαλώδης δίκη τοῦ Μόλτκε-Γκάρντεν στό Βερολίνο πού ἀποκάλυψε ὅλο τό βουρκο τῆς αὐλικῆς κλίκας τοῦ μισοαπολυταρχικοῦ γερμανοῦ αὐτοκράτορα Γουλιέλμου Β'. Δέν εἶναι γιά κανέναν μυστικό ὅτι καί σέ μάς, στή Ρωσία, παρόμοιες προστυχιές στούς ἴδιους κύκλους δέν ἀποτελοῦν ἐξαίρεση. Ἡ τεράστια μάζα τῶν «δεξιῶν» στήν III Δούμα, στή συντριπτική της τουλάχιστο πλειοψηφία, ἂν ὄχι ὀλότελα, θά ὑποστηρίζει τά συμφέροντα αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς κοινωνικῆς μούχλας καί σκουριᾶς, τῶν «κεκονιαμένων τάφων» πού μάς κληροδότησε τό σκοτεινό παρελθόν. Ἡ διατήρηση τῆς δουλοπαροικιακῆς οἰκονομίας, τῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν καί τοῦ ἀπολυταρχικοῦ-φεουδαρχικοῦ καθεστῶτος εἶναι ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου γι' αὐτούς τούς μαστόδοντες καί ἰχθυόσαυρους, γιατί θά ἦταν πολύ τιμητικό νά τούς ὀνομάσουμε ἀπλῶς «ἀγριόταυρους».

Οἱ μαστόδοντες αὐτοί καί ἰχθυόσαυροι καταβάλλουν συνήθως ὅλες τους τίς δυνάμεις, χρησιμοποιοῦντας τήν αὐλική τους παντοδυναμία, γιά νά πάρουν στά χέρια τους ὀλοκληρωτικά καί ἀπόλυτα τήν ἐπίσημη κυβέρνηση, τό ὑπουργικό συμβούλιο. Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀποτελεῖται συνήθως ἀπό δικούς τους εὐνοούμενους. Πολύ συχνά ὅμως ἡ πλειοψηφία τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐξαιτίας τῆς σύνθεσής του, δέν ἀνταποκρίνεται πέρα γιά πέρα στίς ἀπαι-

* Βουλή πού καλύτερή της δέν μπορεῖς νά βρεῖς: ἔτσι ὀνόμαζε τό 1815 ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' τή γαλλική ἀντιδραστική βουλή.

τήσεις τῆς αὐλικῆς κλίκας. Στήν περίπτωση αὐτή μέ τό ληστή τῆς δουλοπαροικίας, τόν προκατακλυσμαῖο αὐτό ληστή, συναγωνίζεται ὁ ληστής τῆς ἐποχῆς τῆς πρωταρχικῆς συσσώρευσης πού εἶναι κι' αὐτός χοντροκομμένος, ἄπληστος καί παρασιτικός, μέ μιά ὅμως ἐπιφανειακή λάμψη ἀνθρώπου πολιτισμένου καί πού τό κυριότερο, θέλει κι' αὐτός ν' ἄρπάξει ἓνα γερό κομμάτι ἀπό τό ψητό τῆς ἐξουσίας μέ τή μορφή ἐγγυήσεων, ἐπιχορηγήσεων, ἐκχωρήσεων, προστατευτικῶν δασμῶν κτλ. Τό στρῶμα αὐτό τῆς ἀστικῆς τάξης πού ἀποτελεῖται ἀπό γαιοκτήμονες καί βιομήχανους καί πού εἶναι χαρακτηριστικό γιά τήν ἐποχή τῆς πρωταρχικῆς συσσώρευσης, ἐκφράζεται στόν ὀχτωβρισμό καί στά ρεύματα πού συγγενεύουν μ' αὐτόν. Τό στρῶμα αὐτό ἔχει sans phrases* πολλά κοινά συμφέροντα μέ τούς μαυροεκατονταρχίτες, γιατί εἶναι ἐξίσου ἀπαραίτητος ὁ οἰκονομικός παρασιτισμός, τά προνόμια καί ὁ στενόμυαλος πατριωτισμός γιά τούς ὀχτωβριστές, ὅπως καί γιά τούς μαυροεκατονταρχίτες.

Κι' ἔτσι στήν III Κρατική Δούμα σχηματίζεται μιά πλειοψηφία ἀπό μαυροεκατονταρχίτες καί ὀχτωβριστές. Ἡ πλειοψηφία αὐτή φτάνει τόν ἐπιβλητικό ἀριθμό τῶν 284 βουλευτῶν στούς 432, δηλ. ὡς τά 65,7 %, πάνω ἀπό τά $\frac{2}{3}$ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Εἶναι ἓνα φρούριο πού ἐξασφαλίζει στήν κυβέρνηση τή δυνατότητα νά βοηθήσει στόν ἀγροτικό τομέα τούς καταστραμμένους τσιφλικάδες νά ἐκποιήσουν τή γῆ τους μέ ἐπωφελεῖς ὄρους, κατακλέβοντας στήν περίπτωση αὐτή κυριολεκτικά τούς μικροκληρούχους ἀγρότες, ἓνα φρούριο πού ἐξασφαλίζει στήν κυβέρνηση τή δυνατότητα νά μετατρέψει τήν ἐργατική νομοθεσία σέ ὄργανο τῆς πιό ὠμῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ προλεταριάτου ἀπό τό κεφάλαιο καί νά πετύχει στόν τομέα τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς νά διατηρεῖ τό κύριο βάρος τῶν φόρων στούς ὤμους τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Εἶναι τό φρούριο τοῦ δασμολογικοῦ προστατευτικοῦ συστήματος καί τοῦ μιλιταρισμοῦ. Τόν ἀντεπαναστατικό χαρακτήρα τῆς πλειοψηφίας τῶν ὀχτωβριστῶν καί τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν δέν τόν ἀμφισβητεῖ κανένας.

Τό ζήτημα ὅμως εἶναι ὅτι οἱ μαυροεκατονταρχίτες μαζί μέ τούς ὀχτωβριστές δέν εἶναι ἡ μοναδική πλειοψηφία πού ὑπάρ-

* —χωρίς περιφράσεις, στήν περίπτωση αὐτή: χωρίς πολλά λόγια. Ἡ Σύντ.

χει στήν III Δούμα. Ὑπάρχει καί μιά ἄλλη πλειοψηφία.

Οἱ μαυροεκατονταρχίτες εἶναι ὁ σίγουρος σύμμαχος τῶν ὀχτωβριστῶν, ὅπως καί ἡ κλίκα τῆς αὐλῆς εἶναι ὁ σύμμαχος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου στήν ὑπεράσπιση τοῦ τσαρισμοῦ. Ὅμως, ὅπως ἡ αὐλική κλίκα ἐκδηλώνει μιά ὀργανική τάση ὄχι τόσο νά συμμαχήσει μέ τό ὑπουργικό συμβούλιο, ὅσο νά κυριαρχήσει πάνω σ' αὐτό, ἔτσι καί οἱ μαυροεκατονταρχίτες διψοῦν γιά δικτατορία πάνω στούς ὀχτωβριστές, φέρνονται δεσποτικά ἀπέναντι στούς τελευταίους, θέλουν νά τούς ἔχουν ὑποτακτικούς τους.

Τά συμφέροντα τοῦ καπιταλισμοῦ, ἔστω καί τοῦ ξετσιπω- του ληστρικοῦ καί παρασιτικοῦ, δέν συμβιβάζονται μέ τήν ἀδιαί- ρετη κυριαρχία τῆς δουλοπαροικιακῆς γαιοκτησίας. Καί οἱ δύο κοινωνικές αὐτές ὁμάδες, πού εἶναι συγγενικές μεταξύ τους, προσπαθοῦν ν' ἄρπάξουν ἡ καθεμιά τό μεγαλύτερο καί τό κα- λύτερο κομμάτι ἀπό τό ψητό τῆς ἐξουσίας. Ἀπ' αὐτοῦ προέρ- χεται καί ἡ ἀναπόφευκτη διαφωνία τους στά ζητήματα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης καί τῆς κεντρικῆς ὀργάνωσης τῆς κρα- τικῆς ἐξουσίας. Ὁ μαυροεκατονταρχίτης εἶναι ἱκανοποιημέ- νος μ' αὐτό πού ὑπάρχει στά ζέμστβο καί στά δημοτικά συμ- βούλια, ὅσο γιά τό κέντρο, τό σύνθημα τοῦ ὀχτωβριστῆ εἶναι: «κάτω τό καταραμένο σύνταγμα». Ὁ ὀχτωβριστής καί στά ζέμστβο καί στή Δούμα ἔχει ἀνάγκη νά δυναμώσει τήν ἐπιροή του, ἐνῶ γιά τό κέντρο εἶναι ἀπαραίτητο τό «σύνταγμα», ἔστω καί κουτσουρεμένο, εἰκονικό γιά τίς μάζες.

Καί δέν εἶναι τυχαῖο πού ἡ «Ρούσκογε Ζνάμια»⁶⁷ βρίζει τούς «ὀχτωβριστές», ἐνῶ ἡ «Γκόλος Μοσκβί»⁶⁸ μέ τή σειρά της βρίσκει ὅτι στήν III Δούμα εἶναι περισσότεροι δεξιοί ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται.

Νά λοιπόν πού ἡ ἀντικειμενική πορεία τῶν πραγμάτων ὑποχρεώνει τούς ὀχτωβριστές ν' ἀναζητήσουν συμμάχους γι' αὐτή τή δουλιά. Θά μπορούσαν πρὶν ἀπό καιρό νά τούς βροῦν στό ἀριστερό κέντρο (τῶν καντέτων) πού ἐδῶ καί πολύ καιρό διακηρύσσει τήν ἀνυπόκριτή του ἀφοσίωση στό σύνταγμα, μά τό ζήτημα εἶναι ὅτι ἡ νεαρή ρωσική ἀστική τάξη τῆς ἐποχῆς τῆς καπιταλιστικῆς συσσώρευσης, πού τήν ἐκπροσωποῦν σή- μερα οἱ καντέτοι, διατήρησε ἀπό τό παρελθόν πολύ ἀνεπιθύ- μητους φίλους καί μερικές ὄχι καί τόσο εὐχάριστες παραδό- σεις. Ὅσο γιά τίς παραδόσεις στόν τομέα τῆς πολιτικῆς ἀπο- δείχτηκε πάντως πῶς τῆς ἦταν εὐκόλο νά τίς ἀποχωριστεῖ: ἐδῶ καί πολύ καιρό πρὶν ἀπό τήν πρώτη Δούμα οἱ καντέτοι διακήρυ-

ξαν πώς εἶναι μοναρχικοί. Στή δεύτερη Δούμα ἀρνήθηκαν σιωπηλά νά σχηματίσουν ὑπεύθυνη κυβέρνηση καί τά καντέτικα σχέδια γιά «ἐλευθερίες» βάζουν τόσα ἐμπόδια, τόσους φραγμούς καί τόσες παγίδες στίς ἐλευθερίες αὐτές, πού μπορεῖ κανεῖς νά περιμένει ὅτι θά προχωρήσουν πιά πολύ ἀκόμη σ' αὐτό τό δρόμο τους. Καί προηγούμενα οἱ καντέτοι κατηγοροῦσαν τήν ἐξέγερση καί τήν ἀπεργία, στήν ἀρχή ἀπαλά, κατόπιν μελαγχολικά, μετά τό Δεκέβρη τοῦ 1905 ἡ ἐπίκριση μετατράπηκε ἐνμέρει σέ περιφρόνηση καί, μετά τή διάλυση τῆς πρώτης Δούμας, σέ κατηγορηματική καταδίκη καί μομφή. Διπλωματία, συναλλαγή, παζαρέματα μ' αὐτούς πού βρίσκονται στά πράγματα, νά ποιά εἶναι ἡ βάση τῆς τακτικῆς τῶν καντέτων. Καί ὅσο γιά τούς ἀνεπιθύμητους φίλους, ἐδῶ καί πολύ καιρό τούς ὀνομάζουν ἀπλῶς «γείτονες» καί τελευταῖα τούς κηρῦσσουν δημόσια «ἐχθρούς».

Συνεπῶς μπορούμε νά συναλλασσόμαστε! Καί νά τώρα πού βρισκόμαστε μπροστά σέ μιά καινούργια ἀντεπαναστατική καί πάλι πλειοψηφία, ὀχτωβριστικο-καντέτικη. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι γιά τήν ὥρα αὐτή ἡ πλειοψηφία εἶναι λίγο μικρότερη ἀπό τούς μισούς βουλευτές πού ἐκλέχτηκαν — 214 στούς 432 — ἀλλά, πρῶτο, σ' αὐτή θά προσχωρήσουν χωρίς ἀφιβολία ἂν ὄχι ὅλοι, τουλάχιστον ἕνα μέρος ἀπό τούς ἀκομματικούς, καί δεύτερο ὑπάρχουν ὅλα τά στοιχεῖα νά ὑποθέτουμε ὅτι αὐτή θ' αὐξηθεῖ στίς ἐκλογές πού συνεχίζονται, γιατί οἱ πόλεις καί τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐκλογικῶν συνελεύσεων στά κυβερνεῖα, ὅπου δέν ἔγιναν ἀκόμη ἐκλογές, θά βγάλουν στή συντριπτική τους πλειοψηφία εἴτε ὀχτωβριστές εἴτε καντέτους.

Ἡ κυβέρνηση θεωρεῖ τόν ἑαυτό της κύριο τῆς κατάστασης. Ἡ φιλελεύθερη ἀστική τάξη, ὅπως φαίνεται, τό ἀναγνωρίζει αὐτό σάν μιά πραγματική κατάσταση. Κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθήκες ἡ συμφωνία πρέπει νά φέρνει ὅπωςδήποτε, περισσότερο ἀπό κάθε φορά, τή σφραγίδα τοῦ πιά σιχαμεροῦ καί προδοτικοῦ συμβιβασμοῦ καί πιά συγκεκριμένα τή σφραγίδα τῆς παράδοσης ὅλων τῶν θέσεων τοῦ φιλελευθερισμοῦ πού ἔχουν ἔστω μιά κάποια σκιά δημοκρατισμοῦ. Εἶναι ξεκάθαρο ὅτι μέ μιά τέτοια συναλλαγή καί χωρίς ἕνα καινούργιο μαζικό κίνημα, δέν μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ ἔστω καί μιά κάπως δημοκρατική ὀργάνωση τῆς τοπικῆς διοίκησης καί τῶν κεντρικῶν νομοθετικῶν ὀργάνων. Ἡ πλειοψηφία τῶν ὀχτωβριστῶν καί τῶν καντέτων δέν εἶναι σέ θέση νά μᾶς τό δώσει αὐτό. Καί μπορεῖ μήπως νά περιμένει κανεῖς ἀπό τήν πλειο-

ψηφία τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν-ὀχτωβριστῶν, ἀπό τοὺς βάρβαρους τσιφλικάδες πού συμμαχοῦν μέ τοὺς καταπιταλιστές-ληστές, μπορεῖ νά περιμένει κανεῖς ἀπ' αὐτοὺς νά δόσουν μιά κάπως ὑποφερτή λύση στό ἀγροτικό ζήτημα καί ν' ἀνακουφίσουν κάπως τή θέση τοῦ ἐργάτη; Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτό τό ἐρώτημα εἶναι μόνο μιά: νά γελάσει κανεῖς πικρά.

Ἡ κατάσταση εἶναι ξεκάθαρη: ἡ δική μας *chambre in-trouvable* δέν εἶναι σέ θέση νά πραγματοποιήσῃ ἔστω καί μέ τήν πιό νοθευμένη μορφή τὰ ἀντικειμενικά καθήκοντα τῆς ἐπανάστασης. Δέν μπορεῖ νά θεραπεύσει, ἔστω καί ἐνμέρει τίς ἀνοιχτές πληγές πού ἄφησε στή Ρωσία τό παλιό καθεστῶς· τό μόνο πού μπορεῖ νά κάνει εἶναι νά καλύψει αὐτές τίς πληγές μέ ἄθλιες, γελοῖες καί εἰκονικές μεταρρυθμίσεις.

Τά ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ἐπιβεβαιώνουν γιά μιά ἀκόμη φορά τή σταθερή πεποίθησή μας ὅτι ἡ Ρωσία δέν μπορεῖ νά βγεῖ ἀπό τή σημερινή κρίση μέ εἰρηνικό τρόπο.

Κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθῆκες εἶναι ἐντελῶς ξεκάθαρα τὰ καθήκοντα πού στίς σημερινές στιγμές μπαίνουν ἄμεσα μπροστά στή σοσιαλδημοκρατία. Ἡ σοσιαλδημοκρατία, βάζοντας μπροστά της σάν τελικό σκοπό τό θρίαμβο τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὄντας πεπεισμένη ὅτι, γιά νά πετύχει ὁ σκοπός αὐτός, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ πολιτική ἐλευθερία, κι' ἔχοντας ἀκόμη ὑπόψη ὅτι εἶναι ἀδύνατο σήμερα νά πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐλευθερία αὐτή μέ εἰρηνικό τρόπο, χωρίς ἀνοιχτή μαζική πάλη, εἶναι σήμερα ὑποχρεωμένη νά θέσει, ἄμεσα, ὅπως καί προηγούμενα, τὰ δημοκρατικά καί ἐπαναστατικά καθήκοντα, χωρίς νά σταματάει ἐννοεῖται οὔτε γιά μιά στιγμή νά προπαγανδίζει τό σοσιαλισμό καί νά ὑπερασπίζει τὰ ταξικά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου μέ τή στενή ἔννοια τῆς λέξης. Ἡ σοσιαλδημοκρατία, σάν ἐκπρόσωπος τῆς πιό πρωτοπόρας καί τῆς πιό ἐπαναστατικῆς τάξης τῆς σύγχρονης κοινωνίας, — τοῦ προλεταριάτου πού στή ρωσική ἐπανάσταση ἀπόδειξε στήν πράξη ὅτι εἶναι ἱκανό νά παίξει τό ρόλο τοῦ ἡγέτη στό μαζικό ἀγῶνα, — εἶναι ὑποχρεωμένη νά συμβάλει μ' ὅλες τίς δυνάμεις της, ὥστε τό προλεταριάτο νά διατηρήσει αὐτό τό ρόλο καί στό καινούργιο στάδιο τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνα πού ἐπέρχεται, στό στάδιο πού χαρακτηρίζεται μέ μιά μεγαλύτερη ἀπό πρῶτα ὑπεροχή τοῦ συνειδητοῦ στοιχείου ἀπέναντι στό αὐθόρμητο. Γιά τό σκοπό αὐτό ἡ σοσιαλδημοκρατία εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἐπιδιώξει μ' ὅλες τίς δυνάμεις της νά ἐξασφαλίσῃ τήν ἡγεμονία ἀπέναντι στή δημοκρατική μάζα

καί ν' αναπτύξει μέσα σ' αὐτή τή μάζα τήν ἐπαναστατική δραστηριότητα.

Μιά τέτοια ἐπιδίωξη ὀδηγεῖ τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου σέ σκληρή σύγκρουση μέ τίς ἄλλες ταξικές πολιτικές ὀργανώσεις, πού γι' αὐτές, σύμφωνα μέ τά συμφέροντα τῶν ὁμάδων πού ἐκπροσωποῦν, εἶναι μισητή κι' ἐπικίνδυνη ἢ δημοκρατική ἐπανάσταση, ὄχι μόνο αὐτή καθαυτή, ἀλλά καί ἰδιαίτερα, γιατί ἡγεμόνας τῆς ἐπανάστασης αὐτῆς θά εἶναι τό προλεταριάτο πού ἐγκυμονεῖ τό σοσιαλιστικό κίνδυνο.

Εἶναι ἐντελῶς ξεκάθαρο καί δέν χωρεῖ καμιά ἀμφιβολία ὅτι καί οἱ δύο πλειοψηφίες τῆς Δούμας — ἡ μαυροεκατονταρχίτικη-ὀχτωβριστική καί ἡ ὀχτωβριστική-καντέτικη — πού στηριζόμενη σ' αὐτές, (πότε στή μία καί πότε στήν ἄλλη) ἐπιδιώκει νά παλαντζάρει ἡ κυβέρνηση Στολίπιν, εἶναι ἐντελῶς ξεκάθαρο ὅτι καί οἱ δύο αὐτές πλειοψηφίες, ἡ καθεμιά μέ τό δικό της τρόπο — σέ διάφορα ζητήματα — θά εἶναι ἀντεπαναστατικές. Γιά ἀγώνα τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πλειοψηφίας ἢ ἀκόμη καί ξεχωριστῶν στοιχείων τους ἐνάντια στήν κυβέρνηση, γιά ἀγώνα κάπως συστηματικό καί μέ πρόγραμμα δέν μπορεῖ οὔτε κἀν νά γίνει λόγος. Εἶναι ἀπλῶς ἐνδεχόμενο νά ἔχουμε μερικές ξεχωριστές, παροδικές συγκρούσεις. Τέτοιες συγκρούσεις μπορεῖ νά γίνουν πρὶν ἀπ' ὅλα ἀνάμεσα στό μαυροεκατονταρχίτικο στοιχεῖο τῆς πρώτης πλειοψηφίας καί στήν κυβέρνηση. Δέν πρέπει ὅμως νά ξεχνᾶμε ὅτι δέν μποροῦν νά εἶναι ἔστω καί ὡς ἓνα βαθμό βαθιές καί ὅτι ἡ κυβέρνηση, χωρίς νά ξεφύγει καθόλου ἀπό τό ἀντεπαναστατικό ἔδαφος, μπορεῖ μέ μεγάλη εὐκολία καί ἀνεση νά βγεῖ ἀπ' αὐτές τίς συγκρούσεις νικητῆς, στηριζόμενη πάνω στή δεύτερη πλειοψηφία. Ἡ ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία, καί μαζί μ' αὐτήν καί ὅλα τά ὑπόλοιπα στοιχεῖα τῆς III Δούμας πού ἔχουν ἐπαναστατικές διαθέσεις, δέν μποροῦν, παρ' ὅλη τήν ἐπιθυμία τους, νά ἐκμεταλλευτοῦν αὐτές τίς συγκρούσεις πρὸς τό συμφέρον τῆς ἐπανάστασης παρά μόνο γιά σκοπούς καθαρά προπαγανδιστικούς. Στήν περίπτωση αὐτή δέν μπορεῖ οὔτε κἀν λόγος νά γίνει γιά «ὑποστήριξη» τῆς μιᾶς ἀπό τίς συγκρουόμενες πλευρές, γιατί μιᾶ τέτοια ὑποστήριξη θ' ἀποτελοῦσε αὐτή καθαυτή πράξη ἀντεπαναστατική.

Ἴσως, κάπως περισσότερο καί κάπως καλύτερα θά μπορέσουμε νά ἐκμεταλλευτοῦμε τίς συγκρούσεις πού εἶναι δυνατό νά προκληθοῦν ἀνάμεσα σέ ὀρισμένα στοιχεῖα τῆς δεύτερης πλειοψηφίας, δηλ. ἀνάμεσα στοὺς καντέτους ἀπό τό ἓνα μέρος

καί στούς ὀχτωβριστές καί τήν κυβέρνηση ἀπό τό ἄλλο. Καί δῶ ὅμως ἡ κατάσταση εἶναι τέτοια πού οἱ συγκρούσεις αὐτές θά εἶναι ἐπιφανειακές καί παροδικές, ὄχι μόνο λόγω τῶν ὑποκειμενικῶν διαθέσεων καί προθέσεων, ἀλλά καί ἐξαιτίας τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν, θά χρησιμεύσουν ἀπλῶς σάν μέσο πού θά διευκολύνει τούς μπακάληδες τῆς πολιτικῆς νά κλείσουν συμφωνίες μέ ὄρους φαινομενικά ἄρκετά καλοῦς, στήν οὐσία ὅμως ἀντίθετους μέ τά συμφέροντα τῆς δημοκρατίας. Συνεπῶς, ἡ σοσιαλδημοκρατία εἶναι ὑποχρεωμένη νά διεξάγει ἐπίμονο ἀγῶνα γιά τά δημοκρατικά καί ἐπαναστατικά καθήκοντα ὄχι μόνο ἐνάντια στήν κυβέρνηση, στή μαύρη ἑκατονταρχία καί στούς ὀχτωβριστές, ἀλλά κι' ἐνάντια στούς καντέτους, χωρίς ν' ἀποφεύγει νά ἐκμεταλλεύεται κι' αὐτές ἀκόμη τίς ἐπιφανειακές καί παροδικές συγκρούσεις.

Αὐτοί εἶναι οἱ βασικοί σκοποί πού πρέπει νά βάλει μπροστά της ἡ σοσιαλδημοκρατία στήν τρίτη Κρατική δούμα. Εἶναι πέρα γιά πέρα ὀλοφάνερο ὅτι οἱ σκοποί αὐτοί εἶναι οἱ ἴδιοι πού εἶχε τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου στή δεύτερη Δούμα. Ἐχουν διατυπωθεῖ μέ ἀπόλυτη σαφήνεια στήν πρώτη παράγραφο τῆς ἀπόφασης τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου σχετικά μέ τήν Κρατική δούμα. Ἡ παράγραφος αὐτή λέει: «ἄμεσα πολιτικά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή Δούμα εἶναι: α) νά ἐξηγήσει στό λαό ὅτι ἡ Δούμα εἶναι πέρα γιά πέρα ἀκατάλληλη, σάν μέσο γιά νά πραγματοποιηθοῦν οἱ διεκδικήσεις τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἐπαναστατικῆς μικροαστικῆς τάξης, ἰδιαίτερα τῆς ἀγροτιᾶς· β) νά ἐξηγήσει στό λαό ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά πραγματοποιηθεῖ ἡ πολιτική ἐλευθερία μέ κοινοβουλευτικό τρόπο, ὅσο ἡ πραγματική ἐξουσία παραμένει στά χέρια τῆς τσαρικής κυβέρνησης, νά ἐξηγήσει ἐπίσης ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτος ὁ ἀνοιχτός ἀγῶνας τῶν λαϊκῶν μαζῶν ἐνάντια στήν ἔνοπλη δύναμη τῆς ἀπολυταρχίας, ἀγῶνας πού σκοπό του ἔχει νά ἐξασφαλίσει τήν πλήρη νίκη, δηλ. νά περάσει ἡ ἐξουσία στά χέρια τῶν λαϊκῶν μαζῶν καί νά συγκληθεῖ ἡ συντακτική συνέλευση μέ βάση τήν καθολική, ἴση, ἄμεση καί μυστική ψηφοφορία».

Στήν ἀπόφαση αὐτή, ἰδιαίτερα στά τελευταῖα της λόγια, διατυπώνεται καί τό σπουδαιότατο, εἰδικό καθήκον γιά τή δράση τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν τρίτη Δούμα, τό καθήκον πού εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἐκπληρώσουν οἱ σοσιαλδημοκράτες βουλευτές γιά τό ξεσκεπάσμα τοῦ ἀπαίσιου ἐγκλήματος τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη. Οἱ σοσιαλδημοκράτες βουλευτές εἶναι ὑπο-

χρεωμένοι νά ξεσκεπάσουν τό ἔγκλημα αὐτό σάν ξεδιάντροπη καί ὠμή παραβίαση τῶν συμφερόντων τῶν λαϊκῶν μαζῶν, σάν ξετσιώπη καί ἐξοργιστική παραποίηση τῆς λαϊκῆς θέλησης καί ὄχι ἀπό τή φιλελεύθερη ἄποψη τῆς τυπικῆς παραβίασης τοῦ συντάγματος. Ἄπό δὼ ἀπορέει ἀναγκαστικά καί τό καθήκον ὅτι πρέπει νά ἐξηγήσουμε στίς πλατιές λαϊκές μάζες ὅτι ἡ *III Δούμα* δέν ἀνταποκρίνεται καθόλου στά συμφέροντα καί στίς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ καί σέ σύνδεση μ' αὐτό νά κάνουμε πλατιά καί δραστήρια προπαγάνδα τῆς ἰδέας γιά μιά συντακτική συνέλευση μέ ἀπόλυτη ἐξουσία, συντακτική συνέλευση πού νά στηρίζεται στήν καθολική, ἄμεση, ἴση καί μυστική ψηφοφορία.

Ἡ ἴδια πάλι ἡ ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου καθορίζει πολύ καθαρά τό χαρακτήρα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κομματικῆς δουλιᾶς μέσα στήν Κρατική δούμα μέ τήν πιό κάτω διατύπωση: «Στήν πρώτη γραμμή πρέπει νά μπεῖ ὁ κριτικός, ὁ προπαγανδιστικός, ὁ διαφωτιστικός καί ὀργανωτικός ρόλος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας». «ὁ γενικός χαρακτήρας τῆς πάλης μέσα στή Δούμα πρέπει νά ὑποταχθεῖ σ' ὅλη τήν ἐξωκοινοβουλευτική πάλη τοῦ προλεταριάτου καί μάλιστα ἔχει πολύ μεγάλη σημασία νά χρησιμοποιηθεῖ ὁ μαζικός οικονομικός ἀγώνας καί νά ἐξυπηρετηθοῦν τά συμφέροντα αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα». Εἶναι ἐντελῶς ξεκάθαρη ἡ στενή, ἡ ἀδιάσπαστη σύνδεση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτόν τόν χαρακτήρα τῆς δουλιᾶς μέσα στή Δούμα καί στούς σκοπούς πού, ὅπως τονίστηκε πιό πάνω, πρέπει νά βάλει στή σημερινή στιγμή μπροστά της ἡ σοσιαλδημοκρατία μέσα στή Δούμα. Μιά εἰρηνική νομοθετική δουλιά τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μέσα στήν τρίτη Δούμα, σέ συνθήκες πού κάνουν στόν ἀνώτατο βαθμό πιθανό ἓνα μαζικό κίνημα, δέν θά ἦταν μόνο ἄσκοπη, δέν θ' ἀποτελοῦσε μόνο ἓνα γελοῖο δονκιχωτισμό, ἀλλά καί ἀνοιχτή προδοσία τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου. Μιά τέτοια δουλιά θά εἶχε σάν ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα «νά ὑποβιβάσει ἡ σοσιαλδημοκρατία τό ἐπίπεδο τῶν συνθημάτων της, πράγμα πού μόνο θά δυσφημοῦσε τή σοσιαλδημοκρατία στά μάτια τῶν μαζῶν καί θά τήν ἀποσποῦσε ἀπό τόν ἐπαναστατικό ἀγώνα τοῦ προλεταριάτου»⁶⁹. Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ προλεταριάτου μέσα στή Δούμα δέν θά μπορούσαν νά διαπράξουν μεγαλύτερο ἔγκλημα.

Ἡ σοσιαλδημοκρατία πρέπει ν' ἀναπτύξει τήν πιό πλατιά κριτική μέσα στήν *III Δούμα* καί νά τή δυναμώσει στόν ἀνώ-

τατο βαθμό και για τόν πρόσθετο λόγο ότι θά ύπάρχει άφθονο ύλικό και γι' αὐτή τή δουλιά. Μέσα στή Δούμα οί σοσιαλδημοκράτες όφείλουν νά ξεσκεπάζουν πέρα για πέρα τή βαθύτερη ταξική οὐσία τόσο τῶν κυβερνητικῶν μέτρων και προτάσεων, όσο και τῶν μέτρων και προτάσεων τῶν φιλελεύθερων πού θά περνᾶνε ἀπό τή Δούμα, κι' ἐδῶ εἶναι ἀνάγκη νά δοθεῖ, σύμφωνα μέ τίς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου, ιδιαίτερη προσοχή σ' ἐκεῖνα τά μέτρα και τίς προτάσεις πού ἀφοροῦν τά οἰκονομικά συμφέροντα τῶν πλατιῶν λαϊκῶν μαζῶν. Στήν κατηγορία αὐτή ἀνήκει τό ἐργατικό και ἀγροτικό ζήτημα, τό ζήτημα τοῦ προϋπολογισμοῦ κτλ. Σ' ὅλα αὐτά τά ζητήματα ἡ σοσιαλδημοκρατία εἶναι ὑποχρεωμένη ν' ἀντιπαραθέσει στήν κυβερνητική ἄποψη, καθώς και στήν ἄποψη τῶν φιλελεύθερων τά δικά της σοσιαλιστικά και δημοκρατικά αἰτήματα. Τά ζητήματα αὐτά ἀποτελοῦν τό πιό εὐαίσθητο σημεῖο τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας και παράλληλα τό πιό ἀδύνατο σημεῖο τῆς κυβέρνησης και τῶν κοινωνικῶν ομάδων πάνω στίς ὁποῖες στηρίζονται και οί δύο πλειοψηφίες τῆς Δούμας.

Ὅλα αὐτά τά διαφωτιστικά, προπαγανδιστικά και ὀργανωτικά καθήκοντα οί σοσιαλδημοκράτες στή Δούμα θά τά πραγματοποιοῦν, ὄχι μόνο μέ τούς λόγους τους ἀπό τό βῆμα τῆς Δούμας, ἀλλά και μέ ὑποβολή νομοσχεδίων και μέ ἐπερωτήσεις στήν κυβέρνηση. Ἐδῶ ὅμως ὑπάρχει μιὰ σοβαρή δυσκολία: γιά νά ὑποβληθεῖ ἕνα νομοσχέδιο ἢ γιά νά γίνει μιὰ ἐπερώτηση, χρειάζεται νά ὑπογράψουν ὄχι λιγότεροι ἀπό *τριάντα* βουλευτές.

Ἡ σοσιαλδημοκρατία δέν ἔχει και δέν μπορεῖ νά ἔχει τριάντα βουλευτές στήν III Δούμα. Αὐτό εἶναι ἀναμφίβολο. Συνεπῶς, ἡ σοσιαλδημοκρατία *μόνη* της, χωρίς τή σύμπραξη τῶν ἄλλων ομάδων, δέν μπορεῖ οὔτε νά ὑποβάλλει νομοσχέδια, οὔτε νά κάνει ἐπερωτήσεις. Αὐτό χωρίς ἀμφιβολία, δυσκολεύει πολύ και περιπλέκει τό ζήτημα.

Πρόκειται βέβαια γιά νομοσχέδια και ἐπερωτήσεις μέ συνεπή δημοκρατικό χαρακτήρα. Μπορεῖ τάχα ἡ σοσιαλδημοκρατία νά ὑπολογίζει ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη στή σύμπραξη τοῦ συνταγματικοῦ-δημοκρατικοῦ κόμματος; Ὁχι, βέβαια. Εἶναι τάχα δυνατό οί καντέτοι, πού και σήμερα ἀκόμη εἶναι πέρα για πέρα ἔτοιμοι νά προβοῦν σ' ἕναν ἀπροκάλυπτο συμβιβασμό μέ τέτοιους ὄρους πού δέν θά μείνει τίποτε ἀπ' τίς προγραμματικές τους διεκδικήσεις, πού κι' ἔτσι εἶναι κουτσουρεμένες και περιορίστηκαν στό ἐλάχιστο μέ τίς διάφορες ἐπιφυλάξεις και

ἐξαιρέσεις, εἶναι τάχα δυνατό οἱ καντέτοι νά τολμήσουν νά παρενοχλήσουν τήν κυβέρνηση μέ δημοκρατικές ἐπερωτήσεις; Ὅλοι μας θυμόμαστε ὅτι στή δεύτερη κιόλας Δούμα οἱ λόγοι τῶν καντέτων ὁμιλητῶν πού ἔκαναν ἐπερωτήσεις ἦταν πολύ πενιχροί καί κάποτε μετατρέπονταν εἴτε σέ ψέλλισμα παιδιοῦ εἴτε σέ ἐρωτήματα εὐγενικά κι' ἀκόμη σεμνά μέ ἐλαφρές ὑποκλίσεις. Καί σήμερα πού εἶναι πιά μεγάλη καί πιά σίγουρη ἡ «ἰκανότητα» τῆς Δούμας νά πλέκει δίχτυα γιά τό λαό καί νά τά πλέκει ἔτσι πού νά μποροῦν νά μετατραποῦν σέ ἀλυσίδες — αὐτό ἔγινε πιά κοινό μυστικό — μποροῦν νά κοιμοῦνται ἤσυχα οἱ αὐτοῦ ὑψηλότητες, οἱ κ.κ. ὑπουργοί, γιατί σπάνια θά τούς ἀνησυχήσουν οἱ καντέτοι, — καί πῶς νά γίνει ἕνα τέτοιο πράγμα, ἀφοῦ χρειάζεται νά κάνουν νομοθετική δουλιά! — καί ἄν ἀκόμη τούς ἀνησυχήσουν, αὐτό θά τό κάνουν, τηρώντας ὅλους τούς κανόνες τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς. Ὁ Μιλιουκόφ, ὄχι χωρίς λόγο, ὑπόσχεται στίς προεκλογικές συγκεντρώσεις του «νά διατηρήσει τή φλόγα». Καί μήπως μόνο ὁ Μιλιουκόφ; Τί σημαίνει ἡ ἀπόλυτη ἄρνηση τοῦ συνθήματος «κάτω ἡ Δούμα» ἀπό μέρους τοῦ Ντάν; Δέν σημαίνει τάχα τό ἴδιο πράγμα, τή διατήρηση τῆς ἴδιας φλόγας; Καί ὁ Πλεχάνοφ μέ τό σύνθημά του «νά ὑποστηρίξουμε τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη», πού ὁ «ἀγώνας» της περιορίζεται ἀπλῶς σέ ρεβερέντζες καί βαθιές ὑποκλίσεις, δέν δίνει μήπως κι' αὐτός στή σοσιαλδημοκρατία μιά συμβουλή στό ἴδιο πνεῦμα τῆς «καλῆς συμπεριφορᾶς»;

Οὔτε κἀν μπορεῖ νά γίνει λόγος ὅτι οἱ καντέτοι θά ταχθοῦν ὑπέρ τῶν νομοσχεδίων πού θά ὑποβάλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες. Γιατί τά νομοσχέδια αὐτά θά ἔχουν ξεκάθαρο χαρακτήρα ζύμωσης, θά ἐκφράζουν στό ἀκέραιο τά συνεπῆ δημοκρατικά αἰτήματα καί τό πράγμα αὐτό θά προκαλεῖ βέβαια στό περιβάλλον τῶν καντέτων ὄχι μικρότερο ἐκνευρισμό ἀπ' ὅτι στό περιβάλλον τῶν ὀχτωβριστῶν ἢ ἀκόμη καί τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν.

Ἔτσι, λοιπόν, τούς καντέτους ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη πρέπει νά τούς ἀποκλείσουμε. Προκειμένου νά ὑποβάλει ἐπερωτήσεις καί προτάσεις νόμου ἡ σοσιαλδημοκρατία μπορεῖ νά ὑπολογίσει μόνο στή σύμπραξη τῶν ὁμάδων πού εἶναι πιά ἀριστερές ἀπό τούς καντέτους. Ὅπως φαίνεται, αὐτοί μαζί μέ τούς σοσιαλδημοκράτες θά φτάσουν τά 30 περίπου ἄτομα καί συνεπῶς δημιουργεῖται ὁλότελα ἡ τεχνική δυνατότητα ν' ἀναπτύξουμε πρωτοβουλία ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη. Ἐννοεῖται πῶς δέν γίνεται λόγος γιά ἕναν ὁποιονδήποτε συνασπισμό, ἀλλά γιά «κοινές

ένέργειες», πού σύμφωνα μέ τήν απόφαση τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου «πρέπει ν' ἀποκλείουν κάθε δυνατότητα ὁποιασδήποτε ὑποχώρησης ἀπό τό πρόγραμμα καί τήν τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατίας, ἐξυπηρετώντας μόνο τούς σκοπούς τῆς κοινῆς ἐπίθεσης τόσο ἐνάντια στήν ἀντίδραση, ὅσο κι' ἐνάντια στήν προδοτική τακτική τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης»⁷⁰.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 18,
29 τοῦ Ὀκτώβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρι»

ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΠΛΕΧΑΝΟΦ ⁷¹

Στό ἄρθρο του στήν ἐφημερίδα «Τοβάριστς» τῆς 20 τοῦ Ὀχτώβρη ὁ Πλεχάνοφ συνεχίζει τήν καμπάνια τῆς ψευδολογίας καί τῆς διακωμώδησης τῆς πειθαρχίας τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Νά, ὀρισμένα δείγματα αὐτῆς τῆς ψευδολογίας: «Ἡ “Τοβάριστς”, ἦταν, ὅπως εἶναι γνωστό, ὄργανο τοῦ ἀριστεροῦ συνασπισμοῦ», λέει ὁ Πλεχάνοφ, ἀντικρούοντας τήν κατηγορία ὅτι ἔγινε μόνιμος συνεργάτης τῶν κ.κ. Προκοπόβιτς, Κουσκόβα καί Σία. Αὐτό εἶναι ψέμα. Πρῶτα-πρῶτα ἡ «Τοβάριστς» δέν ἦταν ποτέ ὄργανο τοῦ ἀριστεροῦ συνασπισμοῦ. Ὁ ἀριστερός συνασπισμός δέν μποροῦσε νά ἔχει κοινό ὄργανο. Δεύτερο, οἱ μπολσεβίκοι δέν ἔκαναν ποτέ καμιά πολιτική καμπάνια μέσα στήν «Τοβάριστς», δέν ἔκαναν ποτέ σέ μιά τέτοια ἐφημερίδα πολεμική ἐνάντια στούς συντρόφους τους τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Καί τρίτο, οἱ μπολσεβίκοι, ἀφοῦ ὀργάνωσαν τό ἀριστερό μπλόκ, διασπάρσανε τήν «Τοβάριστς», διώχνοντας ἀπό τίς γραμμές της (εἶναι ἀλήθεια γιά μιά ἐβδομάδα μόνο) ὅσους ἦταν ὑπέρ τῶν καντέτων. Ὁ Πλεχάνοφ ὅμως τραβᾷ καί τό προλεταριάτο καί τή μικροαστική δημοκρατία πρὸς μιά πολιτική δουλοπρέπειας ἀπέναντι στούς καντέτους. Οἱ μπολσεβίκοι ἔσπρωξαν ἀριστερά τήν «Τοβάριστς», χωρίς νά συμμετέχουν σ' αὐτήν. Ἐνῶ ὁ Πλεχάνοφ συμμετέχει στήν «Τοβάριστς» καί τήν τραβᾷ δεξιά. Δέν μπορείς νά πεῖς, εἶναι πολύ πετυχημένα ὅσα ἀναφέρει γιά τό ἀριστερό μπλόκ ὁ Πλεχάνοφ!

Κι' ἔτσι, ὁ Πλεχάνοφ, παρακάμπτοντας τό ζήτημα ὅτι γίνεται δεκτός σέ μίαν ἀστική ἐφημερίδα γιά νά γράφει εὐχάριστα πράγματα γιά τήν ἀστική τάξη, προσφέρει μεγαλύτερη ἀκόμη ἱκανοποίηση στούς φιλελεύθερους μέ τή διακωμώδηση πού κάνει τῆς πειθαρχίας τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος. Δέν

εἶμαι ὑποχρεωμένος, λέει, νά πειθαρχήσω, ἐφόσον μοῦ ζητᾶνε νά προδόσω τίς ἀρχές!

Αὕτη εἶναι μιά πρόστυχη ἀναρχική φράση, ἀξιότιμε κύριε, γιατί τίς ἀρχές τοῦ κόμματος τίς τηρεῖ καί τίς ἐρμηνεύει ἀπό συνέδριο σέ συνέδριο ἢ Κεντρική του Ἐπιτροπή. Ἔχετε τό δικαίωμα νά ἀπειθαρχήσετε, ἄν ἡ ΚΕ παραβιάσει τή θέληση τοῦ συνεδρίου, τό καταστατικό τοῦ κόμματος κτλ. Στήν προκειμένη ὅμως περίπτωση κανένας δέν ἐπιχείρησε οὔτε κἀν νά ἰσχυριστεῖ ὅτι ἡ ΚΕ μέ τίς ὁδηγίες της σχετικά μέ τίς ἐκλογές παραβίασε τή θέληση τοῦ συνεδρίου. Συνεπῶς, μέ τά λόγια του «προδοσία τῶν ἀρχῶν» ὁ Πλεχάνοφ καλύπτει ἀπλούστατα τήν προδοσία του ἀπέναντι στό Κόμμα.

Τέλος, ὁ Πλεχάνοφ θέλει νά κατηγορήσει τήν Ἐπιτροπή Πετρούπολης, γιατί, ὅπως λέει, στίς ἐκλογές γιά τή II Δούμα ἡ ἴδια ἡ ἐπιτροπή δέν ὑποτάχθηκε στήν Κεντρική Ἐπιτροπή. Πρῶτα - πρῶτα, θ' ἀπαντήσουμε ἐμεῖς, ἡ Ἐπιτροπή Πετρούπολης ἀρνήθηκε νά ἐκτελέσει τήν ἀπαίτηση νά διαιρεθεῖ ἡ ὀργάνωση, δηλ. ἀπόκρουσε τήν ἀνάμιξη στήν αὐτονομία της πού τήν ἐξασφαλίζει τό καταστατικό τοῦ κόμματος. Δεύτερο, στίς ἐκλογές γιά τή II Δούμα οἱ μενσεβίκοι διασπάσανε τήν ὀργάνωση. Αὕτη τήν πλευρά τῆς σύγκρουσης πού εἶχαμε τότε, ὁ Πλεχάνοφ, γράφοντας σέ μιά ἀστική ἐφημερίδα, τήν παρασιωπᾷ. Τό μόνο πού ἀναφέρει στά ἐπιχειρήματά του εἶναι τοῦτο: στίς ἐκλογές γιά τή II Δούμα οἱ μέκοι* διασπάσανε τό κομματικό τμήμα τῆς Πετρούπολης, καί συνεπῶς, ἐγώ τώρα ἔχω τό δικαίωμα νά διασπάσω ὁλόκληρο τό κόμμα!! Αὕτη εἶναι ἡ λογική τοῦ Πλεχάνοφ καί αὐτές εἶναι οἱ πράξεις του. Ἄς τό θυμοῦνται καλά ὅλοι οἱ σύντροφοι: ὁ Πλεχάνοφ σπέρνει τή διάσπαση. Μόνο πού φοβᾶται νά ὀνομάσει τά πράγματα μέ τό ἀληθινό τους ὄνομα.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 18,
29 τοῦ Ὀχτώβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι»

* —οἱ μενσεβίκοι. Σημ. μετ.

Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ «ΑΠΑΙΣΙΟΥ ΟΡΓΙΟΥ»

Ο γνωστός γερμανός μαρξιστής Φράντς Μέρινγκ, κάνοντας εκτίμηση τῶν καθηκόντων τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή δεύτερη Δούμα τῆς Ρωσίας καί τῶν ἐπιδιώξεων τῶν ρώσων φιλελεύθερων, ἔγραφε ὅτι ὁ γερμανικός φιλελευθερισμός ἐδῶ καί 60 χρόνια τραβᾷ τόν ἐλεεινό καί ἀτιμωτικό του δρόμο κάτω ἀπό τό σύνθημα: «θετική δουλιά». Ὅταν ἡ ἐθνοσυνέλευση μέσα σέ μιά νύχτα τό καλοκαίρι τοῦ 1789 πραγματοποίησε τήν ἀπελευθέρωση τῶν γάλλων ἀγροτῶν, ὁ πουλημένος μέ μεγαλοφυή τρόπο τυχοδιώκτης Μιραμπώ, ὁ μεγαλύτερος ἥρωας τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας, χαρακτήρισε αὐτό τό γεγονός μέ τά λόγια πού διαδόθηκαν ἀστραπιαῖα: «ἀπαίσιο ὄργιο». Κατά τή γνώμη μας ὅμως (κατά τή γνώμη τῆς σοσιαλδημοκρατίας) αὐτό ἦταν μιά θετική δουλιά. Ἀντίθετα, ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἀγροτῶν τῆς Πρωσίας πού κράτησε μέ τό βῆμα τῆς χελώνας 60 χρόνια, ἀπό τό 1807 ὡς τό 1865, καί πού στή διάρκειά της ἐξοντώθηκαν μέ ὠμό καί ἀνελέητο τρόπο ἀναρίθμητοι ἀγρότες, ἦταν ἀπό τήν ἄποψη τῶν φιλελευθέρων μας «θετική δουλιά» πού τή διατυμπανίζουν παντοῦ. Κατά τή γνώμη μας ἦταν «ἀπαίσιο ὄργιο».

Αὐτά ἔγραφε ὁ Μέρινγκ⁷². Καί δέν μπορεί παρά νά θυμηθοῦμε τά λόγια του σήμερα πού ἀρχίζουν οἱ ἐργασίες τῆς III Δούμας, σήμερα πού οἱ ὀχτωβριστές κάνουν σύντονες προετοιμασίες γιά ν' ἀρχίσουν τό ἀπαίσιο ὄργιό τους, σήμερα πού οἱ καντέτοι εἶναι ἔτοιμοι μέ ζῆλο ὑπηρέτη νά πάρουν σ' αὐτό μέρος, σήμερα πού βρίσκονται καί ἀνάμεσα στούς σοσιαλδημοκράτες (εἶναι ντροπή μας) πλεχανοφικοί πού εἶναι πρόθυμοι νά βοηθήσουν σ' αὐτό τό ὄργιο. Ἄς ἐξετάσουμε ἀπό πίο κοντά ὅλες αὐτές τίς προετοιμασίες.

Στίς παραμονές τῆς τρίτης Δούμας ἔγιναν ἐπανειλημμένες συσκέψεις τῶν διαφόρων κομμάτων σχετικά μέ τήν τακτική

ἀπέναντι στή Δούμα. Στή σύσκεψη τῆς Μόσχας οἱ ὀχτωβριστές ἐπεξεργάστηκαν σχέδιο προγράμματος γιά τήν κοινοβουλευτική ομάδα τῆς ὀργάνωσης 17 τοῦ Ὀχτώβρη καί ὁ ὀμιλητής τους, ὁ κ. Πλεβάκο, στό ἐπίσημο συμπόσιο πού δόθηκε στή Μόσχα, ὕψωσε τή «σημαία τοῦ φιλελεύθερου-συνταγματικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας». Οἱ καντέτοι μέσα σέ τρεῖς - τέσσερις μέρες τέλειωσαν τό λεγόμενο «κομματικό» τους V συνέδριο. Οἱ ἀριστεροί καντέτοι νικήθηκαν κατά κράτος καί διώχτηκαν ἐντελῶς ἀπό τήν ΚΕ τῶν καντέτων. (Ἡ ΚΕ τους ἀποτελεῖται ἀπό 38 ἄτομα πού κόβουν καί ράβουν μέσα στό «κόμμα»). Οἱ δεξιοί καντέτοι ἀπόκτησαν πλήρη ἐλευθερία δράσης, στό πνεῦμα δηλαδή τῆς «εἰσήγησης γιά τήν τακτική μέσα στήν III Δούμα», αὐτῆς τῆς περίφημης «ἱστορικῆς» δικαιολόγησης τοῦ «ἀπαίσιου ὀργίου». Ὅσοναφορᾶ τούς σοσιαλδημοκράτες ἄρχισαν κι' αὐτοί μέσα στήν ΚΕ τους καί στή συνδιάσκεψη τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ τή συζήτηση γιά τήν τακτική πού θ' ἀκολουθήσουν μέσα στήν III Δούμα.

Τό κοινοβουλευτικό πρόγραμμα τῶν ὀχτωβριστῶν χαρακτηρίζεται ἀπό τήν εἰλικρινή ἀναγνώριση τῆς ἀντεπαναστατικῆς πολιτικῆς πού ἐφάρμοσαν οὐσιαστικά καί οἱ καντέτοι στή II Δούμα κάτω ἀπό διάφορες φράσεις καί προσχήματα. Οἱ ὀχτωβριστές λογουχάρη δηλώνουν μέ εἰλικρίνεια ὅτι «εἶναι ἄκαιρο» ν' ἀναθεωρηθοῦν οἱ βασικοί νόμοι καί ὁ ἐκλογικός νόμος: στήν ἀρχή, λένε, ἄς ἀποκατασταθεῖ «μέ μιά σειρά ἐπείγουσες μεταρρυθμίσεις ἢ γαλήνη κι' ἄς παραμεριστοῦν τά πάθη καί ὁ ἀγῶνας γιά τά ταξικά συμφέροντα». Αὐτό δέν τό ἔλεγαν οἱ καντέτοι, ὅμως μέσα στή II Δούμα ἐνεργοῦσαν ἀκριβῶς ὅπως καί οἱ ὀχτωβριστές. Κι' ἓνα ἄλλο παράδειγμα. Οἱ ὀχτωβριστές ἔχουν τή γνώμη ὅτι πρέπει «νά πάρει μέρος ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερος κύκλος προσώπων στήν αὐτοδιοίκηση», ταυτόχρονα ὅμως θέλουν νά «ἐξασφαλιστεῖ καί ἡ ἀνάλογη ἀντιπροσώπευση» τῶν εὐγενῶν. Ἡ ἀπροκάλυπτη αὐτή ἀντεπαναστατικότητά εἶναι πιό εἰλικρινῆς ἀπό τήν πολιτική τῶν καντέτων πού ὑπόσχονται τήν καθολική, ἄμεση, ἴση καί μυστική ψηφοφορία, ἐνῶ στήν πράξη ἔκαναν λυσσασμένη πάλι καί στήν I καί στή II Δούμα ἐνάντια σέ μιά τέτοια ἐκλογή τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν γιά τή γῆ καί πρότειναν νά σχηματιστοῦν ἐπιτροπές μέ ἴσο ἀριθμό ἀντιπροσώπων ἀπό τούς ἀγρότες καί τούς τσιφλικάδες, πρότειναν δηλαδή τήν ἴδια πάλι «ἐξασφάλιση τῆς ἀντιπροσώπευσης τῶν εὐγενῶν». Κι' ἓνα ἀκόμη παράδειγμα. Οἱ ὀχτωβριστές ἀποκρούουν ἀνοιχτά τήν ἀναγκαστική

ἀπαλλοτρίωση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων. Οἱ καντέτοι «ἀποδέχονται» τὴν ἀπαλλοτρίωση καὶ τὴν ἀποδέχονται κατὰ τέτοιο τρόπο πού στή II Δούμα ψηφίζουν μαζί μέ τούς δεξιούς ἐνάντια στούς τρουντοβίκους καί στούς σοσιαλδημοκράτες, γιά νά κλείσει ἡ συζήτηση πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα μέ τή γενική διατύπωση ὅτι ἀναγνωρίζεται ἡ ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση.

Οἱ ὀχτωβριστές εἶναι πρόθυμοι, μέ τόν ὄρο ὅτι θά στερεωθοῦν οἱ «νίκες» τῆς ἀντεπανάστασης, νά ὑποσχεθοῦν ὅποιες θέλετε φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις. Εἶναι ἔτοιμοι νά ὑποσχεθοῦν καί «τά δικαιώματα τῆς Δούμας νά εὐρυνθοῦν σέ ὅ,τι ἔχει σχέση μέ τόν προϋπολογισμό» (δέν ἀστειευόμαστε!) καί «τά δικαιώματά της νά εὐρυνθοῦν ὅσοναφορᾶ τὴν ἄσκηση ἐλέγχου γιά τή νομιμότητα τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀρχῶν» καί νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν δικαστηρίων, καί «νά σταματήσουν οἱ πιέσεις σέ βάρος τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων τῶν ἐργατῶν καί ἐνάντια στίς οἰκονομικές ἀπεργίες» («πού δέν βάζουν σέ κίνδυνο τά συμφέροντα τοῦ κράτους καί τῆς κοινωνίας»), καί «νά σταθεροποιηθοῦν οἱ ἀρχές τῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν ἔτσι πού νά στηρίζεται αὐτή στούς νόμους» κτλ., κτλ. Τό κυβερνητικό κόμμα τῶν «ὀχτωβριστῶν» πετάει μέ τὴν ἴδια ἀπλοχεριά «φιλελεύθερες» φράσεις, ὅπως καί ἡ κυβέρνηση τοῦ κ. Στολίπιν.

Πῶς λοιπόν ἔβαλαν στό συνέδριό τους οἱ καντέτοι τό ζήτημα τῆς στάσης τους ἀπέναντι στούς ὀχτωβριστές; Ἐποδείχτηκε πῶς ἡ χούφτα τῶν ἀριστερῶν καντέτων ἀποτελεῖται ἀπό φωνακλάδες πού δέν εἶναι ἱκανοί οὔτε καί νά βάλουν σοβαρά τό ζήτημα. Ὅσο γιά τή μάζα τῶν δεξιῶν καντέτων, ἱπποτῶν τοῦ μεταμφιεσμένου ὀχτωβρισμοῦ, συσπειρώθηκε γερά γιά νά σκεπάσει μέ τόν πιό πρόστυχο τρόπο τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀνικανότητα τῶν ἀριστερῶν καντέτων φάνηκε πολύ καθαρά στό σχέδιο ἀπόφασής τους: ἡ πρώτη παράγραφός του προτείνει στούς καντέτους «νά σταθοῦν γερά στό ἔδαφος τῆς ἀντιπολίτευσης καί νά μὴν προσεγγίσουν τούς ὀχτωβριστές πού εἶναι ξένοι σ' αὐτό (στό κόμμα τῶν καντέτων) καί ὡς πρὸς τό χαρακτήρα καί ὡς πρὸς τό πρόγραμμα». Ἡ δεύτερη ὅμως παράγραφος τοῦς καλεῖ «νά μὴν ἀρνηθοῦν νά ὑποστηρίξουν τά νομοσχέδια πού ὀδηγοῦν τὴ χώρα στό δρόμο τῆς ἀπελευθέρωσης καί τῶν δημοκρατικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀπ' ὅπουδήποτε κι' ἂν προέρχονται τά νομοσχέδια αὐτά». Αὐτό εἶναι κωμικό, γιατί ἀπό πουθενά ἄλλοῦ, ἐκτός ἀπὸ τούς ὀχτωβριστές, δέν μποροῦν νά προέρχονται νομοσχέδια μέσα στήν III Δούμα, πού νά εἶναι

σέ θέση νά συγκεντρώσουν τήν πλειοψηφία! Οί κ.κ. ἀριστεροί καντέτοι εἶναι πέρα γιά πέρα ἄξιοι τῆς τύχης τους γιά τήν ἦττα πού ἔπαθαν, γιατί φέρθηκαν σάν ἐλλεινοί φοβιτσιάρηδες καί ἀνόητοι πού δέν ἦταν σέ θέση νά δηλώσουν καθαρά καί ξάστερα ὅτι δέν εἶναι διατεθειμένοι σέ μιά παρόμοια Δούμα νά κάνουν νομοθετική δουλιὰ καί ὅτι τό νά ψηφίζεις μαζί μέ τούς ὀχτωβριστές σημαίνει νά ὑποστηρίζεις τήν ἀντεπανάσταση. Λίγα ξεχωριστά ἄτομα ἀπό τούς ἀριστερούς καντέτους κατάλαβαν, ὅπως φαίνεται, τί σημαίνει αὐτό τό πράγμα, ὅμως, σάν δημοκράτες πού εἶναι τοῦ σαλονιοῦ, δείλιασαν νά μιλήσουν μέσα στό συνέδριο. Πάντως ὁ κ. Ζίλκιν δημοσιεύει στήν «Τοβάριστς» τόν πιό κάτω ἀνεπίσημο λόγο τοῦ καντέτου Σαφόνοφ: «Ἡ κοινοβουλευτική ομάδα τῶν καντέτων πρέπει, κατά τή γνώμη μου, νά καταλάβει σήμερα τή θέση τῆς Ἑργασιακῆς ομάδας τῆς I Δούμας. Δηλαδή: ἀντιπολίτευση, σφοδροί λόγοι καί τίποτε παραπάνω. Ἐνῶ αὐτοί ἐτοιμάζονται νά πάρουν μέρος στή νομοθετική δουλιὰ. Μέ ποιόν ἀκριβῶς τρόπο; Φιλία, συμμαχία μέ τούς ὀχτωβριστές; Περίεργη στροφή πρὸς τά δεξιά. Ὅλη ἡ χώρα εἶναι ἀριστερή, ἐνῶ ἐμεῖς τραβᾶμε δεξιά» («Τοβάριστς», ἀρ. φύλ. 407). Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὁ κ. Σαφόνοφ ἔχει κάπου-κάπου φωτεινά διαλείμματα ντροπῆς καί τύψεων... αὐτό ὅμως μόνο ἀνεπίσημα!

Ἀπεναντίας, ὁ κ. Μιλιουκόφ καί ἡ συμμορία του ἔδειξαν σ' ὄλη τους τή λαμπρότητα τίς παλιές τους ιδιότητες, ιδιότητες ξεδιάντροπου καί ἀσυνείδητου καριερίστα. Στήν ἀπόφαση πού ψηφίστηκε σκέπασαν τήν οὐσία τοῦ ζητήματος γιά νά ἐξαπατήσουν τό πλατύ κοινό, ὅπως ἐξαπατοῦσαν πάντα τό λαό οἱ ἦρωες φιλελεύθεροι τῆς κοινοβουλευτικῆς πορνείας. Ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου («θέσεις») δέν ἔχει οὔτε μιά λέξη γιά τούς ὀχτωβριστές!! Αὐτό εἶναι ἀπίστευτο κι' ὅμως εἶναι γεγονός. Τό κεντρικό ζήτημα πού ἀπασχόλησε τό συνέδριο τῶν καντέτων εἶναι τό ζήτημα τῆς ψηφοφορίας τῶν καντέτων μαζί μέ τούς ὀχτωβριστές. Ὅλες οἱ συζητήσεις στράφηκαν γύρω ἀπ' αὐτό τό ζήτημα. Ὅλη ὅμως ἡ τέχνη τῶν ἀστῶν πολιτικάντηδων εἶναι ἀκριβῶς πῶς νά ἐξαπατοῦν τό λαό, πῶς νά κρύβουν τίς σκευωρίες τους μέσα στή βουλή. Οἱ «θέσεις γιά τήν τακτική», πού ψηφίστηκαν στίς 26 τοῦ Ὀχτώβρη ἀπό τό συνέδριο τῶν καντέτων, ἀποτελοῦν κλασσικό ντοκουμέντο πού δείχνει, πρῶτα, μέ ποιό τρόπο οἱ καντέτοι συγχωνεύονται μέ τούς ὀχτωβριστές καί, δεύτερο, πῶς γράφονται οἱ ἀποφάσεις πού τίς χρησιμοποιοῦν οἱ φιλελεύθεροι γιά νά ἐξαπατοῦν

τίς μάζες. Τό ντοκουμέντο αυτό χρειάζεται να τό συγκρίνουμε μέ τό «κοινοβουλευτικό πρόγραμμα» τῆς «Ένωσης τῆς 17 τοῦ Ὀχτώβρη». Τό ντοκουμέντο αυτό πρέπει να τό παραβάλουμε μέ τήν «εἰσήγηση γιά τήν τακτική» πού ἔκανε ὁ Μιλιουκόφ στό συνέδριο τῶν καντέτων («Ρέτς», ἀρ. φύλ. 255). Πιό κάτω δίνουμε τά σπουδαιότερα σημεία αὐτῆς τῆς εἰσήγησης:

«Τό κόμμα μας πού βρέθηκε στή θέση τῆς ἀντιπολίτευσης δέν θά παίξει ὡστόσο» (ἀκριβῶς: ὡστόσο!) «τό ρόλο τῆς ἀνεύθυνης μειοψηφίας, μέ τήν ἔννοια μέ τήν ὁποία τό ἴδιο τό κόμμα χρησιμοποιοῦσε αυτό τόν ὄρο γιά να χαρακτηρίσει τή στάση τῶν ἄκρων ἀριστερῶν στή Δούμα» (ἄν αυτό τό μεταφράσουμε ἀπό τήν κοινοβουλευτική στήν ἀπλή καί σταράτη γλώσσα τοῦ λαοῦ, σημαίνει: λυπηθεῖτε μας κ.κ. ὀχτωβριστές, παραχωρεῖστε μας μιά θεσοῦλα, γιατί μόνο στά λόγια εἴμαστε ἀντιπολίτευση!). «Τή Δούμα δέν θά τή θεωρεῖ σάν μέσο γιά να προετοιμάσει ἔξωκοινοβουλευτική δράση, ἀλλά σάν τό ἀνώτατο κρατικό ὄργανο πού ἀποτελεῖ ἕνα καθορισμένο μέ ἀκρίβεια ἀπό τό νόμο μέρος τῆς ἀνώτατης ἐξουσίας» (δέν εἶναι τάχα πιό τίμιοι οἱ ὀχτωβριστές πού δηλώνουν ἀνοιχτά ὅτι δέν εἶναι ἀκόμη καιρός γιά ν' ἀναθεωρηθοῦν οἱ βασικοί νόμοι;). «Στήν III Δούμα, ὅπως καί στίς δύο πρῶτες, τό κόμμα πηγαίνει μέ σταθερή πρόθεση να πάρει δραστήριο μέρος στή νομοθετική της δουλιὰ. Αὐτή τή δουλιὰ τό κόμμα τή θεωροῦσε πάντα σάν τήν κύρια καί βασική καί τήν ἀντιπαραθέτε ἐξίσου καί στούς προπαγανδιστικούς σκοπούς τῆς ἀριστερᾶς καί στή συνωμοτική δράση τῶν δεξιῶν». Σχετικά μέ τή «συνωμοσία», λέτε ψέματα καί πάλι, κύριοι, γιατί καί στίς δύο Δοῦμες συνωμοτούσατε μαζί μέ τούς ὑπουργούς ἢ μέ τούς λακέδες τῶν ὑπουργῶν! Ἐνῶ ἡ ἄρνηση τῆς προπαγάνδας σημαίνει πλήρη καί ὀριστική ἄρνηση τῆς δημοκρατίας.

Γιά να κάνεις νομοθετική δουλιὰ μέσα στήν III Δούμα, εἶσαι ὑποχρεωμένος ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς, ἄμεσα εἴτε ἔμμεσα, να ἔνωθεῖς μέ τούς ὀχτωβριστές καί να σταθεῖς ὀλοκληρωτικά στό ἔδαφος τῆς ἀντεπανάστασης καί τῆς περιφρούρησης τῶν νικῶν της. Οἱ καντέτοι προσπαθοῦν ν' ἀποσιωπήσουν αυτό τό ὀλοφάνερο πράγμα. Σ' ἕνα ἄλλο ὅμως μέρος τῆς εἰσήγησης ἀφήνουν να τούς ξεφύγουν τά παρακάτω: «Γιά ν' ἀναπτύξουμε τή νομοθετική πρωτοβουλία, πρέπει προηγουμένα να ἔξακριβώσουμε, ἄν μποροῦν πρακτικά να ἐφαρμοστοῦν τά κομματικά σχέδια». Ἡ δυνατότητα ἐφαρμογῆς τῶν κομματικῶν σχεδίων ἐξαρτᾶται ἀπό τούς ὀχτωβριστές. Να ἔξακριβώσεις τή δυνατό-

τητα εφαρμογής, σημαίνει νά συνεννοηθεῖς στά παρασκήνια μέ τούς ὀχτωβριστές. Νά ἐξαρτᾶς τήν πρωτοβουλία σου ἀπ' αὐτήν τήν ἐξακρίβωση, σημαίνει νά κουτσουρεύεις πρός ὄφελος τῶν ὀχτωβριστῶν τά σχέδιά σου, σημαίνει νά ἐξαρτᾶς τήν πολιτική σου ἀπό τούς «ὀχτωβριστές».

Μέσος ὄρος δέν ὑπάρχει, κύριοι. Εἴτε κόμμα τῆς πραγματικῆς ἀντιπολίτευσης, καί τότε εἶσαι ἀνεύθυνα μειοψηφία, εἴτε κόμμα πού παίρνει δραστήριο μέρος στήν ἀντεπαναστατική νομοθετική δουλιά, καί τότε εἶσαι λακές τῶν ὀχτωβριστῶν. Οἱ καντέτοι διάλεξαν τό δεύτερο, καί σάν ἀνταμοιβή, ἡ μαυροεκατονταρχίτικη Δούμα βγάζει, ὅπως λένε, τό δεξιό καντέτο Μακλάκοφ στό προεδρεῖο! Εἶναι ἄξιος γι' αὐτή τή θέση ὁ Μακλάκοφ.

Πῶς μποροῦσαν ὅμως νά βρεθοῦν σοσιαλδημοκράτες πού καί σήμερα ἀκόμη νά μιλοῦν γιά ὑποστήριξη τῶν καντέτων; Τούς σοσιαλδημοκράτες αὐτούς τούς γέννησε ὁ μικροαστισμός τῆς διανόησης, ὁ μικροαστισμός ὅλης τῆς ρωσικῆς ζωῆς. Τούς σοσιαλδημοκράτες αὐτούς τούς διαπαιδαγώγησε ὁ ἐκχυδαϊσμένος μαρξισμός τοῦ Πλεχάνοφ. Στή συνδιάσκεψη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὀργάνωσης τῆς Πετρούπολης ἐξακριβώθηκε ὅτι οἱ μενσεβίκοι, ἀκολουθώντας τή δεξιά Δούμα, τραβᾶν ἀκόμη δεξιότερα. Οἱ μενσεβίκοι εἶναι πρόθυμοι νά ὑποστηρίξουν τούς ὀχτωβριστές, δηλ. τό κυβερνητικό κόμμα! Γιατί οἱ σοσιαλδημοκράτες νά μήν ψηφίσουν τό Χολμιακόφ πού εἶναι καλύτερος ἀπό τόν Μπομπρίνσκι; Εἶναι ζήτημα σκοπιμότητας! Γιατί νά μήν ψηφίσουν τόν Μπομπρίνσκι, ἐφόσον ἡ ἐκλογή γίνεται μόνο ἀνάμεσα σ' αὐτόν καί στόν Πουρισκέβιτς; Γιατί νά μήν ὑποστηρίξουν τούς ὀχτωβριστές ἐνάντια στούς μαυροεκατονταρχίτες, ὅταν ὁ Μάρξ μᾶς δίδασκε νά ὑποστηρίζουμε τήν ἀστική τάξη ἐνάντια στούς φεουδάρχες;⁷³

Ναί, εἶναι ντροπή νά τό ὁμολογήσουμε, μά καί ἁμαρτία νά τό κρύψουμε, ὅτι ὁ Πλεχάνοφ κατάντησε τούς μενσεβίκους του σέ σημεῖο πού ν' ἀποτελοῦν τή μεγαλύτερη καταισχύνη γιά τή σοσιαλδημοκρατία. Σάν ἕνας γνήσιος μικροαστός καί συντηρητικός, ἐπαναλάβαινε λέξεις πού τίς ἔμαθε ἀπέξω, ὅτι πρέπει «νά ὑποστηρίξουμε τήν ἀστική τάξη» καί μέ τόν παπαγαλισμό του αὐτό ἐμπόδισε κάθε κατανόηση τῶν εἰδικῶν καθηκόντων καί τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπανάσταση καί τῆς πάλης ἐνάντια στήν ἀντεπανάσταση. Ὅλη ἡ ἀνάλυση πού κάνει ὁ Μάρξ τῶν ἐπαναστατικῶν ἐποχῶν στρέφεται γύρω ἀπό τόν ἀγῶνα τῆς ἀληθινῆς

δημοκρατίας καί ιδιαίτερα γύρω ἀπό τόν ἀγώνα τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες, ἐνάντια στόν προδοτικό φιλελευθερισμό, ἐνάντια στήν ἀντεπανάσταση. Ὁ Πλεχάνοφ παραδέχεται τόν Μάρξ, παραποιημένο ἀλλά Στροῦβε. Ἄς δρέψει σήμερα ὁ Πλεχάνοφ τούς καρπούς ἀπ' ὅ,τι ἔσπειρε!

Τόν ἀντεπαναστατικό χαρακτήρα τοῦ φιλελευθερισμοῦ στή ρωσική ἐπανάσταση τόν ἀπόδειξε ὅλη ἡ πορεία τῶν γεγονότων πρὶν ἀπό τίς 17 τοῦ Ὀχτώβρη καί ιδιαίτερα ὕστερα ἀπό τίς 17 τοῦ Ὀχτώβρη. Ἡ τρίτη Δούμα καί τούς τυφλοὺς θά τούς κάνει ν' ἀνοίξουν τά μάτια τους. Ἡ προσέγγιση τῶν καντέτων μέ τούς ὀχτωβριστές εἶναι πολιτικό γεγονός. Καί καμιά δικαιολογία καί ὑπεκφυγή δέν εἶναι σέ θέση νά τό κρύψει. Ἄς περιορίζεται ἡ ἐφημερίδα τῶν ἀνόητων μπερνσταϊνικῶν, ἡ «Τοβάριστς», στίς ἀνίσχυρες θρηνωδίες ἀπ' ἀφορμή αὐτό τό γεγονός, ἀνακατεύοντας αὐτές τίς θρηνωδίες μέ τό σπρώξιμο τῶν καντέτων πρὸς τούς ὀχτωβριστές, μέ τόν πολιτικό ἐκμαυλισμό. Ἡ σοσιαλδημοκρατία πρέπει νά καταλάβει τίς ταξικές αἰτίες τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ χαρακτήρα τοῦ ρωσικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ἡ σοσιαλδημοκρατία εἶναι ὑποχρεωμένη νά ξεσκεπάσει ἀνελέητα μέσα στή Δούμα τήν κάθε εἴδους προσέγγιση τῶν καντέτων μέ τούς ὀχτωβριστές, ὅλη τήν ποταπότητα τοῦ δῆθεν δημοκρατικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Τό ἐργατικό κόμμα θά πετάξει μέ περιφρόνηση μακριά κάθε σκέψη γιά τή «διατήρηση τῆς φλόγας» καί θά ξεδιπλώσει πλατιά τή σημαία τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τή σημαία τῆς ἐπανάστασης!

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 19,
5 τοῦ Νοέμβρη 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι»

ΠΟΙΟΙ ΟΙ ΚΡΙΤΕΣ ΜΑΣ ;

Ὁ ἀστικός τύπος γελάει μέ χαιρεκακία ἀπ' ἀφορμή τή διάσπαση γενικά ἀνάμεσα στούς μενσεβίκους καί στούς μπολσεβίκους μέσα στό ΣΔΕΚΡ καί εἰδικά ἀπ' ἀφορμή τόν ὀξύτατο ἀγώνα μέσα στό συνέδριο τοῦ Λονδίνου. Καί τό φαινόμενο αὐτό εἶναι μόνιμο πιά. Κανείς ὅμως δέν σκέφτηκε νά μελετήσῃ τίς διαφωνίες, ν' ἀναλύσῃ τά δύο ρεύματα, νά ἐνημερώσῃ τό ἀναγνωστικό κοινό γιά τήν ἱστορία τῆς διάσπασης καί γενικά γιά τό χαρακτήρα τῶν διαφωνιῶν ἀνάμεσα στούς μενσεβίκους καί στούς μπολσεβίκους. Οἱ δημοσιολόγοι τῶν ἐφημερίδων «Ρέτς» καί «Τοβάριστς» κ.κ. Βεργκέζσκι, Ε. Κ. Περεγιασλάβσκι καί οἱ ἄλλοι *renny-a-liner* (γραφιάδες πού πληρώνονται μέ τήν ἀράδα) δέν κάνουν τίποτε ἄλλο παρά νά μαζεύουν δεξιά καί ἀριστερά τίς φῆμες πού κυκλοφοροῦν, νά διαλέγουν κάθε «τσουχτερή» λεπτομέρεια ἀπό «διάφορα ἐπεισόδια» πού προορίζεται γιά τούς χορτάτους πολυλογάδες τοῦ σαλονιοῦ, καί νά προσπαθοῦν μέ κάθε τρόπο νά παραγεμίσουν τά κεφάλια τοῦ κόσμου μ' ἓνα σωρό ἀνοησίες καί παραμύθια σχετικά μέ τόν ἀγώνα μας.

Ἀπ' αὐτό τό εἶδος τῆς χυδαίας κοροϊδίας παρασέρνονται καί οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. Τό κύριο ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας «Ζνάμια Τρουντά», ἀρ. φύλ. 6, παραθέτει τήν ἀφήγηση τοῦ Τσερεβάνιν ὅτι μέσα στό συνέδριο τοῦ Λονδίνου σημειώθηκαν ὑστερικά περιστατικά, ἀναφέρει μέ χαιρεκακία ὅτι ξοδεύτηκαν «δεκάδες χιλιάδες» καί ἀπολαμβάνει τήν «ὄχι ἄσχημη εἰκόνα τῆς ἐσωτερικῆς κατάστασης τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας, ὅπως παρουσιάζεται σήμερα». Γιά τούς φιλελεύθερους ὅλες αὐτές οἱ εἰσαγωγές χρησιμεύουν σάν πρόσχημα γιά ν' ἀρχίσουν νά ἐξυμνοῦν τούς ὀπορτουμιστές à la Πλεχάνοφ, ἐνῶ γιά τούς ἐσέρους χρησιμεύουν γιά νά περάσουν στήν ἀπειλητική ἐπιτίμησή τους (οἱ ἐσέροι ἐπαναλαβαίνουν

σήμερα τά ἐπιχειρήματα τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἐνάντια στό ἐργατικό συνέδριο! Τώρα ξύπνησαν!). Καί στούς δυό ὅμως παρατηρεῖται ἡ ἴδια χαιρεκακία γιά τό δύσκολο ἀγώνα στίς γραμμές τῆς σοσιαλδημοκρατίας.

Ἄς ποῦμε λίγα λόγια γιά τούς φιλελεύθερους ἥρωες ὅλης αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας καί ἄς σταθοῦμε λεπτομερειακά στούς ἐσερικούς ἥρωες τοῦ «ἀγώνα κατά τοῦ ὀπορτουισμού».

Οἱ φιλελεύθεροι εἰρωνεύονται τήν πάλη πού γίνεται στίς γραμμές τῆς σοσιαλδημοκρατίας, γιά νά καλύψουν τή συστηματική ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ ἀπό τό Κόμμα τῶν καντέτων. Ἡ ἀπάτη τους δέν ἔχει ὅρια. Οἱ καντέτοι κρύβουν συστηματικά τήν ἐσωτερική πάλη μέσα στό ἴδιο τό κόμμα τους καί τίς διαπραγματεύσεις τους μ' ἐκείνους πού βρίσκονται στήν ἐξουσία. Ὅλος ὁ κόσμος ξέρει ὅτι οἱ ἀριστεροί καντέτοι τά βάζουν μέ τούς δεξιούς, ὅλος ὁ κόσμος ξέρει ὅτι οἱ κ.κ. Μιλιουκόφ, Στροῦβε καί Σία περιμένανε πολλές φορές στούς προθαλάμους τῶν γραφείων τῶν κ.κ. Στολίπιν. Τά πραγματικά ὅμως γεγονότα τά κρύβουν, τίς διαφωνίες τους τίς συγκαλύπτουν, γιά τούς καυγάδες τῶν κυρίων Στροῦβε μέ τούς ἀριστερούς καντέτους δέν ἀνακοίνωσαν οὔτε λέξη. Πρακτικά ἀπό τά συνέδρια τῶν καντέτων δέν ὑπάρχουν. Τόν ἀριθμό τῶν μελῶν τοῦ κόμματός τους οὔτε συνολικά, οὔτε κατά ὀργάνωση δέν τόν ἀνακοινώνουν. Οἱ διάφορες ἐπιτροπές δέν εἶναι γνωστό ποιά κατεύθυνση ἀκολουθοῦν. Βαθύ σκοτάδι, ἀπεριόριστη ἐπίσημη ψευτιά τῆς «Ρέτς», ὀλοκληρωτική ἐξαπάτηση τῆς δημοκρατίας ἀπό τούς συνομιλητές τῶν ὑπουργῶν, νά τί εἶναι τό Κόμμα τῶν καντέτων. Οἱ δικηγόροι καί οἱ καθηγητές, πού κάνουν τήν καριέρα τους στόν κοινοβουλευτικό στίβο, καταδικάζουν φαρισαϊκά τήν παρανομία, ἐξυμνοῦν τήν ἀνοιχτή δράση τῶν κομμάτων, στήν πράξη ὅμως κοροϊδεύουν τή δημοκρατική ἀρχή τῆς δημοσιότητας καί κρύβουν ἀπό τό λαό τίς διάφορες πολιτικές τάσεις μέσα στό κόμμα τους. Καί χρειάζεται ὅλη ἡ μυωπία τοῦ Πλεχάνοφ, πού ὑποκλίνεται μπροστά στόν Μιλιουκόφ, γιά νά μή δεῖς αὐτή τή χοντροκομμένη, τή βρωμερή καί ἐξωραϊσμένη μέ τή λάμψη τοῦ πολιτισμοῦ ἀπάτη σέ βάρος τῆς δημοκρατίας ἀπό μέρος τῶν καντέτων.

Καί οἱ ἐσέροι; Ἐκτελοῦν μήπως τό χρέος τους, χρέος τιμίων δημοκρατῶν (δέν λέμε σοσιαλιστῶν, ὅταν γίνεται λόγος γιά τούς ἐσέρους), δίνουν δηλαδή στό λαό καθαρή καί σωστή εἰκόνα τοῦ ἀγώνα τῶν διαφόρων πολιτικῶν ρευμάτων μέσα στό

περιβάλλον εκείνων που θέλουν νά είναι οδηγητές του λαού;

Ἐὰς παρακολουθήσουμε τά γεγονότα.

Τό συνέδριο τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων ἔγινε τό Δεκέμβρη τοῦ 1905. Εἶναι τό πρῶτο καί τό μοναδικό που δημοσίευσε πρακτικά του. Ὁ κ. Τούτσκιν, ἀντιπρόσωπος τοῦ κεντρικοῦ ὀργάνου, ἀναφωνεῖ: «Κάποτε οἱ σοσιαλδημοκράτες εἰλικρινά πίστευαν, ὅπως φαίνεται, ὅτι ἡ ἐπικράτηση τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν θά εἶναι ὁ πολιτικός θάνατος τοῦ κόμματός μας... Ἡ περίοδος τῶν ἐλευθεριῶν ἀπόδειξε κάτι τό διαφορετικό» (σελ. 28 τῆς προσθήκης στά πρακτικά). Φτάνει, ἔτσι κ. Τούτσκιν; Αὐτό ἀπόδειξε ἡ περίοδος τῶν ἐλευθεριῶν; Αὐτό ἀπόδειξε ἡ πραγματική πολιτική τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων τό 1905; τό 1906; τό 1907;

Ἐὰς παρακολουθήσουμε τά γεγονότα!

Στά πρακτικά τοῦ συνεδρίου τῶν ἐσέρων (Δεκέμβρης τοῦ 1905, δημοσιεύτηκαν τό 1906!) διαβάζουμε ὅτι μιά φιλολογική ομάδα που εἶχε συμβουλευτική ψήφο στό συνέδριο, ὕστερα ἀπό τίς 17 τοῦ Ὀχτώβρη «ζητοῦσε ἐπίμονα ἀπό τήν ΚΕ τῶν ἐσέρων νά ὀργανωθεῖ νόμιμο κόμμα» (σελ. 49 τῶν πρακτικῶν. Οἱ πῖο κάτω περικοπές εἶναι ἀπό τά ἴδια τά πρακτικά). Στήν Κεντρική Ἐπιτροπή τῶν ἐσέρων «εἶχε γίνει πρόταση νά μή δημιουργηθεῖ νόμιμη ὀργάνωση τοῦ κόμματος τῶν ἐσέρων, ἀλλά νά δημιουργηθεῖ ἰδιαίτερο παράλληλο κόμμα, τό Λαϊκό σοσιαλιστικό κόμμα» (σελ. 51). Ἡ ΚΕ ἀρνήθηκε κι' ἔφερε, τό ζήτημα στό συνέδριο. Τό συνέδριο ἀπόρριψε τήν πρόταση τῶν ἐνέσων μέ τεράστια πλειοψηφία, ἐκτός ἀπό ἕναν που ψήφισε κατά, μέ 7 ἀποχές (66). «Μπορεῖ ἄραγε ν' ἀνήκει κανεῖς ταυτόχρονα σέ δύο κόμματα;» ξεφώνιζε ὁ κ. Τούτσκιν, χτυπώντας τό στήθος του (σελ. 61). Καί ὁ κ. Σέβιτς ἔκανε ὑπαινιγμό γιά τή συγγένεια τῶν λαϊκῶν σοσιαλιστῶν μέ τούς φιλελεύθερους, ἔτσι που ὁ λαϊκός σοσιαλιστής κ. Ροζντέστβενσκι ἄρχισε νά χάνει τήν ψυχραιμία του (σ. 59) καί δήλωσε πώς «κανεῖς δέν ἔχει τό δικαίωμα» νά τούς ὀνομάζει «μισοφιλελεύθερους» (59)*.

Αὐτά εἶναι τά γεγονότα. Τό 1905 οἱ ἐσέροι ξέκοψαν ἀπό τούς «μισοφιλελεύθερους» ἐνέσους. Ξέκοψαν ἄραγε;

* Ὁ κ. Σέβιτς ἔκανε μιά πολύ μικρή ὑποχώρηση ὕστερα ἀπό τήν προσβολή σέ βάρος τοῦ ἐνέσου, που ἔχασε τήν ψυχραιμία του καί «ἀνακάλεσε (ὁ κ. Σέβιτς) ὅσα εἶπε» (σελ. 63) δίνοντας «μιά προσωπική (!) ἐξήγηση»: «δέν εἶχα τήν πρόθεση νά συμπεριλάβω τόν ὀμιλητή στό Κόμμα τῶν φιλελεύθερων».

Τό πίο ισχυρό μέσο γιά τήν άμεση επίδραση τοῦ κόμματος στίς μάζες τό 1905 ἦταν ὁ τύπος. Τίς «ἡμέρες τῆς ἐλευθερίας», τόν Ὀχτώβρη, οἱ ἐσέροι ἐκδίδανε ἐφημερίδα σέ συνασπισμό μέ τούς λαϊκούς σοσιαλιστές, εἶναι ἀλήθεια, ὡς τό συνέδριο τοῦ Δεκέμβρη. Ἀπό τυπική ἄποψη οἱ ἐσέροι ἦταν σ' αὐτό τό ζήτημα ἐντάξει. Οὐσιαστικά ὅμως στήν περίοδο τῶν μεγαλύτερων ἐλευθεριῶν, τῆς πίο ἄμεσης επίδρασης στίς μάζες κρύβανε ἀπό τό λαό τίς δύο διαφορετικές τάσεις μέσα στό κόμμα τους. Οἱ διαφωνίες τους δέν ἦταν μικρότερες ἀπ' ὅ,τι οἱ διαφωνίες μέσα στή σοσιαλδημοκρατία, οἱ σοσιαλδημοκράτες ὅμως φρόντισαν νά τίς ξεκαθαρίσουν, ἐνῶ οἱ ἐσέροι νά τίς κρύψουν μέ διπλωματικό τρόπο. Αὐτά εἶναι τά γεγονότα τό 1905.

Ἄς πάρουμε τό 1906. Εἶναι ἡ περίοδος τῶν «μικρῶν ἐλευθεριῶν» τῆς πρώτης Δούμας. Οἱ σοσιαλιστικές ἐφημερίδες ξαναγεννιοῦνται. Οἱ ἐσέροι ἔχουν καί πάλι συνασπισμό μέ τούς λαϊκούς σοσιαλιστές, διαθέτουν κοινή ἐφημερίδα. Ἡ ρήξη μέ τούς «μισοφιλελεύθερους» στό συνέδριο ἦταν, ὄχι χωρίς λόγο, διπλωματική: ἂν θέλετε, τραβᾶμε γιά ρήξη, ἂν δέν θέλετε, καμιά ρήξη δέν θά γίνει! Τήν πρόταση τήν ἀπόριψαν, εἰρωνεύτηκαν τήν ἰδέα «νά εἶναι ταυτόχρονα καί σέ δύο κόμματα» καί...καί συνέχισαν νά παραμένουν ταυτόχρονα σέ δύο κόμματα, ξεφωνίζοντας μέ εὐλάβεια: σέ δοξάζουμε, Θεέ μας, πού δέν μοιάζουμε μέ τούς ἐσντέκους* πού τσακῶνονται μεταξύ τους! Αὐτά εἶναι τά γεγονότα. Καί οἱ δύο περίοδοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου στή Ρωσία χαρακτηρίζονται ἀπό τό γεγονός ὅτι οἱ ἐσέροι βάδιζαν συνασπισμένοι μέ τούς λαϊκούς σοσιαλιστές καί κρύβανε μέ ἀπάτη («μέ διπλωματικό τρόπο») ἀπό τή δημοκρατία τά δύο ρεύματα πού ὑπῆρχαν μέσα στό κόμμα τους καί πού διαφέρανε ριζικά τό ἓνα ἀπό τό ἄλλο.

Ἄς πάρουμε τό 1907. Ὑστερα ἀπό τήν πρώτη Δούμα οἱ ἐνέσοι συγκρότησαν ἐπίσημα τό κόμμα τους. Αὐτό ἦταν ἀναπόφευκτο, γιατί στήν I Δούμα, μέ τήν πρώτη ἐμφάνιση τῶν κομμάτων μπροστά στούς ἐκλεκτούς τῶν ἀγροτῶν ὅλης τῆς Ρωσίας οἱ ἐνέσοι καί οἱ ἐσέροι παρουσιάστηκαν μέ διαφορετικά ἀγροτικά προγράμματα (τῶν 104 καί τῶν 33). Οἱ ἐνέσοι νίκησαν τούς ἐσέρους παίρνοντας μαζί καί τούς τρουντοβίκους, συγκεντρώνοντας πάνω ἀπό τρεῖς φορές περισσότερες ὑπογραφές κάτω ἀπό τό σχέδιό τους, κάτω ἀπό τό ἀγροτικό τους πρόγραμμα. Καί τό πρόγραμμα αὐτό, ὅπως ὁμολόγησε

* —σοσιαλδημοκράτες. Σημ. μετ.

ὁ ἐσέρος Βιχλιάγεφ («Νάσα Μίσλ», συλλογή ἀρ. 1, Πετρούπολη, 1907, ἄρθρο: «Τό Λαϊκό σοσιαλιστικό κόμμα καί τό ἀγροτικό ζήτημα»), «καταλήγει στήν ἄρνηση τῆς βασικῆς ἀρχῆς γιά τήν κοινοτική γαιοχρησία», ὅπως καί ὁ νόμος τῆς 9ης τοῦ Νοέμβρη 1906. Τό πρόγραμμα αὐτό νομιμοποιεῖ «τίς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀπληστοῦ ἀτομικισμοῦ» (σελ. 89 τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Βιχλιάγεφ), «μολύνει τό πλατύ ἰδεολογικό ρεῦμα μέ τήν ἀτομικιστική βρωμιά» (σελ. 91 τοῦ ἴδιου ἄρθρου) καί ἀκολουθεῖ «τό δρόμο τῆς ἐνθάρυνσης τῶν ἀτομικιστικῶν καί ἐγωϊστικῶν ρευμάτων μέσα στίς λαϊκές μάζες» (σελ. 93, στό ἴδιο).

Μοῦ φαίνεται πώς εἶναι σαφές. Οἱ ἀγροτικοί βουλευτές ἔδειξαν στή συντριπτική τους πλειοψηφία ἀστικό ἀτομικισμό. Ἡ πρώτη ἐμφάνιση τῶν ἐσέρων μπροστά στούς ἐκλεκτούς τῶν ἀγροτῶν ὅλης τῆς Ρωσίας ἐπιβεβαίωσε μέ τόν πίο θαυμαστό τρόπο τή θεωρία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί μετέτρεψε οὐσιαστικά τούς ἐσέρους σέ ἄκρα ἀριστερή πτέρυγα τῆς μικροαστικῆς δημοκρατίας.

Ἴσως ὅμως οἱ ἐσέροι, ὕστερα τουλάχιστο ἀπό τό γεγονός τῆς ἀπομάκρυνσης τῶν ἐνέσων ἀπ' αὐτούς καί ἀπό τό ὅτι κατόρθωσαν νά γίνει δεκτό τό πρόγραμμά τους ἀπό τήν Ἐργασιακή ὁμάδα, ἴσως λέμε, οἱ ἐσέροι νά ξέκοψαν ὀλότελα καί ξεκάθαρα ἀπό τούς ἐνέσους; Ὁχι. Οἱ ἐκλογές γιά τή II Δούμα ἀπόδειξαν τό ἀντίθετο. Οἱ συνασπισμοί μέ τούς καντέτους ἦταν τότε ἡ μεγαλύτερη ἐκδήλωση τοῦ σοσιαλιστικοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Ὁ κίνδυνος ἀπό τούς μαυροεκατονταρχίτες ἦταν ἐπινόηση πού κάλυπτε τήν πολιτική τῆς ὑποταγῆς στούς φιλελεύθερους. Αὐτό τό ἀποκάλυψε πολύ καθαρά ὁ τύπος τῶν καντέτων πού ὑπογράμμιζε τή «μετριοπάθεια» τῶν μενσεβίκων καί τῶν ἐνέσων. Τί στάση κρατοῦσαν τότε οἱ ἐσέροι; Οἱ «ἐπαναστάτες» μας ἔκαναν συνασπισμό μέ τούς ἐνέσους καί τούς τρουντοβίκους. Τούς ὄρους αὐτῆς τῆς συμφωνίας τούς ἔκρυβαν ἀπό τό λαό. Οἱ ἐπαναστάτες μας σέρνονταν πίσω ἀπό τούς καντέτους, ἀκριβῶς ὅπως καί οἱ μενσεβίκοι. Ἐκπρόσωποι τῶν ἐσέρων πρότειναν στούς καντέτους συνασπισμό (σύσκεψη τῆς 18ης τοῦ Γενάρη 1907. Σύγκρινε τήν προσούρα τοῦ Ν. Λένιν «Θ' ἀκούσεις καί τοῦ κουτοῦ τήν κρίση», Πετρούπολη, 15 τοῦ Γενάρη 1907*, ὅπου διαπιστώνεται ὅτι οἱ ἐσέροι πολιτικά δέν φέρνονταν τίμια στό ζήτημα τῶν συμφωνιῶν, γιατί ἔκαναν ταυτόχρονα διαπραγ-

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 14ος, σελ. 285-304. Ἡ Σύντ.

ματεύσεις και μέ τους σοσιαλδημοκράτες πού στίς 7 του Γενάρη 1907 κήρυξαν τόν πόλεμο στους καντέτους, και μέ τους καντέτους). Μέσα στον άριστερό συνασπισμό οί έσέροι βρέθηκαν παρά τή θέλησή τους, λόγω τής άρνησης των καντέτων.

Κι' έτσι, ύστερα από τήν ολοκληρωτική ρήξη μέ τους ένέσους, οί έσέροι στήν πράξη εφαρμόζουν τήν πολιτική των ένέσων και των μενσεβίκων, δηλαδή των όπορτουνιστών. Τό «πλεονέκτημά» τους είναι ότι κρύβουν από τά μάτια του κόσμου τά βαθύτερα αίτια αυτής τής πολιτικής, καθώς και τά ρεύματα πού υπάρχουν μέσα στό κόμμα τους.

Τό έκτακτο συνέδριο του Κόμματος των έσέρων τό Φλεβάρη του 1907 όχι μόνο δέν ανακίνησε τό ζήτημα των συνασπισμών μέ τους καντέτους, όχι μόνο δέν εκτίμησε τή σημασία πού έχει μία τέτοια πολιτική, αλλά αντίθετα τήν ένέκρινε! Θ' αναφέρουμε τό λόγο του Γκ. Α. Γκερσούνι στό συνέδριο, πού τόν επάινεσε τότε ή «Ρέτς», όπως ακριβώς επαινεϊ πάντα και τόν Πλεχάνοφ. Ό Γκερσούνι δήλωσε ότι διατηρεί «τήν παλιά άποψη, ότι δηλαδή για τήν ώρα οί καντέτοι δέν είναι έχθροί μας» (σελ. 11 τής προσούρας: «Λόγος του Γκ. Α. Γκερσούνι στό έκτακτο συνέδριο του Κόμματος των έσέρων», 1907, σελ. 1-15, μέ τό κομματικό έμβλημα των έσέρων: «Μέ τόν άγώνα θά κατακτήσεις τά δικαιώματά σου»). Ό Γκερσούνι τους τόνιζε ότι πρέπει νά είναι προσεκτικοί σε ό,τι έχει σχέση μέ τόν έσωτερικό άγώνα μέσα στην αντιπολίτευση: «γιατί ό λαός μπορεί νά χάσει τήν πίστη στην ίδια τή δυνατότητα νά διακυβερνηθεί μέ λαϊκή αντιπροσωπεία» (στό ίδιο μέρος). Είναι όλοφάνερο ότι πάνω στό πνεύμα του φίλου αυτού των καντέτων τό συνέδριο των έσέρων πήρε τήν άπόφαση πού ανάμεσα στ' άλλα λέει και τά παρακάτω:

«Τό συνέδριο θεωρεί ότι ένας αυστηρός διαχωρισμός ανάμεσα στις κομματικές παρατάξεις μέσα στη Δούμα, όπου ή κάθε ξεχωριστή ομάδα θά ενεργούσε απομονωμένα και όπου θά γινόταν όξύτατη πάλη ανάμεσα στις κοινοβουλευτικές ομάδες, θά μπορούσε νά παραλύσει τελείως τή δράση τής αντιπολιτευτικής πλειοψηφίας και έτσι νά δυσφημήσει προστά στα μάτια των εργαζομένων τάξεων τήν ίδια τήν ιδέα τής λαϊκής αντιπροσωπείας» (τεύχος 6 του περιοδικού «Παρτίνιγε Ίσβέστιγια» του Κόμματος των έσέρων, 8 του Μάρτη 1907).

Αυτό είναι πιά γνησιότατος όπορτουνισμός, χειρότερος και από τό μενσεβικισμό μας. Ό Γκερσούνι λίγο πίο χοντροκομμένα υποχρέωσε τό συνέδριο των έσέρων νά επαναλάβει τήν τακτική του Πλεχάνοφ. Κι' όλη ή δράση τής κοινοβουλευτι-

κῆς ὁμάδας τῶν ἐσέρων ἀποτελοῦσε ἀντανάκλαση αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τῆς τακτικῆς τῶν καντέτων πού ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἐνότητα τῆς ἐθνικῆς ἀντιπολίτευσης. Ἡ διαφορά ἀνάμεσα στό σοσιαλδημοκράτη Πλεχάνοφ καί τόν ἐσέρο Γκερσούνι εἶναι *μόνο* αὐτή, ὅτι ὁ πρῶτος ἀνήκει στό κόμμα πού δέν κρύβει αὐτό τόν ξεπεσμό, ἀλλά τόν ξεσκεπάζει καί τόν καταπολεμáει, ἐνῶ ὁ δεύτερος εἶναι μέλος ἑνός κόμματος ὅπου ὅλες οἱ ἀρχές τακτικῆς καί οἱ θεωρητικές ἀπόψεις εἶναι μπερδεμένες καί καλύπτονται μέ τό πυκνό παραπέτασμα τῆς διπλωματίας τῶν ὁμάδων, ὥστε νά μή τίς βλέπει ὁ λαός. Οἱ κ.κ. ἐσέροι τά καταφέρνουν «νά μή βγάξουν στά φόρα τά οἰκογενειακά τους» καί δέν εἶναι δυνατό νά τά βγάλουν, γιατί ἐκτός ἀπό βρωμιές δέν ἔχουν τίποτε ἄλλο! Δέν μπορούσαν νά ποῦν ὅλη τήν ἀλήθεια γιά τίς σχέσεις τους μέ τούς ἐνέσους τό 1905, τό 1906 καί τό 1907. Δέν μποροῦν ν' ἀποκαλύψουν τό γεγονός πώς ἔνα κόμμα...κόμμα κι' ὄχι ὄμιλος... μπορεί τή μιά μέρα μέ 67 ψήφους ἐναντι 1 νά ψηφίζει μιά ἀρχιοπορτουμιστική ἀπόφαση καί τήν ἄλλη μέρα νά ξελαρυγγίζεται βγάζοντας «ἐπαναστατικές» κραυγές.

Ναί, κύριοι «κριτές» μας, δέν ζηλεύουμε καθόλου πού πανηγυρίζετε γιά τήν ὀξύτητα πού πῆρε ὁ ἀγώνας καί γιά τίς διασπάσεις μέσα στή σοσιαλδημοκρατία, εἶναι δικαίωμά σας. Ἐχει πολλά κακά ὁ ἀγώνας αὐτός, οὔτε συζήτηση. Πολλές ζημιές μποροῦν νά φέρουν οἱ διασπάσεις αὐτές στό ἔργο τοῦ σοσιαλισμοῦ, δέν ὑπάρχει γι' αὐτό ἀμφιβολία. Κι' ὅμως, οὔτε γιά μιά στιγμή δέν θά προτιμούσαμε ν' ἀλλάξουμε αὐτή τή βαριά ἀλήθεια μέ τό «ἐλαφρό» ψέμα σας. Ἡ βαριά ἀρρώστια τοῦ κόμματός μας εἶναι ἀρρώστια ἀνάπτυξης ἑνός *μαζικοῦ* κόμματος. Γιατί δέν μπορεί νά ὑπάρξει μαζικό κόμμα, κόμμα μιᾶς τάξης, χωρίς νά ὑπάρχει ἀπόλυτη σαφήνεια γιά ὅλες τίς οὐσιαστικές ἀποχρώσεις του, χωρίς νά γίνεται ἀνοιχτός ἀγώνας ἀνάμεσα στίς διάφορες τάσεις καί χωρίς νά ἐνημερώνονται οἱ *μάζες* ποιοί παράγοντες τοῦ κόμματος καί ποιές ὀργανώσεις τοῦ κόμματος ἐφαρμόζουν τή μιά ἢ τήν ἄλλη γραμμή. Χωρίς αὐτό δέν μπορεί νά διαμορφωθεῖ ἕνα κόμμα, ἄξιο αὐτῆς τῆς ὀνομασίας, κι' ἀκριβῶς ἐμεῖς τέτοιο κόμμα *διαμορφώνουμε*. Ἐκεῖνο πού πετύχαμε εἶναι νά μποῦν οἱ ἀπόψεις καί τῶν δύο ρευμάτων μπροστά σέ ὅλο τόν κόσμο σωστά, καθαρά, σταράτα. Οἱ προσωπικές ὀξύτητες, οἱ φραξιονιστικές φαγωμάρες καί τά μαλώματα, οἱ φασαρίες καί οἱ διασπάσεις, ὅλα αὐτά εἶναι μικροπράγματα σέ σχέση μέ τό γεγονός ὅτι πάνω στήν πείρα τῶν *δύο*

τακτικῶν διδάσκονται πραγματικά οἱ προλεταριακές μάζες, διδάσκονται πραγματικά ὅλοι ὅσοι εἶναι ἱκανοί νά ἔχουν μιά συνειδητή στάση στήν πολιτική. Τά τσακώματα καί οἱ διασπάσεις μας θά ξεχαστοῦν. Οἱ ἀρχές μας τακτικῆς, καλοδουλεμένες καί ἀτσαλωμένες θά μποῦνε στήν ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί τοῦ σοσιαλισμοῦ τῆς Ρωσίας σάν ἀγκωνάρια τοῦ ιδεολογικοῦ μας μετώπου. Θά περάσουν χρόνια, ἴσως καί δεκαετίες, καί θά μπορεῖ κανεῖς πάνω σέ πάμπολλα καί διαφορετικά πρακτικά ζητήματα νά παρακολουθήσει τήν ἐπίδραση πού εἶχε σ' αὐτά τό ἓνα ἢ τό ἄλλο ρεῦμα. Καί ἡ ἐργατική τάξη τῆς Ρωσίας καί ὅλος ὁ λαός ξέρουν μέ ποιόν ἔχουν νά κάνουν στό πρόσωπο τοῦ μπολσεβικισμοῦ ἢ τοῦ μενσεβικισμοῦ.

Γνωρίζει ἄραγε ἡ ἐργατική τάξη καί ὁ λαός τούς καντέτους; Ὁλη ἡ ἱστορία τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων εἶναι μιά συνεχῆς πολιτική ταχυδακτυλουργία πού ἀποσιωπᾷ τό κυριότερο καί πού γιά αἰώνιο μέλημά της ἔχει νά κρύβει μέ κάθε τρόπο τήν ἀλήθεια.

Γνωρίζει ἄραγε ἡ ἐργατική τάξη καί ὁ λαός τούς ἐσέρους; Θά κάνουν ἄραγε αὔριο οἱ ἐσέροι καί πάλι συνασπισμό μέ τούς σοσιαλκαντέτους; Ἡ μήπως τόν κάνουν τώρα κιόλας; Θά ἀπαλλαγοῦν ἄραγε ἀπό τή «βρωμιά τοῦ ἀτομικισμοῦ» τῶν τρουντοβίκων εἴτε γεμίζουν ὅλο καί περισσότερο τό κόμμα τους μ' αὐτή τή βρωμιά; Στέκονται τάχα, ὅπως καί πρῶτα, στό ἔδαφος τῆς θεωρίας γιά τήν ἐνότητα τῆς ἐθνικῆς ἀντιπολίτευσης; Ἄραγε χτές μόνο ἀποδέχτηκαν αὐτή τή θεωρία; θά τήν ἀπορίψουν τάχα αὔριο γιά μερικές ἐβδομάδες; Κανεῖς δέν τό ξέρει αὐτό, καί οἱ ἴδιοι οἱ κ.κ. ἐσέροι δέν τό ξέρουν ἐπίσης, γιατί ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ κόμματός τους εἶναι μιά συνεχῆς, συστηματική, ἀδιάκοπη ἀπόκρυψη, ἓνα ἀτέλειωτο μπέρδεμα καί συγκάλυψη τῶν διαφωνιῶν μέ λόγια, μέ φράσεις καί πάλι μέ φράσεις.

Γιατί γίνεται αὐτό; Δέν ὀφείλεται στό ὅτι οἱ ἐσέροι εἶναι ἀστοί καριερίστες, σάν τούς καντέτους. Ὁχι, δέν ἐπιτρέπεται νά ἀμφιβάλλουμε γιά τήν εἰλικρίνειά τους, σάν ὁμάδας. Τό κακό εἶναι γι' αὐτούς ὅτι δέν μποροῦν νά δημιουργήσουν μαζικό κόμμα, δέν εἶναι σέ θέση νά γίνουν κόμμα μιᾶς τάξης. Ἡ ἀντικειμενική κατάσταση εἶναι τέτοια πού τούς ὑποχρεώνει νά εἶναι ἀπλῶς πτέρυγα τῆς ἀγροτικῆς δημοκρατίας, ἓνα ὄχι αὐτοτελές, ἓνα ἀνισότιμο ἐξάρτημα, «μιά ὁμάδα» δίπλα στούς τρουντοβίκους καί ὄχι αὐτοδύναμη μονάδα. Ἡ περίοδος τῆς θύελλας καί τῆς ἐπίθεσης δέν τούς βοήθησε νά σηκώσουν ψηλά τό ἀνά-

στημά τους, τούς ἔριξε στή σφιχτή ἀγκαλιά τῶν ἐνέσων, ἀγκαλιά τόσο σφιχτή πού καί ἡ διάσπαση ἀκόμη δέν μπορεῖ νά τούς ξεκολλήσει. Ἡ περίοδος τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ πολέμου δέν δυνάμωσε τή σύνδεσή τους μέ ὀρισμένα κοινωνικά στρώματα, ἀλλά προκάλεσε μόνο νέες ταλαντεύσεις καί δισταγμούς (πού τούς κρύβουν σήμερα μέ μεγάλη ἐπιμέλεια) σχετικά μέ τό σοσιαλιστικό χαρακτήρα τοῦ μουζίκου. Καί ὅταν διαβάζεις σήμερα τά γεμάτα πάθος ἄρθρα τῆς «Ζνάμια Τρουντά» γιά τούς ἥρωες τῆς τρομοκρατίας τῶν ἐσέρων, σοῦρχεται ἄθελα νά πεῖς: ἡ τρομοκρατική σας δράση, κύριοι, δέν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαναστατικότητάς σας. Ἡ ἐπαναστατικότητά σας περιορίζεται στήν τρομοκρατική δράση.

Ἦ Οχι, δέν εἶναι καθόλου αὐτοί οἱ κριτές πού θά κρίνουν τή σοσιαλδημοκρατία!

*«Προλετάρι» ἀρ. φύλ. 19,
5 τοῦ Νοέμβρη 1907*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι»*

---

*Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ
(«ΤΡΙΤΗ ΠΑΝΡΩΣΙΚΗ»)⁷⁴*

5 - 12 (18 - 25) ΤΟΥ ΝΟΕΜΒΡΗ 1907

*Δημοσιεύτηκε στις 19 του Νοέμβρη 1907
στήν έφημερίδα «Προλετάρι», αρ. φύλ. 20*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τής έφημερίδας*

1

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΚΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ
ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ

ΑΠΟ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ

Ὁ σ. Λένιν ξεκίνησε ἀπό τήν προϋπόθεση ὅτι δέν ἔχουν πραγματοποιηθεῖ τά ἀντικειμενικά καθήκοντα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης καί ὅτι ἡ περίοδος τῆς ἀντίδρασης πού ἐπακολούθησε βάζει στό προλεταριάτο τό καθῆκον νά ὑπερασπίσει πολύ σταθερά, σ' ἀντίθεση μέ τή γενική ταλάντευση, τήν ὑπόθεση τῆς δημοκρατίας καί τήν ὑπόθεση τῆς ἐπανάστασης. Ἐκείνους βγαίνει ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Δούμα πρέπει νά χρησιμοποιηθεῖ γιά τούς σκοπούς τῆς ἐπανάστασης, νά χρησιμοποιηθεῖ κυρίως γιά νά διαδοθοῦν πλατιά οἱ πολιτικές καί σοσιαλιστικές ἀπόψεις τοῦ κόμματος καί ὄχι γιά νομοθετικές «μεταρρυθμίσεις», πού, ὅπως καί νά ναι, θά σημαίνουν τήν ὑποστήριξη τῆς ἀντεπανάστασης καί κάθε εἶδους περιορισμό τῆς δημοκρατίας.

Σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ σ. Λένιν τό «βασικό» ζήτημα σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τή Δούμα πρέπει νά εἶναι ἡ διασάφηση τῶν πύ κάτω τριῶν θέσεων: α) ποιά εἶναι ἡ ταξική σύνθεση τῆς Δούμας, β) ποιά πρέπει νά εἶναι καί θά εἶναι ἡ στάση τῶν κέντρων τῆς Δούμας ἀπέναντι στήν ἐπανάσταση καί στή δημοκρατία καί γ) ποιά ἡ σημασία τῆς δράσης τῆς Δούμας στήν πορεία τῆς ἀνάπτυξης τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης.

Πάνω στό πρῶτο ζήτημα, μέ βάση τήν ἀνάλυση τῆς σύνθεσης τῆς Δούμας (σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα πού δείχνουν σέ ποιά κόμματα ἀνήκουν οἱ διάφοροι βουλευτές), ὁ σ. Λένιν ὑπογράμμισε ὅτι ὑπάρχει δυνατότητα νά ψηφιστοῦν στήν ΙΙΙ Δούμα οἱ ἀπόψεις τῆς περιβόητης, ὅπως τή λένε, «ἀντιπολίτευσης», μόνο μέ ἕναν ὄρο: νά συνεργαστοῦν μαζί τουλάχιστον

στο 87 ὀχτωβριστές μέ τούς καντέτους καί τούς ἀριστερούς. Γιά νά ἔχουν τήν ἀπαραίτητη πλειοψηφία κατά τήν ψήφιση τῶν νομοσχεδίων οἱ καντέτοι καί οἱ ἀριστεροί χρειάζονται ἀκόμη 87 ψήφους. Συνεπῶς, γιά νά πετύχει ἡ νομοθετική δράση στή Δούμα πρέπει οὐσιαστικά νά πάρει ὅπωςδήποτε μέρος μαζί καί ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν ὀχτωβριστῶν. Εἶναι ὀλοφάνερο ποῦ μπορεῖ νά καταλήξει μιά τέτοια νομοθετική δράση καί σέ ποιό πάσσαλο τῆς ἀτιμίας θά κάρφωνε τή σοσιαλδημοκρατία τό συμβάδισμα μέ τούς ὀχτωβριστές. Ἐδῶ δέν πρόκειται γιά ἀφηρημένες ἀρχές. Ἄν πρόκειται νά μιλήσουμε ἀφηρημένα, μποροῦμε καί κάποτε εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ὑποστηρίξουμε τούς ἐκπροσώπους τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης. Στήν προκειμένη ὅμως περίπτωση εἶναι ἀπαραίτητο νά πάρουμε ὑπόψη μας τίς συγκεκριμένες συνθῆκες ἀνάπτυξης τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης τῆς Ρωσίας. Ἡ ἀστική τάξη τῆς Ρωσίας ἀπό καιρό τώρα μπῆκε στό δρόμο τῆς καταπολέμησης τῆς ἐπανάστασης, στό δρόμο τῶν συμβιβασμῶν μέ τήν ἀπολυταρχία. Τό τελευταῖο συνέδριο τῶν καντέτων ἀφαίρεσε ὀριστικά καί τό τελευταῖο φύλλο συκῆς πού τό χρησιμοποιοῦσαν οἱ διάφοροι κύριοι Μιλιουκόφ γιά νά καλύψουν τή γύμνια τους. Τό συνέδριο αὐτό ἀποτελεῖ μεγάλο πολιτικό γεγονός, γιατί οἱ καντέτοι δήλωσαν μέ κυνική εἰλικρίνεια ὅτι στήν ὀχτωβριστική-μαυροεκατονταρχίτικη Δούμα πᾶνε γιά νά κάνουν νομοθετική δουλιὰ κι' ὅτι θά καταπολεμήσουν τούς «ἐχθρούς ἀπ' τ' ἀριστερά». Ἐτσι λοιπόν οἱ δύο ἐνδεχόμενες πλειοψηφίες στή Δούμα, ἡ ὀχτωβριστική-μαυροεκατονταρχίτικη καί ἡ καντέτικη-ὀχτωβριστική, καί οἱ δύο θά προσπαθήσουν, ἀκολουθώντας διαφορετικούς δρόμους, νά δέσουν πιό σφιχτά τόν κόμπο τῆς ἀντίδρασης, ἡ πρώτη μέ τήν ἐπιδίωξή της ν' ἀναστηλώσει τήν ἀπολυταρχία καί ἡ δεύτερη κλείνοντας συμφωνίες μέ τήν κυβέρνηση καί πραγματοποιώντας ἀπατηλές μεταρρυθμίσεις πού καλύπτουν τίς ἀντεπαναστατικές ἐπιδιώξεις τῆς ἀστικῆς τάξης. Συνεπῶς ἡ σοσιαλδημοκρατία δέν μπορεῖ ν' ἀποδεχτεῖ τήν ἄποψη νά ὑποστηρίξει τίς νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, γιατί αὐτό θά σήμαινε νά ὑποστηρίξει τό *κυβερνητικό* Κόμμα τῶν ὀχτωβριστῶν. Ὁ δρόμος τῶν «μεταρρυθμίσεων» πάνω στό δοσμένο πολιτικό ἔδαφος καί μέ τό σημερινό συσχετισμό τῶν δυνάμεων δέν σημαίνει ὅτι καλυτερεύει ἡ θέση τῶν μαζῶν, οὔτε ὅτι πλαταίνει ἡ ἐλευθερία, ἀλλά ἀντίθετα, σημαίνει ὅτι ρυθμίζεται μέ τρόπο γραφειοκρατικό ἡ σκλαβιά καί ἡ ὑποδούλωση τῶν μαζῶν. Τέτοιες εἶναι

λογουχάρη εἰ ἀγροτικές μεταρρυθμίσεις τοῦ Στολίπιν σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 87⁷⁵. Εἶναι προοδευτικές, γιατί ξεκαθαρίζουν τό δρόμο γιά τόν καπιταλισμό, τέτοια πρόοδο ὅμως κανένας σοσιαλδημοκράτης δέν θ' ἀποφάσιζε νά ὑποστηρίξει. Οἱ μενσεβίκοι ἔμαθαν ἀπέξω τοῦτα τά τυποποιημένα λόγια: τά ταξικά συμφέροντα τῆς ἀστικής τάξης θά συγκρουστοῦν ὑποχρεωτικά μέ τήν ἀπολυταρχία! Σ' αὐτό ὅμως τό χυδαῖο δῆθεν μαρξισμό δέν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος ἱστορικής ἀλήθειας. Ὁ Ναπολέοντας ὁ Γ' καί ὁ Βίσμαρκ δέν κατόρθωσαν μήπως νά ἱκανοποιήσουν προσωρινά τίς ὀρέξεις τῆς μεγαλοαστικής τάξης; Καί δέν ἔσφιγγαν μήπως μέ τίς «μεταρρυθμίσεις» τους γιά πολλά χρόνια τή θηλειά στό λαιμό τῶν ἐργαζομένων μαζῶν; Ποιούς λόγους ἔχετε λοιπόν νά πιστεύετε ὅτι ἡ ρωσική κυβέρνηση, κλείνοντας συμφωνία μέ τήν ἀστική τάξη, θά κάνει ἄλλου εἴδους μεταρρυθμίσεις;

2

**ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΚΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ
ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ**

Ξεκινώντας από τις αποφάσεις του συνεδρίου του Λονδίνου για την Κρατική δούμα και για τα μή προλεταριακά κόμματα, σέ συμπλήρωση τῶν αποφάσεων αὐτῶν ἢ Πανρωσική συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ θεωρεῖ ἀπαραίτητο νά δηλώσει τά παρακάτω:

1) Στήν ΙΙΙ Δούμα, πού εἶναι τό ἐπακόλουθο τοῦ πραξικοπήματος τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη, μπορεῖ νά ὑπάρξουν δύο πλειοψηφίες, ἡ μαυροεκατονταρχίτικη-ὄχτωβριστική καί ἡ ὄχτωβριστική-καντέτικη. Ἡ πρώτη, ἐκφράζοντας κυρίως τά συμφέροντα τῶν φεουδαρχῶν-τσιφλικάδων, εἶναι ἀντεπαναστατική καί ὑπερασπίζει κατά πρῶτο λόγο τά συμφέροντα τῶν τσιφλικάδων κι' ἐπιμένει νά δυναμώσουν οἱ διώξεις, φτάνοντας καί ὡς τήν ἐπιδίωξη τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀναστήλωσης τῆς ἀπολυταρχίας. Ἡ δεύτερη πλειοψηφία, πού ἐκφράζει κυρίως τά συμφέροντα τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης, εἶναι ἐπίσης ἀπόλυτα ἀντεπαναστατική, ἔχει ὅμως τήν τάση νά καλύπτει τόν ἀγῶνα πού κάνει ἐνάντια στήν ἐπανάσταση μέ ὀρισμένες ἀπατηλές γραφειοκρατικές μεταρρυθμίσεις.

2) Ἡ κατάσταση αὐτή μέσα στή Δούμα εὐνοεῖ ἐξαιρετικά ἓνα διπλό πολιτικό παιχνίδι καί ἀπό μέρος τῆς κυβέρνησης καί ἀπό μέρος τῶν καντέτων. Ἡ κυβέρνηση θέλει, δυναμώνοντας τίς διώξεις καί συνεχίζοντας νά «κατακτᾶ» μέ τίς ἔνοπλες δυνάμεις της τή Ρωσία, νά παριστάνει τόν ὀπαδό τῶν συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων. Οἱ καντέτοι θέλουν ψηφίζοντας στήν πράξη μαζί μέ τούς ἀντεπαναστάτες ὄχτωβριστές, νά παριστάνουν ὄχι μόνο τήν ἀντιπολίτευση, ἀλλά καί ὅτι εἶναι ἐκπρόσωποι τῆς δημοκρατίας. Μέσα σ' αὐτές τίς συνθήκες πάνω στοῦς σοσιαλδημοκράτες πέ-

φτει τό ἐπιτακτικό καθήκον νά ξεσκεπάσουν ἀνελέητα αὐτό τό παιχνίδι, νά ξεσκεπάσουν μπροστά στό λαό τόσο τή βία πού χρησιμοποιοῦν οἱ μαυροεκατονταρχίτες τσιφλικάδες καί ἡ κυβέρνηση, ὅσο καί τήν ἀντεπαναστατική πολιτική τῶν καντέτων. Ἐάν οἱ σοσιαλδημοκράτες ὑποστήριζαν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τοὺς καντέτους ἢ μέ τή μορφή ὀργάνωσης γραφείου πληροφοριῶν μέ τή συμμετοχή καί τῶν καντέτων ἢ μέ τήν προσαρμογή τῶν ἐνεργειῶν τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στήν πολιτική τους κτλ., θά προξενοῦσαν σήμερα ἄμεση ζημιὰ στό ἔργο τῆς ταξικῆς διαπαιδαγώγησης τῶν ἐργατικῶν μαζῶν καί στό ἔργο τῆς ἐπανάστασης.

3) Οἱ σοσιαλδημοκράτες ὑπερασπίζοντας τοὺς σοσιαλιστικούς σκοπούς τους καί ἐπικρίνοντας ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ὅλα τά ἀστικά κόμματα, στή ζύμωσή τους πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα νά ἐξηγοῦν στίς πλατιές λαϊκές μάζες ὅτι ἡ III Δούμα δέν ἀνταποκρίνεται καθόλου στά συμφέροντα καί στίς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ καί σέ συνδυασμό μ' αὐτό νά κάνουν πλατιά καί δραστήρια προπαγάνδα ὑπέρ τῆς ἰδέας τῆς συντακτικῆς συνέλευσης πού θά στηρίζεται στήν καθολική, ἄμεση, ἴση καί μυστική ψηφοφορία.

4) Ἐνα ἀπό τά βασικά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν III Δούμα εἶναι καί νά ξεσκεπάσει τό βαθύτερο ταξικό περιεχόμενο τῶν προτάσεων τῆς κυβέρνησης καί τῶν φιλελεύθερων καί νά ἀντιπαραθέτει συστηματικά στίς προτάσεις τους τίς διεκδικήσεις τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ προγράμματος-minimum χωρίς καμιά περικοπή, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στά ζητήματα πού ἀφοροῦν τά οἰκονομικά συμφέροντα τῶν πλατιῶν λαϊκῶν μαζῶν (ἐργατικό καί ἀγροτικό ζήτημα, προϋπολογισμός κτλ.), τόσο περισσότερο πού ἡ σύνθεση τῆς III Δούμας ὑπόσχεται ἐξαιρετικά πλούσιο ὑλικό στή δουλιὰ τῆς ζύμωσης τῆς σοσιαλδημοκρατίας.

5) Ἡ σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ομάδα πρέπει νά προσέξει ιδιαίτερα, ὥστε κανένας νά μήν μπορεῖ νά ἐκμεταλλευτεῖ τή μιά εἴτε τήν ἄλλη τυπική σύμπτωση τοῦ ψήφου τῆς σοσιαλδημοκρατίας μέ τόν ψήφο τοῦ συνασπισμοῦ τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν-ὀχτωβριστῶν εἴτε τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ὀχτωβριστῶν-καντέτων, ἐρμηνεύοντας τή σύμπτωση αὐτή σάν ὑποστήριξη ἀπό μέρος τῆς σοσιαλδημοκρατίας τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου συνασπισμοῦ.

6) Μέσα στή Δούμα οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νά ὑποβάλουν νομοσχέδια καί νά χρησιμοποιήσουν τό δικαίωμα

τῶν ἐπερωτήσεων. Γιά νά τό πετύχουν αὐτό, εἶναι ἀπαραίτητο νά γίνουν ἀπό κοινοῦ ἐνέργειες μέ τίς ἄλλες ὁμάδες πού εἶναι πιά ἀριστερές ἀπό τούς καντέτους, χωρίς καμιά ὑποχώρηση ἀπό τό πρόγραμμα καί τήν τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί χωρίς νά δημιουργηθεῖ ἕνας ὁποιοσδήποτε συνασπισμός. Ἡ σοσιαλδημοκρατική κοινοβουλευτική ὁμάδα πρέπει νά προτείνει ἀμέσως στούς ἀριστερούς βουλευτές τῆς Δούμας νά συγκροτηθεῖ γραφεῖο πληροφοριῶν πού νά μή δεσμεύει καθόλου ἐκείνους πού θά συμμετέχουν σ' αὐτό, πού θά δίνει ὅμως στούς βουλευτές τῶν ἐργατῶν τή δυνατότητα νά ἐπιδροῦν συστηματικά πάνω στή δημοκρατία στό πνεῦμα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς πολιτικῆς.

7) Ἀνάμεσα στά πρῶτα συγκεκριμένα μέτρα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας στή Δούμα ἡ συνδιάσκεψη θεωρεῖ ἀπαραίτητο νά ὑπογραμμίσει ιδιαίτερα ὅτι εἶναι ἀνάγκη: 1) νά ἐκδόσει μιά εἰδική διακήρυξη, 2) νά κάνει ἐπερώτηση σχετικά μέ τό πραξικόπημα τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη, 3) ν' ἀνακινήσει στή Δούμα μέ τήν πιά κατάλληλη μορφή τό ζήτημα τῆς δίκης ἐνάντια στή σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα τῆς II Κρατικῆς Δούμας⁷⁶.

Η ΤΡΙΤΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ ΚΑΙ Η ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Τὴν 1 τοῦ Νοέμβρη 1907 ἄρχισε τίς ἐργασίες της ἡ τρίτη Κρατική δούμα πού συνήλθε μέ βάση τόν ἐκλογικό νόμο, ὁ ὁποῖος ἐκδόθηκε ἀπό τόν τσάρο στίς 3 τοῦ Ἰούνη 1907, μετά τή διάλυση τῆς δεύτερης Δούμας. Καί ὁ παλιός ἐκλογικός νόμος πού ἐκδόθηκε στίς 11 τοῦ Δεκέμβρη 1905 ἦταν πολύ μακριά ἀπό τό καθολικό, ἄμεσο, ἴσο καί μυστικό ἐκλογικό δικαίωμα, παραποιοῦσε τή θέληση τοῦ λαοῦ, μετάρπεπε τή Δούμα σέ παραμορφωμένη ἔκφραση αὐτῆς τῆς θέλησης, ιδιαίτερα ὕστερα ἀπό τίς «διευκρινήσεις» αὐτοῦ τοῦ νόμου, πού ἔκανε μπροστά στή δεύτερη Δούμα ἡ πειθήνια στήν τσαρική ἀπολυταρχία Σύγκλητος, ἡ ὁποία ἀποτελοῦνταν ἀπό παλιούς δημόσιους ὑπάλληλους καί δικαστές. Στίς 3 τοῦ Ἰούνη ὁ τσάρος ἀφαίρεσε ἀπό τούς ἐργάτες, τούς ἀγρότες καί τή φτωχο-λογιά τῶν πόλεων κι' ἐκεῖνα τά τιποτένια ἐκλογικά δικαιώματα πού εἶχαν πρωτύτερα. Ἔτσι ἡ ἀπολυταρχία διέπραξε ἀκόμη ἓνα ἀπαίσιο ἔγκλημα ἐνάντια στό λαό, νοθεύοντας τή λαϊκή ἐκπροσώπευση καί παραδίνοντας τή Δούμα στά χέρια τῶν τσιφλικάδων καί τῶν κεφαλαιοκρατῶν, στά στηρίγματα αὐτά τῆς τσαρικής ἀπολυταρχίας, στούς αἰώνιους δυνάστες τοῦ λαοῦ. Θά μπορούσε προκαταβολικά νά προβλέψει κανεῖς ὅτι αὐτοί θά κυριαρχήσουν στή Δούμα. Ἔτσι κι' ἔγινε.

Σήμερα εἶναι γνωστή ἡ ἐκλογή 439 μελῶν τῆς Δούμας. Ἄν δέν ὑπολογιστοῦν οἱ ὀχτώ ἀκομματικοί, οἱ ὑπόλοιποι 431 κατανέμονται σέ τέσσερις βασικές ομάδες: 1) ἡ μεγαλύτερη ομάδα εἶναι οἱ δεξιοί, οἱ μαυροεκατονταρχίτες βουλευτές πού φτάνουν τούς 187, 2) ἔπειτα ἔρχονται οἱ ὀχτωβριστές καί τά συγγενικά μ' αὐτούς κόμματα μέ 119 βουλευτές, 3) οἱ καντέτοι καί οἱ παραπλήσιοι ἰδεολογικά μ' αὐτούς μέ 93 βου-

λευτές, 4) οί ἀριστεροί μέ 32 (ἀπ' αὐτούς 16 ὡς 18 εἶναι σοσιαλδημοκράτες).

Τί εἶναι οἱ μαυροεκατονταρχίτες, τό ξέρει ὁ καθένας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τούς ἀκολουθεῖ ὀρισμένη μερίδα ἀπό ἀμαθεῖς καί μή συνειδητούς ἐργάτες, ἀγρότες καί φτωχοῦς κατοίκους τῆς πόλης, τό κυριότερο ὅμως, τό καθοδηγητικό τμήμα τους ἀποτελεῖται ἀπό τσιφλικάδες-φεουδάρχεις, γιά τούς ὁποίους ἡ διατήρηση τῆς ἀπολυταρχίας εἶναι ἡ μόνη σωτηρία, γιατί μόνο μέ τή βοήθεια τῆς ἀπολυταρχίας μποροῦν νά λεηλατοῦν τό δημόσιο ταμεῖο, παίρνοντας ἐπιχορηγήσεις, δάνεια, καλούς μισθοῦς, κάθε εἶδους ἐλεημοσύνες· μόνο ἡ ἀπολυταρχία μέ τήν ἀστυνομία καί τό στρατό της δίνει σ' αὐτούς τή δυνατότητα νά κρατοῦν ὑπόδουλη τήν ἀγροτιά πού ὑποφέρει ἀπό ἔλλειψη γῆς, καί εἶναι δεμένη μέ τό σύστημα ξεπληρωμῆς μέ δουλιά, μέ ἀπλήρωτα χρέη καί καθυστερημένους φόρους.

Οἱ ὀχτωβριστές—πού κι' αὐτοί εἶναι ἐνμέρει τσιφλικάδες—εἶναι κυρίως ἐκεῖνοι πού κάνουν μεγάλο σιτεμπόριο ἀπό τά τσιφλίκια τους κι' ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τήν προστασία τῆς ἀπολυταρχίας γιά νά μή πληρώνουν στό ἐξωτερικό πολύ μεγάλους δασμούς γι' αὐτά τά σιτηρά, γιά νά κοστίζει φτηνότερα ἢ μεταφορά στό ἐξωτερικό τῶν σιτηρῶν μέ τούς ρωσικούς σιδηροδρόμους, γιά ν' ἀγοράζει τό δημόσιο γιά τό μονοπώλιο κρασιοῦ ἀκριβότερα τό οἶνόπνευμα πού ἀποστάζουν πολλοί τσιφλικάδες ἀπό παιάτες καί σιτηρά στά δικά τους ἐργοστάσια οἰνοπνευματοποιίας. Ὅμως, ἐκτός ἀπ' αὐτούς τούς ἄρπαγες καί ἄπληστους τσιφλικάδες, ἀνάμεσα στούς ὀχτωβριστές δέν εἶναι λίγοι οἱ ἐξίσου ἄρπαγες καί ἄπληστοι καπιταλιστές-φαμπρικάντες, ἐργοσιασιάρχες καί τραπεζίτες. Καί αὐτοί ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τήν προστασία τῆς κυβέρνησης: νά ἐπιβάλλονται στά ξένα ἐμπορεύματα μεγάλοι δασμοί, ὥστε νά μποροῦν νά πουλιοῦνται τά ρωσικά ἐμπορεύματα πανάκριβα, νά δίνει τό δημόσιο στά ἐργοστάσια τῶν καπιταλιστῶν ἐπικερδεῖς γι' αὐτούς παραγγελίες κτλ. Τούς χρειάζεται ἡ ἀστυνομία καί ὁ στρατός γιά νά κάνουν τούς ἐργάτες τέτοιους ἀκριβῶς σκλάβους σ' αὐτούς, ὅπως εἶναι οἱ ἀγρότες ἀπέναντι στούς τσιφλικάδες-φεουδάρχεις.

Καταλαβαίνουμε πόσο συγγενεύουν οἱ ὀχτωβριστές μέ τούς μαυροεκατονταρχίτες. Ἄν γίνει στή Δούμα λόγος γιά ἔσοδα καί ἔξοδα τοῦ κράτους, θά φροντίσουν καί οἱ δύο τους μαζί νά πέσει ὅλο τό βάρος τῶν φόρων στούς ἀγρότες, στούς ἐργάτες καί στή φτωχολογιά τῶν πόλεων, ἐνῶ τά ἔσοδα θά πᾶνε

στά χέρια τῶν καπιταλιστῶν, τῶν τσιφλικάδων καί τῶν ἀνώτερων δημόσιων ὑπαλλήλων. Ἐάν γίνει λόγος γιά χορήγηση γῆς στούς ἀγρότες εἴτε γιά τή βελτίωση τῆς κατάστασης τῶν ἐργατῶν, οἱ μαυροεκατονταρχίτες καί οἱ ὀχτωβριστές θά ἐνεργήσουν μονιασμένα, ὥστε νά πουλήσουν πανάκριβα μόνο ἐκεῖνα τά χωράφια πού δέν τοὺς χρειάζονται καί νά ξεγυμνώσουν ἐντελῶς τήν πάμφτωχη ἄλλωστε ἀγροτιά· θά προσπαθοῦν νά δέσουν χειροπόδαρα τοὺς ἐργάτες πού λιώνουν κάτω ἀπό τό βάρος τῆς καπιταλιστικῆς ἐκμετάλλευσης. Καί, φυσικά, καί οἱ μαυροεκατονταρχίτες καί οἱ ὀχτωβριστές θά βάλουν ὅλα τά δυνατά τους γιά νά ὑπάρχει περισσότερη ἀστυνομία καί στρατός γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς «πολύτιμης» ζωῆς καί τῆς «ἱερῆς» ἰδιοκτησίας τους: γιατί φοβοῦνται σάν τή φωτιά τήν ἐπανάσταση, τήν ἰσχυρή ἐπίθεση τῶν ἐργατῶν καί ἀγροτῶν πού κάνουν μεγάλο ἀγῶνα γιά τή λευτεριά καί τή γῆ. *Οἱ ὀχτωβριστές καί οἱ μαυροεκατονταρχίτες μαζί θ' ἀποτελέσουν στήν τρίτη Δούμα τήν τεράστια πλειοψηφία, θά ἔχουν 306 ἀπό τοὺς 439 βουλευτές.* Ὅ,τι θελήσει αὐτή ἡ πλειοψηφία, θά τό κάνει. Εἶναι ἐνάντια στήν ἐπανάσταση ἢ, ὅπως λένε συνήθως, εἶναι ἀντεπαναστατική.

Ὅμως οἱ ὀχτωβριστές μποροῦν νά ἔχουν ζητήματα πάνω στά ὁποῖα νά διαφωνοῦν μέ τήν πλειοψηφία τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν. Οἱ μαυροεκατονταρχίτες φτάνουν πιά στήν ἔσχατη ἀναίδεια. Πιστεύουν πῶς μόνο μέ τήν ἀστυνομική γροθιά, μέ τό κνοῦτο, τό πολυβόλο καί τήν ξιφολόγχη μπορεῖ νά πνιγεῖ κάθε ἐπανάσταση, κάθε πόθος τοῦ λαοῦ γιά φῶς καί ἐλευθερία. Θέλουν, στηριζόμενοι στήν ἀπολυταρχία, νά διαθέτουν κατά τή θέλησή τους καί γιά ὄφελός τους τό δημόσιο πλοῦτο, νά παίρνουν στά χέρια τους ὅλες τίς ἐπικερδεῖς θέσεις, νά διαφεντεύουν τό κράτος ὅπως καί τό τσιφλίκι τους. Οἱ ὀχτωβριστές θυμοῦνται ὅτι μέχρι σήμερα οἱ τσιφλικάδες καί οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι διαφέντευαν ἔτσι, πού ἄφηναν πολύ λίγα στούς καπιταλιστές, ὅλα τά ἔπαιρναν γιά τόν ἑαυτό τους. Δυό σκυλόψαρα — ὁ μαυροεκατονταρχίτης καί ὁ ὀχτωβριστής— τσακώνονται γιά ἓνα παχύ κομμάτι, μαλλώνουν γιά τό ποιός θά πάρει τά περισσότερα. Οἱ ὀχτωβριστές δέν θέλουν νά τά δώσουν ὅλα ἢ ἔστω τό μεγαλύτερο μέρος στούς μαυροεκατονταρχίτες: προχτές ἀκόμη τοὺς ἔχει δώσει ἓνα καλό μάθημα ὁ ἰαπωνικός πόλεμος πού τοὺς ἔδειξε ὅτι οἱ μαυροεκατονταρχίτες διαχειρίζονται τά πράγματα τόσο ἄμυαλα πού προξενοῦν ζημιὰ ἀκόμη καί στόν ἑαυτό τους, καί πολύ περισσότερο στούς

καπιταλιστές και στους εμπόρους. Και γιαυτό οι όχτωβριστές θέλουν να πάρουν στα χέρια τους ένα μέρος της κρατικής εξουσίας, θέλουν να επικυρώσουν ένα σύνταγμα, φυσικά, προς όφελός τους κι' όχι προς όφελος του λαού. Ταυτόχρονα μάλιστα οι όχτωβριστές θέλουν να εξαπατήσουν το λαό με διάφορους νόμους που επιφανειακά θεσπίζουν τάχα μεταρρυθμίσεις, βελτιώσεις στη ζωή του κράτους και του λαού, ενώ στην πραγματικότητα εξυπηρετούν τα συμφέροντα των πλουσίων. Φυσικά, είναι έτοιμοι κι' αυτοί να στηριχτούν σαν τους μαυροεκατονταρχίτες, στο πολυβόλο, στην ξιφολόγχη και στο κνούτο για ν' αντιμετωπίσουν την επανάσταση, συνάμα όμως και για μεγαλύτερη σιγουριά, δεν έχουν αντίρρηση να ριχτεί στάχτη στα μάτια των λαϊκών μαζών με απατηλές μεταρρυθμίσεις.

Για όλα αυτά οι όχτωβριστές χρειάζονται άλλους συμμάχους, όχι τους μαυροεκατονταρχίτες. Είναι αλήθεια πως και σ' αυτά τα ζητήματα ελπίζουν ν' αποσπάσουν μιά μερίδα δεξιών από τους άκρους μαυροεκατονταρχίτες της «Ένωσης του ρωσικού λαού», αυτό όμως δεν αρκεί. Και γι' αυτό τό λόγο υποχρεώνονται ν' αναζητούν άλλους συμμάχους που να είναι κι' αυτοί έχθροί της επανάστασης, αλλά κι' έχθροί των μαυροεκατονταρχιτών, όπαδοί των απατηλών ή άσήμαντων μεταρρυθμίσεων, όπαδοί ενός συντάγματος που να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της μεγάλης, ενμέρει ίσως και της μεσαίας αστικής τάξης.

Τέτοιους συμμάχους μπορούν οι όχτωβριστές εύκολα να βρουν στη Δούμα: είναι οι καντέτοι, τό κόμμα εκείνης της μερίδας των τσιφλικάδων, της μεγάλης και της μεσαίας αστικής τάξης που προσαρμόστηκε πέρα για πέρα στη διαχείριση ενός πραγματικού, καλού καπιταλιστικού νοικοκυριού, όμοιου μ' εκείνο που υπάρχει στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και που βασίζεται επίσης στην εκμετάλλευση, στην καταπίεση των εργατών, των άγροτών και της φτωχολογιάς των πόλεων, όμως σε μιά εκμετάλλευση έξυπνη, ραφιναρισμένη, έντεχνη που ό καθένας με τό πρώτο δεν θά την καταλάβει και δεν θά τή μυριστεί όπως πρέπει. Στο Κόμμα των καντέτων υπάρχουν πολλοί τσιφλικάδες που διευθύνουν ένα πραγματικό καπιταλιστικό νοικοκυριό, υπάρχουν επίσης φαμπρικάντες και τραπεζίτες, υπάρχουν πολλοί δικηγόροι, καθηγητές και δόκτορες με γερό εισόδημα που τό παίρνουν από τους πλούσιους. Είναι αλήθεια ότι στο πρόγραμμά τους οι καντέτοι έδωσαν μεγάλες

ὑποσχέσεις στό λαό: καί καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα, καί ὅλες τίς ἐλευθερίες, καί ὀκτάωρη ἐργάσιμη μέρα, καί γῆ στούς ἀγρότες. Ὅμως ὅλα αὐτά ἔγιναν μόνο καί μόνο γιά νά προσελκύσουν τίς λαϊκές μάζες, ἐνῶ στήν πραγματικότητα καί στίς πρῶτες δύο Δοῦμες δέν εἶχαν προτείνει ἀνοιχτά τό καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα. Οἱ νόμοι γιά ἐλευθερίες πού πρότειναν, ἀπόβλεπαν στήν πραγματικότητα νά δοθεῖ ὅσο τό δυνατό λιγότερη ἐλευθερία στό λαό. Στή θέση τοῦ ὀκτάωρου πρότειναν στή δεύτερη Δούμα τό δεκάωρο. Ὅσο γιά τή γῆ ἦταν ἔτοιμοι νά δόσουν στούς ἀγρότες μόνο τή γῆ πού δέν χρειάζεται γιά τό καπιταλιστικό νοικοκυριό, καί μάλιστα μέ ἐξαγορά καί σέ ἔκταση τόση, ὥστε καί νά τήν ἔπαιρναν οἱ ἀγρότες, θά ἦταν ἀναγκασμένοι νά δουλεύουν μισθωτοί στά γειτονικά τσιφλικάδικα κτήματα. Ὅλα αὐτά ἦταν μιά πονηρή ἀπάτη πού δέν ἔπιασε καθόλου στούς ἐργάτες κι' ἐλάχιστα παράσυρε τούς ἀγρότες· μόνο ἡ φτωχολογιά τῶν πόλεων πίστεψε ἐνμέρει τούς καντέτους. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ διαλύθηκαν οἱ δύο Δοῦμες, οἱ καντέτοι ἠσύχασαν ἐντελῶς κι' ἄρχισαν νά καλοπιάνουν τούς ὀχτωβριστές: δήλωσαν ὅτι θεωροῦν τούς ἐπαναστάτες καί ἰδιαίτερα τούς σοσιαλδημοκράτες ἐχθρούς τους, δήλωσαν ὅτι πιστεύουν στήν συνταγματικότητα τῶν ὀχτωβριστῶν, ψήφισαν ὑπέρ τοῦ ὀχτωβριστῆ στήν ἐκλογή τοῦ προέδρου τῆς Δούμας. Ἡ συναλλαγή εἶναι ἔτοιμη. Εἶναι ἀλήθεια πώς ὁ ὑπουργός Στολίπιν δέν θέλει, καθῶς φαίνεται, σταθερή συναλλαγή, θέλει νά ἔχει τούς καντέτους στριμωγμένους καί μ' αὐτή τήν ἔννοια ἐπηρεάζει τούς ὀχτωβριστές, ὅμως στήν πράξη θά συγκροτηθεῖ ἔτσι ἢ ἀλλιῶς μιά δεύτερη πλειοψηφία στή Δούμα, ἀπό ὀχτωβριστές καί καντέτους. Οἱ δύο μαζί εἶναι 212 ἄτομα, λίγο λιγότεροι ἀπό τούς μισούς, ὅμως θά τούς ὑποστηρίξουν καί οἱ 8 ἀκομματικοί, κι' ἔτσι θά σχηματιστεῖ πλειοψηφία· ἀλλά καί ἀπό τούς δεξιούς μερικοί μποροῦν παρ' ὅλα αὐτά νά ψηφίζουν πάνω σέ ὀρισμένα ζητήματα μαζί μέ τούς ὀχτωβριστές καί τούς καντέτους. Φυσικά, κι' αὐτή ἡ δεύτερη πλειοψηφία θά εἶναι ἀντεπαναστατική, θά πολεμάει τήν ἐπανάσταση, μέ τή διαφορά ὅτι θά καμουφλάρεται μέ μηδαμινές ἢ ἄχρηστες γιά τό λαό μεταρρυθμίσεις.

Μποροῦν ἄραγε οἱ δύο αὐτές πλειοψηφίες στήν τρίτη Δούμα νά νικήσουν τήν ἐπανάσταση;

Ἡ μεγάλη ρωσική ἐπανάσταση δέν μπορεῖ νά σταματήσει, ἐφόσον οἱ ἀγρότες δέν ἀποκτήσουν γῆ σέ ἔκταση κάπως ἐπαρκή καί ἐφόσον οἱ λαϊκές μάζες δέν ἀποκτήσουν τή βασική

ἐπιροή στή διακυβέρνηση τοῦ κράτους. Μποροῦν νά τά δόσουν ὅλα αὐτά οἱ δύο πλειοψηφίες τῆς Δούμας; Εἶναι ἀστεῖο καί νά βάλει κανεῖς ἓνα τέτοιο ἐρώτημα: μήπως θά δόσουν οἱ φεουδάρχες-τσιφλικάδες καί οἱ καπιταλιστές-καρχαρίες τή γῆ στούς ἀγρότες καί θά παραχωρήσουν τή βασική ἐξουσία στό λαό; "Οχι! θά πετάξουν ἓνα κόκαλο στόν πεινασμένο ἀγρότη, ἀφοῦ τόν ξεγυμνώσουν ἐντελῶς· θά βοηθήσουν μόνο τούς κουλάκους καί τούς λαογδάρτες νά καλοβολευτοῦν καί θά πάρουν ὅλη τήν ἐξουσία γιά τόν ἑαυτό τους, ἀφήνοντας τό λαό στήν καταπίεση καί στήν ὑποταγή.

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νά κάνουν τό πᾶν γιά νά συνεχίσουν τό μεγάλο ἔργο τοῦ λαοῦ, τήν ἐπανάσταση, τόν ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία καί τή γῆ.

Ἡ κυβέρνηση πού στέκει πίσω ἀπ' τούς ὀχτωβριστές καί οἱ καντέτοι θέλουν νά παίξουν στή Δούμα ἓνα διπλό παιχνίδι. Ἡ κυβέρνηση, δυναμώνοντας τίς διώξεις, προσπαθώντας νά δαμάσει τή Ρωσία μέ τήν ξιφολόγη, τήν κρεμάλα, τίς φυλακές, τίς ἐξορίες, θέλει νά παραστήσει τόν ἑαυτό της ὀπαδό τῶν μεταρρυθμίσεων. Οἱ καντέτοι, ἀγκαλιασμένοι στήν πράξη μέ τούς ὀχτωβριστές, προσπαθοῦν νά δείξουν ὅτι εἶναι οἱ πραγματικοί ὑπερασπιστές τῆς ἐλευθερίας. Καί οἱ πρῶτοι καί οἱ δεύτεροι θέλουν νά ἐξαπατήσουν τό λαό καί νά στραγγαλίσουν τήν ἐπανάσταση.

Αὐτό ὅμως δέν θά γίνει! Οἱ σοσιαλδημοκράτες, συνεπεῖς καί πιστοί ἀγωνιστές γιά τήν παλλαϊκή ἀπελευθέρωση, θά βγάλουν τή μάσκα ἀπό τούς ὑποκριτές καί τούς ἀπατεῶνες. Μέσα στή Δούμα, ὅπως κι' ἔξω ἀπ' τή Δούμα, θά ξεσκεπάσουν τίς βιαιοπραγίες τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν τσιφλικάδων καί τῆς κυβέρνησης καί τίς καντέτικες ἀπάτες. Θά καταλάβουν, πρέπει νά καταλάβουν, ὅτι τώρα ὄχι μόνο χρειάζεται νά διεξάγουν ἀμείλικτο ἀγώνα ἐνάντια στήν κυβέρνηση, ἀλλά καί ὅτι δέν ἐπιτρέπεται νά ὑποστηρίζουν τούς καντέτους οὔτε ἄμεσα οὔτε ἔμμεσα.

Καί πρὶν ἀπ' ὅλα καί πιο βροντερά ἀπό κάθε ἄλλη φορά πρέπει ν' ἀκουστεῖ φοβερή ἢ ἀποκαλυπτική φωνή τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἐνάντια στό στυγερό τσαρικό ἔγκλημα πού ἔγινε στίς 3 τοῦ Ἰούνη 1907. "Ἄς ἐξηγήσουν στό λαό οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ προλεταριάτου στή Δούμα ὅτι ἡ τρίτη Δούμα δέν μπορεῖ νά ἐξυπηρετεῖ τά συμφέροντά του, δέν μπορεῖ νά ἱκανοποιήσει τίς διεκδικήσεις του καί ὅτι αὐτό μπορεῖ νά τό κάνει μόνο μιά κυρίαρχη Συντακτική συνέλευση πού θά

ἐκλεγεῖ μέ καθολική, ἄμεση, ἴση καί μυστική ψηφοφορία.

Ἡ κυβέρνηση θά προτείνει νέους νόμους. Τό ἴδιο θά κάνουν οἱ ὀχτωβριστές, οἱ καντέτοι, οἱ μαυροεκατονταρχίτες. Σ' ὅλους αὐτούς τούς νόμους θά ὑπάρχει ἡ ξετσιπωτή ἀπάτη σέ βάρος τοῦ λαοῦ, θά ὑπάρχει ἡ ὠμή παραβίαση τῶν δικαιωμάτων καί τῶν συμφερόντων του, ὁ χλευασμός τῶν διεκδικήσεών του, ἡ ἐξύβριση τοῦ αἵματος πού ἔχυσε ὁ λαός στόν ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία. Ὅλοι αὐτοί οἱ νόμοι θά προστατεύουν τά συμφέροντα τῶν τσιφλικάδων καί τῶν καπιταλιστῶν. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς τούς νόμους θ' ἀποτελεῖ ἓνα καινούργιο κρίκο στίς ἀλυσίδες τῆς σκλαβιάς πού ἐτοιμάζουν οἱ δυνάστες καί τά παράσιτα γιά τούς ἐργάτες, τούς ἀγρότες καί τή φτωχολογιά τῆς πόλης. Αὐτό δέν θά τό καταλάβουν ὅλοι ἀμέσως. Μά οἱ σοσιαλδημοκράτες τό ξέρουν καί τό καταλαβαίνουν καί γιαυτό θά τό ξεσκεπάσουν θαρραλέα μπροστά στόν ἐξαπατημένο λαό. Πρέπει παράλληλα νά στρέφουν ιδιαίτερα τήν προσοχή τους στούς νόμους πού ἀφοροῦν τίς πιό ἐπιτακτικές ἀνάγκες τοῦ λαοῦ, τούς νόμους γιά τή γῆ, τούς νόμους γιά τούς ἐργάτες, τούς νόμους γιά τά κρατικά ἔξοδα καί ἔσοδα. Οἱ σοσιαλδημοκράτες, ξεσκεπάζοντας τή βία καί τήν ἀπάτη τῶν φεουδαρχῶν καί τῶν καπιταλιστῶν, εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἐξηγοῦν σ' ὅλο τό λαό τίς διεκδικήσεις τους: πλήρη λαοκρατία (λαϊκή δημοκρατία), ἀπεριόριστη ἐλευθερία καί ἰσότητα, ὀκτάωρη ἐργάσιμη μέρα καί βελτίωση τῶν συνθηκῶν δουλιᾶς τῶν ἐργατῶν, δήμευση τῶν μεγάλων τσιφλικιῶν καί παράδοση τῆς γῆς στούς ἀγρότες. Πρέπει νά ὑποδείχνουν καί τό μεγάλο σκοπό πού βάζει μπροστά του τό προλεταριάτο ὅλων τῶν χωρῶν: τό σοσιαλισμό, τήν πλήρη ἐξάλειψη τῆς μισθωτῆς σκλαβιάς.

Πλάϊ στούς σοσιαλδημοκράτες ὑπάρχει στή Δούμα μιά μικρή ὀμαδούλα ἀριστερῶν, κυρίως τρουντοβίκων. Οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νά τούς καλοῦν νά ἔρθουν μαζί τους. Αὐτό ιδιαίτερα εἶναι ἀπαραίτητο, ὅταν θά χρειαστεῖ νά ὑποβάλουν ἐπερωτήσεις στήν κυβέρνηση πού ὀργιάζει στή Ρωσία σάν ἄγριο θηρίο. Τά μαντρόσκυλα τοῦ τσαρισμοῦ, οἱ ἀστυνομικοί, οἱ χωροφύλακες, μά καί οἱ ἀνώτερες ἀρχές, δηλαδή οἱ ὑπουργοί καί οἱ διοικητές κυβερνεῖων, καταφεύγουν κάθε μέρα σέ μιά σειρά πράξεις ὠμῆς βίας καί παρανομίας. Αὐτοί πρέπει ἀπαραίτητα νά ξεσκεπάζονται καί νά στιγματίζονται. Κι' αὐτό πρέπει νά τό κάνουν οἱ σοσιαλδημοκράτες. Γιά μιά ἐπερώτηση ὅμως ἀπαιτεῖται ὑπογραφή 30 μελῶν τῆς Δούμας, ἐνῶ εἶναι ζήτημα

ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν σοσιαλδημοκρατῶν θά ξεπεράσει τοὺς δεκαοκτώ. Μαζί μέ τοὺς ἄλλους ἀριστεροὺς εἶναι 32. Οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νά συντάξουν τήν ἐπερώτηση καί νά καλέσουν τοὺς ἀριστεροὺς νά προσχωρήσουν σ' αὐτούς. Ἐάν οἱ ἀριστεροὶ πονᾶνε πραγματικά γιά τή μεγάλη ὑπόθεση τῆς ἐλευθερίας, πρέπει νά προσχωρήσουν. Καί τότε θά καταφερθεῖ στήν κυβέρνηση ἕνα βαρὺ κτύπημα, σάν κι' ἐκεῖνα τὰ κτυπήματα πού τῆς κατάφερνε μέ τίς ἐπερωτήσεις της ἢ σοσιαλδημοκρατία στή δεύτερη Δούμα.

Αὐτά εἶναι τὰ βασικά καθήκοντα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στήν τρίτη Κρατική δούμα. Δύσκολο ἔργο περιμένει ἐκεῖ τοὺς συντρόφους μας. Ἐκεῖ θά βρίσκονται ἀνάμεσα σέ φαρμακεροὺς καί ἀδιάλλακτους ἐχθροὺς. Θά προσπαθοῦν νά τοὺς βουλώνουν τό στόμα, θά τοὺς περιλούζουν μέ βρισιές, θά τοὺς διώχνουν ἴσως ἀπό τή Δούμα, θά τοὺς περνοῦν ἀπό δίκες, θά τοὺς ρίχνουν στίς φυλακές, θά τοὺς ἐξορίζουν. Πρέπει νά εἶναι σταθεροί, παρ' ὅλους τοὺς κατατρεγμούς πρέπει νά κρατοῦν ψηλά τήν κόκκινη σημαία τοῦ προλεταριάτου, νά μείνουν ὡς τό τέλος πιστοί στήν ὑπόθεση τῆς μεγάλης πάλης γιά τήν παλλαϊκή ἀπελευθέρωση. Ἀλλά καί ὅλοι ἐμεῖς, σύντροφοι ἐργάτες, πρέπει ὁμόθυμα καί ἀπό κοινοῦ νά τοὺς ὑποστηρίζουμε, πρέπει ν' ἀφουγκραζόμαστε μέ μεγάλη προσοχή τήν κάθε λέξη τους, ν' ἀπαντᾶμε σ' αὐτή, νά συζητᾶμε τίς πράξεις τους σέ συλλαλητήρια καί σέ συνελεύσεις, νά ἐνισχύουμε μέ τή συμπάθεια καί τήν ἐπιδοκιμασία μας κάθε σωστή τους ἐνέργεια, νά τοὺς βοηθᾶμε μέ ὅλα τὰ μέσα καί μέ ὅλες τίς δυνάμεις μας στήν πάλη τους γιά τήν ὑπόθεση τῆς ἐπανάστασης. Ἐάν εἶναι ἑνωμένη ἡ ἐργατική τάξη στήν ὑποστήριξη τῶν ἀντιπροσώπων της κι' ἄς ἐδραιώσῃ ἔτσι τήν ἐνότητά της πού εἶναι ἀπαραίτητη γιά τό μεγάλο της ἀγῶνα, γιά τήν ὥρα πού «θά δοθεῖ ἡ τελευταία, ἡ ἀποφασιστική μάχη».

«Βπεριόντ», ἀρ. φύλ. 18,
Νοέμβρης τοῦ 1907

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ»

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΜΠΡΟΣΟΥΡΑ ΤΟΥ ΒΟ·Ι·ΝΟΦ
(Α. Β. ΛΟΥΝΑΤΣΑΡΣΚΙ) ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ⁷⁷

Ἡ ἐργασία τοῦ σ. Βόϊνοφ γιά τή στάση τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τοῦ προλεταριάτου ἀπέναντι στά συνδικάτα μπορεῖ νά προκαλέσει πολλές παρερμηνεῖες. Αὐτό προέρχεται ἀπό δύο λόγους: πρῶτο, παρασυρμένος ὁ συγγραφέας ἀπό τόν ἀγῶνα ἐνάντια στή στενή καί λαθεμένη κατανόηση τοῦ μαρξισμοῦ, ἐνάντια στήν ἀπροθυμία νά παρθοῦν ὑπόψη οἱ νέες ἀπαιτήσεις τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί νά ἐξεταστεῖ πλατύτερα καί βαθύτερα τό ζήτημα, συχνά ἐκφράζεται πολύ γενικά. Ἐπιτίθεται ἐνάντια στούς ὀρθόδοξους, εἶναι ἀλήθεια στούς ὀρθόδοξους σέ εἰσαγωγικά, δηλ. ἐνάντια στούς ψευτορθόδοξους ἢ ἐνάντια στή γερμανική σοσιαλδημοκρατία γενικά, ἐκεῖ ὅπου οἱ ἐπιθέσεις του στήν οὐσία ἀφοροῦν μόνο τοὺς ἐκχυδαῖστες τῆς ὀρθοδοξίας, ἀφοροῦν μόνο τήν ὀπορτουνιστική πτέρυγα τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Δεύτερο, ὁ συγγραφέας, ἐνῶ γράφει γιά τό ρωσικό κοινό, στήν τοποθέτηση πάνω σέ ρωσικό ἔδαφος τῶν ζητημάτων πού ἐξετάζει πολύ λίγο παίρνει ὑπόψη του τίς διάφορες πολιτικές ἀποχρώσεις. Ἡ ἀποψη τοῦ σ. Βόϊνοφ ἀπέχει πάρα πολύ ἀπό τίς ἀπόψεις τῶν ρώσων συνδικαλιστῶν, τῶν μενσεβίκων καί τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Ἐνας ὅμως ἀπρόσεκτος ἢ ὄχι εὐσυνείδητος ἀναγνώστης μπορεῖ νά πιστεῖ εὐκόλα ἀπό ὀρισμένες χωριστές φράσεις ἢ σκέψεις τοῦ Βόϊνοφ, ἐκμεταλλευόμενος τό γεγονός ὅτι ὁ συγγραφέας εἶχε ἄμεσα ὑπόψη του κυρίως τοὺς γάλλους καί τοὺς ἰταλοὺς, χωρίς νά βάζει γιά σκοπό του νά διαχωρίσει τή θέση του ἀπό τοὺς κάθε λογῆς ρώσους μπερδεψιάρηδες.

Σάν παράδειγμα ἀνθρώπων πού μπερδεύουν τά πάντα, θ' ἀναφέρουμε λογουχάρη τοὺς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. Στό 5ο φύλλο τῆς ἐφημερίδας «Ζνάμια Τρουντά» δηλώνουν μέ τή συνηθισμένη τους αὐθάδεια: «ἡ σοσιαλιστική Διεθνῆς ἐνέκρινε τήν ἀποψη γιά τό συνδικαλιστικό κίνημα πού ἐφαρμό-

ζαμε πάντα (!) ἑμεῖς (!)». Ἐς πάρουμε τή συλλογή «Σμπόρνικ στατέϊ», τεύχ. 1 (1907), ἐκδοτικό «Νάσα Μίσλ». Ὁ κ. Βίκτωρ Τσερνόφ βρίζει τόν Κάουτσκι, ἀποσιωπώντας καί τήν ἀπόφαση τοῦ Μανχάϊμ καί τόν ἀγώνα τοῦ Κάουτσκι ἐνάντια στούς ὀπορτουμιστές ὀπαδούς τῆς οὐδετερότητας! Τό ἄρθρο τοῦ Κάουτσκι, πού ἐναντίον του ἐφορμᾷ ὁ ἐσερικός καβαλλάρης μας, γράφτηκε τίς παραμονές τοῦ Μανχάϊμ⁷⁸. Στό Μανχάϊμ ὁ Κάουτσκι πάλεψε κατά τῶν ὀπαδῶν τῆς «οὐδετερότητας». Ἡ ἀπόφαση τοῦ Μανχάϊμ «ἀνοίγει σημαντικό ρῆγμα στήν πολιτική τῆς οὐδετερότητας τῶν συνδικάτων» (ἐκφραση τοῦ Κάουτσκι στό ἄρθρο γιά τό συνέδριο τοῦ Μανχάϊμ, στό «Neue Zeit»⁷⁹, τῆς 6 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1906). Καί νά, πού τό 1907 παρουσιάζεται ἕνας κριτικός ὁ ὁποῖος παριστάνει τόν ἐπαναστάτη, ὀνομάζοντας τόν Κάουτσκι «μεγάλο δογματιστή καί ἱεροξεταστή τοῦ μαρξισμοῦ», καί κατηγορώντας τον — σέ ἀπόλυτη ὁμοφωνία μέ τούς ὀπορτουμιστές ὀπαδούς τῆς οὐδετερότητας! — ὅτι μειώνει σκόπιμα τό ρόλο τῶν συνδικάτων καί ὅτι ἐπιδιώκει «νά ὑποτάξει» τά συνδικάτα στό κόμμα κτλ. Ἐν σ' αὐτά προσθέσουμε ὅτι οἱ ἐσέροι ἦταν πάντα ὑπέρ τῆς ἀκομματικότητας τῶν συνδικάτων, ὅτι ἀκόμη στό φύλλο ἀρ. 2 τῆς «Ζνάμια Τρουντά» (12 τοῦ Ἰούλη 1907) καί στό κύριο ἄρθρο διαβάζουμε: «ἡ κομματική προπαγάνδα ἔχει θέση ἔξω ἀπό τά συνδικάτα», τότε θά ἔχουμε μπροστά μας ὀλοκληρωμένη τή φυσιογνωμία τοῦ ἐπαναστατισμοῦ τῶν ἐσέρων.

Ὅταν ὁ Κάουτσκι ἀγωνιζόταν ἐνάντια στήν ὀπορτουμιστική οὐδετερότητα καί ἀνάπτυσσε παραπέρα καί βαθύτερα τή θεωρία τοῦ μαρξισμοῦ, σπρώχνοντας πρὸς τ' ἀριστερά τά συνδικάτα, οἱ κύριοι αὐτοί τόν κατακεραύνωναν, ἐπαναλαμβάνοντας τά λόγια τῶν ὀπορτουμιστῶν καί συνεχίζοντας νά ὑπερασπίζουν στά κρυφά τήν ἀκομματικότητα τῶν συνδικάτων. Καί ὅταν ὁ ἴδιος πάλι ὁ Κάουτσκι ἔσπρωχνε ἀκόμη περισσότερο πρὸς τ' ἀριστερά τά συνδικάτα, διορθώνοντας στή Στουτγάρδη τήν ἀπόφαση τοῦ Μπέερ καί ὑπογραμμίζοντας στήν ἀπόφαση αὐτή τά σοσιαλιστικά καθήκοντα τῶν τρέϊντ-γιούνιον, οἱ κύριοι σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες φώναζαν: ἡ σοσιαλιστική Διεθνὴς ἐνέκρινε τήν ἄποψή μας!

Καί τώρα μπαίνει τό ἐρώτημα: ταιριάζει ἄραγε σέ μέλη τῆς σοσιαλιστικῆς Διεθνοῦς νά ἐφαρμόζουν τέτοιες μεθόδους; Καί δέν δείχνει ἡ κριτική αὐτή ἔλλειψη ἀρχῶν καί αὐθάδεια;

Δεῖγμα αὐθάδειας μέσα στούς σοσιαλδημοκράτες εἶναι καί ἡ στάση τοῦ πρῶην ἐπαναστάτη Πλεχάνοφ πού γι' αὐτόν τρέ-

φουν βαθύ σεβασμό οί φιλελεύθεροι. Στόν πρόλογο τῆς μπροσούρας «Ἐμεῖς κι' αὐτοί» ὁ Πλεχάνοφ δηλώνει μέ ἀσύγκριτη καί ἀπαράμιλλη αὐτοϊκανοποίηση τά ἐξῆς: ἡ ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης (γιά τά συνδικάτα) μέ τήν τροποποίησή μου στερεῖ τήν ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου ἀπό κάθε σημασία (τοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ τοῦ Λονδίνου). Πολλοί ἀναγνώστες πού θά διαβάσουν τή δήλωση αὐτή τοῦ ὑπέροχού μας Νάρκισσου, θά πιστέψουν ἴσως ὅτι ὁ ἀγώνας στή Στουτγάρδη στράφηκε εἰδικά γύρω ἀπ' τήν τροποποίηση τοῦ Πλεχάνοφ καί ὅτι γενικά ἡ τροποποίηση αὐτή εἶχε μιά κάπως σοβαρή σημασία.

Στήν πραγματικότητα ὅμως ἡ τροποποίηση αὐτή («πρέπει πάντα νά ἔχουμε ὑπόψη μας τήν ἐνότητα τῆς οἰκονομικῆς πάλης») δέν εἶχε καμιά σοβαρή σημασία, δέν εἶχε μάλιστα καμιά σχέση μέ τήν οὐσία τῶν ἐπίμαχων ζητημάτων πού συζητήθηκαν στή Στουτγάρδη, μέ τήν οὐσία τῶν διαφωνιῶν μέσα στό διεθνή σοσιαλισμό.

Στήν πραγματικότητα οί ἐνθουσιασμοί τοῦ Πλεχάνοφ σχετικά μέ τήν τροποποίησή «του» ἔχουν πολύ εὐτελές νόημα: νά ἐξαπατήσει τούς ἀναγνώστες ἀποσπώντας τήν προσοχή τους μακριά ἀπό τά πραγματικά ἐπίμαχα ζητήματα τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος καί νά συγκαλύψει τήν ἥττα τῆς ιδέας τῆς οὐδετερότητας στή Στουτγάρδη.

Τό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης τοῦ ΣΔΕΚΡ (1906), ὅπου νίκησαν οί μενσεβίκοι, ἀποδέχτηκε τήν ἄποψη τῆς οὐδετερότητας τῶν συνδικάτων. Τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου τοῦ ΣΔΕΚΡ πῆρε ἄλλη θέση, διακήρυξε δηλαδή ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἐπιδιώξουμε τήν κομματικότητα τῶν συνδικάτων. Τό διεθνές συνέδριο τῆς Στουτγάρδης πῆρε ἀπόφαση πού «βάζει μιά γιά πάντα τέρμα στήν οὐδετερότητα», ὅπως ἐκφράστηκε πολύ σωστά ὁ Κ. Κάουτσκι*. Στήν ἐπιτροπή τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης ὁ Πλεχάνοφ πῆγε γιά νά ὑπερασπίσει τήν οὐδετερότητα, ὅπως τό ἀφηγεῖται μέ λεπτομέρειες ὁ Βοϊνοφ. Καί ἡ Κλάρα Τσέτκιν, στό ὄργανο τοῦ γυναικείου ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Γερμανίας «Die Gleichheit», γράφει ὅτι «ὁ Πλεχάνοφ προσπάθησε μέ ἀρκετά ἀποτυχημένα ἐπιχειρήματα νά δικαιολογήσει κάποιο

* «Worwärts», 1907, ἀρ. φύλ. 209, Beilage, ἐκθεση τοῦ Κάουτσκι στούς ἐργάτες τῆς Λειψίας σχετικά μέ τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης. Βλ. «Ἡμερολόγιο γιά ὅλους» τοῦ 1908, ἔκδ. »Ζερνό», σελ. 173, τό ἄρθρο μου γιά τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης (Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 88. Ἡ Σύντ.).

περιορισμό αὐτῆς τῆς ἀρχῆς»* (δηλ. τῆς ἀρχῆς γιά τή στενότητη προσέγγιση τῶν συνδικάτων μέ τό κόμμα).

Κι' ἔτσι, ἡ ἀρχή τῆς οὐδετερότητας πού ὑποστήριζε ὁ Πλεχάνοφ χρεωκόπησε. Τά ἐπιχειρήματά του χαρακτηρίστηκαν ἀπό τούς γερμανούς ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες «ἀποτυχημένα». Καί ὁ ἴδιος, καμαρώνοντας μέ τόν ἑαυτό του, δηλώνει: ἀποδέχτηκαν τήν τροποποίησή «μου», ἡ ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου χάνει τή σημασία της!..

Ναί, ναί, παρ' ὅλα αὐτά ἡ αὐθάδεια ἀ λά Νοζντριόφ, τοῦ σοσιαλιστῆ πού τόν σέβονται οἱ φιλελεύθεροι, δέν χάνει, φαίνεται, καθόλου τή σημασία της.

Ὁ σύντροφος Βόϊνοφ, κατά τή γνώμη μου, δέν ἔχει δίκιο, ὅταν λέει ὅτι οἱ γερμανοί ὀρθόδοξοι θεωροῦν τήν ἰδέα τῆς ἐφόδου ἐπιζήμια καί ὅτι ἡ ὀρθοδοξία «πήγαινε νά πάρει ὅλο τό πνεῦμα τοῦ νέου οἰκονομισμού». Γιά τόν Κάουτσκι δέν μποροῦμε νά ποῦμε ἕνα τέτοιο πράγμα καί ὁ ἴδιος ἀκόμη ὁ σύντρ. Βόϊνοφ παραδέχεται πώς οἱ ἀπόψεις τοῦ Κάουτσκι εἶναι σωστές. Ὁ ἴδιος ὁ σύντρ. Βόϊνοφ, κακίζοντας τούς γερμανούς, γιατί «πολύ λίγο μιλοῦσαν γιά τό ρόλο τῶν συνδικάτων σάν ὀργανωτῶν τῆς σοσιαλιστικῆς παραγωγῆς», ὑπενθυμίζει σ' ἕνα ἄλλο μέρος τή γνώμη τοῦ Λῆμπκνεχτ — πατέρα πού ἀναγνώρισε αὐτό τό ρόλο μέ τίς πιό παραστατικές ἐκφράσεις. Ἄδικο ἐπίσης πίστεψε ὁ σ. Βόϊνοφ τόν Πλεχάνοφ ὅτι ὁ Μπέμπελ στό χαιρετιστήριο λόγο του σκόπιμα ἀποσιώπησε τή ρωσική ἐπανάσταση, ὅτι ὁ Μπέμπελ τάχα δέν θέλει νά μιλάει γιά τή Ρωσία. Τά λόγια αὐτά τοῦ Πλεχάνοφ ἦταν στήν πραγματικότητα χοντροκομμένο ἀστεῖο ἑνός σοσιαλιστῆ πού γι' αὐτόν τρέφουν βαθύ σεβασμό οἱ φιλελεύθεροι, καί δέν πρέπει οὔτε γιά μιά στιγμή νά τά πάρει κανείς στά σοβαρά, οὔτε θά ἔπρεπε νά παραδεχτεῖ κανείς ὅτι στά λόγια του αὐτά ὑπάρχει ἔστω καί δόση ἀλήθειας. Ἀπό τήν πλευρά μου, μπορῶ νά βεβαιώσω ὅτι τήν ὥρα πού μιλοῦσε ὁ Μπέμπελ, ὁ Βάν Κόλ πού καθόταν πλάϊ μου στό γραφεῖο καί πού ἐκπροσωποῦσε τή δεξιά πτέρυγα τῶν σοσιαλιστῶν, πρόσεχε ἀκριβῶς ἄν ὁ Μπέμπελ θ' ἀναφέρει τή Ρωσία. Καί μόλις ὁ Μπέμπελ τέλειω-

* Βλ. τό ἴδιο «Ἡμερολόγιο γιά ὅλους», σελ. 173, καθώς καί τή συλλογή «Ζαρνίτσι» (Πετρούπολη, 1907), ὅπου μεταφράστηκε ὀλόκληρο αὐτό τό ἄρθρο ἀπό τό «Die Gleichheit».

σε, ὁ Βάν Κόλ μέ κοίταξε μέ ἔκπληξη. Δέν ἀμφέβαλλε, (ὅπως δέν ἀμφέβαλλε καί κανένα σοβαρό μέλος τοῦ συνεδρίου), ὅτι ὁ Μπέμπελ *τυχαῖα* ξέχασε ν' ἀναφέρει τή Ρωσία. Παραλείψεις κάνουν καί οἱ πιά καλύτεροι καί ἔμπειροι ὁμιλητές. Καί δέν εἶναι καθόλου σωστό, κατά τή γνώμη μου, πού ὁ Βόϊνοφ ὀνομάζει τή λησμοσύνη τοῦ γέρο-Μπέμπελ «χαρακτηριστική». Ἐπίσης δέν εἶναι καθόλου σωστό νά λέμε γενικά ὅτι «σήμερα» ὁ Μπέμπελ εἶναι ὀπορτουνιστής. Δέν ἔχουμε στοιχεῖα γιά νά κάνουμε μιά τέτοια γενίκευση.

Γιά νά μή δημιουργηθοῦν ὅμως παρεξηγήσεις, θέλω νά προσθέσω ὅτι, ὅποιος θά ἐπιχειροῦσε νά ἐκμεταλλεῦται τίς φράσεις αὐτές τοῦ σ. Βόϊνοφ ἐνάντια στούς ἐπαναστάτες γερμανούς σοσιαλδημοκράτες, θά παρατραβοῦσε καί κακόβουλα ὀρισμένες ξεχωριστές λέξεις του. Ὁ σ. Βόϊνοφ ἀπόδειξε ἀρκετὰ καλά μέ *ὀλόκληρη* τήν μπροσούρα του ὅτι εἶναι μέ τό μέρος τῶν γερμανῶν ἐπαναστατῶν μαρξιστῶν (σάν τόν Κάουτσκι) καί ὅτι δουλεύει *μαζί τους* γιά νά ἐξαλείψει τίς παλιές προλήψεις, τά ὀπορτουνιστικά καλούπια καί τή μυωπική αὐτοϊκανοποίηση. Νά γιατί στή Στουτγάρδη ἤμουν ἀλληλέγγυος σ' ὅλα τά οὐσιαστικά σημεῖα μέ τόν σ. Βόϊνοφ καί εἶμαι καί τώρα μαζί του σχετικά μ' ὅλο τό χαρακτήρα τῆς ἐπαναστατικῆς κριτικῆς του. Ἔχει χίλιες φορές δίκιο ὁ σ. Βόϊνοφ ὅταν λέει ὅτι πρέπει σήμερα νά διδασκόμαστε ὄχι μόνο ἀπό τή θετική πείρα τῶν γερμανῶν, ἀλλά καί ἀπό τήν *ἀρνητική* πείρα τῶν γερμανῶν. Μόνο ἄνθρωποι ἀγράμματοι, πού δέν ἔμαθαν ὡς τά τώρα τίποτε ἀπό τούς γερμανούς καί γιαυτό δέν ξέρουν οὔτε τήν ἀλφάβητα, μποροῦν νά βγάλουν ἀπό δῶ τό συμπέρασμα πώς ὑπάρχουν «διαφωνίες» μέσα στούς ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες. Τά λάθη τῶν γερμανῶν ἡγετῶν πρέπει νά τά κατακρίνουμε ἀνοιχτά καί χωρίς φόβο, ἄν θέλουμε νά εἴμαστε πιστοί στό πνεῦμα τοῦ Μάρξ καί νά βοηθήσουμε τούς ρώσους σοσιαλιστές νά σταθοῦν στό ὕψος τῶν σημερινῶν καθηκόντων τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ὁ Μπέμπελ ἔκανε χωρίς ἀμφιβολία λάθος στό "Εσσεν, ὅταν ὑποστήριξε τόν Νόσκε, ὅταν ἐπέμεινε νά γίνει χωρισμός ἀνάμεσα στόν ἀμυντικό καί στόν ἐπιθετικό πόλεμο, ὅταν ἐπιτέθηκε ἐνάντια στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο καταπολεμοῦσαν οἱ «ριζοσπάστες» τόν Βάν - Κόλ, ὅταν (μαζί μέ τόν Ζίνγκερ) δέν παραδεχόταν πώς ἦταν ἀποτυχημένη καί λαθεμένη ἡ τακτική τῆς γερμανικῆς ἀντιπροσωπείας στή Στουτγάρδη. Αὐτά τά λάθη δέν πρέπει νά τά κρύβουμε, ἀλλά νά τονίζουμε στό παράδειγμα αὐτῶν τῶν λαθῶν ὅτι οἱ ρῶσοι σοσιαλ-

δημοκράτες πρέπει νά μάθουν νά τ' ἀποφεύγουν καί ὅτι πρέπει νά εἶναι σέ θέση νά ἱκανοποιοῦν τίς πιό αὐστηρές ἀπαιτήσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ. Κι' ἄς μή χαιρεκακοῦν οἱ ρῶσοι ἀναρχοσυνδικαλιστές, οἱ φιλελεύθεροι καί οἱ ἐσέροι ἀπ' ἀφορμή τήν κριτική πού γίνεται στόν Μπέμπελ. Στούς κυρίους αὐτούς λέμε: Οἱ ἀετοί τυχαίνει νά κατεβοῦν πιό χαμηλά καί ἀπό τίς κότες, οἱ κότες ὅμως ποτέ δέν μποροῦν νά φτάσουν στά ὕψη τῶν ἀετῶν!

Πάνω ἀπό δύο χρόνια πρὶν ὁ κ. Στροῦβε πού ὑπεράσπιζε τότε τήν ἐπανάσταση καί πού ἔγραψε πῶς εἶναι ἀπαραίτητες οἱ ἀνοιχτές ἐπαναστατικές μαζικές ἐνέργειες, καί διαβεβαίωσε ὅτι ἡ ἐπανάσταση πρέπει νά γίνῃ ἐξουσία, αὐτός ὁ κ. Στροῦβε ἔγραφε τότε στό φύλλο ἀρ. 71 τοῦ «Ὁσβομποζντένιγε»⁸⁰ τοῦ ἐξωτερικοῦ: «σέ σύγκριση μέ τόν ἐπαναστατισμό τοῦ κ. Λένιν καί τῶν συντρόφων του ὁ ἐπαναστατισμός τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς σοσιαλδημοκρατίας τοῦ Μπέμπελ, ἀκόμη καί τοῦ Κάουτσκι, εἶναι ὀπορτουνισμός». Ἡ ἀπάντηση πού ἔδωσα τότε στόν κ. Στροῦβε ἦταν: «ποῦ καί πότε εἶχα τήν ἀξίωση νά δημιουργήσω μέσα στή διεθνή σοσιαλδημοκρατία μιά ὁποιαδήποτε ἰδιαίτερη κατεύθυνση πού νά μήν εἶναι ταυτόσημη μέ τήν κατεύθυνση τοῦ Μπέμπελ καί τοῦ Κάουτσκι;» («Δυό τακτικές», σελ. 50 τῆς ρωσικῆς ἐκδοσης)*.

Τό καλοκαίρι τοῦ 1907 στήν μπροσούρα σχετικά μέ τήν ἀποχή ἀπό τήν τρίτη Δούμα χρειάστηκε νά τονίσω πῶς θά ἦταν ριζικά λαθεμένο νά ταυτίζει κανεῖς τόν μπολσεβικισμό μέ τήν τακτική τῆς ἀποχῆς ἢ τῶν «μαχητικῶν ὁμάδων»**.

Καί τώρα ἀπ' ἀφορμή τό πρόβλημα τῶν συνδικάτων εἶναι ἀνάγκη νά ὑπογραμμίσω ἐπίσης κατηγορηματικά ὅτι ὁ μπολσεβικισμός ἐφαρμόζει τήν τακτική τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας σ' ὅλους τούς τομεῖς τοῦ ἀγῶνα, σ' ὅλα τά πεδία δράσης. Ἡ διαφορά τοῦ μπολσεβικισμοῦ ἀπό τό μενσεβικισμό δέν βρίσκεται στό ὅτι ὁ πρῶτος «ἀρνεῖται» τή δουλιά μέσα στά συνδικάτα ἢ στούς συνεταιρισμούς κτλ., ἀλλά στό ὅτι ὁ πρῶτος ἐφαρμόζει ἄλλη γραμμή στή δουλιά τῆς προπαγάνδας, τῆς ζύμωσης καί τῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργατικῆς τάξης. Σήμερα ἡ δράση μέσα στά συνδικάτα ἀποκτᾶ χωρίς ἀμφιβολία τερά-

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 11ος, σελ. 54. Ἡ Σύντ.

** Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 32. Ἡ Σύντ.

στια σημασία. Σ' αντίθεση μέ τήν πολιτική τῆς οὐδετερότητας τῶν μενσεβίκων εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά κάνουμε αὐτή τή δουλιά στό πνεῦμα τῆς προσέγγισης τῶν συνδικάτων μέ τό κόμμα, στό πνεῦμα τῆς ἀνάπτυξης τῆς σοσιαλιστικῆς συνείδησης καί τῆς κατανόησης τῶν ἐπαναστατικῶν καθηκόντων τοῦ προλεταριάτου. Στή Δυτική Εὐρώπη σέ πολλές χῶρες ὁ ἐπαναστατικός συνδικαλισμός ὑπῆρξε τό ἄμεσο καί τό ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα τοῦ ὀπορτουνισμοῦ, τοῦ ρεφορμισμοῦ καί τοῦ κοινοβουλευτικοῦ κρετινισμοῦ. Καί στή χώρα μας τά πρῶτα βήματα τῆς «κοινοβουλευτικῆς δράσης» δυνάμωσαν ἐπίσης σέ τεράστιο βαθμό τόν ὀπορτουνισμό κι' ἔφεραν τούς μενσεβίκους ὡς τή δουλοπρέπεια ἀπέναντι στούς καντέτους. Ὁ Πλεχάνοφ, λογουχάρη, στήν καθημερινή πολιτική του δουλιά ταυτίστηκε οὐσιαστικά μέ τούς Προκοπόβιτς καί τίς Κουσκόβα. Τό 1900 τούς κατακεραύνωνε γιά τόν μπερνσταϊνισμό τους, γιατί δέν ἔκαναν τίποτε ἄλλο παρά νά σέρνονται στήν «οὐρά» τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας («Vademecum* γιά τή σύνταξη τοῦ "Ραμπότσεγε Ντιέλο"», Γενεύη, 1900). Τό 1906-1907 τά πρῶτα ἐκλογικά ψηφοδέλτια ἔριξαν τόν Πλεχάνοφ στήν ἀγκαλιά αὐτῶν τῶν κυρίων πού σήμερα σέρνονται στήν «οὐρά» τοῦ φιλελευθερισμοῦ τῆς Ρωσίας. Ὁ συνδικαλισμός δέν μπορεῖ παρά νά ἀναπτυχθεῖ πάνω στό ρωσικό ἔδαφος, σάν ἀντίδραση ἐνάντια στήν ἀτιμωτική αὐτή στάση τῶν «ἐπιφανῶν» σοσιαλδημοκρατῶν.

Γι' αὐτό εἶναι πολύ σωστή ἡ γραμμή τοῦ συντρόφου Βοϊνοφ πού καλεῖ τούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες νά διδαχτοῦν ἀπό τό κακό παράδειγμα τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί ἀπό τό παράδειγμα τοῦ συνδικαλισμοῦ. Ἡ ἐπαναστατική δουλιά στά συνδικάτα, ἡ μεταφορά τοῦ κέντρου βάρους ἀπό τά κοινοβουλευτικά τεχνάσματα στή διαπαιδαγώγηση τοῦ προλεταριάτου, στή συσπείρωση τῶν καθαρά ταξικῶν του ὀργανώσεων στόν ἐξωκοινοβουλευτικό του ἀγῶνα, ἡ ἱκανότητα νά χρησιμοποιηθεῖ ἡ γενική ἀπεργία (καί ἡ προετοιμασία τῶν μαζῶν γιά ν' ἀποκτήσουν τή δυνατότητα νά τή χρησιμοποιοῦν μ' ἐπιτυχία), καθώς καί οἱ «μορφές πάλης τοῦ Δεκέμβρη» στή ρωσική ἐπανάσταση, ὅλα αὐτά προβάλλουν μέ μεγάλη δύναμη, σάν καθῆκον τῆς κατεύθυνσης τοῦ μπολσεβικισμοῦ. Καί ἡ πείρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης μᾶς διευκολύνει σέ τεράστιο βαθμό νά πραγματοποιήσουμε αὐτό τό καθῆκον, μᾶς δίνει πλουσιότατες

* — Ὁδηγός. Ἡ Σύντ.

πρακτικές υποδείξεις, μᾶς δίνει πάρα πολύ ιστορικό υλικό πού μᾶς ἐπιτρέπει νά κάνουμε πολύ συγκεκριμένη ἐκτίμηση τῶν νέων μεθόδων πάλης, τῆς μαζικῆς ἀπεργίας καί τῆς χρησιμοποίησης τῆς ἀμεσης βίας. Γιά τούς ρώσους μπολσεβίκους, γιά τό ρωσικό προλεταριάτο οἱ μέθοδοι αὐτές τοῦ ἀγώνα εἶναι λιγότερο παρά γιά ὅποιονδήποτε ἄλλον «νέες». «Νέες» εἶναι γιά τούς ὀπορτουниστές πού προσπαθοῦν ἐπίμονα νά ἐξαλείψουν ἀπό τή μνήμη τῶν ἐργατῶν τῆς Δύσης τήν Κομμούνα καί ἀπό τή μνήμη τῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας τό Δεκέμβρη τοῦ 1905. Νά στεριώσουμε τίς ἀναμνήσεις αὐτές, νά μελετήσουμε ἐπιστημονικά τή μεγάλη αὐτή πείρα*, νά διαδόσουμε στίς μάζες τά διδάγματα της καί νά καλλιεργήσουμε σ' αὐτές τή συνείδηση πώς εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ ἐπανάληψη αὐτῆς τῆς πείρας σέ νέα κλίμακα, αὐτό τό καθῆκον τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας βάζει μπροστά μας προοπτικές ἀσύγκριτα πιο πλούσιες σέ περιεχόμενο, ἀπ' ὅ,τι ὁ μονόπλευρος «ἀντιοπορτουниσμός» καί ὁ «ἀντικοινοβουλευτισμός» τῶν συνδικαλιστῶν.

Κατά τοῦ συνδικαλισμοῦ σάν ἰδιαίτερου ρεύματος, ὁ σ. Βόϊνοφ πρόβαλε τέσσερις κατηγορίες (σελ. 19 καί οἱ ἐπόμενες τῆς μπροσούρας του) πού δείχνουν πολύ παραστατικά τόν ψεύτικο χαρακτήρα του: 1) «ἀναρχική πλαδαρότητα τῆς ὀργάνωσης»· 2) νευρικός ἐξερεθισμός τῶν ἐργατῶν ἀντί τῆς δημιουργίας σταθεροῦ «φρουρίου ταξικῆς ὀργάνωσης»· 3) μικροαστικά-ἀτομικιστικά χαρακτηριστικά στά ἰδανικά του καί χαρακτηριστικά προυντονικῆς θεωρίας· 4) παράλογη «ἀντιπάθεια τῆς πολιτικῆς».

Ἐδῶ ὑπάρχουν πολλά σημεῖα ὁμοιότητας μέ τόν παλιό «οἰκονομισμό» μέσα στούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες. Γι' αὐτό δέν εἶμαι καί τόσο αἰσιόδοξος, ὅπως ὁ σύντροφος Βόϊνοφ, ὅσοναφορᾶ τή «συμφιλίωση» ἀνάμεσα στούς ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες καί στούς οἰκονομιστές πού πέρασαν στό

---

* Εἶναι φυσικό ὅτι οἱ καντέτοι μελετοῦν σήμερα μέ ἀγάπη τήν ἱστορία τῶν δύο Δουμῶν. Εἶναι φυσικό ὅτι μαργαριτάρι τῆς δημιουργίας θεωροῦν τίς προστυχιές καί τίς προδοσίες τοῦ φιλελευθερισμοῦ τοῦ Ροντίτσεφ καί τοῦ Κοῦτλερ. Εἶναι φυσικό ὅτι πλαστογραφοῦν τήν ἱστορία, παρασιωπώντας τίς διαπραγματεύσεις τους μέ τήν ἀντίδραση κτλ. Εἶναι ὅμως ἀφύσικο οἱ σοσιαλδημοκράτες νά μή μελετοῦν μέ ἀγάπη τόν Ὀχιώβρη-Δεκέμβρη τοῦ 1905, παρόλο πού κάθε μέρα αὐτῆς τῆς περιόδου εἶχε ἑκατό φορές μεγαλύτερη σημασία γιά τίς τύχες ὅλων τῶν λαῶν τῆς Ρωσίας καί τῆς ἐργατικῆς τάξης ἰδιαίτερα, παρά οἱ «νομοταγεῖς» φράσεις τοῦ Ροντίτσεφ μέσα στή Δούμα.

συνδικαλισμό. Νομίζω επίσης ότι δέν είναι καθόλου πρακτικά τά σχέδια του συντρόφου Βόϊνοφ για τό «Γενικό Συμβούλιο τῶν ἐργατῶν» πού νά παίζει τό ρόλο του ὑπερδιαιτητῆ, μέ τή συμμετοχή σ' αὐτό τῶν ἐσέρων. Αὐτό εἶναι ἀνακάτωμα τῆς «μουσικῆς του μέλλοντος»* μέ τίς ὀργανωτικές μορφές του παρόντος. Τήν προοπτική ὅμως του σ. Βόϊνοφ δέν τήν φοβᾶμαι καθόλου: «Ὑποταγή τῶν πολιτικῶν ὀργανώσεων στήν ταξική κοινωνική ὀργάνωση»... «τότε μόνο (συνεχίζω νά δίνω περικοπές του συντρόφου Βόϊνοφ, ὑπογραμμίζοντας τίς λέξεις πού ἔχουν οὐσιαστική σημασία), ὅταν... ὅλα τά μέλη τῶν συνδικάτων γίνων σοσιαλιστές». Τό ταξικό ἔνστικτο τῆς προλεταριακῆς μάζας ἀπό τώρα κιόλας ἄρχισε νά ἐκδηλώνεται μ' ὅλη τή δύναμή του στή Ρωσία. Ἀπό τώρα κιόλας τό ταξικό αὐτό ἔνστικτο δίνει τεράστιες ἐγγυήσεις προφύλαξης καί ἀπό τή μικροαστική πλαδαρότητα τῶν ἐσέρων καί ἀπό τή δουλοπρέπεια τῶν μενσεβίκων ἀπέναντι στούς καντέτους. Ἀπό τώρα κιόλας μπορούμε νά ποῦμε ἀδίστακτα ὅτι ἡ μαζική ἐργατική ὀργάνωση στή Ρωσία (ἄν δημιουργοῦνταν καί ἐφόσον αὐτή δημιουργεῖται γιά λίγο, ἔστω καί μέ τίς ἐκλογές, τίς ἀπεργίες, τίς διαδηλώσεις κτλ.) θά εἶναι ἀσφαλῶς πιό κοντά στόν μπολσεβικισμό, στήν ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία.

Τήν τυχοδιωκτική πράξη τῆς σύγκλησης «ἐργατικοῦ συνεδρίου» ὁ σ. Βόϊνοφ μέ τό δίκιο του τή βλέπει σάν πράξη «ὄχι σοβαρή». Θά δουλέψουμε ἐντατικά στά συνδικάτα, θά δουλέψουμε σ' ὅλα τά πεδία δράσης, γιά νά διαδόσουμε τήν ἐπαναστατική θεωρία του μαρξισμοῦ μέσα στό προλεταριάτο καί γιά νά δημιουργήσουμε τό «φρούριο» τῆς ταξικῆς ὀργάνωσης. Ὅλα τά ἄλλα θά τακτοποιηθοῦν.

Γράφτηκε τό Νοέμβρη του 1907

*Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1933 στή
Λενινιστική συλλογή, τόμ. XXV*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό χειρόγραφο*

* Κάτι πού ἀνήκει στό μακρινό μέλλον. Εἰρωνική ἔκφραση τῶν συντηρητικῶν μουσικῶν κύκλων σέ βάρος τῆς νεωτεριστικῆς μουσικῆς του γερμανοῦ συνθέτη Βάγνερ. Σημ. μετ.

1

ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ 1905-1907⁸¹

*Βγήκε τό 1908 στήν Πετρούπολη
σέ χωριστό βιβλίό από τό έκδοτικό
«Ζερνό» (κατασχέθηκε)· γιά δεύτερη
φορά βγήκε τό 1917 στήν Πετρούπολη
από τό έκδοτικό «Ζίζν ι ζνάνιγε».*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χει-
ρόγραφο, έλεγμένο μέ βάση τό κεί-
μενο του βιβλίου έκδοσης του 1917·
ό επίλογος δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο του βιβλίου*

Τά δύο χρόνια τῆς ἐπανάστασης, ἀπό τό φθινόπωρο τοῦ 1905 ὡς τό φθινόπωρο τοῦ 1907, μᾶς ἔδοσαν τεράστια ἱστορική πείρα σχετικά μέ τό ἀγροτικό κίνημα στή Ρωσία, μέ τό χαρακτήρα καί τή σημασία τοῦ ἀγώνα τῶν ἀγροτῶν γιά γῆ. Δεκαετίες τῆς λεγόμενης «εἰρηνικῆς» ἐξέλιξης (δηλαδή μιᾶς τέτοιας ἐξέλιξης πού ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἐπιτρέπουν ἡσυχα-ἡσυχα νά τούς γδέρνουν οἱ δεκάδες χιλιάδες τῶν ἀνώτερων στρωμάτων) ποτέ δέν μποροῦν νά δόσουν τόσο πλούσιο ὕλικό γιά νά φωτιστεῖ ὁ ἐσωτερικός μηχανισμός τοῦ κοινωνικοῦ μας καθεστῶτος, ὅσο ἔδοσαν αὐτά τά δύο χρόνια καί μέ τήν ἔννοια τοῦ ἄμεσου ἀγώνα τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν ἐνάντια στούς τσιφλικάδες, καί μέ τήν ἔννοια τῆς ἔστω κάπως ἐλεύθερης ἔκφρασης τῶν διεκδικήσεων τῶν ἀγροτῶν στίς συνελεύσεις τῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων. Γιαυτό εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητο ν' ἀναθεωρηθεῖ τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν ἀπό τή σκοπιά αὐτῆς τῆς δίχρονης πείρας, ἰδιαίτερα γιά τό σημερινό ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔχει ψηφιστεῖ στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης τόν Ἰανουάριο τοῦ 1906, δηλαδή τήν παραμονή τῆς πρώτης ἀνοιχτῆς ἐμφάνισης τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἀγροτιᾶς ὅλης τῆς Ρωσίας μέ τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν χωρικῶν, σάν ἀντίβαρο στό πρόγραμμα τῆς κυβέρνησης καί στό πρόγραμμα τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης.

Στή βάση τῆς ἀναθεώρησης τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος πρέπει ἀπαραίτητα νά βάλουμε τά νεώτατα στοιχεῖα γιά τή γαιοκτησία στή Ρωσία, γιά νά καθορίσουμε μέ ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερη ἀκρίβεια, ποιό εἶναι στήν οὐσία τό οἰκονομικό βάθος ὅλων τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων τῆς ἐποχῆς μας, γιά ποιό πράγμα διεξάγεται στήν

οὐσία ὁ μέγας ἱστορικός ἀγώνας. Μ' αὐτή τήν οἰκονομική βάση τοῦ πραγματικοῦ ἀγώνα πρέπει νά παραβάλουμε τήν ἰδεολογική - πολιτική του ἀντανάκλαση στά προγράμματα, στίς δηλώσεις, στίς διεκδικήσεις, στίς θεωρίες τῶν ἐκπροσώπων τῶν διαφόρων τάξεων. Αὐτόν καί μόνο αὐτόν τό δρόμο πρέπει ν' ἀκολουθήσει ὁ μαρξιστής σέ διάκριση ἀπό τό μικροαστό σοσιαλιστή πού ξεκινᾷ ἀπό τήν «ἀφηρημένη» δικαιοσύνη, ἀπό τή θεωρία τῆς «ἐργασιακῆς ἀρχῆς» κτλ., καθώς καί σέ διάκριση ἀπό τό φιλελεύθερο γραφειοκράτη πού σέ κάθε ἀλλαγῆ συγκαλύπτει τήν ὑπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῶν ἐκμεταλλευτῶν μέ συλλογισμούς γιά τό ἄν εἶναι πρακτικά ἐφαρμόσιμη ἢ μεταρύθμιση καί μέ τά ἐπιχειρήματα τῆς «κρατικῆς ὑπόψης».

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ

1. Η ΓΑΙΟΚΤΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΡΩΣΙΑ

Ἡ «Στατιστική τῆς γαιοκτησίας γιά τό 1905», πού δημοσίευσε τό 1907 ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή Στατιστικῆς, μᾶς δίνει τή δυνατότητα νά σχηματίσουμε μιά ἀκριβή εἰκόνα γιά τό μέγεθος τῆς γαιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν καί τῶν τσιφλικάδων στά 50 κυβερνεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας. Στήν ἀρχή ὅμως ἄς δόσουμε μερικά γενικά στοιχεῖα. Ὅλη ἡ ἔκταση τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας (50 κυβερνεῖα) ὑπολογίζεται (βλ. ἀπογραφή τῆς 28 τοῦ Γενάρη 1897) σέ 4.230,5 χιλιάδες τετραγωνικά βέρστια*, δηλ. σέ 440,8 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες **. Ἡ στατιστική τοῦ 1905 γιά τή γαιοκτησία ἔχει ὑπόψη τῆς 395,2 ἑκατομμύρια

* Τό βέρστι εἶναι ρωσική μονάδα μήκους πού ἰσοδυναμεῖ μέ 1.067 μέτρα περίπου. Τό τετραγωνικό βέρστι ἰσοδυναμεῖ περίπου μέ 1,14 τετραγωνικό χιλιόμετρο. Σημ. μετ.

** Ἡ ντεσιατίνα εἶναι ρωσικό μέτρο ἐπιφανείας πού ἰσοδυναμεῖ μέ 1,09 ἑκτάρια ἢ μέ 11 περίπου στρέμματα. Σημ. μετ.

ντεσιατίνες πού κατανέμονται στις παρακάτω τρείς μεγάλες κατηγορίες:

	Σέ εκατομμύρια ντεσιατίνες
A) γῆ πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία	101,7
B) κληρουχική γῆ ⁸²	138,8
Γ) γῆ πού ἀνήκει στό δημόσιο, στήν ἐκκλησία καί σέ ὀργανισμούς	154,7
<hr/>	
<i>Σύνολο γῆς στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία</i>	395,2

Ἀπό τό συνολικό αὐτό ἀριθμό πρέπει ν' ἀφαιρέσουμε πρίν ἀπ' ὅλα τή νῆ τοῦ δημοσίου πού βρίσκεται στό μακρινό Βορρᾶ καί ἀποτελεῖται ἐνμέρει ἀπό τοῦντρες, ἐνμέρει ἀπό τέτοια δάση πού δέν μπορεῖ νά ὑπολογίσει κανείς ὅτι ἡ ἀγροτική οἰκονομία θά τά ἀξιοποιήσει στό κοντινό μέλλον. Αὐτές οἱ ἐκτάσεις γῆς στή «βόρεια περιοχή» (κυβερνεῖα τοῦ Ἀρχάγγελσκ, τοῦ Ὀλονιέτς καί τῆς Βόλογκντα) ἀνέρχονται σέ 107,9 εκατομμύρια ντεσιατίνες. Ὄταν ἀφαιρέσουμε ὅλη αὐτή τή γῆ, εἶναι φυσικό ὅτι μεγαλώνουμε σημαντικά τήν ἔκταση τῆς γῆς πού εἶναι ἀκατάλληλη γιά τή γεωργία. Ἀρκεῖ νά σημειώσουμε ὅτι ἕνας τόσο προσεκτικός στατιστικός, ὅπως ὁ κ. Α. Α. Κάουφμαν, ὑπολογίζει ὅτι στά κυβερνεῖα τῆς Βόλογκντα καί τοῦ Ὀλονιέτς ὑπάρχουν 25,7 εκατομμύρια ντεσιατίνες δάση πού θά μπορούσαν νά μοιραστοῦν συμπληρωματικά στούς ἀγρότες (σάν πλεόνασμα πάνω ἀπ' τά 25% τῆς δασωμένης ἔκτασης)*. Ἐπειδή ὁμως παίρνουμε γενικά στοιχεῖα γιά τήν ἔκταση τῆς γῆς, χωρίς νά ξεχωρίζουμε τά στοιχεῖα γιά τά δάση, θά εἶναι πιό σωστό νά καθορίσουμε πιό προσεκτικά τό ἀπόθεμα γῆς πού εἶναι κατάλληλη γιά τήν ἀγροτική οἰκονομία. Ὄταν ἀφαιρεθοῦν τά 107,9 εκατομμύρια ντεσιατίνες, μᾶς μένουν 287,3 εκατομμύρια ντεσιατίνες, καί γιά νά ἔχουμε νά κάνουμε μέ στρογγυλό ἀριθμό, λέμε 280 εκατομμύρια ντεσιατίνες, γιατί δέν ὑπολογίζουμε ἕνα μέρος ἀπό τή γῆ τῶν πόλεων (συνολικά 2,0 εκατομμύρια ντεσιατίνες) καί ἕνα μέρος ἀπό τή γῆ τοῦ δημοσίου στά κυβερνεῖα τῆς Βιάτκας καί τοῦ Πέρμ (καί στά δύο αὐτά κυβερνεῖα ὑπάρχουν τό ὅλο 16,3 εκατομμύρια ντεσιατίνες γῆς τοῦ δημοσίου).

Ἔχουμε ἔτσι στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία τήν παρακάτω χον-

* «Τό ἀγροτικό ζήτημα», ἔκδ. Ντολγκοροῦκοφ καί Πετρουνκέβιτς, τόμος II, Συλλογή ἄρθρων, Μόσχα 1907, σελ. 305.

τρική κατανομή τῆς γῆς πού εἶναι κατάλληλη γιά τή γεωργία:

A) γῆ πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία	101,7 ἑκατ. ντεσιατ.
B) κληρουχική γῆ	138,8 » »
Γ) γῆ πού ἀνήκει στό δημόσιο καί σέ ὀργανισμούς	39,5 » »

Σύνολο στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία 280,0 ἑκατ. ντεσιατ.

Τώρα χρειάζεται νά ξεχωρίσουμε τά στοιχεῖα γιά τή μικρή καί τή μεγάλη (καί ἰδιαίτερα τήν πολύ μεγάλη) γαιοκτησία, γιά νά παρουσιάσουμε συγκεκριμένα τίς συνθήκες τοῦ ἀγώνα τῶν ἀγροτῶν γιά γῆ στή ρωσική ἐπανάσταση. Τά στοιχεῖα ὅμως αὐτοῦ τοῦ εἴδους δέν εἶναι πλήρη. Ἀπό τά 1389, ἑκατ. ντεσιατίνες κληρουχικῆς γῆς, 136,9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἔχουν κατανεμηθεῖ σύμφωνα μέ τό μέγεθος τῆς γαιοκτησίας. Ἀπό τά 101,7 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἰδιόκτητης γῆς, ἔχουν κατανεμηθεῖ τά 85,9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Τά ὑπόλοιπα 15,8 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀνήκουν σέ «ἐταιρίες καί συνεταιρισμούς». Ἄν ἐξετάσουμε τή σύνθεση αὐτῆς τῆς τελευταίας κατηγορίας γῆς, τότε βλέπουμε ὅτι, ἀπ' αὐτά, τά 11,3 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀνήκουν σέ ἐταιρίες καί συνεταιρισμούς ἀγροτῶν, δηλαδή γενικά πρόκειται γιά μικρή γαιοκτησία πού, δυστυχῶς, δέν ἔχει κατανεμηθεῖ ἀνάλογα μέ τό μέγεθος. Ἄλλα 3,7 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀνήκουν σέ 1.042 «ἐμπορικούς, βιομηχανικούς, ἐργοστασιακούς» κτλ. συνεταιρισμούς. Ἀπ' αὐτούς 272 συνεταιρισμοί ἔχουν πάνω ἀπό 1.000 ντεσιατίνες ὁ καθένας καί ὅλοι μαζί, οἱ 272, ἔχουν 3,6 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Εἶναι φανερό ὅτι πρόκειται γιά τσιφλικάδικα λατιφούντια. Ἡ κύρια μάζα αὐτῆς τῆς γῆς εἶναι συγκεντρωμένη στό κυβερνεῖο Πέρμ: ἐδῶ ἐννιά τέτοιοι συνεταιρισμοί ἔχουν 1.448.902 ντεσιατίνες! Εἶναι γνωστό ὅτι τά ἐργοστάσια τῶν Οὐραλίων ἔχουν δεκάδες χιλιάδες ντεσιατίνες γῆ, πρόκειται γιά καθαρά ὑπολείμματα ἀπό τά φεουδαρχικά καί ἀρχοντικά λατιφούντια⁸³ τῆς ἀστικῆς Ρωσίας.

Συνεπῶς, ἀπό τή γῆ πού ἀνήκει σέ ἐταιρίες καί συνεταιρισμούς ξεχωρίζουμε 3,6 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες καί τήν ὑπολογίζουμε στήν πολύ μεγάλη γαιοκτησία. Οἱ ὑπόλοιπες ἐκτάσεις δέν ἔχουν κατανεμηθεῖ, ἀποτελοῦν ὅμως γενικά μικροῖδιοκτησία.

Ἀπό τά 39,5 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆς πού ἀνήκουν στό δημόσιο κτλ., μποροῦν νά ξεχωριστοῦν, σύμφωνα μέ τίς

διαστάσεις τους, μόνο οί αυτοκρατορικές γαῖες⁸⁴, (5,1 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες). Πρόκειται ἔπίσης γιά μισομεσαιωνική πολύ μεγάλη γαιοκτησία. Ὄταν συνοψίσουμε ὅλα αὐτά, φτάνουμε στόν παρακάτω πίνακα πού μᾶς δείχνει τή γῆ πού ἔχει κατανεμηθεῖ ἢ πού δέν ἔχει κατανεμηθεῖ σύμφωνα μέ τό μέγεθος τῆς γαιοκτησίας:

	Γῆ πού ἔχει κατανεμηθεῖ σύμφωνα μέ τό μέγεθος τῆς γαιοκτησίας	Γῆ πού δέν ἔχει κατανεμηθεῖ σύμφωνα μέ τό μέγεθος τῆς γαιοκτησίας
A) γῆ πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία	89,5* ἑκ. ντεσ.	12,2 ἑκ. ντεσ.
B) κληρουχική γῆ	136,9 » »	1,9 » »
Γ) γῆ πού ἀνήκει στό δημόσιο καί σέ ὀργανισμούς	5,1 » »	34,4 » »
<i>Συνολικά</i>	231,5 » »	48,5 » »
<i>Γενικό σύνολο</i>	280,0	

Ἐς περᾶσουμε στήν κατανομή τῆς κληρουχικῆς γῆς ἀνάλογα μέ τό μέγεθος τῆς γαιοκτησίας. Ἄν τά στοιχεῖα πού μᾶς δίνει ἡ πηγὴ μας τά συνοψίσουμε σέ κάπως μεγαλύτερες ὁμάδες, ἔχουμε:

Κ λ η ρ ο υ χ ι κ ῆ γ ῆ

Ὅμαδες νοικοκυριῶν	Ἀριθμός νοικοκυριῶν	Ντεσιατίνες	Μέσος ὀρος ντεσιατίνες κατὰ νοικοκυριό
Ὡς 5 ντεσιατίνες τό καθένα	2.857.650	9.030.333	3,1
Ἀπό 5-8 ντεσιατίνες τό καθένα	3.317.601	21.706.550	6,5
Σύνολο ὡς 8 ντεσιατίνες γῆς τό καθένα	6.175.251	30.736.883	4,9
Ἀπό 8-15 ντεσιατίνες τό καθένα	3.932.485	42.182.923	10,7
Ἀπό 15-30 ντεσιατίνες τό καθένα	1.551.904	31.271.922	20,1
Πάνω ἀπό 30 ντεσιατίνες τό καθένα	617.715	32.695.510	52,9
<i>Συνολικά στήν Εὐρωπαϊκὴ Ρωσία</i>	<i>12.277.355</i>	<i>136.887.238</i>	<i>11,1</i>

Ἀπό τά στοιχεῖα αὐτά φαίνεται ὅτι πάνω ἀπό τά μισὰ νοικοκυριά (6,2 ἑκατ. ἀπό τά 12,3) ἔχουν ὡς 8 ντεσιατίνες κατὰ νοικοκυριό, δηλαδή μιά ἕκταση γῆς πού γενικά καί κατὰ μέσο

* 85,9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆ πού ἀποτελοῦν ἀτομική ἰδιοκτησία σὺν 3,6 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες λατιφούντια πού ἀνήκουν σέ ἐργοστασιακές καί ἐμποροβιοτεχνικές ἑταιρίες καί συνεταιρισμούς.

ὄρο εἶναι ἀπόλυτα ἀνεπαρκῆς γιὰ τὴ συντήρηση μιᾶς οἰκογένειας. Ὡς 15 ντεσιατίνες ἔχουν τὸ ὄλο 10,1 ἑκατομμύρια νοικοκυριά (ὄλα αὐτὰ μαζί ἔχουν 72,9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες), δηλ. μέ τὸ σημερινό ἐπίπεδο τῆς τεχνικῆς πού χρησιμοποιοῦν οἱ ἀγρότες στή γεωργία, πάνω ἀπό τὰ τέσσερα πέμπτα τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν νοικοκυριῶν βρίσκονται σέ μιὰ κατάσταση πού πλησιάζει τὰ ὄρια τῆς πείνας. Τὰ μεσαῖα καί εὐπορα νοικοκυριά, σύμφωνα μέ τὴν ἔκταση τῆς ιδιόκτητης γῆς, εἶναι τὸ ὄλο 2,2 ἑκατομμύρια σ' ἓνα σύνολο ἀπό 12,3 ἑκατομ. νοικοκυριά καί μάλιστα ἔχουν 63,9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀπό τὸ γενικό σύνολο τῶν 136,9 ἑκατομμυρίων ντεσιατίνων γῆς. Μποροῦμε νά ὀνομάσουμε πλούσια μόνον ἐκεῖνα τὰ νοικοκυριά πού ἔχουν πάνω ἀπό 30 ντεσιατίνες τὸ καθένα. Τέτοια νοικοκυριά ὑπάρχουν τὸ ὄλο 0,6 ἑκατομμύρια, δηλ. τὸ ἓνα εἰκοστό τοῦ γενικοῦ συνόλου τῶν νοικοκυριῶν. Τὰ νοικοκυριά αὐτὰ ἔχουν σχεδόν τὸ $\frac{1}{4}$ τῆς συνολικῆς ἔκτασης τῆς γῆς, δηλ. 32,7 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀπό 136,9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες συνολικά. Γιὰ νά κρίνουμε ἀπό ποιές κατηγορίες ἀγροτῶν ἀποτελεῖται ἡ ὀμάδα αὐτὴ τῶν νοικοκυριῶν μέ πλούσια γαιοκτησία, θά σημειώσουμε ὅτι τὴν πρώτη θέση τὴν ἔχουν ἐδῶ οἱ κοζάκοι. Στὴν ὀμάδα πού ἔχει πάνω ἀπό 30 ντεσιατίνες κατὰ νοικοκυριό ἔχουμε 266.929 κοζάκικα νοικοκυριά μέ 14.426.403 ντεσιατίνες, δηλαδή τὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν κοζάκων (στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ρωσία ὑπάρχουν 278.650 κοζάκικα νοικοκυριά μέ 14.689.498 ντεσιατίνες γῆς, δηλαδή κατὰ μέσο ὄρο 52,7 ντεσιατίνες τὸ νοικοκυριό).

Γιὰ νά κρίνουμε πῶς πάνω-κάτω κατανέμονται ὄλα τὰ ἀγροτικά νοικοκυριά ἀνάλογα μέ τὸ μέγεθος τῆς οἰκονομίας τους καί ὄχι ἀνάλογα μέ τὸ μέγεθος τοῦ κλήρου γῆς πού ἔχουν στὴν κυριότητά τους, διαθέτουμε γιὰ ὄλη τὴ Ρωσία στοιχεῖα μόνον γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀλόγων. Σύμφωνα μέ τίς τελευταῖες στρατιωτικὲς ἀπογραφές τῶν ἀλόγων γιὰ τὸ 1888-1891 ἔχουμε τὴν παρακάτω κατανομὴ τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν στὰ 48 κυβερνεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας:

Φτωχολογιά	{	χωρίς ἄλογο	2.765.970	νοικοκυριά
		μέ 1 ἄλογο	2.885.192	»
Μεσαῖα νοικοκυριά	{	μέ 2 ἄλογα	2.240.574	»
		μέ 3 ἄλογα	1.070.250	»
Εὐποροι		μέ 4 καί πάνω ἄλογα	1.154.674	»
Σύνολο			10.116.660	»

Αυτό σημαίνει γενικά ότι πάνω απ' τό μισό τῶν ἀγροτῶν εἶναι φτωχοί (5,6 ἑκατομμύρια ἀπό τό 10,1), κάπου τό ἕνα τρίτο εἶναι μεσαῖοι (3,3 ἑκατομμύρια μέ 2 - 3 ἄλογα), καί κάτι περισσότερο ἀπό τό ἕνα δέκατο εἶναι εὐποροί (1,1 ἑκατομμύριο ἀπό τά 10,1).

Ἐς δοῦμε τώρα πῶς κατανέμεται ἡ γῆ πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία. Ἡ στατιστική δέν χωρίζει ἐδῶ ἀρκετά καθαρά τήν πιο μικρή γαιοκτησία, δίνει ὅμως λεπτομερέστατες πληροφορίες γιά τά πολύ μεγάλα λατιφούντια.

Ὅμαδες κτημάτων	Ἀριθμός τῶν κτημάτων	Ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία	
		Γῆ σέ ντεσιατίνες	Μέσος ὄρος ντεσιατίνων κατά κτῆμα
10 ντεσ. καί κάτω	409.864	1.625.226	3,9
10 - 50 ντεσ. συμπερ.	209.119	4.891.031	23,4
50 - 500 » »	106.065	17.326.495	163,3
500 - 2.000 » »	21.748	20.590.708	947
2.000 - 10.000 » »	5.386	20.602.109	3.825
πάνω ἀπό 10.000 » »	699	20.798.504	29.754
Συνολικά πάνω ἀπό 500 ντεσ.	27.833	61.991.321	2.227
Συνολικά στήν Εὐρ. Ρωσία	752.881	85.834.073	114

Ἐδῶ βλέπουμε, πρῶτο, ὅτι ἐπικρατεῖ σέ τεράστιο βαθμό ἡ μεγάλη γαιοκτησία: 619 χιλιάδες μικροκτηματίες (ὡς 50 ντεσιατίνες) ἔχουν συνολικά $6\frac{1}{2}$ ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Δεύτερο, βλέπουμε λατιφούντια μέ ἀπέραντη ἔκταση: 699 ἰδιοκτῆτες ἔχουν σχεδόν 30.000 ντεσιατίνες ὁ καθένας! Εἰκοσιοκτώ χιλιάδες ἰδιοκτῆτες συγκεντρώνουν 62 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες, δηλαδή ἔχουν ἀπό 2.227 ντεσιατίνες ὁ καθένας. Ἡ καταπληκτική πλειοψηφία αὐτῶν τῶν λατιφούντιων ἀνήκει στούς εὐγενεῖς καί συγκεκριμένα 18.102 κτήματα (ἀπό τά 27.833) μέ 44.471.994 ντεσιατίνες γῆς, δηλαδή πάνω ἀπό τά 70% ὅλης τῆς γῆς εἶναι λατιφούντια. Τά στοιχεῖα αὐτά δείχνουν μέ ἐξαιρετική παραστατικότητα ὅτι ἡ γαιοκτησία τῶν φεουδαρχῶν-τσιφλικάδων εἶναι μεσαιωνική.

2. ΓΙΑΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ Ο ΑΓΩΝΑΣ;

Δέκα ἑκατομμύρια ἀγροτικά νοικοκυριά ἔχουν 73 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆ. Εἰκοσιοκτώ χιλιάδες εὐγενεῖς καί κοινῆς προέλευσης μεγαλογαιοκτῆμονες ἔχουν 62 ἑκατομμύρια

ντεσιατίνες. Αυτό είναι τό βασικό φόντο τοῦ πεδίου, ὅπου ξετυλίγεται ὁ ἀγώνας τῆς ἀγροτιᾶς γιά τή γῆ. Πάνω σ' αὐτό τό βασικό φόντο εἶναι ἀναπόφευκτο νά καθυστερεῖ καταπληκτικά ἡ τεχνική, ἡ γεωργία νά βρίσκεται σέ παραμελημένη κατάσταση, ἡ μάζα τῶν ἀγροτῶν νά καταπιέζεται καί νά τσακίζεται, νά ὑπάρχουν ἀτέλειωτες ποικιλίες στίς μορφές τῆς δουλοπαροικιακῆς ἐκμετάλλευσης καί τῶν ἀγγαρειῶν. Γιά νά μήν ἀπομακρυνθοῦμε ἀπό τό θέμα μας, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά περιοριστοῦμε ἐδῶ σέ πολύ σύντομες ὑποδείξεις πάνω σ' αὐτά τά πασίγνωστα γεγονότα, τά ὁποῖα περιγράφονται μέ τόν πιό λεπτομερειακό τρόπο στήν ἐξαιρετικά πλούσια φιλολογία πού ἀφορᾷ τό ἀγροτικό νοικοκυριό. Οἱ διαστάσεις τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων πού περιγράψαμε σέ καμιά περίπτωση δέν ἀνταποκρίνονται στίς διαστάσεις τῶν νοικοκυριῶν. Στά καθαρά ρωσικά κυβερνεῖα ἡ μεγάλη καπιταλιστική γεωργία βρίσκεται ἀναμφισβήτητα σέ δεύτερη μοίρα. Ἐπικρατεῖ ἡ μικροκαλλιέργεια σέ μεγάλα λατιφούντια: διάφορες μορφές δουλοπαροικιακῆς-ὑποδουλωτικῆς μίσθωσης τῆς γῆς, ἡ μορφή τῆς οἰκονομίας πού στηρίζεται στήν ξεπληρωμή μέ δουλιά (ἀγγαρεία), ἡ μορφή τῆς «χειμωνιάτικης μίσθωσης»*, τῶν ἀγγαρειῶν γιά τίς ἀγροζημιές, τῶν ἀγγαρειῶν γιά τά «ὀτρέζκι» κ.ο.κ. χωρίς τέλος. Ἡ τσακισμένη ἀπό τή δουλοπαροικιακή ἐκμετάλλευση μάζα τῶν ἀγροτῶν καταστρέφεται καί ἐνμέρει νοικιάζει ἡ ἴδια τόν κλῆρο της στούς «καλούς» νοικοκυρέους. Μιά μικρή μειοψηφία ἀπό εὐπόρους ἀγρότες μετατρέπεται σέ ἀγροτική ἀστική τάξη, νοικιάζει γῆ γιά τήν ὀργάνωση καπιταλιστικοῦ νοικοκυριοῦ, ἐκμεταλλεύεται ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐργάτες γῆς καί μεροκαματιάρηδες.

Παίρνοντας ὑπόψη αὐτά τά ἐξακριβωμένα πέρα γιά πέρα ἀπό τή ρωσική οἰκονομική ἐπιστήμη γεγονότα, πρέπει στό ζήτημα τοῦ σημερινοῦ ἀγώνα τῶν ἀγροτῶν γιά γῆ νά διακρίνουμε τέσσερις βασικές ομάδες ἀγροτικῶν κτημάτων. 1. Τή μάζα τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν πού πνίγονται ἀπό τά φεουδαρχικά λατιφούντια καί πού οἱ ἰδιοκτῆτες τους ἐνδιαφέρονται ἄμεσα γιά τήν ἀπαλλοτρίωση αὐτῶν τῶν λατιφούντιων, γιατί ἔχουν νά κερδίσουν ἄμεσα καί περισσότερο ἀπ' ὅλους ἀπ' αὐτή τήν ἀπαλλοτρίωση. 2. Μιά μικρή μειοψηφία ἀπό μεσαίους

* Τρόπος ὑποδούλωσης τῶν ἀγροτῶν ἀπό τοὺς τσιφλικάδες καί τοὺς κουλάκους μέ τήν προκαταβολή χρήματος ἢ σταριοῦ στούς χειμερινούς μῆνες, ὅταν ὁ ἀγρότης εἶχε ἐπιτακτική ἀνάγκη. Σημ. μετ.

ἀγρότες πού σήμερα κιάλας κατέχουν μιά μέση περίπου ἔκταση γῆς, τέτοια πού τούς ἐπιτρέπει νά διαχειρίζονται ὑποφερτά τά νοικοκυριά τους. 3. Μιά μικρή μειοψηφία ἀπό εὐπορους ἀγρότες πού μετατρέπονται σέ ἀγροτική ἀστική τάξη καί πού μέ μιά σειρά βαθμιαῖα περάσματα συνδέονται μέ τή γαιοκτησία στήν ὁποία ἡ διαχείριση γίνεται μέ καπιταλιστικό τρόπο. 4. Τά φεουδαρχικά λατιφούντια πού ἡ ἔκτασή τους ξεπερνᾷ κατά πολύ τά σημερινά καπιταλιστικά νοικοκυριά στή Ρωσία καί πού κυρίως βγάζουν τό εἰσόδημά τους μέ τήν ἐκμετάλλευση τῆς ἀγροτιᾶς, ἐκμετάλλευση πού στηρίζεται στίς ἀγγαρεῖες καί στήν ξεπληρωμή μέ δουλιά.

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι, σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα πού ἔχουμε γιά τή γαιοκτησία, μπορούμε νά χωρίσουμε αὐτές τίς βασικές ὁμάδες μόνο κατά προσέγγιση, περίπου, σχηματικά. Πάντως εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ξεχωρίσουμε αὐτές τίς ὁμάδες, γιατί ἀλλιῶς δέν μπορούμε νά δόσουμε μιά ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ ἀγώνα γιά γῆ στή ρωσική ἐπανάσταση. Μπορούμε ὅμως νά ποῦμε ἀπό τά πρὶν μέ ἀπόλυτη βεβαιότητα ὅτι οἱ μικροδιορθώσεις στούς ἀριθμούς, οἱ μικρομετατοπίσεις τῶν ὀρίων τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ὁμάδας δέν μλοροῦν ν' ἀλλάξουν κάπως οὐσιαστικά τή γενική εἰκόνα. Τό σπουδαῖο δέν εἶναι αὐτές οἱ μικροδιορθώσεις. Τό σπουδαῖο εἶναι ν' ἀντιπαρατεθοῦν καθαρά ἡ μικρή γαιοκτησία πού διψάει γιά γῆ καί τά φεουδαρχικά λατιφούντια πού μονοπωλοῦν τεράστιες ἐκτάσεις γῆς. Ἡ βασική ὑποκρισία καί τῆς κυβερνητικῆς (τοῦ Στολίπιν) καί τῆς φιλελεύθερης (τῶν καντέτων) οἰκονομολογίας εἶναι ὅτι κρύβουν ἢ συσκοτίζουν αὐτή τήν καθαρή ἀντιπαράθεση.

Ἄς παραδεχτοῦμε ὅτι οἱ διαστάσεις τῆς γαιοκτησίας τῶν τεσσάρων ὁμάδων πού ἀναφέραμε εἶναι: 1) ὡς 15 ντεσιατίνες, 2) 15-20 ντεσιατίνες, 3) 20-500 ντεσιατίνες καί 4) πάνω ἀπό 500 ντεσιατίνες κατά κτῆμα. Γιά νά δείξουμε κάπως ὀλοκληρωμένα τόν ἀγώνα γιά γῆ, πρέπει, φυσικά, σέ καθεμιά ἀπ' αὐτές τίς ὁμάδες νά συμπεριλάβουμε τήν κληρουχική γαιοκτησία καί τή γῆ πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία. Ἡ πηγὴ μας τήν τελευταία αὐτή γαιοκτησία τή χωρίζει σέ ὁμάδες: ὡς 10 καί ἀπό 10 ὡς 20 ντεσιατίνες, ἔτσι πού θά ὑποχρεωθοῦμε νά χωρίσουμε κατά προσέγγιση τήν ὁμάδα πού ἔχει ὡς 15 ντεσιατίνες. Ἡ ἔλλειψη ἀκρίβειας πού μπορεῖ νά προκύψει ἀπ' αὐτόν τόν κατά προσέγγιση ὑπολογισμό καί ἀπό τό στρογγύλεμα τῶν ἀριθμῶν πού κάνουμε, εἶναι τελείως μηδαμινή (ὁ

ἀναγνώστης θά πειστεῖ ἀμέσως γι' αὐτό) καί δέν εἶναι σέ θέση ν' ἀλλάξει τά συμπεράσματα.

Νά ἡ σημερινή κατανομή τῆς γῆς στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία, σύμφωνα μέ τίς παραπάνω ομάδες πού πήραμε ὑπόψη:

	Ἀριθμός κτημάτων	Ἀριθμός ντεσιατ. γῆς (σέ ἑκατομμύρια)	Μέσος ὅρος ντεσιατ. κατά κτῆμα
α) Καταστραμένη ἀγροτιά, τσακισμένη ἀπό τή δουλοπαροικιακή ἐκμετάλλευση	10,5	75,0	7,0
β) Μεσαία ἀγροτιά	1,0	15,0	15,0
γ) Ἀγροτική ἀστική τάξη καί καπιταλι- στική γαιοκτησία	1,5	70,0	46,7
δ) Φεουδαρχικά λατιφούντια	0,03	70,0	2333,0
<i>Σύνολο</i>	13,03	230,0	17,6
Γῆ πού δέν κατανεμήθηκε κατά κτῆμα	—	50	—
<i>Σύνολο*</i>	13,03	280,0	21,4

Αὐτές εἶναι οἱ σχέσεις πού γεννοῦν τόν ἀγώνα τῶν ἀγροτῶν γιά γῆ. Αὐτή εἶναι ἡ ἀφετηρία τοῦ ἀγώνα τῶν ἀγροτῶν (μέ 7-15 ντεσιατίνες κατά νοικοκυριό σύν ὑποδουλωτικό ἐνοίκιο γιά τή γῆ κτλ.) ἐνάντια στούς πολύ μεγάλους τσιφλικάδες (μέ 2.333 ντεσιατίνες κατά κτῆμα). Ποιά εἶναι ἡ ἀντικειμενική τάση τοῦ τελικοῦ σταθμοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα; Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι αὐτή ἡ τάση τείνει στήν ἐκμηδένιση τῆς μεγαλοτσι-

* Οἱ ἀριθμοί πού ἀναφέρουμε στόν πίνακα αὐτό εἶναι, ὅπως εἶπαμε, στρογγυλεμένοι. Νά οἱ ἀκριβεῖς ἀριθμοί: Κληρουχική γῆ: α) 10,1 ἑκατομμύρια κτῆματα μέ 72,9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες, β) 874 χιλιάδες κτῆματα μέ 15,0 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Γῆ πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία μέχρι 10 ντεσιατίνες κατά κτῆμα: 410 χιλιάδες κτῆματα μέ 1,6 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες, μέ 10 - 20 ντεσιατίνες κατά κτῆμα: 106 χιλιάδες κτῆματα μέ 1,6 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Ἔθροισμα α + β τῶν δύο κατηγοριῶν = 11,5 ἑκατομμύρια κτῆματα μέ 91,2 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Γιά τήν ομάδα γ) οἱ ἀκριβεῖς ἀριθμοί εἶναι: 1,5 ἑκατομμύρια κτῆματα μέ 69,5 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆς. Γιά τήν ομάδα δ) 27.833 κτῆματα μέ 61,99 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆς. Στά τελευταῖα συμπεριλαμβάνονται, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, 5,1 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες αὐτοκρατορικῆς γῆς καί 3,6 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες πού ἔχουν οἱ μεγάλοι ἐργοστασιακοί καί ἐμποροβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί. Ὁ ἀκριβής ἀριθμός τῶν γαιῶν πού δέν ἔχουν κατανεμηθεῖ κατά κτῆμα καί πού ἀναφέρονται παραπάνω εἶναι 48,5 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Ἀπ' ὅλα αὐτά ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νά δεῖ ὅτι ὅλα τά στρογγυλέματά μας καί οἱ κατά προσέγγιση ὑπολογισμοί μας ἀφοροῦν ἐντελῶς τιποτένιες ἀριθμητικές ἀλλαγές καί δέν μποροῦν νά κλονίσουν οὔτε στό ἐλάχιστο τά συμπεράσματά μας.

φλικάδικης-φεουδαρχικής γαιοκτησίας, στό πέρασμά της (μέ τή μιά ἢ τήν ἄλλη μορφή) στά χέρια τῶν ἀγροτῶν. Ἡ ἀντικειμενική αὐτή τάση ἀπορέει τελείως ἀναπόφευκτα ἀπό τό γεγονός ὅτι ἐπικρατεῖ ἡ ὑποδουλωμένη στά φεουδαρχικά λατιφούντια μικρή καλλιέργεια. Γιά νά ἐκφράσουμε αὐτή τήν τάση μ' ἓνα ἐξίσου σαφές σχῆμα, σάν κι' αὐτό πού δόσαμε γιά ν' ἀπεικονίσουμε τήν ἀφειτηρία τοῦ ἀγῶνα, δηλαδή τή σημερινή κατάσταση πραγμάτων, πρέπει νά πάρουμε τήν καλύτερη ἐνδεχόμενη περίπτωση, δηλαδή νά ὑποθέσουμε ὅτι ὅλη ἡ γῆ τῶν φεουδαρχικῶν λατιφούντιων καί ὅλη ἡ γῆ πού δέν ἔχει κατανεμηθεῖ κατά κτῆμα, ἔχει περάσει στά χέρια τῆς καταστραμμένης ἀγροτιᾶς. Αὐτή εἶναι ἡ καλύτερη περίπτωση πού τή βλέπουν νά διαγράφεται μέ λιγότερη ἢ περισσότερη ἀκρίβεια ὅλοι ὅσοι παίρνουν μέρος στό σημερινό ἀγῶνα τῆς ἀγροτιᾶς: καί ἡ κυβέρνηση μιᾶ γιά «διανομή γῆς» σ' αὐτούς πού «ἔχουν ἀνάγκη», καί ὁ φιλελεύθερος δημόσιος ὑπάλληλος (δηλ. ὁ καντέτος) μιᾶ γιά συμπληρωματικό μοίρασμα σ' ἐκείνους πού ἔχουν λίγη γῆ καί ὁ τρουντοβίκος ἀγρότης μιᾶ γιά μέγιστο τῆς γαιοκτησίας ὡς τό «καταναλωτικό» ἢ «ἐργασιακό» ὄριο, καί ὁ σοσιαλδημοκράτης, πού διαφωνεῖ στό ζήτημα τῶν μορφῶν τῆς γαιοκτησίας, δέχεται στίς γενικές γραμμές τίς θέσεις τῶν ναρόντικων γιά χορήγηση κλήρου στούς πιο φτωχοῦς ἀγρότες (ὁ Τσερετέλι στήν 47η συνεδρίαση τῆς II Δούμας, πού ἔγινε στίς 26 τοῦ Μάη 1907, πῆρε τούς ἀριθμούς πού δίνει ὁ ναρόντικος Καραβάγεφ γιά 57 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆς πού προορίζονται γιά ἀπαλλοτρίωση στήν τιμή τῶν 6 1/2 δισεκατομμυρίων, ἀπ' αὐτά 2 1/2 δισεκατομμύρια ἀναλογοῦν στό μερίδιο τῶν πιο φτωχῶν ἀγροτῶν πού ἔχουν ὡς 5 ντεσιατίνες. Βλ. σελ. 1221 τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν). Μέ δύο λόγια, ὅσο διαφορετικά κι' ἄν βλέπουν οἱ τσιφλικάδες, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἡ ἀστική τάξη, ἡ ἀγροτιά καί τό προλεταριάτο τά καθήκοντα καί τούς ὅρους τοῦ μετασχηματισμοῦ, ὅλοι δείχνουν τήν ἴδια τάση: τή μεταβίβαση τῆς γῆς τῶν μεγαλοτσιφλικάδων στήν πιο φτωχή ἀγροτιά. Θά μιλήσουμε ἀκόμη ἐκεῖ πού πρέπει γιά τίς ριζικές διαφορές πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στίς ἀπόψεις τῶν διαφόρων τάξεων γιά τήν ἔκταση καί τούς ὅρους αὐτῆς τῆς μεταβίβασης. Τώρα ὅμως θά συμπληρώσουμε τό σχεδιάγραμμά μας γιά τήν ἀφειτηρία τοῦ ἀγῶνα μ' ἓνα ἀνάλογο σχεδιάγραμμα γιά τό πιθανό τέρμα του. Δείξαμε παραπάνω τί ὑπάρχει σήμερα. Ἄς δείξουμε τί μπορεῖ νά γίνει τότε. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι 0,03 ἑκατομμύρια τσιφλι-

κάδες διατηρούν από 100 ντεσιατίνες γῆ ὁ καθένας, δηλαδή 3 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες συνολικά, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα 67 ἑκατομμύρια σύν τὰ 50 ἑκατομμύρια τῆς γῆς πού δέν ἔχει κατανεμηθεῖ μοιράζονται στά 10,5 ἑκατομμύρια νοικοκυριά τῆς φτωχολογιᾶς. Στήν περίπτωση αὐτή θά ἔχουμε:

	Σ ἡ μ ε ρ α			Τ ὁ τ ε		
	Ἀριθμός κτημάτων (σέ ἑκατομμύρια)	Γῆ σέ ἑκατομμύρια ντεσιατ.	Μέσος ὅρος ντεσ. κατά κτῆμα	Ἀριθμός κτημάτων (σέ ἑκατομμύρια)	Γῆ σέ ἑκατομμύρια ντεσ.	Μέσος ὅρος ντεσ. κατά κτῆμα
α) Μικρή καταστραμμένη ἀγροτιά	10,5	75	7,0	—	—	—
β) Μεσαία ἀγροτιά	1,0	15	15,0	11,5	207	18,0
γ) Πλούσια ἀγροτιά καί ἀστική τάξη	1,5	70	46,7	1,53	73	47,7
δ) Φεουδάρχες-τσιφλικάδες	0,03	70	2333,0	—	—	—
<i>Σύνολο</i>	<i>13,03</i>	<i>230</i>	<i>17,6</i>	<i>13,03</i>	<i>280</i>	<i>21,4</i>
Γαῖες πού δέν ἔχουν κατανεμηθεῖ	—	50	—	—	—	—
<i>Σύνολο</i>	<i>13,03</i>	<i>280</i>	<i>21,4</i>	<i>—</i>	<i>—</i>	<i>—</i>

Αὐτή εἶναι ἡ οἰκονομική βάση τοῦ ἀγώνα γιά γῆ στή ρωσική ἐπανάσταση. Αὐτή εἶναι ἡ ἀφετηρία αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα καί ἡ τάση του, δηλαδή ὁ τελικός σταθμός του, τό ἀποτέλεσμα του στήν καλύτερη, ἀπό τήν ἄποψη τῶν ἀγωνιζομένων, περίπτωση.

Πρίν περάσουμε στήν ἐξέταση αὐτῆς τῆς οἰκονομικῆς βάσης καί τοῦ ἰδεολογικοῦ (καί τοῦ ἰδεολογικοπολιτικοῦ) του περιβλήματος, ἄς σταθοῦμε ἀκόμη στίς πιθανές παρεξηγήσεις καί ἀντιρήσεις.

Πρῶτο. Μποροῦν νά ποῦν ὅτι ἡ εἰκόνα μου προϋποθέτει τό μοίρασμα τῆς γῆς, ἐνῶ ἐγώ δέν ἐξέτασα ἀκόμη τό ζήτημα τῆς δημοτικοποίησης, τῆς διανομῆς, τῆς ἐθνικοποίησης καί τῆς κοινωνικοποίησης.

Αὐτό θ' ἀποτελοῦσε παρανόηση. Ἡ εἰκόνα μου ἀφήνει τελείως κατά μέρος τούς ὅρους τῆς γαιοκτησίας, δέν θίγει καθόλου τούς ὅρους μεταβίβασης τῆς γῆς στά χέρια τῶν ἀγροτῶν (ἂν θά τήν πάρουν σάν ἰδιοκτησία τους ἢ ἂν θά τήν πάρουν γιά νά τή χρησιμοποιήσουν κατά τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο). Πῆρα μόνο τό πέρασμα τῆς γῆς γενικά στά χέρια τῶν

μικρῶν ἀγροτῶν, καί δέν ἐπιτρέπεται ν' ἀμφιβάλλουμε ὅτι ὁ ἀγῶνας τῆς ἀγροτιᾶς μας ἔχει αὐτή τήν τάση. Ἀγωνίζεται ἡ μικρή ἀγροτιά, ἀγωνίζεται γιά νά περάσει ἡ γῆ στά χέρια της. Ἀγωνίζεται τό μικρό (ἀστικό) νοικοκυριό ἐνάντια στή μεγάλη (φεουδαρχική) γαιοκτησία*. Δέν μπορεῖ, οὔτε καί στήν καλύτερη περίπτωση, νά εἶναι ἄλλο τό ἀποτέλεσμα τῆς ἀνατροπῆς ἀπ' αὐτό πού περιέγραψα.

Δεύτερο. Μποροῦν νά ποῦν ὅτι δέν εἶχα τό δικαίωμα νά ὑποθέσω ὅτι ὅλη ἡ δημευμένη γῆ (ἢ ἡ ἀπαλλοτριωμένη, γιατί στήν ἔκθεσή μου δέν γίνεται ἀκόμη λόγος γιά τούς ὅρους τῆς ἀπαλλοτρίωσης) περνᾷ στά χέρια τῆς ἀγροτιᾶς πού ἔχει τή λιγότερη γῆ. Μποροῦν νά ποῦν ὅτι ἡ γῆ πρέπει γιά λόγους οἰκονομικῆς ἀναγκαιότητας νά περάσει στούς πλουσιότερους ἀγρότες. Μιά τέτοια ἀντίρρηση ὅμως θά ἦταν παρανόηση. Γιά ν' ἀποδείξω τόν ἀστικό χαρακτήρα τῆς ἀνατροπῆς, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά πάρω τήν καλύτερη ἀπό τήν ἄποψη τοῦ ναροντικισμοῦ περίπτωση, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά δεχτῶ ὅτι ἔχει ἐπιτευχθεῖ ὁ σκοπός πού βάζουν στόν ἑαυτό τους οἱ ἀγωνιζόμενοι. Πρέπει νά πάρω τή στιγμή πού βρίσκεται πιό κοντά στό λεγόμενο «γενικό ἀναδασμό»⁸⁵ καί ὄχι τά ἀπώτερα ἐπακόλουθα τῆς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς. Ἄν ἡ μάζα νικήσει στόν ἀγῶνα, τότε θά πάρει γιά τόν ἑαυτό της τούς καρπούς τῆς νίκης. Ἄλλο εἶναι τό ζήτημα, σέ ποιόν θά περιέλθουν κατοπινά αὐτοί οἱ καρποί.

Τρίτο. Μποροῦν νά ποῦν ὅτι ἔφτασα σέ τόσο ἐξαιρετικά εὐνοϊκό ἀποτέλεσμα γιά τή φτωχή ἀγροτιά (μετατροπή ὅλης τῆς μάζας τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν σέ μεσαίους ἀγρότες μέ περίπου 18 ντεσιατίνες γῆ κατά νοικοκυριό), ἐπειδή ἐξόγκωσα τό ἐλεύθερο ἀπόθεμα γῆς. Μποροῦν νά ποῦν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀφαιρέσουμε τά δάση, πού δέν εἶναι δυνατό βέβαια νά δοθοῦν σάν κλῆρος στούς ἀγρότες. Εἶναι πολύ πιθανό καί μάλιστα ἀναπόφευκτο νά ἔχουμε τέτοιες ἀντιρήσεις ἀπό τούς οἰκονομολόγους τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοπέδου καί τοῦ στρατοπέδου τῶν καντέτων, δέν εἶναι ὅμως σωστές. Πρῶτο πρέπει νά εἶσαι ὑπάλληλος, σάν αὐτούς πού ὅλη τους τή ζωή κοψομεσιάζονται μπροστά στούς φεουδάρχες-τσιφλικάδες, γιά νά φαντάζεσαι ὅτι ὁ ἀγρότης δέν θά μπορέσει νά διαχειριστεῖ καλά τά δάση

* Ὅσα βάζω σέ παρένθεση δέν τά ἀναγνωρίζει ἢ τά ἀρνιέται ἡ μικροαστική ἰδεολογία τοῦ ναροντικισμοῦ. Γιά τό ζήτημα αὐτό θά μιλήσουμε παρακάτω.

καί νά βγάλει πρόσοδο γιά τό δικό του ὄφελος καί ὄχι πρὸς ὄφελος τῶν τσιφλικάδων. Ἡ ἄποψη τοῦ ἀστυνομικοῦ ὑπαλλήλου ἢ τοῦ ρώσου φιλελεύθερου εἶναι: πῶς θά ἐξασφαλιστεῖ κληρὸς στὸν ἀγρότη; Ἡ ἄποψη τοῦ συνειδητοῦ ἐργάτη εἶναι: πῶς θά ἀπελευθερωθεῖ ὁ μουζίκος ἀπὸ τῆ φεουδαρχικῆ μεγάλης γαιοκτησίας; πῶς θά τσακιστοῦν τὰ φεουδαρχικά λατιφούντια; Δεύτερο, ἐξαίρεσα ὅλη τῆ βόρεια περιοχή (κυβερνεῖα Ἀρχάγγελσκ, Βόλογκντα καί Ὀλονιέτς) καθὼς κι' ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ κυβερνεῖα Βιάτκας καί Πέρμ, δηλαδή μέρη ὅπου δύσκολα θά φανταστεῖ κανεὶς ὅτι μπορεῖ στό κοντινὸ μέλλον ν' ἀρχίσει ἡ ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευση τῶν ἐκτάσεων πού εἶναι καλυμμένες μέ δάση. Τρίτο, ἓνας ἰδιαίτερος ὑπολογισμὸς τῶν δασωμένων ἐκτάσεων, ἐνῶ θά μέρδευε ἐξαιρετικὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς, λίγο θ' ἄλλαζε τό ἀποτέλεσμα. Λογουχάρη, ὁ κ. Κάουφμαν, πού εἶναι καντέτος καί πού συνεπῶς φέρνεται ἀρκετὰ προσεκτικὰ ἀπέναντι στή γῆ τῶν τσιφλικάδων, ἔχει τῆ γνώμη ὅτι τό πλεόνασμα πάνω ἀπὸ τὰ 25% τῆς δασωμένης ἐκτασης μπορεῖ νά διατεθεῖ γιά νά καλυφθεῖ ἡ ἀνεπάρκεια γῆς, κι' ἔτσι καταλήγει σ' ἓνα ἀπόθεμα γῆς ἀπὸ 101,7 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γιά 44 κυβερνεῖα. Ἐγὼ ὑπολόγισα τό ἀπόθεμα αὐτό γιά 47 κυβερνεῖα σέ 101 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες περίπου, καί συγκεκριμένα: 67 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀπὸ τὰ 70 ἑκατομμύρια τῶν φεουδαρχικῶν λατιφούντιων καί 34 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀπὸ τῆ γῆ τοῦ δημοσίου καί τῶν διάφορων ὀργανισμῶν. Ἐάν ὑποθέσουμε ὅτι ἀπαλλοτριώνονται ὅλα τὰ κτήματα πού ἔχουν πάνω ἀπὸ 100 ντεσιατίνες γῆ, τότε τό ποσό αὐτό θά αὐξηθεῖ ἀκόμη κατὰ 9-10 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες*.

* Στό κείμενο παίρνω ἐντελῶς ὑποθετικά ὅτι τό ὄριο τῆς ἀπαλλοτρίωσης θά εἶναι 500 ντεσιατίνες. Ἐάν πάρουμε γιά ὄριο τίς 100 ντεσιατίνες —ἐπίσης ἐντελῶς ὑποθετικά— τότε θά ἔχουμε τὴν παρακάτω εἰκόνα τῆς ἀνατροπῆς:

σ ἡ μ ε ρ α				τ ὅ τ ε			
α)	10,5	ἐκ. νοικ. μέ	75 ἐκ. ντεσ.	α)	—	—	—
β)	1,0	» » »	15 » »	β)	11,5	ἐκ. νοικ. μέ	217 ἐκ. ντεσ.
						ἀπὸ	18,8 ντεσ.
							κατὰ νοικ.
γ)	1,4	» » »	50 » »	γ)	1,53	» μέ	63 ἐκ. ντεσ.
						ἀπὸ	41,1 ντεσ.
							κατὰ νοικ.
δ)	0,13	» » »	90 » »	δ)	—	—	—
	<u>13,03</u>		<u>230</u>		<u>13,03</u>	<u>280</u>	21,4
			+ 50				ντεσ. κατὰ νοικ.

Τὰ βασικά συμπεράσματα γιά τό χαρακτήρα καί τὴν οὐσία τῆς ἀνατροπῆς εἶναι τὰ ἴδια καί στίς δύο περιπτώσεις.

3. Η ΣΥΣΚΟΤΙΣΗ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΑΝΤΕΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Τά στοιχεῖα πού δόσαμε γιά τό ρόλο τῶν πολύ μεγάλων τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν στόν ἀγώνα γιά γῆ στή Ρωσία πρέπει νά συμπληρωθοῦν ἀπό μιά ἄποψη. Τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων τῆς ἀστικῆς καί τῆς μικροαστικῆς μας τάξης εἶναι ὅτι μέ συλλογισμούς γιά τά «ὄρια» πνίγουν τό ζήτημα: *ποιά τάξη εἶναι ὁ πῖο ἰσχυρός ἀντίπαλος τῆς ἀγροτιᾶς, ποιά κτήματα ἀποτελοῦν τήν κύρια ἔκταση τῆς γῆς πού πρέπει ν' ἀπαλλοτριωθεῖ.* Μιλᾶν κυρίως (καί οἱ καντέτοι καί οἱ τρουντοβίκοι) γιά τό πόση γῆ θά χρειασεῖ ὁ ἀγρότης μέ τό ἓνα ἢ τό ἄλλο «ὄριο» ἀντί νά μιλᾶν γιά μιά πολύ πῖο συγκεκριμένη καί πῖο ζωτική ὑπόθεση: πόση γῆ ὑπάρχει πού *μπερεῖ ν' ἀπαλλοτριωθεῖ.* Ὁ πρῶτος τρόπος τοποθέτησης τοῦ ζητήματος συσκοτίζει τήν ταξική πάλη, ἐπισκιάζει τήν οὐσία τῆς ὑπόθεσης μέ τήν κούφια ἀξίωση ὅτι βασίζεται στήν «κρατική» ἄποψη. Ὁ δεύτερος τρόπος τοποθέτησης τοῦ ζητήματος μεταφέρει ὅλο τό κέντρο βάρους στήν ταξική πάλη, στά ταξικά συμφέροντα ἑνός ὀρισμένου στρώματος γαιοκτημόνων πού ἐκπροσωπεῖ περισσότερο ἀπ' ὅλα τίς δουλοπαροικιακές τάσεις.

Σέ ἄλλο σημεῖο θά σταθοῦμε πάλι στό ζήτημα τῶν «ὀρίων». Ἐδῶ ἄς σημειώσουμε μιά «εὐτυχή» ἐξαίρεση ἀπό τούς τρουντοβίκοις καί ἀπό ἓναν τυπικό καντέτο συγγραφέα.

Στή δεύτερη Δούμα ὁ λαϊκός σοσιαλιστής Ντελάροφ ἔθιξε τό ζήτημα, ποῖο ποσοστό ἰδιοκτητῶν θά θιχτεῖ ἀπό τήν ἀπαλλοτρίωση (47η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάη 1907). Ὁ ρήτορας μιλοῦσε ἀκριβῶς γιά ἀπαλλοτρίωση (ἀναγκαστική), χωρίς νά βάζει ζήτημα δήμευσης καί δεχόταν, ὅπως φαίνεται, γιά τήν ἀπαλλοτρίωση τό ἴδιο ὄριο πού πῆρα κι' ἐγώ ὑποθετικά στόν πίνακά μου, δηλαδή: 500 ντεσιατίνες. Δυστυχῶς στά στενογραφημένα πρακτικά τῆς II Δούμας τό μέρος αὐτό τοῦ λόγου τοῦ Ντελάροφ (σελ. 1217) ἔχει διαστρεβλωθεῖ ἢ ὁ ἴδιος ὁ κ. Ντελάροφ ἔκανε λάθος. Στά πρακτικά σημειώνεται ὅτι ἡ ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση θά θίξει τά 32% τῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων καί τά 96% ὅλης τῆς ἔκτασης τῶν γαιῶν τους καί ὅτι δῆθεν τά ὑπόλοιπα 68% τῶν γαιοκτημόνων ἔχουν μόνο τά 4% τῆς γῆς πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία. Στήν πραγματικότητα ἀντί 32% πρέπει νά εἶναι 3,7%, γιατί οἱ 27.833 γαιοκτήμονες ἀπό τίς 752.881 πού εἶναι ὅλοι τους ἀποτελοῦν τά 3,7% τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν γαιοκτημόνων κι' ἔχουν

68 εκατομμύρια ντεσιατίνες γῆ ἀπό τὰ 85,8 εκατομμύρια ντεσιατίνες γῆς πού εἶναι ἀτομική ἰδιοκτησία, δηλαδή τὰ 72,3%. Μένει ἄγνωστο ἂν εἶναι παραδρομή τῆς γλώσσας τοῦ κ. Νιελάροφ ἢ ἂν πῆρε λαθεμένους ἀριθμούς. Πάντως ἀπό τούς πολλούς ρήτορες τῆς Δούμας μόνο αὐτός, ἂν δέν κάνουμε λάθος, *καταπιάστηκε* μέ τό ζήτημα, γιά ποιό πράγμα γίνεται ὁ ἀγώνας μέ τήν πιό ἄμεση, συγκεκριμένη του ἔννοια.

Ὁ καντέτος συγγραφέας πού ὅταν ἀναλύουμε αὐτό τό ζήτημα δέν μπορούμε νά μήν ἀναφέρουμε τίς «ἐργασίες» του, εἶναι ὁ κ. Σ. Προκοπόβιτς. Ἀλήθεια, γιά νά κυριολεκτήσουμε, εἶναι ἀπό τόν κύκλο τοῦ περιοδικοῦ «Μπέζ Ζαγκλάβιγια» πού ἐμφανίζεται, ὅπως καί οἱ περισσότεροι συνεργάτες τῆς ὀστικῆς ἐφημερίδας «Τοβάριστς», πότε σάν καντέτος, πότε σάν μενσεβίκος σοσιαλδημοκράτης. Εἶναι ὁ τυπικός ἐκπρόσωπος τῆς χούφτας ἐκείνης τῶν συνεπῶν μπερνσταϊνικῶν στό περιβάλλον τῆς ρωσικῆς ἀστικῆς διανόησης, πού ταλαντεύονται ἀνάμεσα στούς καντέτους καί στούς σοσιαλδημοκράτες, πού δέν ἀνήκουν (στό μεγαλύτερο μέρος τους) σέ κανένα κόμμα καί στό φιλελεύθερο τύπο τραβοῦν συστηματικά τόν τόνο λιγούλακι πιό δεξιά ἀπό τόν Πλεχάνοφ. Τόν κ. Προκοπόβιτς πρέπει νά τόν ἀναφέρουμε ἐδῶ, γιάτί εἶναι ἀπό τούς πρώτους πού χρησιμοποίησε στόν τύπο στοιχεῖα ἀπό τή στατιστική τῆς γαιοκτησίας τοῦ 1905, καί μάλιστα στάθηκε οὐσιαστικά πάνω στό ἔδαφος τῆς ἀγροικῆς μεταρύθμισης *τῶν καντέτων*. Σέ δύο ἄρθρα του στήν ἐφημερίδα «Τοβάριστς» (1907, ἀρ. φύλ. 214 τῆς 13 τοῦ Μάρτη καί ἀρ. φύλ. 238 τῆς 10 τοῦ Ἀπρίλη) ὁ κ. Προκοπόβιτς κάνει κριτική ἐνάντια στό συντάκτη τῆς ἐπίσημης στατιστικῆς στρατηγό Ζολοταριόφ πού ἀποδείχνει ὅτι ἡ κυβέρνηση μπορεί χωρίς καμιά ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση νά τακτοποιήσει πέρα γιά πέρα τό ζήτημα τῆς ἀγροικῆς μεταρύθμισης, καί ὅτι τοῦ ἀγρότη τοῦ φτάνουν θαυμάσια 5 ντεσιατίνες γῆς γιά νά τά φέρνει βόλτα μέ τό νοικοκυριό του! Ὁ κ. Προκοπόβιτς εἶναι *πιό φιλελεύθερος*: παίρνει 8 ντεσιατίνες γιά κάθε νοικοκυριό. Εἶναι ἀλήθεια πώς πολλές φορές λέει ὅτι οἱ 8 αὐτές ντεσιατίνες εἶναι «ἐντελῶς ἀνεπαρκεῖς», ὅτι ἕνας τέτοιος ὑπολογισμός εἶναι ὁ «πιό μετριοπαθής» κτλ., ὥστόσο ὅμως παίρνει ἀκριβῶς αὐτό τόν ἀριθμό γιά νά καθορίσει τό «μέγεθος τῆς ἀνάγκης σέ γῆ» (εἶναι ὁ τίτλος τοῦ πρώτου ἀπό τά ἄρθρα τοῦ κ. Προκοπόβιτς πού ἀναφέραμε παραπάνω). Ἐξηγεῖ ὅτι παίρνει αὐτό τόν ἀριθμό «*γιά ν' ἀπεφύγει τίς περιττές συζητήσεις*»... δηλαδή τίς «περιτι-

τές συζητήσεις» μέ τούς κυρίους Ζολοταριόφ; Λογαριάζοντας μ' αὐτόν τόν τρόπο ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν «όλοφάνερα φτωχῶν σέ γῆ» ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν εἶναι ὁ μισός τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ, ὁ κ. Προκοπόβιτς ὑπολογίζει σωστά ὅτι γιά νά φτάσει ὁ κλῆρος τους τίς 8 ντεσιατίνες χρειάζονται 18,6 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες, καί μιά πού ἡ κυβέρνηση ἔχει στά χέρια της ἓνα ἀπόθεμα γῆς πού εἶναι δῆθεν μόνο 9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες, «δέν μπορούμε νά τά βγάλουμε πέρα χωρίς ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση».

Καί μέ τούς ὑπολογισμούς του καί μέ τούς συλλογισμούς του ὁ κ. καντέτος πού μενσεβικοφέρνει ἢ ὁ μενσεβίκος πού καντετοφέρνει ἔχει ἐκφράσει περίφημα τό πνεῦμα καί τό νόημα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν φιλελεύθερων. Σκεπάζει ὁλοτελα τό ζήτημα πού ἀφορᾷ οὐσιαστικά τά φεουδαρχικά λατιφούντια καί τά λατιφούντια γενικά. Ὁ κ. Προκοπόβιτς ἀνάφερε στοιχεῖα μόνο γιά ὅλη τήν ἀτομική γαιοκτησία πού εἶναι ἀπό 50 ντεσιατίνες καί πάνω. Ἔτσι ἀπόκρυψε τό πραγματικό ἀντικείμενο τοῦ ἀγῶνα. Σκέπασε μ' ἓνα πέπλο τά ταξικά συμφέροντα μιᾶς χούφτας — κυριολεκτικά μιᾶς χούφτας — μεγαλογαιοκτημόνων. Ἀντί νά τά ξεσκεπάσει, μᾶς προβάλλει τήν «κρατική ἀποψη», ὅτι δηλ. «δέν μπορούμε νά τά βγάλουμε πέρα» μόνο μέ τή γῆ τοῦ δημοσίου. Ἄν ἦταν δυνατό νά τά βγάλουμε πέρα μ' αὐτήν, τότε ὁ κ. Προκοπόβιτς — αὐτό βγαίνει ἀπό τούς συλλογισμούς του — δέν θά εἶχε τίποτε ἐνάντια στά δουλοπαροικιακά λατιφούντια...

Ὁ κλῆρος πού δίνεται στόν ἀγρότη (8 ντεσιατίνες) εἶναι κλῆρος πείνας. Τό μέγεθος πού παίρνει ἀπό τόν τσιφλικά μέ τήν «ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση» εἶναι μηδαμινό (18 9 = 9 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀπό τά 62 ἑκατομμύρια πού ἔχουν συνολικά τά κτήματα μέ πάνω ἀπό 500 ντεσιατίνες τό καθένα!). Γιά νά γίνει μιά τέτοια «ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση», πρέπει οἱ τσιφλικάδες νά χρησιμοποιήσουν βία ἐνάντια στούς ἀγρότες, ὅπως ἔγινε τό 1861!⁸⁶

Θεληματικά ἢ ἄθελα, συνειδητά ἢ ἀσυνείδητα, ὁ κ. Προκοπόβιτς ἐκδήλωσε σωστά τήν τσιφλικάδικη οὐσία τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν καντέτων. Οἱ καντέτοι εἶναι ἀπλῶς προσεκτικοί καί πονηροί: προτιμοῦν νά μή μιλήσουν καθόλου γιά τό ζήτημα πόση ἀκριβῶς γῆ τῶν τσιφλικάδων εἶναι διατεθειμένοι ν' ἀπαλλοτριώσουν.

4. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΛΗΜΑ

Είδαμε ότι η ουσία τῆς συντελούμενης ἀνατροπῆς καταλήγει στήν ἐξαφάνιση τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων καί στή δημιουργία μιᾶς ἐλεύθερης καί (στό βαθμό πού αὐτό μπορεῖ νά γίνει μέσα στίς σημερινές συνθῆκες) εὐπορης ἀγροτιᾶς τῶν γαιοκαλλιεργητῶν, πού νά μή φυτοζωεῖ, νά μή βασανίζεται πάνω στή γῆ, ἀλλά νά εἶναι ἱκανή ν' ἀναπτύσσει τίς παραγωγικές δυνάμεις, νά προωθεῖ τή γεωργική καλλιέργεια. Ἡ ἀνατροπή αὐτή δέν θίγει καθόλου καί δέν μπορεῖ νά θίξει τό μικρό νοικοκυριό στή γεωργία, τήν κυριαρχία τῆς ἀγορᾶς πάνω στόν παραγωγό, συνεπῶς, καί τήν κυριαρχία τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς, γιατί ὁ ἀγώνας γιά τό ξαναμοίρασμα τῆς γῆς δέν εἶναι σέ θέση ν' ἀλλάξει τίς σχέσεις παραγωγῆς στήν οἰκονομία αὐτῆς τῆς γῆς. Εἶδαμε ὅμως ὅτι μιᾶ ἰδιομορφία αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα εἶναι ἡ ἰσχυρή ἀνάπτυξη τῆς μικροκαλλιέργειας στή γῆ τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων.

Τό ἰδεολογικό περίβλημα τοῦ διεξαγόμενου ἀγῶνα εἶναι οἱ θεωρίες τοῦ ναροντικισμοῦ. Ἡ ἀνοιχτή ἐμφάνιση τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἀγροτῶν ὅλης τῆς Ρωσίας μέ ἀγροτικά προγράμματα στήν I καί τή II Δούμα ἐπιβεβαίωσε ὀριστικά ὅτι οἱ θεωρίες καί τά προγράμματα τοῦ ναροντικισμοῦ εἶναι πραγματικά τό ἰδεολογικό περίβλημα τοῦ ἀγῶνα τῶν ἀγροτῶν γιά γῆ.

Δείξαμε ὅτι ἡ βάση, τό κύριο συστατικό μέρος τοῦ ἀποθέματος γῆς, γιά τό ὅποιο ἀγωνίζονται οἱ ἀγρότες, εἶναι τά μεγάλα δουλοπαροικιακά τσιφλίκια. Δεχτήκαμε ἓνα πολύ ὑψηλό ὄριο ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἡ ἀπαλλοτρίωση, καί συγκεκριμένα τίς 500 ντεσιατίνες. Εἶναι εὐκόλο ὅμως νά πειστεῖ κανεῖς ὅτι τό συμπέρασμα πού βγάλαμε ἐξακολουθεῖ πέρα γιά πέρα νά ἰσχύει καί μέ ὁποιαδήποτε ἐλάττωση αὐτοῦ τοῦ ὀρίου, λ.χ. ἂν ἐλαττωθεῖ ὡς τίς 100 ἢ τίς 50 ντεσιατίνες. Ἄς χωρίσουμε τήν ὁμάδα γ), δηλαδή τήν ὁμάδα πού ἔχει ἀπό 20 ὡς 500 ντεσιατίνες, σέ τρεῖς ὑποδιαίρέσεις: αα) 20-50 ντεσιατίνες, ββ) 50-100 ντεσιατίνες καί γγ) 100-500 καί ἄς δοῦμε τί διαστάσεις θάχει ὁ κλῆρος καί ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία σέ κάθε μιᾶ ἀπ' αὐτές τίς ὑποδιαίρέσεις:

Κ λ η ρ ο υ χ ι κ ῆ γ ῆ

Ἵποδιαί- ρέσεις	Ἀριθμός κτημάτων	Ἐκταση γῆς ντεσιατίνες	Κατά μέσο ὄρο σέ κάθε κτῆμα
20 - 50 ντεσ.	1.062.504	30.898.147	29,1
50 - 100 »	191.898	12.259.171	63,9
100 - 500 »	40.658	5.762.276	141,7

Ίδιωτική γῆ			Συνολικά στήν Ευρωπαϊκή Ρωσία		
Ἀριθμός κτημάτων	Ἐκταση γῆς	Κατά μέσο ὄρο σέ κάθε κτῆμα	Ἀριθμός κτημάτων	Ἐκταση γῆς	Κατά μέσο ὄρο σέ κάθε κτῆμα
	ντεσιατίνες			ντεσιατίνες	
103.237	3.301.004	32,0	1.165.741	34.199.151	29,3
44.877	3.229.858	71,9	236.775	15.489.029	65,4
61.188	14.096.637	230,4	101.846	19.858.913	194,9

Ἀπό τόν πίνακα αὐτό φαίνεται, πρῶτο, ὅτι ἡ δήμευση τῶν κτημάτων μέ πάνω ἀπό 100 ντεσιατίνες τό καθένα θά μεγαλώσει τό ἀπόθεμα γῆς, ὅπως τό σημειώσαμε πίο πάνω, κατά 9 - 10 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες, ἐνῶ ἡ δήμευση τῶν κτημάτων μέ πάνω ἀπό 50 ντεσιατίνες τό καθένα, πού προτείνει ὁ βουλευτής τῆς I Κρατικῆς δούμας Τσιζιέφσκι, θά μεγαλώσει τό ἀπόθεμα γῆς κατά $18\frac{1}{9}$ ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Ἐπομένως, καί σ' αὐτή τήν περίπτωση βάσει τοῦ ἀποθέματος θά παραμείνουν τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια. Αὐτοῦ βρίσκεται ἡ «οὐσία» τοῦ σύγχρονου ἀγροτικοῦ ζητήματος. Εἶναι ἐπίσης γνωστή ἡ σύνδεση αὐτῆς τῆς μεγάλης γαιοκτησίας μέ τήν ἀνώτερη γραφειοκρατία: ὁ κ. Α. Ἀλέξινσκι παρουσίασε στή II Δούμα τά στοιχεῖα τοῦ κ. Ρουμπάκιν πού δείχνουν πόσο μέγала εἶναι τά κτήματα τῶν ἀνώτερων δημοσίων ὑπαλλήλων στή Ρωσία. Δεύτερο, ἀπό τά στοιχεῖα αὐτά φαίνεται ὅτι καί ἄν δέν ὑπολογί-
σουμε τούς κλήρους καί τά κτήματα μέ πάνω ἀπό 100 ντεσια-
τίνες γῆ, ἔξακολουθοῦν πάλι νά ὑπάρχουν μέγαλες διαφορές ἀνάμεσα στούς μεγαλύτερους κλήρους (καί στά μικρά τσιφλί-
κια). Ἡ ἀνατροπή θά βρεῖ πιά τήν ἀγροτιά διαφοροποιημέ-
νη καί ὡς πρός τό μέγεθος τῆς γαιοκτησίας, κι' ἀκόμη περισ-
σότερο ὡς πρός τό μέγεθος τοῦ κεφαλαίου, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν
ζώων, τῆς ποσότητας καί τῆς ποιότητας τῶν ἐργαλείων κτλ.
Στήν οἰκονομική μας φιλολογία ἔχει ἀποδειχτεῖ ἀρκετά ὅτι ἡ
διαφοροποίηση εἶναι πολύ πίο σημαντική στόν τομέα τῆς ἐξω-
κληρουχικῆς, σάν νά λέμε, περιουσίας πού ἔχουν οἱ ἀγρότες,
παρά στόν τομέα τῆς κληρουχικῆς γαιοκτησίας τους.

Ποιά σημασία ἔχουν οἱ θεωρίες τῶν ναρόντικων πού ἀντανაკλοῦν λίγο-πολύ πιστά τίς ἀπόψεις τῶν ἀγροτῶν στόν ἀγῶνα τους γιά γῆ; Δυό «ἀρχές» ἀποτελοῦν τήν οὐσία αὐτῶν τῶν θεωριῶν τῶν ναρόντικων: ἡ «ἐργασιακή ἀρχή» καί ἡ «ἰσοπέδωση». Εἶναι τόσο καθαρός ὁ μικροαστικός χαρακτή-
ρας αὐτῶν τῶν ἀρχῶν καί ἀποδείχτηκε τόσο συχνά καί τόσο

λεπτομερειακά στή μαρξιστική φιλολογία, πού δέν ὑπάρχει λόγος νά ξαναμιλήσουμε ἐδῶ. Τό σπουδαῖο εἶναι νά σημειώσουμε ἕνα χαρακτηριστικό αὐτῶν τῶν «ἀρχῶν», πού οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες δέν τό ἐκτίμησαν ὡς τώρα ὅπως ἔπρεπε. Σέ νεφελώδη μορφή οἱ ἀρχές αὐτές ἐκφράζουν πραγματικά κάτι πού στή δοσμένη στιγμή εἶναι ρεαλιστικό καί προοδευτικό. Καί συγκεκριμένα ἐκφράζουν τόν ἐξοντωτικό ἀγῶνα ἐνάντια στά δουλοπαροικιακά λατιφούντια.

Ρίξτε μιά ματιά στήν περιγραφή πού δίνουμε παραπάνω γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ἀγροτικῆς μας συγκρότησης ἀπό τή σημερινή κατάσταση ὡς τόν «τελικό σκοπό» τῆς σύγχρονης, ἀστικῆς ἀνατροπῆς. Θά δεῖτε καθαρά ὅτι τό μελλοντικό «τότε» διαφέρει ἀπό τό πραγματικό «σήμερα» καί τό διακρίνει μιά ἀσύγκριτα μεγαλύτερη «ἰσοπέδωση» τῆς γαιοκτησίας, μιά ἀσύγκριτα μεγαλύτερη ἀντιστοιχία τῆς νέας διανομῆς τῆς γῆς πρὸς τήν «ἐργασιακή ἀρχή». Κι' αὐτό δέν εἶναι τυχαῖο. Δέν μπορεῖ νά γίνει διαφορετικά σέ μιά ἀγροτική χώρα πού ἡ ἀστική της ἀνάπτυξη τήν ἀπολυτρώνει ἀπό τή δουλοπαροικία. Σέ μιά τέτοια χώρα ἡ ἐκμηδένιση τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα αἶτημα τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης. Καί μέ τήν κυριαρχία τῆς μικροκαλλιέργειας ἡ ἐκμηδένιση αὐτή σημαίνει ἀναπότρεπτα μιά μεγαλύτερη «ἰσοπέδωση» τῆς γαιοκτησίας. Τσακίζοντας τά μεσαιωνικά λατιφούντια ὁ καπιταλισμός ἀρχίζει ἀπό μιά πιο «ἰσοπεδωμένη» γαιοκτησία καί δημιουργεῖ πιά ἀπ' αὐτήν μιά νέα μεγάλη γεωργία, καί τή δημιουργεῖ πάνω στή βάση τῆς μισθωτῆς ἐργασίας, τῶν μηχανῶν καί μιᾶς ἀνώτερης γεωργικῆς τεχνικῆς, καί ὄχι πάνω στή βάση τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλιά καί τῶν ἀγγαρειῶν.

Τό λάθος ὅλων τῶν ναρόντικων εἶναι ὅτι, ἐπειδή περιορίζονται στό στενό ὄριζοντα τοῦ μικρονοικοκύρη, δέν βλέπουν τόν ἀστικό χαρακτήρα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, στίς ὁποῖες μπαίνει ὁ ἀγρότης ὅταν λυτρωθεῖ ἀπ' τά δεσμά τῆς δουλοπαροικίας. Μετατρέπουν τήν «ἐργασιακή ἀρχή» τῆς μικροαστικῆς γεωργίας καί τήν «ἰσοπέδωση» ἀπό σύνθημα διάλυσης τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων, σέ κάτι τό ἀπόλυτο, τό ἀθύπαρκτο πού σημαίνει ἕνα εἰδικό, ὄχι ἀστικό, καθεστῶς.

Τό λάθος μερικῶν μαρξιστῶν εἶναι ὅτι, ὅταν κρίνουν τή θεωρία τῶν ναρόντικων, παραβλέπουν τό ἱστορικά πραγματικό καί ἱστορικά νόμιμο περιεχόμενό της στόν ἀγῶνα ἐνάντια στή δουλοπαροικία. Κατακρίνουν, καί κατακρίνουν δίκαια

τήν «ἐργασιακή ἀρχή» καί τήν «ἰσοπέδωση», σάν καθυστερημένο, ἀντιδραστικό, μικροαστικό σοσιαλισμό καί ξεχνοῦν ὅτι οἱ θεωρίες αὐτές ἐκφράζουν τόν προοδευτικό, ἐπαναστατικό μικροαστικό δημοκρατισμό, ὅτι οἱ θεωρίες αὐτές γίνονται σημαία γιά τόν πιό ἀποφασιστικό ἀγώνα ἐνάντια στήν παλιά, δουλοπαροικιακή Ρωσία. Ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος εἶναι ἡ πιό ἐπαναστατική ἰδέα στόν ἀγώνα ἐνάντια στό παλιό καθεστῶς τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ γενικά καί ἐνάντια στήν παλιά φεουδαρχική, μεγαλοτσιφλικάδικη γαιοκτησία εἰδικά. Στό μικροαστό-ἀγρότη ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος εἶναι νόμιμη καί προοδευτική, ἐφόσον ἐκφράζει τόν ἀγώνα ἐνάντια στή φεουδαρχική, δουλοπαροικιακή ἀνισότητα. Ἡ ἰδέα τῆς «ἰσοπέδωσης» τῆς γαιοκτησίας εἶναι νόμιμη καί προοδευτική, ἐφόσον ἐκφράζει τόν πόθο τῶν δέκα ἑκατομμυρίων ἀγροτῶν πού ἔχουν ἀπό ἑπτὰ ντεσιατίνες κλῆρο ὁ καθένας καί καταστρέφονται ἀπό τοὺς τσιφλικάδες, τόν πόθο τους *νά μοιράσουν** τὰ δουλοπαροικιακά λατιφούντια πού ἔχουν 2.300 ντεσιατίνες τό καθένα. Καί στή δοσμένη ἱστορική στιγμή ἡ ἰδέα αὐτή ἐκφράζει πραγματικά μιά τέτοια τάση, σπρώχνει πρὸς τή συνεπή ἀστική ἐπανάσταση, περιβάλλοντας αὐτή τήν τάση λαθεμένα μέ μιά νεφελώδη, δῆθεν σοσιαλιστική φρασεολογία. Κοί θά ἦταν κακός μαρξιστής ἐκεῖνος πού, ἐνῶ ἐπικρίνει τήν ψευτιά τοῦ σοσιαλιστικοῦ περιβλήματος τῶν ἀστικῶν συνθημάτων, δέν θά ἦταν σέ θέση νά ἐκτιμήσει τήν ἱστορικά προοδευτική σημασία τους, ὅτι δηλαδή εἶναι τὰ πιό ἀποφασιστικά ἀστικά συνθήματα στόν ἀγώνα ἐνάντια στή δουλοπαροικία. Τό πραγματικό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ἀνατροπῆς, πού τοῦ ναρόντικου τοῦ φαίνεται σάν «κοινωνικοποίηση», θά εἶναι τό πιό συνεπές ξεκαθάρισμα τοῦ δρόμου γιά τόν καπιταλισμό, τό πιό ἀποφασιστικό ξερίζωμα τῆς δουλοπαροικίας. Ἡ περιγραφή πού ἔδοσα παραπάνω δείχνει ἀκριβῶς τό maximum στήν κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας καί τό maximum τῆς «ἰσοπέδωσης» πού πετυχαίνεται μέ τόν τρόπο αὐτό. Ὁ ναρόντικος φαντάζεται ὅτι ἡ «ἰσοπέδωση» αὐτή καταργεῖ τόν ἀστικό χαρακτήρα, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ἐκφράζει τόν πόθο τῆς πιό ριζοσπαστικῆς ἀστικῆς τάξης. Κι' ὅλα ὅσα λέγονται πέρα ἀπ'

* Δέν πρόκειται ἐδῶ γιά μοίρασμα τῆς γῆς μέ τή μορφή τῆς ἰδιοκτησίας, ἀλλά γιά τό μοίρασμα τῆς μέ σκοπό τήν οἰκονομική της χρήση. Ἐνα τέτοιο μοίρασμα μπορεῖ νά γίνει, καί στίς συνθήκες τῆς κυριαρχίας τῆς μικρῆς καλλιέργειας εἶναι ἀναπόφευκτο γιά ὀρισμένο χρόνο, καί μέ τή δημοτικοποίηση καί μέ τήν ἐθνικοποίηση.

αυτό για την «ίσοπέδωση» είναι ιδεολογικός καπιός, είναι αὐταπάτη τοῦ μικροστυῦ.

Ἡ κοντόφθαλμη καὶ ἀνιστόρητη κρίση ὀρισμένων ρώσων μαρξιστῶν γιά τή σημασία τῶν ναροντικιστικῶν θεωριῶν στή ρωσική ἀστική ἐπανάσταση ἐξηγεῖται μέ τό ὅτι οὗτοι δέν βάθαιναν στή μελέτη τῆς σημασίας πού ἔχει ἡ «δήμευση» τῆς τσιφλικάδικης ἰδιοκτησίας τήν ὁποία ὑποστηρίζουν οἱ θεωρίες αὐτές. Ἀρκεῖ νά φανταστοῦμε μέ σαφήνεια τήν οἰκονομική βάση μιᾶς τέτοιας ἀνατροπῆς στίς σημερινές συνθήκες τῆς γαιοκτησίας μας καί θά καταλάβουμε ὄχι μόνο τήν αὐταπάτη τῶν θεωριῶν τοῦ ναροντικισμοῦ, μά καί τό ἀληθινό νόημα τοῦ ἀγῶνα πού περιορίζεται σ' ἓνα ὀρισμένο ἱστορικό καθῆκον, τό ἀληθινό νόημα τοῦ ἀγῶνα ἐνάντια στή δουλοπαροικία πού ἀποτελεῖ τό πραγματικό περιεχόμενο τῶν χιμαιρικῶν αὐτῶν θεωριῶν.

5. ΟΙ ΔΥΟ ΤΥΠΟΙ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

Πᾶμε παρακάτω. Δείξαμε ὅτι οἱ ναροντικιστικές θεωρίες πού εἶναι ἀνόητες καί ἀντιδραστικές ἀπό τήν ἄποψη τοῦ ἀγῶνα γιά τό σοσιαλισμό ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, ἀποδείχνονται «λογικές» (ἀπό τήν ἄποψη τοῦ εἰδικοῦ ἱστορικοῦ καθήκοντος) καί προοδευτικές στόν ἀστικό ἀγῶνα ἐνάντια στό σύστημα τῆς δουλοπαροικίας. Καί τώρα μπαίνει τό ἐρώτημα: μήπως τό γεγονός ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ ἀπονέκρωση τῆς δουλοπαροικίας στή ρωσική γαιοκτησία καί σ' ὄλο τό κοινωνικό καθεστῶς τῆς Ρωσίας, τό γεγονός ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ ἀστικοδημοκρατική ἀγροτική ἀνατροπή, πρέπει νά τό ἀντιλαμβανόμαστε μέ τήν ἔννοια ὅτι μπορεῖ νά γίνει μόνο μέ μιά καθορισμένη μορφή; ἢ μπορεῖ νά γίνει μέ διάφορες μορφές;

Τό ζήτημα αὐτό ἔχει κεφαλαιώδη σημασία γιά τήν ἐπεξεργασία σωστῶν ἀπόψεων σχετικά μέ τήν ἐπανάστασή μας καί τό σοσιαλδημοκρατικό ἀγροτικό πρόγραμμα. Καί πρέπει νά λύσουμε αὐτό τό ζήτημα ξεκινώντας ἀπό τά στοιχεῖα γιά τήν οἰκονομική βάση τῆς ἐπανάστασης πού ἀναφέραμε παραπάνω.

Ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος εἶναι τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια πού ἀποτελοῦν τήν πιό χτυπητή ἐνσάρκωση καί τό πιό γερό στήριγμα τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας στή Ρωσία. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας καί τοῦ καπιταλισμοῦ βάζει μέ ἀπόλυτη ἀναγκαιότητα τέρμα σ' αὐτά τά ὑπολείμματα. Ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη προστά στή

Ρωσία ανοίγεται μόνο ένας δρόμος, ο δρόμος τῆς ἀστικῆς ἐξέλιξης.

Οἱ μορφές ὅμως αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης μπορεῖ νά εἶναι δύο εἰδῶν. Τά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας μποροῦν νά ἐξαλειφθοῦν καί μέ τό μετασχηματισμό τῶν τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν καί μέ τήν ἐξάλειψη τῶν τσιφλικάδικων λατιφούντιων, δηλαδή καί μέ τή μεταρύθμιση καί μέ τήν ἐπανάσταση. Ἡ ἀστική ἐξέλιξη μπορεῖ νά συντελεστεῖ μ' ἐπικεφαλῆς τά μεγάλα νοικοκυριά τῶν τσιφλικάδων πού σιγά - σιγά γίνονται ὅλο καί πιο ἀστικά, σιγά - σιγά ἀντικαθιστοῦν τίς δουλοπαροικιακές μεθόδους ἐκμετάλλευσης μέ ἀστικές. Μπορεῖ ἐπίσης νά συντελεστεῖ μ' ἐπικεφαλῆς τά μικρονοικοκυριά τῶν ἀγροτῶν πού ἀπομακρύνουν μέ ἐπαναστατικό τρόπο ἀπό τόν κοινωνικό ὄργανισμό τό «καρκίνωμα» τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων καί πού ἀναπτύσσονται ἔπειτα ἐλεύθερα χωρίς αὐτά πάνω στό δρόμο τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας τῶν φάρμερ.

Τούς δύο αὐτούς δρόμους τῆς ἀντικειμενικά ἐνδεχόμενης ἀστικῆς ἐξέλιξης θά τρύς ὀνόμαζα δρόμο πρωσικοῦ καί δρόμο ἀμερικανικοῦ τύπου. Στήν πρώτη περίπτωση τό δουλοπαροικιακό τσιφλικάδικο νοικοκυριό μετεξελίσσεται σιγά - σιγά σέ ἀστικό, γιουνκερικό νοικοκυριό, καταδικάζοντας τούς ἀγρότες γιά δεκαετίες στήν πιο βασανιστική ἀπαλλοτρίωση καί ὑποδούλωση, ἐνῶ ξεχωρίζει μιά μικρή μειοψηφία ἀπό «γκροσμπάουερν» («μεγαλοχωρικούς»). Στή δεύτερη περίπτωση δέν ὑπάρχει τσιφλικάδικη οἰκονομία ἢ, ἂν ὑπάρχει, τήν τσακίζει ἢ ἐπανάσταση πού δημεύει καί διαμελίζει τά φεουδαρχικά τσιφλίκια. Σ' αὐτήν τήν περίπτωση ἐπικρατεῖ ὁ ἀγρότης πού γίνεται ὁ ἀποκλειστικός παράγοντας τῆς γεωργίας καί ἐξελίσσεται σέ καπιταλιστή φάρμερ. Στήν πρώτη περίπτωση βασικό περιεχόμενο τῆς ἐξέλιξης εἶναι ἡ μετεξέλιξη τῆς δουλοπαροικίας σέ οἰκονομική ὑποδούλωση τῆς ἀγροτιᾶς καί σέ καπιταλιστική ἐκμετάλλευση τῆς γῆς τῶν φεουδαρχῶν, τῶν τσιφλικάδων, τῶν γιοῦνκερ. Στή δεύτερη περίπτωση τό βασικό φόντο εἶναι ἡ μετεξέλιξη τοῦ πατριαρχικοῦ ἀγρότη σέ ἀστό φάρμερ.

Στήν οἰκονομική ἱστορία τῆς Ρωσίας παρουσιάζονται ὀλοκάθαρα καί οἱ δύο αὐτοί τύποι ἐξέλιξης. Πάρτε τήν ἐποχή τῆς κατάργησης τῆς δουλοπαροικίας. Ὁ ἀγῶνας διεξαγόταν ἀνάμεσα στούς τσιφλικάδες καί στούς ἀγρότες γιά τόν τρόπο πού θά ἐφαρμοζόταν αὐτή ἡ μεταρύθμιση. Καί οἱ δύο τους ὑπεράσπιζαν τούς ὅρους τῆς ἀστικῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης (χωρίς νά τό νιώθουν αὐτό). Οἱ πῶτοι ὅμως ἤθελαν μιά τέτοια

ανάπτυξη, πού νά εξασφαλίζει τό ανώτατο ὄριο διατήρησης τῶν τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν, τῶν εἰσοδημάτων τοῦ τσιφλικᾶ, τῶν τσιφλικάδικων (ὑποδουλωτικῶν) μεθόδων ἐκμετάλλευσης. Οἱ δεύτεροι ὑπεστήριζαν τά συμφέροντα μιᾶς τέτοιας ἀνάπτυξης πού θά εξασφάλιζε τήν εὐημερία τῆς ἀγροτιᾶς στό βαθμό πού ἦταν αὐτό δυνατό νά γίνει μέ τό δοσμένο τότε επίπεδο πολιτισμοῦ, ζητοῦσαν τήν ἐκμηδένιση τῶν τσιφλικάδικων λατιφούντιων, τήν ἐκμηδένιση ὅλων τῶν δουλοπαροικιακῶν καί ὑποδουλωτικῶν μεθόδων ἐκμετάλλευσης, τό πλάτεμα τῆς ἐλεύθερης γαιοκτησίας τοῦ ἀγρότη. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι μέ τή δεύτερη ἔκβαση ἢ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ καί ἢ ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων θά ἦταν πιό πλατιά καί πιό γρήγορη, παρά μέ τήν τσιφλικάδικη ἔκβαση τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης*. Μόνον οἱ γελοιογραφίες τῶν μαρξιστῶν, ὅπως προσπαθοῦσαν νά τοῦς παραστήσουν οἱ ναρόντινκοι πού καταπολεμοῦσαν τό μαρξισμό, μπορούσαν νά θεωροῦν ὅτι ἡ καταλήστευση τῆς γῆς τῶν ἀγροτῶν τό 1861 ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιά τήν καπιταλιστική ἀνάπτυξη. Ἀπεναντίας, θά ἦταν ἐγγύηση — καί ἀποδείχτηκε στήν πράξη ὅτι ἀποτελεῖ ἐγγύηση, — γιά ἓνα ὑποδουλωτικό, δηλαδή μισοδουλοπαροικιακό ἐνοίκιο τῆς γῆς καί γιά μιά οἰκονομία πού στηρίζεται στήν ξεπληρωμή μέ δουλιά, δηλ. στίς ἀγγαρεῖες, πού παρεμποδίζουν ἐξαιρετικά τήν ἐξέλιξη τοῦ καπιταλισμοῦ καί τήν ἀνά

* Στό περιοδικό «Ναούτσνογε Ὀμποζρένιγε» (1900, Μάης - Ἰούνης) ἔγραφα σχετικά μέ τό ζήτημα αὐτό: «...ὅσο περισσότερη γῆ θά ἔπαιρναν οἱ ἀγρότες κατά τήν ἀπελευθέρωση κι' ὅσο φτηνότερα θά τήν ἔπαιρναν, τόσο πιό γρήγορα, πιό πλατιά καί πιό ἐλεύθερα θά προχωροῦσε ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία, τόσο ψηλότερο θά ἦταν τό βιοτικό επίπεδο τοῦ πληθυσμοῦ, τόσο πλατύτερη θά ἦταν ἡ ἐσωτερική ἀγορά, τόσο γρηγορότερα θά προχωροῦσε ἡ χρησιμοποίηση μηχανῶν στήν παραγωγή, μέ δύο λόγια τόσο περισσότερο θά ἔμοιαζε ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας μέ τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ἀμερικῆς. Θά περιοριστῶ νά ἀναφέρω δύο περιστατικά πού ἐπιβεβαιώνουν, κατά τή γνώμη μου, τήν ὀρθότητα τῆς τελευταίας αὐτῆς γνώμης: 1) Ἀπό τήν ἀνεπάρκεια τοῦ γεωργικοῦ κλήρου καί ἀπό τό βάρος τῆς φορολογίας σέ μιά πολύ σημαντική περιοχή τῆς χώρας μας δέν ἀναπτύχθηκε καθόλου ὁ καπιταλισμός, ἀλλά τό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλιά στά τσιφλικάδικα νοικοκυριά, δηλ. μιά ἄμεση ἐπιβίωση τῆς δουλοπαροικίας· 2) Ἴσα-ἴσα στίς ἀκρινές μας περιοχές, ὅπου ἡ δουλοπαροικία ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστη ἢ πολύ ἀδύνατη, ὅπου οἱ ἀγρότες ὑποφέρουν λιγότερο ἀπό τήν ἀνεπάρκεια γῆς, ἀπό τό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλιά καί ἀπό τό βάρος τῶν φόρων, ἐκεῖ ἀναπτύχθηκε περισσότερο ὁ καπιταλισμός στή γεωργία». (Βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 3ος, σελ. 656. Ἡ Σύντ.).

πτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων στή ρωσική γεωργία. Ἡ πάλη ἀνάμεσα στά συμφέροντα τῶν ἀγροτῶν καί τῶν τσιφλικάδων δέν ἦταν ἀγώνας τῆς «λαϊκῆς παραγωγῆς» ἢ τῆς «ἐργασιακῆς ἀρχῆς» ἐνάντια στήν ἀστική τάξη (ὅπως φαντάζονταν καί φαντάζονται οἱ ναρόντικοί μας), ἦταν ἀγώνας γιά τόν ἀμερικανικό τύπο ἀστικῆς ἐξέλιξης ἐνάντια στόν πρωσικό τύπο τῆς ἀστικῆς πάλι ἐξέλιξης.

Στίς περιοχές τῆς Ρωσίας, ὅπου δέν ὑπῆρχε ἡ δουλοπαροικία, ὅπου μέ τή γεωργία ἀσχολοῦνταν ὀλοκληρωτικά ἢ κυρίως ὁ ἐλεύθερος ἀγρότης (λ.χ. στίς στέπες πού βρίσκονται πέρα ἀπ' τό Βόλγα, στίς στέπες τῆς Νεορωσίας* καί τοῦ Βόρειου Καυκάσου πού ἐποικίστηκαν ὕστερα ἀπό τή μεταρύθμιση), ἡ ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καί ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ ἔγινε ἀσύγκριτα πιό γρήγορα παρά στό κέντρο πού τό βάραιναν οἱ ἐπιβιώσεις τῆς δουλοπαροικίας**.

Ἄν ὅμως τό γεωργικό κέντρο τῆς Ρωσίας καί οἱ γεωργικές της ἀκρινές περιφέρειες μᾶς δείχνουν, ἄς ποῦμε, τήν ἐδαφική ἢ τή γεωγραφική διαίρεση τῶν περιοχῶν, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἀγροτική ἐξέλιξη τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἄλλου τύπου, τά βασικά χαρακτηριστικά τῆς μιᾶς καί τῆς ἄλλης ἐξέλιξης παρουσιάζονται ξεκάθαρα καί σέ ὅλες τίς περιοχές, ὅπου συνυπάρχουν τσιφλικάδικα καί ἀγροτικά νοικοκυριά. Ἐνα ἀπό τά βασικά λάθη τῶν οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων τοῦ ναροντικισμοῦ ἦταν ὅτι θεωροῦσε πηγὴ τοῦ ἀγροτικοῦ καπιταλισμοῦ ἀποκλειστικά τό τσιφλικάδικο νοικοκυριό, ἐνῶ τό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη τό ἔβλεπε μέσα ἀπό τό πρίσμα τῆς «λαϊκῆς παραγωγῆς» καί τῆς «ἐργασιακῆς ἀρχῆς» (τό ἴδιο κάνουν σήμερα καί οἱ τρουνοβίκοι, οἱ «λαϊκοὶ σοσιαλιστές» καί οἱ σοσιαλεπαναστάτες). Ξέρουμε ὅτι αὐτό δέν εἶναι σωστό. Τό τσιφλικάδικο νοικοκυριό ἐξελίσσεται καπιταλιστικά, ἀντικαθιστώντας βαθμιαῖα τήν ξεπληρωμὴ μέ δουλιὰ μέ τήν «ἐλεύθερη μισθωτὴ ἐργασία»,

* Νεορωσία λεγόταν ἓνα μέρος τῆς Νότιας Ρωσίας πού στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα περιλάβαινε τά κυβερνεῖα Βεσσαραβίας, Χερσώνας, Ταυρίδας (χωρίς τήν Κριμαία), Αἰκατερινοσλάβ, Σταυρούπολης καί τήν περιοχή τοῦ Ντόν. (Σημ. μετ.).

** Μίλησα λεπτομερειακά στήν «Ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ» γιά τή σημασία τῶν ἀκρινῶν περιοχῶν τῆς Ρωσίας σάν ἐποικιστικῆς ἐφεδρείας γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ (Πετρούπολη, 1899, σελ. 185, 444 καί σέ πολλές ἄλλες σελίδες). Βγήκε 2η ἐκδ. Πετρούπολη, 1908. (Βλ. Ἄπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 3ος, σελ. 260 - 261, 589 - 593 καί ἄλλες. Ἡ Σύντ.). Γιά τή σημασία τους στό ζήτημα τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος θά μιλήσω ἰδιαίτερα πιό κάτω.

τήν ἀγρανάπαυση καί ἀμειψισπορά μέ τήν ἐντατική καλλιέργεια, καί τά πατροπαράδοτα ἐργαλεία τοῦ ἀγρότη μέ τά τελειοποιημένα ἐργαλεία τῆς οἰκονομίας τοῦ μεγαλογαιοκτήμονα πού ἐκμεταλλεύεται ὁ ἴδιος τό νοικοκυριό του. Καί τό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη ἐξελίσσεται ἐπίσης καπιταλιστικά, γεννώντας τήν ἀγροτική ἀστική τάξη καί τό ἀγροτικό προλεταριάτο. Ὅσο καλύτερη εἶναι ἡ κατάσταση τῆς «κείνότητας»⁸⁷, ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ εὐημερία τῆς ἀγροτιᾶς γενικά, τόσο γρηγορότερα γίνεται αὐτός ὁ διαχωρισμός τῆς ἀγροτιᾶς στίς ἀνταγωνιστικές τάξεις τῆς καπιταλιστικῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Συνεπῶς, τά δύο αὐτά ρεύματα τῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης ὑπάρχουν παντοῦ. Ὁ ἀγώνας ἀνάμεσα στά συμφέροντα τῶν ἀγροτῶν καί τῶν τσιφλικάδων, πού σάν κόκκινο νῆμα περνᾷ μέσα ἀπ' ἕλλη τήν ἱστορία τῆς Ρωσίας ὕστερα ἀπό τή μεταρύθμιση καί ἀποτελεῖ τή σπουδαιότερη οἰκονομική βάση τῆς ἐπανάστασής μας, εἶναι ἀγώνας γιά τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τύπο τῆς ἀστικῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης.

Μόνον ὅταν καταλάβουμε καθαρά τή διαφορά ἀνάμεσα σ' αὐτούς τούς τύπους καί στόν ἀστικό χαρακτήρα καί τῶν δύο, μποροῦμε νά ἐξηγήσουμε σωστά τό ζήτημα τῆς γῆς στή ρωσική ἐπανάσταση καί νά καταλάβουμε τήν ταξική σημασία τῶν διαφορετικῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων πού ἔχουν παρουσιάσει τά διάφορα κόμματα*. Τό ξαναλέμε: τό κεντρικό σημεῖο τοῦ

* Πόση σύγχυση κυριαρχεῖ καμιά φορά στά μυαλά τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν στό ζήτημα τῶν δύο δρόμων τῆς ἀστικῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης τῆς Ρωσίας μάς τό δείχνει τό παράδειγμα τοῦ Π. Μάσλοφ. Στό περιοδικό «Ὀμπραζοβάνιγε» (1907, τεύχ. 3) ὁ Μάσλοφ χαράζει δύο δρόμους: 1) «Ἀναπτυσσόμενος καπιταλισμός». 2) «Ἀνώφελος ἀγώνας ἐνάντια στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη». «Ὁ πρῶτος δρόμος», λέει «ὀδηγεῖ τήν ἐργατική τάξη καί μαζί της ὅλη τήν κοινωνία στό σοσιαλισμό. Ὁ δεύτερος δρόμος σπρώχνει(!) τήν ἐργατική τάξη στήν ἀγκαλιά(!) τῆς ἀστικῆς τάξης, τή σπρώχνει στόν ἀγώνα ἀνάμεσα στούς μεγάλους καί στούς μικρούς ἰδιοκτῆτες, στόν ἀγώνα ἀπό τόν ὁποῖο ἡ ἐργατική τάξη δέν ἔχει νά κερδίσει τίποτε ἄλλο, ἐκτός ἀπό ἧττες» (σελ. 92). Πρῶτο, «ὁ δεύτερος δρόμος» εἶναι κούφια φράση, πλάσμα τῆς φαντασίας κι ὄχι δρόμος. Εἶναι μιά κάλπικη ἰδεολογία, καί ὄχι πραγματική δυνατότητα ἀνάπτυξης. Δεύτερο, ὁ Μάσλοφ δέν βλέπει ὅτι ὁ Στολίπιν καί ἡ ἀστική τάξη ὀδηγοῦν τήν ἀγροτιά ἐπίσης στόν κεφαλαιοκρατικό δρόμο, δηλαδή ὁ πραγματικός ἀγώνας δέν γίνεται γιά τόν καπιταλισμό, ἀλλά γιά τόν τύπο τῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης. Τρίτο, εἶναι καθαρή ἀνοησία νά λέμε ὅτι στή Ρωσία μπορεῖ τάχα νά ὑπάρξει κάποιος δρόμος πού νά μήν «σπρώχνει» τήν ἐργατική τάξη κάτω ἀπό τήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης... Τέταρτο, εἶναι ἐπίσης ἀνοησία ὅτι τάχα μπορεῖ νά ὑπάρξει κάποιος «δρόμος» χωρίς ἀγώνα ἀνάμεσα στούς μικρούς καί στούς μεγάλους ἰδιοκτῆτες. Πέμπτο, ὁ Μάσλοφ μέ τίς γενικές εὐρωπαϊ-

ἀγώνα εἶναι τὰ δουλοπαροικιακά λατιφούντια. Ἡ καπιταλιστική ἐξέλιξή τους εἶναι ἀναμφισβήτητη, μπορεῖ ὅμως νά γίνῃ μέ δύο μορφές: μέ τή μορφή τῆς ἐπαναστατικῆς κατάργησης, τῆς ἐκμηδένισής τους ἀπό τούς ἀγρότες-φάρμερ καί μέ τή μορφή τοῦ βαθμιαίου περάσματος τους σέ γιουνκερικά νοικοκυριά (μέ τήν ἀντίστοιχη μετατροπή τοῦ ὑποδουλωμένου μουζίκου σέ ὑποδουλωμένο κνέχτ*).

6. ΟΙ ΔΥΟ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

* Ἄν τώρα συγκρίνουμε, μέ τήν οἰκονομική βάση πού περιγράψαμε πιό πάνω, τὰ ἀγροτικά προγράμματα, τὰ ὁποῖα πρόβαλαν οἱ διάφορες τάξεις στήν ἐπανάσταση, θά δοῦμε ἀμέσως ὅτι τὰ προγράμματα αὐτά ἔχουν δύο γραμμές, ἀνάλογα μέ τούς δύο τύπους τῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης πού ἀναφέραμε.

Ἄς πάρουμε τό πρόγραμμα τοῦ Στολίπιν, πού τό συμμερίζονται οἱ δεξιοί τσιφλικάδες καί οἱ ὀχτωβριστές. Εἶναι ἓνα ἀνοιχτά τσιφλικάδικο πρόγραμμα. Μήπως ὅμως μπορούμε νά ποῦμε ὅτι εἶναι ἀντιδραστικό ἀπό οἰκονομική ἄποψη, ὅτι δηλαδή ἀποκλείει ἢ ἀποβλέπει νά ἀποκλείσει τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ; ὅτι δέν ἐπιτρέπει τήν ἀστική ἀγροτική ἐξέλιξη; Σέ καμιά περίπτωση. Ἀντίθετα, ἡ περίφημη ἀγροτική νομοθεσία τοῦ Στολίπιν, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 87, εἶναι πέρα γιά πέρα διαποτισμένη μέ καθαρά ἀστικό πνεῦμα. Δέν χωρᾶ καμιά ἀμφιβολία ὅτι ἀκολουθεῖ τή γραμμή τῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης, διευκολύνει, προωθεῖ αὐτή τήν ἐξέλιξη, ἐπιταχύνει τήν ἀπαλλοτρίωση τῆς ἀγροτιᾶς, τή διάλυση τῆς ἀγροτικῆς κοινότητας, τή δημιουργία ἀγροτικῆς ἀστικῆς τάξης. Ἡ νομοθεσία αὐτή εἶναι ἀναμφισβήτητα προοδευτική ἀπό ἐπιστημονική καί οἰκονομική ἄποψη.

Σημαίνει ἄραγε αὐτό ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νά τήν «ὑποστηρίζουν»; Ὁχι! Ἔτσι θά μπορούσε νά σκεφτεῖ μονάχα ὁ χυδαῖος μαρξισμός πού τό σπόρο του τόν σπέρνουν τόσο ἐντατικά ὁ Πλεχάνοφ καί οἱ μενσεβίκοι πού ψάλλουν,

κές κατηγορίες (μικροί καί μεγάλοι ἰδιοκτῆτες) συσκοτίζει τήν ἱστορική ἰδιομορφία τῆς Ρωσίας πού παίξει τεράστιο ρόλο στή σημερινή ἐπανάσταση, δηλ. τόν ἀγώνα ἀνάμεσα στούς μικροαστούς καί στούς μεγάλους φεουδάρχες γαιοκτήμονες.

* Κνέχτ (γερμανικά Knecht): εἶναι ὁ ἐργάτης πού δουλεύει στά γιουνκερικά καί πλούσια ἀγροτικά νοικοκυριά στή Γερμανία. Σημ. μετ.

βοοῦν, κράζουν καί λένε: πρέπει νά ὑποστηρίξουμε τήν ἀστική τάξη στόν ἀγώνα της ἐνάντια στό παλιό καθεστῶς. "Οχι. Στό ὄνομα τῶν συμφερόντων τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων (πού εἶναι τό ἀνώτατο κριτήριο τῆς κοινωνικῆς προόδου) πρέπει νά ὑποστηρίξουμε ὄχι τήν ἀστική ἐξέλιξη τοῦ τσιφλικάδικου τύπου, ἀλλά τήν ἀστική ἐξέλιξη τοῦ ἀγροικοῦ τύπου. Ἡ πρώτη σημαίνει τήν πιο μεγάλη διατήρηση τῆς ὑποδούλωσης καί τῆς δουλοπαροικίας (μεταποιημένης σέ ἀστική μορφή), λιγότερο γοργή ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καί ἐπιβραδυμένη ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, σημαίνει ἀσύγκριτα περισσότερα δεινά καί βάσανα, ἐκμετάλλευση καί καταπίεση τῶν πλατιῶν μαζῶν τῆς ἀγροτιᾶς, συνεπῶς καί τοῦ προλεταριάτου. Ἡ δεύτερη σημαίνει τήν πιο γοργή ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καί τούς καλύτερους (στό βαθμό πού εἶναι γενικά δυνατοί μέσα στίς συνθήκες τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς) ὅρους ζωῆς γιά τή μάζα τῶν ἀγροτῶν. Ἡ τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή ρωσική ἀστική ἐπανάσταση δέν καθορίζεται ἀπό τό γεγονός ὅτι πρέπει νά ὑποστηρίξει τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη, ὅπως νομίζουν οἱ ὀπορτουμιστές, ἀλλά ἀπό τό γεγονός ὅτι πρέπει νά ὑποστηρίξει τήν ἀγωνιζόμενη ἀγροτιᾶ.

* Ἄς πάρουμε τό πρόγραμμα τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης, δηλαδή τῶν καντέτων. Πιστοί στήν ἀρχή: «τί ἀγαπᾶτε;» (δηλαδή τί ἀγαποῦν οἱ κύριοι τσιφλικάδες), παρουσίασαν ἄλλο πρόγραμμα στήν πρώτη Δούμα καί ἄλλο στή δεύτερη. Ἡ ἀλλαγὴ τῶν προγραμμάτων εἶναι γι' αὐτούς ἕνα τόσο εὔκολο καί ἀσήμαντο πράγμα, ὅπως καί γιά ὅλους τούς χωρίς ἀρχές καριερίστες τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀστικῆς τάξης. Στήν πρώτη Δούμα φαινόταν ἰσχυρή ἡ ἐπανάσταση κι' ἀμέσως το πρόγραμμα τῶν φιλελευθέρων δανείστηκε ἀπ' αὐτήν ἕνα κομμάτι ἐθνικοποίησης («γενικό κρατικό ἀπόθεμα γῆς»). Στή δεύτερη Δούμα φαινόταν ἰσχυρή ἡ ἀντεπανάσταση κι' ἀμέσως τό πρόγραμμα τῶν φιλελευθέρων ἐγκατάλειψε τό κρατικό ἀπόθεμα γῆς καί γύρισε στήν ἰδέα τοῦ Στολίπιν γιά στέρεη ἰδιοκτησία τοῦ ἀγρότη, δυνάμωσε καί πλήθυνε τίς περιπτώσεις πού ἐξαιροῦσαν τή γῆ τῶν τσιφλικάδων ἀπό τό γενικό κανόνα τῆς ἀνσγκαστικῆς ἀπαλλοτρίωσης. Ὅμως τή διπροσωπία αὐτή τῶν φιλελευθέρων τήν ἀναφέρουμε ἐδῶ παρεμπιπτόντως. Σημασία ἔχει νά σημειώσουμε ἐδῶ κάτι ἄλλο: τήν θεμελιακή βάση πού εἶναι κοινή καί στίς δύο «ὄψεις» τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν φιλελευθέρων. Αὐτή ἡ κοινή τους θεμε-

λιακή βάση είναι 1) ἡ ἔξαγορά· 2) ἡ διατήρηση τῶν τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν· 3) ἡ διατήρηση τῶν προνομίων τῶν τσιφλικάδων κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς μεταρύθμισης.

Ἡ ἔξαγορά εἶναι ἓνας φόρος ὑποτελείας πού ἐπιβάλλεται πάνω στήν κοινωνική ἀνάπτυξη, φόρος ὑποτελείας στούς κατόχους τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων. Ἡ ἔξαγορά εἶναι ἢ μέ γραφειοκρατικό, ἀστυνομικό τρόπο ἔξασφαλισμένη πραγματοποίηση δουλοπαροικιακῶν μεθόδων ἐκμετάλλευσης μέ τὴ μορφή τοῦ ἀστικοῦ «γενικοῦ ἰσοδύναμου». Παραπέρα. Καί στά δύο προγράμματα τῶν καντέτων φαίνεται ἡ διατήρηση σέ τοῦτο ἢ σ' ἐκεῖνο τό βαθμό τῶν τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν, ὅσο κι' ἂν προσπαθοῦν οἱ ἀστεί πολιτικάντηδες νά κρύψουν τό γεγονός αὐτό ἀπό τό λαό. Τό τρίτο σημεῖο, δηλ. τά προνόμια τῶν τσιφλικάδων κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς μεταρύθμισης, ἐκφράζεται πέρα γιά πέρα συγκεκριμένα στή στάση πού παίρνουν οἱ καντέτοι στό ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν γῆς μέ βάση τὴ γενική, ἄμεση, ἴση καί μυστική ψηφοφορία. Δέν μπορούμε νά μποῦμε ἐδῶ σέ λεπτομέρειες* πού ἀφοροῦν ἄλλο μέρος τῆς ἀνάλυσής μας. Ἐδῶ πρέπει νά καθο-

* Βλ. τά πρακτικά τῆς 14ης συνεδρίασης τῆς I Δούμας, 24 τοῦ Μάη 1906, ὅπου οἱ καντέτοι Κοκόσκιν καί Κοτλιαρέβσκι χέρι - χέρι μέ τόν (τότε) ὀχτωβριστὴ Χάϊντεν, ἀναιροῦν μέ τίς πιό πρόστυχες σοφιστεῖες τὴν ἰδέα τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν γῆς. Στὴ II Δούμα βλέπε: τίς πανουργίες τοῦ καντέτου Σαβέλιεφ (16η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάρτη 1907) καί τὴν ἀνοιχτὴ καταπολέμηση τῆς ἰδέας τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν ἀπὸ τόν καντέτο Τατάρινοφ (24η συνεδρίαση, 9 τοῦ Ἀπρίλη 1907, σελ. 1783 τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν). Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι τό κύριο ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας «Ρέτς», ἀρ. φύλ. 82 τῆς 25 τοῦ Μάη 1906 πού τό ἀναδημοσιεύει ὁ Μιλιουκόφ («Γκόντ Μπορμπί» («Ἐνας χρόνος πάλης»), ἀρ. φύλ. 117, σελ. 457-459). Νά τό κυριότερο μέρος τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ τοῦ μεταμφισμένου ὀχτωβριστῆ: «Νομίζουμε ὅτι ἡ συγκρότησή αὐτῶν τῶν ἐπιτροπῶν μέ γενική ψηφοφορία θά σήμαινε ὅτι τίς προετοιμάζουμε ὄχι γιά τὴν εἰρηνική λύση τοῦ ζητήματος τῆς γῆς κατὰ τόπους, ἀλλά γιά κάτι ἐντελῶς διαφορετικό. Ἡ καθοδήγηση τῆς γενικῆς κατεύθυνσης τῆς μεταρύθμισης πρέπει νά μένει στά χέρια τοῦ κράτους... Στίς τοπικές ἐπιτροπές θά πρέπει ν' ἀντιπροσωπευτοῦν κατὰ τό δυνατό ἰσόμερα (sic!) τά συγκρουόμενα συμφέροντα τῶν δύο πλευρῶν πού μποροῦν νά συμβιβαστοῦν χωρίς νά παραβιαστεῖ ἡ κρατικὴ σημασία τῆς μεταρύθμισης πού ἄρχισε καί χωρίς νά μετατραπεῖ σέ πράξη μονόπλευρης βίας...» (σελ. 459). Στό δεύτερο τόμο τοῦ «Ἀγροτικοῦ ζητήματος» τῶν καντέτων ὁ κ. Κοῦτλερ δημοσιεύει τό νομοσχέδιό του πού ἔξασφαλίζει στούς τσιφλικάδες καί στούς δημόσιους ὑπαλλήλους τὴν ὑπεροχὴ ἀπέναντι στούς ἀγρότες σέ ὅλες τίς ἐπιτροπές τοῦ κέντρου, τῶν κυβερνεῖων καί τῶν ἐπαρχιῶν (σελ. 640 - 641). Καί ὁ κ. Α. Τσοῦπροφ —«φιλελεύθερος»!— ὑπερασπίζει καταρχὴν τό ἴδιο πρόστυχο τσιφλικάδικο σχέδιο ἔξαπάτησης τῶν ἀγροτῶν (σελ. 33).

ρίσουμε απλώς τή γραμμή τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν καντέτων. Κι' ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι τό ζήτημα τῆς σύνθεσης τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν γῆς ἔχει κεφαλαιώδη σημασία. Μόνο νεοσσοί τῆς πολιτικῆς θά μπορούσαν νά ξελογιαστοῦν ἀπό τόν ἦχο τοῦ συνθήματος τῶν καντέτων: «ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση». Τό ζήτημα εἶναι ποιός - ποιόν θά ἐξαναγκάσει: οἱ τσιφλικάδες τούς ἀγρότες (νά πληρώσουν πανάκριβα τά ἀμμοχώραφα) ἢ οἱ ἀγρότες τούς τσιφλικάδες. Οἱ φλυαρίες τῶν καντέτων γιά «ἴση ἀντιπροσώπευση τῶν συγκρουόμενων συμφερόντων» καί γιά ὅτι δέν εἶναι ἐπιθυμητή ἡ «μονόπλευρη βία» δείχνουν πεντακάθαρα τήν οὐσία τοῦ ζητήματος καί συγκεκριμένα ὅτι μέ τήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση, ὅπως τή ζητοῦν οἱ καντέτοι, οἱ τσιφλικάδες ἐξαναγκάζουν τούς ἀγρότες!

Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν καντέτων ἀκολουθεῖ τή γραμμή τῆς προόδου τοῦ Στολίπιν, δηλαδή τῆς τσιφλικάδικης ἀστικῆς προόδου. Αὐτό εἶναι γεγονός. Ἡ μή κατανόηση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἀποτελεῖ θεμελιακό λάθος ἐκείνων τῶν σοσιαλδημοκρατῶν πού, ὅπως μερικοί μενσεβίκοι, εἶναι ἱκανοί νά θεωροῦν τήν ἀγροτική πολιτική τῶν καντέτων πιά προοδευτική ἀπό τή ναρεντικιστική ἀγροτική πολιτική.

Καί στίς δύο Δοῦμες βλέπουμε ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀγροτιᾶς, δηλαδή οἱ τρουντοβίκοι, οἱ σοσιαλναρόντικοι κι' ἓνα μέρος ἀπό τούς ἐσέρους, παρά τίς πολλές ταλαντεύσεις καί τούς πολλούς δισταγμούς τους, ἀκολουθοῦν ἀπόλυτα ξεκάθαρη γραμμή πού ὑπερασπίζει τά συμφέροντα τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στούς τσιφλικάδες. Ὑπάρχουν λογουχάρη ταλαντεύσεις στό ζήτημα τῆς ἐξαγορᾶς πού τήν παραδέχεται τό πρόγραμμα τῶν τρουντοβίκων. Ὅμως, πρῶτο, τήν ἐξαγορά τήν ἐρμηνεύουν συχνά μέ τήν ἔννοια τῆς κοινωνικῆς μέριμνας γιά τούς τσιφλικάδες πού εἶναι ἀνίκανοι γιά ἐργασία*. Δεύτερο μπορείτε νά βρεῖτε στά πρακτικά τῆς II Δούμας ὀλόκληρη σειρά ἀπό ἐξαιρετικά χαρακτηριστικούς λόγους ἀγροτῶν πού ἀποκρούουν τήν ἐξαγορά καί διακηρύσσουν τό σύνθημα ὅλη ἡ γῆ σ' ὅλο τό λαό**. Στό ζήτημα τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν

* Σύγκρινε τή «Συλλογή "Ἰσβέστιγια Κρεστιάνσκιχ ντεπουτάτοφ" καί "Τρουντοβάγια Ρωσία"», Πετρούπολη, 1906, πού εἶναι μιά συλλογή ἄρθρων τῶν τρουντοβίκων τῆς I Δούμας στίς ἐφημερίδες, λ.χ. τό ἄρθρο: «Ἀποζημίωση καί ὄχι ἐξαγορά» (σελ. 44 - 49) καί πολλά ἄλλα.

** Σύγκρινε τό λόγο τοῦ δεξιοῦ ἀγρότη Πατροτσένκο στή II Δούμα

γῆς — στό σπουδαιότατο αὐτό ζήτημα: ποιός-ποιόν θά ἐξαναγκάσει — οἱ βουλευτές τῶν ἀγροτῶν εἶναι οἱ θεμελιωτές καί οἱ ὀπαδοί τῆς ἰδέας ὅτι οἱ ἐπιτροπές αὐτές πρέπει νά ἐκλέγονται μέ γενική ψηφοφορία.

Δέν θίγουμε γιά τήν ὥρα τό περιεχόμενο τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν τρουντοβίκων καί τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν ἀπό τό ἕνα μέρος καί τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀπό τό ἄλλο. Πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα νά διαπιστώσουμε τό ἀδιαφιλονίκητο γεγονός ὅτι τά ἀγροτικά προγράμματα ὅλων τῶν κομμάτων καί τάξεων πού ἐκδηλώθηκαν ἀνοιχτά στή ρωσική ἐπανάσταση χωρίζονται ξεκάθαρα σέ δύο βασικούς τύπους, σέ ἀντιστοιχία μέ τούς δύο τύπους τῆς ἀστικής ἀγροτικῆς ἐξέλιξης. Ἡ διαχωριστική γραμμή ἀνάμεσα στά «δεξιά» καί «ἀριστερά» ἀγροτικά προγράμματα δέν περνᾷ ἀνάμεσα ἀπό τούς ὀχτωβριστές καί τούς καντέτους, ὅπως τελείως λαθεμένα ὑποθέτουν πολύ συχνά οἱ μενσεβίκοι (γιατί τούς ζαλίζει τό κουδούνισμα τῶν λόγων τῶν «συνταγματικῶν-δημοκρατῶν» καί ἀντικαθιστοῦν τήν ταξική ἀνάλυση μέ τήν ἀνάλυση τῆς ὀνομασίας τοῦ κόμματος). Ἡ διαχωριστική γραμμή περνᾷ ἀνάμεσα ἀπό τούς καντέτους καί τούς τρουντοβίκους. Τή γραμμή αὐτή τήν καθορίζουν τά συμφέροντα τῶν δύο βασικῶν τάξεων τῆς ρωσικῆς κοινωνίας πού ἀγωνίζονται γιά τή γῆ: τά συμφέροντα τῶν τσιφλικάδων καί τῆς ἀγροτιᾶς. Οἱ καντέτοι διατηροῦν τήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία καί ὑποστηρίζουν τήν πολιτισμένη, τήν εὐρωπαϊκή, ὅμως τήν τσιφλικάδικη ἀστική ἐξέλιξη τῆς γεωργίας. Οἱ τρουντοβίκοι (καί οἱ σοσιαλδημοκράτες ἐργατικοί βουλευτές), δηλαδή οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀγροτιᾶς καί οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ προλεταριάτου, ὑπερασπίζονται τήν ἀστική ἐξέλιξη τῆς γεωργίας ἀγροτικοῦ τύπου.

Πρέπει νά ξεχωρίσουμε αὐστηρά τό ἰδεολογικό περίβλημα τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων, τίς διάφορες πολιτικές λεπτομέρειές τους κτλ. ἀπό τήν οἰκονομική βάση αὐτῶν τῶν προγραμμάτων. Ἡ δυσκολία τώρα δέν εἶναι νά καταλάβει κανεὶς ὅτι οἱ διεκδικήσεις καί τά προγράμματα τῶν τσιφλικάδων

(22η συνεδρίαση, 5 τοῦ Ἀπρίλη 1907): ὁ Κοῦτλερ πρότεινε ὠραίους ὄρους... «Φυσικά, σάν πλούσιος ἄνθρωπος ζήτησε ἀκριβή τιμή, ἐμεῖς ὅμως οἱ φτωχοὶ ἀγρότες δέν μποροῦμε νά πληρώσουμε τόσα» (σελ. 1616). Ὁ δεξιός ἀγρότης βρίσκεται πιο ἀριστερά ἀπό τόν ἀστό πολιτικάντη πού παρουσιάζεται σάν φιλελεύθερος. Σύγκρινε ἐπίσης τό λόγο τοῦ ἀκομματικοῦ ἀγρότη Σεμιόνοφ (12 τοῦ Ἀπρίλη 1907) πού ἐκφράζει τό πνεῦμα τοῦ αὐθόρμητου ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα τῶν ἀγροτῶν καί πολλούς ἄλλους.

καί τῶν ἀγροτῶν γιά τή γῆ ἔχουν ἀστικό χαρακτήρα: τήν ἐργασία αὐτή οἱ μαρξιστές τήν ἔκαναν κιόλας πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση καί ἡ ἐπανάσταση τήν ἐπιβεβαίωσε. Ἡ δυσκολία εἶναι ν' ἀποκτήσουμε μιά ὀλοκληρωμένη ἀντίληψη γιά τή βάση τῆς πάλης αὐτῶν τῶν δύο τάξεων πάνω σιό ἔδαφος τῆς ἀστικῆς κοινωνίας καί τῆς ἀστικῆς ἐξέλιξης. Δέν μποροῦμε νά καταλάβουμε αὐτή τήν πάλη σάν νομοτελειακό κοινωνικό φαινόμενο, ἄν δέν τήν ἀναγάγουμε στίς ἀντικειμενικές τάσεις τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς καπιταλιστικῆς Ρωσίας.

Τώρα, ἀφοῦ δείξαμε τίς σχέσεις τῶν δύο αὐτῶν τύπων τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων στή ρωσική ἐπανάσταση μέ τούς δύο τύπους τῆς ἀστικῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης, πρέπει νά περάσουμε στήν ἐξέταση μιᾶς καινούργιας, ἐξαιρετικά σημαντικῆς, πλευρᾶς τοῦ ζητήματος.

7. ΟΙ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΓΗΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΥ

Πιό πάνω τονίσαμε ὅτι ἡ οἰκονομική ἀνάλυση μιᾶς ἀναγκάζει στό ζήτημα τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία νά κάνουμε διάκριση ἀνάμεσα σιό γεωργικό κέντρο μέ τά ἄφθονα ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας, καί στίς ἀκρινές περιοχές, ὅπου δέν ὑπάρχουν ἢ εἶναι ἀδύνατα αὐτά τά ὑπολείμματα, ὅπου ὑπάρχουν τά χαρακτηριστικά μιᾶς ἐλεύθερης-ἀγροτικῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης.

Τί πρέπει νά ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε ἀκρινές περιοχές; Εἶναι φανερό ὅτι πρέπει νά ἐννοοῦμε τίς ἀκατοίκητες ἢ τίς ἀραιά κατοικημένες ἐκτάσεις πού δέν ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ ὀλοκληρωτικά γιά γεωργική καλλιέργεια. Καί πρέπει τώρα νά περάσουμε ἀπό τήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία σ' ὀλόκληρη τή Ρωσική αὐτοκρατορία γιά νά σχηματίσουμε μίαν ἀκριβή ἀντίληψη τί λογῆς εἶναι αὐτές οἱ «ἀκρινές περιοχές» καί ποιᾶ ἡ οἰκονομική τους σημασία.

Στήν προσούρα τῶν κ.κ. Προκοπόβιτς καί Μερτβάγκο: «Πόση εἶναι ἡ γῆ τῆς Ρωσίας καί πῶς τή χρησιμοποιοῦμε» (Μόσχα, 1907) ὁ δεύτερος ἀπό τούς συγγραφεῖς αὐτούς κάνει τήν ἀπόπειρα νά συνενώσει ὅλα τά στατιστικά στοιχεῖα πού ὑπάρχουν στή σχετική φιλολογία γιά τήν ἐκταση τῆς γῆς σέ ὅλη τή Ρωσία καί γιά τήν οἰκονομική χρησιμοποίηση τῶν γνωστῶν μας ἐκτάσεων γῆς. Γιά μεγαλύτερη σαφήνεια δίνουμε τή σύγκριση τοῦ κ. Μερτβάγκο σέ πίνακα, προσθέτοντας καί τά στοιχεῖα γιά τόν πληθυσμό σύμφωνα μέ τήν ἀπογραφή τοῦ 1897. [Βλ. τόν πίνακα στή σελίδα 239. Ἡ Σύντ.]

	Εκταση Όλης τής Ρωσίας										Πληθυσμός σύμφωνα με την απογραφή του 1897	
	Σύνολο γαιών		'Ανάμεσα σ' αυτές		'Απ' αυτές χρησιμοποιήσιμη επιφάνεια			Σύνολο (σέ χιλιάδες)	Κατά τετραγωνικό βέρστι			
	Σέ χιλιάδες τετραγωνικά βέρστια	Σέ εκατομμύρια ντεσιατίνες	Γαίες για τις οποίες δέν υπάρχουν στοιχ.	Γαίες τις οποίες υπάρχουν στοιχειά	'Αγροί	Λειβάδια	Δάση					Μαζί παρμένα
								Σέ εκατομμύρια ντεσιατίνες	Σέ εκατομμύρια ντεσιατίνες			
10 κυβερνεΐα του βασιλείου τής Πολωνίας	111,6	11,6	—	11,6	7,4	0,9	2,5	10,8	9.402,2	84,3		
38 κυβερνεΐα δυτικά από τό Βόλγα	1755,6	183,0	—	183,0	93,6	18,7	34,0	146,3	—	—		
12 κυβερνεΐα στα βόρ. και άνατ. του Βόλγα	2474,9	258,0	—	258,0	22,3	7,1	132,0	161,4	—	—		
Συνολικά τά 50 κυβερνεΐα τής Εύρωπ. Ρωσίας	4230,5	441,0	—	441,0	115,9	25,8	166,0	307,7	93.442,9	22,1		
Καύκασος	411,7	42,9	22,1	20,8	6,5	2,2	2,5	11,2	9.289,4	22,6		
Σιβηρία	10966,1	1142,6	639,7	502,9	4,3	3,9	121,0	129,2	5.758,8	0,5		
Κεντρική 'Ασία	3141,6	327,3	157,4	169,9	0,9	1,6	8,0	10,5	7.746,7	2,5		
Συνολικά στην 'Ασιατική Ρωσία	14519,4	1512,8	819,2	693,6	11,7	7,7	131,5	150,9	—	—		
Συνολικά στη Ρωσική αυτοκρατορία*	18861,5	1965,4	819,2	1146,2	135,0	34,4	300,0	469,4	125.640,0	6,7		

* Χωρίς τή Φιλανδία.

Οί ἀριθμοί αὐτοί δείχνουν παραστατικά πόσο ἀπέραντες ἐκτάσεις ἔχουμε στή Ρωσία καί πόσα λίγα ξέρουμε ἀκόμη γιά τίς ἐκτάσεις τῶν ἀκρινῶν περιοχῶν καί γιά τήν οἰκονομική τους σημασία. Φυσικά θά ἦταν ριζικά λαθεμένο νά θεωροῦμε ὅτι αὐτές οἱ ἐκτάσεις εἶναι σήμερα καί μέ τή σημερινή τους μορφή κατάλληλες γιά νά ικανοποιήσουν τίς ἀνάγκες τῆς ρωσικῆς ἀγροτιᾶς σέ γῆ. Ὅλοι οἱ ὑπολογισμοί αὐτοῦ τοῦ εἴδους πού τούς κάνουν πολύ συχνά οἱ ἀντιδραστικοί συγγραφεῖς* δέν ἔχουν καμιά ἐπιστημονική ἀξία. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ἔχει πέρα γιά πέρα δίκιο ὁ κ. Α.Α. Κάουφμαν πού κοροϊδεύει τίς ἀναζητήσεις ἐλεύθερων ἐκτάσεων γιά μετοίκηση μέ βάση τά στοιχεῖα γιά τόν ἀριθμό τῶν τετραγωνικῶν βερστιῶν. Ἀναμφισβήτητα ἔχει ἐπίσης ἀπόλυτα δίκιο, ὅταν τονίζει πόσο λίγες ἐκτάσεις κατάλληλες γιά μετοίκηση ὑπάρχουν σήμερα στίς ἀκρινές περιοχές τῆς Ρωσίας καί πόσο λαθεμένη εἶναι ἡ γνώμη ὅτι μέ τή μετοίκηση μπορεῖ νά θεραπευθεῖ ἡ στενότητα γῆς τοῦ ρώσου ἀγρότη**.

Αὐτοί ὅμως οἱ σωστοί συλλογισμοί τοῦ φιλελεύθερου κ. Κάουφμαν περιέχουν ὥστόσο ἕνα πολύ οὐσιαστικό λάθος. Ὁ κ. Κάουφμαν κάνει τόν ἐξῆς συλλογισμό: «Μέ τή δοσμένη ἐπιλογή τῶν μετοίκων, μέ τό δοσμένο βαθμό εὐημερίας τους, μέ τό δοσμένο ἐπίπεδο πολιτισμοῦ τους» (στό ἔργο πού ἀναφέραμε, σελ. 129) δέν φτάνει ἀναμφισβήτητα ἡ γῆ γιά νά ικανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες τῶν ρώσων ἀγροτῶν μέ τή μετοίκηση. Συνεπῶς — συμπεραίνει γιά νά ὑποστηρίξει τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν καντέτων — χρειάζεται ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση γαιῶν πού ἀποτελοῦν ἀτομική ἰδιοκτησία στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία.

Πρόκειται γιά συνηθισμένο φιλελεύθερο καί φιλελευθερο-

* Καί οἱ ἀντιδραστικοί βουλευτές. Στή II Δούμα ὁ ὀχτωβριστής Τετρεβένκοφ παρουσίασε ἀριθμούς πού τούς πῆρε ἀπό τίς ἔρευνες τοῦ Στσερμπινά γιά 65 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆς στήν περιοχή τῶν στεπῶν καί ἀριθμούς γιά 39 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες στήν περιοχή Ἀλταί, γιά ν' ἀποδείξει ὅτι δέν ὑπάρχει ἀνάγκη νά γίνει ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία. Πρόκειται γιά ὑπόδειγμα ἀστοῦ πού προσαρμόζεται στό φεουδάρχη-τσιφλικά μέ σκοπό τήν κοινή «πρόοδο» στό πνεῦμα τοῦ Στολίπιν (στενογραφημένα πρακτικά τῆς 39ης συνεδρίασης τῆς II Δούμας, 16 τοῦ Μάη 1907, σελ. 658 - 661).

** «Τό ἀγροτικό ζήτημα», ἔκδοση Ντολγκοροῦκοφ καί Πετρουνκέβιτς, τόμ. I, ἄρθρο τοῦ κ. Κάουφμαν: «Ἡ μετοίκηση καί ὁ ρόλος της στό ἀγροτικό πρόγραμμα». Σύγκρινε καί τό βιβλίό τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα: «Μετοίκηση καί ἐποικισμός», Πετρούπολη, 1905.

ναροντικιστικό συλλογισμό τῶν οἰκονομολόγων μας. Διατυπώνεται μέ τέτοιο τρόπο, πού βγαίνει ἀπ' αὐτόν τό συμπέρασμα ὅτι θά μπορούσαμε νά μή θίξουμε τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια, ἂν ὑπῆρχαν ἀρκετές ἐκτάσεις κατάλληλες γιά μετοίκηση! Οἱ κ.κ. καντέτοι καί οἱ ὅμοιοί τους πολιτικοί, πού εἶναι πέρα γιά πέρα διαποτισμένοι μέ τήν ἄποψη τοῦ καλοπροαίρετου ὑπάλληλου, ἔχουν τήν ἀξίωση νά στέκονται πάνω ἀπό τίς τάξεις, νά ὑψώνονται πάνω ἀπό τήν ταξική πάλη. Τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια λοιπόν πρέπει νά ἐκμηδενιστοῦν ὄχι γιαιί σημαίνουν τή δουλοπαροικιακή ἐκμετάλλευση τῶν ἑκατομμυρίων τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ, τήν ὑποδούλωσή του καί τήν ἐπιβράδυνση τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἀλλά γιαιί τώρα δέν μπορούμε νά ξαποστείλουμε ἑκατομμύρια οἰκογένειες κάπου ἐκεῖ στή Σιβηρία ἢ στό Τουρκεστάν! Τό κέντρο τοῦ βάρους δέν μεταφέρεται στό φεουδαρχικό ταξικό χαρακτήρα τῶν ρωσικῶν λαιφούντιων, ἀλλά στή δυνατότητα τῆς συμφιλίωσης τῶν τάξεων, στήν ἱκανοποίηση τοῦ μουζίκου χωρίς νά θίξουν τόν τσιφλικά, μέ λίγα λόγια, στή δυνατότητα τῆς διαβόητης «κοινωνικῆς εἰρήνης».

Πρέπει ν' ἀντιστρέψουμε τό συλλογισμό πού κάνουν ὁ κ. Κάουφμαν καί οἱ ἀναρίθμητοι ὁμοϊδεάτες του μέσα στή ρωσική διάνοηση, γιά νά γίνει σωστός. Ἐπειδή τό ρῶσο ἀγρότη τόν πνίγουν τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια, γιαιτό παρεμποδίζεται σέ ἀπίστευτο βαθμό καί ἡ ἐλεύθερη ἐγκατάσταση τοῦ πληθυσμοῦ πάνω σ' ὄλο τό ἔδαφος τῆς Ρωσίας καί ἡ ὀρθολογική οἰκονομική ἐκμετάλλευση τῶν ἐκτεταμένων γαιῶν στίς ἀκρινές περιοχές τῆς Ρωσίας. Ἐπειδή τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια κρατοῦν τή ρωσική ἀγροτιά σέ κατάσταση ἀποκτήνωσης καί μέ τήν ξεπληρωμή μέ δουλιά καί μέ τήν οἰκονομική ὑποδούλωση διαιωρίζουν τούς πιό καθυστερημένους τρόπους καί μεθόδους τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, γιαιτό δυσκολεύεται καί ἡ τεχνική πρόοδος καί ἡ πνευματική ἀνύψωση τῆς μάζας τῶν ἀγροτῶν, ἡ ἀνάπτυξη τῆς αὐτενέργειας, τῆς μόρφωσης καί τῆς πρωτοβουλίας τους, πού εἶναι ἀπαραίτητες γιά τήν οἰκονομική ἀξιοποίηση ἀσύγκριτα μεγαλύτερων ἐκτάσεων ἀπό τό ἀπόθεμα γῆς στή Ρωσία, ἀπό ὅσες ἀξιοποιουῦμε σήμερα. Γιαιτί τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια καί ἡ κυριαρχία τῆς οἰκονομικῆς ὑποδούλωσης στήν ἀγροτική οἰκονομία ἔχουν σάν συνέπεια καί ἕνα ἀντίστοιχο πολιτικό ἐποικοδόμημα, τήν κυριαρχία τοῦ μαυροεκατονταρχίτη τσιφλικᾶ στό κράτος,

έναν πληθυσμό χωρίς δικαιώματα, τήν επικράτηση στή διοίκηση τῶν μεθόδων τῶν Γκοῦρκο-Λίντβαλ⁸⁸ κτλ. κ.ο.κ. καί ἄλλα παρόμοια.

Εἶναι πασίγνωστο ὅτι στό γεωργικό κέντρο τῆς Ρωσίας τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια ἀσκοῦν τήν πιο ὀλέθρια ἐπίδραση πάνω σέ ὄλο τό κοινωνικό καθεστώς, σέ ὄλη τήν κοινωνική ἀνάπτυξη, σέ ὄλη τήν κατάσταση τῆς γεωργίας καί σέ ὄλο τό βιοτικό ἐπίπεδο τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν. Φτάνει ἐδῶ νά ἐπικαλεστῶ τήν τεράστια ρωσική οἰκονομική φιλολογία πού ἀπόδειξε ὅτι στήν κεντρική Ρωσία κυριαρχοῦν ἡ ξεπληρωμή μέ δουλιά, ἡ οἰκονομική ἐξάρτηση, τό ὑποδουλωτικό ἐνοίκιο, ἡ «χειμωνιάτικη μίσθωση» καί ἄλλα μεσαιωνικά χαριτωμένα πράγματα*.

Ἡ πτώση τῆς δουλοπαροικίας δημιούργησε τέτοιες συνθήκες, (ὅπως τό ἔδειξα λεπτομερειακά στήν «Ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ»), πού ὁ πληθυσμός ἄρχισε νά φεύγει πρὸς ὄλες τίς κατευθύνσεις, μακριά ἀπ' αὐτή τήν ἔδρα τῶν φεουδαρχῶν-ἐπιγόνων. Ἀπό τήν κεντρική γεωργική ζώνη ὁ πληθυσμός ἔφευγε καί πρὸς τά βιομηχανικά κυβερνεῖα καί πρὸς τίς πρωτεύουσες τῶν κυβερνεῖων καί πρὸς τίς νότιες καί ἀνατολικές ἀκρινές περιφέρειες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας, ἐποικίζοντας τίς μέχρι τότε ἀκατοίκητες γαῖες. Στήν προσούρα πού ἀνάφερα, ὁ κ. Μερτβάγκο παρατηρεῖ ἀνάμεσα στ' ἄλλα πολύ σωστά, ὅτι οἱ ἀντιλήψεις γιά τό ποιές ἐκτάσεις εἶναι ἀκατάλληλες γιά καλλιέργεια, μπορεῖ ν' ἀλλάξουν γρήγορα:

«Οἱ στέπες τῆς Ταυρίδας», γράφει, «μέ τό κλίμα τους καί τήν ἀνεπάρκεια νεροῦ θά εἶναι πάντα ἀπό τούς πιο φτωχοῦς καί δυσκολοκαλλιέργητους τόπους. Αὐτά τά ἔλεγαν τό 1845 καί φυσιοδίφες μέ κύρος, σάν τούς ἀκαδημαϊκοῦς Μίπερ καί Χέλμερσεν. Τότε ὁ πληθυσμός τοῦ κυβερνεῖου Ταυρίδας πού ἦταν ὁ μισός ἀπό τό σημερινό, ἔβγαζε 1,8 ἑκατομμύρια τσέτβερτ** σιτηρά ὄλων τῶν εἰδῶν... Πέρασαν 60 χρόνια καί τό 1903 ἕνας διπλάσιος πληθυσμός παράγει 17,6 ἑκατ. τσέτβερτ, δηλαδή σχεδόν 10 φορές περισσότερα» (σελ. 24).

Αὐτό ἰσχύει ὄχι μόνο γιά τό κυβερνεῖο Ταυρίδας, μά καί γιά μιά σειρά κυβερνεῖα τῶν νότιων καί τῶν ἀνατολικῶν ἀκρι-

* Σύγκρινε τήν «Ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ», κεφ. III, γιά τό πέρασμα ἀπό τήν οἰκονομία τῶν ἀγγαρειῶν στήν καπιταλιστική οἰκονομία καί τό βαθμό διάδοσης τοῦ συστήματος τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλιά. (Βλ. Ἄπαντα, 5η. ἔκδ., τόμ. 3ος, σελ. 187-251. Ἡ Σύντ).

** Τό τσέτβερτ εἶναι παλιό ρωσικό μέτρο σιτηρῶν καί ἰσοδυναμεῖ μέ 209,9 λίτρες. Σημ. μετ.

νῶν περιοχῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας. Τά νότια κυβερνεῖα τῶν στεπῶν, καθῶς καί τά κυβερνεῖα πέρα ἀπό τό Βόλγα, πού τό 1860-1880 ἔμεναν πίσω σέ σύγκριση μέ τά μαυροχωμάτινα κεντρικά κυβερνεῖα στήν παραγωγή σιτηρῶν, στά 1880-1890 ξεπέρασαν αὐτά τά κυβερνεῖα («Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ», σελ. 186)*. Ὁ πληθυσμός ὅλης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας ἀπό τό 1863 ὡς τό 1897 αὐξήθηκε κατά 53%—καί συγκεκριμένα ὁ πληθυσμός τῆς ὑπαίθρου κατά 48% καί ὁ πληθυσμός τῶν πόλεων κατά 97% — ἐνῶ στά κυβερνεῖα τῆς Νεορωσίας, τοῦ κάτω Βόλγα καί στά ἀνατολικά κυβερνεῖα ὁ πληθυσμός αὐξήθηκε τό ἴδιο διάστημα κατά 92% —καί συγκεκριμένα ὁ πληθυσμός τῆς ὑπαίθρου κατά 87% καί τῶν πόλεων κατά 134% (βλ. στό ἴδιο ἔργο, σελ. 446)**.

«Δέν ἀμφιβάλλουμε, συνεχίζει ὁ κ. Μερτβάγκο, ὅτι ἡ σημερινή γραφειοκρατική ἐκτίμηση γιά τήν οἰκονομική σημασία τοῦ ἀποθέματός μας σέ γῆ δέν εἶναι λιγότερο λαθεμένη ἀπό τήν ἐκτίμηση τοῦ Μπέρ καί τοῦ Χέλμερσεν γιά τό κυβερνεῖο τῆς Ταυρίδας τό 1845» (στό ἴδιο ἔργο).

Αὐτό εἶναι σωστό. Ὁ κ. Μερτβάγκο ὅμως δέν βλέπει ἀπό ποῦ πηγάζουν τά λάθη τοῦ Μπέρ, τά λάθη ὅλων τῶν γραφειοκρατικῶν ἐκτιμήσεων. Τά λάθη αὐτά πηγάζουν ἀπό τό γεγονός, ὅτι, ὅταν ὑπολογίζουν τό δοσμένο ἐπίπεδο τῆς τεχνικῆς καί τοῦ πολιτισμοῦ, δέν παίρνουν ὑπόψη τους τήν πρόοδο αὐτοῦ τοῦ ἐπιπέδου. Ὁ Μπέρ καί ὁ Χέλμερσεν δέν πρόβλεψαν τίς ἀλλαγές στήν τεχνική πού ἔγιναν δυνατές ὕστερα ἀπό τήν πτώση τῆς δουλοπαροικίας. Καί σήμερα δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία ὅτι τήν κατάργηση τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων στήν Εὐρωπαϊκῆ Ρωσία θά τήν ἀκολουθήσει ἀναπόφευκτα μιά τεράστια ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, μιά γιγάντια ἀνύψωση τοῦ ἐπιπέδου τῆς τεχνικῆς καί τοῦ πολιτισμοῦ.

Αὐτή τήν πλευρά τοῦ ζητήματος κάνουν λάθος πού δέν τήν προσέχουν πολλοί ἀπό ἐκείνους πού ἐκφράζουν τή γνώμη τους γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στή Ρωσία. Ὁ ὅρος, γιά νά χρησιμοποιηθεῖ πλατιά τό τεράστιο ἀπόθεμα σέ γῆ τῆς Ρωσίας πού μπορεῖ νά ἐποικιστεῖ, εἶναι νά δημιουργηθεῖ στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία μιά πραγματικά ἐλεύθερη ἀγροτιά, ἀπελευθερωμένη ὀλοκληρωτικά ἀπό τήν καταπίεση τῶν σχέσεων τῆς δουλοπαροικίας. Ὅτι σημαντικό μέρος ἀπ' αὐτό τό ἀπόθεμα γῆς εἶναι

* Βλ. Ἀπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 3ος, σελ. 259 - 260. Ἡ Σύντ.

** Στό ἴδιο, σελ. 591. Ἡ Σύντ.

σήμερα ἀκατάλληλο γιά καλλιέργεια, ὀφείλεται ὄχι τόσο στίς φυσικές ιδιότητες τούτων ἢ τῶν ἄλλων ἔδαφῶν πού βρίσκονται στίς ἀκρινές περιοχές, ὅσο στίς κοινωνικές ιδιότητες τῆς οἰκονομίας στήν κυρίως Ρωσία, ιδιότητες πού καταδικάζουν τήν τεχνική σέ στασιμότητα, τόν πληθυσμό σέ ἔλλειψη δικαιωμάτων, στήν ἀποκτήνωση, στήν ἀμάθεια, στήν ἀνημπορία.

Νά, αὐτή τήν ἐξαιρετικά σπουδαία πλευρά τοῦ ζητήματος ἀφήνει νά τοῦ διαφεύγει ὁ κ. Κάουφμαν ὅταν δηλώνει: «Τό λέω προκαταβολικά: δέν ξέρω ἄν μπορούμε νά μετοικήσουμε ἕνα ἑκατομμύριο ἢ τρία ἑκατομμύρια ἢ δέκα ἑκατομμύρια ἀνθρώπους» (στό ἴδιο ἔργο, σελ. 128). Τονίζει ὅτι εἶναι σχετική ἡ ἔννοια: γῆ ἀκατάλληλη γιά καλλιέργεια. «Τά ἄλμυρά ἔδαφη ὄχι μόνο δέν εἶναι ἀπόλυτα καταδικασμένα, μά μέ τή χρησιμοποίηση ὀρισμένων τεχνικῶν τρόπων μπορεί νά γίνουν πολύ εὐφορα» (σελ. 129). Στό Τουρκεστάν, ὅπου κατοικοῦν 3,6 ἄνθρωποι κατά τετραγωνικό βέρστι, «μένουν ἀκατοίκητες ἀπέραντες ἐκτάσεις» (σελ. 137). «Τό ἔδαφος πολλῶν ἀπό τίς “διψασμένες ἐρήμους” τοῦ Τουρκεστάν ἀποτελεῖται ἀπό τό περίφημο ἀργιλῶδες κιτρινόχωμα τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας πού ὅταν ποτιστεῖ ἀρκετά, γίνεται πολύ γόνιμο... Δέν ἀξίζει τόν κόπο νά θέσουμε κόν τό ζήτημα, ἄν ὑπάρχουν ἐκτάσεις κατὰλληλες γιά ἄρδευση: ἀρκεῖ νά διασχίσει κανεῖς τήν περιοχή πρός ὁποιαδήποτε κατεύθυνση, γιά νά δεῖ τά ἐρείπια πλήθους χωριῶν καί πόλεων πού ἔχουν ἐγκαταλειφθεῖ ἐδῶ καί ἑκατοντάδες χρόνια, περιτριγυρισμένα ἀπό ἄρδευτικά κανάλια καί αὐλάκια, τά ὁποῖα λειτουργοῦσαν κάποτε καί πού συχνά ἀπλώνονται σέ δεκάδες τετραγωνικά βέρστια. Ἡ συνολική ἔκταση τῶν ἐρήμων μέ ἀργιλῶδες ἔδαφος, πού περιμένουν τήν τεχνητή ἄρδευση, ἀνέρχεται ἀναφισβήτητα σέ πολλά ἑκατομμύρια ντεσιατίνες» (στό ἴδιο ἔργο, σελ. 137).

Αὐτά τά πολλά ἑκατομμύρια ντεσιατίνες καί στό Τουρκεστάν καί σέ πολλά ἄλλα μέρη τῆς Ρωσίας δέν «περιμένουν» μόνο τήν ἄρδευση καί κάθε λογῆς ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα, «περιμένουν» ἀκόμη καί τήν ἀπελευθέρωση τοῦ ρωσικοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ἀπό τίς ἐπιβιώσεις τῆς δουλοπαροικίας, ἀπό τό ζυγό τῶν ἀρχοντικῶν λατιφούντιων, ἀπό τή δικτατορία τῶν μαύρων ἑκατονταρχιῶν μέσα στό κράτος.

Εἶναι ἀνώφελο νά κάνουμε ὑποθέσεις πόσες ἀκριβῶς ἐκτάσεις τῆς Ρωσίας θά μπορούσαν νά μετατραποῦν ἀπό «ἀκατάλληλες» σέ κατάλληλες. Εἶναι ὅμως ἀπαραίτητο νά νιώσουμε

ξεκάθαρα ένας γεγονός που τό αποδείχνει ὅλη ἡ οἰκονομική ἱστορία τῆς Ρωσίας καί που ἀποτελεῖ τή μεγάλη ἰδιομορφία τῆς ρωσικῆς ἀστικῆς ἀνατροπῆς. Ἡ Ρωσία διαθέτει τεράστιες ἐκτάσεις σέ ἀπόθεμα γῆς οἱ ὁποῖες εἶναι κατάλληλες γιά ἐποικισμό, που θά γίνουν προσιτές στόν πληθυσμό καί προσιτές στήν καλλιέργεια ὄχι μόνο μέ κάθε βῆμα πρὸς τὰ μπρὸς τῆς γεωργικῆς τεχνικῆς γενικά, μά καί μέ κάθε βῆμα πρὸς τὰ μπρὸς στό ἔργο τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς ρωσικῆς ἀγροτιᾶς ἀπό τό ζυγό τῆς δουλοπαροικίας.

Αὐτό τό περιστατικό ἀποτελεῖ τήν οἰκονομική βάση τῆς ἀστικῆς ἐξέλιξης τῆς ρωσικῆς γεωργίας σύμφωνα μέ τό ἀμερικανικό πρότυπο. Στά κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, που τόσο συχνά τά ἐπικαλοῦνται οἱ μαρξιστές μας γιά νά κάνουν ἀλόγιστες, στερεότυπες συγκρίσεις, ἦταν κιόλας κατειλημμένη ὅλη ἡ γῆ τήν ἐποχή τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἀνατροπῆς. Κάθε βῆμα πρὸς τὰ μπρὸς στή γεωργική τεχνική δημιουργοῦσε ἀπλῶς τοῦτο τό καινούργιο, ὅτι παρουσιαζόταν ἡ δυνατότητα νά τοποθετηθεῖ στή γῆ καινούργια ποσότητα ἐργασίας καί κεφαλαίου. Στή Ρωσία ἡ ἀστικοδημοκρατική ἀνατροπή γίνεται μέσα σέ συνθήκες που κάθε βῆμα πρὸς τὰ μπρὸς στή γεωργική τεχνική καί κάθε βῆμα στήν ἀνάπτυξη τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας τοῦ πληθυσμοῦ δημιουργεῖ ὄχι μόνο τή δυνατότητα νά γίνονται συμπληρωματικές τοποθετήσεις ἐργασίας καί κεφαλαίου στίς παλιές ἐκτάσεις, μά καί τή δυνατότητα νά χρησιμοποιηθοῦν «ἀπέραντες» νέες ἐκτάσεις που βρίσκονται δίπλα στίς παλιές.

8. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ Ι ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ἄς συνοψίσουμε τά οἰκονομικά συμπεράσματα που θά μᾶς χρησιμεύσουν σάν εἰσαγωγή στήν ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῆς σοσιαλδημοκρατίας.

Εἶδαμε ὅτι τό «κεντρικό ζήτημα» τοῦ ἀγώνα γιά τή γῆ στήν ἐπανάστασή μας εἶναι τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια. Ὁ ἀγώνας τῶν ἀγροτῶν γιά γῆ εἶναι, πρὶν ἀπ' ὅλα καί πάνω ἀπ' ὅλα, ἀγώνας γιά τήν ἐκμηδένιση αὐτῶν τῶν λατιφούντιων. Ἡ ἐκμηδένισή τους καί τό ὀλοκληρωτικό τους πέραςμα στά χέρια τῆς ἀγροτιᾶς βρίσκεται ἀναμφισβήτητα πάνω στή γραμμή τῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης τῆς ρωσικῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Ἐνας τέτοιος δρόμος αὐτῆς τῆς ἐξέ-

λιξης θά σήμαινε τήν πίο γοργή ανάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, καλύτερους ὄρους ἐργασίας γιά τή μάζα τοῦ πληθυσμοῦ, πίο γοργή ανάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ μέ τή μετατροπή τῶν ἐλεύθερων ἀγροτῶν σέ φάρμερ. Μπορεῖ ὅμως ἡ ἀστική ἐξέλιξη τῆς γεωργίας νά πάρει κι' ἄλλο δρόμο: τό δρόμο τῆς διατήρησης τῶν τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν καί τῶν λατιφούντιων μέ τή βαθμιαία ἐξέλιξή τους ἀπό νοικοκυριά πού στηρίζονται στή δουλοπαροικιακή οικονομική ἐξάρτηση σέ γιουνκερικά νοικοκυριά. Οἱ δύο τύποι τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων, πού παρουσίασαν οἱ διάφορες τάξεις στή ρωσική ἐπανάσταση, ἔχουν στή βάση τους αὐτούς ἀκριβῶς τούς δύο τύπους τῆς ἐνδεχόμενης ἀστικῆς ἐξέλιξης. Στό μεταξύ ἡ ἰδιομορφία τῆς Ρωσίας εἶναι ὅτι ἔχει τεράστιο ἀπόθεμα ἀπό ἐκτάσεις κατάλληλες γιά ἐποικισμό, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν μιά ἀπό τίς οικονομικές βάσεις γιά τή δυνατότητα μιᾶς «ἀμερικανικῆς» ἐξέλιξης. Αὐτό τό ἀπόθεμα, πού εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλο γιά τήν ἀπολύτρωση τοῦ ρώσου ἀγρότη ἀπό τό ζυγό τῆς δουλοπαροικίας στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία, θά γίνεται τόσο πίο πλατύ καί πίο προσιτό, ὅσο πίο ἐλεύθερη θά εἶναι ἡ ἀγροτιά στήν κυρίως Ρωσία καί ὅσο μεγαλύτερες διαστάσεις θά πάρει ἡ ανάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   Ι Ι

ΤΑ ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ ΚΑΙ Η ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Περνοῦμε στήν ἐξέταση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Τά κύρια ἱστορικά σημεῖα στήν ανάπτυξη τῶν ἀπόψεων τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν γιά τό ἀγροτικό ζήτημα τά ἀναφέρω στήν 1η παράγραφο τῆς προσούρας μου: «Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος»*. Πρέπει νά σταθοῦμε κάπως πίο λεπτομερειακά γιά νά ἐξηγήσουμε πού βρισκόταν τό λάθος στά προηγούμενα ἀγροτικά προγράμματα τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας, δηλαδή στά προγράμματα τοῦ 1885 καί τοῦ 1903.

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 12ος, σελ. 241 - 246. Ἡ Σύντ.

1. ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΤΟ ΛΑΘΟΣ ΣΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ;

Στό σχέδιο τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς», πού εἶδε τό φῶς τῆς ἡμέρας τό 1885, τό ἀγροτικό πρόγραμμα διατυπώνεται ὡς ἑξῆς: «Ριζική ἀναθεώρηση τῶν ἀγροτικῶν μας σχέσεων, δηλαδή τῶν ὄρων ἐξαγορᾶς τῆς γῆς καί τῆς διανομῆς της στίς ἀγροτικές κοινότητες. Παραχώρηση τοῦ δικαιώματος στούς ἀγρότες νά παραιτοῦνται ἀπό τόν κλῆρο καί νά βγαίνουν ἀπό τήν κοινότητα, ὅταν νομίζουν ὅτι τούς συμφέρει κτλ.».

Αὐτό εἶναι ὄλο. Τό λάθος αὐτοῦ τοῦ προγράμματος δέν εἶναι ὅτι εἶχε λαθεμένες ἀρχές ἢ λαθεμένες μερικότερες διεκδικήσεις. Ὁχι. Οἱ ἀρχές του εἶναι σωστές καί ἡ μοναδική μερική διεκδίκηση πού ἔβαζε (τό δικαίωμα παραίτησης ἀπό τόν κλῆρο) εἶναι τόσο ἀδιαφιλονίκητη πού τήν ἔχει ἐκπληρώσει σήμερα ἡ ἰδιόρρυθμη νομοθεσία τοῦ Στολίπιν. Τό λάθος αὐτοῦ τοῦ προγράμματος εἶναι ὁ ἀφηρημένος χαρακτήρας του, ἡ ἔλλειψη κάθε συγκεκριμένης ἄποψης γιά τό ἀντικείμενο. Αὐτό οὐσιαστικά δέν εἶναι πρόγραμμα, ἀλλά μιά πολύ γενική μαρξιστική δήλωση. Φυσικά θά ἦταν ἀνοησία νά κατηγορήσουμε γι' αὐτό τό λάθος τούς συντάκτες τοῦ προγράμματος, πού γιά πρώτη φορά διατύπωσαν ὀρισμένες ἀρχές πολύ πρίν σχηματιστεῖ τό ἀγροτικό κόμμα. Ἀπεναντίας, πρέπει νά τονιστεῖ ἰδιαίτερα ὅτι τό πρόγραμμα αὐτό παραδέχεται εἴκοσι χρόνια πρίν ἀπό τή ρωσική ἐπανάσταση ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη μιά «ριζική ἀναθεώρηση» τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης.

Ἡ παραπέρα ἀνάπτυξη αὐτοῦ τοῦ προγράμματος θά ἔπρεπε νά ἐξηγεῖ θεωρητικά ποιές εἶναι οἱ οἰκονομικές βάσεις τοῦ ἀγροτικοῦ μας προγράμματος, πού μπορεῖ καί πρέπει νά στηρίζεται ἢ διεκδίκηση μιᾶς ριζοσπαστικῆς ἀναθεώρησης σέ διάκριση ἀπό τή μή ριζοσπαστική, ρεφορμιστική ἀναθεώρηση, καί τέλος νά καθορίζει συγκεκριμένα τό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ἀναθεώρησης ἀπό τή σκοπιά τοῦ προλεταριάτου (πού διαφέρει ὡς πρός τήν ἴδια τήν οὐσία της ἀπό τή ριζοσπαστική ἄποψη γενικά). Πρακτικά ἡ παραπέρα ἀνάπτυξη τοῦ προγράμματος ἔπρεπε νά παίρνει ὑπόψη τήν πείρα τοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος. Χωρίς τήν πείρα τοῦ μαζικοῦ, καί μάλιστα ἀκόμη περισσότερο: χωρίς τήν πείρα τοῦ πανεθνικοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος, τό πρόγραμμα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος δέν μπορούσε νά γίνει συγκεκριμένο, γιατί τό ζήτη-

μα κατά πόσο ἡ ἀγροτιά μας ἔχει κιόλας ἀποσυντεθεῖ καπιταλιστικά, κατά πόσο εἶναι ἱκανή γιά ἐπαναστατική δημοκρατική ἀνατροπή, θά ἦταν πολύ δύσκολο ἢ ἀδύνατο νά λυθεῖ πάνω στή βάση μόνο θεωρητικῶν συλλογισμῶν.

Τό 1903, ὅταν τό II συνέδριο τοῦ κόμματός μας ψήφισε τό πρῶτο ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ ΣΔΕΚΡ, δέν εἴχαμε τέτοια πείρα σχετικά μέ τό χαρακτήρα, τήν εὐρύτητα καί τό βάθος τοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος. Οἱ ἐξεγέρσεις τῶν ἀγροτῶν τῆς Νότιας Ρωσίας τήν ἀνοιξη τοῦ 1902 ἔμειναν ἕνα ἀπομονωμένο ξέσπασμα. Γιαυτό εἶναι κατανοητή ἡ ἐπιφυλακτικότητα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν κατά τήν ἐπεξεργασία τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος: δέν εἶναι καθόλου δουλιὰ τοῦ προλεταριάτου «νά ἐπινοήσει» ἕνα ἀγροτικό πρόγραμμα γιά τήν ἀστική κοινωνία κι' ἔμεινε ἄγνωστο σέ ποιόν ἀκριβῶς βαθμό εἶναι ἱκανό ν' ἀναπτυχθεῖ τό κίνημα τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας, ἕνα κίνημα πού ν' ἀξίζει τήν ὑποστήριξη τοῦ προλεταριάτου.

Τό πρόγραμμα τοῦ 1903 κάνει μιά προσπάθεια νά καθορίσει συγκεκριμένα τό περιεχόμενο καί τούς ὅρους τῆς «ἀναθεώρησης», γιά τήν ὁποία μιλοῦσαν γενικά οἱ σοσιαλδημοκράτες τοῦ 1885. Ἡ προσπάθεια αὐτή — στό κύριο σημεῖο τοῦ προγράμματος: στό σημεῖο πού μιλάει γιά τά «ὄτρέζκι» — στηριζόταν σ' ἕναν κατά προσέγγιση χωρισμό τῶν γαιῶν πού χρησιμοποιοῦνται γιά μιά δουλοπαροικιακή-ὑποδουλωτική ἐκμετάλλευση («τῶν γαιῶν πού τίς ἀπόσπασαν μέ τή μορφή τῶν “ὄτρέζκι” ἀπό τούς ἀγρότες τό 1861»), ἀπό τίς γαῖες πού τίς ἐκμεταλλεύονται μέ καπιταλιστικό τρόπο. Ἕνας τέτοιος κατά προσέγγιση χωρισμός τῆς γῆς ἦταν πέρα γιά πέρα λαθεμένος, γιατί στήν πράξη τό κίνημα τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν δέν μπορούσε νά στραφεῖ ἐνάντια στίς ἰδιαίτερες κατηγορίες τσιφλικάδικων γαιῶν, ἀλλά μόνο ἐνάντια στήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία γενικά. Τό πρόγραμμα τοῦ 1903 βάζει ἕνα ζήτημα πού δέν ἔμπαινε ἀκόμη τό 1885, καί συγκεκριμένα τό ζήτημα τῆς πάλης ἀνάμεσα στά συμφέροντα τῶν ἀγροτῶν καί τῶν τσιφλικάδων τή στιγμή τῆς ἀναθεώρησης τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων, πού ὅλοι οἱ σοσιαλδημοκράτες τή θεωροῦσαν ἀναπόφευκτη. Τό ἀγροτικό ὅμως πρόγραμμα τοῦ 1903 δέν λύνει σωστά αὐτό τό ζήτημα, γιατί, ἀντί νά ἀντιπαραθέσει τό συνεπές ἀγροτικό στό συνεπές γιουνκερικό τρόπο πραγματοποίησης τῆς ἀστικῆς ἀνατροπῆς, τό πρόγραμμα δημιουργεῖ τεχνητά κάτι τό ἐνδιάμεσο. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι κι' ἐδῶ πρέπει νά πάρουμε ὑπόψη μας

ὅτι ἡ ἀπουσία ἀνοιχτοῦ μαζικοῦ κινήματος δέν ἐπέτρεπε τότε νά λυθεῖ τό ζήτημα πάνω στή βάση ἀκριβῶν στοιχείων, κι' ὄχι μέ φράσεις ἢ εὐσεβεῖς πόθους ἢ μέ μικροαστικές οὐτοπίες, ὅπως τό ἔλυναν οἱ ἑσέροι. Κανείς δέν μποροῦσε νά πεῖ προκαταβολικά μέ πεποίθηση, πόσο διαφοροποιήθηκε ἡ ἀγροτιά κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ μερικοῦ περάσματος τῶν τσιφλικάδων ἀπό τήν ξεπληρωμή μέ δουλιὰ στή μισθωτή ἐργασία. Κανείς δέν μποροῦσε νά ὑπολογίσει πόσο μεγάλο εἶναι τό στρῶμα τῶν ἐργατῶν γῆς πού δημιουργήθηκε ὕστερα ἀπό τή μεταρύθμιση τοῦ 1861, πόσο διαχωρίστηκαν τά συμφέροντά τους ἀπό τά συμφέροντα τῆς καταστραμένης μάζας τῶν ἀγροτῶν.

Πάντως τό βασικό λάθος τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ 1903 ἦταν ὅτι τοῦ ἔλειπε μιὰ ἀκριβῆς ἀντίληψη γύρω ἀπό ποιο πρᾶγμα μπορεῖ καί πρέπει νά ξετυλιχθεῖ ὁ ἀγροτικός ἀγώνας στήν πορεία τῆς ἀστικῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, δηλ. ποιοί εἶναι οἱ τύποι τῆς καπιταλιστικῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης πού εἶναι ἀντικειμενικά δυνατοί μέ τή νίκη αὐτῶν ἢ ἐκείνων τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων στόν ἀγώνα αὐτό.

2. ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ

Τό σημερινό ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, πού ψηφίστηκε στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης, σέ σύγκριση μέ τό προηγούμενο, κάνει ἕνα μεγάλο βῆμα πρὸς τά μπρός σ' ἕνα σοβαρό ζήτημα. Συγκεκριμένα: τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, ψηφίζοντας τή δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων*, τράβηξε ἀποφασιστικά τό δρόμο τῆς ἀναγνώρισης τῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν. Τά λόγια τοῦ προγράμματος: «ὑποστηρίζοντας τίς ἐπαναστατικές ἐκδηλώσεις τῆς ἀγροτιᾶς ὡς τή δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων...» ἐκφράζουν πάρα πολύ συγκεκριμένα αὐτή τή σκέψη. Στίς συζητήσεις στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης ἕνας ἀπό τοὺς εἰσηγητές, ὁ Πλεχάνοφ, πού μαζί μέ τόν Τζόν εἰσηγήθηκε αὐτό τό πρόγραμμα, εἶπε ὀρθά - κοφτά ὅτι πρέπει νά πάψουμε νά φοβόμαστε «τήν ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν» (βλ.

* Στό κείμενο τοῦ προγράμματος (ἄρθρο 4) γίνεται λόγος γιά τίς ἐκτάσεις γῆς πού ἀποτελοῦν ἀτομική ἰδιοκτησία. Ἡ ἀπόφαση πού ἐπισυνάπτεται στό πρόγραμμα (2ο μέρος τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος) μιλάει γιά δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων.

τήν εἰσήγηση τοῦ Πλεχάνοφ στὰ «Πρακτικά» τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης, Μόσχα, 1907, σελ. 42).

Ἡ ἀναγνώριση αὐτῆ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ ἀστική μας ἐπανάσταση στὸν τομέα τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων πρέπει νὰ θεωρεῖται σὰν «ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν», θὰ νόμιζε κανεὶς ὅτι ἔπρεπε νὰ βάλει τέρμα στὶς μεγάλες διαφωνίες πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στοὺς σοσιαλδημοκράτες στὸ ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος. Στὴν πραγματικότητα ὅμως οἱ διαφωνίες ἐκδηλώθηκαν πάνω στὸ ζήτημα, ἂν οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νὰ ὑποστηρίζουν τὸ μοίρασμα τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων στοὺς ἀγρότες σὰν ἰδιοκτησία τους, ἢ τὴ δημοτικοποίηση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων ἢ τὴν ἐθνικοποίηση ὅλης τῆς γῆς. Κι' ἐμεῖς, συνεπῶς, πρέπει πρὶν ἀπ' ὅλα νὰ διατυπώσουμε τὴ θέση πού τὴν ξεχνοῦν πάρα πολύ συχνά οἱ σοσιαλδημοκράτες, ὅτι δηλαδή αὐτὰ τὰ ζητήματα μποροῦν νὰ λυθοῦν σωστά, ἀποκλειστικά καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν στὴ Ρωσία. Φυσικά, δέν πρόκειται νὰ παραιτηθεῖ ἡ σοσιαλδημοκρατία ἀπὸ τὸν αὐτοτελὴ καθορισμὸ τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου, σὰν ἰδιαίτερης τάξης, σ' αὐτὴ τὴν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Ὁχι. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ ἀποκτήσουν μιὰ ξεκαθαρισμένη εἰκόνα γιὰ τὸ χαρακτήρα καὶ τὴ σημασία ἴσα - ἴσα τῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, σὰν μιᾶς ἀπὸ τίς μορφές τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης γενικά. Δέν μποροῦμε «νὰ σοφιστοῦμε» κάποιο εἰδικὸ «σχέδιο» μεταρύθμισης. Πρέπει νὰ μελετήσουμε τίς ἀντικειμενικὲς συνθῆκες τῆς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς τῶν χωρικῶν στὴν καπιταλιστικὰ ἀναπτυσσόμενη Ρωσία, νὰ διακρίνουμε πάνω στὴ βάση αὐτῆς τῆς ἀντικειμενικῆς ἀνάλυσης τὴ λαθεμένη ἰδεολογία ἐκείνων ἢ τῶν ἄλλων τάξεων ἀπὸ τὸ πραγματικὸ περιεχόμενον τῶν οἰκονομικῶν ἀλλαγῶν, καὶ πάνω στὸ ἔδαφος αὐτῶν τῶν πραγματικῶν οἰκονομικῶν ἀλλαγῶν νὰ καθορίσουμε τί ἀπαιτοῦν τὰ συμφέροντα τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου.

Τὸ σημερινὸ ἀγροτικὸ πρόγραμμα τοῦ ΣΔΕΚΡ δέχεται (μὲ εἰδικὴ μορφή) τὴν κοινωνικὴ ἰδιοκτησία τῆς δημευόμενης γῆς (ἐθνικοποίηση τῶν δασῶν, τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ ἀποθέματος γῆς πού μπορεῖ νὰ ἐποικιστεῖ, δημοτικοποίηση τῆς γῆς πού ἀνήκει στὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία), τουλάχιστο σὲ περίπτωση «νικηφόρας ἐξέλιξης τῆς ἐπανάστασης». Σὲ περίπτωση πού «οἱ συνθῆκες θὰ εἶναι δυσμενεῖς», δέχεται τὸ μοίρασμα

τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων στούς ἀγρότες σάν ἰδιοκτησία τους. Σέ ὅλες τίς περιπτώσεις ἀναγνωρίζεται ἡ ἰδιοκτησία τῶν ἀγροτῶν καί γενικά τῶν μικροἰδιοκτητῶν στή γῆ πού ἔχουν τώρα. Συνεπῶς, τό πρόγραμμα προτείνει *δύο εἰδῶν* γαιοκτησία στήν ἀνακαινισμένη ἀστική Ρωσία: τήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς καί (τουλάχιστο σέ περίπτωση νικηφόρας ἀνάπτυξης τῆς ἐπανάστασης) τήν κοινωνική ἰδιοκτησία μέ τή μορφή τῆς δημοτικοποίησης καί τῆς ἐθνικοποίησης.

Πῶς ἐξηγοῦσαν οἱ συντάκτες τοῦ προγράμματος αὐτή τή διπλή μορφή; Πρῶτα ἀπ' ὅλα καί πάνω ἀπ' ὅλα μέ τά συμφέροντα καί τίς διεκδικήσεις τῆς ἀγροτιᾶς, μέ τό φόβο μήπως τά χαλάσουν μέ τήν ἀγροτιά, μήπως ξεσηκώσουν τήν ἀγροτιά ἐνάντια στό προλεταριάτο κι' ἐνάντια στήν ἐπανάσταση. Μέ τά ἐπιχειρήματά τους αὐτά οἱ συντάκτες καί οἱ ὀπαδοί τοῦ προγράμματος πατοῦσαν στό ἔδαφος τῆς ἀναγνώρισης τῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν *χωρικῶν*, τῆς ὑποστήριξης ὀρισμένων διεκδικήσεων τῆς ἀγροτιᾶς ἀπό τό προλεταριάτο. Καί τό ἐπιχείρημα σὺτό τό πρόβαλαν οἱ πιά ἐπιφανεῖς ὀπαδοί τοῦ προγράμματος μ' ἐπικεφαλῆς τόν σ. Τζόν! Γιά νά πειστεῖτε, ἀρκεῖ νά ρίξετε μιά ματιά στά πρακτικά τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης.

Ὁ σύντρ. Τζόν στήν εἰσήγησή του πρόβαλε ρητά καί κατηγορηματικά αὐτό τό ἐπιχείρημα. «Ἄν ἡ ἐπανάσταση, εἶπε, κατάληγε στήν ἀπόπειρα νά ἐθνικοποιηθεῖ ἡ κληρουχική γῆ τῶν ἀγροτῶν ἢ νά ἐθνικοποιηθεῖ ἡ δημευμένη γῆ τῶν τσιφλικάδων, ὅπως προτείνει ὁ σ. Λένιν, ἓνα τέτοιο μέτρο θά ὀδηγοῦσε σέ μιά ἀντεπαναστατική κίνηση ὄχι μόνο στίς ἀκρινές περιοχές, μά καί στό κέντρο. Δέν θά εἶχαμε μόνο μιά Βανδέα, μά μιά γενική ἐξέγερση τῆς ἀγροτιᾶς ἐνάντια στίς ἀπόπειρες τοῦ κράτους νά ἀναμιχθεῖ στήν ἐλεύθερη διάθεση ἀπό τούς ἀγρότες τῶν *δικῶν* τους (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι τοῦ Τζόν) κληρουχικῶν γαιῶν, ἐνάντια στίς ἀπόπειρες ἐθνικοποίησής τους» (σελ. 40 «τῶν Πρακτικῶν» τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης).

Δέν εἶναι καθαρό; Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς *ιδιόκτητης* γῆς τῶν ἀγροτῶν θά ὀδηγοῦσε σέ μιά γενική ἐξέγερση τῆς ἀγροτιᾶς! Νά ποῦ βρίσκεται ἡ αἰτία τοῦ γεγονότος, γιατί τό πρωταρχικό σχέδιο τοῦ Ἰξ γιά τή δημοτικοποίηση, πού πρότεινε νά μεταβιβαστοῦν στά ζέμστβο ὄχι μόνο οἱ ἐκτάσεις, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν ἀτομική ἰδιοκτησία, μά, «ἂν εἶναι δυνατό», ὅλη ἡ γῆ (τό ἀναφέρω στήν μπροσούρα μου «Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ

ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος»*), ἀντικαταστάθηκε μέ τό σχέδιο τοῦ Μάσλοφ γιά τή δημοτικοποίηση πού ἐξαιροῦσε τή γῆ τῶν ἀγροτῶν. Πραγματικά, πῶς νά μήν πάρει κανείς ὑπόψη του αὐτό τό γεγονός πού ἀνακαλύφθηκε ὕστερα ἀπό τό 1903, ὅτι δηλαδή εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ ἐξέγερση τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στίς ἀπόπειρες μιᾶς ὀλοκληρωτικῆς ἐθνικοποίησης! Πῶς τότε νά μήν ταχθεῖ κανείς μέ τήν ἀποψη ἑνός ἄλλου ἐπιφανοῦς μενσεβίκου, τοῦ Κοστρόφ πού ἀναφώνησε στή Στοκχόλμη:

»Ἄν πᾶμε στούς ἀγρότες μ' αὐτή (μέ τήν ἐθνικοποίηση), εἶναι σάν νά τούς διώχνουμε ἀπό κοντά μας. Τό κίνημα τῶν ἀγροτῶν θά τραβήξει χωρίς ἐμᾶς ἢ ἐνάντιά μας καί θά βρεθοῦμε ἔξω ἀπό τήν ἐπανάσταση. Ἡ ἐθνικοποίηση ἐξασθενεῖ τή σοσιαλδημοκρατία, τήν ἀποκόβει ἀπό τήν ἀγροτιά κι' ἐξασθενεῖ ἔτσι καί τήν ἐπανάσταση» (σελ. 88).

Δέν μποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε ὅτι ἡ ἐπιχειρηματολογία αὐτή ἔχει πειστικότητα. Νά προσπαθεῖς στήν ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν νά ἐθνικοποιήσεις παρά τή θέληση τῆς ἀγροτιᾶς τή δική της γῆ! Δέν πρέπει ν' ἀποροῦμε γιατί τό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης ἀπόριψε αὐτή τήν ἰδέα, μιά καί πίστεψε τόν Τζόν καί τόν Κοστρόφ.

Μήπως ὅμως ἔκανε λάθος πού τούς πίστεψε;

Ἐπειδή τό ζήτημα μιᾶς πανρωσικῆς Βανδέας⁸⁹ ἐνάντια στήν ἐθνικοποίηση εἶναι σοβαρό, δέν βλάπτει νά δόσουμε μιά μικρή ἱστορική διασάφηση σχετικά μ' αὐτό.

3. Η ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΟΠΑΔΩΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Οἱ κατηγορηματικές δηλώσεις τοῦ Τζόν καί τοῦ Κοστρόφ, πού ἀνάφερα παραπάνω, ἔγιναν τόν Ἀπρίλη τοῦ 1906, δηλαδή τήν παραμονή τῆς πρώτης Δούμας. Ἀπόδειξα (βλ. τήν μπροσούρα μου «Ἡ ἀναθεώρηση»**) ὅτι ἡ ἀγροτιά εἶναι ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης. Μοῦ ἔφεραν τήν ἀντίρρηση ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῶν συνεδρίων τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως⁹⁰ δέν ἀποτελοῦν ἀρκετή ἀπόδειξη ὅτι διαπνέονται ἀπό τήν ἰδεολογία τῶν ἐσέρων, ὅτι ἡ ἀγροτική μάζα δέν θ' ἀκολουθήσει ποτέ τέτοιες διεκδικήσεις.

* Βλ. Ἀπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 12ος, σελ. 244. Ἡ Σύντ.

** Στό ἴδιο, σελ. 239 - 268. Ἡ Σύντ.

Ἀπό τότε ἡ πρώτη καί ἡ δεύτερη Δούμα ἔλυσαν αὐτό τό ζήτημα μέ ντοκουμέντα. Ἀντιπρόσωποι τῆς ἀγροτιᾶς ἀπ' ὅλες τίς ἄκρες τῆς Ρωσίας μίλησαν στήν πρώτη καί κυρίως στή II Δούμα. Ἴσως μόνο οἱ δημοσιολόγοι τῆς «Ροσσίγια»⁹¹ ἢ τοῦ «Νόβογε Βρέμια» θά μπορούσαν ν' ἀρνηθοῦν ὅτι οἱ πολιτικές καί οἰκονομικές διεκδικήσεις τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν βρῆκαν τήν ἔκφρασή τους καί στίς δύο Δοῦμες. Μήπως θά ἔπρεπε νά νομίζει κανεῖς ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς τῶν ἀγροτῶν πρέπει νά ταφεῖ ὀριστικά τώρα, ὕστερα ἀπό τήν ἀνεξάρτητη ἐμφάνιση τῶν ἀγροτικῶν βουλευτῶν μπροστά στά ἄλλα κόμματα; Μήπως θά ἔπρεπε νά νομίζει κανεῖς ὅτι θά ἦταν εὐκόλο γιά τούς ὀπαδούς τοῦ Τζόν καί τοῦ Κοστρόφ νά βάλουν στή Δούμα τούς ἀγροτικούς βουλευτές νά φωνάζουν ὅτι δέν ἐπιτρέπεται ἡ ἐθνικοποίηση; Μήπως θά ἔπρεπε νά νομίζει κανεῖς ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατία, ἡ ὁποία καθοδηγεῖται ἀπό τούς μενσεβίκους, θά χρειαζόταν πραγματικά «νά ἀποκόψει» ἀπό τήν ἐπανάσταση τούς ὀπαδούς τῆς ἐθνικοποίησης, πού προκαλοῦν μιά ἀντεπαναστατική πανρωσική Βανδέα;

Στήν πράξη ἔγινε κάτι ἄλλο. Στήν πρώτη Δούμα ὁ Στισίνσκι καί ὁ Γκοῦρκο ἦταν πού ἐνδιαφέρθηκαν γιά τήν *ιδιόκτητη* (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι τοῦ Τζόν) γῆ τῶν ἀγροτῶν. Καί στίς δύο Δοῦμες οἱ ἄκροι δεξιοί μαζί μέ τούς ἐκπροσώπους τῆς κυβέρνησης υπεράσπιζαν τήν ἀτομική ἰδιοκτησία τῆς γῆς, ἀποκρούοντας στόν ἴδιο βαθμό κάθε μορφή κοινωνικῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς, καί τή δημοτικοποίηση καί τήν ἐθνικοποίηση καί τήν κοινωνικοποίηση. Καί στίς δύο Δοῦμες οἱ ἀγροτικοί βουλευτές ἀπ' ὅλες τίς ἄκρες τῆς Ρωσίας τάχθηκαν ὑπέρ τῆς *ἐθνικοποίησης*.

Ὁ σύντρ. Μάσλοφ ἔγραφε τό 1905: «Σήμερα στή Ρωσία δέν μπορούμε νά δεχτοῦμε τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς σάν μέσο λύσης (;) τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος πρίν ἀπ' ὅλα» (σημειῶστε αὐτό τό «πρίν ἀπ' ὅλα»), «γιατί εἶναι ἀπελπιστικά οὐτοπική. Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς προϋποθέτει τή μεταβίβαση ὅλης τῆς γῆς στά χέρια τοῦ κράτους. Οἱ ἀγρότες ὅμως θά συμφωνήσουν ἄραγε νά δόσουν θεληματικά τή γῆ τους σέ ὁποιονδήποτε, ιδιαίτερα οἱ ἀγρότες πού ἔχουν ἰδιόκτητο νοικοκυριό;» (Π. Μάσλοφ. «Κριτική τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων», Μόσχα, 1905, σελ. 20).

Ἔτσι λοιπόν τό 1905 ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι «πρίν ἀπ' ὅλα» ἀπελπιστικά οὐτοπική, γιατί δέν θά συμφωνήσουν οἱ ἀγρότες.

Τό 1907, τό Μάρτη, αὐτός ὁ ἴδιος Μάσλοφ ἔγραφε: «Ὅλες

οί ναροντικιστικές ομάδες (τρουντοβίκοι, λαϊκοί σοσιαλιστές και σοσιαλεπαναστάτες) εκφράζονται υπέρ τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς μέ τή μιά ἢ τήν ἄλλη μορφή» («Ὀμπραζοβάνιγε», 1907, τεύχ. 3, σελ. 100).

Ὅριστε, ποιὰ εἶναι ἡ καινούργια Βανδέα! Ὅριστε, ποιὰ εἶναι καί ἡ πανρωσική ἐξέγερση τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στήν ἐθνικοποίηση!

Ὅμως ἀντί νά σκεφτεῖ τή γελοία θέση, στήν ὁποία βρέθηκαν οἱ ἄνθρωποι πού μιλοῦσαν κι' ἔγραφαν γιά τή Βανδέα τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στήν ἐθνικοποίηση, ὕστερα ἀπό τήν πείρα πού ἔδοσαν οἱ δύο Δοῦμες, ἀντί νά ψάξει νά βρεῖ τήν ἐξήγηση γιά τό λάθος πού ἔκανε τό 1905, ὁ Π. Μάσλοφ ἔκανε σάν τόν Ἴβάν τόν Ξεχασιάρη. Προτίμησε νά ξεχάσει καί τίς περικοπές πού παράθεσα καί τούς λόγους στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης! Καί σάν νά μήν ἔφταναν αὐτά, μέ τήν ἴδια εὐκολία πού τό 1905 βεβαίωνε ὅτι οἱ ἀγιότες δέν θά συμφωνήσουν μέ τήν ἐθνικοποίηση, ἄρχισε τώρα νά βεβαιώνει τό ἀντίθετο.

Ἄκοῦστε:

«...Οἱ ναρόντικοι πού ἀπηχοῦν τά συμφέροντα καί τίς ἐλπίδες τῶν μικροϊδιοκτητῶν (ἀκοῦστε!) ἦταν ὑποχρεωμένοι νά ταχθοῦν υπέρ τῆς ἐθνικοποίησης» («Ὀμπραζοβάνιγε», στό ἴδιο τεύχος).

Ὅριστε λοιπόν ἕνα παράδειγμα ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας τῶν ὁπαδῶν τῆς δημοτικοποίησης! Ὅταν ἔλυναν τό δύσκολο αὐτό ζήτημα, πρίν ἀπό τόν καθορισμό τῆς πολιτικῆς στάσης τῶν ἐκλεγμένων ἀντιπροσώπων τῆς ἀγροτιᾶς ὅλης τῆς Ρωσίας, βεβαίωναν στό ὄνομα τῶν μικροϊδιοκτητῶν τό ἕνα, καί ὕστερα ἀπό αὐτόν τόν καθορισμό τῆς πολιτικῆς στάσης ἐκείνων στίς δύο Δοῦμες, βεβαιώνουν στό ὄνομα τῶν ἰδίων «μικροϊδιοκτητῶν» ἀκριβῶς τό ἀντίθετο.

Πρέπει νά θυμίσουμε σάν κάτι τό ἐξαιρετικά περίεργο ὅτι αὐτήν τήν τάση τῶν ρώσων ἀγροτῶν γιά ἐθνικοποίηση ὁ Μάσλοφ δέν τήν ἐξηγεῖ μέ τίς εἰδικές συνθῆκες τῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, ἀλλά μέ τίς γενικές ιδιότητες τοῦ μικροϊδιοκτητῆ μέσα στήν καπιταλιστική κοινωνία. Εἶναι ἀπίστευτο, μά εἶναι γεγονός:

«Ὁ μικροϊδιοκτητῆς, — προφητεύει ὁ Μάσλοφ, — φοβᾶται πάνω ἀπ' ὅλα τό συναγωνισμό καί τήν κυριαρχία τοῦ μεγαλοϊδιοκτητῆ, τήν κυριαρχία τοῦ κεφαλαίου...». Τά μπερδεύετε, κύριε Μάσλοφ! Ὅταν βάζετε δίπλα στό μεγάλο (δουλοπαροικιακό) γαιοκτήμονα τόν κεφαλαιοῦχο, εἶναι σάν νά ἐπαναλα-

βαίνετε τίς προλήψεις του μικροαστού. Ὁ ἀγρότης ἀγωνίζεται δραστήρια ἐνάντια στά δουλοπαροικιακά λατιφούντια, γιατί στή σημερινή ἱστορική στιγμή ἐκπροσωπεῖ τήν ἐλεύθερη καπιταλιστική ἐξέλιξη τῆς γεωργίας.

«...Ἐπειδή ὁ μικροϊδιοκτῆτης δέν εἶναι σέ θέση ν' ἀντιπαλέψει τό κεφάλαιο πάνω στό οἰκονομικό ἔδαφος, στηρίζει τίς ἐλπίδες του στήν κυβερνητική ἐξουσία πού πρέπει νά βοηθήσει τό μικρό ἰδιοκτῆτη ἐνάντια στό μεγάλο...» Ἄν ἐπί αἰῶνες ὁ ρῶσος ἀγρότης ἔλπιζε ὅτι ἡ κεντρική ἐξουσία θά τόν ὑπερασπίσει ἐνάντια στούς τσιφλικάδες καί στούς ὑπαλλήλους, ἄν στή Γαλλία ὁ Ναπολέοντας στηρίχθηκε στούς ἀγρότες κι' ἔπνιξε τή δημοκρατία, αὐτό τό ἔκανε χάρη στίς ἐλπίδες τῆς ἀγροτιᾶς ὅτι θά τήν ὑποστηρίξει ἡ κεντρική ἐξουσία» («Ὀμπραζοβάνιγε», σελ. 100).

Τί ὑπέροχους συλλογισμούς κάνει ὁ Πιότρ Μάσλοφ! Πρῶτο, ἄν στή σημερινή ἱστορική στιγμή ὁ ρῶσος ἀγρότης παρουσιάζει τά ἴδια χαρακτηριστικά πού εἶχε ὁ γάλλος ἀγρότης τόν καιρό τοῦ Ναπολέοντα, τότε τί δουλιὰ ἔχει ἐδῶ ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς; Τόν καιρό τοῦ Ναπολέοντα ὁ γάλλος ἀγρότης δέν ἦταν ποτέ ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς καί οὔτε μπορούσε νά εἶναι. Τά λόγια σας δέν ἔχουν κανένα εἶρμό, κ. Μάσλοφ!

Δεύτερο, τί δουλιὰ ἔχει ἐδῶ ὁ ἀγῶνας ἐνάντια στό κεφάλαιο; Ἐδῶ πρόκειται γιά σύγκριση τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν στή γῆ, μέ τήν ἐθνικοποίηση ὅλης τῆς γῆς, μαζί καί τῆς γῆς τῶν ἀγροτῶν. Τόν καιρό τοῦ Ναπολέοντα ὁ γάλλος ἀγρότης κρατιόταν φανατικά ἀπό τή μικροϊδιοκτησία, γιατί τήν ἔβλεπε σάν φραγμό ἐνάντια στό κεφάλαιο, ἐνῶ ὁ ρῶσος.... Ἀκόμη μιά φορά, ποῦ βρίσκεται ὁ εἶρμός ἀνάμεσα στήν ἀρχή καί στό τέλος αὐτῶν πού λέτε, ἐντιμότητα;

Τρίτο, ὁ Μάσλοφ, μιλώντας γιά τίς ἐλπίδες πού οἱ ἀγρότες στηρίζουν στήν κυβερνητική ἐξουσία, παρουσιάζει τό πρᾶγμα μέ τέτοιο τρόπο, λές καί οἱ ἀγρότες δέν καταλαβαίνουν τή ζημιὰ πού τούς φέρνει ἡ γραφειοκρατία, δέν καταλαβαίνουν τή σημασία τῆς αὐτοδιοίκησης, ἐνῶ αὐτός, ὁ προοδευτικός Πιότρ Μάσλοφ, ξέρει νά τήν ἐκτιμᾷ. Αὐτό πιά εἶναι πολύ ἀπλοϊκή κριτική τῶν ναρόντικων! Ἀρκεῖ νά κοιτάξει κανεῖς τό γνωστό σχέδιο τῶν τρουνοβίκων γιά τή γῆ (σχέδιο τῶν 104), πού τό ὑπόβαλαν καί στήν πρώτη καί στή II Δούμα⁹², γιά νά δεῖ ὅλη τήν καλπία τοῦ συλλογισμοῦ (ἢ ὑπαινιγμοῦ;) τοῦ Μάσλοφ. Ἀντίθετα, τά γεγονότα λένε ὅτι ἡ ἀρχή τῆς αὐτοδιοίκησης καί ἡ ἐχθρότητα πρὸς τή γραφειοκρατική λύση τοῦ ζητήματος τῆς γῆς ἐκφράζονται πιό καθαρά στό σχέδιο τῶν

τρουντοβίκων, παρά στό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας, πού γράφτηκε ὅπως τό ἤθελε ὁ Μάσλοφ! Συγκεκριμένα, τό πρόγραμμά μας μιλάει μόνο γιά «δημοκρατικές ἀρχές» στήν ἐκλογή τῶν τοπικῶν ὀργάνων, ἐνῶ τό σχέδιο τῶν τρουντοβίκων (§ 16) μιλάει μέ ἀκρίβεια καί ἀνοιχτά γιά ἐκλογή τῶν ὀργάνων τοπικῆς αὐτοδιοίκησης «μέ γενική, ἴση, ἄμεση καί μυστική ψηφοφορία». Κάτι παραπάνω. Τό ἴδιο αὐτό σχέδιο προτείνει τοπικές ἐπιτροπές γιά τή γῆ πού, ὅπως ξέρουμε, τίς ὑποστηρίζουν οἱ σοσιαλδημοκράτες. Οἱ ἐπιτροπές αὐτές θά πρέπει νά ἐκλεγοῦν μέ τόν ἴδιο τρόπο καί τό καθῆκον τους θά εἶναι (§ § 17 - 20) νά ὀργανώσουν τή συζήτηση τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης καί νά τήν προετοιμάσουν. Τό γραφειοκρατικό τρόπο ἐφαρμογῆς τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης τόν ὑπεράσπιζαν οἱ καντέτοι καί ὄχι οἱ τρουντοβίκοι, οἱ φιλελεύθεροι ἀστοί καί ὄχι οἱ ἀγρότες. Γιά ποιό λόγο ὁ Μάσλοφ διαστρέβλωσε αὐτά τά πασίγνωστα γεγονότα;

Τέταρτο, ὁ Μάσλοφ στήν περίφημη «ἐξήγησή» του, γιατί οἱ μικροϊδιοκτῆτες «θά ἔπρεπε νά ταχθοῦν ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης», ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ μουζίκος ἐλπίζει στήν προστασία τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Αὐτό εἶναι τό σημεῖο πού ἡ δημοτικοποίηση διαφέρει ἀπό τήν ἐθνικοποίηση. Ἐδῶ ἔχουμε τίς τοπικές ἀρχές, ἐκεῖ τήν κεντρική ἐξουσία. Αὐτή εἶναι ἡ ἀγαπημένη ιδεούλα τοῦ Μάσλοφ πού τήν οὐσία τῆς οἰκονομικῆς καί πολιτικῆς της σημασίας θά τήν ἐξετάσουμε παρακάτω λεπτομερειακά. Ἐδῶ ὅμως ἄς σημειώσουμε ὅτι ὁ Μάσλοφ ξεφεύγει ἀπό τήν ἐρώτηση πού τοῦ βάζει ἡ ἱστορία τῆς ἐπανάστασής μας, καί συγκεκριμένα ἀπό τήν ἐρώτηση γιατί οἱ ἀγρότες δέν φοβοῦνται τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς τους. Ἐδῶ βρίσκεται ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος!

Ἐπάρχουν ὅμως κι' ἄλλα. Ἐξαιρετικά νόστιμο σ' αὐτήν τήν ἀπόπειρα τοῦ Μάσλοφ νά ἐξηγήσει τίς ταξικές ρίζες τῆς ἐθνικοποίησης πού ζητοῦν οἱ τρουντοβίκοι, σέ διάκριση ἀπό τή δημοτικοποίηση, εἶναι τό παρακάτω περιστατικό. Ὁ Μάσλοφ κρύβει ἀπό τόν ἀναγνώστη ὅτι στό ζήτημα τῆς ἄμεσης διάθεσης τῆς γῆς τάχθηκαν καί οἱ ναρόντικοι ἐπίσης ὑπέρ τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων! Οἱ συλλογισμοί τοῦ Μάσλοφ ὅτι ὁ μουζίκος «ἐλπίζει» στήν ὑποστήριξη τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας εἶναι ἀπλούστατα διανοουμενίστικο κουτσομπολιό γιά τόν μουζικό. Διαβάστε τήν § 16 τοῦ σχεδίου τῶν τρουντοβίκων γιά τή γῆ πού τό ὑπόβαλαν καί στίς δύο Δοῦμες. Νά τό κείμενο αὐτῆς τῆς παραγράφου:

«Ἡ διαχείριση τοῦ παλλαϊκοῦ ἀποθέματος γῆς πρέπει νά ἀνατεθεῖ σέ τοπικές αὐτοδιοικήσεις πού θά ἐκλέγονται μέ γενική, ἴση, ἄμεση καί μυστική ψηφοφορία καί θά δροῦν σάν αὐτοτελῆ ὄργανα μέσα στά ὅρια πού καθορίζει ὁ νόμος».

Συγκρίνετε μ' αὐτό τίς ἀντίστοιχες διεκδικήσεις τοῦ προγράμματός μας: «...τό ΣΔΕΚΡ ἀπαιτεῖ:... 4) τή δήμευση τῆς γῆς πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία, ἐκτός ἀπό τά μικρά κτήματα, καί μεταβίβασή της στή διάθεση τῶν μεγάλων ὀργάνων τοπικῆς αὐτοδιοίκησης πού ἐκλέγονται πάνω σέ δημοκρατική βάση (πού — βλ. ἄρθρο π. 3 — ἀγκαλιάζουν ἀστικές καί ἀγροτικές περιοχές)...».

Ποιά εἶναι ἐδῶ ἡ διαφορά ἀπό τήν ἄποψη τῶν δικαιωμάτων τῆς κεντρικῆς καί τοπικῆς ἐξουσίας; Σέ τί διαφέρει ἡ «διαχείριση» ἀπό τή «διάθεση»;

Γιατί ὁ Μάσλοφ, μιλώντας γιά τή στάση τῶν τρουντοβίκων ἀπέναντι στήν ἐθνικοποίηση, ὑποχρεώθηκε νά κρύψει ἀπό τόν ἀναγνώστη — ἴσως καί ἀπό τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του; — τό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς 16ης §; Γιατί ἡ παράγραφος αὐτή συντρίβει ὀλοκληρωτικά ὅλη του τήν ἀνόητη «δημοτικοποίηση».

Κοιτάξτε τά ἐπιχειρήματα πού φέρνει ὁ Μάσλοφ στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης ὑπέρ αὐτῆς τῆς δημοτικοποίησης, διαβάστε τά πρακτικά αὐτοῦ τοῦ συνεδρίου, — θά βρεῖτε σ' αὐτά ὅτι ἐπικαλεῖται ἄπειρες φορές πώς δέν μπορεῖ νά καταπνίγονται οἱ ἐθνότητες, νά καταπιέζονται οἱ ἀκρινές περιοχές, νά παραβλέπονται οἱ διαφορές ἀνάμεσα στά τοπικά συμφέροντα καί τά λοιπά, κ.ο.κ. Ἀκόμη πρὶν ἀπό τό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης τόνιζα στόν Μάσλοφ (βλ. παραπάνω «Ἡ ἀναθεώρηση», σελ. 18*) ὅτι ὅλα τά ἐπιχειρήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἀποτελοῦν «ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος παρεξήγηση», γιατί τό πρόγραμμά μας — τοῦ ἔλεγα — παραδέχεται ἤδη καί τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν καί μιά πλατιά αὐτοδιοίκηση, τοπική καί κατά περιοχῆ. Συνεπῶς, ἀπ' αὐτή τήν πλευρά δέν ὑπάρχει λόγος καί δέν ἐπιτρέπεται νά ἐπινοήσουμε κανένος εἴδους συμπληρωματική «ἐξασφάλιση» ἐνάντια στόν ὑπερβολικό συγκεντρωτισμό, στήν ὑπερβολική γραφειοκρατία καί ὑποταγή στούς κανονισμούς, γιατί αὐτό εἴτε θά εἶναι χωρίς περιεχόμενο εἴτε θά ἐρμηνεύεται μέ ἀντιπρολεταριακό, ὁμοσπονδιακό πνεῦμα.

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 12ος, σελ. 255. Ἡ Σύντ.

Οἱ τρουντοβίκοι ἀπόδειξαν στούς ὀπαδούς τῆς δημοτικοποίησης ὅτι εἶχα δίκιο.

Ὁ Μάσλοφ πρέπει τώρα νά παραδεχτεῖ ὅτι ὅλες οἱ ὀμάδες πού ἐκφράζουν τά συμφέροντα καί τήν ἄποψη τῆς ἀγροτιάς τάχθηκαν ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης μέ τέτοια μορφή πού περιφρουρεῖ τά συμφέροντα καί τή δικαιοδοσία τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων ὄχι λιγότερο ἀπό τόν Μάσλοφ! Τό νόμο γιά τά ὄρια τῶν δικαιωμάτων τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων πρέπει νά τόν ἐκδόσει ἡ κεντρική βουλή. Ὁ Μάσλοφ δέν τό λέει, ἐδῶ ὅμως δέν θά τόν ὠφελήσει σέ τίποτε ἡ πολιτική τῆς στρουθοκαμήλου, γιατί δέν μπορεῖ νά φανταστεῖ κανεῖς ἄλλη τάξη πραγμάτων.

Οἱ λέξεις: «νά μεταβιβαστεῖ στή διάθεση», δημιουργοῦν διπλή σύγχυση. Ἄγνωστο μένει ποιός εἶναι ὁ ἰδιοκτήτης* τῆς δημευμένης γῆς τῶν τσιφλικάδων! Καί ὅταν ὁ ἰδιοκτήτης μένει ἄγνωστος, τότε ἰδιοκτήτης μπορεῖ νά εἶναι μόνο τό κράτος. Ἡ κεντρική βουλή εἶναι πάλι ἐκείνη πού πρέπει νά καθορίσει σέ τί συνίσταται ἡ «διάθεση», ποιά θά εἶναι τά ὄριά της, οἱ μορφές καί οἱ ὄροι της. Αὐτό φαίνεται μόνο του, καί ἐκτός ἀπ' αὐτό, τό πρόγραμμα τοῦ κόμματός μας ξεχωρίζει ἰδιαίτερα καί τά «δάση πού ἔχουν σημασία γιά ὄλο τό κράτος» καί τό «ἀπόθεμα γῆς πού εἶναι κατάλληλο γιά ἐποίκηση». Καταλαβαίνουμε ὅτι μόνο ἡ κεντρική κρατική ἐξουσία εἶναι σέ θέση νά ξεχωρίσει ἀπό τή γενική ἔκταση τῶν δασῶν, τά δάση πού «ἔχουν σημασία γιά ὄλο τό κράτος», καί ἀπό τή γενική ἔκταση τῶν γαιῶν, «τό ἀπόθεμα γῆς πού εἶναι κατάλληλη γιά ἐποίκηση».

Μέ δύο λόγια, τό πρόγραμμα τοῦ Μάσλοφ, πού ἔγινε τώρα μέ ἐξαιρετικά παραμορφωμένη μορφή πρόγραμμα τοῦ κόμματός μας, εἶναι ἐντελῶς παράλογο σέ σύγκριση μέ τό πρόγραμμα τῶν τρουντοβίκων. Δέν πρέπει ν' ἀποροῦμε ὅτι ὁ Μάσλοφ ἀπ' ἀφορμή τήν ἐθνικοποίηση ἀναγκάστηκε νά μιλήσει ἀκόμη καί γιά τόν ἀγρότη τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντα, ἀπλῶς γιά νά κρύψει ἀπό τό κοινό σέ πόσο ἀνόητη θέση βρεθήκαμε μπροστά στούς ἀντιπροσώπους τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας μέ τή μπερδεμένη «δημοτικοποίηση»!

* Στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης οἱ μενσεβίκοι ἀπόριψαν μιά τροποποίηση πού πρότεινε ν' ἀντικατασταθοῦν οἱ λέξεις: «στή διάθεση» μέ τίς λέξεις: «στήν ἰδιοκτησία» (σελ. 152 τῶν «Πρακτικῶν»). Μόνο ἡ ἀπόφαση γιά τά ζητήματα τακτικῆς λέει: «στήν κυριότητα», σέ περίπτωση «νικηφόρας ἀνάπτυξης τῆς ἐπανάστασης», πού ὅμως δέν καθορίζεται καθόλου μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια.

Ἡ μοναδική πέρα γιά πέρα πραγματική καί ἀναμφισβήτητη διαφορά βρίσκεται στή στάση ἀπέναντι στήν κληρουχική γῆ τῶν ἀγροτῶν. Τή γῆ αὐτή τή μοίρασε ὁ Μάσλοφ μόνο γιατί φοβόταν τή «Βανδέα». Καί ἀποδείχτηκε ὅτι οἱ ἀγρότες βουλευτές πού στάλθηκαν καί στήν I καί στή II Δούμα γελοῦσαν μέ τούς φόβους τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ὀπαδῶν τοῦ χβροστισμοῦ καί τάχθηκαν ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης τῆς δικῆς τους γῆς.

Οἱ ὀπαδοί τῆς δημοτικοποίησης πρέπει τώρα νά πᾶνε ἐνάντια στούς τρουντοβίκους-ἀγρότες καί νά τούς ἀποδείξουν ὅτι δέν πρέπει νά ἐθνικοποιήσουν τή δική τους γῆ. Ἡ εἰρωνεία τῆς ἱστορίας σώριασε τά ἐπιχειρήματα τῶν Μάσλοφ, Τζόν, Κοστρόφ καί Σία πάνω στό ἴδιο τους τό κεφάλι.

4. ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ

Ἐς προσπαθήσουμε νά ξεδιαλύνουμε τό ζήτημα πού μπροστά του τόσο ἀμήχανα χτυπιόταν ὁ Π. Μάσλοφ (τό ζήτημα: γιατί ὅλες οἱ πολιτικές ὀμάδες πού ἐκφράζουν τά συμφέροντα καί τίς ἐλπίδες τῶν μικροϊδιοκτητῶν ἦταν ὑποχρεωμένες νά ταχθοῦν ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης).

Πρὶν ἀπ' ὅλα ἄς ξεδιαλύνουμε μέχρι ποιοῦ βαθμοῦ τό σχέδιο τῶν 104 γιά τή γῆ, δηλαδή τῶν τρουντοβίκων τῆς πρώτης καί τῆς δεύτερης Δούμας, ἐκφράζει πραγματικά τίς διεκδικήσεις τῆς ἀγροτιᾶς ὅλης τῆς Ρωσίας. Αὐτό τό δείχνει ὁ χαρακτήρας τῆς ἀντιπροσώπευσης στίς δύο Δοῦμες καί ὁ χαρακτήρας τοῦ πολιτικοῦ ἀγώνα πού ξετυλίχτηκε στόν «κοινοβουλευτικό» στίβο γιά τό ζήτημα τῆς γῆς ἀνάμεσα στούς ἐκπροσώπους τῶν συμφερόντων τῶν διαφόρων τάξεων. Ἡ ἰδέα τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς γενικά, τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας εἰδικά, ὄχι μόνο δέν παραγκωνίστηκε στή Δούμα, ἀλλ' ἀντίθετα προωθοῦνταν διαρκῶς στό προσκήνιο ἀπό ὀρισμένα κόμματα. Καί ἡ κυβέρνηση, μέ τούς κ.κ. Στισίνσκι καί Γκοῦρκο, μέ ὅλους τούς ὑπουργούς καί μέ ὄλο τόν κυβερνητικό τύπο, ὑπεράσπιζε αὐτή τήν ἰδέα, ἀπευθυνόμενη εἰδικά στούς ἀγρότες βουλευτές. Καί τά δεξιά πολιτικά κόμματα, ἀρχίζοντας ἀπό τόν «περίφημο» Σβιατοπόλκ - Μίρσκι στή II Δούμα, τόνιζαν διαρκῶς στούς ἀγρότες τά ἀγαθά τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν στή γῆ. Ὑπάρχουν τόσα πολλά στοιχεῖα γιά τήν πραγματική κατανομή τῶν δυνάμεων στό ζήτημα αὐτό, πού δέν μπορούμε καθόλου ν' ἀμφιβάλλουμε γιά τήν ὀρθότητά του (ἀπό τήν ἄποψη τῶν ταξικῶν συμφερόντων). Τό Κόμμα τῶν καντέτων στήν I Δούμα,

ὅταν οἱ φιλελεύθεροι ἔβλεπαν τὸν ἐπαναστατημένο λαό σάν μιὰ δύναμη κι' ἐρωτοτροποῦσαν μαζί του, παρασύρθηκε καί αὐτό ἀπό τό γενικό χεῖμαρο μέ τό μέρος τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Ὅπως ξέρουμε, στό σχέδιο γιά τή γῆ πού παρουσίασαν οἱ καντέτοι στήν πρώτη Δούμα, φιγουράρει τό «κρατικό ἀπόθεμα γῆς», ὅπου μπαίνουν ὅλες οἱ ἐκτάσεις πού εἶναι γιά ἀπαλλοτρίωση καί ἀπ' ὅπου αὐτές παραχωροῦνται ἔπειτα γιά μακροπρόθεσμη χρήση. Φυσικά, οἱ καντέτοι δέν διατύπωσαν αὐτή τή διεκδίκηση στήν I Δούμα, ξεκινώντας ἀπό κάποια ἀρχή—εἶναι γελοῖο νά μιλάμε γιά προσήλωση στίς ἀρχές ἀπό μέρος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων—ὄχι, ἡ διεκδίκηση αὐτή τῶν φιλελευθέρων ἦταν ἓνας ἀσθενικός ἀντίλαλος τῶν διεκδικήσεων τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν. Οἱ ἀγρότες βουλευτές στήν πρώτη κιόλας Δούμα ἄρχισαν ἀμέσως νά συσπειρώνονται σέ εἰδική πολιτική ομάδα, καί τό σχέδιο τῶν «104» γιά τή γῆ ἔγινε ἡ κύρια καί βασική πλατφόρμα ὅλης τῆς ρωσικῆς ἀγροτιᾶς πού παρουσιαζόταν σάν συνειδητή κοινωνική δύναμη. Οἱ λόγοι τῶν ἀγροτῶν βουλευτῶν στήν I καί στή II Δούμα, τά ἄρθρα τῶν «τρουντοβίκικων» ἐφημερίδων («Ἰσβέστιγια Κρεστιάνσκιχ Ντεπουτάτοφ»⁹³, «Τρουντοβάγια Ροσσίγια»⁹⁴) ἔδειξαν ὅτι τό σχέδιο τῶν 104, ἐκφράζει πιστά τά συμφέροντα καί τίς ἐλπίδες τῶν ἀγροτῶν. Γι' αὐτό τό λόγο πρέπει νά σταθοῦμε λίγο πιό λεπτομερειακά σ' αὐτό τό σχέδιο.

Εἶναι ἐνδιαφέρον, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, νά δοῦμε ποιὰ εἶναι ἡ σύνθεση τῶν βουλευτῶν πού τό ὑπόγραψαν. Στήν I Δούμα βλέπουμε νά τό ὑπογράφουν 70 τρουντοβίκοι, 17 ἀκομματικοί, 8 ἀγρότες πού δέν ἔδοσαν καμιὰ πληροφορία γιά τήν πολιτική τους τοποθέτηση, πέντε καντέτοι*, τρεῖς σοσιαλδημοκράτες** κι' ἓνας λιθουανός αὐτονομιστής. Στή II Δούμα ἔχουμε 99 ὑπογραφές κάτω ἀπό τό σχέδιο τῶν «104», καί ἂν ἀφαιρέσουμε τίς ἐπαναλήψεις, τότε μένουν 91. Ἀπ' αὐτές οἱ 79 ἀνήκουν σέ τρουντοβίκους, 4 σέ λαϊκούς σοσιαλιστές, 2 σέ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, 2 σέ βουλευτές τῆς ὁμάδας τῶν κοζάκων, 2 σέ ἀκομματικούς, 1 σ' ἓνα βουλευτή πού στεκόταν ἀριστερότερα ἀπό τούς καντέτους (Πέτερσον) καί 1 σ' ἓναν καντέτο (Ὀντο-

* Ὁ Γκαβρ. Ζουμπτσένκο, ὁ Τ. Βόλκοφ, ὁ Μ. Γκεράσιμοφ — καί οἱ τρεῖς τους εἶναι ἀγρότες — ὁ γιατρός Σ. Λόζκιν καί ὁ ἱερέας Ἀφανάσιεφ.

** Ὁ Ἀντόνοφ, ἐργάτης ἀπό τό κυβερνεῖο Πέρμ, ὁ Ἐρσόφ, ἐργάτης ἀπό τό κυβερνεῖο Καζάν καί ὁ Β. Τσούριουκοφ, ἐργάτης ἀπό τό κυβερνεῖο Μόσχας.

κόζοφ, αγρότη). Οί περισσότερες υπογραφές είναι από αγρότες (όχι λιγότερες από 54 σέ σύνολο 91 στή II Δούμα, όχι λιγότερες από 52 σέ σύνολο 104 στήν I Δούμα). Είναι ακόμη ενδιαφέρον ότι ανατράπηκαν επίσης όλοκληρωτικά από τούς αντιπροσώπους τών αγροτών και στίς δύο Δοῦμες οί ιδιαίτερες προσδοκίες τοῦ Π. Μάσλοφ γιά τούς αγρότες μέ ιδιόκτητο νοικοκυριό (τίς ανάφερα παραπάνω*) πού δέν μποροῦν νά συμφωνήσουν μέ τήν ἐθνικοποίηση. Λογουχάρη, στό κυβερνεῖο Ποντόλσκ ὅλοι σχεδόν οί αγρότες εἶναι καλλιεργητές μέ *ιδιόκτητο νοικοκυριό* (τό 1905 ἔχουμε 457.134 νοικοκυριά αγροτών μέ ιδιόκτητο νοικοκυριό καί μονάχα 1630 αγρότες πού ἦταν μέλη τῆς αγροτικῆς κοινότητας). Τό σχέδιο τών «104» γιά τή γῆ τό ὑπόγραψαν 13 ἀπό τό Ποντόλσκ (στό μεγαλύτερο μέρος τους αγρότες καλλιεργητές) στήν I Δούμα καί 10 στή δεύτερη! Ἀπό τά ἄλλα κυβερνεῖα μέ αγρότες πού ἔχουν ιδιόκτητο νοικοκυριό σημειώνουμε τά κυβερνεῖα τῆς Βίλνας, τοῦ Κόβνο, τοῦ Κιέβου, τῆς Πολτάβας, τῆς Βεσσαραβίας, τῆς Βολυνίας, πού οί δύο βουλευτές τους ὑπόγραψαν τό σχέδιο τών 104. Μόνο στούς ὀπαδούς τών ναροντικιστικῶν προλήψεων μπορεῖ νά φαίνεται σπουδαία καί οὐσιαστική ἀπό τήν ἀποψη τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς ἡ διαφορά ἀνάμεσα στούς αγρότες πού εἶναι μέλη τῆς αγροτικῆς κοινότητας καί στούς αγρότες μέ ιδιόκτητο νοικοκυριό καί αὐτές οί προλήψεις, ἄς τό ποῦμε μέ τήν εὐκαιρία αὐτή, δέχτηκαν γενικά ἕνα πολύ γερό χτύπημα, ὅταν οί αγρότες βουλευτές ὅλης τῆς Ρωσίας παρουσιάστηκαν γιά πρώτη φορά μέ ἕνα πρόγραμμα γιά τή γῆ. Στήν πραγματικότητα τό αἶτημα γιά τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς δέν προκαλεῖται ἀπό μιά εἰδική μορφή ιδιοκτησίας, ἀπό τίς «συνήθειες καί τά ἔνστικτα» τοῦ αγρότη «πού πηγάζουν ἀπό τούς ὄρους τῆς κοινοτικῆς ζωῆς», ἀλλά ἀπό τίς γενικές συνθῆκες ὅλης τῆς μικρῆς αγροτικῆς γαιοκτησίας (καί τῆς γαιοκτησίας μέσα στά πλαίσια τῆς αγροτικῆς κοινότητας καί τῆς ἀτομικῆς) πού τήν πνίγουν τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια.

Ἀνάμεσα στούς βουλευτές τῆς I καί τῆς II Δούμας, πού τάχθηκαν ὑπέρ τοῦ σχεδίου τών 104 γιά τήν ἐθνικοποίηση, βλέπουμε αντιπροσώπους ἀπ' ὅλα τά μέρη τῆς Ρωσίας, ὄχι μόνο ἀπό τό γεωργικό κέντρο καί ἀπό τά βιομηχανικά κυβερνεῖα πού οί περιοχές τους δέν ἔχουν μαυρόχωμα, ὄχι μόνο ἀπό τίς βόρειες (Ἀρχάγγελσκ καί Βόλογκντα στή II Δούμα), τίς

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 253. Ἡ Σύντ.

ἀνατολικές καί τίς νότιες ἀκρινές περιφέρειες (κυβερνεῖα καί περιοχές τοῦ Ἀστραχάν, τῆς Βεσσαραβίας, τοῦ Ντόν, τοῦ Αἰκατερινοσλάβ, τοῦ Κουμπάν, τῆς Ταυρίδας, τῆς Σταυρούπολης), μά καί ἀπό τά κυβερνεῖα τῆς Μικρορωσίας, ἀπό τά νοτιο-δυτικά, καί τά βορειο-δυτικά κυβερνεῖα, ἀπό τήν Πολωνία (κυβερνεῖο τοῦ Σουβάλκι) καί ἀπό τή Σιβηρία (κυβερνεῖο τοῦ Τομπόλσκ). Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἡ καταπίεση τῶν μικρῶν ἀγροτῶν ἀπό τή δουλοπαροικιακή γαιοκτησία τῶν τσιφλικάδων, πού ἐκδηλώνεται πιά ἔντονα καί πιά ἄμεσα ἀπό κάθε ἄλλο μέρος στό καθαρά ρωσικό γεωργικό κέντρο, γίνεται αἰσθητή σέ ὅλη τή Ρωσία καί κάνει τούς μικροκαλλιεργητές νά ὑποστηρίζουν παντοῦ τόν ἀγῶνα γιά τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς.

Ἐο χαρακτήρας αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα ἔχει καθαρά τά γνωρίσματα τοῦ μικροαστικοῦ ἀτομικισμοῦ. Σχετικά μ' αὐτό πρέπει νά τονίσουμε ἰδιαίτερα ἓνα γεγονός πού πολύ συχνά τό ἀγνοεῖ ὁ σοσιαλιστικός μας τύπος, ὅτι δηλαδή ὁ «σοσιαλισμός» τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν δέχτηκε τό πιά γερό χτύπημα μέ τήν πρώτη κιόλας ἐμφάνιση τῶν ἀγροτῶν στόν ἀνοιχτό πανρωσικό πολιτικό στίβο μέ δικό τους αὐτοτελές πρόγραμμα γιά τή γῆ. Μέ τό σχέδιο τῶν ἐσέρων γιά τήν κοινωνικοποίηση τῆς γῆς (σχέδιο τῶν «33» στήν I Δούμα)⁹⁵ τάχθηκε μονάχα μία *μειοψηφία* τῶν προοδευτικῶν ἀγροτῶν βουλευτῶν. Ἡ *τεράστια πλειοψηφία* τους τάχθηκε μέ τό μέρος τῶν 104, μέ τό μέρος τοῦ σχεδίου τῶν ἐνέσεων πού τό πρόγραμμά τους οἱ ἴδιοι οἱ ἐσέροι τό χαρακτήρισαν *ἀτομικιστικό*.

Στή «Συλλογή ἄρθρων» τῶν ἐσέρων (ἐκδοτικός οἶκος «Νάσα Μίσλ», Πετρούπολη 1907, τεύχ. 1) βρίσκουμε λογουχάρη τό ἄρθρο τοῦ κ. Π. Βιχλιάγεφ: «Τό Λαϊκό-σοσιαλιστικό κόμμα καί τό ἀγροτικό ζήτημα». Ὁ συγγραφέας ἐπικρίνει τόν ἐνέσο, λ. σ., λαϊκό σοσιαλιστή Πεσεχόνοφ καί ὁ ἴδιος ἀναφέρει τά λόγια του ὅτι «τό σχέδιο τῶν 104 ἀντανακλοῦσε τήν ἄποψή μας (τῶν ἐνέσεων) γιά τόν τρόπο πού μπορούμε νά πάρουμε τή γῆ» (σελ. 81 τῆς «Συλλογῆς» πού ἀναφέραμε). Οἱ σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες λένε ἀνοιχτά ὅτι τό σχέδιο τῶν 104 «καταλήγει στήν ἄρνηση τῆς βασικῆς ἀρχῆς τῆς κοινοτικῆς γαιοχρησίας», δηλ. «στό ἴδιο» (sic!) πού καταλήγει καί ἡ ἀγροτική νομοθεσία τοῦ Στολίπιν, καί ὁ νόμος τῆς 9 τοῦ Νοέμβρη 1906 (σελ. 86 τῆς ἴδιας «Συλλογῆς»). Θά δείξουμε παρακάτω ὅτι οἱ προλήψεις τῶν ἐσέρων τούς ἐμπόδισαν νά ἐκτιμήσουν τήν πραγματική οἰκονομική διαφορά ἀνάμεσα στόν ἓνα καί

στόν ἄλλο δρόμο: ἀνάμεσα στό δρόμο τοῦ Στολίπιν καί στό δρόμο τῶν τρουντοβίκων). Οἱ σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες βλέπουν στίς προγραμματικές ἀπόψεις τοῦ Πεσεχόνοφ μιά «ἐκδήλωση ἰδιοτελοῦς ἀτομικισμοῦ» (σελ. 89), «μόλυνση τοῦ πλατιοῦ ἰδεολογικοῦ χείμαρου μέ ἀτομικιστική θολούρα» (σελ. 91) «ἐνθάρυνση τῶν ἀτομικιστικῶν καί ἐγωιστικῶν τάσεων μέσα στίς λαϊκές μάζες» (στό ἴδιο, σελ. 93).

Ὅλα αὐτά εἶναι σωστά. Τοῦ κάκου ὅμως νομίζουν οἱ ἐσέροι ὅτι θά πνίξουν μέ «παχιά» λόγια τό γεγονός ὅτι ἡ οὐσία τῆς ὑπόθεσης δέν εἶναι καθόλου ὁ ὀπορτουνισμός τῶν κυρίων Πεσεχόνοφ καί Σία, ἀλλά ὁ ἀτομικισμός τοῦ *μικροκαλλιεργητῆ*. Τό ζήτημα δέν εἶναι ὅτι οἱ Πεσεχόνοφ μολύνουν τόν ἰδεολογικό χείμαρο τῶν ἐσέρων, ἀλλά ὅτι ἡ *πλειοψηφία τῶν προοδευτικῶν ἀγροτῶν βουλευτῶν* ἀποκάλυψε τό ἀληθινό οἰκονομικό περιεχόμενο τοῦ ναροντικισμοῦ, τούς ἀληθινούς πόθους τῶν μικροκαλλιεργητῶν. Αὐτό πού μᾶς ἔδειξαν τά σχέδια γιά τή γῆ τῶν 104 στήν I καί στή II Δούμα ἦταν ἡ χρεωκοπία τῶν ἐσέρων, ὅταν ἐμφανίστηκαν μπροστά στήν πλατιά, πραγματικά πανρωσική ἀντιπροσωπεία τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν*.

Ὄταν οἱ τρουντοβίκοι ἐκφράζονται στό σχέδιό τους ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς, φανερώνουν πολύ καθαρά τίς «ἐγωιστικές καί ἀτομικιστικές» τάσεις τῶν μικροκαλλιεργητῶν. Ἀφήνουν στά χέρια τῶν σημερινῶν κατόχων τους (§ 3 τοῦ σχεδίου γιά τή γῆ τῶν 104) τούς κλήρους καί τίς μικρές ἰδιόκτητες γαῖες, ἀρκεῖ μόνο νά παρθοῦν νομοθετικά μέτρα πού νά ἐξασφαλίζουν τό «βαθμιαῖο πέρασμά τους στήν παλαική ἰδιοκτησία». Ὄταν αὐτό τό μεταφράσουμε στή γλώσσα τῶν πραγματικῶν οἰκονομικῶν σχέσεων, θά πεῖ ὅτι ξεκινᾶμε ἀπό τά συμφέροντα τῶν πραγματικῶν *νοικοκυρῶν*, τῶν πραγματικῶν καί ὄχι ἀπλῶς τῶν ὀνομαστικῶν καλλιεργητῶν, μόνο πού θέλουμε ἡ οἰκονομική τους δραστηριότητα νά ἀναπτυχθεῖ

* Ἀπό τά στενογραφημένα πρακτικά τῆς δεύτερης Δούμας βγαίνει ὅτι ὁ ἐσέρος Μουσένκο ὑπόβαλε ἕνα σχέδιο γιά τή γῆ πού τό ἔχουν ὑπογράψει 105 βουλευτές⁹⁶. Δυστυχῶς δέν μπόρεσα νά βρῶ αὐτό τό σχέδιο. Ἀπό τό ὑλικό πού ἀφορᾶ τίς Δοῦμες εἶχα στή διάθεσή μου μόνο τό τρουντοβίκικο σχέδιο τῶν 104 πού τό ὑπόβαλαν καί στή δεύτερη Δούμα. Ἐπομένως, τό ἐσερικό σχέδιο τῶν 105, ἐφόσον ὑπάρχουν αὐτά τά δύο (στήν I καί στή II Δούμα) τρουντοβίκικα σχέδια τῶν 104, στήν καλύτερη περίπτωση μᾶς δείχνει ἀπλῶς τίς ταλαντεύσεις ὀρισμένων ἀγροτῶν ἀνάμεσα στούς ἐνέσους καί στούς ἐσέρους, μά δέν ἀναιρεῖ ὅσα εἶπα στό κείμενο.

ἐντελῶς ἐλεύθερα πάνω στήν ἐθνικοποιημένη* γῆ. Ἡ παράγραφος 9 τοῦ σχεδίου πού λέει ὅτι «στή σειρά θά ἔχει προτεραιότητα ὁ ντόπιος πληθυσμός ἀπέναντι στόν ξενόφερτο καί ὁ γεωργικός ἀπέναντι στό μή γεωργικό», δείχνει ἀκόμη μιά φορά ὅτι οἱ τρουντοβίκοι βάζουν σέ πρώτη γραμμή τά συμφέροντα τῶν μικρονοικοκυρέων. Τό «ἴσο δικαίωμα πάνω στή γῆ», εἶναι ἀπλῶς μιά φράση. Τά δάνεια καί οἱ ἐπιχορηγήσεις ἀπό τό κράτος «στά πρόσωπα πού δέν διαθέτουν ἀρκετά μέσα γιά νά προμηθευτοῦν ὅλα ὅσα χρειάζονται γιά τό νοικοκυριό τους» (§ 15 τοῦ σχεδίου γιά τή γῆ τῶν 104), εἶναι εὐσεβεῖς πόθοι καί στήν πραγματικότητα κερδίζει ἀναπόφευκτα καί ἀναπότρεπτα ἐκεῖνος πού ἀπό τώρα κιόλας *μπορεῖ νά γίνει* μεγαλονοικοκύρης, πού *μπορεῖ ἀπό ὑποδουλωμένος καλλιεργητής νά μετατραπεῖ σέ καλλιεργητή ἐλεύθερο καί εὐπορο*. Φυσικά τά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου ἀπαιτοῦν νά ὑποστηρίζονται τά μέτρα ἐκεῖνα πού θά συντελοῦσαν περισσότερο ἀπ' ὅλα στό νά περάσει ἡ γεωργία τῆς Ρωσίας ἀπό τά χέρια τῶν φεουδαρχῶν - τσιφλικάδων καί τῶν ὑποδουλωμένων καλλιεργητῶν πού τούς πνίγει ἡ ἀμάθεια, ἡ φτώχεια καί ἡ ρουτίνα, στά χέρια τῶν φάρμερ. Καί τό σχέδιο τῶν «104» δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἓνα πρόγραμμα πάλης γιά τή μετατροπή τοῦ εὐκατάστατου μέρους τῆς ὑποδουλωμένης ἀγροτιᾶς σέ ἐλεύθερους φάρμερ.

* Ἐς σημειωθεῖ καί αὐτό. Ὁ Α. Φίν - Ἐνοταγέβσκι, ἀμφισβητώντας τή σοβαρότητα καί τή συνειδητότητα τῶν τάσεων τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως καί τῆς ἀγροτιᾶς γενικά γιά τήν ἐθνικοποίηση, ἀνάφερε τά λόγια τοῦ κ. Β. Γκρόμαν, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγροτικῶν συνεδρίων «δέν προβλέπουν καμιά πληρωμή γιά τή γῆ» καί δέν φαντάζονται ὅτι ἡ διαφορική πρόσδοδος πρέπει νά πάει πρὸς ὄφελος τοῦ συνόλου. («Τό ἀγροτικό ζήτημα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία». Α. Φίν, σελ. 69). Οἱ παράγραφοι 7 καί 14 τοῦ σχεδίου τῶν 104 δείχνουν ὅτι ἡ ἀποψη αὐτή εἶναι *λαθεμένη*. Στίς §§ αὐτές οἱ τρουντοβίκοι προβλέπουν καί πληρωμή γιά τή γῆ (ἔγγειος φόρος πού μεγαλώνει ἀνάλογα μέ τό μέγεθος τοῦ κλήρου) καί μεταβίβαση τῆς διαφορικῆς προσόδου στό κράτος («περιορισμός τοῦ δικαιώματος γιά ἐπαύξηση τῆς τιμῆς» τῆς γῆς «στό μέτρο πού αὐτό θά ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἐργασία καί τό κεφάλαιο τῶν κατόχων—αὐτό NB!* Οἱ τρουντοβίκοι δέν εἶναι ἐνάντια στό κεφάλαιο!—ἀλλά ἀπό τίς κοινωνικές συνθῆκες»). Ἀλήθεια, σχετικά μέ τή γῆ τῶν πόλεων κτλ. ἡ § 7 λέει : «ὥσπου νά περάσουν αὐτά τά κτήματα στήν παλλαϊκή ἰδιοκτησία» πρέπει νά περιοριστοῦν τά δικαιώματα τῶν κατόχων κτλ. Αὐτό ὅμως ἴσως εἶναι παραδρομή τῆς γλώσσας: ἀλλιῶς βγαίνει ὅτι οἱ τρουντοβίκοι ἀφαιροῦν τή γαιοπρόσοδο ἀπό τούς ἰδιοκτῆτες, δίνουν ὅμως πίσω τή γαιοπρόσοδο στούς κατόχους, ἐνοικιαστές τῆς παλλαϊκῆς γῆς!

*— NB (nota bene)=σημειῶστε το. Σημ. μετ.

5. Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΓΑΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Γεννιέται τώρα τό ἐρώτημα, ἂν μέσα στίς οἰκονομικές συν-
θῆκες τῆς ρωσικῆς ἀγροτικῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἀνατρο-
πῆς ὑπάρχουν οἱ ὑλικές βάσεις πού ἀναγκάζουν τούς μικρο-
ιδιοκτῆτες νά ζητοῦν τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς ἢ ἂν κι' αὐτή
ἢ διεκδίκηση εἶναι ἀπλῶς φράση, ἀπλῶς εὐσεβῆς πόθος τοῦ
ἀπλοϊκοῦ μουζίκου, κούφιο ὄνειροπόλημα τοῦ πατριαρχικοῦ
τύπου γεωργοῦ;

Γιά ν' ἀπαντήσουμε σ' αὐτό τό ἐρώτημα, πρέπει πρῶτα νά
φανταστοῦμε συγκεκριμένα τούς ὅρους κάθε ἀστικοδημοκρα-
τικῆς ἀνατροπῆς στή γεωργία κι' ἔπειτα νά συγκρίνουμε μέ
τούς ὅρους αὐτούς τούς δύο δρόμους τῆς καπιταλιστικῆς ἀγρο-
τικῆς ἐξέλιξης πού, ὅπως δείξαμε πιο πάνω, εἶναι πιθανοί στή
Ρωσία.

Γιά τούς ὅρους τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης στή γεωργία
ἀπό τήν ἄποψη τῶν σχέσεων τῆς γαιοκτησίας, μιλάει πολύ
παραστατικά ὁ Μάρξ στόν τελευταῖο τόμο «Θεωρίες τῆς
ὑπεραξίας» («Theorien über den Mehrwert», II. Band, 2. Teil,
Stuttgart, 1905).

Ὁ Μάρξ, ἀφοῦ ἐξέτασε πρῶτα τίς ἀπόψεις τοῦ Ροντμπέρ-
τους κι' ἔδειξε ὅλη τή στενότητα τῆς θεωρίας τοῦ πομερανοῦ
αὐτοῦ τσιφλικᾶ καί ἀφοῦ ἀπαρίθμησε λεπτομερειακά κάθε χω-
ριστή ἐκδήλωση τῆς κουταμάρας του (II, 1. Teil, S. 256 - 258,
erster Blödsinn—sechster Blödsinn des Herrn Rodbertus*),
περνᾶ στή θεωρία τοῦ Ρικάρντο γιά τή γαιοπρόσοδο (II, 2.
Teil, § 3 b) «Οἱ ἱστορικοί ὅροι τῆς θεωρίας τοῦ Ρικάρντο»⁹⁷.

«Καί οἱ δύο —λέει ὁ Μάρξ γιά τόν Ρικάρντο καί τόν Ἄν-
τερσον — ξεκινοῦν ἀπό τήν ἄποψη πού φαίνεται πολύ παρά-
ξενη στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη, καί συγκεκριμένα ὅτι 1) δέν
ὑπάρχει κανενός εἴδους γαιοκτησία πού ν' ἀποτελεῖ ἐμπόδιο
γιά ὁποιαδήποτε τοποθέτηση κεφαλαίων στή γῆ, 2) ὅτι οἱ
γεωργοί περνοῦν ἀπό τήν καλύτερη στή χειρότερη γῆ. Γιά
τόν Ρικάρντο ἡ προϋπόθεση αὐτή ἔχει ἀπόλυτη σημασία, ἂν
δέν ὑπολογιστοῦν οἱ διακοπές στήν ἀνάπτυξη πού προκαλοῦνται
ἀπό τήν ἐπέμβαση τῆς ἐπιστήμης καί τῆς βιομηχανίας. Γιά
τόν Ἄντερσον ἡ προϋπόθεση αὐτή εἶναι σχετική, γιατί τό χει-
ρότερο ἔδαφος μετατρέπεται ξανά σέ καλύτερο, 3) ὅτι πάντα

* —τόμος II, μέρος 1, σελ. 256 - 258, πρώτη ἀνοησία — ἕκτη ἀνοησία
τοῦ κυρίου Ροντμπέρτους. Ἡ Σύντ.

υπάρχει κεφάλαιο, ότι πάντα υπάρχει ή απαραίτητη μάζα κεφαλαίου για να χρησιμοποιηθεί στη γεωργία.

Όσο για τα σημεία 1 και 2 πρέπει αναπόφευκτα στους κατοίκους της ήπειρωτικής Ευρώπης να φαίνεται πολύ περίεργο ότι στη χώρα στην οποία, σύμφωνα με τη φαντασία τους, διατηρήθηκε ισχυρότερη από παντού άλλο ή φεουδαρχική γαιοκτησία, ακριβώς σ' αυτή τη χώρα οι οικονομολόγοι — και ο Άντερσον και ο Ρικάρντο — ξεκινούν από την προϋπόθεση ότι δεν υπάρχει καθόλου γαιοκτησία. Αυτό εξηγείται:

πρώτο, από την ιδιομορφία του αγγλικού "law of enclosures" (ιού νόμου για την περίφραξη, δηλ. για την περίφραξη κοινοτικών γαιών), που δεν έχει απολύτως τίποτε το κοινό με την ήπειρωτική διανομή των κοινών γαιών,

δεύτερο, πουθενά στον κόσμο ή καπιταλιστική παραγωγή, αρχίζοντας από την εποχή του Έρρίκου Ζ', δεν ξεκαθάρισε τους λογαριασμούς τόσο άνελέητα με τις πατροπαράδοτες σχέσεις της γεωργίας και δεν δημιούργησε για τον έαυτό της τόσο τέλειους (adäquant = ιδανικά αντίστοιχους) όρους, πουθενά δεν υπόταξε τόσο αυτούς τους όρους. Άπ' αυτή την άποψη ή Άγγλία είναι ή πιο επαναστατική χώρα στον κόσμο. Όλες οι ιστορικά κληρονομημένες σχέσεις σαρώθηκαν αμείλικτα παντού, όπου άντέφασκαν ή δεν άνταποκρίνονταν στους όρους της καπιταλιστικής παραγωγής στη γεωργία: δεν άλλαξε μονάχα ή θέση των αγροτικών οικισμών, μά σαρώθηκαν και οι ίδιοι οι οικισμοί, δεν σαρώθηκαν μονάχα τά σπίτια και οι τόποι κατοικίας του αγροτικού πληθυσμού, μά σαρώθηκε και ο ίδιος ο αγροτικός πληθυσμός, δεν σαρώθηκαν μονάχα τά πολύ παλιά οικονομικά κέντρα, μά σαρώθηκε και ή ίδια αυτή ή οικονομία. Στους γερμανούς λογουχάρη ή οικονομική τάξη πραγμάτων αποδείχτηκε ότι καθορίστηκε από τις πατροπαράδοτες σχέσεις των κοινοτικών γαιών (Feldmarken), από τη θέση των οικονομικών κέντρων από όρισμένα σημεία συγκέντρωσης του πληθυσμού. Στους Άγγλους οι ιστορικοί όροι της γεωργίας αποδείχτηκε ότι δημιουργήθηκαν βαθμηδόν από το κεφάλαιο, αρχίζοντας από το XV αιώνα. Την τεχνική έκφραση «clearing of estates» (κατά λέξη θά πει: ξεκαθάρισμα των αγροκτημάτων, ξεκαθάρισμα του έδάφους), που χρησιμοποιείται στο Ένωμένο Βασίλειο δεν τη βρίσκουμε σε καμιά χώρα της ήπειρωτικής Ευρώπης. Τί σημαίνει όμως αυτή ή "clearing of estates"; Σημαίνει ότι δεν πήραν καθόλου υπόψη ούτε τον εγκαταστημένο πληθυσμό — αυτόν τον έδιωξαν, — ούτε τά

χωριά πού υπήρχαν, —αυτά τά ισοπέδωσαν,— ούτε τά κτίρια τῶν νοικοκυριῶν, αυτά τά γκρέμισαν, ούτε τό δοσμένο εἶδος τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς, —τό ἄλλαξαν μεμιᾶς, μετατρέποντας, λογουχάρη, τά καλλιεργήσιμα χωράφια σέ βοσκές γιά τά ζῶα, κοντολογίης, δέν παραδέχτηκαν ὅλους τούς ὅρους τῆς παραγωγῆς πού υπήρχαν ἀπό παράδοση, ἀλλά διαμόρφωσαν τούς ὅρους αὐτούς ἱστορικά ἔτσι πού ν' ἀνταποκρίνονται σέ κάθε συγκεκριμένη περίπτωση στίς ἀπαιτήσεις τῆς πιο ἐπωφελοῦς τοποθέτησης τοῦ κεφαλαίου. Ἄπ' αὐτήν τήν ἄποψη, λοιπόν, πραγματικά δέν ὑπάρχει ἰδιοκτησία τῆς γῆς, γιατί ἡ ἰδιοκτησία αὐτή ἀφήνει τό κεφάλαιο — δηλ. τόν φάρμερ — ἐλεύθερο νά φτιάξει τό νοικοκυριό του ὅπως θέλει αὐτός, ἐπειδή νοιάζεται μονάχα πῶς νά πάρει χρηματικό εἰσόδημα. Μπορεῖ ἓνας ὀποιοσδήποτε πομερανός τσιφλικάς πού ἔχει στό μυαλό του τίς παμπάλαιες (angestammten) κοινοτικές γαῖες, τά παμπάλαια οἰκονομικά κέντρα καί γεωργικά ἐπιμελητήρια κτλ., νά ἐκφράζει τή φρίκη του γιά τήν «ἀντιιστορική» ἄποψη τοῦ Ρικάρντο σχετικά μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων. Ἐτσι ὅμως δείχνει μονάχα ὅτι μπερδεύει μέ ἀφέλεια τίς πομερανικές μέ τίς ἀγγλικές σχέσεις. Ἄπό τήν ἄλλη μεριά δέν μποροῦμε καθόλου νά ποῦμε ὅτι ὁ Ρικάρντο, πού στή δοσμένη περίπτωση ξεκινᾶ ἀπό τίς ἀγγλικές συνθῆκες, εἶναι τό ἴδιο στενοκέφαλος μέ τόν πομερανό τσιφλικά πού σκέπτεται μέσα στά ὅρια τῶν πομερανικῶν σχέσεων. Γιατί οἱ ἀγγλικές συνθῆκες εἶναι οἱ μόνες πού μέσα τους ἀναπτύχθηκε ἀντίστοιχα (δηλ. μέ ἰδανική τελειότητα) ἡ σύγχρονη γαιοκτησία, δηλαδή ἡ ἰδιοκτησία πάνω στή γῆ, πού μεταμορφώθηκε ἀπό τήν καπιταλιστική παραγωγή. Ἡ ἀγγλική ἄποψη εἶναι σ' αὐτό τό σημεῖο ἡ κλασική γιά τό σύγχρονο, δηλ. τόν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγῆς. Ἀντίθετα, ἡ πομερανική ἄποψη κρίνει τίς ἀναπτυγμένες συνθῆκες ἀπό μιά ἄποψη πού ἱστορικά βρίσκεται πιο χαμηλά, ἀπό μιά μορφή σχέσεων πού δέν διαμορφώθηκε ἀκόμη (δηλ. δέν εἶναι ἀντίστοιχη)» (Seiten 5 - 7)⁹⁸.

Αὐτή εἶναι ἡ ἐξαιρετικά βαθιά κρίση τοῦ Μάρξ. Τή σκέφτηκαν ἄραγε καμιά φορά οἱ δικοί μας ὀπαδοί τῆς «δημοτικοποίησης»;

Ἄπο Μάρξ στόν III κίολας τόμο τοῦ κεφαλαίου (2. Teil, S. 156) ἔδειξε ὅτι ἡ μορφή τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς πού βρίσκει ὁ καπιταλιστικός τρόπος παραγωγῆς στήν ἀρχή τῆς ἱστορικῆς του ἀνάπτυξης, δέν ἀνταποκρίνεται στόν καπιταλισμό. Ἄπο τίς παλιές μορφές τῶν ἔγγειων σχέσεων — ἀπό τή φεουδαρχική-

τσιφλικάδικη μορφή τῆς γαιοκτησίας, ἀπό τήν ἀγροτοκοινοτική μορφή της καί ἀπό τή μορφή τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ γένους κτλ.⁹⁹— ὁ καπιταλισμός δημιουργεῖ μόνος του τίς ἀντίστοιχες γιά τόν ἑαυτό του μορφές ἔγγειων σχέσεων. Στό σημεῖο πού παραθέσαμε ὁ Μάρξ συγκρίνει τούς διάφορους τρόπους, μέ τούς ὁποίους τό κεφάλαιο δημιουργεῖ τίς ἀντίστοιχες γιά τόν ἑαυτό του μορφές γαιοκτησίας. Στή Γερμανία ὁ μετασχηματισμός τῶν μεσαιωνικῶν μορφῶν γαιοκτησίας ἔγινε, μπορεῖ νά πεῖ κανεῖς, ρεφορμιστικά, προσαρμοζόμενος στή ρουτίνα, στήν παράδοση, στά φεουδαρχικά τσιφλίκια πού μετατρέπονταν ἀργά - ἀργά σέ γιουνκερικά νοικοκυριά, στά πατροπαράδοτα κτήματα τῶν ἀργόσχολων ἀγροτῶν* πού ζοῦν τό δύσκολο πέρασμα ἀπό τήν ἀγγαρεία στό μισθωτό ἐργάτη γῆς καί στό μεγαλοχωρικό. Στήν Ἀγγλία ὁ μετασχηματισμός αὐτός ἔγινε ἐπαναστατικά, βίαια, ἡ βία ὅμως ἀσκήθηκε πρὸς ὄφελος τῶν μεγαλογαιοκτημόνων, ἡ βία ἀσκήθηκε ἐνάντια στίς ἀγροτικές μάζες πού ξεζουμίζονταν μέ τούς ὑπερβολικούς φόρους, διώχνονταν ἀπό τά χωριά, ξεσπιτώνονταν, ἀφανίζονταν καί μετανάστευαν. Στήν Ἀμερική αὐτός ὁ μετασχηματισμός ἔγινε βίαια, μέ τή χρησιμοποίηση βίας ἐνάντια στίς δουλοκτητικές οἰκονομίες τῶν νότιων Πολιτειῶν. Ἐδῶ ἡ βία ἀσκήθηκε ἐνάντια στούς φεουδάρχες-τσιφλικάδες. Ἡ γῆ τους διαμελίστηκε, ἡ γαιοκτησία τους ἀπό μεγάλη φεουδαρχική ἄρχισε νά μετατρέπεται σέ μικροαστική**. Καί σχετικά μέ τή μάζα τῶν «ἐλεύθερων» ἐκτάσεων τῆς ἀμερικανικῆς γῆς τό ρόλο αὐτό τῆς δημιουργίας τοῦ νέου καθεστῶτος τῆς γῆς, γιά τό νέο τρόπο παραγωγῆς (δηλαδή γιά τόν καπιταλισμό) τόν ἔπαιξε ὁ «ἀμερικανικός γενικός ἀναδασμός», τό κίνημα τῆς δεκαετίας 1840 - 1850 ἐνάντια στή γαιοπρόσοδο (Anti-Rent-Bewegung), ἡ νομοθεσία γιά τά χόμστεντ¹⁰¹ κτλ. Ὄταν ὁ γερμανός κομμουνιστής Χέρμαν Κρίγκε τό 1846 προπαγάνδιζε στήν Ἀμερική τόν ἰσοπεδωτικό ἀναδασμό, ὁ Μάρξ κορόϊδευε τίς ἐσερικές προλήψεις καί τή μικροαστική θεωρία αὐτοῦ τοῦ δῆθεν σσιαλισμοῦ, ἐκτιμοῦσε ὅμως τήν ἱστορική σημασία τοῦ ἀμερικανικοῦ κινήματος

* Σύγκρινε στίς «Theorien über den Mehrwert», II. Band, 1. Teil, Seite 280: οἱ ὅροι τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς στή γεωργία,—«ἀντικατάσταση τοῦ ἀργόσχολου ἀγρότη μέ τόν ἐπιχειρηματία» (Geschäftsmann¹⁰⁰).

** Βλ. «Τό ἀγροτικό ζήτημα» τοῦ Κάουτσκι (σελ. 132 καί ἐπόμε. τοῦ γερμανικοῦ πρωτότυπου) γιά τήν αὔξηση τῶν μικρῶν ἀγροκτημάτων στή νότια Ἀμερική, σάν συνέπεια τῆς κατάρευσης τῆς δουλείας.

ἐνάντια στήν ἰδιοκτησία τῆς γῆς* σάν κίνημα πού ἐκφράζει μέ προοδευτικό τρόπο τά συμφέροντα τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, τά συμφέροντα τοῦ καπιταλισμοῦ στήν Ἀμερική.

6. ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΜΙΚΡΟ-ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ ΗΤΑΝ ΥΠΟΧΡΕΩΜΕΝΟΙ ΝΑ ΤΑΧΘΟΥΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ;

Ρίξτε μιά ματιά ἀπό τήν ἄποψη αὐτή στήν ἀγροτική ἐξέλιξη τῆς Ρωσίας ἀπό τό δεύτερο μισό τοῦ 19ου αἰώνα καί δῶ.

Τί εἶναι ἡ «μεγάλη» μας ἀγροτική μεταρύθμιση, ἡ ἀποκοπή κομματιῶν γῆς ἀπό τούς ἀγρότες, ἡ ἐγκατάσταση τῶν ἀγροτῶν σέ «ἀμμοχώραφα», ἡ ἐφαρμογή τῶν νέων σχέσεων γαιοκτησίας μέ τή βοήθεια στρατιωτικῶν δυνάμεων, μέ τουφεκισμούς καί ἐκτελέσεις; Εἶναι ἡ πρώτη μαζική ἐπιβολή βίας ἐνάντια στούς ἀγρότες πρὸς τό συμφέρον τοῦ καπιταλισμοῦ πού γεννιέται στή γεωργία. Εἶναι «καθάρισμα τοῦ ἐδάφους» γιά τόν καπιταλισμό μέ τσιφλικάδικο τρόπο.

Τί εἶναι ἡ ἀγροτική νομοθεσία τοῦ Στολίπιν σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 87, αὐτή ἡ παρότρυνση τῶν κουλάκων νά καταληστεύσουν τίς κοινότητες, αὐτό τό σπάσιμο τῶν παλιῶν ἔγγειων σχέσεων πού ὠφελεῖ μιά χούφτα εὐπόρους νοικοκυρέους καί πληρώνεται μέ τή γοργή καταστροφή τῶν μαζῶν; Εἶναι τό δεύτερο μεγάλο βῆμα μαζικῆς βίας ἐνάντια στούς ἀγρότες πρὸς τό συμφέρον τοῦ καπιταλισμοῦ. Εἶναι τό δεύτερο τσιφλικάδικο «καθάρισμα τοῦ ἐδάφους» γιά τόν καπιταλισμό.

* Βλ. στό «Βπεριόντ», 1905, ἀρ. φύλ. 15, (Γενεύη, 7/20 τοῦ Ἀπρίλη), τό ἄρθρο: «Ὁ Μάρξ γιά τόν ἀμερικανικό “γενικό ἀναδασμό”» (βλ. Λένιν, Ἔπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 10ος, σελ. 55 - 62. Ἡ Σύντ.) (δεύτερος τόμος τῆς Συλλογῆς ἔργων τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἐνγκελς πού ἐκδόθηκε ἀπό τόν Μέρινγκ). «Ἀναγνωρίζουμε πέρα γιά πέρα —ἔγραφε ὁ Μάρξ τό 1846— τό κίνημα τῶν ἀμερικανῶν ἐθνικομεταρρυθμιστῶν στήν ἱστορική του δικαίωση. Ξέρουμε ὅτι τό κίνημα αὐτό ἐπιδιώκει ἕνα ἀποτέλεσμα, πού ναι μέν στή δοσμένη στιγμή θά προωθοῦσε τήν ἐκβιομηχάνιση τῆς σύγχρονης ἀστικῆς κοινωνίας πού ὅμως, ἐπειδή εἶναι καρπός ἐνός προλεταριακοῦ κινήματος, σάν ἐπίθεση ἐνάντια στήν ἰδιοκτησία τῆς γῆς γενικά καί εἰδικά μέσα στίς συνθῆκες πού ὑπάρχουν σήμερα στήν Ἀμερική, πρέπει ἐξαιτίας τῶν συνεπειῶν του νά ὀδηγήσει κατ’ ἀνάγκην παραπέρα, στόν κομμουνισμό. Ὁ Κρίγκε, πού μαζί μέ τούς γερμανούς κομμουνιστές στή Νέα Ὑόρκη προσχώρησε στό κίνημα ἐνάντια στή γαιοπρόσοδο (Anti-Rent-Bewegung), κρύβει αὐτό τό ἀπλό γεγονός μέ στομφώδεις φράσεις, χωρίς νά ἐξετάζει τό ἴδιο τό περιεχόμενο τοῦ κινήματος»¹⁰².

Καί τί εἶναι ἡ τρουντοβίκικη ἐθνικοποίηση τῆς γῆς στή ρωσική ἐπανάσταση;

Εἶναι τό χωριάτιγο «ξεκαθάρισμα τοῦ ἐδάφους» γιά τόν καπιταλισμό.

Αὐτοῦ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ κύρια πηγή ὄλων τῶν σπουδαιοφανῶν ἀνοησιῶν τῶν δικῶν μας ὀπαδῶν τῆς δημοτικοποίησης, ὅτι δηλαδή δέν καταλαβαίνουν τήν οἰκονομική βάση τῆς ἀστικής ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς στή Ρωσία στίς δύο πιθανές μορφές της, στήν τσιφλικάδικη-ἀστική καί στήν ἀγροτική-ἀστική. Χωρίς τό ξεκαθάρισμα τῶν μεσαιωνικῶν ἔγγειων σχέσεων καί τῆς μεσαιωνικῆς ἔγγειας τάξης πραγμάτων, πού εἶναι ἐνμέρει φεουδαρχικές, ἐνμέρει ἀσιατικές, δέν μπορεῖ νά γίνει ἡ ἀστική ἀνατροπή στή γεωργία, γιατί τό κεφάλαιο εἶναι ὑποχρεωμένο — εἶναι ὑποχρεωμένο μέ τήν ἔννοια τῆς οἰκονομικῆς ἀναγκαιότητας — νά δημιουργήσει γιά τόν ἑαυτό του νέες ἔγγειες σχέσεις, προσαρμοσμένες στίς νέες συνθήκες τῆς ἐλεύθερης ἐμπορευματικῆς γεωργίας. Αὐτό τό «ξεκαθάρισμα» τῆς μεσαιωνικῆς σαβούρας στόν τομέα τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων γενικά καί πρῶτα ἀπ' ὅλα τῆς παλιᾶς γαιοκτησίας, πρέπει ν' ἀφορᾷ κυρίως τή γῆ τῶν τσιφλικάδων καί τήν κληρουχική γῆ τῶν ἀγροτῶν, γιατί καί ἡ μία καί ἡ ἄλλη μορφή γαιοκτησίας σήμερα, στή δοσμένη μορφή της, εἶναι προσαρμοσμένη στήν ξεπληρωμή μέ δουλιά, στά ὑπολείμματα τῆς ἀγγαρείας, στήν ὑποδούλωση καί ὄχι στήν ἐλεύθερη οἰκονομία πού ἀναπτύσσεται καπιταλιστικά. Τό «ξεκαθάρισμα» πού κάνει ὁ Στολίπιν βρίσκεται, χωρίς ἀμφιβολία, πάνω στή γραμμή τῆς προοδευτικῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης τῆς Ρωσίας, μόνο πού αὐτό τό «ξεκαθάρισμα» εἶναι προσαρμοσμένο ὀλοκληρωτικά στά συμφέροντα τῶν τσιφλικάδων: ἄς πληρώνουν οἱ πλουσιοχωρικοί τριπλάσια τιμή στήν «ἀγροτική» (διάβαζε: τσιφλικάδικη) τράπεζα, σέ ἀντάλλαγμα θά τούς δόσουμε τό δικαίωμα νά ληστεύουν τήν κοινότητα, ν' ἀπαλλοτριώνουν μέ τή βία τή μάζα, νά στρογγυλεύουν τά κτήματά τους, νά ξεσπιτώνουν τήν ἀγροτική φτωχολογιά, νά ὑποσκάπτουν τίς βάσεις τῆς ζωῆς ὀλόκληρων χωριῶν, καί μέ κάθε θυσία καί χωρίς νά παίρνουν ὑπόψη τους τίποτε καί περιφρονώντας τήν οἰκονομία καί τή ζωή ὀποιουδήποτε ἀριθμοῦ γεωργῶν, πού «πατροπαράδοτα» καλλιεργοῦσαν τούς κλήρους, νά δημιουργοῦν νέα ιδιόκτητα κτήματα (ὄτρομπ*), τή βάση τῆς νέας καπιτα-

*— «ὄτρομπ» εἶναι τό κομμάτι γῆς, δηλ. ὁ κλῆρος πού, σύμφωνα μέ

λιστικής γεωργίας. Ἡ γραμμὴ αὐτὴ ἔχει ἀναμφισβήτητο οἰκονομικὸ νόημα καὶ ἐκφράζει πιστὰ τὴν πραγματικὴ πορεία τῆς ἀνάπτυξης, τέτοια πού πρέπει νὰ εἶναι ὅταν κυριαρχοῦν οἱ τσιφλικάδες πού μετατρέπονται σέ γιοῦνκερ.

Καί ποιά εἶναι ἡ ἄλλη γραμμὴ, ἡ γραμμὴ τῶν ἀγροτῶν; Εἴτε εἶναι οἰκονομικά ἀπραγματοποίητη καὶ τότε ὅλες οἱ φλυαρίες γιὰ δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων ἀπὸ τοὺς ἀγρότες, γιὰ ἀγροτικὴ ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν καὶ τὰ λοιπὰ εἶναι τσαρλατανισμὸς ἢ κούφιο ὄνειροπόλημα. Εἴτε εἶναι οἰκονομικά πραγματοποιήσιμη, μέ τὸν ὅρο ὅτι τὸ ἓνα στοιχεῖο τῆς ἀστικής κοινωνίας θὰ νικήσει τὸ ἄλλο στοιχεῖο τῆς ἀστικής κοινωνίας, καὶ τότε πρέπει ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ σχηματίσουμε σαφὴ ἀντίληψη καὶ νὰ δείξουμε καθαρά στό λαό τοὺς συγκεκριμένους ὅρους αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης, τοὺς ὅρους τοῦ ἀγροτικοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν παλιῶν σχέσεων γαιοκτησίας μέ νέο, μέ καπιταλιστικὸ τρόπο.

Ἐδῶ γεννιέται φυσικότατα ἡ σκέψη ὅτι ἡ γραμμὴ αὐτὴ τῶν ἀγροτῶν εἶναι ἀκριβῶς τὸ μοίρασμα τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων στοὺς ἀγρότες σάν ἰδιοκτησία τους. Θαυμάσια. Γιὰ ν' ἀνταποκρίνεται ὅμως πραγματικά αὐτὸ τὸ μοίρασμα στίς νέες, στίς καπιταλιστικὲς συνθῆκες τῆς γεωργίας, πρέπει νὰ γίνεи μέ νέο καὶ ὄχι μέ τὸν παλιὸ τρόπο. Τὴ βάση τῆς διανομῆς δέν πρέπει νὰ τὴν ἀποτελέσει ἡ παλιὰ κληρουχικὴ γῆ πού μοιράστηκε στοὺς ἀγρότες πρὶν ἑκατὸ χρόνια, σύμφωνα μέ τὴ θέληση τῶν ἐπιστατῶν τῶν τσιφλικάδων ἢ τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἀσιατικῆς δεσποτείας, τὴ βάση πρέπει νὰ τὴν ἀποτελοῦν οἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἐλεύθερης, τῆς ἐμπορευματικῆς γεωργίας. Γιὰ νὰ ἱκανοποιεῖ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ καπιταλισμοῦ, πρέπει τὸ μοίρασμα νὰ εἶναι μοίρασμα ἀνάμεσα σέ φάρμερ καὶ ὄχι μοίρασμα ἀνάμεσα σέ «ἀργόσχολους» ἀγρότες πού ἢ καταπληκτικὴ πλειοψηφία τους δουλεύει ρουτινιέρικα, ἀκολουθώντας τὴν παράδοση, προσαρμοσμένη στίς πατριαρχικὲς καὶ ὄχι στίς καπιταλιστικὲς συνθῆκες. Τὸ μοίρασμα, σύμφωνα μέ τὰ παλιὰ μέτρα, δηλαδή σύμφωνα μέ τὴν παλιὰ γαιοκτησία τῶν κλήρων, δέν θὰ εἶναι ξεκαθάρισμα τῆς παλιᾶς γαιοκτησίας, ἀλλὰ διαιώνισή της, δέν θὰ εἶναι ἀπελευθέρωση τοῦ δρόμου γιὰ τὸν καπιταλισμό, ἀλλὰ ἐπιβάρυνσή του μέ μιά μάζα ἀπὸ

τὸ νόμο τοῦ Στολίπιν, ἦταν ὑποχρεωμένη ἢ κοινότητα νὰ δώσει στὸν ἀγρότη πού ἔβγαινε ἀπὸ τὴν κοινότητα. Τὸ «ὄτρομπ» ἦταν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία τοῦ ἀγρότη πού εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ νὰ τὸ πουλήσει. Σημ. μετ.

«ἀργόσχολους» πού δέν προσαρμόστηκαν εἴτε δέν μποροῦν νά προσαρμοστοῦν καί πού δέν μποροῦν νά γίνουν φάρμερ. Τό μοίρασμα, γιά νά εἶναι προοδευτικό, πρέπει νά στηρίζεται σ' ἓνα νέο διαχωρισμό τῶν ἀγροτῶν-καλλιεργητῶν, σ' ἓνα διαχωρισμό πού νά χωρίζει τούς φάρμερ ἀπό τήν ἄχρηστη σαβούρα. Καί ὁ νέος αὐτός διαχωρισμός εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, δηλαδή ἡ ὀλοκληρωτική ἐκμηδένιση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στή γῆ, ἡ ὀλοκληρωτική ἐλευθερία τοῦ νοικοκυριοῦ πάνω στή γῆ, ἡ ἐλευθερία νά σχηματιστοῦν φάρμερ ἀπό τήν παλιά ἀγροτιά.

Φαντασθεῖτε τό σημερινό ἀγροτικό νοικοκυριό καί τό χαρακτηριστήρα τῆς κληρουχικῆς, δηλ. τῆς παλιάς ἀγροτικῆς γαιοκτησίας. «Οἱ ἀγρότες πού εἶναι συνενωμένοι μέσα στήν κοινότητα σέ μικρούτσικες διοικητικές-φορολογικές καί γαιοκτητικές ἐνώσεις, χωρίζονται σ' ἓνα σωρό ποικιλόμορφες ὑποδιαίρέσεις, σέ ὁμάδες καί κατηγορίες, ἀνάλογα μέ τήν ἔκταση τοῦ γεωργικοῦ κλήρου, ἀνάλογα μέ τό ποσό τῶν οἰκονομικῶν τους ἐπιβαρύνσεων κτλ. Ἔσ πάrouμε π.χ. τή στατιστική συλλογή τῶν ζέμστβο τοῦ κυβερνεῖου Σαράτοφ. Ἡ ἀγροτιά χωρίζεται ἐδῶ στίς παρακάτω ὁμάδες: ἀγρότες πού πῆραν κλῆρο δωρεάν, ἰδιοκτῆτες, πλήρεις ἰδιοκτῆτες, ἀγρότες κρατικῶν κτημάτων, ἀγρότες κρατικῶν κτημάτων μέ κοινοτική ἰδιοκτησία, ἀγρότες κρατικῶν κτημάτων μέ ἰδιοκτησία σ' ἓνα τέταρτο κλήρου, ἀγρότες κρατικῶν κτημάτων πού παλιά ἦταν κολλῆγοι τσιφλικάδων, ἀγρότες τῶν κτημάτων τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, ἐνοικιαστές κτημάτων τοῦ δημοσίου, ἀκτήμονες ἀγρότες, ἰδιοκτῆτες πρώην κολλῆγοι τσιφλικάδων, ἀγρότες πού ἔχουν ἐξαγοράσει τό κτήμα τους, ἰδιοκτῆτες πρώην κολλῆγοι σέ κτήματα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, ἐγκαταστημένοι ἰδιοκτῆτες*, ἔποικοι, πρώην κολλῆγοι τσιφλικάδων πού πῆραν κλῆρο δωρεάν, ἰδιοκτῆτες πρώην ἀγρότες κρατικῶν κτημάτων ἀπελεύθεροι, ἀγρότες ἀπαλλαγμένοι ἀπό δοσίματα, ἐλεύθεροι ζευγίτες, ἀγρότες μέ προσωρινές ὑποχρεώσεις, ἀγρότες πού δούλευαν παλιά σέ κτήματα πού ἀνῆκαν σέ φάμπρικες κτλ., καί ἀκόμη καινούργιοι ἀγρότες, ξενόφερτοι κτλ.¹⁰³. Ὅλες αὐτές οἱ κατηγορίες διαφέρουν ἀνάλογα μέ τήν ἱστορία τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων, ἀνάλογα μέ τό μέγεθος τῶν γεωργικῶν τους κλήρων καί τῶν οἰκονομικῶν τους ἐπιβαρύνσεων κτλ. κτλ.

* —πρώην δουλοπάροικοι πού τά ἀφεντικά τούς εἶχαν ἀπελευθερώσει πρίν ἀπό τή μεταρύθμιση τοῦ 1861. Σημ. μετ.

Καί μέσα στίς ἴδιες τίς κατηγορίες ὑπάρχουν ἕνα σωρό διαφορές: Κάποτε ἀκόμη καί οἱ ἀγρότες τοῦ ἴδιου χωριοῦ εἶναι χωρισμένοι σέ δύο τελείως διαφορετικές κατηγορίες “πρώην τοῦ κυρίου Ν.Ν.” καί “πρώην τῆς κυρίας Μ.Μ.”. “Ὅλο αὐτό τό μωσαϊκό ἦταν φυσικό καί ἀναγκαῖο στό μεσαίωνα»*. “Ἄν τό νέο μοίρασμα τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων γινόταν προσαρμοσμένο σ’ αὐτή τή φεουδαρχική γαιοκτησία — ἀδιάφορο ἂν θά γινόταν μέ τήν ἔννοια παραχώρησης συμπληρωματικοῦ κλήρου, ἔτσι πού ὁ κλῆρος τους νά φτάσει τό ἐνιαῖο μέτρο, δηλαδή ἰσοπεδωτική διανομή ἢ μέ τήν ἔννοια κάποιας ἀναλογίας ἀνάμεσα στό νέο καί στόν παλιό κλῆρο ἢ κάπως ἀλλιῶς, — τό μοίρασμα αὐτό ὄχι μόνο δέν θ’ ἀποτελοῦσε ἐγγύηση ὅτι τά μοιρασμένα κτήματα ἀνταποκρίνονται στίς ἀπαιτήσεις τῆς καπιταλιστικῆς γεωργίας, μά ἀπεναντίας θά δυνάμωνε τήν πολύ γνωστή *δυσαναλογία*. Ἐνα τέτοιο μοίρασμα θά δυσκόλευε τήν κοινωνική ἐξέλιξη, θά ἔδενε τό νέο στό παλιό, ἀντί νά ἐλευθερώσει τό νέο ἀπ’ τό παλιό. Πραγματική ἀπελευθέρωση εἶναι μόνο ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς πού ἐπιτρέπει νά δημιουργηθοῦν οἱ φάρμερ, νά διαμορφωθεῖ τό νοικοκυριό τῶν φάρμερ χωρίς σύνδεση μέ τό παλιό, χωρίς καμιά σχέση μέ τή μεσαιωνική κληρουχική γαιοκτησία.

Ὑστερα ἀπό τή μεταρύθμιση, ἡ καπιταλιστική ἐξέλιξη πάνω στή μεσαιωνική κληρουχική γῆ τῶν ἀγροτῶν γινόταν στή Ρωσία μέ τήν ἀπαλλαγὴ τῶν οἰκονομικά προοδευτικῶν στοιχείων ἀπό τήν καθοριστική ἐπίδραση τοῦ κλήρου. Ἀπό τό ἕνα μέρος ἀπαλλάσσονταν οἱ προλετάριοι πού νοίκιαζαν τούς κλήρους τους σέ ἄλλους, τούς παραμελοῦσαν ἢ παρατοῦσαν τή γῆ τους. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἀπαλλάσσονταν οἱ νοικοκυρέοι, ἀπαλλάσσονταν ἀγοράζοντας καί νοικιάζοντας γῆ καί φτιάχνοντας καινούργια νοικοκυριά ἀπό διάφορα κομματάκια τῆς παλιᾶς μεσαιωνικῆς γαιοκτησίας. Ἡ γῆ πού ἀσκεῖ τό νοικοκυριό του ὁ σημερινός κάπως στεκούμενος ρῶσος ἀγρότης, δηλαδή ὁ ἀγρότης πού εἶναι πραγματικά ἱκανός νά μεταβληθεῖ σέ ἐλεύθερο φάρμερ στήν περίπτωση εὐνοϊκῆς ἐκβασης τῆς ἐπανάστασης, ἡ γῆ αὐτή ἀποτελεῖται ἐνμέρει ἀπό τό δικό του κλῆρο, ἐνμέρει ἀπό τόν κλῆρο πού νοίκιασε ἀπό τό γείτονά του - μέλος τῆς κοινότητας, ἐν-

* «Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία», κεφ. V, IX: «Μερικές παρατηρήσεις γιά τήν προκαπιταλιστική οἰκονομία τοῦ χωριοῦ μας», σελ. 293. (Βλ. Λένιν. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 3ος, σελ. 391. Ἡ Σύντ.

μέρει ἴσως ἀπό γῆ τοῦ δημοσίου πού τή νοίκιασε γιά μακρόχρονο διάστημα ἢ ἀπό τή γῆ τοῦ τσιφλικᾶ πού τή νοίκιασε γιά ἕνα χρόνο, ἀπό τή γῆ ἀκόμη πού τήν ἀγόρασε ἀπό τήν τράπεζα κτλ. Ὁ καπιταλισμός ἀπαιτεῖ νά λείψουν ὅλες αὐτές οἱ διαφορές ἀνάμεσα στίς διάφορες κατηγορίες τῆς γῆς, ἔτσι πού κάθε νοικοκυριό πάνω στή γῆ νά εἶναι ὀργανωμένο ἀποκλειστικά ἀνάλογα μέ τίς νέες συνθῆκες καί ἀπαιτήσεις τῆς ἀγορᾶς καί τίς ἀπαιτήσεις τῆς γεωργίας. Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς ἐκπληρώνει αὐτή τήν ἀπαίτηση μέ τήν ἐπαναστατική ἀγροτική μέθοδο, ἀποτινάζοντας μεμιᾶς καί ὀλοκληρωτικά ἀπό τό λαό ὅλα τά σαπισμένα ράκη ὄλων τῶν μορφῶν τῆς μεσαιωνικῆς γαιοκτησίας. Δέν πρέπει νά ὑπάρχει οὔτε ἡ τσιφλικᾶ-δικη ο ὕ τ ε ἡ κ λ η ρ ο υ χ ι κ ῆ γ α ι ο κ τ η σ ί α, πρέπει νά ὑπάρχει μόνο μιά νέα, ἐλεύθερη γαιοκτησία, αὐτό εἶναι τό σύνθημα τοῦ ριζοσπάστη ἀγρότη. Καί τό σύνθημα αὐτό ἐκφράζει μέ τόν πιό σωστό, πιό συνεπῆ καί ἀποφασιστικό τρόπο τά συμφέροντα τοῦ καπιταλισμοῦ (πού ὁ ριζοσπάστης ἀγρότης ἀπό ἀπλοϊκότητα κάνει τό σταυρό του γιά νά προφυλαχτεῖ ἀπ' αὐτόν), τά συμφέροντα τῆς μεγαλύτερης δυνατῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς γῆς μέσα στίς συνθῆκες τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς.

Μέ βάση ὅλα αὐτά μποροῦμε νά κρίνουμε τήν ὀξύνοια τοῦ Πιότρ Μάσλοφ γιά τόν ὁποῖο ὅλες οἱ διαφορές τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος ἀπό τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν τρουντοβίκων ἀνάγονται στήν κατοχύρωση τῆς παλιᾶς, μεσαιωνικῆς, κληρουχικῆς γαιοκτησίας! Ἡ κληρουχική γῆ τοῦ ἀγρότη εἶναι ἕνα γκέτο, ὅπου πνίγεται ἡ ἀγροτιά καί ἀπ' ὅπου λαχταρᾶ νά βγεῖ ἔξω στήν ἐλεύθερη* γῆ. Ὁ Πιότρ Μάσλοφ ὅμως, παρά τή διεκδίκηση τῶν ἀγροτῶν γιά ἐλεύθερη, δηλαδή ἐθνικοποιημένη γῆ, θέλει νά διαιωνίσει αὐτό τό γκέτο, νά κατοχυρώσει τό παλιό καί νά ὑποτάξει στίς συνθῆκες τῆς παλιᾶς

* Ὁ «σοσιαλιστής-ἐπαναστάτης» κ. Μουσένκο πού ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους εἶχε ἐκθέσει πιό ὀλοκληρωμένα στή II Δούμα τίς ἀπόψεις τοῦ κόμματός του διακήρυξε ἀνοιχτά: «Σηκῶνουμε τή σημαία τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς γῆς» (47η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάη 1907, σελ. 1174). Πρέπει νά ναι κανεῖς τυφλός, γιά νά μή βλέπει τόν πραγματικό καπιταλιστικό χαρακτήρα αὐτῆς τῆς δῆθεν «σοσιαλιστικῆς» σημαίας (αὐτό τό βλέπει καί ὁ Πιότρ Μάσλοφ), μά καί τήν προοδευτικότητα ἀπό οἰκονομική ἀποψη μιᾶς τέτοιας ἀγροτικῆς ἐπανάστασης σέ σύγκριση μέ τήν ἀγροτική ἐπανάσταση τοῦ Στολίπιν καί τῶν καντέτων (αὐτό δέν τό βλέπει ὁ Πιότρ Μάσλοφ).

γαιοκτησίας καί τῆς παλιᾶς οἰκονομίας τίς καλύτερες ἐκτάσεις πού δημεύονται ἀπό τούς τσιφλικάδες καί παραδίνονται σέ κοινωνική χρήση. Ὁ τρουντοβίκος ἀγρότης εἶναι στήν πράξη ὁ πῖο ἀποφασιστικός ἀστός ἐπαναστάτης, ἐνῶ στά λόγια εἶναι ἕνας μικροαστός οὐτοπιστής πού φαντάζεται ὅτι ὁ «γενικός ἀναδασμός» εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς ἁρμονίας καί τῆς ἀδελφότητας* καί ὄχι τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας τῶν φάρμερ. Ὁ Πιότρ Μάσλοφ εἶναι στήν πράξη ἀντιδραστικός, πού ἀπό φόβο μπροστά στή Βανδέα μιᾶς μελλοντικῆς ἀντεπανάστασης, δυναμώνει τά τωρινά ἀντεπαναστατικά στοιχεῖα τῆς παλιᾶς γαιοκτησίας, διαιωνίζει τό γκέτο τῶν ἀγροτῶν, ἐνῶ στά λόγια λέει ἀστόχαστες, ἀνόητα ἀποστηθισμένες λεξοῦλες γιά ἀστική πρόοδο. Ὁ Μάσλοφ καί Σία καθόλου δέν κατάλαβαν τούς πραγματικούς ὅρους μιᾶς πραγματικά ἐλεύθερης ἀστικῆς καί ὄχι στολιπινικά ἀστικῆς προόδου τῆς ρωσικῆς γεωργίας.

Τή διαφορά ἀνάμεσα στό χυδαῖο μαρξισμό τοῦ Πιότρ Μάσλοφ καί στίς μεθόδους ἔρευνας πού πραγματικά ἐφάρμοξε ὁ Μάρξ, μποροῦμε νά τή δοῦμε καθαρότερα ἀπό ἄλλοῦ στή στάση ἀπέναντι στίς μικροαστικές οὐτοπίες τῶν ναρόντικων (σ' αὐτούς περιλαβαίνονται καί οἱ ἐσέροι). Τό 1846 ὁ Μάρξ ξεσκέπασε ἀμείλικτα τό μικροαστισμό τοῦ ἀμερικανοῦ ἐσέρου Χέρμαν Κρίγκε πού πρότεινε ἕναν πραγματικό γενικό ἀναδασμό γιά τήν Ἀμερική, ὀνομάζοντας αὐτόν τόν ἀναδασμό «κομμουνισμό». Ἡ διαλεκτική κι' ἐπαναστατική κριτική τοῦ Μάρξ ἀφαίρεσε τό περίβλημα τοῦ μικροαστικοῦ δόγματος καί ξεχώρισε τόν ὑγιή πυρήνα τῶν «ἐπιθέσεων ἐνάντια στή γαιοκτησία» καί τοῦ «κινήματος ἐνάντια στή γαιοπρόσοδο». Οἱ δικοί μας ὅμως ἀγοραῖοι μαρξιστές, ὅταν κάνουν κριτική στόν «ἰσοπεδωτικό ἀναδασμό» στήν «κοινωνικοποίηση τῆς γῆς», στό «ἴσο δικαίωμα πάνω στή γῆ», περιορίζονται μόνο στήν ἀναίρεση αὐτοῦ τοῦ δόγματος κι' ἔτσι ἀποκαλύπτουν μόνοι τους τόν ἠλίθιο δογματισμό τους πού κάτω ἀπό τό νεκρό δόγμα τῆς θεωρίας τῶν ναρόντικων δέν βλέπει τήν ὀλοζώντανη ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Αὐτό τόν ἠλίθιο δογματισμό, ὅπως ἐκφράζεται στό πρόγραμμά μας γιά τή «δημοτικοποίη-

* Σύγκρινε τήν ἀπλοϊκή ἔκφραση αὐτῆς τῆς ἀστικῆς ἐπαναστατικῆς ἀποψης στό λόγο τοῦ «λαϊκοῦ σοσιαλιστιῆ» Βόλκ - Καρατσέβσκι πού μίλησε γιά «ἰσότητα, ἀδελφότητα, ἐλευθερία» (II Δούμα, 16η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάρτη 1907, σελ. 1077 - 1080).

ση» πού κατοχυρώνει τήν πιό καθυστερημένη μεσαιωνική ιδιοκτησία τῆς γῆς, ὁ Μάσλοφ καί οἱ μενσεβίκοι τόν τράβηξαν ὡς τό σημεῖο πού στή δεύτερη Δούμα μπόρεσαν νά εἰπωθοῦν ἐξονόματος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τά παρακάτω ἐπαίσχυντα πραγματικά λόγια: «...» Ἄν στό ζήτημα πού ἀφορᾷ τόν τρόπο τῆς ἀπαλλοτρίωσης τῆς γῆς ἐμεῖς (οἱ σοσιαλδημοκράτες) βρισκόμαστε πολύ πιό κοντά σ' αὐτές τίς (ναροντικιστικές) ὁμάδες παρά στίς ὁμάδες τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας, στό ζήτημα πού ἀφορᾷ τίς μορφές γαιοχρησίας βρισκόμαστε πιό μακριά ἀπ' αὐτούς» (47η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάη 1907, σελ. 1230 τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν).

Πραγματικά, στήν ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν οἱ μενσεβίκοι βρίσκονται πιό μακριά ἀπό τήν ἐπαναστατική ἀγροτική ἐθνικοποίηση καί πιό κοντά στή φιλελεύθερη-τσιφλικάδικη διατήρηση τῆς κληρουχικῆς (καί ὄχι μόνο τῆς κληρουχικῆς) ιδιοκτησίας. Ἡ διατήρηση τῆς κληρουχικῆς ιδιοκτησίας σημαίνει διατήρηση τῆς ἀποβλάκωσης, τῆς καθυστέρησης καί τῆς ὑποδούλωσης. Εἶναι φυσικό ὅτι ὁ φιλελεύθερος τσιφλικάς πού ὄνειρεύεται τήν ἐξαγορά, κόβεται γιά τήν κληρουχική ιδιοκτησία*... μέ ταυτόχρονη διατήρηση ἑνός καλοῦ μερίδιου τῆς τσιφλικάδικης ιδιοκτησίας! Ἀντίθετα, ὁ σοσιαλδημοκράτης, πού τόν μπερδεύουν οἱ ὀπαδοί τῆς «δημοτικοποίησης», δέν καταλαβαίνει ὅτι ὁ ἦχος τῶν λέξεων σβῆνει, μά ἡ πράξη μένει. Ὁ ἦχος τῶν λέξεων γιά ἰσοπέδωση, κοινωνικοποίηση κτλ. θά σβῆσει, γιατί στήν ἐμπορευματική παραγωγή δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἰσοπέδωση. Μά ἡ πράξη θά μείνει, δηλαδή θά μείνει ἡ μεγαλύτερη πού μπορεῖ νά ὑπάρξει μέσα στόν καπιταλισμό ρήξη μέ τό φεουδαρχικό παρελθόν, μέ τή μεσαιωνική κληρουχική γαιοκτησία, μέ κάθε

* Ἄς σημειωθεῖ ἀνάμεσα στ' ἄλλα καί τό ἐξῆς: οἱ μενσεβίκοι (μαζί τους καί ὁ σ. Τσερετέλι πού ἀνάφερα τό λόγο του) γελιοῦνται πολύ, ὅταν νομίζουν ὅτι οἱ καντέτοι ὑποστηρίζουν μέ κάποια συνέπεια τήν ἐλεύθερη ιδιοκτησία τῶν ἀγροτῶν. Αὐτό δέν εἶναι ἀλήθεια. Στή δεύτερη Δούμα ὁ κ. Κοῦτλερ ἐκφράστηκε ἐξονόματος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων ὑπέρ τῆς ιδιοκτησίας (ἀντίθετα ἀπό τό σχέδιο τῶν καντέτων στήν πρώτη Δούμα σχετικά μέ τό κρατικό ἀπόθεμα γῆς), ταυτόχρονα ὅμως εἶπε: «Τό κόμμα σκοπεύει νά βάλει περιορισμούς σ' αὐτούς (τούς ἀγρότες) μόνο (!) στό δικαίωμα τῆς πούλησης καί στό δικαίωμα τῆς ὑποθήκης, δηλαδή ν' ἀποτρέψει στό μέλλον τήν πλατιά ἀγοραπωλησία τῆς γῆς» (12η συνεδρίαση, 19 τοῦ Μάρτη 1907, σελ. 740 τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν). Τό πρόγραμμα αὐτό εἶναι ἕνα ὑπεραντιδραστικό πρόγραμμα γραφειοκρατη πού μεταμφιέστηκε σέ φιλελεύθερο.

λογῆς ρουτίνα καί παράδοση. "Όταν λένε: «δέν θά βγεῖ τίποτε ἀπό τόν ἰσοπεδωτικό ἀναδασμό», ὁ μαρξιστής πρέπει νά καταλαβαίνει ὅτι αὐτό τό «τίποτε» ἀφορᾷ ἀποκλειστικά τὰ σοσιαλιστικά καθήκοντα, ἀποκλειστικά τό γεγονός ὅτι ἔτσι δέν καταργεῖται ὁ καπιταλισμός. Ἐπίσης προσπάθειες ὅμως γιά ἕναν τέτοιο ἀναδασμό, ἀκόμη καί ἀπό τήν ἰδέα ἑνός τέτοιου ἀναδασμοῦ, θά βγοῦν πάρα πολλά πρὸς ὄφελος τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἀνατροπῆς.

Καί αὐτή ἡ ἀνατροπή μπορεί νά συντελεστεῖ εἴτε μέ τήν ἐπικράτηση τῶν τσιφλικάδων πάνω στούς ἀγρότες, καί αὐτό ἀπαιτεῖ τή διατήρηση τῆς παλαιᾶς ἰδιοκτησίας καί τή μεταρύθμισή της μέ τόν τρόπο τοῦ Στολίπιν, ἀποκλειστικά μέ τή δύναμη τοῦ ρουβλιού. Εἴτε θά συντελεστεῖ μέ τή νίκη τῆς ἀγροτιᾶς ἐνάντια στούς τσιφλικάδες, αὐτό ὅμως δέν μπορεί νά γίνει (ἐξαιτίας τῶν ἀντικειμενικῶν ὄρων τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας) χωρίς ἐκμηδένιση ὅλης τῆς μεσαιωνικῆς ἰδιοκτησίας στή γῆ, καί τῆς ἰδιοκτησίας τῶν τσιφλικάδων καί τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν. Εἴτε στολιπινική ἀγροτική μεταρύθμιση, εἴτε ἀγροτοεπαναστατική ἐθνικοποίηση. Μόνο αὐτές οἱ λύσεις εἶναι ρεαλιστικές ἀπό οἰκονομική ἄποψη. Ἐνῶ ὅλες οἱ μέσες λύσεις, ἀρχίζοντας ἀπό τή μενσεβίκικη δημοτικοποίηση καί τελειώνοντας στήν ἐξαγορά πού ζητοῦν οἱ καντέτοι, εἶναι μικροαστική στενοκεφαλιά, ἡλίθια διαστρέβλωση τῆς θεωρίας, κακή ἐπινόηση.

7. ΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΗΡΟΥΧΙΚΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΥΧΙΚΩΝ ΓΑΙΩΝ

"Ότι ἡ κατάργηση τῆς ἰδιοκτησίας στίς κληρουχικές γαῖες ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά τή δημιουργία μιᾶς ἐλεύθερης ἀγροτικῆς οἰκονομίας πού ν' ἀνταποκρίνεται στίς καινούργιες καπιταλιστικές συνθῆκες, αὐτό τό καταλαβαίνουν πολύ καθαρά καί οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες. Ὁ κ. Γκρόμαν πού περιγράφει λεπτομερειακά καί μέ ἀκρίβεια τίς συζητήσεις στά ἀγροτικά συνέδρια* ἀναφέρει τήν ἐξῆς ἀξιοσημεῖωτη γνώμη ἑνός ἀγρότη:

* «Ἐπιτόμιον γιά τό ἀγροτικό ζήτημα» (Ἐκθεση γιά τίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πανρωσικῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως πού ἐγίνε στίς 6 - 10 τοῦ Νοέμβρη 1905. Μέ εἰσαγωγικό ἄρθρο τοῦ Β. Γκρόμαν. Ἐκδ. «Νόβι Μίρ», Πετρούπολη, 1905, σελ. 12).

«Όταν συζητιόταν τό ζήτημα τῆς ἐξαγορᾶς, ἕνας ἀντιπρόσωπος πού δέν συνάντησε οὐσιαστικές ἀντιρήσεις, εἶπε: “Εἰπώθηκε ὅτι χωρίς τήν ἐξαγορά θά ζημιώσουν πολλοί ἀγρότες, οἱ ὁποῖοι ἀγόρασαν τή γῆ μέ χρήματα πού τά ἔβγαλαν μέ τή δουλιά τους. Οἱ ἀγρότες αὐτοί εἶναι λίγοι, δέν ἔχουν ἐπίσης πολλή γῆ, ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς θά πάρουν γῆ μέ τή διανομή”. Νά πού ὀφείλεται τό γεγονός ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νά παραιτηθοῦν ἀπό τό δικαίωμα ἰδιοκτησίας καί πάνω στήν κληρουχική γῆ καί πάνω στήν ἀγορασμένη γῆ».

Καί λίγο παρακάτω (στή σελ. 20) ὁ κ. Γκρόμαν τό ἐπαναλαβαίνει αὐτό σάν γενική γνώμη τῶν ἀγροτῶν.

«*Ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς θά πάρουν γῆ μέ τή διανομή*»! Μήπως δέν εἶναι ξεκάθαρο ποιᾶ οἰκονομική ἀνάγκη ὑπαγόρευσε αὐτό τό ἐπιχείρημα; Ἡ νέα διανομή ὅλης τῆς γῆς, καί τῆς τσιφλικάδικης καί τῆς κληρουχικῆς δέν μπορεῖ νά ἐλαττώσει τή γαιοκτησία τῶν ἐννιά δεκάτων (ἤ πιό σωστά, τῶν ἐνενήντα ἐννιά ἑκατοστῶν) τῆς ἀγροτιᾶς. Δέν ἔχουν λόγο νά τή φοβοῦνται. Καί χρειάζεται, γιατί θά δώσει τή δυνατότητα στούς πραγματικούς, στούς ἀληθινούς νοικοκυρέους νά ὀργανώσουν τή χρησιμοποίηση τῆς γῆς ἀνάλογα μέ τίς νέες συνθῆκες, ἀνάλογα μέ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ καπιταλισμοῦ («μέ τίς ἐπιταγές τῆς ἀγορᾶς» γιά τούς ἀτομικούς παραγωγούς), χωρίς νά ὑποτάσσονται στίς μεσαιωνικές ἐκεῖνες σχέσεις πού καθόρισαν τό μέγεθος, τή διάταξη, τήν κατανομή τῆς κληρουχικῆς ἀκριβῶς ἰδιοκτησίας.

Ὁ κ. Πεσεχόνοφ, πρακτικός καί συνετός «λαϊκός σοσιαλιστής» (διάβαζε: σοσιαλ-καντέτος), πού, ὅπως εἶδαμε, μπόρεσε νά προσαρμοστεῖ στίς διεκδικήσεις τῆς μάζας τῶν μικρονοικοκυρέων ὅλης τῆς Ρωσίας, ἐκφράζει αὐτή τήν ἄποψη ἀκόμη πιό συγκεκριμένα:

«Οἱ κληρουχικές γαῖες, — γράφει — αὐτό τό σπουδαιότερο ἀπό παραγωγική ἄποψη μέρος τοῦ ἐδάφους, εἶναι κατοχυρωμένες σέ μιά κλειστή τάξη ἢ ἀκόμη χειρότερα: σέ μικρές της ὀμάδες, κατά χωριστά ἀγροτικά νοικοκυριά καί συνοικισμούς. Χάρη σ’ αὐτό ἡ ἀγροτιά, παρμένη στήν πλειοψηφία της, δέν μπορεῖ νά ἐγκατασταθεῖ ἐλεύθερα, οὔτε ἀκόμη καί μέσα στά ὄρια τῆς ἔκτασης τῶν κληρουχικῶν γαιῶν... Ἡ κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ δέν εἶναι σωστή, δέν ἀνταποκρίνεται στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀγορᾶς (σημειῶστε το αὐτό!)... Πρέπει νά ἀρθεῖ ἡ ἀπαγόρευση πού ἰσχύει γιά τίς γαῖες τοῦ δημοσίου, πρέπει ν’ ἀπελευθερωθοῦν οἱ κληρουχικές γαῖες ἀπό τά δεσμά τῆς ἰδιοκτησίας· πρέπει νά ξεφραχτεῖ ἡ γῆ πού ἀποτελεῖ ἀτομική ἰδιοκτησία. Πρέπει νά ἐπιστραφεῖ στό ρωσικό λαό ἡ γῆ του, καί τότε θά ἐγκατασταθεῖ σ’ αὐτήν, ὅπως τό ἀπαιτοῦν οἱ ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας του» (Α. Β. Πεσεχόνοφ: «Τό ἀγροτικό πρόβλημα σέ σχέση μέ τό κίνημα τῶν ἀγροτῶν», Πετρούπολη, 1906, σελ. 83, 86, 88 - 89. Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μου).

Μήπως δέν εἶναι ὀλοκάθαρο ὅτι μέ τό στόμα αὐτοῦ τοῦ «λαϊκοῦ σοσιαλιστῆ» μιλάει ὁ φάρμερ πού ἐπιθυμεῖ νά σταθεῖ στά δικά του πόδια; Μήπως δέν εἶναι ὀλοκάθαρο ὅτι ἡ «ἀπελευθέρωση τῶν κληρουχικῶν γαιῶν ἀπό τά δεσμά τῆς ἰδιοκτησίας» τοῦ εἶναι πραγματικά ἀπαραίτητη γιά νά γίνει μιά νέα διάταξη, μιά νέα διαμόρφωση τῶν κτημάτων, ἔτσι «πού ν' ἀνταποκρίνονται στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀγορᾶς», δηλαδή στίς ἀπαιτήσεις τῆς *καπιταλιστικῆς γεωργίας*; Ὁ κ. Πεσεχόνοφ, ἄς τό θυμίσουμε ἀκόμη μιά φορά, εἶναι τόσο συνετός πού ἀποκρούει κάθε κοινωνικοποίηση, ἀποκρούει κάθε προσαρμογή στό κοινοτικό δίκαιο — δέν ἔχουν ἄδικο οἱ σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες πού τόν ἀναθεματίζουν σάν ἀτομικιστή! — ἀποκρούει κάθε ἀπαγόρευση τῆς μισθωτῆς ἐργασίας στό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη.

Ἔτσι γίνεται ὀλοφάνερο ὅτι εἶναι ἀντιδραστικό νά ὑποστηρίζει κανείς τήν κληρουχική ἰδιοκτησία τῶν ἀγροτῶν, τή στιγμή πού ὑπάρχουν τέτοιου εἴδους τάσεις τῆς ἀγροτιᾶς γιά ἐθνικοποίηση. Ὁ Α. Φίν, πού ἀνάφερε στήν προσούρα του ὀρισμένους ἀπό τούς παραπάνω συλλογισμούς τοῦ κ. Πεσεχόνοφ, τόν κατακρίνει σάν ναρόντικο, τοῦ ἀποδείχνει ὅτι ὁ καπιταλισμός θ' ἀναπτυχθεῖ ἀναπόφευκτα ἀπό τό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη καί μέσα στό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη (σελ. 14 κ.έ. τῆς προσούρας πού ἀναφέραμε). Ἡ κριτική αὐτή δέν εἶναι ἱκανοποιητική, γιατί μπρός στό γενικό ζήτημα τῆς ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ ξέφυγε τοῦ Α. Φίν τό συγκεκριμένο ζήτημα τῶν ὄρων μιᾶς πιο ἐλεύθερης ἀνάπτυξης τῆς καπιταλιστικῆς γεωργίας στίς *κληρουχικές γαῖες*! Ὁ Α. Φίν περιορίζεται ἀπλῶς νά θέσει τό ζήτημα τοῦ καπιταλισμοῦ γενικά καί κερδίζει μιά εὐκόλη νίκη ἐνάντια στόν ἀπό καιρό ἠττημένο ναροντικισμό. Πρόκειται ὅμως γιά ἕνα πολύ πιο συγκεκριμένο* ζήτημα: γιά τόν τσιφλικάδικο ἢ τόν ἀγροτικό

* «Ποῦ μπορεῖ τελικά νά ὀδηγήσει αὐτό τό ἐργασιακό νοικοκυριό τοῦ Πεσεχόνοφ;», ρωτᾷ ὁ Α. Φίν καί ἀπαντᾷ ἀπόλυτα σωστά: «Στόν καπιταλισμό» (σελ. 19 τῆς προσούρας πού ἀναφέραμε). Ἀπ' αὐτή τήν ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια, πού πραγματικά ἦταν ἀνάγκη νά τήν ἐξηγήσει στό ναρόντικο, ἔπρεπε νά προχωρήσει *παραπέρα*, στήν ἀποσαφήνιση τῶν εἰδικῶν μορφῶν πού ἐκδηλώνονται οἱ ἀπαιτήσεις τοῦ καπιταλισμοῦ μέσα στίς συνθήκες τῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν. Ἀντί γι' αὐτό, ὁ Α. Φίν πῆγε πίσω: «Γεννιέται τό ἐρώτημα — γράφει — γιά ποῖό λόγο νά γυρίζουμε πίσω, νά στριφογυρίζουμε σέ κάποιους ἀπάτητους δρόμους γιά νά βγοῦμε τελικά πάλι στόν ἴδιο δρόμο πού πάνω του βαδίζουμε καί τώρα; Ἀνώφελος κόπος κ. Πεσεχόνοφ!» (στό ἴδιο). Ὁχι, δέν εἶναι ἀνώφελος κό-

τύπο «ξεφράγματος» (ή έκφραση είναι του κ. Πεσεχόνοφ), «ξεκαθαρίσματος» τῆς γῆς γιά τόν καπιταλισμό.

Στή δεύτερη Δούμα ὁ ἐπίσημος ρήτορας τοῦ κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν κ. Μουσένκο στόν τελικό του λόγο πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα ἐξέφρασε μέ τήν ἴδια κατηγορηματικότητα, ὅπως ὁ κ. Πεσεχόνοφ, τήν καπιταλιστική οὐσία ἐκείνης τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς πού τούς μικροαστούς σοσιαλιστές τούς ἀρέσει νά τή λένε «κοινωνικοποίηση», καθιέρωση «ἴσου δικαιώματος πάνω στή γῆ» κτλ.

«Μιά σωστή κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ — εἶπε ὁ κ. Μουσένκο — μπορεῖ νά γίνει μόνο ὅταν ἡ γῆ θά ξεφραχτεῖ, ὅταν θά ἀφαιρεθοῦν ὅλοι οἱ φραγμοί πού ἔστησε πάνω της ἡ ἀρχή τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς» (47η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάη 1907, σελ. 1172 τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν). Μάλιστα! «Σωστή» κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἐκεῖνο πού ἀπαιτεῖ ἡ ἀγορά, ὁ καπιταλισμός. Τῆ «σωστή» κατανομή τῶν «σωστῶν» νοικοκυρέων τήν ἐμποδίζει καί ἡ τσιφλικὰ-δικη καί ἡ κληρουχική γαιοκτησία.

Ἄξιζει νά προσέξουμε ἀκόμη μιά παρατήρηση πάνω στίς δηλώσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσης. Ὁ κ. Γκρόμαν γράφει στήν προσούρα πού ἀναφέραμε:

«Τό περίφημο ζήτημα τῆς “ἀγροτικῆς κοινότητας”, αὐτός ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῶν παλιῶν καί τῶν νέων ναρόντικων, δέν μπῆκε καθόλου καί λύθηκε σιωπηρά μέ ἀρνητικό τρόπο: τῆ γῆ πρέπει νά τήν παίρνουν γιά χρήση ἄτομα καί συνεταιρισμοί, λένε οἱ ἀποφάσεις καί τοῦ πρώτου καί τοῦ δεύτερου συνεδρίου» (σελ. 12).

Ἔτσι λοιπόν, οἱ ἀγρότες τάχθηκαν καθαρά καί κατηγορηματικά ἐνάντια στήν παλιά κοινότητα, ὑπέρ τῶν ἐλεύθερων συνεταιρισμῶν, ὑπέρ τῆς γαιοχρησίας ἀπό ξεχωριστά ἄτομα. Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι αὐτή εἶναι πραγματικά ἡ φωνή ὅλης τῆς ἀγροτιᾶς, γιατί καί τό σχέδιο τῆς ὀμάδας τῶν τρουντοβίκων (τῶν 104) δέν βγάζει ἐπίσης μιλιὰ γιά τήν κοινότητα. Καί ἡ κοινότητα εἶναι μιά ἔνωση γιά τήν κατοχή τῆς κληρουχικῆς γῆς!

πος καί δέν ὀδηγεῖ «τελικά» στόν καπιταλισμό, ἀλλά εἶναι ὁ κόπος πού προχωρεῖ πιό ἴσια, πιό ἐλεύθερα, πιό γρήγορα πάνω στό δρόμο τοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ Α. Φίν δέν σκέφτηκε καλά τίς σχετικές ἰδιομορφίες πού παρουσιάζουν ἡ στολιπινική καπιταλιστική ἐξέλιξη τῆς γεωργίας στή Ρωσία καί ἡ ἀγροτική ἐπαναστατική καπιταλιστική ἐξέλιξη τῆς γεωργίας στή Ρωσία.

Ὁ Στολίπιν καταστρέφει αὐτή τήν κοινότητα μέ τή βία πρὸς ὄφελος μιᾶς χούφτας πλουσίων. Ἡ ἀγροτιά θέλει νά τήν καταστρέψει καί νά τήν ἀντικαταστήσει μέ ἐλεύθερους συνεταιρισμούς καί μέ τή χρήση τῆς ἐθνικοποιημένης κληρουχικῆς γῆς ἀπό «ξεχωριστά ἄτομα». Ἐνῶ ὁ Μάσλοφ καί Σία στό ὄνομα τῆς ἀστικῆς προόδου ἐναντιώνονται στή βασική διεκδίκηση αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς προόδου καί ὑπερασπίζουν τή μεσαιωνική γαιοκτησία. Ὁ Θεός νά μᾶς φυλάει ἀπό τέτοιο «μαρξισμό»!

8. ΤΟ ΛΑΘΟΣ ΤΟΥ Μ. ΣΑΝΙΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΟΠΑΔΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

Ὁ Μ. Σάνιν, πού στήν μπροσούρα του* καταπιάνεται μέ τό ζήτημα ἀπό κάπως διαφορετική πλευρά, πρόσφερε παρά τή θέλησή του ἀκόμη μιά ἀπόδειξη ὑπέρ τῆς τόσο μισητῆς γι' αὐτόν ἐθνικοποίησης.

Μέ τό παράδειγμα τῆς Ἰρλανδίας, μέ τήν ἀνάλυση τῶν ὄρων τοῦ ἀστικοῦ μεταρρυθτισμοῦ στόν τομέα τῆς γεωργίας ὁ Μ. Σάνιν ἀπόδειξε μόνο ἓνα πράγμα: τό ἀσυμβίβαστο τῶν ἀρχῶν τῆς ιδιοκτησίας τῆς γῆς μέ τήν κοινωνική ἢ κρατική κατοχή τῆς γῆς (αὐτό ὅμως τό ἀσυμβίβαστο πρέπει ν' ἀποδειχθεῖ καί μέ μιά γενική θεωρητική ἀνάλυση, πράγμα πού οὔτε τό σκέφτηκε νά τό κάνει ὁ Σάνιν). Ἐκτός ἀπ' αὐτό, ἴσως ν' ἀπόδειξε ἀκόμη τήν ἀνάγκη ν' ἀναγνωριστεῖ ἡ ιδιοκτησία γιά κάθε κρατική μεταρρυθμιστική δράση στόν τομέα τῆς γεωργίας πού ἀναπτύσσεται καπιταλιστικά. Ὅλα ὅμως αὐτά τά ἀποδεικτικά τοῦ Σάνιν δέν πετυχαίνουν καθόλου τό στόχο: Φυσικά, μέσα στίς συνθήκες τοῦ ἀστικοῦ μεταρρυθτισμοῦ μπορεῖ νά νοηθεῖ μόνο ἡ ἀτομική ιδιοκτησία τῆς γῆς· φυσικά, μιά καί διατηρήθηκε ἡ ἀτομική ιδιοκτησία γιά τό μεγαλύτερο μέρος τῆς γῆς τοῦ Ἐνωμένου Βασιλείου, δέν μπορούσε τό ἓνα ἀπό τά τμήματά του ν' ἀκολουθήσει ἄλλο δρόμο ἐκτός ἀπό τό δρόμο τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας. Τί σχέση ὅμως ἔχει αὐτό μέ τήν «ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν» στή Ρωσία; Ὁ κ. Μ. Σάνιν ἔδειξε, ἂν θέλετε, τό σωστό δρόμο, ἔδειξε ὅμως τό σωστό δρόμο γιά τήν ἀγροτική μεταρύθμιση τοῦ Στολίπιν

* Μ. Σάνιν, «Δημοτικοποίηση ἢ διανομή τῆς γῆς καί μετατροπή της σέ ιδιοκτησία». Βίλνα, 1907.

καί ὄχι γιά τήν ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν*. Ὁ Μ. Σάνιν δέν καταλαβαίνει καθόλου τή διαφορά ἀνάμεσα στή μιά καί στήν ἄλλη, χωρίς ὅμως νά ἔχεις ξεκαθαρίσει αὐτή τή διαφορά εἶναι γελοῖο καί νά μιλάς ἀκόμη γιά σοσιαλδημοκρατικό ἀγροτικό πρόγραμμα στή ρωσική ἐπανάσταση. Καί ὅταν ὁ Μ. Σάνιν, ἔχοντας, φυσικά, τίς καλύτερες προθέσεις, ὑπερασπίζει τή δήμευση ἐνάντια στήν ἐξαγορά, χάνει κάθε ἱστορική προοπτική. Ξεχνάει ὅτι στήν ἀστική κοινωνία ἡ δήμευση, δηλαδή ἡ ἀπαλλοτριώση χωρίς ἐξαγορά, εἶναι τόσο ἀπολύτως ἀσυμβίβαστη μέ τό μεταρρυθμισμό, ὅσο καί ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς. Νά μιλάς γιά δήμευση καί νά δέχεσαι τή μεταρρυθμιστική καί ὄχι τήν ἐπαναστατική λύση τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος εἶναι τό ἴδιο, σάν νά ὑποβάλλεις αἴτηση στόν Στολίπιν, μέ τήν ὁποία νά ζητᾶς νά ἐκμηδενίσεις τήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία.

Μιά ἄλλη πλευρά τῆς προσούρας τοῦ Σάνιν εἶναι ὅτι ὑπογραμμίζει ἔντονα πώς ἡ κρίση τῆς γεωργίας μας ἔχει χαρακτηριστικά ἀγροτεχνικό, ὅτι εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νά περάσουμε σέ ἀνώτερες μορφές οἰκονομίας, στό ἀνέβασμα τῆς ἀγροτεχνικῆς πού στή Ρωσία βρίσκεται σέ ἀφάνταστα χαμηλό ἐπίπεδο κτλ. Τίς σωστές αὐτές θέσεις ὁ Σάνιν τίς ἀνάπτυξε τόσο ἀπίστευτα - μονόπλευρα καί ἀποσιώπησε σέ τέτοιο βαθμό ὅτι ἡ ἐκμηδένιση τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων καί ἡ ἀλλαγὴ τῶν σχέσεων γαιοκτησίας ἀποτελοῦν ὄρο γι' αὐτή τήν

* Καί τό γεγονός ὅτι ὁ Σάνιν φέρνει σάν παράδειγμα τήν Ἴρλανδία, πού δείχνει τήν ὑπεροχή τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἀπέναντι στή νοικιασμένη γῆ (καί ὄχι ἀπέναντι στήν ἐθνικοποίηση ὅλης τῆς γῆς) δέν εἶναι κάτι τό καινούργιο. Ὁ «φιλελεύθερος» καθηγητής κ. Α.Ι. Τσοῦπροφ χρησιμοποιοεῖ κατά τόν ἴδιο ἐντελῶς τρόπο τό παράδειγμα τῆς Ἴρλανδίας γιά νά δείξει τήν προτίμησή του ὑπέρ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν στή γῆ («Τό ἀγροτικό ζήτημα», τόμ. II, σελ. 11). Ποιά εἶναι ὅμως ἡ ἀληθινή φύση αὐτοῦ τοῦ «φιλελεύθερου», πού εἶναι μάλιστα καί «συνταγματικός - δημοκράτης», φαίνεται ἀπό τήν 33η σελίδα τοῦ ἄρθρου του. Ἐδῶ, μέ ἀπίστευτη ἀδιαντροπιά, μέ μιά φιλελεύθερη ἀδιαντροπιά πού μόνο στή Ρωσία μπορεῖ νά περάσει, ὁ κ. Τσοῦπροφ προτείνει σ' ὅλες τίς ἐπιτροπές γαιορύθμισης νά ὑποταχθοῦν οἱ ἀγρότες σέ μιά πλειοψηφία ἀπό τσιφλικάδες!! Πρότεινε οἱ ἐπιτροπές νάχουν 5 μέλη ἀγρότες καί 5 τσιφλικάδες, ἐνῶ ὁ πρόεδρος «νά διορίζεται ἀπό τή συνέλευση τῶν ζέμστβο», δηλαδή ἀπό μιά συνέλευση τσιφλικάδων. Στήν I Δούμα ὁ δεξιός πρίγκηπας Ντρούτσκι - Λιουμπέτσκι ἐπικαλέστηκε τό παράδειγμα τῆς Ἴρλανδίας γιά ν' ἀποδείξει ὅτι ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία στή γῆ εἶναι ἀπαραίτητη καί γιά ν' ἀντικρούσει τό σχέδιο τῶν καντέτων (συνεδρίαση τῆς 24ης τοῦ Μάη 1906, σελ. 626 τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν).

τεχνική άνατροπή, ώστε ή προοπτική του βγήκε ριζικά λαθεμένη. Γιατί και ή άγροτική μεταρύθμιση του Στολίπιν οδηγεί επίσης στην τεχνική άνοδο τής γεωργίας, και οδηγεί σωστά από την άποψη των συμφερόντων των τσιφλικάδων. Τό βίαιο κομματάσμα τής κοινότητας μέ τους νόμους τής 9 του Νοέμβρη 1906 κτλ., ή δημιουργία ιδιόκτητου νοικοκυριού (χοῦτορ) και οί επιχορηγήσεις στά άτομικά νοικοκυριά πού άποσπάστηκαν από την κοινότητα (ότρουμπ), όλα αυτά δέν είναι όφθαλμαπάτη, όπως λένε κάποτε οί επιπόλαιοι φλύαροι τής δημοκρατικής δημοσιογραφίας, είναι ή πραγματικότητα τής οικονομικής προόδου πάνω στό έδαφος τής διατήρησης τής εξουσίας των τσιφλικάδων και των συμφερόντων των τσιφλικάδων. Είναι ένας δρόμος αφάνταστα άργός και αφάνταστα βασανιστικός για τίς πιο πλατιές μάζες τής άγροτιάς και για τό προλεταριάτο, ό δρόμος όμως αυτός είναι ό μόνος πού μπορεί ν' ακολουθήσει ή κεφαλαιοκρατική Ρωσία, άν δέν νικήσει ή άγροτική επανάσταση των χωρικών.

Κοιτάξτε τό ζήτημα πού βάζει ό Σάνιν από την άποψη μιās τέτοιας επανάστασης. 'Η νέα άγροτεχνική απαιτεί νά μετασχηματιστούν όλοι οί όροι του πατροπαράδοτου, άποστεωμένου, πρωτόγονου, καθυστερημένου, θεόφτωχου νοικοκυριού του άγρότη πάνω στην κληρουχική γη. Πρέπει νά παραμεριστούν και ή άγρανάπαυση και τά πρωτόγονα εργαλεία δουλιās και ή πατριαρχική αναπαραδιά του γεωργού και ή ρουτινιέρικη κτηνοτροφία και ή άπλοϊκή, χονδροειδέστατη άγνοια των όρων και των άναγκών τής άγοράς. Λοιπόν; Είναι δυνατή αυτή ή επαναστατικοποίηση του νοικοκυριού μέ παράλληλη διατήρηση των σημερινών μορφών τής γαιοκτησίας; 'Η διανομή τής γης ανάμεσα στους σημερινούς ιδιοκτήτες των κληρών σημαίνει διατήρηση τής μισής* μεσαιωνικής γαιοκτησίας. 'Η διανομή θά μπορούσε νά είναι προοδευτική, άν κατοχύρωνε μιá νέα οικονομία, μιá νέα γεωργία και άν έξάλειφε τό παλιό. 'Αν όμως ή διανομή στηρίζεται στην παλιά κληρουχική γαιοκτησία, δέν μπορεί νά παίξει ρόλο κινήτρου για μιá νέα γεωργία. 'Ο σύν. Μπορίσοφ, όπαδός τής διανομής, είπε στη Στοκχόλμη: «Τό άγροτικό μας πρόγραμμα είναι πρόγραμμα

* Παραπάνω έδειξα ότι από τά 280 εκατ. ντεσιατίνες πού αποτελούν τό άπόθεμα γης τής Ευρωπαϊκής Ρωσίας τά μισά, δηλαδή τά 138,8 εκατ. ντεσιατίνες, τ' αποτελεί ή κληρουχική γαιοκτησία. (Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 209-210. 'Η Σύντ.).

γιά τήν περίοδο τῆς ἀναπτυσσόμενης ἐπανάστασης, πρόγραμμα γιά τήν περίοδο τοῦ σπασίματος τῆς παλαιᾶς τάξης πραγμάτων καί τῆς ὀργάνωσης τοῦ νέου κοινωνικοπολιτικοῦ καθεστῶτος. Αὐτή εἶναι ἡ βασική του σκέψη. Ἡ σοσιαλδημοκρατία δέν πρέπει νά δεθεῖ μέ ἀποφάσεις πού τήν ὑποχρεώνουν νά ὑποστηρίξει μιᾶ ὁποιαδήποτε μορφή οἰκονομίας. Σ' αὐτό τόν ἀγῶνα τῶν νέων κοινωνικῶν δυνάμεων ἐνάντια στίς βάσεις τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος πρέπει νά κόψουμε μέ ἕνα ἀποφασιστικό χτύπημα τό γόρδιο δεσμό» (σελ. 125 τῶν Πρακτικῶν). Ὅλα αὐτά εἶναι πάρα πολύ σωστά καί ὁμορφα εἰπωμένα. Καί ὅλα αὐτά συνηγοροῦν γιά τήν ἐθνικοποίηση, γιατί μόνο αὐτή «σπάζει» πραγματικά ὅλη τήν παλιά μεσαιωνική γαιοκτησία, μόνο αὐτή κόβει πραγματικά τό γόρδιο δεσμό, παραχωρώντας στά νέα νοικοκυριά πλήρη ἐλευθερία νά διαμορφωθοῦν πάνω στήν ἐθνικοποιημένη γῆ.

Γεννιέται τό ἐρώτημα, ποῦ βρίσκεται τό κριτήριο πού δείχνει ἄν ἡ νέα γεωργία ἔχει πιά διαμορφωθεῖ σέ τέτοιο βαθμό, ὥστε νά προσαρμοστεῖ σ' αὐτήν ἡ διανομή τῆς γῆς, χωρίς ὅμως νά κατοχυρώνει ἡ διανομή αὐτή τά παλιά ἐμπόδια γιά τή νέα οἰκονομία; Τό κριτήριο μπορεῖ νά εἶναι ἕνα μόνο, ἡ πράξη. Καμιᾶ στατιστική στόν κόσμο δέν μπορεῖ νά ὑπολογίσει μέχρι ποιό σημεῖο ἀκριβῶς «παγιώθηκαν» τά στοιχεῖα τῆς ἀγροτικῆς ἀστικῆς τάξης σέ μιᾶ δοσμένη χώρα, ὥστε νά προσαρμοστεῖ ἡ μορφή τῆς γαιοκτησίας στόν τρόπο τῆς οἰκονομίας πάνω στή γῆ. Αὐτό μπορεῖ νά τό ὑπολογίσει μόνο ἡ μάζα τῶν ἴδιων τῶν νοικοκυρέων. Ὅτι ὅμως ἦταν ἀδύνατο νά γίνει ἕνας τέτοιος ὑπολογισμός στή δοσμένη στιγμή, τό ἀπόδειξε τό γεγονός ὅτι ἡ μάζα τῶν ἀγροτῶν ἐμφανίστηκε στήν ἐπανάστασή μας μέ ἕνα πρόγραμμα ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Ὁ μικροκαλλιεργητής πάντα καί σ' ὅλο τόν κόσμο γίνεται σέ τέτοιο βαθμό ἕνα μέ τό νοικοκυριό του (φτάνει μόνο νά εἶναι πραγματικά δικό του νοικοκυριό καί ὄχι ἕνα κομματάκι γῆς τοῦ τσιφλικάδικου νοικοκυριοῦ πού τό ξεπληρώνει ὁ καλλιεργητής μέ τή δουλιά του, ὅπως γίνεται συχνά στή Ρωσία), πού ὑπερασπίζει ἀναπόφευκτα μέ «φανατισμό» γιά ὀρισμένη ἱστορική περίοδο καί γιά ὀρισμένο χρονικό διάστημα τήν ἰδιοκτησία στή γῆ. Ἄν στή σημερινή ἐποχή, μέσα στή μάζα τῶν ρώσων ἀγροτῶν στή θέση τοῦ φανατισμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας — φανατισμοῦ πού τόν καλλιεργοῦν στούς ἀγρότες ὅλες οἱ ἄρχουσες τάξεις, ὅλοι οἱ φιλελεύθεροι ἀστοί πολιτικοί — διαδινόταν καί στέριωνε ἡ διεκδίκηση γιά τήν ἐθνικοποίη-

ση τῆς γῆς, θά ἦταν παιδιαρίσματα ἢ ἀνόητη σχολαστικότητα ν' ἀποδίνεται αὐτό στήν ἐπίδραση τῶν δημοσιολόγων τοῦ «Ρούσκογε Μπογκάτσβο»¹⁰⁴ ἢ τῶν βιβλίων τοῦ κ. Τσερνόφ. Αὐτό ἐξηγεῖται μέ τό ὅτι οἱ πραγματικές συνθήκες ζωῆς τοῦ μικροκαλλιεργητῆ, τοῦ μικρονοικοκύρη στήν ὑπαιθρο βάζουν μπροστά του τό οἰκονομικό καθῆκον νά ξεκαθαρίσει τό ἔδαφος γιά νά διαμορφωθεῖ (ἀπό τά ὑπάρχοντα στοιχεῖα) ἡ νέα γεωργία πάνω στήν «ἐλεύθερη», δηλαδή τήν ἐθνικοποιημένη γῆ, καί ὄχι νά κατοχυρωθεῖ ἡ διαμορφωμένη πιά νέα γεωργία μέ τό μοίρασμα τῆς γῆς καί μέ τή μετατροπή της σέ ἰδιοκτησία. Ὁ φανατισμός τῆς ἰδιοκτησίας μπορεῖ καί ὀφείλει νά παρουσιαστεῖ στήν ὥρα του, σάν διεκδίκηση τοῦ φάρμερ, νά τοῦ ἐξασφαλιστεῖ τό νοικοκυριό του, τοῦ φάρμερ πού προβάλλει κιόλας ἀπό τό αὐγό. Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς ἔπρεπε νά γίνει στή ρωσική ἐπανάσταση διεκδίκηση τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν, σύνθημα τῶν φάρμερ πού ἐπιθυμοῦν νά σπάσουν τό μεσαιωνικό καύκαλο. Γιαυτό εἶναι κατάφωρη ἱστορική ἀδιακρισία, ἀνικανότητα στήν ἐκτίμηση τῆς συγκεκριμένης ἱστορικῆς στιγμῆς, ὅταν οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀπευθύνονται μέ τό κήρυγμα τῆς διανομῆς τῆς γῆς στή μάζα τῶν ἀγροτῶν πού ποθεῖ τήν ἐθνικοποίηση καί πού μόλις ἀρχίζει νά ζεῖ μέσα στίς συνθήκες ἑνός ὀριστικοῦ «διαχωρισμοῦ», ἀπό τόν ὁποῖο θά ξεπροβάλλουν οἱ ἱκανοί νά δημιουργήσουν μιὰ καπιταλιστική γεωργία φάρμερ.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες μας, «ὀπαδοί τῆς διανομῆς», οἱ σ.σ. Φίν, Μπορίσοφ, Σάνιν, εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπό τό θεωρητικό ἐκεῖνο δυαδισμό στόν ὁποῖο πέφτουν οἱ «ὀπαδοί τῆς δημοτικοποίησης», πού φτάνουν ὡς τό σημεῖο νά ὑποβάλουν στήν πρόστυχη κριτική τους τή θεωρία τῆς γαιοπροσόδου τοῦ Μάρξ (γι' αὐτό θά μιλήσουμε παρακάτω), κάνουν ὅμως ἕνα ἄλλου εἴδους λάθος, ἕνα λάθος ἱστορικῆς προοπτικῆς. Ἐνῶ ἀπό θεωρητική ἄποψη στέκονται γενικά σέ σωστή θέση (καί ἔτσι διαφέρουν ἀπό τούς «ὀπαδούς τῆς δημοτικοποίησης»), ἐπαναλαμβάνουν τό λάθος τοῦ δικοῦ μας προγράμματος τοῦ 1903 γιά τά «ὀτρέζκι». Τό τελευταῖο αὐτό λάθος ὀφειλόταν στό ὅτι, ἐνῶ καθορίζαμε σωστά τήν κατεύθυνση τῆς ἀνάπτυξης, δέν καθορίζαμε σωστά τή στιγμή τῆς ἀνάπτυξης. Προϋποθέταμε ὅτι τά στοιχεῖα τῆς καπιταλιστικῆς γεωργίας διαμορφώθηκαν κιόλας πέρα γιά πέρα στή Ρωσία, ὅτι διαμορφώθηκαν καί στό νοικοκυριό τοῦ τσιφλικᾶ (μεῖον τά ὑποδουλωτικά «ὀτρέζκι», κι' ἔτσι γεννήθηκε τό αἶτημα γιά τά «ὀτρέζκι»),

καί στό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη πού φαινόταν ὅτι δημιούργησε μιά γερή ἀγροτική ἀστική τάξη καί πού γι'αυτό εἶναι ἀνίκανο γιά μιά «ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν». Δέν εἶναι ὁ «φόβος» μπρός σέ μιά ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν πού γέννησε τό λαθεμένο πρόγραμμα, ἀλλά ἡ ὑπερεκτίμηση τοῦ βαθμοῦ τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης στή ρωσική γεωργία. Τά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας μᾶς φαίνονταν τότε μικρολεπτομέρεια, ἐνῶ νομίζαμε ὅτι ἡ καπιταλιστική οἰκονομία πάνω στήν κληρουχική καί στήν τσιφλικάδικη γῆ εἶναι φαινόμενο πέρα γιά πέρα ὄριμο καί σταθεροποιημένο.

Ἡ ἐπανάσταση ἀποκάλυψε αὐτό τό λάθος. Ἐπιβεβαίωσε τήν κατεύθυνση τῆς ἀνάπτυξης πού διαπιστώσαμε. Ἡ μαρξιστική ἀνάλυση τῶν τάξεων τῆς ρωσικῆς κοινωνίας ἐπιβεβαιώθηκε τόσο περίλαμπρα ἀπ' ὅλη τήν πορεία τῶν γεγονότων γενικά καί ἀπό τίς πρῶτες δύο Δοῦμες εἰδικά, πού ὁ μή μαρξιστικός σοσιαλισμός ὑποσκάφτηκε ὀριστικά. Τά ὑπολείμματα ὅμως τῆς δουλοπαροικίας στό χωριό ἀποδείχτηκαν πολύ πῖο δυνατά ἀπ' ὅ,τι νομίζαμε, ξεσήκωσαν ἕνα πανεθνικό κίνημα τῆς ἀγροτιᾶς κι' ἔκαναν αὐτό τό κίνημα λυδία λίθο ὅλης τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης. Χρειάστηκε νά καθορίσουμε μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τό ρόλο τοῦ ἡγεμόνα στό ἀστικό ἀπελευθερωτικό κίνημα, πού ἡ ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία τόν προόριζε πάντα γιά τό προλεταριάτο, σάν ρόλο τοῦ ἀρχηγοῦ πού ὀδηγεῖ μαζί του τήν ἀγροτιᾶ. Τήν ὀδηγεῖ πού; Στήν ἀστική ἐπανάσταση μέ τήν πῖο συνεπή καί ἀποφασιστική της μορφή. Ἡ διόρθωση τοῦ λάθους ἦταν ὅτι στή θέση τοῦ μερικότερου καθήκοντος τοῦ ἀγῶνα ἐνάντια στά ὑπολείμματα τοῦ παλιοῦ μέσα στό σύστημα τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, ὑποχρεωθήκαμε νά βάλουμε τά καθήκοντα τοῦ ἀγῶνα ἐνάντια σ' ὅλο τό παλιό σύστημα τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Στή θέση τοῦ ξεκαθαρίσματος τοῦ τσιφλικάδικου νοικοκυριοῦ βάλαμε τήν ἐκμηδένισή του.

Ἡ διόρθωση ὅμως αὐτή, πού ἔγινε κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς ἐπιβλητικῆς πορείας τῶν γεγονότων, δέν κατόρθωσε νά κάνει πολλούς ἀπό μᾶς νά ἐμβαθύνουμε στό νέο μας ὀρισμό γιά τό βαθμό τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης τῆς ρωσικῆς γεωργίας. Ἄν τό αἶτημα τῆς δήμευσης ὅλης τῆς τσιφλικάδικης γῆς ἀποδείχτηκε ὅτι ἦταν ἱστορικά σωστό — καί ἀναμφισβήτητα ἀποδείχτηκε ὅτι ἦταν σωστό — αὐτό σήμαινε ὅτι ἡ πλατιά ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ ἀπαιτεῖ νέες σχέσεις γαιοκτησίας, ὅτι τά ἔμβρυα τοῦ καπιταλισμοῦ στό τσιφλικάδικο νοι-

κοκυριό μπορούν και πρέπει να θυσιαστούν υπέρ μιᾶς πλατιᾶς και ἐλεύθερης ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ πάνω στό ἔδαφος τοῦ ἀνακαινισμένου μικροῦ νοικοκυριοῦ. Τό να παραδέχεσαι τό αἶτημα γιά τή δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων σημαίνει ὅτι παραδέχεσαι πώς εἶναι δυνατό και ἀπαραίτητο ν' ἀνακαινιστεῖ τό μικρό ἀγροτικό νοικοκυριό στίς συνθήκες τοῦ καπιταλισμοῦ.

Ἐπιτρέπεται ἄραγε αὐτό; Δέν ἀποτελεῖ τυχοδιωκτισμό ἢ ὑποστήριξη τοῦ μικροῦ νοικοκυριοῦ στίς συνθήκες τοῦ καπιταλισμοῦ; Δέν εἶναι κούφιο ὄνειρο αὐτή ἢ ἀνακαίνιση, τῆς μικροκαλλιέργειας; Δέν εἶναι δημαγωγία αὐτό τό «ψάρεμα ἀγροτῶν», Bauernfang; Ἐτσι, ἀναμφισβήτητα ἔτσι, σκέπτονταν πολλοί σύντροφοι. Ἐκαναν ὅμως λάθος. Ἡ ἀνακαίνιση τοῦ μικρονοικοκυριοῦ μπορεῖ να γίνει και στίς συνθήκες τοῦ καπιταλισμοῦ, ἂν τό ἱστορικό καθῆκον συνίσταται στόν ἀγώνα ἐνάντια στό προκαπιταλιστικό καθεστώς. Ἐτσι ἀνακαίνισε τό μικρό νοικοκυριό ἡ Ἀμερική, πού τσάκισε ἐπαναστατικά τά δουλοκτητικά λατιφούντια και δημιούργησε τούς ὅρους μιᾶς πιό γρήγορης και πιό ἐλεύθερης ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ. Στή ρωσική ἐπανάσταση ὁ ἀγώνας γιά τή γῆ δέν εἶναι παρά ἀγώνας γιά τόν ἀνακαινισμένο δρόμο τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης. Τό συνεπές σύνθημα γιά μιᾶ τέτοια ἀνακαίνιση εἶναι ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς. Εἶναι οἰκονομικά ἀντιδραστικό να ἐξαιρέσουμε ἀπ' αὐτή τήν ἐθνικοποίηση τήν κληρουχική γῆ (θά μιλήσουμε ἰδιαίτερα γιά τήν πολιτική ἀντιδραστικότητα μιᾶς τέτοιας ἐξαίρεσης). «Οἱ ὀπαδοί τῆς διανομῆς» ὅμως ὑπερπηδοῦν τό ἱστορικό καθῆκον τῆς δοσμένης ἐπανάστασης, ὑποθέτουν πώς ἔχει κιόλας λυθεῖ ἐκεῖνο, πού γι' αὐτό μόλις τώρα ἄρχισε να γίνεται μαζικός ἀγώνας τῆς ἀγροτιᾶς. Ἀντί να σπρώχνουν πρὸς τά μπρὸς τό προτσές τῆς ἀνακαίνισης, ἀντί να ἐξηγοῦν στήν ἀγροτιά τούς ὅρους γιά μιᾶ συνεπή ἀνακαίνιση, κόβουν κιόλας τή ρόμπα γιά τόν ἱκανοποιημένο ἀνακαινισθέντα φάρμερ*.

«Κάθε πράγμα στόν καιρό του». Ἡ σοσιαλδημοκρατία

* Οἱ ὀπαδοί τῆς διανομῆς ἀναφέρουν συχνά τά λόγια τοῦ Μάρξ: «Ἡ ἐλεύθερη ἰδιοκτησία τοῦ ἀγρότη, πού καλλιεργεῖ ὁ ἴδιος τή γῆ, ἀποτελεῖ ὀλοφάνερα τήν πιό κανονική μορφή τῆς ἰδιοκτησίας στή γῆ γιά τή μικρή παραγωγή . . . Ἡ ἰδιοκτησία στή γῆ εἶναι τόσο ἀπαραίτητη γιά τήν πλήρη ἀνάπτυξη αὐτοῦ τοῦ τρόπου παραγωγῆς, ὅσο και ἡ ἰδιοκτησία στό ἐργαλεῖο γιά τήν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῆς χειροτεχνικῆς παραγωγῆς», («Das Kapital», III, 2, 341)¹⁰⁵. Ἀπ' αὐτά βγαίνει ὅτι μονάχα ὁ πλήρης θρίαμβος τοῦ ἐλεύθερου νοικοκυριοῦ τοῦ ἀγρότη μπορεῖ ν' ἀπαιτήσῃ τήν ἀτομική ἰδιοκτησία. Τό

δέν μπορεί νά υποσχεθεῖ πώς στό ἐξῆς δέν θά υποστηρίξει τή διανομή. Σέ ἄλλη ἱστορική στιγμή, σέ ἄλλη βαθμίδα τῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης, ἡ διανομή μπορεί νά ἀποδειχτεῖ ἀναπόφευκτη. Ἡ διανομή ὅμως δέν ἐκφράζει καθόλου σωστά τά καθήκοντα τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία τοῦ 1907.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Μιά μεγάλη ἀδυναμία ὅλου σχεδόν τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ τύπου στό ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος γενικά καί εἰδικά ἡ ἀδυναμία τῶν συζητήσεων στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης εἶναι ὅτι οἱ πρακτικοί συλλογισμοί ἐπικρατοῦν ἀπέναντι στούς θεωρητικούς καί οἱ πολιτικοί ἀπέναντι στούς οἰκονομικούς*. Οἱ περισσότεροι ἀπό μᾶς δικαιολογοῦνται

σημερινό ὅμως μικρονοικοκυριό δέν εἶναι ἐλεύθερο. Ἡ γῆ, πού εἶναι κτῆμα τοῦ δημοσίου, εἶναι «ὄργανο στά χέρια μᾶλλον τοῦ τσιφλικᾶ παρά τοῦ ἀγρότη, εἶναι ὄργανο ἐκμετάλλευσης τοῦ ἀγρότη μέ τήν ξεπληρωμή μέ δουλιά παρά ὄργανο ἐλεύθερης δουλιᾶς γιά τόν ἀγρότη». Γιά νά δημιουργηθεῖ ἐλεύθερη μικροκαλλιέργεια, πρέπει ἀπαραίτητα νά τσακιστοῦν ὅλες οἱ μορφές τῆς φεουδαρχικῆς γαιοκτησίας καί νά ἐπιτραπεῖ ἐλεύθερα ἡ ἐγκατάσταση τοῦ πληθυσμοῦ.

* Στήν προσούρα μου «Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος» πού ὑπεράσπισα στή Στοκχόλμη, ὑπάρχουν ἀπόλυτα συγκεκριμένες ὑποδείξεις (μόνο πού εἶναι σύντομες, ὅπως σύντομη εἶναι καί ὅλη ἡ προσούρα) γιά τίς θεωρητικές προϋποθέσεις ἑνός μαρξιστικοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος. Τόνιζα ἐκεῖ ὅτι μιά «ξεκάθαρη ἄρνηση τῆς ἐθνικοποίησης» θ' ἀποτελοῦσε «θεωρητική διαστρέβλωση τοῦ μαρξισμού» (σελ. 16 τῆς παλιᾶς ἐκδοσης, σελ. 41 τῆς σημερινῆς). Σύγκρινε ἐπίσης τήν «Εἰσήγησή» μου στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης, σελ. 27 - 28 τῆς παλιᾶς ἐκδοσης, (σελ. 63 τῆς σημερινῆς). «Καί ἀπό τήν αὐστηρή ἐπιστημονική ἄποψη, ἀπό τήν ἄποψη τῶν ὄρων τῆς ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ γενικά, πρέπει ἀναμφισβήτητα νά ποῦμε, ἂν δέν θέλουμε νά διαφωνήσουμε μέ τόν 3ο τόμο τοῦ "Κεφαλαίου", ὅτι ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς εἶναι δυνατό νά γίνει καί στήν ἀστική κοινωνία, ὅτι συντελεῖ στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, διευκολύνει τό συναγωνισμό καί τήν εἰσροή τοῦ κεφαλαίου στή γεωργία, κατεβάζει τήν τιμή τοῦ σταριοῦ κτλ.». Ἀκόμη στήν ἴδια εἰσήγηση, σελ. 59: «Αὐτή (ἡ δεξιὰ πτέρυγα τῆς σοσιαλδημοκρατίας), παρά τήν ὑπόσχεσή της, δέν φέρνει ὡς τή "λογική" ἀκριβῶς ὀλοκλήρωση τήν ἀστικοδημοκρατική ἀνατροπή στή γεωργία, ἐπειδή μιά τέτοια "λογική" (καί οἰκονομική) ὀλοκλήρωση στίς συνθήκες τοῦ καπιταλισμοῦ εἶναι μόνο ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, σάν ἐξάλειψη τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου». (Βλ. Ἄπαντα, 5η, ἐκδ., τόμ. 12ος, σελ. 253· τόμ. 13ος, σελ. 29, 63. Ἡ Σύντ.).

βέβαια μέ τό γεγονός ὅτι συζήτησαν τό ἀγροτικό ζήτημα μέσα σέ συνθήκες ἐντατικῆς κομματικῆς δουλιᾶς στό διάστημα τῆς ἐπανάστασης: στήν ἀρχή ὕστερα ἀπό τίς 9 τοῦ Γενάρη τοῦ 1905, λίγους μήνες πρίν ἀπό τό ξέσπασμα τῆς ἐπανάστασης («III συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ» τῶν μπολσεβίκων τήν ἀνοιξη τοῦ 1905 στό Λονδίνο καί ταυτόχρονη συνδιάσκεψη τῆς μειοψηφίας στή Γενεύη), ἔπειτα τήν ἐπόμενη τῆς ἐξέγερσης τοῦ Δεκέμβρη¹⁰⁶ καί στίς παραμονές τῆς πρώτης Δούμας στή Στοκχόλμη. Ἀλλά ἡ ἀδυναμία αὐτή πρέπει πάντως νά διορθωθεῖ τώρα καί χρειάζεται ιδιαίτερα νά ἐξεταστεῖ ἡ θεωρητική πλευρά τοῦ ζητήματος τῆς ἐθνικοποίησης καί τῆς δημοτικοποίησης.

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΗΣ;

Πιό πάνω ἀναφέραμε τή συνηθισμένη διατύπωση τῆς θέσης πού εἶναι σήμερα γενικά παραδεκτή, ὅτι «ὅλες οἱ ναροντικιστικές ὁμάδες τάσσονται ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς». Στήν πραγματικότητα ὅμως αὐτή ἡ συνηθισμένη διατύπωση εἶναι πολύ ἀνακριβής καί, ἂν πάρουμε ὑπόψη μας μιᾶ πραγματική ταυτότητα ἀντίληψης γι' αὐτήν τήν ἐθνικοποίηση πού ὑπάρχει στούς ἐκπροσώπους τῶν διαφόρων πολιτικῶν κατευθύνσεων, τότε πολύ λίγα πράγματα εἶναι σ' αὐτήν «παραδεκτά ἀπό ὅλους». Ἡ μάζα τῶν ἀγροτῶν ζητᾶ τή γῆ αὐθόρμητα, ἐπειδή καταπιέζεται ἀπό τά δουλοπαροικιακά λατιφούντια καί χωρίς νά συνδέει τό πέρασμα τῆς γῆς στό λαό μέ κανένος εἶδους κάπως ξεκαθαρισμένες οἰκονομικές ἀντιλήψεις. Ὁ ἀγρότης ἔχει μόνο τήν ἀπαίτηση νά ἀνακαινίσει, νά στερεώσει, νά σταθεροποιήσει, νά εὐρύνει καί νά κάνει κυρίαρχο τό μικρό ἀγροτικό νοικοκυριό καί τίποτε παραπάνω, καί ἡ ἀπαίτησή του αὐτή ὠρίμασε πέρα γιά πέρα, ἀνθεξε, μπορούμε νά ποῦμε, σέ πολλά βάσανα καί ἀτσαλώθηκε ἀπό τή μακρόχρονη καταπίεση. Ὁ ἀγρότης φαντάζεται μονάχα τό πέρασμα τῶν τσιφλικάδικων λατιφούντιων στά χέρια του. Ὁ ἀγρότης ἐκφράζει τή θολή ἰδέα γιά τήν ἐνότητα σ' αὐτό τόν ἀγῶνα ὅλων τῶν ἀγροτῶν, σάν μάζας, μέ λόγια γιά τήν ἰδιοκτησία τοῦ λαοῦ στή γῆ. Τόν ἀγρότη τόν καθοδηγεῖ τό ἐνστικτο τοῦ νοικοκύρη πού τόν ἐμποδίζει τό ἀτέλειωτο κομμάτιασμα τῶν σημερινῶν μορφῶν τῆς μεσαιωνικῆς γαιοκτησίας καί τό γεγονός ὅτι, ἂν διατηρηθεῖ ὅλη αὐτή ἡ μεσαιωνική πολυχρωμία τῆς γαιοκτησίας, εἶναι ἀδύνατο νά ὀργανωθεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς

γῆς ἔτσι, πού ν' ἀνταποκρίνεται πέρα γιά πέρα στίς ἀπαιτήσεις τοῦ «νοικοκύρη». Ἡ οἰκονομική ἀνάγκη νά ἐκμηδενιστεῖ ἢ τσιφλικάδικη γαιοκτησία, νά ἐκμηδενιστοῦν ἐπίσης καί τὰ «δεσμὰ» τῆς κληρουχικῆς γαιοκτησίας, νά ποιῆς ἀρνητικές ιδέες ἐξαντλοῦν τήν ἀντίληψη τοῦ ἀγρότη γιά τήν ἐθνικοποίηση. Ποιῆς μορφές γαιοκτησίας θ' ἀποδειχτοῦν σέ συνέχεια ἀπαραίτητες γιά νά ἀνακαινιστεῖ τό μικρό νοικοκυριό, ὅταν αὐτό θά ἔχει χωνέψει, μπορεῖ νά πεῖ κανείς, τὰ τσιφλικάδικα λατιφούντια, τέτοιο πράγμα δέν τό σκέπτεται ὁ ἀγρότης.

Καί στή ναροντικιστική ιδεολογία, πού ἐκφράζει τίς διεκδικήσεις καί τίς ἐλπίδες τῆς ἀγροτιᾶς, ἐπικρατοῦν ἀναμφισβήτητα οἱ ἀρνητικές πλευρές στήν ἔννοια (ἢ στή θολή ιδέα) τῆς ἐθνικοποίησης. Νά παραμεριστοῦν τὰ παλιά ἐμπόδια, νά πεταχτεῖ ἔξω ὁ τσιφλικάς, «νά ξεφραχτεῖ» ἡ γῆ, νά σπάσουν τὰ δεσμὰ τῆς κληρουχικῆς γαιοκτησίας, νά δυναμώσει τό μικρό νοικοκυριό, ν' ἀντικατασταθεῖ ἡ «ἀνισότητα» (τὰ τσιφλικάδικα λατιφούντια) μέ τήν «ἰσότητα, τήν ἀδελφότητα καί τήν ἐλευθερία», νά σέ τί ἐξαντλεῖται κατά τὰ ἐννιά δέκατα ἡ ναροντικιστική ιδεολογία. Τό ἴσο δικαίωμα στή γῆ, ἡ ἰσοπεδωτική γαιοχρησία, ἡ κοινωνικοποίηση, ὅλα αὐτά εἶναι μόνο διάφορες μορφές ἔκφρασης τῶν ἴδιων ἀκριβῶς ιδεῶν καί ὅλα αὐτά εἶναι κυρίως ἀρνητικές ἔννοιες, γιατί ὁ ναρόντικος δέν φαντάζεται τήν καινούργια τάξη πραγμάτων σάν ἓνα ὀρισμένο σύστημα κοινωνικοοικονομικῶν σχέσεων. Γιά τό ναρόντικο ἢ ἀγροτική ἀνατροπή πού ζοῦμε εἶναι πέρασμα ἀπό τή δουλοπαροικία, ἀπό τήν ἀνισότητα, ἀπό τήν καταπίεση γενικά στήν ἰσότητα καί στήν ἐλευθερία, αὐτό καί μόνο αὐτό. Εἶναι ἡ χαρακτηριστική στενότητα τοῦ ἀστοῦ ἐπαναστάτη πού δέν βλέπει τίς καπιταλιστικές ιδιότητες τῆς νέας κοινωνίας πού τή δημιουργεῖ ὁ ἴδιος.

Ἐν ὅσον ὁ μαρξισμός, ἀντίθετα ἀπό τήν ἀπλοϊκή ναροντικιστική ἀποψη, ἐρευνᾷ τό νέο καθεστῶς πού διαμορφώνεται. Ἀκόμη καί ὅταν ἐπικρατεῖ ἡ πιό πλήρης ἐλευθερία γιά τό ἀγροτικό νοικοκυριό, ἡ πιό πλήρης ἰσότητα γιά τούς μικρονοικοκυρέους τούς ἐγκαταστημένους πάνω στή γῆ πού ἀνήκει εἴτε σ' ὅλο τό λαό εἴτε σέ κανένα εἴτε στό «Θεό», ἔχουμε νά κάνουμε μέ τό καθεστῶς τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς. Τούς μικρούς παραγωγούς τούς συνδέει καί τούς ὑποτάσσει ἡ ἀγορά. Ἀπό τήν ἀνταλλαγή τῶν προϊόντων διαμορφώνεται ἡ ἐξουσία τοῦ χρήματος καί τή μετατροπή τοῦ γεωργικοῦ προϊόντος σέ

χρήμα τήν ἀκολουθεῖ ἢ μετατροπή τῆς ἐργατικῆς δύναμης σέ χρήμα. Ἡ ἐμπορευματική παραγωγή γίνεται καπιταλιστική παραγωγή. Καί ἡ θεωρία αὐτή δέν εἶναι δόγμα, μά ἀπλή περιγραφή, γενίκευση ἐκείνου πού διαδραματίζεται καί στό ρωσικό ἀγροτικό νοικοκυριό. Ὅσο πιο ἀπαλλαγμένο εἶναι τό νοικοκυριό αὐτό ἀπό τή στενότητα γῆς, ἀπό τό ζυγό τοῦ τσιφλικᾶ, ἀπό τήν πίεση τῶν μεσαιωνικῶν σχέσεων καί τῶν μεσαιωνικῶν θεσμῶν γαιοκτησίας, ἀπό τήν ὑποδούλωση καί τήν αὐθαιρεσία, τόσο πιο ρωμαλέα ἀναπτύσσονται οἱ καπιταλιστικές σχέσεις μέσα στό ἴδιο τό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη. Αὐτό εἶναι ἓνα γεγονός πού τό πιστοποιεῖ μέ ἀπόλυτα ἀναμφισβήτητο τρόπο ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Ρωσίας ὕστερα ἀπό τή μεταρύθμιση.

Συνεπῶς, ἡ ἔννοια τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς, ὅταν τοποθετηθεῖ πάνω στό ἔδαφος τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητας ἀποτελεῖ μιά κατηγορία τῆς ἐμπορευματικῆς καί καπιταλιστικῆς κοινωνίας. Πραγματικό σ' αὐτή τήν ἔννοια δέν εἶναι ἐκεῖνο πού σκέπτονται οἱ ἀγρότες ἢ ἐκεῖνο πού λένε οἱ ναρόντικοι, ἀλλά ἐκεῖνο πού ἀπορέει ἀπό τίς οἰκονομικές σχέσεις τῆς δοσμένης κοινωνίας. Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς μέσα στίς συνθήκες τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων σημαίνει τή μεταβίβαση τῆς γαιοπροσόδου στό κράτος, τίποτε περισσότερο, τίποτε λιγότερο. Καί τί εἶναι ἡ γαιοπρόσοδος στήν καπιταλιστική κοινωνία; Δέν εἶναι καθόλου τό εἰσόδημα πού βγαίνει ἀπό τή γῆ γενικά. Εἶναι τό μέρος ἐκεῖνο τῆς ὑπεραξίας πού μένει, ὅταν ἀφαιρεθεῖ τό μέσο κέρδος γιά τό κεφάλαιο. Δηλαδή ἡ γαιοπρόσοδος προϋποθέτει τή μισθωτή ἐργασία στή γεωργία, τή μετατροπή τοῦ γεωργοῦ σέ φάρμερ, σέ ἐπιχειρηματία. Ἡ ἐθνικοποίηση (στήν καθαρή της μορφή) προϋποθέτει ὅτι τό κράτος παίρνει τή γαιοπρόσοδο ἀπό τούς ἐπιχειρηματίες τῆς γεωργίας, πού πληρώνουν μεροκάματο στούς μισθωτούς ἐργάτες καί εἰσπράττουν τό μέσο κέρδος γιά τό κεφάλαιό τους, τό μέσο κέρδος σέ σχέση μέ ὅλες, καί τίς γεωργικές καί τίς μή γεωργικές ἐπιχειρήσεις μιᾶς δοσμένης χώρας ἢ ἐνός συμπλέγματος χωρῶν.

Ἔτσι ἡ θεωρητική ἔννοια τῆς ἐθνικοποίησης συνδέεται ἀδιάρηκτα μέ τή θεωρία τῆς γαιοπροσόδου, δηλαδή ἀκριβῶς μέ τήν καπιταλιστική γαιοπρόσοδο σάν ἰδιαίτερη μορφή εἰσοδήματος μιᾶς εἰδικῆς τάξης (τῆς τάξης τῶν γαιοκτημόνων) μέσα στήν καπιταλιστική κοινωνία.

Ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ ξεχωρίζει δύο εἰδῶν γαιοπρόσοδο:

τή διαφορική καί τήν ἀπόλυτη. Ἡ πρώτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς στενότητας τῆς γῆς, τῆς χρησιμοποίησής της ἀπό τά καπιταλιστικά νοικοκυριά ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἄν ὑπάρχει ἰδιοκτησία γῆς καί ποιά μορφή ἔχει ἡ ἰδιοκτησία αὐτή. Εἶναι ἀναπόφευκτο νά ὑπάρχουν διαφορές ἀνάμεσα στά χωριστά νοικοκυριά πάνω στή γῆ, διαφορές πού ἀπορέουν ἀπό τίς διαφορές στή γονιμότητα τῆς γῆς, ἀπό τή θέση τῶν κτημάτων σέ σχέση μέ τήν ἀγορά, ἀπό τήν παραγωγικότητα τοῦ πρόσθετου κεφαλαίου πού τοποθετήθηκε στή γῆ. Γιά συντομία μποροῦμε νά συνοψίσουμε αὐτές τίς διαφορές (χωρίς, ὡστόσο, νά ξεχνᾶμε τήν ἀνομοιότητα τῶν πηγῶν ἀπό τίς ὁποῖες ἀπορέουν αὐτές ἡ ἐκεῖνες οἱ διαφορές), σάν διαφορές ἀνάμεσα στήν καλύτερη καί στή χειρότερη γῆ. Παρακάτω. Τήν τιμή τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀγροτικοῦ προϊόντος τήν καθορίζουν οἱ ὅροι τῆς παραγωγῆς ὄχι στά μεσαῖα, μά στά χειρότερα κομμάτια γῆς, μιά καί τό προϊόν μόνο τῆς καλύτερης γῆς δέν φτάνει γιά νά καλύψει τή ζήτηση. Ἡ διαφορά ἀνάμεσα στήν ἀτομική τιμή τῆς παραγωγῆς καί στήν ἀνώτατη τιμή τῆς παραγωγῆς ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τή διαφορική γαιοπρόσοδο. (Θυμίζουμε ὅτι ὁ Μάρξ ὀνομάζει τιμή τῆς παραγωγῆς τό κεφάλαιο πού ξοδεύτηκε γιά τήν παραγωγή τοῦ προϊόντος σὺν τό μέσο κέρδος γιά τό κεφάλαιο αὐτό).

Ἡ διαφορική γαιοπρόσοδος σχηματίζεται ἀναπόφευκτα στήν καπιταλιστική γεωργία, ἀκόμη κι' ἄν καταργηθεῖ πέρα γιά πέρα ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς. Ὄταν ὑπάρχει ἰδιοκτησία γῆς, τή γαιοπρόσοδο αὐτή τήν παίρνει ὁ κάτοχος τῆς γῆς, γιατί ὁ συναγωνισμός τῶν κεφαλαίων θ' ἀναγκάσει τόν φάρμερ (πακτωτή) νά ἱκανοποιηθεῖ μέ τό μέσο κέρδος τοῦ κεφαλαίου. Μέ τήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, τή γαιοπρόσοδο αὐτή τήν παίρνει τό κράτος. Δέν εἶναι δυνατό νά ἐκμηδενιστεῖ αὐτή ἡ γαιοπρόσοδος, ὅσο ὑπάρχει ὁ καπιταλιστικός τρόπος παραγωγῆς.

Ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος προέρχεται ἀπό τήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς. Στή γαιοπρόσοδο αὐτή ὑπάρχει τό στοιχεῖο τοῦ μονοπώλιου, τό στοιχεῖο τῆς μονοπωλιακῆς τιμῆς*. Ἡ

* Στό δεύτερο μέρος τοῦ δεύτερου τόμου τοῦ ἔργου του «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας» ὁ Μάρξ ἀποκαλύπτει «τήν οὐσία τῶν διαφόρων θεωριῶν γιά τή γαιοπρόσοδο»: τή θεωρία τῆς μονοπωλιακῆς τιμῆς τοῦ γεωργικοῦ προϊόντος καί τή θεωρία τῆς διαφορικῆς προσόδου. Δείχνει τί εἶναι σωστό στή μιά καί στήν ἄλλη θεωρία, κατά πόσο ἡ ἀπόλυτη πρόσοδος περιέχει τό στοιχεῖο τοῦ μονοπώλιου. Βλ. στή σελ. 125 σχετικά μέ τή θεωρία τοῦ Ἄνταμ Σμίθ:

ἀτομική ιδιοκτησία γῆς ἐμποδίζει τὸν ἐλεύθερο συναγωνισμό, ἐμποδίζει τὴν ἐξίσωση τοῦ κέρδους, τὸ σχηματισμὸ μέσου κέρδους στὶς γεωργικὲς καὶ μὴ γεωργικὲς ἐπιχειρήσεις. Καὶ ἐπειδὴ στή γεωργία ἢ τεχνική βρίσκεται πιο χαμηλά καὶ ἢ σύνθεση τοῦ κεφαλαίου χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἓνα μεγαλύτερο ποσοστὸ μεταβλητοῦ κεφαλαίου σὲ σύγκριση μὲ τὸ σταθερό, παρά στή βιομηχανία, ἢ ἀτομικὴ ἀξία τοῦ γεωργικοῦ προϊόντος βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴ μέση ἀξία. Γιαυτὸ ἢ ἀτομικὴ ιδιοκτησία γῆς, συγκρατώντας τὴν ἐλεύθερη ἐξίσωση τοῦ κέρδους τῶν γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων μὲ τὸ κέρδος στὶς μὴ γεωργικὲς ἐπιχειρήσεις, δίνει τὴ δυνατότητα νὰ πουλιέται τὸ γεωργικό προϊόν ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν ἀνώτερη τιμὴ τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀκόμη μεγαλύτερη ἀτομικὴ ἀξία τοῦ προϊόντος (γιατί ἢ τιμὴ τῆς παραγωγῆς καθορίζεται ἀπὸ τὸ μέσο κέρδος τοῦ κεφαλαίου, ἐνῶ ἢ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος δὲν ἐπιτρέπει νὰ σχηματιστεῖ αὐτὸ τὸ «μέσο» κέρδος, κατοχυρώνοντας μονοπωλιακὰ μιά ἀτομικὴ ἀξία πού εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ μέση).

Ἔτσι ἢ διαφορικὴ πρόσοδος ὑπάρχει ἀναπόφευκτα σὲ κάθε καπιταλιστικὴ γεωργία. Ἡ ἀπόλυτη δὲν ὑπάρχει σὲ κάθε καπιταλιστικὴ γεωργία, ἀλλὰ μόνο ἐφόσον ὑπάρχει ἢ ἀτομικὴ ιδιοκτησία γῆς, μόνο ἐφόσον ὑπάρχει ἢ ἱστορικὰ* δημιουργημένη καθυστέρηση τῆς γεωργίας, καθυστέρηση πού τὴν κατοχυρώνει τὸ μονοπώλιο.

Ὁ Κάουτσκι στὶς παρακάτω θέσεις ἀντιπαραθέτει τὰ δύο εἶδη γαιοπρόσοδος, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ἰδιαίτερα στή σχέση τους μὲ τὴν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς:

«Ἐφόσον ἢ γαιοπρόσοδος εἶναι διαφορικὴ πρόσοδος, προέρχεται ἀπὸ τὸ συναγωνισμό. Ἐφόσον εἶναι ἀπόλυτη, προέρχεται ἀπὸ τὸ μονοπώλιο... Στὴν πράξη ἢ γαιοπρόσοδος δὲν παρουσιάζεται χωρισμένη σὲ κομμάτια. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσει ποιο κομμάτι τῆς εἶναι διαφορικὴ πρόσοδος καὶ ποιο ἀπόλυτη. Ἐκτός ἀπ' αὐτό, συνήθως ἀνακατεύεται μαζί τῆς ὁ τόκος

εἶναι «ἀπόλυτα σωστό» ὅτι ἢ γαιοπρόσοδος εἶναι μονοπωλιακὴ τιμὴ, στό μέτρο πού ἢ ἀτομικὴ ιδιοκτησία γῆς ἐμποδίζει τὴν ἐξίσωση τοῦ κέρδους, κατοχυρώνοντας ἓνα κέρδος πού εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ μέσο¹⁰⁷.

* Σύγκρινε τίς «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας», τόμος II, μέρος 1 (γερμανικό πρωτότυπο), σελ. 259, ὅπου λέει: «Στή γεωργία ἐπικρατεῖ ἀκόμη ἢ χειρωνακτικὴ ἐργασία, ἐνῶ ὁ ἀστικός τρόπος παραγωγῆς ἔχει τὴν ιδιότητα ν' ἀναπτύσσει πιο γρήγορα τὴ βιομηχανία, παρά τὴ γεωργία. Πρόκειται ἐξάλλου γιὰ μιά ἱστορικὴ διαφορὰ πού μπορεῖ νὰ ἐξαφανιστεῖ». (Βλ. ἐπίσης στό ἴδιο, σελ. 275 καὶ στό II τόμο, μέρος 2, σελ. 15)¹⁰⁸.

γιά τό κεφάλαιο πού ξόδεψε ό ιδιοκτήτης τῆς γῆς. Ἐκεῖ ὅπου ό ιδιοκτήτης τῆς γῆς εἶναι ταυτόχρονα καί ἀγρότης νοικοκύρης, ἡ γαιοπρόσοδος παρουσιάζεται ἐνωμένη μέ τό κέρδος τῆς ἀγροτικῆς ἐπιχείρησης.

Ὡστόσο ἡ διάκριση ἀνάμεσα στά δύο εἶδη τῆς γαιοπροσόδου ἔχει πολύ σπουδαία σημασία.

Ἡ διαφορική πρόσοδος βγαίνει ἀπό τόν καπιταλιστικό χαρακτήρα τῆς παραγωγῆς καί ὄχι ἀπό τήν ἀτομική ιδιοκτησία γῆς.

Ἡ γαιοπρόσοδος αὐτή θά διατηροῦνταν ἀκόμη καί ἂν ἐθνικοποιοῦνταν ἡ γῆ, πράγμα πού τό ζητοῦν (στή Γερμανία) οἱ ὀπαδοί τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης, οἱ ὅποιοι διατηροῦν τήν καπιταλιστική μορφή τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Μόνο πού ἡ γαιοπρόσοδος δέν θά πῆγαινε τότε στίς τσέπες τῶν ἀτόμων, ἀλλά στό κράτος.

Ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος προέρχεται ἀπό τήν ἀτομική ιδιοκτησία γῆς καί ἀπό τήν ἀντίθεση ἀνάμεσα στά συμφέροντα τοῦ ιδιοκτήτη τῆς γῆς καί στά συμφέροντα τῆς ὑπόλοιπης κοινωνίας. *Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς θά ἔδινε τή δυνατότητα νά ἐκμηδενιστεῖ αὐτή ἡ γαιοπρόσοδος καί νά κατέβουν οἱ τιμές τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων τόσο, ὅσο εἶναι τό ποσό αὐτῆς τῆς γαιοπροσόδου.* (Ἡ ὑπογράμμιση δική μου).

Παρακάτω, δεύτερη διαφορά ἀνάμεσα στή διαφορική καί στήν ἀπόλυτη γαιοπρόσοδο συνίσταται στό ὅτι ἡ πρώτη δέν ἐπηρεάζει τήν τιμή τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων σάν συστατικό τους μέρος, ἐνῶ ἡ δεύτερη τήν ἐπηρεάζει. Ἡ πρώτη προέρχεται ἀπό τήν τιμή παραγωγῆς, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἀπό τό γεγονός ὅτι οἱ τιμές ἀγορᾶς ὑπερβαίνουν τίς τιμές παραγωγῆς. Ἡ πρώτη δημιουργεῖται ἀπό τό πλεόνασμα, ἀπό τό ὑπερκέρδος, πού πετυχαίνεται μέ τήν πιό παραγωγική δουλιὰ πάνω σέ καλύτερη γῆ ἢ σέ γῆ πού βρίσκεται σέ καλύτερη τοποθεσία. Ἡ δεύτερη, ἀντίθετα, δέν δημιουργεῖται ἀπό τήν πρόσθετη ἀπόδοση ὀρισμένων κατηγοριῶν τῆς ἀγροτικῆς δουλιᾶς. Αὐτή μπορεῖ νά βγεῖ μόνο σάν ἀφαίρεση ἀπό τήν ὑπάρχουσα ποσότητα ἀξιῶν πρὸς ὄφελος τοῦ ιδιοκτήτη τῆς γῆς, σάν ἀφαίρεση ἀπό τή συνολική μάζα τῆς ὑπεραξίας, ἐπομένως εἴτε μέ ἐλάττωση τοῦ κέρδους εἴτε μέ ἀφαίρεση ἀπό τό μισθό ἐργασίας. Ἄν ἀνεβαίνουν οἱ τιμές τῶν σιτηρῶν καί ἀνεβαίνουν μαζί καί οἱ μισθοί ἐργασίας, τότε ἐλαττώνεται τό κέρδος τοῦ κεφαλαίου. Ἄν ἀνεβαίνουν οἱ τιμές τῶν σιτηρῶν, χωρίς ν' ἀνέβει ὁ μισθός ἐργασίας, τότε τή ζημιὰ τήν παθαίνουν οἱ ἐργάτες. Τέλος, μπορεῖ τά πράγματα νά γίνουν ἔτσι, καί αὐτό γίνεται κατά κανόνα, ὥστε τή ζημιὰ πού προκαλεῖ ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος νά τή μοιράζονται μεταξύ τους καί οἱ ἐργάτες καί οἱ κεφαλαιοῦχοι»*.

Κι' ἔτσι τό ζήτημα τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς στήν καπιταλιστική κοινωνία διαιρεῖται σέ δύο μέρη πού διαφέρουν οὐσιαστικά μεταξύ τους: στό ζήτημα τῆς διαφορικῆς καί τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου. Ἡ ἐθνικοποίηση ἀλλάζει τόν κάτοχο τῆς πρώτης καί ὑποσκάπτει τήν ἴδια τήν ὑπαρξη τῆς δεύτερης. Συνεπῶς, ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι ἀπό τό ἕνα μέρος μερική μεταρύθμιση μέσα στά πλαίσια τοῦ καπιταλισμοῦ (ἀλλαγὴ τοῦ κατόχου ἑνός μέρους τῆς ὑπεραξίας), καί ἀπό τό ἄλλο μέ-

* «Τό ἀγροτικό ζήτημα», Seiten 79-80 τοῦ γερμανικοῦ πρωτότυπου.

ρος κατάργηση του μονοπωλίου που περιορίζει όλη την ανάπτυξη του καπιταλισμού γενικά.

Ἐάν δέν ξεχωρίσουμε αὐτές τὶς δύο πλευρές, δηλαδή τὴν ἐθνικοποίηση τῆς διαφορικῆς καὶ τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου, δέν μπορούμε νά καταλάβουμε ὅλη τὴν οἰκονομικὴ σημασία τῆς ἐθνικοποίησης στή Ρωσία. Ἐδῶ ὅμως συναντᾶμε τὴν ἄρνηση τῆς θεωρίας τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου ἀπὸ τὸν Π. Μάσλοφ.

2. Ο ΠΙΟΤΡ ΜΑΣΛΟΦ ΔΙΟΡΘΩΝΕΙ ΤΑ ΠΡΟΧΕΙΡΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ¹⁰⁹

Τὸ 1901, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ Μάσλοφ στὸ περιοδικό «Ζίζν», μοῦ δόθηκε ἤδη ἡ εὐκαιρία νά τονίσω στὸ περιοδικό «Ζαριά» τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅτι ὁ Μάσλοφ δέν καταλαβαίνει σωστὰ τὴ θεωρία τῆς γαιοπροσόδου*.

Οἱ συζητήσεις πρὶν ἀπ' τὴ Στοκχόλμη καὶ στή Στοκχόλμη συγκεντρώθηκαν, ὅπως τὸ τόνισα κιόλας, σὲ ἐξαιρετικὰ ὑπερβολικό βαθμὸ γύρω ἀπὸ τὴν πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὴ Στοκχόλμη ὁ Μ. Ὀλένοφ στὸ ἄρθρο του «Γιὰ τὶς θεωρητικὲς βάσεις τῆς δημοτικοποίησης τῆς γῆς» («Ὀμπραζοβάνιγε», 1907, τεῦχος 1) ἀνάλυσε τὸ βιβλίο τοῦ Μάσλοφ γιὰ τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα στή Ρωσία καὶ τόνισε ἰδιαίτερα ὅτι δέν εἶναι σωστὴ ἡ οἰκονομικὴ θεωρία τοῦ Μάσλοφ, ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται γενικά τὴν ἀπόλυτη γαιοπρόσοδο.

Ὁ Μάσλοφ ἀπάντησε στὸν Ὀλένοφ μ' ἓνα ἄρθρο στὰ τεύχη 2 καὶ 3 τοῦ «Ὀμπραζοβάνιγε». Κατηγόρησε τὸν ἀντίπαλό του γιὰ «θρασύτητα», γιὰ «ψευτοπαλληκαρισμό», γιὰ «ἀναίδεια» κτλ. Στὴν πραγματικότητα στὸν τομέα τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας ὁ Πιότρ Μάσλοφ ἀκριβῶς εἶναι θρασύς καὶ κουτός ψευτοπαλληκαράς, γιατί εἶναι δύσκολο νά φανταστεῖ κανεὶς πῶς ἄξεστη ἀμάθεια ἀπὸ τὴν αὐτάρεσκη κριτικὴ πού κάνει ὁ Μάσλοφ στὸν Μάρξ καὶ στὴν ὁποία ὁ Μάσλοφ ἐπιμένει στὰ παλιά του λάθη.

«Ἡ ἀντίφαση τῆς θεωρίας τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου μέ ὅλη τὴ θεωρία τῆς κατανομῆς πού ἀναλύεται στὸν III τόμο —γράφει ὁ κ. Μάσλοφ

* Βλ. «Τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα», μέρος I, Πετρούπολη, 1908, τὸ ἄρθρο «Τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα καὶ οἱ "κριτικοὶ τοῦ Μάρξ"», ὑποσημείωση στή σελίδα 178-179. (Βλ. Ἄπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 5ος, σελ. 123. Ἡ Σύντ.).

—χτυπάει τόσο έντονα στά μάτια πού μπορεί νά ἐξηγηθεῖ μόνο μέ τό ὅτι ὁ III τόμος ἐκδόθηκε μετά τό θάνατο τοῦ συγγραφέα καί μπήκαν σ' αὐτόν καί πρόχειρα σημειώματά του. («Τό ἀγροτικό ζήτημα», 3η ἔκδ. σελ. 108, ὑποσημείωση).

Ἐνα τέτοιο πράγμα μποροῦσε γενικά νά τό γράψει μόνο ἓνας ἄνθρωπος πού δέν κατάλαβε τίποτε ἀπό τή θεωρία τῆς γαιοπροσόδου τοῦ Μάρξ. Ἡ συγκαταβατική ὅμως περιφρόνηση τοῦ ὑπέροχου Πιότρ Μάσλοφ πρὸς τόν συγγραφέα τῶν πρόχειρων σημειωμάτων εἶναι πραγματικά χωρίς προηγούμενο! Ὁ «μαρξιστής» αὐτός νιώθει τόν ἑαυτό του τόσο ψηλά, πού δέν θεωρεῖ ἀπαραίτητο, γιά νά διδάξει ἄλλους ἄνθρώπους, νά γνωρίσει πρῶτα ὁ ἴδιος τόν Μάρξ, νά μελετήσῃ προσεκτικά ἔστω καί μόνο τίς «θεωρίες τῆς ὑπεραξίας» πού βγῆκαν τό 1905, ὅπου ἡ θεωρία τῆς γαιοπροσόδου δίνεται τόσο καλά μασημένη πού, μπορεῖ νά πεῖ κανεῖς, εἶναι σέ θέση νά τή χωνέψουν ἀκόμη καί ἄνθρωποι σάν τούς Μάσλοφ!

Νά τά ἐπιχειρήματα τοῦ Μάσλοφ ἐνάντια στόν Μάρξ:

«Ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος βγαίνει δῆθεν ἐξαιτίας τῆς χαμηλῆς σύνθεσης τοῦ γεωργικοῦ κεφαλαίου... Ἐπειδή ἡ σύνθεση τοῦ κεφαλαίου δέν ἐπιδρᾷ οὔτε στήν τιμή τοῦ προϊόντος, οὔτε στό ποσοστό τοῦ κέρδους καί γενικά στήν κατανομή τῆς ὑπεραξίας ἀνάμεσα σιούς ἐπιχειρηματίες, δέν μπορεῖ νά δημιουργήσῃ καμιᾶ γαιοπρόσοδο. Ἄν ἡ σύνθεση τοῦ γεωργικοῦ κεφαλαίου εἶναι πιό χαμηλή ἀπό τή σύνθεση τοῦ βιομηχανικοῦ, τότε ἡ διαφορική πρόσοδος βγαίνει ἀπό τήν ὑπεραξία πού βγαίνει ἐπίσης ἀπό τή γεωργία, αὐτό ὅμως δέν ἔχει καμιᾶ σημασία γιά τό σχηματισμό τῆς γαιοπροσόδου. Συνεπῶς, ἂν ἄλλαζε ἡ "σύνθεση" τοῦ κεφαλαίου, αὐτό δέν θά ἐπηρέαζε καθόλου τή γαιοπρόσοδο. Τό μέγεθος τῆς γαιοπροσόδου δέν καθορίζεται καθόλου ἀπό τό χαρακτήρα τῆς προέλευσῆς της, ἀλλά ἀπλῶς καί μόνο ἀπό τήν ἀναφερόμενην πιό πάνω διαφορά στήν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας μέσα στίς διαφορετικές συνθῆκες» (σελ. 108 - 109 τοῦ ἴδιου ἔργου. Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι τοῦ Μάσλοφ).

Θά ἦταν ἐνδιαφέρον νά ξέρουμε, ἔφτασαν ἄραγε καμιᾶ φορά οἱ ἄστοί «κριτικοί τοῦ Μάρξ» στό σημεῖο νά τόν ἀναιροῦν μέ τόση ἐλαφρότητα; Γιατί ὁ ὑπέροχός μας Μάσλοφ τά μπερδεύει πέρα γιά πέρα, τά μπερδεύει ἀκόμη καί ὅταν ἐρμηνεύει τόν Μάρξ (ἐξάλλου, τέτοια εἶναι ἡ συμπεριφορά καί τοῦ κ. Μπουλγκάκοφ καί ὄλων τῶν ἀστῶν ἀντιπάλων τοῦ μαρξισμοῦ, πού τούς διακρίνει μεγαλύτερη εὐσυνειδησία ἀπό τόν Μάσλοφ, γιατί δέν ὀνομάζουν τόν ἑαυτό τους μαρξιστή). Δέν εἶναι ἀλήθεια ὅτι κατά τόν Μάρξ ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος ὀφείλεται στή χαμηλή σύνθεση τοῦ κεφαλαίου στή γεωργία. Ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος βγαίνει ἐξαιτίας τῆς ἀτομικῆς ἰδιο-

κτησίας γῆς. Αὐτή ἢ ἀτομική ἰδιοκτησία δημιουργεῖ ἓνα εἰδικό μονοπώλιο. Τό μονοπώλιο αὐτό δέν ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τόν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγῆς, πού μπορεῖ νά ὑπάρχει καί ὅταν ἡ γῆ εἶναι κοινοτική καί ὅταν εἶναι ἐθνικοποιημένη*. Τό μή καπιταλιστικό μονοπώλιο τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς ἐμποδίζει τήν ἐξίσωση τοῦ κέρδους στούς κλάδους ἐκείνους τῆς παραγωγῆς πού προστατεύονται ἀπ' αὐτό τό μονοπώλιο. Γιά νά «μὴν ἐπιδρᾷ ἡ σύνθεση τοῦ κεφαλαίου στό ποσοστό τοῦ κέρδους» (πρέπει νά προσθέσουμε: ἡ σύνθεση τοῦ ἀτομικοῦ κεφαλαίου ἢ τοῦ κεφαλαίου ἑνός χωριστοῦ κλάδου τῆς βιομηχανίας. Ὁ Μάσλοφ καί δῶ τά μπερδεύει, ὅταν ἐρμηνεύει τόν Μάρξ), γιά νά σχηματιστεῖ ἓνα μέσο ποσοστό κέρδους, εἶναι ἀνάγκη νά ἐξισωθοῦν τά κέρδη ὅλων τῶν ξεχωριστῶν ἐπιχειρήσεων καί ὅλων τῶν χωριστῶν βιομηχανικῶν κλάδων. Ἡ ἐξίσωση γίνεται μέ τόν ἐλεύθερο συναγωνισμό, μέ τήν ἐλεύθερη τοποθέτηση κεφαλαίου σέ ὅλους χωρίς διάκριση τούς κλάδους τῆς παραγωγῆς. Μπορεῖ ἄραγε νά ὑπάρχει αὐτή ἡ ἐλευθερία ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἓνα μή καπιταλιστικό μονοπώλιο; Ὁχι, δέν μπορεῖ. Τό μονοπώλιο τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στή γῆ ἐμποδίζει τήν ἐλεύθερη τοποθέτηση τοῦ κεφαλαίου, ἐμποδίζει τόν ἐλεύθερο συναγωνισμό, ἐμποδίζει τήν ἐξίσωση τοῦ γεωργικοῦ κέρδους, πού εἶναι δυσανάλογα μεγάλο (ἐξαιτίας τῆς χαμηλῆς σύνθεσης τοῦ γεωργικοῦ κεφαλαίου). Ἡ ἀντίρρηση τοῦ Μάσλοφ εἶναι ὀλοκληρωμένη ἀνοησία καί ἡ ἀνοησία αὐτή παρουσιάζεται ἐξαιρετικά ἔκδηλα μπροστά μας, ὅταν ὕστερα ἀπό δύο σελίδες διαβάζουμε τήν παραπομπή... *στήν παραγωγή τούβλων* (σελ. 111), ὅπου ἡ τεχνική ἐπίσης εἶναι καθυστερημένη, ἡ ὀργανική σύνθεση τοῦ κεφαλαίου βρίσκεται ἐπίσης κάτω ἀπό τό μέσο ὄρο, ὅπως καί στή γεωργία, καί ὅπου ὡστόσο δέν ὑπάρχει γαιοπρόσοδος!

Καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει γαιοπρόσοδος στήν παραγωγή τούβλων, ἀξιότιμε «θεωρητικέ», γιατί τήν ἀπόλυτη γαιοπρόσοδο δέν τήν γεννᾷ ἡ χαμηλή σύνθεση τοῦ γεωργικοῦ κεφαλαίου, ἀλλά τό μονοπώλιο τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς πού ἐμποδίζει τό συναγωνισμό νά ἐξισώσει τό κέρδος πού βγαίνει ἀπό τό κεφάλαιο μέ «χαμηλή σύνθεση». Ὅταν ἀρνιέται κανεῖς

* Σύγκρινε τίς «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας», τόμος II, μέρος I, σελ. 208, ὅπου ὁ Μάρξ ἐξηγεῖ ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης γῆς εἶναι μιά φιγούρα ἐντελῶς περιττή γιά τήν καπιταλιστική παραγωγή, ὅτι ὁ σκοπός αὐτῆς τῆς τελευταίας «πετυχαίνει πέρα γιά πέρα», ἂν ἡ γῆ ἀνήκει στό κράτος»¹¹⁰.

τήν απόλυτη γαιοπρόσοδο, εἶναι σάν νά ἀρνιέται τήν οἰκονομική σημασία τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς.

Τό δεύτερο ἐπιχείρημα τοῦ Μάσλοφ ἐνάντια στόν Μάρξ:

«Ἡ γαιοπρόσοδος ἀπό τό “τελευταῖο” δαπανημένο κεφάλαιο, ἡ γαιοπρόσοδος τοῦ Ροντμπέρτους καί ἡ απόλυτη γαιοπρόσοδος τοῦ Μάρξ θά ἐκλείψει, γιατί ὁ ἐνοικιαστής τῆς γῆς μπορεῖ πάντα νά κάνει τό “τελευταῖο” κεφάλαιον “προτελευταῖο”, ἂν αὐτό ἀποδίδει κάτι περισσότερο ἀπό τό συνηθισμένο κέρδος» (σελ. 112).

Πάλι τά μπερδεύει, τά μπερδεύει «ἀσυγχώρητα» ὁ Πιότρ Μάσλοφ.

Πρῶτο, φανερώνει ὀλοστρόγγυλη ἀμάθεια ἡ ἀντιπαράθεση τοῦ Ροντμπέρτους καί τοῦ Μάρξ στό ζήτημα τῆς γαιοπροσόδου. Ἡ θεωρία τοῦ Ροντμπέρτους στηρίζεται στήν προϋπόθεση ὅτι ὁ λαθεμένος ὑπολογισμός τοῦ πομερανοῦ τσιφλικᾶ («νά μὴν ὑπολογίζεται» τό ἀκατέργαστο προϊόν στή γεωργία!) εἶναι ὑποχρεωτικός καί γιά τόν καπιταλιστή φάρμερ. Ἡ θεωρία τοῦ Ροντμπέρτους δέν ἔχει οὔτε κόκκο ἱστορισμοῦ, οὔτε κόκκο ἱστορικῆς πραγματικότητας, γιατί παίρνει τή γεωργία γενικά, ἔξω ἀπό χρόνο καί χῶρο, παίρνει τή γεωργία ὁποιασδήποτε χώρας καί ὁποιασδήποτε ἐποχῆς. Ὁ Μάρξ παίρνει μιά ἰδιαίτερη ἱστορική περίοδο, ὅταν ὁ καπιταλισμός ἀνάπτυξε πιά γρήγορα τήν τεχνική στή βιομηχανία παρά στή γεωργία. Ὁ Μάρξ παίρνει τήν καπιταλιστική γεωργία πού τή στενοχωρεῖ ἡ μὴ καπιταλιστική ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς.

Δεύτερο, ἡ παραπομπή στόν ἐνοικιαστή, πού «μπορεῖ πάντα» νά κάνει τό τελευταῖο κεφάλαιο προτελευταῖο, δείχνει ὅτι ὁ ὑπέροχος Πιότρ Μάσλοφ δέν κατάλαβε ὄχι μόνο τήν απόλυτη, μά καί τή διαφορική γαιοπρόσοδο τοῦ Μάρξ! Εἶναι ἀπίστευτο, μά εἶναι γεγονός. Ὁ ἐνοικιαστής σ' ὅλο τό διάστημα τῆς ἐνοικίασης τῆς γῆς «μπορεῖ πάντα» νά οἰκειοποιεῖται καί πάντα οἰκειοποιεῖται καθελογῆς γαιοπρόσοδο, ἐφόσον «κάνει τό τελευταῖο κεφάλαιο προτελευταῖο», ἐφόσον, — γιά νά μιλήσουμε πιά ἀπλά καί σωστά (θά τό δοῦμε αὐτό ἀμέσως) — τοποθετεῖ κι' ἄλλα κεφάλαια στή γῆ. Ὅσο ἰσχύει τό ἐνοικιαστήριο συμβόλαιο, ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς παύει νά ὑπάρχει γιά τόν ἐνοικιαστή. Ὁ ἐνοικιαστής, πληρώνοντας τό νοίκι, «ἀπολυτρώθηκε» ἀπ' αὐτό τό μονοπώλιο πού δέν μπορεῖ πιά νά τόν ἐμποδίζει*. Γιαυτό, ὅταν ἡ νέα τοποθέτηση

* Ἄν ὁ Μάσλοφ διάβαζε κάπως προσεκτικά τά «πρόχειρα σημειώ-

κεφαλαίου τοῦ ἐνοικιαστῆ στό κομμάτι γῆς πού νοίκιασε, τοῦ ἀποδίδει καί νέο κέρδος καί νέα γαιοπρόσοδο, τή γαιοπρόσοδο αὐτή δέν τήν παίρνει ὁ ἰδιοκτήτης τῆς γῆς, ἀλλά ὁ ἐνοικιαστής. Ὁ ἰδιοκτήτης θ' ἀρχίσει νά παίρνει αὐτή τή νέα γαιοπρόσοδο μόνο ὕστερα ἀπό τή λήξη τοῦ παλιοῦ ἐνοικιαστήριου συμβολαίου, μόνο ὕστερα ἀπό τή σύναψη καινούργιου συμβολαίου. Ποιός μηχανισμός θά μεταφέρει τότε τή νέα γαιοπρόσοδο ἀπό τήν τσέπη τοῦ φάρμερ στήν τσέπη τοῦ ἰδιοκτήτη τῆς γῆς; Ὁ μηχανισμός τοῦ ἐλεύθερου συναγωνισμοῦ, γιατί τό γεγονός ὅτι ὁ ἐνοικιαστής δέν παίρνει μόνο τό μέσο κέρδος, μά καί ἓνα ὑπερκέρδος (= γαιοπρόσοδο) θά προσελκύσει κεφάλαια στήν ἐξαιρετικά ἐπικερδή ἐπιχείρηση. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἀπό τό ἓνα μέρος, γιατί στούς ἐνοικιαστές συμφέρει, ὅταν ὅλοι οἱ ἄλλοι ὄροι μένουν οἱ ἴδιοι, νά εἶναι μακροπρόθεσμη ἢ ἐνοικίαση, ἐνῶ τούς ἰδιοκτῆτες τῆς γῆς τούς συμφέρει νά εἶναι βραχυπρόθεσμη. Ἔτσι ἐξηγεῖται, ἀπό τό ἄλλο μέρος, γιατί λογουχάρη οἱ ἄγγλοι γαιοκτήμονες, ὕστερα ἀπό τήν κατάργηση τῶν νόμων γιά τά σιτηρά στήν Ἀγγλία, ὑποχρέωσαν μέ σύμβαση τούς φάρμερ νά ξοδεύουν ἀντί ὀκτώ, δώδεκα λίρες (κάπου 110 ρούβλια) γιά κάθε ἄκρ* γῆς πού νοίκιαζαν. Οἱ ἰδιοκτῆτες τῆς γῆς ἔτσι ὑπολόγιζαν τήν κοινωνικά ἀπαραίτητη τεχνική τῆς γεωργίας πού προόδευε, ἐπειδή καταργήθηκαν οἱ νόμοι γιά τά σιτηρά.

Τώρα γεννιέται τό ἐρώτημα, τί λογῆς νέα γαιοπρόσοδο οἰκειοποιεῖται ὁ ἐνοικιαστής στό διάστημα πού ἰσχύει τό ἐνοικιαστήριο συμβόλαιο; Μόνο τήν ἀπόλυτη ἢ καί τή διαφορική; Καί τή μιά καί τήν ἄλλη. Γιατί ἂν ὁ Πιότρ Μάσλοφ φρόντιζε νά καταλάβει τόν Μάρξ, πρίν «ἐπικρίνει» μέ διασκεδαστικό τρόπο τά «πρόχειρα σημειώματα» τοῦ Μάρξ, τότε ὁ Μάσλοφ θά ἤξερε ὅτι διαφορική πρόσοδο δέν δίνουν μόνο τά διαφορετικά κομμάτια τῆς γῆς, μά καί οἱ διαφορετικές δαπάνες κεφαλαίου σ' ἓνα καί τό αὐτό κομμάτι γῆς**.

ματα» τοῦ III τόμου, δέν θά μπορούσε νά μήν προσέξει πόσο συχνά τό ἐξηγεῖ αὐτό ὁ Μάρξ.

*— ἄκρ — μέτρο ἐπιφανείας ἴσο μέ 4047 μ². Σημ. μετ.

** Τή διαφορική πρόσοδο πού βγαίνει ἀπό τή διαφορά πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στά διαφορετικά κομμάτια γῆς ὁ Μάρξ τήν ὀνομάζει πρώτη μορφή τῆς διαφορικής προσόδου, καί τή διαφορική πρόσοδο πού βγαίνει ἀπό τή διαφορετική παραγωγικότητα τῶν πρόσθετων τοποθετήσεων κεφαλαίου στήν ἴδια γῆ τήν ὀνομάζει δεύτερη μορφή τῆς διαφορικής προσόδου. Στά «πρόχειρα σημειώματα» τοῦ τρίτου τόμου αὐτή ἡ διαφορά ἀναπτύσσεται

Τρίτο, (ζητάμε συγγνώμη από τόν αναγνώστη, γιατί τόν κουράζουμε μέ μιά τόσο έκτενή ἀπαρίθμηση τῶν λαθῶν τοῦ Μάσλοφ ἀπ' ἀφορμή τήν κάθε του φράση, μά πῶς νά γίνει διαφορετικά, ὅταν ἔχουμε μπροστά μας ἕνα τόσο «παραγωγικό» Konfusionsrat, «συμβουλάτορα σύγχυσης», ὅπως λένε οἱ γερμανοί;), τρίτο, ὁ συλλογισμός τοῦ Μάσλοφ γιά τό τελευταῖο καί τό προτελευταῖο κεφάλαιο στηρίζεται στόν περιώνυμο «νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους». Ὁ Μάσλοφ παραδέχεται αὐτό τό νόμο, ὅπως καί οἱ ἀστοί οἰκονομολόγοι (καί μάλιστα αὐτή τήν κουτή ἐπινόηση τήν ὀνομάζει «χάρη τῆς σπουδαιότητάς της», γεγονός). Ὅπως οἱ ἀστοί οἰκονομολόγοι, ἔτσι κι' ὁ Μάσλοφ συνδέει αὐτό τό νόμο μέ τή θεωρία τῆς γαιοπροσόδου, δηλώνοντας μέ τό θράσος τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι τελείως ἀμόρφωτος στόν τομέα τῆς θεωρίας, πῶς «ἄν δέν ὑπῆρχε τό γεγονός ὅτι ἐλαττώνεται ἡ παραγωγικότητα τῶν τελευταίων τοποθετήσεων κεφαλαίου, δέν θά ὑπῆρχε καί ἡ γαιοπρόσοδος» (σελ. 114).

Παραπέμπουμε τόν αναγνώστη γιά τήν κριτική αὐτοῦ τοῦ ρηχοῦ ἀστικοῦ «νόμου τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους» στά ὅσα εἶπα τό 1901 ἐνάντια στόν κ. Μπουλγκάκοφ*. Στό ζήτημα αὐτό δέν ὑπάρχει καμμιά οὐσιαστική διαφορά ἀνάμεσα στόν Μπουλγκάκοφ καί στόν Μάσλοφ.

Γιά νά συμπληρώσουμε ὅσα εἶπαμε ἐνάντια στόν Μπουλγκάκοφ, θ' ἀναφέρουμε ἀπλῶς ἀκόμη ἕνα σημεῖο ἀπό τά «πρόχειρα σημειώματα» τοῦ III τόμου πού ξεσκεπάζουν μέ ἐξαιρετική παραστατικότητα τό μεγαλεῖο τῆς κριτικῆς τοῦ Μάσλοφ καί τοῦ Μπουλγκάκοφ:

«Ἀντί νά ἐξετάσουν τά πραγματικά φυσικο-ἱστορικά αἷτια τῆς ἐξάντλησης τοῦ ἐδάφους, πού, κοντά στ' ἄλλα καί λόγω τῆς κατάστασης πού βρισκόταν στήν ἐποχή ἐκείνη ἡ ἀγροχημεία, ἦταν ἄγνωστα σ' ὅλους τούς οἰκονομολόγους πού ἔγραψαν γιά τή διαφορική πρόσοδο, ἀντί νά κάνουν αὐτό, κατάφυγαν στή ρηχή ἀντίληψη ὅτι δέν μπορεί κανείς νά τοποθετήσει ὀποιοδήποτε ποσό κεφαλαίου σ' ἕνα κομμάτι γῆς πού ἡ ἔκτασή του εἶναι περιορισμένη· λογουχάρη, ἡ "Westminster Review" («Ἐπιθεώρηση τοῦ Οὐέστμινστερ») ἀντι-

μέ λεπτομερέστατη ἀκρίβεια (μέρος VI, κεφ. 39 - 43) καί πρέπει νά ναι κανείς «κριτικός τοῦ Μάρξ» σάν τούς κ.κ. Μπουλγκάκοφ γιά νά «μῆν τό προσέξει» αὐτό¹¹¹.

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 101 - 114. Ἡ Σύντ.

πρόβαλε στὸν Ρίτσαρντ Τζόνς (Jones) τὸ ἐπιχείρημα ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ θρέψουμε ὅλη τὴν Ἀγγλία, καλλιεργώντας τὸ πάρκο Σόχο*.....»¹¹².

Ἡ ἀντίρρηση αὐτὴ εἶναι τὸ μοναδικὸ ἐπιχείρημα πού χρησιμοποιοῦν καὶ ὁ Μάσλοφ καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι ὁπαδοὶ τοῦ «νόμου τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους»: ἂν δὲν ὑπῆρχε αὐτός ὁ νόμος, ἂν οἱ τελευταῖες τοποθετήσεις κεφαλαίου μποροῦσαν νὰ εἶναι τόσο παραγωγικές, ὅσο καὶ οἱ προηγούμενες, τότε δὲν θά ὑπῆρχε, δῆθεν, λόγος ν' αὐξηθεῖ ἡ καλλιεργούμενη ἔκταση, τότε θά μπορούσαμε νὰ παίρνουμε ἀπὸ τὴν πιὸ μικρὴ ἔκταση γῆς ὁποιαδήποτε ποσότητα γεωργικοῦ προϊόντος, μεγαλώνοντας τὴν τοποθέτηση νέου κεφαλαίου στὴ γῆ, δηλαδή τότε θά μπορούσαμε «νὰ θρέψουμε ὅλη τὴν Ἀγγλία μόνο μὲ τὸ πάρκο Σόχο» ἢ νὰ «χωρέσουμε τὴ γεωργία ὅλης τῆς γήινης σφαίρας σὲ μιά ντεσιατίνα γῆς** κτλ. Ὁ Μάρξ ἐπομένως καταπιάνεται ν' ἀναλύσει τὸ βασικὸ ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ «νόμου» τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους.

«...» Ἄν, — συνεχίζει ὁ Μάρξ, — θεωρηθεῖ ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ εἰδικὸ μειονέκτημα τῆς γεωργίας, τότε σωστὸ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Στὴ γεωργία μποροῦν νὰ γίνουν παραγωγικά διαδοχικές τοποθετήσεις κεφαλαίου, γιατί ἡ ἴδια ἡ γῆ χρησιμεύει σάν μέσο παραγωγῆς, ἐνῶ αὐτὸ δὲν γίνεται καθόλου ἢ γίνεται μέσα σὲ πολὺ στενὰ ὅρια σ' ἓνα ἐργοστάσιο, ὅπου ἡ γῆ χρησιμεύει μονάχα σάν στήριγμα, σάν χῶρος τοποθέτησης, σάν ἐδαφικὴ βάση ἐπιχείρησης. Μπορεῖ κανεὶς βέβαια — κι' ἔτσι ἀκριβῶς κάνει ἡ μεγάλη βιομηχανία — σ' ἓνα μικρὸ, σὲ σύγκριση μὲ τὴν κομματιασμένη χειροτεχνία, χῶρο νὰ συγκεντρώσει μιά μεγάλη παραγωγικὴ ἐγκατάσταση. Ὅταν ὅμως μᾶς εἶναι δοσμένη μιά ὀρισμένη βαθμίδα ἀνάπτυξης τῆς παραγωγικῆς δύναμης, τότε χρειάζεται πάντα καὶ ὀρισμένος χῶρος, ἐνῶ τὸ χτίσιμο σὲ ὕψος ἔχει ἐπίσης τὰ καθορισμένα ἀπὸ τὴν πράξη ὅριά του. Ἡ ἐπέκταση τῆς παραγωγῆς πέρα ἀπ' αὐτὰ τὰ ὅρια ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἐπέκταση τοῦ ἐδαφικοῦ χώρου. Τὸ βασικὸ κεφάλαιο πού εἶναι τοποθετημένο σὲ μηχανές κτλ.

* Μικρὴ δενδρόφυτη πλατεία τοῦ Λονδίνου.

** Βλ. πιὸ πάνω: «Τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα καὶ οἱ “κριτικοὶ τοῦ Μάρξ”» γιὰ τὸ νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους. Τὴν ἴδια ἠλιθιότητα τὴν ἐπαναλαβαίνει καὶ ὁ Μάσλοφ: «Ὁ ἐπιχειρηματίας θά τοποθετεῖ διαδοχικά ὅλα(!) τὰ κεφάλαιά του λογουχάρη σὲ μιά ντεσιατίνα γῆς, ἂν οἱ νέες τοποθετήσεις ἀποδίνουν τὸ ἴδιο κέρδος» (σελ. 107) κτλ.

δέν καλύτερεύει μέ τή χρήση του, ἀλλά ἀντίθετα φθείρεται. Μέ νέες ἐφευρέσεις μποροῦν καί δῶ νά γίνουν μερικές βελτιώσεις, ὅταν ὅμως πάρουμε τή δοσμένη βαθμίδα ἀνάπτυξης τῆς παραγωγικῆς δύναμης, ἢ μηχανή μπορεῖ ἀπλῶς νά χειροτερεύει. Ὅταν ἀναπτύσσεται γρήγορα ἢ παραγωγική δύναμη πρέπει ν' ἀντικατασταίνονται ὅλες οἱ παλιές μηχανές μέ πιό ἐπικερδεῖς, δηλαδή πρέπει νά πετιοῦνται ὀλότελα. Ἀντίθετα, ἢ γῆ, ὅταν χρησιμοποιεῖται σωστά, καλύτερεύει διαρκῶς. Τό πλεονέκτημα τῆς γῆς πού κάνει τίς διαδοχικές τοποθετήσεις κεφαλαίου ν' ἀποδίδουν κέρδος χωρίς καμιά ἀπώλεια ἀπό τίς προηγούμενες τοποθετήσεις, κλείνει μέσα του ἐπίσης τή δυνατότητα τῆς διαφορετικῆς παραγωγικότητας ἀνάμεσα σ' αὐτές τίς διαδοχικές τοποθετήσεις κεφαλαίου» («Das Kapital», III. Band, 2. Teil, Seite 314)¹¹³.

Ὁ Μάσλοφ προτίμησε νά ἐπαναλάβει τό παραμυθάκι τῆς ἀστικῆς οἰκονομίας γιά τό νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους, πού ἔμαθε νά τό ἀποστηθίζει, παρά νά ἐμβαθύνει στήν κριτική τοῦ Μάρξ. Καί ὁ Μάσλοφ ἔχει ἀκόμη τό θράσος στά ἴδια αὐτά ζητήματα, διαστρεβλώνοντας τόν Μάρξ, νά ἰσχυρίζεται ὅτι ἀναπτύσσει τό μαρξισμό!

Μέχρι ποιό βαθμό παραμορφώνει ὁ Μάσλοφ τή θεωρία τῆς γαιοπροσόδου πάνω στή βάση τῆς καθαρᾶ ἀστικῆς του ἄποψης γιά τό «φυσικό νόμο» τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους, φαίνεται ἀκόμη ἀπό τήν παρακάτω περικοπή πού ὁ Μάσλοφ τήν ὑπογραμμίζει: «Ἄν οἱ διαδοχικές τοποθετήσεις κεφαλαίου στό ἴδιο κομμάτι γῆς, ὀδηγώντας στήν ἐντατικοποίηση τῆς οἰκονομίας, ἦταν ἐξίσου παραγωγικές, θά ἐξαφανιζόταν μονομιᾶς ὁ συναγωνισμός τῶν νέων ἐκτάσεων, γιατί, ἐκτός ἀπό τά ἔξοδα παραγωγῆς, στήν τιμή τῶν σιτηρῶν μπαίνουν καί τά ἔξοδα μεταφορᾶς» (σελ. 107).

Ἔτσι, ὁ ὑπερπόντιος συναγωνισμός ἐξηγεῖται μονάχα μέ τή βοήθεια τοῦ νόμου τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους! Ἀκριβῶς ὅπως τόν ἐξηγοῦν καί οἱ ἀστοί οἰκονομολόγοι! Ἄν ὅμως ὁ Μάσλοφ δέν ἤξερε νά διαβάσει ἢ ἦταν ἀνίκανος νά καταλάβει τόν III τόμο, θά ἔπρεπε νά διαβάσει τουλάχιστο τό «Ἄγροτικό ζήτημα» τοῦ Κάουτσκι ἢ τήν προσούρα τοῦ Πάρβους γιά τήν ἀγροτική κρίση. Ὁ Μάσλοφ θά καταλάβαινε, ἴσως, ἀπό τίς ἐκλαϊκευτικές ἐξηγήσεις πού δίνουν αὐτοί οἱ μαρξιστές, ὅτι ὁ καπιταλισμός ἐξογκώνει τή γαιοπρόσοδο, αὐξάνοντας τό βιομηχανικό πληθυσμό. Καί ἡ τιμή τῆς γῆς (= κεφαλαιοποιημένη γαιοπρόσοδος) κατοχυ-

ρώνει τήν υπερβολικά έξογκωμένη γαιοπρόσοδο. Αυτό αφορά καί τή διαφορική γαιοπρόσοδο, ἔτσι πού ἐδῶ βλέπουμε γιά δεύτερη φορά ὅτι ὁ Μάσλοφ δέν κατάλαβε τίποτε ἀπό τόν Μάρξ ἀκόμη καί ὅ,τι ἔχει σχέση μέ τήν ἀπλούστερη μορφή τῆς γαιοπρόσοδου.

Ἡ ἀστική οἰκονομία ἐξηγεῖ «τό συναγωνισμό τῶν νέων ἐκτάσεων γῆς» μέ τό «νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας», ἐπειδή ὁ ἀστός θεληματικά ἤ ἄθελα ἀγνοεῖ τήν κοινωνικοϊστορική πλευρά τοῦ ζητήματος. Ἡ σοσιαλιστική οἰκονομία (δηλαδή ὁ μαρξισμός) ἐξηγεῖ τόν ὑπερπόντιο συναγωνισμό μέ τό γεγονός ὅτι οἱ ἐκτάσεις γῆς, πού δέν πληρώνουν γαιοπρόσοδο, τορπιλίζουν τίς υπερβολικά ὑψηλές τιμές τῶν σιτηρῶν, τίς ὁποῖες ἐξασφαλίζει ὁ καπιταλισμός στίς παλιές εὐρωπαϊκές χῶρες, γιατί ἐξογκώνει σέ ἀπίστευτο βαθμό τή γαιοπρόσοδο. Ὁ ἀστός οἰκονομολόγος δέν καταλαβαίνει (εἴτε κρύβει ἀπό τόν ἑαυτό του καί τούς ἄλλους) ὅτι ἡ ὑψηλή γαιοπρόσοδος, πού ἐξασφαλίζεται χάρις στήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς, ἀποτελεῖ ἐμπόδιο στήν πρόοδο τῆς γεωργίας, καί ρίχνει τήν εὐθύνη στό «φυσικό» ἐμπόδιο, στό «γεγονός» τῆς φθίνουσας γονιμότητας.

3. ΕΙΝΑΙ ΑΡΑΓΕ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟ, ΓΙΑ ΝΑ ΑΝΑΣΚΕΥΑΣΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΝΑΡΟΝΤΝΙΚΟΥΣ, ΝΑ ΑΝΑΣΚΕΥΑΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΜΑΡΞ;

Ὁ Πιότρ Μάσλοφ ἔχει τή γνώμη ὅτι αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο. «Ἀναπτύσσοντας» παραπέρα τήν κουτούτσικη «θεωρία» του, μάς λέει στό «Ὀμπραζοβάνιγε»:

«Ἄν δέν ὑπῆρχε τό “γεγονός” ὅτι πέφτει ἡ παραγωγικότητα τῶν διαδοχικῶν τοποθετήσεων κεφαλαίου στό ἴδιο κομμάτι γῆς, τότε ἴσως θά μπορούσε νά γίνει πραγματικότητα ἡ εἰδυλλιακή εἰκόνα πού μάς ζωγραφίζουν οἱ σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες καί οἱ σοσιαλναρόντικοι, ὅτι κάθε ἀγρότης χρησιμοποιεῖ τό κομμάτι γῆς πού τοῦ ἀναλογεῖ καί τοποθετεῖ σ’ αὐτό τόση δουλιά, ὅση θέλει, ἐνῶ ἡ γῆ τόν ἀνταμείβει γιά κάθε “τοποθέτηση” μέ μιά ἀντίστοιχη ποσότητα προϊόντων» (τεῦχος 2, 1907, σελ. 123).

Ἐτσι, λοιπόν, ἄν ὁ Πιότρ Μάσλοφ δέν εἶχε ἀνασκευάσει τόν Μάρξ, θά εἶχαν ἴσως δίκιο οἱ ναρόντικοι! Νά, σέ τί μαργαριτάρια φτάνει ὁ «θεωρητικός» μας. Ἐνῶ ἐμεῖς νομίζαμε ὡς τώρα ἀπλά, μαρξιστικά, ὅτι τό εἰδύλλιο τῆς διαιώνισης τῆς μικροπαραγωγῆς δέν τό ἀναιρεῖ καθόλου ὁ ἀστικός ἀνόητος «νόμος τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους», ἀλλά

τό γεγονός τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς, ἢ κυριαρχία τῆς ἀγορᾶς, ἢ ὑπεροχή τῆς μεγάλης καπιταλιστικῆς γεωργίας πάνω στή μικρή κτλ. Ὁ Μάσλοφ τὰ μεταποίησε ὅλα αὐτά. Ὁ Μάσλοφ ἀνακάλυψε ὅτι, ἂν δέν ὑπῆρχε ὁ ἀστικός νόμος πού τόν ἀνασκεύασε ὁ Μάρξ, θά εἶχαν δίκιο ὁ ναρόντικοι!

Ἐπάρχουν ὅμως κι' ἄλλα. Θά εἶχαν ἐπίσης δίκιο καί οἱ ἀναθεωρητές. Νά κι' ἕνας ἄλλος συλλογισμός τοῦ ἀπλοῖκου οἰκονομολόγου μας:

«Ἄν δέν κάνω λάθος, σέ μένα (τόν Πιότρ Μάσλοφ) ἔλαχε νά ὑπογραμμίσω πρῶτος (νάτα μας, λοιπόν!) καί πολύ ἔντονα τή διαφορά ἀνάμεσα στή σημασία τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς καί στή σημασία τῆς τεχνικῆς προόδου γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας καί ἰδιαίτερα γιά τήν πάλη ἀνάμεσα στή μεγάλη καί τή μικρή παραγωγή. Ἐνῶ ἡ ἐντατικοποίηση τῆς γεωργίας καί οἱ παραπέρα δαπάνες ἐργασίας καί κεφαλαίου εἶναι ἐξίσου λιγότερο παραγωγικές καί στό μεγάλο καί στό μικρό νοικοκυριό, ἀντίθετα ἡ τεχνική πρόοδος, πού μεγαλώνει τήν παραγωγικότητα τῆς γεωργικῆς ἐργασίας, δίνει ἐδῶ, ὅπως καί στή βιομηχανία, τεράστια καί ἀποκλειστικά πλεονεκτήματα στό μεγάλο νοικοκυριό. Τά πλεονεκτήματα αὐτά ἐξαρτιῶνται σχεδόν ἀποκλειστικά ἀπό τούς τεχνικούς ὄρους...». Τά μπερδεύετε, φίλτατε: τά πλεονεκτήματα τῆς μεγάλης παραγωγῆς ἔχουν σοβαρή σημασία ἀπό ἐμπορική ἄποψη.

«...Ἀντίθετα, ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς μπορεῖ, συνήθως, νά γίνεται μέ τόν ἴδιο τρόπο καί στό μεγάλο καί στό μικρό νοικοκυριό...». Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς «μπορεῖ» νά γίνεται.

Ὁ βαθυστόχαστος Μάσλοφ, ὅπως φαίνεται ξέρεي κάποιο νοικοκυριό, ὅπου μπορεῖ νά μή γίνεται καλλιέργεια τῆς γῆς. «...Λογουχάρη, ἡ ἀντικατάσταση τῆς ἀγρανάπαυσης μέ τήν ἀμειψισπορά, ἡ αὐξηση τῆς ποσότητας τῶν λιπασμάτων, τό βαθύτερο ὄργωμα κτλ. μπορεῖ νά ἐφαρμοστοῦν στόν ἴδιο βαθμό καί στό μεγάλο καί στό μικρό νοικοκυριό καί ἐπιδροῦν τό ἴδιο στήν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας. Ὡστόσο, ἡ χρησιμοποίηση, λογουχάρη, τῆς θεριστικῆς μηχανῆς αὐξάνει τήν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας μόνο στά πιά μεγάλα νοικοκυριά, γιατί οἱ μικρές λουρίδες, πού εἶναι σπαρμένες μέ σιτηρά, μπορεῖ νά θεριστοῦν πολύ ἄνετα μέ τό δρεπάνι ἢ μέ τήν κόσα...».

Μάλιστα, ἀσφαλῶς ὁ Μάσλοφ εἶναι ὁ «πρῶτος», πού κατάφερε νά δημιουργήσει τόσο ἀπέραντη σύγχυση στό ζήτημα αὐτό! Γιά σκεφτεῖτε ἀπλῶς: τό ἀτμοκίνητο ἄροτρο (βαθύτερο

ὄργωμα) «εἶναι καλλιέργεια τῆς γῆς», ἢ θεριστική μηχανή εἶναι «τεχνική». Βγαίνει λοιπόν τό συμπέρασμα, σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ ἀμίμητου μας Μάσλοφ, ὅτι τό ἀτμοκίνητο ἄροτρο δέν εἶναι τεχνική. Βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι ἡ θεριστική μηχανή δέν εἶναι παρατέρα δαπάνη ἐργασίας καί κεφαλαίου. Τά χημικά λιπάσματα, τό «ἀτμοκίνητο ἄροτρο», ἡ σπορά χόρτου εἶναι «ἐντατικοποίηση». Ἡ θεριστική μηχανή καί γενικά «τό μεγαλύτερο μέρος τῶν γεωργικῶν μηχανῶν» εἶναι «τεχνική πρόοδος». Ὁ Μάσλοφ «ἀναγκάστηκε» νά ἐπινοήσει μιά τέτοια βλακεία, γιατί πρέπει κάπως νά ξεμπλέξει μέ τό «νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους» πού τόν ἀνατρέπει ἡ τεχνική πρόοδος. Ὁ Μπουλγκάκοφ ξέμπλεξε, λέγοντας ὅτι ἡ τεχνική πρόοδος εἶναι προσωρινή καί ἡ στασιμότητα μόνιμη. Ὁ Μάσλοφ ξεμπλέκει σοφιζόμενος τό φαιδρό χωρισμό τῆς τεχνικῆς προόδου τῆς γεωργίας σέ «ἐντατικοποίηση» καί «τεχνική».

Τί εἶναι ἡ ἐντατικοποίηση; Πρόσθετη δαπάνη ἐργασίας καί κεφαλαίου. Ἡ θεριστική μηχανή, σύμφωνα μέ τήν ἀνακάλυψη τοῦ μεγάλου Μάσλοφ, δέν εἶναι δαπάνη κεφαλαίου. Ἡ κοινή σπαρτική μηχανή δέν εἶναι δαπάνη κεφαλαίου! «Ἡ ἀντικατάσταση τῆς ἀγρανάπαυσης μέ τήν ἀμειψισπορά» θά μποροῦσε νά ἐφαρμοστεῖ στόν ἴδιο βαθμό καί στό μεγάλο καί στό μικρό νοικοκυριό; Αὐτό δέν εἶναι σωστό. Ἡ ἐφαρμογή τῆς ἀμειψισπορᾶς ἀπαιτεῖ ἐπίσης πρόσθετη δαπάνη κεφαλαίου καί μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ πολύ περισσότερο στό μεγάλο νοικοκυριό. Βλέπε σχετικά, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, πιό πάνω τά στοιχεῖα γιά τή γερμανική γεωργία («Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ "κριτικοί τοῦ Μάρξ"»^{*}). Καί τά ρωσικά στοιχεῖα πιστοποιοῦν τό ἴδιο πράγμα. Καί ἡ πιό ἀπλή σκέψη θά σᾶς δείξει ὅτι δέν μπορεῖ νά γίνει διαφορετικά, ὅτι ἡ ἀμειψισπορά δέν μπορεῖ νά ἐφαρμοστεῖ στόν ἴδιο βαθμό καί στό μικρό καί στό μεγάλο νοικοκυριό. Δέν μπορεῖ νά εἶναι «στόν ἴδιο βαθμό ἐφαρμόσιμη» ἡ αὔξηση τῆς ποσότητας τῶν λιπασμάτων, γιατί τό μεγάλο νοικοκυριό 1) ἔχει περισσότερο μεγάλα ζῶα πού εἶναι πιό σπουδαῖα ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη, 2) τρέφει καλύτερα τά ζῶα καί δέν κάνει τόση «οἰκονομία» στό ἄχυρο κτλ., 3) ἔχει καλύτερα μέσα γιά νά συντηρεῖ τό λίπασμα, 4) χρησιμοποιεῖ περισσότερο χημικά λιπάσματα. Ἀλήθεια ὁ Μάσλοφ διαστρεβλώνει «ἀσύστολα» τά πασίγνωστα στοιχεῖα γιά τή

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 180 - 181. Ἡ Σύντ.

σύγχρονη γεωργία. Τέλος καί τό βαθύ ὄργωμα δέν μπορεί νά ἐφαρμοστεῖ στόν ἴδιο βαθμό καί στό μικρό καί στό μεγάλο νοικοκυριό. Ἀρκεῖ νά τονίσουμε δύο γεγονότα: πρῶτο, αὐξάνει ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ἀτμοκίνητου ἄροτρου στό μεγάλο νοικοκυριό (σύγκρ. πιό πάνω τά στοιχεῖα γιά τή Γερμανία*. Τώρα πιθανόν καί τοῦ ἠλεκτροκίνητου ἄροτρου). Ἴσως νά καταλάβει καί ὁ Μάσλοφ ὅτι τό ἄροτρο αὐτό δέν μπορεί νά χρησιμοποιηθεῖ «στόν ἴδιο βαθμό» στό μεγάλο καί στό μικρό νοικοκυριό. Στό μικρό νοικοκυριό αὐξάνει ἡ χρησιμοποίηση τῶν ἀγελάδων στό ὄργωμα. Γιά σκεφθεῖτε, μέγαλε Μάσλοφ, μπορεί αὐτό νά σημαίνει ὅτι τό βαθύ ὄργωμα εἶναι στόν ἴδιο βαθμό ἐφαρμόσιμο; Δεύτερο, ἀκόμη καί ὅταν στό μεγάλο καί στό μικρό νοικοκυριό χρησιμοποιοῦνται τά ἴδια εἶδη ἐργατικῶν ζώων, τά ζῶα αὐτά εἶναι πιό ἀδύνατα στό μικρό νοικοκυριό καί γιαυτό δέν μπορεί νά ὑπάρχει ἰσότητα ὄρων ὡς πρός τό βάθος τοῦ ὀργώματος.

Μέ λίγα λόγια, εἶναι δύσκολο νά βρεῖ κανεῖς καί μιά φράση τοῦ Μάσλοφ πού νά περιέχει προσπάθεια «θεωρητικῆς» σκέψης, χωρίς νά σκοντάψει πάνω σ' ἓνα ἀνεξάντλητο σωρό ἀπό τίς πιό ἀπίστευτες συγχύσεις καί τήν πιό καταπληκτική ἀμάθεια. Ὁ Μάσλοφ ὅμως, χωρίς νά στενοχωρεθεῖ, βγάζει τό συμπέρασμά του:

«Ὅποιος ξεκαθάρισε μέσα του τή διαφορά τῶν δύο πλευρῶν ἀνάπτυξης τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας πού ἀναφέραμε (βελτίωση τῆς καλλιέργειας καί βελτίωση τῆς τεχνικῆς), θ' ἀνασκευάσει εὐκόλα ὅλη τήν ἐπιχειρηματολογία τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ, καί στή χώρα μας τοῦ ναροντικισμοῦ» («Ὀμπραζοβάνιγε», 1907, τεῦχος 2, σελ. 125).

Ἔτσι. Ἔτσι. Ὁ Μάσλοφ μόνο γιά τό λόγο αὐτό δέν εἶναι ναρόντικος καί δέν εἶναι ἀναθεωρητής, γιατί κατόρθωσε νά ὑψωθεῖ πάνω ἀπό τά πρόχειρα σημειώματα τοῦ Μάρξ, ὡς τό σημεῖο «νά ξεκαθαρίσει» μέσα του τίς παμπάλαιες προλήψεις τῆς ἀπαρχαιωμένης ἀστικῆς οἰκονομολογίας. Τό παλιό τραγούδι σέ καινούργιο σκοπό! Ὁ Μάρξ ἐνάντια στόν Μάρξ, ἀναφωνοῦσαν ὁ Μπέρνσταϊν καί ὁ Στροῦβε. Δέν μπορούμε νά ἀνασκευάσουμε τόν ἀναθεωρητισμό, ἄν δέν ἀνασκευάσουμε τόν Μάρξ, διακηρύσσει ὁ Μάσλοφ.

Στό τέλος μιά χαρακτηριστική λεπτομέρεια. Ἄν δέν ἔχει δίκιο ὁ Μάρξ πού δημιούργησε τή θεωρία τῆς ἀπόλυτης γαιο-

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 128. Ἡ Σύντ.

προσόδου, ἂν δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει γαιοπρόσοδος δίχως τό «νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους», ἂν, σέ περίπτωση πού δέν ὑπάρχει αὐτός ὁ νόμος, θά μπορούσαν νά εἶχαν δίκιο οἱ ναρόντικοι καί οἱ ἀναθεωρητές, τότε, κατά τά φαινόμενα, στή «θεωρία» τοῦ Μάσλοφ πρέπει οἱ «διορθώσεις» πού κάνει στό μαρξισμό νά κατέχουν τή θέση τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου. Καί πραγματικά τήν κατέχουν αὐτή τή θέση. Ὁ Μάσλοφ προτιμᾷ ὥστόσο νά τίς κρύβει. Πρίν λίγο καιρό βγήκε σέ γερμανική μετάφραση τό βιβλίο του «Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Ρωσία». Ἐνδιαφέρθηκα νά δῶ μέ ποιά μορφή σερβίρει ὁ Μάσλοφ τίς ἀπίθανες θεωρητικές χυδαιότητές του στούς εὐρωπαϊούς σοσιαλδημοκράτες. Καί ἀποδείχτηκε ὅτι δέν τίς σερβίρει μέ καμιά μορφή. Μπροστά στούς εὐρωπαϊούς ὁ Μάσλοφ ἔκρουσε στήν τσέπη του «ὅλη» τή θεωρία του. Ἀφαίρεσε ὅσα εἶχαν σχέση μέ τήν ἄρνηση τῆς ἀπόλυτης γαιοπρόσόδου, τό νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους κτλ. Χωρίς νά τό θέλω, θυμήθηκα ἀπ' αὐτή τήν ἀφορμή τό ἀνέκδοτο γιά κάποιο ξένο πού γιά πρώτη φορά παραβρισκόταν σέ διάλογο ἀρχαίων φιλοσόφων καί πού ὅλη τήν ὥρα σῶπαινε. Ἐάν εἶσαι ἔξυπνος — εἶπε τοῦ ξένου ἕνας ἀπό τούς φιλόσοφους — φέρνεσαι κουτά. Ἐάν εἶσαι κουτός, φέρνεσαι ἔξυπνα.

4. ΜΗΠΩΣ Η ΑΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΓΑΙΟΠΡΟΣΟΔΟΥ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ;

Ὅσο μεγάλη ἐπίγνωση κι' ἂν ἔχει ὁ Μάσλοφ γιά τή σπουδαιότητα τῶν βαρυσήμαντων ἀνακαλύψεών του στόν τομέα τῆς θεωρίας τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ὥστόσο φαίνεται νά ἀμφιβάλλει λιγάκι ἂν ὑπάρχει μιᾶ τέτοια σύνδεση. Τουλάχιστο, στό ἄρθρο του πού ἀναφέραμε («Ὀμπραζοβάνιγε», τεύχος 2, σελ. 120), ἀρνιέται ὅτι ἡ «δημοτικοποίηση» συνδέεται μέ τό «γεγονός» τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους. Ἐτσι προκύπτει κάτι τό περίεργο ὅτι «ὁ νόμος τῆς φθίνουσας γονιμότητας» συνδέεται μέ τήν ἄρνηση τῆς ἀπόλυτης γαιοπρόσόδου, συνδέεται καί μέ τόν ἀγῶνα ἐνάντια στό ναροντικισμό, μά δέν συνδέεται, λέει, μέ τό ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ Μάσλοφ! Εἶναι ὅμως εὐκόλο νά πεισθοῦμε καί ἀπευθείας ὅτι δέν εἶναι σωστή ἡ γνώμη πώς δέν ὑπάρχει καμιᾶ σύνδεση ἀνάμεσα στή γενική ἀγροτική θεωρία τοῦ Μάσλοφ καί στό ρωσικό ἀγροτικό πρόγραμμά του.

Ἡ ἄρνηση τῆς ἀπόλυτης γαιοπρόσόδου εἶναι ἄρνηση τῆς οἰκονομικῆς σημασίας πού ἔχει στόν καπιταλισμό ἡ ἀτομική

ιδιοκτησία γῆς. Ὅποιος παραδέχεται τὴν ὕπαρξη μόνο τῆς διαφορικῆς γαιοπροσόδου, καταλήγει ἀναπόφευκτα στό συμπέρασμα ὅτι οἱ συνθῆκες τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας καί τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης δέν ἀλλάζουν καθόλου ἀπό τό ἄν ἡ γῆ θά εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ κράτους ἢ ἰδιοκτησία ξεχωριστῶν ἀτόμων. Ἀπό τὴν ἄποψη τῆς θεωρίας πού ἀρνιέται τὴν ἀπόλυτη γαιοπρόσοδο ὑπάρχει καί στίς δύο περιπτώσεις μόνο ἡ διαφορικὴ γαιοπρόσοδος. Καταλαβαίνουμε ὅτι μιά τέτοια θεωρία πρέπει νά καταλήξει στήν ἄρνηση κάθε σημασίας τῆς ἐθνικοποίησης, σάν μέτρου πού ἐπηρεάζει τὴν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ μέ τὴν ἔννοια ὅτι τὴν ἐπιταχύνει, μέ τὴν ἔννοια ὅτι τῆς ξεκαθαρίζει τὸ δρόμο κτλ. Γιατί ἡ ἄποψη αὐτή γιὰ τὴν ἐθνικοποίηση πηγάζει ἀπό τό ὅτι παραδέχονται δύο εἶδη γαιοπροσόδου, τὴν καπιταλιστικὴ, δηλαδή ἐκείνη πού δέν μπορεῖ νά καταργηθεῖ στόν καπιταλισμό, ἔστω κι' ἄν ἐθνικοποιηθεῖ ἡ γῆ (διαφορικὴ γαιοπρόσοδος) καί τὴ μή καπιταλιστικὴ, πού συνδέεται μέ τό μονοπώλιο, πού δέν τό χρειάζεται ὁ καπιταλισμός καί πού ἐμποδίζει τὴν πλήρη ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ (ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος).

Γιαυτό ὁ Μάσλοφ, ξεκινώντας ἀπό τὴ «θεωρία» του ἔφτασε ἀναγκαστικά στό συμπέρασμα ὅτι «εἶναι ἀδιάφορο, ἄν τὴν ὀνομάσουμε (τὴ γαιοπρόσοδο) ἀπόλυτη ἢ διαφορικὴ» («Ὁμπραζοβάνιγε», τεῦχος 3, σελ. 103) καί ὅτι ὅλο τό ζήτημα εἶναι μόνο, ἄν θά μεταβιβάσουμε αὐτὴ τὴ γαιοπρόσοδο στὰ τοπικά ὄργανα ἢ στήν κεντρικὴ ἐξουσία. Μιά τέτοια ὅμως ἄποψη εἶναι ἀποτέλεσμα θεωρητικῆς ἀγγραμματοσύνης. Ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπό τό ζήτημα σέ ποιανοῦ χέρια θά μεταβιβαστεῖ ἡ γαιοπρόσοδος καί γιὰ ποιούς πολιτικούς σκοπούς θά χρησιμοποιηθεῖ, ὑπάρχει ἓνα ἀσύγκριτα πιό σημαντικό ζήτημα, τό ζήτημα τῶν ἀλλαγῶν πού προκαλεῖ ἡ ἐκμηδένιση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς στίς γενικὲς συνθῆκες τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας καί τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης.

Ὁ Μάσλοφ δέν ἔβαλε καθόλου αὐτό τό καθαρά οἰκονομικὸ ζήτημα, δέν τό κατάλαβε καί δέν μποροῦσε νά τό καταλάβει, μιά καί ἀρνιέται τὴν ἀπόλυτη γαιοπρόσοδο. Γιαυτό τό ζήτημα τῆς δήμευσης τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων τό ἀνάγει μέ τρόπο φοβερὰ μονόπλευρο, θά μποροῦσα νά πῶ «πολιτικάντικο», ἀποκλειστικά στό ζήτημα, ποιός θά πάρει τὴ γαιοπρόσοδο. Ἐτσι ἐξηγεῖται ὁ τερατώδης δυαδισμός στό πρόγραμμα πού εἶναι ὑπολογισμένο στή «νικηφόρα ἀνάπτυξη τῆς ἐπανάστασης» (πρόκειται γιὰ ἔκφραση τῆς ἀπόφασης πάνω στὰ

ζητήματα τακτικής, πού στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης προστέθηκε στό πρόγραμμα τοῦ Μάσλοφ). Ἡ νικηφόρα ἀνάπτυξη τῆς ἀστικής ἐπανάστασης προϋποθέτει πρὶν ἀπ' ὅλα βασικούς οἰκονομικούς μετασχηματισμούς πού σαρώνουν πραγματικά ὅλα καί τά κάθε εἴδους ὑπολείμματα τῆς φεουδαρχίας καί τῶν μεσαιωνικῶν μονοπωλίων. Ἐνῶ στή δημοτικοποίηση βλέπουμε ἕναν πραγματικό ἀγροτικό διμεταλλισμό: τό συνδυασμό τῆς πιό παλιᾶς, ἀπαρχαιωμένης καί ξεπερασμένης μεσαιωνικῆς κληρουχικῆς ἰδιοκτησίας, μέ τήν ἀπουσία τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, δηλαδή μέ τήν πιό πρωτοπόρα, θεωρητικά ἰδανική ρύθμιση τῶν ἔγγειων σχέσεων μέσα στήν καπιταλιστική κοινωνία. Ὁ ἀγροτικός αὐτός διμεταλλισμός εἶναι θεωρητικά παράλογος, κάτι τό ἀδύνατο ἀπό καθαρά οἰκονομική ἄποψη. Ἡ συνένωση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς μέ τήν κοινωνική ἰδιοκτησία εἶναι ἐδῶ καθαρά μηχανική, πού τή «σοφίστηκε» ἕνας ἄνθρωπος πού δέν βλέπει καμιᾶ διαφορά στή διάρθρωση τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας, εἴτε ὑπάρχει εἴτε δέν ὑπάρχει ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς. Γιά ἕναν τέτοιο «θεωρητικό» τό ζήτημα εἶναι ἀποκλειστικά πῶς θά βολέψει τή γαιοπρόσοδο, «ἀδιάφορο ἂν τήν ὀνομάζουμε ἀπόλυτη ἢ διαφορική».

Στήν πραγματικότητα εἶναι ἀδύνατο σέ μιᾶ καπιταλιστική χώρα νά μένει ἡ μισή γῆ (138 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ἀπό 280) ἀτομική ἰδιοκτησία. Ἐνα ἀπό τά δύο. Εἴτε τήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς τήν ἀπαιτεῖ πραγματικά ἡ δοσμένη βαθμίδα τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης, ἀνταποκρίνεται πραγματικά στά ζωτικά συμφέροντα τῆς τάξης τῶν καπιταλιστῶν νοικοκυρέων τῆς γῆς. Τότε ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς εἶναι παντοῦ καί πάντα ἀναπόφευκτη, σάν βάση τῆς ἀστικής κοινωνίας, πού διαμορφώθηκε σύμφωνα μ' ἕναν ὀρισμένο τύπο.

Εἴτε ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς δέν εἶναι ὑποχρεωτική στή δοσμένη βαθμίδα τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης, δέν ἀπορέει μέ ἀναγκαιότητα ἀπό τά συμφέροντα τῆς τάξης τῶν φάρμερ ἢ καί ἀντιφάσκει ἀκόμη σ' αὐτά τά συμφέροντα, καί τότε εἶναι ἀδύνατο νά διατηρηθεῖ αὐτή ἡ ἰδιοκτησία μέ τήν ἀπαρχαιωμένη μορφή της.

Ἡ διατήρηση τοῦ μονοπωλίου μόνο στή μισή καλλιεργούμενη ἔκταση, ἡ δημιουργία προνομίου γιά μιᾶ κατηγορία μικροἰδιοκτητῶν, ἡ διαίωνιση στήν ἐλεύθερη καπιταλιστική κοινωνία μιᾶς «διαχωριστικῆς γραμμῆς», πού χωρίζει τούς ἰδιοκτῆτες ἀπό τούς ἐνοικιαστές τῆς κοινωνικῆς γῆς, εἶναι ἀνοησία πού συνδέεται ἀδιάρρηκτα μέ τήν ἀνοησία τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας τοῦ Μάσλοφ.

Καί τώρα πρέπει νά περάσουμε στήν εξέταση τῆς οικονομικῆς σημασίας τῆς ἐθνικοποίησης πού ὁ Μάσλοφ καί οἱ ὀπαδοί του τή βάζουν σέ δεύτερη μοίρα*.

5, ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΣΤΗ ΓΗ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

Ἡ λαθεμένη ἄρνηση τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου, πού εἶναι ἡ μορφή τῆς πραγματοποίησης τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς στά καπιταλιστικά εἰσοδήματα, ὀδήγησε σέ μιὰ σοβαρή ἔλλειψη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς φιλολογίας καί ὅλης τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς θέσης γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στή ρωσική ἐπανάσταση. Ἄντί νά πάρουν στά χέρια τους τήν κριτική τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, ἀντί νά τοποθετήσουν τήν κριτική αὐτή πάνω στή βάση τῆς οικονομικῆς ἀνάλυσης, τῆς ἀνάλυσης μιᾶς καθορισμένης οικονομικῆς ἐξέλιξης, οἱ δικοί μας σοσιαλδημοκράτες, ἀκολουθώντας τόν Μάσλοφ, παράδοσαν τήν κριτική αὐτή στά χέρια τῶν ναρόντικων. Ἔτσι εἶχαμε διπλό θεωρητικό ἐκχυδαϊσμό τοῦ μαρξισμοῦ καί διαστρέβλωση τῶν προπαγανδιστικῶν του καθηκόντων στήν ἐπανάσταση. Στούς λόγους στή Δούμα, στή γραπτή προπαγάνδα καί ζύμωση κτλ. ἡ κριτική τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς γινόταν μόνο ἀπό τή ναροντικιστική ἄποψη, δηλαδή ἀπό μικροαστική, δῆθεν σοσιαλιστική ἄποψη. Οἱ μαρξιστές δέν κατόρθωσαν νά ξεχωρίσουν ἀπ' αὐτή τή μικροαστική ἰδεολογία τόν πραγματικό της πυρήνα, γιάτί δέν κατάλαβαν ὅτι εἶχαν καθῆκον νά μπάσουν τό ἱστορικό στοιχεῖο στήν εξέταση τοῦ ζητήματος καί ν' ἀντικαταστήσουν τήν ἄποψη τῶν μικροαστῶν (τήν ἀφηρημένη ἰδέα τῆς ἰσοπέδωσης, τῆς δικαιοσύνης κτλ.) μέ τήν ἄποψη τοῦ προλεταριάτου γιά τίς πραγματικές ρίζες τοῦ ἀγῶνα ἐνάντια στήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς στήν ἀναπτυσσόμενη καπιταλιστική κοινωνία. Ὁ ναρόντικος νομίζει ὅτι ἡ ἄρνηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς εἶναι ἄρνηση τοῦ καπιταλισμοῦ. Αὐτό δέν εἶναι σωστό. Ἡ ἄρνηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς εἶναι ἔκφραση τῶν ἀπαιτήσεων τῆς πιό καθαρῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης. Καί ἐμεῖς χρειάζεται νά ξαναζωντανέψουμε στή συνείδηση τῶν μαρξιστῶν τά

* Στούς ὀπαδούς αὐτοῦς προστέθηκε στή Στοκχόλμη καί ὁ Πλεχάνοφ. Ἡ εἰρωνεία τῆς ἱστορίας θέλησε νά μὴν προσέξει αὐτός ὁ δῆθεν αὐστηρὸς φρουρός τῆς ὀρθοδοξίας ἢ νά μὴ θέλει νά προσέξει ὅτι ὁ Μάσλοφ διαστρεβλώνει τήν οικονομική θεωρία τοῦ Μάρξ.

«ξεχασμένα λόγια» του Μάρξ, πού επέκρινε τήν ατομική ιδιοκτησία γῆς ἀπό τήν ἄποψη τῶν ὄρων τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας.

Ἐστρεψε αὐτή τήν κριτική ὄχι μόνο ἐνάντια στή μεγάλη, μά κι' ἐνάντια στή μικρή γαιοκτησία. Ἡ ἐλεύθερη ιδιοκτησία τοῦ μικροαγρότη στή γῆ εἶναι ὁ ἀπαραίτητος συνοδοιπόρος τῆς μικρῆς παραγωγῆς στή γεωργία κάτω ἀπό ὀρισμένες ἱστορικές συνθῆκες. Ὁ Α. Φίν, πού τό τόνισε αὐτό, εἶχε ἀπόλυτα δίκιο ἀπέναντι στόν Μάσλοφ. Ἡ ἀναγνώριση ὅμως αὐτή τῆς ἱστορικῆς ἀναγκαιότητας, πού ἀποδείχνεται μέ τήν πείρα, δέν ἀποκλείει τήν ὑποχρέωση τοῦ μαρξιστῆ νά ἐκτιμήσει ὀλόπλευρα τήν μικρή ιδιοκτησία στή γῆ. Δέν μπορεί νά νοηθεῖ πραγματική ἐλευθερία μιᾶς τέτοιας ιδιοκτησίας χωρίς τήν ἐλευθερία τῆς ἀγοραπωλησίας τῆς γῆς. Ἡ ατομική ιδιοκτησία γῆς σημαίνει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ξοδεύεται κεφάλαιο γιά τήν ἀγορά γῆς. Ὁ Μάρξ ἔγραψε σχετικά στόν III τόμο τοῦ «Κεφαλαίου»: «Ἐνα ἀπό τά εἰδικά κακά τῆς μικρῆς γεωργίας, ἐκεῖ ὅπου συνδέεται μέ τήν ἐλεύθερη ιδιοκτησία γῆς, πηγάζει ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ καλλιεργητής διαθέτει ἕνα κεφάλαιο γιά τήν ἀγορά τῆς γῆς» (III, 2, 342). «Ἡ δαπάνη τοῦ κεφαλαίου γιά τήν ἀγορά τῆς γῆς ἀφαιρεῖ αὐτό τό κεφάλαιο ἀπό τήν καλλιέργεια» (ib*, σελ. 341)¹¹⁴.

«Ἡ δαπάνη χρηματικοῦ κεφαλαίου γιά τήν ἀγορά τῆς γῆς δέν ἀποτελεῖ λοιπόν τοποθέτηση ἀγροτικοῦ κεφαλαίου. Ἀντίθετα, ἀποτελεῖ ἀντίστοιχη μείωση τοῦ κεφαλαίου πού μποροῦν νά διαθέσουν οἱ μικροαγρότες στή σφαῖρα τῆς παραγωγῆς τους. Ἐλαττώνει ἀντίστοιχα τά μέσα παραγωγῆς τους καί στενεύει ἐπομένως τήν οἰκονομική βάση τῆς ἀναπαραγωγῆς. Ὑποτάσσει τό μικροαγρότη στόν τοκογλύφο, γιατί στή σφαῖρα αὐτή γενικά συναντιοῦνται σπανιότερα πραγματικές πιστωτικές σχέσεις. Ἀποτελεῖ ἐμπόδιο στή γεωργία καί κεῖ ἀκόμη ὅπου γίνεται ἀγορά μεγάλων τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν. Ἀντιφάσκει πραγματικά στόν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγῆς πού γενικά δέν ἐνδιαφέρεται γιά τό χρέος τοῦ ιδιοκτήτη τῆς γῆς, ἀδιάφορο ἂν κληρονόμησε ἢ ἀγόρασε τό κτῆμα του» (σελ. 344 - 345)¹¹⁵.

Ἔτσι καί ἡ ὑποθήκευση τῆς γῆς καί ἡ τοκογλυφία εἶναι, σάν νά λέμε, μορφές μέ τίς ὁποῖες τό κεφάλαιο παρακάμπτει τίς δυσκολίες πού βάζει ἡ ατομική ιδιοκτησία γῆς στήν ἐλεύθερη διείσδυση τοῦ κεφαλαίου στή γεωργία. Στήν κοινωνία

* —ibidem — στό ἴδιο. Ἡ Σύντ.

τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς δέν μπορεί κανείς νά διαχειριστεῖ τό νοικοκυριό του χωρίς κεφάλαιο. Αὐτό δέν μπορεί νά μή τό καταλαβαίνει καί ὁ ἀγρότης καί ὁ ἰδεολόγος του, ὁ ναρόντικος. Δηλαδή τό ζήτημα καταλήγει στό ἄν τό κεφάλαιο μπορεί ἀπευθείας καί ἄμεσα νά στραφεῖ ἀπόλυτα ἐλεύθερο στή γεωργία ἢ μέσω τοῦ τοκογλύφου καί τοῦ πιστωτικοῦ ἰδρύματος. Ἡ σκέψη τοῦ ἀγρότη καί τοῦ ναρόντικου, πού ἐνμέρει δέν ἔχουν ἐπίγνωση τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας τοῦ κεφαλαίου στή σημερινή κοινωνία, ἐνμέρει κατεβάζουν ὡς τά μάτια τους τό καπέλο τῆς αὐταπάτης καί τῶν ὀνείρων, γιά νά μή βλέπουν τή δυσάρεστη πραγματικότητα, ἢ σκέψη αὐτή στρέφεται πρὸς τή χρηματική βοήθεια ἀπ' ἔξω. «Στά πρόσωπα πού πῆραν γῆ ἀπό τό παλαικό ἀπόθεμα γῆς — λέει ἡ § 15 τοῦ σχεδίου τῶν 104 γιά τή γῆ — καί δέν ἔχουν ἀρκετά χρήματα γιά νά ἐφοδιαστοῦν μέ ὅλα τά ἀπαραίτητα γιά τό νοικοκυριό, πρέπει νά δίνεται βοήθεια γιά λογαριασμό τοῦ κράτους μέ τή μορφή δανείων καί βοηθημάτων». Βέβαια, δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι μιά τέτοια χρηματική βοήθεια θά ἦταν ἀπαραίτητη κατά τήν ἀναδιοργάνωση τῆς ρωσικῆς γεωργίας ἀπό τή νικηφόρα ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Ὁ Κάουτσκι τό ὑπογραμμίζει αὐτό στήν ἐργασία του «Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Ρωσία» καί ἔχει ἀπόλυτα δίκιο. Τώρα ὅμως σέ μᾶς τό ζήτημα εἶναι ποιά κοινωνικοοικονομική σημασία ἔχουν ὅλα αὐτά τά «χρηματικά δάνεια καί βοηθήματα», σημασία πού δέν τήν ἀντιλήφθηκαν οἱ ναρόντικοι. Τό κράτος μπορεί νά εἶναι μονάχα ἕνας ἐνδιάμεσος, ὅταν θά δίνουν λεφτά οἱ καπιταλιστές, τό ἴδιο ὅμως τό κράτος μπορεί νά πάρει τά λεφτά μόνο ἀπό τούς καπιταλιστές. Συνεπῶς, καί μέ τήν καλύτερη δυνατή ὀργάνωση τῆς κρατικῆς βοήθειας δέν παραμερίζεται καθόλου ἡ κυριαρχία τοῦ κεφαλαίου καί τό ἐρώτημα μένει πάλι τό ἴδιο: ποιές μορφές μπορεί νά πάρει ἡ χρησιμοποίηση τοῦ κεφαλαίου στή γεωργία.

Καί τό ἐρώτημα αὐτό ὀδηγεῖ ἀναπόφευκτα στή μαρξιστική κριτική τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς. Ἡ ἰδιοκτησία αὐτή ἀποτελεῖ ἐμπόδιο στήν ἐλεύθερη τοποθέτηση τοῦ κεφαλαίου στή γῆ. Εἴτε θά ὑπάρχει πλήρης ἐλευθερία σ' αὐτή τήν τοποθέτηση, — τότε ὅμως πρέπει νά καταργηθεῖ ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς, — δηλαδή ἐθνικοποίηση τῆς γῆς. Εἴτε θά διατηρηθεῖ ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς, καί τότε θά ἔχουμε πλάγιες μορφές διείσδυσης τοῦ κεφαλαίου, δηλ. ὑποθήκευση τῆς γῆς τοῦ τσιφλικᾶ καί τοῦ ἀγρότη, ὑποδούλωση τοῦ ἀγρότη στόν τοκογλύ-

φο, παράδοση τῆς γῆς στὸν ἐνοικιαστή πού ἔχει κεφάλαιο.

«Στή μικρή καλλιέργεια — λέει ὁ Μάρξ — ἐμφανίζεται σάν φραγμός τῆς ἴδιας τῆς παραγωγῆς ἢ τιμῆ τῆς γῆς, αὐτή ἢ μορφή καί τό ἀποτέλεσμα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς. Στή μεγάλη καλλιέργεια καί στή μεγάλη γαιοκτησία, πού στηρίζεται στὸν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγῆς, ἢ ἰδιοκτησία ἐμφανίζεται ἐπίσης σάν φραγμός, γιατί περιορίζει τὸν ἐνοικιαστή στήν παραγωγική τοποθέτηση κεφαλαίων, πού σέ τελευταία ἀνάλυση ἀποβαίνει σέ ὄφελος ὄχι δικό του, ἀλλὰ τοῦ γαιοκτήμονα» (346 - 347, 2. Teil, III. Band, «Das Kapital»)¹¹⁶.

Ἐπομένως, ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς εἶναι τό ἀνώτατο ὄριο, ὅπου μπορεῖ νά φτάσει στήν ἀστική κοινωνία ἢ παραμέριση ὅλων τῶν φραγμῶν πού ἐμποδίζουν τήν ἐλεύθερη τοποθέτηση τοῦ κεφαλαίου στήν ἀγροτική οἰκονομία καί τό ἐλεύθερο πέρασμα τοῦ κεφαλαίου ἀπό ἓνα κλάδο παραγωγῆς σέ ἄλλο. Ἐλεύθερη, πλατιά καί γρήγορη ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, πλήρης ἐλευθερία στήν ταξική πάλη, κατάργηση ὅλων τῶν περιττῶν ἐνδιάμεσων, ὅλα αὐτά πού κάνουν τή γεωργία νά μοιάζει μέ τή βιομηχανία πού δουλεύει μέ τό «ἐξουθενωτικό σύστημα», νά τί θά πεῖ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς στίς συνθῆκες τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς.

6. Η ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΗΣ ΚΑΙ Η «ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ» ΓΑΙΟΠΡΟΣΟΔΟΣ

Ὁ ὁπαδός τῆς διανομῆς τῆς γῆς Α. Φίν πρόβαλε ἓνα ἐνδιαφέρον οἰκονομικό ἐπιχείρημα ἐνάντια στήν ἐθνικοποίηση. Καί ἡ ἐθνικοποίηση καί ἡ δημοτικοποίηση, λέει, σημαίνουν τή μεταβίβαση τῆς γαιοπροσόδου σέ μιάν ὀρισμένη κοινωνική ομάδα. Γεννιέται ὅμως τό ἐρώτημα: γιά ποιά γαιοπρόσοδο ἐδῶ πρόκειται; Δέν πρόκειται γιά τήν καπιταλιστική γαιοπρόσοδο, γιατί «οἱ ἀγρότες συνήθως δέν παίρνουν ἀπό τή γῆ τους γαιοπρόσοδο μέ τήν καπιταλιστική ἔννοια» («Τό ἀγροτικό ζήτημα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία», σελ. 77, σύγκρ. σελ. 63), ἀλλά γιά μιὰ προκαπιταλιστική χρηματική γαιοπρόσοδο.

Ὁ Μάρξ, λέγοντας χρηματική γαιοπρόσοδο, ἐννοεῖ τήν πληρωμή ἀπό τὸν ἀγρότη στὸν τσιφλικά ὄλου τοῦ ὑπερπρονόμου μέ τή μορφή χρήματος. Πρωταρχική μορφή τῆς οἰκονομικῆς ἐξάρτησης τοῦ ἀγρότη ἀπό τὸν τσιφλικά στούς προκαπιταλιστικούς τρόπους παραγωγῆς εἶναι ἡ γαιοπρόσοδος πού πληρώνεται μέ δουλιὰ (Arbeitsrente), δηλαδή ἡ ἀγγαρεία, ἔπειτα ἡ γαιοπρόσοδος σέ εἶδος ἢ ἡ φυσική γαιοπρόσοδος

καί, τέλος, ἡ γαιοπρόσοδος σέ χρῆμα. Ἡ γαιοπρόσοδος αὐτή, —λέει ὁ Α. Φίν— «καί σήμερα ἀκόμη εἶναι ἡ πιό διαδομένη σέ μᾶς» (σελ. 63).

Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι τό φεουδαρχικό-ὑποδουλωτικό νοίκι εἶναι ἐξαιρετικά πλατιά διαδομένο σέ μᾶς καί ὅτι, σύμφωνα μέ τή θεωρία τοῦ Μάρξ, ἡ πληρωμή πού δίνει ὁ ἀγρότης γιά ἓνα τέτοιο νοίκι εἶναι σέ σημαντικό της μέρος χρηματική γαιοπρόσοδος. Ποιά δύναμη ἐπιτρέπει νά ἀπομυζιέται τέτοια γαιοπρόσοδος ἀπό τόν ἀγρότη; Μήπως ἡ δύναμη τῆς ἀστικής τάξης καί τοῦ ἀναπτυσσόμενου καπιταλισμοῦ; Καθόλου. Ἡ δύναμη αὐτή εἶναι ἡ δύναμη τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων. Ἐφόσον θά τσακιστοῦν αὐτά τά λατιφούντια, καί αὐτό εἶναι ἡ ἀφετηρία καί ὁ βασικός ὄρος τῆς ἀγροτικής ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, δέν ὑπάρχει ἀνάγκη νά μιλάμε γιά «χρηματική γαιοπρόσοδο» μέ τήν προκαπιταλιστική ἔννοια. Συνεπῶς, ἡ ἀντίρρηση τοῦ Α. Φίν ἔχει ἀπλῶς τή σημασία ὅτι ὑπογραμμίζει ἀκόμη μιᾶ φορά, πῶς στήν ἐπαναστατική ἀγροτική ἀνατροπή εἶναι ἀνοησία νά χωρίζεται ἡ γῆ τῶν ἀγροτικῶν κλήρων ἀπό τήν ὑπόλοιπη γῆ: ἐπειδή συχνά ἡ κληρουχική γῆ περιβάλλεται ἀπό γῆ τῶν τσιφλικάδων καί ἐπειδή ἀπό τούς σημερινούς ὄρους διαχωρισμοῦ τῆς γῆς τῶν χωρικῶν καί τῶν τσιφλικάδων πηγάζει ἡ οἰκονομική ὑποδούλωση, ἡ διατήρηση αὐτοῦ τοῦ διαχωρισμοῦ εἶναι πράξη ἀντιδραστική. *Ἐν ὧ ἡ δημοτικοποίηση τῆ διατηρεῖ σέ ἀντίθεση καί μέ τή διανομή καί μέ τήν ἐθνικοποίηση.*

Ἡ ὑπαρξη τῆς μικρῆς ἰδιοκτησίας γῆς ἢ, πιό σωστά, ἡ ὑπαρξη τοῦ μικροῦ νοικοκυριοῦ φέρνει φυσικά ὀρισμένες ἀλλαγές στίς γενικές θέσεις τῆς θεωρίας τῆς καπιταλιστικῆς γαιοπροσόδου, μά δέν ἐκμηδενίζει αὐτή τή θεωρία. Ὁ Μάρξ τονίζει, λογουχάρη, ὅτι ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος, σάν τέτοια, δέν ὑπάρχει συνήθως στή μικροκαλλιέργεια ἡ ὁποία κυρίως ἱκανοποιεῖ τίς ἀνάγκες τοῦ ἴδιου τοῦ καλλιεργητῆ (III, 2, 339, 344)¹¹⁷. Ὅσο περισσότερο ὅμως ἀναπτύσσεται ἡ ἐμπορευματική οἰκονομία, τόσο περισσότερο ἰσχύουν ὅλες οἱ θέσεις τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας καί γιά τό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη, μιᾶ καί μπῆκε στίς συνθήκες τοῦ καπιταλιστικοῦ κόσμου. Δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι καμιά ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, καμιά ἰσοπέδωση στή γαιοχρησία γῆς δέν θά ἐξαφανίσει ἓνα φαινόμενο πού ἔχει διαμορφωθεῖ ὀλοκληρωτικά στή Ρωσία, ὅτι δηλαδή ἡ εὐπορη ἀγροτιά διαχειρίζεται ἤδη τό νοικοκυριό της μέ καπιταλιστικό

τρόπο. Στήν «Ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ» ἔδειξα ὅτι, σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα τῶν ἐτῶν 1880-1900 τό $\frac{1}{5}$ περίπου τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν συγκεντρώνουν στά χέρια τους μέχρι τή μισή γεωργική παραγωγή τῶν ἀγροτῶν κι' ἕνα πολύ μεγαλύτερο μέρος τῆς νοικιασμένης γῆς, ὅτι ἡ οἰκονομία αὐτῶν τῶν ἀγροτῶν εἶναι σήμερα κιόλας περισσότερο ἐμπορευματική παρά φυσική, ὅτι τέλος αὐτή ἡ ἀγροτιά δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει χωρίς μιά στρατιά ἀπό ἑκατομμύρια ἐργάτες γῆς καί μεροκαματιάρηδες*. Μέσα σ' αὐτή τήν ἀγροτιά τά στοιχεῖα τῆς καπιταλιστικῆς γαιοπροσόδου εἶναι δοσμένα κιόλας ἀπό τά πρίν. Ἡ ἀγροτιά αὐτή ἐκφράζει τά συμφέροντά της μέ τό στόμα τῶν κυρίων Πεσεχόνοφ πού ἀποκρούουν «μέ σύνεση» καί τήν ἀπαγόρευση τῆς μισθωτῆς ἐργασίας καί τήν «κοινωνικοποίηση τῆς γῆς», πού ὑπερασπίζονται μέ σύνεση τήν ἄποψη τοῦ οἰκονομικοῦ ἀτομικισμοῦ τοῦ ἀγρότη, ἑνός ἀτομικισμοῦ πού γίνεται προσπάθεια νά ἐπικρατήσῃ. Ἄν στίς οὐτοπίες τῶν ναρόντικων ξεχωρίσουμε αὐστηρά τό πραγματικό οἰκονομικό στοιχεῖο ἀπό τήν κάλπικη ἰδεολογία, θά δοῦμε ἀμέσως ὅτι ἀπό τήν ἐκμηδένιση τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφούντιων —καί μέ τό μοίρασμα, καί μέ τήν ἐθνικοποίηση, καί μέ τή δημοτικοποίηση— περισσότερο κερδίζει ἡ καπιταλιστική ἀκριβῶς ἀγροτιά. Ἐπίσης, «τά δάνεια καί τά βοηθήματα» ἀπό τό κράτος δέν μπορεῖ παρά νά ὠφελοῦν πρίν ἀπ' ὅλους αὐτήν. Ἡ «ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν» δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ἡ καθυπόταξη ὅλης τῆς γεωργίας στούς ὄρους τῆς προόδου καί τῆς ἀνθίσης αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν νοικοκυριῶν τῶν φάρμερ. Ἡ χρηματική γαιοπρόσδοδος εἶναι τό χτές πού πεθαίνει, πού δέν μπορεῖ παρά νά πεθάνει. Ἡ καπιταλιστική γαιοπρόσδοδος εἶναι τό αὔριο πού γεννιέται, πού δέν μπορεῖ παρά ν' ἀναπτυχθεῖ καί μέ τή στολιπινική ἀπαλλοτρίωση τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν («σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 87») καί μέ τήν ἀπαλλοτρίωση τῶν πιά πλούσιων τσιφλικάδων ἀπό τοὺς ἀγρότες.

7. ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΠΟΙΟΥΣ ΟΡΟΥΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ Η ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ;

Στούς μαρξιστές συναντᾶμε συχνά τήν ἄποψη ὅτι ἡ ἐθνικοποίηση μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ μόνο σέ μιάν ὑψηλή βαθμίδα ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, ὅταν αὐτός θά ἔχει πιά

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 3ος, σελ. 126 - 129. Ἡ Σύντ.

προετοιμάσει πέρα για πέρα τούς όρους «για τό χωρισμό τῶν γαιοκτημόνων ἀπό τή γεωργία» (μέ τό νοίκιασμα καί τήν ὑποθήκη). Ὑποθέτουν ὅτι ἡ μεγάλη καπιταλιστική γεωργία θά πρέπει νά ἔχει πιά διαμορφωθεῖ, πρίν γίνει πραγματοποιήσιμη ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, πού ἀποκόπτει τή γαιοπρόσοδο, χωρίς νά θίξει τόν οἰκονομικό ὄργανισμό*.

Εἶναι σωστή μιά τέτοια ἄποψη; Θεωρητικά δέν μπορεῖ νά αἰτιολογηθεῖ. Δέν μπορεῖ νά ὑποστηριχθεῖ μέ ἄμεσες προσφυγές στόν Μάρξ. Τά δεδομένα τῆς πείρας μιλοῦν μᾶλλον ἐναντίον της.

Θεωρητικά ἡ ἐθνικοποίηση ἀποτελεῖ μιά «ἰδανικά» καθαρή ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία. Ἄλλο ζήτημα, ἂν μποροῦν νά πραγματοποιηθοῦν συχνά στήν ἱστορία τέτοιες συμπτώσεις συνθηκῶν καί τέτοιος συσχετισμός δυνάμεων, πού νά ἐπιτρέπουν τήν ἐθνικοποίηση μέσα στήν καπιταλιστική κοινωνία. Ἡ ἐθνικοποίηση ὅμως δέν εἶναι μόνο ἐπακόλουθο, μά καί προϋπόθεση μιᾶς γρήγορης ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ. Τό νά σκέπτεται κανεῖς ὅτι ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι δυνατό νά γίνει μόνο ὅταν ὑπάρχει πολύ ὑψηλή ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία, σημαίνει ὅτι ἀρνεῖται τήν ἐθνικοποίηση, σάν μέτρο τῆς ἀστικῆς προόδου, γιατί ἡ ὑψηλή ἀνάπτυξη τοῦ ἀγροτικοῦ καπιταλισμοῦ ἔβαλε κιόλας παντοῦ στήν ἡμερήσια διάταξη (καί ἀναπόφευκτα θά τή βάλει, ὅταν ἔρθει ὁ καιρός της καί σέ καινούργιες χῶρες) «τήν κοινωνικοποίηση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς», δηλαδή τή σοσιαλιστική ἀνατροπή. Ἐνα μέτρο τῆς ἀστικῆς προόδου δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ σάν ἀστικό μέτρο μέσα σέ συνθήκες μεγάλης ὄξυνσης τῆς ταξικῆς πάλης ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καί στήν ἀστική τάξη. Ἐνα τέτοιο μέτρο εἶναι πιο πιθανό, μᾶλλον, σέ μιά «νεαρή» ἀστική κοινωνία πού δέν ἀνάπτυξε ἀκόμη τίς δυνάμεις της, δέν ξεδίπλωσε ἀκόμη τίς ἀντιθέσεις της ὡς τό τέλος, δέν δημιούργησε ἀκόμη ἕνα τόσο ἰσχυρό προλεταριάτο πού νά ἐπιδιώκει ἄμεσα τή σοσιαλιστική ἀνατροπή. Καί ὁ Μάρξ δεχόταν, καί ἐνμέρει ὑποστήριζε ἄμεσα τήν ἐθνικοποίηση ὄχι μόνο στήν ἐποχή

* Νά μιά ἀπό τίς πιο ἀκριβεῖς διατυπώσεις αὐτῆς τῆς ἄποψης πού προέρχεται ἀπό τό σ. Μπορίσοφ, ὁπαδό τῆς διανομῆς τῆς γῆς. ..«Ἀργότερα τή διεκδίκηση αὐτή (τή διεκδίκηση για τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς) θά τή βάλει ἡ ἱστορία, θά τή βάλει τότε, ὅταν θά ἔχει ξεπέσει τό μικροαστικό νοικοκυριό, ὅταν ὁ καπιταλισμός θά ἔχει κατακτήσει γερές θέσεις στή γεωργία καί ἡ Ρωσία δέν θά εἶναι πια ἀγροτική χώρα» (σελ. 127 τῶν «Πρακτικῶν» τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης).

τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης στή Γερμανία τό 1848, μά καί τό 1846 γιά τήν Ἀμερική, γιά τήν ὁποία τόνιζε τότε μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια ὅτι τώρα μόλις ἀρχίζει «τή βιομηχανική» τῆς ἀνάπτυξη. Ἡ πείρα τῶν διαφόρων καπιταλιστικῶν χωρῶν δέν μᾶς δείχνει τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς μέ μιά κάπως καθαρή μορφή. Κάτι ἀνάλογο βλέπουμε στή Νέα Ζηλανδία, νεαρή καπιταλιστική δημοκρατία, ὅπου δέν μπορεῖ οὔτε λόγος νά γίνει γιά ὕψηλή ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία. Κάτι ἀνάλογο ἔγινε καί στήν Ἀμερική, ὅταν τό κράτος δημοσίευσε τό νόμο γιά τά χόμστεντ* καί μοίρασε στούς μικρονοικοκυρέους κομμάτια γῆς ἔναντι ὀνομαστικῆς γαιοπροσόδου.

Ἦ. Οχι. Ὄταν μεταφέρει κανείς τήν ἐθνικοποίηση στήν ἐποχή τοῦ πολύ ἀναπτυγμένου καπιταλισμοῦ, σημαίνει ὅτι τήν ἀρνεῖται σάν μέτρο τῆς ἀστικῆς προόδου. Μιά τέτοια ἄρνηση ὅμως ἀντιφάσκει ἄμεσα μέ τήν οἰκονομική θεωρία. Νομίζω ὅτι στούς παρακάτω συλλογισμούς του, πού τοῦς ἀναπτύσσει στίς «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας», ὁ Μάρξ σημείωσε διαφορετικούς ὅρους γιά τήν πραγματοποίηση τῆς ἐθνικοποίησης, ἀπό τοῦς ὅρους πού ὑποθέτουν συνήθως.

Ἦ. Ο Μάρξ, ἀφοῦ ἔδειξε ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης τῆς γῆς εἶναι μιά ὀλότελα περιττή μορφή γιά τήν καπιταλιστική παραγωγή, ὅτι αὐτή ἢ τελευταία «πετυχαίνει πέρα γιά πέρα» τό σκοπό της, ἂν ἡ γῆ ἀνήκει στό κράτος, συνεχίζει:

«Γιαυτό ὁ ριζοσπάστης ἀστός θεωρητικά φτάνει στήν ἄρνηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς... Στήν πράξη ὅμως τοῦ λείπει τό θάρρος, γιατί ἡ ἐπίθεση ἐνάντια σέ μιά μορφή ἰδιοκτησίας, στή μορφή τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας πάνω στούς ὅρους τῆς ἐργασίας, θά γινόταν πολύ ἐπικίνδυνη καί γιά τήν ἄλλη μορφή. Ἐξάλλου καί ὁ ἴδιος ὁ ἀστός δέθηκε μέ τή γῆ» («Theorien über den Mehrwert», II. Band, 1. Teil, S. 208)¹¹⁸.

Ἦ. Ο Μάρξ δέν τονίζει ἐδῶ ὅτι ἡ μή ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία ἀποτελεῖ ἐμπόδιο γιά τήν πραγματοποίηση τῆς ἐθνικοποίησης. Τονίζει δύο ἄλλα ἐμπόδια, πού συνηγοροῦν πολύ περισσότερο ὑπέρ τῆς σκέψης ὅτι ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι πραγματοποιήσιμη στήν ἐποχή τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης.

Πρῶτο ἐμπόδιο: ὁ ριζοσπάστης ἀστός δέν ἔχει τό θάρρος

* — χόμστεντ (ἀγγλ. homestead - ἀγροτικό νοικοκυριό, φάρμα) - κομμάτια γῆς πού παραχωροῦνταν στούς ἐποίκους δωρεάν ἢ μέ προνομιακούς ὅρους στίς ΕΠΑ καί σέ μερικές ἄλλες χῶρες (Αὐστραλία, Νέα Ζηλανδία) γιά ἐποικιστικούς σκοπούς. Σημ. μετ.

νά επιτεθειῖ ἐνάντια στήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς, ἐπειδή ὑπάρχει κίνδυνος σοσιαλιστικῆς ἐπίθεσης ἐνάντια σέ κάθε ἀτομική ἰδιοκτησία, δηλαδή ὁ κίνδυνος τῆς σοσιαλιστικῆς ἀνατροπῆς.

Δεύτερο ἐμπόδιο: «ὁ ἴδιος ὁ ἀστός δέθηκε μέ τή γῆ». Ὁ Μάρξ προφανῶς ἔχει ὑπόψη του ὅτι ἴσα-ἴσα ὁ ἀστικός τρόπος παραγωγῆς στέριωσε πιά στήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς, δηλαδή ὅτι ἡ ἀτομική αὐτή ἰδιοκτησία ἔγινε πολύ πιό ἀστική παρά φεουδαρχική. Ὅταν ἕνα μεγάλο μέρος, ἡ πλειοψηφία τῆς ἀστικῆς τάξης σάν τάξης, ἔχει πιά δεθεῖ μέ τή γαιοκτησία, ὅταν πιά «ἡ ἴδια δέθηκε μέ τή γῆ» «ἐγκαταστάθηκε στή γῆ», ὑπόταξε πέρα γιά πέρα τή γαιοκτησία στόν ἑαυτό της, τότε δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἕνα πραγματικό κοινωνικό κίνημα τῆς ἀστικῆς τάξης ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης. Δέν μπορεῖ γιά τόν ἀπλό λόγο ὅτι καμιά τάξη δέν θά πάει ἐνάντια στόν ἑαυτό της.

Καί τά δύο αὐτά ἐμπόδια, μιλώντας γενικά, μποροῦν νά παραμεριστοῦν μόνο στήν ἐποχή τοῦ καπιταλισμοῦ πού ἀρχίζει καί ὄχι στήν ἐποχή τοῦ καπιταλισμοῦ πού τελειώνει, στήν ἐποχή τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης καί ὄχι τήν παραμονή τῆς σοσιαλιστικῆς. Ἡ γνώμη ὅτι ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι πραγματοποιήσιμη μόνο μέσα στόν πολύ ἀναπτυγμένο καπιταλισμό δέν μπορεῖ νά λέγεται μαρξιστική. Ἀντιφάσκει καί μέ τίς γενικές προϋποθέσεις τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ καί μέ τά λόγια του πού ἀναφέραμε. Ἀπλοποιεῖ τό ζήτημα τῶν συγκεκριμένων ἱστορικῶν ὄρων τῆς ἐθνικοποίησης, σάν μέτρου πού ἐφαρμόζεται ἀπ' αὐτές ἢ ἐκεῖνες τίς δυνάμεις καί τάξεις, σέ σημεῖο πού καταντᾷ σχηματική καί γυμνή ἀφαίρεση.

«Ὁ ριζοσπάστης ἀστός» δέν μπορεῖ νά εἶναι θαρραλέος στήν ἐποχή τοῦ πολύ ἀναπτυγμένου καπιταλισμοῦ. Σέ μιά τέτοια ἐποχή ἡ μεγάλη μάζα αὐτῶν τῶν ἀστῶν εἶναι πιά ἀναπόφευκτα ἀντεπαναστατική. Σέ μιά τέτοια ἐποχή εἶναι πιά ἀναπόφευκτο τό ὀλοκληρωτικό σχεδόν «δέσιμο» τῆς ἀστικῆς τάξης «μέ τή γῆ». Ἀντίθετα, στήν ἐποχή τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης οἱ ἀντικειμενικές συνθῆκες ἀναγκάζουν τό «ριζοσπάστη ἀστό» νά εἶναι θαρραλέος, γιατί αὐτός εἶναι πού ἐκπληρώνει τό ἱστορικό καθῆκον τῆς δοσμένης ἐποχῆς καί δέν μπορεῖ ἀκόμη νά φοβᾶται, σάν τάξη, τήν προλεταριακή ἐπανάσταση. Στήν ἐποχή τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης ἡ ἀστική τάξη δέν ἔχει ἀκόμη δεθεῖ μέ τή γῆ: σέ μιά τέτοια ἐποχή ἡ γαιοκτησία εἶναι ἀκόμη πολύ διαποτισμένη μέ φεουδαρχισμό. Εἶναι δυνατό νά παρουσιαστεῖ τό φαινόμενο νά παλεύει ἡ μάζα τῶν ἀστῶν γεωργῶν, τῶν φάρμερ, ἐνάντια στίς κύριες μορ-

φές τῆς γαιοκτησίας κι' ἔτσι νά φτάσει ὡς τό σημεῖο νά πραγματοποιήσει στήν πράξη τήν *ὀλοκληρωτική* ἀστική «ἀπελευθέρωση τῆς γῆς», δηλαδή τήν *ἐθνικοποίηση*.

Ἄπ' ὅλες αὐτές τίς ἀπόψεις ἡ ρωσική ἀστική ἐπανάσταση βρίσκεται σέ πάρα πολύ εὐνοϊκές συνθῆκες. Κρίνοντας ἀπό καθαρά οἰκονομική ἀποψη, πρέπει ὅπωςδήποτε νά παραδεχτοῦμε ὅτι ἔχουμε τό ἀνώτατο ὄριο τῶν ὑπολειμμάτων τῆς φεουδαρχίας στή ρωσική γαιοκτησία, καί στήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία, καί στήν κληρουχική γαιοκτησία τοῦ ἀγρότη. Μέσα σέ τέτοιες συνθῆκες ἡ ἀντίφαση ἀνάμεσα στό σχετικά ἀναπτυγμένο καπιταλισμό στή βιομηχανία καί στήν τρομακτική καθυστέρηση τοῦ χωριοῦ γίνεται χτυπητή καί, χάρη στίς ἀντικειμενικές αἰτίες, σπρώχνει τήν ἀστική ἐπανάσταση στό ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερο βάθαιμά της, στή δημιουργία τῶν ὄρων γιά τήν πιό γρήγορη πρόοδο τῆς γεωργίας. Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς εἶναι ἀκριβῶς ὄρος γιά τήν πιό γρήγορη καπιταλιστική πρόοδο στή γεωργία μας. Σέ μᾶς, στή Ρωσία, ὑπάρχει ἕνας τέτοιος «ριζοσπάστης ἀστός» πού ἀκόμη «δέν δέθηκε μέ τή γῆ» καί πού στή ὁσομένη ἐποχή δέν μπορεῖ νά φοβᾶται τήν προλεταριακή «ἐπίθεση». Αὐτός ὁ ριζοσπάστης ἀστός εἶναι ὁ ρῶσος ἀγρότης.

Ὅταν δοῦμε τήν ἐθνικοποίηση ἀπό τή σκοπιά πού τονίζουμε, γίνεται πέρα γιά πέρα κατανοητό, γιατί ἡ μάζα τῶν ρώσων φιλελεύθερων ἀστῶν κρατᾶ διαφορετική στάση ἀπό τή μάζα τῶν ρώσων ἀγροτῶν στό ζήτημα τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Ὁ φιλελεύθερος τσιφλικάς, ὁ δικηγόρος, ὁ μεγαλοβιομήχανος, ὁ ἔμπορος, ὅλοι τους ἔχουν ἀρκετά «δεθεῖ μέ τή γῆ». Ὅλοι αὐτοί δέν μπορεῖ νά μήν φοβοῦνται ἐπίθεση ἀπό μέρους τοῦ προλεταριάτου. Δέν μπορεῖ νά μήν προτιμοῦν τό δρόμο τοῦ Στολίπιν καί τῶν καντέτων. Σκεφτεῖτε μονάχα τί ποτάμι χρυσοῦ κυλάει τώρα στούς τσιφλικάδες, στούς ὑπαλλήλους, στούς δικηγόρους, στούς ἔμπορους, μέ τή μορφή τῶν ἑκατομμυρίων πού μοιράζει ἡ «Ἀγροτική» τράπεζα στούς κατατρομαγμένους τσιφλικάδες! Μέ τήν «ἐξαγορά» πού προτείνουν οἱ καντέτοι τό χρυσό αὐτό ποτάμι θά ἔπαιρνε λιγάκι διαφορετική κατεύθυνση, ἴσως νά κύλαγε ὄχι τόσο ἄφθονα, μά πάλι θά ἀποτελοῦνταν ἀπό ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια καί θά κυλοῦσε στίς ἴδιες τσέπες.

Ἀπό τό ἐπαναστατικό γκρέμισμα ὄλων τῶν παλιῶν μορφῶν τῆς γαιοκτησίας μπορεῖ νά μήν πάρουν δεκάρα οὔτε οἱ ὑπάλληλοι οὔτε οἱ δικηγόροι. Ἡ μάζα τῶν ἐμπόρων ὅμως δέν μπο-

ρεῖ νά βλέπει τόσο μακριά, ὥστε νά προτιμᾷ τό μελλοντικό πλάταιμα τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς τῶν μουζίκων ἀπό τήν ἄμεση δυνατότητα νά ἀρπάξει κάτι ἀπό τόν τσιφλικά ἀφέντη. Μόνο ὁ ἀγρότης πού ἡ παλιά Ρωσία τόν ἔσπρωχνε στόν τάφο εἶναι σέ θέση νά ἐπιδιώξει τήν ὀλοκληρωτική ἀνακαίνιση τῆς γαιοκτησίας.

8. Η ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΑΣΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΓΗΣ;

Ἄν βλέπουμε τήν ἐθνικοποίηση σάν ἓνα μέτρο πού μπορεί νά πραγματοποιηθεῖ πρίν ἀπ' ὅλα στήν ἐποχή τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, τότε ἡ ἄποψη αὐτή ὀδηγεῖ ἀναπότρεπτα στήν ὑπόθεση ὅτι ἡ ἐθνικοποίηση μπορεί νά ἀποδειχτεῖ ἓνα ἀπλό πέρασμα πρὸς τή διανομή. Ἡ πραγματική οἰκονομική ἀνάγκη πού ὑποχρεώνει τή μάζα τῆς ἀγροτιᾶς νά ἐπιδιώκει τήν ἐθνικοποίηση, εἶναι ἡ ἀνάγκη νά ἀνακαινιστοῦν ριζικά ὅλες οἱ παλιές σχέσεις γαιοκτησίας, «νά ξεκαθαριστοῦν» ὅλες οἱ ἐκτάσεις γῆς, νά προσαρμοστοῦν ἐξαρχῆς στή νέα οἰκονομία, στήν οἰκονομία τῶν φάρμερ. Μιά καί εἶναι ἔτσι, εἶναι ξεκάθαρο ὅτι οἱ φάρμερ, ἀφοῦ θά ἔχουν προσαρμοστεῖ καί θά ἔχουν ἀνακαινίσει ὅλη τή γαιοκτησία, θά μποροῦν ν' ἀπαιτοῦν νά κατοχυρωθοῦν αὐτές οἱ νέες σχέσεις γαιοκτησίας, δηλαδή νά μετατραποῦν σέ ἰδιοκτησία τους τά κτήματα πού ἔχουν νοικιασμένα ἀπό τό κράτος.

Μάλιστα, αὐτό εἶναι ἐντελῶς ἀδιαφιλονίκητο. Δέν καταλήγουμε στήν ἐθνικοποίηση ἔπειτα ἀπό ἀφηρημένους συλλογισμούς, ἀλλά ἀπό τό συγκεκριμένο ὑπολογισμό τῶν συγκεκριμένων συμφερόντων μιᾶς συγκεκριμένης ἐποχῆς. Καί, φυσικά, θά ἦταν ἀστεῖο νά θεωροῦμε ὅτι ἡ μάζα τῶν μικρονοικοκυρέων, ἀποτελεῖται ἀπό «ἰδεαλιστές», θά ἦταν ἀστεῖο νά σκεφτοῦμε ὅτι θά σταματήσουν μπροστά στή διανομή, μιά πού αὐτό ἀπαιτοῦν τά συμφέροντά τους. Πρέπει, συνεπῶς, νά δοῦμε: 1) ἄν τά συμφέροντά τους μπορεί ν' ἀπαιτήσουν τή διανομή, 2) κάτω ἀπό ποιές συνθῆκες καί 3) πῶς πρέπει αὐτό νά βρεῖ τήν ἀντανάκλασή του στό ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ προλεταριάτου.

Στό πρῶτο ἐρώτημα δόσαμε κιόλας καταφατική ἀπάντηση. Στό δεύτερο δέν μποροῦμε σήμερα ν' ἀπαντήσουμε ὀριστικά. Τή διανομή μπορεί νά τήν προκαλέσει, ὕστερα ἀπό τήν περίοδο τῆς ἐπαναστατικῆς ἐθνικοποίησης, ἡ τάση νά στερεωθοῦν στόν ἀνώτατο δυνατό βαθμό οἱ νέες σχέσεις γαιοκτησίας πού

ἀνταποκρίνονται στίς ἀπαιτήσεις τοῦ καπιταλισμοῦ. Μπορεῖ νά τήν προκαλέσει ἡ τάση τῶν τότε κατόχων τῆς γῆς νά μεγαλώσουν τά εἰσοδήματά τους σέ βάρος τῆς ὑπόλοιπης κοινωνίας. Τέλος, μπορεῖ νά τήν προκαλέσει ἡ τάση «νά καθησυχάσουν» (ἢ ἀπλούστερα νά καταπνίξουν) τό προλεταριάτο καί τά μισοπρολεταριακά στρώματα, γιά τά ὁποῖα ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς θ' ἀποτελεῖ ἕνα στοιχεῖο πού θά τοὺς «ἀνοίγει τήν ὄρεξη» γιά τήν κοινωνικοποίηση ὅλης τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς. Καί οἱ τρεῖς αὐτές πιθανότητες ἀνάγονται σέ μιά οἰκονομική βάση, γιατί ἀπό τό δυνάμωμα τῆς νέας καπιταλιστικῆς γαιοκτησίας τῶν καινούργιων φάρμερ θ' ἀναβλύσει μόνη της καί ἡ ἀντιπρολεταριακή διάθεση καί ἡ τάση νά δημιουργήσουν ἕνα νέο προνόμιο γιά τόν ἑαυτό τους μέ τή μορφή τοῦ δικαιώματος ἰδιοκτησίας. Συνεπῶς, τό ζήτημα ἀνάγεται σ' αὐτό ἀκριβῶς τό οἰκονομικό στέριωμα. Ἐνάντια σ' αὐτό τό στέριωμα θ' ἀντιδρᾷ μόνιμα ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ πού δυναμώνει τήν ὑπεροχή τῆς μεγάλης γεωργίας καί ἀπαιτεῖ νά ὑπάρχει πάντα ἡ εὐκολία «νά συνενώνονται» τά μικρά κομμάτια γῆς τῶν φάρμερ σέ μεγάλα. Προσωρινά θ' ἀντιδρᾷ τό ἐποικιστικό ἀπόθεμα τῆς Ρωσίας: στερέωση τῆς νέας οἰκονομίας θά πεῖ ἀνάπτυξη τῆς ἀγροτεχνικῆς. Ἐχουμε ὅμως κιόλας δείξει ὅτι κάθε πρόοδος τῆς ἀγροτεχνικῆς «ἀνοίγει» γιά τή Ρωσία διαρκῶς καινούργιες ἐκτάσεις ἀπό τό ἐποικιστικό της ἀπόθεμα γῆς.

Ἀπό τήν ἀνάλυση τοῦ δεύτερου ζητήματος πού βάλαμε, πρέπει νά βγάλουμε τό συμπέρασμα ὅτι δέν μπορούμε νά μαντέψουμε μέ ἀκρίβεια κάτω ἀπό ποιές συνθήκες ἡ διεκδίκηση τῶν καινούργιων φάρμερ γιά τή διανομή τῆς γῆς θά ὑπερνικήσει κάθε ἀντίθετη ἐπίδραση. Πρέπει μόνο νά ὑπολογίζουμε ὅτι ὕστερα ἀπό τήν ἀστική ἐπανάστασή ἡ παραπέρα καπιταλιστική ἀνάπτυξη θά δημιουργήσει ἀναπότρεπτα τέτοιες συνθήκες.

Ἀντίθετα, μπορούμε νά δόσουμε πέρα γιά πέρα ὀριστική ἀπάντηση στό τελευταῖο ἐρώτημα, γιά τή στάση τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος ἀπέναντι στήν ἐνδεχόμενη διεκδίκηση τῶν καινούργιων φάρμερ νά μοιραστεῖ ἡ γῆ. Τό προλεταριάτο μπορεῖ καί ἔχει ὑποχρέωση νά ὑποστηρίξει τήν ἀγωνιζόμενη ἀστική τάξη, ὅταν ἡ τάξη αὐτή διεξάγει ἕναν πραγματικά ἐπαναστατικό ἀγώνα ἐνάντια στή φεουδαρχία. Δέν εἶναι ὅμως δουλιὰ τοῦ προλεταριάτου νά ὑποστηρίξει τήν ἀστική τάξη πού ἔχει καλμάρει. Ἄν εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι μιά νικηφόρα ἀστική ἐπανάσταση στή Ρωσία δέν μπορεῖ νά γίνει χωρίς ἐθνικοποίηση

τῆς γῆς, εἶναι ἀκόμη πιά ἀναμφισβήτητο ὅτι ἡ ἐπόμενη στροφή πρὸς τὴν διανομὴν δέν μπορεῖ νά γίνει χωρίς μιά ὀρισμένη «παλινόρθωση», χωρίς στροφή τῆς ἀγροτιᾶς (ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν σχέσεων πού προϋποθέτουμε εἶναι πιά σωστό νά ποῦμε: τῶν φάρμερ) πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀντεπανάστασης. Τὸ προλεταριάτο θά ὑπερασπίζει τὴν ἐπαναστατικὴ παράδοση ἐνάντια σὲ ὅλες αὐτὲς τίς τάσεις καὶ δέν θά τίς βοηθάει.

Θά ἦταν ὡστόσο μεγάλο λάθος νά νομίζουμε ὅτι σὲ περίπτωση πού οἱ καινούργιοι φάρμερ στραφοῦν πρὸς τὴν διανομὴ τῆς γῆς, ἡ ἐθνικοποίηση θά μείνει ἓνα φαινόμενο παροδικό, χωρίς σοβαρὴ σημασία. Ἡ ἐθνικοποίηση θά εἶχε πάντως τεράστια σημασία, καὶ ὕλική καὶ ἠθική. Ὑλική, μέ τὴν ἔννοια ὅτι τίποτε δέν εἶναι σὲ θέση νά σαρώσει τόσο ὀλοκληρωτικὰ τὰ ὑπολείμματα τοῦ μεσαίωνα στή Ρωσία, ν' ἀνακαινίσει τόσο ὀλοκληρωτικὰ τὸ μισοσαπισμένο ἀπὸ τὸν ἀσιατισμὸ χωριό, νά προωθήσει τόσο γρήγορα τὴν πρόοδο τῆς γεωργίας, ὅπως εἶναι σὲ θέση νά τὸ κάνει ἡ ἐθνικοποίηση. Κάθε ἄλλη λύση τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος στήν ἐπανάσταση δημιουργεῖ λιγότερο εὐνοϊκὰ σημεῖα ξεκινήματος γιὰ τὴν παραπέρα οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη.

Ἡ ἠθικὴ σημασία τῆς ἐθνικοποίησης στήν ἐπαναστατικὴ ἐποχὴ εἶναι ὅτι τὸ προλεταριάτο βοηθάει ἔτσι νά δοθεῖ ἓνα τέτοιο χτύπημα «σὲ μιά μορφή τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας» πού θά ἔχει ἀναπόφευκτα ἀπήχηση σ' ὅλο τὸν κόσμον. Τὸ προλεταριάτο ὑπερασπίζει τὴν πιά συνεπὴ καὶ τὴν πιά ἀποφασιστικὴ ἀστικὴ ἀνατροπὴ, τίς πιά εὐνοϊκὲς συνθήκες καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης, ἀντιδρώντας ἔτσι μέ τὴν μεγαλύτερη ἐπιτυχία σὲ κάθε ἀναποφασιστικότητά, πλαδαρότητα, ἔλλειψη χαρακτήρα, παθητικότητά, ιδιότητες πού δέν μπορεῖ παρά νά τίς παρουσιάζει ἡ ἀστικὴ τάξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΣΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Οἱ ἀντιλήψεις αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ εἴδους, ὅπως δείξαμε καὶ παραπάνω, πιάνουν μιά δυσανάλογα μεγάλη θέση στήν κομματικὴ μας συζήτηση πάνω στό ἀγροτικὸ πρόγραμμα. Τὸ καθῆκον μας εἶναι νά ἐξετάσουμε αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς ἀντιλήψεις, ὅσο τὸ δυνατό πιά συστηματικὰ καὶ σύντομα καὶ νά δείξουμε

τό συσχετισμό πού υπάρχει ανάμεσα στα διάφορα πολιτικά μέτρα (καί απόψεις) καί στίς οικονομικές βάσεις τῆς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς.

1. «ΕΓΓΥΗΣΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΗ»

Στήν «Εἰσήγησή» μου γιά τό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης ἐξέτασα αὐτό τό ἐπιχείρημα*, ἀποκαθιστώντας τίς συζητήσεις ἀπό μνήμης. Τώρα ἔχουμε μπροστά μας τό ἀκριβές κείμενο τῶν πρακτικῶν.

«Τό κλειδί τῆς θέσης μου — ἀναφώνησε ὁ Πλεχάνοφ στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης — εἶναι ὅτι τόνισα τή δυνατότητα μιᾶς παλινόρθωσης» (σελ. 115). Ἄς δοῦμε ἀπό πιά κοντά αὐτό τό κλειδί. Νά ἡ πρώτη ἔνδειξη σχετικά μ' αὐτό στόν πρῶτο λόγο τοῦ Πλεχάνοφ:

«Ὁ Λένιν λέει: “Θά κάνουμε τήν ἐθνικοποίηση ἀνίκανη νά βλάψει”, γιά νά κάνουμε ὅμως τήν ἐθνικοποίηση ἀνίκανη νά βλάψει, εἶναι ἀνάγκη νά βροῦμε μιά ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση. Τέτοια ὅμως ἐγγύηση δέν υπάρχει καί δέν μπορεῖ νά υπάρξει. Θυμηθεῖτε τήν ἱστορία τῆς Γαλλίας. Θυμηθεῖτε τήν ἱστορία τῆς Ἀγγλίας. Καί στίς δύο αὐτές χῶρες, ὕστερα ἀπό μιά πλατιά ἐπαναστατική ἄνοδο ἀκολούθησε ἡ παλινόρθωση. Τό ἴδιο μπορεῖ νά γίνει καί σέ μᾶς. Καί τό πρόγραμμά μας πρέπει νά εἶναι τέτοιο, ὥστε στήν περίπτωση πραγματοποίησής του, νά περιορίζει στό ἐλάχιστο τή ζημιά πού μπορεῖ νά φέρει ἡ παλινόρθωση. Τό πρόγραμμά μας πρέπει νά ἐξαλείψει τήν οικονομική βάση τοῦ τσαρισμοῦ. Ἐνῶ ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς στήν ἐπαναστατική περίοδο δέν ἐξαλείφει αὐτή τή βάση. Γιαυτό θεωρῶ ἀντεπαναστατικό τό αἶτημα τῆς ἐθνικοποίησης» (σελ. 44). Ποιά εἶναι αὐτή «ἡ οικονομική βάση τοῦ τσαρισμοῦ», μᾶς τό λέει ὁ Πλεχάνοφ στόν ἴδιο του λόγο: «Στή χώρα μας τά πράγματα διαμορφώθηκαν ἔτσι πού ἡ γῆ μαζί μέ τούς καλλιεργητές της ὑποδουλώθηκαν ἀπό τό κράτος καί στή βάση αὐτῆς τῆς ὑποδούλωσης ἀναπτύχθηκε ὁ ρωσικός δεσποτισμός. Γιά νά τσακίσουμε τό δεσποτισμό πρέπει νά ἐξαλείψουμε τήν οικονομική του βάση. Γιαυτό εἶμαι ἐνάντια στήν ἐθνικοποίηση σήμερα» (σελ. 44).

Κοιτάχτε ἀπό τήν ἀρχή τή λογική αὐτοῦ τοῦ συλλογισμοῦ γιά τήν παλινόρθωση. Πρῶτο: «Ἐγγύηση ἐνάντια στήν πα-

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 13 - 24. Ἡ Σύντ.

λινόρθωση δέν ὑπάρχει καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει!». Δεύτερο: πρέπει «νά περιορίσουμε στό ἐλάχιστο τή ζημιά πού μπορεῖ νά φέρει ἡ παλινόρθωση». Αὐτό θά πεῖ ὅτι πρέπει νά σοφιστοῦμε μιά ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση, ἄν καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει τέτοια ἐγγύηση! Καί στήν ἐπόμενη σελίδα 45 (στόν ἴδιο λόγο) ὁ Πλεχάνοφ σοφίζεται ὀριστικά τήν ἐγγύηση: «Σέ περίπτωση παλινόρθωσης — λέει ὀρθά-κοφτά — ἡ δημοτικοποίηση δέν παραδίνει τή γῆ (ἀκοῦτε!) στά χέρια τῶν πολιτικῶν ἐκπροσώπων τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος». Βρέθηκε ἡ ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση, ἄν καί «δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει» τέτοια ἐγγύηση. Ἡ ταχυδακτυλουργία ἐκτελέστηκε λαμπρά καί ἡ μενσεβίκικη φιλολογία εἶναι γεμάτη ἐνθουσιασμό γιά τήν ἐπιτηδειότητα αὐτοῦ τοῦ ταχυδακτυλουργοῦ.

Ὅταν μιλάει ὁ Πλεχάνοφ, κάνει πνεῦμα, ἀστειεύεται, θορυβεῖ, τρίζει, στριφογυρίζει καί λάμπει, σάν τροχός πυροτεχνήματος. Ἀλίμονο ὅμως ἄν ἓνας τέτοιος ρήτορας γράψει κατά λέξη τό λόγο του καί τόν ὑποβάλουν ἔπειτα σέ λογική ἀνάλυση.

Τί εἶναι παλινόρθωση; Τό πέραςμα τῆς κρατικῆς ἐξουσίας στά χέρια τῶν πολιτικῶν ἐκπροσώπων τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος. Μπορεῖ νά ὑπάρξει ἐγγύηση ἐνάντια σέ μιά τέτοια παλινόρθωση; Ὁχι, δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἐγγύηση. Γιαυτό σοφίζομαστε μιά τέτοια ἐγγύηση: τή δημοτικοποίηση πού δέν θά «παραδόσει τή γῆ»... Καί ποιό εἶναι, θά ρωτήσουμε παραπέρα, τό ἐμπόδιο πού θά ὀρθώσει ἡ δημοτικοποίηση στήν «παράδοση τῆς γῆς»; Ἀποκλειστικά ὁ νόμος πού θά ἔχει ἐκδόσει ἡ ἐπαναστατική βουλή καί πού ἀνακηρύσσει ἰδιοκτησία τῶν ἐπαρχιακῶν βουλῶν (σέϊμ) αὐτές ἢ ἐκεῖνες τίς ἐκτάσεις, (πού ἀνῆκαν προηγούμενα σέ τσιφλικάδες καί σέ ἄλλους). Καί τί εἶναι νόμος; Ἡ ἔκφραση τῆς θέλησης τῶν τάξεων πού νίκησαν καί κρατοῦν στά χέρια τους τήν κρατική ἐξουσία.

Καταλαβαίνετε λοιπόν τώρα ὅτι ἓνας τέτοιος νόμος «δέν θά παραδόσει τή γῆ» στούς «ἐκπροσώπους τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος», ὅταν ἡ κρατική ἐξουσία θά περάσει *στά χέρια τους*;

—Καί αὐτή τήν ἀξεπέραστη ἀνοησία τήν προπαγάνδιζαν οἱ σοδιαλδημοκράτες ὕστερα ἀπό τή Στοκχόλμη καί τή σέρβιραν ἀκόμη καί ἀπό τό βῆμα τῆς Δούμας!*

* Λόγος τοῦ Τσερετέλι στίς 26 τοῦ Μάη 1907, σελ. 1234 τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν τῆς δεύτερης Δούμας.

Σχετικά μέ τήν ούσία τοῦ περιβόητου αὐτοῦ ζητήματος γιά τήν «ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση», πρέπει νά παρατηρήσουμε τά παρακάτω. Μιά καί δέν μπορούμε νά ἔχουμε στά χέρια μας ἐγγυήσεις ἐνάντια στήν παλινόρθωση, ἢ ἀνακίνηση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος σέ σύνδεση μέ τό ἀγροτικό πρόγραμμα σήμαινε ὅτι ἀποσποῦμε τήν προσοχή τῶν ἀκροατῶν, σκοτίζουμε τή σκέψη τους, φέρνουμε σύγχυση στή συζήτηση. Δέν εἴμαστε σέ θέση νά προκαλέσουμε σύμφωνα μέ τήν ἐπιθυμία μας τή σοσιαλιστική ἀνατροπή στή Δύση, πού εἶναι ἡ μοναδική ἀπόλυτη ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση στή Ρωσία. Σχετική καί συμβατική «ἐγγύηση», δηλαδή ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερο δυσκόλεμα τῆς παλινόρθωσης, εἶναι ἡ ὅσο τό δυνατό πιά βαθιά, πιά συνεπής, πιά ἀποφασιστική πραγματοποίηση τῆς ἐπαναστατικῆς ἀνατροπῆς στή Ρωσία. Ὅσο θ' ἀναπτύσσεται ἡ ἐπανάσταση, τόσο πιά δύσκολη θά εἶναι ἡ παλινόρθωση τοῦ παλιοῦ, τόσο περισσότερο θ' ἀπομείνουν ἀπό τήν ἐπανάσταση ἀκόμη καί σέ περίπτωση παλινόρθωσης. Ὅσο πιά βαθιά ἀνασκάψει ἡ ἐπανάσταση τό παλιό ἔδαφος, τόσο πιά δύσκολη θά εἶναι ἡ παλινόρθωση. Στόν πολιτικό τομέα ἡ λαοκρατική δημοκρατία ἀποτελεῖ μιά πιά βαθιά ἀνατροπή ἀπό τή δημοκρατική τοπική αὐτοδιοίκηση, προϋποθέτει (καί ἀναπτύσσει) μεγάλη ἐπαναστατική δραστηριότητα, συνειδητότητα, ὀργανωτικότητα τῶν πλατιῶν μαζῶν τοῦ λαοῦ, ἀφήνει παραδόσεις πού εἶναι πολύ πιά δύσκολο νά ξεριζωθοῦν. Γιαυτό, λογουχάρη, οἱ σύγχρονοι σοσιαλδημοκράτες ἐκτιμοῦν τούς μεγάλους καρπούς τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης παρ' ὅλες τίς παλινόρθώσεις καί μ' αὐτό ξεχωρίζουν ἀπό τούς καντέτους (καί ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες πού καντετοφέρνουν;), πού προτιμοῦν τά δημοκρατικά ζέμστβο μέ διατήρηση τῆς μοναρχίας, σάν «ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση».

Στόν οἰκονομικό τομέα ἡ ἐθνικοποίηση ἀναπτύσσει περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο μέτρο τήν ἀστική ἀγροτική ἀνατροπή, γιατί τσακίζει ὅλη τή μεσαιωνική γαιοκτησία. Ὁ ἀγρότης τώρα ἔχει τό νοικοκυριό του πάνω σ' ἓνα κομματάκι ἰδιόκτητου κλήρου, τό ἔχει ἀκόμη πάνω σ' ἓνα κομματάκι νοικιασμένου κλήρου, πάνω σ' ἓνα κομματάκι νοικιασμένης γῆς τοῦ τσιφλικᾶ κτλ. Ἡ ἐθνικοποίηση ἐπιτρέπει νά τσακιστοῦν στόν ἀνώτατο βαθμό ὅλοι οἱ φραγμοί τῆς γαιοκτησίας καί «νά ξεκαθαριστεῖ» ὅλη ἡ γῆ γιά τό νέο νοικοκυριό, πού ἀνταποκρίνεται στίς ἀπαιτήσεις τοῦ καπιταλισμοῦ. Βέβαια καί μέ ἓνα

τέτοιο ξεκαθάρισμα δέν ὑπάρχει ἐγγύηση ἐνάντια στό ξαναγύρισμα τοῦ παλιοῦ, θά ἦταν τσαρλατανισμός νά ὑποσχεθοῦμε στό λαό μιά τέτοια «ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση». Τό νέο ὅμως νοικοκυριό θά σταθεροποιηθεῖ σέ τέτοιο βαθμό ἀπό ἓνα τέτοιο ξεκαθάρισμα τῆς παλιάς γαιοκτησίας, πού θά γίνει ἐξαιρετικά δύσκολο τό ξαναγύρισμα στήν παλιά γαιοκτησία, γιατί καμιά δύναμη δέν μπορεῖ νά σταματήσει τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἐνῶ μέ τή δημοτικοποίηση διευκολύνεται τό ξαναγύρισμα στήν παλιά γαιοκτησία, γιατί ἡ δημοτικοποίηση διαιωνίζει «τή γραμμή διαχωρισμοῦ», τό σύνορο πού χωρίζει τή μεσαιωνική γαιοκτησία ἀπό τή νέα, τή δημοτικοποιημένη. Ὑστερα ἀπό τήν ἐθνικοποίηση, ἡ παλινόρθωση, γιά νά ἀποκαταστήσει τήν παλιά γαιοκτησία, πρέπει νά τσακίσει ἑκατομμύρια νέα καπιταλιστικά νοικοκυριά (τῶν φάρμερ). Ὑστερα ἀπό τή δημοτικοποίηση, ἡ παλινόρθωση δέν χρειάζεται νά τσακίσει κανένα νοικοκυριό, δέν χρειάζεται νά κάνει κανένα καινούργιο διαχωρισμό, τῆς ἀρκεῖ, κυριολεκτικά, νά ὑπογράψει στά γρήγορα ἓνα χαρτάκι πού μεταβιβάζει τή γῆ τοῦ «δήμου» X στήν ἰδιοκτησία τῶν εὐγενῶν τσιφλικάδων Y, Z κτλ. εἴτε νά παραχωρήσει στούς τσιφλικάδες τή γαιοπρόσοδο τῶν «δημοτικοποιημένων» ἐκτάσεων.

Παρακάτω. Ἀπό τό λογικό λάθος τοῦ Πλεχάνοφ στό ζήτημα τῆς παλινόρθωσης, ἀπό τή σύγχυση τῶν πολιτικῶν ἐννοιῶν, πρέπει νά περάσουμε στήν οἰκονομική οὐσία τῆς παλινόρθωσης. Τά «Πρακτικά» τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης ἐπιβεβαίωσαν πέρα γιά πέρα ὅσα εἶπα στήν «Εἰσήγησή» μου, ὅτι δηλαδή ὁ Πλεχάνοφ συγχέει μέ ἀπαράδεκτο τρόπο τή γαλλική παλινόρθωση πάνω στή βάση τοῦ καπιταλισμοῦ μέ τήν παλινόρθωση «τοῦ δικοῦ μας παλιοῦ μισοασιατικοῦ καθεστῶτος» (σελ. 116 τῶν «Πρακτικῶν» τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης). Ἔτσι δέν χρειάζεται νά προσθέσω τίποτε στά ὅσα εἶπα στήν «Εἰσήγησή» μου πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα. Θά σταθοῦμε μόνο στήν «ἐξάλειψη τῆς οἰκονομικῆς βάσης τοῦ δεσποτισμοῦ». Νά τό πῖο σπουδαῖο μέρος ἀπό τό λόγο τοῦ Πλεχάνοφ, σχετικά μ' αὐτό:

«Εἶναι σωστό ὅτι ἡ παλινόρθωση (στή Γαλλία) “δέν ἀποκατάστησε τά ὑπολείμματα τῆς φεουδαρχίας, αὐτό ὅμως πού στή χώρα μας ἀντιστοιχεῖ σ' αὐτά τά ὑπολείμματα εἶναι ἡ παλιά μας ὑποδούλωση τῆς γῆς καί τοῦ γεωργοῦ ἀπό τό κράτος, ἡ παλιά μας ἰδιόμορφη ἐθνικοποίηση τῆς γῆς. Ἡ δική μας παλινόρθωση θά μπορέσει ἀκόμη πῖο εὐκόλα ν' ἀποκαταστήσει αὐτή (sic!) τήν ἐθνικοποίηση, γιατί ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ζητᾶτε τήν ἐθνικοποίηση

τῆς γῆς, γιατί διατηρεῖτε ἄθικτη αὐτή τήν κληρονομιά, πού μᾶς ἄφησε τό παλιό μισοασιατικό καθεστώς μας» (σελ. 116).

Ἔτσι, λοιπόν, ἡ παλινόρθωση «θά μπορέσει πιά εὐκόλα» ν' ἀποκαταστήσει αὐτή, δηλαδή τή μισοασιατική ἐθνικοποίηση, γιατί ὁ Λένιν (καί ἡ ἀγροτιά) ζητοῦν τώρα τήν ἐθνικοποίηση! Τί εἶναι πάλι τοῦτο; Ἱστορικο - ὕλιστική ἀνάλυση ἢ καθαρό ὀρθολογιστικό «λογοπαίγνιο»;* Μήπως ἡ λέξη «ἐθνικοποίηση» εἶναι πού κάνει πιά εὐκόλο ν' ἀποκατασταθεῖ τό μισοασιατικό καθεστώς ἢ ὀρισμένες οἰκονομικές ἀλλαγές; Ἄν ὁ Πλεχάνοφ καθόταν νά τά σκεφθεῖ αὐτά, θά ἔβλεπε ὅτι ἡ δημοτικοποίηση καί ἡ διανομή τῆς γῆς ἐκμηδενίζουν τή μιά βάση τοῦ ἀσιατισμοῦ, τήν τσιφλικάδικη μεσαιωνική γαιοκτησία, ἀφήνουν ὅμως τήν ἄλλη: Τή μεσαιωνική γαιοκτησία τῶν κλήρων. Συνεπῶς, σύμφωνα μέ τήν οὐσία τῆς ὑπόθεσης, σύμφωνα μέ τήν οἰκονομική οὐσία τῆς ἀνατροπῆς (καί ὄχι, σύμφωνα μέ τό ἄν ἐκφράζεται μέ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τόν ὄρο) ἀκριβῶς ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι πού ἐξαλείφει πολύ πιά ριζοσπαστικά τίς οἰκονομικές βάσεις τοῦ ἀσιατισμοῦ. Ἡ «ταχυδακτυλουργία» τοῦ Πλεχάνοφ εἶναι ὅτι ὀνόμασε «ιδιόμορφη ἐθνικοποίηση» τή μεσαιωνική, ἐξαρτημένη, ἐπιβαρυμένη μέ ἀγγαρεῖες καί δουλική γαιοκτησία, ὑπερπηδώντας δύο εἴδη αὐτῆς τῆς γαιοκτησίας: τήν κληρουχική καί τήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία. Ἔτσι μ' αὐτή τή λεκτική ἀπάτη μπερδεύτηκε τό πραγματικό ἱστορικό ζήτημα, τό ζήτημα ποιές μορφές τῆς μεσαιωνικῆς ιδιοκτησίας ἐκμηδενίζει τοῦτο ἢ τό ἄλλο ἀγροτικό μέτρο. Ἀλήθεια οἱ μέθοδοι τοῦ πυροτεχνήματος τοῦ Πλεχάνοφ εἶναι πολύ ἀπλοϊκές!

Ἡ πραγματική ἐξήγηση γιά ὅλη αὐτή τή σχεδόν ἀπίστευτη σύγχυση τοῦ Πλεχάνοφ στό ζήτημα τῆς παλινόρθωσης βρίσκεται σέ δύο περιστατικά. Πρῶτο, ὁ Πλεχάνοφ, μιλώντας γιά τήν «ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν», δέν ξεκαθάρισε καθόλου μέσα του τήν ιδιομορφία της, ὅτι ἀποτελεῖ καπιταλιστική ἐξέλιξη. Μπερδεύει τό ναροντικισμό, τή διδασκαλία γιά τή δυνατότητα μιᾶς μή καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης, μέ τή μαρξιστική ἀποψη ὅτι εἶναι δυνατές δύο εἰδῶν καπιταλιστικές ἀγροτικές ἐξελίξεις. Στόν Πλεχάνοφ διαφαίνεται πάντα ἕνας ἀσαφῆς «φόβος μπρός σέ μιά ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν»

* Ὁ σύντρ. Σμίθ στή Στοκχόλμη, σελ. 122 τῶν «Πρακτικῶν».

(ὅπως τοῦ τό εἶπα κιάλας στή Στοκχόλμη, σελ. 106-107)*, ὁ φόβος μήπως ἡ ἐπανάσταση αὐτή ἀποδειχτεῖ ὅτι εἶναι ἀπό οἰκονομική ἄποψη ἀντιδραστική καί δέν ὀδηγήσει στό ἀμερικανικό καθεστῶς τῶν φάρμερ, ἀλλά στή μεσαιωνική ὑποδούλωση. Στήν πραγματικότητα αὐτό εἶναι οἰκονομικά ἀδύνατο. Ἀπόδειξη ἡ ἀγροτική μεταρύθμιση καί ἡ πορεία τῆς ἐξέλιξης ὕστερα ἀπ' αὐτή. Στήν ἀγροτική μεταρύθμιση τό περίβλημα τῆς φεουδαρχίας (καί τῆς τσιφλικάδικης φεουδαρχίας καί τῆς «κρατικῆς φεουδαρχίας», γιά τήν ὁποία μίλησε στή Στοκχόλμη ὕστερα ἀπό τόν Πλεχάνοφ καί ὁ Μαρτίνοφ) εἶναι πολύ ἰσχυρό. Ἡ οἰκονομική ὅμως ἐξέλιξη ἀποδείχτηκε πιό δυνατή καί γέμισε τό φεουδαρχικό αὐτό περίβλημα μέ καπιταλιστικό περιεχόμενο. Παρά τό ἐμπόδιο πού ἔβαζε ἡ μεσαιωνική γαιοκτησία, καί τό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη καί τό νοικοκυριό τοῦ τσιφλικᾶ ἀναπτύσσονταν πάνω στόν ἀστικό δρόμο, ἄν καί ἀφάνταστα ἀργά. Ἡ γαιοκτησία τῶν κρατικῶν ἀγροτῶν (ὡς τό 1880-1890) ἢ τῶν πρώην κρατικῶν ἀγροτῶν (ὕστερα ἀπό τό 1890) θά ἔπρεπε, ἄν ὁ φόβος τοῦ Πλεχάνοφ γιά ξαναεπιστροφή στόν ἀσιατισμό ἦταν πραγματικός, ν' ἀποδειχτεῖ ὅτι εἶναι ὁ πιό καθαρὸς τύπος «κρατικοῦ φεουδαρχισμοῦ». Στήν πραγματικότητα ἀποδείχτηκε πιό ἐλεύθερη ἀπό τήν τσιφλικάδικη, γιὰτί στό δεύτερο μισό τοῦ 19ου αἰῶνα δέν μποροῦσε πιά νά πραγματοποιηθεῖ ἡ φεουδαρχική ἐκμετάλλευση. Ἀνάμεσα στοὺς «πολυκτήμονες»** κρατικούς ἀγρότες ἐπικρατοῦσε λιγότερο ἡ οἰκονομική ὑποδούλωση καί ἀναπτυσσόταν πιό γρήγορα ἡ ἀγροτική ἀστική τάξη. Στή Ρωσία εἶναι ἐνδεχόμενη σήμερα εἴτε μιά ἀργή καί βασανιστική ἀστική ἐξέλιξη σύμφωνα μέ τό πρωσικό, γιουνκερικό πρότυπο εἴτε μιά γοργή κι' ἐλεύθερη ἐξέλιξη, σύμφωνα μέ τό ἀμερικανικό πρότυπο. Ὅλα τά ἄλλα εἶναι φαντασίες.

Ἡ δεύτερη αἰτία πού δημιούργησε στά κεφάλια ὀρισμένων συντρόφων τή «σαλάτα τῆς παλινόρθωσης», εἶναι ἡ ἀσάφεια τῆς κατάστασης τήν ἀνοιξη τοῦ 1906. Ἡ ἀγροτιά σάν μάζα δέν εἶχε ἀκόμη δείξει τελειωτικά τόν ἑαυτό της. Μποροῦσε κανεῖς νά νομίζει ἀκόμη ὅτι οὔτε τό ἀγροτικό κίνημα οὔτε καί ἡ Ἀγροτική Ἐνωση ἀποτελοῦσαν τοὺς ὀριστικούς

* Βλ. Ἀπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 12ος, σελ. 363 - 365. Ἡ Σύντ.

** Βέβαια, οἱ πρώην κρατικοὶ ἀγρότες μας εἶναι «πολυκτήμονες», μόνο σέ σύγκριση μέ τοὺς πρώην ἀγρότες τῶν τσιφλικάδων. Σύμφωνα μέ τή στατιστική τοῦ 1905 οἱ πρῶτοι ἔχουν κατά μέσο ὄρο ἀπό 12,5 ντεσιατίνες κληρουχική γῆ κατά νοικοκυριό, ἐνῶ οἱ δεύτεροι ἀπό 6,7 ντεσιατίνες.

δεικτες τῶν πραγματικῶν πόθων τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν ἀγροτῶν. Ἡ ἀπολυταρχική γραφειοκρατία καί ὁ Βίττε δέν εἶχαν ἀκόμη χάσει τελειωτικά τήν ἐλπίδα ὅτι ὁ «ἀμόρφωτος μουζίκος θά τοὺς βγάλει ἀπό τή δύσκολη θέση» (κλασική φράση τοῦ ὀργάνου τοῦ Βίττε «Ρούσκογε Γκοσουντάρστβο» τήν ἀνοιξη τοῦ 1906), δηλαδή ὅτι ὁ ἀγρότης θά πάει δεξιά. Ἔτσι ἐξηγεῖται καί ἡ τόσο γερή ἀντιπροσώπευση τῆς ἀγροτιᾶς σύμφωνα μέ τό νόμο τῆς 11 τοῦ Δεκέμβρη 1905. Τότε πολλοί σοσιαλδημοκράτες νόμιζαν ὅτι εἶναι ἀκόμη δυνατή κάποια τυχοδιωκτική ἐνέργεια τῆς ἀπολυταρχίας μέ βάση τήν ἰδέα τῶν ἀγροτῶν: «Καλύτερα ὅλη ἡ γῆ νά εἶναι τοῦ τσάρου, παρά τῶν ἀρχόντων». Μά οἱ δύο Δοῦμες, ὁ νόμος τῆς 3 τοῦ Ἰούνη 1907 καί ἡ ἀγροτική νομοθεσία τοῦ Στολίπιν ἔμελλαν ν' ἀνοίξουν ὁλονῶν τά μάτια. Ἡ ἀπολυταρχία ὑποχρεώθηκε, γιά νά σώσει ὅ,τι μποροῦσε νά σωθεῖ, ν' ἀκολουθήσει τό δρόμο τῆς βίαιης καταστροφῆς τῆς κοινότητας πρὸς ὄφελος τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, δηλαδή νά στηρίξει τήν ἀντεπανάσταση ὄχι πάνω στά θολά λόγια τῶν ἀγροτῶν γιά ἐθνικοποίηση (ἡ γῆ ἀνήκει στήν «κοινότητα» κτλ.), ἀλλά πάνω στή μοναδική δυνατή οἰκονομική βάση γιά τή διατήρηση τῆς ἐξουσίας τῶν τσιφλικῶν, πάνω στή βάση τῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης σύμφωνα μέ τό πρωσικό πρότυπο.

Τώρα ἡ κατάσταση ξεκαθαρίστηκε πέρα γιά πέρα καί εἶναι καιρός νά βάλουμε στό ἀρχεῖο καί τόν ἀκαθόριστο φόβο μιᾶς «ἀσιατικῆς» παλινόρθωσης πάνω στή βάση τοῦ κινήματος τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς* .

2. Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ, «ΠΡΟΠΥΡΓΙΟ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ»

«...Μέ τά ὄργανα τῆς κοινωνικῆς αὐτοδιοίκησης πού κατέχουν τή γῆ — ἔλεγε ὁ Πλεχάνοφ στή Στοκχόλμη — αὐτή (ἡ δημοτικοποίηση) δημιουργεῖ ἕνα προπύργιο ἐνάντια στήν ἀντίδραση. Καί τό προπύργιο αὐτό θά εἶναι πολύ γερό. Πάρτε τοὺς κοζάκους μας» (45)... «Θά πάρουμε» ἀμέσως «τοὺς κοζάκους μας» καί θά δοῦμε ποιά σημασία ἔχει ἡ παραπομπή σ' αὐτούς. Πρῶτα ὅμως ἄς ξεδιαλύνουμε τίς γενικές βάσεις αὐτῆς τῆς ἀποψης, ὅτι τάχα ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση μπορεῖ ν' ἀπο-

* Δέν μιλῶ ἐδῶ γιά τό ὅτι ὁ μπαμπούλας τῆς παλινόρθωσης εἶναι πολιτικό ὄπλο τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια στό προλεταριάτο, γιατί ὅλα, ὅσα χρειάζονται νά εἰπωθοῦν πάνω σ' αὐτό τό θέμα, εἰπώθηκαν στήν «Εἰσήγηση». (Βλ. Ἄπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 13ος, σελ. 21 - 22. Ἡ Σύντ.).

τελεῖ προπύργιο ἐνάντια στήν ἀντίδραση. Τήν ἄποψη αὐτή τήν παρουσιάζουν ἄπειρες φορές οἱ δικοί μας ὀπαδοί τῆς δημοτικοποίησης καί, ἐκτός ἀπό τή διατύπωση τοῦ Πλεχάνοφ, ἀρκεῖ νά παραθέσουμε ἀκόμη μιά περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Τζόν: «Ποῦ καταλήγει ἡ διαφορά ἀνάμεσα στήν ἐθνικοποίηση καί στή δημοτικοποίηση τῆς γῆς, ἂν δεχτοῦμε ὅτι καί ἡ μιά καί ἡ ἄλλη εἶναι πραγματοποιήσιμες καί ἐξίσου συνδεμένες μέ τόν ἐκδημοκρατισμό τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος; Ἡ διαφορά καταλήγει σέ τοῦτο, ὅτι δηλαδή ἡ δημοτικοποίηση θά κατοχυρώσει καλύτερα τίς κατακτήσεις τῆς ἐπανάστασης, τό δημοκρατικό καθεστῶς καί θά χρησιμεύσει σάν βάση γιά τήν παραπέρα ἀνάπτυξή του, ἐνῶ ἡ ἐθνικοποίηση θά δυναμώσει μόνο τήν κρατική ἐξουσία» (σελ. 112).

Πραγματικά οἱ μενσεβίκοι ἀρνοῦνται ὅτι μποροῦν νά ὑπάρξουν ἐγγυήσεις ἐνάντια στήν παλινόρθωση κι' ἔπειτα ξεφουρνίζουν μπροστά στά μάτια τοῦ κοινοῦ «ἐγγυήσεις» καί «προπύργια», σάν τούς ταχυδακτυλουργούς πού καταπίνουν σπαθιά. Γιά σκεφθεῖτε το ἔστω καί λιγάκι, κύριοι, πῶς μπορεῖ ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση ν' ἀποτελεῖ προπύργιο ἐνάντια στήν ἀντίδραση ἢ νά κατοχυρώσει τίς κατακτήσεις τῆς ἐπανάστασης! Μόνο ἓνα πράγμα μπορεῖ ν' ἀποτελεῖ προπύργιο ἐνάντια στήν ἀντίδραση καί γιά τήν κατοχύρωση τῶν κατακτήσεων: ὁ βαθμός συνείδησης καί ὀργάνωσης τῶν μαζῶν τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς. Καί μέσα σ' ἓνα καπιταλιστικό κράτος πού ἔγινε συγκεντρωτικό ὄχι σύμφωνα μέ τήν αὐθαίρετη θέληση τῆς γραφειοκρατίας, ἀλλά ἐξαιτίας τῶν ἀνυπέρβλητων ἀπαιτήσεων τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης, ἡ ὀργάνωση αὐτή πρέπει νά εἶναι ἡ συσπείρωση σέ μιά ἐνιαία δύναμη σέ παγκρατική κλίμακα. Χωρίς συγκεντροποιημένο ἀγροτικό κίνημα, χωρίς συγκεντροποιημένο σέ παγκρατική κλίμακα πολιτικό ἀγῶνα τῆς ἀγροτιᾶς πού ἀκολουθεῖ τό συγκεντρωτικά ὀργανωμένο προλεταριάτο, δέν μπορεῖ νά ὑπάρξουν κανενός εἴδους σοβαρές «κατακτήσεις τῆς ἐπανάστασης» πού θ' ἄξιζε «νά κατοχυρωθοῦν», δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει κανένα «προπύργιο ἐνάντια στήν ἀντίδραση».

Ἄν δέν ἀνατραπεῖ πέρα γιά πέρα ἡ ἐξουσία τῶν τσιφλικάδων κι' ἂν δέν ἐκμηδενιστεῖ ἡ τσιφλικάδικη γαιοκτησία, δέν εἶναι δυνατό νά ἔχουμε μιά πραγματικά κάπως δημοκρατική τοπική αὐτοδιοίκηση. Οἱ μενσεβίκοι, ἐνῶ τό ἀναγνωρίζουν αὐτό στά λόγια, ἀρνοῦνται μέ καταπληκτική ἐπιπολαιότητα νά κάτσουν νά σκεφτοῦν τί σημαίνει στήν πραγματικότητα.

Στήν πραγματικότητα αυτό είναι άπραγματοποίητο, αν δέν κατακτήσουν οι επαναστατικές τάξεις τήν πολιτική εξουσία σ' ὄλο τό κράτος. Καί θά νόμιζε κανείς ὅτι τά δύο χρόνια τῆς ἐπανάστασης θά ἔπρεπε νά εἶχαν διδάξει καί τούς πιό πεισματάρηδες «άνθρώπους σέ θήκη»*, ὅτι στή Ρωσία οἱ τάξεις αὐτές μπορεῖ νά εἶναι μόνο τό προλεταριάτο καί ἡ ἀγροτιά. «Ἡ ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν», γιά τήν ὁποία μιλάτε, κύριοι, πρέπει, γιά νά νικήσει, νά γίνει ἡ ἴδια σάν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν ἢ κεντρική εξουσία σ' ὄλο τό κράτος.

Οἱ δημοκρατικές αὐτοδιοικήσεις μπορεῖ νά εἶναι μόνο *τμήματα* αὐτῆς τῆς κεντρικῆς εξουσίας τῆς δημοκρατικῆς ἀγροτιᾶς καί μόνο *καταπολεμώντας* τήν τοπική καί κατά περιοχή διασπορά τῆς ἀγροτιᾶς, μόνο προπαγανδίζοντας, προετοιμάζοντας καί ὀργανώνοντας ἕνα παγκρατικό, πανρωσικό, συγκεντρωτικό κίνημα, μποροῦμε νά ἐξυπηρετήσουμε πραγματικά τήν ὑπόθεση τῆς «ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν» κι' ὄχι νά ἐνθαρρύνουμε τό στενό πνεῦμα τῆς καθυστέρησης καί τήν τοπικιστική ἀποβλάκωση τῆς ἀγροτιᾶς. Ἀκριβῶς μιά τέτοια ἀποβλάκωση ἐξυπηρετεῖτε κ. Πλεχάνοφ καί κ. Τζόν, ὅταν προπαγανδίζετε τήν ἀνόητη καί ὑπεραντιδραστική σκέψη ὅτι τάχα ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση εἶναι σέ θέση ν' ἀποτελέσει «προπύργιο ἐνάντια στήν ἀντίδραση» ἢ «κατοχύρωση τῶν κατακτήσεων τῆς ἐπανάστασης». Ἴσα - ἴσα ἡ πείρα τῶν δύο χρόνων τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης ἔδειξε ἐξόφθαλμα πώς αἰτία τῆς ἥττας ἦταν πάνω ἀπ' ὄλα ἡ τοπική καί κατά περιοχές διασπορά τοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος (τό κίνημα τῶν στρατιωτῶν εἶναι ἕνα μέρος τοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος).

Ὄταν δίνεις ἕνα πρόγραμμα γιά τήν «ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν» καί συνδέεις αὐτή τήν ἐπανάσταση μόνο μέ τόν ἐκδημοκρατισμό τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης καί ὄχι μέ τόν ἐκδημοκρατισμό τῆς κεντρικῆς εξουσίας, ὅταν προβάλλεις τήν πρώτη σάν ἀληθινό «προπύργιο» καί «κατοχύρωση», αὐτό στήν οὐσία δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά καντέτικη *συναλλαγή μέ τήν ἀντίδραση*** . Οἱ καντέτοι προβάλλουν τήν τοπική «δημοκρα-

* «Ἄνθρωπος σέ θήκη», εἶναι ὁ ἥρωας τοῦ ὁμώνυμου διηγήματος τοῦ ρώσου συγγραφέα Α. Τσέχοφ. Εἶναι ὁ τύπος ἑνός κλεισμένου στόν ἑαυτό του μικροαστοῦ πού φοβᾶται καθετί τό καινούργιο, ἑνός ἀνθρώπου χωρίς πρωτοβουλία καί τόλμη πού ἀγνοεῖ ἐπίμονα ὅλα τά γεγονότα καί τά συμβάντα πού γίνονται στή ζωή. Σημ. μετ.

** Στήν «Εἰσήγηση» τό ἀνάπτυξα πιό λεπτομερειακά. (Βλ. Ἄπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 13ος, σελ. 19 - 20. Ἡ Σύντ.). Ἐδῶ θά προσθέσω τήν ὁμιλία τοῦ

τική» αυτοδιοίκηση, γιατί δέν θέλουν νά θίξουν ἢ γιατί φοβοῦνται νά θίξουν πιά σπουδαῖα ζητήματα. Οἱ μενσεβίκοι δέν ἀναλογίστηκαν πόσο μεγάλο λόγο εἶπαν, ὅταν ἀναγνώρισαν σάν καθῆκον τῆς ἐποχῆς τήν «ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν» καί στίς πολιτικές κρίσεις γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμά τους ἀποθέωσαν τήν ἐπαρχιακή καθυστέρηση.

Ἔορίστε, ἂν σᾶς ἐνδιαφέρει, αὐτός ὁ συλλογισμός τοῦ Τζόν:

«Ὁ σύντρ. Λένιν φοβᾶται ὅτι ἡ ἀντίδραση θ' ἀρπάξει τήν δημευμένη γῆ ἀπό τήν τοπική αυτοδιοίκηση. Ἄν αὐτό μπορεῖ νά εἰπωθεῖ γιά τήν γῆ πού ἔπεσε στά χέρια τοῦ κράτους, δέν μπορεῖ σέ καμιά περίπτωση νά εἰπωθεῖ γιά τήν γῆ πού δημοτικοποιήθηκε. Ἀκόμη καί ἡ ἀπολυταρχική ρωσική κυβέρνηση δέν μπόρεσε ν' ἀφαιρέσει τήν γῆ ἀπό τήν αυτοδιοίκηση τῶν ἀρμενίων, γιατί προκάλεσε τήν ἐντονη ἀντίσταση τοῦ πληθυσμοῦ» (σελ. 113).

Δέν εἶναι, ἀλήθεια, ἀπαράμιλλο; Ὅλη ἡ ἱστορία τῆς ἀπολυταρχίας εἶναι μιά συνεχῆ καταλήστευση τῆς τοπικῆς, ἐπαρχιακῆς καί ἐθνικῆς γῆς, ἐνῶ οἱ σοφοί μας καθησυχάζουν τό λαό πού ἀποβλακώνεται στήν ἐπαρχιακή ἀπομόνωση: «ἀκόμη καί ἡ ἀπολυταρχία» δέν ἀφαίρεσε τήν γῆ ἀπό τίς ἀρμένικες ἐκκλησίες, ἂν καί ἄρχισε νά τίς ἀφαιρεῖ, καί μόνο ἡ πανρωσική ἐπανάσταση τήν ἐμπόδισε στήν πράξη νά τίς ἀφαιρέσει... Στό κέντρο ἀπολυταρχία, στήν ἐπαρχία «ἀρμένικη γῆ» πού «δέν τολμοῦν νά τήν ἀφαιρέσουν»... Καί ἀπό ποῦ πῆρε ὅλη αὐτή τήν μικροαστική κουταμάρα ἡ σοσιαλδημοκρατία μας;

Νά καί οἱ κοζάκοι τοῦ Πλεχάνοφ!

«Πάρτε τούς κοζάκους μας. Φέρνονται σάν πραγματικοί ἀντιδραστικοί, καί ὅμως, ἂν ἡ (ἀπολυταρχική) κυβέρνηση διανοοῦνταν νά βάλει χέρι στή γῆ τους, θά ξεσηκώνονταν σάν ἓνας ἄνθρωπος γιά νά ὑπερασπίσουν τήν γῆ τους. Ἐπομένως, ἡ δημοτικοποίηση εἶναι καλή, γιατί εἶναι κατάλληλη ἀκόμη καί σέ περίπτωση παλινόρθωσης» (σελ. 45).

μενσεβίκου Νοβοσέντσκι, πού τό ἐπιβεβαιώνει αὐτό περίφημα, τήν ὁποία ὅμως δέν ἄκουσα στό συνέδριο. (Βλ. τήν «Εἰσήγηση»). Ὁ Νοβοσέντσκι, ἀντικρούοντας τήν τροποποίηση πού ζητοῦσε νά ἀντικατασταθοῦν οἱ λέξεις «δημοκρατικό κράτος» μέ τίς λέξεις «λαοκρατική δημοκρατία», εἶπε: «...Ὅταν ὑπάρχουν ἀληθινά δημοκρατικές τοπικές αυτοδιοικήσεις, μπορεῖ τό πρόγραμμα πού ψηφίζουμε τώρα νά ἐφαρμοστεῖ στήν πράξη ἀκόμη καί μ' ἓναν τέτοιο βαθμό ἐκδημοκρατισμοῦ τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης πού δέν μπορεῖ νά ὀνομαστεῖ ἀνώτατος βαθμός τοῦ ἐκδημοκρατισμοῦ της. Ἀκόμη καί μέ ἐκδημοκρατισμό, μπορεῖ νά πει κανεῖς συγκριτικοῦ βαθμοῦ. ἡ δημοτικοποίηση δέν θά εἶναι βλαβερή, μά ὠφέλιμη» (σελ. 138. Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι δικές μου). Αὐτό εἶναι πεντακάθαρο. Ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν χωρίς ἀνατροπή τῆς ἀπολυταρχίας, νά ποιά εἶναι ἡ πιά ἀντιδραστική ἰδέα τῶν μενσεβίκων.

Καί βέβαια, «έπομένως»! "Αν ή άπολυταρχία ξεσηκωνόταν ενάντια στους υπερασπιστές τής άπολυταρχίας, τότε οί υπερασπιστές τής άπολυταρχίας θά ξεσηκώνονταν ενάντια στην άπολυταρχία. Τί βαθυστόχαστη σκέψη! Μά ή κοζάκικη γαιοκτησία χρησιμεύει όχι μόνο σε περίπτωση παλινόρθωσης, μά και για να υποστηρίξει εκείνο πού πρέπει ν' ανατραπεί πριν παλινόρθωθεί. 'Ο Σμίθ, πού άντέκρουσε τόν Πλεχάνοφ, επέστησε τήν προσοχή προς αυτή τήν ενδιαφέρουσα πλευρά τής δημοτικοποίησης.

«...Υπενθυμίζω ότι έδώ κι' ένα μήνα ή άπολυταρχία παραχώρησε πρόνοια στους κοζάκους, άρα δέν φοβάται τή δημοτικοποίηση, γιατί ή γή τών κοζάκων και σήμερα ακόμη διοικείται μ' έναν τρόπο πού θυμίζει πολύ τή δημοτικοποίηση... 'Η δημοτικοποίηση θά παίξει άντεπαναστατικό ρόλο» (123 - 124).

'Ο Πλεχάνοφ τόσο ταραχτήκε απ' αυτό τό λόγο, πού διέκοψε μιά φορά τόν όμιλητή (σε έντελώς άσήμαντο ζήτημα, γιατί γινόταν λόγος για τούς κοζάκους του "Ορεμπουργκ) και προσπάθησε να παραβιάσει τόν κανονισμό, να πάρει τό λόγο χωρίς να είναι ή σειρά του, για να κάνει κάποια δήλωση. Να τό κείμενο τής δήλωσής του πού τήν υπέβαλε έπειτα γραπτά:

«'Ο σ. Σμίθ δέν εξέθεσε σωστά τήν περικοπή μου πού άναφερόταν στους κοζάκους. 'Εγώ δέν άναφέρθηκα καθόλου στους κοζάκους του "Ορεμπουργκ. Είπα: κοιτάξτε τούς κοζάκους. 'Η στάση τους είναι υπεραντιδραστική και όμως, άν ή κυβέρνηση θά ήθελε να βάλει χέρι στη γή τους, θά ξεσηκώνονταν σαν ένας άνθρωπος ενάντιά της. Και σε περίπτωση πού θά γίνει μιά τέτοια άπόπειρα, τό ίδιο θά κάνουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και όλα εκείνα τά όργανα τών περιοχών πού ή επανάσταση θά τούς παραχωρούσε τή δημευμένη γή τών τσιφλικάδων. Και ή στάση τους αυτή θά ήταν μιά από τις έγγυήσεις ενάντια στην αντίδραση σε περίπτωση παλινόρθωσης» (σελ. 127).

Αυτό, έννοείται, είναι τό πιο μεγαλοφυές σχέδιο για τό γκρέμισμα τής άπολυταρχίας, χωρίς να θιχτεί ή άπολυταρχία, δηλαδή να τής αφαιρέσουμε όρισμένες περιοχές και ύστερα άς δοκιμάσει να ξαναγυρίσει σ' αυτές. Αυτό είναι σχεδόν τόσο μεγαλοφυές, όσο ή άπαλλοτρίωση του καπιταλισμού με τά ταμειυτήρια. Τώρα όμως δέν πρόκειται γι' αυτό. Τώρα πρόκειται για τό ζήτημα ότι ή κατά περιοχές δημοτικοποίηση, πού ύστερα από τή νικηφόρα επανάσταση «πρέπει» να παίξει θαυμάσιο ρόλο, παίξει σήμερα άντεπαναστατικό ρόλο. Να τί παρασιώπησε ό Πλεχάνοφ!

'Η γή τών κοζάκων προσφέρει σήμερα μιά πραγματική

εικόνα δημοτικοποίησης. Μεγάλες περιοχές ανήκουν σε χωριστούς κοζάκικους στρατούς: του Όρεμπουργκ, του Ντόν κτλ. Οί κοζάκοι έχουν κατά μέσο όρο από 52 ντεσιατίνες κληρο, οί αγρότες από 11. Έξω απ' αυτό ο κοζάκικος στρατός του Όρεμπουργκ έχει 1 1/2 έκατομμύριο ντεσ. γη του στρατού, του Ντόν 1,9 έκατ. ντεσ. κτλ. Πάνω στο έδαφος αυτής τής «δημοτικοποίησης» αναπτύσσονται καθαρά φεουδαρχικές σχέσεις. Αυτή ή δημοτικοποίηση που ύπάρχει πραγματικά, σημαίνει τήν κατά κάστες και κατά περιοχές απομόνωση τών αγροτών που χωρίζονται μεταξύ τους ανάλογα με τίς διαφορές στην έκταση τής γαιοκτησίας, με τό μέγεθος τών καταβολών για τή γη, με τούς όρους τής μεσαιωνικής γαιοχρησίας που ξεπληρώνεται με άγγαρεΐες κτλ. Η «δημοτικοποίηση» δέν βοηθάει τό πανδημοκρατικό κίνημα, αλλά συντελεί στο κομματιασμό του, στην εξασθένηση λόγω τής κατά περιοχές αποκέντρωσης του κινήματος που μπορεί νά νικήσει μόνο σαν συγκεντρωτική δύναμη, στην αποξένωση τής μιᾶς περιοχῆς από τήν ἄλλη.

Κι' έτσι βλέπουμε στή δεύτερη Δούμα τό δεξιό κοζάκο Καραούλοφ που υπεράσπιζε τόν Στολίπιν, (άφοῦ και ο Στολίπιν δέχεται στή δήλωσή του τήν υποχρεωτική μετατόπιση τών συνόρων) νά επιτίθεται ενάντια στην εθνικοποίηση ὄχι χειρότερα από τόν Πλεχάνοφ και νά τάσσεται ανοιχτά υπέρ τής δημοτικοποίησης κατά περιοχές (18η συνεδρίαση, 29 του Μάρτη, 1907, σελ. 1366 τών στενογραφημένων πρακτικῶν).

Ο δεξιός κοζάκος Καραούλοφ μπήκε στην οὐσία τής ὑπόθεσης χίλιες φορές πιό σωστά από τόν Μάσλοφ και τόν Πλεχάνοφ. Τό κομματιασμα κατά περιοχές αποτελεί ἐγγύηση κατά τής επανάστασης. Ἄν ή ρωσική ἀγροτιά δέν μπορέσει (μέ τή βοήθεια του συγκεντροποιημένου και ὄχι του κομματιασμένου κατά «περιοχές» προλεταριακού κινήματος) νά σπάσει τά πλαίσια τής κατά περιοχές της απομόνωσης, ἄν δέν μπορέσει νά ὀργανώσει ἕνα πανρωσικό κίνημα, τότε τήν επανάσταση θά τήν τσακίζουν πάντα οί εκπρόσωποι ὀρισμένων καλοστεκούμενων περιοχῶν που ή συγκεντρωτική δύναμη τής παλιᾶς εξουσίας θά τίς ρίχνει στον ἄγωνα, ανάλογα με τίς ἀνάγκες που παρουσιάζονται.

Η δημοτικοποίηση εἶναι σύνθημα ἀντιδραστικό, που ἐξιδανικεύει τή μεσαιωνική απομόνωση κατά περιοχές, που ἀμβλύνει στή συνείδηση τών αγροτῶν τήν ἀνάγκη μιᾶς συγκεντρωτικῆς ἀγροτικῆς επανάστασης.

3. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΥΝΑΜΩΜΑ
ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἐκείνη πού προκαλεῖ τή μεγαλύτερη ἀποστροφή στούς ὀπαδούς τῆς δημοτικοποίησης εἶναι ἴσα - ἴσα ἡ κεντρική κρατική ἐξουσία. Πρίν περάσουμε στήν ἐξέταση τῶν σχετικῶν συλλογισμῶν, πρέπει νά ξεκαθαρίσουμε τί εἶναι ἡ ἐθνικοποίηση ἀπό πολιτική-νομική ἄποψη (παραπάνω ἐξηγήσαμε τό οἰκονομικό της περιεχόμενο).

Ἐθνικοποίηση θά πεί μεταβίβαση ὅλης τῆς γῆς στήν ἰδιοκτησία τοῦ κράτους. Ἰδιοκτησία σημαίνει δικαίωμα πάνω στή γαιοπρόσοδο καί καθορισμός ἀπό τήν κρατική ἐξουσία καί γιά ὅλο τό κράτος γενικῶν κανόνων κατοχῆς καί γαιοχρησίας. Στούς γενικούς αὐτούς κανόνες τῆς ἐθνικοποίησης ἀνήκει ἀπαραίτητα ἡ ἀπαγόρευση κάθε ἐνδιάμεσου, δηλαδή ἡ ἀπαγόρευση νά ὑπενοικιάζεται ἡ γῆ σέ πρόσωπα πού δέν εἶναι τά ἴδια ἀγρότες κτλ. Παρακάτω. Ἐάν τό κράτος, γιά τό ὁποῖο μιλάμε, εἶναι πραγματικά δημοκρατικό (ὄχι μέ τή μενσεβίκικη ἔννοια à la Νοβοσέντσκι), τότε ἡ ἰδιοκτησία του στή γῆ δέν ἀποκλείει καθόλου, μά ἀντίθετα ἀπαιτεῖ νά μεταβιβαστεῖ ἡ διάθεση τῆς γῆς στά τοπικά καί περιφερειακά ὄργανα αὐτοδιοίκησης, μέσα στά πλαίσια τῶν γενικῶν νόμων τοῦ κράτους. Τό μίνιμουμ πρόγραμμά μας, ὅπως τόνισα κιόλας στήν μπροσούρα μου «Ἡ ἀναθεώρηση κτλ.»*, διατυπώνει ἄμεσα αὐτή τή διεκδίκηση, μιλώντας καί γιά αὐτοδιάθεση τῶν ἐθνοτήτων, γιά πλατιά αὐτοδιοίκηση κατά περιοχές κτλ. Γιαυτό οἱ λεπτομερειακοί κανόνες πού θά παίρνουν ὑπόψη τίς τοπικές διαφορές, ἡ παραχώρηση στήν πράξη τῆς γῆς ἢ ἡ διανομή τῶν κλήρων ἀνάμεσα σέ ξεχωριστά πρόσωπα, συνεταιρισμούς κτλ., ὅλα αὐτά θά περάσουν *κατανάγκη* στά χέρια τῶν τοπικῶν ὀργάνων τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, δηλαδή τῶν τοπικῶν ὀργάνων αὐτοδιοίκησης.

Ἐάν μπορούσαν νά γεννηθοῦν παρεξηγήσεις σχετικά μέ ὅλα αὐτά, τότε θά προέρχονταν εἴτε ἀπό τή μή κατανόηση τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στίς ἔννοιες: ἰδιοκτησία, κατοχή, διάθεση, χρησιμοποίηση, εἴτε ἀπό δημαγωγικές ἐρωτοτροπίες μέ τόν ἐπαρχιωτισμό καί τό ὁμοσπονδιακό πνεῦμα**. Ἡ βάση τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στή δημοτικοποίηση καί στήν ἐθνικο-

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 12ος, σελ. 254 - 255. Ἡ Σύντ.

** Μιά τέτοια ἐρωτοτροπία βλέπουμε στόν Μάσλοφ «...Μπορεῖ, γράφει στό "Ὀμπραζοβάνιγε", 1907, τεῦχος 3, σελ. 104, σέ ὀρισμένα μέρη οἱ ἀγρότες νά συμφωνήσουν νά μοιράσουν μεταξύ τους τή γῆ τους, ἀρκεῖ ὁμως

ποίηση δέν βρίσκεται στήν κατανομή τῶν δικαιωμάτων ἀνάμεσα στό κέντρο καί στήν ἐπαρχία κι' ἀκόμη λιγότερο στό «γραφειοκρατισμό» τοῦ κέντρου — ἔτσι μπορεῖ νά σκέπτονται καί νά μιᾶνε μόνο ἐντελῶς ἀκατάρτιστοι ἄνθρωποι — ἀλλά στή διατήρηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς γιά μιά κατηγορία ἐκτάσεων μέ τή δημοτικοποίηση καί στήν πλήρη κατάργησή της μέ τήν ἐθνικοποίηση. Ἡ βάση τῆς διαφορᾶς εἶναι ὁ «ἀγροτικός διμεταλλισμός» πού τόν ἐπιτρέπει τό πρῶτο πρόγραμμα καί τόν καταργεῖ τό δεύτερο.

Ἄν πάλι ἐξετάσετε τό τωρινό πρόγραμμα ἀπό τήν ἄποψη ὅτι μπορεῖ νά γίνουν αὐθαιρεσίες ἀπό μέρους τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας κτλ. (στήν ἄποψη αὐτή προσπαθοῦν πολλές φορές νά καταφύγουν οἱ ἀγοραῖοι ὑπερασπιστές τῆς δημοτικοποίησης), θά δεῖτε ὅτι ἀπό τήν ἄποψη αὐτή τό τωρινό πρόγραμμα πάσχει ἀπό διπλή σύγχυση καί ἀσάφεια. Ἀρκεῖ νά τονίσουμε ὅτι τό τωρινό πρόγραμμα μεταβιβάζει «στήν κατοχή τοῦ δημοκρατικοῦ κράτους» καί τή «γῆ πού χρειάζεται σάν ἐποικιστικό ἀπόθεμα», καί τά «δάση καί τά νερά πού ἔχουν παγκρατική σημασία». Εἶναι φανερό ὅτι οἱ ἔννοιες αὐτές εἶναι ἐντελῶς ἀκαθόριστες καί ὅτι ὑπάρχει ἐδῶ ἀπέραντο ἔδαφος γιά συγκρούσεις. Πάρτε λογουχάρη τή νεώτατη ἐργασία τοῦ κ. Κάουφμαν στό II τόμο τοῦ καντέτικου «Ἀγροτικοῦ ζητήματος» («Γιά τό ζήτημα τῶν μέτρων μιᾶς συμπληρωματικῆς διανομῆς κλήρων»), ὅπου ὑπολογίζει γιά 44 κυβερνεῖα τό ἀπόθεμα γῆς γιά χορήγηση συμπληρωματικοῦ κλήρου στούς ἀγρότες μέ βάση τά ἀνώτατα ὅρια πού καθορίστηκαν τό 1861. «Τό γενικό ἀπόθεμα γῆς, ἔξω ἀπό τήν κληρουχική γῆ», ὑπολογίζεται πρῶτα χωρίς τά δάση, ἔπειτα μέ τά δάση (δηλαδή τή

ν' ἀρνηθοῦν νά μοιράσουν τή γῆ τους οἱ ἀγρότες μιᾶς μεγάλης περιοχῆς (λογουχάρη, τῆς Πολωνίας) γιά νά φανεῖ πῶς εἶναι ἀνοησία τό σχέδιο γιά ἐθνικοποίηση ὅλης τῆς γῆς». Πρόκειται γιά ὑπόδειγμα ἀγοραίου ἐπιχειρήματος πού δέν περιέχει οὔτε ἴχνος σκέψης καί πού εἶναι ἀπλή παράθεση λέξεων. Ἡ «ἄρνηση» μιᾶς περιοχῆς πού βρίσκεται κάτω ἀπό εἰδικές συνθήκες, δέν μπορεῖ ν' ἀλλάξει τό γενικό πρόγραμμα καί δέν τό μετατρέπει σέ ἀνοησία: «μπορεῖ καί κάποια ἄλλη περιοχή «νά ἀρνηθεῖ» τή δημοτικοποίηση. Τό βασικό δέν εἶναι αὐτό. Τό βασικό εἶναι ὅτι σ' ἓνα καπιταλιστικό ἐνιαῖο κράτος δέν μπορεῖ νά συνυπάρχουν σέ πλατιά κλίμακα σάν δύο συστήματα: ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς καί ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς. Θά πρέπει νά ἐπικρατήσῃ τό ἓνα ἀπό τά δύο. Τό καθῆκον τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος εἶναι νά ὑπερασπίζῃ τό ἀνώτερο σύστημα, πού εὐκολύνει τή γρήγορη ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καί τήν ἐλευθερία τῆς ταξικῆς πάλης.

δασώδη έκταση πού ξεπερνάει τά 25%). Ποιός καθορίζει ποιά άπ' αυτά τά δάση έχουν «παγκρατική σημασία»; Φυσικά, μόνο ή κεντρική έξουσία τοῦ κράτους, καί, συνεπῶς, τό πρόγραμμα τῶν μενσεβίκων παραδίνει στά χέρια αὐτῆς τῆς έξουσίας μιά τεράστια έκταση γῆς, 57 ἑκατ. ντεσ. σέ 44 κυβερνεΐα (σύμφωνα μέ τόν Κάουφμαν). Ποιός καθορίζει τί ανήκει στό «ἐποικιστικό απόθεμα»; Φυσικά, μόνο ή κεντρική ἀστική έξουσία. Μόνο αὐτή ἀποφασίζει ἄν, λογουχάρη, τό 1 1/2 ἑκατ. ντεσ. τῆς στρατιωτικῆς γῆς τῶν κοζάκων τοῦ Ὁρεμπουργκ ἢ τά 2 ἑκατ. ντεσ. τῶν κοζάκων τοῦ Ντόν ἀποτελοῦν ἢ δέν ἀποτελοῦν «ἐποικιστικό απόθεμα γῆς» γιά ὅλη τή χώρα (γιατί οἱ κοζάκοι ἔχουν ἀπό 52,7 ντεσ. στό κάθε νοικοκυριό). Εἶναι φανερό πῶς τό ζήτημα δέν μπαίνει καθόλου ἔτσι, ὅπως τό βάζουν οἱ Μάσλοφ, Πλεχάνοφ καί Σία. Τό ζήτημα δέν εἶναι νά ὑπερασπίσουμε μέ χάρτινες ἀποφάσεις τίς κοινοτικές καί τίς κατά περιοχές αὐτοδιοικήσεις ἀπό τίς ἐπιβουλές τοῦ κέντρου, αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνει ὄχι μόνο μέ τά χαρτιά, μά οὔτε καί μέ τά κανόνια, γιατί ή καπιταλιστική ἀνάπτυξη τραβᾷ πρὸς τή συγκεντροποίηση καί συγκεντρώνει στά χέρια τῆς κεντρικῆς ἀστικῆς έξουσίας τόση δύναμη πού δέν μποροῦν ποτέ νά τῆς ἀντισταθοῦν οἱ «περιοχές». Τό ζήτημα εἶναι νά ἔχει ἢ ἴδια τάξη τήν πολιτική έξουσία καί στό κέντρο καί στήν περιφέρεια, ὥστε καί δῶ καί κεῖ νά ἐφαρμόζεται μέ πλήρη συνέπεια στόν ἴδιο ἐντελῶς βαθμό ὁ δημοκρατισμός πού ἐξασφαλίζει τήν πλήρη κυριαρχία, λογουχάρη, τῆς πλειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ, δηλαδή τῆς ἀγροτιᾶς. Ἀποκλειστικά σ' αὐτό βρίσκεται ἡ πραγματική ἐγγύηση ἐναντία στίς «ὑπερβολικές» ἐπεμβάσεις τοῦ κέντρου, ἐναντία στίς παραβιάσεις τῶν «νόμιμων» δικαιωμάτων τῶν περιοχῶν. Ὅλες οἱ ἄλλες ἐγγυήσεις, πού σοφίστηκαν οἱ μενσεβίκοι εἶναι ὀλοκληρωμένη ἀνοησία, εἶναι ὑπεράσπιση μέ τό χάρτινο σκουῖφο τοῦ ἐπαρχιώτη φιλισταίου ἐναντία στή συγκεντρωμένη ἀπό τόν καπιταλισμό δύναμη τῆς κεντρικῆς έξουσίας. Ἀκριβῶς μιά τέτοια φιλισταϊκή ἀνοησία κάνει καί ὁ Νοβοσέντσκι, ὅπως τήν κάνει καί ὄλο τό τωρινό πρόγραμμα, πού δέχεται τόν πλήρη δημοκρατισμό τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων καί «ἕναν ὄχι ὑψηλό βαθμό» δημοκρατισμοῦ γιά τό κέντρο. Ὁ λειψός δημοκρατισμός τοῦ κέντρου σημαίνει ὅτι ή έξουσία στό κέντρο δέν ἐξασφαλίζεται γιά τήν πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ, δέν ἐξασφαλίζεται γιά τά στοιχεῖα ἐκεῖνα πού ἐπικρατοῦν στίς τοπικές αὐτοδιοικήσεις, ἀλλά σημαίνει ὄχι μόνο ὅτι μπορεῖ, μά καί ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτο νά ἔχουμε συγ-

κρούσεις και ὅτι, χάρις στους νόμους τῆς οικονομικῆς ἀνάπτυξης, νικητῆς ἀπ' αὐτές τίς συγκρούσεις θά βγεῖ ἐξάπαντος ἢ μὴ δημοκρατικὴ κεντρικὴ ἐξουσία!

Ἄπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ τοῦ ζητήματος «ἡ δημοτικοποίηση» σάν κάποια «ἐξασφάλιση» τῶν περιοχῶν ἐνάντια στὴν κεντρικὴ ἐξουσία εἶναι πέρα γιὰ πέρα φιλισταϊκὴ ἀνοησία. Ἄν αὐτό εἶναι «ἀγώνας» ἐνάντια στὴ συγκεντροποιημένη ἀστικὴ ἐξουσία, εἶναι ἀπλῶς τέτοιος «ἀγώνας» σάν κι' ἐκεῖνον πού κάνουν οἱ ἀντισημίτες ἐνάντια στὸν καπιταλισμό: οἱ ἴδιες ἀκριβῶς μεγαλόστομες ὑποσχέσεις πού προσελκύουν τίς ἀγράμματα καὶ ἀμόρφωτες μάζες καὶ ἡ ἴδια ἀκριβῶς οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἀθέτηση αὐτῶν τῶν ὑποσχέσεων.

Πάρτε τό πιό «συνηθισμένο» ἐπιχείρημα τῶν ὀπαδῶν τῆς δημοτικοποίησης ἐνάντια στὴν ἐθνικοποίηση: ἡ ἐθνικοποίηση θά δυναμώσει τό ἀστικὸ κράτος (θυμηθεῖτε τό θαυμάσιο τοῦ Τζόν: «θά στερεώσει μόνο τὴν κρατικὴ ἐξουσία»), θά μεγαλώσει τὰ ἔσοδα τῆς ἀντιπρολεταριακῆς ἀστικῆς ἐξουσίας, ἐνῶ... ἔτσι λέει ἐπιλέξει: ἐνῶ ἡ δημοτικοποίηση θ' ἀποδόσει ἔσοδα γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ, γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ προλεταριάτου. Ἐνα τέτοιο ἐπιχείρημα σέ ἀναγκάζει νά ντρέπεται γιὰ τὴ σοσιαλδημοκρατία, γιατί εἶναι καθαρὰ ἀντισημιτικὴ βλακεία καὶ ἀντισημιτικὴ δημαγωγία. Γιὰ νά μὴν πάρω κάποιον ἀπὸ «τούς μικρούς», πού τούς παράσυραν ὁ Πλεχάνοφ καὶ ὁ Μάσλοφ, θά πάρω τὸν ἴδιο τὸν Μάσλοφ:

«Ἡ σοσιαλδημοκρατία — διδάσκει ὁ Μάσλοφ τούς ἀναγνώστες τοῦ "Ὀμπραζοβάνιγε" — ὑπολογίζει πάντα ἔτσι πού ἀκόμη καὶ στίς χειρότερες περιπτώσεις νά δικαιωθοῦν οἱ σκοποὶ καὶ τὰ καθήκοντά της... Πρέπει νά ὑποθέσουμε ὅτι σ' ὅλες τίς πλευρὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς θά κυριαρχεῖ τό ἀστικὸ καθεστῶς μ' ὅλες τίς ἀρνητικὲς πλευρὲς του. Ἡ αὐτοδιοίκηση θά εἶναι ἐπίσης ἀστικὴ, ὅπως καὶ ὅλο τό κρατικὸ σύστημα, θά διεξάγεται σ' αὐτὴ τέτοια ἀκριβῶς ὀξυμένη ταξικὴ πάλη, ὅπως καὶ στους δήμους τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης

Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν αὐτοδιοίκηση καὶ στὴν κρατικὴ ἐξουσία; Γιατί ἡ σοσιαλδημοκρατία προσπαθεῖ νά μεταβιβάσει τὴ γῆ ὄχι στό κράτος, ἀλλὰ στὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση;

Γιὰ νά καθορίσουμε τὰ καθήκοντα τοῦ κράτους καὶ τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, θά συγκρίνουμε τούς προϋπολογισμούς καὶ τῶν δύο» («Ὀμπραζοβάνιγε», 1907, τεῦχος 3, σελ. 102).

Ἀκολουθεῖ ἡ σύγκριση: σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιό δημοκρατικὰ κράτη, στίς Ἐνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, τὰ ἔσοδα γιὰ τό στρατό καὶ τό στόλο ἀποτελοῦν τὰ 42% τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τό ἴδιο καὶ στὴ Γαλλία, στὴν Ἀγγλία κτλ. «Τὰ τσιφλικάδικα ζέμιστ-

βο» στη Ρωσία διαθέτουν για τήν ιατρική περίθαλψη τὰ 27,5%, για τή δημόσια ἐκπαίδευση τὰ 17,4%, για τούς δρόμους τὰ 11,9%.

«Συγκρίνοντας τούς προϋπολογισμούς τῶν περισσότερο δημοκρατικῶν κρατῶν καί τῶν λιγότερο δημοκρατικῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων, βλέπουμε ὅτι σύμφωνα μέ τίς λειτουργίες τους τὰ ποῶτα ἐξυπηρετοῦν τὰ συμφέροντα τῶν κυρίαρχων τάξεων, ὅτι οἱ κρατικοί πόροι ξοδεύονται για τὰ ὄργανα καταπίεσης, για τὰ ὄργανα κατάπνιξης τῆς δημοκρατίας. Ὅτι, ἀντίθετα, καί ἡ πιό μή δημοκρατική, ἡ πιό χειρότερη τοπική αὐτοδιοίκηση εἶναι ἀναγκασμένη νά ἐξυπηρετεῖ, ἔστω καί ἄσχημα, ὡστόσο νά ἐξυπηρετεῖ τή δημοκρατία, νά ἱκανοποιεῖ τίς τοπικές ἀνάγκες» (σελ. 103).

«Ὁ σοσιαλδημοκράτης δέν πρέπει νά εἶναι τόσο ἀφελής, ὥστε νά συμβιβαστεῖ μέ τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, ἐπειδή τὰ ἔσοδα ἀπό τήν ἐθνικοποιημένη γῆ θά διατεθοῦν λογουχάρη για τή συντήρηση τοῦ δημοκρατικοῦ στρατοῦ... Θά εἶναι ἐξαιρετικά ἀφελής ὁ ἀναγνώστης πού θά πιστέψει τόν Ὀλένοφ ὁ ὁποῖος λέει ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ μᾶς «ἐπιτρέπει» νά βάλουμε στό πρόγραμμα μόνο τή διεκδίκηση για τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, δηλαδή τή διεκδίκηση νά ξοδεύεται ἡ γαιοπρόσοδος (ἀδιάφορο ἂν θά τήν ποῦμε ἀπόλυτη ἢ διαφορική;) για τό στρατό καί τό στόλο καί ὅτι ἡ ἴδια πάλι θεωρία δέν δέχεται τή δημοτικοποίηση τῆς γῆς, δηλαδή νά ξοδεύεται ἡ γαιοπρόσοδος για τίς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ» (σελ. 103).

Δέν σᾶς φαίνεται πῶς εἶναι ξεκάθαρο; Ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι για τό στρατό καί τό στόλο. Ἡ δημοτικοποίηση εἶναι για τίς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ ἔβραϊος εἶναι καπιταλιστής. Καί ἐπομένως, κάτω οἱ ἔβραϊοι, σημαίνει κάτω οἱ καπιταλιστές.

Ὁ ἀγαθός Μάσλοφ δέν φαντάζεται ὅτι ἓνα μεγάλο ποσοστό ἀπό τὰ πολιτιστικά ἔξοδα τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων ἀποτελεῖ μεγάλο τμήμα ἀπό τὰ δευτερεύοντα ἔξοδα τοῦ κράτους. Γιατί; Ἐπειδή τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων καί τὰ οἰκονομικά τους δικαιώματα τὰ καθορίζει ἡ ἴδια ἢ κεντρική κρατική ἐξουσία καί τὰ καθορίζει ἔτσι, ὥστε νά παίρνει τὰ μεγάλα ποσά για τό στρατό κτλ. καί νά δίνει πενταροδεκάρες για τόν «πολιτισμό». Εἶναι ὑποχρεωτική μιά τέτοια κατανομή στήν ἀστική κοινωνία; Εἶναι ὑποχρεωτική, γιατί στήν ἀστική κοινωνία ἡ ἀστική τάξη δέν θά μπορούσε νά κυριαρχεῖ, ἂν δέν ξόδευε μεγάλα ποσά για τήν ἐξασφάλιση τῆς κυριαρχίας της σάν τάξης, ἀφήνοντας πενταροδεκάρες για τὰ πολιτιστικά ἔξοδα. Καί πρέπει νά εἶναι κανείς Μάσλοφ, για νά συλλάβει τή μεγαλοφυή σκέψη: ὅτι ἂν ἀνακηρύξω τό καινούργιο μεγάλο ἔσοδο ἰδιοκτησία τῶν ζέμστβο, μπορῶ ν' ἀποφύγω τήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης. Τί ἀπλό πού θά ἦταν τό καθῆκον τῶν προλετάρων, ἂν ἔκριναν σάν τόν Μάσλοφ: ἀρκεῖ ν' ἀπαιτήσουν νά μήν «ἐθνικοποιηθοῦν», ἀλλά «νά δημοτικοποιηθοῦν» τὰ ἔσοδα ἀπό τούς σιδηροδρόμους,

τά ταχυδρομεία, τούς τηλεγράφους, από τό μονοπώλιο τοῦ κρασιοῦ, καί τότε αὐτά τά ἔσοδα δέν θά πηγαίνουν γιά τό στρατό καί τό στόλο, ἀλλά γιά πολιτιστικούς σκοπούς. Δέν χρειάζεται καθόλου ν' ἀνατρέψουμε τήν κεντρική ἐξουσία ἢ νά τήν μεταπλάσουμε ριζικά, πρέπει ἀπλά - ἀπλούστατα νά πετύχουμε τή «δημοτικοποίηση» ὅλων τῶν μεγάλων ἐσόδων καί ὅλα θά πᾶνε καλά. ὦ, σοφοί ἄνθρωποι!

Τά ἔσοδα τῶν δήμων στήν Εὐρώπη καί σέ κάθε ἀστική χώρα εἶναι ἔσοδα, — ἄς τό θυμᾶται αὐτό ὁ ἀγαθός Μάσλοφ! — πού ἡ ἀστική κεντρική ἐξουσία εἶναι σύμφωνη νά τά θυσιάσει γιά πολιτιστικούς σκοπούς, γιατί εἶναι ἔσοδα δευτερεύοντα, γιατί ἡ εἴσπραξη τέτοιων ἐσόδων εἶναι δύσκολη γιά τό κέντρο, γιατί οἱ κύριες, οἱ θεμελιακές, οἱ βασικές ἀνάγκες τῆς ἀστικής τάξης καί τῆς ἀστικής κυριαρχίας ἔχουν ἤδη ἐξασφαλιστεῖ μέ τά μεγάλα κονδύλια τῶν ἐσόδων. Γιαυτό εἶναι τσαρλατάνικη συμβουλή νά λές στό λαό: φρόντισε νά πάρεις ἕνα καινούργιο μεγάλο ποσό, ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ἀπό τίς δημοτικοποιημένες ἐκτάσεις καί νά ἐξασφαλίσεις τή χρησιμοποίησή τους γιά πολιτιστικούς σκοπούς, μεταβιβάζοντας τό μεγάλο αὐτό ποσό στά χέρια τῶν ζέμστβο καί ὄχι τῆς κεντρικής ἐξουσίας. Σ' ἕνα ἀστικό κράτος ἡ ἀστική τάξη δέν μπορεῖ νά δώσει πραγματικά γιά πολιτιστικούς σκοπούς τίποτε περισσότερο ἐκτός ἀπό πενταροδεκάρες, γιατί τά μεγάλα ποσά τῆς χρειάζονται γιά νά ἐξασφαλίζει τήν κυριαρχία τῆς ἀστικής τάξης σάν τάξης. Γιατί ἡ κεντρική ἐξουσία παίρνει γιά τόν ἑαυτό της τά ἑννιά δέκατα τῶν φόρων ἀπό τή γῆ, ἀπό τό ἐμπόριο κτλ. καί ἀφήνει νά παίρνουν τό ἕνα δέκατο τά ζέμστβο, καθορίζοντας μέ νόμο ὅτι ἡ συμπληρωματική φορολογική ἐπιβάρυνση ἀπό τά ζέμστβο δέν μπορεῖ νά ξεπερνᾷ ἕνα κάποιο χαμηλό ποσοστό; Γιατί τά μεγάλα ἔσοδα χρειάζονται γιά νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικής τάξης σάν τάξης καί δέν μπορεῖ, ἐφόσον ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἀστική τάξη, νά διαθέτει γιά ἐκπολιτιστικούς σκοπούς περισσότερα ἀπό πενταροδεκάρες*.

* Ἀπό τήν ἐξαιρετικά ἐμπεριστατωμένη ἐργασία τοῦ Κάουφμαν (Kaufmann R. «Die Kommunal финанzen», 2 Bände. Lpz. 1906, II Abt. 5. Band des Hand- und Lehrbuches der Staatswissenschaften, begr. von Frankenstein, fortges. von Heckel) (Κάουφμαν Ρ. «Τά οἰκονομικά τῶν δήμων καί κοινοτήτων», 2 τόμοι, Λειψία, 1906, II μέρος, βιβλίο 5 τοῦ βοηθήματος καί ἐγχειριδίου τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν πού τό ἄρχισε ὁ Φρανκενστάιν καί τό συνέχισε ὁ Χέκελ. Ἡ Σύντ.) βλέπουμε ὅτι στήν Ἀγγλία ἡ κατανομή τῶν δημοτικῶν-κοινοτικῶν καί τῶν κεντρικῶν κρατικῶν ἐξόδων εἶναι πῶς συμφέρουσα γιά τήν τοπική

Οί σοσιαλιστές τῆς Εὐρώπης παίρνουν αὐτὴ τὴν κατανομὴν σέ πενταροδεκάρους ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ σέ μεγάλα ποσὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο σὰν κάτι τὸ δοσμένο, γιατί ξέρουν πολὺ καλά ὅτι δέν μπορεῖ νά γίνει διαφορετικὰ στήν ἀστική κοινωνία. Παίρνοντας σὰν δοσμένη αὐτὴ τὴν κατανομὴν λένε: δέν μποροῦμε νά συμμετέχουμε στήν κεντρικὴ ἐξουσία, γιατί εἶναι ὄργανο καταπίεσης. Στούς δήμους μποροῦμε νά συμμετέχουμε, γιατί ἐδῶ οἱ πενταροδεκάρους ξοδεύονται γιὰ τὸν πολιτισμό. Τί θὰ ἔλεγαν ὅμως αὐτοὶ οἱ σοσιαλιστές σ' ἓναν ἄνθρωπο πού θὰ συμβούλευε τὸ ἐργατικὸ κόμμα νά κάνει ζύμωση γιὰ νά δοθοῦν στούς εὐρωπαϊκοὺς δήμους καὶ κοινότητες σὰν ιδιοκτησία τους τὰ πραγματικὰ μεγάλα ἔσοδα, ὅλη ἢ γαιοπρόσοδος ἀπὸ τὴν τοπικὴ γῆ, ὅλα τὰ κέρδη ἀπὸ τὰ τοπικά ταχυδρομεῖα, ἀπὸ τούς τοπικοὺς σιδηροδρόμους κτλ.; Τὸν ἄνθρωπο αὐτό θὰ τὸν θεωροῦσαν εἴτε τρελλό εἴτε «χριστιανὸ σοσιαλιστὴ» πού κατὰ λάθος βρέθηκε μέ τούς σοσιαλδημοκράτες.

Οἱ ἄνθρωποι πού, ὅταν κρίνουν τὰ καθήκοντα τῆς σημερινῆς (δηλ. τῆς ἀστικῆς) ἐπανάστασης στή Ρωσία, λένε: ἐμεῖς δέν πρέπει νά δυναμώσουμε τὴν κεντρικὴ ἐξουσία τοῦ ἀστικοῦ κράτους, φανερώνουν ὅτι εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀνίκανοι νά σκεφτοῦν. Οἱ γερμανοὶ μπορεῖ καὶ πρέπει νά σκέπτονται ἔτσι, γιατί ἔχουν νά κάνουν μόνο μέ μιὰ γιουνκερική-ἀστικὴ Γερμανία. Καί κανενὸς ἄλλου εἴδους Γερμανία δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ὥσπου νά γίνει σοσιαλισμός. Στὴ χώρα μας ὅμως ὅλο τὸ περιεχόμενο τῆς τρέχουσας ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν μαζῶν εἶναι

αὐτοδιοίκηση παρά στήν Πρωσία καὶ στή Γαλλία. Στὴν Ἀγγλία τὰ τοπικά ὄργανα ξοδεύουν 3 δισεκατομμύρια μάρκα, ἐνῶ ἡ κεντρικὴ ἐξουσία τοῦ κράτους ξοδεύει 3,6 δισεκατομμύρια. Στὴ Γαλλία 1,1 δισεκατομμύρια ἐναντι 2,9. Στὴν Πρωσία 1,1 ἐναντι 3,5. Ἄν ξεχωρίσουμε τὰ πολιτιστικὰ ἔσοδα, λογουχάρη τὰ ἔσοδα γιὰ ἐκπαίδευση στὴ χώρα πού βρίσκεται στήν πιὸ εὐνοϊκὴ θέση (ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν ὀπαδῶν τῆς δημοτικοποίησης), δηλαδή στήν Ἀγγλία, θὰ δοῦμε ὅτι ἀπὸ τὰ τοπικά ἔσοδα διατέθηκαν γιὰ τὴν ἐκπαίδευση 16,5 ἑκατ. λίρες στερλίνες ἀπὸ τὰ 151,6 ἑκατ. (1902 - 1903), δηλαδή λίγο παραπάνω ἀπὸ τὸ $\frac{1}{10}$. Ἡ κεντρικὴ ἐξουσία, σύμφωνα μέ τὸν προϋπολογισμό τοῦ 1908, (βλ. «Almanach de Gotha») ξοδεύει γιὰ τὴν ἐκπαίδευση 16,9 ἑκατ. στερλίνες ἀπὸ τὰ 198,6, δηλαδή λιγότερο ἀπὸ τὸ $\frac{1}{10}$. Τὰ ἔσοδα γιὰ τὸ στρατό καὶ τὸ στόλο εἶναι 59,2 ἑκατ. λίρες στερλίνες. Σ' αὐτὰ προσθέστε τὰ ἔσοδα γιὰ τὰ χρέη τοῦ κράτους πού εἶναι 28,5 ἑκατ. λίρες στερλ. καὶ 3,8 ἑκατ. γιὰ τὰ δικαστήρια καὶ τὴν ἀστυνομία, 1,9 ἑκατ. γιὰ τίς ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις καὶ 19,8 ἑκατ. γιὰ ἔσοδα εἰσπραξίας τῶν φόρων καὶ θὰ δεῖτε ὅτι ἡ ἀστικὴ τάξη ξοδεύει μόνο πενταροδεκάρους γιὰ πολιτιστικούς σκοπούς, ἐνῶ τὰ μεγάλα ποσὰ πηγαίνουν γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς κυριαρχίας της, σὰν τάξης.

άνθά γίνει ή Ρωσία γιουνκερική - άστική (όπως τό θέλουν ό Στολίπιν καί οί καντέτοι) ή άγροτική - άστική (όπως τό θέλουν οί άγρότες καί οί έργάτες). Δέν μπορείς νά παίρνεις μέρος σέ μιά τέτοια έπανάσταση, χωρίς νά ύποστηρίζεις τό ένα στρώμα τής άστικής τάξης, τόν ένα τύπο τής άστικής εξέλιξης ενάντια στόν άλλο. Έξαιτίας τών αντικειμενικών οικονομικών αίτιών δέν έχουμε καί δέν μπορούμε νά έχουμε στή σημερινή έπανάσταση άλλη «έκλογή», εκτός από τήν «έκλογή» ανάμεσα στήν άστική συγκεντρωτική δημοκρατία τών άγροτών - φάρμερ καί στήν άστική συγκεντρωτική μοναρχία τών τσιφλικάδων - γιοϋνκερ. Είμαι πάρα πολύ μεγάλη φιλισταϊκή προστυχιά νά προσπαθείς ν' αποφύγεις αυτή τή δύσκολη «έκλογή», στρέφοντας τήν προσοχή τών μαζών στό ότι «καλά θά ήταν νά είχαμε πιό δημοκρατικά ζέμστβο».

4. ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ

Είπαμε ότι «ή έκλογή» είναι δύσκολη, κι' είχαμε φυσικά υπόψη όχι μίαν ύποκειμενική έκλογή (τί επιθυμούμε περισσότερο), αλλά τήν αντικειμενική έκβαση του άγώνα τών κοινωνικών δυνάμεων πού κρίνουν τό ιστορικό ζήτημα. Ποϋ βρίσκεται, αλήθεια, ή «δυσκολία» τής ευνοϊκής για τούς άγρότες έκβασης, αυτό δέν τό σκέφτηκαν καθόλου οί άνθρωποι πού μιλάνε για τήν αισιοδοξία του άγροτικού μου προγράμματος, πού συνδέει τή δημοκρατία μέ τήν έθνικοποίηση. Νά οί κρίσεις του Πλεχάνοφ πάνω σ' αυτό τό θέμα:

«Ο Λένιν παρακάμπτει τή δυσκολία του ζητήματος μέ αισιόδοξες ύποθέσεις. Είναι ή συνηθισμένη μέθοδος τής ουτοπικής σκέψης: έτσι λογουχάρη οί άναρχικοί λένε: “δέν μās χρειάζεται κανενός είδους όργάνωση έξαναγκασμού”, κι' όταν τούς άπαντούμε ότι ή άπουσία μιās όργάνωσης έξαναγκασμού θά έδινε σέ όρισμένα μέλη τής κοινωνίας τή δυνατότητα νά βλάψουν αυτή τήν κοινωνία, σέ περίπτωση πού θά τούς γεννιόταν ή επιθυμία νά τή βλάψουν, τότε οί άναρχικοί μās άπαντούν: “αυτό δέν μπορεί νά συμβεί”. Κατά τή γνώμη μου αυτό σημαίνει ότι παρακάμπτεις τή δυσκολία του ζητήματος μέ αισιόδοξες ύποθέσεις. Κι' αυτό κάνει ό Λένιν. Περιβάλλει τά πιθανά επακόλουθα του μέτρου πού προτείνει, μέ όλόκληρη σειρά από αισιόδοξα “άν”. Σάν απόδειξη θά φέρω τή μομφή του Λένιν ενάντια στόν Μάσλοφ. Στή σ. 23* τής προσούρας του λέει: “οϋσιαστικά, τό σχέδιο του Μάσλοφ προϋποθέτει σιωπηρά ότι οί διεκδικήσεις του πολιτικού μας προγράμματος - μίνιμουμ δέν έχουν όλότελα πραγματοποιηθεί, ότι ή κυ-

* Βλ. “Απαντα, 5η έκδ., τόμ. 12ος, σελ. 260 - 261. ‘Η Σύντ.

ριαρχία τοῦ λαοῦ δέν ἔχει ἐξασφαλιστεῖ, ὁ μόνιμος στρατός δέν ἔχει καταργηθεῖ, ἡ αἰρετότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δέν ἔχει καθιερωθεῖ κτλ. Μ' ἄλλα λόγια, ὅτι καί ἡ δική μας δημοκρατική ἐπανάσταση δέν ὀλοκληρώθηκε, ὅπως καί οἱ περισσότερες εὐρωπαϊκές δημοκρατικές ἐπαναστάσεις, ὅτι κι' αὐτή τήν κουτσουρέψανε, τή διαστρεβλώσανε, τή "στρέψανε πρὸς τά πίσω", ὅπως καί ὅλες τίς εὐρωπαϊκές. Τό σχέδιο τοῦ Μάσλοφ εἶναι εἰδικά προσαρμοσμένο σέ μιά μεσοβέζικη, ἀσυνεπῆ, λειψή ἢ κουτσουρεμένη δημοκρατική ἀνατροπή πού ἡ ἀντίδραση "τήν ἔκανε ἀκίνδυνη"». Ἐάν ὑποθέσουμε ὅτι ἡ μομφή πού δίνει στόν Μάσλοφ εἶναι βάσιμη, ἡ περικοπή ὅμως πού παραθέτουμε δείχνει ὅτι τό σχέδιο τοῦ Λένιν εἶναι καλό μόνο στήν περίπτωση πού θά πραγματοποιηθοῦν ὅλα τά "ἄν" πού λέει. Καί ἄν δέν θά ὑπάρχουν ὅλα αὐτά τα "ἄν", τότε ἡ πραγματοποίηση τοῦ σχεδίου του* θά εἶναι ἐπιζήμια. Ἐμᾶς δέν μᾶς χρειάζονται τέτοια σχέδια. Τό σχέδιό μας πρέπει νά εἶναι γερά θεμελιωμένο, δηλαδή γιά τήν περίπτωση τῶν δυσάρεστων "ἄν"». («Πρακτικά» τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης, σελ. 44 - 45).

Ἄνιέγραφα ὀλόκληρο αὐτό τό συλλογισμό, γιατί δείχνει καθαρά τό λάθος τοῦ Πλεχάνοφ. Δέν κατάλαβε καθόλου τήν αἰσιοδοξία πού τόν τρόμαξε. Ἡ «αἰσιοδοξία» δέν συνίσταται στό νά προϋποθέτεις τήν ἐκλογή τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀπό τό λαό κτλ., ἀλλά στό νά προϋποθέτεις τή νίκη τῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν. Ἡ πραγματική «δυσκολία» βρίσκεται στό ὅτι πρέπει νά νικήσει ἡ ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν σέ μιά χώρα πού, τουλάχιστο ἀπό τό 1861 καί ὄχι, ἀναπτύσσεται σύμφωνα μέ τό γιουνκερικό-ἀστικό πρότυπο. Μιά ὅμως καί παραδέχεστε τή βασική αὐτή οἰκονομική δυσκολία, εἶναι γελοῖο νά κοιτᾶτε νά βρεῖτε σχεδόν ἀναρχισμό στίς δυσκολίες τοῦ πολιτικοῦ δημοκρατισμοῦ. Εἶναι γελοῖο νά ξεχνᾶτε ὅτι δέν μπορεῖ νά μὴν ὑπάρχει ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στίς διαστάσεις τῶν ἀγροτικῶν καί τῶν πολιτικῶν μετασχηματισμῶν, ὅτι ἡ οἰκονομική ἀνατροπή προϋποθέτει ἕνα ἀντίστοιχο πολιτικό ἐποικοδόμημα. Τό βασικό λάθος τοῦ Πλεχάνοφ στό προκείμενο ζήτημα εἶναι ὅτι δέν καταλαβαίνει πού βρίσκεται ἡ ρίζα τῆς «αἰσιοδοξίας» στό κοινό μας — καί τῶν μενσεβίκων καί τῶν μπολσεβίκων — ἀγροτικό πρόγραμμα.

Καί πραγματικά, φανταστεῖτε συγκεκριμένα τί σημαίνει στή σύγχρονη Ρωσία μιά «ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν» μέ δήμευση τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας. Δέν χωράει ἀφιβολία ὅτι ἐπί μισό αἰῶνα ὁ καπιταλισμός ἄνοιγε τό δρόμο» του μέσα ἀπό τό νοικοκυριό τοῦ τσιφλικᾶ πού γενικά βρίσκεται σήμερα ὅπωςδήποτε πιό ψηλά ἀπό τό νοικοκυριό τοῦ ἀ-

* Μά τότε δέν θά εἶναι τό σχέδιό μου! Παράλογα κρίνει ὁ Πλεχάνοφ!

γρότη ὄχι μόνο σχετικά μέ τό μέγεθος τῆς σοδιᾶς (πράγμα πού ἐνμέρει ἐξηγεῖται μέ τήν καλύτερη ποιότητα τῆς γῆς τῶν τσιφλικᾶδων), μά καί σχετικά μέ τή χρησιμοποίηση τελειοποιημένων ἐργαλείων καί τή διάδοση τῆς ἀμειψισπορᾶς (καλλιέργεια κτηνοτροφικῶν φυτῶν)*. Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι τό νοικοκυριό τοῦ τσιφλικᾶ συνδέεται μέ χίλια νήματα ὄχι μόνο μέ τή γραφειοκρατία, μά καί μέ τήν ἀστική τάξη. Ἡ δήμευση ὑποσκάπτει πλῆθος ἀπό συμφέροντα τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης, ἐνῶ ἡ ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν ὀδηγεῖ, ὅπως τό ἔδειξε σωστά ὁ Κάουτσκι, καί στή χρεωκοπία τοῦ κράτους, δηλαδή στήν καταπάτηση τῶν συμφερόντων ὄχι μόνο τῆς ρωσικῆς, μά καί ὀλόκληρης τῆς διεθνούς ἀστικῆς τάξης. Καταλαβαίνουμε ὅτι κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθῆκες ἡ νίκη τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, ἡ νίκη τῶν μικροαστῶν καί ἐνάντια στούς τσιφλικᾶδες καί ἐνάντια στούς μεγαλοαστούς ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερα εὐνοϊκή συγκυρία περιστατικῶν, ἀπαιτεῖ προϋποθέσεις ἐντελῶς ἀσυνήθιστες καί «αἰσιόδοξες» ἀπό τήν ἄποψη τοῦ μικροαστοῦ ἢ τοῦ μικροαστοῦ ἱστορικοῦ, ἀπαιτεῖ ἀπό τούς ἀγρότες πρωτοβουλία γιγάντιων διαστάσεων, ἐπαναστατική δραστηριότητα, συνειδητότητα, βαθμό ὀργάνωσης, πλοῦτο λαϊκῆς δημιουργίας. Αὐτό εἶναι ἀδιαφιλονίκητο καί τά μικροαστικά ἀστεῖα τοῦ Πλεχάνοφ γιά τήν τελευταία αὐτή λέξη εἶναι φτηνούτσικη ὑπεκφυγή μπροστά σ' ἕνα σοβαρό** ζήτημα. Κι' ἐπειδή ἡ ἐμπορευματική παραγωγή δέν ἐνώνει καί δέν συγκεντρώνει τήν ἀγροτιά, ἀλλά τή χωρίζει καί τή διασπᾶ, ἡ ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ σέ μιά ἀστική χώρα μόνο κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ προλεταριάτου, γεγονός πού ξεσηκώνει ἀκόμη περισσότερο καί τήν πιό ἰσχυρή ἀστική τάξη ὅλου τοῦ κόσμου ἐνάντια σέ μιά τέτοια ἐπανάσταση.

* Σύγκρινε τά καινούργια καί πλούσια στοιχεῖα γιά τήν ὑπεροχή τοῦ νοικοκυριοῦ τοῦ τσιφλικᾶ σέ σχέση μέ τό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη μέ βάση τήν καλλιέργεια κτηνοτροφικῶν φυτῶν πού δίνει ὁ Κάουφμαν στό II τόμο τοῦ «Ἀγροτικοῦ ζητήματος».

** «Λαϊκή δημιουργία» θά πεῖ «ναροντοβολτισμός», ἔλεγε κοροϊδευτικά ὁ Πλεχάνοφ στή Στοκχόλμη. Ἡ κριτική αὐτή εἶναι σάν κι' ἐκείνη πού κάνουν στίς «Περιπέτειες τοῦ Τσίτσικοφ», κοροϊδεύοντας τό ἐπίθετο «Τσίτσικοφ... Τσί... Τσί... οὐχ, τί ἀστεῖο πού εἶναι»¹¹⁹. Μόνο ἐκεῖνος πού νομίζει ὅτι ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί στούς τσιφλικᾶδες εἶναι ναροντοβολτισμός, μπορεῖ νά θεωρεῖ στά σοβαρά ναροντοβολτισμό τήν ἰδέα ὅτι χρειάζεται ἡ «λαϊκή δημιουργία», ὅτι χρειάζονται νέες μορφές τοῦ ἀγῶνα, νέες μορφές ὀργάνωσης τῆς ἀγροτιᾶς στή ρωσική ἐπανάσταση.

Μήπως βγαίνει απ' αυτά τό συμπέρασμα ὅτι οἱ μαρξιστές πρέπει νά παρατήσουν κάθε σκέψη γιά ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν; Ὁχι, ἓνα τέτοιο συμπέρασμα θά ἦταν ἀντάξιο μόνο ἀνθρώπων πού ἡ κοσμοθεωρία τους ἀποτελεῖ μιά φιλελεύθερη παρωδία τοῦ μαρξισμού. Ἀπό ὅσα εἶπαμε βγαίνει ἀπλῶς: πρῶτο, ὅτι ὁ μαρξισμός δέν μπορεί νά ἐξαρτήσῃ τίς τύχες τοῦ σοσιαλισμοῦ στή Ρωσία ἀπό τήν ἐκβαση τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἀνατροπῆς· δεύτερο, ὅτι ὁ μαρξισμός πρέπει νά ὑπολογίζει καί τίς δύο δυνατότητες τῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας στή Ρωσία καί νά δείξει καθαρά στό λαό τούς ὅρους καί τή σημασία τῆς καθεμιᾶς ἀπ' αὐτές τίς δυνατότητες· τρίτο, ὅτι ὁ μαρξισμός πρέπει νά καταπολεμήσῃ ἀποφασιστικά τήν ἄποψη πῶς τάχα μπορεί νά γίνῃ ριζική ἀγροτική ἀνατροπή στή Ρωσία, χωρίς ριζική πολιτική ἀνατροπή.

1) Οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, ὅπως καί ὅλοι οἱ κάπως συνεπεῖς ναρόντικοι, δέν καταλαβαίνουν τόν ἀστικό χαρακτήρα τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν καί συνδέουν μαζί της ὅλο τό δῆθεν σοσιαλισμό τους. Σύμφωνα μέ τή γνώμη τῶν ναρόντικων, ἡ εὐνοϊκή ἐκβαση τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν θά σήμαινε τό θρίαμβο τοῦ ναροντικιστικοῦ σοσιαλισμοῦ στή Ρωσία. Στήν πράξη μιά τέτοια ἐκβαση θά ἦταν ἡ πῖο γρήγορη καί ἡ πῖο ἀποφασιστική χρεωκοπία τοῦ ναροντικιστικοῦ (ἀγροτικοῦ) σοσιαλισμοῦ. Ὅσο πῖο πλήρης καί ἀποφασιστική θά εἶναι ἡ νίκη τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, τόσο πῖο γρήγορα θά μετατραπῇ ἡ ἀγροτιά σέ ἐλεύθερους ἀστούς φάρμερ πού «θά ὑποβάλουν παραίτηση» ἀπό τό ναροντικιστικό «σοσιαλισμό». Ἀντίστροφα, μιά δυσμενῆς ἐκβαση θά παρατείνει γιά κάμποσο καιρό τήν ἀγωνία τοῦ ναροντικιστικοῦ σοσιαλισμοῦ, θά δώσει τή δυνατότητα νά διατηρηθεῖ κάμποσο ἡ αὐταπάτη, ὅτι τάχα ἡ κριτική τῆς τσιφλικάδικης-ἀστικῆς ποικιλίας τοῦ καπιταλισμοῦ ἀποτελεῖ κριτική τοῦ καπιταλισμοῦ γενικά.

Ἡ σοσιαλδημοκρατία, τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου, μέ κανέναν τρόπο δέν ἐξαρτᾶ τίς τύχες τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπό τή μιά ἢ τήν ἄλλη ἐκβαση τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης. Καί οἱ δύο ἐκβάσεις σημαίνουν καπιταλιστική ἀνάπτυξη καί καταπίεση τοῦ προλεταριάτου καί στή μοναρχία τῶν τσιφλικάδων μέ τήν ἀτομική ἰδιοκτησία τῆς γῆς καί στή δημοκρατία τῶν φάρμερ, ἔστω καί μέ τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς. Γιαυτό μόνο ἓνα ἀπόλυτα αὐτοτελές καί καθαρά προλεταριακό κόμμα εἶναι σέ θέση νά ὑπερασπίσῃ τήν ὑπόθεση τοῦ σοσιαλισμοῦ «σ' ὁποιαδήποτε

κατάσταση τῶν δημοκρατικῶν ἀγροτικῶν μετασχηματισμῶν»*, ὅπως λέω στά συμπεράσματα τοῦ ἀγροτικοῦ μου προγράμματος (στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης τό μέρος αὐτό μπῆκε στήν ἀπόφαση γιά τά ζητήματα τακτικῆς).

2) Ὁ ἀστικός ὅμως χαρακτήρας καί τῶν δύο ἐκβάσεων τῆς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς σέ καμιά περίπτωση δέν σημαίνει ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες μπορεί νά βλέπουν ἀδιάφοροι τόν ἀγῶνα γιά τή μιά ἢ τήν ἄλλη ἔκβαση. Τά συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξης ἀπαιτοῦν ὅπωςδήποτε νά ὑποστηρίξει μέ τόν πιό δραστήριο τρόπο τήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, κι' ἀκόμη περισσότερο: νά παίξει ἠγετικό ρόλο στήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Παλεύοντας γιά τήν εὐνοϊκή της ἔκβαση, πρέπει νά καλλιεργοῦμε μέσα στίς μάζες τήν πιό ξεκάθαρη ἀντίληψη γιά τό τί σημαίνει διατήρηση τοῦ τσιφλικάδικου δρόμου τῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης, τί ἀμέτρητες συμφορές φέρνει σ' ὅλες τίς ἐργαζόμενες μάζες (συμφορές πού δέν ἀπορέουν ἀπό τόν καπιταλισμό, ἀλλά ἀπό τήν ἀνεπαρκή ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ). Ἀπό τό ἄλλο μέρος πρέπει ἐπίσης νά ἐξηγοῦμε τό μικροαστικό χαρακτήρα τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν καί πόσο ἀβάσιμες εἶναι οἱ «σοσιαλιστικές» ἐλπίδες πού στηρίζουν πάνω της.

Ἔτσι τό πρόγραμμά μας — μιά καί δέν συνδέουμε τίς τύχες τοῦ σοσιαλισμοῦ μέ τή μιά ἢ τήν ἄλλη ἔκβαση τῆς ἀστικῆς ἀνατροπῆς — δέν μπορεί νά εἶναι τό ἴδιο καί γιά τήν εὐνοϊκή καί γιά τή «δυσμενῆ περίπτωση». Ἄν ὁ Πλεχάνοφ εἶπε ὅτι δέν μᾶς χρειάζονται σχέδια πού νά προβλέπουν εἰδικά καί τή μιά καί τήν ἄλλη περίπτωση (συνεπῶς φτιαγμένα μέ «ἄν»), τό εἶπε ἀπλῶς χωρίς νά σκεφτεῖ. Γιατί ἀκριβῶς ἀπό τή δική του ἀποψη, ἀπό τήν ἀποψη ὅτι εἶναι πιθανή ἢ χειρότερη ἔκβαση ἢ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά τήν ἔχουμε ὑπόψη, χρειάζεται ἰδιαίτερα ὁ χωρισμός τοῦ προγράμματος σέ δύο μέρη, αὐτό δηλαδή πού ἔκανα ἐγώ. Εἶναι ἀπαραίτητο νά ποῦμε ὅτι στό δοσμένο δρόμο τῆς τσιφλικάδικης-ἀστικῆς ἐξέλιξης τό ἐργατικό κόμμα ὑποστηρίζει ὀρισμένα μέτρα, ταυτόχρονα ὅμως βοηθάει μέ ὅλες τίς δυνάμεις του τήν ἀγροτιά νά ἐκμηδενίσει πέρα γιά πέρα τήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία καί ν' ἀνοίξει ἔτσι τή δυνατότητα γιά πιό πλατιούς καί πιό ἐλεύθερους ὁρους ἀνάπτυξης. Γιαυτή τήν πλευρά τοῦ ζητήματος μίλησα λεπτομερειακά στήν «Ἐκθεση» (τό σημεῖο γιά τό νοίκιασμα καί

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 12ος, σελ. 267 - 268. Ἡ Σύντ.

ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά μπεῖ στό πρόγραμμα «γιά τή χειρότερη περίπτωση», λείπει ἀπό τό σχέδιο τοῦ Μάσλοφ)*. Θά προσθέσω μόνο ὅτι ἀκριβῶς τώρα πού οἱ ἄμεσες συνθήκες τῆς δράσης τῆς σοσιαλδημοκρατίας μοιάζουν πολύ λίγο μέ αἰσιόδοξες προϋποθέσεις, τό λάθος τοῦ Πλεχάνοφ παρουσιάζεται ἀκόμη πιό καθαρά. Ἡ τρίτη Δούμα σέ καμιά περίπτωση δέν μπορεῖ νά μᾶς παρακινήσει νά σταματήσουμε τόν ἀγώνα γιά τήν ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, γιά ὀρισμένο ὅμως χρονικό διάστημα χρειάζεται νά δουλεύουμε πάνω στό ἔδαφος τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων πού ἐξασφαλίζουν τήν πιό ἄγρια ἐκμετάλλευση ἀπό μέρος τῶν τσιφλικάδων. Ἰσα-ἴσα ὁ Πλεχάνοφ πού νοιαζόταν ἰδιαίτερα γιά τή χειρότερη περίπτωση, βρέθηκε τώρα χωρίς πρόγραμμα γιά τή χειρότερη περίπτωση!

3) Μιά καί βάζουμε καθῆκον μας νά βοηθήσουμε τήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, πρέπει νά νοιώσουμε ξεκάθαρα τή δυσκολία αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος καί τήν ἀνάγκη νά ὑπάρχει ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στούς πολιτικούς καί στούς ἀγροτικούς μετασχηματισμούς. Διαφορετικά θά ἔχουμε μιά ἐπιστημονικά ἀστήρικτη καί πρακτικά ἀντιδραστική ἔνωση τῆς ἀγροτικῆς «αἰσιοδοξίας» (δήμευση σύν δημοτικοποίηση ἢ διανομή) μέ τήν πολιτική «ἀπαισιοδοξία» (Νοβοσέντσκι: ἐκδημοκρατισμός «συγκριτικοῦ βαθμοῦ» στό κέντρο).

Οἱ μενσεβίκοι δέχονται τήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν κυριολεκτικά, παρά τή θέλησή τους, γιατί δέν ἐπιθυμοῦν νά τήν παρουσιάσουν καθαρά καί συγκεκριμένα μπροστά στό λαό σέ ὅλη της τή μορφή. Σ' αὐτούς διακρίνει κανεῖς τήν ἄποψη πού τή διατύπωσε στή Στοκχόλμη μέ ἀπαράμιλλη ἀφέλεια ὁ μενσεβίκος Πτίτσιν: «Θά περάσουν οἱ ἐπαναστατικές συμφορές, τό ρεῦμα τῆς ἀστικῆς ζωῆς θά ξαναγυρίσει στή συνηθισμένη του τροχιά καί, ἂν δέν γίνει ἡ ἐργατική ἐπανάσταση στή Δύση, θά ἔρθει στή χώρα μας ἀναπόφευκτα στήν ἐξουσία ἡ ἀστική τάξη. Αὐτό δέν θά τό ἀρνηθεῖ καί δέν μπορεῖ νά τό ἀρνηθεῖ ὁ σ. Λένιν» (σελ. 91 τῶν Πρακτικῶν). Τά πράγματα ἦρθαν ἔτσι πού ἡ ἀστόχαστη ἀφηρημένη ἀντίληψη τῆς ἀστικῆς ἀνατροπῆς συγκάλυψε τό ζήτημα ἐκείνης τῆς παραλλαγῆς της πού τήν ἀποτελεῖ ἡ ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν! Ὅλα αὐτά εἶναι μονάχα «συμφορές» καί πραγματική εἶναι μόνο ἡ «συνηθισμένη τροχιά». Εἶναι δύσκολο νά ἐκφράσει κανεῖς πιό ἀνάγλυφα τή μικροαστική ἄποψη καί τήν ἔλλειψη κατανόη-

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 13ος, σελ. 26. Ἡ Σύντ.

σης για ποιο πράγμα γίνεται ουσιαστικά ο αγώνας στην αστική μας επανάσταση.

Ἡ ἀγροτιά δέν μπορεῖ νά πραγματοποιήσει τήν ἀγροτική ἀνατροπή, χωρίς νά βγάλει ἀπό τή μέση τήν παλιά ἐξουσία, τό μόνιμο στρατό καί τή γραφειοκρατία, γιατί ὅλα αὐτά εἶναι τά πιό σίγουρα προπύργια τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας πού συνδέονται μαζί της μέ χιλιάδες νήματα. Γιαυτό εἶναι ἐπιστημονικά ἀνυπόστατη ἡ ἀντίληψη μιᾶς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς μέ δημοκρατισμό μόνο τῶν τοπικῶν ὀργάνων, χωρίς νά τσακιστοῦν ὀλοκληρωτικά τά κεντρικά ὄργανα. Ἡ ἀντίληψη αὐτή εἶναι πρακτικά ἀντιδραστική, γιατί παίζει τό παιχνίδι τῆς μικροαστικῆς ἀνοησίας καί τοῦ μικροαστικοῦ ὀπορτουνισμοῦ πού φαντάζεται τό ζήτημα «πολύ ἀπλά»: αὐτό πού χρειαζόμαστε εἶναι τό χωραφάκι, κι' ὅσο γιά τήν πολιτική, ὁ Θεός ξέρει! Πρέπει νά πάρουμε ὅλη τή γῆ, ἄν πρέπει ὅμως νά πάρουμε ὅλη τήν ἐξουσία, ἄν μπορούμε νά πάρουμε ὅλη τήν ἐξουσία, πῶς θά τήν πάρουμε, αὐτό δέν τό σκέπτεται ὁ ἀγρότης (ἢ δέν τό σκεπτόταν ὡσπου νά τοῦ βάλει μυαλό ἡ διάλυση τῆς I καί τῆς II Δούμας). Γιαυτό εἶναι στόν ἀνώτατο βαθμό ἀντιδραστική ἡ ἄποψη τοῦ «ἀγροτικοῦ καντέτου» κ. Πεσεχόνοφ πού στό «Ἀγροτικό ζήτημά» του ἔγραφε ἤδη: «Σήμερα χρειάζεται πολύ περισσότερο μιᾶ ὀριστική ἀπάντηση στό ἀγροτικό ζήτημα παρά στό ζήτημα λογουχάρη τῆς δημοκρατίας» (σελ.114). Κι' αὐτή ἡ ἄποψη πολιτικῆς ἡλιθιότητος (κληρονομιά τοῦ ἀριστοτέχνη τῶν ἀντιδραστικῶν ἔργων, τοῦ κ. Β.Β.) ἐκφραζόταν, ὅπως ξέρουμε, σ' ὅλο τό πρόγραμμα καί σέ ὅλη τήν τακτική τοῦ Κόμματος τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν». Οἱ ἐνέσοι («λαϊκοί σοσιαλιστές»), ἀντί νά καταπολεμήσουν τήν ἔλλειψη κατανόησης τοῦ ἀγρότη πού δέν καταλαβαίνει τή σύνδεση ἀνάμεσα στόν ἀγροτικό ριζοσπαστισμό καί στόν πολιτικό ριζοσπαστισμό, προσαρμόζονται σ' αὐτή τή μή κατανόηση. Τούς φαίνεται πῶς «εἶναι ἔτσι πιό πρακτικό», ἐνῶ στήν πραγματικότητα μιᾶ τέτοια θέση καταδικάζει σέ ἀπόλυτη ἀποτυχία τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν χωρικῶν. Οὔτε συζήτηση ὅτι εἶναι δύσκολη ἡ ριζοσπαστική πολιτική ἀνατροπή, εἶναι ὅμως δύσκολη καί ἡ ἀγροτική. Ἡ δεύτερη δέν μπορεῖ νά γίνει χωρίς σύνδεση μέ τήν πρώτη καί οἱ σοσιαλιστές ἔχουν χρέος νά μὴν τό κρύβουν αὐτό ἀπό τούς ἀγρότες, νά μὴν τό συγκαλύπτουν (μέ ἄοριστες μισοκαντέτικες φράσεις γιά «δημοκρατικό κράτος», ὅπως κάνει τό ἀγροτικό πρόγραμμά μας), ἀλλά νά τά λένε ὅλα ὡς τό τέλος, νά διδάσκουν τούς ἀγρότες ὅτι, ἄν δέν τραβήξουν

στήν πολιτική μέ συνέπεια ὡς τό τέλος, δέν μποροῦν νά σκέπτονται στά σοβαρά γιά δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων.

Τό σπουδαῖο ἐδῶ δέν εἶναι τά «ἄν» πού ὑπάρχουν στό πρόγραμμα. Τό σπουδαῖο εἶναι ἡ ὑπόδειξη ὅτι πρέπει νά ὑπάρχει ἀντιστοιχία στούς ἀγροτικούς καί στούς πολιτικούς μετασχηματισμούς. Ἐντί μέ τό «ἄν», μποροῦμε τήν ἴδια ἀκριβῶς σκέψη νά τήν ἐκφράσουμε διαφορετικά: «τό κόμμα ἐξηγεῖ ὅτι στήν ἀστική κοινωνία ὁ καλύτερος τρόπος κατοχῆς τῆς γῆς εἶναι ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, τό πέρασμά της στήν ἰδιοκτησία τοῦ κράτους καί ὅτι ἕνα τέτοιο μέτρο δέν μπορεῖ οὔτε νά πραγματοποιηθεῖ οὔτε νά ὠφελήσει πραγματικά χωρίς πλήρη δημοκρατισμό ὄχι μόνο τῶν τοπικῶν ὀργάνων, μά καί ὅλης τῆς συγκρότησης τοῦ κράτους, ὡς τή δημοκρατία, ὡς τήν κατάργηση τοῦ μόνιμου στρατοῦ, ὡς τήν ἐκλογή τῶν ὑπαλλήλων ἀπό τό λαό κτλ.».

Ἐπειδή δέν περιλάβαμε στό ἀγροτικό μας πρόγραμμα μιά τέτοια ἐξήγηση, ὑποβάλαμε στό λαό τήν ἀπατηλή σκέψη ὅτι μπορεῖ τάχα νά γίνει δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων χωρίς πλήρη δημοκρατισμό τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Κατεβήκαμε στό ἐπίπεδο τῆς ὀπορτουριστικῆς μικροαστικῆς τάξης, δηλαδή τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν»; γιατί καί στίς δύο Δοῦμες τά πράγματα ἤρθαν ἔτσι πού καί τό δικό τους πρόγραμμα (σχέδιο τῶν 104) καί τό δικό μας μιλοῦσαν γιά τή σύνδεση ἀνάμεσα στούς ἀγροτικούς μετασχηματισμούς καί στό δημοκρατισμό μόνο τῶν τοπικῶν ὀργάνων. Μιά τέτοια ἄποψη εἶναι μικροαστική ἀνοησία, ἀπ' τήν ὁποία θά ἔπρεπε ἡ 3η τοῦ Ἰούνη 1907 καί ἡ III Δούμα νά εἶχαν γιαντρέψει πολλούς καί πρίν ἀπ' ὅλους τούς σοσιαλδημοκράτες.

5. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΠΑΡΕΙ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ Η ΑΓΡΟΤΙΑ;

Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας τῆς Ρωσίας εἶναι τό προλεταριακό πρόγραμμα στήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, πού στρέφεται ἐνάντια στά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας, ἐνάντια σέ καθετί τό μεσαιωνικό στό ἀγροτικό καθεστῶς μας. Ὅπως εἶδαμε, τή θέση αὐτή τή δέχονται θεωρητικά καί οἱ μενσεβίκοι (λόγος τοῦ Πλεχάνοφ στή Στοκχόλμη). Οἱ μενσεβίκοι ὅμως δέν σκέφτηκαν καθόλου βαθιά αὐτή τή θέση, δέν πρόσεξαν τήν ἀδιάρηκτη σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτή καί στίς γενικές βάσεις τῆς σοσιαλδημοκρα-

τικῆς τακτικῆς στή ρωσική ἀστική ἐπανάσταση. Καί στά ἔργα ἀκριβῶς τοῦ Πλεχάνοφ ἐκδηλώθηκε πιό καθαρά αὐτή ἡ ἔλλειψη βαθιᾶς σκέψης.

Ὅταν ὁ χαρακτήρας ὅλης τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας εἶναι καπιταλιστικός, κάθε ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν πού στρέφεται ἐνάντια στό μεσαιωνισμό εἶναι ἀστική ἐπανάσταση. Κάθε ἀστική ἐπανάσταση ὅμως δέν εἶναι ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Ἄν σέ μιά χώρα μέ πέρα γιά πέρα καπιταλιστικά ὀργανωμένη τήν ἀγροτική της οἰκονομία, οἱ καπιταλιστές τοῦ χωριοῦ πραγματοποιοῦσαν μέ τή βοήθεια τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν μιά ἀγροτική ἐπανάσταση, καταργώντας λογουχάρη τήν ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς, αὐτό θά ἦταν ἀστική ἐπανάσταση, δέν θά ἦταν ὅμως καθόλου ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Ἄν σέ μιά χώρα πού ἡ ἀγροτική της συγκρότηση ἔχει κιόλας τόσο συγχωνευτεῖ μέ τήν καπιταλιστική οἰκονομία γενικά, πού θά ἦταν ἀδύνατο νά ἐκμηδενιστεῖ ἡ συγκρότηση αὐτή, χωρίς νά ἐκμηδενιστεῖ ὁ καπιταλισμός, ἂν σέ μιά τέτοια χώρα γινόταν μιά ἐπανάσταση πού στή θέση τῆς ἀπολυταρχικῆς γραφειοκρατίας θά ἀνέβαζε στήν ἐξουσία λ.χ. τή βιομηχανική ἀστική τάξη, ἡ ἐπανάσταση αὐτή θά ἦταν ἀστική, δέν θά ἦταν ὅμως καθόλου ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Μ' ἄλλα λόγια: εἶναι δυνατό νά ὑπάρχει μιά ἀστική χώρα δίχως ἀγροτιά καί σέ μιά τέτοια χώρα εἶναι δυνατό νά γίνει ἀστική ἐπανάσταση χωρίς τήν ἀγροτιά. Μπορεῖ νά γίνει ἀστική ἐπανάσταση σέ μιά χώρα μέ σημαντικό ἀγροτικό πληθυσμό, κι' ὥστόσο ἡ ἐπανάσταση αὐτή νά μήν εἶναι καθόλου ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, δηλαδή νά εἶναι μιά ἐπανάσταση πού δέν ἐπαναστατικοποιεῖ τίς ἔγγειες σχέσεις πού ἀφοροῦν εἰδικά τήν ἀγροτιά καί δέν προωθεῖ τήν ἀγροτιά στήν κατηγορία τῶν κάπως δραστήριων κοινωνικῶν δυνάμεων πού πραγματοποιοῦν τήν ἐπανάσταση. Συνεπῶς, ἡ γενική μαρξιστική ἔννοια «ἀστική ἐπανάσταση» περιέχει ὀρισμένες θέσεις πού ἐφαρμόζονται ὑποχρεωτικά σέ κάθε ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν μιᾶς χώρας μέ ἀναπτυσσόμενο καπιταλισμό, ἡ γενική ὅμως αὐτή ἔννοια δέν λέει ἀκόμη ἀπολύτως τίποτε γιά τό ἂν πρέπει ἢ δέν πρέπει (μέ τήν ἔννοια τῆς ἀντικειμενικῆς ἀναγκαιότητας) ἡ ἀστική ἐπανάσταση αὐτῆς τῆς χώρας νά γίνει ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν γιά νά νικήσει πέρα γιά πέρα.

Ἡ βασική αἰτία τῆς ὀλοκληρωτικά λαθεμένης γραμμῆς τακτικῆς τοῦ Πλεχάνοφ καί τῶν μενσεβίκων πού τόν ἀκολουθοῦν στήν πρώτη περίοδο τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης (δηλ. στά 1905-1907) βρίσκεται στό ὅτι δέν κατανόησαν καθόλου αὐτό

τό συσχετισμό ανάμεσα στην αστική επανάσταση γενικά και στην αστική επανάσταση τῶν χωρικῶν. Ὁ συνηθισμένος τρομερός θόρυβος* πού ξεσηκώνει ἡ μενσεβίκικη φιλολογία ὅτι τάχα οἱ μπολσεβίκοι δέν καταλαβαίνουν τόν αστικό χαρακτήρα τῆς συντελούμενης επανάστασης, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά προσπάθεια τῶν μενσεβίκων νά συγκαλύψουν αὐτή τή μή κατανόηση. Στήν πραγματικότητα κανένας σοσιαλδημοκράτης οὔτε ἀπό τή μιά οὔτε ἀπό τήν ἄλλη ομάδα, οὔτε πρὶν ἀπό τήν επανάσταση οὔτε στό διάστημα τῆς επανάστασης δέν ἀπομακρύνθηκε ἀπό τίς μαρξιστικές ἀντιλήψεις ὅτι ἡ επανάσταση ἔχει αστικό χαρακτήρα. Μονάχα οἱ ἐκχυδαϊστές πού «ἀπλοποιοῦν» τίς διαφωνίες τῶν ὁμάδων μπορούσαν νά ὑποστηρίξουν τό ἀντίθετο. Ἐνα μέρος ὁμως ἀπό τοὺς μαρξιστές, καί συγκεκριμένα ἡ δεξιὰ τους πτέρυγα, ξοφλοῦσε πάντα μέ τή γενική, ἀφηρημένη, στερεότυπη ἔννοια τῆς αστικῆς επανάστασης, χωρίς νά μπορεῖ νά καταλάβει τίς ἰδιομορφίες τῆς δοσμένης αστικῆς επανάστασης, ἀκριβῶς σάν επανάστασης τῶν χωρικῶν. Εἶναι πέρα γιά πέρα φυσικό καί ἀναπόφευκτο ὅτι ἡ πτέρυγα αὐτή τῆς σοσιαλδημοκρατίας δέν μπόρεσε νά καταλάβει ἀπό ποῦ πηγάζει ἡ ἀντιδραστικότητα τῆς αστικῆς μας τάξης στή ρωσική επανάσταση, δέν μπόρεσε νά καθορίσει μέ σαφήνεια ποιές τάξεις εἶναι ἱκανές νά πετύχουν τήν ὀλοκληρωτική νίκη σ' αὐτή τήν επανάσταση, δέν μπόρεσε νά μή γλιστρήσει στήν ἀποψη: ὅτι στήν αστική επανάσταση τό προλεταριάτο πρέπει νά ὑποστηρίζει τήν αστική τάξη, ὅτι ὁ κύριος παράγοντας στήν αστική επανάσταση πρέπει νά εἶναι ἡ αστική τάξη, ὅτι ἡ ὁρμή τῆς επανάστασης θ' ἀδυνατίσει, ἂν ἀποτραβηχτεῖ ἡ αστική τάξη κτλ. κτλ.

Ἀντίθετα, ἀπό τήν πρώτη ἀρχή τῆς επανάστασης, ἀπό τήν ἀνοιξη καί τό καλοκαίρι τοῦ 1905, ὅταν δέν μπορούσε ἀκόμη οὔτε λόγος νά γίνει γιά συνταύτιση τοῦ μπολσεβικισμοῦ μέ τήν ἀποχή, μέ τὰ μαχητικά τμήματα κτλ. — συνταύτιση πού σήμερα ἔχει τόσο διαδοθεῖ στους ἀμόρφωτους ἢ ἄμυαλους ἀνθρώπους — ἀπό τότε οἱ μπολσεβίκοι ἔδειξαν καθαρά ἀπό ποῦ πηγάζουν οἱ διαφωνίες μας πάνω στά ζητήματα τακτικῆς, ἀφοῦ ξεχώρισαν τήν ἔννοια τῆς επανάστασης τῶν χωρικῶν

* Στά «Νέα γράμματα γιά τήν τακτική καί τήν ἔλλειψη τάκτ» τοῦ Πλεχάνοφ (ἐκδ. Γκλαγκόλιεφ, Πετρούπολη) ὁ θόρυβος αὐτός γίνεται πραγματικά κωμικός. Τρομερά λόγια, βρισιές ἐνάντια στους μπολσεβίκους, καμώματα χωρίς τέλος καί σκέψη οὔτε στάλα.

σάν μιά από τίς μορφές τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης καί καθόρισαν ὅτι ἡ νίκη της θά εἶναι ἡ «ἐπαναστατική-δημοκρατική δικτατορία τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς». Ἡ μεγαλύτερη ἰδεολογική κατάκτηση πού ἔκανε ἀπό τότε ὁ μπολσεβικισμός στή διεθνή σοσιαλδημοκρατία ἦταν τό ἄρθρο τοῦ Κάουτσκι γιά τίς κινητήριες δυνάμεις τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης (ρωσική μετάφραση αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου μέ τήν ἐπιμέλεια καί μέ πρόλογο τοῦ Ν. Λένιν βγήκε μέ τόν τίτλο: «Οἱ κινητήριες δυνάμεις καί οἱ προοπτικές τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης», Μόσχα, 1907, ἐκδοτικό «Νόβαγια ἐπόχα»). Ὅπως εἶναι γνωστό, τό 1903, στήν ἀρχή τῆς διάσπασης ἀνάμεσα στούς μπολσεβίκους καί στούς μενσεβίκους ὁ Κάουτσκι πῆρε τό μέρος τῶν τελευταίων. Τό 1907, ὕστερα ἀπό μελέτη τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, ὁ Κάουτσκι πού εἶχε ἐπανειλημμένα γράψει γι' αὐτήν, κατάλαβε ἀμέσως τό λάθος τοῦ Πλεχάνοφ, πού τοῦ εἶχε στείλει τό γνωστό ἐρωτηματολόγιό του. Στό ἐρωτηματολόγιο αὐτό ὁ Πλεχάνοφ ρωτοῦσε μόνο γιά τόν ἀστικό χαρακτήρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, δίχως νά ξεχωρίζει τήν ἔννοια τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, δίχως νά προχωρεῖ πέρα ἀπό τίς γενικές θέσεις: «ἀστική δημοκρατία», «ἀστικά κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης». Ὁ Κάουτσκι, διορθώνοντας αὐτό τό λάθος, ἀπάντησε στόν Πλεχάνοφ, ὅτι ἡ ἀστική τάξη δέν εἶναι κινητήρια δύναμη τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, ὅτι μ' αὐτή τήν ἔννοια πέρασε πιά ὁ καιρός τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων, ὅτι «σ' ὅλη τήν περίοδο τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης σταθερή κοινότητα συμφερόντων ὑπάρχει μόνο ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καί στήν ἀγροτιᾶ» (στήν προσούρα πού ἀναφέραμε, σελ. 30-31) ὅτι «αὐτή (ἡ σταθερότητα συμφερόντων) πρέπει ν' ἀποτελέσει τή βάση ὅλης τῆς ἐπαναστατικῆς τακτικῆς τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας» (στήν ἴδια προσούρα, σελ. 31). Ἐδῶ διατυπώνονται ὀλοκάθαρα οἱ βάσεις τῆς μπολσεβίκικης τακτικῆς ἐνάντια στή μενσεβίκικη τακτική. Στά «Καινούργια γράμματα κτλ.» ὁ Πλεχάνοφ θυμῶνει φοβερά γι' αὐτό τό λόγο. Μά ὁ θυμός του δείχνει μονάχα πιά ἀνάγλυφα τήν ἀδυναμία τῆς ἐπιχειρηματολογίας του. «Ὅπωςδήποτε» περνᾶμε «ἀστική» κρίση, βεβαιώνει ὁ Πλεχάνοφ, βρίζοντας τούς μπολσεβίκους «ὅτι εἶναι ἀγράμματοι» (σελ. 127). Ἡ βρισιά αὐτή εἶναι ξέσπασμα πού προέρχεται ἀπό ἀδυναμία. Ὁ Πλεχάνοφ δέν κατάλαβε τή διαφορὰ τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν ἀπό τήν ἀστική ἐπανάσταση πού δέν εἶναι ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Ὄταν ὁ Πλεχάνοφ

λέει ότι ο Κάουτσκι «υπερβάλλει τήν ταχύτητα τῆς ανάπτυξης τοῦ ἀγρότη μας» (σελ. 131), ὅτι «διαφωνίες ἀνάμεσά μας (ἀνάμεσα στόν Πλεχάνοφ καί στόν Κάουτσκι) μπορεῖ νά ὑπάρχουν μόνο σέ ἀποχρώσεις» (σελ. 131) κτλ., ὅταν λέει αὐτά ὁ Πλεχάνοφ, καταφεύγει στίς πιό ἀξιοθρήνητες δειλές ὑπεκφυγές, γιατί κάθε ἄνθρωπος πού σκέπτεται λιγάκι, βλέπει ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Δέν πρόκειται γιά «ἀποχρώσεις» οὔτε γιά τό ζήτημα τῆς ταχύτητας στήν ανάπτυξη, οὔτε γιά «κατάληψη» τῆς ἐξουσίας, ὅπως φωνάζει ὁ Πλεχάνοφ, ἀλλά γιά τή βασική ἀποψη σχετικά μέ τίς τάξεις πού εἶναι ἱκανές νά γίνουν ἡ κινητήρια δύναμη τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Τό θέλουν εἶτε ὄχι ὁ Πλεχάνοφ καί οἱ μενσεβίκοι ξεστρατίζουν ἀναπόφευκτα πρὸς τήν ὀπορτουνιστική ὑποστήριξη τῆς ἀστικῆς τάξης, γιατί δέν καταλαβαίνουν τήν ἀντιδραστικότητα τῆς ἀστικῆς τάξης στήν ἀστική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Οἱ μπολσεβίκοι καθόρισαν ἀμέσως τούς γενικούς καί βασικούς ταξικούς ὅρους γιά τή νίκη αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης σάν δημοκρατική δικτατορία τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς. Ὁ Κάουτσκι στό ἄρθρο του «Οἱ κινητήριες δυνάμεις» κατάληξε οὐσιαστικά στήν ἴδια ἀποψη καί τήν ἐπανελάβε στή δεύτερη ἔκδοση τοῦ ἔργου του ἢ «Κοινωνική ἐπανάσταση» ὅπου λέει: «Αὐτή (ἡ νίκη τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας στό προσεχές μέλλον) μπορεῖ νά εἶναι ἔργο μόνο μιᾶς συμμαχίας (einer Koalition) τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς» («Die soziale Revolution», von K. Kautsky. Zweite Auflage. Berlin, 1907, Seite 62*). (Ὁ χῶρος δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά σταθοῦμε στήν ἄλλη συμπλήρωση πού κάνει ὁ Κάουτσκι στή δεύτερη ἔκδοση, στήν κρίση του γιά τά διδάγματα τοῦ Δεκέμβρη 1905, κρίση πού βρίσκεται σέ ριζική διάσταση μέ τό μενσεβικισμό).

Ἔτσι βλέπουμε ὅτι ὁ Πλεχάνοφ τά δίπλωσε πέρα γιά πέρα μπροστά στό ζήτημα τῶν βάσεων ὅλης γενικά τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς τακτικῆς σέ μιά τέτοια ἀστική ἐπανάσταση πού μπορεῖ νά νικήσει μόνο σάν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν. Ὅσα εἶπα στήν Στοκχόλμη (Ἀπρίλης τοῦ 1906)**, ὅτι δηλ. ὁ Πλεχάνοφ, ἀπορίπτοντας τήν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας ἀπό τήν ἀγροτιᾶ στήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, ὀδήγησε τό μενσεβικισμό ὡς τόν παραλογισμό, ἐπιβεβαιώθη-

* Κ. Κάουτσκι. «Ἡ κοινωνική ἐπανάσταση», 2η ἔκδ., Βερολίνο, 1907, σελ. 62. Ἡ Σύντ.

** Βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 12ος, σελ. 363 - 364. Ἡ Σύντ.

καν στό ἀκέραιο ἀπό τήν κατοπινή φιλολογία. Κι' αὐτό τό βασικό λάθος στή γραμμή τῆς τακτικῆς μας δέν μπορούσε νά μή βρεῖ τήν ἔκφρασή του στό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν μενσεβίκων. Ἡ δημοτικοποίηση, ὅπως τό ἔδειξα πιό πάνω ἐπανειλημμένα, δέν ἐκφράζει ὀλοκληρωτικά, οὔτε στόν οἰκονομικό οὔτε στόν πολιτικό τομέα, τούς ὅρους τῆς πραγματικῆς νίκης τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, τῆς πραγματικῆς κατάκτησης τῆς ἐξουσίας ἀπό τό προλεταριάτο καί τήν ἀγροτιά. Στόν οἰκονομικό τομέα ἡ νίκη αὐτή δέν μπορεί νά συνυπάρξει μέ τή στερέωση τῆς παλιᾶς κληρουχικῆς γαιοκτησίας. Στόν πολιτικό τομέα δέν μπορεί νά συνυπάρξει μέ τό δημοκρατισμό μόνο τῶν περιοχῶν καί τόν μή πλήρη δημοκρατισμό τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας.

6. ΕΙΝΑΙ ΑΡΚΕΤΑ ΕΥΛΥΓΙΣΤΟ ΜΕΣΟ Η ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΗΣ;

Ὁ σύντρ. Τζόν εἶπε στή Στοκχόλμη (σελ. 111 τῶν Πρακτικῶν), ὅτι «τό σχέδιο γιά δημοτικοποίηση τῆς γῆς εἶναι πιό εὐπρόσδεκτο, γιατί εἶναι πιό εὐλύγιστο, παίρνει ὑπόψη τῆν πολυμορφία τῶν οἰκονομικῶν ὄρων καί μπορεί νά ἐφαρμοστεῖ μέσα στήν ἴδια τήν πορεία τῆς ἐπανάστασης». Ἐδειξα ἤδη τή βασική ἔλλειψη τῆς δημοτικοποίησης ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη, ὅτι δηλ. κατοχυρώνει σάν ἰδιοκτησία τήν κατοχή τῆς κληρουχικῆς γῆς. Ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι ἀσύγκριτα πιό εὐλύγιστη ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη, γιατί ἐπιτρέπει νά ὀργανωθοῦν πολύ πιό ἐλεύθερα νέα νοικοκυριά πάνω στήν «ξεφραγμένη» γῆ. Ἐδῶ πρέπει ἀκόμη νά τονίσουμε σύντομα καί ἄλλους πιό ἀσημαντους συλλογισμούς τοῦ Τζόν.

«Τό μοίρασμα τῆς γῆς, — λέει ὁ Τζόν, — θά ξαναδημιουργοῦσε σέ ὀρισμένα μέρη τίς παλιές σχέσεις γαιοκτησίας. Σέ ὀρισμένες περιοχές κάθε νοικοκυριό θά εἶχε ἀπό 200 ντεσιατίνες, καί ἔτσι, λογουχάρη, στά Οὐράλια, θά δημιουργούσαμε μιά τάξη ἀπό καινούργιους τσιφλικάδες». Πρόκειται γιά ὑπόδειγμα ἐπιχειρήματος πού κατηγορεῖ τό ἴδιο τό δικό του τό σύστημα! Καί ὅμως τέτοια ἐπιχειρήματα ἔλυσαν τό ζήτημα στό συνέδριο τῶν μενσεβίκων! Ἡ δημοτικοποίηση ἀκριβῶς, καί μόνο ἡ δημοτικοποίηση, διαπράττει τό ἀμάρτημα πού τονίζουν ἐδῶ, γιατί μόνο αὐτή δένει τή γῆ μέ τίς χωριστές περιοχές. Ἐδῶ δέν φταίει τό μοίρασμα, ὅπως νομίζει ὁ Τζόν, πού κάνει ἕνα κωμικό λάθος λογικῆς, ἀλλά ὁ ἐπαρχιωτισμός τῶν ὀπαδῶν τῆς δημοτικοποίησης. Σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα

τῶν μενσεβίκων, ἡ δημοτικοποιημένη γῆ τῶν Οὐραλίων θά ἔμενε ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς «κτῆμα» τῶν οὐραλῶν. Ἔτσι θά δημιουργιόταν μιά νέα ἀντιδραστική κατηγορία κοζάκων, ἀντιδραστική, γιατί οἱ προνομιούχοι μικροκαλλιεργητές, πού ἐξασφάλισαν γῆ δέκα φορές περισσότερη ἀπ' ὅση ἔχει ὅλη ἡ ὑπόλοιπη μάζα τῶν γεωργῶν, θ' ἀντιστέκονταν ὅπωςδήποτε στήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, θά ὑπεράσπιζαν ὅπωςδήποτε τά προνόμια τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς. Μᾶς μένει τώρα ἀπλῶς νά ὑποθέσουμε ὅτι μέ βάση τό ἴδιο αὐτό πρόγραμμα τό «δημοκρατικό κράτος» θά μπορούσε νά χαρακτηρίσει τά δάση τῶν Οὐραλίων, πού ἐκτείνονται σέ δεκάδες ἑκατομμύρια ντεσιατίνες, ὅτι εἶναι «δάση πού ἔχουν παγκρατική σημασία» ἢ ὅτι ἀποτελοῦν «ἐποικιστικό ἀπόθεμα» (καί ὁ καντέτος Κάουφμαν δέχεται ἕνα τέτοιο χαρακτηρισμό τῶν δασῶν τῶν Οὐραλίων στά ὅρια τῶν 25% τῆς δασωμένης ἐπιφάνειας, πράγμα πού δίνει 21 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες στά κυβερνεῖα τῆς Βιάτκας, τῆς Οὐφά καί τοῦ Πέρμ!) καί μ' αὐτή τή δικαιολογία νά τά πάρει στήν «κατοχή» του. Τή δημοτικοποίηση δέν τή διακρίνει εὐλυγισία, μά μόνο σύγχυση καί τίποτε ἄλλο.

Παρακάτω. Ἄς ρίξουμε μιά ματιά στήν ἐφαρμογή τῆς δημοτικοποίησης μέσα στήν ἴδια τήν πορεία τῆς ἐπανάστασης. Ἐδῶ συναντοῦμε ἐπιθέσεις ἐνάντια στίς «ἐπαναστατικές ἀγροτικές ἐπιτροπές» πού προτείνω ἐγώ, γιατί, ὅπως λένε, εἶναι ὀργανώσεις κάστας. Ἐμεῖς εἴμαστε ἐνάντια στίς κάστες, ἔλεγαν οἱ μενσεβίκοι στή Στοκχόλμη καί παρίσταναν τό φιλελεύθερο. Φτηνός φιλελευθερισμός! Μόνο πού δέν σκέφτηκαν οἱ μενσεβίκοι μας ὅτι γιά νά ἐφαρμόσεις τήν αὐτοδιοίκηση χωρίς κάστες πρέπει νά ἔχεις πρῶτα κερδίσει τή νίκη καί νά ἔχεις ἀφαιρέσει τήν ἐξουσία ἀπό τήν προνομιούχα κάστα, ἐνάντια στήν ὁποία κάνεις ἀγῶνα. Ἰσα-ἴσα, «μέσα στήν ἴδια τήν πορεία τῆς ἐπανάστασης», ὅπως λέει ὁ Τζόν, δηλαδή μέσα στήν πορεία τοῦ ἀγῶνα γιά τό διώξιμο τῶν τσιφλικάδων, στήν πορεία τῆς «ἐπαναστατικῆς δράσης τῆς ἀγροτιᾶς», γιά τήν ὁποία μιλάει καί ἡ ἀπόφαση τῶν μενσεβίκων πού ἀφορᾷ τά ζητήματα τακτικῆς, μπορεῖ νά δημιουργηθοῦν μόνο ἀγροτικές ἐπιτροπές. Τό πολιτικό μας πρόγραμμα ἐξασφαλίζει τήν ἐφαρμογή τῆς αὐτοδιοίκησης χωρίς κάστες, πού θά ἐγκαθιδρυθεῖ καί πρέπει νά ἐγκαθιδρυθεῖ ἀναπόφευκτα σάν ὀργάνωση τῆς διοίκησης ὕστερα ἀπό τή νίκη, ὅταν ὅλος ὁ πληθυσμός θά εἶναι πιά ὑποχρεωμένος ν' ἀναγνωρίσει τό νέο καθεστῶς. Ἄν ὅμως δέν εἶναι κούφια φράση ὅσα λέει τό πρόγραμμά μας γιά

τήν «ὑποστήριξη τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης τῆς ἀγροτιᾶς ὡς τῆ δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων», πρέπει νά σκεφτοῦμε καί γιά τήν ὀργάνωση τῶν μαζῶν γι' αὐτή «τή δράση»! Τό πρόγραμμα τῶν μενσεβίκων δέν τό σκέφτεται αὐτό τό ζήτημα. Εἶναι διατυπωμένο ἔτσι ὥστε νά μπορεῖ εὐκόλα νά μετατραπεῖ στό σύνολό του σέ κοινοβουλευτικό νομοσχέδιο δίπλα στά νομοσχέδια τῶν ἀστικῶν κομμάτων, πού μισοῦν κάθε «δράση» (ὅπως οἱ καντέτοι) ἢ πού ξεφεύγουν ὀπορτουμιστικά ἀπό τό καθῆκον νά βοηθοῦν συστηματικά αὐτή τή δράση καί τήν ὀργάνωσή της (ὅπως οἱ ἐνέσοι). Μιά τέτοια ὅμως διατύπωση τοῦ προγράμματος δέν ταιριάζει στό ἐργατικό κόμμα πού μιλάει γιά ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, στό κόμμα πού δέν ἔχει γιά σκοπό του νά καθησυχάσει τή μεγαλοαστική τάξη καί τή γραφειοκρατία (ὅπως οἱ καντέτοι), πού δέν ἔχει γιά σκοπό του νά καθησυχάσει τή μικροαστική τάξη (ὅπως οἱ ἐνέσοι), ἀλλά ἔχει ἀποκλειστικά σκοπό τήν ἀνάπτυξη τῆς συνείδησης καί τῆς αὐτενέργειας τῶν πλατιῶν μαζῶν στήν πορεία τοῦ ἀγῶνα τους ἐνάντια στή δουλοπαροικιακή Ρωσία.

Θυμηθεῖτε, ἔστω καί σέ γενικές γραμμές, τό πλῆθος τῶν «ἐπαναστατικῶν ἐκδηλώσεων» τῆς ἀγροτιᾶς πού ἔγιναν στή Ρωσία τήν ἀνοιξη τοῦ 1905, τό φθινόπωρο τοῦ 1905 καί τήν ἀνοιξη τοῦ 1906. Ὑποσχόμαστε ὅτι θά ὑποστηρίξουμε τέτοιες ἐκδηλώσεις ἢ ὄχι; Ἄν ὄχι, τότε τό πρόγραμμά μας θ' ἀποδείχνονταν ὅτι δέν λέει τήν ἀλήθεια. Ἄν ναι, τότε εἶναι φανερό ὅτι τό πρόγραμμά μας δέν δίνει ὁδηγίες πῶς πρέπει νά ὀργανωθοῦν αὐτές οἱ ἐκδηλώσεις. Οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές μποροῦν νά ὀργανωθοῦν μόνο ἄμεσα στόν τόπο τοῦ ἀγῶνα, ἢ ὀργάνωσή τους μπορεῖ νά δημιουργηθεῖ μόνο ἄμεσα ἀπό τίς μάζες πού παίρνουν μέρος στόν ἀγῶνα, δηλαδή πρέπει τό δίχως ἄλλο νά ἔχει τόν τύπο τῶν ἀγροτικῶν ἐπιτροπῶν. Εἶναι ἀπλῶς ἀστεῖο νά περιμένεις ὅτι οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές θά δόσουν αὐτοδιοικήσεις μεγάλων περιοχῶν. Φυσικά εἶναι ἐπιθυμητό καί ἀναγκαῖο νά πλαταίνουν οἱ νικηφόρες τοπικές ἐπιτροπές, νά ἐπεκταθοῦν τά ὅρια τῆς ἐξουσίας τους καί ἢ ἐπιροή τους στά γειτονικά χωριά, στίς γειτονικές ἐπαρχίες, κυβερνεῖα, πόλεις, περιφέρειες καί σ' ὄλο τό κράτος. Δέν μπορεῖ νά ἔχει κανείς καμιά ἀντίρρηση ὅτι τό πρόγραμμα πρέπει νά τονίζει ὅτι χρειάζεται μία τέτοια ἐπέκταση, τότε ὅμως πρέπει ὑποχρεωτικά νά μήν περιοριστεῖ στίς περιοχές, ἀλλά νά φτάσει ὡς τήν κεντρική ἐξουσία. Αὐτό εἶναι τό πρῶτο. Τό δεύτερο εἶναι ὅτι δέν πρέπει τότε νά μιλάμε γιά αὐτοδιοικήσεις, γιατί ὁ ὅρος αὐτός δείχνει τήν

ἐξάρτηση τῶν διοικητικῶν ὀργανώσεων ἀπό τήν ὀργάνωση τοῦ κρατικοῦ συστήματος. Ἡ «αὐτοδιοίκηση» ἐνεργεῖ σύμφωνα μέ κανόνες πού θεσπίζει ἢ κεντρική ἐξουσία καί μέσα στά πλαίσια πού καθορίζονται ἀπ' αὐτή τήν ἴδια. Οἱ ὀργανώσεις αὐτές τοῦ ἀγωνιζόμενου λαοῦ, γιά τίς ὁποῖες μιλάμε, πρέπει νά εἶναι τελείως ἀνεξάρτητες ἀπό ὅλα τά ὄργανα τῆς παλιᾶς ἐξουσίας, πρέπει ν' ἀγωνίζονται γιά μιά νέα συγκρότηση τοῦ κράτους, πρέπει νά εἶναι ὄργανα τῆς ἀπεριόριστης ἐξουσίας τοῦ λαοῦ (ἢ τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας τοῦ λαοῦ) καί μέσο γιά τήν ἐξασφάλιση αὐτῆς τῆς ἐξουσίας.

Μέ λίγα λόγια, ἀπό τήν ἄποψη τῆς «ἴδιας τῆς πορείας τῆς ἐπανάστασης», τό πρόγραμμα τῶν μενσεβίκων ἀπ' ὅλες τίς ἀπόψεις δέν εἶναι ἱκανοποιητικό καί ἀντανακλᾷ τή σύγχυση τῶν μενσεβίκικων ἰδεῶν στό ζήτημα τῆς προσωρινῆς ἐξουσίας κτλ.

7. ΔΗΜΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Ἡ προσέγγιση τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν ἀνήκει στούς ἴδιους τούς μενσεβίκους πού ἐπέβαλαν τήν ψήφιση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος στή Στοκχόλμη. Ἀρκεῖ νά ἀναφέρουμε δύο ἐπιφανεῖς μενσεβίκους, τόν Κοστρόφ καί τόν Λάριν. «Ὅρισμένοι σύντροφοι, — εἶπε ὁ Κοστρόφ στή Στοκχόλμη, — λές καί ἀκοῦνε πρώτη φορά νά γίνεται λόγος γιά δημοτική ἰδιοκτησία. Θά τούς θυμίσω ὅτι στή Δυτική Εὐρώπη ὑπάρχει ὀλόκληρο ρεῦμα» (!ἀκριβῶς γι' αὐτό πρόκειται!) «ὁ “δημοτικός σοσιαλισμός” (Ἄγγλια), πού συνίσταται στό πλάταιμα τῆς ἰδιοκτησίας τῶν δήμων στίς πόλεις καί τῶν κοινοτήτων στά χωριά καί πού μ' αὐτόν τάσσονται καί οἱ σύντροφοί μας. Πολλοί δήμοι ἔχουν ἀκίνητη περιουσία καί αὐτό δέν ἀντιφάσκει στό πρόγραμμά μας. Τώρα ἔχουμε τή δυνατότητα ν' ἀποκτήσουμε (!) γιά τούς δήμους ἀκίνητο πλοῦτο δωρεάν (!!)

καί πρέπει νά τόν χρησιμοποιήσουμε. Φυσικά οἱ δημευμένες γαῖες πρέπει νά δημοτικοποιηθοῦν» (σελ. 88).

Ἐδῶ ἐκφράζεται μέ ὅλη της τή μεγαλοπρέπεια ἢ ἀπλοϊκή ἄποψη ὅτι «εἶναι δυνατό ν' ἀποκτηθεῖ δωρεάν πλοῦτος». Ὁ ρήτορας δέν σκέφτηκε μόνο, γιά ποιό λόγο αὐτό τό «ρεῦμα» τοῦ δημοτικοῦ σοσιαλισμοῦ σάν ἰδιαίτερο ἀκριβῶς ρεῦμα, καί κυρίως στήν Ἄγγλια, πού τήν ἀναφέρει σάν παράδειγμα, εἶναι ρεῦμα ἄκρου ὀπορτουניσμοῦ; Γιά ποιό λόγο ὁ Ἐνγκελς, χαρακτηρίζοντας στά γράμματά του πρὸς τόν Ζόργκε αὐτό

τόν ἄκρο διανοουμενίστικο ὀπορτουνισμό τῶν ἄγγλων φαβιανῶν, τόνισε τή μικροαστική σημασία τῶν ἐπιδιώξεών τους γιά «δημοτικοποίηση»; ¹²⁰

Ὁ Λάριν, ἔχοντας τήν ἴδια γνώμη μέ τόν Κοστρόφ, λέει στά σχόλιά του γιά τό πρόγραμμα τῶν μενσεβίκων: «Ἴσως σέ ὀρισμένα μέρη ἢ τοπική λαϊκή αὐτοδιοίκηση νά μπορέσει νά διαχειριστεῖ ἢ ἴδια καί γιά δικό της λογαριασμό αὐτές τίς μεγάλες ἐπιχειρήσεις, ὅπως λογουχάρη τά δημοτικά συμβούλια διαχειρίζονται τά ἱπποκίνητα τράμ ἢ τά σφαγεῖα, καί τότε ὅλο (!!) τό κέρδος θά εἶναι στή διάθεση (!) ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ»*, καί ὄχι τῆς τοπικῆς ἀστικῆς τάξης, φίλτατε Λάριν;

Οἱ μικροαστικές αὐταπάτες τῶν μικροαστῶν ἡρώων τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ δημοτικοῦ σοσιαλισμοῦ ἐκδηλώνονται κιόλας ἀμέσως. Ξεχάστηκε καί ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, ξεχάστηκε καί τό γεγονός ὅτι μονάχα στίς πόλεις μέ μεγάλο ποσοστό προλεταριακοῦ πληθυσμοῦ κατορθώνουμε νά ἐξασφαλίζουμε γιά τούς ἐργαζόμενους μερικά ψίχουλα ἀπό τή δημοτική διοίκηση! Αὐτά ὅμως εἶναι δευτερεύουσας σημασίας. Ἡ βασική ὑποκρισία τῆς ἰδέας τῆς δημοτικοποίησης τῆς γῆς πού ζητᾶ ὁ «δημοτικός σοσιαλισμός» βρίσκεται στό παρακάτω.

Ἡ ἀστική διανόηση στή Δύση, τό ἴδιο ὅπως καί οἱ ἄγγλοι φαβιανοί, ἀνυψώνει τό δημοτικό σοσιαλισμό σέ ἰδιαίτερο «ρεῦμα», ἀκριβῶς γιατί ὄνειρεῦεται τήν κοινωνική εἰρήνη, τή συμφιλίωση τῶν τάξεων, καί θέλει νά μετατοπίσει τήν προσοχή τῆς κοινῆς γνώμης ἀπό τά ζωτικά ζητήματα ὅλου τοῦ οἰκονομικοῦ καθεστῶτος καί ὅλου τοῦ κρατικοῦ συστήματος στά μικροζητήματα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης. Στόν τομέα τῶν ζητημάτων τῆς πρώτης κατηγορίας οἱ ταξικές ὀντιθέσεις εἶναι ὀξύτερες ἀπό κάθε ἄλλο τομέα. Αὐτός ἀκριβῶς ὁ τομέας, ὅπως τό δείξαμε κιόλας, θίγει τίς ἴδιες τίς βάσεις τῆς κυριαρχίας τῆς ἀστικῆς τάξης, σάν τάξης. Γιαυτό ἀκριβῶς ἐδῶ δέν μπορεῖ καθόλου νά ἔχει καμιά ἐλπίδα ἐπιτυχίας ἢ μικροαστική, ἀντιδραστική οὐτοπία γιά μερική πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἡ προσοχή μετατοπίζεται στόν τομέα τῶν τοπικῶν μικροζητημάτων καί ὄχι στό ζήτημα τῆς κυριαρχίας τῆς ἀστικῆς τάξης, σάν τάξης, ὄχι στό ζήτημα τῶν βασικῶν ὀργάνων αὐτῆς τῆς κυριαρχίας, ἀλλά στό ζήτημα πῶς θά διατεθοῦν τά ψίχουλα πού πετᾶ ἢ πλούσια ἀστική τάξη γιά «τίς ἀνάγκες τοῦ πληθυσ-

* «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία», σελ. 66.

σμοῦ). Εἶναι αὐτονόητο ὅτι, ἂν τονίζουσαν τέτοια ζητήματα, πῶς δηλαδή θὰ ξοδευτοῦν τὰ τιποτένια (σέ σύγκριση μέ τό γενικό ὄγκο τῆς ὑπεραξίας καί μέ τό σύνολο τῶν κρατικῶν ἐξόδων τῆς ἀστικῆς τάξης) ποσά πού ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη συμφωνάει νά παραχωρήσει γιά τήν ὑγεία τοῦ λαοῦ (ὁ Ἐνγκελς στό «Ζήτημα τῆς κατοικίας» ἔδειξε ὅτι οἱ μολυσματικές ἐπιδημίες στίς πόλεις τρομάζουν τήν ἴδια τήν ἀστική τάξη¹²¹), γιά τήν ἐκπαίδευση τοῦ λαοῦ (ἡ ἀστική τάξη πρέπει νά ἔχει ἐκπαιδευμένους ἐργάτες, ἱκανούς νά προσαρμόζονται στό ψηλό ἐπίπεδο τεχνικῆς!) κτλ., τότε στόν τομέα αὐτῶν τῶν μικροζητημάτων μπορεῖ κανεῖς νά φλυαρεῖ γιά «κοινωνική εἰρήνη», γιά τή ζημιά πού φέρνει ἡ ταξική πάλη κτλ. Καί τί ταξική πάλη ὑπάρχει ἐδῶ, ἀφοῦ ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη ξοδεύει λεφτά γιά τίς «ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ», γιά τήν ἰατρική περίθαλψη, γιά τήν ἐκπαίδευση; Τί χρειάζεται ἡ κοινωνική ἐπανάσταση, ἂν μέσω τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων μπορεῖ νά ἐπεκταθεῖ λίγο-λίγο καί σιγά-σιγά ἡ «συλλογική ἰδιοκτησία», νά «κοινωνικοποιηθεῖ» ἡ παραγωγή: τὰ ἵπποκίνητα τράμ καί τὰ σφαγεῖα πού τόσο ἐπίκαιρα τὰ ἀναφέρει ὁ ἀξιότιμος Γ. Λάριν;

Ὁ μικροαστικός ὀπορτουνισμός αὐτοῦ τοῦ «ρεύματος» συνίσταται στό ὅτι ξεχνᾶνε πῶς εἶναι στενά τὰ ὅρια τοῦ λεγόμενου «δημοτικοῦ σοσιαλισμοῦ» (στήν πραγματικότητα εἶναι δημοτικός καπιταλισμός, ὅπως πολύ σωστά λένε οἱ ἄγγλοι σοσιαλδημοκράτες ἐνάντια στούς φαβιανούς). Ξεχνᾶνε ὅτι ὅσο κυριαρχεῖ ἡ ἀστική τάξη, σάν τάξη, δέν μπορεῖ νά ἐπιτρέψει νά θιγοῦν οἱ πραγματικές βάσεις τῆς κυριαρχίας της, ἔστω καί ἀπό τή «δημοτική» ἄποψη, ὅτι ἂν ἡ ἀστική τάξη ἐπιτρέπει, ἀνέχεται τό «δημοτικό σοσιαλισμό», αὐτό γίνεται ἀκριβῶς γιατί δέν θίγει τίς βάσεις τῆς κυριαρχίας της, δέν πειράζει πολύ τίς σοβαρές πηγές τοῦ πλούτου της, ἀλλά ἐκτείνεται μονάχα στόν τοπικό καί στενό τομέα τῶν ἐξόδων, πού ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη παραχωρεῖ τή διαχείρισή τους στόν «πληθυσμό». Ἄρκεῖ νά γνωρίζει κανεῖς ἔστω καί λίγο «τό δημοτικό σοσιαλισμό» στή Δύση, γιά νά ξέρει πῶς κάθε προσπάθεια τῶν σοσιαλιστικῶν δήμων νά ξεφύγουν λιγάκι ἀπό τὰ πλαίσια τῆς συνηθισμένης, δηλαδή τῆς μικρῆς, ψιλικατζίδικης διαχείρισης, πού δέν παραχωρεῖ οὐσιαστικές εὐκολίες στούς ἐργάτες, κάθε ἀπόπειρα νά θίξουν λιγάκι τό κεφάλαιο προκαλοῦν πάντα καί ὅπωςδήποτε τό κατηγορηματικό veto τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας τοῦ ἀστικοῦ κράτους.

Καί νά πού οἱ δικοί μας ὀπαδοί τῆς δημοτικοποίησης μι-

μοῦνται αὐτό τό βασικό λάθος, αὐτό τό μικροαστικό ὀπορτου-
νισμό τῶν φαβιανῶν, τῶν ποσιμπιλιστῶν καί τῶν μπερνσταϊ-
νικῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἐο «δημοτικός σοσιαλισμός» εἶναι σοσιαλισμός στά ζη-
τήματα τῆς τοπικῆς διοίκησης. Ὅσα βγαίνουν ἔξω ἀπό τά
ὅρια τῶν τοπικῶν συμφερόντων, ἔξω ἀπό τά ὅρια τῶν λειτουρ-
γιῶν τῆς κρατικῆς διοίκησης, δηλαδή ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τίς
βασικές πηγές τοῦ εἰσοδήματος τῶν κυρίαρχων τάξεων καί
τά βασικά μέσα ἐξασφάλισης τῆς κυριαρχίας τους, ὅλα ὅσα
θίγουν ὄχι τή διοίκηση τοῦ κράτους, ἀλλά τό κρατικό σύστημα,
βγαίνουν ταυτόχρονα ἀπό τόν τομέα τοῦ «δημοτικοῦ σοσιαλι-
σμοῦ». Οἱ σοφοί μας ὅμως παρακάμπτουν τήν ὀξύτητα τοῦ ζητή-
ματος τῆς γῆς, πού εἶναι ζήτημα πανεθνικό καί θίγει μέ τόν πιό
ἄμεσο τρόπο τά ζωτικά συμφέροντα τῶν κυρίαρχων τάξεων, κα-
τατάσσοντας τό ζήτημα αὐτό στά «ζητήματα τῆς τοπικῆς διοί-
κησης»! Στή Δύση δημοτικοποιοῦν τά ἱπποκίνητα τράμ καί τά
σφαγεῖα, γιατί κι' ἐμεῖς νά μή δημοτικοποιήσουμε τίς μισές
ἐκτάσεις γῆς καί μάλιστα τίς πιό καλές; ἔτσι σκέφτεται ὁ
ρῶσος διανοουμενίσκος. Ἡ δημοτικοποίηση αὐτή εἶναι κα-
τάλληλη καί γιά τήν περίπτωση παλινόρθωσης καί γιά τήν πε-
ρίπτωση ἀτελοῦς δημοκρατισμοῦ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας!

Τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἔχουμε ἕναν ἀγροτικό σοσιαλισμό
στήν ἀστική ἐπανάσταση καί ἕνα σοσιαλισμό ἐξαιρετικά μι-
κροαστικό, πού ὑπολογίζει στήν ἀμβλυνση τῆς ταξικῆς πάλης
πάνω στά φλέγοντα ζητήματα μέ τήν κατάταξη αὐτῶν τῶν ζη-
τημάτων στήν κατηγορία τῶν ἀσήμαντων πού ἀφοροῦν μόνο
τήν τοπική διοίκηση. Στήν πραγματικότητα τό ζήτημα τῆς
διαχείρισης τοῦ $1/2$ τῶν καλύτερων γαιῶν δέν μπορεῖ νά εἶναι
ζήτημα τοπικό, οὔτε ζήτημα διοίκησης. Εἶναι ζήτημα πού ἀ-
φορᾷ ὅλο τό κράτος, ζήτημα πού ἀφορᾷ τή συγκρότηση ὄχι
μόνο τοῦ τσιφλικάδικου, μά καί τοῦ ἀστικοῦ κράτους. Καί
εἶναι ἡ πιό ἀπαράδεκτη δημαγωγία νά δελεάζεις τό λαό μέ τή
σκέψη ὅτι τάχα μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ ὁ «δημοτικός σοσιαλι-
σμός» στή γεωργία, προτοῦ πραγματοποιηθεῖ ἡ σοσιαλιστική
ἀνατροπή. Ἐο μαρξισμός ἐπιτρέπει νά συμπεριληφθεῖ ἡ ἐθνικο-
ποίηση στό πρόγραμμα τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, γιατί ἡ
ἐθνικοποίηση εἶναι μέτρο ἀστικό, γιατί ἡ ἀπόλυτη γαιοπρό-
σοδος ἐμποδίζει τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, γιατί ἡ ἀτο-
μική ἰδιοκτησία γῆς εἶναι ἐμπόδιο γιά τόν καπιταλισμό. Γιά
νά περιλάβει ὅμως κανείς στό πρόγραμμα τῆς ἀστικῆς ἐπανά-
στασης τή δημοτικοποίηση τῶν μεγάλων τσιφλικιῶν, πρέπει

νά μετατρέψει τό μαρξισμό σέ φαβιανικό διανοουμενίστικο όπορτουισμό.

Ἐδῶ ἀκριβῶς προβάλλει μπροστά μας ἡ διαφορά ανάμεσα στίς μικροαστικές καί στίς προλεταριακές μεθόδους στήν ἀστική ἐπανάσταση. Ἡ μικροαστική τάξη, ἀκόμη καί ἡ πιό ριζοσπαστική, — σ' αὐτήν συμπεριλαμβάνεται καί τό δικό μας κόμμα τῶν ἐσέρων, — προβλέπει ὅτι, ὅστερα ἀπό τήν ἀστική ἐπανάσταση, δέν θά ἔχουμε ταξική πάλη, ἀλλά γενική εὐημερία καί ἐφησύχηση. Γιαυτό ἀπό τά πρίν «χτίζει τή φωλίτσα της», μπάζει μικροαστικά μεταρρυθμιστικά σχέδια στήν ἀστική ἐπανάσταση, φλυαρεῖ γιά διάφορα «ὄρια», γιά «ρύθμιση» τῆς γαιοκτησίας, γιά κατοχύρωση τῆς ἐργασιακῆς ἀρχῆς καί τοῦ ἐργασιακοῦ μικρονοικοκυριοῦ κτλ. Ἡ μικροαστική μέθοδος εἶναι μέθοδος πού θέλει νά δημιουργήσει σχέσεις ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερης κοινωνικῆς εἰρήνης. Ἡ προλεταριακή μέθοδος εἶναι ἀποκλειστικά τό ξεκαθάρισμα τοῦ δρόμου ἀπό καθετί τό μεσαιωνικό, τό ξεκαθάρισμα τοῦ δρόμου γιά τήν ταξική πάλη. Γι' αὐτό τό λόγο τό προλεταριάτο μπορεῖ ν' ἀφήσει τούς μικρονοικοκυρέους νά συζητοῦν γιά τά «ὄρια» τῆς γαιοκτησίας: τό προλεταριάτο τό ἐνδιαφέρει μόνο ἡ ἐκμηδένιση τῶν τσιφλικάδικων λατιφούντιων, μόνο ἡ ἐκμηδένιση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, γιατί εἶναι τό τελευταῖο ἐμπόδιο γιά τήν ταξική πάλη στή γεωργία. Στήν ἀστική ἐπανάσταση δέν μᾶς ἐνδιαφέρει ὁ μικροαστικός μεταρρυθμισμός οὔτε ἡ μελλοντική «φωλίτσα» τῶν ξέγνοιαστων μικρονοικοκυρέων, ἀλλά οἱ ὄροι γιά τόν ἀγῶνα τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια σέ κάθε μικροαστική ἐφησύχηση πάνω στό ἀστικό ἔδαφος.

Ἡ δημοτικοποίηση μπάζει στό πρόγραμμα τῆς ἀστικῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης ἀκριβῶς αὐτό τό ἀντιπρολεταριακό πνεῦμα, γιατί, παρά τή βαθιά λαθεμένη γνώμη τῶν μενσεβίκων, δέν πλαταίνει καί δέν ὀξύνει τήν ταξική πάλη, μά ἀντίθετα τήν ἀμβλύνει. Τήν ἀμβλύνει, καί γιατί παραδέχεται τόν τοπικό δημοκρατισμό μέ ταυτόχρονο ἀνεπαρκή δημοκρατισμό τοῦ κέντρου. Τήν ἀμβλύνει, καί μέ τήν ἰδέα τοῦ «δημοτικοῦ σοσιαλισμοῦ», γιατί στήν ἀστική κοινωνία ὁ «δημοτικός σοσιαλισμός» εἶναι νοητός μονάχα ἔξω ἀπό τήν πλατιά λεωφόρο τοῦ ἀγῶνα, μόνο στά μικρά, τοπικά, ἀσήμαντα ζητήματα, ὅπου ἀκόμη καί ἡ ἀστική τάξη μπορεῖ νά κάνει παραχωρήσεις, νά συμβιβάζεται χωρίς νά χάνει τή δυνατότητα νά διατηρήσει τήν κυριαρχία της σάν τάξη.

Ἡ ἐργατική τάξη πρέπει νά δώσει στήν ἀστική κοινωνία τό πιό καθαρό, τό πιό συνεπές, τό πιό αποφασιστικό πρόγραμ-

μα τῆς ἀστικῆς ἀνατροπῆς, πού φτάνει ὡς τήν ἀστική ἐθνικοποίηση τῆς γῆς. Τό προλεταριάτο στήν ἀστική ἐπανάσταση ἀπομακρύνεται μέ περιφρόνηση ἀπό τό μικροαστικό μεταρρυθμισμό: ἐμᾶς μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἐλευθερία γιά τόν ἀγώνα καί ὄχι ἡ ἐλευθερία γιά τή μικροαστική εὐτυχία.

Ἐπορευόμενος τῆς διανόησης μέσα στό ἐργατικό κόμμα ἀκολουθεῖ, φυσικά, μιά διαφορετική γραμμή. Ἐναντίον τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀστικῆς ἀνατροπῆς, τή στρέφει σέ μιά μικροαστική οὐτοπία: στήν ὑπεράσπιση τοῦ τοπικοῦ δημοκρατισμοῦ, χωρίς ταυτόχρονο δημοκρατισμό τοῦ κέντρου, στήν ἐξασφάλιση μιᾶς γωνίτσας στή δημοτική οἰκονομία γιά τό μικρό μεταρρυθμισμό, ἔξω ἀπό μεγάλους «καυγάδες», στήν ἀποφυγή τῆς ἐντασης σέ μιά ἐξαιρετικά ὀξεία σύγκρουση γιά τή γῆ, σύμφωνα μέ τή συνταγή τῶν ἀντισημιτῶν, δηλαδή κατατάσσοντας ἕνα μεγάλο ἐθνικό ζήτημα στήν κατηγορία τῶν τοπικῶν μικροζητημάτων.

8. ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΧΥΣΗ ΠΟΥ ΓΕΝΝΑΕΙ Η ΔΗΜΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Οἱ παρακάτω περιπτώσεις μᾶς δείχνουν πόση θολούρα σκόρπισε στά μυαλά τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τό πρόγραμμα τῆς «δημοτικοποίησης», σέ τί ἀδιέξοδο καταδίκασε τούς προπαγανδιστές καί τούς διαφωτιστές της.

Χωρίς ἀμφιβολία ὁ Γ. Λάριν εἶναι ἕνας ἀπό τούς ἐπιφανεῖς καί γνωστούς στή φιλολογία μενσεβίκους. Στή Στοκχόλμη, ὅπως φαίνεται ἀπό τά πρακτικά, πῆρε ἐνεργότατο μέρος στήν ψήφιση τοῦ προγράμματος. Ἡ μπροσούρα του «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία», πού βγήκε στή σειρά τῶν ἐκδόσεων τοῦ «Νόβι Μίρ», εἶναι σχεδόν ἕνα ἐπίσημο σχόλιο γιά τό μενσεβίκικο πρόγραμμα. Νά λοιπόν τί γράφει ὁ σχολιαστής αὐτός. Οἱ τελευταῖες σελίδες τῆς μπροσούρας του εἶναι ἀφιερωμένες στά συμπεράσματα γιά τό μετασχηματισμό τῶν σχέσεων γαιοκτησίας. Ὁ συγγραφέας προβλέπει τριῶν εἰδῶν λύσεις γι' αὐτόν τό μετασχηματισμό: 1) παραχώρηση συμπληρωματικοῦ κλήρου στούς ἀγρότες σάν ἀτομική ἰδιοκτησία καί μέ ἀποζημίωση, «εἶναι ἡ πιό ἀσύμφωνη λύση γιά τήν ἐργατική τάξη, γιά τά κατώτερα στρώματα τῆς ἀγροτιᾶς καί γιά ὅλη τήν ἀνάπτυξη τῆς λαϊκῆς οἰκονομίας» (σελ. 103). Ἡ δεύτερη λύση εἶναι ἡ καλύτερη καί ἡ 3η, ἂν

καί ἀπίθανη, εἶναι «νά διακηρυχτεῖ στά χαρτιά ἡ ὑποχρεωτική ἐξισωτική χρήση». Θά περίμενε κανείς μέ τό δίκιο του ὅτι, σύμφωνα μέ τή γνώμη τοῦ ὀπαδοῦ τοῦ προγράμματος τῆς δημοτικοποίησης, ἡ δεύτερη λύση θά εἶναι ἡ δημοτικοποίηση. Καί ὅμως ὄχι. Ἄκουστε τί λέει:

«Ἴσως ὅλη ἡ δημευμένη γῆ ἢ ἀκόμη κι' ὅλη γενικά ἡ γῆ νά ἀνακηρυχτεῖ γενική ἰδιοκτησία τοῦ κράτους καί νά περάσει στή διάθεση τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης γιά νά παραχωρηθεῖ δωρεάν (;;) γιά χρήση σέ ὅσους πραγματικά τήν καλλιεργοῦν, φυσικά, χωρίς νά εἶναι ὑποχρεωτικό νά ἐφαρμοστεῖ σέ ὅλη τή Ρωσία ἡ ἐξισωτική γαιοχρησία καί χωρίς νά ἀπαγορευτεῖ ἡ μισθωτή ἐργασία. Ὅπως εἶδαμε, αὐτή ἡ λύση τοῦ ζητήματος ἐξασφαλίζει περισσότερο τόσο τά ἄμεσα συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου, ὅσο καί τά γενικά συμφέροντα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος καί τήν ἀνοδο τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας πού εἶναι τό βασικό ζήτημα στή ζωή τῆς Ρωσίας. Γιαυτό οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νά ὑπερασπίζουν καί νά ἐφαρμόζουν μιᾶ ἀγροτική μεταρύθμιση (;) μέ τέτοιον ἀκριβῶς χαρακτήρα. Ἡ μεταρύθμιση αὐτή θά γίνει ὅταν στήν ἐπανάσταση, πού θά ἔχει φτάσει στήν ἀνώτερη ἀνάπτυξή της, θά δυναμώσουν τά συνειδητά στοιχεῖα τῆς κοινωνικῆς ἀνάπτυξης» (σελ. 103. Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας).

Εἶναι κωμικοτραγική πλάνη, ἂν ὁ Γ. Λάριν εἶτε ἄλλοι μενσεβίκοι νομίζουν ὅτι ἐδῶ διατυπώνεται τό πρόγραμμα τῆς δημοτικοποίησης. Ἡ μεταβίβαση ὅλης τῆς γῆς στήν ἰδιοκτησία τοῦ κράτους εἶναι ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, πού τή διάθεσή της δέν μπορεῖ νά τή φανταστεῖ κανείς διαφορετικά, παρά μόνο μέσω τῶν τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων πού ἐνεργοῦν μέσα στά πλαίσια τοῦ γενικοῦ νόμου τοῦ κράτους. Ὑπογράφω μέ τά δύο μου χέρια ἕνα τέτοιο πρόγραμμα — φυσικά ὄχι πρόγραμμα «μεταρρυθμίσεων», ἀλλά πρόγραμμα ἐπανάστασης — ἐκτός ἀπό τό σημεῖο πού ἀφορᾷ τή «δωρεάν» παραχώρηση τῆς γῆς σ' ἐκείνους πού τήν καλλιεργοῦν ἀκόμη καί μέ μισθωτή ἐργασία. Ταιριάζει περισσότερο σέ ἀντισημίτη παρά σέ σοσιαλδημοκράτη νά ὑπόσχεται ἕνα τέτοιο πράγμα γιά τήν ἀστική κοινωνία. Ὁ μαρξιστής δέν μπορεῖ νά προὑποθέτει τό ἐνδεχόμενο μιᾶς τέτοιας ἐκβάσης μέσα στά πλαίσια τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης. Ἐπίσης δέν ὑπάρχει βάση νά θεωροῦμε πώς θά ἦταν καλό νά μεταβιβαστεῖ ἡ γαιοπρόσοδος στους φάρμερ ἐπιχειρηματίες. Ἄν ἐξαιρέσουμε ὅμως αὐτό τό σημεῖο, πού πιθανότερο εἶναι ὅτι ὀφείλεται σέ παραδρομή τοῦ συγγραφέα, μένει ἀναμφισβήτητο ὅτι σέ μιᾶ ἐκλαϊκευτική μενσεβίκικη προσοῦρα προπαγανδίζεται ὅτι, σέ σύνδεση μέ τήν ἀνώτερη ἀνάπτυξη τῆς ἐπανάστασης, ἡ καλύτερη λύση εἶναι ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς.

Γιά τό ζήτημα, τί θά γίνουν οί έκτάσεις πού ἀποτελοῦν ἀτομική ιδιοκτησία, ὁ ἴδιος ὁ Λάριν γράφει:

«Ὅσο γιά τίς έκτάσεις γῆς, πού ἀποτελοῦν ἀτομική ιδιοκτησία καί πού τίς κατέχουν τά μεγάλα παραγωγικά καπιταλιστικά νοικοκυριά, τή δήμευσή τους πού θέλουν οί σοσιαλδημοκράτες δέν θά τήν κάνουν μέ σκοπό νά τίς μοιράσουν στούς μικρούς νοικοκυρέους. Τή στιγμή πού ἡ μέση παραγωγικότητα τοῦ μικρονοικοκυριοῦ τοῦ ἀγρότη στή δικιά του γῆ ἢ σέ γῆ πού τή νοικιάζει δέν φτάνει τά 30 πούτια κατά ντεσιατίνα, ἡ μέση παραγωγικότητα τοῦ καπιταλιστικοῦ ἀγροτικοῦ νοικοκυριοῦ στή Ρωσία ξεπερνάει τά 50 πούτια» (σελ. 64).

Λέγοντας αὐτό ὁ Λάριν ἀπορίπτει στήν οὐσία τήν ιδέα τῆς ἀγροτικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, γιατί αὐτοί οἱ μέσοι ἀριθμοί ἀποδοτικότητας ἀναφέρονται σ' ὅλη τή γῆ τῶν τσιφλικάδων. Ἄν δέν θεωρεῖς δυνατή μιά πιά πλατιά καί πιά γρήγορη ἄνοδο τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας στό μικρό ἀγροτικό νοικοκυριό πού ἀπελευθερώθηκε ἀπό τή δουλοπαροικία, τότε δέν ἔχει νόημα ὅλη γενικά «ἡ ὑποστήριξη τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης τῆς ἀγροτιᾶς ὡς τή δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων». Καί ἀκόμη ὁ Λάριν ξεχνάει ὅτι ὑπάρχει ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης πάνω στό ζήτημα «Γιατί οἱ σοσιαλδημοκράτες θεωροῦν ὅτι πρέπει νά δημευθοῦν τά καπιταλιστικά νοικοκυριά». Ἰσα-ἴσα ὁ σ. Στρουμίλιν ἦταν ἐκεῖνος πού πρότεινε στό συνέδριο τῆς Στοκχόλμης τήν τροποποίηση, ὕστερ' ἀπό τίς λέξεις: οἰκονομική ἀνάπτυξη (στήν ἀπόφαση), νά προστεθοῦν τά λόγια: «γιαυτό ἐπιμένουμε, τά δημευμένα μεγαλοκαπιταλιστικά νοικοκυριά νά ἐξακολουθοῦν νά τά ἐκμεταλλεύονται μέ καπιταλιστικό τρόπο πρὸς τό συμφέρον ὅλου τοῦ λαοῦ καί μέ ὄρους πού νά ἐξασφαλίζουν καλύτερα τίς ἀνάγκες τοῦ ἀγροτικοῦ προλεταριάτου» (σελ. 157). Ἡ τροποποίηση αὐτή ἀπορίφθηκε ἀπ' ὅλους ἐκτός ἀπό ἓνα (στό ἴδιο).

Κι' ὥστόσο ἡ προπαγάνδα στίς μάζες γίνεται χωρίς νά παίρνεται ὑπόψη ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου! Ἡ δημοτικοποίηση, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι παραμένει ἡ ἀτομική ιδιοκτησία στήν κληρουχική γῆ, εἶναι ἓνα πράγμα τόσο μπερδεμένο, πού τά σχόλια πάνω στό πρόγραμμα ἔρχονται ἄθελά τους σέ διάσταση μέ τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου.

Ὁ Κ. Κάουτσκι, πού τόσο συχνά καί τόσο ἄδικα τόν ἀνάφεραν γιά νά ὑποστηρίξουν τό ἓνα ἢ τό ἄλλο πρόγραμμα (ἄδικα, γιατί ἀπόκρουσε κατηγορηματικά τίς προτάσεις νά ἐκφραστεῖ συγκεκριμένα πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα καί περιορίστηκε

νά εξηγήσει όρισμένες γενικές αλήθειες) ό Κάουτσκι, πού τόν επικαλέστηκαν, λές και γι' άστείο, άκόμη και για νά ύπερασπίσουν τή δημοτικοποίηση, άποδείχτηκε ότι έγγραψε στόν Μ. Σάνιν τόν 'Απρίλη τοῦ 1906 :

«Εἶναι όλοφάνερο ότι μέ τή δημοτικοποίηση έννοούσα κάτι τό διαφορετικό άπό έκείνο πού έννοούσατε σεις, ἴσως και άπό έκείνο πού έννοούσε ό Μάσλοφ. Έγώ μέ τή δημοτικοποίηση έννοούσα ότι ἡ μεγάλη γαιοκτησία θά δημευτεῖ και στή δημευμένη γῆ της οἱ κοινότητες (!) ἡ πιό μεγαλύτερες οργανώσεις θά διευθύνουν και στό έξῆς τό νοικοκυριό μέ τή μορφή τῆς μεγάλης ἐπιχείρησης εἴτε ἡ γῆ θά δοθεῖ μέ νοίκι σέ παραγωγικούς συνεταιρισμούς. Δέν ξέρω αν αὐτό μπορεί νά γίνει στή Ρωσία, δέν ξέρω άκόμη αν θά τό θελήσουν οἱ άγρότες. Και δέν λέω ότι πρέπει νά τό απαιτήσουμε αὐτό, άπλῶς νομίζω ότι αν τό ζητήσουν άλλοι, εἰμεις θά μπορούσαμε χωρίς συζήτηση νά συμφωνήσουμε μ' αὐτό. Θά ἦταν ένα ενδιαφέρον πείραμα»*.

Νομίζω ότι αὐτές οἱ περικοπές άρκοῦν για νά δείξουν πώς άνθρωποι πού συμπαθοῦσαν ἡ συμπαθοῦν πέρα για πέρα τό πρόγραμμα τῆς Στοκχόλμης τό *αναιροῦν* μέ τίς ἐρμηνεῖες τους. Έδῶ φταίει ἡ ἀπελπιστική σύγχυση πού ύπάρχει στό πρόγραμμα, πού θεωρητικά συνδέεται μέ τήν ἄρνηση τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ για τή γαιοπρόσοδο, πού πρακτικά εἶναι προσαρμοσμένη σέ μιá ἀπίθανη «μέση» περίπτωση μέ τοπικό δημοκρατισμό, χωρίς ταυτόχρονο δημοκρατισμό τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας και πού οικονομικά μπάζει στό πρόγραμμα τῆς αστικῆς ἐπανάστασης τό μικροαστικό δῆθεν σοσιαλιστικό μεταρρυθμισμό.

* Μ. Σάνιν : «Δημοτικοποίηση ἡ διανομή τῆς γῆς και μετατροπή της σέ ἰδιοκτησία», Βίλνα, 1907, σελ. 4. Ὁ Μ. Σάνιν μέ τό δίκιο του εκφράζει τήν ἀμφιβολία, αν ό Κάουτσκι μπορεί νά καταταχτεῖ στους ὁπαδούς τῆς δημοτικοποίησης και διαμαρτύρεται για τή ρεκλάμα πού κάνουν τοῦ Κάουτσκι οἱ μενσεβίκοι (στή μενσεβίκικη «Πράβντα»¹²² τοῦ 1906). Σ' ένα γράμμα του ό Κάουτσκι, πού τό δημοσίευσε ό Μάσλοφ, λέει ξεκάθαρα: «Μποροῦμε ν' αφήσουμε στους άγρότες νά λύσουν τό ζήτημα σχετικά μέ τίς μορφές πού πρέπει νά πάρει ἡ ἰδιοκτησία γῆς, πού θά ἀφαιρεθεῖ από τους μεγάλους γαιοκτήμονες. Θά τό θεωροῦσα λάθος νά θέλει κανείς νά τους ἐπιβάλλει κάτι άπ' αὐτήν τήν ἄποψη» (Μάσλοφ και Κάουτοκι: «Για τό ζήτημα τοῦ άγροτικοῦ προγράμματος», σελ. 16, εκδ. «Νόβι Μίρ», Μόσχα, 1906). Αὐτή ἡ ἀπόλυτα συγκεκριμένη δήλωση τοῦ Κάουτσκι αποκλείει ακριβῶς τή δημοτικοποίηση πού πάνε νά ἐπιβάλλουν στους άγρότες οἱ μενσεβίκοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΟΙ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΟΥΜΑ

Μᾶς φαίνεται πώς δέν εἶναι ἀνώφελο νά ἐξετάσουμε ἀκόμη καί ἀπό μιά κάπως διαφορετική πλευρά τό ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος στή ρωσική ἀστική ἐπανάσταση. Ἡ ἀνάλυση τῶν οἰκονομικῶν ὄρων τῆς ἀνατροπῆς καί τῶν πολιτικῶν ἀπόψεων ὑπέρ τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἄλλου προγράμματος πρέπει νά συμπληρωθεῖ μέ τήν εἰκόνα τοῦ ἀγῶνα τῶν διαφόρων τάξεων καί κομμάτων, πού νά περιλαβαίνει ὅσο τό δυνατό, ὅλα τά συμφέροντα σέ ἄμεση ἀντιπαράθεση μεταξύ τους. Μόνο μιά τέτοια εἰκόνα μπορεῖ νά μᾶς δώσει μιά ἰδέα γιά τό φαινόμενο πού ἐξετάζουμε (τοῦ ἀγῶνα γιά τή γῆ στή ρωσική ἐπανάσταση) στό σύνολό του, ἀποκλείοντας τή μονομέρεια καί τό τυχαῖο ὀρισμένων ἀπόψεων, ἐλέγχοντας τά θεωρητικά συμπεράσματα μέ τό πρακτικό αἰσθητήριό τῶν ἰδίων τῶν ἐνδιαφερομένων προσώπων. Σάν ξεχωριστά πρόσωπα μποροῦν νά παραπλανηθοῦν ὁποιοιδήποτε ἐκπρόσωποι κομμάτων καί τάξεων, ὅταν ὅμως παρουσιάζονται στό δημόσιο στίβο, μπροστά σ' ὅλο τόν πληθυσμό, τότε ὀρισμένα λάθη διορθώνονται ἀναγκαστικά ἀπό τίς ἀντίστοιχες ὁμάδες ἢ τάξεις πού ἐνδιαφέρονται γιά τόν ἀγῶνα. Οἱ τάξεις δέν κάνουν λάθος: γενικά χαράζουν τά συμφέροντά τους καί τά πολιτικά τους καθήκοντα σύμφωνα μέ τίς συνθήκες τοῦ ἀγῶνα καί τίς συνθήκες τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης.

Τά στενογραφημένα πρακτικά τῆς I καί τῆς II Δούμας ἀποτελοῦν γιά μᾶς θαυμάσιο ὑλικό γιά νά συνθέσουμε μιά τέτοια εἰκόνα. Θά πάρουμε τή δεύτερη Δούμα, γιατί χωρίς ἀμφιβολία καθρεπτίζει πιό ὀλοκληρωμένα καί πιό ὄριμα τόν ἀγῶνα τῶν τάξεων στή ρωσική ἐπανάσταση: κανένα ἀπό τά κόμματα μέ ἐπιροή δέν ἔκανε ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή δεύτερη Δούμα. Ὁ πολιτικός διαχωρισμός τῶν βουλευτῶν εἶναι πολύ πιό συγκεκριμένος στή II Δούμα, οἱ κοινοβουλευτικές ὁμάδες πολύ πιό συσπειρωμένες καί πιό στενά συνδεμένες μέ τά ἀντίστοιχα κόμματα. Ἡ πείρα τῆς I Δούμας εἶχε κιόλας δώσει ἀρκετό ὑλικό πού βοήθησε ὅλα τά κόμματα νά καθορίσουν τή γραμμή τους πιό μελετημένα. Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους πρέπει νά προτιμήσουμε τή δεύτερη Δούμα. Θ' ἀναφερόμαστε στίς συζητήσεις πού ἔγιναν στήν I Δούμα μόνο καί μόνο

για νά συμπληρώσουμε ἢ νά διασαφηνίσουμε τίς δηλώσεις πού ἔγιναν στή δεύτερη Δούμα.

Γιά νά εἶναι πλήρης καί ἀκριβής ἡ εἰκόνα τῆς πάλης τῶν τάξεων καί κομμάτων σύμφωνα μέ τίς συζητήσεις στή δεύτερη Δούμα, πρέπει νά πάρουμε μιά-μιά κάθε σημαντική καί ἰδιόμορφη ὁμάδα τῆς Δούμας καί νά τή χαρακτηρίσουμε, ἀναφέροντας περικοπές ἀπό τούς κυριότερους λόγους πάνω στά βασικότερα σημεῖα τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος. Δέν ἔχουμε τή δυνατότητα οὔτε εἶναι ἀπαραίτητο ν' ἀραδιάσουμε περικοπές ἀπό ὅλους τούς δευτερεύοντες ρήτορες καί θ' ἀναφέρουμε μόνο ἐκείνους πού πρόσθεσαν κάτι τό καινούργιο εἴτε πού φώτισαν κάποια πλευρά τοῦ ζητήματος μέ τρόπο πού ἀξίζει νά προσεχτεῖ.

Οἱ βασικές ὁμάδες τῶν βουλευτῶν τῆς Δούμας, πού ξεχώρισαν καθαρά στίς συζητήσεις πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα, εἶναι οἱ παρακάτω : 1) οἱ δεξιοί καί οἱ ὀχτωβριστές. Ὅπως θά δοῦμε δέν παρουσιάστηκε στή δεύτερη Δούμα καμιά οὐσιαστική διαφορά μεταξύ τους· 2) οἱ καντέτοι· 3) οἱ δεξιοί καί οἱ ὀχτωβριστές ἀγρότες πού, ὅπως θά δοῦμε, βρίσκονται πιο ἀριστερά ἀπό τούς καντέτους· 4) οἱ ἀκομματικοί ἀγρότες· 5) οἱ ναρόντικοι ἢ οἱ τρουντοβίκοι - διανοούμενοι πού βρίσκονται λίγο δεξιότερα· 6) οἱ τρουντοβίκοι-ἀγρότες. Ἐπειτα, 7) οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες· 8) οἱ «ἐθνικοί», ἀντιπρόσωποι τῶν μή ρωσικῶν ἐθνοτήτων καί 9) οἱ σοσιαλδημοκράτες. Τή θέση τῆς κυβέρνησης θά τή δοῦμε σέ συνδυασμό μ' ἐκείνη τήν ὁμάδα τῆς Δούμας μέ τή γραμμή τῆς ὁποίας οὐσιαστικά συνταυτίζεται.

1. ΟΙ ΔΕΞΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΟΧΤΩΒΡΙΣΤΕΣ

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τή θέση τῶν δεξιῶν στό ἀγροτικό ζήτημα τή διατύπωσε καλύτερα ἀπ' ὅλους ὁ κόμης Μπομπρίνσκι στό λόγο του τῆς 29 τοῦ Μάρτη 1907 (18η συνεδρίαση τῆς II Δούμας). Ἀφοῦ λογομάχησε μέ τόν ἀριστερό ἱερέα Τιχβίνσκι γιά τήν ἀγία γραφή καί γιά τίς ἐντολές της, ὅτι δηλ. πρέπει ὁ καθένας νά ὑποτάσσεται στίς ἀρχές, ἀφοῦ θύμισε τήν «πιο καθαρή, τήν πιο φωτεινή σελίδα τῆς ρωσικῆς ἱστορίας» (1289)*, δηλ. τήν ἀπελευθέρωση τῶν ἀγροτῶν (θά

* Ἀπό δῶ καί μπρός ὅλοι οἱ ἀριθμοί, πού δέν συνοδεύονται μέ καμιά ἄλλη ἐπεξήγηση, ἀναφέρονται στίς σελίδες τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν.

μιλήσουμε παρακάτω ιδιαίτερα γι' αυτό), ο κόμης μίλησε «μέ ανοιχτά χαρτιά» για τό αγροτικό ζήτημα. «'Εδῶ καί 100 - 150 χρόνια σχεδόν παντοῦ στή Δυτική Εὐρώπη οἱ ἀγρότες ζοῦσαν στήν ἴδια φτώχεια, ταπείνωση καί ἀμάθεια, ὅπως ζοῦν σήμερα στή χώρα μας. Ὑπῆρχε ἡ ἴδια κοινότητα πού ἔχουμε καί μεῖς στή Ρωσία, μέ τό μοίρασμα τῆς γῆς ἀνάλογα μέ τά ἄτομα, αὐτή ἡ χαρακτηριστική ἐπιβίωση τοῦ φεουδαρχικοῦ καθεστώτος» (1293). Σήμερα, συνεχίζει ὁ ρήτορας, οἱ ἀγρότες στή Δυτική Εὐρώπη ζοῦν ἀνετα. Γεννιέται τό ἐρώτημα, ποιό θαῦμα μετά-τρεψε «τό θεόφτωχο, ταπεινωμένο ἀγρότη σέ εὖπορο, χρήσιμο πολίτη πού σέβεται τόν ἑαυτό του καί τούς ἄλλους»; «'Εδῶ ὑπάρχει μόνο μιά ἀπάντηση: τό θαῦμα αὐτό τό ἔκανε ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία τοῦ ἀγρότη, ἡ ἰδιοκτησία πού τόσο τή μισοῦν ἐδῶ ἀπό τ' ἀριστερά, ἡ ἰδιοκτησία πού ἐμεῖς οἱ δεξιοί θά τήν ὑπερασπίσουμε μ' ὅλη τή δύναμη τοῦ λογικοῦ μας, μ' ὅλη τή δύναμη τῆς εἰλικρινοῦς μας πεποίθησης, γιατί ξέρουμε ὅτι στήν ἰδιοκτησία βρίσκεται ἡ δύναμη καί τό μέλλον τῆς Ρωσίας» (1294). «'Από τά μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα ἡ ἀγροχημεία σημείωσε καταπληκτικές... ἀνακαλύψεις στόν τομέα τῆς θρέψης τῶν φυτῶν καί οἱ ἀγρότες τοῦ ἐξωτερικοῦ — οἱ μικροἰδιοκτῆτες ἐξίσου (;;) μέ τούς μεγαλοἰδιοκτῆτες — μπόρεσαν νά χρησιμοποιήσουν αὐτές τίς ἀνακαλύψεις τῆς ἐπιστήμης καί μέ τή χρησιμοποίηση χημικῶν λιπασμάτων πέτυχαν ἀκόμη μεγαλύτερη αὔξηση τῆς σοδιᾶς καί τώρα, ἐνῶ ἐμεῖς στά ὑπέροχα μαυροχώματά μας παίρνουμε 30 - 35 πούτια καρπό, καί κάποτε δέν παίρνουμε οὔτε τό σπόρο, στό ἐξωτερικό, χρόνο μέ τό χρόνο, φτάνουν νά παίρνουν κατά μέσο ὄρο 70 ὡς 120 πούτια, ἀνάλογα μέ τή χώρα καί τίς κλιματολογικές συνθῆκες. Νά πού βρίσκεται ἡ λύση τοῦ ζητήματος τῆς γῆς. Δέν εἶναι ὄνειρο, δέν εἶναι φαντασία. Εἶναι ἕνα διδακτικό ἱστορικό παράδειγμα. Καί ὁ ρῶσος ἀγρότης δέν θ' ἀκολουθήσει τ' ἀχνάρια τοῦ Πουγκατσιόφ καί τοῦ Στένκα Ράζιν μέ τήν κραυγή: «Παλιοτόμαρα, ὅλοι στήν πλώρη!»* (ῶ, κύριε κόμητα, μήν ἐγγυάστε γι' αὐτό!) «ἀλλά θ' ἀκολουθήσει τό μοναδικό σωστό δρόμο ἀπ' ὅπου πέρασαν ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοί, τό δρόμο πού ἀκολούθησαν οἱ γείτονές του τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καί τό δρόμο, τέλος, τῶν πολλωνῶν ἀδελφῶν μας, τό δρόμο

* — Ἐκφραση τῶν πειρατῶν τοῦ Βόλγα, μέ τήν ὁποία διέταζαν τούς ἐπιβάτες τοῦ πλοίου στό ὁποῖο εἶχαν κάνει ἐπίδρομή νά μείνουν ἀκίνητοι στήν πλώρη μέχρις ὅτου τελειώσει ἡ λεηλασία. Σημ. μετ.

τῶν ἀγροτῶν τῆς Δυτικῆς Ρωσίας, πού κατάλαβαν πιά πόσο ὀλέθρια εἶναι ἡ κατατεμαχισμένη κοινοτική καί μικτή γαιοκτησία, κι' ἄρχισαν κιόλας κατά τόπους νά περνοῦν στό ἀτομικό ἰδιόκτητο νοικοκυριό (χοῦτορ)» (1296). Ὁ κόμης Μπομπρίνσκι λέει παρακάτω καί λέει σωστά, ὅτι «ὁ δρόμος αὐτός ὑποδείχτηκε τό 1861, ὅταν ἀπελευθερώθηκαν οἱ ἀγρότες ἀπό τή δουλοπαροικία». Συμβουλεύει νά μή λυπηθοῦμε νά διαθέσουμε «δεκάδες ἑκατομμύρια» γιά «νά δημιουργήσουμε μιὰ εὐπορητάξη ἀπό ἀγρότες-ἰδιοκτῆτες». Δηλώνει: «Νά, κύριοι, τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα σέ γενικές γραμμές. Δέν εἶναι πρόγραμμα προεκλογικῶν καί προπαγανδιστικῶν ὑποσχέσεων. Δέν εἶναι πρόγραμμα πού σπάζει τούς ὑπάρχοντες κοινωνικούς καί νομικούς κανόνες» (εἶναι ἓνα πρόγραμμα βίαιης καταστροφῆς ἑκατομμυρίων ἀγροτῶν), «δέν εἶναι πρόγραμμα ἐπικίνδυνων φαντασιοπληξιῶν, μά ἓνα πρόγραμμα πέρα γιά πέρα πραγματοποιήσιμο» (αὐτό θά τό δοῦμε) «καί δοκιμασμένο» (τό σωστό, σωστό). «Καί εἶναι πιά καιρός νά παρατήσουμε τό ὄνειρο γιά κάποια οἰκονομική ἰδιομορφία τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ... Μά πῶς νά ἐξηγήσουμε ὅμως τό γεγονός ὅτι σ' ἓνα σοβαρό νομοθετικό σῶμα προτάθηκαν σχέδια ἐντελῶς ἀπραγματοποίητα, ὅπως τό σχέδιο τῆς Ἑργασιακῆς ὁμάδας καί τό σχέδιο τοῦ Κόμματος τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας; Γιατί ποτέ καμιὰ Βουλή στόν κόσμο δέν ἄκουσε ὅτι πρέπει ν' ἀφαιρεθεῖ ὅλη ἡ γῆ πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου ἢ ὅτι πρέπει νά παρθεῖ ἡ γῆ ἀπό τόν Ἰβάν καί νά δοθεῖ στόν Πιότρ... Ἡ ἐμφάνιση τέτοιων σχεδίων εἶναι ἀποτέλεσμα σύγχυσης» (τόρα μάλιστα, τό ἐξήγησε!)... «Ἔτσι λοιπόν, ρωσική ἀγροτιά, ἔχεις δύο δρόμους μπροστά σου γιά νά διαλέξεις: ὁ ἓνας εἶναι δρόμος πλατύς καί φαινομενικά εὐκόλος, εἶναι ὁ δρόμος τῆς κατάληψης τῆς γῆς καί τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως, πού σέ κάλεσαν ἀπό τό βῆμα αὐτό νά τόν ἀκολουθήσεις. Ὁ δρόμος αὐτός στήν ἀρχή εἶναι γοητευτικός, περνᾷ ἀπό ἓνα μικρό καί ὀμαλό ἀνήφορο, καταλήγει ὅμως σέ ἀπότομο γκρεμό» (γιά τούς τσιφλικάδες;) «καί σέ ἀφανισμό τόσο γιά τήν ἀγροτιά, ὅσο καί γιά ὅλο τό κράτος. Ὁ ἄλλος ὁ δρόμος εἶναι στενός καί γεμάτος ἀγκάθια, περνάει ἀπό τό βουνό, μά ὁ δρόμος αὐτός σέ ὀδηγεῖ στά ὕψη τῆς ἀλήθειας, τοῦ δίκιου καί τῆς σταθερῆς εὐημερίας» (1299).

Ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, αὐτό εἶναι τό κυβερνητικό πρόγραμμα. Αὐτό ἀκριβῶς τό πρόγραμμα ἐφαρμόζει ὁ Στολίπιν μέ τήν περίφημη ἀγροτική νομοθεσία του, σύμφωνα μέ τό

άρθρο 87. Τό ἴδιο ἐπίσης πρόγραμμα διατύπωσε ὁ Πουρισκέβιτς στίς ἀγροτικές του θέσεις (20ῆ συνεδρίαση, 2 τοῦ Ἀπρίλη 1907, σελ. 1532 - 1533). Τό ἴδιο τέλος πρόγραμμα υπεράσπιζαν κατά τμήματα καί οἱ ὀχτωβριστές, ἀρχίζοντας τήν πρώτη μέρα τῶν συζητήσεων γιά τό ἀγροτικό ζήτημα (19 τοῦ Μάρτη) μέ τόν Σβιατοπόλκ-Μίρσκι καί τελειώνοντας μέ τόν Καπούστιν («οἱ ἀγρότες χρειάζονται τή γῆ σάν ἰδιοκτησία τους καί ὄχι γιά χρήση, ὅπως προτείνεται» — 24η συνεδρίαση, 9 τοῦ Ἀπρίλη 1907, σελ. 1805 — ὁ λόγος τοῦ Καπούστιν ἔγινε δεκτός μέ χειροκροτήματα ἀπό τή δεξιά καί ἀπό «ἓνα μέρος τοῦ κέντρου»).

Τό πρόγραμμα τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν καί τῶν ὀχτωβριστῶν δέν κάνει οὔτε ὑπαινιγμό γιά υπεράσπιση τῶν προκαπιταλιστικῶν μορφῶν οἰκονομίας, λογουχάρη, γιά τήν ἐξύμνηση τῶν πατριαρχικῶν παραδόσεων τῆς γεωργίας κτλ. Τήν υπεράσπιση τῆς κοινότητας, πού ὡς τά τελευταῖα ἀκόμη εἶχε ἐνθερμους ὀπαδούς μέσα στήν ἀνώτερη γραφειοκρατία καί στούς τσιφλικάδες, τήν ἀντικατάστησε ὀριστικά μιά μανιασμένη ἐχθρότητα πρὸς τήν κοινότητα. Οἱ μαυροεκατονταρχίτες στέκονται πέρα γιά πέρα πάνω στό ἔδαφος τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης, καταστρώνουν ἀναμφισβήτητα ἓνα οἰκονομικά προοδευτικό, εὐρωπαϊκό πρόγραμμα. Αὐτό πρέπει νά ὑπογραμμιστεῖ ἰδιαίτερα, γιατί σέ μᾶς ἔχει διαδοθεῖ πολύ μιά ἐκχυδαῖσμένη καί ἀπλοποιημένη ἄποψη γιά τό χαρακτήρα τῆς ἀντιδραστικῆς πολιτικῆς τῶν τσιφλικάδων. Ἄν οἱ φιλελεύθεροι παριστάνουν πολύ συχνά τούς μαυροεκατονταρχίτες σάν γελωτοποιούς καί βλάκες, πρέπει νά ποῦμε ὅτι ἓνας τέτοιος χαρακτηρισμός ταιριάζει πολύ περισσότερο στούς καντέτους. Τούς ἀντιδραστικούς μας τούς διακρίνει ἐξαιρετική διαύγεια ταξικῆς συνείδησης. Ξέρουν θαυμάσια τί θέλουν, πού πᾶνε, σέ ποιές δυνάμεις ὑπολογίζουν. Δέν ἔχουν οὔτε ἴχνος συμβιβαστικότητας καί ἀναποφασιστικότητας (τουλάχιστο στή δεύτερη Δούμα: στήν πρώτη ἐπικρατοῦσε «σύγχυση», στούς κυρίους Μπομπρίνσκι!). Νιώθει κανεῖς καθαρά ὅτι συνδέονται μέ μιά ἐντελῶς καθορισμένη τάξη, πού συνήθισε νά διοικεῖ, πού ἐκτίμησε σωστά τούς ὅρους διατήρησης τῆς κυριαρχίας της μέσα στίς συνθήκες τοῦ καπιταλισμοῦ καί πού υπερασπίζει ξετσιπίωτα τά συμφέροντά της, ἔστω κι' ἂν αὐτό θά στοιχίσει τό γρήγορο θάνατο, τό τσάκισμα καί τήν ἐκτόπιση ἑκατομμυρίων ἀγροτῶν. Ἡ ἀντιδραστικότητα τοῦ μαυροεκατονταρχίτικου προγράμματος δέν εἶναι ὅτι πάει νά κατοχυρώσει κάποιες προκαπιταλιστικές

σχέσεις ή καταστάσεις (ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη ὅλα τά κόμματα τῆς ἐποχῆς τῆς δεύτερης Δούμας οὐσιαστικά κιόλας στέκονται πάνω στό ἔδαφος τῆς ἀναγνώρισης τοῦ καπιταλισμοῦ σάν ἓνα δοσμένο πιά γεγονός), ἀλλά ὅτι ἀναπτύσσουν τόν καπιταλισμό σύμφωνα μέ τό γιουνκερικό πρότυπο γιά νά δυναμώσουν τήν ἐξουσία καί ν' αὐξήσουν τά εἰσοδήματα τῶν τσιφλικάδων, γιά νά βάλουν ἓνα καινούργιο, πιό στέρεο θεμέλιο στό οἰκοδόμημα τῆς ἀπολυταρχίας. Στούς κυρίους αὐτούς δέν ὑπάρχει ἀντίφαση ἀνάμεσα στά λόγια καί στά ἔργα: Καί οἱ δικοί μας ἀντιδραστικοί εἶναι ἐπίσης «ἄνθρωποι τῶν ἔργων», ὅπως ἔλεγε ὁ Λασάλ γιά τούς γερμανούς ἀντιδραστικούς σέ διάκριση ἀπό τούς φιλελεύθερους.

Πῶς ἀντικρῦζουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί τήν ἰδέα τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς; Λογουχάρη τή μερική ἐθνικοποίηση μέ ἔξαγορά πού ζητοῦσαν οἱ καντέτοι στήν πρώτη Δούμα, ἀφήνοντας ἄθικτη, ὅπως καί οἱ μενσεβίκοι, τήν ἰδιοκτησία στούς μικρούς κλήρους καί δημιουργώντας ἓνα κρατικό ἀπόθεμα γῆς ἀπό τίς ὑπόλοιπες ἐκτάσεις; Δέν εἶδαν ἄραγε μέσα στήν ἰδέα τῆς ἐθνικοποίησης τή δυνατότητα νά δυναμώσουν τή γραφειοκρατία, νά στερεώσουν τήν κεντρική ἐξουσία τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια στό προλεταριάτο, νά παλινορθώσουν τόν «κρατικό φεουδαρχισμό» καί νά δημιουργήσουν «κινέζικες συνθῆκες»;

Ἀντίθετα, κάθε ὑπαινιγμός γιά ἐθνικοποίηση τῆς γῆς τούς κάνει ἔξω φρενῶν καί τήν καταπολεμοῦν μέ τέτοιο τρόπο πού νομίζεις ὅτι δανείστηκαν τά ἐπιχειρήματά τους ἀπό τόν Πλεχάνοφ. Ὅριστε γιά παράδειγμα ἓνα δεξιό τσιφλικά, τόν ἀριστοκράτη Βετσίνιν. «Νομίζω, — εἶπε στήν 39η συνεδρίαση, 16 τοῦ Μάη 1907, — ὅτι ἀπό νομική ἄποψη τό ζήτημα τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτρίωσης πρέπει νά λυθεῖ ἀρνητικά. Οἱ ὁπαδοί αὐτῆς τῆς γνώμης ξεχνᾶνε ὅτι ἡ παραβίαση τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀτομικῶν ἰδιοκτητῶν εἶναι χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν κρατῶν ἐκείνων πού βρίσκονται σέ χαμηλή βαθμίδα κοινωνικῆς καί κρατικῆς ἀνάπτυξης. Ἀρκεῖ μόνο νά θυμηθοῦμε τή μοσχοβίτικη περίοδο, ὅταν συχνά ἔπαιρναν τή γῆ ἀπό τούς ἀτομικούς ἰδιοκτῆτες γιά τόν τσάρο κι' ἔπειτα τήν ἔδιναν στούς ἔμπιστους τοῦ τσάρου καί στά μοναστήρια. Ποῦ ὀδήγησε αὐτή ἡ στάση τῆς κυβερνήσεως; Τά ἐπακόλουθα ἦταν φρικτά» (619).

Νά σέ τί χρησίμευσε ἡ πλεχανοφική «παλινόρθωση τῆς μοσχοβίτικης Ρωσίας»! Καί δέν εἶναι μόνο ὁ Βετσίνιν πού τραγουδάει αὐτό τό σκοπό. Στήν πρώτη Δούμα ὁ τσιφλικάς

Ν. Λβόφ πού στίς ἐκλογές ἦταν καντέτος, ἔπειτα τράβηξε δεξιά καί μετά τή διάλυση τῆς I Δούμας παζάρευε μέ τόν Στολίπιν ἓνα ὑπουργικό χαρτοφυλάκιο, τό ὑποκείμενο αὐτό ἔβαλε τό ζήτημα ἀκριβῶς μέ τόν ἴδιο τρόπο. Μιλώντας γιά τό σχέδιο τῶν καντέτων στήν πρώτη Δούμα, εἶπε: «Ἐκεῖνο πού προκαλεῖ κατάπληξη στό νομοσχέδιο τῶν 42 εἶναι ὅτι φέρνει τή σφραγίδα τοῦ ἴδιου παλιοῦ γραφειοκρατικοῦ δεσποτισμοῦ πού προσπαθεῖ νά ἰσοπεδώσει τά πάντα» (12η συνεδρίαση, 19 τοῦ Μάη 1906, σελ. 479 - 480). Ὁ Λβόφ μίλησε στό πνεῦμα ἐντελῶς τοῦ Μάσλοφ, «ὑπεράσπισε» τίς μή ρωσικές ἐθνότητες: «πῶς νά ὑποτάξουμε σ' αὐτήν (στήν ἰσοπέδωση) ὅλη τή Ρωσία καί τή Μικρορωσία καί τή Λιθουανία καί τήν Πολωνία καί τήν περιοχή τῆς Βαλτικῆς;» (479). Καί φοβέρισε: «Θά πρέπει νά δημιουργήσετε ἓνα τεράστιο κτηματολόγιο στήν Πετρούπολη... νά διατηρεῖτε σέ κάθε γωνιά ὀλόκληρο ἐπιτελεῖο ἀπό ὑπαλλήλους» (480).

Οἱ κραυγές αὐτές ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικοποίησης ὀδηγεῖ σέ γραφειοκρατία καί σέ μετατροπή τοῦ ἀγρότη σέ δουλοπάροικο — πρόκειται γιά τίς ἴδιες κραυγές τῶν δικῶν μας ὀπαδῶν τῆς δημοτικοποίησης, πού ἀντέγραψαν πολύ ἄστοχα τό γερμανικό πρότυπο, — ἀποτελοῦν ἀσφαλῶς τό βασικό μοτίβο σ' ὅλους τούς λόγους τῶν δεξιῶν. Ἐτσι ὁ ὀχτωβριστής Σιντλόφσκι τάσσεται ἐνάντια στήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση καί κατηγορεῖ τούς καντέτους ὅτι κηρύσσουν τό «δέσιμο στή γῆ» (12η συνεδρίαση τῆς II Δούμας, 19 τοῦ Μάρτη 1907, σελ. 752). Ἐτσι ὁ Σουλγκίν ξελαρυγγίζεται ὅτι ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἀπαραβίαστη, ὅτι ἡ ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση εἶναι «ὁ τάφος τῆς κουλτούρας καί τοῦ πολιτισμοῦ» (16η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάρτη 1907, σελ. 1133). Ὁ Σουλγκίν ἐπικαλεῖται τό παράδειγμα — δέν λέει μόνο, ἄν τό ἐπικαλεῖται σύμφωνα μέ τό «Ντνιεβνίκ» τοῦ Πλεχάνοφ¹²³ τῆς Κίνας τοῦ 12ου αἰῶνα, τό οἰκτρό ἀποτέλεσμα τοῦ κινέζικου πειράματος μέ τήν ἐθνικοποίηση (σελ. 1137). Ἐτσι ὁ Σκίρμουντ λέει στήν I Δούμα: ἰδιοκτητῆς θά εἶναι τό κράτος! «πάλι εὐλογία γιά τή γραφειοκρατία τοῦ Ἐλντοράντο» (10η συνεδρίαση, 16 τοῦ Μάη 1906, σελ. 410). Ἐτσι ὁ ὀχτωβριστής Ταντσόφ ἀναφωνεῖ στή II Δούμα: «Πολύ πιό βάσιμα οἱ κατηγορίες αὐτές (οἱ κατηγορίες γιά δουλοπαροικία) μποροῦν νά ἀποδοθοῦν στήν ἀριστερή πτέρυγα καί στό κέντρο. Καί στήν πραγματικότητα τί ἄλλο ἐτοιμάζουν τά σχέδια αὐτά γιά τούς ἀγρότες ἐκτός ἀπό τήν ὑποδούλωσή τους στή γῆ; Τί ἄλλο παρά τήν παλιά δουλοπαροικία, μόνο μέ δια-

φορετική μορφή, όπου οί τοκογλύφοι καί οί δημόσιοι υπάλληλοι θά αντικαταστήσουν τούς τσιφλικάδες» (39η συνεδρίαση, 16 τοῦ Μάη 1907, σελ. 653).

Φυσικά, ἡ ὑποκρισία αὐτῶν τῶν οὐρλιαχτῶν γιά γραφειοκρατισμό χτυπάει στά μάτια, γιατί ἴσα-ἴσα οί ἀγρότες πού ἀπαιτοῦν τήν ἐθνικοποίηση ἔριξαν τή θαυμάσια ἰδέα τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν γῆς πού θά ἐκλέγονται μέ γενική, ἄμεση, ἴση καί μυστική ψηφοφορία. Οἱ μαυροεκατονταρχίτες τσιφλικάδες ὅμως εἶναι ὑποχρεωμένοι νά πιαστοῦν ἀπό ὅλα γενικά τά ἐπιχειρήματα πού στρέφονται ἐνάντια στήν ἐθνικοποίηση. Τό ταξικό τους αἰσθητήριο τούς λέει ὅτι στή Ρωσία τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἡ ἐθνικοποίηση συνδέεται ἀδιάρρηκτα μέ τή δημοκρατία τῶν ἀγροτῶν. Σέ ἄλλες χῶρες, ὅπου ἐξαιτίας τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν δέν μπορεῖ νά γίνει ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, τό ζήτημα μπαίνει φυσικά μέ διαφορετικό τρόπο, λογουχάρη στή Γερμανία, ὅπου οἱ Κάνιτς μπορεῖ νά συμπαθοῦν τά σχέδια ἐθνικοποίησης, ὅπου οἱ σοσιαλιστές δέν θέλουν οὔτε κἀν ν' ἀκούσουν γιά ἐθνικοποίηση, ὅπου τό ἀστικό κίνημα γιά τήν ἐθνικοποίηση περιορίζεται στά πλαίσια μιᾶς διανοουμενίστικης αἵρεσης. Οἱ δεξιοί γιά νά πολεμήσουν τήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν ἦταν ὑποχρεωμένοι νά παρουσιάζονται μπροστά στούς ἀγρότες, παίζοντας τό ρόλο τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἀγρότη ἐνάντια στήν ἐθνικοποίηση. Εἶδαμε τό ἕνα παράδειγμα τοῦ Μπομπρίνσκι. Νά κι' ἕνα ἄλλο τοῦ Βετσίνιν: «Τό ζήτημα αὐτό (τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς) πρέπει φυσικά νά λυθεῖ ἀρνητικά, γιατί δέν τό συμπαθοῦν οὔτε οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες πού θέλουν νά κατέχουν τή γῆ σάν ἰδιοκτῆτες καί ὄχι σάν ἐνοικιαστές» (39η συνεδρίαση, σελ. 621). Ἔτσι μποροῦσαν νά μιλοῦν ὑπέρ τῶν ἀγροτῶν μόνο οἱ τσιφλικάδες καί οἱ ὑπουργοί. Ἐπειδή τό γεγονός εἶναι πασίγνωστο, θεωρῶ περιττό ν' ἀναφέρω ἀποσπάσματα ἀπό τούς λόγους τῶν κ.κ. Γκοῦρκο, Στολίπιν καί τῶν ἄλλων ἡρώων τῆς κατηγορίας τους πού τσακίζονται γιά τήν ἰδιοκτησία.

Μοναδική ἐξαίρεση ἀπό τούς δεξιούς ἀποτελεῖ ὁ κοζάκος Καραοῦλοφ ἀπό τό Τερέκ πού τόν ἀναφέραμε κιόλας πιό πάνω*. Ὁ Καραοῦλοφ εἶπε, συμφωνώντας ἐνμέρει καί μέ τόν καντέτο Σινγκαριόφ, ὅτι τό στράτευμα τῶν κοζάκων ἀποτελεῖ μιᾶ «τεράστια κοινότητα γῆς» (1363), ὅτι «πιό γρήγορα θά καταργηθεῖ ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία τῆς γῆς» παρά ἡ ἀγροτική κοινότητα

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 334. Ἡ Σύντ.

καί ὑπεράσπισε τήν «πλατιά δημοτικοποίηση τῆς γῆς, τή μετατροπή της σέ ἰδιοκτησία τῶν χωριστῶν περιοχῶν» (1367). Ταυτόχρονα παραπονέθηκε γιά τίς στρεψοδικίες τῆς γραφειοκρατίας, γιά τό ὅτι «δέν εἴμαστε νοικοκυρέοι στό βió μας» (1368). Μιλήσαμε παραπάνω γιά τή σημασία πού ἔχουν οἱ συμπάθειες αὐτές τῶν κοζάκων γιά τή δημοτικοποίηση.

2. ΟΙ ΚΑΝΤΕΤΟΙ

Ὅπως ὅλα τά κόμματα, τό ἴδιο καί οἱ καντέτοι φανέρωσαν στή II Δούμα πió καθαρό καί πió ὀλοκληρωμένα τήν πραγματική τους φύση. «Βρῆκαν τόν ἑαυτό τους», παίρνοντας τή θέση τοῦ κέντρου καί ἐπικρίνοντας ἀπό τήν «κρατική σκοπιά» καί τούς δεξιούς καί τούς ἀριστερούς. Οἱ καντέτοι ἀποκάλυψαν τήν ἀντεπαναστατική τους φύση μέ τήν ὀλοφάνερη στροφή τους πρὸς τά δεξιά. Καί μέ τί ἐγκαινίασαν τή στροφή αὐτή στό ἀγροτικό ζήτημα; Μέ τό γεγονός ὅτι ἀπόβαλαν ὀριστικά ὅλα τά ὑπολείμματα τῆς ἰδέας γιά ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, μέ τό ὅτι ἀπαρνήθηκαν ὀλωσδιόλου τό σχέδιο γιά «κρατικό ἀπόθεμα γῆς» καί τάχθηκαν ὑπέρ τῆς μεταβίβασης τῆς γῆς στήν ἰδιοκτησία τῶν ἀγροτῶν. Μάλιστα, στή ρωσική ἐπανάσταση οἱ συνθῆκες διαμορφώθηκαν ἀκριβῶς ἔτσι πού ἡ στροφή πρὸς τά δεξιά σημαίνει στροφή πρὸς τό μέρος τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς!

Ὁ ἐπίσημος ρήτορας τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα, ὁ πρῶην ὑπουργός Κοῦτλερ, ἄρχισε ἀμέσως νά ἐπικρίνει τούς ἀριστερούς (12η συνεδρίαση, 19 τοῦ Μάρτη 1907). «Μιά καί κανεῖς δέν προτείνει τήν κατάργηση τῆς ἰδιοκτησίας γενικά, ἀναφώνησε ὁ ἄξιος αὐτός συνάδελφος τοῦ Βίττε καί τοῦ Ντουρνοβό, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναγνωρίσουμε μέ ὅλη μας τή δύναμη τήν ὕπαρξη τῆς ἰδιοκτησίας γῆς» (737). Τό ἐπιχείρημα αὐτό συμπίπτει ὀλοκληρωτικά μέ τούς συλλογισμούς τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν. Ὁ μαυροεκατονταρχίτης Κρουπένσκι, τό ἴδιο ὅπως καί ὁ καντέτος Κοῦτλερ, φώναξε: «Ἄν τά μοιράσουμε, τότε νά τά μοιράσουμε ὅλα» (784).

Ὁ Κοῦτλερ, σάν γνήσιος ὑπάλληλος, στάθηκε πολύ λεπτομερειακά στά διάφορα μέτρα «διανομῆς» τῆς γῆς στούς ἀγρότες. Ὁ φιλελεύθερος διανοούμενος καί ὁ φιλελεύθερος ὑπάλληλος πού δέν στηρίζεται σέ καμιά συμπαγή τάξη παρακάμπτει τό ζήτημα πόση ἀκριβῶς γῆ ἔχουν οἱ τσιφλικάδες καί πόση

μπορεῖ νά τούς πάρουμε. Προτιμάει νά μιλάει γιά «νόρμες», γιά νά συσκοτίσει τό ζήτημα μέ τό πρόσχημα ὅτι τό ἀνυψώνει σέ γενικό κρατικό ζήτημα, γιά νά κρύψει ὅτι οἱ καντέτοι ἀφήνουν ἄθικτο τό νοικοκυριό τῶν τσιφλικάδων. «Ἀκόμη καί ἡ κυβέρνηση, — εἶπε ὁ κ. Κοϋτλερ, — τραβάει νά αὐξήσει τήν ἔκταση τῆς γῆς πού χρησιμοποιοῦν οἱ ἀγρότες» (734), δηλαδή, δέν ὑπάρχει τίποτε τό μή πραγματοποιήσιμο σ' αὐτό τό ἴδιο γραφειοκρατικό σχέδιο τῶν καντέτων! Ὁ καντέτος, φυσικά, ἐπιμένοντας ὅτι τό σχέδιό του εἶναι πρακτικό καί πραγματοποιήσιμο, κρύβει ἔτσι τό γεγονός ὅτι στήν κατάστροφη τοῦ σχεδίου του ξεκίνησε ἀπό τή σκέψη πώς μπορεῖ νά πείσει τούς τσιφλικάδες, δηλαδή μέ ἄλλα λόγια ὅτι πρέπει νά προσαρμόσει τό σχέδιό του στά συμφέροντά τους, νά καλοπιιάσει τούς ἑκατονταρχίτες μέ τή μορφή μιᾶς στόν ἀνώτατο βαθμό συμφιλίωσης τῶν τάξεων. «Μοῦ φαίνεται, κύριοι, εἶπε ὁ Κοϋτλερ, ὅτι μπορεῖ κανείς νά φανταστεῖ τέτοιες πολιτικές συνθήκες, κάτω ἀπό τίς ὁποῖες θά μπορούσε ν' ἀποκτήσει ἰσχύ νόμου τό νομοσχέδιο γιά τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, δέν μπορῶ ὅμως νά φανταστῶ στό προσεχές μέλλον τέτοιες πολιτικές συνθήκες μέσα στίς ὁποῖες ὁ νόμος αὐτός θά μπορούσε πραγματικά νά πραγματοποιηθεῖ» (733). Γιά νά μιλήσουμε πιο ἀπλά: μπορεῖ κανείς νά φανταστεῖ τό γκρέμισμα τῆς ἐξουσίας τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν τσιφλικάδων, ἐγώ ὅμως δέν τό φαντάζομαι, καί γιαυτό προσαρμόζομαι στή σημερινή ἐξουσία.

Ὁ κ. Κοϋτλερ, ὑποστηρίζοντας τήν ἄποψη ὅτι πρέπει νά προτιμηθεῖ ἡ ἰδιοκτησία τῶν ἀγροτῶν στή γῆ ἀπό τό σχέδιο τῶν τρουντοβίκων γενικά καί ἀπό τήν «ἐξισωτική χρήση» της εἰδικά, ἔφερε τά παρακάτω ἐπιχειρήματα: «Ἄν διοριστοῦν γιά τό σκοπό αὐτό (γιά τήν ἐξίσωση τῶν κλήρων) εἰδικοί ὑπάλληλοι, θά ἐγκαθιδρυθεῖ ἓνας τόσο ἀφάνταστος δεσποτισμός, μιᾶ τέτοια ἀνάμιξη στή ζωή τοῦ λαοῦ, πού δέν γνωρίσαμε ποτέ ὡς τώρα. Βέβαια, ὑποτίθεται ὅτι ἡ δουλιὰ αὐτή θ' ἀνατεθεῖ στά τοπικά ὄργανα αὐτοδιοίκησης, σέ πρόσωπα πού θά τά ἐκλέξει ὁ ἴδιος ὁ πληθυσμός. Μποροῦμε ὅμως νά παραδεχτοῦμε ὅτι ὁ πληθυσμός θά εἶναι πέρα γιά πέρα ἐξασφαλισμένος ἀπό τήν αὐθαιρεσία αὐτῶν τῶν προσώπων, ὅτι τά πρόσωπα αὐτά θά δροῦν πάντα σύμφωνα μέ τά συμφέροντά του, ὅτι ὁ πληθυσμός δέν θά ὑποφέρει καθόλου ἀπ' αὐτούς; Νομίζω πώς οἱ ἀγρότες πού βρίσκονται ἐδῶ ξέρουν ὅτι τά πρόσωπα πού οἱ ἴδιοι ἔχουν ἐκλέξει, οἱ προεστοί τῶν ἐπαρχιῶν καί οἱ κοινοτάρχες, εἶναι γενικά καταπιεστές τοῦ πληθυσμοῦ

ἀκριβῶς ὅπως καί οἱ ὑπάλληλοι» (740). Μπορεῖ νά φανταστεῖ κανεῖς πιό σιχαμερή ὑποκρισία; Οἱ ἴδιοι οἱ καντέτοι προτείνουν ἀπό τή μιά ἐπιτροπές γῆς μέσα στίς ὁποῖες θά ἔχουν τήν πλειοψηφία οἱ τσιφλικάδες (ἴσος ἀριθμός ἀπό τσιφλικάδες καί ἀγρότες μέ πρόεδρο ἕναν ὑπάλληλο ἢ ἕναν τσιφλικά), ἐνῶ ἀπ' τήν ἄλλη προβάλλουν στούς ἀγρότες τόν κίνδυνο τοῦ δεσποτισμοῦ καί τίς αὐθαιρεσίες τῶν ἐκλεκτῶν τους! Μόνο ἀδιάντροποι πολιτικοί τσαρλατάνοι μποροῦν νά φέρνουν τέτοιες ἀντιρήσεις ἐνάντια στόν ἐξισωτισμό τῶν κλήρων, γιατί δέν ἐκπροσωποῦν οὔτε τίς ἀρχές τοῦ σοσιαλισμοῦ (ὅπως οἱ σοσιαλδημοκράτες πού ἀποδείχνουν ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά ἐφαρμοστεῖ ὁ ἐξισωτισμός, μά πού ὑποστηρίζουν ὀλοκληρωτικά τίς αἰρετές τοπικές ἐπιτροπές) οὔτε τίς ἀρχές τῆς μοναδικά σωτήριας ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας τῶν τσιφλικάδων (ὅπως οἱ Μπομπρίνσκι).

Σέ ἀντίθεση μέ τούς δεξιούς καί τούς ἀριστερούς, τό σχέδιο τῶν καντέτων χαρακτηρίζεται ὄχι ἀπ' αὐτά πού λένε, μά ἀπ' αὐτά πού ἀποσιωποῦν: ἀπό τή σύνθεση τῶν ἐπιτροπῶν γῆς, πού θά πρέπει ν' ἀναγκάσουν τούς ἀγρότες νά δεχτοῦν μιά «δεύτερη ἀπελευθέρωση», δηλαδή νά πάρουν πανάκριβὰ «ἀμμοχώραφα». Γιά νά συσκοτίσουν αὐτή τήν οὐσία τοῦ ζητήματος οἱ καντέτοι στή δεύτερη Δούμα (ὅπως καί στήν πρώτη) καταφεύγουν σέ πραγματικά ἀγύρτικες μεθόδους. Πάρτε γιά παράδειγμα τόν κ. Σινγκαριόφ. Παριστάνει τόν προοδευτικό, ἐπαναλαβαίνει τίς συνηθισμένες φιλελεύθερες φράσεις ἐνάντια στούς δεξιούς, θρηνεῖ, ὅπως γίνεται συνήθως, γιά τή βία καί τήν ἀναρχία πού ἡ Γαλλία «τίς πλήρωσε μέ βαριούς κλονισμούς ἐνός αἰῶνα» (1355), προσέξτε ὅμως πῶς ξεγλιστράει ἀπό τό ζήτημα τῶν Ἐπιτροπῶν γαιορύθμισης:

«Ὁ βουλευτής Ἐβρέϊνοφ*,—λέει,— μᾶς ἔφερε ἀντιρήσεις γιά τίς Ἐπι-

* Ὁ σοσιαλεπαναστάτης Ἐβρέϊνοφ εἶπε στήν ἴδια συνεδρίαση (18η συνεδρίαση, 29 τοῦ Μάρτη 1907): «Αὐτές οἱ ἐπιτροπές (γῆς), πρόκειται, σύμφωνα μέ τήν πρόταση τοῦ Κόμματος τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας, ν' ἀποτελοῦνται ἀπό ἴδιο ἀριθμό γαιοκτημόνων καί ἀγροτῶν, σάν διαιτητές τους ὅμως θά ἔχουν ὑπαλλήλους πού ἀσφαλῶς θά δόσουν τήν ὑπεροχή στούς μή ἀγρότες. Γιατί λοιπόν τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας, ἐνῶ λέγεται Κόμμα τῆς "λαϊκῆς ἐλευθερίας", δέν ἔχει ἐμπιστοσύνη σέ ἐπιτροπές πού ἐκλέγονται ὄχι μέ γραφειοκρατικές μεθόδους, ἀλλά δημοκρατικά; Πιθανό γιατί, ἂν οἱ ἐπιτροπές ἐκλεγοῦν μ' αὐτό τόν τρόπο, τότε αὐτοί πού θά μποῦν σ' αὐτές θά εἶναι ἀσφαλῶς στήν τεράστια πλειοψηφία τους ἀγρότες, δηλαδή ἀντιπρόσωποι τῶν συμφερόντων τῶν ἀγροτῶν. Καί ρωτάω τότε,

τροπές γαιορύθμισης. Δέν ξέρω (sic!!) ποῦ στήριξε τίς ἀντιρήσεις του. Ὡς τώρα δέν μιλήσαμε καθόλου γι' αὐτό (ψέμα!). Δέν ξέρω γιά ποιό σχέδιο μιλάει, γιατί μιλάει γιά ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης στό λαό. Τέτοιο σχέδιο δέν ὑποβλήθηκε ἀκόμη στήν Κρατική δούμα, καί, ὅπως φαίνεται, οἱ ἀντιρήσεις του βασίζονται σέ παρεξηγήσεις. Συμφωνῶ ὀλοκληρωτικά μέ τούς βουλευτές τῆς ἀριστερᾶς Οὐσπένσκι καί Βόλκ-Καρατσέβσκι πού μίλησαν γιά προσωρινούς κανόνες, γιά τήν ἀνάγκη νά συγκροτηθοῦν τοπικά ὄργανα γιά τή γαιορύθμιση ἐπιτόπου. Ἔχω τή γνώμη ὅτι θά συγκροτηθοῦν τέτοια ὄργανα καί, πιθανόν, σέ λίγες μέρες τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας θά εἰσηγηθεῖ τό σχετικό νομοσχέδιο καί τότε θά τό συζητήσουμε» (1356).

Λοιπόν, μήπως αὐτό δέν εἶναι ἀγυρτία; Μποροῦσε ἄραγε τό ὑποκείμενο αὐτό νά μήν ξέρει πραγματικά οὔτε τίς συζητήσεις στήν I Δούμα γιά τό ζήτημα τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν, οὔτε τό ἄρθρο πού δημοσίευσε τότε ἡ «Ρέτς»; Ἦταν ἄραγε δυνατό νά μήν εἶχε καθόλου καταλάβει τήν ξεκάθαρη δήλωση τοῦ Ἑβρέϊνοφ;

Θά πεῖτε ὅμως ὅτι ὑποσχέθηκε νά εἰσηγηθεῖ «σέ λίγες μέρες» ἕνα νομοσχέδιο. Πρῶτα-πρῶτα ἡ ὑπόσχεση νά δόσεις πίσω ὅσα πῆρες μέ ἀπάτη δέν ἐξαλείφει τό γεγονός τῆς ἀπάτης. Δεύτερο, νά τί συνέβηκε «σέ λίγες μέρες». Ὁ κ. Σινγκαριόφ μίλησε στίς 29 τοῦ Μάρτη 1907. Στίς 9 τοῦ Ἀπρίλη 1907 μίλησε ὁ καντέτος Τατάρινοφ καί εἶπε: «Ἐπειτα, κύριοι, θά θίξω τώρα ἕνα ἀκόμη ζήτημα πού μοῦ φαίνεται» (μόνο «φαίνεται»!) «ὅτι προκλεῖ μεγάλες φιλονικίες, καί συγκεκριμένα τό ζήτημα πού τό βάζουν ὅλα τά κόμματα, τά ὁποῖα βρίσκονται πιο ἀριστερά ἀπό μᾶς: Τό ζήτημα τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν γῆς. Ὅλα αὐτά τά κόμματα τονίζουν τήν ἀνάγκη νά σχηματιστοῦν τοπικές ἐπιτροπές γῆς μέ βάση τή γενική, ἴση, ἄμεση καί μυστική ψηφοφορία, μέ σκοπό νά λυθεῖ τό ζήτημα τῆς γῆς ἐπιτόπου. Σχετικά μ' αὐτό ἐμεῖς καί πέρσι ταχθήκαμε κατηγορηματικῶς ἐναντία στίς ἐπιτροπές, κατηγορηματικά τασσόμαστε ἐναντία καί σήμερα» (1783).

Κι' ἔτσι, δύο καντέτοι λένε διαφορετικά πράγματα σχετικά μέ τό σπουδαιότατο ζήτημα πού ἀφορᾷ τούς πραγματικούς

σέ μία τέτοια περίπτωση τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας θά ἔχει ἐμπιστοσύνη στούς ἀγρότες; Γιατί θυμόμαστε ὅτι τό 1858, ὅταν ἦταν νά γίνει ἡ ἀγροτική μεταρύθμιση, ἡ κυβέρνηση παράπεμψε τό ζήτημα αὐτό σέ τοπικές ἐπιτροπές. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ ἐπιτροπές αὐτές ἀποτελοῦνταν ἀπό εὐγενεῖς, ἡ κυβέρνηση ὅμως δέν εἶναι Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας, ἀλλά κυβέρνηση-ἐκπρόσωπος τῶν πλούσιων καί γενικά τῶν ἰδιοκτητριῶν τάξεων. Στηρίζεται στούς εὐγενεῖς κι' ἔχει ἐμπιστοσύνη σ' αὐτούς τούς εὐγενεῖς. Ἐνῶ τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας θέλει νά στηρίζεται στό λαό, δέν ἔχει ὅμως ἐμπιστοσύνη σ' αὐτό τό λαό» (1326).

ὄρους τῆς καντέτικης «ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτρίωσης» καί στριφογυρίζουν κάτω ἀπό τὰ χτυπήματα τῶν ἀριστερῶν κομμάτων, πού κάνουν φανερό αὐτό πού οἱ καντέτοι ἤθελαν ν' ἀφήσουν μυστικό! Ὁ κ. Σινγκαριόφ λέει πρῶτα: «δέν ξέρω», ἔπειτα: «εἶμαι σύμφωνος μέ τούς ἀριστερούς», κατόπιν, «σέ λίγες μέρες θά εἰσηγηθῶ ἕνα νομοσχέδιο». Ὁ κ. Τατάρινοφ λέει: «ἐμεῖς καί πρίν καί τώρα εἴμαστε κατηγορηματικά ἐνάντιοι». Προσθέτει ἀκόμη τὰ ἐπιχειρήματα ὅτι δέν πρέπει νά κομματιαστεῖ ἡ Δούμα σέ χιλιάδες Δούμες, ὅτι δέν πρέπει ν' ἀναβάλουμε τό ἀγροτικό ζήτημα, ὥσπου νά ἐφαρμοστοῦν οἱ πολιτικές μεταρρυθμίσεις, ὥσπου νά ἐφαρμοστεῖ τό γενικό κτλ. ἐκλογικό δικαίωμα. Μά κι' αὐτό πάλι εἶναι ὑπεκφυγή. Δέν πρόκειται καθόλου γιά τή στιγμή πού θά ἐφαρμοστεῖ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τό μέτρο: σχετικά μ' αὐτό οἱ ἀριστεροί στή II Δούμα δέν μποροῦσαν νά ἔχουν καμιά ἀμφιβολία. Πρόκειται γιά τό ζήτημα ποιὰ εἶναι τὰ ἀληθινά σχέδια τῶν καντέτων, δηλ. γιά τό ποιός ποιόν ἐξαναγκάζει στήν «ἀναγκαστική» τους «ἀπαλλοτρίωση», οἱ τσιφλικάδες τούς ἀγρότες ἢ οἱ ἀγρότες τούς τσιφλικάδες; Τήν ἀπάντηση σ' αὐτό τή δίνει μόνο ἡ σύνθεση τῶν ἐπιτροπῶν γῆς. Τή σύνθεση αὐτή οἱ καντέτοι τήν καθόρισαν καί στό κύριο ἄρθρο τοῦ Μιλιουκόφ στή «Ρέτς» καί στό σχέδιο τοῦ Κοῦτλερ καί στό ἄρθρο τοῦ Τσουπρόφ (πού τό ἀναφέραμε πιο πάνω)*, στή Δούμα ὅμως οἱ καντέτοι σώπασαν σχετικά μ' αὐτή τή σύνθεση καί ἄφησαν δίχως ἀπάντηση τήν ἐρώτηση πού τούς ἔβαλε χωρίς περιστροφές ὁ Ἐβρέϊνοφ.

Δέν κάνει νά ἐπιμένουμε πάρα πολύ στό γεγονός ὅτι ὁ τρόπος αὐτός ἐνέργειας τῶν ἐκπροσώπων αὐτοῦ τοῦ κόμματος στό κοινοβούλιο ἀποτελεῖ ἀκριβῶς ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ ἀπό τούς φιλελεύθερους. Εἶναι ζήτημα ἂν θά γελαστεῖ κανεῖς ἀπό τούς Μπομπρίνσκι καί τούς Στολίπιν. Οἱ καντέτοι ὅμως θά γελάσουν πάρα πολλούς, πού εἴτε δέν θέλουν νά ἐξετάσουν εἴτε εἶναι ἀνίκανοι νά καταλάβουν τήν πραγματική σημασία τῶν πολιτικῶν συνθημάτων καί τῶν πολιτικῶν φράσεων.

Ἔτσι λοιπόν, οἱ καντέτοι εἶναι ἐνάντια σέ ὁποιαδήποτε μορφή κοινωνικῆς χρήσης τῆς γῆς**, ἐνάντια στήν ἀπαλλοτρί-

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 235. Ἡ Σύντ.

** Ἐξαιρετικά ἀξιοσημεῖωτες ἀπ' αὐτήν τήν ἀποψη εἶναι οἱ συζητήσεις στήν I Δούμα πάνω στό ζήτημα πού ἀφορᾷ τήν κατεύθυνση τοῦ ἀγροτικοῦ σχεδίου τῶν 33 (γιά τήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς). Οἱ καντέτοι (Πετρουνκέβιτς, Μουχάνοφ, Σαχοβσκόι, Φρένκελ, Ὁβτσίνικοφ,

ωση χωρίς αποζημίωση, ενάντια στις τοπικές επιτροπές γής μέσα στις όποιες νά πλειοψηφούν οι αγρότες, ενάντια στην επανάσταση γενικά και ιδιαίτερα ενάντια στην αγροτική επανάσταση τῶν χωρικῶν εἰδικά. Τή θέση τους, τίς μανούβρες τους ανάμεσα στους ἀριστερούς και στους δεξιούς (γιά παράδοση τῶν ἀγροτῶν στους τσιφλικάδες) τήν ξεκαθαρίζει ἡ στάση τους ἀπέναντι στην ἀγροτική «μεταρύθμιση» τοῦ 1861. Ὅλοι οἱ ἀριστεροί ὅπως θά δοῦμε παρακάτω, μιᾶνε γι' αὐτή μέ ἀποστροφή και ἀγανάκτηση, σάν μιὰ θηλιά πού πέρασαν οἱ τσιφλικάδες στους αγρότες. Οἱ καντέτοι τάσσονται ἀλληλέγγυοι μέ τους δεξιούς, ὅλο συγκίνηση μπροστά σέ μιὰ τέτοια μεταρύθμιση.

Ὁ κόμης Μπομπρίνσκι εἶπε: «Ἐδῶ ἔσυραν στή λάσπη τήν πιό καθαρή, τήν πιό φωτεινή σελίδα τῆς ρωσικῆς ἱστορίας... Τό ἔργο τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν ἀγροτῶν εἶναι ἀνώτερο ἀπό κάθε μομφή... μεγάλη και φωτεινή μέρα εἶναι ἡ 19 τοῦ Φλεβάρη 1861» (29 τοῦ Μάρτη, σ. 1289, 1299).

Ὁ Κοῦτλερ εἶπε: «ἡ μεγάλη μεταρύθμιση τοῦ 1861... Ἡ κυβέρνηση στό πρόσωπο τοῦ προέδρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀπαρνιέται τή ρωσική ἱστορία, τίς καλύτερες και πιό φωτεινές σελίδες της» (26 τοῦ Μάη, σ. 1198 - 1199).

Ἡ ἐκτίμηση αὐτή τῆς ἀναγκαστικῆς πραγματικά ἀπαλλοτριώσεως, ρίχνει περισσότερο φῶς στό καντέτικο ἀγροτικό πρόγραμμα ἀπ' ὅλα τά σχέδια και τους λόγους τους πού γράφτηκαν γιά νά κρύψουν τίς σκέψεις τους. Ἄν οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν σάν τήν πιό φωτεινή σελίδα τό γεγονός ὅτι οἱ τσιφλικάδες ἄρπαξαν τή γῆ τῶν ἀγροτῶν, ὅτι ἔβαλαν τους αγρότες και πλήρωσαν τριπλάσια τιμή ἐξαγορᾶς γιά τά «ἀμμοχώραφα» πού πῆραν, και ὅτι ἐφάρμοσαν μέ στρατιωτικές ἐκτελέσεις τίς διατάξεις ἐξαγορᾶς, τότε ξεκαθαρίζεται ὅτι θέλουν μιὰ «δεύτερη

Ντολγκοροῦκοφ, Κοκόσκιν) ἀντιτάχθηκαν μέ λύσσα στην παραπομπή αὐτοῦ τοῦ σχεδίου σέ ἐπιτροπή και στό ζήτημα αὐτό τους ὑποστήριξε πέρα γιά πέρα ὁ Χάϊντεν. Τά ἐπιχειρήματα τῶν καντέτων δέν ταιριάζουν σ' ἓνα φιλελεύθερο πού σέβεται λιγάκι τόν ἑαυτό του. Δέν εἶναι παρά ἀστυνομικές ὑπεκφυγές λακέδων τῆς ἀντιδραστικῆς κυβέρνησεως. Ἄν τό παραπέμψουμε σέ ἐπιτροπή, εἶπε λογουχάρη ὁ κ. Πετρουνκέβιτς, εἶναι σάν ν' ἀναγνωρίζουμε ὅτι ὡς ἓνα ὀρισμένο βαθμό εἶναι «πιθανή» ἡ ἄποψη πού βάζει ἓνα παρόμοιο σχέδιο. Ὁ κ. Ζίλκιν ντρόπιασε τους καντέτους (23η συνεδρίαση, 8 τοῦ Ἰούνη 1906), λέγοντας ὅτι θά παράπεμπε στην ἐπιτροπή και αὐτό τό σχέδιο και τό σχέδιο τῶν ἄκρων δεξιῶν. Οἱ καντέτοι ὅμως και οἱ δεξιοί μέ 140 ψήφους ἐναντι 78 ματαίωσαν τήν παραπομπή τοῦ σχεδίου στην ἐπιτροπή!

ἀπελευθέρωση», μιά δεύτερη ὑποδούλωση τῶν ἀγροτῶν μέσω τῆς ἐξαγορᾶς. Ὁ Μπομπρίνσκι καί ὁ Κοῦτλερ εἶναι ἀλληλέγγυοι στήν ἐκτίμηση τῆς μεταρύθμισης τοῦ 1861. Ἡ ἐκτίμηση ὅμως τοῦ Μπομπρίνσκι ἐκφράζει ἄμεσα καί πιστά τά συμφέροντα τῶν τσιφλικάδων πού εἶναι πολύ κατανοητά καί γιαυτό ξεκαθαρίζει τήν ταξική συνείδηση τῶν πλατιῶν μαζῶν. Ὅταν ἐπαινοῦν οἱ Μπομπρίνσκι, σημαίνει ὅτι κέρδισαν οἱ τσιφλικάδες. Ἡ ἐκτίμηση τοῦ Κοῦτλερ, ἐκφράζοντας τή διανοητική φτώχεια τοῦ ὑπαλλήλου πού σέ ὅλη του τή ζωή λύγιζε τή μέση του μπροστά στους τσιφλικάδες, εἶναι γεμάτη ὑποκρισία καί συσκοτίζει τή συνείδηση τῶν μαζῶν.

Σέ σχέση μέ ὅλα αὐτά πρέπει νά σημειώσουμε ἀκόμη μιά πλευρά τῆς πολιτικῆς τῶν καντέτων στό ἀγροτικό ζήτημα. Ὅλοι οἱ ἀριστεροί τάσσονται ἀπερίφραστα μέ τό μέρος τῶν ἀγροτῶν σάν μαχόμενης δύναμης, ἐξηγοῦν τήν ἀνάγκη τοῦ ἀγῶνα, τονίζουν τόν τσιφλικάδικο χαρακτήρα τῆς κυβέρνησης. Οἱ καντέτοι μέ τούς δεξιούς τάσσονται μέ τήν «κρατική ἄποψη» καί ἀποκρούουν τήν ταξική πάλη.

Ὁ Κοῦτλερ δηλώνει ὅτι δέν εἶναι ἀνάγκη «ν' ἀναδιοργανωθοῦν ριζικά οἱ σχέσεις γαιοκτησίας» (732). Ὁ Σαβέλιεφ μᾶς καθιστᾷ προσεκτικούς μήν τυχόν καί «θίξουμε ἕνα σωρό συμφέροντα» καί λέει: «εἶναι ζήτημα ἂν ἡ ἀρχή τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἄρνησης τῆς ἰδιοκτησίας θά ἦταν κατάλληλη, ἐνῶ ἡ ἡ ἐφαρμογή της μπορεῖ νά συναντήσῃ πολύ μεγάλες καί σοβαρές περιπλοκές, ἰδιαίτερα ἂν πάρουμε ὑπόψη ὅτι οἱ μεγαλοκτηματίες, πού ἔχουν ἀπό 50 καί πάνω ντεσιατίνες γῆ ὁ καθένας, διαθέτουν πάρα πολλή γῆ καί διαθέτουν συγκεκριμένα, 79.440.000 ντεσιατίνες» (26 τοῦ Μάρτη 1907, σ. 1088 — ὁ ἀγρότης ἀναφέρει τά λατιφούντια γιά ν' ἀποδείξει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἐκμηδενιστοῦν, ὁ φιλελεύθερος γιά ν' ἀποδείξει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά τά προσκυνᾶνε). Ὁ Σινγκαριόφ θά τό θεωροῦσε «πάρα πολύ μεγάλη δυστυχία», ἂν ὁ λαός ἔπαιρνε ὁ μόνος του τή γῆ (1355). Ὁ Ροντίτσεφ κελαϊδάει σάν ἀηδόνι καί λέει: «Ἄς μή συνδουλίζουμε τήν ταξική ἔχθρα, θά θέλαμε νά ξεχαστεῖ τό παρελθόν» (632, 16 τοῦ Μάη 1907). Ὁ Καπούστιν λέει τό ἴδιο: «καθῆκον μας εἶναι νά σκορπᾶμε παντοῦ τήν εἰρήνη καί τή δικαιοσύνη, καί ὄχι νά σπέρνουμε καί νά ὑποθάλουμε τήν ταξική ἔχθρα» (1810, 9 τοῦ Ἀπρίλη). Ὁ Κρουπένσκι ἀγανακτεῖ μέ τό λόγο τοῦ σοσιαλεπαναστάτη Ζίμιν, γιατί εἶναι «γεμάτος μῖσος ἐνάντια στίς ἰδιοκτήτριες τάξεις» (783, 19 τοῦ Μάρτη). Μέ λίγα λόγια οἱ καντέτοι καί

οί δεξιοί είναι όμοφωνοι στήν καταδίκη τῆς ταξικῆς πάλης. Οί δεξιοί όμως ξέρουν τί κάνουν. Τό κήρυγμα τῆς ταξικῆς πάλης δέν μπορεί νά μήν εἶναι ἐπιζήμιο κι' ἐπικίνδυνο γιά τήν τάξη ἐκείνη πού ἐνάντιά της στρέφεται ἡ πάλη αὐτή. Οί δεξιοί περιφρουροῦν πιστά τά συμφέροντα τῶν φεουδαρχῶν - τσιφλικάδων. Καί οί καντέτοι; Ἄγωνίζονται — λένε πώς ἀγωνίζονται! — θέλουν «νά ἐξαναγκάσουν» τούς τσιφλικάδες πού κρατοῦν στά χέρια τους τήν ἐξουσία, καί καταδικάζουν τήν ταξική πάλη! Ἔτσι ἄραγε ἐνεργοῦσε ἡ ἀστική τάξη, λογουχάρη στή Γαλλία, ὅταν μαχόταν πραγματικά καί δέν φερόταν σάν λακές μπροστά στους τσιφλικάδες; Δέν καλοῦσε ἄραγε τό λαό στόν ἀγώνα, δέν συνδαύλιζε τήν ταξική ἔχθρα, δέν δημιουργοῦσε τή θεωρία τῆς ταξικῆς πάλης;

3. ΟΙ ΔΕΞΙΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ

Στή δεύτερη Δούμα οί πραγματικοί δεξιοί ἀγρότες ἀποτελοῦν ἐξαίρεση. Δεξιός εἶναι σχεδόν μόνο ὁ Ρεμέντσικ (ἀπό τό κυβερνεῖο τοῦ Μίνσκ), πού δέν θέλει νά ξέρει τίποτε γιά κοινότητα καί «ἀπόθεμα γῆς», πού ὑπερασπίζει μέ ὅλες του τίς δυνάμεις τήν ἰδιοκτησία (στήν I Δούμα πολλοί ἀγρότες ἀπό τήν Πολωνία καί τή Δυτική Ρωσία ἦταν ὑπέρ τῆς ἰδιοκτησίας). Ὅμως κι' αὐτός ὁ Ρεμέντσικ τάσσεται ὑπέρ τῆς ἀπαλλοτριώσεως «μέ βάση μιά δίκαιη ἐκτίμηση» (648), δηλαδή ἀποδείχνεται στήν οὐσία καντέτος. Τούς ἄλλους «δεξιούς ἀγρότες» τῆς δεύτερης Δούμας τούς χωρίζουμε σέ ἰδιαίτερη ομάδα, γιατί ἀναμφισβήτητα εἶναι ἀριστερότεροι ἀπό τούς καντέτους. Πάρτε τόν Πετροτσένκο (ἀπό τό κυβερνεῖο τοῦ Βιτέμπσκ). Ἀρχίζει μέ τά λόγια ὅτι «θά ὑπερασπίζει μέχρι θανάτου τόν τσάρο καί τήν πατρίδα» (1614). Οί δεξιοί χειροκροτοῦν. Μά νά πού περνᾷ στό ζήτημα τῆς «στενότητας γῆς». «Ὅσες συζητήσεις κι' ἂν κάνετε — λέει — δέν θά δημιουργήσετε ἄλλη γήινη σφαῖρα. Θά ὑποχρεωθεῖτε λοιπόν νά δόσετε σέ μᾶς αὐτή τή γῆ. Ἐδῶ κάποιος ἀπό τούς ρήτορες εἶπε πώς οί ἀγρότες μας εἶναι ἀμόρφωτοι καί ἄξεστοι καί ὅτι δέν χρειάζεται καί θά εἶναι ἀνώφελο νά τούς δόσουμε πολλή γῆ, γιατί ἔτσι ἢ ἀλλιῶς ἡ γῆ αὐτή δέν θά δώσει ὄφελος. Φυσικά, παλιότερα ἡ γῆ μᾶς ἔδινε λίγο ὄφελος, κυρίως σ' ἐκείνους πού δέν τήν εἶχαν. Κι' ἐπειδή εἴμαστε ἀμόρφωτοι, γι' αὐτό δέν ζητᾶμε τίποτε ἄλλο παρά μονάχα γῆ, γιά νά βολοδέρνουμε πάνω της μέ ὅλη τήν κουταμάρα μας. Ἀπό μέρος μου νομίζω, βέ-

βαια, πώς είναι ανάρμοστο για έναν ευγενή να ασχολείται με τή γη. Έδω εϊπώθηκε ότι σύμφωνα με τό νόμο δέν πρέπει να θίξουμε τή γη πού αποτελεί άτομική ιδιοκτησία. Φυσικά, εϊμαι σύμφωνος ότι πρέπει να τηρείται ό νόμος, για να λείψει όμως ή στενότητα γής, πρέπει να γραφτεί ένας τέτοιος νόμος πού όλα να γίνονται σύμφωνα με τό νόμο. Καί για να μή ζημιωθεί κανένας, ό βουλευτής Κοϋτλερ πρότεινε καλούς όρους. Βέβαια, σάν άνθρωπος πλούσιος πρότεινε ύψηλή τιμή, εμείς όμως εϊμαστε φτωχοί αγρότες καί δέν μπορούμε να πληρώσουμε τόσο. Τό ζήτημα όμως για τό πώς θα ζήσουμε, σε κοινότητες, σε άτομικά νοικοκυριά ή σε χούτορ, εγώ προσωπικά νομίζω ότι πρέπει ν' αφήσουμε τόν καθένα να ζήσει όπως τοϋ εϊναι βολικό» (1616).

Ανάμεσα σ' αυτόν τό δεξιό αγρότη καί τό ρωσο φιλελεύθερο ύπάρχει όλόκληρη άβυσσος. Ο πρώτος στά λόγια εϊναι άφοσιωμένος στήν παλιά έξουσία, στήν πράξη όμως προσπαθεί να πάρει γη, αγωνίζεται ενάντια στους τσιφλικάδες καί δέν θα συμφωνήσει να πληρώσει για τήν έξαγορά όσα θα προτείνουν οί καντέτοι. Ο δεύτερος στά λόγια αγωνίζεται για τή λαϊκή έλευθερία, στήν πράξη προετοιμάζει μιá δεύτερη ύποδούλωση τών αγροτών στους τσιφλικάδες καί στήν παλιά έξουσία. Ο δεύτερος μπορεί να κινείται μόνο προς τά δεξιά, από τήν I Δούμα στή δεύτερη κι' από τή II στήν III. Ο πρώτος, όταν θ' απογοητευθεί ότι θα τοϋ «δώσουν» γη, θα περάσει από τό άλλο μέρος. Οί δρόμοι μας θα συμπέσουν μάλλον με τό «δεξιό» αγρότη παρά με τό «φιλελεύθερο», τό «δημοκρατικό» καντέτο...

Ακοϋστε τόν αγρότη Σιμάνσκι (από τό κυβερνεϊο τοϋ Μίνσκ). «Έρθα έδω να υπερασπίσω τή θρησκεία, τόν τσάρο καί τήν πατρίδα καί να ζητήσω γη... βέβαια όχι με ληστεία, αλλά με ειρηνικό τρόπο, με δίκαιη εκτίμηση... Γιαυτό από μέρους όλων τών αγροτών προτείνω στους τσιφλικάδες πού εϊναι μέλη τής Δούμας, ν' ανεβοϋν σ' αυτό τό βήμα καί να ποϋν ότι επιθυμοϋν να παραχωρήσουν γη στους αγρότες με βάση μιá δίκαιη εκτίμηση καί τότε βέβαια οί αγρότες μας θα τούς ευχαριστήσουν, καί νομίζω ότι θα τούς ευχαριστήσει καί ό πατερούλης ό τσάρος. Καί προτείνω στήν Κρατική δούμα να επιβάλλει προοδευτική φορολογία στή γη τών τσιφλικάδων, οί όποιοι δέν θα συμφωνήσουν να γίνει αυτό. Δέν χωράει όμως άμφιβολία ότι με τόν καιρό θα υποχωρήσουν κι' αυτοί, γιατί θα καταλάβουν ότι ή μεγάλη μπουκιά κάθεται στό λαιμό» (1617).

“Όταν ο δεξιός αυτός αγρότης μιλάει για αναγκαστική απαλλοτριώση και δίκαιη εκτίμηση, δέν έννοεΐ καθόλου αυτό πού έχουν υπόψη τους οί καντέτοι. Οί καντέτοι δέν έξαπατούν μόνο τούς άριστερούς αγρότες, μά καί τούς δεξιούς. Πώς θά έβλεπαν οί δεξιοί αγρότες τά σχέδια τών καντέτων για σύσταση επιτροπών γής (όπως τό σχέδιο Κοϋτλερ ή τό σχέδιο Τσουπρόφ: βλ. τόμ. ΙΙ τοϋ «Άγροτικού ζητήματος»), αν μάθαιναν τό περιεχόμενό τους, φαίνεται από τήν παρακάτω πρόταση τοϋ αγρότη Μέλνικ (όχτωβριστής από τό κυβερνεΐο Μίνσκ). «Θεωρώ υποχρεωτικό, εΐπε, στήν επιτροπή (τήν αγροτική) τά 60% νά εΐναι αγρότες, πού νά ξέρουν στήν πράξη τή φτώχεια(!) καί νά ξέρουν τήν κατάσταση τής αγροτιᾶς, κι’ όχι αγρότες πού ίσως μόνο στό όνομα νά εΐναι αγρότες. Αυτό εΐναι ζήτημα εϋημερίας τών αγροτῶν καί γενικά τοϋ φτωχοϋ λαοϋ καί δέν έχει καμιά πολιτική σημασία. Πρέπει νά εκλεγοϋν άνθρωποι πού νά μποροϋν νά λύσουν τό ζήτημα αυτό για τό καλό τοϋ λαοϋ πρακτικά καί όχι πολιτικά» (1285). Οί δεξιοί αυτοί αγρότες θά τραβήξουν πολύ προς τ’ άριστερά, όταν ή άντεπανάσταση θά τούς δείξει τήν πολιτική σημασία «τῶν ζητημάτων πού άφοροϋν τήν εϋημερία τοϋ φτωχοϋ λαοϋ»!

Για νά δείξω πόσο τεράστια απόσταση χωρίζει τούς αντιπροσώπους τής μοναρχικής αγροτιᾶς από τούς αντιπροσώπους τής μοναρχικής αστικής τάξης, θά αναφέρω αποσπάσματα από τό λόγο τοϋ «προοδευτικοϋ» ιερέα Τιχβίνσκι, πού μίλησε ένμέρει καί έξονόματος τής Άγροτικής Ένωσης καί έξονόματος τής Έργασιακής ομάδας. «Η μάζα τής αγροτιᾶς μας, εΐπε, αγαπᾶ τόν τσάρο. Πώς θά ήθελα νά έχω τό μαγικό σκοϋφο καί τό χαλί πού πετᾶ, για νά πετάξω στά πόδια τοϋ θρόνου καί νά πῶ, νά καταμαρτυρήσω: βασιλιά, ό ύπ’ αριθ. 1 έχθρός σου, ό ύπ’ αριθ. 1 έχθρός τοϋ λαοϋ εΐναι ή άνεύθυνη κυβέρνηση... Η εργαζόμενη αγροτιᾶ ζητάει μόνο νά εφαρμοστεΐ αυστηρά ή αρχή: “όλη ή γή σ’ όλο τό λαό...” (καί σχετικά μέ τό ζήτημα τής εξαγορᾶς:)... “Μή φοβάστε, κύριοι δεξιοί, βασιστεΐτε στό λαό μας, δέν θά σᾶς πετάξει στους πέντε δρόμους”. (Φωνές άπ’ τά δεξιά: “εϋχαριστοϋμε! εϋχαριστοϋμε!”). Τώρα θ’ αναφερθῶ στά λόγια τοϋ εΐσηγητῆ τοϋ Κόμματος τής λαϊκής ελευθερίας. Λέει ότι τό πρόγραμμα τοϋ Κόμματος τής λαϊκής ελευθερίας δέν απέχει πολύ από τό πρόγραμμα τής αγροτιᾶς καί τής Έργασιακής ομάδας. “Όχι, κύριοι, τό πρόγραμμα αυτό απέχει πολύ. Άκούσαμε τόν εΐσηγητή νά λέει: “ᾶς υποθέσουμε ότι τό σχέδιό μας εΐναι

λιγότερο δίκαιο, εἶναι ὅμως πιό πρακτικό». Ἔτσι κύριοι, θυσιάζουν τή δικαιοσύνη ὑπέρ τῶν πρακτικῶν συλλογισμῶν!» (789).

Σύμφωνα μέ τήν πολιτική του κοσμοθεωρία ὁ βουλευτής αὐτός βρίσκεται στό ἐπίπεδο τῶν καντέτων. Πόση διαφορά ὑπάρχει ὅμως ἀνάμεσα στή χωριάτικη ἀπλοϊκότητά του καί στούς «ἐπιχειρηματίες» τοῦ δικηγορικοῦ κλάδου, τῆς γραφειοκρατίας καί τῆς φιλελεύθερης δημοσιογραφίας!

4. ΟΙ ΑΚΟΜΜΑΤΙΚΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ

Οἱ ἀκομματικοί ἀγρότες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον, γιατί ἐκφράζουν τίς γνῶμες τῆς λιγότερο συνειδητῆς καί λιγότερο ὀργανωμένης μάζας τοῦ χωριοῦ. Γιαυτό θά δόσουμε ἀποσπάσματα ἀπό τούς λόγους ὅλων τῶν ἀκομματικῶν ἀγροτῶν* μιά καί δέν εἶναι πολλοί: ὁ Σαχνό, ὁ Σεμιόνοφ, ὁ Μορόζ καί ὁ Ἀφανάσιεφ.

«Κύριοι ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, —εἶπε ὁ Σαχνό (ἀπό τό κυβερνεῖο Κιέβου),— εἶναι δύσκολο στούς ἀγρότες βουλευτές ν' ἀνεβοῦν σ' αὐτό τό βῆμα καί νά ἀντιμιλήσουν στούς κυρίους πλούσιους τσιφλικάδες. Σήμερα οἱ ἀγρότες ζοῦν πολύ φτωχικά, γιατί δέν ἔχουν γῆ... Ὁ ἀγρότης ὑποφέρει ἀπό τούς τσιφλικάδες, βασανίζεται, γιατί ὁ τσιφλικάς τόν πιέζει φοβερά... Γιατί ὁ τσιφλικάς νά μπορεῖ νά ἔχει πολλή γῆ, καί στό μερτικό τῶν ἀγροτῶν ν' ἀπομένει μόνο ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν;... Γιαυτό, κ.κ. ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ὅταν μ' ἔστειλαν ἐδῶ οἱ ἀγρότες, μοῦ ἔδοσαν ἐντολή νά ὑπερασπίσω τίς ἀνάγκες τους, νά τούς δοθεῖ γῆ καί λευτεριά, ν' ἀπαλλοτριωθεῖ ἀναγκαστικά καί χωρίς ἀποζημίωση ὅλη ἡ γῆ τοῦ δημοσίου, τῆς κυβέρνησης, τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, τῶν ἀτομικῶν ιδιοκτητῶν καί τῶν μοναστηριῶν... Νά ξέρετε, κύριοι ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ὅτι ὁ πεινασμένος δέν μπορεῖ νά κάθεται ἡσυχα, ὅταν βλέπει τήν ἐξουσία νά εἶναι μέ τό μέρος τῶν κυρίων τσιφλικάδων τή στιγμή πού αὐτός δυστυχεῖ. Δέν μπορεῖ νά μή θέλει γῆ, ἀκόμη κι' ἂν αὐτό ἦταν ἀντίθετο μέ τό νόμο. Τόν ἀναγκάζει ἡ φτώχεια. Ὁ πεινασμένος εἶναι ἕτοιμος γιά ὅλα, γιατί ἡ φτώχεια τόν ἀναγκάζει νά μή λογαριάζει τίποτε, μιά καί εἶναι πεινασμένος καί φτωχός» (1482 - 1486).

Ἐξίσου ἀπροσποίητος καί ἐξίσου δυνατός στήν ἀπλότητά του εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἀκομματικοῦ ἀγρότη Σεμιόνοφ (ἀπό τό κυβερνεῖο Ποντόλσκ, βουλευτής ἐκλεγμένος ἀπό ἀγρότες):

* Γιά νά καθορίσουμε σέ ποιά ομάδα ἢ σέ ποιό κόμμα ἀνήκε ὁ κάθε βουλευτής τῆς δεύτερης Δούμας, χρησιμοποίησαμε τήν ἐπίσημη ἔκδοση τῆς ἴδιας τῆς Κρατικῆς δούμας: τόν κατάλογο τῶν βουλευτῶν κατά κόμματα καί ομάδες. Μερικοί βουλευτές πέρασαν ἀπό ἕνα κόμμα σέ ἄλλο, εἶναι ὅμως ἀδύνατο νά ὑπολογιστοῦν αὐτά τά περάσματα ἀπό τίς εἰδήσεις τῶν ἐφημερίδων. Ἐκτός ἀπ' αὐτό, ἡ χρησιμοποίηση διαφόρων πηγῶν πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα μόνο σύγχυση θά δημιουργοῦσε.

«...Ἡ μεγάλη δυστυχία ἐκφράζεται στά συμφέροντα ἐκεῖνα ἀκριβῶς τῶν ἀγροτῶν πού ὄλη τους τή ζωή βασανίζονται χωρίς γῆ. Διακόσια χρόνια καρτεροῦν μήπως πέσει τό μάννα ἀπ' τόν οὐρανό, μά δέν πέφτει. Τό μάννα τό ἔχουν οἱ κύριοι μεγαλογαιοκτήμονες, πού πῆραν αὐτή τή γῆ μαζί μέ τούς παπποῦδες μας καί τούς πατεράδες μας, ἐνῶ ἡ γῆ εἶναι τοῦ θεοῦ κι' ὄχι τῶν τσιφλικάδων... Καταλαβαίνω θαυμάσια ὅτι ἡ γῆ ἀνήκει σ' ὄλο τό δουλευτή λαό πού μοχθεῖ πάνω της. Ὁ βουλευτής Πουρισκέβιτς λέει : “Ἐπανάσταση, βοήθεια”, τί θά πεῖ αὐτό; Μάλιστα, ἂν τούς ἀφαιρέσουμε τή γῆ μέ ἀναγκαστική ἀπαλλοτριώση, τότε αὐτοί θά εἶναι ἡ ἐπανάσταση κι' ὄχι ἐμεῖς, ἐνῶ ἐμεῖς ὄλοι θά εἴμαστε ἀγωνιστές, εὐγενικοί ἄνθρωποι...Μήπως ἔχουμε ἐμεῖς 150 ντεσιατίνες γῆς σάν τόν παπά; Καί τά μοναστήρια; Καί οἱ ἐκκλησίες; Τί τούς χρειάζεται ἡ γῆ; Ὅχι, κύριοι, ἀρκετόν καιρό μαζεύετε θησαυρούς καί τούς κρατᾶτε στίς τσέπες σας, πρέπει νά ζήσουμε σάν ἄνθρωποι. Ἡ χώρα θά τά καταφέρει, κύριοι, τό καταλαβαίνω περίφημα, εἴμαστε τίμοι πολίτες, δέν ἀσχολούμαστε μέ τήν πολιτική, ὅπως εἶπε ἕνας ἀπό τούς προηγούμενους ρήτορες...Αὐτοί (οἱ τσιφλικάδες) μόνο βόλτες κάνουν καί παχαίνουν τήν κοιλιά τους μέ τό αἷμα μας, μέ τό ζουμί μας. Ἐμεῖς θά τό θυμηθοῦμε, μά δέν θά τούς πειράξουμε κατά τόν ἴδιο τρόπο, θά τούς δόσουμε καί γῆ. Ἄν λογαριάσουμε, θά δοῦμε ὅτι, ὅταν ἐμεῖς θά ἔχουμε 16 ντεσιατίνες κατά νοικοκυριό, θά μείνουν ἀκόμη γιά τούς κ.κ. μεγαλογαιοκτήμονες ἀπό 50 ντεσιατίνες... Χιλιάδες, ἑκατομμύρια λαός ὑποφέρει καί οἱ κύριοι αὐτοί γλεντοκοποῦν...Καί τί γίνεται μέ τή στρατιωτική θητεία, τό ξέρουμε: ἀρρώστησε — “ἔχει γῆ στήν πατρίδα”. Ποῦ εἶναι λοιπόν ἡ πατρίδα του; Ἐ, λοιπόν δέν ἔχει καθόλου πατρίδα. Πατρίδα ἔχει μόνο γιατί εἶναι γραμμένος στούς καταλόγους, στούς καταλόγους πού δείχνουν ποῦ γεννήθηκε καί τί θρησκεία ἔχει, γῆ ὅμως δέν ἔχει. Καί τώρα λέω: ὁ λαός μοῦ ζήτησε νά δοθεῖ ἡ γῆ τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν μοναστηριῶν, τοῦ δημοσίου, τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας καθῶς καί ἡ ἀναγκαστικά ἀπαλλοτριωμένη γῆ τῶν τσιφλικάδων στά χέρια τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ πού θά τή δουλεύει. Καί μάλιστα νά δοθεῖ κατά τόπους κι' ἐκεῖ θά τά κανονίσουν ἔπειτα. Θά σᾶς πῶ ὅτι ὁ λαός μ' ἔστειλε γιά νά διεκδικήσω γῆ καί ἐλευθερία, τήν πλήρη ἐλευθερία τοῦ πολίτη. Καί θά ζοῦμε ὄχι γιά νά δείχνουμε καί νά λέμε τοῦτος εἶναι ἀφεντικό κι' ἐκεῖνος ἀγρότης, μά γιά νά εἴμαστε ὄλοι ἄνθρωποι καί κάθε ἄνθρωπος νά εἶναι ἀφεντικό στόν τόπο του» (1930 - 1934).

Ὄταν διαβάσεις ἕναν τέτοιο λόγο ἑνός ἀγρότη «πού δέν ἀσχολεῖται μέ τήν πολιτική», καταλαβαίνεις χειροπιαστά καί ὀλοφάνερα ὅτι ἡ πραγματοποίηση ὄχι μόνο τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ Στολίπιν, μά καί τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν καντέτων ἀπαιτεῖ δεκαετίες συστηματική βία ἐνάντια στήν ἀγροτική μάζα, συστηματική σφαγή, ἐξόντωση, μέ βασανιστήρια, φυλακές καί ἐξορίες ὄλων τῶν ἀγροτῶν πού σκέπτονται καί προσπαθοῦν νά δράσουν ἐλεύθερα. Ὁ Στολίπιν τό καταλαβαίνει αὐτό καί δρᾶ ἀνάλογα. Οἱ καντέτοι ἐνμέρει δέν τό καταλαβαίνουν αὐτό, ἐξαιτίας τῆς χοντροκεφαλιᾶς πού χαρακτηρίζει ὄλους τούς φιλελεύθερους ὑπαλλήλους καί καθηγητές, ἐνμέρει τό κρύβουν ὑποκριτικά, «τό ἀποσιωποῦν

ντροπαλά», ὅπως κάνουν μέ τίς στρατιωτικές ἐκτελέσεις τοῦ 1861 καί τῶν κατοπινῶν χρόνων. Ἐάν πάλι ἡ συστηματική αὐτή βία, πού δέν σταματᾷ μπροστά σέ τίποτε, σκοντάψει καί τσακιστεῖ σέ κάποιο ἐσωτερικό ἢ ἐξωτερικό ἐμπόδιο, τότε ὁ ἀκομματικός τίμιος ἀγρότης, «πού δέν ἀσχολεῖται μέ τήν πολιτική», θά κάνει τή Ρωσία δημοκρατία τῶν χωρικῶν.

Ὁ ἀγρότης Μορόζ σ' ἓνα πολύ σύντομο λόγο εἶπε ἀπλά: «Πρέπει νά πάρουμε τή γῆ ἀπό τοὺς παπάδες καί τοὺς τσιφλικάδες» (1955) κι' ἔπειτα ἐπικαλέστηκε τό Εὐαγγέλιο (δέν εἶναι πιά πρώτη φορά στήν ἱστορία πού οἱ ἀστοί ἐπαναστάτες ἀντλοῦν τά συνθήματά τους ἀπό τό Εὐαγγέλιο)... «Ἐάν δέν δόσεις στόν παπά ψωμί καί μισή μπουκάλα βότκα, δέν θά σοῦ βαφτίσει τό παιδί... Ἐκώμη μιᾶνε γιά τό ἱερό Εὐαγγέλιο καί διαβάζουν: "Ἄιτεῖτε καί δοθήσεται, κρούετε καί ἀνοιγήσεται". Αἰτοῦμε, αἰτοῦμε καί δέν μᾶς δίνουν, κρούομε καί δέν δίνουν. Θά χρειαστεῖ λοιπόν νά σπάσουμε τίς πόρτες καί ν' ἀρπάξουμε; Κύριοι, μήν ἀφήσετε νά σπάσουν τίς πόρτες, δόστε μέ τή θέλησή σας καί τότε θά ὑπάρχει δικαιοσύνη κι' ἐλευθερία καί θά εἶναι καλά καί γιά σᾶς καί γιά μᾶς» (1955).

Νά ὁ ἀκομματικός ἀγρότης Ἀφανάσιεφ πού κρίνει τήν κοζάκινη «δημοτικοποίηση» ὄχι ἀπό τήν ἄποψη τοῦ κοζάκου, ἀλλά ἀπό τήν ἄποψη τοῦ «σχεδόν ξενόφερτου». «Ἐχω, κύριοι, πρίν ἀπ' ὅλα τήν ὑποχρέωση νά πῶ ὅτι εἶμαι ἀντιπρόσωπος τῆς ἀγροτιᾶς τῆς περιοχῆς Ντόν, πού ξεπερνᾷ τό 1.000.000 καί πού μόνο ἐγώ βρέθηκα ἐδῶ σάν ἀντιπρόσωπός της. Αὐτό σᾶς δίνει κιόλας νά καταλάβετε ὅτι ἐμεῖς ἐκεῖ κάτω εἴμαστε σχεδόν ξενόφερτοι... Ἐμένα μοῦ προξενεῖ μεγάλη κατάπληξη: μήπως εἶναι ἡ Πετρούπολη πού τρέφει τό χωριό; Ὁχι, τό ἀντίθετο. Κάποτε ὑπηρέτησα στήν Πετρούπολη πάνω ἀπό 20 χρόνια καί ἀπό τότε κιόλας παρατήρησα ὅτι δέν τρέφει ἡ Πετρούπολη τό χωριό, ἀλλά τό χωριό τήν Πετρούπολη. Τό ἴδιο βλέπω καί σήμερα. Ὅλη αὐτή ἡ ὠραιότατη ἀρχιτεκτονική, ὅλα αὐτά τά κτίρια, ὅλες αὐτές οἱ οἰκοδομές, ὅλα αὐτά τά ὄμορφα, τά θαυμάσια σπίτια, ὅλα αὐτά τά κτίζουν οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες, ὅπως τά ἔκτιζαν καί πρίν 25 χρόνια... Ὁ Πουρισκέβιτς ἔφερε τό παράδειγμα ὅτι ὁ κοζάκος ἔχει πάνω ἀπό 20 ντεσιατίνες γῆ, κι' ὅμως πεινάει κι' αὐτός... Γιατί δέν μᾶς εἶπε ποῦ εἶναι αὐτή ἡ γῆ; Ὑπάρχει γῆ, ὑπάρχει καί στή Ρωσία γῆ, μά ποιός τήν κατέχει; Ἐάν ἤξερε ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει τόση γῆ καί δέν τό εἶπε, θά πεῖ ὅτι εἶναι ἄδικος ἄνθρωπος, κι' ἂν πάλι δέν τό ἤξερε, τότε δέν ἔπρεπε ν' ἀρχίσει νά μιλάει γι' αὐτό.

Καί ἄν τυχόν πραγματικά δέν τό ἤξερε, τότε σᾶς παρακαλῶ, κύριοι, ἐπιτρέψτε μου νά τοῦ πῶ ποῦ εἶναι αὐτή ἡ γῆ, πόση εἶναι καί ποιός τήν κατέχει. Ἄν τήν ξαναλογαριάσουμε, θά δοῦμε ὅτι στήν περιοχή τοῦ Στρατεύματος τοῦ Ντόν ὑπάρχουν ἀτομικά ἵπποφορβεῖα μέ 753.546 ντεσιατίνες. Τώρα θά σᾶς ξαναθυμίσω τά ἵπποφορβεῖα τῶν Καλμούκων, τά λεγόμενα νομαδικά ἵπποφορβεῖα. Τά ἵπποφορβεῖα αὐτά ἔχουν τό ὄλο 165.708 ντεσιατίνες. Ἐπειτα οἱ πλούσιοι κρατοῦν μέ νοίκι 1.055.919 ντεσιατίνες. Ὅλη αὐτή ἡ γῆ βρίσκεται στά χέρια ἀνθρώπων, ὄχι ὅμως τῶν ἀνθρώπων πού ἀπαρίθμησε ὁ Πουρισκέβιτς, μά τῶν κουλάκων, τῶν πλουσίων πού μᾶς πνίγουν. Παίρνουν ζῶα, τά μισά τ' ἀρπάζουν ἀπό μᾶς, καί μάλιστα εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά πληρώνουμε ἕνα ρούβλι γιά κάθε ντεσιατίνα καί ἕνα ρούβλι γιά τό ζῶο, μέ τό ὁποῖο ὀργώνουμε καί στό μεταξύ πρέπει νά θρέψουμε τά παιδιά μας καί τίς κοζάκισσες καί τά κοζακόπουλα. Νά γιατί στόν τόπο μας παρουσιάζεται καί λιμός». Καί ὁ ρήτορας διηγεῖται ὅτι οἱ ἐνοικιαστές, πού ἐφοδιάζουν μέ 8 ἄλογα «τό ἵππικό», παίρνουν ἀπό 2.700 ντεσιατίνες. Οἱ ἀγρότες ὅμως θά μπορούσαν νά προμηθεύσουν περισσότερα. «Θά σᾶς διηγηθῶ ὅτι θέλησα νά πείσω τήν κυβέρνησή μας πώς πέφτει σέ μεγάλο λάθος πού δέν τό κάνει αὐτό. Ἐγραψα κάτι στή σύνταξη τοῦ "Σέλσκι Βέστνικ", γιά νά τό δημοσιεύσει. Μοῦ ἀπάντησαν πώς δέν εἶναι δική μας δουλιά νά δίνουμε μαθήματα στήν κυβέρνηση». Ἐτσι, πάνω στή «δημοτικοποιημένη» γῆ, πού παραχωρήθηκε σάν ἰδιοκτησία τῆς περιοχῆς, «ἡ κεντρική μή δημοκρατική κυβέρνηση» δημιουργεῖ de facto νέους τσιφλικάδες: καί ὅμως ἡ δημοτικοποίηση, σύμφωνα μέ τήν ἀνακάλυψη τοῦ Πλεχάνοφ, ἀποτελεῖ ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση...

«Ἡ κυβέρνηση μᾶς ἄνοιξε διάπλατα τίς πόρτες γιά ν' ἀποκτήσουμε γῆ μέσω τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας· εἶναι ἡ ἴδια ἡ λαιμαριά πού μᾶς πέρασαν τό 1861. Θέλει νά μᾶς μεταφέρει καί νά μᾶς ἐγκαταστήσει στά σύνορα τῆς Σιβηρίας...δέν θά ἦταν καλύτερο νά κάνουμε τοῦτο δῶ: νά στείλουμε ἐκεῖ αὐτόν τόν ἄνθρωπο πού ἔχει χιλιάδες ντεσιατίνες, τότε θά μείνει ἐδῶ ἡ γῆ του καί πόσοι δέν θά μπορούσαν νά χορτάσουν πάνω σ' αὐτή τή γῆ (χειροκροτήματα ἀπό τά ἀριστερά. Φωνές ἀπό τά δεξιά: "παλιό, παλιό")... Στόν πόλεμο μέ τήν Ἰαπωνία ὀδήγησα τούς ἐπιστρατευμένους φαντάρους μας μέσα ἀπό τίς ἐκτάσεις γῆς (τῶν τσιφλικάδων) πού σᾶς ἀνάφερα ἐδῶ. Ταξιδεύαμε πάνω ἀπό δύο μερόνυχτα γιά νά φτάσουμε στό σημεῖο συγκέντρωσης. Οἱ στρατιῶτες μέ ρωτοῦν: "ποῦ μᾶς πᾶς;" Τούς λέω: "Κοντά στήν Ἰαπωνία". — "Τί νά κάνουμε;" — "Νά ὑπερασπίσουμε τήν πατρίδα". Ἐγώ ὁ ἴδιος, σάν στρατιωτικός, ἐνιωθα ὅτι πρέπει νά ὑπερασπίσουμε τήν πατρίδα. Οἱ φαντάροι μοῦ λένε: "Τί πα-

τρίδα είναι αυτή; τά χωράφια τῶν Λεσέτσκι, τῶν Μπεζουλόφ, τῶν Ποντοκοπάιλοφ; Ποῦ είναι ἐδῶ τό δικό μας; Δέν ἔχουμε τίποτε πού νά είναι δικό μας”. Τρία χρόνια τώρα δέν μπορῶ νά βγάλω ἀπό τήν καρδιά μου ὅσα μοῦ ἔλεγαν... Συνεπῶς, κύριοι,... ἔχω ὑποχρέωση νά πῶ, συνοψίζοντας, ὅτι ἀρχίζοντας ἀπό τούς πρίγκιπες καί φτάνοντας στούς εὐγενεῖς, τούς κοζάκους, τούς μικροαστούς, καί χωρίς ν’ ἀναφέρουμε τή λέξη ἀγρότης, καί σύμφωνα μέ ὅλα τά Δίκαια πού ὑπάρχουν στή Ρωσία μας, ὅλοι τους πρέπει νά είναι ρῶσοι πολίτες καί νά ἔχουν δικαίωμα χρήσης τῆς γῆς, ὅλοι ὅσοι τή δουλεύουν, βάζουν σ’ αὐτή τή δουλιά τους, τή φροντίζουν καί τήν ἀγαποῦν. Δούλευε, ἴδρωνε καί χρησιμοποίησέ την. Ἄν ὅμως δέν θέλεις νά ζεῖς καί νά δουλεύεις πάνω σ’ αὐτή τή γῆ, δέν θέλεις νά βάζεις τή δουλιά σου σ’ αὐτή, τότε δέν ἔχεις καί τό δικαίωμα νά τή χρησιμοποιεῖς» (1974) (26η συνεδρίαση, 12/IV/1907).

«Χωρίς ν’ ἀναφέρουμε τή λέξη ἀγρότης»! Τό θαυμάσιο αὐτό ἀπόφθεγμα βγήκε ἀπό «τά βάθη τῆς καρδιάς» τοῦ ἀγρότη πού θέλει νά ἐξαλείψει τίς κάστες στή γαιοκτησία («ὅλα τά Δίκαια πού ὑπάρχουν στή Ρωσία μας»), πού θέλει νά ἐξαφανίσει καί τό ὄνομα ἀκόμη τῆς κατώτερης κάστας, τῆς ἀγροτικῆς. «Νά γίνουν ὅλοι πολίτες». Τό ἴσο δικαίωμα τῶν ἐργαζομένων πάνω στή γῆ δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ συνεπῆς ἐφαρμογή ὡς τό τέλος τῆς ἄποψης τοῦ ἀγρότη νοικοκύρη στή γῆ. *Καμιά ἄλλη αἰτιολόγηση* τῆς γαιοκτησίας (σάν τή γαιοκτησία πού ἀποκτιέται, ἐπειδή «ὑπηρέτησαν» στό σῶμα τῶν κοζάκων κτλ.), κανέννας ἄλλος συλλογισμός, καμιά ἄλλη σχέση, ἐκτός ἀπό τό δικαίωμα τοῦ ἀγρότη νοικοκύρη στή γῆ, ἐκτός ἀπό τό συλλογισμό γιά τή «φροντίδα» τῆς γῆς, ἀπό τίς σχέσεις «αὐτοῦ πού βάζει» δουλιά στή γῆ. Ἔτσι ἀκριβῶς πρέπει νά βλέπει τά πράγματα καί ὁ φάρμερ πού θέλει ἐλεύθερο νοικοκυριό πάνω σέ ἐλεύθερη γῆ, πού θέλει νά παραμερίσει κάθε τί τό ξένο, κάθε ἐμπόδιο, κάθε τί τό παλιό, ὅλες τίς προηγούμενες μορφές γαιοκτησίας. Μήπως ὅμως δέν θά ἦταν ἀνόητη ἐφαρμογή ἑνός ἀστόχαστου δόγματος ἀπό μέρους τῶν μαρξιστῶν ν’ ἀποτρέπουν ἕναν τέτοιο νοικοκύρη ἀπό τήν ἐθνικοποίηση καί νά τοῦ διδάσκουν τή χρησιμότητα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στήν κληρουχική γῆ;

Στήν πρώτη Δούμα ὁ ἀγρότης Μερκουλόφ (ἀπό τό κυβερνεῖο Κούρσκ) ἔχει ἐκφράσει τήν ἴδια ἀκριβῶς σκέψη σχετικά μέ τήν ἐθνικοποίηση τῆς κληρουχικῆς γῆς τῶν ἀγροτῶν. Τή σκέψη αὐτή τήν ἀναφέραμε πιο πάνω στά στοιχεῖα γιά τό συνέδριο τῆς Ἀγροτικῆς Ἑνώσεως. «Μᾶς φοβερίζουν,— εἶπε ὁ Μερκουλόφ,— μέ τό ὅτι καί ὁ ἀγρότης δέν θ’ ἀποχωριστεῖ ἀπό τό κομματάκι γῆς πού ἔχει τώρα. Σ’ αὐτό θ’ ἀπαντήσω: καί ποιός τοῦ τό παίρνει; Γιατί ἀκόμη καί μέ τήν ὀλοκληρωτική ἐθνι-

κοποίηση θά φύγει μόνο ή γῆ πού ὁ νοικοκύρης της δέν τή δουλεύει μέ τά δικά του χέρια, ἀλλά μέ μισθωτή ἐργασία» (18η συνεδρίαση, 30 τοῦ Μάη 1906, σελ. 822).

Αὐτό τό λέει ἕνας ἀγρότης, πού σύμφωνα μέ τά ἴδια του τά λόγια, ἔχει ἰδιοκτησία 60 ντεσ. γῆ. Φυσικά, εἶναι παιδική σκέψη νά θέλεις νά ἐκμηδενίσεις ἢ νά ἀπαγορεύσεις τή μισθωτή ἐργασία μέσα στήν καπιταλιστική κοινωνία, πρέπει ὅμως ἐμεῖς νά κόβουμε μέ τό μαχαίρι τίς μή ὀρθές σκέψεις ἀκριβῶς ἐκεῖ πού ἀρχίζουν νά μὴν εἶναι ὀρθές, ἀρχίζοντας ἀπό τήν «κοινωνικοποίηση» καί τήν ἀπαγόρευση τῆς μισθωτῆς ἐργασίας* καί ὄχι ἀπό τήν ἐθνικοποίηση.

Ὁ ἴδιος πάλι ἀγρότης Μερκοῦλοφ τάχθηκε ἐνάντια στό καντέτικο σχέδιο τῶν 42, πού συμπίπτει μέ τό σχέδιο τῆς δημοτικοποίησης στό ζήτημα ὅτι ἡ κληρουχική γῆ μένει ἰδιοκτησία, ἐνῶ ἡ γῆ τῶν τσιφλικάδων παραχωρεῖται γιά χρήση. Πρόκειται γιά «κάποια μεταβατική βαθμίδα ἀπό ἕνα καθεστῶς σέ ἄλλο»... «ἀντί γιά ἕναν ἔχουμε δύο τρόπους κατοχῆς: τήν ἀτομική ἰδιοκτησία καί τή χρήση μέ νοίκι, δηλαδή δύο ὄχι ἀπλῶς ἀσυνταίριαστες, μά καί διαμετρικά ἀντίθετες μορφές γαιοκτησίας» (823).

5. ΟΙ ΝΑΡΟΝΤΝΙΚΟΙ ΔΙΑΝΟΥΜΕΝΟΙ

Στούς λόγους τῶν ναρόντικων διανοομένων, ἰδιαίτερα τῶν ἐνέσων, δηλαδή τῶν ὀπορτουμιστῶν τοῦ ναροντικισμού, πρέπει νά ξεχωρίσουμε δύο ρεύματα: ἀπό τό ἕνα μέρος, τήν εἰλικρινή ὑπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῆς ἀγροτικῆς μάζας, (ἀπό τήν ἄποψη αὐτή οἱ λόγιοι τους, γιά εὐνόητες αἰτίες, προξενοῦν ἀσύγκριτα πιο ἀσθενική ἐντύπωση ἀπό τούς λόγους τῶν ἀγροτῶν «πού δέν ἀσχολοῦνται μέ τήν πολιτική»). Ἀπό τό ἄλλο μέρος, κάποια καντέτικη πνοούλα, κάτι τό διανοομενίστικα μικροαστικό, μιά ἀπόπειρα ἐνάντια στήν κρατική ἄποψη. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι σ' αὐτούς ἐδῶ, ἀντίθετα ἀπό ὅ,τι στούς ἀγρότες, βλέπουμε ἕνα δόγμα: ἀγωνίζονται ξεκινώντας ὄχι ἀπό τίς ἀνάγκες καί τίς συμφορές πού τίς νιώθουν ἄμεσα, ἀλλά ἀπό μιά ὀρισμένη διδασκαλία καί ἀπό ἕνα σύστημα ἀπόψεων πού παρουσιάζουν διαστρεβλωμένα τό περιεχόμενο τοῦ ἀγῶνα.

* Τήν ὄχι σωστή αὐτή ἰδέα δέν θά χρειαστεῖ καν νά τήν «κόψουμε» ἐμεῖς, γιατί τήν ἔκοψαν κιόλας οἱ ἴδιοι οἱ «μυαλωμένοι» τρουντοβίκοι μέ ἐπικεφαλῆς τούς «μυαλωμένους» κ.κ. Πεσεχόνοφ.

«Ἡ γῆ στους ἐργαζόμενους», διακηρύσσει ὁ κ. Καραβάγεφ στὸν πρῶτο του λόγο καὶ χαρακτηρίζει τὴν ἀγροτικὴ νομοθεσία τοῦ Στολίπιν, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 87, σὰν «ἐκμηδένιση τῆς κοινότητας», σὰν «πολιτικό σκοπό»: «τὸ σχηματισμὸ μιᾶς ἰδιαίτερης τάξης ἀστῶν τῆς ὑπαίθρου».

«Ξέρουμε ὅτι οἱ ἀγρότες αὐτοὶ εἶναι πραγματικά τὸ πρῶτο στήριγμα τῆς ἀντίδρασης, τὸ σίγουρο στήριγμα τῆς γραφειοκρατίας. Μὰ ἡ κυβέρνηση γελάστηκε οἰκτρά, ὅταν ἔκανε αὐτοὺς τοὺς ὑπολογισμούς: παράλληλα θὰ ὑπάρχει τὸ ἀγροτικὸ προλεταριάτο. Δέν ξέρω τί εἶναι καλύτερο: τὸ ἀγροτικὸ προλεταριάτο ἢ ἡ σημερινὴ ἀγροτιά μὲ τὴ λίγη γῆ, πού μὲ ὀρισμένα μέτρα θὰ μπορούσε νὰ πάρει ἐπαρκὴ ἔκταση γῆς» (722).

Ἐδῶ διακρίνει κανεὶς τὸν ἀντιδραστικὸ ναροντικισμό στὸ πνεῦμα τοῦ κ. Β. Β. : «καλύτερα» γιὰ ποιόν; γιὰ τὸ κράτος; γιὰ τὸ τσιφλικάδικο ἢ γιὰ τὸ ἀστικό κράτος; Καὶ γιατί δέν εἶναι «καλύτερο» τὸ προλεταριάτο; Γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἡ ἀγροτιά πού ἔχει λίγη γῆ «θὰ μπορούσε νὰ πάρει»,—δηλαδή θὰ μπορούσε πιό εὔκολα νὰ καθησυχάσει, πιό εὔκολα νὰ ξαναγυρίσει στὸ στρατόπεδο τοῦ κατεστημένου, παρά τὸ προλεταριάτο; Αὐτὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ κ. Καραβάγεφ: θέλει ἀκριβῶς νὰ συστήσει στους Στολίπιν καὶ Σία μιὰ πιό σίγουρη «ἐγγύηση» ἐνάντια στὴν κοινωνικὴ ἐπανάσταση!

Ἄν ὁ κ. Καραβάγεφ εἶχε στὴν οὐσία δίκιο, τότε οἱ μαρξιστές δέν θὰ μπορούσαν νὰ ὑποστηρίζουν τὴ δήμευση τῆς τσιφλικάδικης γῆς στὴ Ρωσία. Μὰ ὁ κ. Καραβάγεφ δέν ἔχει δίκιο, γιατί ὁ δρόμος τοῦ «Στολίπιν» δημιουργεῖ περισσότερους ἐξαθλιωμένους παρά προλετάρους, ἐπιβραδύνοντας — σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν — τὴν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ ἴδιος πάλι Καραβάγεφ εἶπε — καὶ τὸ εἶπε σωστά — ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ Στολίπιν πλουτίζει (ὄχι τὰ νέα, τὰ ἀστικά στοιχεῖα, ὄχι τοὺς φάρμερ-καπιταλιστές, ἀλλὰ) τοὺς σημερινούς τσιφλικάδες πού διαχειρίζονται τὸ νοικοκυριό τους μὲ μισοδουλοπαροικιακὲς μεθόδους. Τὸ 1895 ἡ τιμὴ τῆς γῆς, πού πουλιόταν μέσω τῆς «Ἀγροτικῆς» Τράπεζας, ἦταν 51 ρούβλια ἢ ντεσιατίνα, ἐνῶ τὸ 1906 ἦταν 126 ρούβλια, (Καραβάγεφ, στὴν 47ῃ συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάη 1907, σελ. 1189). Καὶ οἱ κομματικοὶ συνάδελφοι τοῦ κ. Καραβάγεφ, οἱ κ.κ. Βόλκ-Καρατσέβски καὶ Ντιελάροφ ἔδειξαν ἀκόμη πιό ἀνάγλυφα τὴ σημασία αὐτῶν τῶν ἀριθμῶν. Ὁ Ντιελάροφ ἔδειξε ὅτι «ὡς τὸ 1905, μέσα στά 20 καὶ πάνω χρόνια τῆς ὑπαρξῆς της, ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα ἀγόρασε ὅλο κι' ὅλο μόνο 7,5 ἑκατ. ντεσ.».

Ἐκ τῆς 3 ὅμως τοῦ Νοέμβρη 1905 ὡς τὴν 1 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1907 ἡ Τράπεζα ἀγόρασε 3,8 ἑκατ. ντεσ. Τὸ 1900 ἡ τιμὴ ἦταν 80 ρούβλια ἢ ντεσιατίνα, τὸ 1902 ἦταν 108 ρούβλια· τὸ 1903 πρὶν ἀπὸ τὸ ἀγροτικὸ κίνημα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση ἔφτασε τὰ 109 ρούβλια. Τώρα εἶναι 126 ρούβλια. «Τὸν καιρὸ πού ὅλη ἡ Ρωσία πάθαινε ἓνα σωρὸ ζημιές ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση, τὸν ἴδιο καιρὸ οἱ ρῶσοι μεγαλογαιοκτήμονες κέρδιζαν μεγάλα ποσά. Τὸν ἴδιο καιρὸ πέρασαν στὰ χέρια τους πάνω ἀπὸ 60 ἑκατ. ρούβλια, λεφτά τοῦ λαοῦ» (1220 — θεωρώντας σὰν «δίκαιη» τιμὴ τὰ 109 ρούβλια). Ὁ κ. Βόλκ-Καρατσέβσκι ὅμως ὑπολογίζει πολὺ πῖο σωστά, χωρὶς νὰ δέχεται καμιά τιμὴ σὰν «δίκαιη», διαπιστώνοντας ἀπλῶς ὅτι ἡ κυβέρνησις ὕστερα ἀπὸ τῆς 3 τοῦ Νοέμβρη 1905 πλήρωσε στοὺς τσιφλικάδες 52 ἑκατομμύρια ρούβλια γιὰ λογαριασμὸ τῆς γῆς πού ἀγόρασαν οἱ ἀγρότες καὶ 242 ἑκατ. ρούβλια γιὰ δικὸ τῆς λογαριασμὸ καὶ ὅτι συνολικὰ «πληρώθηκαν στοὺς εὐγενεῖς-τσιφλικάδες 295 ἑκατ. ρούβλια ἀπὸ τὸ χρῆμα τοῦ λαοῦ» (1080. Παντοῦ οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μου). Φυσικὰ, αὐτὸ εἶναι μόνον ἓνα μικρὸ κλάσμα ἐκείνου πού στοιχίζει στὴ Ρωσία ἡ γιουνκερική ἀστικὴ ἀγροτικὴ ἐξέλιξις, εἶναι ὁ φόρος πού ἐπιβάλλεται στὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων πρὸς ὄφελος τῶν φεουδαρχῶν καὶ τῶν γραφειοκρατῶν! Τὸ φόρο αὐτὸ, πού πληρώνεται στοὺς τσιφλικάδες γιὰ ν' ἀπελευθερωθεῖ ἡ ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας, τὸν διατηροῦν καὶ οἱ καντέτοι (ἐξαγορά). Ἐπεναντίας, μιά ἀστικὴ δημοκρατία τῶν φάρμερ θὰ ὑποχρεωνόταν νὰ χρησιμοποιοῦσε τὰ ποσά αὐτά γιὰ ν' ἀναπτύξει τῆς παραγωγικὴς δυνάμεις τῆς γεωργίας μέσα στὸ νέο καθεστῶς*.

Τέλος, πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ καταλογίσουμε στὸ ἐνεργητικὸ τῶν ναρόντικων διανοουμένων τὸ γεγονὸς ὅτι ἀντίθετα

* Σύγκρινε στὸν Κάουτσκι : «Τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα στὴ Ρωσία» σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάγκη νὰ ξοδευτοῦν τεράστια κεφάλαια γιὰ τὴ γεωργικὴ πρόοδο τῆς ἀγροτιᾶς. Οἱ «ὀπαδοὶ τῆς δημοτικοποίησης» μπορεῖ νὰ φέρουν ἐδῶ τὴν ἀντίρρηση: ἡ ἀστικὴ δημοκρατία θὰ ξοδεύσει γιὰ τὸ στρατὸ τῆς δημοκρατίας, ἐνῶ τὸ δημοκρατικὸ ζέμστβο...μὰ ἀπ' αὐτὸ, ἀγαπητοὶ κ.κ. ὀπαδοὶ τῆς δημοτικοποίησης, θὰ παίρνει τὰ λεφτά ἢ μὴ δημοκρατικὴ κεντρικὴ ἐξουσία! Ὄταν ὅμως ἡ κεντρικὴ ἐξουσία δέν εἶναι δημοκρατικὴ, εἶναι ἀδύνατο καὶ νὰ ἐμφανιστεῖ ἀκόμη ἓνα τέτοιο ζέμστβο, πρόκειται λοιπὸν γιὰ εὐσεβεῖς πόθους μικροαστοῦ. Πραγματικὸς εἶναι μόνον ὁ συσχετισμὸς τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας (πού σέ σύγκριση μὲ τὰ ἄλλα κράτη ξοδεύει τὰ περισσότερα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, παράδειγμα ἡ Βόρεια Ἀμερικὴ) καὶ τῆς ἀστικῆς μοναρχίας (πού ἐπὶ δεκάδες χρόνια πληρώνει φόρο στοὺς γιουνκερ, παράδειγμα ἡ Γερμανία).

ἀπό τούς Μπομπρίνσκι καί τούς Κοϋτλερ καταλαβαίνουν ὅτι τό λαό τόν ἐξαπάτησαν τό 1861, ὅτι δέν ἀποκαλοῦν τήν περιβόητη μεταρύθμιση μεγάλη, ἀλλά μεταρύθμιση «πού ἔγινε πρὸς τό συμφέρον τῶν τσιφλικάδων» (Καραβάγεφ, 1193). Ἡ πραγματικότητα, —εἶπε πολὺ σωστά ὁ κ. Καραβάγεφ γιά τήν ἐποχή ὕστερα ἀπό τή μεταρύθμιση, — «ξεπέρασε τίς πιό μαῦρες προφητεῖες» ἐκείνων πού τό 1861 ὑπεράσπιζαν τά συμφέροντα τῆς ἀγροτιᾶς.

Σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς *ιδιοκτησίας* τῶν ἀγροτῶν στή γῆ, ὁ κ. Καραβάγεφ ἀντιπαράθεσε ἄμεσα στίς φροντίδες τῆς κυβέρνησης γι' αὐτήν, μιά ἐρώτηση πρὸς τούς ἀγρότες: «Κύριοι ἀγρότες βουλευτές, εἶστε ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Ἡ ζωή σας εἶναι ζωή τοῦ ἀγρότη, ἡ συνείδησή σας εἶναι ἡ συνείδησή του. Μήπως, ὅταν ξεκινούσατε, οἱ ἐκλογεῖς σας σᾶς παραπονέθηκαν ὅτι δέν ἔχουν ἐμπιστοσύνη στήν *ιδιοκτησία* τῆς γῆς; Μήπως σᾶς ἔβαλαν σάν πρῶτο καθῆκον σας στή Δούμα, σάν πρώτη σας διεκδίκηση: "Προσέξτε, κατοχυρῶστε τήν ἀτομική *ιδιοκτησία* γῆς, διαφορετικά δέν θά ἐκτελέσετε τήν ἐντολή μας". "Ὁχι, θ' ἀπαντήσετε, δέν μᾶς ἔδοσαν τέτοια ἐντολή» (1185).

Οἱ ἀγρότες δέν διαψεύσανε αὐτή τή δήλωση, μά τήν ἐπιβεβαίωσαν μέ ὄλο τό περιεχόμενο τῶν λόγων τους. Κι' αὐτό φυσικά, ὄχι γιατί ὁ ρῶσος ἀγρότης εἶναι «μέλος τῆς ἀγροτικῆς κοινότητας» καί «ἐνάντιος στήν *ιδιοκτησία*», μά γιατί οἱ οἰκονομικές συνθῆκες τοῦ ὑπαγορεύουν *σήμερα* τό καθῆκον νά ἐκμηδενίσει ὅλες τίς παλιές μορφές γαιοκτησίας γιά νά δημιουργηθεῖ τό νέο νοικοκυριό.

Στό παθητικό τῶν ναρόντικων διανοουμένων πρέπει νά καταλογίσουμε τούς πομπῶδεις συλλογισμούς τους γιά τίς «νόρμες» τῆς γαιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν. «Νομίζω πὼς ὁ καθένας θά συμφωνήσει ὅτι γιά νά λυθεῖ σωστά τό ἀγροτικό ζήτημα,— δήλωσε ὁ κ. Καραβάγεφ,— χρειάζονται τά παρακάτω στοιχεῖα: Πρὶν ἀπ' ὅλα μιά νόρμα γῆς, πού χρειάζεται γιά νά ζήσει κανεὶς: ἡ καταναλωτική νόρμα, καί μιά νόρμα πού νά ἐξαντλεῖται ὅλη ἡ ποσότητα τῆς ἐργασίας του: ἡ νόρμα ἐργασίας. Πρέπει νά ξέρουμε ἀκριβῶς τήν ἔκταση τῆς γῆς πού ἔχουν οἱ ἀγρότες, αὐτό θά δώσει τή δυνατότητα νά ὑπολογίσουμε πόση γῆ λείπει. Ἐπειτα πρέπει νά ξέρουμε πόση γῆ μπορούμε νά δόσουμε;» (1186).

Δέν συμφωνοῦμε καθόλου μ' αὐτή τή γνώμη. Καί βεβαιώνουμε, μέ βάση τίς δηλώσεις τῶν ἀγροτῶν στή Δούμα, ὅτι

ἔδῳ ὑπάρχει τό στοιχεῖο τοῦ διανοουμενίστικου γραφειοκρατισμοῦ πού εἶναι ξένος στούς ἀγρότες. Οἱ ἀγρότες δέν μιλάνε γιά «νόρμες». Οἱ νόρμες εἶναι μιά γραφειοκρατική ἐπινόηση, ἕνα ὑπόλειμμα ἀπό τήν καταραμένη θύμηση τῆς δουλοπαροικιακῆς μεταρύθμισης τοῦ 1861. Οἱ ἀγρότες, πού καθοδηγοῦνται ἀπό τό σωστό ταξικό τους αἰσθητήριο, μεταφέρουν τό κέντρο τοῦ βάρους στήν ἐκμηδένιση τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καί ὄχι στίς «νόρμες». Τό ζήτημα δέν εἶναι πόση γῆ «χρειάζεται». «Δέν θά δημιουργήσετε μιά δεύτερη γήινη σφαῖρα», ὅπως ἐκφράστηκε ἀπαράμιλλα ὁ ἀκομματικός ἀγρότης πού ἀναφέραμε παραπάνω. Τό ζήτημα εἶναι νά ἐκμηδενιστοῦν τά καταθλιπτικά δουλοπαροικιακά λατιφούντια, πού ἀξίζει νά ἐκμηδενιστοῦν ἀκόμη καί στήν περίπτωση πού θά ἀποδειχτεῖ ὅτι καί χωρίς αὐτό πετυχαίνονται οἱ «νόρμες». Στό διανοούμενο ναρόντικο ἢ ὑπόθεση καταλήγει στό ὅτι, ἂν πετύχουμε τίς «νόρμες», τότε ἴσως νά μή χρειαστεῖ νά θίξουμε τούς τσιφλικάδες. Οἱ ἀγρότες δέν σκέπτονται μέ τόν ἴδιο τρόπο: «Ἀγρότες, πετάξτε τους ἀπό πάνω σας» (τούς τσιφλικάδες) — εἶπε ὁ ἀγρότης Πιάνιχ (ἑσέρος) στή II Δούμα (16ῃ συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάρτη 1907, σελ. 1101). Πρέπει νά πετάξουμε τούς τσιφλικάδες, ὄχι γιατί δέν πιάνουμε τίς «νόρμες», μά γιατί ὁ γεωργός-νοικοκύρης δέν θέλει νά σέρνει στήν πλάτη του γαϊδάρους καί βδέλλες. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς τούς δύο συλλογισμούς ὑπάρχει «μεγάλη διαφορά».

Ἐν ἄλλῳ ὁ ἀγρότης δέν μιλάει γιά νόρμες, μά μέ τό θαυμάσιο πρακτικό του αἰσθητήριο «πιάνει τόν ταῦρο ἀπό τά κέρατα». Τό ζήτημα εἶναι ποιός θά καθορίσει τίς νόρμες; Ἐν ἄλλῳ ὁ ἱερέας Πογιάρκοφ στήν I Δούμα τό διατύπωσε ὑπέροχα. «Προτείνουν νά καθοριστεῖ ἡ νόρμα γῆς κατ' ἄτομο, εἶπε. Ποιός θά καθορίσει αὐτή τή νόρμα; Ἐάν τήν καθορίσουν οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες, τότε φυσικά αὐτοί δέν θά βλάψουν τόν ἑαυτό τους, ἂν ὅμως μαζί μέ τούς ἀγρότες θά καθορίσουν τή νόρμα καί οἱ γαιοκτήμονες, τότε ὑπάρχει ἀκόμη τό ζήτημα ποιός θά ἐπιβληθεῖ στόν καθορισμό τῆς νόρμας» (12ῃ συνεδρίαση, 19 τοῦ Μάη 1906, σελ. 488).

Τά λόγια αὐτά χτυποῦν κατάμουτρα ὅλη τή φλυαρία γιά τίς νόρμες.

Ἐδῳ δέν πρόκειται γιά φλυαρία τῶν καντέτων, ἀλλά γιά ἀνοιχτή προδοσία τῶν συμφερόντων τῶν μουζίκων στούς τσιφλικάδες. Καί ὁ ἀγαθός παπᾶς τοῦ χωριοῦ, ὁ κ. Πογιάρκοφ, πού, ὅπως φαίνεται, ἐκεῖ πέρα στό χωριό του εἶχε δεῖ τούς φιλε-

λεύθερους τσιφλικάδες στήν πράξη, συνέλαβε ένστικτωδῶς ποῦ βρίσκεται ἐδῶ ἡ ἀπάτη.

«Φοβοῦνται ἀκόμη, εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Πογιάρκοφ, ὅτι θά ἔχουμε πολλούς ὑπαλλήλους! Οἱ ἀγρότες θά μοιράσουν μόνοι τους τή γῆ!» (488 - 489). Νά ποιό εἶναι τό κεντρικό σημεῖο τοῦ ζητήματος. Οἱ «νόρμες» μυρίζουν πραγματικά ὑπαλληλία. Οἱ ἀγρότες μιᾶνε διαφορετικά: θά μοιράσουμε τή γῆ μόνοι μας ἐπιτόπου. Ἐπίσης βγήκε ἡ ἰδέα τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν γῆς, πού ἐκφράζει τά σωστά συμφέροντα τῆς ἀγροτιᾶς στήν ἐπανάσταση καί προκαλεῖ δικαιολογημένα τό μῖσος τῶν φιλελεύθερων παλιανθρώπων*. Μ' ἓνα τέτοιο σχέδιο ἐθνικοποίησης δέν μένει στό κράτος παρά νά καθορίσει ποιές ἐκτάσεις μπορεῖ νά χρησιμεύσουν σάν ἐποικιστικό ἀπόθεμα ἢ θά χρειαστοῦν ἰδιαίτερη ἐπέμβαση («δάση καί νερά πού ἔχουν παγκρατική σημασία», ὅπως λέει τό σημερινό μας πρόγραμμα), δηλαδή στό κράτος μένει μονάχα ἐκεῖνο, πού ἀκόμη καί οἱ «ὀπαδοί τῆς δημοτικοποίησης» θεωροῦν ἀπαραίτητο νά μεταβιβαστεῖ στή διαχείριση τοῦ «δημοκρατικοῦ κράτους» (θά ἔπρεπε νά πεῖ: τῆς δημοκρατίας).

Ὄταν συγκρίνουμε τίς φλυαρίες γιά τίς νόρμες μέ τήν οικονομική πραγματικότητα, θά δοῦμε ἀμέσως ὅτι οἱ ἀγρότες εἶναι ἄνθρωποι τῶν ἔργων καί οἱ ναρόντικοι διανοούμενοι ἄνθρωποι τῶν λόγων. Ἡ νόρμα «ἐργασίας» θά εἶχε σοβαρή σημασία, ἄν ἔκαναν ἀπόπειρα ν' ἀπαγορεύσουν τή μισθωτή ἐργασία. Ἡ πλειοψηφία τῶν ἀγροτῶν ματαίωσε αὐτές τίς ἀπόπειρες καί οἱ ἐνέσοι παραδέχτηκαν ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά πετύχουν. Μιά κι' εἶναι ἔτσι, δέν μπαίνει πιά ζήτημα «νόρμας» καί μένει τό μοίρασμα ἀνάμεσα σ' ἓνα δοσμένο ἀριθμό νοικοκυρέων. Ἡ «καταναλωτική» νόρμα εἶναι νόρμα ἀθλιότητος καί στήν καπιταλιστική κοινωνία ἡ ἀγροτιά θά φεύγει πάντα μακριά ἀπό μιά τέτοια «νόρμα» καί θά τραβάει στήν πόλη (γι' αὐτό θά μιλήσουμε ἰδιαίτερα παρακάτω). Δηλαδή κι' ἐδῶ δέν πρόκειται καθόλου γιά τή «νόρμα» (πού ἐξάλλου ἀλλάζει μέ κάθε ἀλλαγή τῆς καλλιέργειας καί μέ κάθε ἀλλαγή τῆς τεχνικῆς),

* Ἐργατικές κυβερνήσεις στίς πόλεις, ἐπιτροπές ἀγροτῶν στά χωριά (πού σέ ὀρισμένη στιγμή μετατρέπονται σέ ἐπιτροπές ἐκλεγμένες μέ γενική κτλ. ψηφοφορία), αὐτή εἶναι ἡ μοναδικά πραγματοποιήσιμη μορφή ὀργάνωσης τῆς νικηφόρας ἐπανάστασης, δηλαδή τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς. Δέν πρέπει ν' ἀποροῦμε, γιατί οἱ φιλελεύθεροι μισοῦν αὐτές τίς μορφές ὀργάνωσης τῶν τάξεων πού ἀγωνίζονται γιά τή λευτεριά!

ἀλλά γιά τή διανομή ἀνάμεσα στους νοικοκυρέους πού ὑπάρχουν, γιά «διαλογή» ἀνάμεσα στους πραγματικούς νοικοκυρέους, πού εἶναι ἱκανοί «νά φροντίζουν» τή γῆ (καί μέ τή δουλιά τους καί μέ κεφάλαια) καί στους ἀνίκανους νοικοκυρέους, πού δέν πρέπει νά τους κρατήσουμε στή γεωργία καί πού θά ἦταν ἀντιδραστικό ἂν προσπαθούσαμε νά τους κρατήσουμε.

Σάν κάτι τό ἀξιοπερίεργο πού δείχνει ποῦ ὀδηγοῦν οἱ ναροντικιστικές θεωρίες τῶν κ.κ. ναρόντικων, θ' ἀναφέρω τήν παραπομπή τοῦ κ. Καραβάγεφ στό παράδειγμα τῆς Δανίας. Ἡ Εὐρώπη, βλέπετε, «στηρίχτηκε στήν ἀτομική ἰδιοκτησία», ἐνῶ ἡ δική μας κοινότητα, «μᾶς βοηθάει νά λύσουμε τό ζήτημα τοῦ συνεταιρισμοῦ». «Ἡ Δανία, ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη, εἶναι ἓνα λαμπρό παράδειγμα». Πραγματικά λαμπρό παράδειγμα ἐνάντια στους ναρόντικους. Στή Δανία βλέπουμε τόν πιό χαρακτηριστικό τύπο ἀστικῆς ἀγροτιᾶς, πού συγκεντρώνει καί τά γαλακτοφόρα ζῶα (βλ. «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ κριτικοί τοῦ Μάρξ»», § X*) καί τῆ γῆ. Ἀπό τό συνολικό ἀριθμό τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν τῆς Δανίας τά 68,3% ἔχουν ὡς ἓνα χάρτκορν, δηλαδή περίπου 9 ντεσ. γῆ. Τά νοικοκυριά αὐτά ἔχουν συνολικά 11,1% ὅλης τῆς γῆς. Στόν ἄλλο πόλο ἔχουμε τά 12,6% τῶν νοικοκυριῶν μέ 4 χάρτκορν καί πάνω (36 ντεσιατίνες καί πάνω). Τά νοικοκυριά αὐτά ἔχουν τά 62% ὅλης τῆς γῆς (Ν.Σ., «Τά ἀγροτικά προγράμματα», ἔκδ. «Νόβι Μίρ», σελ. 7). Τά σχόλια εἶναι περιττά.

Εἶναι ἐνδιαφέρον νά σημειώσουμε ὅτι στήν I Δούμα ὁ φιλελεύθερος Χέρτσενσταϊν χρησιμοποίησε σάν ἀτού τή Δανία, ἐνῶ οἱ δεξιοί (καί στίς δύο Δοῦμες) ἀπάντησαν ὅτι στή Δανία ὑπάρχει ἡ ἰδιοκτησία τοῦ ἀγρότη. Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς χρειάζεται στή χώρα μας γιά νά δοθεῖ στους παλιούς νοικοκυρέους ἡ ἐλευθερία ν' ἀνασυγκροτηθοῦν κατά τό δανέζικο πρότυπο πάνω στήν «ξεφραγμένη» γῆ, καί ἡ μετατροπή τῆς νοικιασμένης γῆς σέ ἰδιοκτησία δέν πρόκειται ν' ἀποτελέσει ἐμπόδιο, ἂν ἡ ἴδια ἡ ἀγροτιά ἀπαιτήσῃ τή μετατροπή αὐτή, γιατί ὅλη ἡ ἀστική τάξη καί ἡ γραφειοκρατία σ' ἓνα τέτοιο ζήτημα θά ὑποστηρίξουν πάντα τήν ἀγροτιά. Κι' ἐκτός ἀπ' αὐτό, μέ τήν ἐθνικοποίηση ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ (ἀνάπτυξη «κατά τό δανέζικο πρότυπο») θά τραβήξῃ πιό γρήγορα μιά καί θά ἔχει καταργηθεῖ ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς.

* Βλ. Ἀπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 226 - 227. Ἡ Σύντ.

6. ΟΙ ΑΓΡΟΤΕΣ-ΤΡΟΥΝΤΟΒΙΚΟΙ (ΝΑΡΟΝΤΝΙΚΟΙ)

Οὐσιαστικά, οἱ ἀγρότες - τρουντοβίκοι καί οἱ ἀγρότες - ἐσέ-
ροι δέν διαφέρουν ἀπό τούς ἀκομματικούς ἀγρότες. Ἐάν συγ-
κρίνετε τούς λόγους τῶν πρώτων καί τῶν δευτέρων θά δεῖτε
καθαρὰ ὅτι προβάλλουν τίς ἴδιες ἀνάγκες, τίς ἴδιες διεκδική-
σεις, τήν ἴδια κοσμοθεωρία. Μόνο πού οἱ ἀγρότες πού ἀνήκουν
σέ κόμματα ἔχουν περισσότερη συνειδητότητα, πιά σαφεῖς τρό-
πους ἔκφρασης, καταλαβαίνουν πιά ὀλοκληρωμένα τήν ἐξάρτη-
ση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στίς διάφορες πλευρές τοῦ ζητήματος.

Ἴσως ὁ καλύτερος λόγος νά εἶναι ὁ λόγος ἑνός τρουντο-
βίκου, τοῦ ἀγρότη Κισελιόφ, στήν 26η συνεδρίαση τῆς δεύ-
τερης Δούμας (12 τοῦ Ἀπρίλη 1907). Σέ ἀντίθεση μέ τήν «κρα-
τική ἄποψη» τοῦ φιλελεύθερου ὑπάλληλου, ἐδῶ τό κέντρο τοῦ
βάρους μετατοπίζεται ἄμεσα στό ὅτι «ὅλη ἡ ἐσωτερική πολι-
τική τῆς κυβέρνησής μας, πού πραγματικοί καθοδηγητές της
εἶναι οἱ τσιφλικάδες-γαιοκτήμονες, ἐπιδιώκει νά διατηρήσει
τή γῆ στά χέρια τῶν σημερινῶν κατόχων της» (1943). Ὁ ρή-
τορας ξεκαθαρίζει ὅτι γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο κρατοῦν τό
λαό σέ «ἀφάνταστη ἀμάθεια» καί στέκεται στήν ὁμιλία τοῦ
ὀχτωβριστῆ πρίγκιπα Σβιατοπόλκ - Μίρσκι. «Δέν ξεχάσατε,
βέβαια, τά φοβερά του λόγια: "ἀφήστε κάθε σκέψη γιά μεγά-
λωμα τῆς ἔκτασης τῆς γαιοκτησίας τοῦ ἀγρότη. Διατηρήστε καί
ὑποστηρίξτε τούς ἀτομικούς ἰδιοκτήτες. Ἡ ἀπολίτιστη καί ἀμόρ-
φωτη μάζα τῶν ἀγροτῶν μας χωρίς τούς τσιφλικάδες θά ἔμοιαζε
μέ ποίμνιο χωρίς ποιμένα". Σύντροφοι ἀγρότες, μήπως χρειά-
ζεται νά προσθέσουμε τίποτε σ' αὐτιά, γιά νά καταλάβετε τί
ὀρέξεις κρύβονται στίς ψυχές αὐτῶν τῶν κυρίων εὐεργετῶν
μας; Μήπως δέν βλέπετε πεντακάθαρα ὅτι ὡς τώρα νοσιαλ-
γοῦν κι' ἀναστενάζουν γιά τή δουλοπαροικία; Ὁχι, κύριοι
ποιμένες, ἀρκετά... θά ἤθελα μόνο νά πῶ ἕνα πράγμα: αὐτά
τά λόγια τοῦ εὐγενοῦς Ριουρικόβιτς πρέπει νά τά θυμᾶται καλά
ὅλη ἡ ἀπολίτιστη ἀγροτική Ρωσία, ὅλη ἡ ρωσική γῆ, πρέπει
νά καῖνε σάν φωτιά στήν ψυχή τοῦ κάθε ἀγρότη καί νά φωτί-
ζουν πιά λαμπρά καί ἀπό τόν ἥλιο τήν ἄβυσσο πού ὑπάρχει
ἀνάμεσα σέ μᾶς καί στούς ἀπρόσκλητους εὐεργέτες μας. Ἀρ-
κετά, κύριοι ποιμένες... Ἀρκετά, δέν μᾶς χρειάζονται ποιμέ-
νες, μά ἡγέτες πού θά μπορέσουμε νά τούς βροῦμε κι' ἔξω ἀπό
σᾶς καί μαζί τους θά βροῦμε τό δρόμο καί πρὸς τό φῶς καί πρὸς
τήν ἀλήθεια, θά βροῦμε τό δρόμο καί πρὸς τή γῆ τῆς ἐπαγγε-
λίας» (1947).

Ὁ τρουντοβίκος στέκεται ὀλοκληρωτικά στήν ἄποψη τοῦ ἐπαναστάτη ἀστοῦ, πού μαγεύεται ὅταν σκέπτεται ὅτι ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς θά φέρει τή «γῆ τῆς ἐπαγγελίας», μά πού στή *δοσμένη* ἐπανάσταση ἀγωνίζεται ἀνεπιφύλακτα καί μισεῖ κάθε σκέψη γιά ἀναχαίτιση τῆς ὀρμῆς της: «Τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας παραιτεῖται ἀπό τή δίκαιη λύση τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος... Μήπως, κύριοι ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἕνα νομοθετικό σῶμα σάν τήν Κρατική δούμα μπορεῖ ν' ἀπαρνηθεῖ τή δικαιοσύνη γιά νά ἐξυπηρετήσῃ πρακτικούς σκοπούς; Μπορεῖτε νά βγάλετε νόμους ὅταν ξέρετε ἀπό τά πρίν ὅτι εἶναι ἄδικοι; ... Μήπως σᾶς φαίνονται λίγοι οἱ ἄδικοι νόμοι πού μᾶς χάρισε ἡ γραφειοκρατία μας, ὥστε νά δημιουργήσουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀκόμη καί ἄλλους;... Ξέρετε θαυμάσια ὅτι ἀπό πρακτικούς ὑπολογισμούς — γιά νά εἰρηνεύσουν τή Ρωσία — μᾶς στείλανε καταδιωκτικά ἀποσπάσματα, κήρυξαν ὅλη τή Ρωσία σέ κατάσταση πολιορκίας, ὅτι ἀπό πρακτικούς ὑπολογισμούς συγκροτήθηκαν ἕκτακτα στρατοδικεῖα. Πέστε μου ὅμως, σᾶς παρακαλῶ, ποιός ἀπό σᾶς ἐνθουσιάζεται μ' αὐτό τό πρακτικό πνεῦμα; Δέν τό καταραστήκατε ὅλοι σας; Μήν ὑποβάλλετε τήν ἐρώτηση πού ὑπόβαλαν ὀρισμένοι ἐδῶ» (ὀ ρήτορας ὑπονοεῖ, ὅπως φαίνεται, τόν καντέτο τσιφλικά Τατάρινοφ πού στήν 24η συνεδρίαση τῆς 9 τοῦ Ἀπρίλη εἶπε: «ἡ δικαιοσύνη, κύριοι, εἶναι μιά ἔννοια ἀρκετά συμβατική», «ἡ δικαιοσύνη εἶναι τό ἰδανικό, ὅπου τείνουμε ὅλοι, τό ἰδανικό ὅμως αὐτό θά μείνει» (γιά τόν καντέτο) «μόνο ἰδανικό καί μένει ἐρώτημα γιά μένα ἡ δυνατότητα ἄν μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ ἔμπρακτα», (1779)—«τί εἶναι δικαιοσύνη; Ὁ ἄνθρωπος, νά ἡ δικαιοσύνη. Μιά καί γεννήθηκε ἕνας ἄνθρωπος, δίκαιο εἶναι νά ζήσῃ καί γι' αὐτό δίκαιο εἶναι νά μπορεῖ νά βγάλῃ ἕνα κομματάκι ψωμί μέ τή δουλιά του...».

Βλέπετε: αὐτός ὀ ιδεολόγος τῆς ἀγροτιᾶς στέκεται στή χαρακτηριστική ἄποψη τοῦ γάλλου διαφωτιστῆ τοῦ 18ου αἰῶνα. Δέν καταλαβαίνει τήν ἱστορική στενότητα, τό ἱστορικά καθορισμένο περιεχόμενο τῆς δικαιοσύνης του. Μά θέλει — καί ἡ τάξη πού ἀντιπροσωπεύει *μπορεῖ* — στό ὄνομα αὐτῆς τῆς ἀφηρημένης δικαιοσύνης νά σαρώσῃ σύρριζα ὅλα τά ὑπολείμματα τοῦ μεσαιωνισμοῦ. Καί αὐτό ἀκριβῶς τό *πραγματικό* ἱστορικό περιεχόμενο περικλείνεται στήν παρακάτω τοποθέτηση τοῦ ζητήματος: κανενός εἴδους «πρακτικός» ὑπολογισμός σέ βάρος τῆς δικαιοσύνης. Διάβαζε: καμιά ὑποχώρηση στό μεσαιωνισμό, στούς τσιφλικάδες, στήν παλιά ἐξουσία.

Εἶναι ἡ γλώσσα ἑνός μέλους τῆς Συμβατικῆς. Μά γιά τόν φιλελεύθερο Τατάρινοφ τό «ιδανικό» τῆς ἀστικῆς ἐλευθερίας «μένει μόνο ἕνα ιδανικό», γιά τό ὁποῖο δέν παλεύει σιά σοβαρά, δέν θυσιάζει τά πάντα γιά τήν πραγματοποίησή του, μά πάει νά παζαρέψει μέ τόν τσιφλικά. Οἱ Κισελιόφ μπορεί νά ὀδηγήσουν τό λαό στή νικηφόρα ἀστική ἐπανάσταση, οἱ Τατάρινοφ μποροῦν νά τόν ὀδηγήσουν μόνο στήν προδοσία.

«...Ἀπό πρακτικούς ὑπολογισμούς τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας προτείνει νά μή δημιουργηθεῖ κανένα δικαίωμα στή γῆ. Φοβᾶται πώς ἕνα τέτοιο δικαίωμα θά τραβήξει στό χωριό πλῆθος ἀνθρώπους ἀπό τήν πόλη καί στήν περίπτωση αὐτή στόν καθένα θά πέσει ἀπό λίγη γῆ. Θά ἤθελα πρῶτ' ἀπ' ὅλα νά ρωτήσω, τί θά πεῖ δικαίωμα στή γῆ; Τό δικαίωμα στή γῆ εἶναι τό δικαίωμα στή δουλιά, εἶναι τό δικαίωμα στό ψωμί, εἶναι τό δικαίωμα στή ζωή, εἶναι τό ἀναφαίρετο δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου. Πῶς λοιπόν μποροῦμε νά στερήσουμε αὐτό τό δικαίωμα ἀπό ὅποιονδήποτε; Τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας λέει πώς, ἂν παραχωρηθεῖ σ' ὅλους τούς πολίτες αὐτό τό δικαίωμα καί μοιραστεῖ ἡ γῆ μεταξύ τους, θά πέσει πολύ λίγη γῆ στόν καθένα. Τό δικαίωμα ὅμως καί ἡ πρακτική ἐφαρμογή του δέν εἶναι καθόλου τό ἴδιο πράγμα. Ὁ καθένας ἀπό σᾶς πού κάθεται ἐδῶ ἔχει τό δικαίωμα νά ζεῖ σέ κάποια Τσούχλομα* κι' ὥστόσο ζεῖ ἐδῶ. Κι' ἀντίστροφα, ἐκεῖνοι πού ζοῦν στήν Τσούχλομα ἔχουν ἐπίσης τό ἴδιο δικαίωμα νά ζοῦνε στήν Πετρούπολη κι' ὥστόσο κουρνιάζουν στή φωλιά τους. Γιαυτό εἶναι τελείως ἀβάσιμος ὁ φόβος ὅτι ἡ παραχώρηση τοῦ δικαιώματος στή γῆ, σέ ὅσους ἐπιθυμοῦν νά τή δουλέψουν, θά τραβήξει πλῆθος ἀνθρώπους ἀπό τήν πόλη. Στό χωριό θά πᾶνε ἀπό τήν πόλη μόνο ἐκεῖνοι πού καί τώρα δέν ἔκοψαν ἀκόμη τούς δεσμούς μαζί του, στό χωριό θά πᾶνε μόνο ἐκεῖνοι πού ἦρθαν στήν πόλη πρῖν ἀπό λίγο καιρό... Οἱ ἄνθρωποι πού ἔχουν στήν πόλη πραγματικά σταθερό, ἐξασφαλισμένο μεροκάματο δέν θά πᾶνε στό χωριό... Νομίζω ὅτι μποροῦμε νά θεωρήσουμε ἱκανοποιητική λύση μονάχα τήν ὀλοκληρωτική καί ἀμετάκλητη κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς κτλ....» (1950).

Ἡ περικοπή αὐτή, πού εἶναι χαρακτηριστική γιά ἕναν τρουντοβίκο, μᾶς βάζει ἕνα ἐνδιαφέρον ἐρώτημα: ὑπάρχει ἄραγε διαφορά ἀνάμεσα σ' αὐτούς τούς λόγους γιά τό δικαίωμα στή δουλιά καί τούς λόγους τῶν γάλλων μικροαστῶν δημοκρατῶν τοῦ 1848 γιά τό δικαίωμα στή δουλιά; Καί οἱ πρῶτοι καί οἱ δεύτεροι εἶναι, χωρίς ἀμφιβολία, διακηρύξεις μικροαστοῦ δημοκράτη πού ἐκφράζουν *συγκεχυμένα* τό πραγματικό ἱστορικό περιεχόμενο τοῦ ἀγώνα. Ἡ διακήρυξη ὅμως τοῦ τρουντοβίκου ἐκφράζει *συγκεχυμένα* τά πραγματικά καθήκοντα τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, πού σύμφωνα μέ τούς ἀντικειμενικούς ὅρους εἶναι δυνατό νά γίνει (δηλαδή εἶναι δυνατό νά γίνει ἡ ἀγρο-

* —ἐπαρχιακή πόλη τῆς περιοχῆς Κοστρομά. Σημ. μετ.

τική επανάσταση τῶν χωρικῶν στή Ρωσία τοῦ 20οῦ αἰῶνα), ἐνῶ ἡ διακήρυξη τοῦ γάλλου Kleinbürger* τοῦ 1848 ἐκφράζει συγκεχυμένα τά καθήκοντα τῆς σοσιαλιστικῆς επανάστασης πού δέν ἦταν δυνατό νά γίνει στή Γαλλία στά μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα. Μ' ἄλλα λόγια, τό δικαίωμα στή δουλιά τοῦ γάλλου ἐργάτη τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνα ἐξέφραζε τόν πόθο νά ἀνακαινιστεῖ ὅλη ἡ μικροπαραγωγή πάνω στίς ἀρχές τοῦ συνεταιρισμοῦ, τοῦ σοσιαλισμοῦ κτλ. κι' αὐτό ἦταν οἰκονομικά ἀδύνατο. Τό δικαίωμα στή δουλιά τοῦ ρώσου ἀγρότη τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἐκφράζει τόν πόθο ν' ἀνακαινιστεῖ ἡ μικρή γεωργική παραγωγή πάνω στήν ἐθνικοποιημένη γῆ, καί αὐτό οἰκονομικά εἶναι ἀπόλυτα δυνατό. Τό «δικαίωμα στή δουλιά» τοῦ ρώσου ἀγρότη τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἐκτός ἀπό τήν ψεύτικη σοσιαλιστική θεωρία, περιέχει καί ἕνα ρεαλιστικό ἀστικό περιεχόμενο. Τό δικαίωμα στή δουλιά τοῦ γάλλου μικροαστοῦ καί ἐργάτη τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνα δέν περιέχει τίποτε ἔξω ἀπό μιᾶ ψεύτικη σοσιαλιστική θεωρία. Νά αὐτή ἡ διαφορά διαφεύγει ἀπό πολλούς μαρξιστές μας.

Μά ὁ τρουντοβίκος δείχνει ὁ μόνος του τό ρεαλιστικό περιεχόμενο τῆς θεωρίας του: δέν θά πᾶνε ὅλοι στή γῆ, ἀν καί ὅλοι «ἔχουν ἴσο δικαίωμα». Εἶναι φανερό πώς θά πᾶνε στή γῆ ἢ θά ἐγκατασταθοῦν στή γῆ μόνο ἀγρότες νοικοκυρεοί. Ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς εἶναι κατάργηση ὅλων τῶν ἐμποδίων γιά τόν ἀγρότη νοικοκύρη νά βολευτεῖ στή γῆ.

Δέν πρέπει ν' ἀποροῦμε γιὰτί ὁ Κισελιόφ, πού διαπνέεται ἀπό ἀνεπιφύλακτη πίστη στήν ἀγροτική επανάσταση καί ἀπό τόν πόθο νά τήν ὑπηρετήσῃ, μιλάει μέ περιφρόνηση γιά τούς καντέτους, γιά τήν ἐπιθυμία τους νά μήν ἀπαλλοτριώσουν ὅλη τή γῆ, μά ἕνα μέρος της, νά ὑποχρεώσουν νά πληρωθεῖ ἡ γῆ, νά παραπέμψουν τήν ὑπόθεση «σέ ὀργανισμούς γῆς μέ ἄγνωστο τίτλο», μέ λίγα λόγια μιλάει μέ περιφρόνηση γιά «τό μαδημένο πουλί ἀπό τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας» (1950 - 1951). Δέν πρέπει ἐπίσης ν' ἀποροῦμε πού ὁ Στροῦβε καί οἱ ὅμοιοί του δέν μποροῦσαν παρά νά μισοῦν τούς τρουντοβίκους, ιδιαίτερα ὕστερα ἀπό τή II Δούμα: ὅσο ὁ ρώσος ἀγρότης θά εἶναι τρουντοβίκος, δέν μποροῦν νά πετύχουν τά σχέδια τῶν καντέτων. Κι' ὅταν ὁ ρώσος ἀγρότης θά πάψῃ νά εἶναι τρουντοβίκος, τότε θά ἐξαφανιστεῖ ὀριστικά ἡ διαφορά ἀνάμεσα στούς καντέτους καί στούς ὀχτωβριστές!

* —μικροαστοῦ. Σημ. μετ.

Ἦς ἀναφέρουμε σύντομα καί τούς ἄλλους ρήτορες. Νά τί λέει ὁ ἀγρότης Νετσιτάϊλο: «Οἱ ἄνθρωποι πού χόρτασαν αἷμα, πού ρούφηξαν τό μεδούλι τῶν ἀγροτῶν, ὀνομάζουν τούς ἀγρότες ἄξεστους» (779). Τόν διακόπτει ὁ Γκολόβιν: ὁ τσιφλικάς μπορεί νά βρίζει τόν ἀγρότη, μά ὁ μουζίκος... τόν τσιφλικά; «Τούτη τή γῆ πού ἀνήκει στό λαό — μάς λένε: ἀγοράστε την. Μήπως εἴμαστε τίποτε ξένοι πού ἤρθαμε ἀπό τήν Ἀγγλία, τή Γαλλία κτλ.; Εἴμαστε ντόπιος λαός, γιά ποιό λόγο λοιπόν πρέπει ν' ἀγοράσουμε τή γῆ μας; Τήν ἔχουμε κιόλας ξεπληρώσει δέκα φορές μέ τό αἷμα μας, μέ τόν ἰδρώτα μας καί μέ τά λεφτά μας» (780).

Νά τί λέει ὁ ἀγρότης Κιρνόσοφ (ἀπό τό κυβερνεῖο Σαρράτοφ): «Τώρα δέν μιλάμε πιά γιά τίποτε ἄλλο παρά γιά τή γῆ. Μάς λένε πάλι: εἶναι ἱερή, εἶναι ἀπαραβίαστη. Νομίζω πώς δέν μπορεί νά εἶναι ἀπαραβίαστη. *Γιατί ἓνα πράγμα πού ἐπιθυμεῖ ὁ λαός, δέν μπορεί νά εἶναι κάτι τό ἀπαραβίαστο** (Φωνή ἀπό τά δεξιὰ: "γιά δές!") Πραγματικά, γιά δές! (Χειροκροτήματα ἀπό τά ἀριστερά). Κύριοι εὐγενεῖς, νομίζετε πώς δέν ξέρουμε ὅτι μάς παίξατε στά χαρτιά, ὅτι μάς ἀνταλλάξατε μέ σκυλιά; Ξέρουμε ὅτι αὐτή εἶναι ὅλη ἡ ἱερή, ἡ ἀπαραβίαστη ἰδιοκτησία σας... Μάς κλέψατε τή γῆ... Οἱ ἀγρότες πού μέ στείλανε ἐδῶ, μοῦ εἶπαν: ἡ γῆ εἶναι δική μας, δέν ἤρθαμε ἐδῶ γιά νά τήν ἀγοράσουμε, μά γιά νά τήν πάρουμε» (1144)**.

Νά τί λέει ὁ ἀγρότης Βασιούτιν (ἀπό τό κυβερνεῖο Χαρκόβου): «Βλέπουμε ἐδῶ στό πρόσωπο τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ κ. προέδρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὄχι ἓναν ὑπουργό ὅλης τῆς χώρας, ἀλλά τόν ὑπουργό τῶν 130.000 τσιφλικάδων. 90 ἑκατομμύρια ἀγρότες δέν εἶναι τίποτε γι' αὐτόν... Ἔσεῖς

* Χαρακτηριστική διατύπωση ἀπό ἓναν ἀπλό ἀγρότη τῆς ἐπαναστατικῆς ιδέας γιά ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ λαοῦ. Στήν ἐπανάστασή μας, ἐκτός ἀπό τήν ἀγροτιά, δέν ὑπάρχει ἄλλη ἀστική τάξη γιά νά πραγματοποιήσῃ αὐτή τή διεκδίκηση τοῦ προλεταριακοῦ προγράμματος.

** Στήν I Δούμα ὁ τρουντοβίκος ἀγρότης Ναζαρένκο (ἀπό τό κυβερνεῖο τοῦ Χαρκόβου) εἶπε: «Ἄν θέλετε νά κρίνετε πῶς βλέπουν οἱ ἀγρότες τή γῆ, θά σᾶς πῶ ὅτι, ὅπως τά παιδιά ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τό στήθος τῆς μάνας, ἔτσι κι' ἐμεῖς οἱ ἀγρότες ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή γῆ. Καί μόνο ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη κρίνουμε ἐμεῖς τή γῆ. Θά ξέρετε, βέβαια, ὅτι σέ ὄχιπολύ μακρινούς καιρούς οἱ ἀφέντες ὑποχρέωναν τίς μανάδες μας νά θρέψουν μέ τό στήθος τους σκυλάκια. Τό ἴδιο γίνεται καί τώρα. Τό ζήτημα εἶναι μόνο ὅτι τώρα τά σκυλάκια τῶν ἀφεντάδων δέν βυζαίνουν τή μάνα πού μάς γέννησε καί μάς ἔθρεψε, μά τή μάνα πού μάς τρέφει, τή γῆ» (495).

(ἀποτείνεται στους δεξιούς) ἀσχολεῖστε μέ τήν ἐκμετάλλευση, νοικιάζετε ἀκριβά τή γῆ σας καί γδέρνετε τόν ἀγρότη... Πρέπει νά ξέρετε ὅτι κι' ὁ λαός, ἂν ἡ κυβέρνηση δέν ἱκανοποιήσει τίς ἀνάγκες του, δέν θά σᾶς ζητήσῃ τή συγκατάθεσή σας, θά πάρει τή γῆ... Ἐγώ εἶμαι οὐκρανός (διηγεῖται πῶς ἡ Αἰκατερίνη χάρισε στόν Ποτιόμκιν ἕνα δασάκι μέ 27.000 ντεσιατίνες καί 2.000 ἀγρότες)... Παλιότερα ἡ γῆ πουλιόταν 25 - 50 ρούβλια ἡ ντεσιατίνα καί τώρα τό νοίκι εἶναι 15 - 30 ρούβλια ἡ ντεσιατίνα καί τό θέρισμα τοῦ χόρτου 35 - 50 ρούβλια. Αὐτό θά πεῖ γδάρσιμο μιά φορά. (Φωνή ἀπό τὰ δεξιά : "Τί ; γδάρσιμο ;" Γέλια). Τίποτε, μή στενοχωριέστε, ἡσυχάστε. (Χειροκροτήματα ἀπό τὰ ἀριστερά). Τό ὀνομάζω αὐτό γδάρσιμο καί τοῦ τελευταίου τομαριοῦ τῶν ἀγροτῶν» (643, 39η συνεδρίαση, 16 τοῦ Μάη).

Κοινό χαρακτηριστικό τῶν ἀγροτῶν - τρουντοβίκων καί τῆς ἀγροτικῆς διανόησης εἶναι ἡ ζωντάνια τῶν ἀναμνήσεων ἀπό τή δουλοπαροικία. "Ὅλους τούς ἐνώνει τό καυτερό μῖσος ἐναντία στους τσιφλικάδες καί στό τσιφλικάδικο κράτος. "Ὅλοι τους φλέγονται ἀπό ἐπαναστατικό πάθος. Ὅρισμένοι δέν σκέπτονται καθόλου τό μελλοντικό καθεστῶς πού ἔχουν νά δημιουργήσουν καί ἐντείνουν αὐθόρμητα τίς δυνάμεις τους, γιά «νά πετάξουν τούς τσιφλικάδες ἀπό πάνω τους». "Ἄλλοι ζωγραφίζουν οὐτοπιστικά αὐτό τό καθεστῶς, ὅλοι τους ὅμως μισοῦν τό συμβιβασμό μέ τήν παλιά Ρωσία, ὅλοι ἀγωνίζονται γιά νά μὴν ἀφήσουν πέτρα πάνω στήν πέτρα ἀπό τόν καταραμένο μεσαίωνα.

Ὅταν συγκρίνεις τούς λόγους τῶν ἐπαναστατῶν ἀγροτῶν στή δεύτερη Δούμα καί τούς λόγους τῶν ἐπαναστατῶν ἐργατῶν, ἄθελα σοῦ χτυπᾷ στά μάτια ἡ παρακάτω διαφορά: οἱ πρῶτοι ἔχουν ἀσύγκρια περισσότερη ἄμεση ἐπαναστατικότητα, πάθος γιά νά καταστρέψουν ἀμέσως τήν ἐξουσία τῶν τσιφλικάδων, νά δημιουργήσουν ἀμέσως τό νέο καθεστῶς. «Ὁ ἀγρότης φλέγεται ἀπό τόν πόθο νά ριχτεῖ τώρα κιόλας πάνω στόν ἐχθρό καί νά τόν πνίξει. Ἡ ἐπαναστατικότητα τοῦ ἐργάτη εἶναι πιο ἀφηρημένη, λές καί ἔχει προσανατολιστεῖ σέ πιο ἀπομακρυσμένους σκοπούς. Ἡ διαφορά αὐτή εἶναι πέρα γιά πέρα κατανοητή καί δικαιολογημένη. Ὁ ἀγρότης κάνει τώρα ἀμέσως τή δική του, τήν ἀστική ἐπανάσταση, χωρίς νά βλέπει τίς ἐσωτερικές της ἀντιφάσεις, χωρίς νά ἐπιτρέπει στόν ἑαυτό του τή σκέψη γι' αὐτές τίς ἀντιφάσεις. Ὁ σοσιαλδημοκράτης ἐργάτης τίς βλέπει, κι' ἐπειδή βάζει στόν ἑαυτό του

παγκόσμιους σοσιαλιστικούς σκοπούς, δέν μπορεί νά συνδέσει τίς τύχες τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος μέ τήν ἔκβαση τῆς ἀστικής ἐπανάστασης. Μόνο πού ἀπ' αὐτά δέν πρέπει νά βγεῖ τό συμπέρασμα ὅτι στήν ἀστική ἐπανάσταση ὁ ἐργάτης πρέπει νά ὑποστηρίξει τό φιλελεύθερο. Ἀπ' ὅλα αὐτά πρέπει νά βγεῖ τό συμπέρασμα ὅτι ὁ ἐργάτης, χωρίς νά συγχωνεύει τόν ἑαυτό του μέ καμιά ἄλλη τάξη, πρέπει μ' ὅλη του τή δραστηριότητα νά βοηθήσει τόν ἀγρότη γιά νά ὀδηγήσει ὡς τό τέλος αὐτή τήν ἀστική ἐπανάσταση.

7. ΟΙ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΕΣ - ΕΠΙΛΑΝΑΣΤΑΤΕΣ

Οἱ λόγοι τῶν διανοουμένων-ἐσέρων (τούς ἀγρότες-ἐσέρους τούς ἀναφέραμε πῶς πάνω μαζί μέ τούς τρουντοβίκους) εἶναι γεμάτοι ἀπό τήν ἴδια ἀδιάλλακτη κριτική κατά τῶν καντέτων καί ἀπό τήν πάλη ἐνάντια στούς τσιφλικάδες. Χωρίς νά ἐπιναλάβουμε αὐτά πού εἶπαμε πιά παραπάνω, ἄς σημειώσουμε ἕνα καινούργιο χαρακτηριστικό αὐτῆς τῆς ὁμάδας βουλευτῶν. Ἀντίθετα ἀπό τούς ἐνέσους πού ἔχουν τήν τάση στή θέση τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ σοσιαλισμοῦ νά περιγράφουν τό ἰδανικό τῆς... Δανίας, ἀντίθετα ἀπό τούς ἀγρότες πού εἶναι ξένοι πρὸς κάθε δόγμα, κι' ἐκφράζουν ἄμεσα τό αἶσθημα τοῦ καταπιεζομένου ἀνθρώπου πού ἐξιδανικεύει ἐξίσου ἄμεσα τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τή δοσμένη μορφή ἐκμετάλλευσης, οἱ ἐσέροι μπάζουν στούς λόγους τους τό δόγμα τοῦ δικοῦ τους «σοσιαλισμοῦ». Πάρτε λ.χ. τόν Οὐσπένσκι καί τόν Σαγκατελιάν («ντασνακτσουτιούν»*), πού βρίσκονται πολύ κοντά στούς ἐσέρους καί πού οἱ «νέοι» τους ἀνήκουν μάλιστα στό κόμμα τῶν ἐσέρων), πού βάζουν τό ζήτημα τῆς κοινότητας. Ὁ τελευταῖος αὐτός ρήτορας παρατηρεῖ μέ ἀρκετή ἀπλοϊκότητα: «Πρέπει νά παρατηρήσουμε μέ λύπη μας ὅτι αὐτοί πού ἀναπτύσσουν πλατιά τή θεωρία γιά τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, δέν ὑπογραμμίζουν ἰδιαίτερα τό ζωντανό ἐκεῖνο θεσμό πού περισώθηκε καί πού μόνο αὐτός προσφέρει τή βάση γιά νά μπορέσουμε νά τραβήξουμε μπροστά... Ἡ κοινότητα προφυλάσσει ἀπ' ὅλες αὐτές τίς φρίκες» (ἀπό τίς φρίκες τῆς Εὐρώπης, ἀπό τήν καταστροφή τοῦ μικρονοικοκυριοῦ κτλ.) (1122).

Θά καταλάβουμε τή «λύπη» τοῦ ἀξιότιμου ἱππότη τῆς κοι-

* — Ἀρμένικο μικροαστικό - ἐθνικιστικό κόμμα. Σημ. μετ.

νότητας, ἂν πάρουμε ὑπόψη ὅτι ἦταν ὁ 26ος ρήτορας πού μίλησε πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα.

Πρὶν ἀπ' αὐτόν εἶπαν τή γνώμη τους τουλάχιστο 14 ἀριστεροί, τρουντοβίκοι κτλ. καί κανένας τους «δέν ὑπογράμμισε ἰδιαίτερα τό ζωντανό ἐκεῖνο θεσμό πού περισώθηκε»! Ἔχουν λόγο «νά λυποῦνται», ὅταν βλέπουν τούς ἀγρότες τῆς Δούμας νά δείχνουν τήν ἴδια ἀδιαφορία πρὸς τήν κοινότητα πού ἔδειξαν καί τά συνέδρια τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως. Ὁ Σαγκατελιάν καί ὁ Οὐσπένσκι καταπιάστηκαν μέ τήν κοινότητα σάν πραγματικοί αἰρετικοί μέσα στήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν πού δέν θέλουν νά ξέρουν τίποτε γιά τίς παλιές ἐνώσεις γῆς. «Προαισθάνομαι κάποιον κίνδυνο γιά τήν κοινότητα», εἶπε μέ παράπονο ὁ Σαγκατελιάν (1123). «Ἀκριβῶς τώρα πρέπει νά σώσουμε τήν κοινότητα μέ κάθε θυσία» (1124). «Ἡ μορφή αὐτή (δηλαδή ἡ κοινότητα) μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ σέ παγκόσμιο κίνημα, ἱκανό νά ὑποδείξει τή λύση ὅλων τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων» (1126). Ὅλα αὐτά τά ἐπιχειρήματα γιά τήν κοινότητα, ὁ κ. Σαγκατελιάν τά ἀνάλυσε, ὅπως φαίνεται, «σέ τόνο θλιβερό καί ἄκαιρα». Ἐνῶ ὁ συνάδελφός του Οὐσπένσκι, ἐπικρίνοντας τή νομοθεσία τοῦ Στολίπιν ἐνάντια στήν κοινότητα, ἔχει ἐκφράσει τήν εὐχή «νά περιοριστεῖ ἡ ἀγοραπωλησία τῆς γῆς στά ἔσχατα ὅρια, στόν ἔσχατο βαθμό» (1115).

Ἡ ἐπιθυμία αὐτή τοῦ ναρόντικου εἶναι ἀναμφισβήτητα ἀντιδραστική. Εἶναι ὅμως περίεργο ὅτι τό Κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, πού ἐξονόματός του ἐκφράστηκε ἡ εὐχή αὐτή στή Δούμα, ὑποστηρίζει τήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, χωρίς νά ἔχει ἐπίγνωση ὅτι ἔτσι δημιουργεῖται ἡ *πιό μεγάλη* ἀγοραπωλησία τῆς γῆς, τό *πιό ἐλεύθερο* καί *εὐκολο πέρασμα* της ἀπό τόν ἕνα νοικοκύρη στόν ἄλλο, ἡ *πιό ἐλεύθερη* καί *εὐκόλη διείσδυση* τοῦ κεφαλαίου στήν ἀγροτική οἰκονομία! Ἡ σύγχυση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς μέ τήν κυριαρχία τοῦ κεφαλαίου στήν ἀγροτική οἰκονομία εἶναι χαρακτηριστικό λάθος τῶν ἀστῶν πού ζητοῦν τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς (ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί τοῦ Τζόρτζ καί πολλῶν ἄλλων). Οἱ ἐσέροι, στήν τάση τους «νά περιορίσουν τήν ἀγοραπωλησία», συναντιοῦνται μέ τούς καντέτους, πού ὁ ἐκπρόσωπός τους Κοῦτλερ στήν ἐκθεσή του δήλωσε ἀνοιχτά: «τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας σκοπεύει νά περιορίσει (τούς ἀγρότες) μόνο στό δικαίωμα τῆς ἐκποίησης καί στό δικαίωμα τῆς ὑποθήκευσης, δηλαδή ν' ἀποτρέψει μιά πλατιά

ανάπτυξη τῆς ἀγοραπωλησίας τῆς γῆς στό μέλλον» (12η συνεδρίαση, 19 τοῦ Μάρτη 1907, σ. 740).

Οἱ καντέτοι συνδέουν τήν ἀντιδραστική αὐτή εὐχή μέ τέτοιες μεθόδους λύσης τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος (κυριαρχία τῶν τσιφλικάδων καί τῆς γραφειοκρατίας), πού ἐξασφαλίζουν τή δυνατότητα νά γίνονται ἀνόητες ὑπαλληλικές ἀπαγορεύσεις καί γραφειοκρατικές κωλυσιεργίες πού βοηθοῦν τήν ὑποδούλωση τοῦ ἀγρότη. Οἱ ἐσέροι συνδέουν τήν ἀντιδραστική εὐχή μέ μέτρα πού ἀποκλείουν τή δυνατότητα πιέσεων ἀπό τούς ὑπαλλήλους (τοπικές ἐπιτροπές γῆς μέ βάση τή γενική κτλ. ψηφοφορία). Στούς πρώτους εἶναι ἀντιδραστική ὅλη ἡ (γραφειοκρατική-τσιφλικάδικη) πολιτική τους στήν ἀστική ἐπανάσταση. Στούς δεύτερους ἀντιδραστικός εἶναι ὁ μικροαστικός «σοσιαλισμός» τους πού λαθεμένα τόν ἐπιβάλλουν στή συνεπή ἀστική ἐπανάσταση.

Ἔχει ἐνδιαφέρον νά δοῦμε στίς οἰκονομικές θεωρίες τῶν ἐσέρων τίς σκέψεις πού κάνουν οἱ ἀντιπρόσωποί τους στή Δούμα σχετικά μέ τήν ἐπίδραση τοῦ ἀγροτικοῦ μετασχηματισμοῦ στήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας. Προβάλλει ἐξαιρετικά ἀνάγλυφα ἡ ἀπλοϊκή ἄποψη τῶν ἀστῶν ἐπαναστατῶν πού μόλις τή σκεπάζει τό περίβλημα τῆς θεωρίας τοῦ ναροντικισμοῦ. Νά, λογουχάρη, ὁ σοσιαλιστής-ἐπαναστάτης Καμπακόφ (ἀπό τό κυβερνεῖο Πέρμ), ὁ γνωστός στά Οὐράλια ὀργανωτής τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνωσης, ὁ «πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἀλαπαγέβσκ»¹²⁴, πού τόν λένε ἐπίσης καί «Πουγκατσιόφ»*. Ἀποδείχνει μέ γνήσιο χωριάτικο τρόπο τό δικαίωμα τῶν ἀγροτῶν στή γῆ, λέγοντας ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ὅτι οἱ ἀγρότες ποτέ δέν ἀρνήθηκαν νά ὑπερασπίσουν τή Ρωσία ἀπό τούς ἐχθρούς (1953). «Τί χρειάζεται τό μοίρασμα τῆς γῆς; — ἀναφωνεῖ. — Δηλώνουμε ὀρθά-κοφτά ὅτι ἡ γῆ πρέπει νά εἶναι κοινό κτῆμα τῆς ἐργαζόμενης ἀγροτιᾶς καί οἱ ἀγρότες θά εἶναι σέ θέση μόνοι νά μοιράσουν μεταξύ τους τή γῆ ἐπιτόπου, χωρίς, καμιά ἀνάμιξη δημοσίων ὑπαλλήλων, γιά τούς ὁποίους ξέρουμε ἀπό καιρό ὅτι δέν ἔφεραν κανένα ὄφελος στήν ἀγροτιά» (1954). «Σέ μᾶς στά Οὐράλια, ὀλόκληρα ἐργοστάσια σταμάτησαν, γιατί οἱ λαμαρίνες μένουν ἀπούλητες, κι' αὐτό τή στιγμή πού ὅλα τά ἀγροτόσπιτα τῆς Ρωσίας εἶναι σκεπασμένα μέ ἄχυρο. Θά ἔπρεπε ἀπό καιρό πιά νά εἴχαμε σκεπάσει ὅλα αὐτά τά ἀγρο-

* Βλ. τόν «Κατάλογο τῶν μελῶν τῆς II Κρατικῆς δούμας». Πρόκειται γιά μιᾶ ἰδιωτική ἔκδοση ἑνός ἀγνώστου συγγραφέα. Πετρούπολη, 1907.

τόσπιτα μέ λαμαρίνες... Ἄγορές υπάρχουν, δέν υπάρχουν ὅμως ἀγοραστές. Ποιοί ἀποτελοῦν τή μάζα τῶν ἀγοραστῶν στή χώρα μας; Τά ἑκατό ἑκατομμύρια τῆς ἐργαζόμενης ἀγροτιᾶς, αὐτή εἶναι τό θεμέλιο τῆς μάζας τῶν ἀγοραστῶν» (1952).

Μάλιστα, ἐδῶ ἐκφράζονται σωστά οἱ ὅροι μιᾶς πραγματικά καπιταλιστικῆς παραγωγῆς στά Οὐράλια στή θέση τῆς προαιώνιας, μισοφεουδαρχικῆς στασιμότητος πού παρουσιάζει ἡ «ποσεσιονιστική» παραγωγή*. Οὔτε ἡ ἀγροτική πολιτική τοῦ Στολίπιν οὔτε ἡ ἀγροτική πολιτική τῶν κανιέτων δέν μποροῦν νά καλυτερέψουν σημαντικά τίς βιοτικές συνθήκες τῶν μαζῶν, χωρίς ὅμως μιά τέτοια καλυτέρευση, δέν μπορεί νά ἀναπτυχθεῖ μιά πραγματικά «ἐλεύθερη» βιομηχανία στά Οὐράλια. Μόνο ἡ ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν θά μποροῦσε νά μεταβάλλει γρήγορα τή Ρωσία τοῦ ξύλου σέ Ρωσία τοῦ σίδηρου. Ὁ ἐσέρος - ἀγρότης καταλαβαίνει τούς ὅρους ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ πιά σωστά καί πιά πλατιά ἀπό τούς ὀρκισμένους ὑπηρέτες τοῦ κεφαλαίου.

* Ἄλλος ἐσέρος, ὁ ἀγρότης Χβοροστούχιν (ἀπό τό κυβερνεῖο Σαράτοφ), εἶπε: «Μάλιστα, κύριοι, μίλησαν φυσικά πολλοί ἐκπρόσωποι τοῦ Κόμματος τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας, εἶπαν ὅτι κατηγοροῦν τήν Ἐργασιακή ὁμάδα, γιατί θέλει νά δώσει τή γῆ σ' ἐκείνους πού θέλουν νά τή δουλέψουν. Λένε ὅτι τότε πολλοί θά φύγουν ἀπό τίς πόλεις καί θά πᾶμε ἀκόμη χειρότερα. Νομίζω, ὅμως, κύριοι, ὅτι ἀπό τίς πόλεις θά φύγουν μόνο ὅσοι δέν ἔχουν τί νά κάνουν ἐκεῖ, ἐνῶ ὅσοι δουλεύουν, αὐτοί συνήθισαν στή δουλιά καί ἐφόσον θά ἔχουν δουλιά, δέν θά φύγουν ἀπό τήν πόλη. Πραγματικά, γιατί νά δόσουμε γῆ σέ πρόσωπα πού δέν θέλουν νά τήν καλλιεργήσουν;...» (774). Μήπως δέν εἶναι ξεκάθαρο ὅτι αὐτός ὁ «ἐσέρος» δέν θέλει καθόλου τή γενική ἐξισωτική γαιοχρησία, ἀλλά τή δημιουργία ἰσότιμων καί ἐλεύθερων φάρμερ πάνω στήν ἐλεύθερη γῆ; «... Μέ κάθε θυσία πρέπει νά δοθεῖ οἰκονομική ἐλευθερία σ' ὅλο τό λαό, ἰδιαίτερα στό λαό πού τόσα χρόνια ὑπόφερε καί πεινοῦσε» (777).

Μή νομίσετε ὅτι ἡ σωστή αὐτή διατύπωση τοῦ πραγματικοῦ περιεχομένου τῆς ἰδεολογίας τῶν ἐσέρων («νά δοθεῖ οἰκονομική ἐλευθερία») ὀφείλεται μόνο στήν ἀδεξιότητα τοῦ ἀγρό-

* «Ποσεσιονιστική παραγωγή» — πρόκειται γιά τίς βιομηχανικές ἐπιχειρήσεις πού στηρίζονται στήν ἐργασία δουλοπάροικων, οἱ ὅποιοι ἦταν προσκολλημένοι στά ἐργοστάσια καί στίς φάμπρικες. Σημ. μετ.

τη νά ἐκφραστεῖ. Ὁχι. Ὁ ἡγέτης τῶν ἐσέρων καί διανοούμενος Μουσένκο, πού ἐξονόματος τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν ἐπαναστατῶν ἐκφώνησε τόν τελικό λόγο πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα, εἶναι ἀσύγκριτα πιό ἀπλοϊκός στίς οἰκονομικές του ἀπόψεις ἀπό τούς ἀγρότες Καμπακόφ καί Χβοροστούχιν.

«Λέμε—δήλωσε ὁ Μουσένκο—ὅτι σωστή μετοίκηση, σωστή ἐγκατάσταση μπορεῖ νά γίνει μόνο ὅταν θά ξεφραχτεῖ ἡ γῆ, ὅταν θά ἀφαιρεθοῦν ὅλοι οἱ φραγμοί πού ἔβαλε πάνω σ' αὐτήν ἡ ἀρχή τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς. Παραπέρα, ὁ ὑπουργός μίλησε γιά τήν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ στό κράτος μας... Καί, ὅπως εἶπε, μόνο γι' αὐτή τήν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ (1,6 ἑκατομμύρια) χρειάζονται κάπου 3 1/2 ἑκατ. ντεσιατίνες γῆ. Μᾶς λέει: ἂν λοιπόν ἐφαρμόσετε τήν ἐξισωτική διανομή τῆς γῆς, ἀπό ποῦ θά πάρετε τή γῆ γιά μιά τέτοια αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ; Κι' ἐγώ ρωτάω: ποῦ λοιπόν, σέ ποιο κράτος (sic!) ἡ ἀγροτική οἰκονομία ἀποροφᾷ ὅλη τήν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ; Ὁ νόμος πού ρυθμίζει τήν κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά στρώματα, κατά ἐπαγγέλματα εἶναι ἀκριβῶς νόμος πού ἔχει ἀντίστροφη ἐνέργεια» (ἡ ὑπογράμμιση δική μας). «Ἄν τό κράτος, ἂν ἡ χώρα δέν ἐκφυλίζεται, μά ἀναπτύσσεται ἀπό βιομηχανική ἀποψη, θά πεῖ ὅτι πάνω στό θεμέλιο τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας πού ἱκανοποιεῖ τίς στοιχειώδεις ἀνάγκες σέ τρόφιμα καί πρῶτες ὕλες, πυργώνονται ὅλο καί καινούργια οἰκονομικά πατώματα. Οἱ ἀνάγκες μεγαλώνουν, ἐμφανίζονται νέα προϊόντα τῆς παραγωγῆς, γεννιῶνται νέοι κλάδοι παραγωγῆς. Ἡ βιομηχανία ἐπεξεργασίας προσελκύει ὅλο καί μεγαλύτερο ἀριθμό ἐργατικῶν χεριῶν. Ὁ πληθυσμός τῶν πόλεων μεγαλώνει περισσότερο ἀπό τό γεωργικό πληθυσμό καί ἀποροφᾷ τό μεγαλύτερο μέρος ἀπό τήν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ. Κάποτε μάλιστα, κύριοι, ὁ γεωργικός πληθυσμός ἐλαττώνεται ὄχι μόνο σχετικά, μά καί ἀπόλυτα. Ἄν στή χώρα μας τό προτσές αὐτό(!) προχωρεῖ ἀργά, εἶναι γιάτί δέν ἔχουμε πάνω σέ τί νά πυργώσουμε αὐτά τά καινούργια πατώματα τῆς οἰκονομίας. Τό νοικοκυριό τοῦ ἀγρότη εἶναι ἕνα πάρα πολύ ἀσταθές θεμέλιο. Ὑπάρχουν πολύ λίγες ἀγορές γιά τή βιομηχανία. Δημιουργεῖστε, μέ βάση τή μεταβίβαση τῆς γῆς στό λαό γιά χρήση ἕνα γερό καί πολυάριθμο γεωργικό πληθυσμό, γεμάτο ζωή καί δύναμη καί θά δεῖτε τί ζήτηση θά ὑπάρχει γιά τά προϊόντα τῆς βιομηχανίας καί πόσα ἐργατικά χέρια θά χρειαστοῦν στίς πόλεις γιά τίς φάμπρικες καί τά ἐργοστάσια» (1173).

Λοιπόν, δέν εἶναι ὑπέροχος αὐτός ὁ «σοσιαλιστής-ἐπαναστάτης», πού τό πρόγραμμα ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ τό ὀνομάζει πρόγραμμα κοινωνικοποίησης τῆς γῆς; Οὔτε κἀν ὑποπτεύεται ὅτι ὁ νόμος τῆς πιό γρήγορης αὔξησης τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων εἶναι ἀποκλειστικά νόμος τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς. Οὔτε κἀν τοῦ ἔρχεται στό νοῦ ὅτι ὁ «νόμος» αὐτός δέν λειτουργεῖ καί δέν μπορεῖ νά λειτουργήσει διαφορετικά παρά μόνο μέ τή διαφοροποίηση τῆς ἀγροτικῆς σέ ἀστική τάξη καί σέ προλεταριάτο, μέ τό «διαχωρισμό» τῶν γεωργῶν, δηλαδή μέ τήν ἐκτόπιση τῶν «ξυπόλητων» ἀπό τόν «πραγματικό νοικοκύρη». Ἡ οἰκονομική ἄρμονία, πού

περιγράφει αυτός ο έσέρος πάνω στο έδαφος του καπιταλιστικού νόμου, είναι συγκινητικά άπλοϊκή. Δεν είναι όμως ή άρμονία του άγοραίου άστου οίκονομολόγου που θέλει νά συγκαλύψει τήν πάλη ανάμεσα στην έργασία και στο κεφάλαιο. Είναι ή άρμονία του άστου έπαναστάτη που άσυνείδητα επιθυμεί νά σαρώσει τελείως τά ύπολείμματα τής άπολυταρχίας, τής δουλοπαροικίας και του μεσαιωνισμού.

Η νικηφόρα άστική έπανάσταση, που θέλει και επιδιώκει τό σημερινό άγροτικό μας πρόγραμμα, δεν μπορεί νά τραβήξει διαφορετικά, παρά μόνο διαμέσου αυτού ακριβώς του άστου έπαναστάτη. Και ο συνειδητός έργάτης πρέπει νά τον υποστηρίξει προς τό συμφέρον τής κοινωνικής ανάπτυξης, χωρίς ν' αφήσει νά τον μαγέψουν ούτε για ένα δευτερόλεπτο τά μωρουδίστικα ψελίσματα των ναρόντικων «οίκονομολόγων».

8. ΟΙ «ΕΘΝΙΚΟΙ»

Από τους αντιπροσώπους των μή ρωσικών έθνοτήτων στη Δούμα πήραν θέση πάνω στο άγροτικό ζήτημα οί πολωνοί, οί λευκορώσοι, οί λεττονοί και οί έσθονοί, οί λιθουανοί, οί τάταροι, οί άρμένηδες, οί μπασκίροι, οί κιργίζιοι και οί ουκρανοί. Νά πώς εξέθεσαν τήν άποψή τους:

Ο ναρόντοβετς ¹²⁵ Νιμόβσκι μίλησε στη II Δούμα «έξονόματος των πολωνών, των αντιπροσώπων του Βασιλείου τής Πολωνίας και του γειτονικού της δυτικού τμήματος του κράτους» (742): «άν και οί άγροτικές μας σχέσεις αποτελούν πιά πέραςμα προς τίς σχέσεις που επικρατούν στη Δυτική Ευρώπη, ώστόσο σε μās ύπάρχει άγροτικό ζήτημα και ή φτώχεια σε γή είναι ή πληγή τής ζωής μας. Ένα από τά πρώτα σημεία του κοινωνικού μας προγράμματος είναι νά μεγαλώσει ή έκταση τής γαιοκτησίας του άγρότη» (743).

«Αν σε μās, στο Βασίλειο τής Πολωνίας, έγιναν μεγάλες άγροτικές ταραχές, μέ καταλήψεις γής των τσιφλικάδων, αυτά έγιναν μόνο στο ανατολικό μέρος, ακριβώς στην έπαρχία του Βλοντάβα, όπου έλεγαν στους άγρότες ότι σαν όρθόδοξοι θά πάρουν τή γή των τσιφλικάδων. Οί ταραχές αυτές παρουσιάστηκαν μόνο μέσα στον όρθόδοξο πληθυσμό» (745).

...«Έδω (στο Βασίλειο τής Πολωνίας) τό ζήτημα τής γής μπορεί, όπως κι' όλες οί άλλες κοινωνικές μεταρρυθμίσεις... νά ρυθμιστεί σύμφωνα μέ τίς απαιτήσεις τής ζωής, μόνο από τή συνέλευση των αντιπροσώπων τής περιοχής, μόνο από τό αυτόνομο σείμ» (747).

Αυτός ο λόγος του πολωνου ναρόντοβετς προκάλεσε τίς

λυσασμένες επιθέσεις τῶν δεξιῶν ἀγροτῶν τῆς Λευκορωσίας (τοῦ Γκαβρίλτσικ, ἀπό τό κυβερνεῖο Μίνσκ, τοῦ Σιμάνσκι καί τοῦ Γκρουντίνσκι) ἐνάντια στούς πολωνούς τσιφλικάδες, ἐνῶ ὁ ἐπίσκοπος Εὐλόγιος, φυσικά, ἐκμεταλλεύτηκε τήν εὐκαιρία κι' ἔβγαλε ἕναν ἰησουῖτικο-ἀστυνομικό λόγο στό πνεῦμα τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς τοῦ 1863 γιά τήν καταπίεση τῶν ρώσων ἀγροτῶν ἀπό τούς πολωνούς τσιφλικάδες (26η συνεδρίαση, 12 τοῦ Ἀπρίλη).

«Τί ἀπλά πού τά ἔχουνε σκεφθεῖ!», ἀπάντησε ὁ ναρόντοβετς Γκράμπσκι (32η συνεδρίαση, 3 τοῦ Μάη). «Οἱ ἀγρότες θά πάρουν γῆ. Οἱ ρῶσοι τσιφλικάδες θά μείνουν στή γῆ τους. Οἱ ἀγρότες, ὅπως καί στόν παλιό καλό καιρό, θά ὑποστηρίζουν τό παλιό καθεστῶς καί οἱ πολωνοί θά τιμωρηθοῦν ὅπως τούς ἀξίζει, γιατί μίλησαν γιά πολωνικό σέϊμ» (62). Καί ὁ ρήτορας, ἀφοῦ ξεσκέπασε μέ θερμη ὅλη τήν ξεδιάντροπη δημαγωγία τῆς ρωσικῆς κυβέρνησης, ἀπαίτησε «νά παραπεμφθεῖ στό πολωνικό σέϊμ ἡ λήψη ἀπόφασης γιά τήν ἀγροτική μεταρύθμιση στή χώρα μας» (75).

Ἐς προσθέσουμε ἐδῶ ὅτι οἱ ἀγρότες πού ἀναφέρουμε παραπάνω ζήτησαν νά γίνει συμπληρωματικό μοίρασμα μέ δικαίωμα ἰδιοκτησίας (λογουχάρη, σελ. 1811). Καί στήν I Δούμα οἱ πολωνοί ἀγρότες καί οἱ ἀγρότες τῶν δυτικῶν περιοχῶν, ζητώντας γῆ, τάχθηκαν ὑπέρ τῆς ἰδιοκτησίας. «Εἶμαι ἕνας ἀγρότης μέ λίγη γῆ ἀπό τό κυβερνεῖο τοῦ Λιουμπλίν, —εἶπε ὁ Νακονέτσνι τήν 1 τοῦ Ἰούνη 1906.— Καί στήν Πολωνία ἐπίσης χρειάζεται ἡ ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση. Καλύτερα 1 ντεσιατίνα γιά πάντα, παρά 5 γιά ἀκαθόριστο χρόνο» (881 - 882). Τό ἴδιο εἶπε καί ὁ Πονιατόβσκι (ἀπό τό κυβερνεῖο Βολυνίας) ἐξονόματος τῆς δυτικῆς περιοχῆς (19 τοῦ Μάη, σελ. 101) καί ὁ Τρασούν ἀπό τό κυβερνεῖο Βιτέμπσκ (418, 16 τοῦ Μάη 1906). Ὁ Γκίρνιους (ἀπό τό κυβερνεῖο Σουβάλκι) τάχθηκε μέ τήν εὐκαιρία ἐνάντια σ' ἕνα κοινό γιά ὅλη τήν αὐτοκρατορία ἀπόθεμα γῆς καί ζήτησε τοπικά ἀποθέματα γῆς (1 τοῦ Ἰούνη 1906, σελ. 879). Ὁ κόμης Τισκέβιτς δήλωσε τότε ἀμέσως ὅτι δέν θεωρεῖ «πρακτική καί ἀκίνδυνη» τή σκέψη νά σχηματιστεῖ παλλαϊκό ἀπόθεμα γῆς (874). Ἔτσι ἐκφράστηκε καί ὁ Στέτσκι (24 τοῦ Μάη 1906, σελ. 613 - 614: ὑπέρ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας κι' ἐνάντια στό νοίκιασμα).

Ἀπό τήν περιοχή τῆς Βαλτικῆς μίλησε στή II Δούμα ὁ Γιουρασέβσκι (ἀπό τό κυβερνεῖο Κουρλανδίας) πού ζήτησε νά καταργηθοῦν τά φεουδαρχικά πρενόμια τῶν μεγαλογαιο-

κτημόνων (16 τοῦ Μάη 1907, σελ. 670) καί ν' ἀπαλλοτριωθεῖ ἡ γῆ τῶν τσιφλικάδων πάνω ἀπό ἓνα ὀρισμένο ὄριο. «Ἄν καί ἀναγνωρίζουμε ὅτι στήν περιοχή τῆς Βαλτικῆς ἡ σημερινή καλλιέργεια ἀναπτύχθηκε πάνω στή βάση τῆς ἀρχῆς τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας πού ἐφαρμόστηκε ἐκεῖ ἢ τοῦ κληρονομικοῦ νοικιάσματος, εἴμαστε ὥστόσο ὑποχρεωμένοι νά φτάσουμε στό συμπέρασμα ὅτι γιά τήν παραπέρα ρύθμιση τῶν σχέσεων τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας πρέπει νά ἐφαρμοστεῖ ἀμέσως στήν περιοχή τῆς Βαλτικῆς ἡ αὐτοδιοίκηση πάνω σέ πλατιά δημοκρατική βάση, πού θά μπορούσε νά λύσει σωστά αὐτό τό ζήτημα» (672).

Ἐπιπροσθετικῶς Γιούρινε, ἀντιπρόσωπος τοῦ κυβερνεῖου Ἐσθλιάνδης*, παρουσίασε χωριστό σχέδιο γιά τό κυβερνεῖο Ἐσθλιάνδης (47η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάη 1907, σελ. 1210). Τάχθηκε ὑπέρ ἑνός «συμβιβασμοῦ» (1213) ὑπέρ τοῦ «κληρονομικοῦ ἢ αἰώνιου νοικιάσματος» (1214). «Ὅποιος χρησιμοποιεῖ τή γῆ, ὅποιος τή χρησιμοποιεῖ καλύτερα, αὐτός πρέπει νά τήν ἔχει στά χέρια του» (στό ἴδιο). Ὁ Γιούρινε, ζητώντας μέ τήν ἔννοια αὐτή τήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση, ἀπορίπτει τή δήμευση τῆς γῆς (1215). Στήν I Δούμα ὁ Τσάξτε (ἀπό τό κυβερνεῖο Κουρλανδίας) ζήτησε νά δοθεῖ στους ἀγρότες ἐκτός ἀπό τή γῆ τῶν τσιφλικάδων καί ἡ γῆ τῶν ἐκκλησιῶν (τῶν παπάδων) (4η συνεδρίαση, 4 τοῦ Μάη 1906, σελ. 195). Ὁ Τένισον (ἀπό τό κυβερνεῖο Λιβονίας) συμφώνησε νά ψηφίσει τό μήνυμα, δηλαδή συμφώνησε μέ τήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση, καί βρῆκε ὅτι «ὄλοι οἱ θιασῶτες τῆς ἀτομικοποίησης τῆς γῆς» (στό ἴδιο, σελ. 209) μποροῦν νά τό κάνουν αὐτό. Ὁ Κρέϊτςμπεργκ (ἀπό τό κυβερνεῖο Κουρλανδίας) ζήτησε ἐξονόματος τῆς ἀγροτιᾶς τῆς Κουρλανδίας «τήν ἀπαλλοτρίωση τῶν λατιφούντιων» καί τό μοίρασμα τῆς γῆς στους ἀκτήμονες καί σ' ἐκείνους πού ἔχουν λίγη γῆ, ὅπωςδήποτε «μέ δικαίωμα ἰδιοκτησίας» (12η συνεδρίαση, 19 τοῦ Μάη 1906, σελ. 500). Ὁ Ριούτλι (ἀπό τό κυβερνεῖο Λιβονίας) ζήτησε ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση κτλ. «Ὅσο γιά τή μετατροπή τῆς γῆς σέ κρατικό ἀπόθεμα, εἶπε, οἱ ἀγρότες μας νιώθουν καλά ὅτι πρόκειται γιά καινούργια δεσμά δουλοπαροικίας γιά τους ἀγρότες. Ἐχουμε γι' αὐτό τήν ὑποχρέωση νά ὑπερασπίσουμε τό ἀγροτικό μικρονοικοκυριό, τήν παραγωγικότητα

* Ἐσθλιάνδη. — Εἶναι τό βόρειο τμήμα τῆς σημερινῆς Ἐσθονίας. Σημ. μετ.

τῆς ἐργασίας καί νά τά προστατεύσουμε ἀπό τίς ἐπιβουλές τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἔτσι, ἂν μετατρέψουμε τή γῆ σέ κρατικό ἀπόθεμα, θά δημιουργήσουμε τόν πιό μεγάλο καπιταλισμό» (497, τήν ἴδια ἡμερομηνία). Ὁ Ὀζόλιν (ἀπό τό κυβερνεῖο Λιβονίας) ἐξονόματος τῶν λειτονῶν ἀγροτῶν τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως καί ὑπέρ τῆς ἰδιοκτησίας. Εἶναι κατηγορηματικά ἐνάντια στό γενικό κρατικό ἀπόθεμα, δέχεται μόνο τά τοπικά ἀποθέματα κατά περιοχές (13ῃ συνεδρίαση, 23 τοῦ Μάη 1906, σελ. 564).

Ὁ Λεόνας, «ἀντιπρόσωπος τοῦ κυβερνεῖου Σουβάλκι καί συγκεκριμένα τῆς λιθουανικῆς ἐθνότητος» (39ῃ συνεδρίαση, 16 τοῦ Μάη 1907, σελ. 654), μίλησε ὑπέρ τοῦ σχεδίου τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων στό ὁποῖο ἀνήκει. Ἄλλος λιθουανός-αὐτονομιστής ἀπό τό ἴδιο κυβερνεῖο, ὁ Μπουλάτ, προσχώρησε στούς τρουντοβίκους, ἀνάβαλε ὅμως τή λύση τοῦ ζητήματος τῆς ἐξαγορᾶς κτλ., ὥσπου νά συζητηθεῖ τό ζήτημα ἀπό τίς τοπικές ἐπιτροπές γῆς (σελ. 651, στό ἴδιο). Ὁ Ποβίλιους (ἀπό τό κυβερνεῖο Κόβνο) παρουσίασε ἐξονόματος «τῆς ὁμάδας τῆς Δούμας τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Λιθουανίας» (στό ἴδιο, σελ. 681, παράρτημα) ἕνα ἀγροτικό πρόγραμμα αὐτῆς τῆς ὁμάδας, πού εἶναι διατυπωμένο μέ ἀκρίβεια καί πού συμπίπτει μέ τό δικό μας πρόγραμμα τοῦ ΣΔΕΚΡ, μέ τή διαφορά ὅτι «τό τοπικό ἀπόθεμα γῆς μέσα στά ὅρια τῆς Λιθουανίας» μεταβιβάζεται στή διάθεση «τοῦ ὀργάνου τῆς αὐτόνομης αὐτοδιοίκησης τῆς Λιθουανίας» (στό ἴδιο, παρ. 2).

Ἐξονόματος τῆς μουσουλμανικῆς ὁμάδας μίλησε στή II Δούμα ὁ Χάν Χόϊσκι (ἀπό τό κυβερνεῖο Ἑλισαβετπόλ): «Ἐμεῖς οἱ μουσουλμάνοι, πού εἴμαστε πάνω ἀπό 20 ἑκατ. μέσα στό συνολικό πληθυσμό τοῦ ρωσικοῦ κράτους, παρακολουθοῦμε μέ τήν ἴδια προσοχή ὅλες τίς περιπέτειες τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος καί μέ τήν ἴδια πάλι ἀνυπομονησία περιμένουμε τήν ἱκανοποιητική λύση του» (20ῃ συνεδρίαση, 2 τοῦ Ἀπρίλη 1907, σελ. 1499). Ἐξονόματος τῆς μουσουλμανικῆς ὁμάδας ὁ ρήτορας συμφώνησε μέ τόν Κοῦτλερ καί τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως πάνω στή βάση μιᾶς δίκαιης ἐκτίμησης (1502). «Ποῦ ὅμως θά πάει αὐτή ἡ ἀπαλλοτριωμένη γῆ; Σχετικά μ' αὐτό ἡ μουσουλμανική ὁμάδα ἔχει τή γνώμη ὅτι ἡ ἀπαλλοτριωμένη γῆ δέν πρέπει ν' ἀποτελέσει γενικό κρατικό ἀπόθεμα γῆς, ἀλλά ἀπόθεμα τῶν περιοχῶν μέσα στά ὅρια κάθε δοσμένης περιοχῆς» (1503). Ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν τατάρων τῆς Κριμαίας, βουλευτής Μεντίγεφ (ἀπό τό κυβερνεῖο Ταυρί-

δας) μ' ένα φλογερό επαναστατικό λόγο τάχθηκε υπέρ τῆς «γῆς καί τῆς ἐλευθερίας». «Ὅσο συνεχίζεται παραπέρα ἡ συζήτηση, τόσο πιά ξεκάθαρα προβάλλει μπροστά μας ἡ ἀπαίτηση τοῦ λαοῦ, ὅτι τῆ γῆ πρέπει νά τή χρησιμοποιεῖ ἐκεῖνος πού τή δουλεύει» (24η συνεδρίαση, 9 τοῦ Ἀπρίλη 1907, σελ. 1789). Ὁ ρήτορας τονίζει «μέ τί τρόπο σχηματίστηκε στίς ἀκρινές περιοχές μας ἡ ἱερή ἰδιοκτησία τῆς γῆς» (1792), μέ τί τρόπο ἀρπάξανε τή γῆ τῶν μπασκίρων: οἱ ὑπουργοί καί οἱ σύμβουλοι τοῦ κράτους, οἱ διοικητές τῆς χωροφυλακῆς ἐπαιρναν ἀπό 2 - 6 χιλιάδες ντεσιατίνες. Παρουσιάζει μιά ἐκλογική ἐντολή τῶν «ἀδερφῶν-τατάρων», πού παραπονιοῦνται γιατί καταληστεύονται τά βακουφικά κτήματα¹²⁶. Ἀναφέρει τήν ἀπάντηση τοῦ γενικοῦ κυβερνήτη τοῦ Τουρκεστάν σ' ἕναν τάταρο, στίς 15 τοῦ Δεκέμβρη 1906, ὅτι στή γῆ τοῦ δημοσίου μποροῦν νά ἐγκατασταθοῦν μόνο πρόσωπα πού πρεσβεύουν τή χριστιανική θρησκεία. «Δέν μυρίζουν κάτι σάπιο αὐτά τά ντοκουμέντα, τίς μεθόδους τοῦ Ἀρακτσέγεφ τοῦ περασμένου αἰῶνα;» (1794).

Ἀπό τούς ἀγρότες τοῦ Καυκάσου, ἐκτός ἀπό τούς κομματικούς μας σοσιαλδημοκράτες, γιά τούς ὁποίους θά μιλήσουμε παρακάτω, μίλησε ὁ Σαγκατελιάν (ἀπό τό κυβερνεῖο Ἐριβάν) πού τόν ἀναφέραμε πιά πάνω, καί πού τάχθηκε μέ τήν ἄποψη τῶν ἐσέρων. Ἄλλος ἀντιπρόσωπος τοῦ κόμματος «ντασνακτσουτιούν», ὁ Τέρ-Ἀβετικιάντς (ἀπό τό κυβερνεῖο Ἐλισαβετπόλ), ἐκφράστηκε μέ τό ἴδιο πνεῦμα: «Πάνω στή βάση τῆς κοινοτικῆς ἰδιοκτησίας ἡ γῆ πρέπει ν' ἀνήκει στούς δουλευτές, δηλαδή στό δουλευτή λαό καί σέ κανέναν ἄλλον» (39η συνεδρίαση, 16 τοῦ Μάη 1907, σελ. 644). «Τό δηλώνω ἐξονόματος ὅλης τῆς ἀγροτιᾶς τοῦ Καυκάσου... τήν ἀποφασιστική στιγμή ὅλη ἡ ἀγροτιά τοῦ Καυκάσου θά τραβήξει χέρι-χέρι μέ τό μεγαλύτερό της ἀδελφό — τή ρωσική ἀγροτιά — καί θά πετύχει γῆ καί ἐλευθερία» (646). Ὁ Ἐλνταρχάνοφ «ἐξονόματος τῶν ἐκλογέων του — τῶν ντόπιων τῆς περιοχῆς Τέρεκ — ζητάει νά πάψει ἡ καταλήστεψη τοῦ φυσικοῦ πλούτου, ὡσότου λυθεῖ τό ἀγροτικό ζήτημα» (32η συνεδρίαση, 3 τοῦ Μάη 1907, σελ. 78) καί τή γῆ τήν ἀρπάζει ἡ κυβέρνηση, παίρνοντας τό καλύτερο κομμάτι τῆς ὀρεινῆς ζώνης, ληστεύοντας τή γῆ τοῦ λαοῦ τοῦ Κουμίκ, ἐγείροντας ἀξιώσεις γιά τό ὑπέδαφος (αὐτό θά ἦταν ἀσφαλῶς πρίν ἀπό τήν ἀγόρευση τοῦ Πλεχάνοφ καί τοῦ Τζόν στή Στοκχόλμη, ὅπου δήλωσαν ὅτι γιά τή μή δημοκρατική κρατική ἐξουσία εἶναι ἀπρόσιτη ἡ δημοτικοποιημένη γῆ).

Ἐξονόματος τῶν μπασκίρων ὁ βουλευτής Χασάνοφ (ἀπό τό

κυβερνεῖο Οὐφά) θυμίζει ὅτι ἡ κυβέρνησις ἄρπαξε 2 ἑκατ. ντεσ. γῆ καὶ ἀπαιτεῖ «νά παρθεῖ πίσω αὐτή ἡ γῆ» (39η συνεδρίαση, 16 τοῦ Μάη 1907, σελ. 641). Τό ἴδιο ζήτησε καὶ ὁ Σιρτλάνοφ, βουλευτῆς τῆς Οὐφά στήν I Δούμα (20ή συνεδρίαση, 2 τοῦ Ἰούνη 1906, σελ. 923). Ἐξονόματος τοῦ λαοῦ τῶν κηργιζίων - καϊσάκων μίλησε στή II Δούμα ὁ βουλευτῆς Καρατάγεφ (ἀπό τήν περιοχὴ τῶν Οὐραλίων): «Ἐμεῖς οἱ κηργίζιοι - καϊσάκοι... καταλαβαίνουμε βαθιά καὶ αἰσθανόμεσθε τὴ δίψα τῶν ἀδελφῶν μας ἀγροτῶν γιὰ γῆ καὶ εἴμασθε πρόθυμοι νὰ στριμωχτοῦμε λιγάκι» (39η συνεδρίαση, σελ. 673), μὰ «ἡ περίσσια γῆ εἶναι πολὺ λίγη» καὶ «ἡ μετοίκηση σήμερα συνδέεται στενά μέ τήν ἐκτόπιση τοῦ λαοῦ τῶν κηργιζίων - καϊσάκων»..... «τούς κηργιζίους τούς διώχνουν ὄχι ἀπὸ τὴ γῆ, μὰ ἀπὸ τὰ σπίτια τους» (675). «Οἱ κηργίζιοι - καϊσάκοι συμπαθοῦν πάντα ὅλες τίς ὁμάδες τῆς ἀντιπολίτευσης» (675).

Ἐξονόματος τῆς οὐκρανικῆς ὁμάδας μίλησε στίς 29 τοῦ Μάρτη 1907 στή II Δούμα ὁ κοζάκος Σάϊκο ἀπὸ τὸ κυβερνεῖο Πολτάβας. Ἀνάφερε τὸ κοζάκικο τραγούδι: «Ἐἰ, τσαρίνα, Κατερίνα, τ' εἶν' αὐτό πού ἔκανες; Τὴ στέπα τὴν πλατιά, τὴ χαρούμενη γῆ τὴ χάρισες στοὺς ἀφεντάδες. Ἐἰ, τσαρίνα Κατερίνα, σπλαχνίσου μας, δόσε μας τὴ γῆ, τὸ χαρούμενο τόπο μέ τὰ σκιερά ρουμάνια» καὶ ἐνώθηκε μέ τούς τρουνοβίκους. Ζητώντας μόνο ν' ἀντικατασταθοῦν στήν § 2 τοῦ σχεδίου τῶν 104 οἱ λέξεις «παλλαϊκὸ ἀπόθεμα γῆς» μέ τίς λέξεις: «περιφερειακὸ ἔθνικὸ (sic!) ἀπόθεμα γῆς πού πρέπει νὰ χρησιμεύσει σάν βάση τῆς σοσιαλιστικῆς ὀργάνωσης». «Ἡ οὐκρανικὴ ὁμάδα θεωρεῖ ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἀδικία στὸν κόσμον εἶναι ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία γῆς» (1318).

Στήν πρώτη Δούμα ὁ βουλευτῆς τῆς Πολτάβας Τσιζέβσκι δήλωσε: «Σάν ἐνθερμος ὀπαδὸς τῆς ιδέας τῆς αὐτονομίας καὶ ἰδιαίτερα σάν ἐνθερμος ὀπαδὸς τῆς αὐτονομίας τῆς Οὐκρανίας, θὰ ἐπιθυμοῦσα πολὺ τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα νὰ τὸ λύσει ὁ λαός μου, τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα νὰ τὸ λύσουν οἱ χωριστὲς αὐτόνομες μονάδες, μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ αὐτόνομο καθεστῶς τοῦ κράτους μας, πού ἐμένα μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι ἰδανικόν» (14η συνεδρίαση, 24 τοῦ Μάη 1906, σελ. 618). Ταυτόχρονα ὅμως ὁ οὐκρανὸς αὐτονομιστῆς ἀναγνωρίζει ἀπόλυτα ὅτι χρειάζεται τὸ κρατικὸ ἀπόθεμα γῆς, ξεκαθαρίζοντας ἐδῶ ἓνα ζήτημα πού τὸ ἔχουν μπερδέψει οἱ δικοὶ μας «ὀπαδοὶ τῆς δημοτικοποίησης». «Πρέπει, εἶπε ὁ Τσιζέβσκι, νὰ καθιερώσουμε θαρραλέα καὶ θετικὰ τὴν ἀρχὴ ὅτι ἡ διαχείριση τῶν ἐκτάσεων τοῦ κρατικοῦ

ἀποθέματος γῆς θά ἀνήκει ἀποκλειστικά στίς τοπικές αὐτοδιοικούμενες μονάδες τῶν ζέμστρο ἢ στίς αὐτόνομες μονάδες, ὅταν θά δημιουργηθοῦν. Ἀλήθεια, τότε τί νόημα μπορεῖ νά ἔχει ἡ ὀνομασία “κρατικό ἀπόθεμα γῆς”, ἂν σ’ ὅλες τίς μερικές περιπτώσεις θά τό διαχειρίζονται οἱ τοπικές αὐτοδιοικήσεις; Μοῦ φαίνεται πῶς ἔχει τεράστιο νόημα. Πρίν ἀπ’ ὅλα... ἓνα μέρος ἀπό τό κρατικό ἀπόθεμα πρέπει νά βρίσκεται στή διάθεση τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης... τό γενικό ἐποικιστικό ἀπόθεμα τοῦ κράτους μας... Ἔπειτα, δεύτερο, ἡ σκέψη γιά τή δημιουργία κρατικοῦ ἀποθέματος καί ἡ σκέψη νά δοθεῖ αὐτή ἡ ὀνομασία ἀπορέει ἀπό τό γεγονός ὅτι τά τοπικά ὄργανα θά εἶναι βέβαια ἐλεύθερα νά διαθέτουν αὐτό τό ἀπόθεμα στά μέρη τους ἐπιτόπου, ὡστόσο ὅμως μέσα σέ ὀρισμένα ὄρια» (620). Αὐτός ὁ μικροαστός αὐτονομιστής καταλαβαίνει πολύ καλύτερα τή σημασία τῆς κρατικῆς ἐξουσίας στή συγκεντρωτική οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς κοινωνίας, παρά οἱ δικοί μας μενσεβίκοι-σοσιαλδημοκράτες.

Καί μέ τήν εὐκαιρία. Μιλώντας γιά τό λόγο τοῦ Τσιζέβσκι, δέν μποροῦμε ν’ ἀφήσουμε κατά μέρος τήν κριτική του γιά τίς «νόρμες». «Ἡ νόρμα ἐργασίας εἶναι κούφια λόγια», λέει ὀρθά-κοφτά, τονίζοντας τήν ποικιλομορφία τῶν ὄρων τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας καί ἀπορίπτοντας γιά τούς ἴδιους λόγους τή νόρμα «κατανάλωσης». «Μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ γῆ πρέπει νά μοιραστεῖ στούς ἀγρότες ὄχι σύμφωνα μέ κάποια νόρμα, ἀλλά ἀνάλογα μέ τό ἀπόθεμα πού ὑπάρχει... Πρέπει νά δόσουμε στούς ἀγρότες ὅλα ὅσα μπορεῖ νά δοθοῦν στή δοσμένη περιοχή», λ.χ. στό κυβερνεῖο Πολτάβας «ν’ ἀπαλλοτριώσουμε τή γῆ ὅλων τῶν γαιοκτημόνων, ἀφήνοντας κατά μέσο ὄρο 50 ντεσιατίνες σάν ἀνώτατο ὄριο» (621). Εἶναι μήπως παράξενο ὅτι οἱ καντέτοι φλυαροῦν γύρω ἀπό τίς νόρμες γιά νά κρύψουν τά σχέδιά τους γιά τίς πραγματικές διαστάσεις τῆς ἀπαλλοτριώσεως; Ὁ Τσιζέβσκι, κάνοντας κριτική στούς καντέτους, δέν τό καταλαβαίνει ἀκόμη αὐτό*.

* Ὁ Τσιζέβσκι ἐκθέτει ἐξαιρετικά ἀνάγλυφα καί τή γνωστή μας πιά θέση τῶν μή ἐνσυνείδητα - ἀστῶν τρουνοβίκων, ὅτι μέ τή συνεπή ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν θά ἔχουμε ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας, ἐλάττωση τῆς συροῆς στήν ὑπαιθρο. «Οἱ ἀγρότες μας, οἱ ἴδιοι οἱ ἐκλέκτορες πού μᾶς ἔστειλαν ἐδῶ, ἔκαναν λ.χ. τόν ἐξῆς ὑπολογισμό: “ἂν ἡμασταν λιγάκι πιά πλούσιοι καί ἂν κάθε οἰκογένειά μας θά μποροῦσε νά ξοδεύει 5 - 6 ρούβλια τό χρόνο γιά ζάχαρη σέ κάθε περιφέρεια ὅπου μπορεῖ νά καλλιεργηθοῦν ζαχαρότευτλα, θά ἐμφανίζονταν κάμποσα ἐργοστάσια ζάχαρης, σάν συμπλήρωμα

Τό συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπό τήν ἀνασκόπηση τῶν λόγων τῶν «ἐθνικῶν» γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στή Δούμα εἶναι καθαρό. Οἱ λόγοι αὐτοί ἐπιβεβαίωσαν ὀλοκληρωτικά ὅσα εἶπα ἐνάντια στόν Μάσλοφ στήν μπροσούρα μου «Ἡ ἀναθεώρηση κτλ.», στή σελ. 18 (τῆς πρώτης ἔκδοσης) γιά τή σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στή δημοτικοποίηση καί στά δικαιώματα τῶν ἐθνοτήτων, ὅτι δηλαδή τό ζήτημα αὐτό εἶναι πολιτικό, πού ἐξαντλεῖται στό πολιτικό μέρος τοῦ προγράμματός μας καί μόνο ἀπό μικροαστικό ἐπαρχιωτισμό τό μπλέκουν μέ τό ἀγροτικό πρόγραμμα*.

Στή Στοκχόλμη οἱ μενσεβίκοι ἀσχολοῦνταν μέ κωμικό ζῆλο «νά ξεκαθαρίσουν τή δημοτικοποίηση ἀπό τήν ἐθνικοποίηση» (λόγια τοῦ μενσεβίκου Νοβοσέντσκι, σελ. 146 τῶν Πρακτικῶν τοῦ συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης). «Ὅρισμένες ἱστορικές περιοχές, — εἶπε ὁ Νοβοσέντσκι, — ὅπως λογουχάρη ἡ Πολωνία, ἡ Λιθουανία, συμπίπτουν μέ τά ἐθνικά ἐδάφη καί ἡ μεταβίβαση τῆς γῆς σ' αὐτές τίς περιοχές μπορεῖ νά χρησιμεύσει σάν ἔδαφος πού πάνω του θ' ἀναπτύσσονται μ' ἐπιτυχία οἱ ἐθνικιστικές-ὀμοσπονδιακές τάσεις, πράγμα πού οὐσιαστικά θά μεταβάλλει ξανά τή δημοτικοποίηση σέ ἐθνικοποίηση κατά τμήματα». Καί γι' αὐτό ὁ Νοβοσέντσκι μέ τόν Ντάν πρότειναν καί πέτυχαν τήν παρακάτω τροποποίηση στό σχέδιο τοῦ Μάσλοφ: ἀντί τίς λέξεις «τῶν αὐτοδιοικουμένων μεγάλων ὀργανώσεων περιοχῆς» νά μποῦν οἱ λέξεις «τῶν μεγάλων ὀργάνων τοπικῆς αὐτοδιοίκησης πού ἐνώνουν τίς περιφέρειες τῶν πόλεων καί τῆς ὑπαίθρου».

Ἐξυπνο «ξεκαθάρισμα τῆς δημοτικοποίησης ἀπό τήν ἐθνικοποίηση», δέν μπορεῖς νά πεῖς! Ν' ἀντικαθιστᾶς μιά λέξη μέ μιάν ἄλλη, μήπως δέν εἶναι ξεκάθαρο ὅτι ἔτσι δημιουργεῖται μόνο του τό μπέρδεμα τῶν «ἱστορικῶν περιοχῶν»;

Ἄχι, κύριοι, μέ καμιά ἀντικατάσταση λέξεων δέν θ' ἀφαιρέσετε ἀπό τή δημοτικοποίηση τή χαρακτηριστική γι' αὐτήν «ἐθνικιστική-ὀμοσπονδιακή» ἀνοησία. Ἡ δεύτερη Δούμα ἔδειξε ὅτι στήν πράξη, ἡ ἰδέα τῆς «δημοτικοποίησης» ἐξυπηρέτησε μόνο τίς ἐθνικιστικές τάσεις τῶν διαφόρων ὁμάδων τῆς ἀστι-

---

αὐτῶν πού ἔχουμε τώρα". Εἶναι ἐντελῶς φυσικό ὅτι, ἂν ἐμφανίζονταν αὐτά τά ἐργαστάσια καί μέ τήν ἐντατικοποίηση τῆς οἰκονομίας, θά χρειάζονταν πολλά χέρια! Θά μεγάλωνε ἡ παραγωγή τῶν ἐργαστασίων ζάχαρης» κτλ. (622) Εἶναι ἀκριβῶς τό πρόγραμμα γιά ἓνα «ἀμερικανικό» καθεστῶς φάρμερ καί γιά τήν «ἀμερικανική» ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία.

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 12ος, σελ. 256 - 257. Ἡ Σύντ.

κῆς τάξης. Μόνο αὐτές οἱ ομάδες, ἂν δέν ὑπολογίσουμε τό δεξιό κοζάκο Καραούλοφ, «ἀνάλαβαν» νά προστατεύσουν τά διάφορα «περιφερειακά» καί «ἐπαρχιακά» ἀποθέματα. Ἔτσι οἱ ἐθνικοὶ πέταξαν τό ἀγροτικό περιεχόμενο τῆς ἐπαρχιοποίησης (γιατί στήν πράξη ὁ Μάσλοφ «παραχωρεῖ» τή γῆ στίς ἐπαρχίες καί ὄχι στούς «δήμους», ἔτσι πού ἡ λέξη ἐπαρχιοποίηση εἶναι πιό ἀκριβολογημένη): νά μήν προαποφασίσουμε τίποτε, ὅλα καί τό ζήτημα τῆς ἐξαγορᾶς, καί τό ζήτημα τῆς ἰδιοκτησίας κτλ. ν' ἀνατεθοῦν στά αὐτόνομα σείμ ἢ στίς ἐπαρχιακές κτλ. αὐτοδιοικήσεις. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά ἐπιβεβαιωθοῦν ὀλοκληρωτικά τά λόγια μου ὅτι «τό νόμο γιά τή ζεμιστβικοποίηση τῆς γῆς στήν Ὑπερκαυκασία θά χρειαστεῖ ὅπωςδήποτε νά τόν ἐκδόσει ἡ συντακτική συνέλευση τῆς Πετρούπολης, γιατί ὁ Μάσλοφ δέν θέλει βέβαια νά δώσει σέ ὁποιαδήποτε περιοχή τήν ἐλευθερία νά διατηρεῖ τήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία» («Ἡ ἀναθεώρηση», σελ. 18)*.

Κι' ἔτσι τά γεγονότα ἐπιβεβαίωσαν ὅτι εἶναι ξεφτισμένο ἐπιχείρημα ἡ ὑπεράσπιση τῆς δημοτικοποίησης μέ συλλογισμούς γιά τό ἂν θά συμφωνήσουν ἢ δέν θά συμφωνήσουν οἱ ἐθνότητες. Ἡ δημοτικοποίηση τοῦ προγράμματός μας ἀποδείχτηκε ὅτι εἶναι ἀντίθετη μέ τή γνώμη πού ἔχουν ἐκφράσει κατηγορηματικά οἱ πιό διαφορετικές ἐθνότητες.

Τά γεγονότα ἐπιβεβαίωσαν ὅτι στήν πράξη ἡ δημοτικοποίηση δέν χρησιμεύει γιά νά καθοδηγεῖ τό μαζικό κίνημα τῶν ἀγροτῶν σέ πανεθνική κλίμακα, ἀλλά γιά νά κομματιάζει αὐτό τό κίνημα σέ ἐπαρχιακά καί ἐθνικά ποταμάκια. Ἀπό τήν ἰδέα τῶν ἀποθεμάτων κατά περιοχές τοῦ Μάσλοφ ἡ ζωὴ ἀφομοίωσε μόνο τόν ἐθνικό-αὐτονομιστικό «χωρισμό σέ περιοχές».

Οἱ «ἐθνικοὶ» στέκονται κάπως παράμερα ἀπό τό ἀγροτικό μας ζήτημα. Πολλές μή ρωσικές ἐθνότητες δέν ἔχουν αὐτοτελές κίνημα τῶν χωρικῶν στό κέντρο τῆς ἐπανάστασης. ὅπως ὑπάρχει σέ μᾶς. Γιαυτό εἶναι πέρα γιά πέρα φυσικό τό γεγονός ὅτι στά προγράμματά τους οἱ «ἐθνικοὶ» πολλές φορές στέκονται κάπως παράμερα ἀπό τό ρωσικό ἀγροτικό ζήτημα. Τό καλυβάκι μας, λένε, εἶναι στήν ἄκρη, ἐμεῖς ζοῦμε μόνοι μας. Εἶναι ἀναπόφευκτο νά πρεσβεύει μιά τέτοια ἄποψη ἡ ἐθνικιστική ἀστική καί μικροαστική τάξη.

Ἡ ἄποψη αὐτή εἶναι ἀπαράδεκτη γιά τό προλεταριάτο,

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 12ος, σελ. 256 - 257. Ἡ Σύντ.

στήν πραγματικότητα ὅμως τό πρόγραμμά μας πέφτει ἀκριβῶς σ' αὐτό τόν ἀπαράδεκτο ἀστικό ἐθνικισμό. "Ὅπως οἱ «ἐθνικοί» στήν καλύτερη περίπτωση προσκολλοῦνται ἀπλῶς στό πανρωσικό κίνημα, χωρίς νά βάζουν γιά σκοπό τους νά δεκαπλασιάσουν τίς δυνάμεις τους μέ τήν ἔνωση καί τή συγκεντροποίηση τοῦ κινήματος, ἔτσι καί οἱ μενσεβίκοι φτιάχνουν ἕνα πρόγραμμα πού προσκολλᾶται στήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, ἀντί νά δόσουν ἕνα πρόγραμμα πού νά καθοδηγεῖ τήν ἐπανάσταση, νά τή συσπειρώνει καί νά τή σπρώχνει παραπέρα. Ἡ δημοτικοποίηση δέν εἶναι σύνθημα τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, ἀλλά ἕνα ἐπινοημένο σχέδιο μικροαστικοῦ μεταρρυθμισμοῦ, πού τό κολλᾶνε ἀπ' ἔξω σέ μιά ἀπόμερη γωνίτσα τῆς ἐπανάστασης.

Τό σοσιαλδημοκρατικό προλεταριάτο δέν μπορεῖ ν' ἀλλάξει τό πρόγραμμά του ἀνάλογα μέ τό ἄν «θά συμφωνήσουν» οἱ διάφορες ἐθνότητες. Ἡ δικιά μας δουλιὰ εἶναι νά συσπειρώσουμε καί νά συγκεντρώνουμε τό κίνημα, προπαγανδίζοντας τόν καλύτερο δρόμο, τήν καλύτερη ὀργάνωση τῶν σχέσεων γαιοκτησίας μέσα στήν ἀστική κοινωνία, ἀντιπαλεύοντας τή δύναμη τῆς συνήθειας, τῶν προλήψεων, τοῦ ἀποτελεσματικότητος ἐπαρχιωτισμοῦ. "Ἄν οἱ μικροκαλλιεργητές «δέν συμφωνοῦν» μέ τήν κοινωνικοποίηση τῆς γῆς, αὐτό δέν θά πεῖ ὅτι μπορεῖ ν' ἀλλάξει τό πρόγραμμά μας γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Μπορεῖ μόνο νά μᾶς ἀναγκάσει νά προτιμήσουμε τή δράση μέ τό παράδειγμα. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς στήν ἀστική ἐπανάσταση. "Ἄν μιά ἢ μερικές ἐθνότητες «δέν συμφωνοῦν» μέ τήν ἐθνικοποίηση, αὐτό δέν θά πεῖ ὅτι μπορεῖ νά μᾶς ἀναγκάσει ν' ἀλλάξουμε τή διδασκαλία ὅτι τό παλλαϊκό συμφέρον ἐπιβάλλει τήν πιό πλήρη ἀπελευθέρωση ἀπό τή μεσαιωνική γαιοκτησία καί τήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας γῆς. Τό γεγονός ὅτι σημαντικά στρώματα τῶν ἐργαζομένων μαζῶν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἐθνότητας «δέν συμφωνοῦν», θά μᾶς ἀναγκάσει νά προτιμήσουμε νά ἐπιδράσουμε μέ τό παράδειγμα παρά μέ ὅποιονδήποτε ἄλλο τρόπο ἐπίδρασης. Ἡ ἐθνικοποίηση τοῦ ἐποικιστικοῦ ἀποθέματος, ἡ ἐθνικοποίηση τῶν δασῶν, ἡ ἐθνικοποίηση ὅλης τῆς γῆς στήν κεντρική Ρωσία δέν μπορεῖ νά συνυπάρξει κάπως μακρόχρονα μέ τήν ἀτομική ιδιοκτησία γῆς μέσα σιά ὅρια τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τμήματος τοῦ κράτους (μιά καί αἰτία τῆς ἔνωσης αὐτοῦ τοῦ κράτους εἶναι τό πραγματικά βασικό ρεῦμα τῆς οικονομικῆς ἐξέλιξης). Θά ἐπικρατήσῃ εἴτε τό ἕνα

εἴτε τὸ ἄλλο σύστημα. Αὐτό θά τὸ λύσει ἢ πείρα. Δικὴ μας δου-
λιά εἶναι νά φροντίσουμε νά ἐξηγοῦμε στό λαό ποιοί εἶναι οἱ
πιό εὐνοϊκοί ὄροι γιά τὸ προλεταριάτο καί γιά τίς ἐργαζόμενες
μάζες μιᾶς χώρας πού ἀναπτύσσεται καπιταλιστικά.

9. ΟΙ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ

Ἀπό τούς ὀκτώ σοσιαλδημοκρατικούς λόγους πού ἐκφωνή-
θηκαν στή ΙΙ Δούμα γιά τὸ ἀγροτικό ζήτημα, μόνο δύο δέν ἀνά-
φεραν ἀπλῶς, ἀλλὰ ὑπεράσπισαν τή δημοτικοποίηση. Ἐνας
ἦταν ὁ λόγος τοῦ Ὁζολ καί ὁ ἄλλος τοῦ Τσερετέλι. Οἱ ὑπόλοι-
ποι λόγοι ἀποτελοῦσαν κυρίως ἢ σχεδόν ἀποκλειστικά ἐπιθέ-
σεις ἐνάντια στήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία γενικά καί ἐξήγηση
τῆς πολιτικῆς πλευρᾶς τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος. Ἐξαιρετικά
χαρακτηριστικός εἶναι ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη ὁ ἀνεπιτήδευτος
λόγος τοῦ δεξιοῦ ἀγρότη Πετροτσένκο (22η συνεδρίαση, 5 τοῦ
Ἀπρίλη 1907), πού ἐκθέτει τή γενική ἐντύπωση πού προκά-
λεσαν σ' ἓνα χωρικό βουλευτή οἱ λόγοι τῶν βουλευτῶν τῶν
διαφόρων κομμάτων. «Δέν θά κουράσω τήν προσοχή σας, ἀπα-
ριθμώντας ὅσα εἰπώθηκαν ἐδῶ. Ἐπιτρέψτε μου νά μιλήσω γι-
αυτό μέ ἀπλά λόγια. Ὁ βουλευτής Σβιατοπόλκ-Μίρσκι ἔβγαλε
ἐδῶ ἓνα μακρὺ λόγο. Ὅπως φαίνεται, σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ λόγου
ἦταν νά μᾶς προετοιμάσει γιά κάτι. Ἄν αὐτό τὸ κάτι τὸ δια-
τυπώσουμε σύντομα, σημαίνει: δέν ἔχετε τὸ δικαίωμα νά μοῦ
πάρετε τή γῆ πού μοῦ ἀνήκει ἢ πού τήν κατέχω, κι' ἐγώ δέν
θά τή δόσω. Πάνω σ' αὐτό ὁ βουλευτής Κοῦτλερ εἶπε: "Πέ-
ρασε ἐκεῖνος ὁ καιρός, πρέπει νά τή δόσετε, θά τή δόσετε καί
θά πάρετε λεφτά". Ὁ βουλευτής Νιμόβσκι λέει: "Μέ τή γῆ
κάνετε ὅπως σᾶς ἀρέσει, ἢ αὐτονομία ὅμως χρειάζεται τὸ δί-
χως ἄλλο". Ταυτόχρονα ὁ βουλευτής Καραβάγεφ λέει: "Χρειά-
ζεται καί τὸ ἓνα καί τὸ ἄλλο, βάλτε τα ὅμως ὅλα μαζί κι' ἔπειτα
θά τὰ μοιράσουμε". Ὁ Τσερετέλι λέει: "ὄχι κύριοι, δέν πρέ-
πει νά τὰ μοιράσουμε, γιατί ἡ κυβέρνηση ἐξακολουθεῖ νά εἶναι
ἢ παλιά καί δέν θά τὸ ἐπιτρέψει αὐτό. Καλύτερα ἄς κοιτάξουμε
πῶς θά πάρουμε τήν ἐξουσία, κι' ἔπειτα θά τὰ μοιράσουμε ὅπως
θέλουμε"» (σελ. 1615).

Ὁ ἀγρότης συνεπῶς συγκράτησε σάν μοναδική διαφορά
τοῦ λόγου τοῦ σοσιαλδημοκράτη ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ τρουντο-
βίκου τήν ἐξήγηση ὅτι χρειάζεται ἀγῶνας γιά τήν ἐξουσία μέσα
στό κράτος, γιά τήν «κατάληψη τῆς ἐξουσίας». Τίς ὑπόλοι-
πες διαφορές δέν τίς ἀντιλήφθηκε, δέν τοῦ φάνηκαν οὐσια-

στικές! Στόν πρώτο λόγο τοῦ Τσερετέλι βλέπουμε πραγματικά ν' ἀποκαλύπτεται ὅτι «ἡ ὑπαλληλική μας ἀριστοκρατία εἶναι καί ἀριστοκρατία γαιοκτημόνων» (725). Ὁ ρήτορας ἔδειξε πῶς «αἰῶνες ὀλόκληρους ἡ κρατική ἐξουσία μοίραζε σάν ἀτομική ἰδιοκτησία τή γῆ πού ἀνήκε σέ ὅλο τό κράτος, τή γῆ πού ἀποτελοῦσε ἰδιοκτησία ὅλου τοῦ λαοῦ» (724). Ἡ δήλωση πού ἔκανε στό τέλος τοῦ λόγου του ἐξονόματος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας καί πού ἐπαναλαμβάνει ὅλα ὅσα λέει τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα ἔμεινε χωρίς αἰτιολόγηση καί δέν ἀντιπαραβλήθηκε μέ τά προγράμματα τῶν ἄλλων «ἀριστερῶν» κομμάτων. Τό διαπιστώνουμε αὐτό χωρίς νά θέλουμε καθόλου νά κατηγορήσουμε ὁποιονδήποτε, — ἀπεναντίας θεωροῦμε ἐξαιρετικά πετυχημένο τόν πρώτο λόγο τοῦ Τσερετέλι, πού εἶναι σύντομος, σαφής, προσηλωμένος στήν ἐξήγηση τοῦ ταξικοῦ χαρακτήρα τῆς τσιφλικάδικης κυβέρνησης, — ἀλλά γιά νά ἐξηγήσουμε γιατί γιά τό δεξιό ἀγρότη (πιθανότατα καί γιά γιά ὅλους τούς ἀγρότες) ἐξαφανίστηκαν τά εἰδικά σοσιαλδημοκρατικά χαρακτηριστικά τοῦ προγράμματός μας.

Τό δεύτερο σοσιαλδημοκρατικό λόγο γιά τό ἀγροτικό ζήτημα τόν ἐκφώνησε στήν ἐπόμενη «ἀγροτική συνεδρίαση» τῆς Δούμας, (16η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάρτη 1907) ὁ ἐργάτης Φομιτσιόφ (ἀπό τό κυβερνεῖο Ταυρίδας) πού κάθε τόσο ἔλεγε «ἐμεῖς οἱ ἀγρότες». Ὁ Φομιτσιόφ ἔδωσε μιά ἀποστομωτική ἀπάντηση στόν Σβιατοπόλκ-Μίρσκι πού τά βαρυσήμαντα λόγια του: οἱ ἀγρότες χωρίς τούς τσιφλικάδες εἶναι «ποιμνιο χωρίς ποιμένα» ἔπεισαν τούς ἀγρότες βουλευτές καλύτερα ἀπό κάμποσους ἄλλους «ἀριστερούς» λόγους. «Ὁ βουλευτής Κοῦτλερ στόν ἐκτενή λόγο του ἀνάπτυξε τή σκέψη τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτρίωσης, ὅμως μέ ἐξαγορά. Ἐμεῖς, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγροτῶν, δέν μποροῦμε νά δεχτοῦμε τήν ἐξαγορά γιατί ἡ ἐξαγορά εἶναι καινούργια θηλιά στό λαιμό τοῦ ἀγρότη» (1113). Καταλήγοντας ὁ Φομιτσιόφ ζήτησε «νά περάσει ὅλη ἡ γῆ στά χέρια τῶν ἐργαζομένων μέ τούς ὅρους πού πρότεινε ὁ βουλευτής Τσερετέλι» (1114).

Τόν ἐπόμενο λόγο τόν ἐκφώνησε ἐπίσης ἕνας ἐργάτης, ὁ Ἰσμάρλοφ πού βγήκε βουλευτής ἀπό τήν ἐκλογική κουρία τῶν ἀγροτῶν τοῦ κυβερνεῖου τοῦ Νόβγκοροντ (18η συνεδρίαση, 29 τοῦ Μάρτη 1907). Ἀπάντησε στό συμπατριώτη του, τόν ἀγρότη Μπογκάτοφ πού ἐξονόματος τῶν μουζίκων τοῦ Νόβγκοροντ συμφώνησε γιά τήν ἐξαγορά. Ὁ Ἰσμάρλοφ ἀπόριψε μέ ἀγανάκτηση τήν ἐξαγορά. Ἐξιστόρησε τίς συνθήκες «ἀπε-

λευθέρωσης» τῶν ἀγροτῶν τοῦ Νόβγκοροντ, πού ἀπό 10 ἑκατ. ντεσιατίνες καλλιεργήσιμης γῆς πῆραν 2 ἑκατ. ντεσιατίνες καί ἀπό 6 ἑκατ. ντεσ. δάση πῆραν 1 ἑκατ. ντεσ. Περιέγραψε τήν ἀνέχεια τῶν ἀγροτῶν, πού ἔφτασε σέ τέτοιο σημεῖο, ὥστε ὄχι μόνο «δεκάδες χρόνια καΐνε στίς σόμπες τους τούς φράχτες πού εἶναι γύρω ἀπό τό καλύβι τους», μά «πριονίζουν τίς γωνιές ἀπό τίς ἴζμπες τους» καί «ἀπό τίς μεγάλες παλιές ἴζμπες φτιάχνουν μικρές, μόνο καί μόνο γιά νά οἰκονομήσουν μέ τό ξαναφτιάξιμο καμιά ἀγκαλιά καυσόξυλα» (1344). «Νά. μέσα σέ ποιά κατάσταση τῶν ἀγροτῶν ἄρχισαν οἱ κύριοι δεξιοί νά στενοχωριοῦνται γιά τόν πολιτισμό. Ὁ μουζίκος βλέπετε κατάστρεψε κατά τή γνώμη τους τόν πολιτισμό. Μήπως ὁ μουζίκος πού πεινᾷ καί κρυώνει μπορεῖ νά σκεφθεῖ γιά πολιτισμό; Καί νά πού ἀντί γῆ θά ἤθελαν νά τοῦ προσφέρουν αὐτό τόν πολιτισμό. Μά ἐγώ καί σ' αὐτό δέν τούς ἔχω ἐμπιστοσύνη, νομίζω πώς κι' ἐκεῖνοι θά συμφωνήσουν νά πουλήσουν τή γῆ τους, μόνο θά παζαρέψουν ὥστε νά τήν πληρώσει ὁ μουζίκος πιό ἀκριβά τή γῆ. Καί νά γιατί θά συμφωνήσουν. Κατά τή γνώμη μου — καί ἰδιαίτερα αὐτό πρέπει νά τό ξέρουν οἱ ἀγρότες — δέν πρόκειται καθόλου γιά τή γῆ, κύριοι. Νομίζω πώς δέν θά κάνω λάθος, ἂν πῶ ὅτι πίσω ἀπό τή γῆ κρύβεται κάτι ἄλλο, κάποια ἄλλη δύναμη, πού οἱ φεουδάρχες-εὐγενεῖς φοβοῦνται μήπως τήν παραδόσουν στό λαό μαζί μέ τή γῆ, φοβοῦνται μήπως τή χάσουν μαζί μέ τή γῆ καί ἡ δύναμη αὐτή, κύριοι, εἶναι ἡ ἐξουσία. Θά δόσουν τή γῆ καί θέλουν νά τή δόσουν, μά ἔτσι, ὥστε νά μείνουμε σκλάβοι τους, ὅπως καί παλιά. Κι' ἂν καταχρεωθοῦμε, πάλι δέν θά ἀπαλλαχτοῦμε ἀπό τήν ἐξουσία τῶν τσιφλικάδων-φεουδαρχῶν» (1345). Εἶναι δύσκολο νά φανταστεῖ κανεῖς κάτι τό πιό χτυπητό καί πιό εὐστοχο ἀπ' αὐτό τό ξεσκεπάσμα τῆς οὐσίας τῶν καντέτικων σχεδίων ἀπό ἕναν ἐργάτη!

Ὁ σοσιαλδημοκράτης Σέροφ στήν 20ή συνεδρίαση, 2 τοῦ Ἀπρίλη 1907, ἐπέκρινε κυρίως τίς ἀπόψεις τῶν καντέτων, σάν «ἐκπροσώπων τοῦ κεφαλαίου» (1492), σάν «ἐκπροσώπων τῆς καπιταλιστικῆς γαιοκτησίας». Ὁ ρήτορας ἔδειξε λεπτομερειακά μέ συγκεκριμένους ἀριθμούς τί ἦταν ἡ ἐξαγορά τοῦ 1861 καί ἀπόκρουσε τήν «ἐλαστική ἀρχή» τῆς δίκαιης ἐκτίμησης. Ὁ Σέροφ ἔδωσε μιᾶ ἄμεμπτα σωστή, ἀπό μαρξιστική ἄποψη, ἀπάντηση στόν Κοῦτλερ γιά τό ἐπιχείρημά του ὅτι δέν μπορεῖ νά δημευτεῖ ἡ γῆ, χωρίς νά δημευτεῖ τό κεφάλαιο. «Ἐμεῖς δέν θά φέρουμε καθόλου τά ἐπιχειρήματα ὅτι ἡ γῆ δέν εἶναι κα-

νενός, ὅτι ἡ γῆ δέν εἶναι δημιούργημα τῶν χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου» (1497). «Τό προλεταριάτο, πού ἐκπρόσωπός του ἐδῶ εἶναι τό Κόμμα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί πού ἀπόκτησε αὐτοσυνείδηση, ἀποκρούει ἐξίσου κάθε ἐκμετάλλευση τόσο τή φεουδαρχική ὅσο καί τήν ἀστική. Γιά τό προλεταριάτο δέν ὑπάρχει ζήτημα ποιά ἀπό τίς δύο αὐτές μορφές ἐκμετάλλευσης εἶναι πιό δίκαιη. Γιά τό προλεταριάτο τό ζήτημα ἀνάγεται μόνιμα στό ἄν ὠρίμασαν οἱ ἱστορικές συνθῆκες γιά τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τήν ἐκμετάλλευση» (1499). «Σύμφωνα μέ τούς ὑπολογισμούς τῶν στατιστικῶν, μέ τή δήμευση τῆς γῆς θά περάσει στά χέρια τοῦ λαοῦ εἰσόδημα τῶν τσιφλικάδων 500 περίπου ἑκατ. ρουβλιῶν πού δέν προέρχεται ἀπό τήν ἐργασία τους. Τό εἰσόδημα αὐτό, ὁ ἀγρότης, φυσικά, θά τό χρησιμοποιήσει γιά νά βελτιώσει τό νοικοκυριό του, γιά νά ἐπεκτείνει τήν παραγωγή, γιά νά μεγαλώσει τίς ἀνάγκες του» (1498).

Στήν 22η συνεδρίαση τῆς Δούμας (5 τοῦ Ἀπρίλη 1907) ἐκφωνήθηκαν οἱ λόγοι τοῦ Ἀνίκιν καί τοῦ Ἀλέξινσκι γιά τό ἀγροτικό ζήτημα. Ὁ πρῶτος ὑπογράμμισε τή σύνδεση τῆς «ἀνώτερης γραφειοκρατίας μέ τή μεγάλη γαιοκτησία» καί ἀπόδειξε ὅτι ὁ ἀγώνας γιά τήν ἐλευθερία δέν μπορεῖ νά χωριστεῖ ἀπό τόν ἀγώνα γιά γῆ. Ὁ δεύτερος σ' ἓνα ἐκτενῆ λόγο ἐξήγησε τό δουλοπαροικιακό χαρακτήρα τῆς οἰκονομίας πού στηρίζεται στήν ξεπληρωμή μέ δουλιά καί πού ἐπικρατεῖ σήμερα στή Ρωσία. Ὁ ρήτορας ἀνάπτυξε ἔτσι τή βάση τῶν μαρξιστικῶν ἀποψεων γιά τόν ἀγώνα τῆς ἀγροτιᾶς ἐναντία στήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία, ἔπειτα ἔδειξε τό διπλό ρόλο τῆς κοινότητας («ἐπιβίωση τοῦ παλιοῦ» καί «μηχανισμός ἐπίδρασης στά τσιφλικάδικα κτήματα»), τή σημασία τῶν νόμων τῆς 9 καί 15 τοῦ Νοέμβρη 1906 (δίπλα στόν τσιφλικά νά βάλουμε τόν κουλάκο, σάν «ἔρεισμα»). Ὁ ρήτορας ἔδειξε μέ συγκεκριμένους ἀριθμούς ὅτι «ἡ ὀλιγοκτημοσύνη τοῦ ἀγρότη εἶναι πολυκτημοσύνη τοῦ εὐγενῆ» καί ἐξήγησε ὅτι ἡ «ἀναγκαστική» ἀπαλλοτρίωση τῶν καντέτων εἶναι «ἐξαναγκασμός τοῦ λαοῦ πρὸς ὄφελος τῶν τσιφλικάδων» (1635). Ὁ Ἀλέξινσκι ἐπικαλέστηκε ἄμεσα τό «ὄργανο τῶν καντέτων "Ρέτς"» (1639) πού ὁμολόγησε τήν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή οἱ καντέτοι θέλουν ἐπιτροπές γῆς ἀποτελούμενες ἀπό τσιφλικάδες. Καί τόν καντέτο Τατάρινοφ, πού μίλησε στήν ἐπόμενη συνεδρίαση μετά τόν Ἀλέξινσκι, τόν κόλλησαν, ὅπως εἶδαμε, στόν τοῖχο.

Ὁ λόγος τοῦ Ὁζολ στήν 39η συνεδρίαση (16 τοῦ Μάη 1907) μᾶς προσφέρει ἓνα ὑπόδειγμα γιά τό βαθμό τῆς ἀνάρ-

μοστης γιά μαρξιστές ἐπιχειρηματολογίας, στήν ὁποία ἔσπρωξε ὁ Μάσλοφ ἓνα μέρος ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες μας μέ τήν περίφημη «κριτική» του τῆς θεωρίας τῆς γαιοπροσόδου τοῦ Μάρξ καί μέ τήν ἀντίστοιχη διαστρέβλωση τῆς ἔννοιας τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Ὁ Ὕζολ ἐφερε τήν ἐξῆς ἀντίρρηση στούς ἐσέρους: τό «σχέδιό» τους «εἶναι κατά τή γνώμη μου, καταδικασμένο, γιατί καταργεῖται ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία στά μέσα παραγωγῆς, στή δοσμένη περίπτωση στή γῆ, ἐνῶ ταυτόχρονα διατηρεῖται ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία στά κτίρια τῶν ἐργοστασίων καί ὄχι μόνο στά κτίρια τῶν ἐργοστασίων, μά ἀκόμη καί στά σπίτια καί στίς οἰκοδομές. Στή δεύτερη σελίδα τοῦ σχεδίου διαβάζουμε ὅτι ὅλες οἱ οἰκοδομές πού εἶναι κτισμένες πάνω στή γῆ καί πού τίς ἐκμεταλλεύονται μέ καπιταλιστικό τρόπο, μένουν ἀτομική ἰδιοκτησία, ὅποτε ὁ κάθε ἀτομικός ἰδιοκτήτης θά πεῖ: κάνετε μου τή χάρη, πληρῶστε ὅλα τά ἔξοδα γιά τήν ἐθνικοποιημένη γῆ, γιά τή λιθόστρωση τῶν δρόμων κτλ., ἐνῶ ἐγώ θά παίρνω τό νοίκι ἀπ' αὐτά τά σπίτια. Αὐτό δέν εἶναι ἐθνικοποίηση, ἀλλά ἀπλῶς διευκόλυνση τῆς εἴσπραξης τῶν καπιταλιστικῶν εἰσοδημάτων μέ τήν πιο ἀναπτυγμένη καπιταλιστική μορφή» (667).

Νά την, λοιπόν, ἡ θεωρία τοῦ Μάσλοφ! 1ο, ἐπαναλαμβάνεται τό ξεφτισμένο ἐπιχείρημα τῶν δεξιῶν καί τῶν καντέτων, ὅτι τάχα δέν μπορεῖ νά ἐκμηδενιστεῖ ἡ φεουδαρχική ἐκμετάλλευση, χωρίς νά θιχτεῖ ἡ ἀστική ἐκμετάλλευση. 2ο, ἀποκαλύπτεται μιά καταπληκτική ἀμάθεια στά οἰκονομικά ζητήματα: τό «νοίκι» τῶν σπιτιῶν τῶν πόλεων κτλ. περιέχει τή μερίδα τοῦ λέοντος τῆς γαιοπροσόδου. 3ο, ὁ «μαρξιστής» μας, ἀκολουθώντας τόν Μάσλοφ, ξεχνᾷ ὁλότελα (ἢ ἀρνεῖται;) τήν ἀπόλυτη γαιοπρόσοδο. 4ο, βγαίνει ὅτι ἓνας μαρξιστής ἀπορίπτει τήν ἄποψη ὅτι εἶναι ἐπιθυμητή «ἡ πιο ἀναπτυγμένη καπιταλιστική μορφή», πού ὑποστηρίζει ἓνας ἐσέρος! Πρόκειται γιά μαργαριτάρια τῆς δημοτικοποίησης τοῦ Μάσλοφ...

Ὁ Τσερετέλι στόν ἐκτενή τελικό του λόγο (47η συνεδρίαση, 26 τοῦ Μάη 1907) ὑπεράσπισε τή δημοτικοποίηση, φυσικά πιο μελετημένα ἀπό τόν Ὕζολ, μά ἀκριβῶς ἢ ἐπιμελημένη, ζυγισμένη καί σαφῆς ὑπεράσπιση τοῦ Τσερετέλι ἀποκάλυψε πολύ ἀνάγλυφα ὅλη τήν ψευτιά τῶν βασικῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ὀπαδῶν τῆς δημοτικοποίησης.

Ἡ κριτική τῶν δεξιῶν, πού ἔκανε στήν ἀρχή τοῦ λόγου του ὁ Τσερετέλι, ἦταν πολιτικά πέρα γιά πέρα σωστή. Ἦταν

ὑπέροχη ἢ παρατήρησή του ἐνάντια στούς τσαρλατάνους τοῦ φιλελευθερισμοῦ πού φοβερίζουν τό λαό μέ κλονισμούς σάν αὐτούς τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. «Ὁ Σινγκαριόφ ξέχασε ὅτι ὕστερα ἀκριβῶς ἀπό τή δήμευση καί σάν ἐπακόλουθο τῆς δήμευσης τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων ἡ Γαλλία ξαναπόκτησε μιά νέα ρωμαλέα ζωή» (1228). Πέρα γιά πέρα σωστό ἦταν ἐπίσης καί τό βασικό σύνθημα τοῦ Τσερετέλι: «ὄλοκληρωτική ἐκμηδένιση τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καί ὄλοκληρωτική ἐξάλειψη τοῦ τσιφλικάδικου γραφειοκρατικοῦ καθεστῶτος» (1224). Μά μόλις πέρασε στό ζήτημα τῶν καντέτων ἄρχισε κιόλας νά ἐκδηλώνεται ἡ λαθεμένη θέση τοῦ μενσεβικισμοῦ. «Ἡ ἀρχή τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτρίωσης τῆς γῆς, — εἶπε ὁ Τσερετέλι, — ἀντικειμενικά εἶναι ἡ ἀρχή τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος, μά ὅλοι ὅσοι εἶναι ὑπέρ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς δέν καταλαβαίνουν ἢ δέν θέλουν νά παραδεχτοῦν ὅλα τά συμπεράσματα πού ἐπιβάλλει αὐτή ἡ ἀρχή» (1225). Εἶναι ἡ βασική ἄποψη τοῦ μενσεβικισμοῦ ὅτι ἡ «διαχωριστική γραμμή» τῶν βασικῶν πολιτικῶν διαιρέσεων στήν ἐπανάστασή μας τραβάει δεξιά ἀπό τούς καντέτους κι' ὄχι ἀριστερά τους, ὅπως νομίζουμε ἐμεῖς. Καί ὅτι ἡ ἄποψη αὐτή εἶναι λαθεμένη, φαίνεται ἐξαιρετικά καθαρά ἀπό τή σαφή διατύπωση τοῦ Τσερετέλι, γιατί ὕστερα ἀπό τήν πείρα τοῦ 1861 εἶναι ἐντελῶς ἀδιαφιλονίκητο ὅτι μπορεῖ νά γίνει ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση μέ ἐπικράτηση τῶν συμφερόντων τῶν τσιφλικάδων, μέ διατήρηση τῆς ἐξουσίας τους, μέ κατοχύρωση μιᾶς νέας σκλαβιάς. Ἀκόμη πιά λαθεμένη εἶναι ἡ δήλωση τοῦ Τσερετέλι ὅτι «στό ζήτημα τῶν μορφῶν γαιοκτησίας ἐμεῖς (οἱ σοσιαλδημοκράτες) στεκόμαστε πιά μακριά ἀπ' αὐτούς (τούς ναρόντικους)» (1230), παρά ἀπό τούς καντέτους. Ὑστερα ἀπ' αὐτά τά λόγια, ὁ ρήτορας ἄρχισε νά ἐπικρίνει τίς «νόρμες» ἐργασίας καί κατανάλωσης. Ἐδῶ εἶχε χίλιες φορές δίκιο, μά ἴσα-ἴσα ἐδῶ οἱ καντέτοι δέν εἶναι καθόλου καλύτεροι ἀπό τούς τρουνοβίκοις, γιατί οἱ καντέτοι κάνουν πολύ μεγαλύτερη κατάχρηση τῆς «νόρμας». Κάτι ἀκόμη. Ὁ θόρυβος, πού ξεσηκώνουν οἱ καντέτοι μέ τίς ἀνόητες «νόρμες», εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ γραφειοκρατισμοῦ καί τῆς τάσης τους νά προδόσουν τό μουζικό. Τίς «νόρμες» τίς ἔχουν φέρει στούς μουζικούς ἀπ' ἔξω οἱ διανοούμενοι ναρόντικοι καί εἶδαμε παραπάνω, μέ βάση τό παράδειγμα τῶν βουλευτῶν τῆς I Δούμας Τσιζέβσκι καί Πογιάρκοφ, πόσο εὔστοχα ἐπικρίνουν οἱ πρακτικοί χωριάτες κάθε «νόρμα». Ἄν οἱ σοσιαλδημοκράτες τό ἐξηγοῦσαν αὐτό στούς ἀγρότες

βουλευτές, ἂν πρότειναν μιά τροποποίηση στό σχέδιο τῶν τρουντοβίκων πού νά ἀρνιέται τίς νόρμες, ἂν ἔδειχναν θεωρητικά τή σημασία τῆς ἐθνικοποίησης πού δέν ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τίς «νόρμες», τότε οἱ σοσιαλδημοκράτες θά ἀποδείχνονταν ἠγέτες τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν ἐνάντια στούς φιλελεύθερους. Ἡ θέση τοῦ μενσεβικισμοῦ, ἀντίθετα, εἶναι ὑποταγή τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπιροή τῶν φιλελεύθερων. Στή II Δούμα ἦταν ἐξαιρετικά παράξενο νά λέει κανείς ὅτι ἐμεῖς, οἱ σοσιαλδημοκράτες, στεκόμαστε πιά πέρα ἀπό τούς ναρόντνικους, γιατί οἱ καντέτοι τάχθηκαν ὑπέρ τῆς ἀποψης νά περιοριστεῖ ἡ πούληση καί ἡ ὑποθήκευση τῆς γῆς!

Ὁ Τσερετέλι, ἐπικρίνοντας παραπέρα τήν ἐθνικοποίηση, ἔφερε τρία ἐπιχειρήματα: 1) τή «στρατιά τῆς ὑπαλληλίας», 2) τήν «τεράστια ἀδικία ἀπέναντι στίς μικρές ἐθνότητες», 3) ὅτι «σέ περίπτωση παλινόρθωσης» «θά δίναμε ὅπλα στά χέρια τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ» (1232). Εἶναι μιά εὐσυνείδητη ἔκθεση τῶν ἀπόψεων τῶν ἀνθρώπων πού εἰσηγήθηκαν καί ἐπέβαλαν τό πρόγραμμα τοῦ κόμματός μας καί ὁ Τσερετέλι, σάν ἄνθρωπος τοῦ κόμματος, ἔπρεπε νά ἐκθέσει αὐτές τίς ἀπόψεις. Δείξαμε παραπάνω πόσο ἀσύστατες εἶναι αὐτές οἱ ἀπόψεις καί πόσο ἐπιφανειακή εἶναι αὐτή ἡ ἀποκλειστική πολιτική κριτική.

Ὁ Τσερετέλι ἔφερε ἕξι ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῆς δημοτικοποίησης. 1) Μέ τή δημοτικοποίηση «θά ἐξασφαλιστεῖ ἡ πραγματική χρησιμοποίηση αὐτῶν τῶν μέσων (δηλαδή τῆς γαιοπροσόδου) γιά τίς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ» (!) (sic! σελ. 1233)· πρόκειται γιά ἰσχυρισμό μέ αἰσιόδοξο χαρακτήρα. 2) «Οἱ δῆμοι θά προσπαθοῦν νά βελτιώσουν τήν κατάσταση τῶν ἀνέργων», ὅπως λ.χ. στή δημοκρατική καί ἀποκεντρωτική Ἀμερική (;). 3) «Οἱ δῆμοι μπορεῖ νά πάρουν στά χέρια τους αὐτά τά (μεγάλα) νοικοκυριά καί νά ὀργανώνουν πρότυπα νοικοκυριά» καί 4) «σέ στιγμές ἀγροτικῆς κρίσης... θά νοικιάζουν δωρεάν γῆ στούς ἀκλήρους, ἀκτήμονες ἀγρότες» (sic! σελ. 1234). Αὐτό πιά εἶναι δημαγωγία χειρότερη ἀπό τή δημαγωγία τῶν ἐσέρων, εἶναι πρόγραμμα μικροαστικοῦ σοσιαλισμοῦ μέσα στήν ἀστική ἐπανάσταση. 5) «Φρούριο τοῦ δημοκρατισμοῦ», σάν τήν αὐτοδιοίκηση τῶν κοζάκων. 6) «Ἡ ἀπαλλοτρίωση τῆς κληρουχικῆς γῆς... μπορεῖ νά προκαλέσει ἕνα φοβερό ἀντεπαναστατικό κίνημα», πιθανότατα παρά τή θέληση τῶν ἀγροτῶν πού τάχθηκαν ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης.

Τό συμπέρασμα ἀπό τούς λόγους τῶν σοσιαλδημοκρατῶν

στή II Δούμα είναι: ὁ ἡγετικός ρόλος τους στό ζήτημα τῆς ἔξαγορᾶς, στό ζήτημα τῆς σύνδεσης τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας μέ τήν ἐξουσία τοῦ σύγχρονου κράτους, καί τό ἴδιο τό ἀγροτικό τους πρόγραμμα πού κλίνει πρός τίς ἀπόψεις τῶν καντέτων καί ἀποδείχνει ὅτι δέν κατανόησαν πέρα γιά πέρα τούς οἰκονομικούς καί πολιτικούς ὅρους τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν.

Τό συμπέρασμα ὅλων τῶν συζητήσεων γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στή II Δούμα είναι: οἱ δεξιοί τσιφλικάδες ἔδειξαν ὅτι καταλαβαίνουν μέ τόν πιό ξεκάθαρο τρόπο τά ταξικά τους συμφέροντα, ὅτι ἔχουν τήν πιό σαφή συνείδηση τόσο τῶν οἰκονομικῶν ὅσο καί τῶν πολιτικῶν ὅρων διατήρησης τῆς κυριαρχίας τους, σάν τάξης, στήν ἀστική Ρωσία. Οἱ φιλελεύθεροι προσχώρησαν οὐσιαστικά σ' αὐτούς καί προσπάθησαν μέ τά πιό πρόστυχα καί ὑποκριτικά μέσα νά παραδόσουν τό μουζικό στά χέρια τοῦ τσιφλικᾶ. Οἱ ναρόντικοι διανοούμενοι ἔμπασαν στό πρόγραμμα τῶν χωρικῶν μιά γεύση γραφειοκρατισμοῦ καί φλύαρης καί ἀνιαρῆς μικροαστικῆς ἠθικολογίας. Οἱ ἀγρότες ἐκφράσανε μέ τόν πιό θυελλώδη καί ἄμεσο τρόπο τήν ἀυθόρμητη ἐπαναστατικότητα τοῦ ἀγῶνα τους ἐνάντια σέ ὅλα τά ὑπολείμματα τοῦ μεσαίωνα καί σ' ὅλες τίς μορφές τῆς μεσαιωνικῆς γαιοκτησίας, χωρίς νά ἔχουν ἐντελῶς ξεκαθαρισμένη συνείδηση τῶν πολιτικῶν ὅρων αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα καί ἐξιδανικεύοντας μέ ἀφέλεια τή «γῆ τῆς ἐπαγγελίας» τῆς ἀστικῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἀστοί ἐθνικοί προσχώρησαν στόν ἀγῶνα τῶν ἀγροτῶν λίγο-πολύ δειλά, γιατί εἶναι διαποτισμένοι σέ σημαντικό βαθμό ἀπό τίς στενές ἀντιλήψεις καί τίς προλήψεις πού γεννᾶ ἡ ἀπομόνωση τῶν μικρῶν ἐθνοτήτων. Οἱ σοσιαλδημοκράτες ὑπεράσπιζαν ἀποφασιστικά τήν ὑπόθεση τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, ἐξηγοῦσαν τόν ταξικό χαρακτήρα τῆς σημερινῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἐξαιτίας ὅμως τῶν λαθῶν πού εἶχε τό ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ κόμματος, δέν ἦταν σέ θέση νά καθοδηγήσουν μέ συνέπεια τήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τό αγροτικό ζήτημα αποτελεί τή βάση τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία καί καθορίζει τήν ἐθνική ἰδιομορφία αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης.

Ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος βρίσκεται στόν ἀγώνα τῆς ἀγροτιᾶς γιά τήν ἐκμηδένιση τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καί τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας στό ἀγροτικό καθεστῶς τῆς Ρωσίας, συνεπῶς καί γιά τήν ἐκμηδένισή τους σέ ὅλους τούς κοινωνικούς καί πολιτικούς θεσμούς της.

Δεκάμισι ἑκατομμύρια ἀγροτικά νοικοκυριά στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία ἔχουν 75 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆ. Τριάντα χιλιάδες μεγαλογαιοκτήμονες, κυρίως εὐγενεῖς, μά ἐνμέρει καί κοινοί μεγαλογαιοκτήμονες (λάντλορντ) ἔχουν ἀπό 500 καί πάνω ντεσιατίνες ὁ καθένας, συνολικά πάνω ἀπό 70 ἑκατ. ντεσ. Αὐτό εἶναι τό βασικό φόντο τῆς εἰκόνας. Αὐτοί εἶναι οἱ βασικοί ὄροι τῆς ἐπικράτησης τῶν φεουδαρχῶν-τσιφλικάδων στό ἀγροτικό καθεστῶς τῆς Ρωσίας, συνεπῶς καί στό ρωσικό κράτος γενικά καί σ' ὅλη τή ρωσική ζωή. Οἱ κύριοι τῶν λατιφούντιων εἶναι ἀφέντες δουλοπάροικων μέ τήν οἰκονομική ἔννοια τῆς λέξης: ἡ βάση τῆς γαιοκτησίας τους δημιουργήθηκε ἀπό τήν ἱστορία τῆς δουλοπαροικίας, ἀπό τήν ἱστορία τῆς μακραίωνης ἀρπαγῆς τῆς γῆς ἀπό τούς γαλαζοαίματους εὐγενεῖς. Τή βάση τῆς σημερινῆς τους οἰκονομίας τήν ἀποτελεῖ τό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλιά, δηλαδή μιά ἄμεση ἐπιβίωση τῆς ἀγγαρείας, ἡ καλλιέργεια μέ τά σύνεργα τοῦ ἀγρότη, μέ μιά ἀτέλειωτη ποικιλία μορφῶν ὑποδούλωσης τῶν μικροκαλλιεργητῶν: χειμερινή μίσθωση, χρονιάτικο νοίκι, μισακάρικο νοίκι, νοίκι πού ξεπληρώνεται μέ δουλιά, ὑποδούλωση μέ τά χρέη, ὑποδούλωση μέ τά «ὀτρέζκι», μέ τά δάση, τά λιβάδια, τό πότισμα καί συνέχεια, συνέχεια χωρίς τέλος. Ἡ καπιταλιστική ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας ἔκανε κιόλας τόν τελευταῖο μισό αἰῶνα ἓνα τέτοιο βῆμα πρὸς τά μπρός, πού ἔγινε ἀπολύτως ἀδύνατο νά διατηρηθεῖ ἡ δουλοπαροικία στή γεωργία καί ἡ κατάργησή της πῆρε τή μορφή βίαιης κρίσης, τή μορφή πανεθνικῆς ἐπανάστασης. Σέ μιά ἀστική ὅμως χώρα ἡ κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας μπορεῖ νά γίνει μέ δύο τρόπους.

Ἡ δουλοπαροικία μπορεῖ νά ἐξαλειφθεῖ μέ τήν ἀργή μετεξέλιξη τῶν φεουδαρχικῶν-τσιφλικάδικων νοικοκυριῶν σέ γιουνκερικά-ἀστικά νοικοκυριά, μέ τή μετατροπή τῆς μάζας τῶν ἀγροτῶν σέ ἀκτήμονες καί ἐργάτες γῆς, μέ τή βίαιη διατήρηση

τοῦ ἄθλιου βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν μαζῶν, μέ τό ξεχώρισμα μικρῶν ομάδων ἀπό μεγαλοχωρικούς, ἀπό ἀστούς μεγαλοχωρικούς πού τούς δημιουργεῖ ἀναπόφευκτα ὁ καπιταλισμός στούς κόλπους τῆς ἀγροτιᾶς. Οἱ μαυροεκατονταρχίτες τσιφλικάδες καί ὁ ὑπουργός τους Στολίπιν πῆραν αὐτόν ἀκριβῶς τό δρόμο. Κατάλαβαν ὅτι, ἂν δέν σπάσουν μέ τή βία ὅλες οἱ σκουριασμένες μεσαιωνικές μορφές γαιοκτησίας, δέν μπορεῖ νά ξεκαθαριστεῖ ὁ δρόμος γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας. Καί τράβηξαν θαρρετά γι' αὐτό τό σπάσιμο πρὸς τό συμφέρον τῶν τσιφλικάδων. Ἀπόβαλαν τή συμπάθεια πρὸς τή μισοφεουδαρχική ἀγροτική κοινότητα, μιά συμπάθεια πού ὡς τά τελευταῖα ἀκόμη ἦταν πολύ διαδομένη στούς κύκλους τῆς γραφειοκρατίας καί τῶν τσιφλικάδων. Παράκαμψαν ὅλους τούς «συνταγματικούς» νόμους γιά νά τή διαλύσουν μέ τή βία. Ἔδωσαν *carte blanche** στούς κουλάκους νά ληστέψουν τή μάζα τῶν ἀγροτῶν, νά σπάσουν τήν παλιά γαιοκτησία, νά καταστρέψουν χιλιάδες νοικοκυριά. Παράδωσαν τό μεσαιωνικό χωριό ἔρμαιο στόν κάτοχο τοῦ χρήματος γιά «νά τό ληστέψει καί νά τό καταστρέψει». Δέν μποροῦν νά ἐνεργήσουν διαφορετικά, ἂν θέλουν νά διατηρήσουν τήν κυριαρχία τους, σάν τάξης, γιατί κατάλαβαν τήν ἀνάγκη νά προσαρμοστοῦν στήν καπιταλιστική ἀνάπτυξη καί ὄχι νά τήν καταπολεμήσουν. Γιά νά διατηρήσουν ὅμως τήν κυριαρχία τους, δέν ἔχουν μέ ποιόν ἄλλον νά ἐνωθοῦν παρά μέ τούς «κοινοῦς θνητούς», τούς Ραζουβάγεφ καί τούς Κολουπάγεφ ἐνάντια στή μάζα τῶν ἀγροτῶν. Δέν ἔχουν ἄλλη διέξοδο, παρά νά φωνάξουν σ' αὐτούς τούς Κολουπάγεφ τό σύνθημα: *enrichissez-vous!* πλουτίστε! Θά σᾶς δόσουμε τή δυνατότητα νά κερδίσετε ἑκατό ρούβλια στό ρούβλι, βοηθήστε μας ὅμως νά σώσουμε τή βάση τῆς ἐξουσίας μας μέσα στίς νέες συνθήκες! Γιά νά γίνει πραγματικότητα αὐτός ὁ δρόμος ἐξέλιξης, ἀπαιτεῖται ἡ χρησιμοποίηση ἀδιάκοπης, συστηματικῆς, ἀχαλίνωτης βίας ἐνάντια στήν ἀγροτική μάζα κι' ἐνάντια στό προλεταριάτο. Καί ἡ τσιφλικάδικη ἀντίδραση βιάζεται νά ὀργανώσει αὐτή τή βία σ' ὅλη τή γραμμή.

Τόν ἄλλο δρόμο ἐξέλιξης τόν ὀνομάσαμε ἀμερικανικό δρόμο ἐξέλιξης τοῦ καπιταλισμοῦ, σέ διάκριση ἀπό τόν πρῶτο, τόν πρωσικό. Κι' ὁ δρόμος αὐτός ἐπίσης ἀπαιτεῖ τή βίαιη συντριβή τῆς παλιάς γαιοκτησίας. Μόνον οἱ στενοκέφαλοι μι-

* —τήν ἄδεια «ἐν λευκῶ». Στή μεταφορική σημασία θά πεῖ: πλήρης ἐλευθερία δράσης. Ἡ Σύντ.

κροαστοί του ρωσικού φιλελευθερισμού μπορούν να όνειρεύονται τή δυνατότητα μιᾶς ανώδυνης, εἰρηνικῆς ἔκβασης τῆς κρίσης πού ὀξύνθηκε σέ ἀφάνταστο βαθμό στή Ρωσία.

Αὐτή ὅμως ἡ ἀναγκαία καί ἀναπόφευκτη συντριβή μπορεί νά γίνει πρὸς τό συμφέρον τῆς ἀγροτικῆς μάζας καί ὄχι πρὸς τό συμφέρον τῆς τσιφλικάδικης σπείρας. Βάση γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ μπορεί νά γίνει ἡ ἐλεύθερη μάζα τῶν φάρμερ, χωρίς κανενός εἴδους τσιφλικάδικη οἰκονομία, γιατί ἡ οἰκονομία αὐτή εἶναι στό σύνολό της ἀπό οἰκονομική ἀποψη ἀντιδραστική, ἐνῶ τά στοιχεῖα τῆς οἰκονομίας τῶν φάρμερ δημιουργήθηκαν μέσα στήν ἀγροτιά ἀπό τήν προηγούμενη οἰκονομική ἱστορία τῆς χώρας. Πάνω σ' αὐτό τό δρόμο ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ πρέπει νά τραβήξει ἀσύγκριτα πιό πλατιά, πιό λεύτερα, πιό γρήγορα, λόγω τῆς τεράστιας ἀνάπτυξης τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, τῆς ἀνόδου τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, τῆς δραστηριότητας, τῆς πρωτοβουλίας καί τοῦ πολιτισμοῦ ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ. Καί τό γιγάντιο ἐποικιστικό ἀπόθεμα τῆς Ρωσίας, πού ἡ ἀξιοποίησή του δυσκολεύεται ἐξαιρετικά ἀπό τή δουλοπαροικιακή καταπίεση τῶν ἀγροτικῶν μαζῶν στήν κυρίως Ρωσία, καθώς καί ἀπό τή δουλοπαροικιακή γραφειοκρατική στάση στό ζήτημα τῆς πολιτικῆς γιά τή γῆ, τό ἀπόθεμα αὐτό ἐξασφαλίζει τήν οἰκονομική βάση γιά μιᾶ τεράστια ἐπέκταση τῆς γεωργίας καί τήν αὔξηση τῆς παραγωγῆς ὄχι μόνο σέ βάθος, μά καί σέ πλάτος.

Αὐτός ὁ δρόμος ἐξέλιξης δέν ἀπαιτεῖ μονάχα τήν ἐκμηδένιση τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας. Γιατί ἡ κυριαρχία τῶν φεουδαρχῶν-τσιφλικάδων ἔβαλε ἐπί αἰῶνες τή σφραγίδα της σ' ὅλη τή γαιοκτησία τῆς χώρας καί στήν κληρουχική γῆ τῶν ἀγροτῶν καί στή γαιοκτησία ἐκείνων πού τοὺς ἐγκατέστησαν στίς σχετικᾶ ἐλεύθερες ἀκρινές περιοχές: ὅλη ἡ πολιτική τῆς ἀπολυταρχίας στό ζήτημα τῆς μετοίκησης εἶναι πέρα γιά πέρα διαποτισμένη ἀπό τήν ἀσιατική ἀνάμιξη τῆς ἀρτηριοσκληρωμένης ὑπαλληλίας πού ἐμπόδιζε τοὺς νεοεγκατεστημένους πληθυσμούς νά ὀργανωθοῦν ἐλεύθερα, πού ἔφερε φοβερή σύγχυση στίς νέες σχέσεις γαιοκτησίας, πού μόλυνε μέ τό δηλητήριο τοῦ δουλοπαροικιακοῦ γραφειοκρατισμοῦ τῆς Κεντρικῆς Ρωσίας τή Ρωσία τῶν ἀκρινῶν περιοχῶν*. Στή Ρωσία, μεσαιω-

* Ὁ κ. Α. Κάουφμαν στό βιβλίο του «Μετοίκηση καί ἐποικισμός» (Πετρούπολη, 1905) περιγράφει τήν ἱστορία τῆς ἐποικιστικῆς πολιτικῆς. Σάν γνήσιος «φιλελεύθερος» ὁ συγγραφέας σέβεται ἐξαιρετικά τή γραφειοκρατία τῶ φεουδαρχῶν.

νική δέν εἶναι μόνο ἡ τσιφλικάδικη γαιοκτησία, μά καί ἡ κληρουχική γαιοκτησία τῶν ἀγροτῶν. Εἶναι ἀφάνταστα μπερδεμένη. Κομματιάζει τούς ἀγρότες σέ χιλιάδες μικροδιαιρέσεις, μεσαιωνικές κατηγορίες, σέ κατηγορίες στρωμάτων. Ἐναντιοκλᾶ τήν αἰωνόβια ἱστορία μιᾶς ἀσύστολης ἀνάμιξης καί τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καί τῶν τοπικῶν ἀρχῶν στίς σχέσεις γαιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν. Στριμώχνει τούς ἀγρότες, σάν σέ γκέτο, σέ μικρές μεσαιωνικές ἐνώσεις φορολογικοῦ, δουλοπαροικιακοῦ χαρακτήρα, σέ ἐνώσεις γιά τήν κατοχή τῆς κληρουχικῆς γῆς, δηλαδή σέ κοινότητες. Καί ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας ἀποσπᾶ στήν οὐσία τήν ἀγροτιά ἀπ' αὐτή τή μεσαιωνική κατάσταση, ἀναγκάζοντας, ἀπό τή μιά μεριά, τούς ἀγρότες νά δόσουν μέ νοίκι τούς κλήρους τους καί νά τούς ἐγκαταλείψουν ὀλότελα, καί ἀπό τήν ἄλλη, δημιουργώντας τό νοικοκυριό μελλοντικῶν ἐλεύθερων φάρμερ (ἢ μελλοντικῶν μεγαλοχωρικῶν τῆς γιουνκερικῆς Ρωσίας), ἀπό τά κομματάκια τῶν πιό διαφορετικῶν μορφῶν γαιοκτησίας: ἀπό τούς δικούς τους ἀτομικούς κλήρους, ἀπό νοικιασμένους κλήρους, ἀπό ἀγορασμένη ἰδιόκτητη γῆ, ἀπό νοικιασμένη γῆ τῶν τσιφλικάδων, ἀπό νοικιασμένη γῆ τοῦ δημοσίου κτλ.

Γιά νά ὀργανωθεῖ μιά πραγματικά ἐλεύθερη οἰκονομία τῶν φάρμερ στή Ρωσία, πρέπει νά «ξεφραχτεῖ» ὅλη ἡ γῆ, καί ἡ γῆ τῶν τσιφλικάδων καί ἡ κληρουχική γῆ. Πρέπει νά τσακιστεῖ ὅλη ἡ μεσαιωνική γαιοκτησία, νά ἐξισωθοῦν ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ ἐκτάσεις μπροστά στούς ἐλεύθερους νοικοκυρέους πάνω σέ ἐλεύθερη γῆ. Εἶναι ἀπαραίτητο νά εὐκολυνθεῖ στόν ἀνώτατο δυνατό βαθμό ἡ ἀνταλλαγή τῆς γῆς, ἡ ἐγκατάσταση, τό στρογγύλεμα τῶν κτημάτων, ἡ δημιουργία νέων ἐλεύθερων συνεταιρισμῶν στή θέση τῆς σκουριασμένης δουλοπαροικιακῆς κοινότητας. Εἶναι ἀπαραίτητο «νά ξεκαθαριστεῖ» ὅλη ἡ γῆ ἀπ' ὅλη τή μεσαιωνική σαβούρα.

Ἐκφραση αὐτῆς τῆς οἰκονομικῆς ἀναγκαιότητας εἶναι ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, ἡ μεταβίβαση ὅλης τῆς γῆς στήν ἰδιοκτησία τοῦ κράτους, πράγμα πού σημαίνει ὀλοκληρωτικό ξέκομμα μέ τό καθεστῶς τῆς δουλοπαροικίας στό χωριό. Ἐκκριβῶς αὐτή ἡ οἰκονομική ἀναγκαιότητα ἔκανε τή μάζα τῶν ἀγροτῶν τῆς Ρωσίας ὀπαδό τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Οἱ μικροἰδιοκτῆτες γεωργοί ἐκφράστηκαν στήν πλειοψηφία τους ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης καί στά συνέδρια τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως τό 1905, καί στήν πρώτη Δούμα τό 1906, καί στή δεύτερη Δούμα

τό 1907, δηλαδή στό διάστημα ὅλης τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἐπανάστασης. Ἐκφράστηκαν ἔτσι ἀνοιχτά ὄχι γιατί ἡ «κοινότητα» εἶχε βάλει μέσα τους εἰδικά «σπέρματα», εἰδικές, μή ἀστικές, «ἐργασιακές ἀρχές». Ἀπεναντίας, ἐκφράστηκαν ἔτσι, γιατί ἡ ζωή ἀπαιτοῦσε ἀπ' αὐτούς ν' ἀπελευθερωθοῦν ἀπό τή μεσαιωνική κοινότητα καί ἀπό τή μεσαιωνική κληρουχική γαιοκτησία. Ἐκφράστηκαν ἔτσι, ὄχι γιατί ἤθελαν εἶτε γιατί μποροῦσαν νά ὀργανώσουν μιά σοσιαλιστική γεωργία, μά γιατί ἤθελαν καί θέλουν, μποροῦσαν καί μποροῦν νά ὀργανώσουν μιά πραγματικά ἀστική μικρή γεωργία, δηλ. μιά γεωργία ἀπαλλαγμένη στόν ἀνώτατο βαθμό ἀπ' ὅλες τίς παραδόσεις τῆς δουλοπαροικίας.

Ἔτσι, ἡ πρωτότυπη στάση τῶν ἀντιμαχόμενων στή ρωσική ἐπανάσταση τάξεων στό ζήτημα τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας γῆς δέν ὀφείλεται στήν τύχη οὔτε στήν ἐπίδραση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης διδασκαλίας (ὅπως νομίζουν οἱ κοντόφθαλμοι ἄνθρωποι). Ἡ πρωτοτυπία αὐτή ἐξηγεῖται πέρα γιά πέρα ἀπό τίς συνθήκες ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία καί ἀπό τίς ἀπαιτήσεις τοῦ καπιταλισμοῦ στή δοσμένη στιγμή αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης. Ὅλοι οἱ μαυροεκατονταρχίτες τσιφλικάδες, ὅλη ἡ ἀντεπαναστατική ἀστική τάξη (μαζί καί οἱ ὀχτωβριστές καί οἱ καντέτοι) πῆγαν μέ τό μέρος τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας γῆς. Ὅλη ἡ ἀγροτιά καί ὅλο τό προλεταριάτο εἶναι ἐνάντια στήν ἀτομική ιδιοκτησία γῆς. Ὁ μεταρρυθμιστικός δρόμος τῆς δημιουργίας μιᾶς γιουνκερική ἀστικῆς Ρωσίας προῦποθέτει ἀπαραίτητα τή διατήρηση τῶν βάσεων τῆς παλιᾶς γαιοκτησίας καί τήν ἀργή, βασανιστική γιά τή μάζα τοῦ πληθυσμοῦ προσαρμογή τους στόν καπιταλισμό. Ὁ ἐπαναστατικός δρόμος γιά τό πραγματικό γκρέμισμα τῆς παλιᾶς τάξης πραγμάτων ἀπαιτεῖ ἀναπόφευκτα, σάν οἰκονομική του βάση, νά ἐκμηδενιστοῦν ὅλες οἱ παλιές μορφές γαιοκτησίας μαζί μέ ὅλους τούς παλιούς πολιτικούς θεσμούς τῆς Ρωσίας. Ἡ πείρα ἀπό τήν πρώτη περίοδο τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης ἀπόδειξε ὀριστικά ὅτι ἡ ἐπανάσταση αὐτή μπορεῖ νά εἶναι νικηφόρα μόνο σάν ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν καί πώς ἡ τελευταία αὐτή δέν μπορεῖ νά ἐκπληρώσει ὀλοκληρωτικά τήν ἱστορική της ἀποστολή χωρίς τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς.

Φυσικά, ἡ σοσιαλδημοκρατία σάν κόμμα τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου, σάν κόμμα πού βάζει μπροστά του παγκόσμιους σοσιαλιστικούς σκοπούς, δέν μπορεῖ νά συγχωνεύει τόν ἑαυτό της μέ καμιά ἐποχή ὀποιασδήποτε ἀστικῆς ἐπανάστασης, δέν

μπορεί νά συνδέει τήν τύχη της μέ τή μιά ἤ τήν ἄλλη ἔκβαση αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης. Ὅποιαδήποτε καί ἂν εἶναι ἡ ἔκβαση, πρέπει νά μένουμε αὐτοτελές, καθαρά προλεταριακό κόμμα πού ὀδηγεῖ μέ συνέπεια τίς ἐργαζόμενες μάζες πρός τό μεγάλο σοσιαλιστικό τους σκοπό. Γιαυτό δέν μποροῦμε νά ἐγγυηθοῦμε καθόλου γιά τή σταθερότητα ὁποιωνδήποτε κατακτήσεων τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, γιατί ἡ ἀστάθεια, ἡ ἐσωτερική ἀντιφατικότητα ὅλων τῶν κατακτήσεων της ἐνυπάρχει στή φύση αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης. Μόνο καρπός λειψῆς κατανόησης μπορεί νά εἶναι ἡ «ἐπινόηση» «ἐγγυήσεων ἐνάντια στήν παλινόρθωση». Τό καθῆκον μας εἶναι ἕνα: συσπειρώνοντας τό προλεταριάτο γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, νά ὑποστηρίζουμε κάθε ἀγώνα ἐνάντια στό παλιό καθεστῶς μέ ὅσο τό δυνατό πιά ἀποφασιστική μορφή, ν' ἀγωνιζόμαστε γιά ὅσο τό δυνατό πιά καλούς ὅρους γιά τό προλεταριάτο μέσα στήν ἀναπτυσσόμενη ἀστική κοινωνία. Κι' ἀπ' ὅλα αὐτά ἀπορέει ἀναπόφευκτα ὅτι σοσιαλδημοκρατικό πρόγραμμά μας στή ρωσική ἀστική ἐπανάσταση μπορεί νά εἶναι μόνο ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς. Ὅπως καί κάθε ἄλλο μέρος τοῦ προγράμματός μας, ἔτσι καί τήν ἐθνικοποίηση πρέπει νά τή συνδέσουμε μέ ὀρισμένες μορφές καί μέ ὀρισμένη βαθμίδα τῶν πολιτικῶν μετασχηματισμῶν, γιατί οἱ διαστάσεις τῆς πολιτικῆς καί τῆς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς δέν μπορεί νά μὴν εἶναι ὁμοιογενεῖς. Ἐπίσης κάθε ἄλλο μέρος τοῦ προγράμματός μας πρέπει νά τό διαχωρίσουμε αὐστηρά ἀπό τίς μικροαστικές αὐταπάτες, ἀπό τή διανοουμενίστικη ὑπαλληλική φλυαρία γιά «νόρμες», ἀπό τήν ἀντιδραστική δημοκοπία γιά στερέωση τῆς κοινότητας ἢ γιά ἐξισωτική γαιοχρησία. Τά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου δέν ἀπαιτοῦν νά ἐπινοήσουμε ἕνα ἰδιαίτερο σύνθημα, ἕνα ἰδιαίτερο «σχέδιο» ἢ «σύστημα» γιά τούτη ἢ ἐκείνη τήν ἀστική ἀνατροπή, ἀλλά μόνο νά ἐκφράζουμε μέ συνέπεια τούς ἀντικειμενικούς ὅρους καί νά ξεκαθαρίζουμε αὐτούς τούς ἀντικειμενικούς, οἰκονομικά ἀνυπέρβλητους ὅρους ἀπό τίς αὐταπάτες καί τίς οὐτοπίες. Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς δέν εἶναι μόνο τό μοναδικό μέσο γιά νά ἐξαλειφθεῖ ὀλοκληρωτικά ὁ μεσαιωνισμός στήν ἀγροτική οἰκονομία, μά καί τό καλύτερο δυνατό μέσο γιά τή ρύθμιση τῶν σχέσεων γαιοκτησίας μέσα στόν καπιταλισμό.

Περιστατικά τριῶν εἰδῶν ἔκαναν τούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες νά ἀποκλίνουν προσωρινά ἀπ' αὐτό τό σωστό ἀγροτικό πρόγραμμα. Πρῶτο, ὁ ἐμπνευστής τῆς «δημοτικοποίη-

σης» στή Ρωσία Π. Μάσλοφ «διόρθωσε» τή θεωρία τοῦ Μάρξ, ἀπόριψε τή θεωρία τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου, ξαναφρέσκαρε τίς μισοσαπισμένες ἀστικές διδασκαλίες γιά τό νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους, γιά τή σύνδεσή της μέ τή θεωρία τῆς γαιοπροσόδου κτλ. Ἡ ἄρνηση τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου εἶναι ἄρνηση κάθε οικονομικῆς σημασίας πού ἔχει ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία γῆς μέσα στόν καπιταλισμό καί συνεπῶς αὐτό ὀδήγησε ἀναπόφευκτα στή διαστρέβλωση τῶν μαρξιστικῶν ἀπόψεων γιά τήν ἐθνικοποίηση. Δεύτερο, μιά καί οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες δέν εἶδαν μπροστά τους ξεκάθαρα τήν ἀρχή τῆς ἐπανάστασης τῶν χωρικῶν, δέν μποροῦσε παρά νά ἀντικρῦζουν μ' ἐπιφύλαξη τό ἐνδεχόμενό της, γιατί τό ἐνδεχόμενο τῆς νίκης της ἀπαιτεῖ πραγματικά μιά σειρά ἐξαιρετικά εὐνοϊκούς ὅρους καί ἐξαιρετικά εὐνοϊκή ἀνάπτυξη τῆς ἐπαναστατικῆς συνειδητότητας, δραστηριότητας καί πρωτοβουλίας τῶν μαζῶν. Ἐπειδή οἱ ρῶσοι μαρξιστές δέν εἶχαν πείρα καί θεωροῦσαν ἀδύνατο νά ἐπινοήσουν ἀστικά κινήματα, δέν μποροῦσαν, φυσικά, πρὶν ἀπό τήν ἐπανάσταση νά διατυπώσουν ἕνα σωστό ἀγροτικό πρόγραμμα. Ἐκαναν ὥστόσο ἐδῶ τό λάθος ὅτι καί ὕστερα ἀπό τήν ἔναρξη τῆς ἐπανάστασης, ἀντί νά ἐφαρμόσουν τή θεωρία τοῦ Μάρξ στίς πρωτότυπες συνθῆκες τῆς Ρωσίας (ἡ θεωρία μας δέν εἶναι δόγμα, — δίδασκαν πάντα ὁ Μάρξ καί ὁ Ἐνγκελς, — μά καθοδήγηση γιά δράση)¹²⁷, ἐπαναλάβαιναν ἀβασάνιστα τά συμπεράσματα ἀπό τήν ἐφαρμογή τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ σέ ξένες συνθῆκες, σέ ἄλλη ἐποχή. Οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες, λογουχάρη, παραιτήθηκαν φυσικότατα ἀπό ὅλα τά παλιά προγράμματα τοῦ Μάρξ, πού περιλάβαιναν τό αἶτημα γιά ἐθνικοποίηση τῆς γῆς, γιατί ἡ Γερμανία διαμορφώθηκε τελικά σέ γιουνκερική ἀστική χώρα. Στή Γερμανία ὅλα τά κινήματα γιά ἐθνικοποίηση πάνω στό ἔδαφος τοῦ ἀστικοῦ καθεστώτος ξεπεράστηκαν ἀμετάκλητα, δέν ὑπάρχει καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει κανένα λαϊκό κίνημα ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης. Ἡ ἐπικράτηση τῶν γιουνκερικῶν - ἀστικῶν στοιχείων μετέβαλε στήν πράξη τά σχέδια ἐθνικοποίησης σέ παιχνιδάκι ἢ ἀκόμη σέ ὄργανο καταλήστευσης τῶν μαζῶν ἀπό τοὺς γιουνκερ. Οἱ γερμανοί ἔχουν δίκιο, ὅταν ἀρνοῦνται ἀκόμη καί νά συζητήσουν γιά ἐθνικοποίηση, ἀλλά τό νά μεταφέρει κανείς αὐτό τό συμπέρασμα στή Ρωσία (ὅπως κάνουν οὐσιαστικά ἐκεῖνοι ἀπό τοὺς μενσεβίκους μας, πού δέν βλέπουν τή σύνδεση τῆς δημοτικοποίησης μέ τή μασλοφική διόρθωση τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ) σημαίνει

πώς δέν εἶναι σέ θέση νά σκεφθεῖ πάνω στά καθήκοντα τῶν συγκεκριμένων σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων στίς εἰδικές περιόδους τῆς ἱστορικῆς τους ἀνάπτυξης.

Τρίτο, στό πρόγραμμα τῆς δημοτικοποίησης ἐκφράστηκε ὀλοκάθαρα ὅλη ἡ λαθεμένη γραμμὴ τακτικῆς τοῦ μενσεβικισμοῦ στή ρωσική ἀστική ἐπανάσταση: ἡ μή κατανόηση τοῦ γεγονότος ὅτι μόνο «ἡ συμμαχία τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς»* μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει τή νίκη της. Ἡ μή κατανόηση τοῦ ἡγετικοῦ ρόλου τοῦ προλεταριάτου στήν ἀστική ἐπανάσταση, ἡ ἐπιδίωξη νά παραμερίσουν τό προλεταριάτο, νά τό προσαρμόσουν σέ μιὰ μεσοβέζικη ἔκβαση τῆς ἐπανάστασης, νά τό μετατρέψουν ἀπό ἡγέτη σέ βοηθό (στήν πραγματικότητα σέ βοηθητικό ἐργάτη καί ὑπηρέτη) τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης. «Χωρίς νά γοητεύεσαι, νά προσαρμόζεσαι καί νά τραβᾶς ἤσυχα μπροστά, ἐργατικέ λαέ» — τά λόγια αὐτά τοῦ Νάρκισου Τουπορίλοφ¹²⁸ ἐνάντια στούς «οἰκονομιστές» (= τούς πρώτους ὀπορτουμιστές μέσα στό ΣΔΕ Κόμμα τῆς Ρωσίας) ἐκφράζουν πέρα γιά πέρα τό πνεῦμα τοῦ σημερινοῦ ἀγροτικοῦ μας προγράμματος.

Ὁ ἀγώνας ἐνάντια στή «γοητεία» τοῦ μικροαστικοῦ σοσιαλισμοῦ δέν πρέπει νά ὀδηγήσει στό ἀδυνατίσμα, ἀλλά στό δυνάμωμα τῆς ὀρμῆς τῆς ἐπανάστασης καί τῶν καθηκόντων της πού καθορίζονται ἀπό τό προλεταριάτο. Δέν πρέπει νά ἐνθαρύνουμε τόν «τοπικισμό», ὅσο δυνατός κι' ἂν εἶναι ἀνάμεσα στά καθυστερημένα στρώματα τῆς μικροαστικῆς τάξης ἢ τῆς προνομιούχας ἀγροτιᾶς (κοζάκοι), — οὔτε τήν ἀπομόνωση τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων, — ὄχι, πρέπει νά ἐξηγοῦμε στήν ἀγροτιά τή σημασία τῆς ἐνότητας γιά τή νίκη, νά ρίξουμε ἕνα σύνθημα πού νά πλαταίνει καί νά μή στενεύει τό κίνημα, πού τήν εὐθύνη γιά τή μή ὀλοκλήρωση τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης νά τήν καταλογίζει στήν καθυστέρηση τῆς ἀστικῆς τάξης καί ὄχι στήν ἀδυναμία σωστής κατανόησης ἀπό μέρος τοῦ προλεταριάτου. Δέν πρέπει «νά προσαρμόζουμε» τό πρόγραμμά μας στόν «τοπικό» δημοκρατισμό, δέν πρέπει νά σοφίζομαστε τόν ἀνόητο «δημοτικό σοσιαλισμό» στό χωριό, πού δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει, ὅταν ἡ κεντρική ἐξουσία δέν εἶναι δημοκρατική, δέν πρέπει νά προσαρμόζουμε τό μικροαστικό-σοσιαλιστικό μεταρρυθμισμό στήν ἀστική ἐπανάσταση, ἀλλά νά συγκεντρώ-

* Ἔτσι ἐκφράστηκε ὁ Κάουτσκι στή 2η ἔκδοση τῆς προσούρας του «Ἡ κοινωνική ἐπανάσταση».

νουμε τήν προσοχή τῶν μαζῶν στούς πραγματικούς ὄρους τῆς νίκης της, σάν ἀστικῆς ἐπανάστασης, στό γεγονός ὅτι γι' αὐτό δέν μᾶς χρειάζεται μόνο ὁ τοπικός δημοκρατισμός, μά ἀπαραίτητα καί ὁ δημοκρατισμός τοῦ «κέντρου», δηλαδή ὁ δημοκρατισμός τῆς κεντρικῆς κρατικῆς ἐξουσίας, κι' ὄχι μόνο ὁ δημοκρατισμός γενικά, ἀλλά ἀπαραίτητα οἱ πιό πλήρεις, οἱ πιό ἀνώτερες μορφές τοῦ δημοκρατισμοῦ, γιατί ἀκριβῶς χωρίς αὐτές γίνεται οὐτοπική, μέ τήν ἐπιστημονική σημασία τῆς λέξης, ἡ ἀγροτική ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν στή Ρωσία.

Καί ἄς μή νομίζουν ὅτι ἡ σημερινή ἀκριβῶς ἱστορική στιγμή, τώρα πού μουγκρίζουν καί οὐρλιάζουν οἱ ἑκατονταρχίτες ἀγριόταυροι στήν τρίτη Δούμα, τώρα πού τό ξεφάντωμα τῆς ἀντεπανάστασης ἔφτασε στό *ne plus ultra**, τώρα πού ἡ ἀντίδραση ἐφαρμόζει τή βάρβαρη πράξη τῆς πολιτικῆς ἐκδίκησης ἐνάντια στούς ἐπαναστάτες γενικά καί στούς σοσιαλδημοκράτες βουλευτές στή II Δούμα εἰδικά, — ἄς μή νομίζουν ὅτι ἡ στιγμή αὐτή δέν εἶναι «κατάλληλη» γιά «πλατιά» ἀγροτικά προγράμματα. Μιά τέτοια σκέψη θά ἔμοιαζε μέ τήν ἀποστασία, τήν κατάπτωση, τήν ἀποσύνθεση καί τήν παρακμή πού ἀγκάλιασαν τά πλατιά στρώματα τῆς μικροαστικῆς διανόησης, πού ἀνήκει στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἢ πού βρίσκεται κοντά σ' αὐτό τό κόμμα στή Ρωσία. Τό προλεταριάτο θά κερδίσει μονάχα ἂν σαρωθοῦν καί πεταχτοῦν ἔξω ἀπό τό ἐργατικό κόμμα αὐτά τά σκουπίδια. Ὅχι, ὅσο περισσότερο ὀργιάζει ἡ ἀντίδραση, τόσο περισσότερο ἀνακόπτει οὐσιαστικά τήν ἀναπόφευκτη οἰκονομική ἀνάπτυξη, τόσο πιό πετυχημένα προετοιμάζει τήν πιό πλατιά ἀνοδο τοῦ δημοκρατικοῦ κινήματος. Καί πρέπει νά ἐπωφεληθοῦμε ἀπό τίς περιόδους τῆς προσωρινῆς γαλήνης στή μαζική δράση, γιά νά μελετήσουμε κριτικά τήν πείρα τῆς μεγάλης ἐπανάστασης, νά τήν ἐλέγξουμε, νά τήν καθαρίσουμε ἀπό τίς σκουριές καί νά τή μεταδόσουμε στίς μάζες σάν ὁδηγό γιά τούς ἐπικείμενους ἀγῶνες.

Νοέμβρης - Δεκέμβρης τοῦ 1907

* —στά ἔσχατα ὅρια. Ἡ Σύντ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ¹²⁹

Ἡ ἐργασία αὐτή γράφτηκε στό τέλος τοῦ 1907. Τό 1908 τυπώθηκε στήν Πετρούπολη, ὅμως ἡ τσαρική λογοκρισία τήν κατάσχεσε καί τήν κατάστρεψε. Σώθηκε μόνο ἕνα ἀντίτυπο κι' ἀπ' αὐτό λείπει τό τέλος (ὕστερα ἀπό τή σελίδα 269 τούτης τῆς ἔκδοσης), κι' ἔτσι τό τέλος αὐτό γράφτηκε τώρα.

Σήμερα ἡ ἐπανάσταση ἔβαλε τό ἀγροτικό ζήτημα στή Ρωσία ἀσύγκριτα πιό πλατιά, πιό βαθιά, μέ μεγαλύτερη ὀξύτητα ἀπό ὅ,τι τό 1905 - 1907. Ἐλπίζω ὅτι ἡ γνώση τῆς ἱστορίας τοῦ κομματικοῦ μας προγράμματος στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση θά βοηθήσει νά ξεδιαλύνουμε πιό σωστά τά καθήκοντα τῆς τωρινῆς ἐπανάστασης.

Ἰδιαίτερα πρέπει νά τονίσουμε τά παρακάτω. Ὁ πόλεμος προξένησε τόσες ἀνήκουστες συμφορές στίς ἐμπόλεμες χῶρες καί ταυτόχρονα ἐπιτάχυνε μέ τόσο γιγάντια βήματα τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, μετατρέποντας τό μονοπωλιακό καπιταλισμό σέ κρατικό-μονοπωλιακό, πού οὔτε τό προλεταριάτο, οὔτε ἡ ἐπαναστατική μικροαστική δημοκρατία μποροῦν νά περιοριστοῦν στά πλαίσια τοῦ καπιταλισμοῦ.

Ἡ ζωή τράβηξε κιόλας πέρα ἀπ' αὐτά τά πλαίσια, βάζοντας στήν ἡμερήσια διάταξη τή ρύθμιση τῆς παραγωγῆς καί τῆς διανομῆς σέ παγκρατική κλίμακα, τή γενική ὑποχρέωση γιά δουλιά, τήν ἀναγκαστική συνένωση τῶν ἐπιχειρήσεων σέ συνδικάτα (σέ ἐνώσεις) κτλ.

Μέσα σέ μιά τέτοια κατάσταση πραγμάτων καί ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς ἀποκτᾶ ἀναπόφευκτα διαφορετική θέση στό ἀγροτικό πρόγραμμα. Καί συγκεκριμένα: ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς δέν εἶναι μόνο ἡ «τελευταία λέξη» τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης», μά κι' ἕνα βῆμα πρὸς τό σοσιαλισμό. Δέν μποροῦμε ν'

ἀντιπαλέψουμε τὰ δεινά τοῦ πολέμου, ἂν δέν κάνουμε τέτοια βήματα.

Τό προλεταριάτο, καθοδηγώντας τή φτωχή ἀγροτιά, εἶναι ὑποχρεωμένο, ἀπό τό ἓνα μέρος, νά μεταφέρει τό κέντρο τοῦ βάρους ἀπό τὰ Σοβιέτ τῶν ἀγροτῶν βουλευτῶν στά Σοβιέτ τῶν βουλευτῶν ἐργατῶν γῆς, καί ἀπό τό ἄλλο μέρος, ν' ἀπαιτήσει νά ἐθνικοποιηθοῦν οἱ ἐγκαταστάσεις καί τὰ ἐργαλεῖα τῶν τσιφλικάδικων κτημάτων καί νά σχηματιστοῦν ἐπίσης ἀπ' αὐτά τὰ κτήματα πρότυπα νοικοκυριά κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τῶν Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν γῆς.

Δέν μπορῶ, φυσικά, νά σταθῶ ἐδῶ περισσότερο σ' αὐτά τὰ σπουδαιότατα ζητήματα καί εἶμαι ὑποχρεωμένος νά παραπέμψω τόν ἐνδιαφερόμενο ἀναγνώστη στήν τρέχουσα πολυσεβίικη φιλολογία καί στίς προσοῦρες μου: «Γράμματα γιά τήν τακτική»* καί «Τά καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπανάστασή μας (σχέδιο προγράμματος τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος)»**.

Ὁ Συγγραφέας

28 τοῦ Σεπτέμβρη 1917

* Βλ. Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 24ος, σελ. 23 - 34. Ἡ Σύντ.

** Στό ἴδιο, σελ. 35 - 68. Ἡ Σύντ.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οί σωβινιστές δουλεύουν. Διαδίδονται έντατικά φήμες για έξοπλισμούς τῶν Ιαπώνων, φήμες πού λένε ὅτι συγκέντρωσαν 600 τάγματα στή Μαντζουρία γιά νά ἐπιτεθοῦν κατά τῆς Ρωσίας. Ἡ Τουρκία, λένε, ἐξοπλίζεται δραστήρια γιά νά κηρύξει αὐτή κιόλας τήν ἄνοιξη πόλεμο κατά τῆς Ρωσίας. Ἐτοιμάζεται, τάχα, ἐξέγερση στόν Καύκασο μέ σκοπό τήν ἀπόσπασή του ἀπό τή Ρωσία (δέν μένει ἄλλο παρά ν' ἀρχίζουν νά φωνάζουν καί γιά τά σχέδια τῶν πολωνῶν!). Μιά κακόβουλη ἐκστρατεία κατά τῆς Φιλλανδίας ὑποδαυλίζεται μέ τά παραμύθια γιά τούς ἐξοπλισμούς της. Διεξάγεται λυσσασμένη καμπάνια ἐνάντια στήν Αὐστρία ἀπ' ἀφορμή τήν κατασκευή σιδηροδρομικῆς γραμμῆς στή Βοσνία. Δυναμώνουν οἱ ἐπιθέσεις τοῦ ρωσικοῦ τύπου ἐνάντια στή Γερμανία πού σπρώχνει δῆθεν τήν Τουρκία ἐνάντια στή Ρωσία. Ἡ ἐκστρατεία δέν γίνεται μόνο στό ρωσικό, μά καί στό γαλλικό τύπο, πού ἔχει ἐξαγοραστεῖ ἀπό τήν τσαρική κυβέρνηση, ὅπως πρίν ἀπό λίγο τό θύμισε τόσο ἐπίκαιρα ἕνας σοσιαλδημοκράτης στή Δούμα.

Ὁ σοβαρός ἀστικός τύπος τῆς Δύσης ἀρνεῖται νά θεωρήσει ὅλη αὐτή τήν ἐκστρατεία γέννημα τῆς φαντασίας τῶν δημοσιογράφων ἢ ὑποπτη ἐπιχείρηση ἀνθρώπων πού κυνηγᾶν ἐντυπωσιακές εἰδήσεις. Ὅχι, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἀπό τούς «κυβερνητικούς κύκλους» — διάβαζε: ἀπό τή μαυροεκατονταρχίτικη τσαρική κυβέρνηση ἢ ἀπό τή μυστική συμμορία τῆς αὐλῆς σάν τήν περίφημη «αἶθουσα τῶν ἄστρων» — ξεκινᾶ ἕνα πολύ καθορισμένο σύνθημα, ἀκολουθιέται κάποια συστηματική «γραμμή», ἔχει παρθεῖ κάποια «καινούργια κατεύθυνση». Τό γεγονός ὅτι ἀπό τήν Ἐπιτροπή τῆς κρατικῆς ἄμυνας τῆς Δούμας ἀποκλείονται ὅλοι οἱ βουλευτές πού δέν εἶναι μέλη τῆς

ἐπιτροπῆς, δηλαδή ὄχι μόνο τὰ ἐπαναστατικά κόμματα, μά καί οἱ καντέτοι, τό γεγονός αὐτό ὁ τύπος τοῦ ἐξωτερικοῦ τό θεωρεῖ ὅτι ἔχει ἄμεση σχέση μ' αὐτή τή σωβινιστική ἐκστρατεία. Λένε μάλιστα ὅτι ἡ ρωσική κυβέρνησις, γιά νά ὀλοκληρώσει μιά καί καλή τήν κοροϊδία της σέ βάρος τοῦ «συνταγματισμοῦ», σκοπεύει νά ζητήσῃ πιστώσεις γιά τή στρατιωτική ἐνίσχυση τῶν συνόρων ὄχι ἀπ' ὅλη τή Δούμα, ἀλλά μόνο ἀπό τήν ἐπιτροπή τῶν μαυροκατονταρχιτῶν καί τῶν ὀχτωβριστῶν.

Νά μερικά ἀποσπάσματα ἀπό εὐρωπαϊκές ἐφημερίδες πού δέν εἶναι καθόλου σοσιαλιστικές καί πού δέν μπορεῖ νά τίς ὑποπτευθεῖ κανεῖς γιά αἰσιοδοξία σχετικά μέ τή ρωσική ἐπανάσταση:

«Οἱ νίκες τῆς Γερμανίας κατά τῆς Γαλλίας (τό 1870) ἄναψαν, ὅπως παρατήρησε κάποτε ὁ Βίσμαρκ, τή φιλοδοξία τῶν ρώσων στρατιωτικῶν πού ἄπλωσαν κι' αὐτοί τά χέρια τους γιά στρατιωτικές δάφνες. Γιά πολιτικούς, θρησκευτικούς καί ἱστορικούς λόγους ἡ Τουρκία θεωρήθηκε ὁ πῖο κατάλληλος στόχος γι' αὐτό τό σκοπό (πόλεμος μέ τήν Τουρκία στά 1877 - 1878). Ὅπως εἶναι φανερό, τήν ἴδια γνώμη ἔχουν καί σήμερα ὀρισμένοι κύκλοι τῆς Ρωσίας, πού ξέχασαν τὰ διδάγματα τοῦ ἰαπωνικοῦ πολέμου καί δέν καταλαβαίνουν τίς πραγματικές ἀνάγκες τῆς χώρας. Μιά καί στά Βαλκάνια δέν ὑπάρχουν πιά "ἀδελφοί", πού νά χρειάζεται νά τούς ἀπελευθερώσουν, ἀναγκάζονται οἱ κύκλοι αὐτοί νά σκέπτονται ἄλλα μέσα γιά νά ἐπιδράσουν στήν κοινή γνώμη τῆς Ρωσίας. Καί τά μέσα αὐτά, πρέπει νά ποῦμε τήν ἀλήθεια, εἶναι πῖο χοντροκομμένα ἀπό ἄλλες φορές, θέλουν δηλαδή νά παρουσιάσουν τή Ρωσία περιτριγυρισμένη ἀπό ἐσωτερικούς κι' ἐξωτερικούς ἐχθρούς».

«Οἱ ἰθύνοντες κύκλοι τῆς Ρωσίας προσπαθοῦν νά σταθεροποιήσουν τή θέση τους, μέ τά παλιά μέσα, δηλαδή μέ τή βίαιη κατάπνιξη τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος στό ἐσωτερικό καί μέ τήν ἀπόσπασση τῆς προσοχῆς τοῦ λαοῦ ἀπό τή θλιβερή ἐσωτερική κατάσταση, ἀφυπνίζοντας τό αἶσθημα τοῦ ἐθνικισμοῦ, δημιουργώντας διπλωματικά ἐπεισόδια τά ὁποῖα εἶναι ἄγνωστο πού μποροῦν νά καταλήξουν».

Ποιό εἶναι λοιπόν τό νόημα τῆς νέας αὐτῆς σωβινιστικῆς γραμμῆς στήν πολιτική τῆς ἀντεπαναστατικῆς ἀπολυταρχίας; Γιατί μόνο ἄνθρωποι πού τούς φεύγει ὀριστικά τό ἔδαφος κάτω ἀπό τά πόδια τους μποροῦν, ὕστερα ἀπό τήν Τσουσίμα καί τό Μοῦκντεν, νά καταφεύγουν σέ τέτοια πολιτική. Ἡ πείρα δύο χρόνων ἀντίδρασης δέν ἔδοσε, παρ' ὅλες τίς προσπάθειες, κανένα κάπως σίγουρο ἐσωτερικό στήριγμα στήν μαυροκατονταρχίτικη ἀπολυταρχία, δέν δημιούργησε κανενός εἴδους νέα ταξικά στοιχεῖα ἱκανά ν' ἀνανεώσουν οἰκονομικά τήν ἀπολυταρχία. Καί χωρίς αὐτό, καμιά θηριωδία, καμιά λυσσασμένη προσπάθεια τῆς ἀντεπανάστασης δέν εἶναι σέ θέση νά διασώσει τό σημερινό πολιτικό καθεστῶς τῆς Ρωσίας.

Καί ὁ Στολίπιν καί οἱ μαυροεκατονταρχίτες τσιφλικάδες καί οἱ ὀχτωβριστές καταλαβαίνουν ὅτι, χωρίς νά δημιουργηθοῦν νέα ταξικά στηρίγματα, δέν μποροῦν νά κρατηθεῖν στήν ἐξουσία. Ἄπό δῶ βγαίνει καί ἡ πολιτική τους πού ἀποβλέπει στό ὀλοκληρωτικό ρήμαγμα τῶν ἀγροτῶν, στή βίαιη διάλυση τῆς κοινότητας, γιά νά ξεκαθαριστεῖ μέ κάθε θυσία ὁ δρόμος γιά τόν καπιταλισμό στή γεωργία. Οἱ φιλελεύθεροι τῆς Ρωσίας, οἱ πιά πολυμαθεῖς, οἱ πιά μορφωμένοι, οἱ πιά «ἀνθρωπιστές» — σάν τούς καθηγητές ἀπό τή «Ρούσκιγε Βέντομοστι» — ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ἀποδείχνονται ἀσύγκριτα πιά χοντροκέφαλοι καί ἀπό τούς Στολίπιν. «Δέν θά εἶναι καθόλου παράξενο, γράφει στό κύριο ἄρθρο τῆς 1ης τοῦ Φλεβάρη ἡ παραπάνω ἐφημερίδα, ἄν, λ.χ., τή στιγμή πού θ' ἀποφασίζεται ἡ τύχη τῶν προσωρινῶν διατάξεων τοῦ Νοέμβρη, οἱ χθεσινοί σλαβόφιλοι ὀπαδοί τῆς κοινότητας ὑποστηρίζουν τήν προσπάθεια τῆς κυβέρνησης νά διαλύσει τήν κοινότητα, κατοχυρώνοντας τή γῆ σάν ἀτομική ἰδιοκτησία ὀρισμένων νοικοκυρέων... Μπορεῖ μάλιστα νά σκεφθεῖ κανεῖς ὅτι οἱ ἀμυντικοί σκοποί, πού εἶναι κοινοί γιά τή συντηρητική πλειοψηφία τῆς Δούμας καί γιά τήν κυβέρνηση, θά ὑπαγορεύσουν καί στή μιά καί στήν ἄλλη πιά ἐπιθετικά ἀκόμη μέτρα ἀπ' ὅ,τι τά περίφημα διατάγματα τοῦ 1906... Δημιουργεῖται μιά καταπληκτική εἰκόνα: ἡ συντηρητική κυβέρνηση ἐτοιμάζει μέ τή βοήθεια τῶν ἐκπροσώπων τῶν συντηρητικῶν κομμάτων μιά ριζοσπαστική μεταρύθμιση στόν τομέα τῶν σχέσεων γαιοκτησίας, πού ὑποβάλλονται λιγότερο ἀπό κάθε ἄλλο τομέα στίς ἀπότομες ἀνατροπές, καί ἀποφασίζει νά πάρει ἕνα τέτοιο ριζοσπαστικό μέτρο, ξεκινώντας ἀπό ἀφηρημένες σκέψεις ὅτι ἡ μιά μορφή ἰδιοκτησίας εἶναι προτιμότερη ἀπό τήν ἄλλη».

Ξυπνεῖστε, κύριε καθηγητά, τινάξτε ἀπό πάνω σας τή σκόνη τοῦ ἀρχείου τοῦ ναροντικισμοῦ τῶν προγόνων μας καί κοιτάξτε τί ἔκαναν τά δύο χρόνια τῆς ἐπανάστασης. Ὁ Στολίπιν δέν σᾶς νίκησε μόνο μέ τήν ὕλική δύναμη, μά καί γιατί κατάλαβε σωστά τήν ἴδια τήν πρακτική ἀνάγκη τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης, τήν ἀνάγκη νά διαλυθεῖ βίαια ἡ παλιά γαιοκτησία. Ἡ μεγάλη «ῶθηση», πού ἔδωσε ἀμετάκλητα πιά ἡ ἐπανάσταση, συνίσταται στό ὅτι ἡ μαυροεκατονταρχίτικη ἀπολυταρχία μποροῦσε προηγούμενα νά στηρίζεται στίς μεσαιωνικές μορφές γαιοκτησίας, ἐνῶ τώρα εἶναι ὑποχρεωμένη, εἶναι ὀλοκληρωτικά καί ἀμετάκλητα ὑποχρεωμένη νά δουλεύει μέ πυρετώδη ταχύτητα γιά τή διάλυσή τους. Γιατί κατάλαβε ὅτι χωρίς

τή συντριβή τῶν παλιῶν σχέσεων γαιοκτησίας, δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει διέξοδος ἀπό τήν ἀντίφαση πού βαθύτερα ἀπό καθετί ἄλλο ἐξηγεῖ τή ρωσική ἐπανάσταση: ἡ πιά καθυστερημένη γαιοκτησία, τό πιά πρωτόγονο χωριό, καί ἀπό τό ἄλλο μέρος ὁ πιά προοδευμένος βιομηχανικός καί χρηματιστικός καπιταλισμός!

Δηλαδή, εἶστε ὑπέρ τῆς ἀγροτικῆς νομοθεσίας τοῦ Στολίπιν; θά μᾶς ρωτήσουν μέ φρίκη οἱ ναρόντικοι. "Α! ὄχι! ἡσυχάστε! Εἴμαστε ἀπόλυτα ἐνάντια σ' ὅλες τίς μορφές τῆς παλιάς γαιοκτησίας στή Ρωσία, καί τῆς τσιφλικάδικης καί τῆς κληρουχικῆς γαιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν. Εἴμαστε ἀπόλυτα ὑπέρ τῆς βίαιης συντριβῆς αὐτοῦ τοῦ παλιοῦ, τοῦ σαθροῦ συστήματος πού ἀποσυντίθεται καί δηλητηριάζει κάθε νέο, εἴμαστε ὑπέρ τῆς ἀστικῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς, σάν τό μοναδικό συνεπές σύνθημα τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, σάν τό μοναδικό πρακτικό μέτρο πού κατευθύνει ὅλη τήν αἰχμή τῆς ἀναγκαίας ἱστορικά συντριβῆς ἐνάντια στούς τσιφλικάδες, βοηθώντας νά ξεχωρίσουν μέσα ἀπό τήν ἀγροτική μάζα οἱ ἐλεύθεροι νοικοκυρέοι τῆς γῆς.

Τό ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό τῆς ρωσικῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης εἶναι ὅτι τήν ἐπαναστατική πολιτική στό βασικό ζήτημα τῆς ἐπανάστασης, τό ἀγροτικό, τήν ἐφαρμόζουν οἱ μαυροεκατονταρχίτες, καθῶς καί οἱ ἀγρότες μαζί μέ τούς ἐργάτες. Ἐνῶ οἱ φιλελεύθεροι δικηγόροι καί καθηγητές ὑποστηρίζουν κάτι τό πάρα πολύ ἄψυχο, πάρα πολύ ἀνόητο καί πάρα πολύ οὐτοπικό, τή συμφιλίωση δηλαδή δυό ἀντίθετων, ἀλληλοαποκλειόμενων μεθόδων συντριβῆς ἐκείνου πού ἔχει ξεπεραστεῖ ἀπό τή ζωή, καί μάλιστα μιά τέτοια συμφιλίωση, ὥστε νά μή γίνει καμιά γενικά συντριβή τοῦ παλιοῦ. Εἴτε νίκη τῆς ἀγροτικῆς ἐξέγερσης καί ὀλοκληρωτική βίαιη διάλυση τῶν σχέσεων τῆς παλιάς γαιοκτησίας πρὸς ὄφελος τῆς ἀνανεωμένης ἀπό τήν ἐπανάσταση ἀγροτιᾶς, δήμευση δηλαδή τῆς τσιφλικάδικης γῆς καί λαοκρατική δημοκρατία. Εἴτε συντριβή μέ τόν τρόπο τοῦ Στολίπιν, πού κι' αὐτή ἀνανεώνει, ἀνανεώνει στήν πράξη καί προσαρμόζει τήν παλιά γαιοκτησία στίς καπιταλιστικές σχέσεις, ὅμως μόνο πρὸς τό συμφέρον ὀλοκληρωτικά τῶν τσιφλικάδων, μέ τίμημα τό ἀπεριόριστο ρήμαγμα τῆς ἀγροτικῆς μάζας, τό βίαιο διώξιμό της ἀπό τά χωριά, τό ξεσπίτωμα, τό θάνατο ἀπό τήν πείνα, τήν ἐξόντωση μέ τίς φυλακές, τήν ἐξορία, τούς τουφεκισμούς καί τά βασανιστήρια ὅλου τοῦ ἀνθοῦ τῆς ἀγροτικῆς νεολαίας. Τήν πολιτική αὐτή

δέν είναι εύκολο νά τήν ἐφαρμόσει ἡ μειοψηφία σέ βάρος τῆς πλειοψηφίας, ἀπό οἰκονομική ὅμως ἄποψη ἡ πολιτική αὐτή δέν είναι ἀνεφάρμοστη. Πρέπει νά βοηθήσουμε τό λαό νά τό νοιώσει αὐτό ξεκάθαρα. Ἡ προσπάθεια ὅμως γιά νά βγοῦμε μέ μιά συνετή μεταρύθμιση, εἰρηνικά, χωρίς βία, ἀπ' αὐτό τό χωρίς ἀρχή καί τέλος μπερδεμένο κουβάρι τῶν μεσαιωνικῶν ἀντιφάσεων πού τό δημιούργησαν ὀλόκληροι αἰῶνες τῆς ρωσικῆς ἱστορίας, εἶναι τό πιό ἀνόητο ὄνειρο ἀρτηριοσκληρωμένων «ἀνθρώπων κλεισμένων σέ θήκη». Ἡ οἰκονομική ἀναγκαιότητα προκαλεῖ σίγουρα καί θά ὀδηγήσει σίγουρα στήν πιό «ἀπότομη ἀνατροπή» στίς σχέσεις γαιοκτησίας τῆς Ρωσίας. Τό ἱστορικό πρόβλημα πού μπαίνει εἶναι μόνο ἂν τήν ἀνατροπή αὐτή θά τήν πραγματοποιήσουν οἱ τσιφλικάδες κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ τσάρου καί τοῦ Στολίπιν, ἢ οἱ ἀγροτικές μάζες κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ προλεταριάτου.

«Συνένωση τῆς ἀντιπολίτευσης», αὐτό εἶναι τό ζήτημα τῆς ἡμέρας στό ρωσικό πολιτικό τύπο. Ἡ ἀστυνομική στολιπινική «Ροσσίγια» πανηγυρίζει: «Συνένωση; ἐπομένως καί οἱ καντέτοι εἶναι ἐπαναστάτες. Ἀπάνω τους λοιπόν!». Ἡ ἐφημερίδα τῶν καντέτων «Ρέτς», διαποτισμένη πέρα γιά πέρα μέ τήν ὑπαλληλική ἐπιθυμία ν' ἀποδείξει ὅτι οἱ καντέτοι μποροῦν νά εἶναι ἐξίσου μετριοπαθεῖς μέ τούς ὀχτωβριστές, ζαρώνει προσποιητά τά χεῖλια καί ξεχύνει ἕνα χείμαρρο «ἠθικῆς» ἀγανάκτησης ἀπ' ἀφορμή τίς κακόβουλες προσπάθειες νά τήν κατηγορήσουν γιά ἐπαναστατικότητα καί δηλώνει: ἐμεῖς φυσικά χαιρετίζουμε τή συνένωση τῆς ἀντιπολίτευσης, ἡ συνένωση ὅμως αὐτή πρέπει νά εἶναι κίνηση «ἀπό τά ἀριστερά πρὸς τά δεξιά» (κύριο ἄρθρο της στίς 2 τοῦ Φλεβάρη). «Ἔχουμε τήν πείρα ἀπό τά πολιτικά λάθη καί ἀπό τίς ἀπογοητεύσεις. Ὅταν συνενώνεται ἡ ἀντιπολίτευση, συνενώνεται φυσικά μέ βάση τό πρόγραμμα - μίνιμουμ τοῦ πιό μετριοπαθοῦς ἀπό τά κόμματα πού τήν ἀποτελοῦν».

Τό πρόγραμμα εἶναι πέρα γιά πέρα ξεκάθαρο: ἡ ἡγεμονία τοῦ ἀστικοῦ φιλελευθερισμοῦ, νά ποιός εἶναι ὁ ὄρος μου, λένε οἱ καντέτοι, ὅπως ἔλεγε ὁ Φαλλού τό 1871 στόν Θιέρσο πού τοῦ ζητοῦσε τήν ὑποστήριξή του: ἡ μοναρχία, νά ποιός εἶναι ὁ ὄρος μου.

Ἡ «Στολίτσναγια Πότστα»¹³⁰ εἶδε ὅτι εἶναι ντροπή, ξεδιαντροπιά νά λέει κανείς δημόσια τέτοια πράγματα καί γιαυτό

«δέν συμφωνεῖ» μέ τή «Ρέτς», κάνοντας ἀκαθόριστους ὑπαινιγμούς γιά τίς «προοχτωβριανές διαθέσεις» (καταραμένη λογοκρισία πού μᾶς ἐμποδίζει νά ἔχουμε ἕνα καθαρό πολιτικό πρόγραμμα!) καί προτείνοντας οὐσιαστικά ν' ἀρχίσουν παζαρέματα: Ἡ «Ρέτς», ἀπ' ὅ,τι λένε, θέλει νά καθοδηγεῖ, οἱ ἐπαναστάτες θέλουν νά καθοδηγοῦν (τή νέα συνένωση), δέν μπορῶ τάχα νά πάρω κι' ἐγώ ἕνα κέρασμα γιά τήν τίμια μεσιτεία μου;

«Συνένωση» — ἔχουμε βαθιά συμπάθεια σ' αὐτό τό σύνθημα, ιδιαίτερα ὅταν γίνονται ὑπαινιγμοί — ἔστω καί μόνο ὑπαινιγμοί! — γιά τίς «προοχτωβριανές διαθέσεις». Μόνο πού ἡ ἱστορία δέν ἐπαναλαμβάνεται, εὐγενέστατοι κύριοι πολιτικάντηδες. Καί τά διδάγματα πού μᾶς ἔδωσε ἡ «ἱστορία τριῶν χρόνων», καμιά δύναμη δέν μπορεῖ νά τά ἐξαλείψει ἀπό τή συνείδηση τῶν διαφόρων τάξεων. Τά διδάγματα αὐτά εἶναι ἐξαιρετικά πλούσια καί γιά τό θετικό τους περιεχόμενο (μορφές, χαρακτήρας, ὅροι τῆς νίκης τῆς μαζικῆς πάλης τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν τό 1905) καί γιά τό ἀρνητικό τους περιεχόμενο (χρεωκοπία τῶν δύο Δουμῶν, δηλαδή χρεωκοπία τῶν συνταγματικῶν αὐταπατῶν καί τῆς ἡγεμονίας τῶν καντέτων).

Ὅποιος θέλει νά μελετήσῃ συστηματικά, νά σκεφθεῖ προσεκτικά, ν' ἀφομοιώσῃ καί νά ἐφαρμόσῃ μέσα στίς μάζες αὐτά τά διδάγματα, παρακαλοῦμε ἄς περάσῃ, εἴμαστε ὀλοκληρωτικά ὑπέρ τῆς «συνένωσης», ὑπέρ τῆς συνένωσης γιά τήν ἀδυσώπητη πάλη ἐνάντια στούς ἀποστάτες τῆς ἐπανάστασης. Καί ἄν πάλι δέν τοῦ ἀρέσῃ, ἄς τραβήξῃ ὁ καθένας τό δρόμο του.

Τό παλιό, τό «προοχτωβριανό» σύνθημα εἶναι καλό, κι' ἐμεῖς (ἄς μή θυμώσῃ ὁ Μ-ντ-μ τῆς συλλογῆς «Νάσα Μίσλ»!¹³¹) δέν θά τό ἐγκαταλείψουμε («Συντακτική συνέλευση»). Δέν εἶναι ὅμως ἀρκετό. Εἶναι πολύ τυπικό. Τοῦ λείπει ἡ συνείδηση τῆς πρακτικῆς τοποθέτησης τῶν ὀξύτατων προβλημάτων τῆς ζωῆς. Θά τό συμπληρώσουμε μέ τό μεγάλο δίδαγμα τῶν τριῶν μεγάλων χρόνων. Τό «πρόγραμμά μας μίνιμουμ», τό «πρόγραμμα συνένωσής μας» εἶναι ἀπλό καί ξεκάθαρο: 1) Δήμευση ὅλης τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων. 2) Δημοκρατία. Μᾶς χρειάζεται μιὰ τέτοια συντακτική συνέλευση πού νά μπορεῖ νά τά βγάλῃ πέρα μ' αὐτό τό πρόγραμμα.

Ἡ ἱστορία τῶν δύο Δουμῶν, τῶν Δουμῶν τῶν καντέτων, ἔδειξε μέ καταπληκτική σαφήνεια ὅτι ἡ πραγματική πάλη τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων, ἡ πάλη ἐκείνη πού δέν τήν κατανοοῦσαν πάντα, πού δέν ἐξωτερικευόταν πάντα, μά πού ἀσκοῦσε πάντα τήν ἀποφασιστική της ἐπίδραση σ' ὅλες τίς μεγάλες

πολιτικές λύσεις, πού σάρωνε πάντα σάν σκόνη τά τεχνάσματα τῶν ἀφελῶν καί τῶν κατεργαρέων καί ἐπιτήδειων πού βεβήλωναν τό «συνταγματισμό», ἡ πάλη αὐτή διεξαγόταν ὀλοκληρωτικά καί ἀπόλυτα γιά τούς δύο «στόχους» πού ἀναφέραμε. Δέν ἦταν οἱ ἀφηρημένες θεωρίες, μά ἡ πραγματική πείρα τοῦ ἀγώνα τῶν λαϊκῶν μας μαζῶν μέσα στίς πραγματικές συνθήκες τῆς ρωσικῆς τσιφλικάδικης ἀπολυταρχίας πού μᾶς ἔδειξαν στήν πράξη ὅτι αὐτά ἀκριβῶς τά συνθήματα εἶναι ἀναπόφευκτα. Ὅποιος εἶναι ἰκανός νά τά ἀφομοιώσει, τοῦ προτείνουμε «νά βαδίζουμε χωριστά», μά «νά χτυπᾶμε μαζί», νά χτυπᾶμε τόν ἐχθρό πού ἐρημώνει τή Ρωσία καί ἐξοντώνει χιλιάδες ἀπό τά καλύτερα παιδιά της.

«Θά μείνετε μόνοι σας μέ τέτοιο πρόγραμμα συνένωσης». Αὐτό δέν εἶναι σωστό!

Διαβάστε τούς λόγους τῶν ἀκομματικῶν ἀγροτῶν στίς δύο πρῶτες Δοῦμες καί θά καταλάβετε ὅτι τό πρόγραμμά μας τῆς συνένωσης διατυπώνει ἀπλῶς τούς πόθους τους, τίς ἀνάγκες τους, τά στοιχειώδη ἀπαραίτητα συμπεράσματα ἀπ' αὐτές τίς ἀνάγκες. Καί ὅσους δέν καταλαβαίνουν αὐτές τίς ἀνάγκες, ἀρχίζοντας ἀπό τόν καντέτο καί τελειώνοντας στόν Πεσεχόνοφ (κι' αὐτός προπαγάνδιζε ὑπέρ τῆς «συνένωσης» στή Μόσχα, ὅπως μᾶς γράφουν ἀπό κεῖ), θά τούς πολεμήσουμε ἐξονόματος τῆς «συνένωσης».

Θά εἶναι πεισματικός ὁ πόλεμος αὐτός. Μπορέσαμε νά δουλέψουμε πολλά χρόνια πρίν τήν ἐπανάσταση. Δέν εἶχαν ἄδικο πού μᾶς εἶπαν σκληρούς σάν τήν πέτρα. Οἱ σοσιαλδημοκράτες συγκρότησαν ἕνα προλεταριακό κόμμα πού δέν θ' ἀποθαρρυνθεῖ ἀπό τίς ἀποτυχίες τῆς πρώτης στρατιωτικῆς ἐπίθεσης, δέν θά τά χάσει, δέν θά παρασυρθεῖ σέ τυχοδιωκτικές περιπέτειες. Τό κόμμα αὐτό βαδίζει πρὸς τό σοσιαλισμό, χωρίς νά συνδέει τόν ἑαυτό του καί τίς τύχες του μέ τήν ἔκβαση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης περιόδου τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων. Καί γι' αὐτό ἀκριβῶς εἶναι ἀπαλλαγμένο καί ἀπό τίς ἀδύνατες πλευρές τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων. Καί τό προλεταριακό αὐτό κόμμα βαδίζει πρὸς τή νίκη.

«Προλετάρι», ἀφ. φύλ. 21,
26 (13) τοῦ Φλεβάρη 1908

Δημοσιεύεται
σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι»

ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΠΡΟΛΕΤΑΡΙ»

Στό τεύχος 20 τοῦ περιοδικοῦ «*Neue Zeit*», στόν πρόλογο ἑνός ἀγνώστου μας μεταφραστῆ τοῦ ἄρθρου τοῦ Α. Μπογκντάνοφ γιά τόν Ἔρνστ Μάχ, διαβάσαμε τά ἀκόλουθα: «Στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία ἐκδηλώνεται, δυστυχῶς, μιά ἰσχυρή τάση πού ἐπιδιώκει νά κάνει τή μιά εἴτε τήν ἄλλη στάση ἀπέναντι στόν Μάχ ζήτημα διαίρεσης τοῦ κόμματος σέ ὀμάδες. Οἱ πολύ σοβαρές διαφωνίες τῶν μπολσεβίκων καί τῶν μενσεβίκων πάνω στά ζητήματα τακτικῆς ὀξύνονται μέ τή διαμάχη πάνω σ' ἕνα ζήτημα πού, κατά τή γνώμη μας, δέν συνδέεται καθόλου μέ τίς διαφωνίες αὐτές, μέ τό ζήτημα δηλαδή: ὁ μαρξισμός συμφωνεῖ ἤ ὄχι ἀπό θεωρητική γνωσιολογική ἄποψη μέ τή διδασκαλία τοῦ Σπινόζα καί τοῦ Χόλμπαχ ἤ μέ τή διδασκαλία τοῦ Μάχ καί τοῦ Ἀβενάριους;».

Παίρνοντας ἀφορμή ἀπό τό γεγονός αὐτό, ἡ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι», σάν ἰδεολογικός ἐκπρόσωπος τοῦ μπολσεβίκικου ρεύματος, θεωρεῖ ἀπαραίτητο νά δηλώσει τά ἀκόλουθα: στήν πραγματικότητα ἡ φιλοσοφική αὐτή διαμάχη δέν εἶναι ζήτημα ὀμάδων καί, κατά τή γνώμη τῆς σύνταξης, δέν πρέπει νά εἶναι· κάθε ἀπόπειρα νά παρουσιαστοῦν οἱ διαφωνίες αὐτές σάν ζήτημα ὀμάδων εἶναι ριζικά λαθεμένα. Καί στή μιά καί στήν ἄλλη ὀμάδα ὑπάρχουν ὀπαδοί καί τῶν δύο φιλοσοφικῶν κατευθύνσεων.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 21,
26 (13) τοῦ Φλεβάρη 1908

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρι»

Η ΝΕΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τήν Τετάρτη 13 τοῦ Φλεβάρη ὁ Νικόλαος Β' ὑποδέχτηκε 307 βουλευτές τῆς III Δούμας. Οἱ γεμάτες φιλοφρόνηση συζητήσεις τοῦ τσάρου μέ τούς μαυροεκατονταρχίτες Μπομπρίνσκι καί Τσέλισεφ ἔχουν σχέση μέ τήν κωμική πλευρά τοῦ νέου ἀσπασμοῦ τῆς ἀπολυταρχίας μέ τή συμμορία τῶν συμμάχων. Τό πιό σοβαρό ὅμως ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ δήλωση τοῦ Νικολάου ὅτι ἡ Δούμα πρέπει νά ψηφίσει γρήγορα νέους νόμους γιά τή γῆ καί ὅτι πρέπει ν' ἀποκλειστεῖ κάθε σκέψη γιά ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση, γιατί αὐτός, ὁ Νικόλαος ὁ δεύτερος, ποτέ δέν θά ἐπικυρώσει παρόμοιο νόμο. «Ὁ λόγος τοῦ τσάρου — μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἀνταποκριτής τῆς "Ἐφημερίδας τῆς Φραγκφούρτης" — εἶχε καταθλιπτική ἐπίδραση "πάνω στοὺς ἀγρότες"».

Ἡ σημασία τῆς «δήλωσης γιά τό ἀγροτικό ζήτημα» τοῦ ἴδιου τοῦ τσάρου ἀπό ἄποψη ζύμωσης εἶναι, ἀναμφισβήτητα, πολύ μεγάλη καί δέν μποροῦμε παρά νά χαιρετίσουμε τόν ταλαντοῦχο ὁμιλητή. Ἐκτός ὅμως ἀπό τήν πλευρά τῆς ζύμωσης, ἡ ἀπειλητική αὐτή ἐκδήλωση ἐνάντια στήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση ἔχει μεγάλη σημασία σάν ὀριστική προσχώρηση τῆς τσιφλικάδικης μοναρχίας στό νέο δρόμο τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς.

Τά περίφημα διατάγματα μέ βάση τό ἄρθρο 87 τῆς 9 τοῦ Νοέμβρη 1906, πού ἐκδόθηκαν ἔξω ἀπό τή Δούμα, καί ὅλα ὅσα ἐπακολούθησαν, ἐγκαινίασαν τήν περίοδο τῆς νέας αὐτῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς τῆς τσαρικήσ κυβέρνησης. Τήν πολιτική αὐτή τήν ἐπιβεβαίωσε ὁ Στολίπιν μέσα στή II Δούμα, τήν ἐνέκριναν οἱ δεξιοί καί οἱ ὀχτωβριστές βουλευτές καί οἱ καντέτοι (τρομοκρατημένοι ἀπό τίς φῆμες γιά διάλυση τῆς Δούμας πού ἀκούγονταν στοὺς προθαλάμους τῶν ἀνθρώπων τῆς αὐλῆς) παραιτήθηκαν ἀπό τήν ἀνοιχτή ἐπίκρισή της. Τώρα, στήν III Δούμα,

ἡ Ἐπιτροπή γιά τή γῆ ψήφισε αὐτές τίς μέρες τή βασική διάταξη τοῦ νόμου τῆς 9 τοῦ Νοέμβρη 1906 καί προχώρησε παραπέρα, ἀναγνώρισε δηλαδή τά χωράφια τῶν ἀγροτῶν σέ ὅλες τίς κοινότητες ὅπου δέν ἔγινε ξαναμοίρασμα τῆς γῆς ἐπί 24 χρόνια, σάν ἀτομική ἰδιοκτησία τῶν ἀγροτῶν. Στή δεξίωση τῆς 13 τοῦ Φλεβάρη ὁ ἀρχηγός τῆς φεουδαρχοτσιφλικάδικης Ρωσίας ἐπιδοκίμασε δημόσια αὐτή τήν πολιτική, κραυγάζοντας — εἶναι ὀλοφάνερο, γιά νά τόν ἀκούσουν οἱ ἀκομματικοί ἀγρότες — ὅτι δέν θά ἐπικυρώσει ποτέ κανένα νόμο πού θά θεσπίζει τήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση ὑπέρ τῆς ἀγροτιᾶς.

Τό ὀριστικό πέρασμα τῆς κυβέρνησης τοῦ τσάρου, τῶν τσιφλικάδων καί τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης (τῶν ὀχτωβριστῶν) μέ τό μέρος τῆς νέας ἀγροτικῆς πολιτικῆς ἔχει τεράστια ἱστορική σημασία. Οἱ τύχες τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης τῆς Ρωσίας — καί ὄχι μόνο τῆς σημερινῆς ἐπανάστασης, ἀλλά καί τῶν δημοκρατικῶν ἐπαναστάσεων πού εἶναι δυνατό νά γίνουν στό μέλλον — ἐξαρτᾶται περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο ἀπό τήν ἐπιτυχία ἢ τήν ἀποτυχία αὐτῆς τῆς πολιτικῆς.

Ποιά εἶναι ἡ οὐσία τῆς στροφῆς αὐτῆς; Ὅτι τό ἀπαραβίαστο ὡς τά τώρα τῆς παλιᾶς, μεσαιωνικῆς κληρουχικῆς γαιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν καί τῆς «παμπάλαιας» κοινότητας εἶχε τούς πιό θερμούς ὀπαδούς ἀνάμεσα στίς ἄρχουσες τάξεις τῆς ἀντιδραστικῆς Ρωσίας. Οἱ φεουδάρχες - τσιφλικάδες, ὄντας κυρίαρχη τάξη τῆς προμεταρρυθμιστικῆς Ρωσίας, ὄντας ἡγετική πολιτικά τάξη σ' ὄλο τό διάστημα τοῦ XIX αἰῶνα ἀκολουθοῦσαν σέ γενικές γραμμές πολιτική διατήρησης τοῦ παλιοῦ κοινοτικοῦ καθεστῶτος τῆς ἀγροτικῆς γαιοκτησίας.

Πλησιάζοντας πρός τόν XX αἰῶνα, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ ὑπονόμευσε κατά τρόπο τελειωτικό τίς σχέσεις αὐτές γαιοκτησίας. Ἡ παλιά κοινότητα μέ τίς κάστες της, τό δέσιμο τῶν ἀγροτῶν μέ τή γῆ, ἡ ρουτίνα τοῦ μισοδουλοπάροικου χωριοῦ, ὅλα αὐτά ἤρθαν σέ ὀξύτατη ἀντίθεση μέ τίς νέες οἰκονομικές συνθῆκες. Ἡ διαλεκτική τῆς ἱστορίας ἔκανε ὥστε ἡ ἀγροτιᾶ — πού σέ ἄλλες χῶρες μέ κάπως τακτοποιημένο (ἀπό τήν ἄποψη τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ καπιταλισμοῦ) τό καθεστῶς τῆς γῆς ἀποτελεῖ τό στήριγμα τοῦ καθεστῶτος — νά προβάλλει στή Ρωσία τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης τίς πιό καταλυτικές διεκδικήσεις, μέχρι καί τή δήμευση τῶν τσιφλικιῶν καί τήν ἐθνικοποίηση τῆς γῆς (τρουντοβίκοι στήν I καί στή II Δούμα).

Αὐτές τίς ριζοσπαστικές διεκδικήσεις, τίς ἐξωραϊσμένες

καί μέ τίς ιδέες ἀκόμη τοῦ μικροαστικοῦ σοσιαλισμοῦ, δέν τίς προκάλεσε μέ κανένα τρόπο ὁ «σοσιαλισμός» τοῦ μουζίκου, ἀλλά ἡ οἰκονομική ἀνάγκη νά κοπεῖ ὁ γόρδιος δεσμός τῆς δουλοπαροικιακῆς γαιοκτησίας καί νά ξεκαθαριστεῖ ὁ δρόμος γιά τόν ἐλεύθερο φάρμερ (ἐπιχειρηματία - καπιταλιστή στή γεωργία), πού νά ἔχει στή διάθεσή του γῆ ἐλεύθερη ἀπό ὄλους τούς μεσαιωνικούς φραγμούς*.

Ἐκείνη ἡ καπιταλιστική ὑπονόμευσε ἀμετάκλητα πιά ὅλες τίς βάσεις τοῦ παλιοῦ ἀγροτικοῦ καθεστῶτος τῆς Ρωσίας. Δέν μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ παραπέρα, χωρίς νά τσακίσει αὐτό τό καθεστῶς· καί θά τό τσακίσει ἀναπότρεπτα καί ἀναπόφευκτα. Δέν ὑπάρχει στόν κόσμον καμιά δύναμη πού θά μποροῦσε νά τόν ἐμποδίσει. Τό καθεστῶς ὅμως αὐτό μπορεῖ νά συντριφεῖ μέ τρόπο τσιφλικάδικο ἢ μέ τρόπο χωριάτικο, γιά νά ξεκαθαριστεῖ ὁ δρόμος γιά τόν τσιφλικάδικο ἢ τόν χωριάτικο καπιταλισμό. Τό τσιφλικάδικο σπάσιμο τῆς παλιᾶς κατάστασης σημαίνει βίαιη διάλυση τῆς κοινότητας καί ἐπιτάχυνση τῆς καταστροφῆς καί ἐξολόθρευσης τῆς μάζας τῶν ἐξαθλιωμένων νοικοκυρέων πρὸς ὄφελος μιᾶς χούφτας κουλάκων. Τό χωριάτικο σπάσιμο τῆς παλιᾶς κατάστασης σημαίνει δήμευση τῆς τσιφλικάδικης γῆς καί παραχώρησή της ὀλοκληρωτικά στή διάθεση τῶν ἐλεύθερων φάρμερ πού προέρχονται ἀπό τούς ἀγρότες (τό «ἴσο δικαίωμα πάνω στή γῆ» τῶν κυρίων ναρόντικων σημαίνει στήν πραγματικότητα δικαίωμα τῶν νοικοκυρέων πάνω στή γῆ μέ τήν ἐκμηδένιση ὅλων τῶν μεσαιωνικῶν φραγμῶν).

Ἡ κυβέρνηση τῆς ἀντεπανάστασης κατάλαβε ἀκριβῶς αὐτή τήν κατάσταση. Ὁ Στολίπιν κατάλαβε σωστά ὅλη τήν ὑπόθεση, ὅτι δηλαδή χωρίς νά διαλυθεῖ βίαια ἡ παλιά γαιοκτησία εἶναι ἀδύνατο νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας. Ὁ Στολίπιν καί οἱ τσιφλικάδες πέρασαν θαρρετά στόν ἐπαναστατικό δρόμο, τσακίζοντας μέ τόν πιό ἀνελέητο τρόπο τίς παλιές σχέσεις καί παραδίνοντας ὀλοκληρωτικά τίς ἀγροτικές μάζες στήν ἀπόλυτη ἐξουσία τῶν τσιφλικάδων καί τῶν κουλάκων, γιά νά τίς ληστεύουν ἀπεριόριστα.

Οἱ κύριοι φιλελεύθεροι καί μικροαστοί δημοκράτες — ἀπ' τούς μισοοχτωβριστές «μεόνι»¹³³ ὡς τούς ὀπαδούς τῆς «Ρού-

* Οἱ ἀπόψεις πού ἀναφέρονται ἐδῶ συνδέονται στενά μέ τήν κριτική τοῦ ἀγροτικοῦ μας προγράμματος. Στό φύλλο ἀρ. 21 τῆς «Προλετάρη» ἡ κριτική αὐτή διατυπώθηκε σάν προσωπική μου γνώμη. Στά ἐπόμενα φύλλα τό ζήτημα θά ἐξεταστεῖ πιό λεπτομερειακά¹³².

σκιγε Βέντομοστι» καί τόν κ. Πεσεχόνοφ τοῦ «Ρούσκογε Μπογκάτσβο» — ξεσήκωσαν τώρα ἕνα φοβερό θόρυβο ἀπ' ἀφορμή τή διάλυση τῆς κοινότητας ἀπό τήν κυβέρνηση, κατηγορώντας την ὅτι ἐνεργεῖ ἐπαναστατικά! Ποτέ ὡς τά τώρα δέν ἐμφανίστηκε τόσο ἔντονα ἡ μεσοβέζικη θέση τοῦ ἀστικοῦ φιλευθερισμοῦ στή ρωσική ἐπανάσταση. Ὁχι, κύριοι, τήν ὑπόθεση δέν τήν ἐξυπηρετεῖτε μέ κλάψεις ἀπ' ἀφορμή τήν καταστροφή τῶν πατροπαράδοτων βάσεων. Τρία χρόνια ἐπανάστασης ἔκαναν στάχτη τίς συμφιλιοτικές καί συμβιβαστικές αὐταπάτες. Τό ζήτημα μπῆκε καθαρά. Εἴτε τολμηρή ἔκκληση γιά τήν ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν, πού φτάνει ὡς τή λαοκρατική δημοκρατία καί ὀλόπλευρη ἰδεολογική καί ὀργανωτική προετοιμασία αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης σέ συμμαχία μέ τό προλεταριάτο. Εἴτε γκρίνιες καί τίποτε ἄλλο, δηλ. πολιτική καί ἰδεολογική ἀνικανότητα μπροστά στή στολιπινική - τσιφλικάδικη - ὀχτωβριστική ἐπίθεση ἐνάντια στήν κοινότητα.

Διαλέξτε, ὅποιος ἀπό σᾶς διατηρεῖ ἀκόμη ἴχνη ἀνδρείας σάν πολίτης καί ἴχνη συμπάθειας πρὸς τήν ἀγροτική μάζα! Τό προλεταριάτο ἔκανε κιόλας τήν ἐκλογή του καί τώρα τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα, πιά σταθερά ἀπό κάθε ἄλλη φορά θά ἐξηγεῖ, θά προπαγανδίζει καί θά διαδίδει μέσα στίς μάζες τό σύνθημα τῆς ἐξέγερσης τῶν χωρικῶν μαζί μέ τό προλεταριάτο, σάν τό μοναδικό μέσο πού μπορεῖ νά ἐμποδίσει τή στολιπινική μέθοδο «ἀνακαίνισης» τῆς Ρωσίας.

Δέν θά ποῦμε ὅτι ἡ τελευταία μέθοδος εἶναι ἀδύνατο νά ἐφαρμοστεῖ, — δοκιμάστηκε ἄλλωστε πολλές φορές στήν Εὐρώπη σέ μικρότερη κλίμακα, — θά ἐξηγήσουμε ὅμως στό λαό ὅτι ἡ μέθοδος αὐτή μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ μέ ἀτέλειωτες μόνο πράξεις ἐξαναγκασμοῦ τῆς μειοψηφίας σέ βάρος τῆς πλειοψηφίας γιά ὀλόκληρες δεκαετίες καί μέ τή μαζική ἐξόντωση τῶν πρωτοπόρων ἀγροτῶν. Δέν ἔχουμε τή διάθεση νά συγκεντρώσουμε τίς φροντίδες μας στό μπάλωμα τῶν ἐπαναστατικῶν σχεδίων τοῦ Στολίπιν, στίς προσπάθειες νά διορθώσουμε, νά ἐξασθενίσουμε τήν ἐπίδρασή τους κτλ. Θ' ἀπαντήσουμε δυναμώνοντας τή ζύμωσή μας μέσα στίς λαϊκές μάζες, ἰδιαίτερα μέσα στά στρώματα τοῦ προλεταριάτου πού συνδέονται μέ τήν ἀγροτιά. Οἱ ἀγρότες βουλευτές — ἀκόμη κι' ὅσοι πέρασαν ἀπό μιά σειρά ἀστυνομικά κόσκινα, ἀκόμη κι' ὅσοι ἐκλέχτηκαν ἀπό τούς τσιφλικάδες, ἀκόμη κι' ὅσοι τρομοκρατήθηκαν ἀπό τούς ὑπεραντιδραστικούς τῆς Δούμας — ἀποκάλυψαν τώρα τελευταῖα τίς πραγματικές τους ἐπιδιώξεις. Ἡ

ὀμάδα τῶν ἀκομματικῶν κι' ἓνα μέρος ἀπό τούς δεξιούς ἀγρότες ἐκφράστηκαν, ὅπως ξέρουμε ἀπό τίς ἐφημερίδες, ὑπέρ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως τῆς γῆς καί ὑπέρ τῶν αἵρετῶν τοπικῶν ὀργάνων γιά τή γῆ, ὀργάνων πού νά ἐκλέγονται ἀπό ὄλον τόν πληθυσμό! Δέν εἶχε ἄδικο ἓνας καντέτος πού εἶπε στήν Ἐπιτροπή γιά τή γῆ ὅτι ὁ δεξιός ἀγρότης εἶναι πιά ἀριστερός ἀπό τούς καντέτους. Ναί, στό ἀγροτικό πρόβλημα «οἱ δεξιοί» ἀγρότες καί στίς τρεῖς Δοῦμες στέκονται πιά ἀριστερά ἀπό τούς καντέτους, ἀποδείχνοντας ἔτσι ὅτι ὁ μοναρχισμός τοῦ μουζίκου εἶναι ἀπλοϊκότητα πού ἐξαφανίζεται, σέ διάκριση ἀπό τό μοναρχισμό τῶν φιλελεύθερων ἐπιχειρηματιῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι μοναρχικοί ἀπό ταξικό ὑπολογισμό.

Ὁ τσάρος τῶν φεουδαρχῶν τό φώναξε στούς ἀκομματικούς ἀγρότες ὅτι δέν θά ἐπιτρέψει τήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτριώση. Ἡ ἐργατική τάξη σάν ἀπάντηση ἄς φωνάξει δυνατά στά ἑκατομμύρια τῶν «ἀκομματικῶν» ἀγροτῶν ὅτι τούς καλεῖ σέ μαζικό ἀγώνα γιά τήν ἀνατροπή τοῦ τσαρισμοῦ καί τή δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 22,
(3 τοῦ Μάρτη) 19 τοῦ Φλεβάρη 1908

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρι»

Η ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ¹³⁴

Στό προηγούμενο φύλλο τῆς «Προλετάρι» δημοσιεύσαμε ἀπόφαση τῆς ΚΕ τοῦ κόμματός μας γιά τά συνδικάτα¹³⁵. Ἡ ἐφημερίδα «Νάς Βέκ»¹³⁶, ἀνακοινώνοντας στούς ἀναγνώστες της τήν ἀπόφαση αὐτή, πρόσθεσε ὅτι πάρθηκε ὁμόφωνα στήν ΚΕ, γιατί τήν ψήφισαν καί οἱ μενσεβίκοι, μιά κι' ἔγιναν ὑποχωρήσεις ἀπό τό ἀρχικό σχέδιο τῶν μπολσεβίκων. Ἐάν εἶναι ἀληθινή ἡ ἀνακοίνωση αὐτή (ἡ μακαρίτισσα ἐφημερίδα «Νάς Βέκ» ἦταν συνήθως πολύ καλά πληροφορημένη γιά καθετί πού ἀφορᾷ τό μενσεβικισμό), δέν μᾶς μένει παρά νά χαιρετίσουμε μέ ὅλη μας τήν καρδιά τό μεγάλο βῆμα πρός τήν ἐνότητα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς δουλιᾶς σ' ἕναν τόσο σοβαρό τομέα, ὅπως εἶναι τά συνδικάτα. Οἱ ὑποχωρήσεις πού ἀναφέρει ἡ ἐφημερίδα «Νάς Βέκ» εἶναι ἐντελῶς ἀσήμαντες καί δέν ἀλλάζουν καθόλου τίς βασικές ἀρχές τοῦ σχεδίου τῶν μπολσεβίκων (πού δημοσιεύτηκε, ἄς τό ποῦμε μέ τήν εὐκαιρία, στό φύλλο ἀρ. 17 τῆς «Προλετάρι», τῆς 20 τοῦ Ὀκτώβρη 1907 μαζί μέ τό ἐκτενές ἄρθρο «Τά συνδικάτα καί τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα», πού αἰτιολογοῦσε τό σχέδιο)¹³⁷.

Συνεπῶς, ὁλόκληρο τό κόμμα μας ἀναγνώρισε τώρα ὅτι ἡ δουλιά μέσα στά συνδικάτα δέν πρέπει νά διεξάγεται στό πνεῦμα τῆς οὐδετερότητας, ἀλλά στό πνεῦμα τῆς ὅσο τό δυνατό πιό στενῆς προσέγγισῆς τους μέ τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Ἀναγνωρίστηκε ἐπίσης ὅτι ἡ κομματικότητα τῶν συνδικάτων πρέπει νά ἐξασφαλιστεῖ ἀποκλειστικά μέ τή δουλιά τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μέσα στά συνδικάτα, ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες πρέπει νά συγκροτήσουν καλά συσπειρωμένους πυρῆνες μέσα στά συνδικάτα καί ὅτι πρέπει νά ἰδρυθοῦν παράνομα συνδικάτα, μιά πού δέν εἶναι δυνατό νά ὑπάρχουν νόμιμα.

Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι στήν προσέγγιση τῶν δύο ομά-

δων τοῦ κόμματός μας στό ζήτημα τοῦ χαρακτήρα τῆς δουλιᾶς μέσα στά συνδικάτα ἐξάσκησε πολύ ἰσχυρή ἐπίδραση ἡ Στουτγάρδη. Ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης, ὅπως τόνισε ὁ Κάουτσκι στό λόγο του στούς ἐργάτες τῆς Λειψίας, βάζει τέρμα στήν καταρχήν ἀναγνώριση τῆς οὐδετερότητας. Ἡ ἀνάπτυξη σέ μεγάλο βαθμό τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων καί ἡ ὄξυνσή τους τό τελευταῖο διάστημα σ' ὅλες τίς χῶρες, ἡ πολύχρονη πείρα τῆς Γερμανίας, — ὅπου ἡ πολιτική τῆς οὐδετερότητας δυνάμωσε τόν ὀπορτουνισμό μέσα στά συνδικάτα, χωρίς νά ἐμποδίζει καθόλου τήν ἐμφάνιση χωριστῶν χριστιανικῶν καί φιλελεύθερων συνδικάτων, — τό πλάτεμα τοῦ εἰδικοῦ ἐκείνου τομέα τοῦ προλεταριακοῦ ἀγῶνα πού ἀπαιτεῖ ταυτόχρονη καί σύμφωνη δράση καί τῶν συνδικάτων καί τοῦ πολιτικοῦ κόμματος (μαζική ἀπεργία καί ἔνοπλη ἐξέγερση στή ρωσική ἐπανάσταση, σάν πρόπλασμα τῶν πιθανῶν μορφῶν τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης στή Δύση), — ὅλα αὐτά ἀφαίρεσαν τελειωτικά τό ἔδαφος ἀπό τή θεωρία τῆς οὐδετερότητας.

Ἄνάμεσα στά προλεταριακά κόμματα τό ζήτημα τῆς οὐδετερότητας δέν πρόκειται νά προκαλέσει σήμερα ἐξαιρετικά μεγάλες συζητήσεις. Ἄλλο πράγμα τά μή προλεταριακά δῆθεν σοσιαλιστικά κόμματα, σάν τούς δικούς μας σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες πού στήν πραγματικότητα ἀποτελοῦν τήν ἄκρα ἀριστερή πτέρυγα τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀστικοῦ κόμματος τῶν διανοουμένων καί τῶν προοδευτικῶν ἀγροτῶν.

Εἶναι πάρα πολύ χαρακτηριστικό ὅτι μετά τή Στουτγάρδη ὑπερασπιστές τῆς ἰδέας τῆς οὐδετερότητας σέ μᾶς ἐκδηλώθηκαν μόνο οἱ σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες καί ὁ Πλεχάνοφ. Καί ἐκδηλώθηκαν πολύ ἀποτυχημένα.

Στό τελευταῖο φύλλο τοῦ κεντρικοῦ ὄργάνου τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν «Ζνάμια Τρουντά» (ἀρ. φύλ. 8, Δεκέμβρης τοῦ 1907) βρίσκουμε δύο ἄρθρα ἀφιερωμένα στό συνδικαλιστικό κίνημα. Οἱ σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες ἐπιχειροῦν μέσα σ' αὐτό τό φύλλο νά εἰρωνευτοῦν κυρίως τή δήλωση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ»¹³⁸ ὅτι ἡ ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης ἔλυσε τό πρόβλημα τῶν σχέσεων κόμματος καί συνδικάτων ἀκριβῶς μέ τήν ἔννοια πού τό εἶχε τονίσει καί ἡ ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου, στό πνεῦμα τοῦ μπολσεβικισμοῦ. Ἐμεῖς θ' ἀπαντήσουμε ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες σ' αὐτό τό ἴδιο φύλλο τῆς «Ζνάμια Τρουντά» ἀναφέρουν γεγονότα πού δείχνουν ἀναμφισβήτητα τήν ὀρθότητα αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς ἐκτίμησης.

«Στό ἴδιο ἀκριβῶς διάστημα, — γράφει ἡ «Ζνάμια Τρουντά» γιά τό φθινόπωρο τοῦ 1905, κι' αὐτό εἶναι χαρακτηριστικό γεγονός, — ἀναφέρεται ἡ πρώτη προσωπική συνάντηση τῶν τριῶν ρωσικῶν σοσιαλιστικῶν ὁμάδων: τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μενσεβίκων, τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μπολσεβίκων καί τῶν ἐσέρων, ὅπου ἐκθέσανε τίς ἀπόψεις τους γιά τό συνδικαλιστικό κίνημα. Τό γραφεῖο τῆς Μόσχας, στό ὁποῖο εἶχε ἀνατεθεῖ νά ὀρίσει ἀπό τά μέλη του τό κεντρικό γραφεῖο πού θά συγκαλοῦσε τό συνέδριο (τῶν συνδικάτων), ὀργάνωσε στό Θέατρο Ὀλύμπια* μεγάλη συγκέντρωση τῶν ἐργατῶν πού ἀνήκουν στά συνδικάτα. Οἱ μενσεβίκοι ἐμφανίστηκαν μέ κλασική-μαρξιστική, αὐστηρά ὀρθόδοξη διάκριση τῶν σκοπῶν τοῦ κόμματος καί τῶν συνδικάτων. «Καθῆκον τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος εἶναι ἡ ἐγκαθίδρυση τοῦ σοσιαλιστικοῦ καθεστῶτος μέ τήν κατάργηση τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων. Καθῆκον τῶν συνδικάτων εἶναι ἡ καλυτέρευση τῶν συνθηκῶν δουλιᾶς μέσα στά πλαίσια τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος, γιά νά πετύχουν ἔτσι συνθηκῆς πούλησης τῆς ἐργατικῆς δύναμης εὐνοϊκές γιά τά συμφέροντα τῆς ἐργασίας». Ἀπό δῶ ἔβγαινε τό συμπέρασμα ὅτι τά ἐπαγγελματικά συνδικάτα πρέπει νά μὴν εἶναι κομματικά καί ν' ἀγκαλιάζουν «ὅλους τοὺς ἐργάτες ἐνός δοσμένου ἐπαγγέλματος»**.

Οἱ μπολσεβίκοι προσπαθοῦσαν ν' ἀποδείξουν ὅτι σήμερα δέν μπορεῖ νά γίνει αὐστηρός διαχωρισμός τῆς πολιτικῆς ἀπό τοὺς οἰκονομικούς ἀγῶνες, καί ἀπό δῶ ἔφταναν στό συμπέρασμα ὅτι «πρέπει νά ὑπάρχει στενή σύνδεση ἀνάμεσα στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα καί στά συνδικάτα, πού πρέπει νά τά καθοδηγεῖ τό κόμμα». Τέλος, οἱ ἐσέροι ἀπαιτοῦσαν αὐστηρή ἀκομματικότητα τῶν συνδικάτων γιά ν' ἀποφευχθεῖ ἡ διάσπαση τοῦ προλεταριάτου, ἀπόκρουσαν ὅμως κάθε περιορισμό τῶν καθηκόντων καί τῆς δράσης τῶν συνδικάτων σ' ἕναν ὅποιον-δήποτε στενό τομέα, διατυπώνοντας ὅτι καθῆκον τους εἶναι

* Στή συγκέντρωση αὐτή ἦταν περίπου 1500 ἄτομα. Σχετική ἐκθεση βλ. στό «Δελτίο τοῦ Μουσείου γιά τή βοήθεια στοὺς ἐργάτες», ἀρ. φύλ. 2, τῆς 26 τοῦ Νοέμβρη 1905 (τό ἀπόσπασμα εἶναι ἀπό τή «Ζνάμια Τρουντά»).

** Πρέπει νά ποῦμε ὅμως ὅτι αὐτή τή «μὴ κομματικότητα» οἱ κ.κ. μενσεβίκοι τήν καταλάβαιναν ἀρκετά ἰδιόμορφα: ἔτσι ὁ ὁμιλητής τους τίς θέσεις του τίς διασαφήνισε μέ τόν παρακάτω τρόπο: «Σωστή λύση στό ζήτημα τῆς κομματικότητας ἔδωσε τό συνδικάτο τῶν τυπογράφων τῆς Μόσχας, πού προτείνει στοὺς συντρόφους νά μποῦνε ἀτομικά στίς γραμμές τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος». (Σημείωση τῆς «Ζνάμια Τρουντά»).

ὁ ἀγώνας σέ ὅλη του τήν ἔκταση ἐνάντια στό κεφάλαιο καί, ἐπομένως, τόσο ὁ οἰκονομικός ὅσο καί ὁ πολιτικός ἀγώνας».

Ἔτσι περιγράφει τά γεγονότα ἡ ἴδια ἢ «Ζνάμια Τρουντά»! Καί μόνο ἓνας τυφλός ἢ ἐντελῶς ἀνίκανος νά σκεφθεῖ, μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ ὅτι «ἡ ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης, πού συνιστᾶ στενούς δεσμούς ἀνάμεσα στό κόμμα καί τά συνδικάτα, ἐνέκρινε ἀπό τίς τρεῖς αὐτές ἀπόψεις ἀκριβῶς ἐκείνη, πού μιλά γιά στενή ἐνότητα τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος μέ τά συνδικάτα»*.

Οἱ ἐσέροι, γιά νά περιπλέξουν αὐτό τό πεντακάθαρο ζήτημα, μπέρδεψαν μέ τόν πιό ἀστεῖο τρόπο τήν αὐτοτέλεια τῶν συνδικάτων στόν οἰκονομικό ἀγώνα μέ τήν ἀποψη τῆς ἀκομματικότητάς τους. «Τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης — γράφουν — τάχθηκε ξεκάθαρα καί ὑπέρ τῆς αὐτοτέλειας (ἀκομματικότητας) τῶν συνδικάτων δηλ. ἀπόριψε τήν ἀποψη καί τῶν μπολσεβίκων καί τῶν μενσεβίκων». Αὐτό βγαίνει ἀπό τά ἀκόλουθα λόγια τῆς ἀπόφασης τῆς Στουτγάρδης: «Καθεμιᾶ ἀπ' τίς δύο αὐτές ὀργανώσεις (κόμμα καί συνδικάτο) ἔχει ἓναν τομέα πού ἀντιστοιχεῖ στό χαρακτήρα της καί σ' αὐτόν τόν τομέα πρέπει νά δρᾷ πέρα γιά πέρα μέ αὐτοτέλεια. Πλάϊ ὅμως σ' αὐτά ὑπάρχει ὁ τομέας πού ὅλο καί ἐπεκτείνεται» κτλ., ὅπως στό ἀπόσπασμα πού ἀναφέραμε παραπάνω. Βρέθηκαν, λοιπόν, ἔξυπνοι χωρατατζήδες, πού τό αἶτημα τῆς «αὐτοτέλειας» τῶν συνδικάτων «στόν τομέα πού ἀντιστοιχεῖ στό χαρακτήρα τους» τό μπέρδεψαν μέ τό ζήτημα τῆς ἀκομματικότητας τῶν συνδικάτων ἢ μέ τό ζήτημα τῆς στενῆς προσέγγισής τους μέ τό κόμμα στόν τομέα τῆς πολιτικῆς καί τῶν καθηκόντων τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης!

Μέ τόν ἴδιο τρόπο οἱ δικοί μας οἱ ἐσέροι κουκούλωσαν ἐντελῶς τό βασικό ζήτημα ἀρχῆς γιά τήν ἐκτίμηση τῆς θεωρίας τῆς «οὐδετερότητας», θεωρίας πού στήν πράξη ἐξυπηρετεῖ τό δυνάμωμα τῆς ἐπιροῆς τῆς ἀστικῆς τάξης πάνω στό προλεταριάτο. Στή θέση αὐτοῦ τοῦ θεμελιακοῦ ζητήματος προτίμησαν νά μιλοῦν μόνο γιά τίς εἰδικές συνθήκες τῆς Ρωσίας, ὅπου ὑπάρχουν κάμποσα σοσιαλιστικά κόμματα καί μάλιστα νά μιλοῦν, φωτίζοντας λαθεμένα αὐτό πού ἔγινε στή Στουτγάρδη. «Δέν κάνει νά μιλάμε ἐδῶ γιά ἀσάφειες τῆς ἀπόφασης

* * Οἱ μενσεβίκοι τό Νοέμβρη τοῦ 1905 δέν ἐξέθεσαν ὀρθόδοξες, ἀλλά ἀγοραῖες ἀντιλήψεις γιά τήν οὐδετερότητα, ἄς τό θυμοῦνται αὐτό οἱ κ.κ. ἐσέροι!

τῆς Στουτγάρδης, — γράφει ἡ «Ζνάμια Τρουντά», — γιατί ὁ κ. Πλεχάνοφ διάλυσε κάθε ἀσάφεια καί κάθε ἀμφιβολία, μιλώντας στό διεθνές συνέδριο μέ τήν ιδιότητα τοῦ ἐπίσημου ἀντιπροσώπου τοῦ κόμματος καί γιά τήν ὥρα δέν ἔχουμε ἀκόμη σχετική ἀνακοίνωση τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος ὅτι «ἡ ὁμιλία αὐτή τοῦ σ. Πλεχάνοφ ἀποδιοργανώνει τίς γραμμές τοῦ ἐνιαίου κόμματος»...».

Κύριοι ἐσέροι! Ἔχετε, βέβαια, τό δικαίωμα νά εἰρωνεύεστε τήν ΚΕ μας, γιατί ἀνακάλεσε στήν τάξη τόν Πλεχάνοφ. Ἔχετε τό δικαίωμα νά νομίζετε ὅτι μπορεῖ νά σέβεται κανείς, λογουχάρη, καί τό κόμμα πού δέν καταδικάζει ἐπίσημα τήν καντετοφιλία τοῦ κυρίου Γκερσούνι. Γιατί ὅμως νά λέτε καθαρά ψέματα; Στό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης ὁ Πλεχάνοφ δέν ἦταν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, μά ἦταν ἀπλῶς ἓνας ἀπό τούς 33 ἀντιπροσώπους του. Καί ἀντιπροσώπευε τίς ἀπόψεις ὄχι τοῦ κόμματος τῆς σοσιαλδημοκρατίας, ἀλλά τῆς σημερινῆς μενσεβίκικης ἀντιπολίτευσης ἀπέναντι στό κόμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας καί σέ σχέση μέ τίς ἀποφάσεις τοῦ Λονδίνου. Οἱ ἐσέροι δέν μπορεῖ παρά νά τό ξέρουν καί συνεπῶς λένε συνειδητά ψέματα.

«...Στήν ἐπιτροπή πού ἐξέτασε τό ζήτημα γιά τίς ἀμοιβαῖες σχέσεις τῶν συνδικάτων καί τοῦ πολιτικοῦ κόμματος ὁ Πλεχάνοφ εἶπε κατά λέξη τά παρακάτω: «Στή Ρωσία ὑπάρχουν 11 ἐπαναστατικές ὀργανώσεις, μέ ποιὰ ἀπ' αὐτές πρέπει νά ἔρθουν σέ ἐπαφή τά συνδικάτα;... Θά ἦταν βλαβερό γιά τή Ρωσία νά μπάσουμε τίς πολιτικές μας διαφωνίες μέσα στά συνδικάτα». Πάνω σ' αὐτό ὅλα τά μέλη τῆς ἐπιτροπῆς δήλωσαν ὁμόφωνα ὅτι δέν εἶναι σωστό νά καταλαβαίνουμε ἔτσι τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου, ὅτι αὐτοί «δέν ἐπιβάλλουν καθόλου στά συνδικάτα καί στά μέλη τους τήν ὑποχρέωση νά εἶναι μέλη τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος», δηλ. ζητοῦν, ὅπως τονίζεται καί στήν ἀπόφαση, «τήν ἀπόλυτη αὐτοτέλειά» τους». (Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι τῆς «Ζνάμια Τρουντά»).

Μπερδεύετε τό ζήτημα, κύριοι τῆς «Ζνάμια Τρουντά»! Στήν ἐπιτροπή ἓνας βέλγος σύντροφος ρώτησε, ἂν μπορούμε νά ὑποχρεώσουμε τά μέλη τῶν συνδικάτων νά μποῦν στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, καί ὅλοι τοῦ ἀπάντησαν ὄχι. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὅμως, ὁ Πλεχάνοφ πρότεινε στήν ἀπόφαση τήν ἐξῆς τροποποίηση: «Ἐπιπλέον, δέν πρέπει νά διαφεύγει ἀπό τήν προσοχή μας ἡ ἐνότητα τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης» καί ἡ τροποποίηση αὐτή ἔγινε δεκτή, ὄχι ὅμως ὁμόφωνα (ὁ σ. Βόϊνοφ πού ἀντιπροσώπευε τίς ἀπόψεις τοῦ ΣΔΕΚΡ ψήφισε

τήν τροποποίηση καί, κατά τή γνώμη μας, ψήφισε σωστά). Νά πῶς ἔγιναν τά πράγματα.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες δέν πρέπει ποτέ ν' ἀφήνουν νά διαφεύγει ἀπό τήν προσοχή τους ἡ ἐνότητα τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης. Αὐτό εἶναι ὀλότελα σωστό. Αὐτό ὅμως ἀναφέρεται καί στούς ἐσέρους πού τούς καλοῦμε νά σκεφθοῦν γι' αὐτή «τήν ἐνότητα τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης», ὅταν θά διακηρύξει τούς στενοῦς δεσμούς της μέ τή σοσιαλδημοκρατία! Καί κανείς δέν σκέφθηκε ποτέ «νά ὑποχρεώσει» τά μέλη τῶν συνδικάτων νά μποῦν στό κόμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Αὐτό τό φαντάστηκαν οἱ ἐσέροι ἀπό τό φόβο τους. Εἶναι ὅμως παραμύθια ὅτι τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης ἀπαγόρευσε στά συνδικάτα ν' ἀποφασίζουν γιά τή στενή τους σύνδεση μέ τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἢ νά πραγματοποιοῦν στήν πράξη, στή ζωή, αὐτή τή σύνδεση.

«Οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες, γράφει ἡ *“Ζνάμια Τρουντά”*, διεξάγουν ἐπίμονη καί δραστήρια ἐκστρατεία γιά νά κατακτήσουν τά συνδικάτα καί νά τά ὑποτάξουν στήν κομματική τους καθοδήγηση. Οἱ μπολσεβίκοι τό κάνουν αὐτό ἄμεσα καί ἀπροκάλυπτα..., ἐνῶ οἱ μενσεβίκοι διάλεξαν πιά πλάγιο δρόμο»... Πολύ σωστά, κ.κ. ἐσέροι! Χρησιμοποιώντας τό κύρος τῆς ἐργατικῆς Διεθνούς, ἔχετε τό δικαίωμα νά ζητᾶτε ἀπό μᾶς νά διεξάγουμε αὐτή τήν ἐκστρατεία μέ τάκτ καί μέ συνέπεια «χωρίς νά διαφεύγει ἀπό τήν προσοχή μας ἡ ἐνότητα τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης». Εἴμαστε πέρα γιά πέρα πρόθυμοι νά τό παραδεχτοῦμε καί ἀπαιτοῦμε καί ἀπό σᾶς νά κάνετε τό ἴδιο, μά ἀπό τήν ἐκστρατεία δέν θά παραιτηθοῦμε!

Μά ὥστόσο ὁ Πλεχάνοφ εἶπε ὅτι εἶναι βλαβερό νά μπάσουμε τίς πολιτικές μας διαφωνίες μέσα στά συνδικάτα... Ναί, ὁ Πλεχάνοφ τήν εἶπε αὐτή τήν ἀνοησία καί οἱ κ.κ. ἐσέροι ἦταν φυσικό νά πιαστοῦν ἀπ' αὐτή, ὅπως πιάνονται πάντα ἀπό τό καθετί πού δέν ἀξίζει τόν κόπο νά τό μιμηθεῖ κανείς. Μά ὁδηγός μας δέν πρέπει νά εἶναι τά λόγια τοῦ Πλεχάνοφ, ἀλλά ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου πού δέν μπορεῖ νά ἐφαρμοστεῖ, χωρίς «νά μπάσουμε τίς πολιτικές μας διαφωνίες» μέσα στά συνδικάτα. Νά ἕνα μικρό παράδειγμα. Ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου λέει ὅτι τά συνδικάτα δέν πρέπει νά ἔχουν γιά ὁδηγό τους τή «θεωρία τῆς ἄρμολίας τῶν συμφερόντων ἀνάμεσα στήν ἐργασία καί στό κεφάλαιο». Ἐμεῖς οἱ σοσιαλδημοκράτες ἰσχυρίζομαστε ὅτι τό ἀγροτικό πρόγραμμα πού ἀπαιτεῖ μέσα στήν ἀστική κοινωνία νά ἐφαρμοστεῖ ἡ ἀρχή τῆς ἐξίσωσης στή δια-

νομή τῆς γῆς, στηρίζεται στή θεωρία τῆς ἁρμονίας τῶν συμφερόντων τῆς ἐργασίας καί τοῦ κεφαλαίου*. Ἐμεῖς πάντα θά εἴμαστε ἐνάντιοι στή διάσπαση τῆς ἐνότητας τῆς ἀπεργίας κτλ. ἐξαιτίας μιᾶς τέτοιας διαφωνίας (ἢ ἀκόμη καί ἐξαιτίας μιᾶς διαφωνίας μέ τούς ἐργάτες-μοναρχικούς), τή «διαφωνία μας ὅμως αὐτή θά τήν μπάσουμε» μέσα στούς ἐργατικούς κύκλους γενικά, σέ ὅλα τά ἐργατικά συνδικάτα ἰδιαίτερα.

Ἐπίσης εἶναι ἀνόητα ὅσα ἀναφέρει ὁ Πλεχάνοφ γιά τό 11 κόμματα. Πρῶτο, δέν ὑπάρχουν μονάχα στή Ρωσία διάφορα σοσιαλιστικά κόμματα. Δεύτερο, στή Ρωσία ὑπάρχουν μόνο δύο κάπως σοβαρά ἀνταγωνιζόμενα σοσιαλιστικά κόμματα, τό Κόμμα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί τό Κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, γιατί εἶναι ἐντελῶς παράλογο νά βάλεις στό ἴδιο τσουβάλι ὅλα τά ἐθνικά κόμματα. Τρίτο, τό πρόβλημα τῆς ἐνότητας τῶν πραγματικῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων εἶναι ἐντελῶς ἰδιαίτερο πρόβλημα. Ἀνακατεύοντάς το, ὁ Πλεχάνοφ μπερδεύει τό ζήτημα. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ὑπερασπίσουμε παντοῦ καί πάντα τήν προσέγγιση τῶν συνδικάτων μέ τό σοσιαλιστικό κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης, ποιό ὅμως κόμμα στή μιά ἢ στήν ἄλλη χώρα, ἀνάμεσα στή μιά ἢ στήν ἄλλη ἐθνότητα, εἶναι πραγματικά σοσιαλιστικό καί πραγματικά γνήσιο κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης, εἶναι ἓνα ἰδιαίτερο ζήτημα καί τό ζήτημα αὐτό δέν τό λύνουν οἱ ἀποφάσεις τῶν διεθνῶν συνεδρίων, ἀλλά ἡ πορεία τοῦ ἀγώνα ἀνάμεσα στά ἐθνικά κόμματα.

Ὡς ποιό βαθμό εἶναι λαθεμένοι οἱ συλλογισμοί τοῦ Πλεχάνοφ σ' αὐτό τό ζήτημα, τό δείχνει πολύ παραστατικά τό ἄρθρο του στό τεῦχος 12 τοῦ «Σοβρεμέννι Μίρ»¹⁴⁰ τοῦ 1907. Στή σελ. 55 ὁ Πλεχάνοφ ἀναφέρει τή δήλωση τοῦ Λουνατσάρσκι ὅτι ἡ οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων ὑποστηρίζεται ἀπό τούς γερμανούς ἀναθεωρητές. Ὁ Πλεχάνοφ ἀπαντᾷ στή δήλωση αὐτή ὡς ἐξῆς : «Οἱ ἀναθεωρητές λένε : τά συνδικάτα πρέπει νά εἶναι οὐδέτερα, μ' αὐτό ὅμως ἐννοοῦν ὅτι τά συνδικάτα πρέπει νά χρησιμοποιηθοῦν γιά τήν πάλη ἐνάντια στόν ὀρθόδοξο μαρξισμό». Καί ὁ Πλεχάνοφ καταλήγει : «Ἡ κατάργηση τῆς οὐδετερότητας τῶν συνδικάτων δέν θά βοηθήσει

* Σήμερα ἀκόμη καί ὀρισμένοι ἐσέροι τό κατάλαβαν αὐτό κι' ἔκαναν ἔτσι ἓνα ἀποφασιστικό βῆμα πρὸς τό μαρξισμό. Βλ. τό πολύ ἐνδιαφέρον καινούργιο βιβλίο τῶν κ.κ. Φίρσοφ καί Γιακόμπι, γιά τό ὁποῖο πολύ γρήγορα θά συζητήσουμε λεπτομερειακά μέ τούς ἀναγνώστες τῆς «Προλετάρη»¹³⁹.

σέ τίποτε ἐδῶ. Ἐάν θέσουμε τά συνδικάτα σέ στενή τυπική ἐξάρτηση ἀπό τό κόμμα καί θριαμβεύσει μέσα στό κόμμα ἡ “ἰδεολογία” τῶν ἀναθεωρητῶν, ἡ κατάργηση τῆς οὐδετερότητας τῶν συνδικάτων δέν θά εἶναι τότε παρά μιά νέα νίκη τῶν “κριτικῶν τοῦ Μάρξ”».

Ὁ συλλογισμός αὐτός ἀποτελεῖ δεῖγμα τοῦ συνηθισμένου τρόπου πού χρησιμοποιεῖ ὁ Πλεχάνοφ, γιά νά ξεφεύγει ἀπό τό πρόβλημα καί νά σκεπάζει τήν οὐσία τοῦ ἐπίμαχου θέματος. Ἐάν μέσα στό κόμμα θριαμβεύσει πραγματικά ἡ ἰδεολογία τῶν ἀναθεωρητῶν, δέν θά εἶναι τότε σοσιαλιστικό κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Δέν πρόκειται ἐδῶ γιά τό πῶς διαμορφώνεται αὐτό τό κόμμα καί τί λογῆς πάλη καί διασπάσεις γίνονται κατά τή διαμόρφωσή του. Πρόκειται γιά τό ὅτι σέ κάθε καπιταλιστική χώρα ὑπάρχει σοσιαλιστικό κόμμα καί συνδικάτα καί ἡ δουλιὰ μας εἶναι νά καθορίσουμε τίς βασικές σχέσεις μεταξύ τους. Τά ταξικά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης γεννοῦν ἀναπόφευκτα τήν τάση νά περιοριστοῦν τά συνδικάτα σέ ἀσήμαντη καί περιορισμένη δράση μέσα στά ὅρια τοῦ καθεστῶτος πού ὑπάρχει, νά μήν ὑπάρχει κανένας δεσμός ἀνάμεσα σ’ αὐτά καί στό σοσιαλισμό, καί ἡ θεωρία τῆς οὐδετερότητας εἶναι τό ἰδεολογικό περίβλημα αὐτῶν τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἀστικῆς τάξης. Οἱ ἀναθεωρητές πού βρίσκονται μέσα στά σοσιαλιστικά κόμματα ἀνοίγουν πάντα τό δρόμο γιά τόν ἑαυτό τους, ἔτσι ἢ ἀλλιῶς, μέσα στήν καπιταλιστική κοινωνία.

Βέβαια, στίς ἀρχές τοῦ πολιτικοῦ καί συνδικαλιστικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Εὐρώπης μποροῦσε κανεῖς νά ὑποστηρίξει τήν οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων, σάν μέσο γιά νά εὐρυνθεῖ ἡ πρωταρχική βάση τοῦ προλεταριακοῦ ἀγῶνα στήν ἐποχή πού αὐτό σχεδόν δέν ἦταν ἀκόμη ἀναπτυγμένο κι’ ἔλειπε ἡ συστηματική ἀστική ἐπιροή πάνω στά συνδικάτα. Σήμερα ὅμως εἶναι πιά ἐντελῶς ἄτοπο νά ὑπερασπίζει κανεῖς ἀπό τήν ἄποψη τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας τήν οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων. Μπορεῖ μόνο νά γελάσεις, διαβάζοντας τούς ἰσχυρισμούς τοῦ Πλεχάνοφ ὅτι «ὁ Μάρξ καί τώρα ἀκόμη θά ὑποστήριζε στή Γερμανία τήν οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων», ἰδιαίτερα ὅταν ἕνα τέτοιο ἐπιχείρημα στηρίζεται σέ μονόπλευρη ἐρμηνεία ἐνός «ἀποσπάσματος κειμένου» τοῦ Μάρξ, μέ πλήρη ἄγνοια τῶν δηλώσεων τοῦ Μάρξ στό σύνολό τους καί ὀλόκληρου τοῦ πνεύματος τῆς διδασκαλίας του.

«Ἐγώ ὑποστηρίζω τήν οὐδετερότητα, μέ τήν ἔννοια πού τή δίνει ὁ Μπέμπελ καί ὄχι μέ τήν ἀναθεωρητική ἔννοια»,

γράφει ὁ Πλεχάνοφ. Τό νά μιλάς ἔτσι, σημαίνει νά βαφτίζεσαι σέ Μπέμπελ, ταυτόχρονα ὅμως καί νά βουλιάζεις μέσα στό βάλτο. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Μπέμπελ, μιά τόσο μεγάλη αὐθεντία στό διεθνές κίνημα τοῦ προλεταριάτου, ἕνας τόσο ἔμπειρος πρακτικός ἡγέτης, ἕνας σοσιαλιστής τόσο εὐαίσθητος στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης, στίς ἐνενήντα ἐννέα ἀπό τίς ἑκατό περιπτώσεις θά ἔβγαине μόνος του ἀπό τό βάλτο, ἂν τοῦ τύχαινε νά στραβοπατήσει καί θά ἔβγαζε κι' ἐκείνους πού θά ἤθελαν νά τόν ἀκολουθήσουν. Ὁ Μπέμπελ ἔκανε λάθος καί τότε πού ὑποστήριξε στό Μπρεσλάου (στά 1895) μαζί μέ τόν Φόλμαρ τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν ἀναθεωρητῶν, καί τότε πού ἐπέμενε (στό Ἔσεν) στή διαφορά ἀρχῶν ἀνάμεσα στόν ἀμυντικό καί ἐπιθετικό πόλεμο, καί τότε πού ἦταν ἔτοιμος νά ἀναγάγει σέ ἀξίωμα τήν «οὐδετερότητα» τῶν συνδικάτων. Πιστεύουμε εὐχαρίστως πώς, ἂν ὁ Πλεχάνοφ πέσει στό βάλτο μόνο μαζί μέ τόν Μπέμπελ, αὐτό δέν θά τοῦ συμβεῖ συχνά καί γιά πολύ καιρό. Νομίζουμε ὅμως ὅτι δέν πρέπει νά μιμεῖται κανείς τόν Μπέμπελ, ὅταν ὁ Μπέμπελ κάνει λάθη.

Λένε — καί ὁ Πλεχάνοφ ἐπιμένει ἰδιαίτερα σ' αὐτό τό ζήτημα, — πώς ἡ οὐδετερότητα χρειάζεται, γιά νά συνενωθοῦν ὅλοι οἱ ἐργάτες πού καταλήγουν στή σκέψη ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά καλυτερέψει ἡ ὑλική τους κατάσταση. Ὅσοι ὅμως μιλάνε γι' αὐτό, ξεχνοῦν ὅτι ὁ σημερινός βαθμός ἀνάπτυξης τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων φέρνει ἀναπόφευκτα καί ἀναπότρεπτα «πολιτικές διαφωνίες» ἀκόμη καί στό ζήτημα μέ ποιόν τρόπο πρέπει νά ἐπιτευχθεῖ αὐτή ἡ καλυτέρευση μέσα στά πλαίσια τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Ἡ θεωρία τῆς οὐδετερότητας τῶν συνδικάτων, σέ διάκριση ἀπό τή θεωρία ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά ὑπάρχουν στενοί δεσμοί τῶν συνδικάτων μέ τήν ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία, ἔχει σάν ἀποτέλεσμα νά προτιμοῦνται ὅπωςδήποτε τέτοια μέσα γιά τήν καλυτέρευση τῆς θέσης τοῦ ἐργάτη πού σημαίνουν ἀμβλυνση τοῦ ταξικοῦ ἀγῶνα τοῦ προλεταριάτου. Παραστατικό παράδειγμα (πού συνδέεται, ἄς πούμε, μέ τήν ἐκτίμηση ἑνός ἀπό τά πιό ἐνδιαφέροντα γεγονότα τοῦ νεότατου ἐργατικοῦ κινήματος) μᾶς δίνει αὐτό τό ἴδιο τό βιβλιαράκι τοῦ «Σοβρεμέννι Μίρ», ὅπου ὁ Πλεχάνοφ ὑποστηρίζει τήν οὐδετερότητα. Δίπλα στόν Πλεχάνοφ βλέπουμε ἐδῶ τόν κ. Ε. Π., πού ἐπαινεῖ τό γνωστό ἀρχηγό τῶν ἄγγλων σιδηροδρομικῶν ἐργατῶν Ρίτσαρντ Μπέλλ, ὁ ὁποῖος σταμάτησε μέ συμβιβασμό τή σύγκρουση ἀνάμεσα στούς ἐργάτες καί στούς

διευθυντές τῶν ἐταιριῶν. Ὁ Μπέλλ ἀνακηρύσσεται «ἡ ψυχὴ ὄλου τοῦ σιδηροδρομικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος». «Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία —γράφει ὁ κ. Ε. Π.— ὅτι χάρις στήν ἡρεμῆ, μυαλωμένη καί συνεπὴ τακτικὴ του ὁ Μπέλλ κατάκτησε ἀναμφισβήτητα τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς ὀργάνωσης τῶν σιδηροδρομικῶν ὑπαλλήλων, πού τὰ μέλη της εἶναι ἔτοιμα χωρίς ταλαντεύσεις νά τόν ἀκολουθήσουν παντοῦ» (σελ. 75, τεῦχος 12 τοῦ «Σοβρεμέννι Μίρ»). Τέτοια ἄποψη δέν εἶναι τυχαία, ἀλλά στήν οὐσία συνδέεται μέ τὴν οὐδετερότητα πού προωθεῖ στήν πρώτη γραμμὴ τῆ συνένωση τῶν ἐργατῶν γιά τὴν καλύτερευση τῆς θέσης τους καί ὄχι τῆ συνένωση γιά ἀγώνα πού νά εἶναι σέ θέση νά συντελέσει στήν ἀπελευθέρωση τοῦ προλεταριάτου.

Ἡ ἄποψη ὅμως αὐτὴ δέν ἀνταποκρίνεται μέ κανένα τρόπο στίς ἀπόψεις τῶν ἀγγλων σοσιαλιστῶν πού, ἀσφαλῶς, θά ἀπόρησαν πάρα πολύ, μαθαίνοντας ὅτι οἱ ὑμνητές τοῦ Μπέλλ γράφουν, χωρίς νά συναντήσουν ἀντιρήσεις, σ' ἓνα περιοδικό μέ ἐπιφανεῖς μενσεβίκους σάν τόν Πλεχάνοφ, τόν Ἰορντάνσκι καί Σία.

Ἡ ἀγγλικὴ σοσιαλδημοκρατικὴ ἐφημερίδα «Justice»¹⁴¹ στίς 16 τοῦ Νοέμβρη ἔγραφε στό κύριο ἄρθρο της, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴ συμφωνία τοῦ Μπέλλ μέ τίς σιδηροδρομικὲς ἐταιρίες, τὰ ἑξῆς : «Εἴμαστε πέρα γιά πέρα σύμφωνοι μέ τὴ γενικὴ σχεδόν καταδίκη ἀπὸ τὰ τρέϊντ-γιούνιον αὐτῆς τῆς λεγόμενης εἰρηνικῆς συμφωνίας»... «Ἡ συμφωνία αὐτὴ παραβιάζει ἐντελῶς τό ἴδιο τό νόημα τῆς ὑπαρξῆς τῶν τρέϊντ-γιούνιον»... «Αὐτὴ ἢ παράλογη συμφωνία... δέν μπορεῖ νά δεσμεύσει τοὺς ἐργάτες καί θά κάνουν καλά, ἂν τὴν ἀπορίψουν». Καί στό ἐπόμενο φύλλο τῆς 23 τοῦ Νοέμβρη ὁ Μπέρνερτ ἔγραφε τὰ ἑξῆς γιά τὴ συμφωνία αὐτὴ σέ ἄρθρο μέ τόν τίτλο : «Πάλι πρόδωσαν!» : «Πρὶν τρεῖς ἐβδομάδες τό ἐνωμένο σωματεῖο τῶν σιδηροδρομικῶν ὑπαλλήλων ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πιό γερά τρέϊντ-γιούνιον τῆς Ἀγγλίας. Σήμερα κατάντησε σύλλογος ἀλληλοβοήθειας». «Καί ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἔγινε, ὄχι γιατί οἱ σιδηροδρομικοὶ πάλεψαν καὶ νικήθηκαν, ἀλλὰ γιατί οἱ ἀρχηγοὶ τους σκόπιμα εἶτε ἀπὸ κουταμάρα τοὺς πρόδωσαν στοὺς καπιταλιστὲς πρὶν ἀπὸ τόν ἀγώνα». Καί ἡ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας προσθέτει ὅτι ἀνάλογο γράμμα τῆς ἔστειλε καί ἓνας «μισθωτὸς ἐργάτης τῆς σιδηροδρομικῆς ἐταιρίας Μίντλαντ».

Μήπως, ὅμως, ὅλα αὐτὰ εἶναι «ἐνθουσιασμός» τῶν «ὑπερεπαναστατῶν» σοσιαλδημοκρατῶν; Ὁχι. Τό ὄργανο τοῦ μετριοπαθοῦς κόμματος «Ἀνεξάρτητο ἐργατικὸ κόμμα» (I.L.P.),

πού δέν θέλει ἀκόμη καί νά ὀνομάζεται σοσιαλιστικό, τό «*Labour Leader*»¹⁴² τῆς 15 τοῦ Νοέμβρη, δημοσίευσε τό γράμμα ἑνός τρέϊντ-γιουνιονιστῆ, ὁ ὁποῖος δηλώνει σ' ἀπάντηση στούς ἐπαίνους πού σκορπάει ὅλος ὁ καπιταλιστικός τύπος (ἀπό τή ριζοσπαστική «*Reynolds' Newspaper*»¹⁴³ ὡς τούς συντηρητικούς «*Times*»¹⁴⁴) γιά τόν Μπέλλ, ὅτι ἡ συμφωνία πού ἔκανε εἶναι «ἡ πιό σιχαμερή, ἀπ' ὅσες ὑπῆρξαν ποτέ στήν ἱστορία τοῦ τρέϊντ-γιουνιονισμοῦ» καί ὀνομάζει τόν Ρίτσαρντ Μπέλλ «στρατάρχη Μπαζέν τοῦ τρέϊντ-γιουνιονιστικοῦ κινήματος». Παράλληλα, ἕνας ἄλλος σιδηροδρομικός ἀπαιτεῖ «νά ζητηθοῦν εὐθύνες ἀπό τόν Μπέλλ» γι' αὐτή τήν ὀλέθρια συμφωνία «πού καταδικάζει τούς ἐργάτες σέ ἑφτά χρόνια καταναγκαστικά ἔργα». Καί ἡ σύνταξη τοῦ μετριοπαθοῦς ὀργάνου σέ κύριο ἄρθρο της μέσα στό ἴδιο φύλλο ἀποκαλεῖ τή συμφωνία «Σεντάν τοῦ βρετανικοῦ τρέϊντ-γιουνιονιστικοῦ κινήματος». «Ποτέ δέν ὑπῆρξε καταλληλότερη περίπτωση γιά νά δείξουμε σέ ἐθνική κλίμακα τή δύναμη τῆς ὀργανωμένης ἐργασίας» — μέσα στούς ἐργάτες βασίλευε «πρωτοφανέρωτος ἐνθουσιασμός» καί θέληση γιά πάλη. Καί τό ἄρθρο τελειώνει μέ καυστική σύγκριση τῆς φτώχειας τῶν ἐργατῶν καί τοῦ θριάμβου «τοῦ κυρίου Λούϊδ Τζώρτζ (ὑπουργοῦ πού ἔπαιξε τό ρόλο τοῦ λακέ τῶν καπιταλιστῶν) καί τοῦ κυρίου Μπέλλ οἱ ὁποῖοι ἐτοιμάζουν ἐπίσημα συμπόσια».

Μόνο οἱ φαβιανοί, οἱ πιό ἄκροι ὀπορτουνιστές, καθαρά διανοουμενίστικη ὀργάνωση, ἐπιδοκίμασαν αὐτή τή συμφωνία, κάνοντας ἔτσι νά κοκκινίσει ἀπό ντροπή ἀκόμη καί τό περιοδικό «*The New Age*»¹⁴⁵, πού συμπαθεῖ τούς φαβιανούς καί πού ὑποχρεώθηκε νά παραδεχτεῖ ὅτι, ἂν ἡ ἀστική συντηρητική ἐφημερίδα «*Times*» ἀναδημοσίευσε ὀλόκληρη τή σχετική δήλωση τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῶν φαβιανῶν, ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἂν ἐξαιρέσουμε αὐτούς τούς κυρίους, «καμιᾶ σοσιαλιστική ὀργάνωση, κανένα τρέϊντ-γιούνιον, κανένας ἐπιφανῆς ἠγέτης τῶν ἐργατῶν» (σελ. 101, τεῦχος τῆς 7 τοῦ Νοέμβρη) δέν ἐκφράστηκε ὑπέρ τῆς συμφωνίας.

Νά ἕνα παράδειγμα ἐφαρμογῆς τῆς οὐδετερότητας ἀπό τό συνεργάτη τοῦ Πλεχάνοφ κ. Ε. Π. Τό ζήτημα δέν ἀφοροῦσε τίς «πολιτικές διαφωνίες», ἀλλά τήν καλυτέρευση τῆς θέσης τῶν ἐργατῶν στή δοσμένη κοινωνία. Ὑπέρ τῆς «καλυτέρευσης», μέ τίμημα τήν παραίτηση ἀπό τόν ἀγῶνα καί τήν παράδοση στό ἔλεος τοῦ κεφαλαίου, ἐκφράστηκε ὀλόκληρη ἡ ἀστική τάξη τῆς Ἀγγλίας, οἱ φαβιανοί καί ὁ κ. Ε. Π. Γιά τήν ὀμαδι-

κή πάλη τῶν ἐργατῶν ἐκφράστηκαν ὅλοι οἱ σοσιαλιστές καί οἱ τρέϊντ-γιουνιονιστές ἐργάτες. Καί ὁ Πλεχάνοφ θά συνεχίσει σήμερα νά κηρύσσει τήν «οὐδετερότητα» καί ὄχι τή στενή προσέγγιση τῶν συνδικάτων μέ τό σοσιαλιστικό κόμμα;

*«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 22,
(3 τοῦ Μάρτη) 19 τοῦ Φλεβάρη 1908*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρι»*

ΤΙ ΣΥΝΕΒΗ ΜΕ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΙΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

Ὁ ἀστικός τύπος, ἀκόμη καί τῆς πιό φιλελεύθερης καί «δημοκρατικῆς» κατεύθυνσης, δέν μπορεῖ νά ξεφύγει ἀπό τή μαυροκατονταρχίτικη ἠθική, ὅταν κρίνει τό φόνο τοῦ πορτογάλου τυχοδιώκτη.

Νά, λογουχάρη, ὁ εἰδικός ἀνταποκριτής μιᾶς ἀπό τίς πιό καλύτερες ἀστικοδημοκρατικές ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης, τῆς «*Ἐφημερίδας τῆς Φραγκφούρτης*»¹⁴⁶ πού ἀρχίζει τήν ἀφήγησή του μέ τή μισοαστεία πληροφορία ὅτι σμῆνος ἀνταποκριτῶν ἐξόρμησε γιά τή Λισαβόνα — σάν νά ἔπεφτε πάνω σέ λεία — μόλις ἔφτασε ἡ συναρπαστική εἴδηση. Βρέθηκα, — γράφει ὁ κύριος αὐτός, — στό ὑπνοδωμάτιο μ' ἓνα γνωστό μου δημοσιογράφο τοῦ Λονδίνου πού ἄρχισε νά καυχιέται γιά τήν πείρα του σιά ζητήματα αὐτά. Εἶχε ταξιδέψει, βλέπετε, παλιότερα μέ παρόμοια εὐκαιρία στό Βελιγράδι καί μπορεῖ νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του «εἰδικό ἀνταποκριτή γιά τίς περιπτώσεις δολοφονιῶν βασιλιάδων».

...Ναί, τό ἀτύχημα πού συνέβη στό βασιλιά τῆς Πορτογαλίας ἀποτελεῖ, εἶναι ἀλήθεια, «ἐπαγγελματικό ἀτύχημα» βασιλιάδων.

Δέν εἶναι ἐκπληκτικό ὅτι ἐμφανίζονται ἐπαγγελματίες ἀνταποκριτές πού περιγράφουν τά ἐπαγγελματικά «ἀτυχήματα» τῶν μεγαλειοτήτων τους...

Ὅμως, ὅσο δυνατό κι' ἄν εἶναι σέ τέτοιους ἀνταποκριτές τό στοιχεῖο τῆς δημιουργίας φτηνῶν καί χυδαίων ἐντυπώσεων, ἡ ἀλήθεια παρ' ὅλα αὐτά ἐπιβάλλεται κάποτε μόνη της. «Ἐνας ἔμπορος πού μένει σέ μιά συνοικία μέ τή μεγαλύτερη ἐμπορική κίνηση», διηγήθηκε στόν ἀνταποκριτή τῆς «*Ἐφημερίδας τῆς Φραγκφούρτης*» τά παρακάτω: «Μόλις ἔμαθα τό γεγονός, ὕψωσα μεσίστια σημαία. Σέ λίγο ὅμως ἄρχισαν νά ἔρχονται πελάτες καί γνωστοί μου καί νά μέ ρωτοῦν μή-

πως τρελλάθηκα, μήπως βάλθηκα νά καταστρέψω τίς φιλικές μου σχέσεις. Τούς ρώτησα: μά κανένας ἄραγε δέν δοκιμάζει αἴσθημα συμπόνιας; Δέν θά τό πιστέψετε, κύριέ μου, τί ἀπαντήσεις πῆρα! Καί τότε κατέβασα τή μεσίστια σημαία».

Ἐναφέροντας αὐτή τήν ἀφήγηση, ὁ φιλελεύθερος ἀνταποκριτής κάνει τίς παρακάτω σκέψεις:

«Ἐνας λαός πού ἀπό τή φύση του εἶναι τόσο καλοκάγαθος κι' εὐγενικός, ὅπως ὁ πορτογαλικός λαός, πέρασε, ὅπως φαίνεται, ἀπό ἄσχημο σχολεῖο γιά νά μάθει νά μισεῖ τόσο ἀλύπητα ἕναν ἄνθρωπο ἀκόμη καί μετά τό θάνατό του. Κι' ἂν αὐτό εἶναι ἀλήθεια, — καί εἶναι στά σίγουρα ἀλήθεια, κι' ἂν τό ἀποσιωποῦσα θά διαστρέβλωνα τήν ἱστορική ἀλήθεια, — ἂν ὄχι μόνο τέτοιες βουβές ἐκδηλώσεις ἀπαγγέλλουν τήν καταδίκη γιά τό ἐστεμμένο θύμα, ἂν σέ κάθε βῆμα μπορείτε νά ἀκούσετε, καί μάλιστα ἀπό "ἄνθρώπους καθῶς πρέπει", ὕβριστικά λόγια γιά τόν σκοτωμένο, τότε εἶναι ἐντελῶς φυσικό νά θελήσει κανείς νά μελετήσῃ αὐτή τή σπάνια ἀλληλουχία περιστατικῶν πού κάνει σέ τέτοιο βαθμό ἀφύσικη τή ψυχολογία ἑνός λαοῦ. Γιατί ἕνας λαός, πού δέν ἀναγνωρίζει μετά τό θάνατο κανένος καί τό παλιό ἀκόμη ἱερό δικαίωμά του νά ἐξαγοράζῃ ὅλες τίς ἐπίγειες ἀμαρτίες του, ἕνας τέτοιος λαός ἢ πρέπει νά εἶναι πιά ἠθικά ἐκφυλισμένος ἢ πρέπει νά ὑπάρχουν συνθῆκες πού γεννοῦν ἕνα ἀπέραντο αἴσθημα μίσους, τό ὁποῖο θολώνει τήν καθαρή ἀντίληψη τῆς δίκαιης ἐκτίμησης».

Ἄ, κ.κ. φιλελεύθεροι ὑποκριτές! Γιατί δέν διακηρύσσετε ἠθικά ἐκφυλισμένους τούς γάλλους σοφούς καί συγγραφεῖς, πού ὡς τά τώρα μισοῦν καί βρίζουν λυσσασμένα ὄχι μόνο τούς ἀγωνιστές τῆς Κομμούνας τοῦ 1871, ἀλλά ἀκόμη καί τούς πολιτικούς παράγοντες τοῦ 1793; πού μισοῦν καί βρίζουν λυσσασμένα ὄχι μόνο τούς μαχητές τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης, ἀλλά καί τούς μαχητές τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης; Διότι «φυσιολογικό» καί «ἠθικό» γιά τούς «δημοκρατικούς» λακέδες τῆς σύγχρονης ἀστικῆς τάξης εἶναι ἡ «καλοκάγαθη» ἀνοχή ἀπό τό λαό ὁποιασδήποτε αἰσχροτήτας, προστυχιᾶς καί θηριωδίας πού διαπράττουν οἱ ἐστεμμένοι τυχοδιῶκτες.

Διαφορετικά — συνεχίζει ὁ ἀνταποκριτής (δηλαδή, διαφορετικά παρ' ὅ,τι μέ τίς ἐξαιρετικές συνθῆκες) — «δέν θά μπορούσαμε νά καταλάβουμε ἕνα τέτοιο φαινόμενο, νά μιλάει σήμερα κιόλας μιά μοναρχική ἐφημερίδα σχεδόν μέ μεγαλύτερο αἴσθημα θλίψης γιά τά ἀθῶα θύματα τοῦ λαοῦ, παρά γιά τό βασιλιά καί βλέπουμε κιόλας τώρα πολύ καθαρά, πῶς ἀρχίζουν νά διαμορφώνονται θρύλοι πού περιβάλλουν τούς δολοφόνους μέ τό φωτοστέφανο τῆς δόξας. Κι' ἐνῶ σ' ὅλες σχεδόν τίς δολοφονικές ἀπόπειρες τά πολιτικά κόμματα σπεύδουν νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τίς εὐθύνες γιά τούς δολοφόνους, οἱ πορτο-

γάλοι δημοκρατικοί περηφανεύονται ἀπροκάλυπτα, γιατί ἀπό τίς γραμμές τους βγῆκαν οἱ «μάρτυρες καί ἥρωες τῆς 1 τοῦ Φλεβάρη»...

Ὁ ἀστὸς δημοκράτης δείχνει ἐξαιρετικό ζῆλο ὡς τὸ σημεῖο νὰ εἶναι ἔτοιμος ν' ἀνακηρύξει «ἐπαναστατικό θρύλο» τὸ σεβασμὸ τῶν πορτογάλων πολιτῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θυσίασαν τὸν ἑαυτό τους γιὰ νὰ βγάλουν ἀπὸ τὴ μέση ἓνα βασιλιά πού χλεύαζε τὸ σύνταγμα.

Ὁ ἀνταποκριτῆς μιᾶς ἄλλης ἀστικῆς ἐφημερίδας, τῆς «*Corriere della Sera*»* τοῦ Μιλάνου, διηγεῖται γιὰ τὴ μανία τῆς πορτογαλικῆς λογοκρισίας, ὕστερα ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ βασιλιᾶ. Ἀπαγορεύουν τὰ τηλεγραφήματα. Οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ βασιλιάδες δέν διακρίνονται γιὰ τὴν «καλοκαγαθία», πού τόσο τοῦ ἀρέσει τοῦ τίμιου ἀστοῦ νὰ ἔχουν οἱ λαϊκὲς μάζες! Μιὰ πού εἶναι πόλεμος, θὰ ἐνεργήσουμε ὅπως ὅταν ἔχουμε πόλεμο, σκέφτονται πολὺ σωστά οἱ πορτογάλοι τυχοδιῶκτες πού πῆραν τὴ θέση τοῦ σκοτωμένου βασιλιᾶ. Οἱ δυσκολίες τῆς ἐπικοινωνίας δέν εἶναι μικρότερες ἀπ' ὅ,τι τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. Παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη νὰ στέλνονται οἱ πληροφορίες μὲ πλάγιον δρόμον, πρῶτα μὲ τὸ ταχυδρομεῖο τοῦ Παρισιοῦ, (ἴσως, σὲ κάποια ἀτομικὴ διεύθυνση) κι' ἀπὸ κεῖ πιά νὰ μεταβιβάζονται στό Μιλάνο. «Ἀκόμη καὶ στή Ρωσία, —γράφει ὁ ἀνταποκριτῆς στίς 7 τοῦ Φλεβάρη,— στίς πιό φλογερὲς ἐπαναστατικὲς περιόδους δέν ὀργίαζε σὲ τέτοιο βαθμὸ ἡ λογοκρισία, ὅπως τώρα στήν Πορτογαλία».

«Ὅρισμένες δημοκρατικὲς ἐφημερίδες, — μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἴδιος ἀνταποκριτῆς στίς 9 τοῦ Φλεβάρη μὲ τὸ νέο ἡμερολόγιο, — γράφουν σήμερα (μέρα τῆς κηδείας τοῦ βασιλιᾶ) μὲ τέτοια γλώσσα, πού δέν τολμᾷ καθόλου νὰ τὴν ἐπαναλάβω στό τηλεγράφημα». Στίς πληροφορίες τῆς 8 τοῦ Φλεβάρη πού ἔφτασαν ἀργότερα ἀπὸ τίς προηγούμενες στόν προορισμὸ τους, ἀναφέρεται σχόλιο τῆς ἐφημερίδας «*Pays*»** γιὰ τὴ διαδικασία τῆς κηδείας:

«Περνᾶ ἡ τέφρα δύο μοναρχῶν, ἡ ἄχρηστη στάχτη τῆς μοναρχίας πού καταρέει, πού κρατιόταν μὲ τὴν προδοσία καὶ τὰ προνόμια, καὶ πού μὲ τὰ ἐγκλήματα τῆς κηλίδωνε δύο ἑκατονταετηρίδες τῆς ἱστορίας μας».

«Φυσικά, ἡ ἐφημερίδα εἶναι δημοκρατικὴ, — προσθέτει ὁ ἀνταποκριτῆς,— μὰ μήπως δέν μιᾶ εὐγλωττα ἡ ἐμφάνιση ἄρθρου μὲ τέτοιες φράσεις τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας τοῦ βασιλιᾶ;».

* —«Ἐσπερινὸς Ταχυδρόμος». Ἡ Σύντ.

** —«Ἡ Χώρα». Ἡ Σύντ.

Ἐμεῖς, ἀπό τήν πλευρά μας, θά προσθέσουμε μόνο ὅτι λυπούμαστε γιά ἓνα πράγμα, ὅτι δηλαδή τό δημοκρατικό κίνημα τῆς Πορτογαλίας δέν ξεκαθάρισε τούς λογαριασμούς ἀποφασιστικά καί ἀνοιχτά μέ ὅλους τούς τυχοδιῶκτες. Λυπούμαστε πού στό περιστατικό μέ τό βασιλιά τῆς Πορτογαλίας φαίνεται ἀκόμη καθαρά τό στοιχεῖο τῆς συνωμοτικῆς τρομοκρατίας, δηλαδή τῆς ἀνίσχυρης τρομοκρατίας πού ἀπό τήν οὐσία της δέν πετυχαίνει τό σκοπό, ἐνῶ εἶναι ἀδύνατη ἢ πραγματική, ἢ παλλαϊκή τρομοκρατία, πού ἀνακαινίζει πραγματικά τή χώρα, ἢ τρομοκρατία πού δόξασε τή Μεγάλη γαλλική ἐπανάσταση. Τό δημοκρατικό κίνημα τῆς Πορτογαλίας μπορεῖ ν' ἀνεβεῖ ἀκόμη πιο ψηλά. Ἡ συμπάθεια τοῦ σοσιαλιστικοῦ προλεταριάτου θά εἶναι πάντα μέ τό μέρος τῶν δημοκρατῶν καί ἐνάντια στή μοναρχία. Ὡς τώρα ὅμως στήν Πορτογαλία πέτυχαν ἀπλῶς νά τρομάξουν τή μοναρχία, σκοτώνοντας δύο μονάρχες, καί ὄχι νά ἐξοντώσουν τή μοναρχία.

Οἱ σοσιαλιστές σέ ὅλα τά εὐρωπαϊκά κοινοβούλια ἐκφράσανε, ὅπως ἤξερε καί ὅπως μποροῦσε ὁ καθένας, τή συμπάθειά τους πρὸς τόν πορτογαλικό λαό καί τούς πορτογάλους δημοκράτες καί τήν ἀποστροφή τους πρὸς τίς ἄρχουσες τάξεις πού οἱ ἐκπρόσωποί τους καταδίκασαν τό φόνο τοῦ τυχοδιώκτη κι' ἐκφράσανε τή συμπάθειά τους στούς διαδόχους του. Μερικοὶ σοσιαλιστές ἐκφράσανε ἀνοιχτά τίς ἀπόψεις τους στό κοινοβούλιο, ἄλλοι ἀποχώρησαν ἀπό τήν αἴθουσα τήν ὥρα πού ἐκφραζόταν ἡ συμπάθεια πρὸς τήν «πάσχουσα» μοναρχία. Ὁ Βαντερβέλντε στή βελγική βουλή διάλεξε ἓνα «μέσο» δρόμο — καί τόν πιο ἄσχημο — ξεστομίζοντας τή φράση ὅτι σέβεται «ὅλους τούς νεκρούς», δηλαδή καί τό βασιλιά καί τούς φονιάδες του. Ἐλπίζουμε πῶς ὁ Βαντερβέλντε θά μείνει μόνος του μέσα στούς σοσιαλιστές ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἡ δημοκρατική παράδοση ἀδυνάτισε πάρα πολὺ στούς σοσιαλιστές τῆς Εὐρώπης. Αὐτό εἶναι κατανοητό καί ἐνμέρει ἴσως δικαιολογημένο, γιατί, ἐφόσον πλησιάζει ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση, παύει νά ἔχει πρακτικό νόημα καί ὁ ἀγώνας γιά τήν ἀστική δημοκρατία. Συχνά ὅμως τό ἀδυνάτισμα τῆς δημοκρατικῆς προπαγάνδας δέν σημαίνει καί ζωντάνεμα τῆς ἐπιδίωξης τῆς πλήρους νίκης τοῦ προλεταριάτου, ἀλλά ἀδυναμία ἐπίγνωσης τῶν ἐπαναστατικῶν καθηκόντων τοῦ προλεταριάτου γενικά. Δέν εἶχε ἄδικο ὁ Ἐνγκελς, ὅταν τό 1891, ἐπικρίνοντας τό σχέδιο προγράμματος τῆς Ἐρφούρτης, τόνιζε μέ ὅλη τήν ἐνεργητικότητά του στούς γερμανοὺς ἐργάτες τή ση-

μασία τοῦ ἀγώνα γιά τή δημοκρατία, τή δυνατότητα νά μπεῖ καί στή Γερμανία ἕνας τέτοιος ἀγώνας στήν ἡμερήσια διάταξη¹⁴⁷.

Στή Ρωσία ὁ ἀγώνας γιά τή δημοκρατία ἔχει ἄμεση πρακτική σημασία. Μόνο οἱ πολύ ἀξιοθρήνητοι μικροαστοί ὀπορτουνιστές, σάν τούς ἐνέσους ἢ τόν «σοσιαλδημοκράτη» Μαλισέβσκι (βλ. γι' αὐτόν στήν ἐφημερίδα «Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 7) μποροῦσαν ἀπό τήν πείρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης νά βγάλουν τό συμπέρασμα ὅτι ἡ πάλη γιά τή δημοκρατία στή Ρωσία ἀπωθεῖται σέ δεύτερη μοίρα. Ἀπεναντίας, ἡ πείρα ἀκριβῶς τῆς ἐπανάστασης μᾶς ἔδειξε ὅτι ὁ ἀγώνας γιά τήν ἐξόντωση τῆς μοναρχίας στή Ρωσία συνδέεται ἀδιάσπαστα μέ τόν ἀγώνα γιά γῆ στούς ἀγρότες, γιά ἐλευθερία σ' ὅλο τό λαό. Ἡ πείρα ἀκριβῶς τῆς ἀντεπανάστασης μᾶς ἔδειξε ὅτι ὁ ἀγώνας γιά τήν ἐλευθερία πού δέν θίγει τή μοναρχία, δέν εἶναι ἀγώνας, ἀλλά μικροαστική δειλία καί πλαδαρότητα εἴτε ἀπροκάλυπτη ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ ἀπό τούς καριερίστες τοῦ ἀστικῶν κοινοβουλευτισμοῦ.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 22,
(3 τοῦ Μάρτη) 19 τοῦ Φλεβάρη 1908

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρι»

ΟΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ
ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΔΟΥΜΑΣ
ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΠΡΟ·Υ·ΠΟΛΟΓΙΣΜΟ¹⁴⁸

Τρεῖς ὀλόκληρες συνεδριάσεις, στίς 12, 15 καί 17 τοῦ Γενάρη, κράτησαν οἱ συζητήσεις στήν Κρατική δούμα γιά τή διεύρυνση τῶν δικαιωμάτων της πάνω στόν προϋπολογισμό. Τό Κόμμα τῶν καντέτων πρότεινε ἕνα σχετικό νομοσχέδιο, ὑπογραμμένο ἀπό σαράντα μέλη τῆς Δούμας. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὄλων τῶν κομμάτων ἐκφράσανε σχετικά μ' αὐτό τή γνώμη τους. Ἐξονόματος τῆς κυβέρνησης ἔβγαλε δύο μακροσκελεῖς λόγους ὁ ὑπουργός Οἰκονομικῶν. Μίλησε καί ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος. Καί ἡ συζήτηση ἔκλεισε, ἀφοῦ ψηφίστηκε *ὁμόφωνα* (ἔτσι λέει ἡ ἔφημερίδα «*Στολίτναγια Πότστα*») τῆς 18 τοῦ Γενάρη) ἡ πρόταση τῶν *ὀχτωβριστῶν*: τό νομοσχέδιο γιά τήν διεύρυνση τῶν δικαιωμάτων τῆς Κρατικῆς δούμας πάνω σιόν προϋπολογισμό νά παραπεμφθεῖ σέ ἐπιτροπή, «*χωρίς νά γίνει λόγος γιά τήν ἔκταση τῆς τροποποίησης*», δηλαδή τῆς τροποποίησης τῶν διατάξεων τῆς 8 τοῦ Μάρτη, πού περιορίζουν ἐξαιρετικά τά δικαιώματα τῆς Κρατικῆς δούμας πάνω στόν προϋπολογισμό.

Πῶς μπόρεσε νά συμβεῖ ἕνα τόσο παράξενο φαινόμενο; Πῶς συνέβη στήν III Δούμα, τή Δούμα τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν ὑπεραντιδραστικῶν, νά γίνει *ὁμόφωνα* δεκτὴ ἡ πρόταση τῶν *ὀχτωβριστῶν*, πού οὐσιαστικά ἀνταποκρίνεται στήν ἐπιθυμία τῆς κυβέρνησης καί ἡ ὁποία ἔγινε ἕστερα ἀπό τόν πρῶτο λόγο τοῦ ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν πού προδιέγραψε ἀκριβῶς μιά τέτοια ἔκβαση τοῦ ζητήματος; Στήν οὐσία τό σχέδιο τῶν καντέτων εἶναι ἀπαράδεκτο· στίς λεπτομέρειες δέν ἔχουμε ἀντίρρηση ν' ἀλλάξει ὁ νόμος. Αὐτά δήλωσε ὁ ὑπουργός τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν. Καί σύμφωνα μέ τή δήλωσή του αὐτή σύνταξαν τήν πρότασή τους οἱ *ὀχτωβριστές*, ὑπογραμμίζοντας

ὅτι δέν ἀναφέρονται στήν ἔκταση τῆς τροποποίησης τοῦ νόμου.

Δέν εἶναι καθόλου ἐκπληκτικό ὅτι οἱ ὀχτωβριστές συμφώνησαν μέ τόν μαυροεκατονταρχίτη ὑπουργό. Καί δέν προκαλεῖ ἐπίσης ἐκπληξη σέ κανένα πού ξέρει τή φύση τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων τό γεγονός ὅτι οἱ καντέτοι ἀπόσυραν τό νομοσχεδιό τους (πού δέν περιεῖχε, βέβαια, οὔτε λέξη ὅτι δέν ἀναφέρονται στήν ἔκταση τῶν τροποποιήσεων, πού τίς εἶχαν ὑποδείξει οἱ ἴδιοι!). Εἶναι ὅμως ἀπίστευτο ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες μπόρεσαν νά πάρουν μέρος σέ μιά τέτοια ὁμοφωνία, καί θέλουμε νά πιστεύουμε ὅτι δέν λέει τήν ἀλήθεια ἡ «Στολίτσαγια Πότσα» καί ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες δέν ψήφισαν τήν ἀπόφαση τῶν ὀχτωβριστῶν.

Ἄλλωστε ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα σοβαρότερο ζήτημα ἀπό τό ζήτημα ἄν ψήφισαν ἢ ὄχι οἱ σοσιαλδημοκράτες ὑπέρ τῶν ὀχτωβριστῶν, συγκεκριμένα τό ζήτημα γιά τό λάθος πού ἀναμφισβήτητα ἔκανε ὁ σοσιαλδημοκράτης βουλευτής Ποκρόβσκι ὁ δεύτερος. Καί σ' αὐτό ἀκριβῶς τό λάθος καί στήν πραγματική πολιτική σημασία τῶν συζητήσεων τῆς 12, 15 καί 17 τοῦ Γενάρη θέλουμε νά ἐπιστήσουμε τήν προσοχή τῶν ἀναγνωστῶν μας.

Ἡ Κρατική δούμα τῆς Ρωσίας δέν ἔχει δικαιώματα πάνω στόν προϋπολογισμό, γιατί ἡ ἀπόριψη τοῦ προϋπολογισμοῦ δέν ἀνακόπτει «σύμφωνα μέ τό νόμο» τήν ἐκτέλεσή του. Αὐτός ὁ νόμος, πού ἐκδόθηκε ἀπό τήν ἀντεπαναστατική κυβέρνηση μετά τήν ἦττα τῆς ἐξέγερσης τοῦ Δεκέμβρη (στις 20 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1906, οἱ περίφημοι «βασικοί νόμοι») ἀποτελεῖ ἐμπαιγμό τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας ἀπό τούς μαυροεκατονταρχίτες, τόν τσάρο καί τούς τσιφλικάδες. Καί οἱ «διατάξεις» τῆς 8 τοῦ Μάρτη τοῦ 1906 κάνουν ἀκόμη πιά ἐκδηλο αὐτό τόν ἐμπαιγμό, δημιουργώντας ἓνα σωρό περιορισμούς γιά ψιλοπράγματα κατὰ τήν ἐξέταση τοῦ προϋπολογισμοῦ μέσα στή Δούμα καί καθορίζοντας ἐπίσης (ἄρθρ. 9) ὅτι «κατά τή συζήτηση τοῦ νομοσχεδίου γιά τά ἔσοδα καί ἔξοδα τοῦ κράτους δέν μποροῦν ν' ἀποριφθοῦν εἴτε νά τροποποιηθοῦν ἔξοδα καί ἔσοδα πού μπῆκαν στό νομοσχέδιο μέ βάση τούς ἰσχύοντες νόμους, τίς ὀργανικές θέσεις δημοσίων ὑπαλλήλων, τό πρόγραμμα λειτουργίας, καθώς καί μέ βάση τίς διαταγές τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος πού ἐκδόθηκαν μέσω τῆς ἀνώτατης κρατικῆς διοίκησης». Μήπως αὐτό δέν εἶναι ἐμπαιγμός; Δέν μπορεί ν' ἀλλάξει τίποτε πού νά σχετίζεται καί μέ τούς νόμους, καί μέ τίς ὀργανικές θέσεις, καί μέ τό πρόγραμμα λειτουργίας καί ἀπλῶς μέ τίς διαταγές

τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος!! Δέν εἶναι γελοῖο, ὕστερα ἀπ' ὄλα αὐτά, νά γίνεται συζήτηση γιά δικαιώματα τῆς Κρατικῆς Δούμας τῆς Ρωσίας πάνω στόν προῦπολογισμό;

Καί γεννιέται τό ἐρώτημα: μπροστά σέ μιά τέτοια κατάσταση πραγμάτων, ποιά ἔπρεπε νά εἶναι τά καθήκοντα τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας πού παλεύει πραγματικά γιά τήν ἐλευθερία; Καί ποιά εἶναι τά καθήκοντα τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος; Ἐννοεῖται, σ' αὐτό τό ἄρθρο μιᾶμε μόνο γιά τά καθήκοντα τῆς κοινοβουλευτικῆς πάλης καί γιά τά καθήκοντα τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐκπροσώπων τοῦ ἀντίστοιχου κόμματος.

Εἶναι φανερό ὅτι τό ζήτημα γιά τά δικαιώματα τῆς Δούμας πάνω στόν προῦπολογισμό ἦταν ἀνάγκη νά ἀνακινηθεῖ μέσα στή Δούμα, γιά νά ξεκαθαριστεῖ πέρα γιά πέρα καί μπροστά στό ρωσικό λαό καί μπροστά στήν Εὐρώπη ὁ μαυροεκατονταρχίτικος ἐμπαιγμός ἀπό μέρος τοῦ τσαρισμοῦ, γιά ν' ἀποδειχτεῖ ἡ ὀλοκληρωτική ἔλλειψη δικαιωμάτων τῆς Δούμας. Ὁ ἄμεσος πρακτικός σκοπός ἐνός τέτοιου ξεκαθαρίσματος (χωρίς νά μιᾶμε ἀκόμη γιά τό βασικό καθῆκον κάθε δημοκράτη ν' ἀποκαλύπτει τήν ἀλήθεια μπροστά στό λαό καί νά διαφωτίζει τή συνείδησή του) καθοριζόταν ἐπίσης καί ἀπό τό ζήτημα τοῦ δανείου. Ἡ μαυροεκατονταρχίτικη κυβέρνηση τοῦ τσάρου δέν μπορούσε νά κρατηθεῖ ὕστερ' ἀπό τό Δεκέμβρη τοῦ 1905 καί δέν μπορεί νά κρατηθεῖ καί σήμερα χωρίς νά τῆς δοθεῖ βοήθεια ἀπό τό παγκόσμιο κεφάλαιο τῆς διεθνούς ἀστικῆς τάξης μέ τή μορφή δανείων. Καί ἡ ἀστική τάξη ὅλου τοῦ κόσμου δίνει δισεκατομμύρια δάνεια σέ ἕναν ἀποδειγμένο χρεωκόπο, τόν τσάρο. ὄχι μόνο γιατί τή σαγηνεύουν, ὅπως κάθε τοκογλύφο, τά μεγάλα κέρδη, ἀλλά καί γιατί ἡ ἀστική τάξη ἔχει συνείδηση ὅτι συμφέρον τῆς εἶναι νά νικήσει τό παλιό καθεστώς τήν ἐπανάσταση στή Ρωσία, ἐπειδή ἐπικεφαλῆς αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης βρίσκεται τό προλεταριάτο.

Κι' ἔτσι σκοπός τῆς ἀνακίνησης τοῦ ζητήματος καί τῶν συζητήσεων μέσα στή Δούμα δέν μπορούσε νά εἶναι ἄλλος ἀπό τό ξεκαθάρισμα ὅλης τῆς ἀλήθειας. Δέν μπορούσε στή δοσμένη στιγμή καί στή δοσμένη κατάσταση πραγμάτων νά εἶναι σκοπός ἐνός δημοκράτη ἢ πρακτική μειαρυθμιστική δουλιά, γιατί, πρῶτο, εἶναι φανερό ὅτι δέν μπορούν νά γίνουν μεταρρυθμίσεις μέ βάση τούς δοσμένους βασικούς νόμους γιά τά δικαιώματα τῆς Δούμας πάνω στόν προῦπολογισμό, καί, δεύτερο, γιατί θά ἦταν παράλογο νά προτείνει κανεῖς στή Δούμα τῆς μαυροεκατονταρχίτικης ἀντίδρασης καί τῶν ἐμπόρων τῆς Μόσχας

τή διεύρυνση τῶν δικαιωμάτων της, τῶν δικαιωμάτων μιᾶς τέτοιας Δούμας. Οἱ ρῶσοι καντέτοι (πού μόνο ἀγράμματοι ἢ ἀπλοῖκοί θά μπορούσαν νά τούς πάρουν γιά δημοκράτες) δέν κατάλαβαν, φυσικά, αὐτό τό καθῆκον. Ἀνακινώντας τό ζήτημα, τό ἔβαλαν ἀπό τήν πρώτη στιγμή στήν ψεύτικη βάση τῶν μερικότερων μεταρρυθμίσεων. Δέν ἀρνούμαστε βέβαια ὅτι εἶναι δυνατό καί ἀναγκαῖο κάποτε γιά τό δημοκράτη καί τό σοσιαλδημοκράτη ν' ἀνακινεῖ ἕνα συγκεκριμένο ζήτημα μερικότερης μεταρρύθμισης. Σέ τέτοια ὅμως Δούμα, σάν τήν III Δούμα, σέ τέτοια στιγμή σάν τή σημερινή, πάνω σέ τέτοιο ζήτημα, ὅπως εἶναι τά δικαιώματα πάνω στόν προϋπολογισμό, δικαιώματα κουτσουρεμένα μέχρι τοῦ γελοίου μέ τούς ἀπαρτιστασιολογικούς βασικούς νόμους, ἕνα τέτοιο πράγμα ἦταν παραλογισμός. Οἱ καντέτοι μπορούσαν νά βάλουν τό ζήτημα μέ τή μορφή μερικῆς μεταρρύθμισης — εἴμαστε πρόθυμοι νά τούς κάνομε κι' αὐτή τήν παραχώρηση — μά δέν μπορούσαν δημοκράτες νά χειριστοῦν τό ζήτημα ὅπως τό χειρίστηκαν οἱ καντέτοι.

Οἱ καντέτοι ἐπέμεναν στή λεγόμενη *πρακτική* πλευρά τοῦ ζητήματος, στή *δυσχέρεια* πού παρουσίαζαν οἱ διατάξεις τῆς 8 τοῦ Μάρτη, στό ἀσύμφορό τους ἀκόμη καί γιά τήν κυβέρνηση, στό ἱστορικό γιά τό πῶς γράφτηκαν οἱ διάφοροι ἠλίθιοι νόμοι ἐνάντια στή Δούμα μέσα στίς ἠλίθιες καγκελαρίες τοῦ Μπουλίγκιν, τοῦ Βίττε καί τῆς ὑπόλοιπης κλίκας. Τό πνεῦμα τῆς τοποθέτησης τοῦ ζητήματος ἀπό τούς καντέτους πολύ πιό παραστατικά ἀποδόθηκε στά παρακάτω λόγια τοῦ κ. Σινγκαριόφ: «Μέσα στό νομοσχέδιο πού προτείναμε δέν ὑπάρχει καμιᾶ ἐπιβουλή (στά προνόμια τοῦ μονάρχη), δέν ὑπάρχει καμιᾶ ὑστερόβουλη σκέψη (!!) σ' αὐτό. Ὑπάρχει μόνο ἡ ἐπιδίωξη νά διευκολυνθοῦν οἱ ἐργασίες τῆς Δούμας, ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἀξιοπρέπειας τῆς Δούμας καί ἡ ἀνάγκη ν' ἀποτελειώσουμε τή δουλιὰ γιά τήν ὁποία κληθήκαμε» (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δική μας, σελ. 1263 τῶν ἐπίσημων στενογραφημένων πρακτικῶν, συνεδρίαση τῆς 15ης τοῦ Γενάρη 1908).

Αὐτό τό ὑποκείμενο, ἀντί νά φωτίζει τή συνείδηση τοῦ λαοῦ, τή συσκοτίζει. γιατί λέει ὀλοφάνερα ψέματα καί ἀνοησίες. Κι' ἂν ἀκόμη ὁ κ. Σινγκαριόφ, μέ ὅλη του τήν παρέα τῶν πολιτικάντηδων καντέτων, πίστευε εἰλικρινά στήν «ἠλιμιότητα» τῆς «διπλωματίας» του, δέν μπορούμε μέ κανένα τρόπο ν' ἀλλάξουμε τό ἀναπόφευκτο αὐτό συμπέρασμα. Ὁ δημοκράτης εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀποκαλύπτει μπροστά στό λαό τήν ἄ-

βυσσο πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στά δικαιώματα τοῦ κοινοβου-
λίου καί στά προνόμια τοῦ μονάρχη καί ὄχι νά ἀμβλύνει τή
συνείδηση τοῦ λαοῦ καί νά νοθεύει τόν πολιτικό ἀγώνα, περι-
ορίζοντάς τον σέ μιά γραφειοκρατική διόρθωση τῶν νόμων.
Οἱ καντέτοι, βάζοντας ἔτσι τό ζήτημα, δείχνουν στήν πράξη
ὅτι συναγωνίζονται ἀπλῶς τούς ὑπαλλήλους τοῦ τσάρου καί
τούς ὀχτωβριστές καί δέν εἶναι μαχητές γιά τήν ἐλευθερία,
ἔστω καί γιά τήν ἐλευθερία μιᾶς ἰσχυρῆς ἀστικής τάξης. Ἔτσι
μιλοῦν μόνο γραφειοκράτες πού πρόστυχα φιλελευθερίζουν
καί ὄχι ἐκπρόσωποι τῆς κοινοβουλευτικῆς ἀντιπολίτευσης.

Στό λόγο τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς σοσιαλδημοκρατίας Πο-
κρόβσκι τοῦ δεύτερου — πρέπει νά τό ἀναγνωρίσουμε αὐτό μέ
χαρά — ἐκδηλώνεται καθαρά ἓνα ἄλλο πνεῦμα, δίνεται ἄλλη
ἀπό ἄποψη ἀρχῶν τοποθέτηση τοῦ ζητήματος. Ὁ σοσιαλδη-
μοκράτης δήλωσε καθαρά καί σταράτα ὅτι θεωρεῖ πλαστογρα-
φημένη τή λαϊκή ἀντιπροσώπευση στήν III Δούμα (δημοσιεύου-
με ἀπόσπασμα ἀπό τή «Στολίτσναγια Πότστα» τῆς 18 τοῦ Γε-
νάρη, ἐπειδή δέν ἔχουμε ἀκόμη στή διάθεσή μας τά στενο-
γραφημένα πρακτικά αὐτῆς τῆς συνεδρίασης). Δέν ὑπογράμ-
μισε τίς λεπτομέρειες, τό ἱστορικό τῆς διεκπεραίωσης τοῦ νό-
μου στά γραφεῖα, ἀλλά τήν καταστροφή καί τήν καταπίεση
σέ βάρος τῶν λαϊκῶν μαζῶν, τῶν ἑκατομμυρίων καί δεκάδων
ἑκατομμυρίων. Δήλωσε πολύ σωστά ὅτι «δέν μπορεῖ νά μιλάει
κανείς δίχως εἰρωνεία» γιά «δικαιώματα τῆς Κρατικῆς δού-
μας πάνω στόν προὑπολογισμό», ὅτι ἀπαιτοῦμε ὄχι μόνο τό
δικαίωμα νά τροποποιοῦμε ὀλόκληρο τόν προὑπολογισμό (ὁ
Κοκοβτσόφ, ὑπάλληλος μέ προσοδοφόρα θέση, λογομάχησε
στή Δούμα κυρίως ἐναντία στούς ὑπαλλήλους χωρίς προσοδο-
φόρα θέση, Σινγκαριόφ καί Ἀτζέμοφ, πάνω στό ζήτημα τῆς
παραδοχῆς καί τῶν ὀρίων τῆς «τροποποίησης»), ἀλλά καί
«ν' ἀναδιοργανώσουμε ὀλόκληρο τό δημοσιονομικό σύστημα
καί «ν' ἀρνηθοῦμε τήν ψήφιση τοῦ προὑπολογισμοῦ τῆς κυβέρ-
νησης». Ὁ σ. Ποκρόβσκι τέλειωσε τό λόγο του, προβάλλον-
τας τή διεκδίκηση γιά «ἀπεριόριστη λαϊκή ἐξουσία», διεκδί-
κηση πού εἶναι ὄχι λιγότερο σωστή καί ὑποχρεωτική γιά τό
μέλος τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος. Ὁ σ. Ποκρόβσκι ὑπεράσπισε
ἀπό κάθε ἄποψη εὐσυνείδητα καί σωστά τή σοσιαλδημοκρα-
τική ἄποψη.

Ἐδῶ ὅμως ἔκανε ἓνα λυπηρό λάθος, ἄν κρίνουμε ἀπό τίς
εἰδήσεις τῶν ἐφημερίδων, καί τό λάθος αὐτό τό ἔκανε ὀλό-
κληρη ἢ σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα πού ἔδωσε τέτοια ὁδηγία

στόν ρήτορα. Ὁ Ποκρόβσκι ἔδηλωσε: «Ἐποστηρίζουμε τὴν πρόταση τῶν 40 σὰν πρόταση πού τείνει στήν διεύρυνση τῶν δικαιωμάτων τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας πάνω στόν προϋπολογισμό».

Γιά ποιό σκοπό ἔγινε αὐτή ἡ δήλωση ὅτι θά ὑποστηριχθεῖ μιά πρόταση πού εἶναι πολύ καλά γνωστό ὅτι δέν στέκει καταρχήν, πού εἶναι πολύ καλά γνωστό ὅτι δέν εἶναι πλήρης καί πού ὑπογράφηκε ἀπό ἀνθρώπους χωρίς ἀρχές καί ἀνίκανους νά δείξουν ἔστω καί μιά στάλα σταθερότητας, μιά πρόταση πού εἶναι πολύ καλά γνωστό ὅτι πρακτικά εἶναι ἀνώφελη; Αὐτή δέν ἦταν ὑποστήριξη τῆς μαχόμενης ἀστικῆς τάξης (διατύπωση μέ τὴν ὁποία πολλοί θέλουν νά δικαιολογήσουν τὴν ἔλλειψη πολιτικοῦ χαρακτήρα), ἀλλὰ ὑποστήριξη τῆς ἀστάθειας τῆς φιλελεύθερης-ὀχτωβριστικῆς ἀστικῆς τάξης. Καί ὅτι ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, τό ἔδειξαν ἀμέσως τὰ γεγονότα. Τό ἀπόδειξαν οἱ ἴδιοι οἱ καντέτοι, ἀποσύροντας ἀπὸ τὴν ψηφοφορία τὴν πρότασή τους καί προσχωρώντας στήν πρόταση τῶν ὀχτωβριστῶν: «νά παραπεμφθεῖ τό νομοσχέδιο στήν ἐπιτροπή, χωρίς νά γίνει λόγος γιὰ τὴν ἔκταση τῶν τροποποιήσεων τοῦ νόμου»(!). Γιά ἑκατοστή καί χιλιοστή φορά ἡ «ὑποστήριξη» τῶν καντέτων κατάληξε στήν ἐξαπάτηση ἐκείνων πού ὑποστήριζαν τοὺς καντέτους. Γιά ἑκατοστή καί χιλιοστή φορά τὰ γεγονότα ἀπόδειξαν πόσο ἄθλια καί ἀπαράδεκτη εἶναι ἡ τακτικὴ τῆς ὑποστήριξης τῶν προτάσεων τῶν φιλελευθέρων, τῶν καντέτων πού βαδίζουν σύμφωνα μέ τὴ γραμμὴ κτλ.*

Ἄν οἱ καντέτοι, ἀντὶ νά ἐνωθοῦν μέ τοὺς ὀχτωβριστές, πρότειναν νά ψηφιστεῖ μιά δήλωση, ὅπου θά ἔλεγαν καθαρά καί μέ ἀκρίβεια ὅτι ἡ Δούμα δέν ἔχει καμιά ἰσχὺ στὰ δημοσιο-

* Ἡ «Στολίτσναγια Πότστα», ἔφημερίδα «χωρὶς κεφάλι»,** μέ τό στόμα κάποιου κ. Σατούριν δηλώνει: «Ἡ ἀντιπολίτευση ἐνήργησε πολύ συνετά(!) πού τὴν ψήφισε» (τὴν ἀπόφαση τῶν ὀχτωβριστῶν). «Γιαυτό καί ἡ διόρθωση» (δηλ. ἡ ἀπόφαση πού δέν προαποφασίζει τὴν ἔκταση τῶν τροποποιήσεων) «πάρθηκε ὁμόφωνα» (18 τοῦ Γενάρη, σελ. 4, «Ἀπὸ τὴν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων»). Ζήτω ἡ ὁμοφωνία τῶν ρώσων φιλελευθέρων χωρίς κεφάλι μέ τοὺς ὀχτωβριστές καί τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ μαυροεκατονταρχίτη τσάρου!

** Ὁ χαρακτηρισμὸς «χωρὶς κεφάλι» ἀφορᾷ τὴν ὁμάδα τῶν ἀριστερῶν καντέτων πού ὀνομάζονταν «Μπεζζαγκλάβτσι», ὀνομασία πού σημαίνει: χωρίς τίτλο. (Βλ. καί σημείωση, ἀρ. 52). Ἡ ἴδια ρίζα σημαίνει καί: «χωρὶς κεφάλι». Πρὸκειται δηλ. γιὰ λογοπαίγνιο πού γίνεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα. Σημ. μετ.

νομικά προβλήματα, ὅτι πλαστογραφήθηκε ἡ λαϊκή θέληση μέ τό σημερινό ἀντιπροσωπευτικό σῶμα, ὅτι ἡ χώρα ὀδηγεῖται ἀπό τήν ἀπολυταρχία στήν καταστροφή κι' ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτη ἡ δημοσιονομική χρεωκοπία, καί ἀκόμη ὅτι κάτω ἀπ' αὐτούς τούς ὄρους οἱ ἐκπρόσωποι τῆς δημοκρατίας ἀρνοῦνται νά ἐγγυηθοῦν γιά τό δάνειο, αὐτό θά ἦταν τίμιο βῆμα ἀστῶν δημοκρατῶν, ἐνέργεια ἀγωνιστική καί ὄχι πράξη ἡλίθιου λακεδισμού. Τέτοια ἐνέργεια θά ἤμασταν ὑποχρεωμένοι νά τήν ὑποστηρίξουμε, μήν ξεχνώντας νά διατυπώσουμε ἰδιαίτερα καί ἀνεξάρτητα τούς σοσιαλδημοκρατικούς μας σκοπούς. Καί μιά τέτοια ἐνέργεια θά ἐξυπηρετοῦσε τό ἔργο τῆς διαφώτισης τοῦ λαοῦ καί θά βοηθοῦσε στό ξεσκεπάσμα τῆς ἀπολυταρχίας.

Ἡ ἀπόριψη ἀπό τή Δούμα μιᾶς τέτοιας πρότασης, τό ἐπεισόδιο πού μέ λύσσα θά προκαλοῦσε ἡ μαύρη ἑκατονταρχία ἐνάντια σέ μιά τέτοια πρόταση, θά ἦταν ὑπηρεσία ἱστορική στήν ὑπόθεση τῆς δημοκρατίας κι' ἕνας πιθανός σταθμός τοῦ νέου ἀγῶνα γιά τήν ἐλευθερία. Τώρα ὅμως οἱ καντέτοι καί πάλι χαντακώθηκαν. Σύντροφοι σοσιαλδημοκράτες τῆς ὁμάδας τῆς Δούμας! Φυλάχτε τήν τιμή τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, προσέξτε μή χαντακωθεῖτε μέ τήν ὑποστήριξη ἑνός τέτοιου φιλελευθερισμοῦ!

Ἕνας ἀχαλίνωτος δεξιός ἀπομακρύνθηκε μέσα στή Δούμα ἀπό τήν τακτική τῶν ὀχτωβριστῶν, πού συνίσταται στό νά συγκαλυφθοῦν οἱ διαφωνίες καί νά δελεαστοῦν καί παρασυρθοῦν οἱ καντέτοι σέ μιά συμφωνία. Ὁ μαυροεκατονταρχίτης Κοβαλένκο ὑποστήριξε ὀρθά-κοφτά στήν Κρατική δούμα στίς 12 τοῦ Γενάρη ὅτι τό νομοσχέδιο τῶν καντέτων δέν πρέπει νά μπεῖ οὔτε στήν ἐπιτροπή (σελ. 1192 τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν). Ὅπως φαίνεται ὅμως, ὁ ἥρωας αὐτός ψήφισε μαζί μέ τούς ὀχτωβριστές: παλικάράς ἦταν μόνο στά λόγια. Στό λόγο του ἀπεικόνισε ὑπέροχα τήν ἀληθινή κατάσταση πραγμάτων στή Ρωσία, καί σάν ἀπόδειξη γιά τό ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα μιά εἰδική ἐξουσιοδότηση, φέρνει τό παρακάτω παράδειγμα: «Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι ἔχουμε, λχ., ἐξέγερση στή Μόσχα καί ἀποστολή καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων. Ἡ κυβέρνηση θά ἔχει μήπως τότε τόν καιρό ν' ἀκολουθήσει τή συνηθισμένη διαδικασία;...» (σελ. 1193). Κρίμα πού οἱ σοσιαλδημοκράτες δέν ἄρπαξαν αὐτές τίς σπιθίτσες τῆς ἀλήθειας ἀπό τό μαυροεκατονταρχίτη. Ἐχετε δίκιο, συνάδελφε βουλευτή, — ἔπρεπε

νά τοῦ ποῦμε : Ἐδῶ δέν χρειάζεται ἡ συνηθισμένη διαδικασία. Ἄς ἀφήσουμε λοιπόν τήν ὑποκρισία καί ἄς ἀναγνωρίσουμε ὅτι δέν ζοῦμε μιά «συνηθισμένη πορεία», ἀλλά ἐμφύλιο πόλεμο· ὅτι ἡ κυβέρνησις δέν κυβερνᾷ, ἀλλά πολεμᾷ, ὅτι ἡ κατάσταση στή Ρωσία εἶναι κατάσταση ἐξέγερσης πού μέ δυσκολία συγκρατιέται. Αὕτη θά εἶναι ἡ ἀλήθεια καί τήν ἀλήθεια εἶναι ὠφέλιμο νά τή θυμίζουμε λίγο πιό συχνά στό λαό!¹⁴⁹

«Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»), ἀρ. φύλ. 1,
 Φλεβάρης τοῦ 1908
 Ὑπογραφή: Ν. Λένιν

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
 κείμενο τῆς ἐφημερίδας
 «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ»

**ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ «ΟΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΤΗΣ ΔΟΥΜΑΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΠΡΟ·Υ·ΠΟΛΟΓΙΣΜΟ»**

Αὐτές τῆς μέρες ἡ Δούμα ἄρχισε τή συζήτηση τῶν ἐσόδων καί ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὁ συνασπισμός τῶν ἀντιδραστικῶν μέ τούς ψευτο-αντιπολιτευόμενους προδότες τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας πρόλαβε νά δείξει τό ἀληθινό του πρόσωπο ἀπό τήν πρώτη μέρα τῶν συζητήσεων. Στό νόμιμο τύπο ἡ ἴδια εἰκόνα. Οἱ ὀπαδοί τοῦ «Νόβογε Βρέμια» χαιρετίζουν τή συνέ-
νωση ὄλων, ἐκτός ἀπό τούς «ἀριστερούς φανατικούς», δηλ. τούς σοσιαλδημοκράτες καί τούς τρουντοβίκους... Ἡ «Νάσα Γκαζέτα»¹⁵⁰ τρελλαίνεται ἀπό τή χαρά της γιά τήν ἀνόητη αὐτή καμπάνια. «Παραγωγική» μέρα πού «συμβιβάζει» τήν «ἀνεπάρκεια τῆς ἐξέτασης τοῦ προϋπολογισμοῦ κατά κεφάλαιο»...

Ἡ «ἀντιπολίτευση» σέρνεται στήν οὐρά τῆς φάλαγγας τῆς ἀνοιχτῆς ἀντίδρασης. Ἐδῶ ἀκριβῶς, στούς βουλευτές τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῆς δημοκρατίας πέφτει ὁ ὑπεύθυνος καί τιμητικός ρόλος νά φανοῦν γνήσιοι ἐκπρόσωποι τοῦ καταληστευόμενου λαοῦ. Δυστυχῶς, οἱ πρῶτες ὀμιλίες πάνω στόν προϋπολογισμό τῶν συντρόφων μας πού βρίσκονται στή Δούμα εἶναι ἐξαιρετικά ἀποτυχημένες, βαθιά λαθεμένες. Στό ἐπόμενο φύλλο τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι» θά ἐξετάσουμε λεπτομερειακά τά λάθη αὐτά καί θά χαράξουμε τήν ἀπαραίτητη κατά τήν ἄποψή μας γραμμή, γιά τή στάση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στίς συζητήσεις σχετικά μέ τόν προϋπολογισμό καί τήν ψηφοφορία¹⁵¹.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 27,
(8 τοῦ Ἀπρίλη) 26 τοῦ Μάρτη 1908

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«Προλετάρι»

ΤΑ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ¹⁵²

Ύστερα από τό πραξικόπημα πού ἔβαλε τέρμα στήν ἐπανάσταση τοῦ 1848, ἡ Γαλλία ἔπεσε 18 χρόνια κάτω ἀπό τό ζυγό τοῦ καθεστῶτος τοῦ Ναπολέοντα. Τό καθεστῶς αὐτό ὀδήγησε τή χώρα ὄχι μόνο στήν οἰκονομική καταστροφή, ἀλλά καί στήν ἐθνική ταπείνωση. Τό προλεταριάτο πού ἐξεγέρθηκε ἐνάντια στό παλιό καθεστῶς ἐπωμίστηκε δύο καθήκοντα, ἕνα πανεθνικό κι' ἕνα ταξικό: τήν ἀπελευθέρωση τῆς Γαλλίας ἀπό τούς γερμανούς εἰσβολεῖς καί τή σοσιαλιστική ἀπελευθέρωση τῶν ἐργατῶν ἀπό τόν καπιταλισμό. Τό πῖο πρωτότυπο χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς Κομμούνας βρίσκεται σ' αὐτήν ἀκριβῶς τή συνένωση τῶν δύο καθηκόντων.

Ἡ ἀστική τάξη εἶχε σχηματίσει τότε «κυβέρνηση ἐθνικῆς ἄμυνας» καί τό προλεταριάτο βρέθηκε ὑποχρεωμένο νά παλέψει γιά τήν πανεθνική ἀνεξαρτησία κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τῆς κυβέρνησης αὐτῆς. Στήν πραγματικότητα ἡ κυβέρνηση αὐτή ἦταν κυβέρνηση «προδοσίας τοῦ λαοῦ», πού ἀποστολή της θεωροῦσε τήν πάλη ἐνάντια στό προλεταριάτο τοῦ Παρισιοῦ. Τό προλεταριάτο ὅμως, τυφλωμένο ἀπό πατριωτικές ἀταπάτες, δέν τό καταλάβαινε αὐτό. Ἡ πατριωτική ἰδέα ἔχει τήν προέλευσή της ἀκόμη ἀπό τή μεγάλη ἐπανάσταση τοῦ XVIII αἰώνα. Ἡ ἰδέα αὐτή εἶχε ὑποτάξει τά μυαλά τῶν σοσιαλιστῶν τῆς Κομμούνας καί ὁ Μπλανκί, λογουχάρη, ἀναμφισβήτητα ἐπαναστάτης καί θερμός ὀπαδός τοῦ σοσιαλισμοῦ, δέν βρῆκε πῖο κατάλληλη ὀνομασία γιά τήν ἐφημερίδα του ἀπό τήν ἀστική κραυγή: «Ἡ πατρίδα σέ κίνδυνο!».

Τό μοιραῖο λάθος τῶν γάλλων σοσιαλιστῶν βρισκόταν στή συνένωση αὐτή τῶν ἀντιφατικῶν καθηκόντων, τοῦ πατριωτισμοῦ καί τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ὁ Μάρξ ἀκόμη στό Μανιφέστο τῆς Διεθνούς, τό Σεπτέμβρη τοῦ 1870, ἔκανε προσεκτικό τό γαλλικό προλεταριάτο, τονίζοντάς του ὅτι δέν πρέπει νά παρα-

σύρεται από τήν ψεύτικη ἔθνικη ἰδέα¹⁵³: βαθιές ἀλλαγές ἔχουν συντελεστεῖ ἀπό τόν καιρό τῆς Μεγάλης ἐπανάστασης, οἱ ταξικές ἀντιθέσεις ἔχουν ὀξυνθεῖ, κι' ἄν τότε ὁ ἀγώνας ἐνάντια στήν ἀντίδραση ὀλόκληρης τῆς Εὐρώπης εἶχε συνενώσει ὀλόκληρο τό ἐπαναστατικό ἔθνος, τώρα τό προλεταριάτο δέν μπορεῖ πιά νά συνδέει τά συμφέροντά του μέ τά συμφέροντα τῶν ἄλλων, τῶν ἐχθρικών του τάξεων. Ἡ ἀστική τάξη ἄς ἔχει τήν εὐθύνη γιά τήν ἔθνικη ταπείνωση, ἔργο τοῦ προλεταριάτου εἶναι ν' ἀγωνιστεῖ γιά τή σοσιαλιστική ἀπελευθέρωση τῆς ἐργασίας ἀπό τό ζυγό τῆς ἀστικῆς τάξης.

Καί πραγματικά δέν ἄργησε ν' ἀποκαλυφθεῖ τό ἀληθινό βαθύτερο περιεχόμενο τοῦ ἀστικοῦ «πατριωτισμοῦ». Ἡ κυβέρνηση τῶν Βερσαλλιών, ἀφοῦ ἔκλεισε μιά ἐπαίσχυντη συνθήκη εἰρήνης μέ τούς πρῶσους, πέρασε στόν ἄμεσό της σκοπό, ἀνάλαβε δηλαδή τήν ἐπίθεση γιά νά ἀφαιρέσει ἀπό τό προλεταριάτο τοῦ Παρισιοῦ τά ὄπλα πού τῆς προκαλοῦσαν τό φόβο καί τόν τρόμο. Οἱ ἐργάτες ἀπάντησαν μέ τήν ἀνακήρυξη τῆς Κομμούνας καί τόν ἐμφύλιο πόλεμο.

Παρά τό γεγονός ὅτι τό σοσιαλιστικό προλεταριάτο ἦταν χωρισμένο σέ πολλές αἱρέσεις, ἡ Κομμούνα ἀποτέλεσε ἕνα λαμπρό ὑπόδειγμα τῆς ἰκανότητας τοῦ προλεταριάτου νά πραγματοποιεῖ ὁμόθυμα τά δημοκρατικά καθήκοντα πού ἡ ἀστική τάξη ἤξερε μόνο νά τά διακηρύσσει. Χωρίς καμιᾶ ἰδιαίτερη πολύπλοκη νομοθεσία, ἀπλά, στήν πράξη, τό προλεταριάτο πού κατέλαβε τήν ἐξουσία ἐφάρμοσε τόν ἐκδημοκρατισμό τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, κατάργησε τή γραφειοκρατία καί πραγματοποιοῖ τήν αἰρετότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀπό τό λαό.

Δυό ὅμως λάθη κατάστρεψαν τούς καρπούς τῆς λαμπρῆς νίκης. Τό προλεταριάτο σταμάτησε στή μέση τοῦ δρόμου: ἀντί ν' ἀρχίσει τήν «ἀπαλλοτριώση τῶν ἀπαλλοτριωτῶν», παρασύρθηκε ἀπό τό ὄνειρο νά ἐγκαθιδρύσει ἀνώτερη δικαιοσύνη σέ μιά χώρα πού νά τήν ἐνώνει τό πανεθνικό καθῆκον· δέν κατέλαβε, λχ., τέτοια κρατικά ἰδρύματα, σάν τήν Τράπεζα, οἱ θεωρίες τῶν προυντονιστῶν γιά «δίκαιη ἀνταλλαγή» κτλ. ἐπικρατοῦσαν ἀκόμη ἀνάμεσα στούς σοσιαλιστές. Τό δεύτερο λάθος εἶναι ἡ ὑπερβολική μεγαλοψυχία τοῦ προλεταριάτου: ἔπρεπε νά ἐξοντώσει τούς ἐχθρούς του. Ἀπεναντίας, τό προλεταριάτο τοῦ Παρισιοῦ προσπαθοῦσε νά ἐπιδράσει ἠθικά ἐπάνω τους, περιφρόνησε τή σημασία τῶν καθαρά πολεμικῶν ἐνεργειῶν στόν ἐμφύλιο πόλεμο καί, ἀντί νά στεφανώσει τή νίκη του στό

Παρίσι μέ ἀποφασιστική επίθεση ἐνάντια στίς Βερσαλλίες, ἀργοπόρησε κι' ἔδωσε στήν κυβέρνηση τῶν Βερσαλλιῶν τόν καιρό νά συγκεντρώσει τίς σκοτεινές δυνάμεις καί νά προετοιμαστεῖ γιά τή ματωμένη ἐβδομάδα τοῦ Μάη.

Παρ' ὅλα ὅμως τά λάθη της, ἡ Κομμούνα ἀποτελεῖ τό πίο ὑψηλό παράδειγμα τοῦ πίο περίλαμπρου προλεταριακοῦ κινήματος τοῦ ΧΙΧ αἰῶνα. Ὁ Μάρξ ἐκτιμοῦσε ἐξαιρετικά τήν ἱστορική σημασία τῆς Κομμούνας. Ἐάν τόν καιρό πού ἡ συμμορία τῶν Βερσαλλιῶν ἔκανε τήν προδοτική ἐπιδρομή γιά ν' ἀφαιρέσει ἀπό τό προλεταριάτο τοῦ Παρισιοῦ τά ὄπλα οἱ ἐργάτες τά παράδιναν χωρίς μάχη, ἡ καταστροφική πτώση τοῦ ἠθικοῦ πού θά προκαλοῦσε μιά τέτοια ἀδυναμία στό προλεταριακό κίνημα, θά ἦταν πολλές φορές πίο βαριά, παρά ἡ ζημιά ἀπό τίς ἀπώλειες πού εἶχε ἡ ἐργατική τάξη στόν ἀγώνα, ὑπερασπίζοντας τά ὄπλα της¹⁵⁴. Ὅσο μεγάλες καί ἄν ἦταν οἱ θυσίες τῆς Κομμούνας, αὐτές ἐξαγοράζονται μέ τή σημασία πού ἔχει γιά τόν καθολικό προλεταριακό ἀγώνα: ἡ Κομμούνα ἔβαλε σέ κίνηση τό σοσιαλιστικό κίνημα τῆς Εὐρώπης, ἔδειξε τή δύναμη τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, διάλυσε τίς πατριωτικές αὐταπάτες κι' ἔκανε θρύψαλα τήν ἀπλοϊκή πίστη ὅτι οἱ ἐπιδιώξεις τῆς ἀστικῆς τάξης εἶναι πανεθνικές. Ἡ Κομμούνα ἔμαθε στό εὐρωπαϊκό προλεταριάτο νά βάζει συγκεκριμένα τά καθήκοντα τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης.

Τό δίδαγμα πού πῆρε τό προλεταριάτο δέν θά ξεχαστεῖ. Ἡ ἐργατική τάξη θά χρησιμοποιοῦσε αὐτό τό δίδαγμα, ὅπως τό χρησιμοποίησε κιόλας στή Ρωσία κατά τήν ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη.

Ἡ ἐποχή πού προηγήθηκε ἀπό τή ρωσική ἐπανάσταση καί πού προετοίμασε τήν ἐπανάσταση, ἔχει μιά κάποια ὁμοιότητα μέ τήν ἐποχή τοῦ ζυγοῦ τοῦ Ναπολέοντα στή Γαλλία. Καί στή Ρωσία ἡ ἀπολυταρχική κλίκα ἔφερε τή χώρα ὡς τή φρίκη τῆς οἰκονομικῆς καταστροφῆς καί τῆς ἐθνικῆς ταπείνωσης. Πολύ καιρό ὅμως δέν μποροῦσε νά ξεσπάσει ἡ ἐπανάσταση, ὅσο ἡ κοινωνική ἀνάπτυξη δέν εἶχε δημιουργήσει τίς συνθήκες γιά ἕνα μαζικό κίνημα καί οἱ ἀπομονωμένες ἐπιθέσεις ἐνάντια στήν κυβέρνηση στήν προεπαναστατική περίοδο, παρ' ὅλο τόν ἥρωισμό τους, τσακίζονταν πάνω στήν ἀδιαφορία τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Μόνο ἡ σοσιαλδημοκρατία μέ ἐπίμονη καί συστηματική δουλιὰ διαπαιδαγώγησε τίς μάζες ὡς τίς ἀνώτερες μορφές πάλης, τίς μαζικές ἐκδηλώσεις καί τόν ἐμφύλιο ἔνοπλο πόλεμο.

Ἡ σοσιαλδημοκρατία μπόρεσε νά διαλύσει «τίς πανεθνικές» καί «πατριωτικές» πλάνες πού εἶχε τό νεαρό προλεταριάτο καί ὅταν μέ τήν ἄμεση ἐπέμβασή της κατόρθωσε νά ἀποσπαστεῖ ἀπό τά χέρια τοῦ τσάρου τό μανιφέστο τῆς 17 τοῦ Ὀχτώβρη, τό προλεταριάτο πέρασε στή δραστήρια προετοιμασία γιά τό ἐπόμενο ἀναπόφευκτο στάδιο τῆς ἐπανάστασης, τήν ἔνοπλη ἐξέγερση. Ἐλευθερωμένο ἀπό τίς «πανεθνικές» αὐταπάτες, συγκέντρωνε τίς ταξικές του δυνάμεις στίς μαζικές του ὀργανώσεις, τά Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν καί στρατιωτῶν βουλευτῶν κτλ. Καί παρ' ὅλες τίς διαφορές τῶν σκοπῶν καί τῶν καθηκόντων πού ἔμπαιναν μπροστά στή ρωσική ἐπανάσταση, σέ σύγκριση μέ τήν ἐπανάσταση τοῦ 1871, τό ρωσικό προλεταριάτο ἦταν ὑποχρεωμένο νά καταφύγει στόν ἴδιο τρόπο πάλης, στόν ἐμφύλιο πόλεμο πού τήν ἀρχή του τήν ἔκανε ἡ Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ. Τό προλεταριάτο τῆς Ρωσίας θυμόταν τά διδάγματά της καί ἤξερε ὅτι δέν πρέπει νά περιφρονεῖ τά εἰρηνικά μέσα πάλης — τά μέσα αὐτά ἐξυπηρετοῦν τά τρέχοντα, τά καθημερινά συμφέροντα καί εἶναι ἀπαραίτητα στήν περίοδο τῆς προετοιμασίας τῆς ἐπανάστασης — ποτέ ὅμως δέν πρέπει νά ξεχνᾷ ὅτι ἡ ταξική πάλη κάτω ἀπό ὀρισμένες συνθήκες παίρνει τή μορφή τοῦ ἔνοπλου ἀγώνα καί τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· ὑπάρχουν στιγμές πού τά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου ἀπαιτοῦν ἀμείλικτη ἐξόντωση τῶν ἐχθρῶν του σέ ἀνοιχτές πολεμικές συγκρούσεις. Γιά πρώτη φορά τό ἔδειξε αὐτό τό γαλλικό προλεταριάτο στήν Κομμούνα καί τό ἐπικύρωσε περίλαμπρα τό ρωσικό προλεταριάτο μέ τήν ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη.

Ἄς καταπνίγηκαν οἱ δύο αὐτές μεγαλειώδεις ἐξεγέρσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης, θά γίνει νέα ἐξέγερση πού μπροστά της θ' ἀποδειχτοῦν ἀνίσχυρες οἱ δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ προλεταριάτου καί ἀπό τήν ἐξέγερση αὐτή τό σοσιαλιστικό προλεταριάτο θά βγεῖ μέ ὀλοκληρωμένη τή νίκη.

«Ζαγκρανίτσαγια Γκαζέτα», ἀρ. φύλ. 2,
23 τοῦ Μάρτη 1908

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς
«Ζαγκρανίτσαγια Γκαζέτα»

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ - ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ

Ἡ «Μεγάλη μέρα τοῦ Κοινοβουλίου», πού ἔγινε στή Δούμα στίς 27 τοῦ Φλεβάρη, προκαλεῖ κατά τρόπο συγκινητικό τήν ὁμόθυμη ἐκτίμηση τῶν ἀστικῶν μας κομμάτων. Ὅλοι εἶναι εὐχαριστημένοι, ὅλοι χαίρονται καί εἶναι γεμάτοι συγκίνηση, ἀπό τούς μαυροεκατονταρχίτες καί τή «Νόβογε Βρέμια» ὡς τούς καντέτους καί τή «Στολίτσναγια Πότστα» πού «πρίν τό θάνατό της» πρόλαβε νά γράψει (φύλλο τῆς 28 τοῦ Φλεβάρη) τά παρακάτω:

«Ἡ γενική ἐντύπωση (ἀπό τή συνεδρίαση τῆς Δούμας τῆς 27 τοῦ Φλεβάρη) εἶναι ἐξαιρετική... «Γιά πρώτη φορά στήν κοινωνική-κρατική ζωή τῆς Ρωσίας ἡ κυβέρνηση ἐνημερώνει δημόσια τή χώρα γιά τίς ἀπόψεις της πάνω στά προβλήματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς...».

Κι' ἐμεῖς εἴμαστε πρόθυμοι ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἡ μεγάλη μέρα τοῦ κοινοβουλίου ἔδειξε, ἂν ὄχι γιά «πρώτη φορά», ὅμως πολύ καθαρά τή βαθιά ἐνότητα τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν, τῆς κυβέρνησης, τῶν φιλελεύθερων καί τῶν «δημοκρατῶν» τύπου τῆς «Στολίτσναγια Πότστα», ἐνότητα πάνω στά βασικά προβλήματα τῆς «κοινωνικῆς-κρατικῆς ζωῆς». Καί γι' αὐτό μᾶς φαίνεται ὅπωςδήποτε ἀπαραίτητο νά ἐνημερώσουμε μέ προσοχή τούς ἀναγνώστες μας γιά τή θέση πού πῆραν ἐκείνη τήν ἡμέρα καί ἀπ' ἀφορμή αὐτή τήν ἡμέρα ὅλα τά κόμματα.

Ἀρχηγός τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος τῶν ὀχτωβριστῶν εἶναι ὁ κ. Γκουτσκόφ. Ἀποτείνεται «πρός τούς ἀντιπροσώπους τῆς κυβέρνησης καί τούς παρακαλεῖ» νά διευκρινίσουν ποιᾶ εἶναι ἡ πραγματική κατάσταση στήν Ἄπω Ἀνατολή. Ἐξηγεῖ ἀπό τό ὕψος τοῦ βήματος τῆς Δούμας τή σημασία πού ἔχουν οἱ οἰκονομίες στά ἔξοδα: νά, λχ., ἀντί 60.000 ρούβλια πού πληρώνουμε κάθε χρόνο στόν πρεσβευτή στό Τόκιο, καθορίζουμε 50.000 ρούβλια. Κάνουμε μεταρρυθμίσεις, δέν ἀστειευόμαστε! Ὁ κ. Γκουτσκόφ λέει ὅτι «κυκλοφόρησαν στόν τύπο» ἀνησυχα-

στικές ειδήσεις για την πολιτική στην Ἄπω Ἀνατολή, για την ἀπειλή πολέμου μέ την Ἰαπωνία. Φυσικά ὁ ἀρχηγός τῶν καπιταλιστῶν δέν ἀνάφερε καθόλου ὅτι ὁ τύπος τῆς Ρωσίας φιμώθηκε: για ποιό λόγο νά μιλήσει για ἕνα τέτοιο ζήτημα; Στό πρόγραμμα μπορεῖ ν' ἀναγράφεται ὅτι ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος. Εἶναι ἀπαραίτητο αὐτό για ἕνα κόμμα «εὐρωπαϊκό». Εἶναι ὅμως ἀστεῖο νά περιμένεις ἀπό τόν κ. Γκουτσκόφ, ὅπως καί ἀπό τόν κ. Μιλιουκόφ ν' ἀγωνιστοῦν στήν πράξη ἐνάντια στά μέτρα πού παίρνονται για νά φιμωθεῖ ὁ τύπος, νά περιμένεις νά ξεσκεπάσουν δημόσια τή γνωστή σ' ὄλους ἐξαγορά τῶν πιό ἔγκυρων ὀργάνων τοῦ ρωσικοῦ τύπου. Ὡστόσο ὁ κ. Γκουτσκόφ εἶπε τήν ἀλήθεια για τή σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στήν ἐσωτερική καί στήν ἐξωτερική πολιτική, φλυάρησε δηλαδή για τό ἀληθινό περιεχόμενο τῆς κωμωδίας πού παίχτηκε στή Δούμα στίς 27 τοῦ Φλεβάρη.

«Τό γεγονός, — διακήρυξε, — ὅτι μπαίνουμε γρήγορα στό δρόμο τοῦ κατευνασμοῦ καί τῆς εἰρήνευσης πρέπει νά δείξει στους ἀντιπάλους μας ὅτι ἡ προσπάθεια τῆς Ρωσίας νά ὑποστηρίξει τά συμφέροντά της θά πετύχει αὐτή τή φορά ὅπωςδήποτε». Οἱ μαυροεκατονταρχίτες καί οἱ ὀχτωβριστές χειροκροτοῦν. Αὐτό δά ἔλειπε νά μή χειροκροτοῦν!! Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, βλέπετε, καταλάβαιναν θαυμάσια ἀπό τήν πρώτη στιγμή ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος πού ἐξεταζόταν, καθώς καί ὅλης τῆς πανηγυρικής ἐμφάνισης τῆς κυβέρνησης στό πρόσωπο τοῦ κ. Ἰζβόλσκι, ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἀνακήρυξη τῆς ἀντεπαναστατικῆς πολιτικῆς τῶν δημίων Μουραβιόφ σάν ἔργου εἰρήνευσης καί κατευνασμοῦ. Πρέπει νά δείξουμε στήν Εὐρώπη καί σ' ὄλο τόν κόσμο ὅτι μπροστά στον «ἐξωτερικό ἐχθρό» στέκεται «ἡ ἐνιαία Ρωσία» πού εἰρηνεύει καί καθησυχάζει τή φύχτα τῶν ρέμπελων (τό ὄλο-ὄλο καμιά ἑκατοστή ἑκατομμύρια ἀγρότες καί ἐργάτες!) για νά ἐξασφαλιστεῖ ἔτσι ἡ ἐπιτυχία στίς «προσπάθειες νά περιφρουρήσει τά συμφέροντά της».

Ναί, ὁ κ. Γκουτσκόφ κατάφερε νά πεῖ ἐκεῖνο πού ζητοῦσαν ἀπ' αὐτόν, ἐκεῖνο πού χρειαζόταν στους ἐνωμένους τσιφλικάδες καί καπιταλιστές.

Ὁ καθηγητής Καπούστιν, «ἀριστερός» ὀχτωβριστής, ἐλπίδα τῶν καντέτων καί ἀπαντοχή τῶν ὀπαδῶν τῆς εἰρηνικῆς συμβίωσης τῆς κοινωνίας μέ τήν ἐξουσία, ἔσπευσε ν' ἀκολουθήσει τ' ἀχνάρια τοῦ Γκουτσκόφ, προσθέτοντας στήν πολιτική του μιά ἀπαίσια ἐλεεινή φιλελεύθερη ὑποκρισία. «Ὁ Θεός νά δώσει, νά διαδοθεῖ ἡ φήμη (σχετικά μέ τή Δούμα) ὅτι κάνουμε

οικονομίες στό λαϊκό χρήμα». Πενήντα χιλιάδες τό χρόνο στόν πρεσβευτή, δέν εἶναι τάχα ἐξοικονόμηση ὀλόκληρων δεκάδων χιλιάδων; Δέν εἶναι ἄραγε αὐτό «ένα θαυμάσιο παράδειγμα» πού θά τό «δείχνουν οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματοῦχοι μας, νιώθοντας τίς σοβαρές καί δύσκολες στιγμές πού περνᾷ ἡ Ρωσία;»... «Πρόκειται νά πραγματοποιήσουμε ριζικές μεταρρυθμίσεις στός πιό διαφορετικούς τομεῖς τῆς ζωῆς τῆς χώρας καί γιά νά τό κάνουμε αὐτό, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό πολλά λεφτά».

...Ποῦ νά φτάσει τόν κοινόβουλευτικό αὐτόν ἄνδρα ὁ Ἰούντουσκα Γκολοβλιόφ! Ὁ καθηγητής στό βῆμα τῆς Δούμας πού ἐνθουσιάζεται μέ τό θαυμάσιο παράδειγμα τῶν ἀνώτατων ἀξιωματούχων.... Μά τί νά ποῦμε γιά τόν ὀχτωβριστή, ὅταν καί οἱ ἴδιοι οἱ φιλελεύθεροι καί οἱ ἀστοί δημοκράτες εἶναι ἐξίσου δουλοπρεπεῖς.

Ἄς περάσουμε τώρα στό λόγο τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Ἰζβόλσκι. Σ' αὐτόν, φυσικά, δέν χρειάστηκε τίποτε ἄλλο, παρά ν' ἀκολουθήσει τό πνεῦμα πού τοῦ πρόσφερε ἔτοιμο ὁ Καπούστιν. Καί ὁ ὑπουργός ἐπεκτάθηκε στήν ἀνάγκη νά ἐλαττωθοῦν τά ἐξοδα εἴτε ν' ἀναθεωρηθοῦν οἱ ὀργανικές θέσεις, γιά νά ἐνισχυθοῦν οἱ πρεσβευτές, πού «δέν ἔχουν δικούς τους πόρους». Ὁ Ἰζβόλσκι τονίζει ὅτι μιλάει μέ τήν ἄδεια τοῦ Νικολάου τοῦ δευτέρου, κι' ἐγκωμιάζει «τή δύναμη, τή λογική καί τόν πατριωτισμό τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ», πού «θά διαθέσει ὅλες του τίς δυνάμεις, καί τίς ὑλικές καί τίς πνευματικές, ὥστε νά παγιωθοῦν ὑπέρ τῆς Ρωσίας οἱ σημερινές ἀσιατικές κτήσεις της καί ν' ἀναπτυχθοῦν ὀλόπλευρα».

Ὁ ὑπουργός εἶπε ὅ,τι τοῦ ἀνάθεσε νά πεῖ ἡ κλίκα τῆς αὐλῆς. Τό λόγο παίρνει ὕστερα ὁ ἀρχηγός τῆς ἀντιπολίτευσης κ. Μιλιουκόφ. Κι' αὐτός δηλώνει ἀμέσως: «Τό Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας, μέσω τῆς ὀμάδας πού τό ἐκπροσωπεῖ ἐδῶ, ἄκουσε μέ βαθιά ἱκανοποίηση τά λόγια τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν καί θεωρεῖ χρέος του νά χαιρετίσει τήν πρώτη ἐμφάνισή του μπροστά στό ἀντιπροσωπευτικό σῶμα τῆς χώρας, διασαφηνίζοντας τά προβλήματα πού ἀφοροῦν τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς Ρωσίας. Δέν χωράει ἀμφιβολία ὅτι τίς στιγμές αὐτές... ἡ ρωσική κυβέρνηση χρειάζεται... νά στηρίζεται, ὀσοναφορᾷ τούς σκοπούς της, στήν κοινή γνώμη τῆς Ρωσίας».

Πραγματικά, ἐδῶ δέν χωράει καμιά ἀμφιβολία. Γιά νά πραγματοποιήσει τούς σκοπούς πού ἐπιδιώκει, ἡ κυβέρνηση τῆς ἀντεπανάστασης ἔχει ἀνάγκη νά στηριχθεῖ σ' ἐκεῖνο πού θά μπορούσαν στό ἐξωτερικό νά τό πάρουν (ἢ νά παρουσια-

στεῖ) γιά κοινή γνώμη τῆς Ρωσίας. Αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο ἰδιαίτερα γιά νά ἐξασφαλιστεῖ τό δάνειο πού, ἂν δέν δοθεῖ, ὑπάρχει κίνδυνος νά χρεωκοπήσει καί νά καταρεύσει ὀλόκληρη ἢ στολιπινική πολιτική τοῦ τσαρισμοῦ, πολιτική πού ὑπολογίζει πάνω σέ συστηματικά καί μαζικά καταπιεστικά μέτρα κατά τοῦ λαοῦ, πού θά κρατήσουν γιά πολλά χρόνια.

Ὁ κ. Μιλιουκόφ κατάλαβε θαυμάσια τό πραγματικό νόημα τῆς πανηγυρικής ἐμφάνισης τῶν κ.κ. Ἴζβόλσκι, Γκουτσκόφ καί Σία. Ἡ ἐμφάνιση αὐτή πραγματοποιήθηκε κατά παραγγελία τῆς μαυροεκατονταρχίτικης συμμορίας τοῦ Νικολάου τοῦ δευτέρου. Κάθε λεπτομέρεια τῆς ἀστυνομικοπατριωτικῆς αὐτῆς ἐκδήλωσης ἦταν βαθιά μελετημένη ἀπό τά πρίν. Οἱ μαριονέτες τῆς Δούμας ἔπαιξαν τήν κωμωδία μέ τή συνοδεία τῆς φλογέρας τῆς ἀπολυταρχικῆς κλίκας τῆς αὐλῆς: χωρίς τήν ὑποστήριξη τῆς ἀστικῆς τάξης τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης δέν μπορεῖ νά κρατηθεῖ ὁ Νικόλαος ὁ δεύτερος. Ὁλόκληρη ἡ ἀστική τάξη ὅλης τῆς Ρωσίας, καί ἡ δεξιά καί ἡ ἀριστερή, ἔπρεπε νά ὑποχρεωθεῖ νά ἐκφράσει πανηγυρικά τήν ἐμπιστοσύνη της στήν κυβέρνηση, στήν «εἰρηνική πολιτική» της, στή σταθερότητά της, στίς προθέσεις καί τίς ἱκανότητές της νά φέρει τήν εἰρήνευση καί τήν ἡσυχία. Αὐτή ἡ ἐνέργεια χρειαζόταν, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὀπισθογράφηση μιᾶς συναλλαγματικῆς. Γιά νά γίνει αὐτό, ἔβαλαν σέ κίνηση τόν πῖο «εὐγενικό καί ἀγαπητό» στούς καντέτους κ. Ἴζβόλσκι. Γιαυτό καί παράγγειλαν ὅλη αὐτή τήν ξετσίπωτη ὑποκρισία γιά οἰκονομία τοῦ λαϊκοῦ χρήματος, γιά μεταρρυθμίσεις, γιά «δημόσια» ἐμφάνιση τῆς κυβέρνησης, γιά «νά διευκρινίσει» τήν ἐξωτερική της πολιτική, ἂν καί ὅλος ὁ κόσμος βλέπει πολύ καθαρά ὅτι ἀπολύτως τίποτε δέν ἤθελαν νά διευκρινίσουν καί δέν διευκρίνισαν.

Καί ἡ φιλελεύθερη ἀντιπολίτευση ἔπαιξε ὑπάκουα τό ρόλο μαριονέτας στά χέρια τῆς μαυροεκατονταρχίτικης-ἀστυνομικῆς μοναρχίας! Κι' ἐνῶ ἦταν γνωστό ὅτι μιᾶ ἀποφασιστική διακήρυξη τῆς ἀλήθειας ἀπό τήν ἀστική μειοψηφία τῆς Δούμας θά ἔπαιζε, χωρίς ἀμφιβολία, μεγάλο ρόλο καί θά ἐμπόδιζε (εἴτε θά δυσκόλευε) τήν κυβέρνηση νά δανειστεῖ δισεκατομμύρια γιά καινούργιες καταδιωκτικές ἐπιχειρήσεις, κρεμάλες, φυλακές καί γιά τό δυνάμωμα τῆς Ὀχράνας, τό Κόμμα τῶν καντέτων «ἔπεσε στά πόδια» τοῦ θεοποιημένου μονάρχη καί προσπάθησε νά κερδίσει τήν εὐνοιά του. Ὁ κ. Μιλιουκόφ προσπαθοῦσε νά κερδίσει τήν εὐνοια τοῦ μονάρχη, δείχνοντας τόν πατριωτισμό του. Παράστησε τό γνώστη τῆς ἐξωτερικῆς

πολιτικής, γιατί συγκέντρωσε σέ κάποιους προθαλάμους πληροφορίες για τόν Ίζβόλσκι, σάν φιλελεύθερο. Ὁ κ. Μιλιουκόφ ὑπόγραψε συνειδητά τή συναλλαγματική, «χαιρετίζοντας» πανηγυρικά τόν τσαρικό ὑπουργό ἐξονόματος ὄλου τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων καί ξέροντας θαυμάσια, ὅτι τήν ἄλλη μέρα ὅλες οἱ εὐρωπαϊκές ἐφημερίδες θά ποῦν, σάν νά πῆραν διαταγή: ἡ Δούμα ὁμόφωνα (ἐκτός ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες) ἐξέφρασε τήν ἐμπιστοσύνη της στήν κυβέρνηση, ἐνέκρινε τήν ἐξωτερική της πολιτική...

Ὁ ρωσικός φιλελευθερισμός μέσα σέ τρία χρόνια πέρασε μιά ἐξέλιξη πού ἡ Γερμανία χρειάστηκε πάνω ἀπό τριάντα χρόνια νά τήν περάσει καί ἡ Γαλλία πάνω ἀπό ἑκατό μάλιστα χρόνια: τήν ἐξέλιξη ἀπό ὀπαδό τῆς ἐλευθερίας σέ ἄβουλο καί ταπεινό ὑπηρέτη τῆς ἀπολυταρχίας. Τό εἰδικό ὄπλο πού διαθέτει ἡ ἀστική τάξη στόν ἀγῶνα, ἡ δυνατότητα νά ἀσκεῖ πίεση στό πουργί τῶν πλουσίων, νά φέρνει δυσκολίες στό νά ἐξασφαλίστοῦν χρήματα καί νά χαλάει τούς «λεπτούς» τρόπους πού χρησιμοποιεῖ κανεῖς γιά νά βρεῖ ἕνα καινούργιο δάνειο, αὐτό τό ὄπλο οἱ καντέτοι κατόρθωσαν νά τό χρησιμοποιήσουν πολλές φορές στή ρωσική ἐπανάσταση. Καί κάθε φορά πού τό χρησιμοποίησαν, καί τήν ἀνοιξη τοῦ 1906 καί τήν ἀνοιξη τοῦ 1908, παράδιναν μόνοι τους τό ὄπλο τους αὐτό στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ, ἔγλειφαν τό χέρι τῶν ὀργανωτῶν τῶν πογκρόμ καί ὀρκίζονταν στή νομιμοφροσύνη.

Ὁ κύριος Στροῦβε φρόντισε ἔγκαιρα νά δημιουργήσει ἕνα στέρεο θεωρητικό βᾶθρο, γιά νά στηρίξει τήν πρακτική αὐτή. Στό περιοδικό «Ρούσκαγια Μίσλ» («Ρωσική Σκέψη»), πού θά ἔπρεπε νά τή λέμε «Τσερνοσότενναγια Μίσλ»¹⁵⁵ («Μαυροεκατονταρχίτικη Σκέψη»), ὁ κ. Στροῦβε προπαγανδίζει κιόλας τήν ἰδέα τῆς «Μεγάλης Ρωσίας», τήν ἰδέα τοῦ ἀστικοῦ ἐθνικισμοῦ, βρίζει τήν «ἐχθρότητα τῆς διανόησης πρός τό κράτος», κατακεραυνώνει γιά χιλιοστή πρώτη φορά «τό ρωσικό ἐπαναστατισμό», «τό μαρξισμό», «τήν ἀποστασία», «τήν ταξική πάλη», «τό χυδαῖο ριζοσπαστισμό».

Δέν μπορούμε παρά νά χαιρόμαστε γιά τήν ἰδεολογική αὐτή ἐξέλιξη τοῦ ρωσικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Γιατί στήν πράξη ὁ φιλελευθερισμός ἀποδείχτηκε πιά μέσα στή ρωσική ἐπανάσταση ἀκριβῶς τέτοιος, πού θέλει νά τόν κάνει συστηματικά, ὀλοκληρωμένα, προμελετημένα, «φιλοσοφικά» ὁ κ. Στροῦβε. Ἡ ἐπεξεργασία μιᾶς συνεποῦς ἀντεπαναστατικῆς ἰδεολογίας εἶναι τό κλειδί, ὅταν ὑπάρχει κιόλας μιά τάξη πού εἶναι πέρα

για πέρα συγκροτημένη και πού στίς σπουδαιότερες περιόδους τῆς ζωῆς τῆς χώρας δρᾷ ἀντεπαναστατικά. Ἡ ἰδεολογία ἐκείνη πού ἀντιστοιχεῖ και στήν ταξική θέση και στήν ταξική πολιτική τῆς ἀστικής τάξης, θά διευκολύνει ὅλους και τόν καθένα χωριστά νά ξεπεράσει τά ὑπολείμματα τῆς πίστεως πού ἔχει σχετικά μέ τό «δημοκρατισμό» τῶν καντέτων. Καί εἶναι ὠφέλιμο νά ξεπεράσει τά ὑπολείμματα αὐτά. Εἶναι ἀπαραίτητο νά τά ξεπεράσει, για νά μπορέσει νά πάει μπροστά τό ἔργο τῆς πραγματικῆς μαζικῆς πάλης για τόν ἐκδημοκρατισμό τῆς Ρωσίας. Ὁ κ. Στροῦβε θέλει εἰλικρινά ἕναν ἀντεπαναστατικό φιλελευθερισμό. Καί μεῖς τόν θέλουμε, γιατί ἕνας «εἰλικρινῆς» φιλελευθερισμός θά δια φωτίσει καλύτερα ἀπό κάθε ἄλλο και τή δημοκρατική ἀγροτιά και τό σοσιαλιστικό προλεταριάτο.

Ἄς ξαναγυρίσουμε και πάλι στή συνεδρίαση τῆς Δούμας τῆς 27 τοῦ Φλεβάρη. Πρέπει ἐδῶ νά ποῦμε ὅτι τόν μοναδικά τίμιο και περήφανο λόγο δημοκράτη τόν ἐκφώνησε ὁ σοσιαλδημοκράτης. Ὁ βουλευτής Τσχεῖτζε ἀνέβηκε στό βῆμα, δήλωσε ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατική ομάδα θά καταψηφίσει τό νομοσχέδιο και ἄρχισε νά αἰτιολογεῖ τήν ψῆφο του. Ὑστερα ὅμως ἀπό τά πρῶτα του λόγια: «Ἡ διπλωματία μας στή Δύση πάντα χρησίμευσε σάν προπύργιο για τήν ἀντίδραση και τά συμφέροντα...», ὁ πρόεδρος τοῦ ἀφαίρεσε τό λόγο. «Ὁ κανονισμός ἐπιτρέπει νά αἰτιολογεῖ κανεῖς τήν ψῆφο του», μουρμούρισαν οἱ καντέτοι. «Ἐκτός ἀπό τήν αἰτιολογία ἔχει σημασία και ἡ μορφή τῆς αἰτιολογίας», ἀπάντησε ὁ συμμορίτης πού λέγεται πρόεδρος τῆς III Δούμας.

Εἶχε δίκιο ἀπό τήν πλευρά του: τί δουλιά ἔχει ἐδῶ ὁ κανονισμός τῆς βουλῆς, ὅταν διακυβευόταν ἡ ὁμόθυμη ἐκτέλεση τῆς πατριωτικῆς ἐκδήλωσης πού τήν εἶχε παραγγεῖλει ἡ ἀστυνομία;

Ὁ ἐργάτης βουλευτής ἔμεινε ὁ μόνος του σ' αὐτό τό ζήτημα. Γιαυτό εἶναι και πιά μεγάλη ἡ ὑπηρεσία πού πρόσφερε. Τό προλεταριάτο πρέπει νά δείξει και θά δείξει ὅτι εἶναι σέ θέση νά ὑπερασπίσει τίς ἐπιταγές τῆς δημοκρατικῆς ἐπανάστασης, παρ' ὅλες τίς προδοσίες τοῦ φιλελευθερισμοῦ και τίς ταλαντεύσεις τῶν μικροαστῶν.

«Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 25,
(25) 12 τοῦ Μάρτη 1908

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι»

ΕΞΑΠΑΤΟΥΝ Ή ΟΧΙ ΟΙ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΤΟ ΛΑΟ;

Στό τελευταῖο συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, πού ἔγινε στό Λονδίνο, συζητήθηκε τό πρόβλημα τῶν σχέσεων μέ τά ἀστικά κόμματα καί πάρθηκε σχετική ἀπόφαση. Μέσα στό συνέδριο προκάλεσε μεγάλες συζητήσεις τό μέρος τῆς ἀπόφασης πού λέει ὅτι οἱ φιλελεύθεροι ἐξαπατοῦν τό λαό*. Στούς σοσιαλδημοκράτες τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ κόμματός μας τό μέρος αὐτό φάνηκε πάρα πολύ λαθεμένο. Δήλωσαν μάλιστα, ὅτι δέν εἶναι μαρξιστικό νά λέμε στήν ἀπόφαση ὅτι οἱ φιλελεύθεροι «ἐξαπατοῦν» τό λαό, δηλ. νά ἐξηγοῦμε ὅτι ὀρισμένα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ προσχωροῦν σ' ἓνα ὀρισμένο κόμμα (στή δική μας περίπτωση στό Κόμμα τῶν καντέτων) ὄχι μέ βάση τά ταξικά συμφέροντα αὐτῶν τῶν στρωμάτων, ἀλλά μέ τίς «ἀνήθικες» μεθόδους πολιτικῆς πού χρησιμοποιοεῖ ἢ μιά εἴτε ἢ ἄλλη ὀμάδα βουλευτῶν, δικηγόρων, δημοσιογράφων κτλ.

Στήν πραγματικότητα πίσω ἀπ' αὐτά τά εὐλογοφανῆ ἐπιχειρήματα, ντυμένα μ' ἓνα κομψό κοστούμι δῆθεν μαρξιστικό κρύβεται ἡ πολιτική τῆς ἐξασθένισης τῆς ταξικῆς αὐτοτέλειας τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ὑποταγῆς του (στήν πράξη) στή φιλελεύθερη ἀστική τάξη. Γιατί οἱ κύριοι αὐτοί δέν ὑποστηρίζουν κάπως σοβαρά τά συμφέροντα τῆς δημοκρατικῆς μικροαστικῆς τάξης πού ἀκολουθεῖ τούς καντέτους, ἀλλά τά προδίδουν μέ τήν πολιτική τους τῆς ἐρωτοτροπίας καί τῆς συναλλαγῆς μέ τήν κυβέρνηση, μέ τούς ὀχτωβριστές καί μέ τήν «ἱστορική ἐξουσία» τῆς τσαρικῆς ἀπολυταρχίας.

Ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρον ὑλικό, γιά νά φωτιστεῖ μέ νέα γεγονότα τό πρόβλημα αὐτό — πού εἶναι κι' ἓνα ἀπό τά θεμελιακά προβλήματα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς τακτικῆς σέ

* Βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 401-402. Ἡ Σύντ.

ὅλες τίς καπιταλιστικές χῶρες — προσφέρει ὁ ἀγώνας πού γίνεται σήμερα στό πρωσικό λάνταγκ (τοπική βουλή) γιά τό καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα. Ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία ὕψωσε τή σημαία αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα. Τό προλεταριάτο τοῦ Βερολίνου, καί πίσω ἀπ' αὐτό καί τό προλεταριάτο ὄλων τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Γερμανίας, βγήκε στούς δρόμους, ὀργάνωσε μεγαλειώδεις διαδηλώσεις μέ δεκάδες χιλιάδες κι' ἔκανε τήν ἀρχή γιά ἓνα πλατύ μαζικό κίνημα πού σήμερα κιόλας, στό πρῶτο του ξεκίνημα, προκάλεσε τή βίαιη ἀντίδραση τῶν συνταγματικῶν ἀρχῶν, τή χρησιμοποίηση ἐνοπλης δύναμης, τήν κακοποίηση τῶν ἄοπλων μαζῶν. Ὁ ἀγώνας γεννᾷ ἀγώνα. Περήφανα καί τολμηρά ἀπάντησαν σ' αὐτή τή βία οἱ ἡγέτες τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου. Κι' ἐδῶ πρόβαλε τό ζήτημα τῶν σχέσεων μέ τή δημοκρατική (καί τή φιλελεύθερη) ἀστική τάξη μέσα στόν ἀγώνα γιά τό ἐκλογικό δικαίωμα. Καί οἱ συζητήσεις ἀνάμεσα στούς γερμανούς ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες καί τούς ὀπορτουνιστές (ἀναθεωρητές, ὅπως τούς λένε στή Γερμανία) πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα μοιάζουν πάρα πολύ μέ τίς δικές μας διαμάχες πάνω στό θέμα τῆς ἐξαπάτησης τοῦ λαοῦ ἀπό τούς φιλελεύθερους.

Τό κεντρικό ὄργανο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας «*Vorwärts*» δημοσίευσε κύριο ἄρθρο πού τό περιεχόμενο καί ἡ βασική του σκέψη ἐκφράζονται καθαρά στόν τίτλο του: «Ὁ ἀγώνας γιά τό ἐκλογικό δικαίωμα εἶναι ἀγώνας ταξικός!». Ὅπως ἔπρεπε νά τό περιμένει κανεῖς, τό ἄρθρο αὐτό, παρ' ὅλο πού ἐξέθετε μέ θετική μορφή ἀπλῶς πασίγνωστες σοσιαλδημοκρατικές ἀλήθειες, θεωρήθηκε ἀπό τούς ὀπορτουνιστές σάν πρόκληση. Καί ἡ πρόκληση ἔγινε δεκτή. Ὁ σύντροφος Ζύντεκουμ, γνωστό στέλεχος στόν τομέα τοῦ δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ, ξεσπάθωσε χωρίς καμιά ἐπιφύλαξη ἐνάντια στήν «τακιική τῶν σεχταριστῶν», ἐνάντια στήν «ἀπομόνωση τοῦ προλεταριάτου», ἐνάντια στήν «ὑποστήριξη τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες» (τῶν ἀντιδραστικῶν, ὅπως τούς λένε πιά μαλακά οἱ γερμανοί). Γιατί τό νά μπάζεις τήν ταξική πάλη σέ μιά ὑπόθεση πού ἐνδιαφέρει ἐξίσου καί τό προλεταριάτο καί τούς φιλελεύθερους, γιά τό γερμανό ὀπορτουνιστή σημαίνει ὅτι ὑποστηρίζεις τούς μαυροεκατονταρχίτες! «Ἡ εἰσαγωγή τοῦ καθολικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος στήν Πρωσία στή θέση τοῦ σημερινοῦ συστήματος τῶν τριῶν τάξεων δέν εἶναι ἔργο μιᾶς ὀποιασδήποτε τάξης», ἔγραφε ὁ Ζύντεκουμ. Καί τόνιζε ὅτι

ἡ ἐφαρμογή τοῦ καθολικοῦ ἐκλογικοῦ δικαίωματος εἶναι ἔργο «τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων ἐνάντια στοὺς μεγάλους γαιοκτῆμονες, τῆς δημοκρατίας ἐνάντια στή γραφειοκρατία, τῆς ἀγροτιᾶς ἐνάντια στοὺς τσιφλικάδες. τῆς Δυτικῆς Πρωσίας ἐνάντια στήν Ἀνατολική» (δηλ. γενικά τοῦ προοδευτικοῦ τμήματος τῆς χώρας, πού εἶναι ἀναπτυγμένο βιομηχανικά καί καπιταλιστικά, ἐνάντια στό καθυστερημένο οἰκονομικά τμήμα). «Τό ζήτημα πού μπαίνει σήμερα εἶναι νά ἐνώσουμε πάνω σ' αὐτό τό σημεῖο ὅλους τοὺς φίλους τῆς μεταρύθμισης; ὅποια καί νά εἶναι τά ἄλλα ζητήματα πού τοὺς χωρίζουν».

Ὁ ἀναγνώστης βλέπει ὅτι ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μέ τά πολὺ γνωστά μας ἐπιχειρήματα, βλέπει ἀκόμη ὅτι τό περίβλημα τῶν ἐπιχειρημάτων τους εἶναι κι' ἐδῶ αὐστηρά «μαρξιστικό», ὀρθόδοξα «μαρξιστικό», μέχρι πού ν' ἀναφέρουν καί τήν οἰκονομική θέση καί τά συμφέροντα ὀρισμένων στοιχείων τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας («δημοκρατία τῶν πόλεων», ἀγροτιά κτλ.). Καί δέν ὑπάρχει καθόλου ἀνάγκη νά προσθέσουμε ὅτι ὁ φιλελεύθερος ἀστικός τύπος τῆς Γερμανίας παίζει συστηματικά, ἐπί δεκαετίες, τόν ἴδιο σκοπό, ἐνῶ παράλληλα κατηγορεῖ τή σοσιαλδημοκρατία γιά σεχταρισμό, τήν κατηγορεῖ ὅτι ὑποστηρίζει τοὺς μαυροεκατονταρχίτες καί ὅτι εἶναι ἀνίκανη ν' ἀπομονώσει τήν ἀντίδραση.

Μέ ποιὰ λοιπόν ἐπιχειρήματα ἀνασκεύαζαν οἱ γερμανοὶ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες τοὺς συλλογισμούς αὐτούς; Θ' ἀπαριθμήσουμε ἐδῶ τά βασικά τους ἐπιχειρήματα, γιά νά μπορέσουν οἱ ἀναγνώστες μας — κρίνοντας τίς γερμανικές ὑποθέσεις «ἀμερόληπτα», «χωρίς φόβο καί πάθος» — νά δοῦν ἂν ἰσχύουν ἐδῶ τά ὅσα ἀναφέρθηκαν γιά τίς εἰδικές συνθήκες τόπου καί χρόνου ἢ γιά τίς γενικές ἀρχές τοῦ μαρξισμοῦ.

Ναί, σέ μᾶς οἱ ἐλεύθερα σκεπτόμενοι ἄνθρωποι «ἀπαιτοῦν» στά προγράμματά τους τό καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα, — ἔγραφε ἡ «Vorwärts». Καί μέ μεγάλο ζῆλο ἄρχισαν τώρα νά βγάζουν πομπώδεις λόγους. Μά ἀγωνίζονται στ' ἀλήθεια γιά τή μεταρύθμιση; Καί δέν βλέπουμε τάχα ὅτι, ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι λένε, τό πραγματικά λαϊκό κίνημα, οἱ διαδηλώσεις στοὺς δρόμους, ἡ πλατιά ζύμωση μέσα στίς μάζες καί ὁ ἂν βρασμός τῶν μαζῶν τοὺς προκαλεῖ φόβο πού τόν κρύβουνε μέ δυσκολία, τοὺς προκαλεῖ ἀποστροφή καί, στήν καλύτερη καί πιό σπάνια περίπτωση, ἀδιαφορία;

Πρέπει νά κάνουμε διάκριση ἀνάμεσα στά προγράμματα τῶν ἀστικῶν κομμάτων, ἀνάμεσα στοὺς λόγους στά συμπόσια

καί στό κοινοβούλιο πού βγάζουν οί φιλελεύθεροι καριερίστες καί στήν πραγματική τους συμμετοχή στόν πραγματικό λαϊκό αγώνα. Στά λόγια ὅλοι γενικά οί ἀστοί πολιτικάντηδες σ' ὅλες τίς κοινοβουλευτικές χῶρες πάντα κόβονταν γιά τή δημοκρατία, ἐνῶ ταυτόχρονα πρόδιναν τή δημοκρατία.

Ναί, «μέσα στό φιλελεύθερο κόμμα (τῶν ἐλεύθερα σκεπτόμενων) καί μέσα στό κέντρο ὑπάρχουν χωρίς ἀμφιβολία στοιχεῖα πού ἐνδιαφέρονται γιά τό καθολικό καί ἴσο ἐκλογικό δικαίωμα», ἔγραφε ἡ «Vorwärts». «Δέν καθοδηγοῦνται ὅμως τά ἀστικά κόμματα ἀπό τά στοιχεῖα αὐτά, δέν καθοδηγοῦν οί μικροεπαγγελματίες οὔτε οί μισοπρολετάριοι οὔτε οί μισοκαταστραμμένοι ἀγρότες τά κόμματα αὐτά. Ὅλοι αὐτοί ἀκολουθοῦν τούς φιλελεύθερους ἀστούς πού προσπαθοῦν νά τούς ἀποσπάσουν ἀπό τόν αγώνα, κλείνοντας πίσω ἀπό τίς πλάτες τους τούς δικούς τους συμβιβασμούς μέ τήν ἀντίδραση, διαφθείροντας τήν ταξική τους συνείδηση, χωρίς νά ὑποστηρίζουν στήν πράξη τά συμφέροντά τους.

Γιά νά τραβηχτοῦν αὐτά τά στοιχεῖα στόν αγώνα γιά τό καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα, πρέπει νά ξυπνήσουμε μέσα τους τήν ταξική συνείδηση, νά τά ἀποσπάσουμε ἀπό τά ἀσταθῆ ἀστικά κόμματα. «Μέσα στό φιλελεύθερο κόμμα (τῶν ἐλεύθερα σκεπτόμενων) τά στοιχεῖα αὐτά, πού ἐνδιαφέρονται γιά τό καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα, σχηματίζουν μιά ἀδύναμη μειοψηφία πού πάντα τή φουσκώνουν μέ ὑποσχέσεις καί τήν ἐξαπατοῦν συνεχῶς ξανά καί ξανά. Ἡ πολιτική δραστηριότητα αὐτῶν τῶν στοιχείων ἔχει παραλύσει ἐντελῶς. Καί ἂν μέ τήν ἀπειλή ν' ἀποσπάσουμε τούς ψήφους αὐτῶν τῶν ἐκλογέων μπορούμε πραγματικά νά ὑποχρεώσουμε τούς ἐλεύθερα σκεπτόμενους εἴτε τό κέντρο νά κάνουν παραχωρήσεις ἀπέναντι στή δημοκρατία, τό μοναδικό μέσο πού ἔχουμε γιά νά σπρώξουμε τή διστακτική ἀστική τάξη πρὸς τ' ἀριστερά εἶναι ἴσα-ἴσα ἢ ταξική πάλη πού ἀδυνατίζει τά ἀστικά κόμματα».

Γιατί τά πολιτικά γεγονότα ἔδειξαν ἀπό καιρό τώρα ὅτι οί ἐλεύθερα σκεπτόμενοι μισοῦν λιγότερο τήν ἀντίδραση ἀπό ὅ,τι τή σοσιαλδημοκρατία. «Γιαυτό εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ὄχι μόνο νά μαστιγώνουμε μέ ἀμείλικτη ἀυστηρότητα ὅλες τίς ἀμαρτίες ὅλων τῶν ἀστικῶν κομμάτων, ἀλλά καί νά ἐξηγοῦμε ὅτι ὅλες τους οί προδοσίες πάνω στό ζήτημα τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος εἶναι τό ἀναγκαῖο ἀποτέλεσμα τοῦ ταξικοῦ χαρακτήρα αὐτῶν τῶν κομμάτων».

Τό ζήτημα, ἂν οί καντέτοι μας εἶναι σέ θέση «ν' ἀγωνι-

στοῦν» γιά τίς δημοκρατικές διεκδικήσεις πού παρουσιάζουν στό πρόγραμμά τους ἢ τίς παρουσιάζουν ἀπλῶς γιά νά παραδίνουν στούς ὀχτωβριστές τούς μικροαστούς καί τούς ἀγρότες πού τούς ἀκολουθοῦν, τό ζήτημα αὐτό θά μπεῖ ξανά καί ξανά, σήμερα - αὔριο, μπροστά στούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες, ὅπως μπῆκε πολλές φορές στήν πορεία τῆς ἐπανάστασης. Καί γι'αυτό δέν εἶναι ἄσχημο μερικοί ἀπό τό κόμμα μας νά ἐμβαθύνουν πάνω στά ἐπιχειρήματα τῆς «*Vorwärts*».

P.S.* Τό ἄρθρο αὐτό εἶχε δοθεῖ στό τυπογραφεῖο, ὅταν διαβάσαμε στό φύλλο ἀρ. 52 τῆς ἐφημερίδας «*Ρέτς*» (τῆς 1ης τοῦ Μάρτη) τό ἄρθρο τοῦ ἀνταποκριτῆ της στό Βερολίνο κ. Κ. Ντ.: «Ἡ κρίση τοῦ γερμανικοῦ φιλελευθερισμοῦ». Ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται στήν πολεμική τῆς «*Vorwärts*» κατά τοῦ Ζύντεκουμ μέ τό συνηθισμένο τόνο καί μέ τίς συνηθισμένες μεθόδους τῶν φιλελεύθερων πλαστογράφων μας. Οὔτε κἀν σκέπτεται ὁ συγγραφέας νά ἐκθέσει τά ἐπιχειρήματα τῆς μιᾶς εἴτε τῆς ἄλλης πλευρᾶς καί νά παραθέσει ἀκριβῆ ἀποσπάσματα. Ἀπλῶς δηλώνει: «Ἡ ἐπίσημη “*Vorwärts*” περιλούει ἀμέσως τόν αἰρετικό μέ τίς χειρότερες βρισιές καί σ’ ἓνα κύριο ἄρθρο πού προκαλεῖ ἀηδία, μέ αὐθάδη καί προκλητικό τόνο τόν κατηγορεῖ ὅτι εἶναι ἀγράμματος καί ὅτι ξεχνᾷ κατά τρόπο ἀπαράδεκτο τά κομματικά δόγματα». Ἀφήνουμε τόν ἀναγνώστη νά κρίνει, ἂν θά φανεῖ «εὐχάριστη» στόν ἴδιο τόν Ζύντεκουμ μιά παρόμοια ὑπεράσπισή του ἀπό τούς καντέτους. Μά αὐτή εἶναι σήμερα ἡ τύχη τῶν ἀναθεωρητῶν τῆς κάθε χώρας: νά τούς ὑποστηρίζει ἔνθερμα καί «ν’ ἀναγνωρίζει» κατά τρόπο συγκινητικό τίς προσπάθειές τους ἢ ἀστική τάξη. Εἶναι ζήτημα, ἂν θά μπορούσαμε νά σκεφτοῦμε γιά τήν ἐπιβεβαίωση τῆς ὀρθότητος τῆς θέσης μας κάτι τό πιο «εὐχάριστο» ἀπό τή συμμαχία τῶν Ζύντεκουμ μέ τούς κυρίους Στροῦβε.

«*Προλετάρι*», ἀρ. φύλ. 25,
(25) 12 τοῦ Μάρτη 1908

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ
τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας
«*Προλετάρι*»

* —Post Scriptum—Ὑστερόγραφο. Σημ. μετ.

Η ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΞ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟ

Ένας ήρωας του Τουργκένιεφ διασκεύασε τούς στίχους του μεγάλου γερμανού ποιητή ως εξής:

Wer den Feind will versteh'n,
Muss im Feindes Lande geh'n

δηλαδή : «Όποιος θέλει νά γνωρίσει τόν έχθρό του, πρέπει νά πάει στή χώρα αὐτοῦ τοῦ ἐχθροῦ»¹⁵⁶, νά γνωριστεῖ ἄμεσα μέ τίς συνήθειες, τά ἥθη καί τά ἔθιμα καί μέ τίς μεθόδους σκέψης καί δράσης τοῦ ἐχθροῦ.

Καί τούς μαρξιστές τίποτε δέν τούς ἐμποδίζει νά ρίξουν μιά ματιά καί νά διαπιστώσουν πῶς σημείωσαν τήν 25η ἐπέτειο τοῦ θανάτου τοῦ Μάρξ τά σοβαρότερα πολιτικά φύλλα τῶν διαφόρων χωρῶν, ἰδιαίτερα οἱ φιλελεύθερες καί «δημοκρατικές» ἀστικές ἐφημερίδες πού συνδυάζουν τή δυνατότητα νά ἐπιδροῦν στίς μάζες τῶν ἀναγνωστῶν τους μέ τό δικαίωμα νά μιλοῦν ἐξονόματος τῆς ἐπίσημης, τῆς κρατικῆς, τῆς τιτλούχας καθηγητικῆς ἐπιστήμης.

Θ' ἀρχίσουμε τήν ἐπισκόπησή μας ἀπό τή «Ρούσκιγε Βέντομοστι». Εἶναι ἡ πιό ἥσυχη (καί ἡ πιό ἀνιαρή), ἡ πιό ἐπιστημονική (καί ἡ πιό ἀπομακρυσμένη ἀπό τήν πραγματική ζωή) καθηγητική ἐφημερίδα. Στό ἀρθράκι της μέ τήν εὐκαιρία τῆς 25ης ἐπετείου τοῦ θανάτου τοῦ Κάρλ Μάρξ (φύλλο 51, τῆς 1ης τοῦ Μάρτη) κυριαρχεῖ ἕνας ξερός καί ἄχαρος τόνος, μιά «ἀντικειμενικότητα», ὅπως αὐτό ὀνομάζεται στή γλώσσα τῶν «τακτικῶν» καί τῶν «ἐκτάκτων» καθηγητῶν... Τά γεγονότα καί μικρογεγονότα, νά σέ τί προσπαθεῖ νά περιοριστεῖ ὁ συγγραφέας τοῦ ἀρθρου. Καί σάν ἀμερόληπτος ἱστορικός εἶναι ἔτοιμος ν' ἀποδόσει στόν Μάρξ ὅ,τι ἀρμόζει τουλάχιστο γιά τό παρελθόν πού πέρασε πιά, καί πού μπορείς νά μιλάς γι' αὐτό, ὅπως γιά ἕνα νεκρό. Ἡ ἐφημερίδα «Ρούσκιγε Βέντο-

μοστι») αναγνωρίζει ότι ο Μάρξ ήταν και «έξαιρετική φυσιογνωμία» και «μεγάλος άνθρωπος τῆς ἐπιστήμης» και «διαπρεπῆς καθηγητῆς τοῦ προλεταριάτου» και ὀργανωτῆς τῶν μαζῶν. Ἡ ἀναγνώριση ὅμως αὐτῆ ἀναφέρεται στό παρελθόν, τώρα,—λέει ἡ ἐφημερίδα,—«χρειάζονται πραγματικά καινούργιοι δρόμοι», δηλαδή καινούργιοι δρόμοι τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί τοῦ σοσιαλισμοῦ πού νά μή μοιάζουνε μέ τόν «παλιό μαρξισμό». Ποιοί ἀκριβῶς εἶναι αὐτοί οἱ καινούργιοι δρόμοι, ἡ ἐφημερίδα δέν τό λέει καθαρά, γιατί τό θέμα εἶναι πολύ ζωντανό γιά καθηγητές καί πάρα πολύ «ἀπερίσκεπτο» γιά ἐκείνους πού εἶναι πολύ ἐπιδέξιοι στήν τέχνη «νά σιωποῦν μέ τάκτ». Οἱ ὑπαινιγμοί ὅμως πού κάνουν εἶναι πολύ καθαροί: «Πολλά ἀπό τά συστήματα τῆς διδασκαλίας του (τοῦ Μάρξ) ἀνατράπηκαν ἀπό τήν ἐπιστημονική ἀνάλυση καί τήν ἀμείλικτη κριτική τῶν γεγονότων. Ἀνάμεσα στούς ἐπιστήμονες δέν ὑπάρχουν σχεδόν ὀπαδοί του, πιστοί σέ ὀλόκληρο τό σύστημά του. Τό πνευματικό τέκνο τοῦ Μάρξ, ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία, παραστράτησε ἀρκετά ἀπό τόν ἐπαναστατικό δρόμο πού εἶχαν χαράξει οἱ θεμελιωτές τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλισμοῦ». Ὁ συγγραφέας, βλέπετε, δέν κρύβει καί πολύ τήν ἐπιθυμία του νά διορθώσει τόν Μάρξ μέ ἀναθεωρητικό τρόπο.

Ἄλλη ἔγκυρη ἐφημερίδα, ἡ «*Ρέτς*», ὄργανο ἑνός πολιτικοῦ κόμματος πού παίζει τό πρῶτο βιολί στή συναυλία τοῦ ρωσικοῦ φιλελευθερισμοῦ, παρουσιάζεται μέ πολύ πιό ζωντανή ἐκτίμηση τοῦ Μάρξ. Ἡ κατεύθυνσή της, φυσικά, εἶναι ἡ ἴδια μέ τήν κατεύθυνση τῆς ἐφημερίδας «*Ρούσκιγε Βέντομοστι*», ἐκεῖ ὅμως βλέπουμε ἕναν πρόλογο γιά μεγάλο βιβλίο, ἐνῶ ἐδῶ ἔχουμε πολιτικά συνθήματα πού κατευθύνουν ἄμεσα μιά σειρά ὀμιλίες πού γίνονται ἀπό τό βῆμα τῆς βουλῆς, κατά τήν ἐκτίμηση ὄλων τῶν γεγονότων τῆς ἡμέρας, ὄλων τῶν ζητημάτων τῆς σύγχρονης ἐποχῆς. Τό ἄρθρο «Ὁ Κάρλ Μάρξ καί ἡ Ρωσία» (ἀρ. φύλ. 53 τῆς 2 τοῦ Μάρτη) τό γράφει ὁ γνωστός λιποτάκτης κ. Ἴζγκόγεφ, πρότυπο τῶν ρώσων διανοουμένων, πού στά 25 - 30 χρόνια τους κάνουν «τό μαρξιστή», στά 35 - 40 χρόνια τους κάνουν τό φιλελεύθερο καί ὕστερα τό μαυροεκτονταρχίτη.

Ὁ κ. Ἴζγκόγεφ αὐτομόλησε ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες στούς φιλελεύθερους (ὅπως δήλωνε ὁ ἴδιος καί ὅπως δήλωνε γι' αὐτόν ὁ μέγας μαέστρος τῆς ἀποστασίας κ. Στροῦβε) ἀκριβῶς τότε πού, μετά τίς πρῶτες ἱλιγγιώδεις ἐπιτυχίες τῆς ἐπανάστασης, ἄρχισαν οἱ δύσκολοι καιροί τῆς μακρόχρονης καί

ἐπίμονης πάλης κατά τῆς ἀντεπανάστασης πού ἐδραιωνόταν. Καί ὁ κ. Ἴζγκόγεφ ἀποτελεῖ ἓνα ἐξαιρετικά χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη. Ὁ κ. Ἴζγκόγεφ ἐξηγεῖ θαυμάσια καί δείχνει ποιόν ὠφελοῦν τά καμώματα τῶν καθηγητῶν κατά τήν ἐκτίμηση τοῦ Μάρξ καί ποιόν ἐξυπηρετεῖ αὐτή ἡ «ἐπιστήμη» μέ τίτλους. «Αὐτός ὁ πολιτικάντης γνώστης τῆς τακτικῆς — βροντοφωνάζει ὁ κ. Ἴζγκόγεφ γιά τόν Μάρξ— ἐμπόδιζε πάρα πολύ τό μεγάλο ἐπιστήμονα καί τόν ἀνάγκασε νά κάνει ὄχι καί λίγα λάθη». Βέβαια, τό σπουδαιότερο λάθος εἶναι ὅτι ἐκτός ἀπό τό σωστό, λογικό, «ἐξελικτικό μαρξισμό», πού τόν συμερίζεται «ἡ πλειοψηφία» (ἡ πλειοψηφία τῶν φιλισταίων;) εἶδε τό φῶς τῆς ἡμέρας καί ὁ ὀλέθριος, ἀντεπιστημονικός, φανταστικός καί «νοθευμένος μέ τό ναροντικιστικό κρασί» ἐπαναστατικός μαρξισμός. Τόν φιλελεύθερό μας τόν ἐξοργίζει πάρα πολύ ὁ ρόλος αὐτοῦ τοῦ μαρξισμοῦ στή ρωσική ἐπανάσταση. Γιά σκεφτεῖτε : ἔφτασαν στό σημεῖο νά μιᾶνε γιά δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, γιά τή διεξαγωγή αὐτῆς τῆς ἴδιας «τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης» ἢ ἀκόμη νά μιᾶνε καί γιά τήν «ἐντελῶς φανταστική σέ στόματα μαρξιστῶν δικτατορία τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς». «Καί δέν χρειάζεται μεγάλη σοφία γιά νά καταλάβει κανεῖς ὅτι ὁ ἐπαναστατικός μαρξισμός στή μορφή πού ἀφομοιώθηκε στή Ρωσία ἀπό τούς μπολσεβίκους τῶν διαφόρων ἀποχρώσεων, χρεωκόπησε». «...Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά σκεφτοῦμε γιά τήν ἀναγνώριση ἑνός συνηθισμένου "ἀστικοῦ" (τά εἰρωνικά εἰσαγωγικά εἶναι τοῦ κ. Ἴζγκόγεφ) συντάγματος».

Νά σου ἓνας ἐντελῶς ἔτοιμος, ἰδεολογικά καί πολιτικά ὄριμος ὀχτωβριστής, σίγουρος πέρα γιά πέρα ὅτι χρεωκόπησε ὁ μαρξισμός καί ἡ ἐπαναστατική τακτική καί ὄχι ἡ καντέτικη τακτική τῶν συμβιβασμῶν, τῆς ἀπάτης καί τῆς προδοσίας!

Πᾶμε παρακάτω: Ἀπό τό ρωσικό τύπο ἄς περάσουμε στό γερμανικό, πού δρᾷ σέ ἐλεύθερη ἀτμόσφαιρα, πρόσωπο μέ πρόσωπο μέ τό νόμιμο σοσιαλιστικό κόμμα κι' ἔχει δεκάδες καθημερινά ὄργανα πού ἐκφράζουν τίς ἀπόψεις του. Μιά ἀπό τίς πιό πλούσιες, μέ τή μεγαλύτερη κυκλοφορία καί ἀπό τίς πιό «δημοκρατικές» ἀστικές ἐφημερίδες τῆς Γερμανίας, ἡ «*Frankfurter Zeitung*», ἀφιερώνει ἓνα μεγάλο κύριο ἄρθρο στήν 25ῃ ἐπέτειο ἀπό τό θάνατο τοῦ Μάρξ (ἀρ. φύλ. 76 τῆς 16 τοῦ Μάρτη μέ τό νέο ἡμερολόγιο *Abendblatt**). Οἱ γερμανοί

*—Ἀπογευματινή ἔκδοση. Ἡ Σύριτ.

«δημοκράτες» πιάνουν άμέσως τόν ταῦρο από τά κέρατα. «Εἶναι αὐτονόητο, μάς λένε, ὅτι ὁ σοσιαλδημοκρατικός τύπος αὐτή τή μέρα τίμησε τό δάσκαλό του μέ πολυάριθμα ἄρθρα. Μά καί μιά ἔγκυρη ἐθνικοφιλελεύθερη ἐφημερίδα ἀναγνώρισε ἐπίσης, ἄν καί μέ τίς συνηθισμένες ἐπιφυλάξεις, ὅτι ὁ Μάρξ ἦταν μέγας ἄνθρωπος. Καί βέβαια ἦταν μέγας, ἀλλά μέγας διαφθορέας».

Ἡ ἐφημερίδα πού ἐκπροσωπεῖ τόν ἀνθό τῆς παραλλαγῆς τῆς ἰδεολογίας τοῦ μαυροεκατονταρχισμοῦ, πού λέγεται εὐρωπαϊκός φιλελευθερισμός, ἐπεξηγεῖ ὅτι δέν βάζει καθόλου σέ ἀμφισβήτηση τήν προσωπική τιμιότητα τοῦ Μάρξ. Οἱ θεωρίες του ὅμως ἔφεραν ἀνυπολόγιστη ζημιά. Ὁ Μάρξ, εἰσάγοντας τήν ἔννοια τῆς ἀναγκαιότητας καί τῆς νομοτέλειας στόν τομέα τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἀρνούμενος τή σημασία τῆς ἠθικῆς καί τό σχετικό, συμβατικό χαρακτήρα τῶν γνώσεών μας, θεμελίωσε μιά ἀντεπιστημονική οὐτοπία καί μιά πραγματική «θρησκεία» τῶν ὀπαδῶν τῆς αἵρεσῆς του. Μά ἡ κυριότερη ὀλέθρια ἰδέα του εἶναι ἡ ταξική πάλη. Αὐτοῦ βρίσκεται ὅλο τό κακό! Ὁ Μάρξ πῆρε στά σοβαρά τό παλιό ρητό γιά τά *two nations* γιά τά δύο ἔθνη μέσα στό κάθε πολιτισμένο ἔθνος, τό ἔθνος τῶν «ἐκμεταλλευτῶν» καί τό ἔθνος τῶν «ἐκμεταλλευομένων» (αὐτές τίς ἀντεπιστημονικές ἐκφράσεις ἡ ἐφημερίδα τίς κλείνει σέ τρομερά εἰρωνικά εἰσαγωγικά). Ὁ Μάρξ ξέχασε τήν ἐξόφθαλμη καί καθαρή ἀλήθεια, πού τήν καταλαβαίνει ὁ καθένας πού σκέπτεται μυαλωμένα, ὅτι δηλ. «σκοπός» μας μέσα στήν κοινωνική ζωή «δέν εἶναι ἡ πάλη, ἀλλά ἡ συμφωνία». Ὁ Μάρξ «χώρισε τό λαό σέ μερίδες, γιατί κάρφωσε μέσα στό κεφάλι τῶν ἀνθρώπων του τήν ἰδέα ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτε τό κοινό ἀνάμεσά τους καί στούς ἄλλους ἀνθρώπους, καί ὅτι αὐτοί εἶναι ἐχθροί τους ὡς τό θάνατο».

«Τί μπορεῖ νά εἶναι πιό φυσικό,—ρωτάει ἡ ἐφημερίδα,—ἀπό τό νά προσπαθήσει ἡ σοσιαλδημοκρατία, πού σέ πολλές πρακτικές διεκδικήσεις εἶναι σύμφωνη μέ πολλούς ἀπό τούς ἀνθρώπους τῆς ἀστικῆς τάξης, νά τούς πλησιάσει; Μά αὐτό ἀκριβῶς δέν γίνεται ἐξαιτίας τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας. Ἡ σοσιαλδημοκρατία καταδίκασε μόνη τόν ἑαυτό της σέ ἀπομόνωση. Ἐνα ὀρισμένο διάστημα μποροῦσε νά σκεφτεῖ κανένας ὅτι θά γίνει ἀπ' αὐτή τήν ἀποψη κάποια ριζική ἀλλαγή. Ἦταν τότε πού οἱ ἀναθεωρητές εἶχαν ἀρχίσει τήν ἐκστρατεία τους. Αὐτό ὅμως ἀποδείχτηκε λάθος καί ἡ διαφορά ἀνάμεσα στούς ἀναθεωρητές καί σέ μάς εἶναι, ἀνάμεσα στά ἄλλα, τό ὅτι ἐμεῖς καταλάβαμε τό λάθος, ἐνῶ αὐτοί δέν τό κατάλαβαν. Οἱ ἀναθεωρητές σκέφτονταν καί σκέφτονται ἀκόμη ὡς τώρα, ὅτι μπορεῖ νά στηρίζονται κάπως στόν Μάρξ κι' ὡστόσο νά εἶναι ἄλλο κόμμα. Μάταιη ἐλπίδα.

Τόν Μάρξ είτε πρέπει νά τόν καταπιείς όλόκληρο είτε νά τόν άπορίψεις έντελῶς, καί μέ μεσοβέζικα πράγματα δέν θά κάνεις τίποτε...».

Σωστά, κύριοι φιλελεύθεροι! Καί σεις τυχαίνει κάποτε νά λέτε άθελα τήν άλήθεια!

«...Όσο ή σοσιαλδημοκρατία σέβεται τόν Μάρξ, δέν θ' άπομακρυνθει ποτέ από τήν ιδέα τής ταξικής πάλης καί άπ' όλα τά άλλα πράγματα πού κάνουν τόσο δύσκολο τό καθήκον νά ζεις μαζί της... Ό έπιστημονικός κόσμος είναι σύμφωνος ότι καμιά από τίς πολιτικοοικονομικές θεωρίες του μαρξισμού δέν άποδείχτηκε άληθινή...».

Έτσι, λοιπόν, έτσι. Έκφράσατε περίφημα, κύριοι, τήν ουσία τής άστικής έπιστήμης, του άστικού φιλελευθερισμού καί όλης τής πολιτικής του. Καταλάβετε ότι τόν Μάρξ δέν μπορείς νά τόν καταπιείς κομματιαστά. Οί κύριοι Ίζγκόγεφ καί οί ρῶσοι φιλελεύθεροι δέν τό κατάλαβαν άκόμη. Γρήγορα θά τό καταλάβουν κι' αυτοί.

Τελειώνοντας, άς ρίξουμε μιά ματιά στό συντηρητικό όργανο τής άστικής δημοκρατίας «*Journal des Débats*»¹⁵⁷. Στο φύλλο τής 15 του Μάρτη ή έφημερίδα γράφει, μέ τήν ευκαιρία του ίωβηλαίου, ότι οί σοσιαλιστές, αυτοί οί «βάρβαροι ίσοπεδωτές», προπαγανδίζουν τή λατρεία των μεγάλων τους άνδρων καί ότι τό μεγαλύτερο κακό τής διδασκαλίας του Μάρξ, πού «μισούσε τήν άστική τάξη», είναι ή θεωρία τής πάλης των τάξεων. Ό Μάρξ κήρυσσε στίς εργατικές τάξεις όχι τίς προσωρινές συγκρούσεις πού συνοδεύονται μέ μιά όρισμένη άνακωχή, αλλά τόν ιερό πόλεμο, έναν πόλεμο έξόντωσης, άπαλλοτρίωσης, πόλεμο για τή γή τής έπαγγελίας του κολλεκτιβισμού... ουτοπία τερατώδης...».

Τί ώραία πού γράφουν οί άστικές έφημερίδες όταν τίς θίξει κάτι εκεί πού στά σοβαρά τους πονάει. Καί ή ζωή γίνεται πίο χαρούμενη, όταν βλέπεις πῶς πραγματοποιειται καί δυναμώνει ή ιδεολογική ένότητα των φιλελεύθερων έχθρων του προλεταριάτου σ' όλο τόν κόσμο, γιατί αυτή ή ένότητα είναι μιά από τίς έγγυήσεις ότι θά ένωθουν καί τά έκατομμύρια του διεθνούς προλεταριάτου πού θά κατακτήσει μέ κάθε θυσία τή δική του γή τής έπαγγελίας.

«Προλετάρι», άρ. φύλ. 25,
(25) 12 του Μάρτη 1908

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τής έφημερίδας
«Προλετάρι»

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΥΛΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ
(«ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΝΡΩΣΙΚΗ»)

21-23 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (3-5 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ) 1907

1

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΠΟΧΗ

1. Συμφωνῶ μέ τά σημεία πού παίρνει σάν βάση ὁ Μαξίμοφ¹⁵⁸.
2. Οἱ διαφωνίες εἶναι παρὰ πέρα : καί ὕστερα ἀπό τήν II Δούμα;

Οἱ μάζες θά καταλάβουν ὅτι «ἡ ἐπανάσταση τέλειωσε»¹⁵⁹.

3. Οἱ ἐπαναστατικές παραδόσεις καί ἡ στάση τῶν μαρξιστῶν ἀπέναντί τους.

(ἐθνικός ἐπαναστατικός πόλεμος)

4. Ἡ ἀνοδος καί οἱ συνταγματικές αὐταπάτες. Ἡ συνέχιση τοῦ ἐπαναστατικοῦ δρόμου καί ἡ νέα στροφή πρὸς τήν ἐπανάσταση. Ἐπανάληψη τῶν ἐπαναστατικῶν παραδόσεων.

Λαθεμένη τακτική.

5. Δέν ὑπάρχει ἡ παλιά ἀποχή. Ἡ νέα δέν εἶναι ἐνεργός ἀποχή, δέν συνδέεται μέ τήν ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία (Ἡ Λήμκνεχτ καί τό πρωσικό λάντταγκ).

Μαξίμοφ : «τό κέντρο ὀργάνωσης τῶν ἐπαναστ. δυνάμεων»...

6. Τό μαζικό ἀπεργιακό κίνημα στήν Κεντρική βιομηχανική περιοχή καί ἡ στάση ἀπέναντί του. Ἡ μετατροπή του σέ πολιτικό etc.

7. Ἡ ἀποχή εἶναι βλαβερή, γιατί φράζει τά μάτια : μετατροπή τῆς συνδικαλιστικῆς ἀνόδου σέ πολιτική καί ἐπαναστατική.

Μόνο τότε μπορεῖ νά μιλάμε γιά ἀποχή.

ξέχασα 5 bis : Τί λογῆς εἶναι τά ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῆς συμμετοχῆς;; Σύγκρινε τίς ἀποφάσεις τῆς Στοκχόλμης καί τοῦ Λονδίνου¹⁶⁰.

2

ΤΟ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ
ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ
ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ*

Considerants**.

1. Όροι για τήν ἐπιτυχία τῆς ἀποχῆς καί για τήν ὀρθότητα αὐτοῦ τοῦ συνθήματος :

- α) πλατιά, γενική καί γρήγορη ἐπαναστατική ἄνοδος,
- β) ιδεολογικό καθῆκον πάλης ἐνάντια στίς συνταγματικές ἀυταπάτες κατά τή σύγκληση ἀπό τήν παλιά ἐξουσία τῆς Ιης ἀντιπροσωπευτικῆς συνέλευσης τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης.

2. Ἡ ὑποχρέωση νά διαφυλάγονται οἱ ἐπαναστατικές παραδόσεις ἀπαιτεῖ ταυτόχρονα ἀνάλυση τῶν ὄρων ἐφαρμογῆς τους καί ὄχι ἀπλή ἐπανάληψη τῶν ἐπαναστατικῶν συνθημάτων πού ἔχουν σημασία μέσα σέ ιδιαίτερες συνθήκες.

3. Γιαυτό δέν ὑπάρχει λόγος νά κηρύσσεται ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς ΙΙΙ Δούμας, ἐξαιτίας τῆς συνεχιζόμενης ἀντιδραστικῆς ἐπίθεσης ὡς τή στιγμή πού θ' ἀναπτυχθεῖ μιά νέα ἄνοδος***.

4. Ἡ ἀπεργία στήν ὑφαντουργία καί τά ἄλλα στοιχεῖα ἀνόδου ἀπαιτοῦν ὄχι τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς (= πού συνοδεύει τό σύνθημα τῆς ἔνοπλης ἐξέγερσης), ἀλλά τό σύνθημα τῆς πολιτικῆς καί ἐπαναστατικῆς ἀνάπτυξης. Διαφορετικά τό

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 55-56. Ἡ Σύντ.

** —Αἰτίες, αἰτιολογίες. Ἡ Σύντ.

*** Στό χειρόγραφο τό δεύτερο καί τό τρίτο σημεῖο εἶναι διαγραμμένα. Ἡ Σύντ.

σύνθημα τῆς ἀποχῆς εἶναι βλαβερό, σάν σύνθημα πού φράζει τὰ μάτια.

Συμπεράσματα:

A) Νά διεξάγουμε δουλιὰ γιά τή συμμετοχή στίς ἐκλογές καί στήν III Δούμα, ὑπερασπίζοντας πέρα γιά πέρα τὰ συνθήματα τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν ἐκλογική καμπάνια καί στήν ἴδια τή Δούμα.

B) Νά ἐξηγοῦμε στίς μάζες τή σύνδεση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στίς 3.VI.1907 μέ τό XII τοῦ 1905, καθώς καί μέ τίς προδοσίες τῆς ἀστικῆς τάξης, δείχνοντας τήν ἀνεπάρκεια τῆς οἰκονομικῆς πάλης, μετατρέποντάς την σέ πολιτική κι' ἐπαναστατική πίεση, πού πρέπει νά τραβήξει στήν ἔνοπλη ἐξέγερση, πάνω στή βάση τῆς ὁποίας καί μόνο μπορεῖ ν' ἀποκτήσει σοβαρή σημασία τό σύνθημα τῆς ἀποχῆς.

3

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ
ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
ΤΗΣ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ

- I**
- 1) Τά καθήκοντα τῆς ἐπανάστασης δέν λύθηκαν, οἱ δυνάμεις της δέν ὑποσκάφτηκαν
  - 2) κάτω ἀπό τόν πέπλο τῆς κάλμας γίνεται συσσώρευση δυνάμεων
  - 3) ἀποχή θά πεῖ ἐπαναστατική διάθεση καί σωστή ἐκτίμηση τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ χαρακτήρα τῆς ΙΙΙ Δούμας
— ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομικῆς καί πολιτικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου καί τῶν μαζικῶν ἐκδηλώσεων.
- II**
- (1) Ἡ ἀποχή θά ἦταν σωστή μόνο ἂν ὑπῆρχε γενική ἄνοδος ἢ ἂν διεξαγόταν πάλη ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες (ὅπως αὐτό ἔγινε τόν καιρό τῆς I καί τῆς ΙΙ Δούμας)
  - (2) δέν ὑπάρχουν οὐσιαστικές ἀλλαγές ἀπό τόν καιρό τῆς ΙΙ Δούμας...
  - (3) τό δίδαγμα τῆς ΙΙ περιόδου τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης
—(α) νά πάρουμε μέρος
(β) νά κάνουμε ἀγῶνα κι' ἐνάντια στήν ἀντίδραση κι' ἐνάντια στούς φιλελεύθερους.
-

4

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
ΤΗΣ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ

Ὡστόσο, ἀναγνωρίζοντας, ἀπό τό ἄλλο μέρος, (α) ὅτι ἡ τακτική τῆς ἀποχῆς θά ἦταν σωστή μόνο σέ περίπτωση πλατιᾶς, γενικῆς καί γρήγορης ἐπαναστατικῆς ἀνόδου πού συνοδεύεται ἀπό μιά ἄμεση ἐπίθεση ἐνάντια στήν παλιά ἐξουσία εἴτε σέ περίπτωση πού μπαίνει σκοπός νά καταπολεμηθοῦν οἱ διαδομένες συνταγματικές αὐταπάτες (ὅπως εἶχε γίνει κατὰ τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς Δούμας τοῦ Μπουλίγκιν καί τοῦ Βίττε).

(β)—ἀναγνωρίζοντας ἐπίσης ὅτι δέν ἔγιναν οὐσιαστικές ἀλλαγές στίς συνθήκες πού ὑπῆρχαν, ὅταν ἡ ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία συμμετεῖχε στή ΙΙ Δούμα, γιατί ὁ νέος ἐκλογικός νόμος ὑπόσχεται μόνο τήν ἀντικατάσταση μιᾶς Δούμας, πού μιλοῦσε καντέτικα καί δροῦσε ὀχτωβριστικά, μέ μιά Δούμα ἀπροκάλυπτα ὀχτωβριστική.

5

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΠΑΝΩ
ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

- 1) «Βαθιά αντίφαση», «άνειρήνευτη αντίφαση» ανάμεσα στις αποφάσεις τῆς Στοκχόλμης καί τοῦ Λονδίνου¹⁶¹.
- 2) *Μέ πετυχημένους λόγους* νά κερδίσουν τήν «ἀναγνώριση», «μηχανικά»...
- 3) *Βοήθεια* (ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου). *Τό κείμενο τῆς ἀπόφασης τοῦ Λονδίνου.*

[«διαφημιστική»]

- 4) Μηχανική ἀπόφαση τοῦ Βίκτοροφ¹⁶².

«νά καταστεῖ ἀκίνδυνη» ἢ ν' ἀποριφθεῖ κρυφά;

- 5) «Οὐδετερότητα» καί διαπότιση μέ σοσιαλδημοκρατικό πνεῦμα τῆς Ρωσίας.

6) «Τί νά κάνουμε», δέν μπορούμε ν' ἀπαγορεύοιμε τοὺς μή σοσιαλδημοκράτες.

- 7) Οἱ σοσιαλιστές ἐπαναστάτες *διακόπτουν*, *καμαρώνοντας* γιά τήν ἀκομματικότητα.
- 8) Τό *κυνηγητό* τῆς δημοφιλίας...
- 9) Τά καθήκοντα τοῦ κόμματος καί τῆς ΚΕ στό συνδικαλιστικό συνέδριο: *ἰδεολογική* προπαγάνδα στό πνεῦμα τῆς ἀπόφασης τοῦ Λονδίνου.

Γράφηκε τόν Ἰούλη τοῦ 1907

*Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1933
στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XXV*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο*

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ
ΠΟΥ ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΑΝ

—
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

—
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

—
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΡΑΣΗ
ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ
ΠΟΥ ΔΕΝ ΒΡΕΘΗΚΑΝ ΩΣ ΤΩΡΑ

(*Ἰούνης 1907 — Μάρτης 1908*)

1907

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ
ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ ΣΤΙΣ 8 (21) ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ
ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΙΙΙ ΔΟΥΜΑ

Ἡ συνδιάσκεψη πόλης τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔγινε στήν πόλη Τεριόκι (Φιλλανδία) στίς 8 καί στίς 14 (21 καί 27) τοῦ Ἰούλη 1907. Οἱ θέσεις τῆς εἰσήγησης πού ἔκανε ὁ Β. Ι. Λένιν ἐκδόθηκαν ὕστερα ἀπό τή συνδιάσκεψη σέ χωριστό φυλλάδιο (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 49 - 51). Τά πρακτικά τῆς συνδιάσκεψης μέ τήν εἰσήγηση τοῦ Β.Ι. Λένιν δέν βρέθηκαν.

Η ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
ΤΗΣ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ ΚΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΡΩΣΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΙΙΙ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ
(«ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΝΡΩΣΙΚΗ»)

Ἡ τρίτη συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ («Δεύτερη Πανρωσική») ἔγινε στίς 21 - 23 τοῦ Ἰούλη (3 - 5 Αὐγούστου) 1907 στήν πόλη Κότκα (Φιλλανδία). Πληροφορίες ὅτι ὁ Β.Ι. Λένιν ἔκανε στή συνδιάσκεψη εἰσήγηση σχετικά μέ τό θέμα τῆς συμμετοχῆς στίς ἐκλογές τῆς ΙΙΙ Κρατικῆς δούμας καί μίλησε γιά τό Πανρωσικό συνέδριο τῶν συνδικάτων ὑπάρχουν στούς φακέλλους τῆς ἀστυνομικῆς διεύθυνσης πού φυλάγονται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμού-λενινισμού τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ καί ἐπιβεβαιώνονται ἀπό τά σχέδια ἀποφάσεων πού ὁ Β. Ι. Λένιν πρότεινε στή συνδιάσκεψη, καθώς καί ἀπό τά ντοκουμέντα πού μπῆκαν στό κεφάλαιο «Προπαρασκευαστικά ὑλικά» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 497, 502). Τά πρακτικά τῆς συνδιάσκεψης δέν βρέθηκαν.

**ΛΟΓΟΣ ΣΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ
ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΣΤΙΣ 5 (18) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1907 ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ
ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΨΗΦΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΡΩΣΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ
ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ, ΤΟΥΣ ΕΣΕΡΟΥΣ ΚΑΙ
ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥΣ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ**

Ο Λένιν αναφέρεται σ' αυτό τό λόγο στό άρθρο του «Πώς γράφουν τήν ιστορία οί "σοσιαλιστές-έπαναστάτες"» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 135 - 137).

**ΤΡΟΠΟΛΟΓΙΕΣ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΟΥ Α. ΜΠΕΜΠΕΛ
«Ο ΜΙΛΙΤΑΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ».**

Γιά τό πρωταρχικό κείμενο τροπολογιῶν τοῦ σχεδίου ἀπόφασης τοῦ Α. Μπέμπελ «Ο μιλιταρισμός καί οί διεθνεῖς συγκρούσεις», πού γράφτηκε στίς 6 ἤ 7 (19 ἤ 20) τοῦ Αὐγούστου 1907 καί ὑποβλήθηκε στή συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς γιά ἐπεξεργασία τῆς ἀπόφασης, ὁ Λένιν ἀναφέρει στίς παρατηρήσεις του πάνω στό κείμενο αὐτῆς τῆς ἀπόφασης πού δημοσιεύτηκαν στή συλλογή «Γκόλος Ζίζνι» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 80 - 81) καί στίς παρατηρήσεις του γιά τό άρθρο του πού δημοσιεύτηκε στή συλλογή «Ἐνάντια στό ρεῦμα» (βλ. Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 435).

**ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ Κ. ΧΟΥΙΣΜΑΝΣ**

Σύντομη σημείωση σχετικά μ' αὐτό τό γράμμα, πού γράφτηκε στίς 22 τοῦ Σεπτέμβρη (5 τοῦ Ὀχτώβρη) 1907, ὑπάρχει στό πρωτόκολλο ἀλληλογραφίας τοῦ ΔΣΓ, φωτοτυπίες ὀρισμένων σελίδων του φυλάγονται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμού-λενινισμού τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ.

Στό γράμμα του ὁ Β.Ι. Λένιν πληροφοροῦσε γιά τήν ἐπικείμενη δίκη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς II Κρατικῆς δούμας.

**ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΚ.Α. ΑΛΕΞΙΝΣΚΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΤΗΣ «ΙΣΚΡΑ»
ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ «ΒΠΕΡΙΟΝΤ»
ΚΑΙ «ΠΡΟΛΕΤΑΡΙ» ΤΟΥ 1905**

Ο Λένιν εἶχε ἀνάγκη ἀπό τίς ἐφημερίδες γιά τήν προετοιμασία τῆς ἔκδοσης τοῦ III τόμου τῶν Ἀπάντων του «Μέσα σέ 12 χρόνια». Γιά τό γράμμα αὐτό ἀναφέρει ἡ Ν.Κ. Κρούπσκαγια σ' ἓνα γράμμα της πρὸς τήν Α.Ι. Ἐλιζάροβα, πού τό ἔστειλε στίς 5 (18) τοῦ Ὀχτώβρη 1907 στό Βερολίνο μέσω τοῦ Ι.Π. Λαντίζνικοφ : «Ἄν δέν ἔστειλες τήν "Ἴσκρα" ἀπό τή Στοκχόλμη, προσπάθησε νά τά βρεῖς ὅλα αὐτά στό Βερολίνο καί νά τά στείλεις

χωρίς άργοπορία. "Αν κατορθώσεις νά τό κάνεις, είδοποίησε τόν Πέτρο*, ὅτι ὅλα αὐτά μᾶς ἔχουν πιά σταλεῖ... γιατί ὁ Σκούρκα** παρακαλεῖ κι' αὐτόν γιά τό ἴδιο», ἐπίσης καί στό γράμμα της πρὸς τόν Γκ. Α. Ἀλέξινσκι τῆς 9 (22) τοῦ Ὀχτώβρη 1907 : «Πήρατε μερικά γράμματα, πού Σᾶς ἔστειλα ἐγώ, ἀπό τόν Πετρόφ**»; (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

**ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ
ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ
ΣΤΙΣ 27 ΤΟΥ ΟΧΤΩΒΡΗ (9 ΤΟΥ ΝΟΕΜΒΡΗ) 1907
«ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ» ΚΑΙ
«ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ
ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΤΥΠΟ»**

Σύντομο δημοσιογραφικό ρεπορτάζ αὐτῶν τῶν εἰσηγήσεων δημοσιεύθηκε στόν ἀπολογισμό πού ἔγινε σχετικά μέ τή συνδιάσκεψη στό φύλλο ἀρ. 20 τῆς ἔφημερίδας «Προλετάρι» τῆς 19 τοῦ Νοέμβρη 1907. (βλ. σε τοῦτο τόν τόμο, σελ. 141 - 143, 147 - 148). Τά πρακτικά τῆς συνδιάσκεψης δέν βρέθηκαν.

**ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΙV ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ
(«ΤΡΙΤΗ ΠΑΝΡΩΣΙΚΗ»)
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ
ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ**

Ἡ ΙV συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ («Τρίτη πανρωσική») ἔγινε στίς 5 - 12 (18 - 25) τοῦ Νοέμβρη 1907 στό Χέλσινγκφορς (Χελσίνκι). Σύντομο δημοσιογραφικό ρεπορτάζ τῆς εἰσήγησης τοῦ Β.Ι. Λένιν δημοσιεύτηκε στόν ἀπολογισμό πού ἔγινε σχετικά μέ τή συνδιάσκεψη στό φύλλο ἀρ. 20 τῆς ἔφημερίδας «Προλετάρι» τῆς 19 τοῦ Νοέμβρη 1907 (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 181 - 183). Τά πρακτικά τῆς συνδιάσκεψης δέν βρέθηκαν.

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Α. ΜΠ. ΚΑΜΕΝΕΦ

Τό γράμμα πού γράφτηκε πρὶν ἀπό τήν 1 (14) τοῦ Γενάρη 1908, περιεῖχε παράκληση νά σταλοῦν τά στοιχεῖα (ἐπίσημη ἔκδοση τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν, δηλώσεις, ἐπερωτήσεις καί νομοσχέδια πού ὑποβλήθηκαν στή Δούμα), πού χρειαζόταν ὁ Λένιν γιά τό ἄρθρο του «Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Ρωσία στά τέλη τοῦ ΧΙΧ αἰῶνα». Τό ἄρθρο προοριζόταν γιά τό Ἐγκυκλοπαιδικό λεξικό τοῦ ἐκδοτικοῦ Γκρανάτ. Ὁ Λένιν κάνει λόγο γι' αὐτό στό γράμμα τῆς 1 (14) τοῦ Γενάρη 1908 πρὸς τήν Μ. Ι. Οὐλιάνοβα (βλ. Ἀπαντα, 4η, ρωσ. ἔκδ., τόμ. 37ος, σελ. 294).

* Γκ. Α. Ἀλέξινσκι. Ἡ Σύντ.

** Β. Ι. Λένιν. Ἡ Σύντ.

1908

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ Μ.Ι. ΟΥΛΙΑΝΟΒΑ

Τό γράμμα γράφτηκε στις 7 ή 8 (20 ή 21) του Γενάρη 1908. 'Ο Λένιν αναφέρεται γι' αυτό στο γράμμα του προς την Μ.Α. Ουλιάνοβα της 9 (22) του Γενάρη: «Χτές ή προχτές έγραψα στη Μανιάσια, της έκανα κι' άλλες παραγγελίες βιβλίων» (Απαντα, 4η ρωσ. έκδ., τόμ. 37ος, σελ. 296).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΑΡΡΥ ΚΒΕΛΤΣ

Τό γράμμα γράφτηκε ανάμεσα στις 7 και στις 29 του Γενάρη (20 του Γενάρη και 11 του Φλεβάρη). 'Ο Λένιν αναφέρεται σ' αυτό σέ γράμμα του προς τον Φ.Α. Ρότστειν της 16 (29) του Γενάρη «'Επειδή δέν ήξερα τή διεύθυνσή Σας, έγραψα στον Κβέλτς και τον παρακάλεσα νά συγκεντρώσει όρισμένα βιβλία» (Απαντα, 4η ρωσ. έκδ., τόμ. 34ος, σελ. 327).

ΔΥΟ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΤΟΥ ΔΣΓ
Κ. ΧΟΥΪΣΜΑΝΣ

Σύντομη σημείωση σχετικά μ' αυτά τά γράμματα, πού γράφτηκαν στις 16 (29) του Γενάρη 1908, υπάρχει στο πρωτόκολλο άλληλογραφίας του ΔΣΓ, πού φωτοτυπίες όρισμένων σελίδων του φυλάγονται στο Κεντρικό κομματικό άρχείο του 'Ινστιτούτου μαρξισμού-λενινισμού της ΚΕ του ΚΚΣΕ.

Στό πρώτο γράμμα του ό Λένιν ρωτούσε τον Κ. Χούϊσμανς, άν τό ΔΣΓ πήρε τήν έκθεση της ΚΕ του ΣΔΕΚΡ προς τό VII συνέδριο (Στουτγάρδης), πού έπρεπε νά μπει στον III τόμο των άπολογισμών, τούς όποιους υπέβαλαν οί όργανώσεις πού ανήκουν στην II Διεθνή.

Στό δεύτερο γράμμα του ό Λένιν, σέ σχέση μέ τήν έρώτηση για τήν όργάνωση των έσθονων σοσιαλδημοκρατών του Ρέβελ, καθώς και για τά μέλη της όργάνωσης Μ. Γιούρισσον και Γ. Γκ. Σέππιν, πληροφορούσε ότι σκοπεύει νά γράψει στη Ρωσία γι' αυτό τό ζήτημα.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΕ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΡΕΒΕΛ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ

Τά γράμματα γράφτηκαν μετά τις 16 (29) του Γενάρη 1908. 'Ο Λένιν κάνει μνεία γι' αυτά σ' ένα γράμμα του προς κάποιον άγνωστο σοσιαλδημοκράτη της Δυτικής Ευρώπης, πού ζητούσε μέσω του γραμματέα του ΔΣΓ Κ. Χούϊσμανς πληροφορίες για τούς έσθονούς σοσιαλδημοκράτες Μ. Γιούρισσον και Γ. Γκ. Σέππιν. 'Ο Λένιν έγραφε: «Θά γράψω στη Ρωσία και θά ρωτήσω τήν Κεντρική 'Επιτροπή του κόμματός μας... (για κάθε ένδεχόμενο και στην επιτροπή του Ρέβελ)» (Κέντρικό κομματικό άρχείο του 'Ινστιτούτου μαρξισμού - λενινισμού της ΚΕ του ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΕ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ

Τό γράμμα γράφτηκε μετά τις 16 (29) του Γενάρη 1908 κι' αναφέρεται στο ζήτημα της έξόφλησης των χρημάτων πού δανείστηκε τό κόμμα από

τόν Άγγλο Ντ. Φέλς τόν καιρό τοῦ V συνεδρίου (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ὁ Λένιν ἔγραψε σχετικά μ' αὐτό στό γράμμα του πρὸς τόν Φ.Α. Ρότστειν στίς 16 (29) τοῦ Γενάρη: «Πρὶν ἀπὸ 2¹/₂ - 3 μῆνες πῆρα στή Φιλλανδία γράμμα Σας, πού μοῦ ὑπενθύμιζε τό χρέος καί τό διεβίβασα στήν ΚΕ... Γράφω καί πάλι ἀμέσως στή Ρωσία ὅτι τό χρέος πρέπει νά ἐπιστραφεῖ» (ἜΑπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 326).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΤΟΥ ΔΣΓ Κ. ΧΟΥΪΣΜΑΝΣ

Σύντομη σημείωση σχετικά μ' αὐτό τό γράμμα ὑπάρχει στό πρωτόκολλο ἀλληλογραφίας τοῦ ΔΣΓ. Φωτοτυπίες ὀρισμένων σελίδων του φυλάγονται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ. Στό γράμμα, πού γράφτηκε στίς 20 τοῦ Γενάρη (2 τοῦ Φλεβάρη) 1908, ὁ Λένιν ρωτοῦσε τόν Κ. Χούϊσμανς γιά τό ποσό, τό ὁποῖο ἔπρεπε νά καταβάλει στό ΔΣΓ γιά τό 1908 τό σοσιαλδημοκρατικό παράρτημα τοῦ ρωσικοῦ τμήματος τῆς II Διεθνούς.

ΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΩΝ Σ. ΚΑΙ ΜΠ. ΟΥΕΜΠ «Η ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ ΤΡΕΪΝΤ-ΓΙΟΥΝΙΟΝΙΣΜΟΥ»

Γιά τό γράμμα αὐτό, ὅπου ὁ Λένιν ἀνάφερνε τούς ὅρους τῆς πρώτης ἔκδοσης τοῦ βιβλίου τῶν Οὐέμπ, καθώς καί τούς ὅρους, μέ τούς ὁποίους ἦταν δυνατή ἡ ἐπανεκδόσή του, ὁ Λένιν κάνει λόγο στό γράμμα του πρὸς τήν Μ.Ι. Οὐλιάνοβα τῆς 25 τοῦ Γενάρη (7 τοῦ Φλεβάρη) 1908: «Σχετικά μέ τόν Οὐέμπ ἀπάντησα στό νεαρό δημοσιολόγο καί τοῦ ἔστειλα ἓνα εἶδος πληρεξουσιότητας» (ἜΑπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 37ος, σελ. 298).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Α. Β. ΛΟΥΝΑΤΣΑΡΣΚΙ

Τό γράμμα γράφτηκε στίς 30 τοῦ Γενάρη (12 τοῦ Φλεβάρη) 1908. Ὁ Λένιν κάνει λόγο γι' αὐτό σέ γράμμα του πρὸς τόν Α.Β. Λουνατσάρσκι τῆς 31 τοῦ Γενάρη (13 τοῦ Φλεβάρη): «Χτές Σᾶς ἔστειλα ἓνα γραμματάκι σχετικά μέ τόν Μπρίνγκμαν» (ἜΑπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 333).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ

Τό γράμμα πρὸς τήν Μ.Α. Οὐλιάνοβα γράφτηκε μετά τίς 4 (17) τοῦ Φλεβάρη 1908. Ὁ Λένιν κάνει λόγο γι' αὐτό σέ γράμμα του πρὸς τήν Μ.Ι. Οὐλιάνοβα τῆς 4 (17) τοῦ Φλεβάρη: «Σχετικά μέ τά χρήματα γράφω στή μητέρα». (ἜΑπαντα, 4η ρωσ., ἔκδ. τόμ. 37ος, σελ. 303).

Τό γράμμα στούς συγγενεῖς, πού γράφτηκε πρὶν ἀπὸ τίς 12 (25) τοῦ Φλεβάρη 1908, περιεῖχε παράκληση νά στείλουν τό χειρόγραφο τῆς ἐργασίας πού στρεφόταν ἐναντία στούς μαχιστές, καί τήν ὁποία ὁ Β.Ι. Λένιν σκόπευε νά ἐκδόσει μέ τόν τίτλο «Σημειώματα ἑνός ἀπλοῦ μαρξιστῆ πάνω στή φιλοσοφία». Ὁ Λένιν ἀναφέρει γι' αὐτό στό γράμμα του πρὸς τόν Α.Μ. Γκόρκι

τῆς 12 (25) τοῦ Φλεβάρη 1908 : «Αὐτές τίς μέρες ἔγραψα στήν Πετρούπολη καί τούς παρακάλεσα νά ψάξουν νά βροῦν τά τετράδια καί νά μοῦ τά στείλουν» (ἜΑπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 412).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ. ΧΟΥ·Ι·ΣΜΑΝΣ

Σύντομη σημείωση σχετικά μ' αὐτό τό γράμμα, πού γράφτηκε στίς 17 τοῦ Φλεβάρη (1 τοῦ Μάρτη) 1908, ὑπάρχει στό πρωτόκολλο ἀλληλογραφίας τοῦ ΔΣΓ. Φωτοτυπίες ὀρισμένων σελίδων του φυλάγονται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς Κ.Ε. τοῦ ΚΚΣΕ.

Τό γράμμα γράφτηκε σέ σχέση μέ τήν ἀνάγκη διευκρίνισης τῆς ἡμερομηνίας τῆς συνεδρίασης τοῦ ΔΣΓ. Ὁ Λένιν κάνει λόγο γι' αὐτό σέ γράμμα του πρὸς τόν Α.Μ. Γκόρκι τοῦ πρώτου δεκαπενθημέρου τοῦ Μάρτη : «Ρώτησα τόν γραμματέα, πότε λοιπόν πρέπει νά ταξιδέψω (γιατί εἶναι ἀνάγκη νά πάω στήν Ἰταλία). Ἀπάντηση δέν ἔχω ἀκόμη. Καί τίς Βρυξέλλες δέν κάνει νά τίς ἀφήσω» (ἜΑπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 127).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΩΝ
ΠΟΥ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥΣ ΠΗΡΕ ΜΕΡΟΣ
Ο Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΒΠΕΡΙΟΝΤ»

- Ἄρ. φύλ. 12 — 13 - 29 τοῦ Αὐγούστου 1907
- Ἄρ. φύλ. 14 — 10 τοῦ Σεπτέμβρη 1907
- Ἄρ. φύλ. 15 — 24 τοῦ Σεπτέμβρη 1907
- Ἄρ. φύλ. 16 — 8 τοῦ Ὀχτώβρη 1907
- Ἄρ. φύλ. 17 — Ὀχτώβρης τοῦ 1907
- Ἄρ. φύλ. 18 — Νοέμβρης τοῦ 1907

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΠΡΟΛΕΤΑΡΙ»

- Ἄρ. φύλ. 17 — 20 τοῦ Ὀχτώβρη 1907
- Ἄρ. φύλ. 18 — 29 τοῦ Ὀχτώβρη 1907
- Ἄρ. φύλ. 19 — 5 τοῦ Νοέμβρη 1907
- Ἄρ. φύλ. 20 — 19 τοῦ Νοέμβρη 1907
- Ἄρ. φύλ. 21 — 26 (13) τοῦ Φλεβάρη 1908
- Ἄρ. φύλ. 22 — (3 τοῦ Μάρτη) 19 τοῦ Φλεβάρη 1908
- Ἄρ. φύλ. 23 — (11 τοῦ Μάρτη) 27 τοῦ Φλεβάρη 1908
- Ἄρ. φύλ. 24 — (18) 5 τοῦ Μάρτη 1908
- Ἄρ. φύλ. 25 — 25 (12) τοῦ Μάρτη 1908

ΣΥΛΛΟΓΕΣ

- «ΓΚΟΛΟΣ ΖΙΖΝΙ». Συλλογή πρώτη. Πετρούπολη, 1907.
- «ΖΑΡΝΙΤΣΙ». Τεῦχος 1. Πετρούπολη, 1907.
- «ΤΕΜΙ ΝΤΝΙΑ». Πετρούπολη. Ἐκδοτικός οἶκος «Νόβ», 1907.
- «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥ 1908». Πετρούπολη, ἐκδοτικό «Ζερνό».
- «ΤΕΚΟΥΣΤΣΑΓΙΑ ΖΙΖΝ», Πετρούπολη, 1908.

Τήν ἔκδοση τῶν μπολσεβίκικων συλλογῶν τήν ἀνάλαβε τό Μπολσεβί-
κικο κέντρο, ἐπειδή σταμάτησε μετά τό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ
ΣΔΕΚΡ ἡ ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι», ἔντυπου ὀργάνου τῶν
μπολσεβίκων, καί παρεμποδιζόταν ἡ ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιαλ-
Ντεμοκράτ», Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ κόμματος, ἀπό τούς μενσεβίκους

καί τούς αντιπροσώπους τῶν ἐθνικῶν ὀργανώσεων πού τούς ὑποστήριζαν στήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Οἱ μπολσεβίκοι διέθεταν μόνο τή μαζική ἐργατική ἐφημερίδα «Βπεριόντ», πού ἔβγαινε στό Βίμποργκ. Ἡ ἔκδοση τῶν συλλογῶν ἀντικαθιστοῦσε ὡς ἓνα ὀρισμένο βαθμό τό καθοδηγητικό περιοδικό ὄργανο.

Όταν οἱ μπολσεβίκοι, ὕστερα ἀπό ἄκαρπες προσπάθειες νά ὀργανώσουν τήν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», ξανάρχισαν τήν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι» (τό φύλλο ἀρ. 17 κυκλοφόρησε στίς 20 τοῦ Ὀκτώβρη 1907, ὕστερα ἀπό μιά ἐξάμηνη σχεδόν διακοπή), ἡ ἔκδοση τῶν συλλογῶν ἐξακολουθοῦσε. Στίς 25 τοῦ Γενάρη (7 τοῦ Φλεβάρη) 1908 ὁ Λένιν ἔγραφε στόν Α.Μ. Γκόρκι : «Τώρα πῶς πρέπει νά ἐπιδρούμε, συγκεκριμένα τί εἶδους “τύπο πρέπει νά κάνουμε”; Συλλογές ἢ ἐφημερίδα “Προλετάρι”; Φυσικά, τό εὐκολότερο εἶναι ν’ ἀπαντήσῃ κανείς : ὄχι ἢ, ἀλλά καί—ἡ ἀπάντηση θά εἶναι ἄμεμπτη, ἀλλά ὄχι καί πολύ πρακτική. Νόμιμες συλλογές πρέπει, φυσικά, νά ὑπάρχουν· οἱ σύντροφοί μας στήν Πετρούπολη χύνουν ἰδρώτα γιά νά τίς βγάλουν, κι’ ἐγώ δούλεψα ὅταν γύρισα ἀπό τό Λονδίνο στήν Κουοκκάλα. Πρέπει νά καταβάλουμε, ἂν μποροῦμε, κάθε προσπάθεια γιά νά τούς ὑποστηρίξουμε καί νά συνεχίσουμε τήν ἔκδοση αὐτῶν τῶν συλλογῶν» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 330 - 331).

Ἐκτός ἀπ’ αὐτή τή μαρτυρία τοῦ Λένιν γιά τή δουλιὰ του πάνω στίς συλλογές, διασώθηκαν καί γράμματα τῆς Ν.Κ. Κρούπσκαγια πού ἐπιβεβαιώνουν ὅτι ἡ ἔκδοση συλλογῶν ἦταν ὡς τά τέλη τοῦ Ὀκτώβρη 1907 ἡ μοναδική ἐκδοτική δυνατότητα τοῦ Μπολσεβίκικου κέντρου. Σέ γράμμα της πρὸς τούς σοσιαλδημοκράτες τῆς Οὐφά, τοῦ Μπακού καί τοῦ Χαρκόβου ἡ Ν.Κ. Κρούπσκαγια ἔγραφε ὅτι ὑπῆρχαν δυσκολίες στήν ὀργάνωση τῆς ἔκδοσης τοῦ ΚΟ κι’ ὅτι, μιά καί δέν ὑπῆρχε δυνατότητα νά ὀργανωθεῖ μπολσεβίκικο ἐκδοτικό, τό Μπολσεβίκικο κέντρο ἀποφάσισε νά περιοριστεῖ στήν ἔκδοση συλλογῶν, γιατί «εἶναι ἀπαράδεκτο νά μὴν ἐκδίδεται τίποτε». Ἐπίσης ἡ Ν.Κ. Κρούπσκαγια τούς πληροφοροῦσε ὅτι οἱ συλλογές «Τέμι ντιιά» καί «Γκόλος ζίζνι» «δέν βγῆκαν καί τόσο πετυχημένες» κι’ ἔγραφε τί σχεδίαζε νά κάνει ἡ σύνταξη σχετικά μέ τήν ἔκδοσή τους: «Πάρθηκαν μέτρα γιά νά γίνει ἀπό δῶ καί πέρα πιό προσεκτική ἐπιλογή καί πιό ἐπιμελημένη ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ» (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμού-λενινισμού τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

Τότε ἀκριβῶς μπῆκε τό ζήτημα τῆς καλῆς κυκλοφορίας τῶν συλλογῶν στό ἐξωτερικό. Στό γράμμα πρὸς τήν ομάδα τοῦ Βερολίνου τοῦ ΣΔΕΚΡ ἡ Ν.Κ. Κρούπσκαγια ἔγραφε στίς 5 (18) τοῦ Ὀκτώβρη 1907: «Εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητο νά ὀργανωθεῖ ἡ πούληση στό ἐξωτερικό τῶν μπολσεβίκικων συλλογῶν πού, ἐλπίζουμε, θά βγαίνουν τακτικά. Πρέπει ν’ ἀναλάβῃ κάποιος τήν ὀργάνωση αὐτῆς τῆς δουλιᾶς» (Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμού-λενινισμού τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

Στήν πορεία τῆς προετοιμασίας τοῦ «Ἡμερολογίου γιά ὅλους τοῦ 1908», ὁ ἐκδότης του Μ.Σ. Κέντροφ συμφώνησε μέ τόν Λένιν τό σχέδιο τῆς ἔκδοσης καί τόν κατάλογο τῶν συνεργατῶν. Ὁ Λένιν διεύθυνε ἄμεσα τίς συλλογές «Γκόλος ζίζνι» καί «Ζαρνίτσι» κι’ ἔγραψε μάλιστα τίς σημειώσεις. Σ’ ὅλες σχεδόν τίς συλλογές (ἐκτός ἀπό τίς συλλογές «Ζαρνίτσι» καί «Τέμι ντιιά») ὁ Λένιν εἶχε στείλῃ ἐργασίες του: στήν «Γκόλος ζίζνι» ἔστειλε τά ἄρθρα «Στή μνήμη τοῦ κόμητα Χάιντεν (Τί διδάσκουν στό λαό οἱ ἀκομματικοί μας “δημοκράτες”);» καί «Σημειώσεις ἐνός δημοσιολόγου». Στή συλλογή «Τεκούστσαγια ζίζνι» τό XII κεφάλαιο ἀπό τό βιβλίο «Τό

ἀγροτικό ζήτημα καί οί «κριτικοί τοῦ Μάρξ»», πού δημοσιεύτηκε μέ τόν τίτλο «“Ἡ ἰδεώδης χώρα” ἀπό τήν ἄποψη τῶν ἀντιπάλων τοῦ μαρξισμοῦ στό ἀγροτικό ζήτημα»· στό «Ἡμερολόγιο γιά ὄλους τοῦ 1908» τό ἄρθρο «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης».

ΨΗΦΙΣΜΑ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΙΣ ΚΑΤΑΠΙΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ φυλάγεται τό κείμενο τοῦ σχεδίου ἀπόφασης πού ὑπέβαλε ἡ ρουμανική ἀντιπροσωπεία στίς 24 τοῦ Αὐγούστου 1907 στήν ὀλομέλεια τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης στά γερμανικά, γαλλικά καί ἀγγλικά. Ἐπειδή ἡ μετάφραση δέν ἦταν ταυτόσημη, ὁ Λένιν ἔκανε ὀρισμένες τροπολογίες στό γερμανικό κείμενο, ὅπου λεγόταν ὅτι «ἀπό τό καθεστῶς τῶν καταπιέσεων καί τῆς ἐκμετάλλευσης σπρώχνονται (οἱ μάζες.— Ἡ Σύντ.) στόν ὀλέθριο δρόμο τῆς ἐξέγερσης». Στό ἀγγλικό καί στό γαλλικό κείμενο χρησιμοποιήθηκε ἡ ἔκφραση «στό δρόμο τῆς καταδικασμένης σέ ἀποτυχία ἐξέγερσης». Ὁ Λένιν ὑπογράμμισε τίς λέξεις «den unheilvollen Weg» («τόν ὀλέθριο δρόμο»), ἔβαλε στά περιθώρια θαυμαστικά καί ἐρωτηματικά κι'ἔγραψε τή δικιά του μετάφραση «auf den Weg einer leider mißlingenen...» («στό δρόμο πού, δυστυχῶς, ἀπότυχε...»). Ἡ Σύντ.) Στά στενογραφημένα πρακτικά, πού ἐκδόθηκαν στά γερμανικά καί στά ρωσικά, ἡ διόρθωση αὐτή δέν μπῆκε, στά γαλλικά οἱ λέξεις «καταδικασμένης σέ ἀποτυχία» παραλείφθηκαν.

ΡΩΣΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ VII ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ (ΤΗΣ ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ) ΤΗΣ II ΔΙΕΘΝΟΥΣ

Οἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης δημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα «Προλετάρνι» ἀρ. φύλ. 17 τῆς 20 τοῦ Ὀκτώβρη 1907 ταυτόχρονα μέ τό ἄρθρο «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης». Στό κείμενο τοῦ ἄρθρου ὁ Λένιν ἔγραφε : «Πιό κάτω δημοσιεύουμε τό πλήρες κείμενο τῶν ἀποφάσεων τῆς Στουτγάρδης» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 72). Ὁ Λένιν σάν διευθυντής τῆς «Προλετάρνι» καί μέλος τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης, δέν μποροῦσε παρά νά κάνει θεώρηση τῆς μετάφρασης τῶν ἀποφάσεων, γιά τίς ὁποῖες ἔγραφε ὅτι «πρέπει νά γίνουν ὁ μόνιμος σύντροφος κάθε προπαγανδιστῆ καί διαφωτιστῆ» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 79). Τόν Ἰούλη τοῦ 1908 στό ἄρθρο του «Ὁ φιλοπόλεμος μιλιταρισμός καί ἡ ἀντιμιλιταριστική τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατίας», ὁ Λένιν παραθέτει ἕνα μέρος τῆς ἀπόφασης γιά τό μιλιταρισμό καί τίς διεθνεῖς συγκρούσεις σέ δικιά του μετάφραση (βλ. Ἀπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 169-170).

ΡΩΣΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ ΤΗΣ ΚΛΑΡΑΣ ΤΣΕΤΚΙΝ

«ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ»

Ὁ Λένιν ἐκτιμοῦσε πολύ τό ἄρθρο τῆς Κλάρας Τσέτκιν «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης», ἀναφερόταν ἐπανειλημμένα σ'

αυτό στά άρθρα του για τό συνέδριο μέ τόν τίτλο «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης» καί στόν πρόλογο τῆς προσούρας τοῦ Α.Β. Λουνατσάρσκι (Βόϊνοφ) γιά τή στάση τοῦ κόμματος ἀπέναντι στά συνδικάτα (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 75, 86 - 87, 197 - 198). Ἡ μετάφραση αὐτοῦ τοῦ άρθρου, πού δημοσιεύτηκε στίς 2 τοῦ Σεπτεμβρίου 1907 στό φύλλο ἀρ. 18 τοῦ «Die Gleichheit» ἔγινε πολύ γρήγορα καί μπῆκε στήν μπολσεβίκικη συλλογή «Ζαρνίτσι». Μάλιστα ὁ Λένιν πρόσθεσε σ' αὐτό τό άρθρο πέντε ἐκτενεῖς σημειώσεις πού ἀνάλυαν καί διευκρίνιζαν τό κείμενο τοῦ άρθρου τῆς Κλάρας Τσέτκιν (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 96 - 98).

**Η ΡΩΣΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ**

Ἡ ρωσική μετάφραση τῆς εἰσῆγησης μέ τίς διορθώσεις πού ἔκανε κατά τή θεώρηση τοῦ κειμένου ὁ Β. Ι. Λένιν φυλάγεται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ. Ἡ μετάφραση δημοσιεύτηκε τό 1933 στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XXV, σελ. 268 - 280.

**Η ΡΩΣΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ
ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ**

Ἡ ρωσική μετάφραση τῆς εἰσῆγησης μέ τίς διορθώσεις πού ἔκανε κατά τή θεώρηση τοῦ κειμένου ὁ Β.Ι. Λένιν φυλάγεται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ. Ἡ μετάφραση δημοσιεύτηκε τό 1933 στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XXV, σελ. 280-294.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
ΠΟΥ ΠΙΘΑΝΟΝ ΑΝΗΚΟΥΝ
ΣΤΟΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

«ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟ
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ»

Τό ἄρθρο «Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στά συνδικάτα καί στό πολιτικό κόμμα», πού δημοσιεύτηκε στίς 10 τοῦ Σεπτέμβρη 1907, στό φύλλο ἀρ. 14 τῆς ἔφημερίδας «Βπεριόντ», ἀφιερώνεται στήν ἐκλαϊκευση ἀνάμεσα στίς ἐργατικές μάζες, τίς ὀργανωμένες σέ συνδικάτα, τῶν ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης καί τοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ τοῦ Λονδίνου, πού διατύπωσαν τήν ἀρχή τῆς κομματικότητας τῶν συνδικάτων. Ὁ Β.Ι. Λένιν, ἐκτιμώντας πολύ αὐτές τίς ἀποφάσεις, ἔγραφε, ὅτι αὐτές ἔχουν «ἰδιαίτερα μεγάλη σημασία γιά μᾶς, τούς ρώσους» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 75 καί 88). Τό ἄρθρο δέχτηκε ἐπιθέσεις ἀπό μέρους τοῦ ἐσέρικου περιοδικοῦ «Ζνάμια Τρουντά». Ὁ Β. Ι. Λένιν, ἀπαντώντας σ' αὐτές τίς ἐπιθέσεις, δημοσίευσε στήν ἔφημερίδα «Προλετάρι» τό ἄρθρο «Ἡ οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων», ὅπου ἔγραφε: «Στό τελευταῖο φύλλο τοῦ κεντρικοῦ ὄργάνου τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν ἐπαναστατῶν “Ζνάμια Τρουντά” (ἀρ. τεύχους 8, Δεκέμβρης 1907) βρίσκουμε δύο ἄρθρα, ἀφιερωμένα στό συνδικαλιστικό κίνημα. Οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες ἐπιχειροῦν μέσα σ' αὐτό τό φύλλο νά εἰρωνευτοῦν πρῶτα-πρῶτα τή δήλωση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἔφημερίδας “Βπεριόντ” ὅτι ἡ ἀπόφαση τῆς Στουτγάρδης ἔλυσε τό πρόβλημα τῶν σχέσεων κόμματος καί συνδικάτων ἀκριβῶς μέ τήν ἔννοια πού τό εἶχε τονίσει καί ἡ ἀπόφαση τοῦ Λονδίνου, στό πνεῦμα τοῦ μπολσεβικισμοῦ» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 450).

Αὐτό μᾶς κάνει νά ὑποθέσουμε ὅτι τό ἄρθρο γράφτηκε ἀπό τόν Β.Ι. Λένιν.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ. ΛΗΜΠΚΝΕΧΤ

Τό χαιρετιστήριο τηλεγράφημα πρὸς τόν Κ. Λήμπκνεχτ στάλθηκε ἀπό τή σύνταξη τῆς ἔφημερίδας «Βπεριόντ», στήν ὁποία ἦταν καί ὁ Λένιν, μέ τήν εὐκαιρία πού τό αὐτοκρατορικό δικαστήριο τῆς Γερμανίας καταδίκασε τόν Κ. Λήμπκνεχτ σέ 1½ χρόνο φυλακή στό φρούριο γιά τή δημοσίευση τοῦ βιβλίου «Μιλιταρισμός καί ἀντιμιλιταρισμός». Πληροφορία σχετικά μέ τό τηλεγράφημα δίνεται στό ἄρθρο «Ἐσχάτη προδοσία» πού δημοσιεύτηκε τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1907 στό φύλλο ἀρ. 17 τῆς ἔφημερίδας «Βπεριόντ».

«ΕΣΧΑΤΗ ΠΡΟΔΟΣΙΑ»

Τό ἄρθρο «Ἐσχάτη προδοσία», πού δημοσιεύτηκε τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1907 στό φύλ. ἄρ. 17 τῆς ἔφημερίδας «Βπεριόντ», συγγενεύει στενά ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἀντιμιλιταριστικῆς κατεύθυνσῆς του μέ τό ἄρθρο «Ἡ ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα καί οἱ ἐνώσεις τῆς σοσιαλιστικῆς ἐργατικῆς νεολαίας», ὅπου ἀναφέρεται ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου «Ἐσχάτη προδοσία».

Τό ἄρθρο φωτίζει τό ρόλο τοῦ Κάρλ Λῆμπκνεχτ, πού ἦταν ἕνας ἀπό τοὺς ἐκπροσώπους τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν (καί γραμματέας ἐκεῖνο τόν καιρό τοῦ Διεθνοῦς γραφείου τῶν ἐνώσεων τῆς νεολαίας) στήν πάλη κατά τοῦ μιλιταρισμοῦ. Ὁ Κ. Λῆμπκνεχτ, πού τό αὐτοκρατορικό δικαστήριό τόν παρέπεμψε σέ δίκη γιά τό βιβλίό : «Μιλιταρισμός καί ἀντιμιλιταρισμός», χρησιμοποίησε τό δικαστήριό γιά ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα. Στό ἄρθρο ξεσκεπάζονται οἱ μέθοδοι, στίς ὁποῖες καταφεύγει ἡ ἀστική δικαιοσύνη, καταδιώκοντας τοὺς ἀγωνιστές ἐνάντια στό μιλιταρισμό καί τοὺς ἱμπεριαλιστικούς πολέμους.

Ἡ χαρακτηριστική γιά τόν Λένιν παραπομπή στό δημοσιευμένο προηγούμενα ἄρθρο γιά τήν ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα καί τίς ἐνώσεις τῆς ἐργατικῆς νεολαίας πού συναντιέται στό ἄρθρο «Ἐσχάτη προδοσία», οἱ στροφές τοῦ λόγου καί τά σχήματα πού χαρακτηρίζουν τό στυλ τοῦ Λένιν, ἡ σύμπτωση πολλῶν ἐκφράσεων μέ τό σημείωμα στό φύλλο ἄρ. 18 τῆς ἔφημερίδας «Προλετάρη» τῆς 29 τοῦ Ὀχτώβρη 1907 γιά τή δίκη κατά τοῦ Κ. Λῆμπκνεχτ, μᾶς δίνουν τό δικαίωμα νά ὑποθέσουμε ὅτι τό ἄρθρο αὐτό γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν.

«Ἡ ΚΛΑΡΑ ΤΣΕΤΚΙΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟΥ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ»

Τό ἄρθρο «Ἡ Κλάρα Τσέτκιν γιά τοὺς ἀγῶνες τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου ὑπέρ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαίωματος», πού δημοσιεύτηκε στό φύλλο ἄρ. 21 τῆς ἔφημερίδας «Προλετάρη» τῆς 13 (26) τοῦ Φλεβάρη 1908, εἶναι μιά κατά λέξη μετάφραση τοῦ λόγου πού ἡ Κλάρα Τσέτκιν ἔβγαλε στίς 17 τοῦ Φλεβάρη 1908 στοὺς γάλλους ἐργάτες. Τό βασικό περιεχόμενο τοῦ λόγου τῆς περιέχεται στήν εἰσαγωγική παράγραφο: «Ἡ Τσέτκιν μαστίγωσε μ' ὅλη τή δύναμή της τήν πλαδαρότητα τῶν γερμανῶν φιλελευθέρων καί ἀστῶν δημοκρατῶν στήν πάλη γιά τό καθολικό ἐκλογικό δικαίωμα στήν Πρωσία».

Στήν τελευταία παράγραφο τοῦ ἄρθρου βγαίνει τό συμπέρασμα: «Νά τί διδάσκουν τοὺς γερμανοὺς ἐργάτες οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες, στηριζόμενοι στήν πείρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, τήν ὁποία τόσο ἐπαίσχυντα ἀπαρνοῦνται τώρα οἱ σιχαμεροί φιλελεύθεροι καί δημοκράτες τῆς νόμιμης δημοσιολογίας μας!». Μιά μαρτυρία ὅτι τό ἄρθρο ἐνδέχεται νά γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν, εἶναι τό ἐνδιαφέρον του γιά τή δράση τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν πού ἡ συνεργασία μαζί τους γιά ἕναν ἀπό κοινοῦ ἀγῶνα ἐνάντια στοὺς ὀπορτουμιστές καί τοὺς ἀναθεωρητές δυνάμωσε τό 1907 στό συνέδριο τῆς II Διεθνοῦς στή Στουτγάρδη. Στήν ἔφημερίδα «Προλετάρη» σημειώνονταν συστηματικά ὅλες οἱ ἐνέργειες τῶν ἀριστερῶν, διορθώνονταν τά λάθη τους πού γίνονταν κάποτε ἀπό τήν κακή ἐνημέρωσή τους πάνω στίς ρωσικές ὑποθέσεις κτλ. Ἡ γνω-

ριμία του Λένιν με την Κλάρα Τσέτκιν έγινε τόν καιρό του συνεδρίου της Στουτγάρδης· ή εισήγησή της στο συνέδριο εκτιμήθηκε πάρα πολύ από τόν Λένιν, όπως και τό άρθρο της για τό συνέδριο που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Die Gleichheit». Μετάφραση του άρθρου, που συνοδευόταν από σημειώσεις του Λένιν, μπήκε στην μπολσεβίκικη συλλογή «Ζαρνίτσι». Ο Λένιν υπογράμμισε επανειλημμένα και μέ ικανοποίηση την ένότητα των απόψεων των γερμανών αριστερών και των μπολσεβίκων. Στο άρθρο αυτό υπογραμμίζεται ή κοινή στάση τους απέναντι στον άντεπαναστατικό φιλελευθερισμό. Τό άρθρο τελειώνει μέ τό χαρακτηριστικό για τόν Λένιν συμπέρασμα: αφού τονίζει ότι ό Έντ. Μπέρνσταϊν σέ μία απάντησή του στην εισήγηση της Τσέτκιν, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Sozialistische Monatshefte» —όργανο του διεθνούς όπορτουνισμού— άρχισε πιά... ξανά τό τροπάρι του για την ανάγκη λεπτής συμπεριφοράς απέναντι στους φιλελεύθερους», ό συγγραφέας γράφει: «Εύτυχώς για τό εργατικό κίνημα όλου του κόσμου, όχι οι Μπέρνσταϊν, αλλά οι άνθρωποι της κατεύθυνσης της Τσέτκιν είναι εκείνοι που οδηγούν τίς προλεταριακές μάζες της Γερμανίας». Όλα τά παραπάνω μάς δίνουν τή δυνατότητα νά υποθέσουμε ότι τό άρθρο γράφτηκε από τόν Λένιν.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Τό ἄρθρο «*Ἐνάντια στήν ἀποχή*» δημοσιεύτηκε στά τέλη τοῦ Ἰούλη 1907 στήν μπροσούρα «*Ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τήν τρίτη Δούμα*». Ἡ μπροσούρα τυπώθηκε στήν Πετρούπολη στό παράνομο σοσιαλδημοκρατικό τυπογραφεῖο. Στό ἐξώφυλλό της ὅμως σημειωνόταν εἰκονικός τόπος ἐκδοσης: «*Μόσχα, 1907. Τυπογραφεῖο Γκοριζόντοφ, ὁδός Τβέρσκαγια, 40. Τό Σεπτέμβρη τοῦ 1907 ἡ μπροσούρα κατασχέθηκε.*—1.

- ² Πρόκειται γιά τό τέταρτο συνέδριο τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γιανρωσικῆς Ἑνώσης τῶν δασκάλων, πού ἔγινε στίς 19-24 τοῦ Ἰούνη, (2-7 τοῦ Ἰούλη) 1907 στή Φιλλανδία. Στό συνέδριο πῆραν μέρος 50 ἀντιπρόσωποι ἐσέροι, 23 ἀντιπρόσωποι σοσιαλδημοκράτες καί 18 ἀκομματικοί, πού ἀντιπροσώπευαν περίπου 2 χιλιάδες ὀργανωμένους δασκάλους τῆς Ρωσίας. Ἡ ἡμερήσια διάταξη εἶχε τά ἐξῆς ζητήματα: ἡ ψήφιση τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἑνώσης, οἱ ἐκλογές τῆς III Δούμας, οἱ σχέσεις μέ τά ἄλλα συνδικάτα, οἱ σχέσεις μέ τά σημερινά ζέμστβο, ἡ ἀποχή ἀπό τίς θέσεις τῶν ἀπολυμένων δασκάλων, ἡ ἀλληλοβοήθεια καί ἄλλα. Τό συνέδριο ἔγινε μέσα σέ μιά ἀτμόσφαιρα ἔντονης ἰδεολογικῆς πάλης ἀνάμεσα στούς σοσιαλδημοκράτες καί στούς ἐσέρους.

Ὅταν ὁ Β.Ι. Λένιν ἔλεγε πώς ἡ Γιανρωσική Ἑνωση τῶν δασκάλων εἶναι μιά «ἐπαγγελματική-πολιτική» Ἑνωση, εἶχε ὑπόψη του ὅτι σύμφωνα μέ τήν § 1 τοῦ καταστατικοῦ, πλάι στούς ἀγῶνες γιά τή βελτίωση τῆς ὑλικῆς κατάστασης τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου, ἡ Ἑνωση ἔκανε ἐπίσης ἀγῶνα καί γιά ἕνα ἐλεύθερο σχολεῖο, ἦταν ταυτόχρονα συνδικάτο τῶν δασκάλων καί πολιτικός σύνδεσμος πάλης γιά ἕνα ἐλεύθερο σχολεῖο.—3.

- ³ Σοσιαλιστές - ἐπαναστάτες (ἐσέροι) — μικροαστικό κόμμα τῆς Ρωσίας. Ἐμφανίστηκε στά τέλη τοῦ 1901 - ἀρχές τοῦ 1902 μέ τή συνένωση διαφόρων ναροντικιστικῶν ομάδων καί ὁμίλων («Ἑνωση σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν», «Κόμμα σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν» κ. ἄ.). Ἐπίσημα ὄργανά του ἦταν ἡ ἔφημερίδα «*Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια*» (1900-1905) καί τά περιοδικά «*Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσι*» (1901-1905) καί «*Ζνάμια Τρουντά*» (1907-1914). Οἱ ἐσέροι δέν ἔβλεπαν τίς ταξικές διαφορές ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καί στούς μικροϊδιοκτῆτες,

συγκάλυπταν τόν ταξικό χωρισμό τῆς ἀγροτιᾶς σέ κοινωνικά στρώματα καί τίς ἀντιθέσεις στούς κόλπους της, ἀρνοῦνταν τόν ἡγετικό ρόλο τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπανάσταση. Οἱ ἀπόψεις τῶν ἐσέρων ἦταν ἓνα ἐκλεκτικό μίγμα τῶν ἰδεῶν τοῦ ναροντικισμοῦ καί τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ. Οἱ ἐσέροι προσπαθοῦσαν, σύμφωνα μέ τήν ἔκφραση τοῦ Λένιν, νά διορθώσουν τά «κουσούρια τοῦ ναροντικισμοῦ» «μέ τά μπαλώματα τῆς ὀπορτουνιστικῆς “κριτικῆς” τοῦ μαρξισμοῦ, κριτικῆς πού εἶναι τῆς μόδας» (Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 11ος, σελ. 286). Ἡ τακτική τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας, πού προπαγάνδιζαν οἱ ἐσέροι σάν βασική μέθοδο πάλης κατά τῆς ἀπολυταρχίας, προξενοῦσε μεγάλη ζημιά στό ἐπαναστατικό κίνημα, δυσκόλευε τήν ὀργάνωση τῶν μαζῶν γιά τήν ἐπαναστατική πάλη.

Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν ἐσέρων πρόβλεπε τήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς καί τή μεταβίβασή της στή διάθεση τῶν κοινοτήτων, τήν καθιέρωση τῆς «ἐργασιακῆς ἀρχῆς» καί τῆς «ἐξισωτικῆς» γαιοχρησίας καθώς καί τήν ἀνάπτυξη τῶν συνεταιρισμῶν. Στό πρόγραμμα αὐτό, πού οἱ ἐσέροι τό ὀνόμαζαν «κοινωνικοποίηση τῆς γῆς», στήν πραγματικότητα δέν ὑπῆρχε τίποτε τό σοσιαλιστικό. Ὁ Β.Ι.Λένιν, ἀναλύοντας τό πρόγραμμα τῶν ἐσέρων, ἔδειξε ὅτι ἡ διατήρηση τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἰδιωτικοῦ νοικοκυριοῦ στήν κοινή γῆ δέν ἐξαλείφει τήν κυριαρχία τοῦ κεφαλαίου, δέν ἀπαλλάσσει τούς ἐργαζόμενους ἀγρότες ἀπό τήν ἐκμετάλλευση καί τήν καταστροφή· οὔτε καί οἱ συνεταιρισμοί μποροῦν νά γίνουν μέσο σωτηρίας γιά τούς μικροκαλλιεργητές στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ, γιατί αὐτοί συντελοῦν στόν πλουτισμό τῆς ἀστικῆς τάξης τοῦ χωριοῦ. Ταυτόχρονα ὁ Λένιν παρατηροῦσε ὅτι τά αἰτήματα τῆς ἐξισωτικῆς γαιοχρησίας, ἄν καί δέν ἦταν σοσιαλιστικά, εἶχαν ἀπό ἱστορική ἄποψη προοδευτικό, ἐπαναστατικό-δημοκρατικό χαρακτήρα, ἐφόσον στρέφονταν ἐνάντια στήν ἀντιδραστική τσιφλικάδικη γαιοκτησία.

Τό Κόμμα τῶν μπολσεβίκων ξεσκέπαζε τίς προσπάθειες τῶν ἐσέρων νά προσποιοῦνται τούς σοσιαλιστές, ἔκανε ἐπίμονη πάλη κατά τῶν ἐσέρων γιά νά κερδίσει τήν ἐπιροή πάνω στήν ἀγροτιά, ἀπόδειχνε πώς ἡ τακτική τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας ἦταν ἐπιζήμια γιά τό ἐργατικό κίνημα. Ταυτόχρονα, οἱ μπολσεβίκοι, κάτω ἀπό ὀρισμένες συνθῆκες, ἔκλειναν προσωρινές συμφωνίες μέ τούς ἐσέρους γιά τήν πάλη κατά τοῦ τσαρισμοῦ.

Ἡ ταξική ἀνομοιογένεια τῆς ἀγροτιᾶς καθόρισε τήν πολιτική καί ἰδεολογική ἀσταθεια καί τήν ὀργανωτική διασπορά τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων, τίς συνεχεῖς ταλαντεύσεις τους ἀνάμεσα στή φιλελεύθερη ἀστική τάξη καί στό προλεταριάτο. Στά χρόνια τῆς πρώτης ἀκόμη ρωσικῆς ἐπανάστασης ἀποσπᾶστηκε ἀπό τό Κόμμα τῶν ἐσέρων ἡ δεξιά πτέρυγα πού δημιούργησε τό νόμιμο «Λαϊκό-σοσιαλιστικό κόμμα ἐργασίας» (ἐνέσοι), συγγενικό ὡς πρός τίς ἀπόψεις του μέ τούς καντέτους, καί ἡ ἀριστερή πτέρυγα πού σχημάτισε τή μισοαναρχική ἔνωση τῶν «μαξιμαλιστῶν». Στήν περίοδο τῆς ἀντίδρασης τοῦ Στολίπιν τό Κόμμα τῶν ἐσέρων βρισκόταν σέ πλήρη ἰδεολογική καί ὀργανωτική ἀποσύνθεση. Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἡ πλειοψηφία τῶν ἐσέρων ὑποστήριζε σοσιαλσωβινιστικές θέσεις.

Μετά τή νίκη τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη 1917 οἱ ἐσέροι μαζί μέ τούς μενσεβίκους καί τούς καντέτους ἀποτελοῦσαν τό κύριο στήριγμα τῆς ἀντεπαναστατικῆς ἀστοτσιφλικάδικης

Προσωρινῆς κυβέρνησης, καί οἱ ἡγέτες τοῦ κόμματος (Κέρενσκι, Αὐξέντιεφ, Τσερνόφ) συμμετεῖχαν σ' αὐτήν. Τό Κόμμα τῶν ἐσέρων ἀρνήθηκε νά ὑποστηρίξει τό ἀγροτικό αἶτημα γιά τήν κατάργησι τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας, τάχθηκε ὑπέρ τῆς διατήρησι τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας· οἱ ἐσέροι ὑπουργοί τῆς Προσωρινῆς κυβέρνησις ἔστειλαν καταδιωκτικά ἀποσπάσματα ἐνάντια στούς ἀγρότες πού εἶχαν καταλάβει τή γῆ τῶν τσιφλικάδων.

Στά τέλη τοῦ Νοέμβρη 1917 ἡ ἀριστερή πτέρυγα τῶν ἐσέρων ἱδρυσε τό ἀνεξάρτητο κόμμα τῶν ἀριστερῶν ἐσέρων. Οἱ ἀριστεροί ἐσέροι, προσπαθώντας νά διατηρήσουν τήν ἐπιροή τους στίς ἀγροτικές μάζες, ἀναγνώρισαν τυπικά τή Σοβιετική ἐξουσία καί ἤρθαν σέ συμφωνία μέ τούς μπολσεβίκους, γρήγορα ὅμως πῆραν τό δρόμο τῆς πάλης κατά τῆς Σοβιετικῆς ἐξουσίας.

Στά χρόνια τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπέμβασις καί τοῦ ἐμφύλιου πολέμου οἱ ἐσέροι ἔκαναν ἀντεπαναστατική ὑπονομευτική δουλιᾶ, ὑποστήριζαν δραστήρια τούς ξένους ἐπεμβασίεις καί τούς λευκοφρουρίτες, ἔπαιρναν μέρος σέ ἀντεπαναστατικές συνωμοσίεις, ὀργάνωναν τρομοκρατικές πράξεις ἐνάντια σέ στελέχη τοῦ Σοβιετικοῦ κράτους καί τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος. Ὄταν τέλειωσε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος οἱ ἐσέροι συνέχισαν τήν ἐχθρική δράση τους κατά τοῦ Σοβιετικοῦ κράτους στό ἐσωτερικό τῆς χώρας καί στό στρατόπεδο τῶν λευκοφρουριτῶν ἐμιγκρέδων.—3.

⁴ Τό πολιτικό πραξικόπημα τῆς 3ης (16) τοῦ Ἰούνη 1907—ἦταν ἓνα ἀντεπαναστατικό πραξικόπημα πού ἐκφράστηκε στήν πραξικοπηματική διάλυσι ἀπό τήν κυβέρνησι τῆς II Κρατικῆς δούμας καί στήν τροποποίηση τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου γιά τίς ἐκλογές τῆς Δούμας. Τήν 1η τοῦ Ἰούνη 1907 ὁ Στολίπιν, προβάλλοντας σάν ἐπιχείρημα τή σκηνοθετημένη ἀπό τήν ὀχράνα κατηγορία κατά τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὀμάδας ὅτι συνδέεται μέ μια στρατιωτική ὀργάνωσι καί προετοιμάζει ἐνοπλη ἐξέγερσι, ἀξίωσε τόν ἀποκλεισμό της ἀπό τίς συνεδριάσεις τῆς Δούμας· τά 16 μέλη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὀμάδας ἐπρόκειτο νά συλληφθοῦν. Ἡ Δούμα συγκρότησε ἐπιτροπή γιά τήν ἐξέτασι τῆς κατηγορίας. Ἡ κυβέρνησι, χωρίς νά περιμένει τά ἀποτελέσματα τῆς δουλιᾶς τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Δούμας, συνέλαβε τή νύχτα τῆς 3ης (16) τοῦ Ἰούνη τή σοσιαλδημοκρατική ὀμάδα. Στίς 3 τοῦ Ἰούνη ἐκδόθηκε τό διάγγελμα τοῦ τσάρου γιά τή διάλυσι τῆς II Δούμας καί τίς τροποποιήσεις τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου πού μεγάλωνε πολύ τόν ἀριθμό τῆς ἀντιπροσωπειᾶς τῶν τσιφλικάδων καί τῆς ἐμποροβιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξις στή Δούμα κι' ἐλάττωνε κάμποσες φορές τό μικρό ἄλλωστε ἀριθμό τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἀγροτῶν καί τῶν ἐργατῶν. Αὐτό ἀποτελοῦσε ὡμή παραβίασι τοῦ διαγγέλματος τῆς 17 τοῦ Ὀκτώβρη 1905 καί τοῦ Βασικοῦ νόμου τοῦ 1906, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο ἡ κυβέρνησι δέν μπορούσε νά βγάξει νόμους χωρίς τήν ἐγκρισι τῆς Κρατικῆς δούμας.

Σύμφωνα μέ τό νέο νόμο στήν ἐκλογική κουρία τῶν γαιοκτημόνων ἓνας ἐκλέκτορας ἔβγαινε ἀπό 230 ἄτομα, στήν ἐκλογική κουρία τῆς πόλης πρώτης κατηγορίας ἀπό 1000 ἄτομα, στήν ἐκλογική κουρία τῆς πόλης δεύτερης κατηγορίας ἀπό 15 χιλιάδες, στήν ἀγροτική ἐκλογική κουρία ἀπό 60 χιλιάδες καί στήν ἐργατική ἐκλογική κουρία ἀπό 125.000 ἄτομα. Οἱ τσιφλικάδες καί ἡ ἀστική τάξις εἶχαν τή δυνατότητα νά ἐκλέγουν τά 65% ὄλων τῶν ἐκλεκτόρων, οἱ ἀγρότες τά 22% (προηγούμενα τά 42%), οἱ ἐργάτες τά 2% (προηγούμενα τά 4%). Ὁ νόμος δέν ἔδινε ἐκλογικά

δικαιώματα στό ντόπιο πληθυσμό τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας, στούς τουρκικούς λαούς τῶν κυβερνεῖων Ἀστραχάν καί Σταυρούπολης, ἐλάττωνε στό μισό τήν ἀντιπροσώπευση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πολωνίας καί τοῦ Καυκάσου. Σ' ὅλη τή Ρωσία στεροῦνταν τά ἐκλογικά τους δικαιώματα τά πρόσωπα πού δέν ἤξεραν τή ρωσική γλώσσα. Ἡ ΙΙΙ Δούμα πού ἐκλέχτηκε μέ βάση αὐτό τό νόμο καί συγκλήθηκε τήν 1η τοῦ Νοέμβρη 1907, ὡς πρός τή σύνθεσή της ἀποτελοῦνταν ἀπό μαυροεκατονταρχίτες καί ὀχτωβριστές.

Τό πραξικόπημα τῆς 3 τοῦ Ἰούνη ἀποτέλεσε, σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Λένιν, «σημεῖο στροφῆς στήν ἱστορία τῆς ἐπανάστασῆς μας» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 3), ἐγκαινίασε τήν περίοδο τῆς ἀντίδρασης τοῦ Στολίπιν.—3.

⁵ Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν—συμβουλευτικό «ἀντιπροσωπευτικό σῶμα» πού ὑποσχέθηκε νά τό συγκαλέσει τό 1905 ἡ τσαρική κυβέρνηση. Στίς 6(19) τοῦ Αὐγούστου 1905 δημοσιεύτηκαν τό διάγγελμα τοῦ τσάρου, ὁ νόμος γιά τήν ἴδρυση Κρατικῆς δούμας καί τό διάταγμα γιά τίς ἐκλογές. Ἡ Δούμα ὀνομάστηκε «Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν» ἀπό τό ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Α. Γκ. Μπουλίγκιν, στόν ὁποῖο ὁ τσάρος ἀνάθεσε νά συντάξει τό νομοσχέδιο γιά τή Δούμα. Ἐκλογικά δικαιώματα γιά τίς ἐκλογές Δούμας παραχωροῦνταν μόνο στούς τσιφλικάδες, στούς μεγάλους καπιταλιστές καί σ' ἓνα μικρό ἀριθμό ἀγροτονοικοκυρέων. Ἀπό τίς 412 βουλευτικές ἔδρες πού καθόριζε ὁ νόμος, στούς ἀγρότες παραχωροῦνταν ὅλο κι' ὅλο 51 ἔδρες. Ἡ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ ἐργάτες, οἱ φτωχοί ἀγρότες, οἱ ἐργάτες γῆς, ἡ δημοκρατική διανόηση, στερήθηκαν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Ἀπό τίς ἐκλογές ἀποκλείονταν οἱ γυναῖκες, ὅσοι ὑπηρετοῦσαν στό στρατό, οἱ σπουδαστές, ἄτομα κάτω τῶν εἰκοσιπέντε χρόνων καί μιά σειρά καταπιεζόμενες ἐθνότητες τῆς τσαρικῆς Ρωσίας. Ἡ Κρατική δούμα δέν εἶχε τό δικαίωμα νά ψηφίζει νόμους, μπορούσε μόνο νά συζητάει μερικά ζητήματα, σάν συμβουλευτικό ὄργανο τοῦ τσάρου. Ὁ Λένιν, χαρακτηρίζοντας τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, ἔγραφε ὅτι αὐτή ἀποτελεῖ «τόν πῖο ξετσιπωτο χλευασμό τῆς “λαϊκῆς ἀντιπροσώπευσης”» (Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 11ος, σελ. 183.)

Οἱ μπολσεβίκοι κάλεσαν τούς ἐργάτες καί τούς ἀγρότες σέ ἐνεργό ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, συγκεντρώνοντας ὅλη τή διαφωτιστική καμπάνια γύρω ἀπό τά συνθήματα: ἐνοπλη ἐξέγερση, ἐπαναστατικός στρατός, προσωρινή ἐπαναστατική κυβέρνηση. Οἱ μενσεβίκοι θεωροῦσαν ὅτι μποροῦν νά πάρουν μέρος στίς ἐκλογές γιά τή Δούμα καί τάσσονταν ὑπέρ τῆς συνεργασίας μέ τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη.

Οἱ μπολσεβίκοι χρησιμοποίησαν τήν καμπάνια τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν γιά νά κινητοποιήσουν ὅλες τίς ἐπαναστατικές δυνάμεις, γιά νά ὀργανώσουν μαζικές πολιτικές ἀπεργίες καί γιά νά προτοιμάσουν τήν ἐνοπλη ἐξέγερση. Οἱ ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν δέν ἔγιναν καί ἡ κυβέρνηση δέν κατόρθωσε νά τή συγκαλέσει. Ἡ ἀνοδος τῆς ἐπανάστασης πού ἔπαιρνε ὅλο καί μεγαλύτερες διαστάσεις καί ἡ Πανρωσική πολιτική ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1905 σάρωσαν τή Δούμα. Γιά τό ζήτημα τῆς Δούμας τοῦ Μπουλίγκιν βλ. τά ἄρθρα τοῦ Β.Ι. Λένιν: «Παζαρεύουν τό σύνταγμα», «Ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν καί ἡ ἐξέγερση», «Ἡ ἐνότητα τοῦ τσάρου μέ τό λαό καί τοῦ λαοῦ μέ τόν τσάρο»»,

«Στήν οὐρά τῆς μοναρχικῆς ἀστικῆς τάξης ἢ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς;» κ.ἄ. (Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 10ος, σελ. 69-73· τόμ. 11ος, σελ. 167-175, 180-189, 197-209).—4.

Πρόκειται γιά τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς I Κρατικῆς δούμας (τῆς λεγόμενης Δούμας τοῦ Βίττε), πού συγκλήθηκε στίς 27 τοῦ Ἀπρίλη (10 τοῦ Μάη) 1906 σύμφωνα μέ τό νόμο πού εἶχε καταρτίσει ὁ πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου Σ.Γ. Βίττε.

Ἡ Πανρωσική ἀπεργία τοῦ Ὀχτώβρη 1905 ἀνάγκασε τόν τσάρο νά βγάλει στίς 17 τοῦ Ὀχτώβρη διάγγελμα, μέ τό ὁποῖο ἀνακοίνωνε τή σύγκληση Κρατικῆς δούμας μέ νομοθετικές ἀρμοδιότητες. Μέ τή σύγκληση τῆς νέας Δούμας ἡ τσαρική κυβέρνηση ὑπολόγιζε νά διασπάσει καί νά ἐξασθενήσει τό ἐπαναστατικό κίνημα, νά ὀδηγήσει τήν ἐξέλιξη τῆς χώρας σέ εἰρηνικό, συνταγματικό μοναρχικό δρόμο. Στίς 11 (24) τοῦ Δεκέμβρη 1905 ἡ κυβέρνηση ἔβγαλε νόμο πού καθόριζε τή διεξαγωγή τῶν ἐκλογῶν τῆς νέας Δούμας.

Οἱ ἐκλογές γιά τήν I Κρατική δούμα ἔγιναν τό Φλεβάρη-Μάρτη τοῦ 1906. Οἱ μπολσεβίκοι κήρυξαν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές. Ἡ ἀποχή ὑπόσκαψε σημαντικά τό κύρος τῆς Κρατικῆς δούμας καί ἐξασθένησε τήν πίστη μιᾶς μερίδας τοῦ λαοῦ πρὸς τή Δούμα, ὅμως δέν κατόρθωσε νά ματαιώσει τίς ἐκλογές. Ἡ βασική αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῆς ἀποχῆς ἦταν ἡ ἔλλειψη μαζικῆς ἐπαναστατικῆς ἀνόδου πού θά μπορούσε νά ματαιώσει τή σύγκληση τῆς Δούμας. Στήν ἀποτυχία τῆς ἀποχῆς συντέλεσαν οἱ ἀποδιοργανωτικές θέσεις τῶν μενσεβίκων καί οἱ ἰσχυρές συνταγματικές αὐταπάτες πού ὑπῆρχαν στήν ἀγροτιά, ὥστόσο, ὅταν ἡ Δούμα συνῆλθε, ὁ Λένιν ἔβαλε τό καθῆκον νά χρησιμοποιηθεῖ γιά ἐπαναστατική ζύμωση καί προπαγάνδα μέ σκοπό νά ξεσκεπαστεῖ σάν ὠμή πλαστογράφηση τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσώπευσης.

Στήν I Κρατική δούμα ἐκλέχτηκαν 478 βουλευτές, ἀπό τοὺς ὁποίους 179 ἦταν καντέτοι, 63 αὐτονομιστές (σ' αὐτούς ἀνήκαν τά μέλη τοῦ Πολωνικοῦ κόλο, τῶν ἐθνικῶν ἀστικῶν ομάδων τῆς Οὐκρανίας, τῆς Ἑσθονίας, τῆς Λεττονίας, τῆς Λιθουανίας καί ἄλλων περιοχῶν), 16 ὀχτωβριστές, 105 ἀκομματικοί, 97 τρουντοβίκοι καί 18 σοσιαλδημοκράτες. Ἔτσι, πάνω ἀπό τό ἓνα τρίτο τῶν ἐδρῶν τῆς Δούμας ἀνήκε στοὺς καιτέτους.

Ἀνάμεσα στ' ἄλλα ζητήματα πού συζήτησε στίς συνεδριάσεις τῆς ἡ Κρατικῆς δούμα ἦταν καί τά ζητήματα τοῦ ἀπαραβίαστου τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῆς κατάργησης τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, τῆς ἐλευθερίας τῆς συνείδησης καί τοῦ συνέρχεσθαι, τῆς ἰσοτιμίας τῶν πολιτῶν κ.ἄ. Ὡστόσο, τά νομοσχέδια γιά τά ζητήματα αὐτά, πού ὑποβλήθηκαν κυρίως ἀπό τοὺς καιτέτους, ἦταν στήν οὐσία «νομοσχέδια κατέργων καί ἐνάντια στήν ἐλευθερία τοῦ λόγου, καί ἐνάντια στήν ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καί ἐνάντια σέ ἄλλα ὠραῖα πράγματα» (Β.Ι. Λένιν, Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 287). Κεντρική θέση στήν Κρατική δούμα κατεῖχε τό ἀγροτικό ζήτημα. Στή Δούμα εἶχαν ὑποβληθεῖ δύο βασικά ἀγροτικά προγράμματα: τό νομοσχέδιο τῶν καιτέτων, πού τό εἶχαν ὑπογράψει 42 βουλευτές καί τό νομοσχέδιο τῶν τρουντοβίκων, τό γνωστό μέ τό ὄνομα «σχέδιο τῶν 104-ων» (βλ. σημείωση 92). Σέ ἀντίθεση μέ τοὺς τρουντοβίκοις οἱ καιτέτοι προσπαθοῦσαν νά διατηρήσουν τήν τσιφλικάδικη γαιοκτησία, παραδεχόμενοι τήν ἀπαλλοτρίωση μέ ἐξαγορά «σέ λογική τιμή» μόνο ἐκείνων τῶν

τσιφλικάδικων γαιῶν πού καλλιεργοῦνταν κυρίως μέ ἐργαλεῖα τῶν ἀγροτῶν εἶτε ἐκμισθώνονταν.

Ἡ Κρατική δούμα, παρ' ὄλη τήν ἀδυναμία της καί τίς μεσοβέζικες ἀποφάσεις της, δέν δικαίωσε τίς ἐλπίδες τῆς κυβέρνησης. Στίς 8 (21) τοῦ Ἰούνη 1906 ἡ Δούμα διαλύθηκε.—8.

⁷ Βλ. Φ. Ἐνγκελς, «Ἡ φιλολογία τῆς προσφυγιάς» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἄπαντα, 2η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 18ος, σελ. 515 - 516).—10.

⁸ *Συνέδριο τῆς Στοκχόλμης*—τό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε στή Στοκχόλμη στίς 10 - 25 τοῦ Ἀπρίλη (23 τοῦ Ἀπρίλη - 8 τοῦ Μάη) 1906. Πρίν ἀπό τό συνέδριο, στό δεύτερο δεκαπενθήκερο τοῦ Φλεβάρη, ὁ Β.Ι. Λένιν ἐπεξεργάστηκε τήν πλατφόρμα τακτικῆς τῶν μπολσεβίκων: τό σχέδιο ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου πάνω σ' ὄλα τά βασικά ζητήματα τῆς ἐπανάστασης. Οἱ ἀποφάσεις τῶν μπολσεβίκων καλοῦσαν τίς μάζες τῶν ἐργαζομένων νά προετοιμαστοῦν γιά τή νέα ἐπαναστατική ἔφοδο κατά τῆς ἀπολυταρχίας. Οἱ μενσεβίκοι παρουσίασαν στό συνέδριο τή δική τους πλατφόρμα τακτικῆς, ὅπου ἀπαρνοῦνταν οὐσιαστικά τήν ἐπαναστατική πάλη. Πάνω σ' αὐτές τίς πλατφόρμες ἔγιναν οἱ ἐκλογές γιά τό συνέδριο. Ἡ καμπάνια γιά τή συζήτηση πάνω στίς δύο αὐτές πλατφόρμες καί γιά τίς ἐκλογές ἀντιπροσώπων γιά τό συνέδριο κράτησε δύο περίπου μῆνες. Ἡ πλειοψηφία τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων τάχθηκε ὑπέρ τῆς μπολσεβίκικης πλατφόρμας.

Στό συνέδριο πῆραν μέρος 112 ἀντιπρόσωποι μέ θετική ψῆφο πού ἐκπροσωποῦσαν 57 τοπικές ὀργανώσεις τοῦ ΣΔΕΚΡ καί 22 ἀντιπρόσωποι μέ συμβουλευτική ψῆφο. Στό συνέδριο ἀντιπροσωπεύτηκαν οἱ ἐθνικές ὀργανώσεις: μέ 3 ἀντιπρόσωπους ἡ σοσιαλδημοκρατία τῆς Πολωνίας καί τῆς Λιθουανίας, ἡ Μπούντ καί τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Λεττονίας, μέ 1 ἀντιπρόσωπο τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Οὐκρανίας καί τό Ἐργατικό κόμμα τῆς Φιλανδίας. Ἐκτός ἀπ' αὐτούς στό συνέδριο παραβρέθηκε καί ἀντιπρόσωπος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Βουλγαρίας.

Ἀνάμεσα στούς μπολσεβίκους ἀντιπρόσωπους ἦταν ὁ Β.Ι. Λένιν, ὁ Β.Β. Βορόβσκι, ὁ Κ.Ε. Βοροσίλοφ, ὁ Μ.Ι. Καλίνιν, ἡ Ν.Κ. Κρούπσκαγια, ὁ Α.Β. Λουνατσάρσκι, ὁ Φ.Α. Σεργκέγεφ (Ἄρτιόμ), ὁ Ι.Ι. Σκβορτσόφ - Στεπάνοφ, ὁ Ι.Β. Στάλιν, ὁ Μ. Β. Φροῦνζε, ὁ Σ.Γκ. Σαουμιάν, ὁ Ε. Μ. Γιαροσλάβσκι.

Τήν πλειοψηφία στό συνέδριο τήν εἶχαν οἱ μενσεβίκοι. Αὐτό ὀφειλόταν στό γεγονός ὅτι πολλές μπολσεβίκικες κομματικές ὀργανώσεις, πού εἶχαν μπεῖ ἐπικεφαλῆς τῆς ἔνοπλης δράσης τῶν μαζῶν ἦταν τσακισμένες καί δέν μπόρεσαν νά στείλουν τούς ἀντιπρόσωπους τους. Τό Κέντρο, τά Οὐράλια, ἡ Σιβηρία, ὁ Βορράς—τά προπύργια τῶν μπολσεβίκων—ἀντιπροσωπεύτηκαν ἀπό ἕνα μικρό ἀριθμό ἀντιπροσώπων. Ἐνῶ οἱ μενσεβίκοι πού εἶχαν τίς πιό πολυπληθεῖς ὀργανώσεις στίς μή βιομηχανικές περιοχές τῆς χώρας, ὅπου δέν εἶχαν γίνει μαζικές ἐπαναστατικές ἐκδηλώσεις, εἶχαν τή δυνατότητα νά στείλουν περισσότερους ἀντιπρόσωπους. Ἡ σύνθεση αὐτή τοῦ συνεδρίου καθόρισε τό μενσεβίκικο χαρακτήρα τῶν περισσότερων ἀποφάσεών του.

Τό συνέδριο συζήτησε τά παρακάτω ζητήματα: 1) Ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος· 2) Ἡ ἐκτίμηση τῆς τρέχουσας στιγμῆς καί τά ταξικά καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου· 3) Ἡ στάση ἀπέναντι στήν Κρατική δούμα· 4) Ἡ ἔνοπλη ἐξέγερση· 5) Οἱ παρτιζάνικες

ἐκδηλώσεις· 6) Ἡ συνένωση μέ τά ἐθνικά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα καί 7) Τό καταστατικό τοῦ κόμματος.

Πάνω σέ ὅλα τά ζητήματα ἔγινε στό συνέδριο σκληρός ἀγώνας ἀνάμεσα στούς μπολσεβίκους καί στούς μενσεβίκους. Ὁ Λένιν ἔκανε εἰσηγήσεις καί μίλησε γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, γιά τήν ἐκτίμηση τῆς τρέχουσας στιγμῆς καί τά ταξικά καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου, γιά τή στάση ἀπέναντι στήν Κρατική δούμα, γιά τήν ἔνοπλη ἐξέγερση καί γιά τ' ἄλλα ζητήματα· πῆρε μέρος στήν ἐπιτροπή ἐπεξεργασίας τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Τό βασικό ζήτημα γύρω ἀπ' τό ὁποῖο ἔγινε ἀγώνας στό συνέδριο ἦταν τό ζήτημα τῆς ἀναθεώρησης τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος.

Θεμελιακή ἐπεξεργασία τοῦ σχεδίου ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν μπολσεβίκων εἶχε γίνει ἀπό τόν Λένιν προσυνοδριακά στό ἔργο του «Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος» πού μοιράστηκε στούς συνέδρους. Ἡ οὐσία τοῦ λενινιστικοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος συνοψιζόταν στό αἶτημα τῆς δήμευσης ὅλης τῆς τσιφλικάδικης γῆς καί τῆς ἐθνικοποίησης ὅλης τῆς γῆς, δηλ. τῆς κατάργησης τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς καί τῆς μεταβίβασης ὅλων τῶν γαιῶν στήν ἰδιοκτησία τοῦ κράτους. Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ Λένιν ἀπόβλεπε στό τράβηγμα τῆς ἀγροτιᾶς σάν συμμάχου τοῦ προλεταριάτου στό πλευρό τῆς ἐπανάστασης, στήν πλήρη νίκη τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης καί στή δημιουργία τῶν ὄρων γιά τό πέρασμα στή σοσιαλιστική ἐπανάσταση.

Μιά μερίδα μπολσεβίκων ἀντιπροσώπων τοῦ συνεδρίου (ὁ I. Β. Στάλιν, ὁ Σ. Α. Σουβόροφ καί ἄλλοι) ὑποστήριξε τό αἶτημα τῆς διανομῆς τῆς τσιφλικάδικης γῆς καί τῆς μεταβίβασής της στήν ἀτομική ἰδιοκτησία τῶν ἀγροτῶν. Ὁ Λένιν ἐπέκρινε τά αἰτήματα τῶν «ὀπαδῶν τῆς διανομῆς», κάνοντας τήν παρατήρηση ὅτι εἶναι λαθεμένα, ἀλλά ὄχι καί ἐπιζήμια.

Οἱ μενσεβίκοι ὑποστήριζαν τό πρόγραμμα τῆς δημοτικοποίησης τῆς γῆς πού σήμαινε πέρασμα τῆς τσιφλικάδικης γῆς στή διάθεση τῶν τοπικῶν ὀργάνων αὐτοδιοίκησης (στούς δήμους καί κοινότητες), ἀπ' ὅπου οἱ ἀγρότες ἔπρεπε νά νοικιάζουν τή γῆ. Ἡ πολιτική ζημιὰ τοῦ προγράμματος τῆς δημοτικοποίησης βρισκόταν στό ὅτι, ἀντί νά καλεῖ σέ ἐπαναστατική δράση ἔσπερνε τίς ἐπιζήμιες αὐταπάτες ὅτι μπορεῖ νά λυθεῖ τό ἀγροτικό ζήτημα εἰρηνικά σέ συνθήκες διατήρησης τῆς ἀντιδραστικῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Ὁ Λένιν ἔκανε αὐστηρή κριτική στό μενσεβίκικο πρόγραμμα τῆς δημοτικοποίησης, ξεσκεπάζοντας τή λαθεμένη βάση του καί τή ζημιὰ πού φέρνει στό ἐπαναστατικό κίνημα. Ὑστερα ἀπό ἓνα σκληρό ἀγώνα, ἡ πλειοψηφία τοῦ συνεδρίου ἐνέκρινε τό μενσεβίκικο ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς δημοτικοποίησης τῆς γῆς μέ μιά σειρά τροπολογίες πού ἔγιναν δεκτές κάτω ἀπό τήν πίεση τῶν μπολσεβίκων.

Κατά τή συζήτηση τῶν ζητημάτων γιά τήν ἐκτίμηση τῆς τρέχουσας στιγμῆς καί τῆς Κρατικῆς δούμας οἱ διαφωνίες μέ τούς μενσεβίκους πῆραν ἀκόμη μεγαλύτερη ὀξύτητα. Οἱ μπολσεβίκοι τάχθηκαν ὑπέρ τοῦ ξεσκεπάσματος τοῦ κόμματος τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης καί ὑπέρ τῆς συμμαχίας μέ τίς δημοκρατικές δυνάμεις στόν ἀγώνα κατά τῆς τσαρική ἀπολυταρχίας καί τῶν πολιτικῶν κομμάτων πού τήν ὑποστηρίζουν. Ἐνῶ οἱ μενσεβίκοι παραχωροῦσαν τήν ἡγεσία τῆς ἐπανάστασης στά χέρια τῆς ἀστικῆς τάξης. Οἱ μπολσεβίκοι πρόταξαν τό καθήκον νά γίνει ἀγώνας ἐνάντια στίς συνταγματικές αὐταπάτες σχε-

τικά μέ τή Δούμα, πού σκόρπιζε μέσα στό λαό ή φιλελεύθερη άστική τάξη, νά χτυπηθεί άποφασιστικά ή πίστη στίς ύποσχέσεις καί τούς νόμους τής τσαρικής κυβέρνησης. Άντίθετα, οί μενσεβίκοι έβλεπαν τή Δούμα σάν ένα «πανεθνικό πολιτικό κέντρο», ίκανό νά λύσει τά ζητήματα τής επανάστασης. Μέ τό ίδιο πνεύμα μίλησε στό συνέδριο ό Γκ. Β. Πλεχάνοφ πού δήλωσε ότι «ή Δούμα βρίσκεται στήν κεντρική λεωφόρο τής επανάστασης» («Τό Τέταρτο (Ένωτικό) συνέδριο του ΣΔΕΚΡ. Πρακτικά», Μόσχα, 1959, σελ. 293). Ύστερα από πεισματικό άγώνα τό συνέδριο ένέκρινε τίς άποφάσεις πού πρότειναν οί μενσεβίκοι γιά τήν Κρατική δούμα (άναγνωριζόταν ή ανάγκη νά ύποστηριχθεί ή Δούμα), γιά τήν ένοπλη εξέγερση καί ψήφισε μιά μεσοβέζικη άπόφαση γιά τήν παρτιζάνικη δράση. Η άπόφαση γιά τήν ένοπλη εξέγερση καλούσε νά προβληθεί αντίσταση σέ κάθε άπόπειρα νά τραβηχτεί τό προλεταριάτο στήν ένοπλη σύγκρουση. Η άπόφαση αύτή, καθώς καί οί λόγοι τών μενσεβίκων στό συνέδριο γιά τό ζήτημα τής ένοπλης εξέγερσης, ήταν διαποτισμένη από τό πνεύμα του όπορτουνισμού. Τό συνέδριο ψήφισε χωρίς συζήτηση μιά συμβιβαστική άπόφαση γιά τά συνδικάτα, πού άναγνώριζε τήν ανάγκη τής συνδρομής του κόμματος στήν όργάνωση συνδικάτων καί άπόφαση γιά τή στάση άπέναντι στό άγροτικό κίνημα. Τό συνέδριο περιορίστηκε στό νά έγκρίνει τήν άπόφαση του διεθνούς συνεδρίου του Άμστερνταμ γιά τή στάση άπέναντι στά άστικά κόμματα.

Τό συνέδριο ψήφισε τό πρώτο άρθρο του καταστατικού, όπως τό διατύπωσε ό Λένιν, άπορίπτοντας έτσι τήν όπορτουνιστική διατύπωση του Μάρτοφ. Γιά πρώτη φορά έμπαινε στό καταστατικό ή μπολσεβίκικη διατύπωση γιά τό δημοκρατικό συγκεντρωτισμό.

Τό συνέδριο ψήφισε άπόφαση γιά τή συνένωση μέ τή Σοσιαλδημοκρατία του Βασιλείου τής Πολωνίας καί τής Λιθουανίας καί μέ τό Σοσιαλδημοκρατικό εργατικό κόμμα τής Λεττονίας πού μπήκαν στό ΣΔΕΚΡ σάν όργανώσεις, με βάση τή γεωγραφική αρχή καί δούλευαν μέσα στό προλεταριάτο όλων τών έθνοτήτων τής δοσμένης περιοχής. Τό συνέδριο ψήφισε επίσης σχέδιο σχετικά μέ τούς όρους συνένωσης μέ τήν Μπούντ, σέ ειδική όμως άπόφαση τάχθηκε άποφασιστικά ενάντια στήν όργάνωση του προλεταριάτου κατά έθνότητες. Μέ πρωτοβουλία του Σοσιαλδημοκρατικού εργατικού κόμματος τής Ουκρανίας μπήκε στό συνέδριο τό ζήτημα τής συνένωσης μέ τό ΣΔΕΚ Ουκρανίας, ώστόσο δέν επήλθε συμφωνία μαζί του, εξαιτίας του μικροαστικού έθνικιστικού του χαρακτήρα.

Στήν Κεντρική Έπιτροπή πού εκλέχτηκε στό συνέδριο μπήκαν 3 μπολσεβίκοι καί 7 μενσεβίκοι. Η Σύνταξη του Κεντρικού Όργάνου, τής έφημερίδας «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ» άποτελέστηκε μόνο από μενσεβίκους.

Τό συνέδριο μπήκε στήν ιστορία του κόμματος σάν «Ένωτικό». Στο συνέδριο όμως πραγματοποιήθηκε μόνο τυπικά ή ένότητα του ΣΔΕΚΡ. Στήν πραγματικότητα οί μενσεβίκοι καί οί μπολσεβίκοι είχαν τίς άπόψεις τους, τήν πλατφόρμα τους πάνω στα σπουδαιότερα ζητήματα τής επανάστασης καί άποτελούσαν ουσιαστικά δύο κόμματα. Τό συνέδριο εξαλείφοντας τυπικά τή διάσπαση, δυνάμωσε γιά ένα όρισμένο χρονικό διάστημα τήν ένότητα δράσης τών κομματικών όργανώσεων, δέν όδήγησε όμως καί δέν μπορούσε νά όδηγήσει σέ μιά πραγματική συνένωση. Η πάλη πού προηγήθηκε του συνεδρίου άνάμεσα στους μπολσεβίκους καί στους μενσεβίκους, ξέσπασε στό συνέδριο μέ

ιδιαίτερη όξύτητα. Γι' αυτό τό λόγο «τό μεγάλο ιδεολογικό έργο τοῦ συνεδρίου», όπως εἶπε ό Λένιν, δέν ἦταν ἡ ένωση, αλλά «ό σαφής καί συγκεκριμένος διαχωρισμός τῆς δεξιᾶς καί τῆς ὀριστερῆς πτέρυγας τῆς σοσιαλδημοκρατίας». Ἡ πάλι στό συ.έδριο ἀποκάλυψε στίς κομματικές μάζες τό περιεχόμενο καί τό μεγάλο βάθος τῶν θεμελιακῶν διαφωνιῶν ἀνάμεσα στούς μπολσεβίκους καί στούς μενσεβίκους.

Τά ὕλικά τοῦ συνεδρίου ἔδωσαν τή δυνατότητα στά μέλη τοῦ κόμματος καί τούς συνειδητούς ἐργάτες ν' ἀποκτήσουν σαφή ἀντίληψη τῆς ιδεολογικῆς πάλης, νά καταλάβουν καθαρότερα καί βαθύτερα τήν ἐπαναστατική γραμμή τῶν μπολσεβίκων.

Ἄμέσως μετά τό συνέδριο ό Λένιν ἔγραψε ἐξονόματος τῶν μπολσεβίκων ἀντιπροσώπων μήνυμα πρός τό κόμμα, ὅπου ἀπό θέσεις ἀρχῶν ἔκανε κριτική στίς μενσεβίκικες ἀποφάσεις πού ψηφίστηκαν στό IV συνέδριο παρά τίς διαμαρτυρίες τῶν μπολσεβίκων. Ἀνάλυση τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου ἔκανε ό Λένιν στήν προσούρα του «Ἐκθεση γιά τό Ἐνωτικό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. (Γράμμα πρός τούς ἐργάτες τῆς Πετρούπολης)» (Βλ. Ἄπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 13ος, σελ. 1 - 67).—14.

- ⁹ Ἡ II Κρατική δούμα συνῆλθε στίς 20 τοῦ Φλεβάρη (5 τοῦ Μάρτη) 1907. Οἱ ἐκλογές τῆς Δούμας ἦταν ἔμμεσες, ἄνισες κι' ἐγιναν μέσα σέ συνθῆκες λειτουργίας ἔκτακτων στρατοδικείων καί διωγμῶν. Παρόλα αὐτά ἡ δεύτερη Δούμα ἦταν στή σύνθεσή της πιό ἄριστερή ἀπό τήν πρώτη. Αἰτία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἦταν ό πιό σαφής, ό πιό έντονος, σέ σχέση μέ τήν περίοδο τῆς πρώτης Δούμας, διαχωρισμός τῶν κομμάτων, ἡ ἄνοδος τῆς ταξικῆς συνείδησης τῶν μαζῶν, καθώς καί ἡ συμμετοχή τῶν μπολσεβίκων στίς ἐκλογές.

Ἡ σύνθεση τῆς Δούμας ἔδειχνε τό δυνάμωμα τῶν κομμάτων τῶν ἄκρων: ἀπ' τό ένα μέρος, τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί τῶν ναροντικιστικῶν ομάδων, ἀπό τό ἄλλο, τῶν δεξιῶν, σέ βάρος τῶν καντέτων. Ἡ κατανομή τῶν μελῶν τῆς II Κρατικῆς δούμας ἀπό ἄποψη πολιτικῶν σχηματισμῶν ἦταν ἡ ἑξῆς: δεξιοί, δηλαδή μοναρχικοί καί ὀχτωβριστές 54, καντέτοι καί συγγενεῖς πρός αὐτούς 99, ἔθνικοί 76, ἀκομματικοί 50, ομάδα τῶν κοζάκων 17, «λαϊκοί σοσιαλιστές» 16, ἐσέροι 37, τρουντοβίκοι 104, σοσιαλδημοκράτες 65. Ὡστόσο ἡ πιό ἄριστερή ὡς πρός τή σύνθεσή της δεύτερη Δούμα ἦταν, λόγω τῆς ὑποχώρησης τῆς ἐπανάστασης, πιό ἀδύνατη ἀπό τήν πρώτη.

Τά δεξιά κόμματα τῆς II Κρατικῆς δούμας ζητοῦσαν τήν ἀνεπιφύλακτη ὑποστήριξη τῆς πολιτικῆς τῆς ἀπολυταρχικῆς κυβέρνησης σέ ὅλα τά ζητήματα. Οἱ καντέτοι, δείχνοντας τόν καιρό τῆς δεύτερης Δούμας ὀριστικά τήν ἀντεπαναστατικότητά τους, κρατοῦσαν τακτική συναλλαγῆς μέ τήν ἀπολυταρχία.

Στή σοσιαλδημοκρατική ομάδα τῆς II Κρατικῆς δούμας ὑπερεροῦσαν οἱ μενσεβίκοι. Στή δράση τῆς ομάδας ἔβρισκε τήν ἐκδήλωσή της ἡ ὀπορτουμιστική τακτική τῶν μενσεβίκων πού τάσσονταν ὑπέρ τῶν συνασπισμῶν μέ τούς καντέτους καί καλλιεργοῦσαν στό λαό συνταγματικές αὐταπάτες. Ὁ Λένιν ἔκανε αὐστηρή κριτική στά λάθη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας τῆς Δούμας, τόνιζε οτι δέν ὑπάρχει ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στίς ἀπόψεις τῆς πλειοψηφίας τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τῆς ἀντιπροσωπείας της στή Δούμα. Οἱ μπολσεβίκοι χρησιμοποιοῦσαν τή Δούμα σάν βῆμα γιά τό ξεσκέπασμα τοῦ τσαρισμοῦ καί τοῦ προδοτικοῦ ρόλου τῆς ἀντεπαναστατικῆς ἀστικῆς τάξης, γιά τή δημόσια προβολή καί προπαγάνδα τοῦ ἐπαναστατικοῦ προγράμ-

ματος τοῦ κόμματος, γιά τήν ἀπαλλαγὴ τῆς ἀγροτιᾶς ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν φιλελευθέρων καί γιά τὴ δημιουργία στὴ Δούμα ἐπαναστατικοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῆς ἀγροτιᾶς. Ἡ γραμμὴ τῶν μπολσεβίκων ἦταν μιά καινούργια ἐπαναστατικὴ μαρξιστικὴ γραμμὴ δράσης τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ προλεταριάτου στὰ κοινοβουλευτικὰ ὄργανα. Οἱ μενσεβίκοι ὅμως ἀκολουθοῦσαν στὴ Δούμα τὴν ὀπορτουνιστικὴ τακτικὴ ὑποστήριξης τῶν καντέτων. «Ἡ πάλῃ τῶν φιλελευθέρων ἐνάντια στοὺς ἀγρότες καί στοὺς σοσιαλδημοκράτες, — ἔγραφε ἀργότερα ὁ Λένιν, — γεμίζει ὅλη τὴν ἱστορία τῆς I καί τῆς II Δούμας. Ἡ πάλῃ ἀνάμεσα στὸν μπολσεβικισμό καί στὸ μενσεβικισμό εἶναι ἀδιάσπαστα συνδεμένη μ' αὐτὴ τὴν ἱστορία, σάν πάλῃ γιά τὴν ὑποστήριξη τῶν φιλελευθέρων, ἀπὸ τὴ μιά, γιά τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἡγεμονίας τῶν φιλελευθέρων πανω στὴν ἀγροτιά, ἀπὸ τὴν ἄλλη». (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 16ος, σελ. 348).

Τὸ κεντρικὸ ζήτημα πού συζητήθηκε στὴ δεύτερη Κρατικὴ δούμα, ἦταν, ὅπως καί στὴν πρώτη, τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα ζητήματα ἡ Δούμα συζήτησε στίς συνεδριάσεις της τὸν προϋπολογισμό, τὰ ζητήματα τῆς βοήθειας στοὺς πεινασμένους καί ἀνέργους, τὸ ζήτημα τῆς ἀμνηστίας.

Ὅταν ἔγινε φανερό πὼς ἡ ἐπανάσταση δέν ἔχει ἀρκετές δυνάμεις, ἡ τσαρική κυβέρνησις ἀποφάσισε νὰ διαλύσει τὴ Δούμα. Ἡ διάλυση τῆς II Κρατικῆς δούμας στίς 3 τοῦ Ἰούνη 1907 σήμανε τὴν ἀπαρχὴ τῆς περιόδου τῆς ἀντίδρασης.—17.

¹⁰ *Καντέτοι* — μέλη τοῦ Συνταγματικοῦ - δημοκρατικοῦ κόμματος, τοῦ κύριου κόμματος τῆς φιλελεύθερης μοναρχικῆς ἀστικῆς τάξης τῆς Ρωσίας. Τὸ Κόμμα τῶν καντέτων ἰδρύθηκε τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1905. Ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἐκπροσώπους τῆς ἀστικῆς τάξης, ἀπὸ τσιφλικάδες παράγοντες τῶν ζέμστροβο καί ἀπὸ ἀστούς διανοούμενους. Ἐπιφανεῖς παράγοντες τῶν καντέτων ἦταν οἱ: Π.Ν. Μιλιουκόφ, Σ.Α. Μούρομτσεφ, Β.Α. Μακλάκοφ, Α.Ι. Σινγκαριόφ, Π. Μπ. Στροῦβε, Φ.Ι. Ροντίτσεφ κ.ἄ. Γιά νὰ ἐξαπατήσουν τίς ἐργαζόμενες μάζες οἱ καντέτοι πῆραν τὸν ἀπατηλὸ τίτλο «Κόμμα τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας», στὴν πραγματικότητα ὅμως δέν προχωροῦσαν πέρα ἀπὸ τὸ αἶτημα τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας. Οἱ καντέτοι θεωροῦσαν σάν κύριο σκοπὸ τους τὴν πάλῃ ἐνάντια στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα καί ἐπιδίωκαν νὰ μοιραστοῦν τὴν ἐξουσία μὲ τὸν τσάρο καί τοὺς τσιφλικάδες - φεουδάρχες. Στὰ χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου οἱ καντέτοι ὑποστήριζαν δραστήρια τὴν κατακτητικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς τσαρικῆς κυβέρνησις. Στὴν περίοδο τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασις τοῦ Φλεβάρη προσπαθοῦσαν νὰ σώσουν τὴ μοναρχία. Οἱ καντέτοι, κατέχοντας ἡγετικὴ θέση στὴν ἀστικὴ Προσωρινὴ κυβέρνησις, ἐφάρμοζαν ἀντιλαϊκὴ, ἀντεπαναστατικὴ πολιτικὴ, ἀρεστή στοὺς ἀμερικανούς, ἄγγλους καί γάλλους ἰμπεριαλιστές. Μετὰ τὴ νίκη τῆς Μεγάλῆς Ὀκτωβριανῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασις οἱ καντέτοι ἦταν ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῆς Σοβιετικῆς ἐξουσίας, πῆραν μέρος σ' ὅλα τὰ ἔνοπλα ἀντεπαναστατικὰ κινήματα καί ἐκστρατεῖες τῶν ἐπεμβασιῶν. Οἱ καντέτοι, στὸ ἐξωτερικὸ ὅπου κατέφυγαν μετὰ τὴ συντριβὴ τῶν ἐπεμβασιῶν καί τῶν λευκοφρουριτῶν, συνέχισαν τὴν ἀντισοβιετικὴ, ἀντεπαναστατικὴ τους δράση.—18.

¹¹ «*Τοβάριστς*» («Σύντροφος») — καθημερινὴ ἀστικὴ ἔφημερίδα πού ἔβγαίνε στὴν Πετρούπολη ἀπὸ τίς 15 (28) τοῦ Μάρτη 1906 ὡς τίς 30 τοῦ Δε-

κέμβρη 1907 (12 του Γενάρη 1908). Τυπικά ή έφημερίδα δέν ήταν όργανο κανενός κόμματος, ούσιαστικά όμως ήταν όργανο των άριστερών καντέτων. Στενοί συνεργάτες της ήταν ό Σ.Ν. Προκοπόβιτς και ή Ε. Ντ. Κουσκόβα. Στην έφημερίδα συνεργάζονταν και οι μενσεβίκοι.—19.

¹² *Προκήρυξη τής ΚΕ* — «Γράμμα προς τίς κομματικές όργανώσεις», άρ. 1 πού γράφτηκε σε σχέση με τό πραξικόπημα τής 3 του Ίούνη. «Τό προλεταριάτο και ό έκφραστής των συμφερόντων του, ή έπαναστατική σοσιαλδημοκρατία, —έλεγε τό γράμμα,— δέν μπορούν ν' αφήσουν άναπάντητα και άδιαμαρτύρητα τήν πράξη τής κυβερνητικής βίας. Ή Σοσιαλδημοκρατία δέν παραιτείται από τήν παρατέρα συνέχιση και ανάπτυξη τής επανάστασης». Χωρίς νά εξαγγέλλει άμεση επίθεση ή ΚΕ του ΣΔΕΚΡ καλούσε τίς κομματικές όργανώσεις «νά υποστηρίζουν και ν' αναπτύσσουν ως τό τέλος τά μαζικά κινήματα πού ξεσπούν και εκεί, όπου υπήρχε κάθε λόγος νά υπολογίζουν στην ενεργητική και αποφασιστική υποστήριξη των πλατιών μαζών, ν' αναλαβαίνουν άμέσως τήν πρωτοβουλία του κινήματος, ενημερώνοντας ταυτόχρονα τήν ΚΕ».—23.

¹³ Βλ. τό γράμμα του Κ. Μάρξ προς τον Λ. Κούγκελμαν τής 3 του Μάρτη 1869. (Κ. Μάρξ και Φ. Ένγκελς. Διαλεκτά γράμματα, ρωσ. έκδ., 1953, σελ. 217).—26.

¹⁴ Ο Λένιν έχει υπόψη του τήν εργασία του Κ. Μάρξ «Ή δεύτερη Διακήρυξη του Γενικού Συμβουλίου τής Διεθνούς Ένωσης Έργατών για τό γαλλο - πρωσικό πόλεμο» (βλ. Κ. Μάρξ και Φ. Ένγκελς, Άπαντα, 2η ρωσ. έκδ., τόμ. 17ος, σελ. 280 - 281).—29.

¹⁵ *Όχτωβριστές* — μέλη του Κόμματος των όχτωβριστών (ή τής «Ένωσης τής 17 του Όχτώβρη») πού ιδρύθηκε στη Ρωσία μετά τή δημοσίευση του τσαρικού διαγγέλματος τής 17 (30) του Όχτώβρη 1905. Ήταν κόμμα άντεπαναστατικό, πού εκπροσωπούσε και υπεράσπιζε τά συμφέροντα τής μεγαλοαστικής τάξης και των τσιφλικάδων, οι όποιοι έκμεταλλεύονταν τά κτήματά τους με καπιταλιστικό τρόπο. Άρχηγοί του κόμματος ήταν ό γνωστός βιομήχανος και ιδιοκτήτης σπιτιών στη Μόσχα Α.Ι. Γκουτσκόφ και ό μεγαλοτσιφλικάς Μ.Β. Ροντζιάνκο. Οι όχτωβριστές υποστήριζαν πέρα για πέρα τήν έσωτερική και έξωτερική πολιτική τής τσαρικής κυβέρνησης.—30.

¹⁶ «*Προλετάρι*» («Προλετάριος») (τής Γενεύης) — παράνομη μπολσεβίκικη βδομαδιάτικη έφημερίδα. Κεντρικό όργανο του ΣΔΕΚΡ πού ιδρύθηκε με άπόφαση του ΙΙ συνεδρίου του κόμματος. Με άπόφαση τής Όλομέλειας τής Κεντρικής Έπιτροπής του κόμματος στις 27 του Άπρίλη (10 του Μάη) 1905 άρχισυντάκτης του ΚΟ είχε όριστεί ό Β.Ι. Λένιν. Ή έφημερίδα έβγαινε στη Γενεύη από τίς 14 (27) του Μάη ως τίς 12 (25) του Νοέμβρη 1905. Βγήκαν συνολικά 26 φύλλα. Ή έφημερίδα «Προλετάρι» συνέχιζε τή γραμμή τής παλιάς, τής λενινιστικής «Ίσκρα» και άποτελούσε κανονική συνέχεια τής μπολσεβίκικης έφημερίδας «Βπεριόντ».

Ο Λένιν έγραψε στην έφημερίδα κάπου 90 άρθρα και σημειώματα. Τά άρθρα του Λένιν καθόριζαν τήν πολιτική φυσιογνωμία τής έφημερίδας, τό ιδεολογικό της περιεχόμενο και τήν μπολσεβίκικη κατεύθυνσή της. Ο Λένιν έκανε τεράστια δουλιά σαν καθοδηγητής και συντάκτης

τῆς ἔφημερίδας. Στὴ δουλιὰ τῆς σύνταξης συμμετεῖχαν μόνιμα οἱ Β.Β. Βορόβσκι, Α.Β. Λουνατσάρσκι, Μ.Σ. Ὀλμίνσκι. Σοβαρὴ δουλιὰ στὴ σύνταξη ἔκαναν ἡ Ν.Κ. Κρούπσκαγια, ἡ Β.Μ. Βελίτσκινα, ὁ Β.Α. Καρπίνσκι. Ἡ ἔφημερίδα συνδεόταν στενά μέ τό ρωσικό ἐργατικό κίνημα ἀπό τίς στῆλες τῆς δημοσιεύονταν ἄρθρα καί σημειώματα τῶν ἐργατῶν πού συμμετεῖχαν ἄμεσα στό ἐπαναστατικό κίνημα. Ἡ συγκέντρωση ἀνταποκρίσεων ἀπό διάφορα μέρη καί ἡ ἀποστολή τους στὴ Γενεύη ὀργανώνονταν ἀπό τοὺς Β. Ντ. Μπόντς - Μπρουγέβιτς, Σ.Ι. Γκοῦσεφ καί τὴν Α.Ι. Οὐλιάνοβα - Ἐλιζάροβα. Ἡ Ν.Κ. Κρούπσκαγια καί Α.Α. Φότιεβα κρατοῦσαν τὴν ἀλληλογραφία τῆς σύνταξης μέ τίς τοπικές κομματικές ὀργανώσεις καί τοὺς ἀναγνώστες.

Ἡ ἔφημερίδα «Προλετάρη» ἔπαιρνε ἀμέσως θέση σέ ὅλα τὰ σημαντικά γεγονότα τοῦ ρωσικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος, ἔκανε ἀμείλικτο ἀγῶνα ἐνάντια στοὺς μενσεβίκους καί στά ἄλλα ὀπορτουμιστικά ἀναθεωρητικά στοιχεῖα. Ἡ ἔφημερίδα ἔκανε πολλή δουλιὰ γιὰ τὴν προπαγάνδισι τῶν ἀποφάσεων τοῦ III συνεδρίου τοῦ κόμματος καί ἔπαιξε σοβαρό ρόλο στὴν ὀργανωτική καί ἰδεολογική συσπείρωση τῶν μπολσεβίκων. Ἡ «Προλετάρη» ὑπεράσπιζε μέ συνέπεια τόν ἐπαναστατικό μαρξισμό, ἐπεξεργαζόταν ὅλα τὰ βασικά ζητήματα τῆς ἀναπτυσσόμενης ἐπανάστασης στὴ Ρωσία. Ἡ «Προλετάρη», φωτίζοντας ὀλόπλευρα τὰ γεγονότα τοῦ 1905, ξεσήκωνε τίς πλατιές μάζες τῶν ἐργαζομένων στόν ἀγῶνα γιὰ τὴ νίκη τῆς ἐπανάστασης.

Ἡ «Προλετάρη» ἀσκοῦσε μεγάλη ἐπιρροή στίς τοπικές σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις. Μερικά ἄρθρα τοῦ Λένιν στὴν ἔφημερίδα «Προλετάρη» ἀναδημοσιεύονταν ἀπό τίς τοπικές μπολσεβίκικες ἔφημερίδες καί κυκλοφοροῦσαν σέ φυλλάδια. Μετά τὴν ἀναχώρηση τοῦ Λένιν στὴ Ρωσία στίς ἀρχές τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1905 ἡ ἔκδοσι τῆς ἔφημερίδας γρήγορα σταμάτησε. Τὰ δύο τελευταῖα φύλλα (τό 25 καί τό 26) βγῆκαν μέ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Β.Β. Βορόβσκι, ἀλλὰ καί γιὰ τὰ φύλλα αὐτὰ ὁ Λένιν εἶχε γράψει μερικά ἄρθρα πού δημοσιεύτηκαν μετὰ τὴν ἀναχώρησή του πιά ἀπό τὴ Γενεύη.—31.

¹⁷ «Προλετάρη» («Προλετάρηος») (τῆς Ρωσίας) — μπολσεβίκικη παράνομη ἔφημερίδα. Ἐβγαίνει ἀπό τίς 21 τοῦ Αὐγούστου (3 τοῦ Σεπτέμβρη) 1906 ὡς τίς 28 τοῦ Νοέμβρη (11 τοῦ Δεκέμβρη) 1909 μέ διευθυντὴ τόν Β.Ι. Λένιν. Βγῆκαν συνολικά 50 φύλλα. Στὴ δουλιὰ τῆς σύνταξης ἔπαιρναν ἐνεργό μέρος οἱ Μ.Φ. Βλαντίμιρσκι, Β.Β. Βορόβσκι, Α.Β. Λουνατσάρσκι καί ὁ Ι.Φ. Ντουμπρόβινσκι. Τὴν τεχνική δουλιὰ γιὰ τὴν ἔκδοσι τῆς ἔφημερίδας τὴν ἔκαναν οἱ Ε.Σ. Σλίχτερ, Α.Γκ. Σλίχτερ καί ἄλλοι. Τὰ πρῶτα εἴκοσι φύλλα τῆς ἔφημερίδας ἐτοιμάστηκαν γιὰ ἐκτύπωση καί στοιχειοθετήθηκαν στό Βίμποργκ (οἱ μῆτρες ἀποστέλλονταν στὴν Πετρούπολη ὅπου γινόταν ἡ ἐκτύπωση· γιὰ συνωμοτικούς λόγους ἡ ἔφημερίδα ἔγραφε ὅτι βγαίνει στὴ Μόσχα). Ἀργότερα, ἐπειδὴ χειροτέρευσαν στό ἔπακρο οἱ συνθήκες ἔκδοσι τοῦ παράνομου ὀργάνου στὴ Ρωσία, ἡ σύνταξι τῆς «Προλετάρη» μετᾶφερε, σύμφωνα μέ ἀπόφασι τῶν ἐπιτροπῶν Πετρούπολης καί Μόσχας τοῦ ΣΔΕΚΡ, τὴν ἔκδοσι καί τῆς ἔφημερίδας στό ἐξωτερικό (τὰ φύλλα ἀρ. 21 - 40 βγῆκαν στὴ Γενεύη καί τὰ φύλλα ἀρ. 41 - 50 στό Παρίσι).

Οὐσιαστικά ἡ ἔφημερίδα «Προλετάρη» ἦταν Κεντρικό Ὀργανο τῶν μπολσεβίκων. Ὅλη ἡ βασική δουλιὰ τῆς σύνταξης τῆς «Προλετάρη» γινόταν ἀπό τόν Λένιν. Τὰ περισσότερα φύλλα τῆς ἔφημερίδας ἔχουν καί ἀπό κάμποσα ἄρθρα του. Στὴν «Προλετάρη» δημοσιεύτηκαν πάνω

ἀπό 100 ἄρθρα καί σημειώματα τοῦ Λένιν πού ἀναφέρονταν στά σπουδαιότερα ζητήματα τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τῆς ἐργατικῆς τάξης. Στήν ἐφημερίδα φωτίζονταν πλατιά τά ζητήματα τακτικῆς καί τῆς γενικῆς πολιτικῆς, δημοσιεύονταν ἐκθέσεις δράσης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἀποφάσεις τῶν συνδιασκέψεων καί τῶν ὀλομελειῶν τῆς ΚΕ, τά γράμματα τῆς ΚΕ πάνω στά διάφορα ζητήματα τῆς κομματικῆς δράσης καί μιὰ σειρά ἄλλα ντοκουμέντα. Ἡ ἐφημερίδα συνδεόταν στενά μέ τίς τοπικές κομματικές ὀργανώσεις.

Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης τοῦ Στολίπιν ἡ ἐφημερίδα «Προλετάρνι» ἐπαιξε ἐξαιρετικό ρόλο στή διατήρηση καί στήν ἐδραίωση τῶν μπολσεβίκικων ὀργανώσεων, στήν πάλη ἐνάντια στούς λικβινταριστές, στούς ὀτζοβιστές, στούς οὐλτιματιστές καί τούς θεοπλάστες. Στήν ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού συνῆλθε τό Γενάρη τοῦ 1910, οἱ μενσεβίκοι κατόρθωσαν μέ τή βοήθεια τῶν συμφιλιωτιστῶν, καί μέ πρόσχημα τήν πάλη ἐνάντια στό φραξιονισμό, νά ψηφίσουν ἀπόφαση γιά τό κλείσιμο τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρνι».—32.

- ¹⁸ Τό ἄρθρο «*Στή μνήμη τοῦ κόμητα Χάϊντεν*» δημοσιεύτηκε στήν μπολσεβίκικη συλλογή «*Γκόλος ζίζνι*» (Πετρούπολη, 1907) μέ τήν πιό κάτω σημείωση τῆς σύνταξης: «Τό ἄρθρο αὐτό πού εἶχε γραφεῖ ἀκόμη τόν Ἰούνη, ἀμέσως μετά τή δημοσίευση τῆς ἐγκωμιαστικῆς νεκρολογίας-στήν ἐφημερίδα «*Τοβάριστς*», δέν δημοσιεύτηκε γιά λόγους «ἀνεξάρτητους» ἀπό τό συγγραφέα. Δημοσιεύοντάς το σέ τούτη τή συλλογή, ἡ σύνταξη νομίζει πώς, ἂν καί ἡ ἀφορμή πού προκάλεσε τό ἄρθρο ἔχασε στή δοσμένη στιγμή τή σημασία της, ὥστόσο τό περιεχόμενο διατηρεῖ καί σήμερα ὅλη του τήν ἀξία».

«Ἀνεξάρτητοι» ἀπό τό συγγραφέα λόγοι ὀνομάζονταν συνήθως τά ἐμπόδια πού ἔβαζε ἡ ἀστυνομία καί ἡ λογοκρισία. Στήν προκειμένη περίπτωση ὑπονοοῦνταν τό γεγονός ὅτι ἐκεῖνο τόν καιρό οἱ μπολσεβίκικες συλλογές ἦταν ἡ μοναδική ἐκδοση, ὅπου θά μπορούσε νά δημοσιευτεῖ τό ἄρθρο τοῦ Λένιν. Τό ἄρθρο δέν ἔχει ὑπογραφή, ὅμως στόν τίτλο τῆς συλλογῆς συγγραφέας ἀναγράφεται ὁ Ν.Λ.—40.

- ¹⁹ «*Ρούσκιγε Βέντομοστι*» («*Ρωσικά χρονικά*») — ἐφημερίδα. Ἐβγαίνε στή Μόσχα ἀπό τό 1863 καί ἦταν ἐκφραστής τῶν ἀπόψεων τῆς μετριοπαθοῦς φιλελεύθερης διάνοησης. Στά 1880 - 1900 συνεργάζονταν στήν ἐφημερίδα συγγραφείς τῆς δημοκρατικῆς παράταξης (Β. Γκ. Κορολένκο, Μ.Ε. Σαλτικόφ-Στσεντρίν, Γκ.Ι. Οὐσπένσκι κ.ἄ.), δημοσιεύονταν ἔργα τῶν φιλελεύθερων ναρόντικων. Ἀπό τό 1905 ἡ ἐφημερίδα ἔγινε ὄργανο τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Ὁ Λένιν ἔλεγε ὅτι ἡ ἐφημερίδα «*Ρούσκιγε Βέντομοστι*» συνδύαζε κατά τρόπο ἰδιόμορφο «τό δεξιό καντετισμό μ' ἓνα ναροντικιστικό ἐπίχρισμα» («*Ἀπαντα*, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 19ος, σελ. 111).

Τό 1918 ἡ «*Ρούσκιγε Βέντομοστι*» κλείστηκε μαζί μέ ἄλλες ἀντεπαναστατικές ἐφημερίδες.—40.

- ²⁰ «*Εἰρηνοανακαινισμός*», «*εἰρηνοανακαινιστές*» — Κόμμα τῆς «εἰρηνικῆς ἀνακαίνισης», συνταγματική μοναρχική ὀργάνωση τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης καί τῶν τσιφλικάδων πού διαμορφώθηκε ὀριστικά τό 1906 μετά τή διάλυση τῆς I Κρατικῆς δούμας. Τό κόμμα αὐτό συνένωνε τούς «ἀριστερούς ὀχτωβριστές» καί τούς «δεξιούς καντέτους». Ἡγέτες τῶν εἰρηνοανακαινιστῶν ἦταν οἱ Π.Α. Χάιντεν, Ν.Ν. Λβόφ, Π.Π.

Ριαμπουσίνσκι, Μ.Α. Σταχόβιτς, Ε.Ν. και Γκ. Ν. Τρουμπετσκόι, Ντ. Ν. Σίποφ κ.ά. Τό κόμμα ὡς πρός τό πρόγραμμά του προσέγγιζε πολύ τούς ὀχτωβριστές. Ἡ δράση τοῦ κόμματος ἀπόβλεπε στήν υπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῆς ἐμποροβιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξης καί τῶν τσιφλικάδων πού τήν οἰκονομία τους τήν εἶχαν ὀργανωμένη μέ καπιταλιστικό τρόπο. Στήν ΙΙΙ Κρατική δούμα τό Κόμμα τῆς «εἰρηνικῆς ἀνακαίνισης» ἐνώθηκε μέ τό λεγόμενο Κόμμα τῶν «δημοκρατικῶν μεταρρυθμίσεων» καί σχημάτισε τήν «ὀμάδα τῶν προοδευτικῶν».—45.

21 Πρόκειται γιά τόν τσιφλικά Πένοτσκιν ἀπό τό διήγημα τοῦ Ι.Σ. Τουργκένιεφ «Κοινοτάρχης».—46.

22 Ὁ Λένιν παραθέτει τσιτάτο ἀπό τό ἔργο τοῦ Γκαῖτε «Zahme Xenien» («Τά Ξένια»).—48.

23 Ἡ συνδιάσκεψη πόλης τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔγινε στήν πόλη Τεριόκι (Φιλλανδία) στίς 8 καί 14 (21 καί 27) τοῦ Ἰούλη 1907. Τά πρακτικά τῆς συνδιάσκεψης δέν βρέθηκαν. Στήν πρώτη συνεδρίαση τῆς συνδιάσκεψης πῆραν μέρος 61 ἀντιπρόσωποι μέ θετική ψῆφο καί 21 μέ συμβουλευτική.

Τό βασικό θέμα τῶν ἐργασιῶν τῆς συνδιάσκεψης ἦταν ἡ συμμετοχή στίς ἐκλογές τῆς ΙΙΙ Κρατικῆς δούμας καί ἡ πάλι ἐνάντια στίς διαθέσεις γιά ἀποχή πού ὑπῆρχαν στίς γραμμές τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Ἡ εἰσήγηση πάνω στό ζήτημα τῆς στάσης ἀπέναντι στίς ἐκλογές τῆς ΙΙΙ Δούμας ἔγινε ἀπό τόν Λένιν. Ἡ συνδιάσκεψη ἐνέκρινε τή γραμμή ἐνάντια στήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς ΙΙΙ Δούμας, γραμμή πού υπεράσπιζε ὁ Λένιν στίς θέσεις του καί στήν εἰσήγησή του.—49.

24 Ἡ τρίτη συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ («Δεύτερη Πανρωσική») ἔγινε στήν πόλη Κότκα (Φιλλανδία) στίς 21 - 23 τοῦ Ἰούλη (3 - 5 τοῦ Αὐγούστου) 1907. Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος 26 ἀντιπρόσωποι, ἀπ' αὐτούς 9 ἦταν μπολσεβίκοι, 5 μενσεβίκοι, 5 πολωνοί σοσιαλδημοκράτες, 5 ὀπαδοί τῆς Μπούντ καί 2 λεττονοί σοσιαλδημοκράτες. Ἀνάμεσα στούς ἀντιπροσώπους ἦταν ὁ Β.Ι. Λένιν, ὁ Φ.Ε. Τζερζίνσκι, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ὁ Α.Β. Λουνατσάρσκι καί ἄλλοι. Ἐκτός ἀπό τούς ἀντιπροσώπους, στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος τά τακτικά καί ἀναπληρωματικά μέλη τῆς ΚΕ τοῦ κόμματος πού ἐκλέχτηκε στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου). Ἡ ἀνάγκη ἐκτακτῆς σύγκλησης τῆς συνδιάσκεψης (δύο μῆνες μετά τό V συνέδριο τοῦ κόμματος) προέκυψε ἀπό τήν πολιτική κατάσταση πού ἄλλαξε σάν συνέπεια τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ πρᾶξικοπήματος τῆς 3 τοῦ Ἰούνη καί τῶν ἐκλογῶν γιά τήν ΙΙΙ Δούμα. Στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς συνδιάσκεψης μπῆκαν τά ζητήματα: ἡ συμμετοχή στίς ἐκλογές τῆς ΙΙΙ Κρατικῆς δούμας, οἱ ἐκλογικῆς συμφωνίες μέ τά ἄλλα κόμματα, τό ἐκλογικό πρόγραμμα καί τό Πανρωσικό συνέδριο τῶν συνδικάτων. Πάνω στό πρῶτο ζήτημα ἡ συνδιάσκεψη ἄκουσε τρεῖς εἰσηγήσεις: ἀπό τούς μπολσεβίκους τοῦ Λένιν (ἐνάντια στήν ἀποχή) καί τοῦ Α. Μπογκντάνοφ (ὑπέρ τῆς ἀποχῆς) καί ἀπό τούς μενσεβίκους καί τήν Μπούντ τοῦ Φ. Ντάν. Ἡ συνδιάσκεψη πῆρε μέ πλειοψηφία σάν βάση τό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Λένιν πού καλοῦσε τό κόμμα νά πάρει μέρος στήν ἐκλογική καμπάνια καί νά κάνει ἀγῶνα τόσο ἐνάντια στά δεξιά κόμματα, ὅσο κι' ἐνάντια στούς καντέτους (βλ.

«'Αποφάσεις και ψηφίσματα των συνεδρίων και συνδιασκέψεων του ΚΚΣΕ και των όλομελειών της ΚΕ», μέρος Ι, 1954, σελ. 173 - 174). Οί μπολσεβίκοι-όπαδοί της άποχής, μετά την καταψήφιση της δικής τους άπόφασης, ψήφισαν την άπόφαση του Λένιν.

Σχετικά με τό ζήτημα των γενικών συμφωνιών με τά άλλα κόμματα ή ΙΙΙ συνδιάσκεψη άποφάσισε ότι στό πρώτο στάδιο των εκλογών οί σοσιαλδημοκράτες δέν πρέπει νά έρθουν σε καμιά συμφωνία με τά άλλα κόμματα. Στίς έπαναληπτικές εκλογές έπιτρέπονταν συμφωνίες με όλα τά κόμματα πού ήταν πιο άριστερά από τους καντέτους. Στό δεύτερο και στά παραπέρα στάδια των εκλογών έπιτρέπονταν συμφωνίες με όλα τά επαναστατικά και τά αντιπολιτευόμενα κόμματα για την πάλη ενάντια στους δεξιούς. Στην εργατική όμως κουρία οί σοσιαλδημοκράτες δέν έπρεπε νά έρθουν σε συμφωνίες με τά άλλα κόμματα, εκτός από τά έθνικά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα πού δέν ανήκαν στό ΣΔΕΚΡ, καθώς και τό ΠΠΣ.

Σχετικά με τό ζήτημα του εκλογικού προγράμματος ή συνδιάσκεψη πρότεινε στην ΚΕ νά τό συντάξει με βάση την άπόφαση πού πήρε για συμμετοχή στις εκλογές της ΙΙΙ Κρατικής δούμας.

Ή συζήτηση πάνω στό ζήτημα του Πανρωσικού συνεδρίου των συνδικάτων μετατράπηκε ουσιαστικά σε συζήτηση για τίς άμοιβαίες σχέσεις ανάμεσα στό κόμμα της εργατικής τάξης και στά συνδικάτα της, γιατί οί μενσεβίκοι έκαναν προσπάθεια ν' αναθεωρήσουν την άπόφαση του V συνεδρίου (του Λονδίνου) σχετικά με την κομματικότητα των συνδικάτων. Ή συνδιάσκεψη άκουσε δυό εισηγήσεις: μία εισηγήση πού υπεράσπιζε την αρχή της κομματικότητας των συνδικάτων και άλλη πού υπεράσπιζε την ουδετερότητα των συνδικάτων. Πάνω στις εισηγήσεις είχαν προταθεί 4 σχέδια άποφάσεων (ένα μπολσεβίκικο, ένα μενσεβίκικο και δυό συμβιβαστικά). Ή συνδιάσκεψη άποφάσισε νά παραδόσει στην ΚΕ του ΣΔΕΚΡ σαν ύλικό όλα τά σχέδια άποφάσεων πού είχαν υποβληθεί σχετικά μ' αυτό τό ζήτημα. Τό σχέδιο πού πρότεινε ο Β.Ι. Λένιν άποτελέσει τή βάση του μπολσεβίκικου (τρίτου) σχεδίου (βλ. «'Αποφάσεις και ψηφίσματα των συνεδρίων και των συνδιασκέψεων του ΚΚΣΕ και των όλομελειών της ΚΕ», μέρος Ι, 1954, σελ. 180).

Τά πρακτικά της συνδιάσκεψης και ή εισηγήση του Β. Ι. Λένιν δέν βρέθηκαν. Τά ντοκουμέντα του Β.Ι. Λένιν πού διασώθηκαν: περίληψη του λόγου ενάντια στην άποχή, τό πρωταρχικό προσχέδιο άπόφασης ενάντια στην άποχή από τίς εκλογές της ΙΙΙ Κρατικής δούμας κτλ. (δημοσιεύτηκαν τό 1933 στη Λενινιστική συλλογή, τόμ. XXV) δίνονται στό παράρτημα «Προπαρασκευαστικά ύλικά» αυτού του τόμου. Οί άποφάσεις της ΙΙΙ συνδιάσκεψης του ΣΔΕΚΡ δημοσιεύτηκαν με μορφή φυλλαδίου της ΚΕ του ΣΔΕΚΡ με τον τίτλο: «'Ανακοίνωση για την κομματική συνδιάσκεψη της 21, 22 και 23 του Ίούλη 1907».

Ή σημασία της Τρίτης συνδιάσκεψης του ΣΔΕΚΡ («Δεύτερης Πανρωσικής») είναι ότι αυτή χάραξε τίς βάσεις της τακτικής του κόμματος μέσα σε μία καινούργια ιστορική κατάσταση: στις συνθήκες της αντίδρασης του Στολίπιν.—53.

²⁵ Ο καντέτικος εκλογικός νόμος της 11 (24) του Δεκέμβρη 1905— είναι ο εκλογικός νόμος για τίς εκλογές της Ι Κρατικής δούμας πού ψήφισε ή τσαρική κυβέρνηση, όταν ή ένοπλη εξέγερση της Μόσχας είχε

φτάσει στό ἀποκορύφωμά της. Ὁ νόμος αὐτός δημιουργοῦσε μόνο μιά ἐπιφανειακή διεύρυνση τῶν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων.

Σέ διάκριση ἀπό τό Διάταγμα γιά τή «συμβουλευτική» Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, ὁ νέος νόμος πρόβλεπε τή δημιουργία «νομοθετικῆς» Δούμας. Στίς καθορισμένες παλιότερα κουρίες τῶν γαιοκτημόνων (τσιφλικάδες), τῆς πόλης (ἀστική τάξη) καί τῶν ἀγροτῶν, προστέθηκε καί ἡ ἐργατική κουρία καί διευρύνθηκε κάπως ἡ σύνθεση τῶν ἐκλογέων τῆς πόλης, χωρίς ν' ἀλλάξει ὁ συνολικός ἀριθμός τῶν ἐκλεκτόρων τῆς κουρίας τῆς πόλης. Οἱ ἐκλογές δέν ἦταν καθολικές. Δέν εἶχαν δικαίωμα ψήφου οἱ γυναῖκες καί πάνω ἀπό 2 ἑκατομμύρια ἄντρες - ἐργάτες μικρῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ νομαδικοί λαοί, ὅσοι ὑπηρετοῦσαν στό στρατό, καί ἡ νεολαία μέχρι 25 χρονῶν. Οἱ ἐκλογές ἦταν ἄνισες: 1 ἐκλέκτορας ἀναλογοῦσε σέ 2 χιλιάδες ἐκλογεῖς τῆς κουρίας τῶν γαιοκτημόνων, σέ 7 χιλιάδες ἐκλογεῖς τῆς κουρίας τῆς πόλης, σέ 30 χιλιάδες ἐκλογεῖς τῆς ἀγροτικῆς κουρίας καί σέ 90 χιλιάδες τῆς ἐργατικῆς, δηλαδή μιά ψήφος τοῦ τσιφλικῆ ἰσοδυναμοῦσε μέ 3 ψήφους τῆς ἀστικῆς τάξης τῶν πόλεων, μέ 15 ψήφους τῶν ἀγροτῶν καί μέ 45 ψήφους τῶν ἐργατῶν. Οἱ ἐκλέκτορες τῆς ἐργατικῆς κουρίας ἀποτελοῦσαν μόνο τά 4% ὅλων τῶν ἐκλεκτόρων τῆς Κρατικῆς δούμας. Ἐκλογικά δικαιώματα παραχωρήθηκαν μόνο στοὺς ἐργάτες πού δούλευαν στίς ἐργοστασιακές καί ἐξορυκτικές βιομηχανικές ἐπιχειρήσεις. Στήν ἐργατική κουρία ἐπιτρεπόταν νά πάρουν μέρος στίς ἐκλογές οἱ ἐργάτες ἐπιχειρήσεων πού εἶχαν 50 τουλάχιστον ἐργάτες. Οἱ ἐπιχειρήσεις πού εἶχαν ἀπό 50 ὡς 1000 ἐργάτες ἔστελναν ἕναν πληρεξούσιο. Οἱ μεγάλες ἐπιχειρήσεις ἔστελναν ἕναν πληρεξούσιο σέ κάθε χίλια ἄτομα. Οἱ ἐκλογές δέν ἦταν ἄμεσες, ἀλλά πολυβάθμιες. Γιά τοὺς ἐργάτες καθοριζόταν ἐκλογικό σύστημα μέ τρεῖς βαθμίδες καί γιά τοὺς ἀγρότες μέ τέσσερις. Στήν πραγματικότητα οἱ ἐκλογές δέν ἦταν μυστικές.

Ὁ Λένιν θεωροῦσε τόν ἐκλογικό νόμο τῆς 11 (24) τοῦ Δεκέμβρη 1905 πού ἐξασφάλιζε τεράστια ὑπεροχή τῶν τσιφλικάδων καί τῶν καπιταλιστῶν στή Δούμα σάν τήν «πιό χοντροκομμένη παραποίηση τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσώπευσης» (Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 12ος, σελ. 204).—55.

²⁶ Ἄκομματικοί προοδευτικοί — πολιτική παράταξη τῆς ρωσικῆς φιλελεύθερης-μοναρχικῆς ἀστικῆς τάξης πού στίς ἐκλογές γιά τίς Κρατικές δοῦμες καί μέσα στίς Δοῦμες προσπαθοῦσε νά συνενώσει κάτω ἀπό τή σημαία τῆς «ἀκομματικότητας» στοιχεῖα ἀπό διάφορα ἀστικοτσιφλικάδικα κόμματα καί ομάδες.

Στήν III Κρατική δούμα οἱ προοδευτικοί συγκρότησαν ομάδα, ὅπου μπῆκαν ἀντιπρόσωποι τῶν κομμάτων τῆς «εἰρηνικῆς ἀνακαίνισης» καί τῶν «δημοκρατικῶν μεταρρυθμίσεων». Ὁ φόβος ἀπό μιά νέα ἐπαναστατική ἔκρηξη ἔσπρωχνε τοὺς προοδευτικούς νά ἐπικρίνουν τίς «ἀκρότητες» τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης, ἡ ὁποία, κατά τή γνώμη τους δημιουργοῦσε μέ τήν ἀδιαλλαξία της τό ἔδαφος γιά τή δράση τῶν ἀριστερῶν, τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων. Τό 1912 στίς ἐκλογές τῆς IV Κρατικῆς δούμας οἱ προοδευτικοί ἔκαναν συνασπισμό μέ τοὺς καντέτους, βοηθώντας τους μέ τήν δῆθεν ἀκομματικότητά τους νά ψαρεύουν τίς ψήφους τοῦ «ἀστοῦ ἐκλογέα τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη».

Τό Νοέμβρη τοῦ 1912 οἱ προοδευτικοί σχημάτισαν αὐτοτελές πολιτικό κόμμα μέ τό παρακάτω πρόγραμμα: μετριοπαθές στενά-τιμοκρατικό σύνταγμα, μικρομεταρρυθμίσεις, ὑπόλογο ὑπουργεῖο, δη-

λαδή κυβέρνηση υπόλογη μπροστά στη Δούμα, κατάπνιξη του επαναστατικού κινήματος. Ο Β.Ι. Λένιν τόνιζε ότι οι προοδευτικοί, ως προς τη σύνθεσή τους και την ιδεολογία τους, είναι «κράμα οχτωβριστών και καντέτων»· χαρακτήριζε το πρόγραμμα του Κόμματος των προοδευτικών σαν έθνικο-φιλελεύθερο: «Τό κόμμα αυτό θά είναι κόμμα τής “πραγματικῆς” καπιταλιστικῆς αστικῆς τάξης, σαν αυτό πού βλέπουμε καί στη Γερμανία». (Απαντα, 4η ρωσ. έκδ., τόμ. 18ος, σελ. 469, 412).

Στά χρόνια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου τό Προοδευτικό κόμμα δυνάμωσε τή δράση του, απαιτώντας τή αντικατάσταση τής στρατιωτικῆς ἡγεσίας, τήν επιστράτευση τής βιομηχανίας γιά τίς ἀνάγκες του μετώπου καί «υπόλογο ύπουργεῖο» μέ συμμετοχή αντιπροσώπων τής ρωσικῆς αστικῆς τάξης. Ὑστερα ἀπό τήν αστικοδημοκρατική ἐπανάσταση του Φλεβάρη ὀρισμένοι ἡγέτες του κόμματος πήραν μέρος στήν Προσωρινή αστική κυβέρνηση. Μετά τή νίκη τής Μεγάλης Ὀχτωβριανῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης τό Κόμμα των προοδευτικών πάλευε δραστήρια ἐνάντια στη Σοβιετική ἐξουσία.

Ἀνάμεσα στους ἡγέτες των προοδευτικών ἦταν οἱ γνωστοί ἐργοστασιάρχες τής Μόσχας: Π. Π. Ριαμπουσίνσκι, Α.Ι. Κονοβάλοφ, ὀτσιφλικάς Ι.Ν. Ἐφρέμοφ καί ἄλλοι. Οἱ προοδευτικοί ἔβγαζαν κατά καιρούς τά πολιτικά τους ὄργανα: τό περιοδικό «Μοσκόβσκι Γεζενεντέλνικ», τίς ἐφημερίδες «Σλόβο», «Ρούσκαγια Μολβά» καί «Οὔτρο Ροσί».—57.

²⁷ «Ὀμπραζοβάνιγε» («Μόρφωση») — μηνιαῖο νόμιμο φιλολογικό ἐκλαϊκευτικό-ἐπιστημονικό καί κοινωνικοπολιτικό περιοδικό. Ἐβγαίνε στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1892 ὡς τό 1909. Στά 1902-1908 στό περιοδικό «Ὀμπραζοβάνιγε» δημοσιεύονταν ἄρθρα διαφόρων σοσιαλδημοκρατῶν. Στό τεύχος ἀρ. 2 του «Ὀμπραζοβάνιγε» τό 1906 δημοσιεύθηκαν τά κεφάλαια V - IX τής ἐργασίας του Λένιν «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ “κριτικοί του Μάρξ”» (βλ. Ἀπαντα, 5η ρωσ. έκδ., τόμ. 5ος, σελ. 158 - 225).—58.

²⁸ Ἐφημερίδα του Μπουρένιν ὀνόμαζε ὁ Β.Ι. Λένιν τήν μαυροεκατονταρχίτικη μοναρχική ἐφημερίδα «Νόβογε Βρέμια». Ὁ Μπουρένιν, ὄντας συνεργάτης τής «Νόβογε Βρέμια», συκοφαντοῦσε ἐπαίσχυντα τούς ἐκπροσώπους ὄλων των προοδευτικῶν ρευμάτων τής κοινωνικῆς σκέψης καί διακρινόταν γιά τίς ἀνέντιμες μεθόδους τής πολεμικῆς του.

«Νόβογε Βρέμια» («Νέοι καιροί») — καθημερινή ἐφημερίδα. Ἐβγαίνε στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1868 ὡς τό 1917. Ἀνήκε σέ διάφορους ἐκδότες καί ἄλλαζε ἐπανεπιλημμένα τήν πολιτική της κατεύθυνση. Ἀρχικά ἦταν μετριοπαθῆς - φιλελεύθερη ἐφημερίδα. Ἀπό τό 1876, ὅταν ἐκδότης της ἔγινε ὁ Α.Σ. Σουβόριν, μετατράπηκε σέ ὄργανο των ἀντιδραστικῶν κύκλων των εὐγενῶν καί τής ὑπαλληλικῆς γραφειοκρατίας. Ἀπό τό 1905 ἔγινε ὄργανο των μαυροεκατονταρχιτῶν. Ὑστερα ἀπό τήν αστικοδημοκρατική ἐπανάσταση του Φλεβάρη ἡ ἐφημερίδα ὑποστήριζε πέρα γιά πέρα τήν ἀντεπαναστατική πολιτική τής αστικῆς Προσωρινῆς κυβέρνησης καί ἀντιπάλευε μέ λύσσα τούς μπολσεβίκους. Κλείστηκε ἀπό τή Στρατιωτική-ἐπαναστατική ἐπιτροπή του Σοβιέτ Πετρούπολης στίς 26 του Ὀχτώβρη (8 του Νοέμβρη) 1917. Ὁ Β. Ι. Λένιν ὀνόμαζε τή «Νόβογε Βρέμια» πρότυπο πούλημένης ἐφημερίδας.—62.

²⁹ *Τρουντοβίκοι* (*Ἐργασιακὴ ομάδα*) —ομάδα μικροαστῶν δημοκρατῶν. Σχηματίστηκε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1906 ἀπὸ ἀγρότες βουλευτές τῆς I Κρατικῆς δούμας.

Οἱ τρουντοβίκοι ζητοῦσαν τὴν κατάργησιν ὅλων τῶν κοινωνικῶν καὶ ἔθνικῶν περιορισμῶν, τὸν ἐκδημοκρατισμὸ τῆς αὐτοδιοίκησης τῶν ζέμστω καὶ τῶν πόλεων, τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ καθολικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος στὶς ἐκλογές Κρατικῆς δούμας. Τὸ ἀγροτικὸ πρόγραμμα τῶν τρουντοβίκων ξεκινοῦσε ἀπὸ τὶς ναροντικιστικὲς ἀρχές τῆς «ἐξισωτικῆς» γαιοχρησίας: δημιουργία ἐνὸς παλλαϊκοῦ ἀποθέματος γῆς ἀπὸ τὶς γαῖες τοῦ δημοσίου, τῆς τσαρικῆς οἰκογένειας, τῶν αὐλικῶν, τῶν μοναστηριῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὶς ἰδιόκτητες γαῖες, ἂν ἡ ἔκτασις τοῦ κτήματος ξεπερνοῦσε τὴν καθορισμένη ἐργασιακὴ νόρμα. Γιὰ τὶς ἀπαλλοτριούμενες ἰδιόκτητες γαῖες προβλεπόταν ἀποζημίωσις. Τὸ 1906 ὁ Β.Ι. Λένιν τόνιζε ὅτι ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ τρουντοβίκου εἶναι ὁ ἀγρότης πού «δέν τοῦ εἶναι ξένες οἱ τάσεις γιὰ συναλλαγὴ μὲ τὴ μοναρχία, οἱ τάσεις νὰ βρεῖ τὴν ἡσυχία του στό δικό του κομματάκι γῆς μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἀστικοῦ καθεστώτος, ἀλλὰ τὴ στιγμή αὐτὴ δίνει τὴν κύρια δύναμή του στόν ἀγῶνα ἐνάντια στοὺς τσιφλικάδες γιὰ γῆ, στόν ἀγῶνα ἐνάντια στό δουλοπαροικιακὸ κράτος γιὰ δημοκρατία» (*Ἀπαντα*, 5η ἔκδ., τόμ. 14ος, σελ. 25).

Στὴν Κρατικὴ δούμα οἱ τρουντοβίκοι ταλαντεύονταν ἀνάμεσα στοὺς καντέτους καὶ στοὺς σοσιαλδημοκράτες. Οἱ ταλαντεύσεις αὐτές προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ταξικὴ φύσιν τῶν μικρονοικοκυρέων ἀγροτῶν. Ἐπειδὴ οἱ τρουντοβίκοι παρ' ὅλα αὐτὰ ἀντιπροσώπευαν ἀγροτικὲς μάξεις, οἱ μπολσεβίκοι στὴ Δούμα ἐφάρμοζαν τακτικὴ συμφωνιῶν μαζί τους πάνω σὲ ὀρισμένα ζητήματα γιὰ τὴ διεξαγωγὴ κοινῆς πάλης ἐνάντια στὴν τσαρικὴ ἀπολυταρχία καὶ στοὺς καντέτους. Τὸ 1917 ἡ Ἐργασιακὴ ομάδα συγχωνεύτηκε μὲ τὸ Κόμμα τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν» καὶ ὑποστήριζε ἐνεργά τὴν ἀστικὴ Προσωρινὴ κυβέρνησις. Μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάστασις οἱ τρουντοβίκοι τάχθηκαν μὲ τὸ μέρος τῆς ἀστικῆς ἀντεπανάστασις.— 65.

³⁰ «*Ρέτς*» («Λόγος») —καθημερινὴ ἔφημερίδα, κεντρικὸ ὄργανο τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Ἐβγαίνε στὴν Πετρούπολη ἀπὸ τὶς 23 τοῦ Φλεβάρη (8 τοῦ Μάρτη) 1906 κάτω ἀπὸ τὴν οὐσιαστικὴ διεύθυνσιν τοῦ Π.Ν. Μιλιουκόφ καὶ I.Β. Γκέσεν καὶ μὲ τὴν ἄμεση συμμετοχὴ τοῦ Μ.Μ. Βινάβερ, τοῦ Π. Ντ. Ντολγκοροῦκοφ, τοῦ Π. Μπ. Στροῦβε καὶ ἄλλων. Ἡ ἔφημερίδα κλείστηκε ἀπὸ τὴ Στρατιωτικὴ-ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Σοβιέτ τῆς Πετρούπολης στὶς 26 τοῦ Ὀκτώβρη (8 τοῦ Νοέμβρη) 1917. Ἀργότερα ἔβγαίνε (ὡς τὸν Αὐγούστο τοῦ 1918) μὲ διάφορους τίτλους: «*Νάσα Ρέτς*», «*Σβομπόντναγια Ρέτς*», «*Βέκ*», «*Νόβαγια Ρέτς*», «*Νάσ Βέκ*». — 65.

³¹ *Συμβούλιον τῶν ἐνωμένων εὐγενῶν* — ἀντεπανάστατικὴ ὀργάνωσις τῶν φεουδαρχῶν-τσιφλικάδων, πού δημιουργήθηκε τὸ Μάη τοῦ 1906 στό πρῶτο συνέδριον τῶν πληρεξουσίων τῶν συλλόγων τῶν εὐγενῶν τῶν κυβερνείων καὶ διατηρήθηκε ὡς τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1917. Βασικὸς σκοπὸς τῆς ὀργάνωσις ἦταν ἡ ὑπεράσπισις τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος, τῆς μεγάλης τσιφλικάδικης γαιοκτησίας καὶ τῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν. Ἐπικεφαλῆς τοῦ Συμβουλίου τῶν ἐνωμένων εὐγενῶν ἦταν ὁ κόμης Α.Α. Μπομπρίνσκι, ὁ πρίγκιπας Ν.Φ. Κασάτκιν-Ροστόβσκι, ὁ κόμης Ντ. Α. Ὀλσούφιεφ, ὁ Β. Μ. Πουρισκέβιτς κ.ἄ.

³⁶ Ἀπαντα Λένιν. Τόμος 16.

Ὁ Λένιν ὀνόμαζε τό Συμβούλιο τῶν ἐνωμένων εὐγενῶν «συμβούλιο τῶν ἐνωμένων φεουδαρχῶν». Στήν πραγματικότητα τό Συμβούλιο τῶν ἐνωμένων εὐγενῶν μετατράπηκε σέ μισοκυβερνητικό ὄργανο πού ὑπαγόρευε στήν κυβέρνηση νομοθετικά μέτρα τά ὅποια ἀπόβλεπαν στήν ὑπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῶν φεουδαρχῶν. Στήν περίοδο τῆς III Κρατικῆς δούμας σημαντικός ἀριθμός μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῶν ἐνωμένων εὐγενῶν ἔπαιρνε μέρος στό Κρατικό Συμβούλιο καί στά καθοδηγητικά κέντρα τῶν μαυροεκατονταρχίτικων ὀργανώσεων.—66.

32 «Λαϊκοί σοσιαλιστές» (ἢ «ἐνέσοι») — μέλη τοῦ μικροαστικοῦ Λαϊκοῦ - σοσιαλιστικοῦ κόμματος ἐργασίας πού ἀποσπάστηκε ἀπό τή δεξιά πτέρυγα τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν (ἐσέρων) τό 1906. Οἱ ἐνέσοι τάσσονταν ὑπέρ τῆς μερικῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς μέ ἀποζημίωση τῶν τσιφλικάδων καί διανομή της στούς ἀγρότες μέ βάση τή λεγόμενη ἐργασιακή νόρμα. Οἱ ἐνέσοι ἦταν ὑπέρ τοῦ συνασπισμοῦ μέ τούς καντέτους. Ὁ Λένιν τούς ἀποκαλοῦσε «σοσιαλκαντέτους», «μικροαστούς ὀπορτουμιστές», «ἐσερομενσεβίκους», πού τανταντεύονταν ἀνάμεσα στούς καντέτους καί στούς ἐσέρους καί ὑπογράμμισε ὅτι τό κόμμα αὐτό «πολύ λίγο διαφέρει ἀπό τούς καντέτους, γιατί σβήνει ἀπό τό πρόγραμμά του καί τή δημοκρατία καί τή διεκδίκηση ὅλης τῆς γῆς». Ἐπικεφαλῆς τοῦ κόμματος ἦταν οἱ Α.Β. Πεσεχόνοφ, Ν.Φ. Ἄννενσκι, Β.Α. Μιακότιν καί ἄλλοι. Μετά τήν ἀστικεδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1917 τό Κόμμα τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν» συγχωνεύτηκε μέ τούς τρουνοβίκους, καί ὑποστήριζε ἐνεργά τή δράση τῆς ἀστικῆς Προσωρινῆς κυβέρνησης, παίρνοντας μέρος σ' αὐτή μέ ἀντιπροσώπους του. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση οἱ ἐνέσοι πῆραν μέρος στίς ἀντεπαναστατικές συνωμοσίες καί στήν ἔνοπλη δράση κατά τῆς Σοβιετικῆς ἐξουσίας. Τό κόμμα αὐτό ἔπαψε νά ὑπάρχει στήν περίοδο τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπέμβασης καί τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.—70.

33 Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης — τό VII συνέδριο τῆς II Διεθνοῦς πού ἔγινε ἀπό τίς 18 ὡς τίς 24 τοῦ Αὐγούστου 1907.

Στό συνέδριο πῆραν μέρος 886 ἀπεσταλμένοι-ἀντιπρόσωποι ἀπό σοσιαλιστικά κόμματα καί συνδικάτα. Ὁ ἀριθμός τῶν ἀντιπροσώπων ἀπό τίς διάφορες χῶρες ἦταν ὁ ἑξῆς: ἀπό τήν Ἀγγλία 123, ἀπό τήν Αὐστρία 75, τήν Οὐγγαρία 25, τή Βοημία 41, τήν Ἰταλία 13, τήν Πολωνία 23, τή Γαλλία 78, τίς ΕΠΑ 20 κτλ. Ἰδιαίτερα πολυάριθμη ἦταν ἡ γερμανική ἀντιπροσωπεία (289 ἄτομα). Ἡ πλειοψηφία της ἀποτελοῦνταν ἀπό συνδικαλιστι οὐς ὑπαλλήλους, πράγμα πού ἐπηρέασε πολύ τίς θέσεις τοῦ Γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος κατά τή συζήτηση καί τήν ψήφιση τῶν ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου.

Ἡ ρωσική ἀντιπροσωπεία ἀποτελοῦνταν ἀπό 37 σοσιαλδημοκράτες, 21 ἐσέρους καί 7 ἀντιπροσώπους τῶν ρωσικῶν συνδικάτων. Ἀπό τούς 20 θετικούς ψήφους πού δόθηκαν στή ρωσική ἀντιπροσωπεία, 10 ψήφους πῆραν οἱ σοσιαλδημοκράτες (4½ οἱ μπολσεβίκοι, 2½ οἱ μενσεβίκοι, κι' ἀπό μία ψήφο οἱ μπουντιστές καί οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Λεττονίας καί τῆς Ἀρμενίας), 7 πῆραν οἱ ἐσέροι καί 3 ψήφους οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συνδικάτων. Ἀνάμεσα στούς ἀντιπροσώπους τῶν μπολσεβίκων ἦταν ὁ Β. Ι. Λένιν, ὁ Α.Α. Μπογκντάνοφ, ὁ Ι.Π. Γκόλντεμπεργκ (Μεσκόβσκι), ὁ Μπ. Α. Κνουνιάντς, ὁ Μ.Μ. Λιτβίνοφ,

ὁ Α.Β. Λουνατσάρσκι, ὁ Ν.Α. Σεμάσκο, ὁ Μ. Τσχακάγια καὶ ἄλλοι.

Τὸ συνέδριο ἐξέτασε τὰ ἐξῆς ζητήματα : 1) Ὁ μιλιταρισμός καὶ οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις· 2) Οἱ ἀμοιβαῖες σχέσεις ἀνάμεσα στὰ πολιτικά κόμματα καὶ στὰ συνδικάτα· 3) Τὸ ἀποικιακὸ ζήτημα· 4) Ἡ μετανάστευση καὶ ὁ ἐκπατρισμός τῶν ἐργατῶν καὶ 5) Τὰ ἐκλογικὰ δικαιώματα τῶν γυναικῶν.

Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε μερικές συσκέψεις μέ τούς μπολσεβίκους - ἀντιπροσώπους τοῦ συνεδρίου, ὅπου καθορίστηκε ἡ στάση τῶν μπολσεβίκων στό σοσιαλδημοκρατικὸ τμήμα, στή ρωσικὴ ἀντιπροσωπεία καὶ στό συνέδριο, πῆρε μέρος στίς συνεδριάσεις τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ τμήματος, ὅπου ἀγωνιζόταν ἐνάντια στήν ὀπορτουниστική γραμμὴ τῶν μενσεβίκων, καὶ στίς συνεδριάσεις τῆς ρωσικῆς ἀντιπροσωπείας, ὑπερασπιζόμενος τίς θέσεις τοῦ ΣΔΕΚΡ ἐνάντια στοὺς ἐσέρους.

Τὸν καιρὸ τοῦ συνεδρίου ὁ Β.Ι. Λένιν ἔκανε τεράστια δουλιὰ γιὰ τὴ συνένωση τῶν ἀριστερῶν δυνάμεων στή διεθνή σοσιαλδημοκρατία, παλεύοντας ἀποφασιστικὰ ἐνάντια στοὺς ὀπορτουниστες καὶ στοὺς ἀναθεωρητές. Οἱ συσκέψεις πού ὀργάνωσε ὁ Β.Ι. Λένιν μέ τούς ἐκπροσώπους τῶν ἀριστερῶν (Κ. Τσέτκιν, Ρ. Λούξεμπουργκ, Α. Τίσκο, Γ. Λέντεμπουρ καὶ ἄλλοι) ἦταν τὸ πρῶτο βῆμα πρὸς τὴ συσπείρωση τῶν ἐπαναστατῶν μαρξιστῶν μέσα στό διεθνὲς σοσιαλιστικὸ κίνημα τὴν ἐποχὴ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.

Ἡ βασικὴ δουλιὰ τοῦ συνεδρίου συγκεντρώθηκε στίς ἐπιτροπές ὅπου συντάσσονταν τὰ σχέδια ἀποφάσεων γιὰ τίς συνεδριάσεις τῶν ὀλομελειῶν. Ὁ Β. Ι. Λένιν πῆρε μέρος στή δουλιὰ τῆς ἐπιτροπῆς πάνω στό ζήτημα «Ὁ μιλιταρισμός καὶ οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις». Ὃταν ἐξεταζόταν τὸ σχέδιο ἀπόφασης πού ὑπέβαλε ὁ Α. Μπέμπελ, ὁ Β. Ι. Λένιν πέτυχε μέ τίς τροπολογίες του, πού ὑποστηρίχθηκαν ἀπὸ τούς ἀντιπροσώπους τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας, ν' ἀλλάξει ριζικὰ τὸ σχέδιο στό πνεῦμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ. Ἡ πιό σοβαρὴ τροπολογία πού ἄλλαξε θεμελιακὰ τὸ σχέδιο ἀπόφασης, εἶναι ἡ ἐξῆς: «Σέ περίπτωση πού παρ' ὄλα αὐτὰ ὁ πόλεμος ἐκραγεῖ, αὐτοί (ἡ ἐργατικὴ τάξη τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποί της στὰ κοινοβούλια. Ἡ Σύντ.) πρέπει... νὰ ἐπιδιώξουν μ' ὄλα τὰ μέσα νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ κρίση πού θὰ προκαλέσει ὁ πόλεμος, γιὰ νὰ ἐξεγείρουν τίς λαϊκὲς μάζες καὶ νὰ ἐπιταχύνουν τὴν πτώση τῆς καπιταλιστικῆς ταξικῆς κυριαρχίας» («Προλετάρνι», ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀκτώβρη 1907, σελ. 6). Αὐτὴ ἡ θέση ἐπικυρώθηκε τὸ 1910 ἀπὸ τὸ συνέδριο τῆς Κοπεγχάγης καὶ μπῆκε ἀργότερα στήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Βασιλείας τὸ 1912.

«Θυμᾶμαι καλά,—ἔγραφε ἀργότερα ὁ Β.Ι. Λένιν,—ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ διατύπωση αὐτῆς τῆς τροπολογίας προηγήθηκαν ἐξακολουθητικὲς ἀπευθείας συνομιλίες μας μέ τὸν Μπέμπελ. Ἡ πρώτη διατύπωση μιλοῦσε πολὺ πιό καθαρὰ γιὰ ἐπαναστατικὴ ζύμωση καὶ ἐπαναστατικὲς ἐνέργειες. Τὴ δείξαμε στὸν Μπέμπελ. Ἐκεῖνος ἀπάντησε: δέν τὴν ἀποδέχομαι, γιατί ἡ εἰσαγγελικὴ ἐξουσία θὰ διαλύσει τότε τίς κομματικὲς μας ὀργανώσεις, κι' ἐμεῖς δέν εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ φτάσουμε ὡς ἐκεῖ, ἐφόσον γιὰ τὴν ὥρα δέν ὑπάρχει ἀκόμη κανένας σοβαρὸς λόγος. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ σύσκεψη μέ εἰδικούς νομικούς καὶ ἐπανεπιλημμένες ἀλλαγές τοῦ κειμένου, γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ἡ ἴδια σκέψη νόμιμα, βρέθηκε ἡ τελικὴ διατύπωση ποὶ γιὰ τὴν ψήφισή της ὁ Μπέμπελ

ἔδωσε τή συγκατάθεσή του» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 435).

Ἐψηφισή τῆς ἀπόφασης «Ὁ μιλιταρισμός καί οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις» ἦταν τεράστια νίκη τῆς ἐπαναστατικῆς πτέρυγας πάνω στήν ὀπορτουμιστική πτέρυγα στό διεθνές ἐργατικό κίνημα.

Στό συνέδριο ἔγινε σκληρή πάλη καί πάνω στό ἀποικιακό ζήτημα. Ἡ ὀπορτουμιστική πλειοψηφία τῆς ἐπιτροπῆς μ' ἐπικεφαλῆς τόν ὀλλανδό «σοσιαλιστή» Βάν Κόλ, πρότεινε, παρά τίς διαμαρτυρίες τῆς μειοψηφίας, ἕνα σχέδιο ἀπόφασης πού ἔλεγε ὅτι τό συνέδριο δέν πρέπει νά κατακρίνει καταρχήν κάθε ἀποικιακή πολιτική πού στίς συνθήκες τοῦ σοσιαλισμοῦ μπορεῖ νά παίξει ἐκπολιτιστικό ρόλο. Ὁ Βάν Κόλ, ἀφοῦ χαρακτήρισε τήν ἀποικιακή πολιτική τῆς ὀλλανδίας σάν ὑποδειγματική, δήλωσε στό συνέδριο ὅτι οἱ σοσιαλιστές πρέπει καί στό μέλλον νά πηγαίνουν στούς «ἄγριους λαούς» ὄχι μόνο μέ τίς μηχανές καί τίς ἄλλες κατακτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλά καί μέ τό ὄπλο στό χέρι. Ἡ πλειοψηφία τῆς γερμανικῆς ἀντιπροσωπείας ὑποστήριξε τό ὀπορτουμιστικό αὐτό σχέδιο ἀπόφασης. Μόνο χάρη στίς προσπάθειες τῶν ρώσων, τῶν πολωνῶν, μιᾶς μικρῆς μερίδας γερμανῶν, γάλλων καί ἄγγλων σοσιαλιστῶν, καθώς καί ὅλων τῶν σοσιαλιστῶν τῶν μικρῶν χωρῶν πού δέν εἶχαν ἀποικίες, ἔγινε δυνατό νά καταψηφιστεῖ ἡ ἀπόφαση τῆς ἐπιτροπῆς καί νά ψηφιστοῦν τέτοιες τροπολογίες πού στήν οὐσία ἄλλαξαν τό περιεχόμενό της. Ἡ ἀπόφαση πάνω στό ἀποικιακό ζήτημα πού ψηφίστηκε ἀπό τό συνέδριο καταδίκασε ἀνοιχτά καί ἀνεπιφύλακτα κάθε ἀποικιακή πολιτική.

Στήν ἐπιτροπή πού ἐπεξεργαζόταν τήν ἀπόφαση γιά τή μετανάστευση καί τόν ἐκπατρισμό τῶν ἐργατῶν, ἡ ὀπορτουμιστική μερίδα τῆς πού ἀντανάκλωσε τά στενά συντεχνιακά συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς ἀριστοκρατίας τῶν ΕΠΑ καί τῆς Αὐστραλίας, ἀξίωσε ν' ἀπαγορευτεῖ ἡ μετανάστευση σ' αὐτές τίς χῶρες τῶν κινέζων καί ἰαπώνων προλετάρων πού εἶναι, τάχα, ἀνίκανοι γιά ὀργάνωση. Οἱ ὑπερασπιστές αὐτῆς τῆς ἀξίωσης δέν μίλησαν ἀνοιχτά στήν ὀλομέλεια. Καί πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα τό συνέδριο ψήφισε ἀπόφαση πού ἀνταποκρινόταν στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας, στίς ἀπαιτήσεις τῆς διαπαιδαγώγησης τῶν ἐργατῶν ὅλων τῶν χωρῶν στό πνεῦμα τοῦ διεθνισμοῦ.

Μεγάλη σημασία ἔδινε ὁ Λένιν στήν ψήφισή ἀπό τό συνέδριο τῆς ἀπόφασης γιά τό ζήτημα τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῶν συνδικάτων μέ τό πολιτικό κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ὁ Α. Β. Λουνατσάρσκι ὑπεράσπισε στήν ἐπιτροπή τοῦ συνεδρίου τή λενινιστική γραμμή σχετικά μέ τήν κομματικότητα τῶν συνδικάτων. Πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα τό συνέδριο, παρά κι' ἐνάντια στή δεξιά πτέρυγα, ψήφισε ἀπόφαση πού ἐπικύρωνε τήν ἀρχή τῆς κομματικότητας τῶν συνδικάτων.

Ὁ Λένιν, κάνοντας μιά γενική ἐκτίμηση τῶν ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου, ἔγραφε: «Σέ γενικές γραμμές τό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης ἀντιπαραθέσε κατά τρόπο ἀνάγλυφο σέ μιά ὀλόκληρη σειρά σπουδαίότατα ζητήματα τήν ἐπαναστατική πτέρυγα τῆς διεθνούς σοσιαλδημοκρατίας στήν ὀπορτουμιστική κι' ἔλυσε αὐτά τά ζητήματα στό πνεῦμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ» (σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 79). Ὁ Λένιν, τονίζοντας τή σοβαρότητα τῶν ἀποφάσεων πού ψηφίστηκαν στή Στουτγάρδη, ἔβαλε μπροστά στούς μπολσεβίκους τό καθῆκον νά τίς προπαγανδίζουν πλατιά, φωτίζοντας συνάμα ὑποχρεωτικά τήν πάλη

πού ἔγινε στό συνέδριο ἀνάμεσα στό ἐπαναστατικό καί στό ὀπορτου-
νιστικό ρεύμα.

Ὁ μπολσεβίκικος τύπος, τόσο ὁ περιοδικός («Προλετάρι», «Впе-
ριόντ», ἔφημερίδες τῶν τοπικῶν μπολσεβίκικων ἐπιτροπῶν), ὅσο
καί ὁ μή περιοδικός (οἱ μπολσεβίκικες συλλογές «Ζαρνίτσ», «Γκόλος
ζίζνι» κ.ἄ.) ἔδωσε μεγάλη προσοχή στή διευκρίνιση τῶν ἀποφάσεων
τῆς Στουτγάρδης, ιδιαίτερα πάνω στό ζήτημα τοῦ μιλιταρισμοῦ
καί τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ἀνάμεσα στά προλεταριακά κόμματα καί
στά συνδικάτα πού εἶχαν σπουδαία σημασία γιά τό ἐργατικό κίνη-
μα τῆς Ρωσίας.— 72.

³⁴ Στό φύλλο 17 τῆς ἔφημερίδας «Προλετάρι», ὅπου δημοσιεύτηκε αὐτό
τό ἄρθρο, μπῆκαν καί οἱ ἀποφάσεις τοῦ Διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ συνε-
δρίου τῆς Στουτγάρδης.— 72.

³⁵ Βλ. Κ. Μάρξ, «Κεφάλαιο», τ. I (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἔπαντα,
2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 23ος, σελ. 608 - 609).— 74.

³⁶ *Φαβιανή ἐταιρία*— ἀγγλική ρεφορμιστική ὀργάνωση πού ἰδρύθηκε
τό 1884· ἡ ἐταιρία πῆρε τόν τίτλο ἀπό τό ὄνομα τοῦ ρωμαίου στρατη-
λάτη τοῦ III αἰῶνα πρὶν τή χρονολογία μας Φάβιου Μάξιμου πού ἐπο-
νομάστηκε «Κουνκτάτορ» («Μελλητής»), («ὁ βραδυκίνητος»), γιατί
ἐφάρμοζε τακτική ἀναμονῆς, ἀποφυγῆς τῶν ἀποφασιστικῶν μαχῶν
στόν πόλεμο ἐνάντια στόν Ἄννιβα. Μέλη τῆς Φαβιανῆς ἐταιρίας
ἦταν κυρίως ἐκπρόσωποι τῆς ἀστικῆς διανόησης, ἐπιστήμονες, συγ-
γραφεῖς, πολιτικοί παράγοντες (ὅπως, λ.χ. οἱ Σ. καί Β. Οὐέμπ, ὁ Μπέρ-
ναρντ Σόου, ὁ Χέρμπερντ Οὐέλλς καί ἄλλοι). Οἱ φαβιανοί ἀντιτάχ-
θηκαν στή διδασκαλία τοῦ Μάρξ γιά τήν ταξική πάλη τοῦ προλετα-
ριάτου καί τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί ἰσχυρίζονταν ὅτι τό
πέραςμα ἀπό τόν καπιταλισμό στόν σοσιαλισμό μπορεῖ τάχα νά γίνει
μέ μικρομεταρρυθμίσεις, μέ βαθμιαίους μετασχηματισμούς τῆς κοινω-
νίας μέ τή βοήθεια τοῦ λεγόμενου «δημοτικοῦ σοσιαλισμοῦ». Ὁ Λένιν
ἔδωσε χαρακτηρισμό τῶν φαβιανῶν καί τοῦ «δημοτικοῦ σοσιαλισμοῦ»,
στό βιβλίο του «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν
πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907» καί στό ἄρθρο του «Ὁ
ἀγγλικός πασιφισμός καί ἡ ἀγγλική ἀντιπάθεια πρὸς τή θεωρία» (βλ.
σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 357-362 καί Ἔπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος,
σελ. 233 - 238). Ἡ Φαβιανή ἐταιρία ἔπαιζε καί παίζει τό ρόλο ἑνός
ἀπό τούς φορεῖς τῆς ἀστικῆς ἐπιροῆς μέσα στήν ἐργατική τάξη, τό ρόλο
τοῦ φυτώριου τῶν ὀπορτουνιστικῶν καί τῶν σοσιαλσωβινιστικῶν
ιδεῶν μέσα στό ἀγγλικό ἐργατικό κίνημα. Ὁ Λένιν χαρακτήριζε τό
φαβιανισμό σάν τήν «πιό ὀλοκληρωμένη ἔκφραση τοῦ ὀπορτουνισμοῦ
καί τῆς φιλελεύθερης ἐργατικῆς πολιτικῆς» (Ἔπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ.,
τόμ. 21ος, σελ. 234). Τό 1900 ἡ Φαβιανή ἐταιρία μπῆκε στό Ἐργατικό
κόμμα. Ὁ «σοσιαλισμός τῶν φαβιανῶν» ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς πηγές
τῆς ἰδεολογίας τοῦ σημερινοῦ ρεφορμισμοῦ.— 75.

³⁷ «*Die Gleichheit* («Ἡ ἰσότητα») — σοσιαλδημοκρατικό δεκαπενθήμερο
περιοδικό, ὄργανο τοῦ γυναικείου ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Γερμανίας
καί ἀργότερα τοῦ διεθνοῦς γυναικείου κινήματος. Ἐβγαίνε στή Στουτ-
γάρδη ἀπό τό 1890 ὡς τό 1925. Ἀπό τό 1892 ὡς τό 1917 διευθύντρια τοῦ
περιοδικοῦ ἦταν ἡ Κλάρα Τσέτκιν.— 76.

³⁸ Τό ἄρθρο «*Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης*» γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν μέ πρόταση τοῦ ἐκδοτικοῦ «*Ζερνό*» πού ἔκανε τήν ἔκδοση τοῦ «*Ἡμερολογίου γιά ὅλους τοῦ 1908*», προσπαθώντας νά χρησιμοποιοῦσε τίς νόμιμες δυνατότητες γιά δημοσίευση παράνομου ὑλικοῦ. Στόν Λένιν στάλθηκε περίληψη τοῦ περιεχομένου τῆς ἔκδοσης καί ὁ κατάλογος τῶν συνεργατῶν, ἀνάμεσα στούς ὁποίους ἦταν ὁ Μ.Σ. Ὀλμίνσκι, ὁ Ν.Α. Ροζκόφ, ὁ Ν.Ν. Μπατούριν πού δημοσίευσε στό «*Ἡμερολόγιο*» ἄρθρα πάνω στήν ἱστορία τοῦ ρωσικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, εἰδικά τῆς «*Βόρειας ἔνωσης τῶν ρώσων ἐργατῶν*», καθώς καί τῆς ὁμάδας «*Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς*». Τό «*Ἡμερολόγιο γιά ὅλους*» φώτιζε τήν οἰκονομική καί πολιτική κατάσταση τῆς Ρωσίας, τή δράση τῆς II Κρατικῆς δούμας, τά ζητήματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τή δράση τῶν συνδικάτων, τό ἀπεργιακό κίνημα, τήν κατάσταση τῆς ἀγροτιᾶς, ἔδινε τά χρονικά τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης στή Ρωσία τοῦ XIX καί τῶν ἀρχῶν τοῦ XX αἰῶνα. Τό «*Ἡμερολόγιο*» βγήκε σέ 60 χιλιάδες ἀντίτυπα καί κυκλοφόρησε στίς φάμπρικες καί τά ἐργοστάσια, στό στρατό καί στό στόλο (ἐκτός ἀπό μερικές δεκάδες ἀντίτυπα πού κατασχέθηκαν ἀπό τήν ἀστυνομία).—85.

³⁹ Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἐπαντα, ρωσ. ἔκδ., τόμ. XXVII, 1935, σελ. 555.—86.

⁴⁰ «*Vorwärts*» («*Ἐμπρός*») — καθημερινή ἔφημερίδα, κεντρικό ὄργανο τοῦ Γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἐβγαίνε στό Βερολίνο ἀπό τό 1891 μέ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Χάλλης τοῦ κόμματος, καί μέ τόν τίτλο «*Vorwärts. Berliner Volksblatt*», σάν συνέχεια τῆς ἔφημερίδας «*Berliner Volksblatt*» («*Λαϊκή Ἐφημερίδα τοῦ Βερολίνου*»), πού ἔβγαίνε ἀπό τό 1884. Ἀπό τίς στῆλες τῆς ἔφημερίδας ὁ Φ. Ἐνγκελς καταπολεμοῦσε κάθε ἐκδήλωση ὀπορτουνισμοῦ. Μετά τό 1895, ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ Ἐνγκελς, ἡ σύνταξη τῆς «*Vorwärts*» ἔπεσε στά χέρια τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ κόμματος καί δημοσίευε συστηματικά ἄρθρα τῶν ὀπορτουνιστῶν. Ἡ «*Vorwärts*», δίνοντας μεροληπτική εἰκόνα τῆς πάλης πού γινόταν ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό καί στόν ἀναθεωρητισμό στό ΣΔΕΚΡ, ὑποστήριζε τούς «οἰκονομιστές» καί ἀργότερα, μετά τή διάσπαση τοῦ κόμματος, τούς μενσεβίκους. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἡ «*Vorwärts*» δημοσίευε τά συκοφαντικά ἄρθρα τοῦ Τρότσκι, χωρίς νά δίνει τή δυνατότητα στόν Λένιν, στούς μπολσεβίκους, ν' ἀνασκευάζουν τίς συκοφαντίες καί νά δίνουν ἀπό τίς στῆλες τῆς μιά ἀντικειμενική εἰκόνα τῆς κατάστασης μέσα στό κόμμα.

Στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἡ «*Vorwärts*», ἀκολουθοῦσε τίς θέσεις τοῦ σοσιαλ-σωβινισμοῦ. Μετά τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἔκανε ἀντισοβιετική προπαγάνδα. Ἐβγαίνε στό Βερολίνο ὡς τό 1933.—89.

⁴¹ *Πολωνοί σοσιαλδημοκράτες* — μέλη τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας καί τῆς Λιθουανίας (ΣΔΒΠ καί Λ) — ἐπαναστατικοῦ κόμματος τῆς πολωνικῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἐμφανίστηκε τό 1893 στήν ἀρχή σάν Σοσιαλδημοκρατία τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας καί ἀπό τόν Αὐγούστο τοῦ 1900, ὕστερα ἀπό τό συνέδριο τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας καί τῆς Λιθουανίας, ὅπου ἔγινε συγχώνευση τῶν πολωνῶν καί ἐνός μέρους τῶν λιθουανῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ἄρχισε νά ὀνομάζεται Σοσιαλδημοκρα-

τία του Βασιλείου της Πολωνίας και της Λιθουανίας. Ἡ ὑπηρεσία πού πρόσφερε τό κόμμα ἦταν ὅτι προσανατόλιζε τό πολωνικό ἐργατικό κίνημα πρός τή συμμαχία μέ τό ρωσικό ἐργατικό κίνημα καί καταπολεμοῦσε τόν ἐθνικισμό.

Στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 ἡ ΣΔΒΠ καί Ἀ ἀγωνίζοταν μέ συνθήματα, παραπλήσια μέ τά συνθήματα τοῦ Μπολσεβίκου κόμματος, κρατοῦσε ἀδιάλλακτη στάση ἀπέναντι στή φιλελεύθερη ἀστική τάξη. Ταυτόχρονα ὅμως ἡ ΣΔΒΠ καί Ἀ ἔκανε μιά σειρά λάθη: δέν κατανόησε τή λενινιστική θεωρία τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, δέν καταλάβαινε τόν καθοδηγητικό ρόλο τοῦ κόμματος στή δημοκρατική ἐπανάσταση, ὑποτιμοῦσε τό ρόλο τῆς ἀγροτιάς σάν συμμάχου τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τή σημασία τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ κινήματος. Ὁ Β.Ι. Λένιν κάνοντας κριτική στίς λαθεμένες ἀπόψεις τῆς ΣΔΒΠ καί Ἀ, τόνιζε ταυτόχρονα καί τίς ὑπηρεσίες της ἀπέναντι στό ἐπαναστατικό κίνημα τῆς Πολωνίας. Σημείωνε ὅτι οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες «δημιούργησαν γιά πρώτη φορά ἕνα καθαρά προλεταριακό κόμμα στήν Πολωνία καί διακήρυξαν τήν ἐξαιρετικά σημαντική ἀρχή τῆς πιό στενῆς συμμαχίας τοῦ πολωνοῦ καί τοῦ ρώσου ἐργάτη στήν ταξική τους πάλη» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 20ός, σελ. 404). Στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ (1906) ἡ ΣΔΒΠ καί Ἀ ἔγινε δεκτὴ στό ΣΔΕΚΡ μέ βάση τή γεωγραφική ἀρχή.

Ἡ ΣΔΒΠ καί Ἀ χαιρέτισε τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί ἀγωνίστηκε γιά τή νίκη τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης στήν Πολωνία. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1918 στό Ἐνωτικό συνέδριο τῆς ΣΔΒΠ καί Ἀ καί τοῦ ΠΠΣ «λεβίτσα» τά δύο κόμματα ἐνώθηκαν καί σχημάτισαν τό Κομμουνιστικό ἐργατικό κόμμα Πολωνίας.

ΠΠΣ—Πολωνικό Σοσιαλιστικό κόμμα («Polska Partia Socjalistyczna») — ρεφορμιστικό ἐθνικιστικό κόμμα πού ἰδρύθηκε τό 1892. Τό ΠΠΣ, προβάλλοντας τό σύνθημα τῆς πάλης γιά τήν ἀνεξαρτησία τῆς Πολωνίας, καί μ' ἐπικεφαλῆς τόν Πιλσούδσκι καί τούς ὀπαδούς του, ἔκανε χωριστική ἐθνικιστική προπαγάνδα στούς πολωνοὺς ἐργάτες καί προσπαθοῦσε νά τούς ἀποτραβήξει ἀπό τήν κοινή πάλη μέ τούς ρώσους ἐργάτες ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία καί στόν καπιταλισμό.

Σ' ὅλη τήν ἱστορία τοῦ ΠΠΣ χάρη στήν ἐπίδραση τῶν ἀπλῶν ἐργατῶν ἐμφανίζονταν στούς κόλπους τοῦ κόμματος ἀριστερές ομάδες. Μερικές ἀπ' αὐτές προσχώρησαν ἀργότερα στήν ἐπαναστατική πτέρυγα τοῦ πολωνικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος.

Τό 1906 τό ΠΠΣ διασπάστηκε στό ΠΠΣ - «λεβίτσα» καί στό δεξιό, τό σωβινιστικό, τό λεγόμενο ΠΠΣ - «Ἐπαναστατική φράξια».

Τό ΠΠΣ - «λεβίτσα», κάτω ἀπό τήν ἐπιροή τοῦ Μπολσεβίκου κόμματος, καθώς καί μέ τή συμβολή τῆς ΣΔΒΠ καί Ἀ (Σοσιαλδημοκρατία τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας καί τῆς Λιθουανίας) περνοῦσε βαθμιαία σέ συνεπεῖς ἐπαναστατικές θέσεις.

Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ΠΠΣ - «λεβίτσα» πῆρε διεθνιστική θέση καί τό Δεκέμβρη τοῦ 1918 ἐνώθηκε μέ τή ΣΔΒΠ καί Ἀ. Τά ἐνωμένα κόμματα σχημάτισαν τό Κομμουνιστικό ἐργατικό κόμμα τῆς Πολωνίας (ἔτσι ὀνομαζόταν ὡς τό 1925 τό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Πολωνίας).

Τό δεξιό ΠΠΣ στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου συνέχιζε τήν πολιτική τοῦ ἐθνικοῦ σωβινισμοῦ. Συγκρότησε στό ἔδαφος τῆς Γαλικίας πολωνικές λεγεῶνες πού πολεμοῦσαν στό πλευρό τοῦ αὐстро-γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ.

Μέ τήν ίδρυση τοῦ πολωνικοῦ ἀστικοῦ κράτους τό δεξιό ΠΠΣ ἐνώθηκε τό 1919 μέ τά τμήματα τοῦ ΠΠΣ τῶν ἐδαφῶν τῆς Πολωνίας πού εἶχαν καταληφθεῖ προηγουμένα ἀπό τή Γερμανία καί τήν Αὐστρία καί ξαναπῆρε τήν ὄνομασία ΠΠΣ. Μπαίνοντας ἐπικεφαλῆς τῆς κυβέρνησης, βοήθησε νά περάσει ἡ ἐξουσία στά χέρια τῆς πολωνικῆς ἀστικῆς τάξης, ἔκανε συστηματική ἀντικομμουνιστική προπαγάνδα καί ὑποστήριζε τήν πολιτική ἐπίθεσης κατά τῆς Σοβιετικῆς χώρας, τήν πολιτική ἀρπαγῆς καί καταπίεσης τῆς Δυτικῆς Οὐκρανίας καί τῆς Δυτικῆς Λευκορωσίας. Ὅρισμένες ὁμάδες τοῦ ΠΠΣ πού διαφωνοῦσαν μέ τήν πολιτική αὐτή προσχώρησαν στό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Πολωνίας.

Μετά τό φασιστικό πραξικόπημα τοῦ Πιλσούδσκι (Μάης τοῦ 1926) τό ΠΠΣ τυπικά ἀνῆκε στήν κοινοβουλευτική ἀντιπολίτευση, οὐσιαστικά ὅμως δέν ἔκανε δραστήριο ἀγῶνα ἐναντία στό φασιστικό καθεστῶς καί συνέχιζε τήν ἀντικομμουνιστική καί ἀντισοβιετική προπαγάνδα. Τά ἀριστερά στοιχεῖα τοῦ ΠΠΣ τήν ἐποχή αὐτή συνεργάζονταν μέ τούς πολωνούς κομμουνιστές, ὑποστηρίζοντας σέ μιά σειρά καμπάνιες τήν τακτική τοῦ ἐνιαίου μετώπου.

Τόν καιρό τοῦ δεύτερου παγκόσμιου πολέμου τό ΠΠΣ διασπάστηκε καί πάλι. Τό ἀντιδραστικό, σωβινιστικό τμήμα του, πού πῆρε τό ὄνομα «Wołność, Równość, Niepodległość» («Ἐλευθερία, Ἴσότητα, Ἀνεξαρτησία»), συμμετεῖχε στήν ἀντιδραστική πολωνική «κυβέρνηση» τοῦ ἐξωτερικοῦ πού ἔδρευε στό Λονδίνο. Τό ἄλλο, τό ἀριστερό τμήμα τοῦ ΠΠΣ πού πῆρε τό ὄνομα «Ἐργατικό κόμμα τῶν πολωνῶν σοσιαλιστῶν» (ΕΚΠΣ), κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Πολωνίας (ΠΠΡ) πού ιδρύθηκε τό 1942, προσχώρησε στό λαϊκό μέτωπο πάλης ἐναντία στούς χιτλερικούς κατακτητές, πάλευε γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Πολωνίας ἀπό τή φασιστική σκλαβιά καί τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἀποκατάστασης φιλικῶν σχέσεων μέ τήν ΕΣΣΔ.

Τό 1944, μετά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Πολωνίας ἀπό τή γερμανική κατοχή καί τό σχηματισμό τῆς Πολωνικῆς ἐπιτροπῆς ἐθνικῆς ἀπελευθέρωσης, τό ΕΚΠΣ ὀνομάστηκε καί πάλι ΠΠΣ καί μαζί μέ τό ΕΚΠ πῆρε μέρος στήν οἰκοδόμηση τῆς Λαϊκοδημοκρατικῆς Πολωνίας. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1948 τό ΕΚΠ καί τό ΠΠΣ ἐνώθηκαν καί σχημάτισαν τό Ἐνοποιημένο ἐργατικό κόμμα τῆς Πολωνίας (ΕΕΚΠ).—90.

⁴² Λεττονοί σοσιαλδημοκράτες — μέλη τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Λεττονίας, πού δημιουργήθηκε τόν Ἰούνη τοῦ 1904 στό I συνέδριο τοῦ κόμματος. Στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΛ, πού ἔγινε τόν Ἰούνη τοῦ 1905, ψηφίστηκε τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος. Τό 1905 - 1907 τό κόμμα καθοδηγοῦσε τίς ἐπαναστατικές ἐκδηλώσεις τῶν ἐργατῶν. Ὁ Β.Ι. Λένιν τόνιζε ὅτι «τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης τό λεττονικό προλεταριάτο καί ἡ λεττονική σοσιαλδημοκρατία κρατοῦσαν μιά ἀπ' τίς πρῶτες, τίς πιό σοβαρές θέσεις στόν ἀγῶνα ἐναντία στήν ἀπολυταρχία καί σ' ὅλες τίς δυνάμεις τοῦ παλιοῦ καθεστώτος» ("Ἀπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 16ος, σελ. 235).

Στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο (1906) τό ΣΔΕΚΛ προσχώρησε στό ΣΔΕΚΡ σάν τοπική ὀργάνωση. Μετά τό συνέδριο ἄρχισε νά ὀνομάζεται Σοσιαλδημοκρατία τῆς περιοχῆς Λεττονίας.—90.

⁴³ Ἀρμένιοι σοσιαλδημοκράτες—μέλη τῆς «Σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς

ὀργάνωσης Ἄρμενίας» («ἰδιόμορφοι») πού δημιουργήθηκε ἀπό τὰ ἀρμένικα ἐθνικιστικά στοιχεῖα, ὁπαδούς τῆς ὁμοσπονδιακῆς μορφῆς ὀργάνωσης, ἀμέσως μετά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Οἱ «ἰδιόμορφοι» ζητοῦσαν, ὅπως καί οἱ μπουντιστές, τήν καθιέρωση τῆς ὁμοσπονδιακῆς ἀρχῆς στή συγκρότηση τοῦ κόμματος, δηλαδή τή διαίρεση τοῦ προλεταριάτου μέ βάση τήν ἐθνικότητα καί διακήρυσσαν πώς εἶναι οἱ μοναδικοί ἐκπρόσωποι τοῦ ἀρμενικοῦ προλεταριάτου. Γιά νά δικαιολογήσουν τόν ἐθνικισμό τους, ἐπικαλοῦνταν τίς «ἰδιόμορφες συνθήκες τοῦ κάθε ἔθνους». Ὁ Β.Ι. Λένιν στό γράμμα του πρὸς τήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΣΔΕΚΡ σχετικά μέ τήν συγκαλούμενη τό Σεπτέμβρη τοῦ 1905 συνδιάσκεψη τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τῆς Ρωσίας, ἔγραφε: «Ἐφιστῶ ἰδιαίτερα τήν προσοχή σας στή “Σοσιαλδημοκρατική ὁμοσπονδία τῆς Ἄρμενίας”. Ἄν δεχτήκατε τή συμμετοχή της στή συνδιάσκεψη, κάνατε μοιραῖο λάθος πού πρέπει μέ κάθε θυσία νά ἐπανορθωθεῖ. Πρόκειται γιά μιὰ ὁμαδούλα ἀποδιοργανωτές, ἐγκαταστημένους στή Γενεύη, πού βγάζουν ἐδῶ τὰ πιά ἀσήμαντα ἔντυπα, χωρίς νά ἔχουν κανένα σοβαρό δεσμό μέ τόν Καύκασο. Πρόκειται γιά ἕνα κατασκευάσμα τῆς Μπούντ καί τίποτε παραπάνω, πού ἐπινοήθηκε εἰδικά γιά νά τρέφει τόν μπουντισμό τοῦ Καυκάσου. . . . Οἱ σύντροφοι τοῦ Καυκάσου εἶναι ὅλοι ἐνάντια σ’ αὐτή τή συμμορία τῶν δημοσιολόγων - ἀποδιοργανωτῶν . . . » (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 34ος, σελ. 290).

Ντασνακτσουτιούν — μέλη τοῦ ἐθνικιστικοῦ ἀστικοῦ κόμματος Ντασνακτσουτιούν. Τό κόμμα αὐτό δημιουργημένο στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1890 - 1900 στήν Τουρκική Ἄρμενία μέ σκοπό τήν ἀπελευθέρωση τῶν ἀρμενίων τῆς Τουρκίας ἀπό τό ζυγό τοῦ σουλτάνου, ἦταν ἕνα ἀστικοδημοκρατικό κράμα ἀπό ἐκπροσώπους διαφόρων τάξεων. Ἐκτός ἀπό τήν ἀστική τάξη, σημαντική θέση στό κόμμα αὐτό κατεῖχε ἡ ἐθνική διανοήση, ὑπῆρχαν ἀκόμη καί ἀγρότες καί ἐργάτες πού δέν τοὺς ἐπηρέασε ἡ σοσιαλδημοκρατική προπαγάνδα καί μιὰ μερίδα τοῦ λοῦμπεν - προλεταριάτου πού ἀποτελοῦσε τὰ τμήματα τῶν λεγόμενων «ζινβόρι».

Στίς παραμονές τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 τό Ντασνακτσουτιούν μεταφέρει τή δράση του στόν Καύκασο καί προσεγγίζει τοὺς ἐσέρους. Ἡ ἀριστερή πτέρυγα τοῦ κόμματος πού σχημάτισε τήν ὁμάδα τῶν «νεαρῶν ντασνακτσουτιούν», προσχώρησε τό 1907 στό Κόμμα τῶν ἐσέρων.

Ἡ δράση τοῦ Ντασνακτσουτιούν εἶχε ἀντιλαϊκό χαρακτήρα. Μέ τήν ἐθνικιστική προπαγάνδα του τό Ντασνακτσουτιούν προξενούσε τεράστια ζημιὰ στό ἔργο τῆς διεθνιστικῆς διαπαιδαγώγησης τοῦ προλεταριάτου καί τῶν ἐργαζομένων μαζῶν τῆς Ἄρμενίας καί ὅλης τῆς Ἑπερκαυκασίας.

Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1917 οἱ ντασνάκοι ὑποστήριζαν τήν πολιτική τῆς ἀστικῆς Προσωρινῆς κυβέρνησης. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἔκαναν ἀντεπαναστατικό συνασπισμό μέ τοὺς μενσεβίκους, τοὺς ἐσέρους καί τοὺς μουσαβατιστές καί ἀντιπάλευαν τοὺς μπολσεβίκους. Τό 1918 - 1920 οἱ ντασνάκοι ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ἀστικῆς-ἐθνικιστικῆς ἀντεπαναστατικῆς κυβέρνησης τῆς Ἄρμενίας. Ὅλες οἱ πράξεις τους συντελοῦσαν νά μετατραπεί ἡ Ἄρμενία σέ ἀποικία τῶν ξένων ἰμπεριαλιστῶν καί σέ σημεῖο στήριξης τῶν ἀγγλογάλλων ἐπεμβασιῶν καί τῶν ρώσων λευκοφρουριτῶν στόν ἀγῶνα ἐνάντια στή Σοβιετική ἐξουσία. Οἱ ἐργαζόμενοι τῆς Ἄρμενίας μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Μπολσεβίκικοῦ κόμ-

ματος και την ενίσχυση του Κόκκινου Στρατού ανάτρεψαν τό Νοέμβρη του 1920 την κυβέρνηση των ντασνάκων. Μέ τή νίκη τής Σοβιετικής εξουσίας οί οργανώσεις των ντασνακτσουτιούν στην Ύπερκαυκασία συντρίφτηκαν και διαλύθηκαν.—90.

⁴⁴ *S.D.F.* (Social-Democratic Federation — Σοσιαλδημοκρατική όμοσπονδία)· ιδρύθηκε τό 1884. Δίπλα στους ρεφορμιστές (Χάϊντμαν κ.ά.) και τους αναρχικούς, στη Σοσιαλδημοκρατική όμοσπονδία ανήκε και ή ομάδα των επαναστατών σοσιαλδημοκρατών, όπαδών του μαρξισμού (Γ. Κβέλτς, Τ. Μάνν, Ε. Έβελινγκ, Έλσονώρα Μάρξ - Έβελινγκ κ.ά.), πού αποτελούσαν την άριστερή πτέρυγα του σοσιαλιστικού κινήματος τής Άγγλίας. Ο Φ. Ένγκελς έκανε κριτική στη Σοσιαλδημοκρατική όμοσπονδία για τό δογματισμό και τό σεχταρισμό της, για την άπόσπασή της από τό μαζικό εργατικό κίνημα τής Άγγλίας και την άγνοια των ιδιομορφιών του. Τό 1907 ή Σοσιαλδημοκρατική όμοσπονδία όνομάστηκε Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Τό 1911 τό κόμμα αυτό μαζί μέ τά άριστερά στοιχεία του Άνεξάρτητου εργατικού κόμματος σχημάτισε τό Βρετανικό σοσιαλιστικό κόμμα. Τό 1920 τό κόμμα αυτό μαζί μέ τή Σοσιαλιστική ομάδα ένότητας έπαιξε τον κυριότερο ρόλο στην ίδρυση του Κομμουνιστικού κόμματος τής Μεγάλης Βρετανίας—90.

⁴⁵ *I.L.P.* (Independent Labour Party—Άνεξάρτητο εργατικό κόμμα) —ρεφορμιστική όργάνωση, πού ιδρύθηκε από τους καθοδηγητές των «νέων τρέϊντ - γιούνιον» τό 1893, σέ συνθήκες πού έντεινόταν ό άπεργιακός άγώνας και δυνάμωνε τό κίνημα για την άνεξαρτησία τής εργατικής τάξης τής Άγγλίας από τά άστικά κόμματα. Στο I.L.P. μπήκαν τά μέλη των «νέων τρέϊντ - γιούνιον» και πολλών παλιών συνδικάτων, αντιπρόσωποι τής διανόησης και τής μικροαστικής τάξης, πού βρίσκονταν κάτω από την επίδραση των φαβιανών. Έπικεφαλής του κόμματος ήταν ό Κέϊρ Χάρντυ. Σάν πρόγραμμα τό κόμμα πρόβαλε τον άγώνα για τή συλλογική κατοχή όλων των μέσων παραγωγής, τής διανομής και ανταλλαγής, την καθιέρωση του όχτάωρου, την άπαγόρευση τής παιδικής εργασίας, την είσαγωγή των κοινωνικών ασφαλίσεων και των έπιδομάτων άνεργίας.

Ο Φ. Ένγκελς χαιρετίσε τή δημιουργία του I.L.P., έλπίζοντας πώς τό κόμμα αυτό θα κατορθώσει ν' άποφύγει τά σεχταριστικά λάθη τής Σοσιαλδημοκρατικής όμοσπονδίας και νά γίνει ένα πραγματικά μαζικό εργατικό κόμμα. Όμως από την άρχή άκόμη τής εμφάνισής του τό I.L.P. πήρε άστικές - ρεφορμιστικές θέσεις, στρέφοντας την κύρια προσοχή του στην κοινοβουλευτική μορφή πάλης και στις κοινοβουλευτικές συμφωνίες μέ τό Φιλελεύθερο κόμμα. Ο Λένιν, χαρακτηρίζοντας τό Άνεξάρτητο εργατικό κόμμα, έγραφε ότι «στην πράξη τό κόμμα αυτό είναι κόμμα όπορτουνιστικό, έξαρτημένο πάντα από την άστική τάξη», ότι «είναι “άνεξάρτητο” μόνο από τό σοσιαλισμό, ένώ από τό φιλελευθερισμό είναι πολύ έξαρτημένο» (Άπαντα, 4η ρωσ. έκδ., τόμ. 29ος, σελ. 456 και τόμ. 18ος, σελ. 331).—90.

⁴⁶ Στο συνέδριο τής Στουτγάρδης ό Β.Ι. Λένιν συναντήθηκε για πρώτη φορά και γνωρίστηκε μέ την Κ. Τσέτκιν πού μαζί μέ τους άλλους άριστερούς τής γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας υπεράσπιζε την τακτική του επαναστατικού μαρξισμού, καταπολεμούσε τους όπορτουνιστές και αναθεωρητές.

Ἡ μετάφραση τοῦ ἄρθρου τῆς Κ. Τσέτκιν «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης» θεωρήθηκε ἀπό τόν Λένιν καί παισιώθηκε μέ σημειώσεις πού διευκρίνιζαν τά ζητήματα γύρω ἀπό τά ὅποια ἔγινε ἀγώνας ἐνάντια στήν ὀπορτουμιστική μερίδα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συνεδρίου.

Τό ἄρθρο τῆς Κ. Τσέτκιν δημοσιεύτηκε στήν μπολσεβίκικη συλλογή «Ζαρνίτσι». Ἡ συλλογή αὐτή καί μερικές ἄλλες πού ἔβγαιναν στά τέλη τοῦ 1907 καί στίς ἀρχές τοῦ 1908, ἦταν οἱ μόνες ἐκδόσεις ὅπου μπορούσαν νά δημοσιεύονται τά ἔργα τοῦ Λένιν. Κι'αὐτό, γιατί στάθηκε ἀδύνατο νά ὀργανωθεῖ ἡ ἐκδοση τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου, τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ», ἐπειδή οἱ μενσεβίκοι, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζονταν ἀπό τούς ἀντιπροσώπους τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τῶν μπουντιστῶν πού ἦταν μέλη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, παρεμπόδιζαν τή δημιουργία συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ». Ὅσο γιά τήν ἐκδοση τοῦ μπολσεβίκικου ὀργάνου τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι», πού διακόπηκε ἀπό τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου, αὐτή ἐπαναλήφθηκε μόνο τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1907, ὕστερα ἀπό τίς ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειες νά ὀργανωθεῖ ἡ ἐκδοση τοῦ ΚΟ, τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ».

Σχετικά μέ τή δουλιὰ πάνω στίς συλλογές ὁ Λένιν ἔγραφε στίς 25 τοῦ Γενάρη (7 τοῦ Φλεβάρη) 1908 στόν Α.Μ. Γκόρκι: «Πρέπει νά ὑπάρχουν, φυσικά, οἱ νόμιμες συλλογές. Οἱ σύντροφοί μας στήν Πετρούπολη χύνουν ἰδρώτα γιά νά τίς βγάλουν, καί ἐγώ δούλεψα, ὕστερα ἀπό τό Λονδίνο, παραμένοντας στήν Κβακάλα (Κουοκκάλα. Ἡ Σύντ.). Πρέπει νά καταβάλουμε, ἂν εἶναι δυνατό, ὅ λ ε ς μας τίς δυνάμεις γιά νά τούς ὑποστηρίξουμε, ὥστε νά συνεχιστεῖ ἡ ἐκδοση αὐτῶν τῶν συλλογῶν». (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 34ος, σελ. 330 - 331).—96.

⁴⁷ Τό 1907 τό ἐκδοτικό «Ζερνό» πού εἶχε ἐπικεφαλῆς του τόν Μ.Σ. Κέντροφ, ἀνάλαβε τήν ἐκδοση τῆς τρίτομης συλλογῆς τῶν ἔργων τοῦ Β.Ι. Λένιν μέ τό γενικό τίτλο «Μέσα σέ 12 χρόνια». Στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμού - λενινισμού τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ φυλάγεται τό πρωτότυπο τῆς σύμβασης γι' αὐτή τήν ἐκδοση. Ἀπό τούς τρεῖς τόμους πού προβλέπονταν νά ἐκδοθοῦν, κατορθώθηκε νά ἐκδοθεῖ μόνο ὁ πρῶτος τόμος καί τό πρῶτο μέρος τοῦ δεύτερου. Στόν πρῶτο τόμο μπῆκαν οἱ ἐργασίες: «Τό οἰκονομικό περιεχόμενο τοῦ ναροντικισμού καί ἡ κριτική του στό βιβλίο τοῦ κ. Στροῦβε», «Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν», «Οἱ διώκτες τῶν ζέμστβο καί οἱ Ἀννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ», «Τί νά κάνουμε;», «Ἐνα βῆμα μπρός, δύο βήματα πίσω», «Ἡ καμπάνια τῶν ζέμστβο καί τό σχέδιο τῆς "Ἴσκρα"» καί οἱ «Δυό τακτικές τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή δημοκρατική ἐπανάσταση». Ὁ πρῶτος τόμος τυπώθηκε τό Νοέμβρη τοῦ 1907 (στό ἐξώφυλλο ἔγραφε 1908) καί κατασχέθηκε λίγο μετά τήν κυκλοφορία του, ὅμως σημαντικό μέρος τοῦ τιράζ κατορθώθηκε νά διασωθεῖ· τό βιβλίο συνέχιζε τήν κυκλοφορία του παράνομα.

Στό δεύτερο τόμο ἐπρόκειτο νά μποῦν οἱ ἐργασίες γιά τό ἀγροτικό ζήτημα. Γιά ν' ἀποφύγουν τίς διώξεις τῆς τσαρικήσ λογοκρισίας, ἀποφάσισαν νά ἐγκαταλείψουν τόν τίτλο «Μέσα σέ 12 χρόνια» καί νά ἐκδόσουν τό δεύτερο τόμο σέ δύο μέρη: στό πρῶτο μέρος νά περιλάβουν τίς νόμιμες ἐργασίες πού δημοσιεύτηκαν τό 1899 στή συλλογή «Οἰκονομικές μελέτες καί ἄρθρα»· στό δεύτερο τά παράνομα ἔργα. Ὁ Β.Ι. Λένιν συμπεριέλαβε στό δεύτερο τόμο τό βιβλίο του «Τό ἀγροτικό

πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907», πού μόλις εἶχε τελειώσει τή συγγραφή του. Μ' αὐτό τό περιεχόμενο ἡ ἔκδοση τοῦ δεύτερου τόμου δέν πραγματοποιήθηκε. Στίς ἀρχές τοῦ 1908 βγήκε μόνο τό πρῶτο μέρος τοῦ δεύτερου τόμου μέ τόν τίτλο «Τό ἀγροτικό ζήτημα» μέ τά ἐξῆς ἔργα : «Χαρακτηρισμός τοῦ οἰκονομικοῦ ρομαντισμοῦ», «Ἡ ἀπογραφή τῶν χειροτεχνῶν τοῦ 1894 - 1895 στό κυβερνεῖο τοῦ Πέρμ καί τά γενικά προβλήματα τῆς "χειροτεχνικῆς" βιομηχανίας» καί τό «Ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ "κριτικοί τοῦ Μάρξ"» (Κεφάλαιο I - XI). Τό δεύτερο μέρος τοῦ δεύτερου τόμου, γιά τόν ὁποῖο καί στοιχειοθετήθηκε «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907», κατασχέθηκε ἀπό τήν ἀστυνομία στό τυπογραφεῖο καί καταστράφηκε.

Στόν τρίτο τόμο ἔπρεπε νά μποῦν προγραμματικά ἄρθρα καί ἄρθρα πολεμικῆς πού δημοσιεύτηκαν στά μπολσεβίκικα ὄργανα («Ἴσκρα», «Βπεριόντ», «Προλετάρι», «Νόβαγια Ζίζν» κ.ἄ.). Ἡ ἐνταση, τά ποινικά μέτρα καί οἱ διωγμοί τῆς λογοκρισίας ἐνάντια στόν ἐπαναστατικό τύπο πού συνεχῶς δυνάμωναν, ἐμπόδισαν τήν πραγματοποίηση τῆς ἔκδοσης τοῦ τρίτου τόμου.—101.

⁴⁸ «Νόβογε Σλόβο» («Νέος Λόγος») — μηνιαῖο ἐπιστημονικό, φιλολογικό καί πολιτικό περιοδικό· τό ἔβγαζαν στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1894 οἱ φιλελεύθεροι ναρόντικοι· ἀπό τήν ἀνοιξη τοῦ 1897 μέ τή συμμετοχή τῆς Α.Μ. Καλμικόβα τό ἔβγαζαν οἱ «νόμιμοι μαρξιστές» (Π. Μπ. Στροῦβε, Μ.Ι. Τουγκάν - Μπαρανόβσκι κ.ἄ.). Στό «Νόβογε Σλόβο» εἶχε δημοσιευτεῖ ἡ προσθήκη τοῦ Φ. Ἐνγκελς στόν III τόμο τοῦ «Κεφαλαίου» μέ τόν τίτλο «Ἄ νόμος τῆς ἀξίας καί τό ὕψος τοῦ κέρδους» (1897, ἀρ. τεύχους 12 κ.ἄ., καθώς καί οἱ ἐργασίες τοῦ Λένιν «Χαρακτηρισμός τοῦ οἰκονομικοῦ ρομαντισμοῦ. Ὁ Σισμάντι καί οἱ ὀπαδοί του στή χώρα μας» καί «Ἀπ' ἀφορμή ἓνα σχόλιο ἐφημερίδας» (βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 2ος, σελ. 125 - 274 καί 451 - 458). Στό περιοδικό συνεργάζονταν ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ, ἡ Β. Ι. Ζασούλιτς, ὁ Α. Μ. Γκόρκι καί ἄλλοι. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1897 ἡ κυβέρνηση ἐκλείσει τό περιοδικό.—101.

⁴⁹ «Ζαριά» («Αὐγή») — μαρξιστικό ἐπιστημονικό-πολιτικό περιοδικό. Τό ἔβγαζε νόμιμα τό 1901 - 1902 στή Στουτγάρδη ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα». Βγήκαν συνολικά τέσσερα τεύχη (τρία σώματα) τοῦ περιοδικοῦ «Ζαριά»: τό τεύχος 1 βγήκε τόν Ἀπρίλη τοῦ 1901 (στήν πραγματικότητα κυκλοφόρησε στίς 10 (23) τοῦ Μάρτη), τά τεύχη 2 καί 3 βγήκαν μαζί τό Δεκέμβρη τοῦ 1901 καί τό τεύχος 4 τόν Αὐγουστο τοῦ 1902. Τά καθήκοντα τοῦ περιοδικοῦ εἶχαν καθοριστεῖ στό «Σχέδιο δήλωσης τῆς σύνταξης τῆς "Ἴσκρα" καί τοῦ "Ζαριά"» πού γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν στή Ρωσία (βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 327 - 338). Τό περιοδικό «Ζαριά» ἔκανε κριτική στό διεθνή καί στό ρωσικό ἀναθεωρητισμό, ὑπεράσπιζε τίς θεωρητικές βάσεις τοῦ μαρξισμοῦ. Στό «Ζαριά» δημοσιεύτηκαν οἱ ἐργασίες τοῦ Λένιν : «Εὐκαιριακά σημειώματα», «Οἱ διῶκτες τῶν ζέμστβο καί οἱ Ἀννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ», «Οἱ κ.κ. "κριτικοί" στό ἀγροτικό ζήτημα» (τά τέσσερα πρῶτα κεφάλαια τῆς ἐργασίας «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ "κριτικοί τοῦ Μάρξ"»), «Ἐσωτερική ἐπισκόπηση», «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας».—104.

⁵⁰ Παλιά «Ἴσκρα» («Σπίθα») — ἡ πρώτη πανρωσική παράνομη μαρξιστι-

κή έφημερίδα πού ιδρύθηκε από τον Β. Ι. Λένιν τό 1900 κι' έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στή δημιουργία του έπαναστατικού μαρξιστικού κόμματος τής εργατικής τάξης τής Ρωσίας.

Ό Λένιν, έπειδή ήταν αδύνατο νά εκδοθεί έπαναστατική έφημερίδα στή Ρωσία εξαιτίας των αστυνομικών διώξεων, όταν ήταν ακόμη εξόριστος στή Σιβηρία, είχε καταστρώσει σέ όλες του τίς λεπτομέρειες ένα σχέδιο έκδοσής της στό έξωτερικό. Μόλις τέλειωσε ή έξορία του (Γενάρης του 1900) ό Λένιν καταπιάστηκε άμέσως μέ τήν έφαρμογή του σχεδίου του. Τό Φλεβάρη του 1900 ό Λένιν είχε στήν Πετρούπολη συνομιλίες μέ τήν Β. Ι. Ζασούλιτς, πού είχε έρθει παράνομα από τό έξωτερικό, σχετικά μέ τή συμμετοχή τής ομάδας «Άπελευθέρωση τής δουλιᾶς» στήν έκδοση μιᾶς πανρωσικής μαρξιστικής έφημερίδας. Στά τέλη του Μάρτη - αρχές του Άπρίλη 1900 έγινε ή λεγόμενη «Σύσκεψη του Πσκόφ» των Β.Ι. Λένιν, Λ. Μάρτοφ, Α. Ν. Πότρεσοφ και Σ. Ι. Ραντσένκο μέ τους «νόμιμους μαρξιστές» Π. Μπ. Στρούβε και Μ. Ι. Τουνγκάν - Μπαρανόβσκι, όπου συζητήθηκε τό λενινιστικό σχέδιο ανακοίνωσης τής σύνταξης τής πανρωσικής έφημερίδας («Ίσκρα») και του έπιστημονικο - πολιτικού περιοδικού («Ζαριά») σχετικά μέ τό πρόγραμμα και τά καθήκοντα των εκδόσεων αυτών. Τό πρώτο εξάμηνο του 1900 ό Λένιν έκανε περιοδεία σέ μιά σειρά πόλεις τής Ρωσίας (Μόσχα, Πετρούπολη, Ρίγα, Σμολένσκ, Νίζνι - Νόβγκοροντ, Ουφά, Σαμάρα, Σίζραν), αποκατάστησε σύνδεση μέ τίς σοσιαλδημοκρατικές ομάδες και μέ μεμονωμένους σοσιαλδημοκράτες κι' εξασφάλισε από μέρος τους τήν υποστήριξη τής μελλοντικής «Ίσκρα». Τόν Αύγουστο του 1900, μέ τήν άφιξη του Λένιν στήν Έλβετία, έγινε μιά σύσκεψη του Λένιν και του Πότρεσοφ μέ τά μέλη τής ομάδας «Άπελευθέρωση τής δουλιᾶς» για τό πρόγραμμα και τά καθήκοντα τής έφημερίδας και του περιοδικού, για τους πιθανούς συνεργάτες, τή σύνθεση τής σύνταξης και τήν έδρα της. Οί συνομιλίες αυτές παρά λίγο νά ναυαγήσουν (βλ. Άπαντα, 5η έκδ., τόμ. 4ος, σελ. 339 - 357), ώστόσο κατά τό τέλος των συνομιλιών κατορθώθηκε νά επιτευχθεί συμφωνία σέ όλα τά επίμαχα ζητήματα.

Τό πρώτο φύλλο τής λενινιστικής «Ίσκρα» βγήκε τό Δεκέμβρη του 1900 στή Λειψία, τά έπόμενα φύλλα βγήκαν στό Μόναχο, από τον Ίούλη του 1902 στό Λονδίνο και από τήν άνοιξη του 1903 στή Γενεύη. Μεγάλη βοήθεια για τήν έκδοση τής έφημερίδας (όργάνωση μυστικού τυπογραφείου, εξασφάλιση ρωσικών στοιχείων κτλ.) πρόσφεραν οί γερμανοί σοσιαλδημοκράτες Κ. Τσέτκιν, Α. Μπράουν και άλλοι, ό πολωνός έπαναστάτης Γ. Μαρχλέφσκι πού ζούσε εκείνα τά χρόνια στό Μόναχο και ό Γκ. Κβέλτς, ένας από τους ήγέτες τής άγγλικής σοσιαλδημοκρατικής όμοσπονδίας.

Τή σύνταξη τής «Ίσκρα» τήν αποτελούσαν οί Β. Ι. Λένιν, Γκ. Β. Πλεχάνοφ, Λ. Μάρτοφ, Π. Μπ. Άξελρόντ, Α. Ν. Πότρεσοφ και Β. Ι. Ζασούλιτς. Γραμματέας τής σύνταξης ήταν στίς αρχές ή Ι. Γκ. Σμιντόβιτς - Λέμαν και άργότερα, από τήν άνοιξη του 1901 ή Ν.Κ. Κρούπσκαγια πού κρατούσε και όλη τήν άλληλογραφία τής «Ίσκρα» μέ τίς ρωσικές σοσιαλδημοκρατικές οργανώσεις. Ό Λένιν ήταν ουσιαστικά ό διευθυντής και καθοδηγητής τής «Ίσκρα», δημοσίευε άρθρα για όλα τά βασικά ζητήματα τής οικοδόμησης του κόμματος και τής ταξικής πάλης του προλεταριάτου τής Ρωσίας.

Στό κέντρο προσοχής τής «Ίσκρα» βρίσκονταν τά προβλήματα τής έπαναστατικής πάλης του προλεταριάτου και όλων των εργαζομένων

τῆς Ρωσίας ἐνάντια στήν τσαρική ἀπολυταρχία· μεγάλη προσοχή δινόταν στά σοβαρότερα γεγονότα τῆς διεθνούς ζωῆς καί κυρίως τοῦ διεθνούς ἐργατικοῦ κινήματος.

Ἡ «Ἴσκρα» ἔγινε τό κέντρο συνένωσης τῶν κομματικῶν δυνάμεων, συγκέντρωσης καί διαπαιδαγώγησης τῶν κομματικῶν στελεχῶν. Σέ πολλές πόλεις τῆς Ρωσίας (Πετρούπολη, Μόσχα, Σαμάρα κ.ἄ.) δημιουργήθηκαν ομάδες καί ἐπιτροπές τοῦ ΣΔΕΚΡ λενινιστικῆς ἰσκρικῆς κατεύθυνσης καί τό Γενάρη τοῦ 1902 στό συνέδριο τῶν ἰσκριστῶν πού ἔγινε στή Σαμάρα ἰδρύθηκε ἡ ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα». Οἱ ἰσκρικές ὀργανώσεις δημιουργοῦνταν καί δούλευαν κάτω ἀπό τήν ἄμεση καθοδήγηση τῶν μαθητῶν καί συνεργατῶν τοῦ Β.Ι. Λένιν, Ν. Ε. Μπάουμαν, Ι. Β. Μπάμπουσιν, Σ. Ι. Γκοῦσεφ, Μ. Ι. Καλίνιν, Π. Α. Κράσικοφ, Γκ. Μ. Κρζιζανόβσκι, Φ. Β. Λένγκνικ, Π. Ν. Λεπεσίνσκι, Ι. Ι. Ράντσενκο κ.ἄ.

Μέ τήν πρωτοβουλία καί τήν ἄμεση συμμετοχή τοῦ Λένιν ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ἐπεξεργάστηκε τό σχέδιο προγράμματος τοῦ κόμματος (δημοσιεύτηκε στό φύλλο ἀρ. 21 τῆς «Ἴσκρα», τῆς 1 τοῦ Ἰούλη 1902) καί προετοίμασε τό II Συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στίς 17 (30) τοῦ Ἰούλη - 10 (23) τοῦ Αὐγούστου 1903. Τόν καιρό τῆς σύγκλησης τοῦ συνεδρίου οἱ περισσότερες τοπικές σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις τῆς Ρωσίας εἶχαν προσχωρήσει στήν «Ἴσκρα», εἶχαν ἐγκρίνει τήν τακτική, τό πρόγραμμα καί τό ὀργανωτικό της σχέδιο καί τήν εἶχαν ἀναγνωρίσει σάν καθοδηγητικό τους ὄργανο. Τό συνέδριο τόνισε μέ εἰδική ἀπόφασή του τόν ἐξαιρετικό ρόλο τῆς «Ἴσκρα» στήν πάλη γιά τό κόμμα καί τήν ἀνακήρυξε Κεντρικό Ὅργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Ἀμέσως μετά τό II Συνέδριο τοῦ κόμματος τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1903, ὕστερα ἀπό τήν κυκλοφορία τοῦ φύλλου ἀρ. 51 τῆς «Ἴσκρα», οἱ μενσεβίκοι μέ τήν ὑποστήριξη τοῦ Πλεχάνοφ πῆραν τήν ἐφημερίδα στά χέρια τους. Ἀπό τότε ἄρχισαν νά διακρίνουν τήν παλιά, τή λενινιστική «Ἴσκρα» (φύλλα ἀρ. 1 - 51) καί τή νέα (πού ἔβγαινε ὡς τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1905), τή μενσεβίκικη «Ἴσκρα» πού οἱ μενσεβίκοι τή μετᾶτρεψαν σέ ὄργανο πάλης ἐνάντια στόν ἐπαναστατικό μαρξισμό, ἐνάντια στό κόμμα.—104.

⁵¹ Μπερνσταϊνιάδα, μπερνσταϊνισμός — ἐχθρικό πρός τό μαρξισμό, ὀπορτουνιστικό ρεῦμα στή γερμανική καί στή διεθνή σοσιαλδημοκρατία, πού ἐμφανίστηκε στά τέλη τοῦ ΧΙΧ αἰώνα καί πῆρε τήν ὀνομασία του ἀπό τό ὄνομα τοῦ Ἐντ. Μπερνσταϊν, τοῦ πιό ἀπροκάλυπτου ἐκπρόσωπου τῶν δεξιῶν ὀπορτουνιστικῶν τάσεων στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τῆς Γερμανίας.

Στά 1896 - 1898 ὁ Μπερνσταϊν δημοσίευσε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» («Νέοι Καιροί»), θεωρητικό ὄργανο τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, σειρά ἄρθρων μέ τόν τίτλο «Προβλήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ», στά ὁποῖα κάτω ἀπό τή σημαία τῆς «ἐλευθερίας τῆς κριτικῆς» προσπάθησε ν' ἀναθεωρήσει (ἀπό δῶ ὀνομάστηκε καί «ἀναθεωρητισμός»), τίς φιλοσοφικές, οἰκονομικές καί πολιτικές βάσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ καί νά τίς ἀντικαταστήσει μέ τίς ἀστικές θεωρίες τοῦ συμβιβασμοῦ τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων καί τῆς ταξικῆς συνεργασίας· ἐπιτίθονταν ἐνάντια στή διδασκαλία τοῦ Μάρξ σχετικά μέ τήν ἐξαθλίωση τῆς ἐργατικῆς τάξης, τίς ἀναπτυσσόμενες ταξικές ἀντιθέσεις, τίς κρίσεις, τήν ἀναπόφευκτη κατάρρευση τοῦ καπιταλισμοῦ, τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί τή δικτατορία τοῦ προλετα-

ριάτου καί διατύπωσε τό πρόγραμμα τοῦ σοσιαλρεφορμισμού, πού ἐκφραζόταν στή διατύπωση «τό κίνημα εἶναι τό πᾶν, ὁ τελικός σκοπός δέν εἶναι τίποτε». Τό 1899 τά ἄρθρα τοῦ Μπέρνσταϊν βγήκαν σέ χωριστό βιβλίο μέ τόν τίτλο «Οἱ προϋποθέσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας». Τό βιβλίο βρῆκε τήν ὑποστήριξη τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τῶν ὀπορτουνιστικῶν στοιχείων τῶν ἄλλων κομμάτων τῆς II Διεθνούς, μαζί καί τῶν «οἰκονομιστῶν» τῆς Ρωσίας.

Στά συνέδρια τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας: τῆς Στουτγάρδης (Ὀκτώβρης τοῦ 1898), τοῦ Ἀννόβερου (Ὀκτώβρης τοῦ 1899) καί τῆς Λυβέκης (Σεπτέμβρης τοῦ 1901) καταδικάστηκε ὁ μπερνσταϊνισμός, ὅμως τό κόμμα δέν διαχώρισε τή θέση του ἀπό τόν Μπέρνσταϊν καί κράτησε συμφιλιωτιστική στάση. Οἱ μπερνσταϊνικοί ἐξακολουθοῦσαν νά προπαγανδίζουν ἀνοιχτά τίς ἀναθεωρητικές ἀπόψεις στό περιοδικό «Sozialistische Monatshefte» (Μηνιαία Σοσιαλιστική Ἐπιθεώρηση) καί στίς κομματικές ὀργανώσεις.

Μόνο τό Κόμμα τῶν μπολσεβίκων μ' ἐπικεφαλῆς τόν Β. Ι. Λένιν ἔκανε συνεπή καί ἀποφασιστικό ἀγῶνα ἐνάντια στόν μπερνσταϊνισμό καί στούς ὀπαδούς του στή Ρωσία, τούς «νόμιμους μαρξιστές», τούς «οἰκονομιστές» καί τούς μενσεβίκους. Ὁ Λένιν ἀπό τό 1899 ἤδη, τάχθηκε ἐνάντια στούς μπερνσταϊνικούς μέ τή «Διαμαρτυρία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας» καί μέ τό ἄρθρο «Τό πρόγραμμά μας». Στό ξεσκέπασμα τοῦ μπερνσταϊνισμού ἦταν ἀφιερωμένα ἐπίσης τά ἔργα τοῦ Λένιν «Μαρξισμός καί ἀναθεωρητισμός», «Οἱ διαφωνίες στό ἐργατικό κίνημα τῆς Εὐρώπης» καί ἄλλα (βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 167 - 180 καί 186 - 190, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 15 - 25· τόμ. 16ος, σελ. 317 - 322). —105.

⁵² «Μπεζζαγκλάβτσι» — μισοκαντέτικη, μισομενσεβίκικη ὁμάδα τῆς ρωσικῆς ἀστικῆς διανόησης (Σ.Ν. Προκοπόβιτς, Ε. Ντ. Κουσκόβα, Β. Γ. Μπογκουτσάρσκι, Β. Β. Πορτουγκάλοφ, Β. Β. Χιζνιακόφ καί ἄλλοι)· σχηματίστηκε στήν περίοδο πού ἀρχίζε ἡ κάμψη τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907. Ἡ ὁμάδα πῆρε τήν ὀνομασία της ἀπό τό ἑβδομαδιαῖο πολιτικό περιοδικό «Μπεζζαγκλάβγια» πού ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό Γενάρη ὡς τό Μάη τοῦ 1906 μέ διευθυντή τόν Προκοπόβιτς. Ἀργότερα οἱ «μπεζζαγκλάβτσι» συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπό τήν ἀριστερή καντέτικη ἑφημερίδα «Τοβάριστς». Οἱ «μπεζζαγκλάβτσι», καλυπτόμενοι κάτω ἀπό μιά τυπική ἀκομματικότητα, ἦταν κήρυκες τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀστικοῦ φιλελευθερισμοῦ καί τοῦ ὀπορτουνισμού, ὑποστήριζαν τούς ἀναθεωρητές τῆς ρωσικῆς καί τῆς διεθνούς σοσιαλδημοκρατίας. —106.

⁵³ «Στόν τρίτο τόμο αὐτῆς τῆς ἔκδοσης» — δηλαδή στόν τρίτο τόμο τῆς συλλογῆς «Μέσα σέ 12 χρόνια»· ἡ ἔκδοσή της δέν πραγματοποιήθηκε, ἐξαιτίας τῶν ἀστυνομικῶν διώξεων. —108.

⁵⁴ «Νόβαγια Ζίζν» («Νέα Ζωή») — ἡ πρώτη νόμιμη μπολσεβίκικη ἑφημερίδα. Ἐβγαινε στήν Πετρούπολη καθημερινά ἀπό τίς 27 τοῦ Ὀκτώβρη (9 τοῦ Νοέμβρη) ὡς τίς 3 (16) τοῦ Δεκέμβρη 1905. Ἐπίσημος διευθυντής - ἐκδότης τῆς ἑφημερίδας «Νόβαγια Ζίζν» θεωροῦνταν ὁ ποιητής Ν. Μ. Μίνσκι καί ἐκδότρια ἡ Μ. Φ. Ἀντρέγεβα. Στίς ἀρχές τοῦ Νοέμβρη 1905, μέ τήν ἐπιστροφή τοῦ Β.Ι. Λένιν ἀπό τό ἐξωτερικό στήν Πετρούπολη, ἡ ἑφημερίδα ἀρχισε νά βγαίνει μέ τήν ἄμεση καθοδήγησή του.

Τό προσωπικό τῆς σύνταξης καί οἱ συνεργάτες της ἄλλαξαν. Ἡ «Νόβαγια Ζίζν» ἦταν οὐσιαστικά τό κεντρικό ὄργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στενότατοι συνεργάτες τῆς ἐφημερίδας ἦταν ὁ Β. Ντ. Μπόντς - Μπρουγέβιτς, ὁ Β. Β. Βορόβσκι, ὁ Α. Β. Λουνατσάρσκι, ὁ Μ. Σ. Ὀλμίνσκι καί ἄλλοι. Ἐνεργό μέρος στή «Νόβαγια Ζίζν» ἔπαιρνε καί ὁ Α. Μ. Γκόρκι πού ἔδινε στήν ἐφημερίδα καί μεγάλη οἰκονομική βοήθεια. Στόν πίνακα τῶν ξένων συνεργατῶν τῆς ἐφημερίδας συγκαταλέγονταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ὁ Κάρλ Λήμπκνεχτ, ὁ Μαρσέλ Κασέν, ὁ Πῶλ Λαφάργκ καί ἄλλοι.

Στό φύλλο ἀρ. 9 τῆς «Νόβαγια Ζίζν» τῆς 10ης τοῦ Νοέμβρη δημοσιεύτηκε τό πρῶτο ἄρθρο τοῦ Β.Ι. Λένιν «Γιά τήν ἀναδιοργάνωση τοῦ κόμματος». Ἐπειτα δημοσιεύτηκαν τά ἄρθρα του: «Προλεταριάτο καί ἀγροτιά», «Κομματική ὀργάνωση καί κομματική φιλολογία», «Στρατός καί ἐπανάσταση», «Ἡ πλάστιγγα ταλαντεύεται», «Ἡ ἀπολυταρχία πού πεθαίνει καί τά νέα ὄργανα λαϊκῆς ἐξουσίας», «Σοσιαλισμός καί θρησκεία» καί ἄλλα. Στήν ἐφημερίδα δημοσιεύτηκαν 14 ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν. Σ' αὐτά τά ἄρθρα τοῦ Λένιν καθορίζονταν τά καθήκοντα καί ἡ τακτική τοῦ κόμματος στήν περίοδο τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης.

Ἡ «Νόβαγια Ζίζν» ἦταν δραστήριος ἐκλαϊκευτής ὅλων τῶν ἀποφάσεων καί μέτρων τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἐπαιξε μεγάλο ρόλο στήν πολιτική διαφώτιση καί τήν ὀργάνωση τῶν μαζῶν καί κινητοποιοῦσε τίς μάζες γιά τήν ἔνοπλη ἐξέγερση.

Ἡ ἐφημερίδα συνδεόταν στενά μέ τίς κομματικές ὀργανώσεις καί τοὺς ἐπαναστάτες ἐργάτες πού τήν περιέβαλλαν μέ μεγάλη συμπάθεια. Ἀπό διάφορες γωνιές τῆς χώρας ἔρχονταν γράμματα στή σύνταξη τῆς ἐφημερίδας. Οἱ ἐπιστολογράφοι ἦταν ἐργάτες, ἀγρότες, ὑπάλληλοι, στρατιωτικοί, φοιτητές. Τά γραφεῖα τῆς σύνταξης ἦταν τόπος κομματικῶν συναντήσεων, συνελεύσεων καί συσκέψεων. Τό καθημερινό τιράζ τῆς ἐφημερίδας ἔφτανε τίς 80 χιλιάδες ἀντίτυπα.

Γιά τή «Νόβαγια Ζίζν» ὁ Λένιν ἔγραφε τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1905: «Τώρα τό πῖο πλατύ βῆμα γιά νά ἀσκοῦμε τήν ἐπιρροή μας στό προλεταριάτο εἶναι ἡ καθημερινή ἐφημερίδα τῆς Πετρούπολης» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 316).

Ἡ «Νόβαγια Ζίζν» ἀντιμετώπισε πολυάριθμες διώξεις. Στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη, ὕστερα ἀπό τήν κυκλοφορία τοῦ φύλλου ἀρ. 27, ἡ τσαρική κυβέρνηση ἔκλεισε τήν ἐφημερίδα. Τό τελευταῖο φύλλο της, τό 28ο, βγῆκε παράνομα.—111.

⁵⁵ Πρόκειται γιά τή σημείωση τοῦ Β. Ι. Λένιν στό ἄρθρο τοῦ Β.Β. Βορόβσκι «Οἱ καρποὶ τῆς δημαγωγίας», στό φύλλο ἀρ. 11 τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ» τῆς 10 (23) τοῦ Μάρτη 1905 (βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 9ος σελ. 361).

«Βπεριόντ» («Ἐμπρός») — παράνομη μπολσεβίκικη ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα· ἔβγαινε στή Γενεύη ἀπό τίς 22 τοῦ Δεκέμβρη 1904 (4 τοῦ Γενάρη 1905) ὡς τίς 5 (18) τοῦ Μάη 1905. Κυκλοφόρησαν 18 φύλλα μέ τιράζ 7 - 10 χιλιάδες ἀντίτυπα. Ὄργανωτής, ἰδεολογικός ἐμπνευστής καί ἄμεσος καθοδηγητής τῆς ἐφημερίδας ἦταν ὁ Β. Ι. Λένιν. Ὁ ἴδιος μάλιστα πρότεινε καί τόν τίτλο τῆς ἐφημερίδας. Μέλη τῆς σύνταξης ἦταν ὁ Β. Β. Βορόβσκι, ὁ Α. Β. Λουνατσάρσκι, ὁ Μ.Σ. Ὀλμίνσκι. Ὅλη τήν ἀλληλογραφία τῆς ἐφημερίδας μέ τίς τοπικές ἐπιτροπές τῆς Ρωσίας καί μέ τοὺς ἀνταποκριτές τήν κρατοῦσε ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια.

Ἡ ἐφημερίδα «Βπεριόντ» ἔβγαινε μέσα σέ μιά ἀτμόσφαιρα σκληρῆς

έσωκομματικῆς πάλης, ὅταν ὕστερα ἀπό τό II συνέδριο οἱ ἡγέτες τῶν μενσεβίκων κατέλαβαν μέ ἀπάτη τά κεντρικά ὄργανα τοῦ κόμματος (τό ΚΟ, τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος καί τήν ΚΕ) καί ἄρχισαν νά διασποῦν τίς τοπικές κομματικές ὀργανώσεις. Ἡ ἀποδιοργανωτική δουλιὰ τῶν μενσεβίκων κλόνιζε τήν ἐνότητα δράσης τῆς ἐργατικῆς τάξης. Μπροστά στήν ἐπερχόμενη ἐπανάσταση τῆς Ρωσίας, ὅταν ἦταν ιδιαίτερα ἀπαραίτητη ἡ συσπείρωση τῶν δυνάμεων γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς μαχητικῆς ἐνότητας τοῦ προλεταριάτου, μιά παρόμοια κατάσταση μέσα στό κόμμα ἦταν ἀπαράδεκτη. Ὁ Β. Ι. Λένιν καί οἱ μπολσεβίκοι ἔκαναν ἀνειρήνευτο ἀγῶνα ἐναντία στόν ὀπορτουισμό τῶν μενσεβίκων καί στήν ἀποδιοργανωτική δράση τους, ἄρχισαν νά καλοῦν τίς τοπικές κομματικές ὀργανώσεις ν' ἀγωνιστοῦν γιά τή σύγκληση τοῦ III συνεδρίου τοῦ κόμματος, σάν τήν μοναδική διέξοδο ἀπό τήν κομματική κρίση, πού θά χαλιναγωγοῦσε τούς μενσεβίκους καί θά δημιουργοῦσε μιά νέα καθοδήγηση, πού θά ἀνταποκρινόταν στή θέληση τοῦ κόμματος. Ὁ Λένιν, καθορίζοντας τό περιεχόμενο τῆς ἐφημερίδας, ἔγραφε: «Ἡ κατεύθυνση τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ» εἶναι ἡ κατεύθυνση τῆς παλιᾶς «Ἴσκρα». Ἐνονόματι τῆς παλιᾶς «Ἴσκρα» ἢ «Βπεριόντ» παλεύει ἀποφασιστικά ἐναντία στή νέα «Ἴσκρα»». (Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 9ος, σελ. 238). Ὁ Λένιν ὄχι μόνο ἔγραφε καθοδηγητικά ἄρθρα στήν ἐφημερίδα «Βπεριόντ», ἀλλά στήν πένα του ἀνήκει κι' ἕνας μέγας ἀριθμός διαφόρων σημειωμάτων καί ἀνταποκρίσεων πού εἶχε ἐπεξεργαστεῖ προσωπικά ὁ ἴδιος. Μερικά ἄρθρα εἶναι γραμμένα ἀπό τόν Λένιν σέ συνεργασία μέ ἄλλα μέλη τῆς σύνταξης (Βορόβσκι, Ὀλμίνσκι κ.ἄ.). Στά χειρόγραφα τῶν διαφόρων συντακτῶν πού διασώθηκαν ὑπάρχουν πολλές διορθώσεις καί σημαντικές προσθήκες τοῦ Λένιν. Ἡ θεώρηση τῶν δοκιμίων τοῦ κάθε φύλλου γινόταν ὀπωσδήποτε ἀπό τόν Λένιν. Ἀκόμη κι' ὅταν ὁ Λένιν ἦταν ἀπασχολημένος ὀλοκληρωτικά μέ τίς ἐργασίες τοῦ III συνεδρίου στό Λονδίνο, βρῆκε τό χρόνο νά θεωρήσει τά δοκίμια τοῦ φύλλου ἀρ. 17 τῆς «Βπεριόντ». Καί μόνο τό φύλλο ἀρ. 18 κυκλοφόρησε, ὅπως φαίνεται, χωρίς νά τό θεωρήσει ὁ Λένιν, λόγω τῆς μετακίνησής του ἀπό τό Λονδίνο στή Γενεύη. Στήν ἐφημερίδα «Βπεριόντ» δημοσιεύτηκαν πάνω ἀπό 60 ἄρθρα καί σημειώματα τοῦ Λένιν. Σ' αὐτά ὁ Β. Ι. Λένιν ἐπεξεργάστηκε τή γραμμὴ τακτικῆς τῶν μπολσεβίκων σχετικά μέ τά ζητήματα τῆς ἐνοπλῆς ἐξέγερσης, τῆς προσωρινῆς ἐπαναστατικῆς κυβέρνησης καί τῆς ἐπαναστατικῆς δημοκρατικῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς, σχετικά μέ τή στάση τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἀπέναντι στό ἀγροτικό κίνημα, στή φιλελεύθερη ἀστική τάξη, στό ρωσο-ιαπωνικό πόλεμο. Ὅρισμένα φύλλα τῆς ἐφημερίδας, ὅπως λ.χ. τά φύλλα ἀρ. 4 καί 5, πού ἦταν ἀφιερωμένα στά γεγονότα τῆς 9 τοῦ Γενάρη 1905 καί στήν ἐναρξή τῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία, γράφτηκαν σχεδόν ὀλοκληρωτικά ἀπό τόν Λένιν. Ἡ ἐφημερίδα «Βπεριόντ» μετά τήν ἔκδοσή της πολύ γρήγορα κατάκτησε τίς συμπάθειες τῶν τοπικῶν κομματικῶν ἐπιτροπῶν πού τήν ἀναγνώρισαν σάν δικό τους ὄργανο.

Ἡ ἐφημερίδα «Βπεριόντ», συσπειρώνοντας τίς τοπικές κομματικές ἐπιτροπές πάνω στή βάση τῶν λενινιστικῶν ἀρχῶν, ἔπαιξε μεγάλο ρόλο στήν προετοιμασία τοῦ III συνεδρίου τοῦ κόμματος πού οἱ ἀποφάσεις του στηρίχθηκαν στίς θέσεις πού εἶχε διατυπώσει καί θεμελιώσει ὁ Λένιν ἀπό τίς στήλες τῆς ἐφημερίδας. Ἡ γραμμὴ τακτικῆς τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ» ἔγινε καί γραμμὴ τακτικῆς τοῦ III συνεδρίου. Ἡ ἐφη-

μερίδα «Βπεριόντ» είχε μόνιμη σύνδεση μέ τίς κομματικές οργανώσεις τῆς Ρωσίας. Ἰδιαίτερα στενή ἦταν ἡ σύνδεσή της μέ τίς ἐπιτροπές τοῦ ΣΔΕΚΡ Πετρούπολης, Μόσχας, Ὀδησοῦ, Αἰκατερινοσλάβ, Μπακοῦ καί ἄλλες, καθώς καί μέ τήν Ἐνωσιακή ἐπιτροπή Καυκάσου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν ἀπό τήν ἐφημερίδα «Βπεριόντ» ἀναδημοσιεύονταν συχνά στά τοπικά ὄργανα τοῦ μπολσεβίκικου τύπου, ἐκδίδονταν σέ χωριστά φυλλάδια ἢ μπροσοῦρες. Οἱ ἐπιτροπές τοῦ ΣΔΕΚΡ τῆς Ὀδησοῦ, τοῦ Σαράτοφ καί τοῦ Νικολάγεφ ἔβγαλαν σέ χωριστό φυλλάδιο τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ἡ ἀρχή τῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία» ἀπό τό φύλλο ἀρ. 4 τῆς «Βπεριόντ», ἡ ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ τό ἄρθρο «Προλεταριάτο καί ἀγροτιά» («Βπεριόντ», ἀρ. φύλ. 11). Ἡ Ἐνωσιακή ἐπιτροπή Καυκάσου τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔβγαλε τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ἡ ἐπαναστατική δημοκρατική δικτατορία τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιάς» («Βπεριόντ», ἀρ. φύλ. 14) σέ ξεχωριστή μπροσοῦρα στή γεωργιανή, στή ρωσική καί στήν ἀρμένικη γλώσσα. Τό τρίτο συνέδριο τοῦ κόμματος τόνισε σέ εἰδική ἀπόφασή του τόν ἐξαιρετικό ρόλο τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ» στήν πάλη κατά τοῦ μενσεβικισμού, στήν πάλη γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς κομματικότητας, στήν τοποθέτηση καί τό φῶτισμα τῶν ζητημάτων τακτικῆς πού ἔβαζε τό ἐπαναστατικό κίνημα, στήν πάλη γιά τή σύγκληση τοῦ συνεδρίου κι' ἔκφρασε τίς εὐχαριστίες του πρός τήν σύνταξη τῆς ἐφημερίδας. Μέ ἀπόφαση τοῦ III συνεδρίου στή θέση τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ» ἄρχισε νά βγαίνει σάν Κεντρικό Ὅργανο τοῦ κόμματος, ἡ ἐφημερίδα «Προλετάρι» πού ἀποτελέσε τήν ἄμεση συνέχεια τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ».

Ἡ ἐφημερίδα «Βπεριόντ» ἔπαιξε τεράστιο ρόλο στόν ἀγῶνα τῆς ἐπαναστατικῆς προλεταριακῆς πολιτικῆς κατεύθυνσης ἐναντία στή μικροαστική καί τή φιλελευθεροαστική κατεύθυνση στήν περίοδο τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης. —113.

⁵⁶ Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τήν τακτική τῆς μισοαποχῆς πού πρότειναν οἱ μενσεβίκοι στίς ἐκλογές τῆς I Κρατικῆς δούμας (τοῦ Βίττε). Οἱ μενσεβίκοι δέν συμφώνησαν μέ τήν μπολσεβίκικη τακτική τῆς ἀποφασιστικῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές κι' ἔριξαν τό ἀποδιοργανωτικό σύνθημα: συμμετοχή τῆς σοσιαλδημοκρατίας σ' ὅλα τά στάδια τῶν ἐκλογῶν, ἐκτός ἀπό τό τελευταῖο (δηλαδή τῆς ἀνάδειξης τῶν ὑποψηφίων γιά τή Δούμα).—118.

⁵⁷ Τό σύνθημα νά σχηματιστεῖ «Ἐκτελεστική ἐπιτροπή τῶν ἀριστερῶν ομάδων τῆς Δούμας» ρίχτηκε ἀπό τοὺς μπολσεβίκους μέ σκοπό νά ἐξασφαλίσουν μιάν ἀνεξάρτητη ταξική γραμμή γιά τοὺς ἐργάτες βουλευτές τῆς Δούμας, νά καθοδηγήσουν τή δράση τῶν ἀγροτῶν βουλευτῶν καί νά τοὺς ἀποτραβήξουν ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν καντέτων. Οἱ μενσεβίκοι ἀντέτασαν στό σύνθημα αὐτό τό δικό τους σύνθημα τῆς «πανεθνικῆς ἀντιπολίτευσης», δηλαδή τό σύνθημα νά ὑποστηρίξουν οἱ ἐργάτες καί οἱ ἀγρότες βουλευτές τοὺς καντέτους πού οἱ μενσεβίκοι τοὺς συγκατέλεγαν ἀνάμεσα στά ἀριστερά κόμματα, πλάϊ στοὺς σοσιαλδημοκράτες, τοὺς ἐσέρους καί τοὺς τρουντοβίκους.

Τόν Ἰούλη τοῦ 1906, μετά τή διάλυση τῆς I Δούμας, ἡ «Ἐκτελεστική ἐπιτροπή τῶν ἀριστερῶν» ὀργανώθηκε οὐσιαστικά γύρω ἀπό τή σοσιαλδημοκρατική ομάδα τῆς Δούμας. Μέ τήν πρωτοβουλία τῆς «Ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀριστερῶν» βγήκαν: ἡ «Διακήρυξη πρός τό στρατό καί τό στόλο», πού τήν ὑπόγραψε ἡ ἐπιτροπή τῆς σο-

σιαλδημοκρατικῆς ομάδας τῆς Δούμας καί ἡ ἐπιτροπή τῆς Ἑργασιακῆς ομάδας· ἡ «Διακήρυξη πρὸς ὅλη τὴν ἀγροτιά τῆς Ρωσίας» πού τὴν ὑπόγραψε καί ἡ Πανρωσικὴ ἀγροτικὴ ἔνωση, ἡ ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἡ ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν, τὸ Πανρωσικὸ συνδικάτο τῶν σιδηροδρομικῶν καί ἡ Πανρωσικὴ ἔνωση τῶν δασκάλων· ἡ διακήρυξη «Πρὸς ὅλο τὸ λαό» πού τὴν ὑπόγραψαν τὰ ἴδια κόμματα (χωρὶς τίς τρεῖς ἐνώσεις), καθὼς καί τὸ Πολωνικὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα καί ἡ Μπούντ. Οἱ διακηρύξεις καλοῦσαν τὸ λαὸ νὰ ξεσηκωθεί στὸν ἐπαναστατικὸ ἀγῶνα ἐναντία στὴν κυβέρνησι καί ἔριχναν τὸ σύνθημα γιὰ τὴ σύγκληση Συντακτικῆς συνέλευσις.—118.

⁵⁸ *Διευκρινίσεις τῆς Συγκλήτου* — διευκρινίσεις τοῦ νόμου τῆς 11 (24) τοῦ Δεκέμβρη 1905 γιὰ τίς ἐκλογές τῆς Κρατικῆς δούμας πού τίς εἶχε ἐκδόσει ἡ Διοικούσα Σύγκλητος πρὶν ἀπὸ τίς ἐκλογές τῆς II Δούμας. Μ' αὐτές τίς διευκρινίσεις ἡ Σύγκλητος στεροῦσε τὸ ἐκλογικὸ δικαίωμα ἀπὸ νέες κατηγορίες τοῦ πληθυσμοῦ, ἐργατῶν, ἀγροτῶν καί ἐκπροσώπων τῶν μὴ ρωσικῶν ἐθνικοτήτων. Ὁ Β. Ι. Λένιν ὀνόμασε αὐτές τίς διευκρινίσεις «ὑπέροχες στολιπινικὲς διευκρινίσεις τῆς "οὐσίας τοῦ συντάγματος"».—127.

⁵⁹ Τὸν καιρὸ τῆς ἐκλογικῆς καμπάνιας γιὰ τὴν I Κρατικὴ δούμα ἡ κυβερνητικὴ ἔφημερίδα «Ρούσκογε Γκοσουντάρστβο» (βραδινὴ ἔκδοσι τοῦ «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ») δημοσίευσε στὸ φύλλο ἀρ. 39 τῆς 18 (31) τοῦ Μάρτη 1906 ἄρθρο κάποιου Segno μέ τὸν τίτλο «Ὁ "ἀπλοϊκὸς ἀγρότης" στὴ Δούμα». Ὁ συντάκτης καθησύχαζε τοὺς ἐκπροσώπους τῶν κυβερνητικῶν κύκλων πού τρόμαζαν, μέ τὸ γεγονὸς ὅτι στὴ Δούμα θὰ ἐκλεγοῦν πολλοὶ ἀγρότες βουλευτές, οἱ ὅποιοι θ' ἀπαιτήσουν τὴ διανομὴ τῶν τσιφλικάδικων γαιῶν. «Μὴν τοὺς φοβᾶστε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τοῦ κοντογουνιοῦ καί τοῦ χωραφιοῦ, μὴν τοὺς φοβᾶστε πού δέν ἔχουν ἀρκετές γνώσεις καί μόρφωσι: Θὰ τοὺς βοηθήσει ἡ ὑγιὲς λογικὴ καί ἡ ἐξυπνάδα πού ἀπὸ κοινοβουλευτικὴ ἄποψη ἀξίζει ὅσο ἓνα δίπλωμα διδάκτορα, γιὰ τὸ ὅποιο, ὅπως εἶναι γνωστὸ, δέν εἶναι καθόλου ὑποχρεωτικὸ νὰ ἔχει κανεὶς ὑγιὲ λογικὴ».—130.

⁶⁰ Βλ. Κ. Μάρξ, «Ἡ πρωσικὴ ἀντεπανάστασι καί ἡ πρωσικὴ δικαστικὴ κάστα» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἄπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 148).—131.

⁶¹ «*Ζνάμια Τρουντά*» («*Σημαία τῆς Ἑργασίας*») — κεντρικὸ ὄργανο τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων. Ἡ ἔφημερίδα ἔβγαινε στὸ Παρίσι ἀπὸ τὸν Ἰούλη τοῦ 1907 ὡς τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1914.—135.

⁶² *Γάλλοι ριζοσπάστες καί ριζοσπάστες - σοσιαλιστές* — ἀστικὸ κόμμα τῆς Γαλλίας. Ὁργανωτικὰ διαμορφώθηκε τὸ 1901, στὴν οὐσία ὅμως ὑπάρχει ἀπὸ τὴν 9η δεκαετία τοῦ XIX αἰῶνα. Πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον (1914 - 1918) ἀντιπροσώπευε βασικὰ τὰ συμφέροντα τῆς μικρῆς καί τῆς μεσαίας ἀστικῆς τάξεως. Στὴν περίοδο πού μεσολάβησε ἀνάμεσα στὸν πρῶτο καί στὸ δεύτερο παγκόσμιον πόλεμον μέσα στὸ κόμμα δυνάμωσε ἡ ἐπιρροή τῆς μεγαλοαστικῆς τάξεως. Οἱ ἡγέτες τοῦ κόμματος ἔγιναν ἐπανειλημμένα πρόεδροι τῆς γαλλικῆς κυβέρνησις.—137.

⁶³ Ἡ συνδιάσκεψις τῆς ὀργάνωσις Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔγινε στίς

27 τοῦ Ὀχτώβρη (9 τοῦ Νοέμβρη) 1907 στήν πόλη Τεριόκι. Στή συνδιάσκεψη πήραν μέρος 57 ἀντιπρόσωποι μέ θετική ψήφο καί 11 μέ συμβουλευτική. Στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς συνδιάσκεψης βρισκόνταν τά παρακάτω ζητήματα: 1) Ἀπολογισμός τῆς Ἐπιτροπῆς Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ σχετικά μέ τήν προεκλογική καμπάνια γιά τήν III Δούμα, 2) Ἐκθεση δράσης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, 3) Ἡ Πανρωσική συνδιάσκεψη, 4) Ἡ δίκη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας τῆς II Δούμας, 5) Ἡ ἀνεργία, 6) Ἐκλογές τῆς συνδιάσκεψης πόλης καί ἄλλα ὀργανωτικά προβλήματα.

Ἡ ἐκθεση τῆς Ἐπιτροπῆς Πετρούπολης τόνιζε ὅτι ἡ ἀστυνομία χρησιμοποιοῦσε ὠμή βία σέ βάρος τῶν ἐργατῶν ἐκλογέων τόν καιρό τῶν ἐκλογῶν τῆς III Δούμας, ἀφαίρεσε ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες κάθε δυνατότητα νά κάνουν προεκλογική ζύμωση κτλ. Ἡ ἐκθεση ἔλεγε ἐπίσης ὅτι στήν Πετρούπολη ὑπάρχει μιά ἐντελῶς αὐτοτελῆς ὀργάνωση μενσεβίκων πού κρύβεται ἀπό τό κόμμα.

Ἡ ἐκθεση γιά τήν δράση τῆς ΚΕ ὑπογράμμισε ὅτι ἡ ΚΕ δέν εἶναι ἀρκετά ἱκανή γιά δουλιὰ, γιατί δέν διαθέτει σταθερή πλειοψηφία. Πάνω σέ πολλά σοβαρότατα ζητήματα (ἐκδοση τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου, ἐπικύρωση τῆς ἀπόφασης γιά τά συνδικάτα, ἐξέταση τῶν πρώτων ἐνεργειῶν τῆς κοινοβουλευτικῆς ομάδας κτλ.) ἡ ΚΕ δέν κατόρθωσε νά πάρει καμιά ἀπόφαση, ἐξαιτίας τοῦ ἀποδιοργανωτικοῦ ρόλου τῶν μενσεβίκων. Πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα τῆς ἡμερήσιας διάταξης ἡ συνδιάσκεψη ἔκφρασε τήν εὐχή, ὅπως στήν ἐπικείμενη Πανρωσική συνδιάσκεψη οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ὀργάνωσης τῆς Πετρούπολης κάνουν ὅ,τι εἶναι δυνατό ὥστε «ἡ ΚΕ νά βγεῖ ἀπό τό σημερινό ἀδιέξοδό της καί ν' ἀνεβεῖ ἡ δράση της στό ἀπαιτούμενο ὕψος» («Προλετάρη», ἀρ. φύλ. 20, 19 τοῦ Νοέμβρη 1907).

Ὁ Λένιν ἔκανε στή συνδιάσκεψη εἰσηγήσεις γιά τήν προετοιμασία τῆς πανρωσικῆς συνδιάσκεψης: γιά τήν τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας στήν III Κρατική δούμα καί γιά τή συνεργασία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στόν ἀστικό τύπο. Πάνω στό ζήτημα τῆς τακτικῆς τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας στή Δούμα ἡ συνδιάσκεψη ἐνέκρινε μέ 37 ψήφους ἐναντι 12 τό σχέδιο ἀπόφασης πού πρότεινε ὁ Λένιν. Ἐνάντια στήν ἀπόφαση ψήφισαν οἱ μενσεβίκοι πού πρότειναν νά ὑποστηριχτοῦν στήν III Δούμα οἱ «ἀριστεροί» ὀχτωβριστές καί νά ψηφιστεῖ στίς ἐκλογές τοῦ προεδρείου τῆς Δούμας ὁ «ἀριστερός» ὀχτωβριστής. Ἡ συνδιάσκεψη ψήφισε τήν πρόταση τῶν μπολσεβίκων, πού ἔλεγε πῶς εἶναι ἀπαράδεκτη ἡ συνεργασία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στόν ἀστικό τύπο. Κατά τήν ἐξέταση τοῦ ζητήματος τῆς δίκης ἐνάντια στή σοσιαλδημοκρατική ομάδα τῆς II Δούμας ὁ Β.Ι. Λένιν πληροφόρησε τή συνδιάσκεψη ὅτι εἰδοποίησε σχετικά μέ τήν ἐπικείμενη δίκη ἐνάντια στήν ομάδα τό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο πού θά ὑποβάλει μέσω τῆς Ἐνώσεως τῶν διεθνῶν κοινοβουλευτικῶν ἀντιπροσώπων ἐπερωτήσεις στά κοινοβούλια τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γερμανίας καί τοῦ Βελγίου, γιά νά στραφεῖ ἡ προσοχή τῆς διεθνοῦς ἐργατικῆς τάξης σ' αὐτό τό ζήτημα. Ἡ συνδιάσκεψη πήρε ἀπόφαση νά κηρυχτεῖ εἰκοσιτετράωρη ἀπεργία τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἐργατριῶν τῆς πόλης καί τοῦ κυβερνεῖου Πετρούπολης τή μέρα πού θ' ἄρχιζε ἡ δίκη ἐνάντια στή σοσιαλδημοκρατική ομάδα τῆς II Δούμας.

Ἡ συνδιάσκεψη ἐξέλεξε δύο ἀντιπροσώπους μπολσεβίκους γιά τήν πανρωσική συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ.—139.

⁶⁴ *Τό Παρτάϊταγκ τῆς Δρέσδης* (Τό συνέδριο τῆς Δρέσδης) — συνέδριο τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας πού ἔγινε στίς 13 - 20 τοῦ Σεπτεμβρίου 1903 στή Δρέσδη. Στό κέντρο τῆς προσοχῆς τοῦ συνεδρίου ἦταν τό ζήτημα τῆς τακτικῆς τοῦ κόμματος καί τῆς πάλης κατά τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ. Στό συνέδριο ἔγινε κριτική τῶν ἀναθεωρητικῶν ἀπόψεων τοῦ Ε. Μπέρνσταϊν, τοῦ Π. Γκέρε, τοῦ Ε. Ντάβιντ, τοῦ Β. Χάϊνε καί μερικῶν ἄλλων γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου πού ψηφίστηκε μέ συντριπτική πλειοψηφία (288 ἔναντι 11) ἔλεγε : «Τό συνέδριο τοῦ κόμματος καταδικάζει μέ τόν πιό κατηγορηματικό τρόπο τίς ἀναθεωρητικές προσπάθειες γιά ἀλλαγή τῆς παλιᾶς μας δοκιμασμένης τακτικῆς, πού ἔχει στεφανωθεῖ μέ νίκες καί στηρίζεται στήν ταξική πάλη, προσπάθειες πού ἐπιδιώκουν νά βάλουν στή θέση τῆς κατάκτησης τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας μέ τήν ἀνατροπή τῶν ἀντιπάλων μας, τήν πολιτική τῆς ὑποχωρητικότητος ἀπέναντι στό σημερινό καθεστῶς» («Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903». Berlin, 1903, S. 418). Ἡ ψήφιση τῆς ἀπόφασης αὐτῆς εἶχε μιᾶ ὀρισμένη θετική σημασία. Ὡστόσο τό συνέδριο δέν ἔδειξε ἀρκετή συνέπεια στόν ἀγῶνα κατά τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ. Οἱ ἀναθεωρητές τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας δέν διαγράφηκαν ἀπό τό κόμμα καί ὕστερα ἀπό τό συνέδριο συνέχιζαν τήν προπαγάνδισή τῶν ὀπορτουниστικῶν ἀπόψεών τους. Τό συνέδριο ψήφισε ὀπορτουниστική ἀπόφαση πού ἔλεγε ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ συνεργασία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στόν ἀστικό τύπο.—147.

⁶⁵ Ἡ τρίτη Κρατική δούμα (ἡ ἐπίσημη ὀνομασία της εἶναι : Κρατική δούμα τῆς τρίτης περιόδου) λειτούργησε ἀπό τήν 1η (14) τοῦ Νοέμβριου 1907 ὡς τίς 9 (22) τοῦ Ἰούνη 1912 (συνολικά εἶχε πέντε συνόδους). Ἡ III Δούμα, πού βγήκε μέ βάση τόν ἐκλογικό νόμο τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη, ἦταν ὡς πρός τήν ταξική της φύση καί τήν κομματική της σύνθεση μαυροεκατονταρχίτικη - ὀχτωβριστική καί ἀποτελοῦσε πειθήνιο ὄργανο τῆς τσαρικής κυβέρνησης στήν ἐφαρμογή τῆς ἀντεπαναστατικῆς της πολιτικῆς βίας καί διωγμῶν σέ βάρος τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσίας.

Ὁ συνολικός ἀριθμός τῶν βουλευτῶν τῆς Δούμας ἦταν 442, δηλαδή πολύ λιγότεροι σέ σύγκριση μέ τίς δύο πρῶτες Δούμες. Ὁ ἀντιδραστικός χαρακτήρας τῆς Δούμας εἶχε καθοριστεῖ κιόλας ἀπό τά ταξικά στρώματα πού τήν ἀποτελοῦσαν. Πάνω ἀπό τοὺς μισοὺς βουλευτές (229) ἦταν εὐγενεῖς ἢ ἀπόγονοι εὐγενῶν, 46 προέρχονταν ἀπό τόν ἱερατικό κλάδο, 42 ἀπό τήν κάστα τῶν ἐμπόρων, 15 ἀπό κοζάκους, 94 ἀπό ἀγρότες καί 12 ἀπό μικροαστοὺς. Κατά ἐπαγγέλματα τά μέλη τῆς Δούμας κατανέμονταν ὡς ἑξῆς : γαιοκτήμονες 242, παράγοντες τῶν ζέμστρο 133, γεωργοί 79, κληρικοί 49, δικηγόροι 37, ἔμποροι καί βιομήχανοι 36, δημόσιοι ὑπάλληλοι 47, γιατροί καί παιδαγωγοί 42, ἐπαγγελματίες καί ἐργάτες 16 κτλ.

Στήν ἀρχή τῆς πρώτης συνόδου στή Δούμα ἀντιπροσωπεύονταν 11 πολιτικά κόμματα καί ὀμάδες. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ἦταν : δεξιοί (ἄκροι δεξιοί, ἐθνικιστές καί μετριοπαθεῖς δεξιοί) 147 βουλευτές, ὀχτωβριστές 154, πολωνική - λιθουανική - λευκορωσική ὀμάδα 7, πολωνικό κόλο 11, προοδευτική ὀμάδα 28, μουσουλμάνικη ὀμάδα 8, καντέτοι 54, Ἐργασιακή ὀμάδα 14, σοσιαλδημοκράτες 19.

Κανένα από τὰ κόμματα δέν εἶχε στή Δούμα ἀπόλυτη πλειοψηφία, πράγμα πού ἀνταποκρινόταν στους σκοπούς τῆς τσαρικήσ κυβέρνησης, ἡ ὁποία ἀκολουθοῦσε τή βοναπαρτική πολιτική τῶν ἐλιγμῶν ἀνάμεσα στους τσιφλικάδες καί στήν ἀστική τάξη. Στήν III Δούμα διαμορφώθηκαν δύο ἀντεπαναστατικές πλειοψηφίες : ἡ μαυροεκατονταρχίτικη-ὀχτωβριστική καί ἡ ὀχτωβριστική-καντέτικη. Ἡ πρώτη πλειοψηφία ἐξασφάλιζε στόν Στολίπιν τήν ἐφαρμογή τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς, τῆς σκληρῆς πολιτικῆς στό ἐργατικό ζήτημα, τῆς ἀπροκάλυπτα μεγαλοκρατικῆς πολιτικῆς ἀπέναντι στίς ἐθνικές μειονότητες. Ἡ δεύτερη πλειοψηφία χρειαζόταν γιά νά δημιουργηθεῖ μιᾶ ἐπίφαση κοινοβουλευτικῶν κανόνων ζωῆς στή Ρωσία, νά παίρνονται ξένα δάνεια, νά τραβηχτοῦν οἱ μάζες ἀπό τήν ἐπανάσταση μέ μικρές παραχωρήσεις-μεταρρυθμίσεις.

Ἐν τῷ Β. I. Λένιν δίνοντας τό γενικό χαρακτηρισμό τῆς III Δούμας ἔγραφε : «Τήν ἀπολυταρχία θέλησαν νά τήν καλύψουν, νά τή ντύσουν καί νά τή στολίσουν μέ τή Δούμα. Στήν πραγματικότητα ἡ μαυροεκατονταρχίτικη - ὀχτωβριστική Δούμα κάθε μέρα πού περνάει ὄλο καί περισσότερο ἀποκαλύπτει, ξεσκεπάζει, δείχνει τόν ἀληθινό χαρακτήρα τῆς κρατικῆς μας ἐξουσίας, τὰ πραγματικά ταξικά της στηρίγματα καί τό βοναπαρτισμό της» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 247 - 248).

Ἡ III Κρατική δούμα ὑποστήριζε πέρα γιά πέρα τό ἀντιδραστικό καθεστῶς τῆς 3 τοῦ Ἰούνη πάνω σ' ὄλα τὰ ζητήματα τῆς ἐξωτερικῆς καί ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, δίνοντας ἀπλόχερα χρήματα στήν ἀστυνομία, τούς χωροφύλακες, τούς διοικητές τῶν ζέμστρο, τὰ δικαστήρια, τίς φυλακές, τήν ἱερά σύνοδο. Ἡ Δούμα ψήφισε τό νομοσχέδιο γιά τή στρατιωτική θητεία πού καταργοῦσε τὰ διάφορα στρατολογικά πρόνομια καί αὔξανε σημαντικά τήν ἀριθμητική δύναμη τοῦ στρατοῦ.

Ἐν τῷ ἀντιδραστικῷ ρόλῳ τῆς III Δούμας φάνηκε ἰδιαίτερα στό ζήτημα τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Τρία χρόνια κρατοῦσε ἡ ἀντιδραστική πλειοψηφία τῆς Δούμας στά χρονοντούλαπα μερικά νομοσχέδια γιά τίς ἐργατικές ἀσφαλίσεις. Μόνο τό 1911 ἡ Δούμα κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς νέας ἀνόδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐπικύρωσε αὐτά τὰ νομοσχέδια. Εἶχαν ὅμως τόσο κουτσουρευτεῖ, ὥστε δέν καλυτέρευσαν, ἀλλά χειροτέρευσαν τούς ὅρους ἀσφάλισης σέ σύγκριση μέ τό νόμο τοῦ 1903, ἐπεκτείνοντας τήν ἀσφάλιση μόνο γιά 2,5 ἑκατομμύρια ἐργάτες ἀπό τὰ 13 ἑκατομμύρια ἄτομα τῆς μισθωτῆς δουλιᾶς. Τό 1910 ἡ Δούμα ἐνέκρινε τό νομοσχέδιο πού ἐξασφάλιζε κανονική ἀνάπαυση στους ἐμποροῦπαλλήλους. Τό νομοσχέδιο αὐτό χειροτέρευε ὀλοφάνερα τούς ὅρους δουλιᾶς σέ σύγκριση μέ τίς προσωρινές διατάξεις τοῦ 1906 πού ἴσχυαν πρωτύτερα, ὅταν ἡ κυβέρνηση, προσπαθώντας νά κερδίσει στό πλευρό τῶν δεξιῶν κομμάτων τούς ἐμποροῦπαλλήλους - ἐκλογεῖς, ἤθελε νά τούς καλοπιάσει μέ μερικά ψίχουλα. Ἡ ἐργατική ἐπιτροπή τῆς Δούμας ἀπόριψε στίς 5 (18) τοῦ Μάρτη 1912 τό νομοσχέδιο γιά τήν ἐλευθερία τῶν ἀπεργιῶν, μή ἐπιτρέποντας ἀκόμη καί τή συζήτησή του στίς συνεδριάσεις τῆς Δούμας.

Ἡ ἀντιδραστική πλειοψηφία τῆς III Δούμας ὑποστήριζε τήν πολιτική ἐκρωσισμοῦ πού ἐφάρμοζε ἡ τσαρική κυβέρνηση, ὑποδαύλιζε τήν ἐθνική διχόνοια.

Στόν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἡ III Δούμα ἦταν ὑπέρ τῆς ἐνεργοῦ ἐπέμβασης στίς ὑποθέσεις τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ὑποστη-

ρίζοντας τις αντιδραστικές, πανσλαβικές τάσεις, επιδίωκε τήν αύξηση τῶν στρατιωτικῶν πιστώσεων.

Ἡ Δούμα ὑποστήριζε πέρα γιά πέρα τήν ἀγροτική νομοθεσία τοῦ Στολίπιν, ἐγκρίνοντας τό 1910 τόν ἀγροτικό νόμο πού ἡ βάση του ἦταν τό διάταγμα τῆς 9 (22) τοῦ Νοέμβρη 1906. Ἀπόριψε ὅλα τά σχέδια τῶν ἀγροτῶν βουλευτῶν γιά χορήγηση κλήρου στούς ἀκτήμονες καί μικροκληρούχους ἀγρότες, χωρίς νά ἐπιτρέψει τή συζήτησή τους στίς συνεδριάσεις της.

Ἡ σοσιαλδημοκρατική ομάδα τῆς III Κρατικῆς δούμας, παρά τίς πολύ δύσκολες συνθῆκες δουλιᾶς, τή μικρή ἀριθμητική δύναμή της καί τή σειρά λαθῶν πού ἔκανε στήν ἀρχή τῆς δράσης της, πραγματοποίησε, χάρη στήν παρουσία τῶν μπολσεβίκων βουλευτῶν, σοβαρή δουλιά γιά τό ξεσκεπάσμα τῆς ἀντιλαϊκῆς πολιτικῆς τῆς III Δούμας, γιά τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση τοῦ ρωσικοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀγροτιᾶς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθυνόταν τόσο ἀπό τό βῆμα τῆς Δούμας, ὅσο καί μέ δουλιά πού ἔκανε ἔξω ἀπό τή Δούμα.

Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔδωσε τό χαρακτηρισμό τῆς III Κρατικῆς δούμας, τῆς κομματικῆς σύνθεσης καί τῆς δράσης της στίς ἐργασίες του : «Ἡ τρίτη Δούμα», «Ἡ τρίτη Κρατική δούμα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία», «Σχετικά μέ τήν ἐκτίμηση τῆς τρέχουσας στιγμῆς», «Οἱ συζητήσεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στήν III Δούμα» καί ἄλλες (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 149 - 160, 187 - 194 καί στά Ἔπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 243 - 255, 277 - 290). — 149.

⁶⁶ Τό ΣΔΕΚΡ πῆρε μέρος στίς ἐκλογές τῆς III Κρατικῆς δούμας μέ ἀπόφαση τῆς III συνδιάσκεψης («Δεύτερης Πανρωσικῆς»), πού ἔγινε στίς 21 - 23 τοῦ Ἰούλη (3 - 5 Αὐγούστου) 1907. Ὁ ἐκλογικός νόμος τῆς 3 (16) τοῦ Ἰούνη 1907 κουτσούρεψε πολύ τά περιορισμένα ἄλλωστε ἐκλογικά δικαιώματα τῶν ἐργατῶν, μειώνοντας τόν ἀριθμό τῶν ἐκλεκτόρων ἀπό 237 σέ 112 καί διατηρώντας τά ἐκλογικά δικαιώματα τῶν ἐργατῶν μόνο σέ 44 κυβερνεῖα ἀπό τά 53. Ὅλα αὐτά τά περιστατικά, καθὼς καί οἱ ὠμές ἀστυνομικές διώξεις τῶν ἐργατικῶν πληρεξουσίων καί ἐκλεκτόρων, ὀδήγησαν στό σημεῖο νά ἐκλεγοῦν στήν III Δούμα μόνο 19 σοσιαλδημοκράτες βουλευτές (ἔναντι τῶν 65 στή II Δούμα).

Οἱ ἐκλογές στήν III Δούμα ἔδειξαν τήν αύξηση τῆς μπολσεβίκικης ἐπιροῆς στό ρωσικό ἐργατικό κίνημα : ἀπό τοὺς 6 βουλευτές πού ἐκλέχτηκαν ἀπό τήν ἐργατική κουρία 6 κυβερνεῖων, οἱ 4 ἦταν μπολσεβίκοι (Ν. Γκ. Πολετάγεφ τοῦ κυβερνεῖου Πιτρούπολης, Μ. Β. Ζαχάροφ τοῦ κυβερνεῖου Μόσχας, Σ. Α. Βορόνιν τοῦ κυβερνεῖου Βλαντίμιρ καί Π. Ι. Σουρκόφ τοῦ κυβερνεῖου Κοστρομά) καί 2 μενσεβίκοι (Κουζνετσόφ Γκ. Σ. τοῦ κυβερνεῖου Αἰκατερινοσλάβ καί Σουρκάνοφ Β. Σ. τοῦ κυβερνεῖου Χαρκόβου (ἀργότερα ἀποδείχτηκε προβοκάτορας)). Ὁ μπολσεβίκος Β. Ε. Κοσορότοφ ἐκλέχτηκε στήν ἐργατική κουρία τοῦ κυβερνεῖου Οὐφά χάρη στήν ὑποστήριξη τῶν ἀγροτικῶν ἐκλεκτόρων. Στήν III Δούμα ὑπῆρχαν 5 μπολσεβίκοι βουλευτές καί δύο πού προσχώρησαν μετά στοὺς μπολσεβίκους (ὁ Ποκρόβσκι Ι. Π. καί ὁ λεττονός σοσιαλδημοκράτης Πρεντκάλν Α. Ι.), πού ἐκλέχτηκαν ἀπό τή δεύτερη κουρία τῶν πόλεων Τεμριούκ καί Ρίγας. Οἱ μενσεβίκοι βουλευτές κατὰ κανόνα δέν ἐκλέγονταν ἀπό τίς ἐργατικές κουρίες, ἀλλά ἀπό τίς ἄλλες κουρίες : τῆς πόλης, τῶν ἀγροτῶν, ἀκόμη καί τῶν γαιοκτημόνων (Ε. Π. Γκεγκετσκόρι ἀπό τό κυβερνεῖο Κουταῖσι καί

Ι. Ι. Γκαϊντάροφ από την περιοχή του Νταγκεστάν). Έτσι εξηγείται το γεγονός ότι οι μενσεβίκοι ήταν πολύ περισσότεροι από τους μπολσεβίκους. Ωστόσο με την πάροδο του χρόνου οι δυνάμεις των μπολσεβίκων και των μενσεβίκων σχεδόν εξισώθηκαν. Τά ευκαιριακά στοιχεία έφυγαν από το μενσεβίκικο τμήμα της ομάδας : ένας στή μουσουλμάνικη ομάδα, τέσσερες στήν ομάδα των άκομματικών. Το μπολσεβίκικο τμήμα της ομάδας έχασε το βουλευτή Κοσορότοφ που κατηγορήθηκε για μία πολιτική υπόθεση και κλείστηκε στο φρούριο. Τόν καιρό της πέμπτης συνόδου της Δούμας ή σοσιαλδημοκρατική ομάδα αποτελούνταν από 13 βουλευτές : 4 μπολσεβίκους και 2 προσχωρήσαντες, και 7 μενσεβίκους που μία μερίδα τους, ανήκοντας στους κομματικούς μενσεβίκους, συνεργάζοταν στα αντιλικβινταριστικά όργανα κι' έτσι συμβάδιζε με τους μπολσεβίκους στο κυριότερο ζήτημα εκείνης της περιόδου : στή διατήρηση του παράνομου εργατικού κόμματος.

Η σοσιαλδημοκρατική ομάδα σχηματίστηκε με απόφαση της Τέταρτης συνδιάσκεψης του ΣΔΕΚΡ. Ο Β. Ι. Λένιν έπεξεργάστηκε για τή σοσιαλδημοκρατική ομάδα τό πρόγραμμα δράσης και τήν τακτική πάλης. Στήν αρχή της δράσης της ή σοσιαλδημοκρατική ομάδα, και ακριβέστερα ή μενσεβίκικη πλειοψηφία της, έκανε σοβαρά λάθη που εκφράστηκαν πρῶτ' άπ' όλα στήν επιδίωξη ανεξάρτητης από τήν ΚΕ του ΣΔΕΚΡ δράσης. Πήρε λαθεμένη θέση όταν ή Δούμα ψήφισε τό «μήνυμα των πιστών ύπηκόων» προς τόν τσάρο· οι μενσεβίκοι που ήταν μέλη της ομάδας πήραν μέρος έξονόματος της σοσιαλδημοκρατικής ομάδας στις συσκέψεις της αντιπολίτευσης μαζί με τους καντέτους και τό πολωνικό κόλο, παρά τίς αποφάσεις του συνεδρίου του ΣΔΕΚΡ στο Λονδίνο. Η ΚΕ του κόμματος καταδίκασε αυτές τίς ενέργειες των μενσεβίκων, οι τελευταίοι όμως εξακολουθοῦσαν νά επιμένουν στή ρεφορμιστική τακτική τους. Όταν συζητιόταν ή κυβερνητική δήλωση της 16 (29) του Νοέμβρη 1907, ή σοσιαλδημοκρατική ομάδα, αφού άπόριψε τό σχέδιο δήλωσης της ΚΕ του κόμματος, έκανε δικιά της δήλωση, όπου περικόπτονταν οι προγραμματικές διεκδικήσεις του ΣΔΕΚΡ. Η ΚΕ συνοψίζοντας τή δουλιά της σοσιαλδημοκρατικής ομάδας στήν περίοδο της πρώτης συνόδου της Δούμας, έκανε στο «Γράμμα προς τίς τοπικές οργανώσεις» πλατιά κριτική των λαθών της κοινοβουλευτικής ομάδας, ιδιαίτερα της δήλωσής της. Τό κουτσούρεμα στή δήλωση των επαναστατικών συνθημάτων και των διεκδικήσεων του κόμματος, έλεγε τό γράμμα της ΚΕ, «παρουσιάζει έκδηλη υποχώρηση από τή γραμμή της τακτικής που είχε χαραχτεί από τό κόμμα. Και ή υποχώρηση αυτή έχει όλα τά σημάδια που δείχνουν πως ήταν συνειδητή και προμελετημένη» («Προλετάρι», άρ. φύλ. 29, 16 (29) του 'Απρίλη 1908, σελ. 3).

Σοβαρή σημασία για τήν καλυτέρευση της δράσης της σοσιαλδημοκρατικής ομάδας είχε ή απόφαση της Πέμπτης συνδιάσκεψης του ΣΔΕΚΡ (Δεκέμβρης του 1908). Από μέρος των μπολσεβίκων βουλευτών στή συνδιάσκεψη παραβρισκόταν ό Ν. Γκ. Πολετάγεφ που κατείχε ήγετική θέση μέσα στο μπολσεβίκικο τμήμα της ομάδας. Η συνδιάσκεψη, αποκρούοντας τους ότζοβιστές και τους λικβινταριστές, ψήφισε μία σειρά αποφάσεις οργανωτικού χαρακτήρα που ανέβαζαν τήν ευθύνη των εργατών βουλευτών άπέναντι στο κόμμα. Ο Β. Ι. Λένιν έκανε εκτίμηση των αποφάσεων της συνδιάσκεψης πάνω σ' αυτό τό ζήτημα στο άρθρο «Στή λεωφόρο». Τονίζοντας τά λάθη μερικών σο-

σιαλιστικῶν κομμάτων τῆς Εὐρώπης, πού ἔγιναν ἐξαρτήματα τῶν κοινοβουλευτικῶν ομάδων τους, ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε : «Πρέπει ἀμέσως νά βάλουμε διαφορετικά τό ζήτημα τῆς δημιουργίας σοσιαλδημοκρατικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στή Ρωσία, νά καταπιαστοῦμε ἀμέσως μέ τή δουλιά ὁμόθυμα σ' αὐτόν τόν τομέα, γιά νά νιώθει κάθε σοσιαλδημοκράτης βουλευτής στήν πράξη ὅτι τό κόμμα τόν συμπαραστέκει, ὅτι πονάει γιά τά λάθη του, φροντίζει νά διορθώσει τό δρόμο του, γιά νά παίρνει μέρος κάθε κοιματικό στέλεχος στή γενική δουλιά τοῦ κόμματος μέσα στή Δούμα, νά διδάσκεται ἀπό τή γόνιμη μαρξιστική κριτική τῆς δράσης του, νά νιώθει τήν ὑποχρέωσή του νά τό βοηθάει, νά ἐπιδιώκει τήν ὑπόταξη τῆς εἰδικῆς δουλιᾶς τῆς ομάδας σ' ὅλη τήν προπαγανδιστική καί διαφωτιστική δράση τοῦ κόμματος» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 323).

Ἡ κριτική ἀρχῶν γιά τά λάθη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας τῆς III Δούμας ἀπό μέρος τῶν μπολσεβίκων, ἡ δυσαρέσκεια τῶν ἐργατῶν ἀπό τή δράση της, τό δυνάμωμα τῆς κοιματικῆς καθοδήγησης, ὅλα αὐτά ὁδήγησαν στήν αὔξηση τῆς ἐπιροῆς τῶν μπολσεβίκων βουλευτῶν στίς ἐργασίες τῆς κοινοβουλευτικῆς ομάδας, στήν ἀποχώρηση ἀπ' αὐτήν μιᾶς μερίδας μενσεβίκων καί στή βαθμιαία καλυτέρευση τῆς δουλιᾶς της στίς τρεῖς τελευταῖες συνόδους τῆς Δούμας, πράγμα πού τό ἔδειχνε ἡ πιό συχνή ὑποβολή ἐπερωτήσεων, ἡ προετοιμασία νομοσχεδίων ἀπό τήν ομάδα καί ἡ ὑποβολή τους στή Δούμα γιά συζήτηση, τό δυνάμωμα τῆς ἐξωκοινοβουλευτικῆς δράσης τῶν βουλευτῶν κτλ. Ὁ Β. Ι. Λένιν, συγκεφαλαιώνοντας τά ἀποτελέσματα τῆς δουλιᾶς τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας τῆς III Δούμας ἀπό τό 1908 ὡς τό 1912 ἔγραφε ὅτι ἀπό «ομάδα ἀντιπολιτευόμενη πρὸς τό κόμμα, ἀπό ομάδα πού τήν ἐπέκρινε τό κόμμα καί τήν ὑπεράσπιζαν (καί πότε-πότε τήν πρότρεπαν ἀνοιχτά στόν ὀπορτουισμό) οἱ μενσεβίκοι, ἔγινε μιᾶ κοινοβουλευτική ἀντικβινταριστική ομάδα... Ἡ πείρα τῆς δουλιᾶς στή μαύρη Δούμα καί ἡ πείρα τοῦ ἀγῶνα ἐνάντια στή δεξιά πτέρυγα τοῦ μενσεβικισμοῦ πού κύλησε στό βουρκο τοῦ λικβινταρισμοῦ, ὅλα αὐτά ἔσπρωχναν τή σοσιαλδημοκρατική ομάδα τῆς III Δούμας πρὸς τά ἀριστερά, πρὸς τό κόμμα, μακριά ἀπό τόν ὀπορτουισμό» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 181). Οἱ ἐργάτες βουλευτές τῆς III Δούμας, πού καθοδηγοῦνταν ἀπό τούς μπολσεβίκους καί συνδύαζαν τή δράση τους στή Δούμα μέ μιᾶ μεγάλη παράνομη δράση ἔξω ἀπό τή Δούμα, ἔκαναν, παρ' ὅλα τά ἐμπόδια, μεγάλη διαφωτιστική καί ὀργανωτική δουλιά ἀνάμεσα στίς ἐργατικές καί ἀγρότικες μάζες τῆς Ρωσίας γιά τήν πολιτική διαπαιδαγώγησή τους. — 149.

⁶⁷ «Ρούσκογε Ζνάμια» («Ρωσική Σημαία») — μαυροεκατονταρχίτικη ἔφημερίδα, ὄργανο τῆς «Ἐνωσης τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ». Ἐβγαίνει στήν Πετρούπολη ἀπό τό Νοέμβρη τοῦ 1905 ὡς τό 1917. — 152.

⁶⁸ «Γκόλος Μοσκβί» («Φωνή τῆς Μόσχας») — καθημερινή ἔφημερίδα, ὄργανο τοῦ Κόμματος τῶν ὀχτωβριστῶν. Ἐβγαίνει ἀπό τό Δεκέμβρη τοῦ 1906 ὡς τόν Ἰούνη τοῦ 1915. — 152.

⁶⁹ «Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὀλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρος I, 1954, σελ. 166, 167. — 157.

- ⁷⁰ Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τήν ἀπόφαση «Γιά τή στάση ἀπέναντι στά μή προλεταριακά κόμματα» (βλ. «Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὀλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρος I, 1954, σελ. 165). — 160.
- ⁷¹ Τό σημείωμα τοῦ Λένιν «Πάνω στό ἄρθρο τοῦ Πλεχάνοφ» δημοσιεύτηκε σάν ἐπίλογος «Ἀπό τή σύνταξη» τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι» στό ἄρθρο τοῦ I. Π. Γκόλντεμπεργκ (Μεσκόβκι) «Ἐπίσης “πολεμική”». Μετά τό V συνέδριο τοῦ κόμματος (τοῦ Λονδίνου) ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ ἔβγαλε τήν προσούρα «Ἐμεῖς καί αὐτοί», ὅπου εἶχε συγκεντρώσει ὅλους τοὺς λόγους του στό συνέδριο, μ’ ἓναν μεγάλο πρόλογο. Τό ἄρθρο τοῦ I. Π. Γκόλντεμπεργκ ἦταν ἀπάντηση στόν Πλεχάνοφ, πού κατηγοροῦσε τήν μπολσεβίκικη τακτική στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση καί ἰδιαίτερα τήν ἀδιαλλαξία τῶν μπολσεβίκων ἀπέναντι στή φιλελεύθερη ἀστική τάξη.
- Ὁ Πλεχάνοφ, ἀφοῦ ὑπεράσπισε πλατιά τή μενσεβίκικη τακτική τῶν ἐνώσεων καί τῶν συνασπισμῶν μέ τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη στήν περίοδο τῆς προεκλογικῆς καμπάνιας γιά τήν III Δούμα, προχώρησε στήν ὠμή παραβίαση τῆς κομματικῆς πειθαρχίας, δημοσιεύοντας στήν ἀριστερή καντέτικη ἐφημερίδα «Τοβάριστς» σειρά ἄρθρων, ὅπου ὄχι μόνο ἐπέκρινε τήν μπολσεβίκικη ἀπόφαση τῆς III συνδιάσκεψης τοῦ ΣΔΕΚΡ («Δεύτερης Πανρωσικῆς») πάνω στό ζήτημα τῆς συμμετοχῆς στίς ἐκλογές τῆς III Δούμας, ἀλλά καί καλοῦσε τό κόμμα νά μήν τήν ἐφαρμόζει. Ἡ ἀντικομματική πράξη τοῦ Πλεχάνοφ προκάλεσε τήν ἀγανάκτηση τῶν μελῶν τοῦ κόμματος· ἡ ΚΕ καταδίκασε τήν πράξη του. Ἡ ἐπιτροπή τῆς Πετρούπολης ἀπ’ ἀφορμή τό ζήτημα αὐτό ἔβγαλε ψήφισμα πού ἐνέκρινε τήν ἀπόφαση τῆς ΚΕ.
- Τό σημείωμα τοῦ Λένιν γράφτηκε ἀπ’ ἀφορμή τό ἄρθρο τοῦ Πλεχάνοφ «Τό καλό εἶναι καλό» («Τοβάριστς», ἀρ. φύλ. 402, 20 τοῦ Ὀχτώβρη (2 τοῦ Νοέμβρη) 1907), πού ἦταν μιά ἀπάντηση τοῦ Πλεχάνοφ στήν ἀπόφαση τῆς κομματικῆς ἐπιτροπῆς Πετρούπολης. — 161.
- ⁷² Τό ἄρθρο τοῦ Φ. Μέρινγκ «Ὁ γερμανικός φιλελευθερισμός καί ἡ ρωσική Δούμα» (Fr. Mehring. «Deutscher Liberalismus und russische Duma». «Die Neue Zeit», 1906 - 1907, Band I, No 23) εἶχε μεταφραστεῖ ἀπό τόν Β. I. Λένιν καί χρησιμοποιήθηκε στό ἄρθρο «Ὁ Φρ. Μέρινγκ γιά τή δεύτερη Δούμα», πού δημοσιεύτηκε στή συλλογή II «Ζητήματα τακτικῆς», Πετρούπολη, 1907 (βλ. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 272-279). — 163.
- ⁷³ Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. «Μανιφέστο τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἄπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 458 - 459). — 168.
- ⁷⁴ Ἡ Τέταρτη συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ («Τρίτη πανρωσική») ἔγινε στό Ἑλσινγκφορς (Ἑλσίνκι) στίς 5 - 12 (18 - 25) τοῦ Νοέμβρη 1907, ἀμέσως μετά τό τέλος τῶν ἐκλογῶν τῆς III Κρατικῆς δούμας. Στή συνδιάσκεψη πῆραν μέρος 27 ἀντιπρόσωποι : 10 μπολσεβίκοι, 4 μενσεβίκοι, 5 πολωνοί σοσιαλδημοκράτες, 5 ἀντιπρόσωποι τῆς Μπούντ καί 3 λεττονοί σοσιαλδημοκράτες.
- Στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς συνδιάσκεψης βρισκόνταν τά παρακάτω ζητήματα : ἡ τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας στήν

Κρατική δούμα, τὰ χωριστά κέντρα τῶν ομάδων καί τό δυνάμωμα τῆς σύνδεσης τῆς ΚΕ μέ τίς τοπικές ὀργανώσεις, τό ζήτημα τῆς συνεργασίας τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στόν ἀστικό τύπο. Ἐκτός ἀπ' αὐτά ἡ συνδιάσκεψη συζήτησε τό ζήτημα τῆς ὀνομασίας τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἀντιπροσωπείας στήν Κρατική δούμα. Τήν εἰσήγηση γιά τήν τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας στήν III Κρατική δούμα τήν ἔκανε ὁ Λένιν. Ἐνάντια στήν ἐκτίμηση πού ἔκανε ὁ Λένιν σχετικά μέ τό καθεστῶς τῆς 3ης τοῦ Ἰούνη καί τὰ καθήκοντα τοῦ κόμματος τάχθηκαν οἱ μενσεβίκοι καί οἱ μπουντιστές πού ἐπέμεναν στήν ἀνάγκη νά ὑποστηρίζονται στή Δούμα οἱ καντέτοι καί οἱ «ἀριστεροί» ὀχτωβριστές. Ἡ πλειοψηφία τῆς συνδιάσκεψης ψήφισε τό μπολσεβίκικο σχέδιο ἀπόφασης πού προτάθηκε ἐξονόματος τῆς συνδιάσκεψης πόλης τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης. Ἡ συνδιάσκεψη ψήφισε ἐπίσης τό μπολσεβίκικο σχέδιο ἀπόφασης πού ἔλεγε πῶς εἶναι ἀπαράδεκτη ἡ συνεργασία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στόν ἀστικό τύπο. Ἡ ἀπόφαση στρεφόταν ἐνάντια στούς μενσεβίκους δημοσιολόγους καί ἰδιαίτερα ἐνάντια στόν Γκ. Β. Πλεχάνοφ πού ἔκανε κριτική τῶν ἀποφάσεων τῆς III συνδιάσκεψης τοῦ ΣΔΕΚΡ («Δεύτερης πανρωσικῆς») στήν ἀριστερή καντέτικη ἐφημερίδα «Τοβάριστς». Ἡ συνδιάσκεψη ὀνόμασε τή σοσιαλδημοκρατική ἀντιπροσωπεία στή Δούμα «σοσιαλδημοκρατική ομάδα».

Ἐπειδή τό μενσεβίκικο κέντρο μυστικά ἀπό τήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ἐρχόταν σέ ἐπαφή μέ τίς τοπικές ἐπιτροπές, ἡ συνδιάσκεψη καθόρισε μέτρα γιά τό δυνάμωμα τῆς σύνδεσης τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ τίς τοπικές κομματικές ὀργανώσεις.

Ἡ IV συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ, ψηφίζοντας τίς λενινιστικές ἀποφάσεις πάνω στά βασικά ζητήματα, ἐξόπλισε τό κόμμα μέ μία σωστή μαρξιστική τακτική στόν ἀγῶνα γιά τήν κατάκτηση τῶν μαζῶν στήν περίοδο τῆς ἀντίδρασης.

Τά πρακτικά τῆς συνδιάσκεψης δέν βρέθηκαν. Τίς ἐργασίες καί τίς ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης τίς φώτισε πλατιά ἡ μπολσεβίκικη ἐφημερίδα «Προλετάρι» στό φύλλο ἀρ. 20 τῆς 19 τοῦ Νοέμβρη 1907. — 179.

⁷⁵ Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τοὺς ἀγροτικούς νόμους πού τοὺς εἶχε προετοιμάσει ὁ Στολίπιν καί τοὺς εἶχε ἐκδόσει ἡ τσαρική κυβέρνηση τό Νοέμβρη τοῦ 1906. Στίς 9 (22) τοῦ Νοέμβρη 1906 ἐκδόθηκε τό διάταγμα «Γιά τή συμπλήρωση ὀρισμένων διατάξεων τοῦ ἰσχύοντος νόμου πού ἀφοροῦν τήν ἀγροτική γαιοκτησία καί γαιοχρησία», τό ὁποῖο, ἀφοῦ ψηφίστηκε ἀπό τήν Κρατική δούμα καί τό Κρατικό συμβούλιο, ἄρχισε νά ὀνομάζεται νόμος τῆς 14ης τοῦ Ἰούνη 1910, καθώς καί τό διάταγμα τῆς 15 (28) τοῦ Νοέμβρη 1906 «Γιά τή χορήγηση δανείων ἀπό τήν Ἀγροτική Κτηματική τράπεζα μέ ὑποθήκη τῶν γεωργικῶν κλήρων». Σύμφωνα μ' αὐτούς τοὺς νόμους στοὺς ἀγρότες δινόταν τό δικαίωμα νά κατοχυρώσουν τό γεωργικό τους κλῆρο σάν ἀτομική τους ἰδιοκτησία καί τό δικαίωμα νά βγαίνουν ἀπό τήν κοινότητα καί νά ἐγκαθίστανται στό δικό τους κομμάτι γῆς (ὄτρουμπ) ἢ ἀγρόκτημα (χοῦτορ). Οἱ κάτοχοι χοῦτορ ἢ ὄτρουμπ μπορούσαν νά πάρουν δάνεια ἀπό τήν Ἀγροτική Τράπεζα γιά τήν ἀπόκτηση γῆς. Σκοπός τῶν ἀγροτικῶν νόμων τοῦ Στολίπιν ἦταν ἡ δημιουργία τῆς τάξης τῶν κουλάκων πού θ' ἀποτελοῦσε τό στήριγμα τῆς τσαρικῆς ἀπολυταρχίας στό χωριό, ἐνῶ θά διατηροῦνταν ἡ τσιφλικάδικη ἰδιοκτησία γῆς καί θά διαλυό-

ταν βίαια ή κοινότητα. Η αγροτική πολιτική του Στολίπιν επιτάχυνε την καπιταλιστική εξέλιξη της αγροτικής οικονομίας με τον πιο βασανιστικό, τον «πρωσικό» τρόπο, ενώ παράλληλα διατηρούσε την εξουσία, την ιδιοκτησία και τα προνόμια των φεουδαρχών - τσιφλικάδων, δυνάμωσε τη βίαιη απαλλοτρίωση των βασικών μαζών της αγροτιάς, επιτάχυνε την ανάπτυξη της αστικής τάξης του χωριού, που αποκτούσε τη δυνατότητα ν' αγοράσει πάμφθυνα τους κλήρους των φτωχών αγροτών.

Ο Λένιν ονόμασε την αγροτική νομοθεσία του Στολίπιν του 1906 (και το νόμο που εκδόθηκε στις 14 (27) του Ιούνη 1910) δεύτερο μετά τη μεταρύθμιση του 1861 βήμα στο δρόμο της μετατροπής της δουλοπαροικιακής απολυταρχίας σε αστική μοναρχία. «Η "παράταση" που έδωσε ο Στολίπιν στο παλιό καθεστώς και στην παλιά δουλοπαροικιακή γεωργία — έγραφε ο Λένιν — βρίσκεται στο γεγονός ότι ανοίχτηκε ακόμη μία και μάλιστα η τελευταία βαλβίδα που θα μπορούσε ν' ανοίχτει χωρίς νά γίνει η απαλλοτρίωση όλης της τσιφλικάδικης γαιοκτησίας» (Απαντα, 4η ρωσ. έκδ., τόμ. 18ος, σελ. 226). Παρά το γεγονός ότι η κυβέρνηση προπαγάνδιζε έντατικά την έξοδο των αγροτών από την κοινότητα, μέσα σε 9 χρόνια (από το 1907 ως το 1915) βγήκαν από τις κοινότητες της Ευρωπαϊκής Ρωσίας μόνο 2 1/2 εκατομμύρια περίπου αγροτικά νοικοκυριά. Το δικαίωμα εξόδου από τις κοινότητες το χρησιμοποίησε πριν απ' όλα η αγροτική αστική τάξη που απόκτησε μ' αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα νά δυναμώσει την οικονομία της. Έβγαιναν από την κοινότητα και όρισμένοι φτωχοί αγρότες με σκοπό νά πουλήσουν τον κλήρο τους και νά ξεκόψουν όριστικά από το χωριό. Το μικρό αγροτικό νοικοκυριό, τσακισμένο από τη φτώχεια, παρέμενε όπως και πριν, πάμφτωχο και καθυστερημένο.

Η αγροτική πολιτική του Στολίπιν, ενώ δέν εξάλειψε τη βασική αντίθεση ανάμεσα σ' όλη την αγροτιά και τους τσιφλικάδες, οδήγησε στην παραπέρα εξαθλίωση των αγροτικών μαζών, στην όξυνση των ταξικών αντιθέσεων ανάμεσα στους κουλάκους και στη φτωχολογιά του χωριού.— 183.

⁷⁶ Η σοσιαλδημοκρατική ομάδα της II Κρατικής δούμας πιάστηκε τη νύχτα της 3ης του Ιούνη 1907 με την κατηγορία της στρατιωτικής συνωμοσίας που σκηνοθετήθηκε από την όχρανα. Οί μπολσεβίκοι πήραν όλα τα μέτρα που αποσκοπούσαν νά ξεσηκώσουν την εργατική τάξη της Ρωσίας για την υπεράσπιση των βουλευτών της. Η συνδιάσκεψη της οργάνωσης Πετρούπολης του ΣΔΕΚΡ που έγινε στις 27 του Οχτώβρη (9 του Νοέμβρη) 1907, αφού άκουσε τις εκθέσεις από τις φάμπρικες και τά εργοστάσια και συζήτησε τό ζήτημα για τά μέτρα πάλης των εργατών σε σχέση με τη δίκη των σοσιαλδημοκρατών βουλευτών, ψήφισε έκκληση «Πρός όλους τους εργάτες και εργάτριες, προς όλες τις ενώσεις, προς τις εξωκομματικές εργοστασιακές επιτροπές, προς όλες τις εργατικές οργανώσεις και ομάδες, προς όλους τους ιδιωτικούς υπαλλήλους και τους επαγγελματίες της πόλης και του κυβερνείου Πετρούπολης», με την οποία τους καλούσε νά οργανώσουν επιδεικτικά είκοσιτετράωρη απεργία διαμαρτυρίας τη μέρα που θ' άρχιζε η δίκη.

Η δίκη ενάντια στη σοσιαλδημοκρατική ομάδα της II Κρατικής δούμας άρχισε στις 22 του Νοέμβρη (5 του Δεκέμβρη) 1907. Τη μέρα εκείνη σ' ένδειξη διαμαρτυρίας ενάντια στην αυθαιρεσία της τσαρικής

κυβέρνησης ἀπήργησαν οἱ ἐργάτες στή Μόσχα, στό Μπακοῦ, στό Σαράτοφ, στήν περιφέρεια Κίνεσμα καί σέ ἄλλες περιφέρειες. Στήν Πετρούπολη ἀπήργησαν 100 χιλιάδες ἐργάτες, καθώς καί οἱ φοιτητές τοῦ Ἰνστιτούτου δασολογίας, τοῦ Πολυτεχνείου, τοῦ Τεχνολογικοῦ καί ἄλλων Ἰνστιτούτων. Ἡ σοσιαλδημοκρατική ομάδα τῆς III Δούμας διάβασε στήν ἀρχή τῆς συνεδρίασης διαμαρτυρία, ὅπου ξεσκεπαζόταν ἡ ἀντιλαϊκή πολιτική τῆς ἀπολυταρχίας, κι' ἐγκατέλειψε τήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων.

Ἡ δίκη ἐνάντια στούς σοσιαλδημοκράτες βουλευτές τῆς II Δούμας τέλειωσε τήν 1η (14) τοῦ Δεκέμβρη 1907. Ἀπό τούς 37 βουλευτές πού πιάστηκαν καί παραπέμφθηκαν στό δικαστήριον οἱ 17 στερήθηκαν ἀπό ὅλα τά δικαιώματα καί καταδικάστηκαν σέ καταναγκαστικά ἔργα γιά 4 - 5 χρόνια μέ ὑποχρεωτική σέ συνέχεια διαβίωση στή Σιβηρία, 10 βουλευτές στερήθηκαν ἀπό ὅλα τά δικαιώματα καί στάλθηκαν γιά ὑποχρεωτική διαβίωση στήν ἀπομακρυσμένη κυβερνεῖα τῆς Σιβηρίας, 10 βουλευτές ἀθώωθηκαν. Γιά τό ἀποτρόπαιο αὐτό ἔγκλημα τοῦ τσαρισμοῦ βλ. τό ἄρθρο «Σχετικά μέ τή σοσιαλδημοκρατική ομάδα τῆς II Δούμας. Ἐκθεση ὅλης τῆς ὑπόθεσης», πού ἦταν ἔκθεση τοῦ Λένιν πρὸς τό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 17ος, σελ. 289 - 294). — 186.

⁷⁷ Ὁ «Πρόλογος στήν μπροσούρα τοῦ Βόϊνοφ (Α.Β. Λουνατσάρσκι) γιά τή στάση τοῦ κόμματος ἀπέναντι στή ἐργατικά συνδικάτα» γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν τό Νοέμβρη τοῦ 1907. Σέ γράμμα του πρὸς τόν Α.Β. Λουνατσάρσκι πού γράφτηκε ἀνάμεσα στίς 2 καί 11 (15 καί 24) τοῦ Νοέμβρη 1907 σέ σχέση μέ τή λήψη τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ χειρογράφου αὐτῆς τῆς μπροσούρας, ὁ Β.Ι. Λένιν τόνιζε ὅτι αὐτή περιέχει «πολλές ἀπροσεξίες... ἀπό τίς ὁποῖες θά γαντζώνονται οἱ διάφοροι ἔσέροι, μενσεβίκοι, συνδικαλιστές etc. Συσκεφθήκαμε συλλογικά νά τή διορθώσουμε ἢ νά κάνουμε καμιᾶ ἐπεξήγηση στόν πρόλογο; Ἀποφασίσαμε τό τελευταῖο...». Σέ συνέχεια ὁ Β.Ι. Λένιν ἔδινε συμβουλές μέ ποιό συγκεκριμένο τρόπο θά πρέπει νά διορθωθεῖ τό κείμενο, ὥστε ἡ μπροσούρα νά στρέφεται τόσο ἐνάντια στόν ὀπορτουνισμό, ὅσο καί ἐνάντια στό στενὸ συνδικαλισμὸ πού φέρνει «μαζί του ἕνα σωρὸ συγχύσεις (ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνες γιά τή Ρωσία)» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 321 - 322). Ἡ μπροσούρα τοῦ Λουνατσάρσκι δέν ἐκδόθηκε. — 195.

⁷⁸ Πρόκειται γιά τό συνέδριον τοῦ Μανχάϊμ τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας πού ἔγινε στίς 23 - 29 τοῦ Σεπτέμβρη 1906. Τό κύριον ζήτημα τῆς ἡμερήσιας διάταξης ἦταν τό ζήτημα τῆς μαζικῆς πολιτικῆς ἀπεργίας πού ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία, κάτω ἀπὸ τήν ἄμεση ἐπίδραση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στή Ρωσία ἀναγνώρισε στό συνέδριον τῆς Ἰέννης τό 1905 σάν σπουδαιότατον μέσον πολιτικοῦ ἀγῶνα. Τό συνέδριον τοῦ Μανχάϊμ ψήφισε ἀπόφαση πού συνέδεε τήν κήρυξιν ἀπὸ τό κόμμα μαζικῆς πολιτικῆς ἀπεργίας μέ τή συγκατάθεση τῆς Γενικῆς ἐπιτροπῆς τῶν συνδικάτων, οἱ ὀπορτουνιστές ἡγέτες τῆς ὁποίας ἀντιτάσσονταν κατηγορηματικά στή μαζική πολιτικὴ ἀπεργία πού τήν θεωροῦσαν ἀναρχισμό καί ψήφισαν σ' αὐτό τό πνεῦμα ἀπόφαση στό συνδικαλιστικὸν συνέδριον πού ἔγινε τό 1905 στήν Κολωνία. Τό συνέδριον τοῦ Μανχάϊμ δέν καταδίκασε ἀνοιχτά τήν ὀπορτουνιστικὴν θέσιν τῶν συνδικαλιστικῶν ἡγετῶν, σύστησε

- ὅμως σ' ὅλα τὰ μέλη τοῦ κόμματος νά μποῦν στίς συνδικαλιστικές ὀργανώσεις, καί στά μέλη τῶν συνδικάτων νά μποῦν στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, «γιά νά διαποτιστεῖ τό συνδικαλιστικό κίνημα μέ τό πνεῦμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας».—196.
- 79 «*Die Neue Zeit*» («Νέοι Καιροί») — θεωρητικό περιοδικό τοῦ Γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος· ἔβγαινε στή Στουτγάρδη ἀπό τό 1883 ὡς τό 1923. Ὡς τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1917 διευθυντής του ἦταν ὁ Κ. Κάουτσκι, μετά ὁ Χ. Κοῦνοφ. Στό «*Die Neue Zeit*» πρωτοδημοσιεύτηκαν ὀρισμένα ἔργα τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ἐνγκελς : «Κριτική τοῦ προγράμματος τῆς Γκότα» τοῦ Κ. Μάρξ, «Σχετικά μέ τήν κριτική τοῦ σχεδίου τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ προγράμματος τοῦ 1891» τοῦ Φ. Ἐνγκελς κ.ἄ. Ὁ Ἐνγκελς βοήθησε συνεχῶς τή σύνταξη τοῦ περιοδικοῦ μέ τίς συμβουλές του καί συχνά τῆς ἔκανε κριτική γιά τίς παρεκκλίσεις τοῦ περιοδικοῦ ἀπό τό μαρξισμό. Στό «*Die Neue Zeit*» συνεργάζονταν οἱ ἐπιφανεῖς παράγοντες τοῦ γερμανικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς ἔργατικοῦ κινήματος τοῦ τέλους τοῦ ΧΙΧ καί τῶν ἀρχῶν τοῦ ΧΧ αἰῶνα : Α. Μπέμπελ, Β. Λήμπκνεχτ, Ρ. Λούξεμπουργκ, Φ. Μέρινγκ, Κ. Τσέτκιν, Π. Λαφάργκ, Γκ. Β. Πλεχάνοφ κ.ἄ. Ἀπό τό 1895, μετά τό θάνατο τοῦ Φ. Ἐνγκελς, ἄρχισαν νά δημοσιεύονται συστηματικά στό περιοδικό ἄρθρα ἀναθεωρητῶν, καί ἀνάμεσα σ' αὐτά καί μιά σειρά ἄρθρα τοῦ Ε. Μπέρνσταϊν μέ τόν τίτλο «Προβλήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ» πού ἐγκαινίασαν τήν ἐκστρατεία τῶν ἀναθεωρητῶν ἐνάντια στό μαρξισμό. Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου τό περιοδικό κρατοῦσε κεντρικὴ θέση, ὑποστηρίζοντας στήν πράξη τούς σοσιαλσωβινιστές. — 196.
- 80 («*Ὁσβομποζντένιγε*» («Ἀπελευθέρωση») — δεκαπενθήμερο περιοδικό, πού ἔβγαινε στό ἐξωτερικό ἀπό τίς 18 τοῦ Ἰούνη (1 τοῦ Ἰούλη) 1902 ὡς τίς 5 (18) τοῦ Ὀκτώβρη 1905 μέ διευθυντή τόν Π. Μπ. Στροῦβε. Τό περιοδικό ἦταν ὄργανο τῆς ρωσικῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης καί καλλιεργοῦσε τίς ιδέες τοῦ μετριοπαθοῦς μοναρχικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Τό 1903 γύρω ἀπό τό περιοδικό σχηματίστηκε (καί τό Γενάρη τοῦ 1904 πῆρε τήν ὀριστικὴ μορφή της) ἡ «Ἐνωση ἀπελευθέρωσης» πού διατηρήθηκε ὡς τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1905. Οἱ «Ὁσβομποζντέντσι» μαζί μέ τούς συνταγματικούς ζέμτσι ἀποτέλεσαν τόν πυρήνα τοῦ Συνταγματικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος (τῶν καντέτων) πού ἰδρύθηκε τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1905, δηλαδή τοῦ ἡγετικοῦ κόμματος τῆς φιλελεύθερης - μοναρχικῆς ἀστικῆς τάξης τῆς Ρωσίας. — 200.
- 81 Τό βιβλίο «*Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907*» γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν τό Νοέμβρη - Δεκέμβρη τοῦ 1907. Στά τέλη τοῦ Νοέμβρη 1907 σέ σχέση μέ τήν ἐκδοση τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ δευτέρου τόμου τῆς Συλλογῆς «Μέσα σέ 12 χρόνια» ὁ Β.Ι. Λένιν ἔγραφε στόν Μ. Σ. Κέντροφ : «... ἔχω ἓνα σχέδιο : νά γράψω στό κλείσιμο τοῦ II τόμου μιά μεγάλη ἐργασία γιά τήν κατανομή τῆς γῆς στή Ρωσία (μέ βάση τὰ καινούργια στατιστικά στοιχεῖα τοῦ 1905) καί γιά τή δημοτικοποίηση (παίρνοντας ὑπόψη τόν IV τόμο τοῦ «Κεφαλαίου» ἢ τίς «*Theorien über den Mehrwert*», πού βγήκαν ἐπίσης τό 1905). Νομίζω πῶς αὐτό τό πράγμα θά παρουσίαζε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τό κοινό καί θά ἦταν πολύ ἐπίκαιρο. Ἐχω ἤδη συγκεντρώσει σχεδόν ὅλο τό ὕλικό

γι' αὐτή τήν ἐργασία κι' ἓνα μέρος του τό ἔχω κιόλας ἐπεξεργαστεῖ. Γιὰ νά τό τελειώσω θά μοῦ χρειαστοῦν μερικές ἐβδομάδες· ἐλπίζω πῶς θά μπορέσω σέ μερικές ἐβδομάδες νά γράψω αὐτή τήν ἐργασία» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 123). Στό γράμμα πρὸς τόν Γ.Α. Ἀλέξινσκι πού γράφτηκε ἀνάμεσα στίς 7 τοῦ Γενάρη καί 2 τοῦ Φλεβάρη 1908 (ν.ἡμ.) τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου καθορίζεται ἤδη πιό συγκεκριμένα : «Ἐγραψα μιά μεγάλη ἐργασία πάνω στό ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος, ὅπου, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ἀνάλυσα λεπτομερειακά τίς συζητήσεις πού ἔγιναν στή II Δούμα» (στό ἴδιο, σελ. 125). Τό Φλεβάρη τοῦ 1908 τό βιβλίο στάλθηκε στό ἐκδοτικό, πράγμα πού φαίνεται ἀπό τό γράμμα πρὸς τή Μ. Ι. Οὐλιάνοβα στήν Πετρούπολη μέ ἡμερομηνία 4 (17) τοῦ Φλεβάρη, ὅπου ὁ Β.Ι. Λένιν ἔγραφε : «Πήρατε τό χειρόγραφο τοῦ δεύτερου μέρους τοῦ δεύτερου τόμου μου (στάλθηκε ἀπό ἐδῶ μέ πλάγιο δρόμο στίς 5. II. 08 μέ ν. ἡμ.);» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 37ος, σελ. 302 - 303).

Τό χειρόγραφο πάρθηκε καί μπήκε στό δεύτερο μέρος τοῦ δεύτερου τόμου τῆς Συλλογῆς «Μέσα σέ 12 χρόνια». Ἐνῶ ὅμως τό βιβλίο βρισκόταν ἀκόμη στό τυπογραφεῖο, κατασχέθηκε ἀπό τήν ἀστυνομία καί καταστράφηκε. Διασώθηκε μονάχα ἓνα ἀντίτυπο, ἀπό τό ὁποῖο ἔλειπαν μερικές σελίδες ἀπό τό τέλος. Ἐνα μέρος τῆς ἐργασίας δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 33 τῆς 23 τοῦ Ἰούλη (5 τοῦ Αὐγούστου) 1908, ὅπου τυπώθηκαν οἱ § § 2 καί 3 τοῦ III κεφαλαίου μέ τόν τίτλο : «Πῶς διορθώνει ὁ Πιότρ Μάσλοφ τά πρόχειρα σημειώματα τοῦ Κάρλ Μάρξ».

Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔδινε μεγάλη σημασία στή δημοσίευση τοῦ «Ἀγροτικοῦ προγράμματος τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση 1905 - 1907» μέσα στίς συνθήκες τῆς πάλης τοῦ κόμματος τῶν μπολσεβίκων γιά τή νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία τό 1917. Στό γράμμα του ἀπό τήν Πετρούπολη πρὸς τόν Β.Α. Καρπίνσκι στή Γενεύη τῆς 12 (25) τοῦ Ἀπρίλη 1917 ὁ Λένιν ἔγραφε : «Παρακαλῶ, σταματεῖστε νά στέλνετε τά χειρόγραφα γιά τό ἀγροτικό, γιατί βρῆκα ἐδῶ ἓνα στοιχειοθετημένο ἤδη ἀντίτυπο... Λείπει τό τέλος τῶν "Συμπερασμάτων" καί συγκεκριμένα ἀπό τίς λέξεις "Ὁλη ἡ ἀγροτιά καί ὅλο τό προλεταριάτο εἶναι ἐνάντια στήν ἀτομική ἰδιοκτησία τῆς γῆς. Ὁ μεταρρυθμιστικός δρόμος τῆς δημιουργίας μιᾶς γιουνκερικής ἀστικῆς Ρωσίας προϋποθέτει ἀπαραίτητα τή διατήρηση τῶν βάσεων τῆς παλιᾶς γαιοκτησίας καί τήν ἀργή..." (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 429 (Ἡ Σύντ.). Νά, ἀπ' αὐτά τά λόγια λείπει τό τέλος τῶν συμπερασμάτων. Θά μέ ὑποχρεώσετε πολύ, ἀν ἀρχίζοντας ἀπ' αὐτά τά λόγια καί ὡς τό τέλος τῶν συμπερασμάτων βγάλετε 4 - 5 ἀντίγραφα καί τά στείλετε 1) προσωπικά σέ μένα, 2) στήν «Πράβντα», ὁδός Μόϊκα 32, 3) στή Στοκχόλμη, στή διεύθυνση πού Σᾶς δόθηκε. Ἴσως λάβω ἔστω ἓνα ἀπ' αὐτά τά ἀντίτυπα» (Σημειώματα τοῦ Ἰνστιτούτου Λένιν», τόμ. II, ρωσ. ἔκδ., 1927, σελ. 19).

Κατά τήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου τό 1917 ὁ Β.Ι. Λένιν πρόσθεσε τό ἀκόλουθο τέλος : «συστηματική, πάρα πολύ βασανιστική ἄσκηση βίας πάνω στή μάζα τῆς ἀγροτιᾶς. Ὁ ἐπαναστατικός δρόμος τῆς δημιουργίας μιᾶς ἀγροτικῆς-ἀστικῆς Ρωσίας προϋποθέτει ἀπαραίτητα τό σπάσιμο ὅλης τῆς παλιᾶς γαιοκτησίας, τήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς».

Στό χειρόγραφο ἡ ἐργασία ἔχει τόν τίτλο : «Τό ἀγροτικό ζήτημα

- στήν πρώτη ρωσική επανάσταση (Γύρω από τήν αναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας)». Τό 1917 τό βιβλίο βγήκε μέ τόν τίτλο : Β. Ἰλίν (Ν. Λένιν). «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική επανάσταση τοῦ 1905 - 1907» (Πετρούπολη, ἐκδοτικός οἶκος «Ζίζν ἰ ζνάνιγε»).—205.
- 82 *Κληρουχική γῆ—γῆ* πού ἄφηναν στή χρήση τῶν ἀγροτῶν ἔναντι ἐξαγορᾶς ὕστερα ἀπό τήν κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας στή Ρωσία τό 1861. Αὐτή ἡ γῆ ἦταν ἰδιοκτησία τῆς κοινότητας καί μοιραζόταν ἀνάμεσα στούς ἀγρότες γιά χρήση μέ περιοδικούς ἀναδασμούς. —209.
- 83 *Λατιφούντια τῶν φεουδαρχῶν, τῶν ἀρχόντων* — μεγάλα ἀγροκτήματα καί ἀτομικά ὑποστατικά, τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς γαιοκτησίας στήν τσαρική Ρωσία. Στά φεουδαρχικά λατιφούντια ὁ Β. Ι. Λένιν συγκατέλεγε τά μεγάλα τσιφλικάδικα νοικοκυριά πού βασιζόνταν στήν καταναγκαστική δουλιὰ τῶν ἀγροτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξαρτιόνταν ἀπό τόν τσιφλικά καί συνθλίβονταν ἀπό ὀρισμένες ἐπιβιώσεις τῆς φεουδαρχίας, ὅπως εἶναι τό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλιὰ καί τό μισακάρικο σύστημα. Ὁ Λένιν τόνιζε ὅτι τά φεουδαρχικά λατιφούντια ἀποτελοῦν τήν κύρια καί βασική αἰτία τῆς οἰκονομικῆς καθυστέρησης τῆς Ρωσίας, τήν αἰτία τῆς στασιμότητος ὅλης τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. «Κανενός εἴδους πιστώσεις, κανενός εἴδους ἐγγειοβελτιώσεις, καμιά “βοήθεια” πρὸς τόν ἀγρότη, κανενός εἴδους μέτρα “προστασίας” ἀπ’ αὐτά πού ἀγαποῦν οἱ γραφειοκράτες καί οἱ φιλελεύθεροι δέν πρόκειται νά δόσουν κανενός εἴδους σοβαρό ἀποτέλεσμα, ὅσο θά παραμένει ὁ ζυγός τῶν δουλοπαροικιακῶν λατιφουντίων, παραδόσεων, συστημάτων οἰκονομίας» —τόνιζε ὁ Λένιν (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 15ος, σελ. 71). — 210.
- 84 *Γαῖες τῆς τσαρικῆς οἰκογένειας* — γαῖες πού μέ διάταγμα τοῦ τσάρου Παύλου Α΄ («νόμος γιά τήν αὐτοκρατορική οἰκογένεια») τοῦ 1797 ξεχωρίστηκαν μαζί μέ τούς ἀγρότες πού τίς καλλιεργοῦσαν ἀπό τίς γενικές δημόσιες γαῖες καί καταχωρήθηκαν σάν ἰδιοκτησία τῶν μελῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Τά ἔσοδα πού μαζεύονταν ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τῶν ἀγροτῶν αὐτῶν πήγαιναν γιά τή συντήρηση τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας (τῶν μεγάλων πριγκήπων, τῶν γυναικῶν καί τῶν θυγατέρων τους κτλ.). Αὐτά τά ποσά δέν ἔμπαιναν στόν κρατικό προϋπολογισμό καί δέν βρίσκονταν κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τοῦ κράτους. — 211.
- 85 «*Γενικός ἀναδασμός*» — σύνθημα πού ἔκφραζε τόν πόθο τῶν ἀγροτῶν γιά γενική ἀναδιανομή τῆς γῆς, γιά ἐξάλειψη τῆς τσιφλικάδικης γαιοκτησίας.
Στό ἄρθρο του «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας» ὁ Β. Ι. Λένιν τόνιζε ὅτι στό αἶτημα τοῦ «γενικοῦ ἀναδασμοῦ» πλάϊ στήν ἀντιδραστική οὐτοπία γιά τή διαιώνιση τῆς μικρῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς, ὑπάρχει καί ἡ ἐπαναστατική πλευρά, καί συγκεκριμένα : «ὁ πόθος νά σαρωθοῦν μέ τήν ἀγροτική ἐξέγερση ὅλα τά ὑπολείμματα τοῦ καθεστώτος τῆς δουλοπαροικίας» (Ἐπαντα, 5η ἐκδ., τόμ. 6ος, σελ. 338). Ἀργότερα, στό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ὁ Β.Ι. Λένιν ἔλεγε : «Μᾶς λένε πὼς ἡ ἀγροτιά δέν θά ἰκανοποιηθεῖ ἀπό τό πρόγραμμά μας, πὼς θά τραβήξει πιό πέρα. Ἐμεῖς ὅμως αὐτό

- ⁸⁸ *Διοικητικές μέθοδοι τῶν Γκοῦρκο - Λίντβαλ* — κλοπές τοῦ δημόσιου ταμείου, αἰσχροκέρδειες καί λεηλασίες πού ἦταν πολύ διαδομένες ἀνάμεσα στούς ἀνώτερους ὑπαλλήλους τοῦ τσαρισμοῦ καί στούς ἐπιχειρηματίες. Τό 1906 ὁ ὑφυπουργός ἐσωτερικῶν Γκοῦρκο ἔκλεισε συμφωνία μέ κάποιον Λίντβαλ, ἕνα σπεκουλάντη σουηδό ὑπήκοο, γιά προμήθεια 10 ἑκατομμυρίων πουτιῶν σίκαλης στά κυβερνεῖα τῆς νότιας Ρωσίας πού μαστίζονταν ἀπό τήν πείνα, χορηγώντας σ' αὐτόν 800 χιλιάδες ρούβλια σάν προκαταβολή. Ἀπό τά χρήματα αὐτά ὁ Λίντβαλ ἔφαγε κάπου 600 χιλιάδες ρούβλια : ἄλλα τά ἰδιοποιήθηκε καί ἄλλα τά μοίρασε σέ ρουσφέτια σέ διάφορα ἐπίσημα πρόσωπα, μαζί καί στόν Γκοῦρκο. Στή θέση τῶν 10 ἑκατομμυρίων πουτιῶν πού ἔπρεπε νά παραδοθοῦν στήν καθορισμένη προθεσμία (Δεκέμβρης τοῦ 1906) παραδόθηκαν γιά φόρτωση στούς σιδηροδρόμους λιγότερο ἀπό 1 ἑκατομμύριο πούτια. Ἡ ἀπάτη τῶν Γκοῦρκο - Λίντβαλ χειροτέρευσε πάρα πολύ τό πρόβλημα τῶν σιτηρῶν στά κυβερνεῖα πού μαστίζονταν ἀπό τήν πείνα καί προξένησε ζημιά στό δημόσιο ταμεῖο. Κάτω ἀπό τήν πίεση τῆς κοινῆς γνώμης ἡ τσαρική κυβέρνησις ἀναγκάστηκε νά κάνει τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1907 μιά παρωδία δίκης ἐνάντια στόν Γκοῦρκο· παρά τήν ὑπεράσπιση τοῦ Στολίπιν, ὁ Γκοῦρκο ἀπομακρύνθηκε ἀπό τό ἀξίωμα του. — 242.
- ⁸⁹ *Βανδέα* — ἐπαρχία τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Γαλλίας, ὅπου τόν καιρό τῆς Γαλλικῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης στά τέλη τοῦ XVIII αἰώνα ξέσπασε μιά ἀντεπαναστατική ἐξέγερση τοῦ καθυστερημένου ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, πού στρεφόταν ἐνάντια στή δημοκρατία. Ἡ ἐξέγερση καθοδηγοῦνταν ἀπό τόν καθολικό κληρο, τούς εὐγενεῖς, τούς πρόσφυγες-μοναρχικούς καί ὑποστηριζόταν ἀπό τήν Ἀγγλία. Ἡ Βανδέα ἔγινε συνώνυμο τῶν ἀντιδραστικῶν πραξικοπημάτων καί τῶν ἐστιῶν ἀντεπαναστατικῆς δράσης. — 252.
- ⁹⁰ *Ἀγροτική Ἐνωσις* (Πανρωσική ἀγροτική ἔνωσις) — ἐπαναστατική δημοκρατική ὀργάνωσις πού ἐμφανίστηκε τό 1905. Πρωτεργάτες τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως ἦταν οἱ ἀγρότες τοῦ κυβερνεῖου Μόσχας. Στίς 31 τοῦ Ἰούλη - 1 Αὐγούστου (13 - 14 τοῦ Αὐγούστου) 1905 συνήλθε στή Μόσχα τό ἰδρυτικό συνέδριο πού ἔβαλε τίς βάσεις τῆς Πανρωσικῆς ἀγροτικῆς ἔνωσεως. Στίς 6 - 10 (19 - 23) τοῦ Νοέμβρη 1905 ἔγινε τό δεύτερο συνέδριο τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως. Τά συνέδρια αὐτά ἐπεξεργάστηκαν τό πρόγραμμα καί τήν τακτική τῆς Ἐνώσεως. Ἡ Ἀγροτική Ἐνωσις ἀπαιτοῦσε πολιτικές ἐλευθερίες καί ἄμεση σύγκλησις Συντακτικῆς συνέλευσις, ὑποστήριζε τήν τακτική τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές γιά τήν I Κρατική δούμα. Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς Ἐνώσεως περιεῖχε τό αἶτημα τῆς κατάργησις τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, τῆς μεταβίβασις στούς ἀγρότες χωρίς ἐξαγορά τῆς γῆς τῶν μοναστηριῶν, τῆς ἐκκλησίας, τῆς τσαρικῆς οἰκογένειας, τῶν αὐλικῶν καί τοῦ κράτους. Ἡ Ἀγροτική Ἐνωσις ἐπηρεαζόταν ἀπό τούς ἐσέρους καί τούς φιλελεύθερους, κρατοῦσε μικροαστική μεσοβέζικη στάσις, παρουσίαζε ταλαντεύσεις καί ἀναποφασιστικότητα. Ἐνῶ ζητοῦσε τήν κατάργησις τῆς τσιφλικάδικης ἰδιοκτησίας γῆς συμφωνοῦσε νά δοθεῖ μιά μερική ἀποζημίωσις στούς τσιφλικάδες. Ὅπως ἔλεγε ὁ Λένιν, ἡ Ἐνωσις ἦταν μιά «ὀργάνωσις, πού εἶχε, φυσικά, πολλές ἀπό τίς προλήψεις τῆς ἀγροτικῆς καί ἦταν συγκαταβατική ἀπέναντι στίς μικροαστικές ἀταπάτες τοῦ ἀγρότη (ὅπως συγκαταβατική ἀπέναντί τους

είναι καί οί δικοί μας σοσιαλιστές - έπαναστάτες)· όμως ήταν τέτοια όργάνωση, πού χωρίς άμφιβολία "πατοϋσε σέ γερό έδαφος", ήταν μιά πραγματική όργάνωση τών μαζών, άναντίρητα έπαναστατική στή βάση της, ίκανή νά εφαρμόζει πραγματικά έπαναστατικές μεθόδους πάλης» (Απαντα, 5η έκδ., τόμ. 12ος, σελ. 332). Από τά πρώτα κιόλας βήματα τής δράσης της ή 'Αγροτική Ένωση άντιμετώπισε άστυνομικές διώξεις. Στίς άρχές του 1907 ή Ένωση έπαψε νά ύπάρχει. — 252.

⁹¹ «Ροσσίγια» («Ρωσία») — καθημερινή άντιδραστική μαυροεκατονταρχίτικη έφημερίδα. Έβγαινε στήν Πετρούπολη από τό Νοέμβρη του 1905 ως τόν 'Απρίλη του 1914. Από τό 1906 ήταν όργανο του 'Υπουργείου Έσωτερικών. Η έφημερίδα χρηματοδοτοϋνταν από τά μυστικά κονδύλια τής κυβέρνησης, («κονδύλια έξαγοράς») πού βρίσκονταν στή διάθεση του 'Υπουργείου Έσωτερικών. Ο Β.Ι. Λένιν όνόμαζε τήν «Ροσσίγια» «πουλημένη άστυνομική φυλλάδα». — 253.

⁹² Τό άγροτικό νομοσχέδιο τών 104 — άγροτικό νομοσχέδιο, ύπογραμμένο από 104 μέλη τής Κρατικής δούμας, πού ύποβλήθηκε από τούς τρουντοβίκους στίς 23 του Μάη (5 του 'Ιούνη) 1906 στή 13η συνεδρίαση τής Δούμας. Τό νομοσχέδιο έβαζε σαν σκοπό τής άγροτικής νομοθεσίας «τήν επιδίωξη νά καθιερωθει τέτοια τάξη πραγμάτων, πού όλη ή γή μέ τό ύπέδαφος καί τά ύδατά της ν' ανήκει σ' όλο τό λαό καί μάλιστα ή γή ή άπαραίτητη για τήν άγροτική οίκονομία νά δινόταν για χρήση μόνο σ' εκείνους πού θά τήν καλλιεργοϋσαν μέ τήν εργασία τους» («Ντοκουμέντα καί στοιχειά τής Κρατικής δούμας τής Ρωσίας», Μόσχα, 1957, σελ. 172). Γι' αυτό τό σκοπό έμπαινε τό αίτημα νά δημιουργηθει ένα «παλλαϊκό απόθεμα γής» πού έπρεπε νά περιλάβει όλη τή γή του κράτους, τής τσαρικής οίκογένειας, τών αϋλικών, τών μοναστηριών καί τής εκκλησίας. Στο ίδιο απόθεμα έπρεπε νά μπει ύστερα από άναγκαστική άπαλλοτριώση καί ή γή τών τσιφλικάδων καί τών άλλων γαιοκτημόνων, έφόσον ή έκταση όρισμένων κτημάτων ξεπερνοϋσε τήν καθιερωμένη για κάθε περιοχή εργασιακή νόρμα. Για τά ιδιόκτητα κτήματα πού θά άπαλλοτριώνονταν προβλεπόταν κάποια αποζημίωση. Οί κληροί καί τά μικρά ιδιόκτητα κτήματα θά παρέμεναν προσωρινά στους κατόχους τους. Ταυτόχρονα τό νομοσχέδιο πρόβλεπε στό μέλλον ένα βαθμιαίο πέραςμα καί αυτών τών κτημάτων στήν παλλαϊκή ιδιοκτησία. Τήν άγροτική αυτή μεταρύθμιση έπρεπε νά τήν κάνουν οί τοπικές έπιτροπές πού θά εκλέγονταν μέ καθολική, άμεση, ίση καί μυστική ψηφοφορία. — 255.

⁹³ «'Ισβέστιγια Κρεστιάνσκιχ Ντεπουτάτοφ». («Ειδήσεις τών άγροτών βουλευτών») — καθημερινή έφημερίδα, όργανο τής Έργασιακής ομάδας τής Ι Κρατικής δούμας. Έβγαινε στήν Πετρούπολη από τίς 17 ως τίς 31 του Μάη (30 του Μάη ως τίς 13 του 'Ιούνη) 1906 μέ διευθυντή τό μέλος τής Κρατικής δούμας Σ.Ι.Μπονταριόφ. Βγήκαν 11 φύλλα. Στήν έφημερίδα συνεργάζονταν οί τρουντοβίκοι βουλευτές Ι.Ε. Σολόμκο, Π.Φ. Τσελοοϋσοφ, Ι.Β.Ζίλκιν κ.ά. Ύστερα από τό φύλλο αρ. 11 ή έκδοση τής έφημερίδας σταμάτησε. — 260.

⁹⁴ «Τρουντοβάγια Ροσσίγια» («Έργατική Ρωσία») — έφημερίδα, όργανο τής Έργασιακής ομάδας τής Κρατικής δούμας. Έβγαινε στήν Πετρούπολη τόν 'Ιούνη του 1906. — 260.

- ⁹⁵ «Σχέδιο τῶν 33» — «Σχέδιο τοῦ βασικοῦ ἀγροτικοῦ νόμου», πού τό είχαν ἐπεξεργαστεῖ σέ μιά εἰδική σύσκεψή τους οἱ βουλευτές τῆς Ἑργασιακῆς ομάδας. Τό σχέδιο, ὑπογραμμένο ἀπό 33 βουλευτές (κυρίως τρουντοβίκους), ὑποβλήθηκε στίς 6 (19) τοῦ Ἰούνη 1906 στή Δούμα γιά συζήτηση. Τό «σχέδιο τῶν 33» καταρτίσθηκε μέ τήν ἄμεση συμμετοχή τῶν ἐσέρων καί ἔκφραζε τίς ἀπόψεις τους στό ἀγροτικό ζήτημα. Ὅσοι ὑπόγραψαν τό «σχέδιο τῶν 33», προσχώρησαν στό «σχέδιο τῶν 104», ἀφοῦ ἔκαναν στό σχέδιο αὐτό μιά σειρά τροπολογίες. Τό «σχέδιο τῶν 33» ἔβαζε σάν βασικό αἶτημα τήν ἄμεση καί πλήρη κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, διακήρυσσε ὅτι ὅλοι οἱ πολίτες ἔχουν ἴσα δικαιώματα στή χρήση τῆς γῆς, καί τάσσονταν ὑπέρ τῆς ἀρχῆς τῆς κοινοτικῆς γαιοχρησίας μέ ἐξισωτικούς ἀναδασμούς τῆς γῆς σύμφωνα μέ τή νόρμα κατανάλωσης καί τήν ἐργασιακή νόρμα. Σέ διάκριση ἀπό τό «σχέδιο τῶν 104», πού πρότεινε τό βαθμιαῖο πέρασμα ὅλης τῆς γῆς στήν ἰδιοκτησία τοῦ λαοῦ καί πού δεχόταν τήν ἐξαγορά ἑνός μέρους τῆς γῆς, τό «σχέδιο τῶν 33» ἀπαιτοῦσε τήν ἄμεση κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς καί προϋπόθετε τή δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων χωρίς ἐξαγορά.
- Τό «σχέδιο τῶν 33» συνάντησε τή λυσσαλέα ἀντίσταση τῶν καντέτων πού ἀντιτάχθηκαν μάλιστα καί στήν παράδοση τοῦ σχεδίου αὐτοῦ σάν στοιχείου στήν ἀγροτική ἐπιτροπή τῆς Δούμας. — 262.
- ⁹⁶ Τό σχέδιο τῶν 105 γιά τή γῆ τό εἶχε ὑποβάλει ἐξονόματος τῆς ομάδας τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν ὁ ἐσέρως I. Ν. Μουσένκο στήν 32η συνεδρίαση τῆς II Κρατικῆς δούμας στίς 3 (16) τοῦ Μάη 1907. Τό σχέδιο τῶν 105 ἐπαναλαβαίνει βασικά τό σχέδιο τῶν 33, πού εἶχε ὑποβληθεῖ στήν I Δούμα. Ἡ 1η § τοῦ σχεδίου ἔλεγε : «Κάθε ἰδιοκτησία γῆς μέσα στά ὅρια τοῦ ρωσικοῦ κράτους ἀπό τώρα καί στό ἐξῆς καταργεῖται μιά γιά πάντα». Τό σχέδιο ἀνατυπώθηκε σέ ἰδιαίτερη ἔκδοση : «Ἕλικό, πού ἐκτυπώθηκε τόν καιρό τῆς συνόδου τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς 2ης περιόδου». Πετρούπολη, 1907, σελ. 486. — 263.
- ⁹⁷ Γιά τή μελέτη τῶν ἀπόψεων τοῦ Ροντμπέρτους βλ. Κ. Μάρξ. «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (τόμ. IV τοῦ "Κεφαλαίου")», μέρος II, ρωσ. ἔκδ. 1957, σελ. 84 - 86. Γιά τήν ἀνάλυση τῆς Θεωρίας τοῦ Ρικάρντο βλ. στό ἴδιο, σελ. 229 - 233. — 265.
- ⁹⁸ Κ. Μάρξ. «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (τόμ. IV τοῦ "Κεφαλαίου")», μέρος II, 1957, σελ. 230 - 231. — 267.
- ⁹⁹ Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», τόμ. III, 1955, σελ. 630. — 268.
- ¹⁰⁰ Κ. Μάρξ «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (τόμ. IV τοῦ «Κεφαλαίου»)», μέρος II, 1957, σελ. 103 - 104. — 268.
- ¹⁰¹ Ἡ νομοθεσία τῶν ΕΠΑ γιά τά χόμστεντ (κομμάτια γῆς) ἀνάγεται στά μέσα τοῦ XIX αἰώνα. Σύμφωνα μέ τό νόμο τοῦ 1862 ὁ κάθε πολίτης τῶν ΕΠΑ εἶχε τό δικαίωμα νά πάρει ἀπό τό κράτος δωρεάν ἢ σέ πολύ χαμηλή τιμή ἕνα χόμστεντ - κομμάτι γῆς ὡς 160 ἄκρ (64 ἑκτάρια). Ὑστερα ἀπό πέντε τό πολύ χρόνια τό κομμάτι αὐτό γῆς γινόταν ἰδιοκτησία τοῦ κατόχου του. Στήν ἐργασία «Νέα στοιχεῖα γιά τοὺς νόμους ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία» ὁ Β.Ι. Λένιν, ἀφοῦ σημείωνε τόν ἀστικό χαρακτήρα τῆς νομοθεσίας γιά τά χόμστεντ, ἔγραφε:

«... ἡ ἀμερικανικὴ δημοκρατία πραγματοποίησε μὲ καπιταλιστικὸ τρόπο τὴ “ναροντικιστικὴ” ἰδέα τῆς διανομῆς τῆς ἀδέσποτης γῆς σὲ ὅποιον τὴ θέλει» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 22ος, σελ. 9). — 268.

¹⁰² Κ. Μάρξ καὶ Φ. Ἐνγκελς. «Ἐγκύκλιος ἐνάντια στὸν Κρίγκε» (βλ. Κ. Μάρξ καὶ Φ. Ἐνγκελς. Ἄπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 6 - 7). — 269.

¹⁰³ Οἱ ἀγρότες τῆς Ρωσίας, σάν τάξη τῆς φεουδαρχικῆς κοινωνίας, χωρίζονταν σὲ τρεῖς μεγάλες ομάδες : 1) ἀγρότες πού ἀνήκαν στοὺς ἀτομικοὺς ἰδιοκτῆτες, στοὺς τσιφλικάδες, 2) ἀγρότες τοῦ κράτους (τοῦ δημοσίου) καὶ 3) ἀγρότες πού ἀνήκαν στὴν τσαρική οἰκογένεια. Ἡ κάθε μιά ἀπ’ αὐτές τὶς ομάδες χωριζόταν μὲ τὴ σειρά της σὲ μερικές κατηγορίες, καὶ εἰδικές ομάδες πού διέφεραν ἢ μιά ἀπὸ τὴν ἄλλη ὡς πρὸς τὴν προέλευση, τὴ μορφή τῆς γαιοκτησίας καὶ τῆς γαιοχρησίας, τὴ νομικὴ τους θέση, τὴν κατάστασή τους ἀπὸ ἄποψη γῆς. Ἡ ἀγροτικὴ μεταρύθμιση τοῦ 1861, πού τὴν ἐφάρμοσε ἀπὸ τὰ πάνω ἡ τσαρική κυβέρνηση πρὸς ὄφελος τῶν φεουδαρχῶν-τσιφλικάδων, διατήρησε τὴν ποικιλία καὶ τὴν πολυμορφία τῶν κατηγοριῶν τῆς ἀγροτιᾶς πού παρέμεναν μέχρι τὸ 1917.

Ντάρστβεννικοι — μιά μερίδα πρῶην δουλοπάροικων ἀγροτῶν κυρίως στὰ νότια καὶ νοτιοανατολικά κυβερνεῖα τῆς μαυρόχωμης περιοχῆς πού κατὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴ δουλοπαροικιακὴ ἐξάρτηση πῆραν ἀπὸ τοὺς τσιφλικάδες δωρεάν, δηλαδή χωρὶς ἐξαγορά, ἀγροτικὸ κλῆρο. Σύμφωνα μὲ τοὺς «Κανόνες» τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης τοῦ 1861 οἱ τσιφλικάδες εἶχαν τὸ δικαίωμα ἔπειτα ἀπὸ «προαιρετικὴ συμφωνία» μὲ τοὺς ἀγρότες νά τοὺς «δωρίσουν» τὸ ἓνα τέταρτο τοῦ «ἀνωτέρου» ἢ «νομίμου» κλήρου (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ αὐλόκηπου), σάν ἰδιοκτησία, ὥστε ἡ ὑπόλοιπη γῆ τῶν ἀγροτῶν νά περάσει στὴν ἰδιοκτησία τοῦ τσιφλικᾶ. Ὁ δωρεάν κλῆρος πού ἀποτελοῦσε λαμπρὸ παράδειγμα τοῦ τσιφλικάδικου, τοῦ ληστρικοῦ χαρακτήρα τῆς μεταρύθμισης τοῦ 1861, ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸ λαὸ «τεταρτάκι», κλῆρος «γιά ἓνα ὀρφανό», «γατίσιος» ἢ κλῆρος τοῦ «Γκαγκάριν» (ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πρίγκιπα Π.Π. Γκαγκάριν, πού πρότεινε τὸ σχέδιο τῶν ἀντίστοιχων ἄρθρων στοὺς τοπικοὺς κανόνες γιά τὴ ρύθμιση τῆς γαιοκτησίας τῶν ἀγροτῶν στὰ κυβερνεῖα τῆς Μεγαλορωσίας καὶ τῆς Μικρορωσίας).

Πολλοὶ ἀγρότες μὲ δωρισμένο κλῆρο ὑπῆρχαν σὲ ὀρισμένα κυβερνεῖα τῆς μαυρόχωμης περιοχῆς, ὅπως στὰ κυβερνεῖα Βορόνεζ, Χάρκοβου, Πολτάβας, Ταμπόφ, ὅπου λόγω τῆς στενότητος τῆς γῆς, ἦταν ὑψηλές οἱ τιμές ἀγορᾶς τῆς γῆς πού ἄρπαξαν οἱ τσιφλικάδες. Δωρεάν κλήρους πῆραν πολλοὶ ἀγρότες στὰ νοτιοανατολικά καὶ νότια κυβερνεῖα τῆς μαυρόχωμης περιοχῆς : τοῦ Ὁρενμπούργκ, τῆς Οὐφά, τοῦ Σαράτοφ, τοῦ Αἰκατερινοσλάβ, τῆς Σαμάρας, ὅπου ἡ τιμὴ ἐκμίσθωσης τῆς γῆς ἦταν πολὺ χαμηλότερη ἀπὸ τὴν καθορισμένη ἀπὸ τοὺς «Κανόνες τῆς 19 τοῦ Φλεβάρη» ὑποχρεωτικὴ εἰσφορά σὲ εἶδος ἢ σὲ χρῆμα πρὸς ὄφελος τοῦ τσιφλικᾶ. Στὶς ἀρχές τοῦ ΧΧ αἰῶνα ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἀναδασμῶν, πού συνδεόταν μ’ αὐτὴν, εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά χάσουν οἱ ἀγρότες μὲ δωρισμένη γῆ σχεδὸν ἐντελῶς τοὺς κλήρους τους καὶ νά ἀποτελέσουν τὴ βασικὴ μάζα τῶν ἀγροτῶν πού λιγότερο ἀπ’ ὅλους ἦταν ἐξασφαλισμένοι μὲ γῆ.

Προσωρινά υπόχρεοι — πρώην κολλήγοι τσιφλικάδων, πού μετά τήν κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας τό 1861 ἦταν ἀναγκασμένοι νά ἐκπληρώνουν γιά τό δικαίωμα καλλιέργειας τοῦ κλήρου ὀρισμένες ὑποχρεώσεις πρός τούς τσιφλικάδες (δοσίματα σέ εἶδος ἢ σέ χρῆμα εἴτε ἀγγαρεία). Ἡ «κατάσταση προσωρινά ὑπόχρεων» ἐξακολουθοῦσε μέχρι τότε πού οἱ ἀγρότες θά ἀποκτοῦσαν, μέ τήν συγκατάθεση τῶν τσιφλικάδων, τούς γεωργικούς τους κλήρους μέ τήν ἐξαγορά. Τό πέραςμα στήν ἐξαγορά ἔγινε γιά τούς τσιφλικάδες ὑποχρεωτικό μόνο μέ τό διάταγμα τοῦ 1881, πού καθόρισε τό σταμάτημα τῶν «ὑποχρεωτικῶν σχέσεων» τῶν ἀγροτῶν ἀπέναντι στούς τσιφλικάδες ἀπό τήν 1η τοῦ Γενάρη τοῦ 1883.

Κάτοχοι — πρώην κολλήγοι τσιφλικάδων, πού ἐξαγόρασαν μέ βάση τούς «Κανονισμούς γιά τούς ἀγρότες» τούς γεωργικούς κλήρους τους κι ἔτσι ἔβαλαν τέρμα στήν κατάσταση τῶν προσωρινά ὑπόχρεων.

Ἀπόλυτοι κάτοχοι — πρώην κολλήγοι τσιφλικάδων πού ἐξαγόρασαν πρίν ἀπό τήν προθεσμία τούς γεωργικούς τους κλήρους καί εἶχαν τό δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς. Οἱ ἀπόλυτοι κάτοχοι ἀποτελοῦσαν ἕνα σχετικά ὀλιγάριθμο στρώμα, τήν πιό εὐπορη κορυφή τοῦ χωριοῦ.

Ἀγρότες τοῦ κράτους — κατηγορία ἀγροτῶν πού καλλιεργοῦσαν τίς κρατικές (δημόσιες) γαῖες καί κατέβαλλαν, ἐκτός ἀπό τόν κεφαλικό φόρο, φεουδαρχική εἰσφορά σέ εἶδος ἢ σέ χρῆμα στό κράτος ἢ στούς ἐκμισθωτές τῶν δημοσίων κτημάτων. Ἐκτός ἀπ' αὐτό, εἶχαν καί πολλές ἄλλες ὑποχρεώσεις (διόρθωση τῶν δρόμων, καταλύματα στούς φαντάρους, μεταφορά ταχυδρομείου μέ ἄλογά τους κτλ.). Ἡ σύνθεση τῶν ἀγροτῶν τοῦ κράτους ἦταν πολυποίκιλη. Τόν καιρό τοῦ Πέτρου τοῦ Α' σ' αὐτούς ὑπάγονταν οἱ μονονοικοκυρέοι, οἱ ἀγρότες πού πλήρωναν φόρο γιά τόν κλήρο τους, οἱ μισακάρηδες (κολλήγοι), οἱ σιβηριανοί γεωργοῦπηρέτες τῶν βόρειων παραθαλάσσιων περιοχῶν, οἱ λαότητες τῆς περιοχῆς τοῦ Βόλγα καί τῶν Οὐραλίων (τάταροι, τσουβάχοι, μορντβά, οὐντμοῦρτοι, κόμι). Ἀργότερα στούς κρατικούς ἀγρότες προστέθηκαν οἱ οἰκονομικοί ἀγρότες (δουλοπάροικοι πού πέρασαν στό δημόσιο ἀπό τά ἐπιταγμένα ἐκκλησιαστικά κτήματα), οἱ δημόσιοι ἀγρότες τῶν δυτικῶν περιοχῶν καί τῆς Ὑπερκαυκασίας, οἱ κοζάκοι τῆς Οὐκρανίας κ.ἄ. Οἱ μορφές τῆς γαιοκτησίας καί τῆς γαιοκτησίας τῶν κρατικῶν ἀγροτῶν διακρίνονταν γιά τή μεγάλη τους ποικιλία, πού διατηρήθηκε καί μετά τήν ἀγροτική μεταρύθμιση.

Ἀγρότες τοῦ κράτους μέ κοινοτική ἰδιοκτησία — δέν εἶχαν τό δικαίωμα ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας γῆς, ὅμως χρησιμοποιοῦσαν τήν καλλιεργήσιμη γῆ καί τά κτήματα μέ βάση τήν κοινοτική γαιοκτησία.

Ἀγρότες τοῦ κράτους μέ ἰδιοκτησία σέ τσέτβερετ (τεταρτάκι) — ἀπόγονοι τῶν πρώην κατώτερων στρατιωτικῶν (παιδιά βογιάρων, κοζάκων, τυφεκιοφόρων, δραγόνων, φαντάρων, κτλ.) πού φύλαγαν τίς νότιες καί τίς νοτιοανατολικές ἀκρινές περιοχές τοῦ μοσχοβίτικου κράτους. Ὁ τσάρος τῆς Μόσχας τούς χορηγοῦσε γιά τήν ὑπηρεσία γῆ πού μετριόταν σέ τσέτβερετ (μισή ντεσιατίνα) καί ὅπου ἐγκατασταίνονταν σέ ξεχωριστό νοικοκυριό (ἀπό δῶ προῆλθε καί ἡ δεύτερη ὄνομασία τους μονονοικοκυρέοι). Πλάϊ στή γαιοκτησία τοῦ τσέτβερετ ἐμφανίστηκε στούς μονονοικοκυρέους καί ἡ κοινοτική γαιοκτησία.

Οἱ μονονοικοκυρέοι, πού ἦταν προσωπικά ἐλεύθεροι, κατεῖχαν ἓνα μακρόχρονο διάστημα ἐνδιάμεση θέση ἀνάμεσα στούς εὐγενεῖς καί στούς ἀγρότες, εἶχαν τό δικαίωμα ν' ἀποκτοῦν δουλοπάροικους. Τόν καιρό τοῦ Πέτρου τοῦ Α' οἱ μονονοικοκυρέοι μετατράπηκαν σέ κρατικούς ἀγρότες καί οἱ γαῖες τους πέρασαν στήν ἰδιοκτησία τοῦ κράτους. Οὐσιαστικά ὅμως οἱ κρατικοί ἀγρότες μέ ἰδιοκτησία σέ τσέτβερετ διαχειρίζονταν τίς γαῖες τους σάν ἀτομική τους ἰδιοκτησία. Ἐδῶ βρισκόταν ἡ διαφορά τους ἀπό τοὺς κρατικούς ἀγρότες μέ κοινοτική γαιοκτησία πού δέν εἶχαν τό δικαίωμα νά ἀγοράζουν, νά πουλᾶνε ἢ νά μεταβιβάζουν κληρονομικά τή γῆ τους.

Ἀγρότες τοῦ κράτους πού ἄλλοτε ἀνήκαν σέ τσιφλικάδες — κατηγορία κρατικῶν ἀγροτῶν πού τοὺς ἀγόρασε τό δημόσιο ἀπό ἰδιῶτες κατόχους ἢ δωρήθηκαν στό δημόσιο κτλ. Μέ τήν ὑπαγωγή τους ὅμως στήν κατηγορία τῶν κρατικῶν ἀγροτῶν εἶχαν λιγότερα δικαιώματα. Ἡ κατηγορία αὐτή τῶν ἀγροτῶν ἀπόκτησε ἴσα δικαιώματα τό 1859, στίς παραμονές τῆς μεταρύθμισης τοῦ 1861, ὡστόσο ὀρισμένες διακρίσεις ἐξακολουθοῦσαν νά παραμένουν.

Ἀγρότες τῆς τσαρικήσ οἰκογένειας — κατηγορία ἀγροτῶν πού καλλιεργοῦσαν τίς γαῖες τῆς αὐτοκρατορικήσ οἰκογένειας. Οἱ ἀγρότες αὐτοί πλήρωναν, ἐκτός ἀπό τόν κεφαλικό φόρο, φεουδαρχική εἰσφορά σέ εἶδος ἢ σέ χρῆμα καί ἐκπλήρωναν διάφορες ὑποχρεώσεις, ἐπιβαρύνονταν μέ δυσβάστακτους φόρους σέ εἶδος πού πήγαιναν γιά τή συντήρηση τῶν μελῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Ὄταν τό 1797 σχηματίστηκαν τά αὐτοκρατορικά κτήματα, ἡ θέση τῶν ἀγροτῶν πού τά κατοικοῦσαν καθορίστηκε σάν μέση, ἀνάμεσα στούς κρατικούς καί στούς ἀγρότες τῶν τσιφλικάδων. Ἡ κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας ἄρχισε γιά τοὺς ἀγρότες πού δούλευαν στά τσαρικά κτήματα τό 1858, ὅμως ὀλοκληρώθηκε μόνο τό 1863. Οἱ ἀγρότες τῶν τσαρικῶν κτημάτων ἔπαιρναν κλήρους σάν ἰδιοκτησία πού ἔπρεπε ὑποχρεωτικά νά τοὺς ἐξαγοράσουν μέσα σέ 49 χρόνια. Οἱ ἀγρότες αὐτοί εἶχαν λιγάκι περισσότερη γῆ ἀπ' ὅ,τι εἶχαν οἱ ἀγρότες τῶν τσιφλικάδων, λιγότερη ὅμως ἀπ' τοὺς κρατικούς ἀγρότες.

Ἐλεύθεροι ζευγίτες — κατηγορία ἀγροτῶν πού ἀπελευθερώθηκαν ἀπό τή δουλοπαροικιακή ἐξάρτηση σύμφωνα μέ τό νόμο τῆς 20 τοῦ Φλεβάρη 1803, ὁ ὁποῖος ἐπέτρεπε στούς τσιφλικάδες ν' ἀφήνουν τοὺς ἀγρότες ἐλεύθερους μαζί μέ τή γῆ τους μέ ὄρους καθορισμένους ἀπό τοὺς τσιφλικάδες.

Προσκολλημένοι — κατηγορία κρατικῶν ἀγροτῶν πού εἶχαν προσκολληθεῖ στίς κρατικές καί τίς ἰδιωτικές μανουφακτοῦρες γιά βοηθητικές δουλιές (κόψιμο ξύλων, ἐφοδιασμός μέ κάρβουνο, σπάσιμο μετάλλου, μεταφορές κτλ). Ἡ προσκόλλησις τῶν ἀγροτῶν πῆρε πλατιά ἔκτασι στίς ἀρχές τοῦ XVIII αἰῶνα στά Οὐράλια, στό κυβερνεῖο Ὀλονέτσκ κτλ. Στίς ἀρχές τοῦ XIX αἰῶνα οἱ προσκολλημένοι ἀγρότες ἄρχισαν σιγά - σιγά νά ἀπελευθερώνονται ἀπό τίς δουλιές τῶν ἐργοστασιῶν καί ὀριστικά ἀπελευθερώθηκαν μετά τήν ἀγροτική μεταρύθμιση τοῦ 1861.

Οἱ πολυμορφίες στήν ἀγροτική γαιοκτησία καί γαιοχρησία σάν ὑπολείμματα τοῦ φεουδαρχισμοῦ στήν ἀγροτική οἰκονομία τῆς τσαρικήσ Ρωσίας, ἐξακολουθοῦσαν νά παραμένουν καί μετά τή μεταρύθμιση τοῦ 1861. — 272.

- ¹⁰⁴ «*Ρούσκογε Μπογκάτσβο*» («Ρωσικός Πλούτος») — μηνιαίο περιοδικό πού ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1876 ὡς τό 1918. Ἀπό τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1890 - 1900 τό περιοδικό πέρασε στά χέρια τῶν φιλελεύθερων ναρόντικων μ' ἐπικεφαλῆς τόν Ν.Κ. Μιχαηλόβσκι. Γύρω ἀπό τό «Ρούσκογε Μπογκάτσβο» συγκεντρώνονταν δημοσιολόγοι, πού ἀργότερα ἔγιναν ἐπιφανῆ μέλη τῶν κομμάτων τῶν ἐσέρων, τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν» καί τῶν Ἑργασιακῶν ομάδων στίς Κρατικές δοῦμες. Τό 1906 τό περιοδικό ἔγινε ὄργανο τοῦ μισοκαντέτικου Λαϊκο - σοσιαλιστικοῦ κόμματος ἐργασίας (ἐνέσων). — 285.
- ¹⁰⁵ Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. ἔκδ., τόμ. III, 1955, σελ. 820.—287.
- ¹⁰⁶ Ὁ Β.Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τή συζήτηση τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος στήν Πρώτη συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στίς 12 - 17 (25 - 30) τοῦ Δεκέμβρη 1905 στό Τάμμερφορς. Τήν εἰσήγηση γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στή συνδιάσκεψη τήν ἔκανε ὁ Λένιν. Ἡ συνδιάσκεψη, ἀναπτύσσοντας τήν ἀπόφαση τοῦ III συνεδρίου τοῦ κόμματος, ἀναγνώρισε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά συμπεριληφθεῖ στό πρόγραμμα ἕνα σημεῖο γιά τήν ὑποστήριξη τῶν ἐπαναστατικῶν μέτρων τῆς ἀγροτιᾶς μέχρι καί τή δήμευση ὅλης τῆς κρατικῆς, ἐκκλησιαστικῆς, μοναστηριακῆς, αὐτοκρατορικῆς, αὐλικῆς καί ἀτομικῆς γῆς. Ἰδιαίτερη προσοχή ἔδωσε ἡ συνδιάσκεψη στήν ἀνάγκη νά ὀργανωθεῖ ἀνεξάρτητα τό ἀγροτικό προλεταριάτο καί νά διαφωτιστεῖ ὅτι τά συμφέροντά του εἶναι ἀσυμβίβαστα μέ τά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης τοῦ χωριοῦ. —289.
- ¹⁰⁷ Βλ. Κ. Μάρξ. «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (τόμ. IV τοῦ “Κεφαλαίου”）」, ρωσ. ἔκδ., μέρος II, 1957, σελ. 342. — 293.
- ¹⁰⁸ Βλ. Κ. Μάρξ. «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (τόμ. IV τοῦ “Κεφαλαίου”）」, ρωσ. ἔκδ., μέρος II, 1957, σελ. 86, 99, 237. — 293.
- ¹⁰⁹ Τό κεφάλαιο «*Ὁ Πιότρ Μάσλοφ διορθώνει τά πρόχειρα σημειώματα τοῦ Κάρολ Μάρξ*» μαζί μέ τό ἐπόμενο κεφάλαιο «*Εἶναι ἄραγε ἀπαραίτητο γιά τήν ἀνασκευή τοῦ ναροντικισμοῦ νά ἀνασκευάσουμε τόν Μάρξ;*» δημοσιεύτηκε στό φύλλο ἀρ. 33 τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι» τῆς 23 Ἰούλη (5 τοῦ Αὐγούστου) 1908 μέ μιά προσθήκη τῆς σύνταξης σάν εἶδος ἐπιλόγου μέ τόν τίτλο «Ἀπό τή σύνταξη» (βλ. Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 166 - 167). — 295.
- ¹¹⁰ Βλ. Κ. Μάρξ. «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (τόμ. IV τοῦ “Κεφαλαίου”）」, ρωσ. ἔκδ., μέρος II, 1957, σελ. 34. — 297.
- ¹¹¹ Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. ἔκδ., τόμ. III, 1955, σελ. 662 - 750. — 300.
- ¹¹² Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. ἔκδ., τόμ. III, 1955, σελ. 793 - 794. — 301.
- ¹¹³ Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. ἔκδ., τόμ. III, 1955, σελ. 794. — 302.
- ¹¹⁴ Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. ἔκδ., τόμ. III, 1955, σελ. 820 - 821, 820. — 311.
- ¹¹⁵ Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. ἔκδ., τόμ. III, 1955, σελ. 823. — 311.

- ¹¹⁶ Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. έκδ., τόμ. III, 1955, σελ. 825. — 313.
- ¹¹⁷ Βλ. Κ. Μάρξ. «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. έκδ., τόμ. III, 1955, σελ. 818, 823. — 314.
- ¹¹⁸ Βλ. Κ. Μάρξ. «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (τόμ. IV τοῦ “Κεφαλαίου”», ρωσ. έκδ., μέρος II, 1957, σελ. 34. — 317. ,
- ¹¹⁹ Οἱ λέξεις πού μπῆκαν σέ εἰσαγωγικά (Тσίτσικοφ ... τσχί ... τσχί ...) εἶναι παράφραση ἑνός ἀποσπάσματος ἀπό τό ἔργο τοῦ Ν. Γκ. Τσερνισέβσκι «Σκιαγραφίες ἀπό τή ρωσική φιλολογία τῆς περιόδου τοῦ Γκόγκολ», ὅπου ὁ Τσερνισέβσκι εἰρωνεύεται τίς ἀναξιοπρεπεῖς μεθόδους πολεμικῆς τοῦ δημοσιογράφου Σενκόβσκι (τοῦ «Βαρώνου Μπράμπεους»): «... Μιά πνευματώδης ἀνάλυση τῶν “Νεκρῶν ψυχῶν” θά μπορούσε νά γραφεῖ μέ τόν παρακάτω τρόπο. Ἐφοῦ θά γραφεῖ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου: “Περιπέτειες τοῦ Τσίτσικοφ ἢ Νεκρές ψυχές”, ν’ ἀρχίσει ἀπευθείας ἔτσι: “Τά κρυολογήματα τοῦ Τσχί! τσχί! κοφ — μή νομίσετε ἀναγνώστη, ὅτι φταρνίστηκα... κτλ. κτλ. Πρὶν ἀπό εἴκοσι περίπου χρόνια βρίσκονταν ἀναγνώστες πού τά θεωροῦσαν αὐτά ἐξυπνάδα”» (Ν. Γκ. Τσερνισέβσκι. Ἄπαντα, ρωσ. έκδ., τόμ. III, Μόσχα 1947, σελ. 45 - 55). — 344.
- ¹²⁰ Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, 1953, ρωσ. έκδ., σελ. 459. — 358.
- ¹²¹ Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἄπαντα, 2η ρωσ. έκδ., τόμ. 18ος, σελ. 228. — 359.
- ¹²² «Πράβντα» — μηνιαῖο μενσεβίκικο περιοδικό, ἀφιερωμένο στά ζητήματα τῆς τέχνης, τῆς φιλολογίας καί τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐβγαίνε στή Μόσχα ἀπό τό 1904 ὡς τό 1906. — 365.
- ¹²³ Τό «Ντνιεβνίκ» τοῦ Πλεχάνοφ — «Ντνιεβνίκ Σοτσιαάλ - Ντεμοκράτα» («Ἡμερολόγιο τοῦ Σοσιαλδημοκράτη») — ὄργανο πού ἔβγαζε ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ στή Γενεύη σέ ἀκανόνιστα χρονικά διαστήματα ἀπό τό Μάρτη τοῦ 1905 ὡς τόν Ἀπρίλη τοῦ 1912 (μέ μεγάλες διακοπές). Βγήκαν 16 φύλλα. Ἄρχισε νά βγαίνει ξανά τό 1916 στήν Πετρούπολη, ὅμως κυκλοφόρησε μόνο ἕνα φύλλο. Στά πρῶτα ὀχτώ τεύχη (1905 - 1906) ὁ Πλεχάνοφ ὑποστήριζε τίς ἄκρες δεξιές μενσεβίκικες, ὀπορτουниστικές ἀπόψεις, τασσόταν ὑπέρ τοῦ συνασπισμοῦ τῆς σοσιαλδημοκρατίας μέ τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη, ἀρνιόταν τή συμμαχία τοῦ προλεταριάτου μέ τήν ἀγροτιά, καταδίκασε τήν ἔνοπλη ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη. Στά 1909-1912, στά φύλλα ἀρ. 9 - 16 τοῦ «Ντνιεβνίκ Σοτσιαάλ - Ντεμοκράτα» ὁ Πλεχάνοφ καταπολεμοῦσε τοὺς μενσεβίκους λικβινταριστές, πού ἀκολουθοῦσαν τό δρόμο τῆς διάλυσης τῶν παράνομων κομματικῶν ὀργανώσεων. Ὡστόσο στά βασικά ζητήματα τακτικῆς παράμεινε στίς μενσεβίκικες θέσεις. Στό τεῦχος 1 τοῦ «Ντνιεβνίκ Σοτσιαάλ - Ντεμοκράτα» πού βγήκε τό 1916 διατυπώνονταν καθαρὰ οἱ σοσιαλσωβινιστικές ἀπόψεις τοῦ Πλεχάνοφ. — 372.
- ¹²⁴ «Δημοκρατία τοῦ Ἀλαπάγεβσκ κατονόμαζαν οἱ τσαρικοί ὑπάλληλοι τήν ἐπαρχία τοῦ Ἀλαπάγεβσκ, τοῦ νομοῦ Βερχοτούριε, τοῦ κυβερ-

νείου Πέρμ. Ὁ ἐσέρος ἀγρότης Γκ. Ι. Καμπακόφ, βουλευτής στήν ΙΙ Κρατική δούμα, πού ἀναφέρεται ἀπό τόν Β.Ι. Λένιν, κατόρθωσε τό 1905 νά ὀργανώσει στήν ἐπαρχία Ἄλαπάγεβσκ μιά Ἀγροτική ἔνωση, πού εἶχε κάπου 30 χιλιάδες μέλη. — 404.

¹²⁵ *Ναρόντοβετς* — μέλος τοῦ Κόμματος τῶν ναρόντοβτσι (τῆς λαϊκῆς δημοκρατίας, τῆς ἐθνικῆς δημοκρατίας, τῶν ἐντέκων) — τοῦ κυριότερου ἀντιδραστικοῦ, ἐθνικιστικοῦ κόμματος τῶν πολωνῶν τσιφλικάδων καί τῆς ἀστικῆς τάξης πού ἦταν στενά δεμένο μέ τήν καθολική ἐκκλησία. Τό Κόμμα τῶν ναρόντοβτσι σχηματίστηκε τό 1897. Ἡγέτες του ἦταν ὁ Ρ. Νιμόβσκι, ὁ Ζ. Μπαλίτσκι, ὁ Β. Γκράμπσκι, κ.ἄ. Οἱ ἐντέκοι, ρίχνοντας τά συνθήματα τῆς «ταξικῆς ἀρμονίας» καί τῶν «ἐθνικῶν συμφερόντων», ἐπιδίωκαν νά ὑποτάξουν στήν ἐπιροή τους τίς λαϊκές μάζες καί νά τίς παρασύρουν στήν τροχιά τῆς ἀντιδραστικῆς πολιτικῆς τους. Κηρύσσοντας ἕνα φανατικό πολεμοχαρή ἐθνικισμό καί σωβινισμό, σάν μέσο πάλης ἐναντία στό σοσιαλιστικό καί πανδημοκρατικό κίνημα τοῦ πολωνικοῦ λαοῦ, οἱ ἐντέκοι προσπαθοῦσαν νά τόν ἀπομονώσουν ἀπό τό ρωσικό ἐπαναστατικό κίνημα. Στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 οἱ ἐντέκοι, ἐπιδιώκοντας νά συμβιβαστοῦν μέ τόν τσαρισμό μέ βάση μίαν αὐτονομία τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας, πῆραν ἀνοιχτά τό δρόμο τῆς ὑποστήριξης τοῦ τσαρισμοῦ καί τοῦ ἀγῶνα κατά τῆς ἐπανάστασης «μέ ὅλα τά μέσα, ὡς καί μέ καταδόσεις, μέ λοκάουτ, ἀκόμη καί μέ δολοφονίες» (Β.Ι. Λένιν. Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 39). Τό πέμπτο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ (τοῦ Λονδίνου) μέ εἰδική ἀπόφασή του «Σχετικά μέ τή λαϊκή δημοκρατία» ὑπογράμμισε τήν ἀνάγκη τοῦ «ἀκούραστου καί ἀμείλιχτου ξεσκεπάσματος τῆς ἀντεπαναστατικῆς, μαυροεκατονταρχίτικης φυσιογνωμίας καί δράσης τῶν ἐθνικῶν - δημοκρατῶν, σάν συμμάχων τοῦ τσαρισμοῦ στόν ἀγῶνα κατά τῆς ἐπανάστασης» (Βλ. «Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὀλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρος Ι, 1954, σελ. 168). Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) οἱ ἐντέκοι ὑποστήριζαν ἀνεπιφύλακτα τήν Ἀντάντ, ὑπολογίζοντας ὅτι θά νικήσει ἡ τσαρική Ρωσία, θά ἐνωθοῦν τά πολωνικά ἐδάφη πού βρίσκονταν κάτω ἀπό τό ζυγό τῆς Αὐστρίας καί τῆς Γερμανίας καί ἡ Πολωνία θ' ἀποκτήσει αὐτονομία μέσα στά πλαίσια τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ πτώση τοῦ τσαρικοῦ καθεστώτος ἔσπρωξε τούς ἐντέκους στό δρόμο τοῦ γαλλόφιλου προσανατολισμοῦ. Οἱ ἐντέκοι ἦταν ἄσπονδοι ἐχθροί τῆς Ὀχτωβριανῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης καί τοῦ σοβιετικοῦ κράτους, ὥστόσο, σύμφωνα μέ τήν πατροπαράδοτη ἀντιγερμανική θέση τους, δέν ὑποστήριζαν πάντα πέρα γιά πέρα τήν τυχοδιωκτική ἀντισοβιετική ἐξωτερική πολιτική τῆς κλίκας τῶν ὀπαδῶν τοῦ Πιλσούδσκι πού κυβερνοῦσε τήν Πολωνία ἀπό τό 1926. Σήμερα ὀρισμένες ὀμάδες τοῦ Κόμματος τῶν ἐντέκων δροῦν ἀνάμεσα στά ἀντιδραστικά στοιχεῖα τῶν πολωνῶν ἐμιγκρέδων. — 407.

¹²⁶ *Βακούφικα κτήματα* — λέγονταν ἐκεῖνα τά κτήματα στίς περιοχές μέ μουσουλμάνικο πληθυσμό, πού δέν ἐπιτρέπονταν νά πουλιοῦνται ἢ νά περνοῦν ἀπό τό ἕνα χέρι στό ἄλλο. Τά εἰσοδήματα ἀπό τά βακούφικα κτήματα βρίσκονταν στήν διάθεση κυρίως τοῦ μουσουλμανικοῦ κλήρου. Ἡ σοβιετική ἐξουσία μεταβίβασε τά βακούφικα κτήματα στό κρατικό ἀπόθεμα γῆς. — 411.

- 127 Ὁ Β.Ι. Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό γράμμα τοῦ Φ. Ἐνγκελς πρὸς τόν Φ. Α. Ζόργκε τῆς 29 τοῦ Νοέμβρη 1886, ὅπου ἔκανε κριτική σ' ἐκείνους τοὺς γερμανοὺς σοσιαλδημοκράτες, πού δέν κατάλαβαν τήν ἐπαναστατική μαρξιστική θεωρία «καί τήν ἀντιμετωπίζουν σχολαστικά καί δογματικά, θεωρώντας πὼς πρέπει νά τή μάθουν ἀπ' ἔξω, — κι' αὐτό εἶναι πιά ἀρκετό γιά ὅλες τίς περιπτώσεις τῆς ζωῆς. Γι' αὐτούς ἡ θεωρία αὐτή εἶναι δόγμα καί ὄχι καθοδήγηση γιά δράση» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, 1953, σελ. 396). — 431.
- 128 Πρόκειται γιά τό σατυρικό «Ὑμνο τοῦ νεώτερου ρώσου σοσιαλιστῆ» πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Ζαριά», ἀρ. τεύχ. 1 (Ἀπρίλης τοῦ 1901) μέ τήν ὑπογραφή «Νάρκισσος Τουπορίλοφ». Στό ποίημα σατυρίζονταν οἱ «οἰκονομιστές» γιά τήν προσαρμογή τους στό αὐθόρμητο κίνημα. Τόν «Ὑμνο τοῦ νεώτερου σοσιαλιστῆ» τόν ἔγραψε ὁ Λ. Μάρτοφ. — 432.
- 129 Ὁ Ἐπίλογος γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν τό 1917, ὅταν ἐκδόθηκε τό βιβλίο «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907». — 434.
- 130 «Στολίτσναγια Πότστα» («Ταχυδρόμος τῆς Πρωτεύουσας») — καθημερινή ἐφημερίδα. Ἐβγαίνει στήν Πετρούπολη ἀπό τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1906 ὡς τόν Φλεβάρη τοῦ 1908. Στήν ἀρχή ἦταν ὄργανο τῶν ἀριστερῶν καντέτων, ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ 1907 ἔγινε τό βῆμα τῆς Ἐργασιακῆς ὁμάδας. Τήν ἔκλεισε ἡ τσαρική κυβέρνηση. — 440.
- 131 Ἴσως ὁ Β.Ι. Λένιν νά ἔχει ὑπόψη του τό ἄρθρο «Πολιτικά σκίτσα», πού δημοσιεύτηκε στή συλλογή «Νάσα Τριμπούνα», βιβλίο I, Βίλνα 1907. Ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου Β. Μ - ντμ (Μεντέμ), ἐπιφανῆς μπουντιστής, ὑποστήριζε τή σκέψη ὅτι ἔστερα ἀπό τήν ἥττα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 ἡ ρωσική σοσιαλδημοκρατία πρέπει ν' ἀπαρνηθεῖ ὀρισμένα ἐπαναστατικά συνθήματα, ὅπως λογουχάρη τό σύνθημα τῆς Συντακτικῆς συνέλευσης. — 441.
- 132 Ὁ Λένιν ἀναφέρεται στό ἄρθρο του «Πολιτικά σημειώματα» πού δημοσιεύτηκε στό φύλλο ἀρ. 21 τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρη» τῆς 13 (26) τοῦ Φλεβάρη 1908 (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 436 - 442). Πιό λεπτομερειακά φωτίστηκε τό ζήτημα τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος στό ἄρθρο «Ὁ Πιότρ Μάσλοφ διορθώνει τά πρόχειρα σημειώματα τοῦ Κάρλ Μάρξ» («Προλετάρη», ἀρ. φύλ. 33, 23 τοῦ Ἰούλη (5 τοῦ Αὐγούστου) 1908) ὅπου μπῆκε ἡ δεύτερη καί τρίτη ὑποδιαίρεση τοῦ III κεφαλαίου τοῦ «Ἀγροτικοῦ προγράμματος τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 295 - 307). — 446.
- 133 «Μεόνι» — συγκεκομμένη ὀνομασία τοῦ κόμματος τῆς «εἰρηνικῆς ἀνακαίνισης» (βλ. τή σημείωση 20). — 446.
- 134 Ἐκτός ἀπό τήν ἐφημερίδα «Προλετάρη», τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ἡ οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων» δημοσιεύτηκε μέ μικρές περικοπές καί στή συλλογή «Ὁ βεγιάνιγιαχ βρέμενι» (Πετρούπολη, 1908, ἐκδοτικό «Τβόρτσσεστβο») μέ ὑπογραφή Βλ. Ἰλίν. — 449.
- 135 Ἡ ἀπόφαση τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τά συνδικάτα δημοσιεύτηκε στό

φύλλο αρ. 21 τῆς ἑφημερίδας «Προλετάρι» τῆς 13 (26) τοῦ Φλεβάρη 1908.

Στά μέλη τοῦ κόμματος προτεινόταν νά ὀργανώσουν κομματικές ομάδες μέσα στίς συνδικαλιστικές ὀργανώσεις καί νά δουλεύουν σ' αὐτές μέ τήν καθοδήγηση τῶν τοπικῶν κομματικῶν κέντρων. Γιά τίς περιπτώσεις πού οἱ ἀστυνομικές διώξεις δέν ἐπέτρεπαν νά ὀργανωθοῦν ἢ ν' ἀνασυγκροτηθοῦν οἱ διαλυμένες συνδικαλιστικές ὀργανώσεις, ἡ ΚΕ πρότεινε νά ὀργανωθοῦν συνδικαλιστικοί πυρῆνες καί παράνομα συνδικάτα. Ὅσο γιά ὀρισμένες νόμιμες ὀργανώσεις, ὅπως ἦταν οἱ σύλλογοι ἀλληλοβοήθειας, καταπολέμησης τοῦ ἀλκοολισμοῦ κτλ., ἡ ἀπόφαση τῆς ΚΕ πρότεινε στίς τοπικές κομματικές ὀργανώσεις νά σχηματίζουν μέσα σ' αὐτούς «συσπειρωμένες ομάδες σοσιαλδημοκρατῶν πού θά κάνουν κομματική δουλιὰ μέσα σέ ὅσο τό δυνατό πλατύτερες προλεταριακές μάζες». Γιά νά μπεῖ τέρμα στίς προσπάθειες τῶν μενσεβίκων νά δόσουν σ' αὐτό τό μέρος τῆς ἀπόφασης ὀπορτουλιστική ἐρμηνεία, ἡ ἀπόφαση ἔλεγε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά διευκρινιστεῖ πῶς «ἡ ὀργανωμένη δράση τοῦ προλεταριάτου δέν μπορεῖ νά περιορίζεται στά πλαίσια συλλόγων» καί ὅτι ἡ νόμιμη ὕπαρξη τῶν συνδικάτων «δέν πρέπει νά μειώνει τά μαχητικά καθήκοντα τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσης τοῦ προλεταριάτου» («Προλετάρι», αρ. φύλ. 21, 13 (26) τοῦ Φλεβάρη 1908, σελ. 4). — 449.

¹³⁶ «Νάς Βέκ» («Ὁ Αἰώνας μας») — ἑφημερίδα, λαϊκή ἔκδοση τοῦ ὀργάνου τῶν ἀριστερῶν καντέτων «Τοβάριστς». Ἐβγαίνει στά 1905 - 1908 στήν Πετρούπολη. — 449.

¹³⁷ Στό μπολσεβίκικο σχέδιο ἀπόφασης γιά τά συνδικάτα, πού δημοσιεύτηκε στίς 20 τοῦ Ὀκτώβρη 1907 στό φύλλο αρ. 17 τῆς ἑφημερίδας «Προλετάρι», ἀναφέρεται: «Ἡ ἐντατική δουλιὰ τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μέσα στό συνδικαλιστικό κίνημα, ἡ ὁποία ὑπαγορεύεται ἀπ' ὅλη τή σύγχρονη κατάσταση πραγμάτων, πρέπει νά γίνεται μέ τό πνεῦμα τῶν ἀποφάσεων τοῦ Λονδίνου καί τῆς Στουτγάρδης, δηλαδή δέν πρέπει σέ καμιά περίπτωση νά γίνεται μέ τό πνεῦμα τῆς καταρχήν ἀναγνώρισης τῆς οὐδετερότητας ἢ τῆς ἀκομματικότητας τῶν συνδικάτων, ἀλλά ἀντίθετα, μέ τό πνεῦμα μιᾶς ἀσταμάτητης προσπάθειας γιά ὅσο τό δυνατό πιό στενή καί πιό σταθερή προσέγγιση τῶν συνδικάτων μέ τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Ἡ ἀναγνώριση τῶν συνδικάτων σάν κομματικῶν πρέπει νά ἐπιτευχθεῖ μέ τή δουλιὰ τῆς προπαγάνδας καί τῆς ὀργάνωσης τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μέσα στά συνδικάτα καί ἡ διακήρυξη αὐτῆς τῆς κομματικότητας εἶναι σκόπιμη μονάχα τότε πού μιᾶ σημαντική πλειοψηφία μελῶν τοῦ συνδικάτου θά ἔχει προσχωρήσει σταθερά στή σοσιαλδημοκρατία».

Ἡ ἀπόφαση πού πάρθηκε ἀπό τήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τά συνδικάτα στή θέση τῆς τελευταίας φράσης («Ἡ ἀναγνώριση τῶν συνδικάτων...») ἔλεγε τά παρακάτω: «Ἡ ἀναγνώριση τῶν συνδικάτων σάν σοσιαλδημοκρατικῶν πρέπει νά εἶναι ἀποτέλεσμα ἀποκλειστικά τῆς προπαγάνδας καί τῆς ὀργάνωσης τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μέσα στά συνδικάτα καί δέν πρέπει νά διαταράξει τήν ἐνότητα τῆς οἰκονομικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου» («Προλετάρι», αρ. φύλ. 21, 13 (26) τοῦ Φλεβάρη 1908). Ἡ ΚΕ, διευκρινίζοντας τήν ἀπόφαση γιά τά συνδικάτα σέ γράμμα της πρὸς τίς τοπικές ὀργανώσεις σχετικά μέ τή σοσιαλδημοκρατική δουλιὰ στά συνδικάτα πού δημοσιεύτηκε στήν «Προλε-

τάρι», ἀρ. φύλ. 23 τῆς 27 τοῦ Φλεβάρη (11 τοῦ Μάρτη) 1908, ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀρχὴ τῆς κομματικότητας τῶν συνδικάτων καὶ ἔβαλε τὸ καθῆκον «νά κατευθύνεται ὅλη ἡ σοσιαλδημοκρατικὴ ζύμωση στὸ πνεῦμα τῶν ἀποφάσεων τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Στουτγάρδης». Ἡ ΚΕ ἐπισήμανε ἐπίσης καὶ σύστησε μιά σειρά μέτρα γιὰ τὸ δυνάμωμα τῆς σύνδεσης τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων μέ τίς ὀργανώσεις τῶν συνδικάτων : 1) ὀργάνωση συνελεύσεων τῶν σοσιαλδημοκρατῶν πού δουλεύουν στίς διοικήσεις τῶν συνδικάτων γιὰ τὴν προκαταρκτικὴ συζήτηση τῶν πιό σοβαρῶν ζητημάτων τόσο τῶν συνδικαλιστικῶν, ὅσο καὶ τῶν κομματικῶν· 2) συζήτηση στίς κομματικὲς συνελεύσεις τῶν σοβαρῶν ζητημάτων τῆς συνδικαλιστικῆς δουλιᾶς κτλ. — 449.

¹³⁸ «Βπεριόντ» («Ἐμπρός») — μπολσεβίκικη μαζικὴ ἐργατικὴ ἐφημερίδα πού τὴν καθοδηγοῦσε ὁ Λένιν. Τὴν ἔβγαζε παράνομα στὸ Βίμποργκ ἢ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρη» ἀπὸ τίς 10 (23) τοῦ Σεπτέμβρη 1906 ὡς τίς 19 τοῦ Γενάρη (1 τοῦ Φλεβάρη) τοῦ 1908. Βγήκαν 20 φύλλα. Ἡ ἐφημερίδα «Βπεριόντ», ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ δεῦτερο φύλλο ἔβγαине σάν ὄργανο τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν τοῦ ΣΔΕΚΡ : τὸ φύλλο ἀο. 2 σάν ὄργανο τῶν ἐπιτροπῶν Μόσχας, Πετρούπολης καὶ περιοχῆς Μόσχας· τὰ φύλλα ἀρ. 3 - 7 σάν ὄργανο τῶν ἐπιτροπῶν Μόσχας, Πετρούπολης, περιοχῆς Μόσχας, Πέρμ καὶ Κούρσκ· τὰ φύλλα ἀρ. 8 - 19, ἐκτός ἀπὸ τίς παραπάνω, ἦταν καὶ ὄργανο τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Καζάν. Τὸ τελευταῖο, τὸ φύλλο ἀρ. 20 τῆς ἐφημερίδας «Βπεριόντ», στή θέση τῶν ἐπιτροπῶν τοῦ Πέρμ καὶ τοῦ Καζάν ἐνάγραφε τὴν ἐπιτροπὴ περιοχῆς Οὐραλίων. Ἡ ἐφημερίδα «Βπεριόντ», μέ γλώσσα λαϊκὴ, κατανοητὴ στή μάζα τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν ἀναγνωστῶν, προπαγάνδιζε τὸ πρόγραμμα τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἐξηγοῦσε τὴν τακτικὴ τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν μπολσεβίκων, δείχνοντας ταυτόχρονα τὴ ζημιὰ τῆς ὀπορτουμιστικῆς τακτικῆς τῶν μενσεβίκων καὶ τῶν ἐσέρων· ξεσκέπαζε τὸν ἀντιδημοκρατικὸ χαρακτήρα τῶν καντέτων καὶ τῶν ἄλλων ἀστικῶν κομμάτων, ἀποκάλυπτε τὸν ταξικὸ ἀντιλαϊκὸ χαρακτήρα τῆς ἀπολυταρχίας. Ἡ ἐφημερίδα φώτιζε πλατιά τὸ ἐργατικὸ ζήτημα (τίς ἀπεργίες, τὴν πάλη κατὰ τῶν λοκάουτ, τὰ συνδικάτα κτλ.), ἔπαιρνε γρήγορα θέση στὰ πιό σοβαρὰ γεγονότα τοῦ ρωσικοῦ καὶ τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ καὶ σοσιαλιστικοῦ κινήματος. Μεγάλη θέση κατεῖχε στήν ἐφημερίδα τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα, ἢ πάλη τῶν ἀγροτῶν γιὰ γῆ, τὸ κίνημα στὸ στρατό, ἢ διασάφηση τῆς τακτικῆς τῶν μπολσεβίκων στὸ ἀγροτικὸ ζήτημα. Ἡ ἐφημερίδα ἔδινε μεγάλη προσοχὴ στὸ ζήτημα τῆς διάλυσης τῶν δύο πρώτων Δουμῶν, στὸ φῶτισμα τῶν ἐκλογῶν γιὰ τὴ δεῦτερη καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν τρίτη Κρατικὴ δούμα, ἔδειχνε τὴν ταξικὴ σύνθεση τῶν Δουμῶν, τὴν ἀδυναμία τους νά λύσουν τὰ βασικά ζητήματα τῆς ἐπανάστασης, ἐξηγοῦσε τὴν τακτικὴ τῶν μπολσεβίκων ἀπέναντι στίς Δοῦμες.

Σοβαρὴ θέση στήν ἐφημερίδα «Βπεριόντ» κατεῖχαν τὰ ζητήματα τῆς κομματικῆς ζωῆς : φωτίζονταν οἱ ἀποφάσεις τοῦ V συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ (τοῦ Λονδίνου), τῶν πανρωσικῶν συνδιασκέψεων καὶ τῶν συνδιασκέψεων τῶν ὀργανώσεων πόλεων καὶ τῶν περιφερειακῶν ὀργανώσεων τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἡ ἐφημερίδα «Βπεριόντ» εἶχε στενοῦς δεσμούς μέ τὸν ἐργάτη ἀναγνώστη.

Στὴν ἐφημερίδα «Βπεριόντ» δημοσιεύτηκαν πολλὰ ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν. — 450.

- 139 Τό βιβλίον του Ντ. Φίρσοφ (Ντ. Ρόζενμπλιουμ) καί του Μ. Γιακόμπι (Μ. Χέντελμαν) «Σχετικά μέ τήν αναθεώρηση του αγροτικού προγράμματος καί τής θεμελίωσής του» βγήκε στόν έκδοτικό οἶκο «Έρα», (Μόσχα, 1908). Τό βιβλίον κατασχέθηκε. Δέν εἶδε τό φῶς τής δημοσιότητας καί ἡ ἀνάλυση του βιβλίου πού ὁ Λένιν ὑποσχέθηκε νά κάνει στήν «Προλετάρι». — 455.
- 140 «Σοβρεμέννι Μίρ» («Σύγχρονος Κόσμος») — μηνιαῖο φιλολογικό, ἐπιστημονικό καί πολιτικό περιοδικό. Ἔβγαине στήν Πετρούπολη ἀπό τόν Ὀκτώβρη του 1906 ὡς τό 1918. Στό περιοδικό συνεργάζονταν στενά οἱ μενσεβίκοι καί ἀνάμεσά τους ὁ Γκ. Β. Πλεχάνοφ. Στήν περίοδο του συνασπισμοῦ μέ τούς πλεχανοφικούς καί στίς ἀρχές του 1914 στό περιοδικό συνεργάζονταν καί οἱ μπολσεβίκοι.
Τό Μάρτη του 1914 δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Σοβρεμέννι Μίρ» τό ἄρθρο του Β.Ι. Λένιν «Ἄλλη μιά ἐκμηδένιση του σοσιαλισμοῦ» (βλ. Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 20ός, σελ. 167 - 188). Τόν καιρό του πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) τό περιοδικό ἔγινε ὄργανο τῶν σοσιαλσωβινιστῶν. — 455.
- 141 «Justice» («Δικαιοσύνη») — ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα, πού ἔβγαине στό Λονδίνο ἀπό τό Γενάρη του 1884 ὡς τίς ἀρχές του 1925. Ὀργανο τής Σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμοσπονδίας καί ἀπό τό 1911 ὄργανο του Βρετανικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος. Ἀπό τό Φλεβάρη του 1925 ὡς τό Δεκέμβρη του 1933 ἡ ἐφημερίδα ἔβγαине μέ τόν τίτλο «Social - Democrat» («Σοσιαλδημοκράτης»). — 458.
- 142 «Labour Leader» («Ἐργατικός Ἡγέτης») — ἐβδομαδιαῖο περιοδικό, ὄργανο του Ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος. Βγαίνει ἀπό τό 1891 μέχρι σήμερα. Ἀπό τό 1946 ἔχει τόν τίτλο «Socialist Leader» («Σοσιαλιστής Ἡγέτης»). — 459.
- 143 «Reynolds' Newspaper» — «Reynolds' Weekly Newspaper» («Καθημερινή ἐφημερίδα του Ρέϊνολντς») — ἀγγλική ἐφημερίδα ριζοσπαστικῶν ἀρχῶν. Ἔβγαине στό Λονδίνο ἀπό τό 1850 ὡς τό 1924. Στήν ἀρχή τής δεκαετίας 1850 - 1860 ὑποστήριζε τούς χαρτιστές. Ἀπό τό 1924 βγαίνει μέ τόν τίτλο «Reynolds' illustrades». — 459.
- 144 «The Times» («Οἱ Καιροί») — ἡμερήσια ἐφημερίδα, πού ἰδρύθηκε τό 1785 στό Λονδίνο, μιά ὅπο τίς μεγάλες συντηρητικές ἐφημερίδες τής ἀγγλικῆς ἀστικῆς τάξης. — 459.
- 145 «The New Age» («Νέα Ἐποχή») — δημοκρατική ἐπιθεώρηση τής πολιτικῆς, τής θρησκείας καί τής λογοτεχνίας. Τό περιοδικό ἔβγαине στό Λονδίνο ἀπό τό 1894 ὡς τό 1938. — 459.
- 146 «Ἐφημερίδα τής Φραγκφούρτης» («Frankfurter Zeitung») — καθημερινή ἐφημερίδα, ὄργανο τῶν μεγάλων γερμανῶν χρηματιστῶν. Ἔβγαине στή Φραγκφούρτη του Μάϊν ἀπό τό 1856 ὡς τό 1943. Τό 1949 ἄρχισε νά ξαναβγαίνει μέ τόν τίτλο «Γενική ἐφημερίδα τής Φραγκφούρτης» («Frankfurter Allgemeine Zeitung») εἶναι φερέφωνο τῶν μονοπωλητῶν τής Δυτικῆς Γερμανίας. — 461.
- 147 Βλ. Φ. Ἐνγκελς. «Κριτική του σχεδίου του σοσιαλδημοκρατικοῦ προ-

γράμματος τοῦ 1891» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἔπαντα, ρωσ. ἔκδ., τόμ. XVI, μέρος II., 1936, σελ. 108 - 111). — 465.

- ¹⁴⁸ Τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Οἱ συζητήσεις γιά τήν εὐρυνση τῶν δικαιωμάτων τῆς Δούμας πάνω στόν προϋπολογισμό» πρωτοδημοσιεύτηκε στό Κεντρικό Ὄργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ, στήν ἔφημερίδα «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», στό φύλ. ἀρ. 1, τό Φλεβάρη τοῦ 1908. Ἐπειτα ἀναδημοσιεύτηκε στήν ἔφημερίδα «Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 27 τῆς 26 τοῦ Μάρτη (8 τοῦ Ἀπρίλη) τοῦ ἴδιου χρόνου μέ ὑστερόγραφο τοῦ Λένιν (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 474).

«Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ» («Σοσιαλδημοκράτης») — παράνομη ἔφημερίδα, Κεντρικό Ὄργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ· ἔβγαινε ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ 1908 ὡς τό Γενάρη τοῦ 1917. Τό πρῶτο φύλλο, προετοιμασμένο ἀπό τούς μπολσεβίκους καί ἐνμέρει στοιχειοθετημένο ἤδη στή Βίλνα σ' ἓνα ἰδιωτικό τυπογραφεῖο, κατασχέθηκε ἀπό τήν τσαρική ὀχράνα. Σέ λίγο ἔγινε στήν Πετρούπολη μιά δεύτερη ἀπόπειρα γιά τήν ἔκδοση τῆς ἔφημερίδας, ὅμως τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ τιράζ πού βγῆκε ἔπεσε ἐπίσης στά χέρια τῶν χωροφυλάκων. Ἀργότερα ἡ ἔκδοση τῆς ἔφημερίδας μεταφέρθηκε στό ἐξωτερικό: τά φύλλα ἀρ. 2 - 32 (Φλεβάρη τοῦ 1909 - Δεκέμβρη τοῦ 1913) βγῆκαν στό Παρίσι, τά φύλλα ἀρ. 33 - 58 (Νοέμβρη τοῦ 1914 - Γενάρη τοῦ 1917) στή Γενεύη. Συνολικά βγῆκαν 58 φύλλα· πέντε ἀπό αὐτά εἶχαν παραρτήματα.

Ἡ σύνταξη τῆς «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ» ἀποτελέστηκε, σύμφωνα μέ ἀπόφαση τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἐκλέχτηκε στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου), ἀπό ἀντιπροσώπους τῶν μπολσεβίκων, τῶν μενσεβίκων καί τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Οὐσιαστικά καθοδηγητής τῆς ἔφημερίδας ἦταν ὁ Β. Ι. Λένιν. Τά ἄρθρα του κατεῖχαν στήν «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» κεντρική θέση. Στήν ἔφημερίδα δημοσιεύτηκαν πάνω ἀπό 80 ἄρθρα καί σημειώματα τοῦ Λένιν.

Ὁ Λένιν στούς κόλπους τῆς σύνταξης τῆς ἔφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» ἔκανε πάλι γιά μιά συνεπή μπολσεβίκικη γραμμὴ ἐνάντια στούς μενσεβίκους - λικβινταριστές. Ἐνα μέρος τῆς σύνταξης (Κάμενεφ καί Ζηνόβιεφ) κρατοῦσε διαλλακτική στάση ἀπέναντι στούς λικβινταριστές, προσπαθώντας νά τορπιλίσει τήν ἐφαρμογὴ τῆς λενινιστικῆς γραμμῆς. Οἱ μενσεβίκοι Μάρτοφ καί Ντάν, μέλη τῆς σύνταξης, σαμποτάριζαν τή δουλιὰ τῆς σύνταξης τοῦ Κεντρικοῦ Ὄργανου καί ταυτόχρονα ὑποστήριζαν ἀνοιχτά στήν ἔφημερίδα «Γκόλος Σοτσιάλ-Ντεμοκράτα» τό λικβινταρισμό, ἐμπόδιζαν τούς κομματικούς - μενσεβίκους νά συνεργάζονται στό Κεντρικό Ὄργανο. Ἡ ἀδιάλλακτη πάλι τοῦ Λένιν ἐνάντια στούς λικβινταριστές ὀδήγησε στήν ἀποχώρηση τοῦ Μάρτοφ καί τοῦ Ντάν ἀπό τή σύνταξη τόν Ἰούνη τοῦ 1911. Ἀπό τό Δεκέμβρη τοῦ 1911 ἡ ἔφημερίδα «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ» διευθυνόταν ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν.

Στά δύσκολα χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί στήν περίοδο τῆς νέας ἀνόδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἡ «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» εἶχε τεράστια σημασία στόν ἀγῶνα τῶν μπολσεβίκων ἐνάντια στούς λικβινταριστές, στούς τροτσκιστές, στούς ὀτσοβιστές γιά τή διατήρηση τοῦ παράνομου μαρξιστικοῦ κόμματος, γιά τήν ἐδραίωση τῆς ἐνότητάς του καί τό δυνάμωμα τῆς σύνδεσῆς του μέ τίς μάζες.

Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἡ «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ», πού ἦταν Κεντρικό Ὄργανο τοῦ Μπολσεβίκικου κόμματος,

ἔπαιξε ἐξαιρετικά σπουδαῖο ρόλο στήν προπαγάνδισή τῶν μπολσεβίκικων συνθημάτων στά ζητήματα τοῦ πολέμου, τῆς εἰρήνης καί τῆς ἐπανάστασης, δείχνοντας στό διεθνές προλεταριάτο τό δρόμο τῆς πάλης κατά τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου : τή μετατροπή του σέ ἐμφύλιο πόλεμο. Στίς στήλες τῆς ἔφημερίδας δημοσιεύτηκε τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Γιά τό σύνθημα τῶν Ἐνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης», ὅπου διατύπωσε γιά πρώτη φορά τό συμπέρασμα γιά τή δυνατότητα τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀρχικά σέ λίγες ἢ ἀκόμη καί σέ μιά, χωριστά παρμένη, καπιταλιστική χώρα. Ἡ διάδοσις τῆς «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ» στή Ρωσία, ἡ ἀνατύπωση τῶν πῶ σπουδαίων ἄρθρων τῆς στίς τοπικές μπολσεβίκικες ἔφημερίδες, συντέλεσαν στήν πολιτική διαφώτιση, στή διεθνιστική διαπαιδαγώγηση τοῦ ρωσικοῦ προλεταριάτου, στήν προετοιμασία τῶν μαζῶν γιά τήν ἐπανάσταση.

Ὁ Β. Ι. Λένιν, ἐκτιμώντας πολύ τίς ὑπηρεσίες τῆς «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου, ἔγραφε ἀργότερα ὅτι χωρίς τή μελέτη τῶν ἄρθρων πού δημοσιεύτηκαν σ' αὐτή «δέν μπορεῖ νά τά βγάλει πέρα κανείς συνειδητός ἐργάτης πού θέλει νά καταλάβει τήν ἐξέλιξη τῶν ἰδεῶν τῆς διεθνούς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης καί τῆς πρώτης νίκης τῆς στίς 25 τοῦ Ὀχτώβρη 1917» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 27ος, σελ. 194). — 466.

¹⁴⁹ Στό σημεῖο αὐτό ἡ σύνταξη τῆς «Προλετάρυ», ἀναδημοσιεύοντας τό ἄρθρο ἀπό τό ΚΟ τοῦ κόμματος, τήν ἔφημερίδα «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ», ἔκανε τήν παρακάτω σημείωση : «Ἡ σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὁργάνου, ὅπου πρωτοδημοσιεύτηκε τό ἄρθρο αὐτό, "θεωρεῖ ἀναγκαῖο νά σημειώσῃ ὅτι ὁ τρόπος ἐνέργειας τῆς ὁμάδας στό ζήτημα τῆς διεύρυνσης τῶν δικαιωμάτων τῆς Δούμας πάνω στόν προϋπολογισμό, πού ἐπικρίνεται ἀπό τόν ἀρθρογράφο, ἐγκρίθηκε πέρα γιά πέρα ἀπό τήν ἐπιτροπή τῆς Δούμας τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς"».

Ἡ διαφωνία ἀνάμεσα στίς ἀπόψεις τοῦ Β. Ι. Λένιν, πού ἀντιπροσώπευε τήν πλειοψηφία τοῦ κόμματος, καί στήν ἐπιτροπή τῆς Δούμας τῆς ΚΕ, πού καθοδηγοῦσε τή σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα, ὀφείλεται στό γεγονός, ὅτι οἱ μενσεβίκοι ὑπερτεροῦσαν μέσα στήν ὁμάδα. Ὁ Λένιν, συνοψίζοντας τή δράση τῆς ὁμάδας στήν III Δούμα, ἔγραφε τό 1912 ὅτι «τά πρῶτα βήματα τῆς δράσης τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς III Δούμας προκάλεσαν μεγάλη δυσἀρέσκεια καί δριμύτατες ἐπικρίσεις τῆς πλειοψηφίας τοῦ κόμματος. Μέσα στήν ὁμάδα εἶχαν σημαντική ὑπεροχή οἱ μενσεβίκοι πού ἀντιπολιτεύονταν τίς κομματικές ἀποφάσεις τοῦ 1907 (δηλαδή τίς ἀποφάσεις τοῦ V συνεδρίου καί τῆς IV συνδιάσκεψης τοῦ ΣΔΕΚΡ Ἡ Σύντ.), καί αὐτή τήν "ἀντιπολίτευση" συνέχιζε ἡ ἀντέγραφε ἡ σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα τῆς III Δούμας. Ἀνάμεσα στό κόμμα καί στήν ὁμάδα ἄρχισε ἕνας ἰδιόμορφος ἀγώνας» ("Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 36ος, σελ. 180). Ἀργότερα, μέ τή μπολσεβίκικη κριτική τῶν λαθῶν τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας, καθῶς καί κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν ἐργατῶν πού στίς κατά τόπους περιόδους τῶν βουλευτῶν ἐξέφραζαν τή δυσἀρέσκειά τους γιά τή δράση τους, ἡ δουλιὰ τῆς ὁμάδας βελτιώθηκε, δυνάμωσε ἡ ἐπίδραση τῶν μπολσεβίκικων βουλευτῶν μέσα στήν ὁμάδα. — 473.

¹⁵⁰ «Νάσα Γκαζέτα» («Ἡ Ἐφημερίδα μας») — ἔφημερίδα μισοκαντέτικων ἀρχῶν. Ἐβγαίνε στήν Πετρούπολη στά 1904 - 1908. — 474.

- ¹⁵¹ Στίς 16 (29) τοῦ Ἀπρίλη 1908 στό φύλλο ἀρ. 29 τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι» δημοσιεύτηκε τό γράμμα τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ πρὸς τίς τοπικές ὀργανώσεις γιά τή δουλιὰ τῶν σοσιαλδημοκρατῶν βουλευτῶν τῆς Δούμας.
- Ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή, ἀφοῦ ἀνάλυσε ἐπισταμένα τή δουλιὰ τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας τῆς III Κρατικῆς δούμας, δήλωσε ὅτι ἡ ομάδα ὀργανώνει τή δράση της μέ βάση τίς ἀντίστοιχες ἀποφάσεις τοῦ V συνεδρίου τοῦ κόμματος καί τῆς IV συνδιάσκεψης τοῦ ΣΔΕΚΡ («Τρίτης πανρωσικῆς»). Ἀφοῦ τόνιζε ὀρισμένες ἐπιτυχίες στή δουλιὰ τῆς ομάδας καί ἀπαρίθμησε λεπτομερειακά τά λάθη της, ἡ ΚΕ ἔγραφε : «Γι' αὐτό τό λόγο ἡ ΚΕ θεωρεῖ ἐντελῶς ἄτοπες, ἄκαιρες καί ἐπιζήμιες γιά τό κόμμα καί γιά τά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου τίς τάσεις πού παρουσιάστηκαν σέ ὀρισμένες, ἐλάχιστες ἄλλωστε, ὀργανώσεις, ν' ἀνακληθεῖ ἡ ομάδα ἀπό τήν III Δούμα. Τό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα δέν γνωρίζει καί δέν παραδέχεται ὅτι ὑπάρχει καμιά πανάκεια πού θεραπεύει τά πάντα, ὅτι ὑπάρχει ἓνα καί μοναδικό μέσο πολιτικῆς πάλης. Εἶναι ὑποχρεωμένο νά χρησιμοποιήσῃ γιά τά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου ὅλους τούς δρόμους καί ὅλα τά μέσα. Ἡ τρίτη Δούμα εἶναι ἓνα ἀπ' αὐτά τά μέσα» («Προλετάρι», ἀρ. φύλ. 29, 16 (29) τοῦ Ἀπρίλη 1908, σελ. 4). — 474.
- ¹⁵² Τό ἄρθρο «*Τά διδάγματα τῆς Κομμούνας*» πού δημοσιεύτηκε στή «*Ζαγκρανίτσογια Γκαζέτα*», στό φύλλο ἀρ. 2 τῆς 23 τοῦ Μάρτη 1908, εἶναι περίληψη τῆς εἰσήγησης τοῦ Λένιν. Ἡ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας προλόγισε τό ἄρθρο μέ τήν παρακάτω ἐξήγηση: «Στίς 18 τοῦ Μάρτη ἔγινε στή Γενεύη διεθνῆς συγκέντρωση μέ τήν εὐκαιρία τῶν τριῶν προλεταριακῶν ἐπετείων: τῶν 25 χρόνων ἀπό τό θάνατο τοῦ Μάρξ, τῶν 60 χρόνων ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Μάρτη τοῦ 1848 καί τῆς ἐπετείου τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ. Στή συγκέντρωση μίλησε ὁ σ. Λένιν ἀπό μέρος τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τή σημασία τῆς Κομμούνας».
- «*Ζαγκρανίτσογια Γκαζέτα*» («Ἐφημερίδα τοῦ Ἐξωτερικοῦ») — ἐφημερίδα μιᾶς ομάδας ρώσων προσφύγων στή Γενεύη. Ἐβγαίνει τό Μάρτη - Ἀπρίλη τοῦ 1908. — 475.
- ¹⁵³ Βλ. Κ. Μάρξ, «Δεύτερη Διακήρυξη τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Διεθνοῦς Ἐνώσης Ἐργατῶν σχετικά μέ τό γαλλο-πρωσικό πόλεμο» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἀπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 17ος, σελ. 280 - 281). — 476.
- ¹⁵⁴ Γιά τήν ἐκτίμηση ἀπό τόν Κ. Μάρξ τοῦ ἱστορικοῦ ρόλου τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ σάν προάγγελου τῆς νέας κοινωνίας, βλ. τό ἔργο του «Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στή Γαλλία» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ 2 τόμους, τόμ. I, 1955, σελ. 433 - 503) καί τά γράμματα πρὸς τόν Κούγκελμαν τῆς 12 καί 17 τοῦ Ἀπρίλη 1871 (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Διαλεχτά γράμματα, ρωσ. ἔκδ., 1953, σελ. 262-264). — 477.
- ¹⁵⁵ «*Ρούσκαγια Μίσλ*» («Ρωσική Σκέψη») — μηνιαῖο φιλολογικο-πολιτικό περιοδικό. Ἐβγαίνει στή Μόσχα ἀπό τό 1880 ὡς τό 1918. Μέχρι τό 1905 εἶχε φιλελεύθερη ναροντικιστική κατεύθυνση (ὡς τό 1885 διευθυντής του ἦταν ὁ Β. Μ. Λαβρόφ). Στή δεκαετία 1890 - 1900 δημοσιεύονταν πότε-πότε στίς σελίδες του ἄρθρα μαρξιστῶν. Ἐκείνη τήν περίοδο στό περιοδικό «*Ρούσκαγια Μίσλ*» δημοσιεύονταν ἔργα τῶν προοδευ-

- τικῶν συγγραφέων Ντ. Ν. Μάμιν - Σιμπιριάκ, Γκ. Ι. Ούσπένσκι, Β. Γκ. Κορολένκο, Α. Μ. Γκόρκι, Α. Π. Τσέχοφ κ.ἄ. Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1905 ἔγινε ὄργανο τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ Καντέτικου κόμματος· ἔβγαине μέ διευθυντή τόν Π. Μπ. Στροῦβε. Τό περιοδικό κήρυσσε τόν ἐθνικισμό, τίς ἀπόψεις τῶν «βεχιστῶν», τόν παπαδισμό καί ὑπερασπιζόταν τήν τσιφλικάδικη ἰδιοκτησία. — 483.
- ¹⁵⁶ Ὁ Β. Ι. Λένιν παραθέτει τήν παράφραση ἀπό τόν Πάκλιν, ἥρωα τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ι. Σ. Τουργκένιεφ «Χέρσα γῆ», ἐνός δίστιχου ἀπ' τό ἔργο τοῦ Γκαϊτε «West - östlicher Divan» («Δυτικοανατολικό Διβάνι»): «Wer den Dichter will versteh'n, Muss in Dichter's Lande geh'n» («Ὅποιος θέλει νά καταλάβει ἕναν ποιητή, πρέπει νά ἐπισκεφτεῖ τή χώρα του).—490.
- ¹⁵⁷ *Journal des Débats* — συγκεκριμένη ὀνομασία τῆς γαλλικῆς καθημερινῆς ἀστικῆς ἐφημερίδας «Journal des Débats politiques et litteraires» («Ἐφημερίδα πολιτικῶν καί φιλολογικῶν συζητήσεων») πού ἔβγαине στό Παρίσι στά 1789 - 1944,—494.
- ¹⁵⁸ Πρόκειται γιά τά σημεία τῆς εἰσήγησης τοῦ Α. Μπογκντάνοφ (Μαξίμοφ) ὑπέρ τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές τῆς III Κρατικῆς δούμας. Ὁ Β.Ι. Λένιν τά σημείωσε περιληπτικά ὡς ἑξῆς:
«Οἱ πρῶτες θέσεις τοῦ Μαξίμοφ:
1. Τά βασικά «καθήκοντα τῆς ἐπανάστασης δέν ἐκπληρώθηκαν» (ὑπάρχουν αἰτίες). Δέν ἐξαλείφθηκαν οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.
  2. Ἀνάπτυξη τῆς οικονομικῆς καί πολιτικῆς ὀργάνωσης—οἱ ἀγῶνες τοῦ προλεταριάτου καί ἡ ἄνοδος τῆς συνειδητότητας—γίνεται συσσωρευση τῶν δυνάμεων etc.
  3. Ἡ διάθεση γιά ἀποχή εἶναι ἐκδήλωση ἐπαναστατικῆς διάθεσης. καί σωστῆς ἐκτίμησης τῆς Δούμας» (Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XXV, σελ. 7).—497.
- ¹⁵⁹ Τό σημειωμένο μέσα στό πλαίσιο εἶναι τό πρῶτο ἐπιχείρημα ὑπέρ τῆς ἀποχῆς ἀπό τίς ἐκλογές τῆς III Δούμας στό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Μπογκντάνοφ (Μαξίμοφ) πού ἔλεγε ὅτι «ἡ ἐκκλήση ἀπό μέρος τῶν σοσιαλδημοκρατῶν γιά συμμετοχή στίς ἐκλογές θά κατανοοῦνταν ἀπό τίς μάζες, παρά τίς πιό ἐπαναστατικές μάλιστα αἰτιολογήσεις αὐτῆς τῆς ἐκκλήσης, μόνο σάν ἀναγνώριση τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ δοσμένη ἐπανάσταση τερματίστηκε καί ὅτι δέν μένει ἄλλο παρά νά περάσουμε στήν πολύχρονη καθημερινή δουλιά» («Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὀλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρος Ι, ρωσ. ἔκδ., 1954, σελ. 176 - 177).—497.
- ¹⁶⁰ Πρόκειται γιά τή σύγκριση τῶν δυό ἀποφάσεων σχετικά μέ τήν Κρατική δούμα καί τά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας σ' αὐτήν: τῆς μενσεβίκικης ἀπόφασης πού ψηφίστηκε στό IV συνέδριο (τῆς Στοκχόλμης) τοῦ κόμματος καί τῆς μπολσεβίκικης ἀπόφασης τοῦ V συνεδρίου (τοῦ Λονδίνου) (βλ. «Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὀλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρος Ι, ρωσ. ἔκδ., 1954, σελ. 127 - 128 καί 166 - 167). Ἡ σύγκριση καί ὁ χαρακτη-

ρισμός τῶν δύο ἀποφάσεων ἔγινε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν στό ἄρθρο του «Ἐνάντια στήν ἀποχή» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 31).—497.

¹⁶¹ Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τίς ἀποφάσεις τοῦ IV συνεδρίου (τῆς Στοκχόλμης) καί τοῦ V συνεδρίου (τοῦ Λονδίνου) τοῦ κόμματος «Σχετικά μέ τά συνδικάτα». Στό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στή Στοκχόλμη οἱ μενσεβίκοι κατόρθωσαν νά ψηφιστεῖ ἡ ἀπόφαση πού ἀναγνωρίζει τήν οὐδετερότητα, τήν ἀκομματικότητα τῶν συνδικάτων. Τό συνέδριο ἀναγνωρίζει, ἔλεγε αὐτή ἡ ἀπόφαση, ὅτι «τό κόμμα πρέπει νά ὑποστηρίζει τήν τάση τῶν ἐργατῶν νά ὀργανώνονται σέ συνδικαλιστικές ὀργανώσεις καί νά βοηθάει μ' ὅλα τά μέσα τό σχηματισμό ἀκομματικῶν συνδικάτων» («Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὀλομελειῶν τῆς ΚΕ», μέρος I, ρωσ. ἔκδ., 1954, σελ. 131). Ἡ ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου πού ἔβγαλε ἀπό τή μέση τήν ἰδέα τῆς οὐδετερότητας, ἀναφέρει : «Ἐπικυρώνοντας τήν ἀπόφαση τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου γιά τή δουλιὰ στά συνδικάτα, τό συνέδριο ὑπενθυμίζει στίς κομματικές ὀργανώσεις καί στούς σοσιαλδημοκράτες πού δουλεύουν στά συνδικάτα ἕνα ἀπό τά βασικά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς δουλιᾶς σ' αὐτά, νά συντελοῦν στήν ἀναγνώριση ἀπό τά συνδικάτα τῆς ἰδεολογικῆς καθοδήγησης τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, καθώς καί στήν ἀποκατάσταση ὀργανωτικῆς σύνδεσης μ' αὐτό καί τήν ἀνάγκη νά ἐφαρμόζεται αὐτό τό καθήκον ἐκεῖ, ὅπου τό ἐπιτρέπουν οἱ τοπικές συνθήκες». («Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὀλομελειῶν τῆς ΚΕ») μέρος I, ρωσ. ἔκδ., 1954, σελ. 169 - 170).—502.

¹⁶² Δέν ἐξακριβώθηκε γιά ποιό σχέδιο ἀπόφασης γίνεται ἐδῶ λόγος.—502.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΗΓΩΝ ΠΟΥ
ΑΝΑΦΕΡΕΙ ἢ ΠΑΡΑΘΕΤΕΙ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΤΟΥΣ
Ο Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

- Τό ἀγροτικό ζήτημα.* [Τ.Ι.]. Συλλογή ἄρθρων τῶν : Χερτσενστάϊν, Ντολγοροῦκοφ, Ντέν, Ἴβερόνοφ, Κάουφμαν, Μανουήλοφ, Πετρουνκέβιτς, Φορτουνάτοφ, Τσουπρόφ. Ἔκδ. 2η. Μόσχα, «Μπεσέντα», 1906. XXXIV, 278 σελ. (Ἔκδ. Ντολγοροῦκοφ καί Πετρουνκέβιτς). — 238 - 241, 242, 244.
- Τό ἀγροτικό ζήτημα.* Τ. II. Συλλογή ἄρθρων τῶν : Μπράϊγερ, Μπρουν^ο Βορομπιόφ, Χερτσενστάϊν, Ντέν, Κάουφμαν, Κοῦτλερ, Λεβίτσκι, Μανουήλοφ, Πετρουνκέβιτς, Χάουκε, Τσουπρόφ, Γιακούσκιν. Μόσχα, «Μπεσέντα», 1907, XIII, 648 σελ. (Ἔκδ. Ντολγοροῦκοφ καί Πετρουνκέβιτς). — 209, 220, 235, 282, 336, 343 - 344, 355, 378, 383.
- Τό ἀγροτικό πρόγραμμα,* [πού ψηφίστηκε στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ]. — Στό φυλλάδιο : Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. [Πετρούπολη], τυπογραφεῖο τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, [1906], σελ. 1. (ΣΔΕΚΡ). — 108, 207, 245, 249 - 251, 255, 257, 258, 276, 307 - 308, 309, 336, 337, 348 - 349, 353, 354 - 357, 358, 362 - 363, 364, 394, 407, 410, 415, 416, 418, 423, 424, 432, 446.
- Τό ἀγροτικό σχέδιο τῶν 105,* πού ὑποβλήθηκε στή II Κρατική δούμα — βλ. Σχέδιο βασικῶν διατάξεων τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου πού ὑποβλήθηκε στή II Κρατική δούμα ἐξονόματος τῆς ὁμάδας τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν.
- Τό ἀγροτικό σχέδιο τῶν 104ων* στήν I Κρατική δούμα— βλ. Σχέδιο βασικῶν διατάξεων τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου πού ὑποβλήθηκε ἀπό 104 μέλη τῆς Κρατικῆς δούμας.
- Τό ἀγροτικό σχέδιο τῶν 104ων* στή II Κρατική δούμα— βλ. Σχέδιο βασικῶν διατάξεων τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης πού ὑποβλήθηκε στή II Κρατική δούμα ἐξονόματος τῆς Ἐργασιακῆς ὁμάδας καί τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως.
- Τό ἀγροτικό σχέδιο τῶν ἐσέρων* στήν II Κρατική δούμα— βλ. Σχέδιο βασικῶν θέσεων τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου πού ὑποβλήθηκε ἐξονόματος τῆς ὁμάδας τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν στή II Κρατική δούμα.

- Τό *ἀγροτικό σχέδιο τῶν καντέτων στήν I Κρατική δούμα* — βλ. Σχέδιο βασικῶν διατάξεων γιά τό ἀγροτικό ζήτημα πού ὑποβλήθηκε ἀπό 42 μέλη τῆς Κρατικῆς δούμας.
- Τό *ἀγροτικό σχέδιο τῶν καντέτων στή II Κρατική δούμα* — βλ. Σχέδιο τῶν κυριότερων βάσεων τοῦ νόμου γιά ἐξασφάλιση μέ γῆ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πού ὑποβλήθηκε ἀπό τούς καντέτους στή II Κρατική δούμα.
- Τό *ἀγροτικό σχέδιο τῶν μετριοπαθῶν-δεξιῶν ἀγροτῶν βουλευτῶν*. — «Σάνκτ - Πετερμπούργκσκιγε Βέντομοστι», 1908, ἀρ. φύλ. 24, 29 τοῦ Γενάρη (11 τοῦ Φλεβάρη), σελ. 2. — 447 - 448.
- Τό *ἀγροτικό σχέδιο τῶν μετριοπαθῶν-δεξιῶν ἀγροτῶν βουλευτῶν*. — («Στολίτσναγια Πότστα», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 224, 30 τοῦ Γενάρη (12 τοῦ Φλεβάρη), σελ. 5. — 447 - 448.
- Τό *ἀγροτικό σχέδιο τῶν 33 στήν I Κρατική δούμα* — βλ. Σχέδιο τοῦ βασικοῦ ἀγροτικοῦ νόμου πού ὑποβλήθηκε ἀπό 33 μέλη τῆς Κρατικῆς δούμας.
- Τό *ἀγροτικό σχέδιο τῶν τρουντοβίκων στήν I Κρατική δούμα* — βλ. Σχέδιο βασικῶν διατάξεων τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου πού ὑποβλήθηκε ἀπό 104 μέλη τῆς Κρατικῆς δούμας.
- [᾽Αλέξινσκι, Γκ. Α.] ᾽Αλεξέγεφ [Διόρθωση στό σχέδιο ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ὑποβλήθηκε στή 12η συνεδρίαση τοῦ IV (Ἐνωτικοῦ) συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ]. Στό βιβλίο : Πρακτικά τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε στή Στοκχόλμη τό 1906, Μόσχα, τυπογρ. Ἴβανόφ, 1907, σελ. 152. — 258.
- [᾽Ανακοίνωση γιά τήν ἀπόφαση τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ σχετικά μέ τά συνδικάτα]. — «Νάς Βέκ», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 967, 9 (22) τοῦ Γενάρη, σελ. 5, στή στήλη : ᾽Από τή ζωή τῶν κομμάτων. — 449.
- [᾽Ανακοίνωση γιά τήν ἐκδοση τῆς μπροσοῦρας τοῦ Ν. Τρότσκι «Τά πολιτικά μας καθήκοντα»]. — «Ἴσκρα», [Γενεύη], 1904, ἀρ. φύλ. 72, 25 τοῦ Αὐγούστου, σελ. 10, στή στήλη : ᾽Από τή ζωή τοῦ κόμματος. — 110.
- ᾽Ανακοίνωση γιά τήν κομματική συνδιάσκεψη τῆς 21ης, 22ης καί 23ης τοῦ Ἰούλη 1907. [Φυλλάδιο]. Ἔκδ. τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Χωρίς τόπο ἐκδοσης, [1907]. 4 σελ. (ΣΔΕΚΡ). — 497.
- ᾽Ανακοίνωση γιά τό δεύτερο (ἕκτακτο) συνέδριο τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν. — «Παρτίνιγε Ἰσβέστιγια», [Πετρούπολη], 1907, ἀρ. φύλ. 6, 8 τοῦ Μάρτη, σελ. 1 - 3. — 175.
- ᾽Αξελορόντ, Π. Μπ. Ἡ λαϊκή Δούμα καί τό ἐργατικό συνέδριο. Ἔκδ. τῆς «Ἴσκρα». Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, 1905, 15 σελ. (ΣΔΕΚΡ). — 6 - 7.

* — Πρόλογος τοῦ Π. Μπ. ᾽Αξελορόντ στήν πρώτη ἐκδοση [τοῦ βιβλίου

* Μέ ἀστερίσκο σημειώνονται τά βιβλία, οἱ ἐφημερίδες, τά ἄρθρα καί τά ντοκουμέντα πού ἔχουν σημειώσεις τοῦ Β. Ι. Λένιν καί φυλάγονται στό Κεντρικό κομματικό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ.

- τοῦ *B. I. Λένιν* «*Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν*»). — Στο βιβλίο: [Λένιν, Β.Ι.] Μέσα σέ 12 χρόνια. Συλλογή ἄρθρων Τ. 1ος. Δύο κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Πετρούπολη, τυπογρ. Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 132 - 134. Πρίν ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα: Βλ. Ἰλίν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης : 1908. — 105.
- *Πρόλογος* [στό βιβλίο τοῦ *B. I. Λένιν* «*Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν*»]. — Στο βιβλίο : [Λένιν Β.Ι.] *Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν*. Μέ πρόλογο τοῦ Π. Ἀξελρόντ. Ἔκδ. τοῦ ΣΔΕΚΡ. Γενεύη, τυπογρ. τῆς «Ἐνώσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν», 1898, σελ. 1 - 5. — 105.
- *Σχετικά μέ τίς πηγές καί τή σημασία τῶν ὀργανωτικῶν διαφωνιῶν μας*. (Ἀπό τήν ἀλληλογραφία μέ τόν Κάουτσκι). (25 τοῦ Ἰούνη 1904, «Ἴσκρα», ἀρ. φύλ. 68). Στο βιβλίο : Ἡ «Ἴσκρα» μέσα σέ δύο χρόνια. Συλλογή ἄρθρων ἀπό τήν «Ἴσκρα». Πετρούπολη, Σαλτικόφ, 1906, σελ. 147 - 154. — 116.
- *Σχετικά μέ τίς πηγές καί τή σημασία τῶν ὀργανωτικῶν διαφωνιῶν μας*. (Ἀπό τήν ἀλληλογραφία μέ τόν Κάουτσκι). — «Ἴσκρα» [Γενεύη], 1904, ἀρ. φύλ. 68, 25 τοῦ Ἰούνη, σελ. 2 - 3. — 116.
- [Ἀπάντηση τοῦ γραφείου τοῦ γενικοῦ διοικητῆ τοῦ Τουρκεστάν στήν αἴτηση τοῦ τάταρου Μπεκτιμίροφ γιά παραχώρηση σ' αὐτόν κλήρου ἀπό τίς κρατικές γαῖες. 15 τοῦ Δεκέμβρη 1906]. — Στο βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907. Δεύτερη σύνοδος. Τ. 1. Συνεδριάσεις 1 - 30 (ἀπό τίς 20 τοῦ Φλεβάρη ὡς τίς 30 τοῦ Ἀπρίλη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογραφεῖο, 1907, στήλη 1794. (Κρατική δούμα. 2η περίοδος). — 411.
- Ἡ «ἀπλοϊκός ἀγρότης» — στή Δούμα. — «Ρούσκογε Γκοσουντάρστβο», Πετρούπολη, 1906, ἀρ. φύλ. 39, 18 (31) τοῦ Μάρτη, σελ. 4. Ὑπογραφή : Segno. — 130, 329.
- Ἀπό τήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων. — «Στολίτσναγια Πότστα», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 249, 28 τοῦ Φλεβάρη (12 τοῦ Μάρτη), σελ. 4. Ὑπογραφή : Βασ. Γκ. — 479.
- Ἡ ἀποικιακή πολιτική. [Ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης]. — «Προλετάρι», [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 4 - 5. Μέ τό γενικό τίτλο : Ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης. Τόπος ἔκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 87.
- Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. [Φυλλάδιο]. [Πετρούπολη], τυπογραφεῖο τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, [1906]. 4 σελ. (ΣΔΕΚΡ). — 207, 245, 249 - 250, 255, 257, 258, 276, 307 - 308, 309, 336, 337, 346, 348 - 349, 353, 354 - 357, 358, 362 - 363, 364, 393, 407, 409 - 410, 415, 416, 418, 423, 424, 432, 446.
- Ἀποφάσεις πού ψηφίστηκαν στήν [πρώτη πανρωσική] συνδιάσκεψη [τῶν

- κομματικῶν στελεχῶν]. — Στό βιβλίον : Ἡ πρώτη πανρωσική συνδιάσκεψη τῶν κομματικῶν στελεχῶν. Χωριστό παράρτημα στό φύλλον ἀρ. 100 τῆς «Ἴσκρα», Γενεύη, τυπογραφεῖο τοῦ κόμματος, 1905, σελ. 15 - 30. (ΣΔΕΚΡ). — 32 - 33, 117.
- [Ἀποφάσεις πού ψηφίστηκαν στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ] — Στό βιβλίον : Τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς ΚΕ. Paris, 1909, σελ. 453 - 458. (ΣΔΕΚΡ). — 453.
- Ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης. — «Προλετάρι», [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 4 - 6. Τόπος ἐκδόσεως στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 72, 79.
- Ἀποφάσεις τῶν συνεδρίων τῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως (τοῦ Ἰδρυτικοῦ συνεδρίου τῆς 31 τοῦ Ἰούλη - 1 τοῦ Αὐγούστου καί τοῦ συνεδρίου τῆς 6 - 10 τοῦ Νοέμβρη 1905). Ἔκδ. τοῦ Βόρειου περιφερ. γραφείου βοήθειας πρὸς τήν Ἀγροτική Ἐνωση (στήν Πετρούπολη). Πετρούπολη, τυπογραφεῖο Κλομποῦκοφ, 1905. 16 σελ. (Πανρωσική Ἀγροτική ἔνωση). — 252, 428.
- Ἀπόφαση γιά τά συνδικάτα [πού ψηφίστηκε ἀπό τήν ομάδα τῶν μπολσεβίκων]. — «Προλετάρι», [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 6, στή στήλη : Χρονικά. Τόπος ἐκδόσεως στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 449.
- Ἀπόφαση γιά τά συνδικάτα [πού ψηφίστηκε στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ]. — Στό βιβλίον : Τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας (πού ἔγινε τό 1907). Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς ΚΕ. Paris, 1909, σελ. 458. (ΣΔΕΚΡ). — 57, 75 - 76, 88, 97, 197, 198, 450, 502.
- Ἀπόφαση γιά τήν Κρατική δούμα [πού ψηφίστηκε στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ]. — Στό βιβλίον : Τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας (πού ἔγινε τό 1907). Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς ΚΕ. Paris, 1909, σελ. 455 - 456. (ΣΔΕΚΡ). — 31, 144, 156 - 157, 158, 184, 497.
- Ἀπόφαση γιά τή στάση ἀπέναντι στά μή προλεταριακά κόμματα [πού ψηφίστηκε στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ]. — Στό ἴδιο, σελ. 454 - 455. — 144, 160, 184, 485.
- Ἀπόφαση ἐνάντια στό μινιστεριαλισμό πού ψηφίστηκε στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τοῦ Ἀμστερνταμ — βλ. Internationale Regeln der sozialistischen Taktik.
- [Ἀπόφαση πού ὑπόβαλαν οἱ καντέτοι κατά τή συζήτηση τοῦ σχεδίου 40 μελῶν τῆς III Κρατικῆς δούμας γιά τήν εὐρυνση τῶν δικαιωμάτων τῆς Δούμας πάνω στόν προϋπολογισμό]. — «Στολίτσναγια Πότστα», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 214, 18 (31) τοῦ Γενάρη, σελ. 5. Μέ τό γενικό τίτλο : Κρατική δούμα. — 466 - 467, 470, 471.
- [Ἀπόφαση πού ὑπόβαλαν οἱ ὀχτωβριστές κατά τήν συζήτηση τοῦ σχεδίου

- 40 μελῶν τῆς III Κρατικῆς δούμας γιά τήν εὔρυνση τῶν δικαιωμάτων τῆς Δούμας πάνω στόν προϋπολογισμό]. — «Στολίτσναγια Πότστα», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 214, 18 (31) τοῦ Γενάρη, σελ. 5. Μέ τό γενικό τίτλο : Κρατική δούμα. — 466 - 467, 470 - 471.
- [Ἀπόφαση σχετικά μέ τήν τακτική στό ἀγροτικό ζήτημα πού ψηφίστηκε στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. — Στο φυλλάδιο : Ἀποφάσεις καί ψηφίσματα τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. [Πετρούπολη], τυπογραφεῖο τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, [1906], σελ. 1. (ΣΔΕΚΡ). Μέ τόν τίτλο : Τό ἀγροτικό πρόγραμμα. — 249, 258, 308 - 309, 345 - 346, 355, 364.
- Ἀπόφαση [τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ] γιά τά συνδικάτα. — «Προλετάρι», [Γενεύη], 1908, ἀρ. φύλ. 21, 26 (13) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 4. — 449.
- Τό ἄρθρο 87 τῶν βασικῶν νόμων τοῦ κράτους. — βλ. Κώδικας νόμων τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Τ. 1. Μέρος I. Κώδικας βασικῶν νόμων τοῦ κράτους. Ἐκδ. τοῦ 1906.
- Βασικοί νόμοι τοῦ κράτους — βλ. Κώδικας νόμων τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Τ. 1. Μέρος I. Κώδικας βασικῶν νόμων τοῦ κράτους. Ἐκδ. τοῦ 1906.
- Τό βῆμα μας. Συλλογή μή περιοδική. Βιβλίο 1ο. Βίλνα, «Τριμπούνα», 1907. 89 σελ. — 441.
- Βιχλιάγεφ, Π. Τό λαϊκό-σοσιαλιστικό κόμμα καί τό ἀγροτικό ζήτημα. — Στο βιβλίο : Συλλογή ἄρθρων. Τεύχ. 1. Πετρούπολη, «Νάσα Μίσλ», 1907, σελ. 75 - 93. — 174, 262, 279.
- «Βπεριόντ», Γενεύη, 1905, ἀρ. φύλ. 1, 4 τοῦ Γενάρη (22 τοῦ Δεκέμβρη 1904), σελ. 2 - 3. — 117.
- 1905, ἀρ. φύλ. 11, 23 (10) τοῦ Μάρτη, σελ. 2. — 113.
- 1905, ἀρ. φύλ. 15, 20 (7) τοῦ Ἀπρίλη, σελ. 1 - 2. — 269.
- «Βπεριόντ» [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 14, 10 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 2 - 4. Τόπος ἔκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 450.
- Γιά τά συνδικάτα. [Ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ]. — Στο βιβλίο : Πρακτικά τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε στή Στοκχόλμη τό 1906, Μόσχα, τυπογρ. Ἰβανόφ, 1907, σελ. 418 - 419. — 75, 88, 197, 502.
- Γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος καί τῆς θεμελίωσής του. Φίρσοφ, Ντ. Ἡ κοινωνικοποίηση τῆς γῆς καί τό δικαίωμα πάνω στή γῆ. Γιακόμπι, Μ. Οἱ κινητήριες δυνάμεις τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. (Γιά τή μαρξιστική θεμελίωση τῆς κοινωνικοποίησης τῆς γῆς). Μόσχα, [τυπογραφεῖο Ποπλάβσκι], 1908, 324 σελ. — 455.
- Γιά τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς Τρίτης Δούμας. [Πετρούπολη], 1907,

- 32 σελ. Στο εξώφυλλο τόπος έκδοσης αναφέρεται ἡ Μόσχα, τυπογρ. Γκοριζόντοφ. — 200.
- [Γιά τή στάση ἀπέναντι στά ἀστικά κόμματα. Σχέδιο ἀπόφασης τῶν μπολσεβίκων πού ὑποβλήθηκε στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ]. — Στο βιβλίο : Τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας (πού ἔγινε τό 1907). Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς ΚΕ. Paris, 1909, σελ. 466 - 467. (ΣΔΕΚΡ). — 485.
- Γιά τή στάση ἀπέναντι στήν Κρατική δούμα. [Ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ]. — Στο βιβλίο : Πρακτικά τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε στή Στοκχόλμη τό 1906. Μόσχα, τυπογρ. Ἴβανόφ, 1907, σελ. 414 - 416. — 30 - 31, 497.
- [Γιά τήν τακτική τῶν καντέτων στήν III Κρατική δούμα. Σχέδιο ἀπόφασης πού ὑποβλήθηκε ἀπό τούς ἀριστερούς καντέτους στό συνέδριο τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων]. — «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 410, 30 τοῦ Ὀχτώβρη (12 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 4, στή στήλη : Ἀπό τή ζωή τῶν κομμάτων. — 165 - 166.
- Γιά τό ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος. 1) Π. Μάσλοφ. Γαιοχρησία ἢ γαιοκτησία; 2) Κ. Κάουτσκι. Γράμμα γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα. [Πετρούπολη], «Νόβι Μίρ», [1905]. 16 σελ. — 365.
- Γκαϊτε, Γιόχαν Βόλφγκανγκ. Δυτικοανατολικό Διβάνι. — 490.
— Τά Ξένια. — 48.
- [Γκερσούνι, Γκ. Α.] Λόγος τοῦ Γκ. Α. Γκερσούνι στό ἕκτακτο συνέδριο τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Χωρίς τόπο έκδοσης, 1907. 15 σελ. — 175.
- Γκλέμποφ, Α. Β. Ἀποζημίωση καί ὄχι ἐξαγορά!.. — Στο βιβλίο: Συλλογή τῆς «Ἴσβέστιγια Κρεστιάνσκιχ Ντεπουτάτοφ» καί τῆς «Τρουντοβάγια Ροσσίγια». Μόσχα, 1906, σελ. 44 - 49. — 236.
- Γκόγκολ, Ν. Β. Νεκρές ψυχές. — 198, 344.
— Ὁ ἐπιθεωρητής. — 136.
- «Γκόλος Μοσκβί», 1907, ἀρ. φύλ. 239, 16 τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 2 - 3. — 152.
- Γκόρν, Β. Γιά τήν αὐριανή μέρα. — «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 348, 18 (31) τοῦ Αὐγούστου, σελ. 1. — 58, 59 - 63, 65.
- Γκριμπογέντοφ, Α. Σ. Τό πολύ μυαλό βλάπτει. — 27, 170.
- [Γκρόμαν, Β.] Ἡ Πανρωσική ἀγροτική ἔνωση. — Στο βιβλίο : Ὑλικό γιά τό ἀγροτικό ζήτημα. Ἀπολογισμός γιά τίς συνεδριάσεις τοῦ συνεδρίου τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πανρωσικῆς ἀγροτικῆς ἔνωσης στίς 6 - 10 τοῦ Νοέμβρη 1905. Μέ εἰσαγωγικό ἄρθρο τοῦ Β. Γκρόμαν. [Πετρούπολη], «Νόβι Μίρ», 1905, σελ. 1 - 32. — 264, 277 - 278, 280.
- Γράμμα πρὸς τίς κομματικές ὀργανώσεις. [Γράμμα 1ο]. [Φυλλάδιο]. Χωρίς

τόπο έκδοσης [Νοέμβρης 1904]. 4 σελ. (Μόνο για τὰ μέλη τοῦ κόμματος). — 116 - 117.

Γράμμα πρὸς τὶς κομματικὲς ὀργανώσεις ἀρ. 1. [Φυλλάδιο]. Χωρὶς τόπο έκδοσης. [1907], σελ. 1. (ΣΔΕΚΡ). Ὑπογραφή : Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ ΣΔΕΚΡ. — 23.

Γράμμα πρὸς τὶς τοπικὲς ὀργανώσεις. — «Προλετάρη» [Γενεύη], 1908, ἀρ. φύλ. 29, (29) 16 τοῦ Ἀπρίλη, σελ. 3 - 4, στή στήλη : Ἀπὸ τῆ ζωῆ τοῦ κόμματος. — 474.

Γράμματα τῶν *I. Φ. Μπέκερ, I. Ντίτσγκεν, Φ. Ἐνγκελς, Κ. Μάρξ κ. ἄ.* πρὸς τὸν *Φ. Α. Ζόργκε κ. ἄ.* Μετάφραση τοῦ Πολίτικους ἀπὸ τὰ γερμανικά. Μὲ γράμματα καὶ βιογραφία τοῦ Φ.Α. Ζόργκε ἀπὸ τὸν Εὐγένιο Ντίτσγκεν. Μὲ πρόλογο τοῦ Ν. Λένιν. Μὲ προσωπογραφία τοῦ Φ. Α. Ζόργκε. Πετρούπολη, Ντάουγκε, 1907. XXVI, 485, II σελ.— 86, 357 - 358, 431.

* Τὸ δεῦτερο τακτικὸ συνέδριον τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἔργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. Πλήρες κείμενον τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς ΚΕ. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, [1904]. 397, II σελ. (ΣΔΕΚΡ). — 109, 114, 115, 247, 248 - 249, 285, 286, 335 - 336, 356, 414.

[Δήλωση τῆς κυβέρνησης πού ἀνακοινώθηκε ἀπὸ τὸν Π. Α. Στολίπιν στὴ συνεδρίαση τῆς Κρατικῆς δούμας στίς 6 (19) τοῦ Μάρτη 1907]. — Στὸ βιβλίον : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907. Δεύτερη σύνοδος. Τ. I. Συνεδριάσεις 1 - 30 (ἀπὸ τὶς 20 τοῦ Φλεβάρη, ὡς τὶς 30 τοῦ Ἀπρίλη). Πετρούπολη, κρατικὸ τυπογραφεῖον, 1907, στήλες 106 - 120. (Κρατικὴ δούμα. 2η περίοδος). — 334.

Δήλωση τοῦ Στολίπιν — βλ. Δήλωση τῆς κυβέρνησης πού ἀνακοινώθηκε ἀπὸ τὸν Π. Α. Στολίπιν στὴ συνεδρίαση τῆς Κρατικῆς δούμας στίς 6 (19) τοῦ Μάρτη 1907.

Διάγγελμα [γιά τὴν ἴδρυσιν τῆς Κρατικῆς δούμας. 6 (19) τοῦ Αὐγούστου 1905]. — «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 169, 6 (19) τοῦ Αὐγούστου, σελ. 1. — 6, 13.

Διάγγελμα. 17 (30) τοῦ Ὀχτώβρη 1905. — «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 222, 18 (31) τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 1. — 17, 478.

Διάταγμα πρὸς τὴν Διοικούσα Σύγκλητον [γιά ἀλλαγὰς καὶ προσθήκας στὸν ἐκλογικὸ νόμον γιά τὴν Κρατικὴν δούμα. 11 (24) τοῦ Δεκέμβρη 1905]. — «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 268, 13 (26) τοῦ Δεκέμβρη, σελ. 1, στή στήλη : κυβερνητικὲς πράξεις. — 49, 55, 129, 136 - 137, 142, 187, 329.

Διάταγμα πρὸς τὴν Διοικούσα Σύγκλητον [γιά παροχὴ ἀπὸ τὴν Ἀγροτικὴν τράπεζαν δανείων μὲ ὑποθήκην τὶς κληρουχικὰς γαῖες. 15 (28) τοῦ Νοέμβρη 1906]. — «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1906, ἀρ. φύλ. 256, 18 τοῦ Νοέμβρη (1 τοῦ Δεκέμβρη), σελ. 1. — 182, 233, 262, 269, 315, 369 - 370, 390, 420, 444 - 445.

Διάταγμα πρὸς τὴ Διοικούσα Σύγκλητο [γιά τὴν ἔξοδο τῶν ἀγροτῶν ἀπὸ τίς κοινότητες καί τὴν κατοχύρωση τῆς ἰδιοκτησίας τῶν κλήρων. 9 (22) τοῦ Νοέμβρη 1906]. — «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1906, ἀρ. φύλ. 252, 12 (25) τοῦ Νοέμβρη, σελ. 1.— 173 - 174, 183, 233, 262, 269, 283, 315 - 316, 369 - 370, 390, 420, 444 - 445.

Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης. — «Ζνάμια Τρουντά», [Παρίσι], 1907, ἀρ. φύλ. 5, 12 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 2 - 4.— 135 - 136, 196 - 197.

Ἡ Διεθνής. — 194.

Ε. Κ. — βλ. Κουσκόβα, Ε. Ντ.

Ε.Π. — βλ. Πιμένοβα, Ε. Κ.

[Ἐκθεση γιά τὴ συνεδρίαση τῆς Κρατικῆς δούμας στίς 18 (31) τοῦ Μάρτη 1908]. — «Νάσα Γκαζέτα», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 3, 19 τοῦ Μάρτη (1 τοῦ Ἀπρίλη), σελ. 3. Μέ τό γενικό τίτλο : Ἡ Κρατική δούμα. Ὑπογραφή : Γκ. — 474.

Τό ἐκλογικό δικαίωμα τῶν γυναικῶν [Ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης]. — «Προλετάρι», [Βίμποργκ] 1907, ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 5. Μέ τό γενικό τίτλο : Ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης. Τόπος ἔκδοσης στήν ἔφημερίδα, ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 75, 91.

Ἐκλογικός νόμος τῆς 3 τοῦ Ἰούνη 1907 — βλ. Νόμος γιά τίς ἐκλογές τῆς Κρατικῆς δούμας. 3 (16) τοῦ Ἰούνη 1907.

Ἐκλογικός νόμος τῆς 11 τοῦ Δεκέμβρη 1905— βλ. Διάταγμα πρὸς τὴ Διοικούσα Σύγκλητο γιά ἀλλαγές καί προσθήκες στόν ἐκλογικό νόμο γιά τὴν Κρατική δούμα. 11 (24) τοῦ Δεκέμβρη 1905.

Ἐνγκελς, Φ.* Ἄρθρα τῶν ἐτῶν 1871 - 75. — Φόγκτ. — Οἱ μπακουμιστές δουλεύουν. — Οἱ πολωνοί. — Οἱ μπλανκιστές. — Γιά τὴ Ρωσία. Μετάφραση τοῦ Μπ. Σμιρνόφ ἀπὸ τὰ γερμανικά μέ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Α. Σάνιν. Πετρούπολη, [«Ζνάνιγε»], 1906. 77 σελ. (Φτηνὴ βιβλιοθήκη τῆς ἐταιρίας «Ζνάνιγε». Ἄρ. 271). — 10.

— Γιά τό ζήτημα τῆς κατοικίας. Μάης 1872 - Γενάρης 1873. — 359.

— [Γράμμα πρὸς τὴν Φ. Κέλι — Βισνιεβέτσκγια. 27 τοῦ Γενάρη 1887], — Στο βιβλίο : Γράμματα τῶν : Ι.Φ. Μπέκερ, Ι. Ντίτςγκεν, Φ. Ἐνγκελς, Κ. Μάρξ κ.ἄ. πρὸς τόν Φ.Α. Ζόργκε κ.ἄ. Μετάφραση τοῦ Πολίτικους ἀπὸ τὰ γερμανικά. Μέ γράμματα καί βιογραφία τοῦ Φ.Α. Ζόργκε. Μέ πρόλογο τοῦ Ν. Λένιν. Μέ προσωπογραφία τοῦ Φ. Α. Ζόργκε. Πετρούπολη, Ντάουγκε, 1907, σελ. 276 - 277. — 431.

— [Γράμμα πρὸς τόν Φ. Α. Ζόργκε. 29 τοῦ Ἀπρίλη 1886]. — Στο βιβλίο : Γράμματα τῶν Ι. Φ. Μπέκερ, Ι. Ντίτςγκεν, Φ. Ἐνγκελς, Κ. Μάρξ κ.ἄ. πρὸς τόν Φ.Α. Ζόργκε κ.ἄ. Μετάφραση τοῦ Πολίτικους ἀπὸ τὰ

γερμανικά. Μέ γράμματα καί βιογραφία τοῦ Φ.Α. Ζόργκε. Μέ πρόλογο τοῦ Ν. Λένιν. Μέ προσωπογραφία τοῦ Φ.Α. Ζόργκε. Πετρούπολη, Ντάουγκε, 1907, σελ. 245 - 250. — 86.

Ἐνγκελς, Φ. [Γράμμα πρὸς τὸν Φ. Α. Ζόργκε. 29 τοῦ Νοέμβρη 1886]. — Στὸ ἴδιο, σελ. 266 - 270. — 431.

— [Γράμμα πρὸς τὸν Φ.Α. Ζόργκε. 7 τοῦ Δεκέμβρη 1889]. — Στὸ ἴδιο, σελ. 356 - 359. — 431.

— [Γράμμα πρὸς τὸν Φ.Α. Ζόργκε. 10 τοῦ Ἰούνη 1891]. — Στὸ ἴδιο, σελ. 406 - 407. — 431.

— [Γράμμα πρὸς τὸν Φ.Α. Ζόργκε. 18 τοῦ Γενάρη 1893]. — Στὸ ἴδιο, σελ. 439 - 440. — 357 - 358.

— *Γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Ἐνωσης τῶν κομμουνιστῶν.* 8 τοῦ Ὀχτώβρη 1885. — 316 - 317.

* — *Τὸ πρόγραμμα τῶν κομμουνιστῶν - μπλανκιστῶν.* («*Volksstaat*», 1874, ἀρ. φύλ. 73). — Στὸ βιβλίον: Ἐνγκελς, Φ. Ἄρθρα τῶν ἐτῶν 1871 - 75. Φόγκτ. — Οἱ μπακουμιστῆς δουλεύουν. Οἱ πολωνοί. — Οἱ μπλανκιστῆς. — Γιά τὴν Ρωσία. Μετάφραση τοῦ Μπ. Σμιρνόφ ἀπὸ τὰ γερμανικά μέ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Α. Σάνιν. Πετρούπολη, [«*Ζνάνιγε*»], 1906, σελ. 41 - 48 (Φτηνὴ βιβλιοθήκη τῆς ἐταιρίας «*Ζνάνιγε*». Ἄρ. 271). — 10.

Ἐντολή τῆς Κρατικῆς δούμας — Στὸ βιβλίον: Ὑλικὸ γιά τὴ σύνταξη τῆς ἐντολῆς τῆς Κρατικῆς δούμας. Πετρούπολη, κρατικὸ τυπογραφεῖο, 1907, σελ. 7 - 45, 48 - 57. (Κρατικὴ δούμα). — 228.

[*Ἐντολή τῶν τατάρων τῆς Κριμαίας στὸ βουλευτὴ τῆς II Κρατικῆς δούμας.* Ἀπόσπασμα πού διαβάστηκε στὴν εἰκοστὴ τέταρτη συνεδρίαση τῆς II Κρατικῆς δούμας]. — Στὸ βιβλίον: Στενογραφημένα πρακτικὰ [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907. Σύνοδος δεύτερη. Τ.Ι. Συνεδριάσεις 1 - 30 (ἀπὸ τὶς 20 τοῦ Φλεβάρη ὡς τὶς 30 τοῦ Ἀπρίλη), Πετρούπολη, κρατικὸ τυπογραφεῖο, 1907, στήλες 1792 - 1793. (Κρατικὴ δούμα. 2η περίοδος). — 410 - 411.

Εὐρετήριο τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν [τῆς Κρατικῆς δούμας]. Δεύτερη περίοδος. 1907. Συνεδριάσεις 1 - 53 (ἀπὸ τὶς 20 τοῦ Φλεβάρη ὡς τὶς 2 τοῦ Ἰούνη 1907). Πετρούπολη, κρατικὸ τυπογραφεῖο, 1907. 322 σελ. (Κρατικὴ δούμα). — 384.

Ἐχει ἄραγε ἀνάγκη τὸ προλεταριάτο ἀπὸ δημοκρατία; — «*Προλετάρη*», [Βίμποργκ], 1906, ἀρ. φύλ. 7, 10 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 3 - 5. Τόπος ἐκδοσης στὴν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 465.

«*Ζαριά*», Stuttgart. — 104.

— 1901, τεύχ. 1, Ἀπρίλης, σελ. 152 - 153. — 432.

— 1901, τεύχ. 2 - 3, Δεκέμβρης, σελ. 60 - 100, 258 - 302. — 105, 295, 300, 301, 305, 306.

- «Ζαρνίτσι». Τεύχ. 1. Πετρούπολη, τυπογρ. Μπεζομπράζοφ, 1907. 128 σελ.
- Ζητήματα τακτικῆς. Συλλογή II. Πετρούπολη, «Νόβαγια Ντούμα», 1907. 79 σελ. — 163.
- «Ζίζν», Πετρούπολη, 1901, ἀρ. τεύχ. 3, σελ. 162 - 186· τεύχ. 4, σελ. 63 - 100. — 295.
- Ζίλκιν, Γ. Β. Σελιδουῦλες τῆς ζωῆς.— «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 351, 22 τοῦ Αὐγούστου (4 τοῦ Σεπτέμβρη), σελ. 1-2. — 67 - 68.
- Σελιδουῦλες τῆς ζωῆς.— «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 407, 26 τοῦ Ὀχτώβρη (8 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 4. — 166.
- «Ζνάμια Τρουντά», [Παρίσι]. — 178.
- 1907, ἀρ. φύλ. 2, 12 τοῦ Ἰούλη, σελ. 1 - 4. — 196.
- 1907, ἀρ. φύλ. 5, 12 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 2 - 4. — 135, 195.
- 1907, ἀρ. φύλ. 6, 30 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 1 - 3. — 170.
- 1907, ἀρ. φύλ. 8, Δεκέμβρης, σελ. 6 - 10. — 450 - 454.
- Ζόμπαρτ, Β. Ὁ σοσιαλισμός καί τό κοινωνικό κίνημα. Μετάφραση ἀπό τά γερμανικά. Πετρούπολη, Σουβόριν, 1906. IV, 404 σελ. — 25 - 26.
- * Ἡμερολόγιο γιά ὄλους τοῦ 1908. Χωρίς τόπο ἔκδοσης, [1907]. 206 στήλες. — 197, 198.
- Θερβάντες, Μιγκουέλ. Δόν Κιχώτης. — 157.
- Θέσεις γιά τήν τακτική πού ψηφίστηκαν στίς 26 τοῦ Ὀχτώβρη.— «Ρέτς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 255, 28 τοῦ Ὀχτώβρη (10 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 3 - 4. — 166 - 167.
- * Ἡ θέση μας στό συνδικαλιστικό κίνημα. — «Ζνάμια Τρουντά», [Παρίσι], 1907, ἀρ. φύλ. 2, 12 τοῦ Ἰούλη, σελ. 1 - 4. — 196.
- Ἰδρουση Κρατικῆς δούμας. — «Πραβίτελστβενι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 169, 6 (19) τοῦ Αὐγούστου, σελ. 1 - 2. — 6, 13.
- «Ἰσβέστιγια Κρεστιάνσκιχ Ντεπουτάτοφ», Πετρούπολη.— 259-260.
- Ἰζγκόγεφ, Α.Σ. Ὁ Κάρλ Μάρξ καί ἡ Ρωσία. — «Ρέτς», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 53, 2 (15) τοῦ Μάρτη, σελ. 2. — 491 - 492.
- «Ἰσκρα» (παλιά λενινιστική), [Λειψία - Μόναχο - Λονδίνο - Γενεύη]. — 104, 107 - 108, 109, 110, 112, 113, 115 - 116.
- [Μόναχο], 1902, ἀρ. φύλ. 21, 1 τοῦ Ἰούνη, σελ. 1 - 2. — 113.
- 1903, ἀρ. φύλ. 51, 22 τοῦ Ὀχτώβρη.— 110.

- «Ίσκρα» (νέα, μενσεβίκικη), [Γενεύη]. — 110.
- 1904, ἀρ. φύλ. 68, 25 τοῦ Ἰούνη, σελ. 2 - 3. — 116.
- 1904, ἀρ. φύλ. 70, 25 τοῦ Ἰούλη, σελ. 2 - 5· ἀρ. φύλ. 71, 1 τοῦ Αὐγούστου, σελ. 2 - 4. — 95, 114.
- 1904, ἀρ. φύλ. 72, 25 τοῦ Αὐγούστου, σελ. 10. — 110 - 111.
- 1905, ἀρ. φύλ. 110, 10 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 1 - 2. — 18 - 19.
- 1905, ἀρ. φύλ. 111, 24 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 2 - 4. — 107, 112.
- 1905, ἀρ. φύλ. 112, 8 τοῦ Ὀκτώβρη. Παράρτημα στό φύλλο ἀρ. 112, τῆς «Ίσκρα», σελ. 1. — 107, 112.
- Ἡ «Ίσκρα» μέσα σέ δύο χρόνια. Συλλογή ἄρθρων ἀπό τήν «Ίσκρα». Πετρούπολη, Σαλτικόφ, 1906. VIII, 688, 244 σελ. — 114, 116.
- Κανονισμός γιά τή διαδικασία συζήτησης τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καί ἐξόδων, καθώς καί γιά τήν χρησιμοποίηση τῶν ἐξόδων ἀπό τό δημόσιο ταμεῖο πού δέν προβλέπονται ἀπό τόν προϋπολογισμό.*— «Συλλογή νομοθετημάτων καί διαταγμάτων τῆς κυβέρνησης πού ἐκδίδεται ἀπό τή Διοικούσα Σύγκλητο», Πετρούπολη, 1906, ἀρ. τεύχ. 51, 10 τοῦ Μάρτη, ἄρθρο 335, σελ. 735 - 737. — 466, 467, 469, 470 - 471.
- Κάουτσκι, Κ.* [Γράμμα πρὸς τόν Μ. Σάνιν. Ἀπρίλης τοῦ 1906].— Στό βιβλίο: Σάνιν, Μ. Δημοτικοποίηση ἢ διανομή τῆς γῆς καί μετατροπή της σέ ἀτομική ἰδιοκτησία; Ὁ χαρακτήρας τῆς ἀγροτικῆς κρίσης μας. Βίλνα, «Τριμπούνα», 1907, σελ. 4. — 364 - 365.
- [Γράμμα τοῦ Κάουτσκι γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα]. — «Πράβντα», Μόσχα, 1906, σῶμα IV, Φλεβάρης, σελ. 157 - 160. — 365.
- Γράμμα τοῦ Κάουτσκι γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα. — Στό βιβλίο: Γιά τό ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος. 1) Π. Μάσλοφ. Γαιοχρησία ἢ γαιοκτησία; 2) Κ. Κάουτσκι. Γράμμα γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα. [Πετρούπολη], «Νόβι Μίρ», [1905], σελ. 14 - 16. — 365.
- Οἱ κινητήριες δυνάμεις καί οἱ προοπτικές τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Μετάφραση ἀπό τά γερμανικά. («Neue Zeit», ἀρ. τεύχ. 9 καί 10, 25. Tg., Bd. 1) Μέ τήν ἐπιμέλεια καί μέ πρόλογο τοῦ Ν. Λένιν. Μόσχα, «Νόβαγια Ἐπόχα», 1907. 32 σελ. — 351 - 354.
- Κάουφμαν, Α.Α.* Ἀλλάξτε γνώμη... «Ρούσκιγε Βέντομοστι», Μόσχα, 1908, ἀρ. φύλ. 32, 8 τοῦ Φλεβάρη, σελ. 2. — 446.
- Γιά τό ζήτημα τῆς νόρμας χορήγησης συμπληρωματικοῦ κλήρου.— Στό βιβλίο: Τό ἀγροτικό ζήτημα. Τ. II. Συλλογή ἄρθρων τῶν: Μπράϊγερ, Μπρουν, Βορομπιόφ, Χερτσενστάϊν, Ντέν, Κάουφμαν, Κοῦτλερ, Λεβίτσκι, Μανουήλοφ, Πετρουνκέβιτς, Χάουκε, Τσουπρόφ, Γιακούσκι. Μόσχα, «Μπεσέντα», 1907, σελ. 261 - 304. — 209, 220, 336 - 337, 354 - 355.
- Γιά τό ζήτημα τῆς πολιτιστικῆς οικονομικῆς σημασίας τῆς ἀτομικῆς

- γαιοκτησίας. — Στο ίδιο, σελ. 442 - 628. (Έκδ. Ντολγκοροϋκοφ καί Πετρουνκέβιτς). — 343 - 344.
- *Μετοίκηση καί ἐποικισμός*. Πετρούπολη, 1905. IX, 349, 81 σελ. (βιβλιοθήκη τῆς «Ὀμπστσέστβενναγια Πόλζα»). — 240 - 241, 428.
- *Ἡ μετοίκηση καί ὁ ρόλος τῆς στό ἀγροτικό πρόγραμμα*. — Στο βιβλίο: *Τό ἀγροτικό ζήτημα*. [Τ. I.]. Συλλογή ἄρθρων τῶν: Χερτσενστάϊν, Ντολγκοροϋκοφ, Ντέν, Ἴβερόνοφ, Κάουφμαν, Μανουήλοφ, Πετρουνκέβιτς, Φορτουνάτοφ, Τσουπρόφ. Έκδ. 2η. Μόσχα, «Μπεσέντα», 1906, σελ. 126 - 159. (Έκδ. Ντολγκοροϋκοφ καί Πετρουνκέβιτς). — 240 - 241, 244.
- Κάρλ Μάροξ*. — «Ρούσκιγε Βέντομοστι», Μόσχα, 1908, ἀρ. φύλ. 51, 1 τοῦ Μάρτη, σελ. 4 - 5. Ὑπογραφή: Λ. Ν. — 490 - 491.
- Κατάλογος τῶν μελῶν τῆς II Κρατικῆς δούμας* - βλ. Τά μέλη τῆς II Κρατικῆς δούμας.
- Κατάλογος τῶν μελῶν τῆς [II] Κρατικῆς δούμας κατά κόμμα*. — Στο βιβλίο: *Εὐρετήριο τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν [τῆς Κρατικῆς δούμας]*. Δεύτερη περίοδος. 1907. Συνεδριάσεις 1 - 53 (20 τοῦ Φλεβάρη - 2 τοῦ Ἰούνη 1907). Πετρούπολη, κρατικό τυπογραφεῖο, 1907, σελ. 27 - 33. (Κρατική δούμα). — 384.
- Καταστατικό τοῦ κόμματος [πού ψηφίστηκε στό III συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ]*. — Στο βιβλίο: *Τό τρίτο τακτικό συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας*. Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Έκδ. τῆς ΚΕ. Γενεύη, τυπογραφεῖο τοῦ κόμματος, 1905, σελ. XXVIII - XXIX. (ΣΔΕΚΡ). — 161 - 162.
- Τό κοινοβουλευτικό πρόγραμμα τῆς Ἐνώσεως τῆς 17 τοῦ Ὀχτώβρη*. — «Ρέτς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 255, 28 τοῦ Ὀχτώβρη (10 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 4. — 163 - 165, 166 - 167.
- Κουσκόβα, Ε. Ντ. Κομματική φωτοφοβία*. — «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 374, 18 τοῦ Σεπτέμβρη (1 τοῦ Ὀχτώβρη), σελ. 3. Ὑπογραφή: Ε.Κ. — 170.
- Κοϋτλερ, Ν.Ν. Σχέδιο νόμου γιά τά μέτρα ἐπέκτασης καί καλυτέρευσης τῆς ἀγροτικῆς γαιοκτησίας*. — Στο βιβλίο: *Τό ἀγροτικό ζήτημα*. Τ. II. Συλλογή ἄρθρων τῶν: Μπραϊγερ, Μπούν, Βορομπιόφ, Χερτσενστάϊν, Ντέν, Κάουφμαν, Κοϋτλερ, Λεβίτσκι, Μανουήλοφ, Πετρουνκέβιτς, Χάουκε, Τσουπρόφ, Γιακούσκιν. Μόσχα, «Μπεσέντα», 1907, σελ. 629 - 648. (Έκδ. Ντολγκοροϋκοφ καί Πετρουνκέβιτς). — 235 - 236, 378, 383.
- Κριλόφ, Ι. Α. Ὁ ἀετός καί οἱ κόττες*. — 199 - 200.
- Ἡ κρίση τοῦ γερμανικοῦ φιλελευθερισμοῦ* — «Ρέτς», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 52, 1 (14) τοῦ Μάρτη, σελ. 2 - 3. Ὑπογραφή: Κ. Ντ. — 489.
- Οἱ κυριότερες ἀποφάσεις [πού ψηφίστηκαν στό Τρίτο συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας]*. — Στο βιβλίο: *Τό τρίτο τακτικό συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμ-*

ματος τῆς Ρωσίας. Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς Κ.Ε. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, 1905, σελ. XVI - XXVII. (ΣΔΕΚΡ).— 32 - 33, 117 - 118.

Κώδικας νόμων τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Τ. 1. Μέρος I. Κώδικας βασικῶν νόμων τοῦ κράτους. Ἔκδ. 1906. Πετρούπολη κρατικό τυπογραφεῖο, χωρίς ἡμερομηνία. 78 σελίδες.— 164, 182, 233, 269, 315, 369, 390, 444, 467, 468 - 469.

[*Credo*]. — Στό βιβλίο : [Λένιν, Β.Ι.] Διαμαρτυρία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας. Μέ ἐπίλογο τῆς σύνταξης τοῦ «Ραμπότσεγε Ντιέλο». Ἔκδ. τῆς Ἐνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν. Γενεύη, τυπογρ. τῆς «Ἐνωσης», 1899, σελ. 1 - 6. (ΣΔΕΚΡ, Ἀνατύπωση ἀπό τό τεῦχ. 4 - 5 τοῦ «Ραμπότσεγε Ντιέλο»). — 119.

Λαμπριόλα, Α. Ρεφορμισμός καί συνδικαλισμός. Μέ πρόλογο τοῦ συγγραφέα γιά τή ρωσική ἔκδοση. Μετάφραση τοῦ Γκ. Κιρντέτσοφ ἀπό τά ἰταλικά, μέ τήν ἐπιμέλεια καί μέ ἐπίλογο τοῦ Α. Λουνατσάρσκι. Πετρούπολη, [«Σιπόβνικ»], 1907. 267 σελ. — 455.

Λάριν, Γ. Τό ἀγροτικό ζήτημα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία. [Πετρούπολη], «Νόβι Μίρ», 1906. 111 σελ. — 358 - 359, 362 - 364.

[*Λένιν, Β.Ι.*] *Τό ἀγροτικό ζήτημα. Μέρος I. Πετρούπολη, 1908. 264 σελίδες. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα: Βλ. Ἰλίν. — 295, 395.*

— *Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ «κριτικοί τοῦ Μάρξ».* — «Ζαριά», Stuttgart, 1901, ἀρ. τεύχους 2 - 3, Δεκέμβρης, σελ. 258 - 302. Τίτλος : Οἱ κ.κ. κριτικοί στό ἀγροτικό ζήτημα. Ὑπογραφή : Ν. Λένιν. — 295, 300, 301, 305, 306.

— *Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ «κριτικοί τοῦ Μάρξ».* Στό βιβλίο: [Λένιν, Β.Ι.] *Τό ἀγροτικό ζήτημα, Μέρος I. Πετρούπολη, 1908, σελ. 164 - 263. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἰλίν. — 295, 395.*

— *Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907. Πετρούπολη, «Ζίζν ἰ Ζνάνιγε», 1917. VIII, 271 σελ. (Βιβλιοθήκη κοινωνιολογίας. Σῶμα 39ο). Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Β. Ἰλίν (Ν. Λένιν). — 434.*

— *Ἄκριτη κριτική.* (Ἀπ' ἀφορμή τό ἄρθρο τοῦ κ. Π. Σκβορτσόφ «Ὁ ἔμπορευματικός φετιχισμός» στό τεῦχος ἀρ. 12 τοῦ «Ναούτσογε Ὀμποζρένιγε» τοῦ 1899). «Ναούτσογε Ὀμποζρένιγε», Πετρούπολη, 1900, τεῦχ. 5, σελ. 945 - 954· ἀρ. τεύχους 6, σελ. 1061 - 1067. Ὑπογραφή : Β. Ἰλίν. — 230.

— *Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος.* τεῦχ. 1. Πετρούπολη, «Νάσα Μίσλ», 1906. 31 σελ. — 246, 251 - 252, 257, 288, 335, 342, 343 - 344, 346 - 347, 414, 415.

— *Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία. Τό προτσές διαμόρφωσης τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς γιά τή μεγάλη βιομηχανία. Πετρούπολη, Βοντο-*

- βόζοφ, 1899. IX, IV, 480 σελίδες· 2 φύλλα μέ διαγράμματα· VIII σελ. μέ πίνακες. Πάνω από τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλαντίμιρ Ἰλίν. — 104, 231, 242, 243, 272, 314 - 315.
- *— *Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία. Τό προτσές διαμόρφωσης τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς γιά τή μεγάλη βιομηχανία. Ἔκδοση 2η, συμπληρωμένη. Πετρούπολη, «Παλλάντα», 1908. VIII, VIII, 489 σελ. Πάνω από τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλαντίμιρ Ἰλίν. — 231.*
- *Ἡ ἀντανάκλαση τοῦ μαρξισμοῦ στήν ἀστική φιλολογία. [Διάλεξη. Φθινόπωρο τοῦ 1894]¹. — 97.*
- *Ἀπόφαση [τῆς συνδιάσκεψης τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τήν III Κρατική δούμα. 27 τοῦ Ὀχτώβρη (9 τοῦ Νοέμβρη) 1907]. — «Προλετάρι», [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 19, 5 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 7. Τόπος ἐκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. Ὁ τίτλος εἶναι : Ἀπόφαση τῆς συνδιάσκεψης τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ. — 143.*
- *Ἡ ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές γιά τή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν καί ἡ ἐξέγερση. — «Προλετάρι», Γενεύη, 1905, ἀρ. φύλ. 12, 16 (3) τοῦ Αὐγούστου, σελ. 1. — 29 - 30.*
- *Γιά τήν ἀναδιοργάνωση τοῦ κόμματος. — «Νόβαγια Ζζν», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 9, 10 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 2 - 3· ἀρ. φύλ. 13, 15 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 2· ἀρ. φύλ. 14, 16 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 2. Ὑπογραφή : Ν. Λένιν. — 111.*
- *— *Γράμματα γιά τήν τακτική. Γράμμα 1ο. Πετρούπολη, «Πριμποϊ», 1917, 20 σελ. (ΣΔΕΚΡ). Πάνω από τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 435.*
- *— *Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης. — Στό βιβλίο : Ἡμερολόγιο γιά ὄλους τοῦ 1908. Χωρίς τόπο ἐκδοσης, [1907], στήλες 169 - 178. Ὑπογραφή : Ν. Λ. — 197, 198.*
- *Οἱ διῶχτες τῶν ζέμστβο καί οἱ Ἀννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ. — «Ζαριά», Stuttgart, 1901, ἀρ. τεύχ. 2 - 3, Δεκέμβρης, σελ. 60 - 100. Ὑπογραφή : Τ. Π. — 105.*
- *Οἱ διῶχτες τῶν ζέμστβο καί οἱ Ἀννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ. — Στό βιβλίο : [Λένιν, Β. I.] Μέσα σέ 12 χρόνια. Συλλογή ἄρθρων. Τ. 1. Δυό κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Πετρούπολη, τυπογρ. Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 151 - 184. Πάνω από τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἰλίν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἐκδοσης : 1908. — 105.*
- *Δυό τακτικές τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή δημοκρατική ἐπανάσταση. Ἔκδ. τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, 1905. VIII, 108 σελ. (ΣΔΕΚΡ). Πάνω από τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 117.*

¹ Ἡ διάλεξη δέν διασώθηκε.

- [Λένιν Β. Ι.] *Δυό τακτικές τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή δημοκρατική ἐπανάσταση*. [Πετρούπολη], ἔκδ. τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, [1905]. IV, 129 σελ. (ΣΔΕΚΡ).—200.
- *— *Δυό τακτικές τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή δημοκρατική ἐπανάσταση*. — Στό βιβλίο : [Λένιν, Β. Ι.] *Μέσα σέ 12 χρόνια. Συλλογή ἄρθρων. Τ. 1. Δυό κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία*. Πετρούπολη, τυπογραφεῖο Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 387-469. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἴλιν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης : 1908. — 117.
- *— *Ἐκθεση γιά τό Ἐνωτικό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ*. (Γράμμα πρὸς τοὺς ἐργάτες τῆς Πετρούπολης). Μόσχα - Πετρούπολη, [τυπογρ. «Ντιέλο»], 1906. 111 σελ. — 288 - 289, 323, 326 - 329, 331, 346 - 347.
- *Ἐνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω*. (Ἡ κρίση μέσα στό κόμμα μας) Γενεύη, τυπογραφεῖο τοῦ κόμματος, 1904. VIII, 172 σελ. (ΣΔΕΚΡ). Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 110, 113, 114, 115, 119.
- *— *Ἐνα βῆμα μπρός, δύο βήματα πίσω*. (Ἡ κρίση μέσα στό κόμμα μας). — Στό βιβλίο : [Λένιν, Β. Ι.]. *Μέσα σέ 12 χρόνια. Συλλογή ἄρθρων. Τ. 1. Δυό κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία*. Πετρούπολη, τυπογραφεῖο Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 301 - 369. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἴλιν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης : 1908. — 110, 115.
- *Ἐνάντια στήν ἀποχή*. (Ἀπό τίς σημειώσεις ἑνός σοσιαλδημοκράτη δημοσιολόγου). — Στό βιβλίο : *Σχετικά μέ τήν ἀποχή ἀπό τίς ἐκλογές τῆς τρίτης Δούμας*. [Πετρούπολη], 1907, σελ. 1 - 24. Ὑπογραφή : Ν. Λένιν. Στό ἐξώφυλλο τόπος ἔκδοσης ἀναφέρεται ἡ Μόσχα, τυπογρ. Γκοριζόντοφ. — 200.
- «Θ' ἀκούσεις καί τοῦ κουτοῦ τήν κρίση...» (Ἀπό τίς σημειώσεις ἑνός σοσιαλδημοκράτη δημοσιολόγου). Πετρούπολη, «Νόβαγια Ντούμα», 1907, 24 σελ. — 174.
- *— *Τά καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπανάστασή μας*. (Σχέδιο πλατφόρμας τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος). Πετρούπολη, «Πριμπόϊ», Σεπτέμβρης 1917. 38 σελ. (ΣΔΕΚΡ). Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 435.
- *Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν*. Μέ πρόλογο τοῦ Π. Ἄξελρόντ. Ἐκδ. τοῦ ΣΔΕΚΡ. Γενεύη, τυπογρ. τῆς «Ἐνώσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν», 1898. 32 σελ. — 104 - 105.
- *Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν*. 2η ἔκδ. Μέ πρόλογο τοῦ συγγραφέα καί τοῦ Π. Μπ. Ἄξελρόντ. Ἐκδ. τοῦ Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ συνδέσμου, 1902. XI, 24 σελ. (ΣΔΕΚΡ). Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 104 - 105.
- *Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν*. 3η ἔκδ. Ἐκδοση τῆς

- ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, 1905. [1], 37 σελ. (ΣΔΕΚΡ). Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 104 - 105.
- *— *Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν.* — Στό βιβλίο : [Λένιν, Β. Ι.] Μέσα σέ 12 χρόνια. Συλλογή ἄρθρων. Τ. 1. Δυό κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Πετρούπολη, τυπογρ. Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 127 - 149. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἰλίν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης : 1908. — 104- 105.
- *Καλές διαδηλώσεις προλεταρίων καί κακοί συλλογισμοί μερικῶν διανοουμένων.*— «Βπεριόντ», Γενεύη, 1905, ἀρ. φύλ. 1, 4 τοῦ Γενάρη (22 τοῦ Δεκέμβρη 1904), σελ. 2 - 3. — 117.
- *— *Ἡ καμπάνια τῶν ζέμστβο καί τό σχέδιο τῆς («Ἴσκρα»).* Ἐκδοτικό σοσιαλδημοκρατικῆς κομματικῆς φιλολογίας τῶν Β. Μπόντς - Μπρουγέβιτς καί Ν. Λένιν. Γενεύη, συνεταιριστικό τυπογραφεῖο, 1904. 26 σελίδες. (Μόνο γιά τά μέλη τοῦ κόμματος. ΣΔΕΚΡ). Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 116 - 117.
- *Κρίσεις πάνω στό δεύτερο σχέδιο προγράμματος τοῦ Πλεχάνοφ* [Μάρτης, πρὶν ἀπό τίς 14 (27), 1902]. Χειρόγραφο¹ — 113.
- [Λόγος σχετικά μέ τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος στίς 22 τοῦ Ἰούλη (4 τοῦ Αὐγούστου) 1903 στό ἸΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ].— Στό βιβλίο : Τό Δεύτερο τακτικό συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἐκδ. τῆς ΚΕ. Γενεύη, τυπογραφεῖο τοῦ κόμματος, [1904], σελ. 130 - 132. (ΣΔΕΚΡ). — 114.
- *Ὁ Μάρξ γιά τόν ἀμερικανικό «γενικό ἀναδασμό».* — «Βπεριόντ», Γενεύη, 1905, ἀρ. φύλ. 15, 20 (7) τοῦ Ἀπρίλη, σελ. 1 - 2.— 268 - 269.
- *— *Μέσα σέ 12 χρόνια.* Συλλογή ἄρθρων. Τ. 1. Δυό κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Πετρούπολη, τυπογραφεῖο Μπεζομπράζοφ, [1907]. XII, 471 σελ. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἰλίν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης : 1908. — 101, 102, 104 - 105, 110, 115, 117.
- *Ἡ νίκη τῶν καντέτων καί τά καθήκοντα τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος.* Πετρούπολη, [«Νάσα Μίσλ», 1906]. 79 σελ. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 118.
- *Τό οἰκονομικό περιεχόμενο τοῦ ναροντνικισμοῦ καί ἡ κριτική του στό βιβλίο τοῦ κ. Στροῦβε.* (Ἀπ' ἀφορμή τό βιβλίο τοῦ Π. Στροῦβε : Κριτικά σημειώματα σχετικά μέ τό πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς Ρωσίας. Πετρούπολη, 1894). — Στό βιβλίο : Ὑλικά γιά τό χαρακτηρισμό τῆς οἰκονομικῆς μας ἀνάπτυξης. Συλλογή ἄρθρων. Πετρού-

¹ Πρωτοδημοσιεύτηκε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. II, 1924, σελ. 65 - 87, 118 - 130, 88 - 90.

πολη, τυπογραφείο Σόϊκιν, 1895, σελ. 1 - 144. Ὑπογραφή : Κ. Τούλιν.
— 102, 103 - 104 105.

[Λένιν Β. Ι.] *Τό οικονομικό περιεχόμενον τοῦ ναροντνικισμοῦ καί ἡ κριτική του στό βιβλίον τοῦ κ. Στροῦβε.* (Ἡ ἀντανάκλαση τοῦ μαρξισμοῦ στήν ἀστική φιλολογία). Ἀπ' ἀφορμή τό βιβλίον τοῦ κ. Στροῦβε : Κριτικά σημειώματα γιά τό πρόβλημα τῆς οικονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς Ρωσίας. Πετρούπολη. 1894. — Στό βιβλίον : [Λένιν, Β.Ι.] Μέσα σέ 12 χρόνια. Συλλογή ἄρθρων. Τ. 1. Δύο κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Πετρούπολη, τυπογρ. Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 1 - 125. Πάνω ἀπό τόν τίτλον τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἰλίν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης: 1908. — 102 - 103, 104.

— Παρατηρήσεις στό [δευτέρον] σχέδιον προγράμματος [τοῦ Πλεχάνοφ]. [Μάρτης, πρὶν ἀπό τίς 14 (27) τοῦ 1902]. Χειρόγραφο¹. — 113.

— Παρατηρήσεις στό σχέδιον προγράμματος τῆς ἐπιτροπῆς. [28 τοῦ Μάρτη (10 τοῦ Ἀπρίλη) 1902]. Χειρόγραφο¹. — 113.

— Πολιτικές σημειώσεις. «Προλετάρη», [Γενεύη], 1908, ἀρ. φύλ. 21, 26 (13) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 2. — 3 - 4, 25 - 26.

— Πρόλογος στή δευτέρη ἔκδοσις [τοῦ βιβλίου «Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν»]. — Στό βιβλίον : [Λένιν, Β.Ι.] Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν. 2η ἔκδοσις. Μέ πρόλογον τοῦ συγγραφέα καί τοῦ Π. Μπ. Ἀξελρόντ. Ἐκδοσις τοῦ Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ Συνδέσμου, 1902, σελ. VI - XI. (ΣΔΕΚΡ). Πάνω ἀπό τόν τίτλον τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 104 - 105.

— Πρόλογος στή δευτέρη ἔκδοσις [τοῦ βιβλίου «Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν»]. — Στό βιβλίον : [Λένιν, Β. Ι.] Μέσα σέ 12 χρόνια. Συλλογή ἄρθρων. Τ. 1. Δύο κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Πετρούπολη, τυπογρ. Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 128 - 131. Πάνω ἀπό τόν τίτλον τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἰλίν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης : 1908. — 104 - 105.

— Πρόλογος στή ρωσική μετάφρασις [τοῦ βιβλίου τοῦ Κ. Κάουτσκι «Οἱ κινητήριες δυνάμεις καί οἱ προοπτικές τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης»]. — Στό βιβλίον : Κάουτσκι, Κ. Οἱ κινητήριες δυνάμεις καί οἱ προοπτικές τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Μετάφρασις ἀπό τά γερμανικά. («Neue Zeit», τεύχ. 9 καί 10, 25. Jg., Bd. I). Μέ τήν ἐπιμέλεια καί μέ πρόλογον τοῦ Ν. Λένιν. Μόσχα, «Νόβαγια Ἐπόχα», 1907, σελ. 1 - 7. — 352.

— Πρόλογος στήν III ἔκδοσις [τοῦ βιβλίου «Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν»]. — Στό βιβλίον : [Λένιν, Β.Ι.] Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν. 3η ἔκδοσις. Ἐκδοσις τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Γενεύη, τυπογραφεία τοῦ κόμματος, 1905, σελ. [1]. (ΣΔΕΚΡ). — 104 - 105.

— Πρόλογος στήν III ἔκδοσις [τοῦ βιβλίου «Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν»]. — Στό βιβλίον : [Λένιν, Β. Ι.] Μέσα σέ 12 χρό-

¹ Πρωτοδημοσιεύτηκε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. II, 1924, σελ. 65 - 87, 118 - 130, 88 - 90.

- νια. Συλλογή άρθρων. Τ. 1. Δυό κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Πετρούπολη, τυπογρ. Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 128. Πάνω από τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἰλίν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης : 1908.— 104 - 105.
- *Πῶς διορθώνει ὁ Πιότρ Μάσλοφ τά πρόχειρα σημειώματα τοῦ Κάρλ Μάρξ.* — «Προλετάρι», Γενεύη, 1908, ἀρ. φύλ. 33, (5 τοῦ Αὐγούστου) 23 τοῦ Ἰούλη, σελ. 3 - 6. — 446.
- [Σημείωση στό ἄρθρο τοῦ Β. Β. Βορόβσκι «Οἱ καρποί τῆς δημαγωγίας»]. — «Βπεριόντ», Γενεύη, 1905, ἀρ. φύλ. 11, 23 (10) τοῦ Μάρτη, σελ. 2. — 113.
- *Συμπληρωματικές παρατηρήσεις στό σχέδιο προγράμματος τῆς ἐπιτροπῆς.* [Ἀρχές τοῦ Ἀπρίλη 1902]. Χειρόγραφο¹. — 113.
- *Σχέδιο προγράμματος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας.* [Ἀνάμεσα στίς 25 τοῦ Γενάρη (7 τοῦ Φλεβάρη) καί τίς 18 τοῦ Φλεβάρη (3 τοῦ Μάρτη) 1902]. Χειρόγραφο². — 113 - 114.
- *Σχετικά μέ τήν ἀποχή.* — «Προλετάρι», [Βίμποργκ], 1906, ἀρ. φύλ. 1. 21 τοῦ Αὐγούστου, σελ. 2 - 3). Τόπος ἔκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 31.
- *Σχετικά μέ τό ἱστορικό τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος*— βλ. Λένιν Β. Ι. Σημείωση στό ἄρθρο τοῦ Β. Β. Βορόβσκι «Οἱ καρποί τῆς δημαγωγίας».
- *Τελικός λόγος γιά τό ἀγροτικό ζήτημα [στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ].*— Στό βιβλίο: Πρακτικά τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στή Στοκχόλμη τό 1906. Μόσχα, τυπογρ. Ἰβανόφ, 1907, σελ. 103 - 110. — 327, 353.
- *Τί νά κάνουμε; Τά φλέγοντα ζητήματα τοῦ κινήματός μας.* Stuttgart, Dietz, 1902. VII, 144 σελ. Κάτω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Λένιν. — 106, 107 - 108, 109 - 110, 112 - 113, 114, 119.
- *— *Τί νά κάνουμε; Τά φλέγοντα ζητήματα τοῦ κινήματός μας.* — Στό βιβλίο : [Λένιν, Β. Ι.], Μέσα σέ 12 χρόνια. Συλλογή άρθρων. Τ. 1. Δυό κατευθύνσεις στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Πετρούπολη, τυπογρ. Μπεζομπράζοφ, [1907], σελ. 185 - 300. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Βλ. Ἰλίν. Στήν προμετωπίδα χρόνος ἔκδοσης : 1908. — 106 - 107, 110.
- *Ἄφρ. Μέρινγκ γιά τή δεύτερη Δούμα.* — Στό βιβλίο : Ζητήματα τακτικῆς. Συλλογή II, Πετρούπολη, «Νόβαγια Ντούμα», 1907, σελ. 65 - 72. Ὑπογραφή : Κ.Τ. — 163.

¹ Πρωτοδημοσιεύτηκε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. II, 1924, σελ. 131 - 133.

² Πρωτοδημοσιεύτηκε στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. II, 1924, σελ. 43 - 50.

Λόγος [τοῦ Νικολάου Β'] πρὸς τὰ μέλη τῆς Κρατικῆς δούμας. [13 (26) τοῦ Φλεβάρη 1908]. — «Ροσσίγια», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 682, 14 (27) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 1. — 444, 445, 448.

Λουνατσάρσκι, Α.Β. Ἐπίλογος [στό βιβλίον τοῦ Α. Λαμπριόλα «Ρεφορμισμός καί συνδικαλισμός»]. — Στό βιβλίον : Λαμπριόλα, Α. Ρεφορμισμός καί συνδικαλισμός. Μέ πρόλογο τοῦ συγγραφέα γιά τή ρωσική ἔκδοση. Μετάφραση τοῦ κ. Κιρντέτσοφ ἀπό τὰ ἰταλικά, μέ τήν ἐπιμέλεια καί μέ ἐπίλογο τοῦ Α. Λουνατσάρσκι. Πετρούπολη, [«Σιπόβνικ»], 1907, σελ. 246 - 267. — 455.

Μαλισέβσκι, Ν. Γκ. Ὁ ρόλος τῆς σοσιαλδημοκρατίας στό ρωσικό ἀπελευθερωτικό κίνημα. — Στό βιβλίον : Πρώτη συλλογή. Πετρούπολη, Καρτσάγκιν, 1906, σελ. 272 - 298. (Ἀπελευθερωτική βιβλιοθήκη). — 465.

Μάρξ, Κ. καί Ἐνγκελς, Φ. Μανιφέστο τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος. Δεκέμβρης τοῦ 1847. — Γενάρης τοῦ 1848. — 168 - 169.

Μάρξ, Κ. Δεύτερη Διακήρυξη τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Διεθνοῦς Ἐνωσης Ἑργατῶν γιά τό γαλλο-πρωσικό πόλεμο, 9 τοῦ Σεπτέμβρη 1870. — 28 - 29, 475 - 476.

— Γράμμα πρὸς τόν Α. Κούγκελμαν. 3 τοῦ Μάρτη 1869. — 26.

— Γράμμα πρὸς τόν Α. Κούγκελμαν. 17 τοῦ Ἀπρίλη 1871. — 377.

— Τό Κεφάλαιο. Κριτική τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Τ. Ι 1867. — 74.

— Πρόλογος στή δεύτερη ἔκδοση [τοῦ ἔργου «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη»]. 23 τοῦ Ἰούνη 1869. — 74.

— Ἡ πρωσική ἀντεπανάσταση καί τό πρωσικό δικαστικό σῶμα. Γύρω ἀπό τίς 23 τοῦ Δεκέμβρη 1848. — 131.

[Μάρτοφ, Α.] Μποροῦμε νά ἀπόσχουμε; (Γράμμα πρὸς τή σύνταξη). — «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 301, 24 τοῦ Ἰούνη (7 τοῦ Ἰούλη), σελ. 1 - 2. — 19, 35 - 36.

— Ὑμνος τοῦ μοντέρνου ρώσου σοσιαλιστῆ. — «Ζαριά», Stuttgart, 1901, τεῦχ. 1, Ἀπρίλης, σελ. 152 - 153. Ὑπογραφή : Ναρτσίς Τουπορίλοφ. — 432.

Μάσλοφ, Π.Π. Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Ρωσία. (Οἱ συνθήκες ἀνάπτυξης τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας στή Ρωσία). 3η ἔκδοση. Πετρούπολη, τυπογραφεῖο «Ὀμπστσέστβενναγια πόλζα», 1906, XIII. 462 σελ. — 295 - 303, 306 - 307.

— Οἱ βάσεις ἀρχῶν καί οἱ θεωρητικές βάσεις τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος. — «Ὀμπραζοβάνιγε», Πετρούπολη, 1907, τεῦχ. 2, σελ. 117 - 126. ἀρ. τεῦχ. 3, σελ. 89 - 104. — 232, 253-256, 257, 258, 259, 295 - 296, 303, 304 - 307, 308, 309, 335 - 336, 338 - 339, 340.

- *Γιά τό ἀγροτικό ζήτημα*. (Κριτική τῶν κριτικῶν). — «Ζίζν», Πετρούπολη, 1901, τεύχ. 3, σελ. 162 - 186· ἄρ. τεύχ. 4, σελ. 63 - 100. — 295.
- *Γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα*. [Λένιν, Β. Ι.] Λένιν, Ν. Ἀπάντηση στήν κριτική τοῦ δικοῦ μας σχεδίου προγράμματος. Ἔκδ. τοῦ Συνδέσμου τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ Συνδέσμου, 1903. 42 σελ. (ΣΔΕΚΡ). — 251 - 252.
- *Γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα*. — Στο βιβλίο : [Μάσλοφ Π. Π.] Ἴξ. *Γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα*. [Λένιν, Β.Ι.] Λένιν, Ν. Ἀπάντηση στήν κριτική τοῦ δικοῦ μας σχεδίου προγράμματος. Ἔκδ. τοῦ Συνδέσμου τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ Συνδέσμου, 1903, σελ. 1 - 25. (ΣΔΕΚΡ). Ὑπογραφή: Ἴξ. — 251-252.
- *Κριτική τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων καί σχέδιο προγράμματος*. Μόσχα, «Κόλοκολ», 1905. 43 σελίδες. (Πρώτη βιβλιοθήκη. Ἄρ. 31). — 253, 254 - 255, 257 - 258, 261.
- [Σχέδιο ἀγροτικοῦ προγράμματος]. — «Παρτίνιγε Ἴσβέστιγια», [Πετρούπολη], 1906, τεύχ. 2. 20 τοῦ Μάρτη, σελ. 12. Μέ τό γενικό τίτλο : Σχέδια ἀγροτικοῦ προγράμματος γιά τό ἐπικείμενο συνέδριο. — 251 - 252, 258, 274 - 275, 332, 346 - 347, 414 - 415.
- Τά μέλη τῆς 2ης Κρατικῆς δούμας*. Πετρούπολη, «Πούσκινσκαγια Σκοροπετσάτνια», 1907, XII, 124 σελ. — 404.
- [*Μέντεμ. Β.*] *Πολιτικά σκίτσα*. — Στο βιβλίο : Τό βῆμα μας. Συλλογή μή περιοδική. Βιβλίο 10ο, Βίλνα, «Τριμπούνα», 1907, σελ. 82 - 89. Ὑπογραφή : Β. Μ - ντ - μ. — 441.
- **Μερτβάγκο, Α.Π. Πόση εἶναι ἡ γῆ ὅλης τῆς Ρωσίας καί πῶς τή χρησιμοποιοῦμε*; Στο βιβλίο: Προκοπόβιτς, Σ.Ν. καί Μερτβάγκο, Α.Π. Πόση εἶναι ἡ γῆ τῆς Ρωσίας καί πῶς τή χρησιμοποιοῦμε. Μόσχα, τυπογραφεῖο Σίτιν, 1907, σελ. 19 - 28. (Βιβλιοθήκη τοῦ νοικοκύρη. Μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Α.Π. Μερτβάγκο). — 238 - 239, 242 - 243.
- Ἡ *μετανάστευση καί ὁ ἐκπατρισμός*. [Ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης]. — «Προλετάρι», [Βίμποργκ], 1907, ἄρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 5. Μέ τό γενικό τίτλο : Ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης. Τόπος ἔκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 77, 90 - 91
- [*Μικλασέβσκι, Μ.Π.*] *Ἡ τελευταία Δούμα*. (Ἐντυπώσεις καί σκέψεις). — «Ὀμπραζοβάνιγε», Πετρούπολη, 1907, τεύχ. 7, σελ. 48 - 72. Ὑπογραφή : Μ. Νεβέντομσκι. — 58 - 59, 65 - 66.
- Μιλιουκόφ, Π.Ν. «Δέν ἔχουμε ἐχθρούς ἀπό τ' ἀριστερά»*. — «Ρέτς», Πετρούπολη, 1907, ἄρ. φύλ. 224, 22 τοῦ Σεπτέμβρη (5 τοῦ Ὀχτώβρη), σελ. 2. — 125 - 126.
- Μιλιουκόφ, Π.Ν. Εἰσήγηση στό συνέδριο γιά τήν τακτική τοῦ Κόμματος τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας στήν τρίτη Κρατική δούμα*. — «Ρέτς», Πετρούπολη, 1907, ἄρ. φύλ. 255, 28 τοῦ Ὀχτώβρη (10 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 3. — 164, 166 - 167.

- *Ένας χρόνος αγώνα. Δημοσιολογικά χρονικά. 1905 - 1906. Πετρούπολη, 1907. XVII, 550 σελ. Βιβλιοθήκη τῆς «Ὁμπστσέστβενναγια πόλζα».* — 235.
- *Τά καθήκοντα τῶν τοπικῶν ἀγροτικῶν ἐπιτροπῶν, ὅπως τά καταλαβαίνουν οἱ σοσιαλδημοκράτες καί οἱ καντέτοι. [«Ρέτς», 1906, ἀρ. φύλ. 82, 25 τοῦ Μάη (7 τοῦ Ἰούνη)]. — Στό βιβλίον: Μιλιουκόφ, Π.Ν. Ένας χρόνος αγώνα. Δημοσιολογικά χρονικά. 1905 - 1906, Πετρούπολη, 1907, σελ. 457 - 460 (Βιβλιοθήκη τῆς «Ὁμπστσέστβενναγια πόλζα»).* — 235.
- *Πετρούπολη, 21 τοῦ Μάη. [Κύριο ἄρθρον]. — «Ρέτς», [Πετρούπολη, 1906 ἀρ. φύλ. 21 τοῦ Μάη (3 τοῦ Ἰούνη), σελ. 1 - 2. — 58 - 59.*
- *Πετρούπολη, 25 τοῦ Μάη. [Κύριο ἄρθρον]. — «Ρέτς», Πετρούπολη. 1906, ἀρ. φύλ. 82, 25 τοῦ Μάη (7 τοῦ Ἰούνη), σελ. 1. — 235, 377, 378.*
- Ὁ μιλιταρισμός καί οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις. [Ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριον τῆς Στουτγάρδης]. — «Προλετάρι», [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀκτώβρη, σελ. 5 - 6. Μέ τό γενικό τίτλον: Ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης. Τόπος ἔκδοσης στήν ἔφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 77, 78 - 79, 80, 93 - 95, 121.*
- Μόσχα, 1 τοῦ Φλεβάρη. [Κύριο ἄρθρον]. — «Ρούσκιγε Βέντομοστι», Μόσχα, 1908, ἀρ. φύλ. 27, 1 τοῦ Φλεβάρη, σελ. 1 - 2. — 438.*
- Μόσχα, 16 τοῦ Ὀκτώβρη. Ἡ νέα Δούμα. — «Γκόλος Μοσκβί», 1907, ἀρ. φύλ. 239, 16 τοῦ Ὀκτώβρη, σελ. 2 - 3. — 152.*
- [Μπογκντάνοφ, Α.Α. Σχέδιο ἀπόφασης γιά τή συμμετοχή στίς ἐκλογές τῆς Κρατικῆς δούμας, πού ὑποβλήθηκε στήν Τρίτη συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ («Δεύτερη πανρωσική»). 21 - 23 τοῦ Ἰούλη (3 - 5 τοῦ Αὐγούστου) 1907]. Στό φυλλάδιον: Ἀνακοίνωση γιά τήν κομματική συνδιάσκεψη τῆς 21, 22 καί 23 τοῦ Ἰούλη 1907. Ἔκδ. τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Χωρίς τόπον ἔκδοσης, 1907], σελ. 2 - 3 (ΣΔΕΚΡ). — 497.*
- Μπουλγκάκοφ, Σ.Ν. Ὁ καπιταλισμός καί ἡ γεωργία. Τ. 1 - 2. Πετρούπολη, Τιχάνοφ, 1900, 2 τ. — 305.*
- Μπροῦκερ, Α. [Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στά πολιτικά κόμματα καί στά συνδικάτα. Ἀποσπάσματα ἀπό τήν εἰσήγησιν στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριον τῆς Στουτγάρδης]. — «Ράντουγκα», 1917, τεῦχ. 3. Νοέμβρης, σελ. 60 - 65, στό ἄρθρον τοῦ [Α.Β. Λουνατσάρσκι] Βόϊνοφ «Νέοι δρόμοι». — 76.*
- Ν. Σ. — βλ. Σβαβίτσκι, Ν. Α.*
- «Ναούτσονογε Ὁμποζρένιγε», Πετρούπολη, 1900, τεῦχ. 5, σελ. 945 - 954. τεῦχ. 6, σελ. 1061 - 1067. — 230.*
- «Ναρόντι Βέστνικ». Πετρούπολη, 1906, ἀρ. φύλ. 20, 31 τοῦ Μάη (13 τοῦ Ἰούνη), σελ. 1. — 225.*

«*Ναροντο - Σοτσιαλιστίτσεσκογε 'Ομποζρένιγε*». Τεύχ. 1. Πετρούπολη, 1906, σελ. 1 - 14. — 236.

Ναρσίς Τουπορίλοφ — βλ. Μάρτοφ, Λ.

«*Νάς Βέκ*», Πετρούπολη. — 449.

— 1908, ἀρ. φύλ. 967,9 (22 τοῦ Γενάρη), σελ. 5. — 449.

«*Νάσα Γκαζέτα*», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 3, 19 τοῦ Μάρτη (1 τοῦ Ἀπρίλη), σελ. 3. — 474.

Νεβέντομσκι, Μ. — βλ. Μικλασέβσκι, Μ. Π.

«*Νόβαγια Ζίζν*», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 9, 10 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 2 - 3· ἀρ. φύλ. 13, 15 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 2· ἀρ. φύλ. 14, 16 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 2. — 111.

«*Νόβογε Βρέμια*», Πετρούπολη. — 62, 253, 479.

«*Νόβογε Σλόβο*», Πετρούπολη, 1897, τεῦχ. 6, Μάρτης, σελ. 1-20· τεῦχ. 7, Ἀπρίλης, σελ. 83 - 96, 34 - 62· τεῦχ. 8, Μάης, σελ. 154 - 167 — 104.

Νόμος γιά τίς ἐκλογές τῆς Κρατικῆς δούμας. [6 (19) τοῦ Αὐγούστου 1905]. — «*Πραβίτελστβεννι Βέστνικ*», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 169, 6. (19) τοῦ Αὐγούστου, σελ. 2 - 4. — 6, 13, 129 - 130.

Νόμος γιά τίς ἐκλογές τῆς Κρατικῆς δούμας. [3 (16) τοῦ Ἰούνη 1907]. — «*Συλλογή νομοθετημάτων καί διαταγμάτων τῆς κυβέρνησης πού ἐκδίδονταν ἀπό τή Διοικούσα Σύγκλητο*», Πετρούπολη, 1907, μέρος 1, ἀρ. τεύχ. 94, 3 τοῦ Ἰούνη, ἄρθρο 845, σελ. 1303 - 1380. — 3, 49 - 50 55 - 56, 141, 142 - 143, 149, 164, 187, 329, 501.

Νομοσχέδιο γιά δεκάωρη ἐργάσιμη μέρα πού ὑποβλήθηκε ἀπό τούς καντέτους στή II Κρατικῆ δούμα — βλ. Σχέδιο βασικῶν διατάξεων τοῦ νόμου γιά τήν κανονική ἀνάπαυση τῶν ἐμποροῦπαλλήλων.

«*Ντνιεβνίκ Σοτσιαάλ - Ντεμοκράτα*», [Γενεύη], 1905, τεῦχ. 3, Νοέμβρης, σελ. 1 - 23. — 6.

— 1905, τεῦχ. 4, Δεκέμβρης, σελ. 1 - 12. — 6.

— 1906, τεῦχ. 5, Μάρτης, σελ. 1 - 20. — 372.

Ντολγκοροῦκοφ, Π. Στή μνήμη τοῦ κόμητα Π.Α. Χάϊντεν. — «*Ρούσκιγε Βέντομοστι*», Μόσχα, 1907, ἀρ. φύλ. 136, 16 τοῦ Ἰούνη, σελ. 2. — 40, 44.

Ὀλένοφ, Μ. Γιά τίς θεωρητικές βάσεις τῆς δημοτικοποίησης τῆς γῆς. — «*Ὀμπραζοβάνιγε*», Πετρούπολη, 1907, τεῦχ. 1, σελ. 193 - 230. — 295.

«*Ὀμπραζοβάνιγε*», Πετρούπολη, 1907, τεῦχ. 1, σελ. 193 - 230. — 295.

— 1907, τεῦχ. 2, σελ. 117 - 126· τεῦχ. 3, σελ. 89 - 104. — 232, 254 - 255, 256, 257, 258-259, 295, 303, 303-307, 308, 309, 335-336, 338-339, 340.

- 1907, ἀρ. τεύχ. 7, σελ. 48 - 72. — 58, 65.
- «*Ὁσβομποζντένιγε*», Παρίσι, 1905, τεύχ. 71, 31 (18) τοῦ Μάη, σελ. 337 - 343. — 200.
- Οὔεμπ, Σ. καί Β. *Ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Ἀγγλίας*. Μετάφραση ἀπό τὰ ἀγγλικά τοῦ Γκ. Α. Πάπερν. Πετρούπολη, Παβλένκοφ, 1899. 363 σελίδες. Πάνω ἀπό τόν τίτλο τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων : Σ. καί Β. Οὔεμπ. — 26 - 27.
- Παραρτήματα τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν τῆς Κρατικῆς δούμας*. Τρίτη περίοδος. Σύνοδος I. 1907 - 1908. Τ. I. (τεύχη 1 - 350). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ. 1908. 35 σελ., 2024 στήλη. — 466, 470 - 471.
- Πάρβους*. Μετά τόν πόλεμο. — «*Ἴσκρα*», [Γενεύη], 1905, ἀρ. φύλ. 111, 24 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 2 - 4· ἀρ. φύλ. 112, 8 τοῦ Ὀκτώβρη. Παράρτημα στό φύλλο ἀρ. 112 τῆς «*Ἴσκρα*», σελ. 1. — 107, 112.
- *Ἡ παγκόσμια ἀγορά καί ἡ ἀγροτική κρίση*. (Der Weltmarkt und die Agrarkrisis). Οἰκονομικά δοκίμια. Μετάφραση τοῦ Λ.Γ. ἀπό τὰ γερμανικά. Πετρούπολη, Ποπόβα, 1898. 143, II σελ. (Μορφωτική βιβλιοθήκη. Σειρά 2η (1898). ἀρ. 2). — 305 - 306.
- *Ποῦ βρίσκονται οἱ διαφωνίες μας; Ἀπάντηση στό ἄρθρο τοῦ Λένιν, πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα «Προλετάρι»*. Ἔκδ. τῆς «*Ἴσκρα*». Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, 1905, 28 σελ. (ΣΔΕΚΡ). — 18 - 19.
- *Ἡ σοσιαλδημοκρατία καί ἡ Κρατική δούμα*. «*Ἴσκρα*», [Γενεύη], 1905, ἀρ. φύλ. 110, 10 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 1 - 2. — 18 - 19.
- «*Παρτίνιγε Ἰσβέστιγια*», [Πετρούπολη], 1906, τεύχ. 2, 20 τοῦ Μάρτη, σελ. 12.—251 - 252, 258, 275, 279 - 280, 347, 414 - 415.
- «*Παρτίνιγε Ἰσβέστιγια*», [Πετρούπολη], 1907, τεύχ. 6, 8 τοῦ Μάρτη, σελ. 1 - 3. — 175.
- Περεγιασλάβσκι*, Γ. — βλ. Χρυσταλιόφ - Νοσάρ, Γκ. Σ.
- Πεσεχόνοφ*, Α.Β. *Τό ἀγροτικό πρόβλημα σέ σχέση μέ τό ἀγροτικό κίνημα*. Ἔκδ. τῆς σύνταξης τοῦ περιοδικοῦ «*Ρούσκογε Μπογκάτστβο*». Πετρούπολη, τυπογρ. Κλομποῦκοφ, 1906. 136 σελίδες. — 278 - 279, 348.
- *Πάνω σέ ἐπίκαιρα θέματα*. Ἐπανάσταση ἀπό τήν ἀνάποδη. — «*Ρούσκογε Μπογκάτστβο*», Πετρούπολη, 1908, τεύχ. 1, σελ. 131 - 169· τεύχ. 2, σελ. 126 - 175. — 446 - 447.
- *Πάνω σέ ἐπίκαιρα θέματα*. Ἡ πλατφόρμα μας (τό διάγραμμα καί οἱ διαστάσεις της). — «*Ρούσκογε Μπογκάτστβο*», Πετρούπολη, 1906, τεύχ. 8, σελ. 178 - 206. — 262 - 263.
- Πετρούπολη*, 18 τοῦ Ὀκτώβρη. Τέλειωσαν οἱ ἐκλογές. — «*Ρούσκογε Ζνάμια*», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 226. — 152.

- Πετρούπολη, 31 τοῦ Γενάρη.* [Κύριο ἄρθρο]. — «Ροσσίγια», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 670, 31 τοῦ Γενάρη (13 τοῦ Φλεβάρη), σελ. 1. — 440.
- Πετρούπολη, 2 τοῦ Φλεβάρη.* [Κύριο ἄρθρο]. — «Ρέτς», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 28, 2 (15) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 2. — 440.
- [*Πιμένοβα, Ε.Κ.*] Ἀνασκόπηση τῆς διεθνοῦς ζωῆς καί πολιτικῆς. «Σοβρεμέννι Μίρ», Πετρούπολη, 1907, τεύχ. 12, σελ. 73-85. Ὑπογραφή: Ε.Π. — 457 - 458.
- Πλεχάνοφ, Γκ. Β.* Γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στή Ρωσία. — «Ντιεβνίκ Σοτσιάλ - Ντεμοκράτα», [Γενεύη], 1905, τεύχ. 5, Μάρτης, σελ. 1 - 20. — 459 - 460.
- [Γραπτή δήλωση πού ὑποβλήθηκε στή 10η συνεδρίαση τοῦ IV (Ἐνωτικοῦ) συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ]. — Στό βιβλίο: Πρακτικά τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε τό 1906 στή Στοκχόλμη. Μόσχα, τυπογρ. Ἰβανόφ, 1907, σελ. 127. — 333.
- Ἐμεῖς καί αὐτοί. Πετρούπολη, 1907. 64 σελ. — 196 - 197, 198.
- Ἡ ἐργατική τάξη καί ἡ σοσιαλδημοκρατική διανόηση. «Ἴσκρα», [Γενεύη], 1904, ἀρ. φύλ. 70, 25 τοῦ Ἰούλη, σελ. 2 - 5· ἀρ. φύλ. 71, 1 τοῦ Αὐγούστου, σελ. 2 - 4. — 112 - 113, 114.
- [Ἐρωτήματα πρός τούς μή ρώσους σοσιαλδημοκράτες γιά τό χαρακτήρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης καί γιά τήν τακτική πού πρέπει ν' ἀκολουθοῦν οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες]. Στό βιβλίο: Κάουτσκι, Κ. Οἱ κινητήριες δυνάμεις καί οἱ προοπτικές τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Μετάφραση ἀπό τά γερμανικά. («Neue Zeit», τεύχη 9 καί 10, 25. Jg., Bd. 1). Μέ ἐπιμέλεια καί πρόλογο τοῦ Ν. Λένιν. Μόσχα, «Νόβαγια Ἐπόχα», 1907, σελ. 29. — 352 - 353.
- Καί πάλι γιά τήν κατάσταση στή χώρα μας. (Γράμμα στό σύντροφο Χ) — «Ντιεβνίκ Σοτσιάλ - Ντεμοκράτα», [Γενεύη], 1905, τεύχ. 4, Δεκέμβρης, σελ. 1 - 12. — 6 - 7.
- Τό καλό εἶναι καλό. «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 402, 20 τοῦ Ὀχτώβρη (2 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 1 - 2. — 161 - 162.
- Ἡ κατάσταση στή χώρα μας. — «Ντιεβνίκ Σοτσιάλ - Ντεμοκράτα», [Γενεύη], 1905, τεύχ. 3, Νοέμβρης, σελ. 1 - 23. — 6 - 7.
- Κριτική τῆς θεωρίας καί τῆς πράξης τοῦ συνδικαλισμοῦ. — «Σοβρεμέννι Μίρ», Πετρούπολη, 1907, τεύχ. 12, σελ. 29 - 58. — 455 - 456, 457, 458.
- Πρόλογος [στό βιβλίο «Ἐμεῖς καί αὐτοί»]. — Στό βιβλίο: Πλεχάνοφ, Γκ. Β. Ἐμεῖς καί αὐτοί. Πετρούπολη, 1907, σελ. 3 - 22. — 196 - 197, 198.
- Σημειώματα δημοσιολόγου. Νέα γράμματα γιά τήν τακτική καί τήν ἔλλειψη τάκτ. Πετρούπολη, Γκλαγκόλιεφ, [1907]. 152 σελ. — 351, 352 - 353.

- Σχέδιο προγράμματος τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν. 1885 - 1887. — 247.
- *Vademecum* γιά τή σύνταξη τοῦ «*Ραμπότσεγε Ντιέλο*». Συλλογή ὑλικῶν πού τήν ἔβγαλε ἡ ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς». Μέ πρόλογο τοῦ Γκ. Πλεχάνοφ. Γενεύη, τυπογρ. τῆς ὁμάδας τῶν παλιῶν ναροντοβόλτσι, 1900, LII, 67 σελ. — 201.
- «*Πολιάρναγια Ζβεζντά*», Πετρούπολη, 1905, τεῦχ. 3, 30 τοῦ Δεκέμβρη, σελ. 223 - 228. — 26 - 27
- 1906, τεῦχ. 10, 18 τοῦ Φλεβάρη, σελ. 733 - 737. — 130.
- «*Πραβίτελστβεννι Βέστνικ*», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 121, 8 (21) τοῦ Ἰούνη, σελ. 1. — 128.
- 1905, ἀρ. φύλ. 169, 6 (19) τοῦ Αὐγούστου, σελ. 1 - 4. — 6, 13, 129, 130.
- 1905, ἀρ. φύλ. 222, 18 (31) τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 1. — 17, 477-478.
- 1905, ἀρ. φύλ. 268, 13 (26) τοῦ Δεκέμβρη, σελ. 1. — 49-50, 55-56, 129-130, 136-137, 142-143, 187, 329.
- 1906, ἀρ. φύλ. 252, 12 (25) τοῦ Νοέμβρη, σελ. 1. — 173-174, 182-183, 233 - 234, 262 - 263, 269 - 270, 283, 315 - 316, 369 - 370, 389 - 390, 420, 444 - 445.
- 1906, ἀρ. φύλ. 256, 18 τοῦ Νοέμβρη (1 τοῦ Δεκέμβρη), σελ. 1. — 182 - 183, 233 - 234, 262 - 263, 269 - 270, 315 - 316, 369 - 370, 389 - 390, 420, 444 - 445.
- «*Πράντοβα*», Μόσχα, 1906, σῶμα IV, Φλεβάρη, σελ. 157 - 160. — 365.
- Πρακτικά τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στή Στοκχόλμη τό 1906.* Μόσχα, τυπογρ. Ἰβανόφ 1907. VI, 420 σελ. — 14 - 15 31, 75, 88, 108-109, 197, 249-250, 251 - 252, 254 257, 258, 283 - 284, 288 - 289, 295, 316, 323 - 324, 325, 326-328, 329-330, 331 - 333, 334, 337 - 338, 342-343, 345-347, 349, 353, 354, 357, 362, 364, 387 - 388, 411 - 412, 414, 497, 502.
- Πρακτικά τοῦ πρώτου συνεδρίου τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν.* Ἔκδ. τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν. Χωρίς τόπο ἔκδοσης, τυπογρ. τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν, 1906. 368 σελ. (Κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν). — 172, 173.
- Πρόγραμμα τοῦ Κόμματος ἐργασίας (λαϊκοσοσιαλιστικοῦ).* (Ἐπόκειται στήν ἔγκριση τοῦ ἰδρυτικοῦ συνεδρίου τοῦ κόμματος). «*Ναροντοσοσιαλιστίτσεσκογε Ὀμποζρένιγε*». Τεῦχ. 1. Πετρούπολη, 1906, σελ. 1 - 14. — 263.
- Πρόγραμμα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας πού ψηφίστηκε στό Δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματος.* — Στό βιβλίο: Τό Δεύτερο τακτικό συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς ΚΕ.

- Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, [1904], σελ. 1-6 (ΣΔΕΚΡ).— 108-109, 246 - 247, 248 - 249, 285, 286, 335, 336, 355 - 356, 414.
- Πρόγραμμα τοῦ Συνταγματικοῦ - δημοκρατικοῦ κόμματος ἐπεξεργασμένο ἀπ' τό ἰδρυτικό συνέδριο τοῦ κόμματος στίς 12 - 18 τοῦ Ὀκτώβρη 1905.* [Φυλλάδιο]. Χωρίς τόπο ἔκδοσης, [1905], 1 σελ.— 191, 488.
- Προκοπόβιτς, Σ.Ν. Οἱ διαστάσεις τῶν ἀναγκῶν σέ γῆ.* — «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 214, 13 (26) τοῦ Μάρτη, σελ. 3.— 222-223.
- *Στατιστική τῆς γαιοκτησίας γιά τό 1905.* — «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 238, 10 (23) τοῦ Ἀπρίλη, σελ. 3.— 222 - 223.
- * *Προκοπόβιτς, Σ.Ν. καί Μερτβάγκο, Α.Π. Πόση εἶναι ἡ γῆ τῆς Ρωσίας καί πῶς τή χρησιμοποιοῦμε.* Μόσχα, τυπογραφεῖο Σίτιν, 1907, 28 σελ. (Βιβλιοθήκη τοῦ νοικοκύρη. Μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Α.Π. Μερτβάγκο). — 238 - 239, 242 - 243.
- «*Προλετάρι*», Γενεύη, 1905, ἀρ. φύλ. 12, 16 (3) τοῦ Αὐγούστου, σελ. 1. — 31 - 32.
- «*Προλετάρι*», [Βίμποργκ - Γενεύη - Παρίσι]. — 443.
- [Βίμποργκ], 1906, ἀρ. φύλ. 1, 21 τοῦ Αὐγούστου, σελ. 2 - 3. Τόπος ἔκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 31 - 32.
- 1906, ἀρ. φύλ. 7, 10 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 3 - 5. Τόπος ἔκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 465.
- 1907, ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀκτώβρη, σελ. 3 - 6. Τόπος ἔκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 72 - 79, 80, 88 - 89, 90, 91, 93 - 94, 121, 197, 449, 450 - 451, 452, 454 - 455.
- 1907, ἀρ. φύλ. 19, 5 τοῦ Νοέμβρη, σελ. 7. Τόπος ἔκδοσης στήν ἐφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 143.
- [Γενεύη]. 1908, ἀρ. φύλ. 21, 26 (13) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 2 - 4.— 446, 449.
- 1908, ἀρ. φύλ. 29 (29) 16 τοῦ Ἀπρίλη, σελ. 3 - 4. — 474.
- 1908, ἀρ. φύλ. 33, (5 τοῦ Αὐγούστου) 23 τοῦ Ἰούλη, σελ. 3 - 6.— 446.
- Προσθήκη στά πρακτικά τοῦ πρώτου συνεδρίου τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν.* Ἔκδ. τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν. Χωρίς τόπο ἔκδοσης, τυπογρ. τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν, 1906. 40 σελίδες. (Κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν). — 171 - 172.
- * *Πρώτη γενική ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας στά 1897.* Τεῦχος 1 - 2. Συντάχθηκε ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή στατιστικῆς μέ βάση τά τοπικά δελτία ἀπογραφῆς. Ἔκδ. τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς στατιστικῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν. Πετρούπολη, 1897. 2 τόμοι. Στή ρωσική καί στή γαλλική γλώσσα.

- *— Τεύχος 1. Ὁ πληθυσμός τῆς αὐτοκρατορίας σύμφωνα μέ τήν ἀπογραφή τῆς 28 τοῦ Γενάρη 1897 κατά νομούς. 29 σελ. — 208 - 209.
- *— Τεύχος 2. Ὁ πληθυσμός τῶν πόλεων σύμφωνα μέ τήν ἀπογραφή τῆς 28 τοῦ Γενάρη 1897. 42 σελ. — 208 - 209.
- Ἡ πρώτη πανρωσική συνδιάσκεψη τῶν κομματικῶν στελεχῶν. Χωριστό παράρτημα στό φύλλο ἀρ. 100 τῆς «Ἴσκρα». Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, 1905, 31 σελ. (ΣΔΕΚΡ).— 32 - 33, 117 - 118.
- Πρώτη συλλογή. Πετρούπολη, Καρτσάγκιν, 1906. 322 σελ. (Ἀπελευθερωτική βιβλιοθήκη). — 465.
- «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια». [Κουοκάλα - Τόμσκ - Γενεύη].—171 - 172.
- «Ρέτς», Πετρούπολη. — 65 - 66, 170, 171, 420, 440 - 441, 491.
- 1906, ἀρ. φύλ. 79, 21 τοῦ Μάη (3 τοῦ Ἰούνη), σελ. 1 - 2. — 59.
- 1906, ἀρ. φύλ. 82, 25 τοῦ Μάη (7 τοῦ Ἰούνη), σελ. 1.— 235, 377, 378.
- 1907, ἀρ. φύλ. 224, 22 τοῦ Σεπτέμβρη (5 τοῦ Ὀκτώβρη), σελ. 2.— 126.
- 1907, ἀρ. φύλ. 255, 28 τοῦ Ὀκτώβρη, (10 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 3 - 4. — 164 - 165, 166 - 167.
- 1908, ἀρ. φύλ. 28, 2 (15) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 2. — 440 - 441.
- 1908, ἀρ. φύλ. 52, 1 (14) τοῦ Μάρτη, σελ. 2 - 3. — 489.
- 1908, ἀρ. φύλ. 53, 2 (15) τοῦ Μάρτη, σελ. 2. — 491 - 492.
- «Ροσσίγια», Πετρούπολη. — 253.
- 1908, ἀρ. φύλ. 670, 31 τοῦ Γενάρη (13 τοῦ Φλεβάρη), σελ. 1. — 440.
- 1908, ἀρ. φύλ. 682, 14 (27) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 1. — 444, 445, 448.
- Ρουμπάκιν, Ν. Α. Ἡ διοικούσα γραφειοκρατία μας σέ ἀριθμούς. (Ἀπό τά «Σκίτσα γιά τήν ἀριστοκρατία μας». — «Σίν ὀτέτσεστβα», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 54, 20 τοῦ Ἀπρίλη (3 τοῦ Μάη) σελ. 2 - 3. — 225.
- Τό κόμμα τοῦ Τρέποφ σέ ἀριθμούς. — «Ναρόντι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1906, ἀρ. φύλ. 20, 31 τοῦ Μάη (13 τοῦ Ἰούνη), σελ. 1. — 225.
- «Ρούσκαγια Μίσλ». Μόσχα, 1908, τόμ. Ι, σελ. 143 - 157. — 483.
- «Ρούσκιγε Βέντομοστι», Μόσχα. — 438, 446 - 447.
- 1907, ἀρ. φύλ. 136, 16 τοῦ Ἰούνη, σελ. 2. — 40, 44.
- 1908, ἀρ. φύλ. 27, 1 τοῦ Φλεβάρη, σελ. 1 - 2. — 438.
- 1908, ἀρ. φύλ. 32, 8 τοῦ Φλεβάρη, σελ. 2. — 446 - 447.
- 1908, ἀρ. φύλ. 51, 1 τοῦ Μάρτη, σελ. 4 - 5. — 490 - 491.

- «Ρούσκογε Γκοσουντάρστβο», Πετρούπολη, 1906, ἀρ. φύλ. 39, 18 (31) τοῦ Μάρτη, σελ. 4. — 130, 329.
- «Ρούσκογε Ζνάμια», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 226. — 152.
- «Ρούσκογε Μπογκάτσβο», Πετρούπολη. — 284 - 285, 447.
- 1906, τεῦχ. 8, σελ. 178 - 206. — 262 - 263.
- 1908, τεῦχ. 1, σελ. 131 - 169. τεῦχ. 2, σελ. 126 - 175. — 447.
- Ἡ ρωσική σοσιαλδημοκρατία καί τὰ συνδικάτα. — «Ζνάμια Τρουντά», [Παρίσι], 1907 ἀρ. φύλ. 8, Δεκέμβρης, σελ. 9 - 10. — 450-451, 452 - 454.
- Ἡ ὀρωσικός τύπος. — «Γοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 296, 19 τοῦ Ἰούνη (2 τοῦ Ἰούλη), σελ. 2. — 40 - 48.
- Σαλτικόφ - Στσεντρίν, Μ.Ε. Τό Ἡμερολόγιο ἑνός ἐπαρχιώτη στήν Πετρούπολη. — 44.
- Τό καταφύγιο Μονρεπό. — 214, 425, 426.
- Ἡ κηδεία. — 102.
- Οἱ κύριοι Γκολοβλιόφ. — 481.
- Ξεχασμένα λόγια. — 311.
- Ὀλόκληρος χρόνος. — 102.
- Σέ περιβάλλον μετριοπάθειας καί τάξης. — 27 - 28, 234.
- Σημεῖα τῶν καιρῶν. — 150 - 151, 152.
- Σύγχρονο εἰδύλλιο. — 28.
- Σάνιν, Μ. Δημοτικοποίηση ἢ διανομή τῆς γῆς καί μετατροπή της σέ ἀτομική ἰδιοκτησία; Ὁ χαρακτήρας τῆς ἀγροτικῆς κρίσης μας. Βίλνα, «Τριμπούνα», 1907, 112 σελ. — 281 - 283, 364 - 365.
- «Σάνκτ Πετερμπούργκσκιγε Βέντομοστι», 1908, ἀρ. φύλ. 24, 29 τοῦ Γενάρη (11 τοῦ Φλεβάρη), σελ. 2. — 447.
- Σάτουριν, Δ. Ἀπό τήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων. «Στολίτσναγια Πότστα», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 214, 18 (31) τοῦ Γενάρη, σελ. 4. — 466, 467, 471.
- *[Σβαβίτσκι, Ν.Α.] Ἀγροτικά προγράμματα. Συλλογή ἀγροτικῶν προγραμμάτων τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καί τῆς Ρωσίας. Σύντάκτης Ν.Σ. Μέ πρόλογο τοῦ Π. Μάσλοφ. [Μόσχα], «Νόβι Μίρ», [1906], 62 σελίδες. — 494 - 495.
- «Σίν Ὀτέτσεστβα», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 54, 20 τοῦ Ἀπρίλη (3 τοῦ Μάη), σελ. 2 - 3. — 226.

«*Σοβρεμέννι Μίρ*», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. τεύχους 12, σελ. 29 - 58, 73 - 85. — 455, 456, 457 - 458, 459 - 460.

Ἡ σοσιαλδημοκρατία καί τό ἐργατικό συνέδριο. — «*Ζνάμια Τρουντά*», [Παρίσι], 1907, ἀρ. φύλ. 6, 30 τοῦ Σεπτεμβρίου, σελ. 1 - 3. — 170.

Στατιστική γαιοκτησίας τοῦ 1905. Συλλογή στοιχείων ἀπό 50 κυβερνεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας. Πετρούπολη, τυπογραφεῖο Μίνκοφ, 1907. 199 σελίδες. L σελ. μέ πίνακες. (Κεντρική ἐπιτροπή στατιστικῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν). — 208 - 213, 215 - 216, 222 - 223.

Στατιστική τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. XX. Ἡ στρατιωτική ἀπογραφή τῶν ἀλόγων τό 1888. Μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Α. Σίρνεφ. Πετρούπολη, ἔκδ. τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς στατιστικῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, 1891. VI, XXIII, 207 σελίδες. Στή ρωσική καί στή γαλλική γλώσσα. — 212.

Στατιστική τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. XXXI. Ἡ στρατιωτική ἀπογραφή τῶν ἀλόγων τό 1891. Μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Α. Σίρνεφ. Πετρούπολη, ἔκδ. τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς στατιστικῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, 1894. IV, XXIX, 149 σελ. Στή ρωσική καί στή γαλλική γλώσσα. — 212.

Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας] 1906. Σύνοδος πρώτη. Τ. I. Συνεδριάσεις 1 - 18 (ἀπό τίς 27 τοῦ Ἀπρίλη ὡς τίς 30 τοῦ Μάη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ. 1906. XXII, 866 σελίδες. (Κρατική δούμα). — 173 - 174, 224 - 225, 234, 235, 255 - 257, 259, 260 - 261, 262 - 264, 280-281, 282, 312, 349, 366, 371 - 372, 373, 388 - 389, 393 - 394, 395, 400, 408 - 410, 412 - 414, 422, 428 - 429, 442.

*Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας], 1906. Σύνοδος πρώτη. Τ. II. Συνεδριάσεις 19 - 38 (ἀπό τήν πρώτη τοῦ Ἰούνη ὡς τίς 4 τοῦ Ἰούλη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ. 1906. Σελ. 867 - 2013. (Κρατική δούμα). — 18, 173-174, 261-262, 366, 378-379, 408, 412, 428-429, 442.

*— Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907. Σύνοδος δεύτερη. Τ. I. Συνεδριάσεις 1 - 30 (ἀπό τίς 20 τοῦ Φλεβάρη ὡς τίς 30 τοῦ Ἀπρίλη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ. 1907. VIII σελ. 2344 στήλ. (Κρατική δούμα. 2η περίοδος). — 225, 235, 236 - 237, 275, 276 - 277, 281, 283, 367, 368 - 370, 372, 374 - 378, 379, 380, 381 - 382, 383 - 384, 385 - 388, 390, 393, 396 - 397, 398, 399, 400 - 402 - 403, 404, 405 - 406, 407, 408, 410 - 411, 412, 417 - 420, 428 - 429, 442.

Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907. Σύνοδος δεύτερη. Τ. II. Συνεδριάσεις 31 - 53 (ἀπό τήν 1 τοῦ Μάη ὡς τίς 2 τοῦ Ἰούνη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ. 1907. VIII σελ., 1610 στήλ. (Κρατική δούμα. 2η περίοδος). — 216, 221, 236 - 237, 240, 263, 274, 275 - 276, 280, 324, 366, 370 - 372, 373, 379 - 380, 381 - 382, 390 - 391, 392, 393, 395, 399 - 401, 405 - 406, 407 - 408, 409, 410, 411 - 412, 417, 420 - 424, 428 - 429, 442.

Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907 - 1908. Σύνοδος πρώτη. Μέρος I. Συνεδριάσεις 1 - 30 (ἀπό τήν 1 τοῦ Νοέμβρη 1907

- ὡς τίς 19 τοῦ Φλεβάρη 1908). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1908. XIV σελ. 2141 στήλ. (Κρατική δούμα. 3η περίοδος).— 466, 467, 469 - 470, 472 - 473.
- Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 1908. Σύνοδος πρώτη. Μέρος II. Συνεδριάσεις 31 - 60 (ἀπό τίς 21 τοῦ Φλεβάρη ὡς τίς 6 τοῦ Μάη 1908). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ. 1908 (Κρατική δούμα, 3η περίοδος). XV σελ. 2962 στήλ. — 474, 479 - 483, 484.
- Στενογραφημένα πρακτικά.* (Συνεδρίασις εἰκοστή πρώτη [τῆς Κρατικῆς δούμας] 17 τοῦ Γενάρη [1908]. — «Στολίτσναγια Πότστα», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 214, 18 (31) τοῦ Γενάρη, σελ. 4 - 5.— 466-467, 469 - 471.
- Στή μνήμη τοῦ κόμητα Χάϊντεν.* — «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 299, 22 τοῦ Ἰούνη (5 τοῦ Ἰούλη), σελ. 3 στή στήλη : Ἄπό τήν ἐπαρχία.— 47 - 48.
- «*Στολίτσναγια Πότστα*», Πετρούπολη. — 479.
- 1908, ἀρ. φύλ. 214, 18 (31) τοῦ Γενάρη, σελ. 4 - 5. — 466, 467, 470, 471.
- 1908, ἀρ. φύλ. 224, 30 τοῦ Γενάρη (12 τοῦ Φλεβάρη), σελ. 5. — 447.
- 1908, ἀρ. φύλ. 228, 3 (16) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 1. — 440 - 441.
- 1908, ἀρ. φύλ. 249, 28 τοῦ Φλεβάρη (12 τοῦ Μάρτη), σελ. 4. — 479.
- Στροῦβε, Π. Δύο ἀπεργιακές ἐπιτροπές.* — «Πολιάρναγια Ζβεζντά», Πετρούπολη, 1905, τεῦχ. 3, 30 τοῦ Δεκέμβρη, σελ. 223 - 228. — 26.
- *Κριτικές παρατηρήσεις σχετικά μέ τό πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς Ρωσίας.* Τεῦχ. I. Πετρούπολη, τυπογραφεῖο Σκοροχόντοφ, 1894. X. 293 σελίδες. — 102 - 103.
- *Ἡ μεγάλη Ρωσία.* Ἄπό τούς στοχασμούς γιά τό πρόβλημα τῆς ρωσικῆς δύναμης.— «Ρούσκαγια Μίσλ», Μόσχα, 1908, τόμος I, σελ. 143 - 157. — 483 - 484.
- *Πάνω σέ διάφορα θέματα.* «Νόβογε Σλόβο», Πετρούπολη, 1897, τεῦχ. 6, Μάρτη, σελ. 1 - 20· τεῦχ. 7, Ἀπρίλης, σελ. 34 - 62. Ὑπογραφή : Novus. — 103 - 104.
- *Πῶς θά βροῦμε τόν ἑαυτό μας ;* Ἀπάντησις στό συντάκτη τοῦ γράμματος «Πῶς νά μή χάσουμε τόν ἑαυτό μας;»—«Ὀσβομποζντένιγε», Παρίσι, 1905, τεῦχ. 71, 31 (18) τοῦ Μάη, σελ. 337 - 343. — 200.
- *Σημειώσεις δημοσιολόγου.* Τό συνέδριο τῆς ἔνωσις τῆς 17 τοῦ Ὀκτώβρη καί ἡ σύγκλησις τῆς Κρατικῆς δούμας. — «Πολιάρναγια Ζβεζντά», Πετρούπολη, 1906, τεῦχ. 10, 18 τοῦ Φλεβάρη, σελ. 733 - 737. — 130.
- *Δοκίμια ἱστορίας τῶν κοινωνικῶν ιδεῶν καί σχέσεων στή Γερμανία τοῦ XIX αἰῶνα.* — «Νόβογε Σλόβο», Πετρούπολη, 1897, τεῦχ. 7, Ἀπρίλης, σελ. 83 - 96· ἀρ. τεύχους 8, Μάη, σελ. 154 - 167. Ὑπογραφή : Σ. Τ. Ρ. — 103 - 104.

- *Στούς κριτικούς μου.* — Στο βιβλίο : *Ύλικά για τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς οἰκονομικῆς μας ἀνάπτυξης.* Συλλογὴ ἄρθρων. Πετρούπολη, τυπογρ. Σόικιν, 1895, σελ. 145 - 196. — 103 - 104.
- [*Στρουμίλιν, Σ.Γ. Τροπολογία στὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν τακτικὴν στὸ ἀγροτικό ζήτημα πού ὑποβλήθηκε στὴν 13ῃ συνεδρίαση τοῦ IV (Ἐνωτικοῦ) συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡΙ.* — Στο βιβλίο : *Πρακτικά τοῦ Ἐνωτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στή Στοκχόλμη τὸ 1906.* Μόσχα, τυπογρ. Ἴβανόφ, 1907, σελ. 157. — 36.
- Συλλογὴ ἄρθρων.* Τεῦχ. I. Πετρούπολη, «*Νάσα Μίσλ*», 1907, σελ. 47 - 74, 75 - 93. — 173 - 174, 196, 262 - 263, 278.
- «*Συλλογὴ νομοθετημάτων καὶ διαταγμάτων τῆς κυβέρνησης πού ἐκδίδεται ἀπὸ τὴ διοικουσα Σύγκλητος.*» Πετρούπολη, 1906, τεῦχ. 51, 10 τοῦ Μάρτη, σελ. 735 - 737. — 466, 467, 469, 470.
- 1907, μέρος I, τεῦχ. 94, 3 τοῦ Ἰούνη, σελ. 1303-1380.— 3, 50, 55, 141, 142, 149, 164, 187, 329, 501.
- **Συλλογὴ στατιστικῶν στοιχείων γιὰ τὸ κυβερνεῖο Σαράτοφ.* Τ. XI. Νομός Καμίσιν. Σαράτοφ, ἔκδ. τοῦ Ζέμστβο τοῦ κυβερνεῖου Σαράτοφ, 1891, 979 σελίδες. — 272.
- Συλλογὴ τῆς «Ἰσβέστιγια Κρεστιάνσκιχ Ντεπουτάτοφ» καὶ τῆς «Τρουντοβάγια Ροσσίγια».* Μόσχα, 1906. 269, ΠΙ σελ. — 236.
- Τὸ συνδικαλιστικὸ συνέδριον καὶ τὸ κεντρικὸ γραφεῖον.* — «*Ζνάμια Τρουντά*», [Παρίσι], 1907, ἀρ. φύλ. 8, Δεκέμβρης, σελ. 6 - 9. — 450 - 453, 454.
- Τὰ συνδικάτα καὶ τὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ κόμμα.* — «*Προλετάρι*», [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀκτώβρη, σελ. 3 - 4. Τόπος ἐκδοσης στὴν ἔφημερίδα ἀναφέρεται ἢ Μόσχα. — 449.
- Συνεδρίαση τέταρτη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 4 τοῦ Μάη 1906. — Στο βιβλίο : *Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 1906. Σύνοδος πρώτη. Τ. I. Συνεδριάσεις 1 - 18 (ἀπὸ τίς 27 τοῦ Ἀπρίλη ὡς τίς 30 τοῦ Μάη). Πετρούπολη, κρατικὸ τυπογρ., 1906, σελ. 162 - 237 (Κρατικὴ δούμα). — 409.
- Συνεδρίαση δέκατη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 16 τοῦ Μάη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 389 - 419. — 372 - 373, 408.
- Συνεδρίαση ἐνδέκατη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 18 τοῦ Μάη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 421 - 472. — 394 - 395.
- Συνεδρίαση δωδέκατη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 19 τοῦ Μάη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 473 - 530. — 371 - 372, 393, 399 - 400, 408, 409, 422.
- Συνεδρίαση δέκατη τρίτη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 23 τοῦ Μάη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 531 - 585. — 410.
- Συνεδρίαση δέκατη τέταρτη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 24 τοῦ Μάη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 587 - 638. — 224 - 225, 235, 282, 408, 412 - 414, 422.

- Συνεδρίαση δέκατη ὄγδοη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 30 τοῦ Μάη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 809 - 866. — 388 - 389.
- Συνεδρίαση δέκατη ἔνατη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 1 τοῦ Ἰούνη 1906. — Στο βιβλίο : *Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 1906. Σύνοδος Πρώτη, Τ. II. Συνεδριάσεις 19 - 38 (ἀπό τήν 1 Ἰούνη ὡς τήν 4 τοῦ Ἰούλη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1906, σελ. 867 - 919. (Κρατική δούμα). — 408.
- Συνεδρίαση εἰκοστή [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 2 τοῦ Ἰούνη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 921 - 976. — 412.
- Συνεδρίαση εἰκοστή τρίτη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 8 τοῦ Ἰούνη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 1097 - 1156. — 379.
- Συνεδρίαση εἰκοστή ἕκτη [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 13 τοῦ Ἰούνη 1906. — Στο ἴδιο, σελ. 1275 - 1339. — 18.
- **Συνεδρίαση δωδέκατη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου].* 19 τοῦ Μάρτη 1907. — Στο βιβλίο : *Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 1907. Σύνοδος δεύτερη. Τ. I. Συνεδριάσεις 1-30 (ἀπό τίς 20 τοῦ Φλεβάρη ὡς τίς 30 τοῦ Ἀπρίλη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1907, στήλες 689 - 792. (Κρατική δούμα. 2η περίοδος). — 276, 369 - 370, 372, 374 - 376, 380, 383 - 384, 390, 396, 399-400, 403-404, 405, 407, 411, 418, 419.
- **Συνεδρίαση δέκατη τέταρτη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου].* 22 τοῦ Μάρτη 1907. — Στο ἴδιο, στήλες 893 - 984. — 225.
- **Συνεδρίαση δέκατη ἕκτη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου].* 26 τοῦ Μάρτη 1907. — Στο ἴδιο, στήλες 1053 - 1154. — 235, 275, 372, 380, 390 - 391, 393, 400, 402 - 403, 418.
- **Συνεδρίαση δέκατη ὄγδοη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου].* 29 τοῦ Μάρτη 1907. — Στο ἴδιο στήλες 1273 - 1374. — 334, 367 - 369, 373, 374, 376 - 377, 379, 380, 383, 412, 418 - 419.
- **Συνεδρίαση εἰκοστή [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου].* 2 τοῦ Ἀπρίλη 1907. — Στο ἴδιο, στήλες 1473 - 1538. 369 - 370, 384 - 385, 410, 419 - 420.
- **Συνεδρίαση εἰκοστή δεύτερη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου].* 5 τοῦ Ἀπρίλη 1907. — Στο βιβλίο : *Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας].* 1907. Σύνοδος δεύτερη. Τ. I. Συνεδριάσεις 1 - 30 (ἀπό τίς 20 τοῦ Φλεβάρη ὡς τίς 30 τοῦ Ἀπρίλη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1907, στήλες 1597 - 1662. (Κρατική δούμα. 2η περίοδος). — 236 - 237, 381 - 382, 417, 420.
- **Συνεδρίαση εἰκοστή τέταρτη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου].* 9 τοῦ Ἀπρίλη 1907. — Στο ἴδιο, στήλες 1753 - 1840. — 235, 369 - 370, 377, 380 - 381, 397, 398, 408, 411, 420.
- **Συνεδρίαση εἰκοστή ἕκτη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου].* 12 τοῦ Ἀπρίλη 1907. — Στο ἴδιο, στήλες 1921 - 2008. — 236 - 237, 384 - 385, 388, 396, 398, 399 - 400, 404 - 405, 408.

- *Συνεδρίαση τριακοστή δεύτερη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου]. 3 τοῦ Μάη 1907. — Στό βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1707. Σύνοδος δεύτερη. Τ. II. Συνεδριάσεις 31 - 53 (ἀπό τήν 1 τοῦ Μάη ὡς τίς 2 τοῦ Ἰούνη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1907, στήλες 61 - 130. (Κρατική δούμα. 2η περίοδος). — 263, 408, 411.
- *Συνεδρίαση τριακοστή ἕνατη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου]. 16 τοῦ Μάη 1907. — Στό ἴδιο, στήλες 617 - 682. — 240, 371 - 372, 373, 380, 381, 400 - 401, 408 - 409, 410, 411, 417, 420 - 421.
- *Συνεδρίαση τεσσαρακοστή ἕβδομη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς δεύτερης περιόδου]. 26 τοῦ Μάη 1907. — Στό ἴδιο, στήλες 1165 - 1246. — 216, 221, 274, 275 - 276, 280, 324 - 325, 379 - 380, 390 - 391, 392, 393, 394-395, 405 - 406, 409, 417, 421 - 424.
- Συνεδρίαση δέκατη ἕνατη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς τρίτης περιόδου]. 12 τοῦ Γενάρη 1908. — Στό βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907 - 1908. Σύνοδος πρώτη. Μέρος I. Συνεδριάσεις 1 - 30 (ἀπό τήν 1η τοῦ Νοέμβρη 1907 ὡς τίς 19 τοῦ Φλεβάρη 1908). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ. 1908, στήλες 1141 - 1198. (Κρατική δούμα. 3η περίοδος). — 466, 467, 472 - 473.
- Συνεδρίαση εἰκοστή [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς τρίτης περιόδου]. 15 τοῦ Γενάρη 1908. — Στό ἴδιο, στήλες 1199 - 1278. — 466, 467, 469, - 470.
- Συνεδρίαση τριακοστή δεύτερη [τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς τρίτης περιόδου]. 27 τοῦ Φλεβάρη 1908. — Στό βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1908. Σύνοδος πρώτη. Μέρος II. Συνεδριάσεις 31 - 60 (ἀπό τήν 21 τοῦ Φλεβάρη ὡς τήν 6η τοῦ Μάη 1908). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1908, στήλες 93 - 144. (Κρατική δούμα. 3η περίοδος). — 479 - 483, 484.
- *Τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας (πού ἔγινε τό 1907). Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς ΚΕ. Paris, 1909. 486 σελ. (ΣΔΕΚΡ). — 30 - 31, 57, 75 - 76, 88, 97, 144, 156, 157, 159-160, 184, 196, 197, 450-451, 453, 485, 497, 502.
- Ἡ «συνένωση» τῆς ἀντιπολίτευσης. — «Στολίτσναγια Πότστα», Πετρούπολη, 1908, ἀρ. φύλ. 228, 3 (16) τοῦ Φλεβάρη, σελ. 1. — 440 - 441.
- Σχέδια νόμων πού ψηφίστηκαν ἀπό τήν Κρατική δούμα. Τρίτη περίοδος. Σύνοδος I. 1907 - 1908. Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ. 1908. VIII, 546 σελ. — 484.
- [Σχέδιο ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης στή Λιθουανία, πού ὑποβλήθηκε στή II Κρατική δούμα ἐξονόματος τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Λιθουανίας]. — Στό βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907. Σύνοδος δεύτερη. Τ. II. Συνεδριάσεις 31 - 53 (ἀπό τήν 1η τοῦ Μάη ὡς τίς 2 τοῦ Ἰούνη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1907, στήλες 681 - 682. Παράρτημα τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν τῆς 39ης συνεδρίασης. (Κρατική δούμα, 2η περίοδος). — 410.
- Σχέδιο τοῦ βασικοῦ ἀγροτικοῦ νόμου [πού ὑποβλήθηκε ἀπό 33 μέλη τῆς

- Κρατικῆς δούμας*]. — Στο βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1906. Σύνοδος πρώτη. Τ. II. Συνεδριάσεις 19 - 38 (ἀπό τὴν 1η τοῦ Ἰούνη ὡς τὶς 4 τοῦ Ἰούλη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1906, σελ. 1153 - 1156. (Κρατικὴ δούμα). — 173 - 174, 262, 378, 379.
- [*Σχέδιο βασικῶν διατάξεων γιὰ τὸ ἀγροτικό ζήτημα, πού ὑποβλήθηκε ἀπὸ 42 μέλη τῆς Κρατικῆς δούμας*]. — Στο βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1906. Σύνοδος πρώτη. Τ. I. Συνεδριάσεις 1 - 18 (ἀπὸ τὶς 27 τοῦ Ἀπρίλη ὡς τὶς 30 τοῦ Μάη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1906, σελ. 248 - 251. — 234, 235, 260, 282, 371 - 372, 389.
- Σχέδιο βασικῶν διατάξεων [τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης πού ὑποβλήθηκε στή II Κρατικὴ δούμα ἐξονόματος τῆς Ἑργασιακῆς ομάδας καὶ τῆς Ἀγροτικῆς ἔνωσης]*. — Στο βιβλίο : [Ἐλικό πού ὑποβλήθηκε στή γενικὴ συνέλευση τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς 2ης περιόδου]. Χωρὶς τόπο ἔκδοσης, [1907], ἀρ. φύλ. 17-19, 37. — 255 - 256, 257, 258 - 259, 260 - 261, 262 - 264, 280 - 281, 312, 349, 412.
- Σχέδιο βασικῶν διατάξεων τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης [πού ὑποβλήθηκε στή II Κρατικὴ δούμα ἐξονόματος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας]*. — Στο βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1907. Σύνοδος δευτέρη. Τ. I. Συνεδριάσεις 1 - 30 (ἀπὸ τὶς 20 τοῦ Φλεβάρη ὡς τὶς 30 τοῦ Ἀπρίλη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1907, στήλες 728 - 730. (Κρατικὴ δούμα. 2η περίοδος). — 418.
- Σχέδιο βασικῶν διατάξεων [τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου πού ὑποβλήθηκε ἀπὸ 104 μέλη τῆς Κρατικῆς δούμας]*. — Στο βιβλίο : Στενογραφημένα πρακτικά [τῆς Κρατικῆς δούμας]. 1906. Σύνοδος πρώτη. Τ. I. Συνεδριάσεις 1 - 18 (ἀπὸ τὶς 27 τοῦ Ἀπρίλη ὡς τὶς 30 τοῦ Μάη). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1906, σελ. 560 - 562. (Κρατικὴ δούμα). — 173, 255, 257, 258 - 259, 259 - 261, 262 - 264, 280 - 281, 312, 349, 412.
- Σχέδιο βασικῶν διατάξεων τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου [πού ὑποβλήθηκε στή II Κρατικὴ δούμα ἐξονόματος τῆς ομάδας τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν]*. — Στο βιβλίο: [Ἐλικό πού ὑποβλήθηκε στή Γενικὴ συνέλευση τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς 2ης περιόδου]. Χωρὶς τόπο ἔκδοσης, [1907], ἀρ. φύλ. 486 - 491. — 263, 421.
- Σχέδιο [βασικῶν διατάξεων τοῦ νόμου γιὰ τὴν κανονικὴ ἀνάπαυση τῶν ἐμποροῦπαλλήλων πού ὑποβλήθηκε ἀπὸ τοὺς καντέτους στή II Κρατικὴ δούμα]*. — Στο ἴδιο, ἀρ. φύλ. 347— 348. — 191.
- Σχέδιο νόμου γιὰ τὴ μετατροπὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς ρωσικῆς ἀποστολῆς στὸ Τόκιο σὲ πρεσβεΐα*. — Στο βιβλίο : Σχέδια νόμων πού ψηφίστηκαν ἀπὸ τὴν Κρατικὴ δούμα. Τρίτη περίοδος. Σύνοδος I. 1907 - 1908. Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1908, σελ. 42 - 43. — 484.
- Σχέδιο προγράμματος τῆς ομάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς»*. 1885.— βλ. Πλεχάνοφ, Γκ. Β. Σχέδιο προγράμματος τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν. 1885 - 1887.
- Σχέδιο προγράμματος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς*

- Ρωσίας.* (Έπεξεργασμένο από τή σύνταξη τής «Ίσκρα» καί τοῦ «Ζαριά»). «Ίσκρα», [Μόναχο], 1902, ἀρ. φύλ. 21, 1 τοῦ Ἰούνη, σελ. 1 - 2. — 113.
- Σχέδιο τροποποίησης τοῦ κανονισμοῦ γιά τόν τρόπο συζήτησης τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ [πού ὑποβλήθηκε ἀπό 40 μέλη τής III Κρατικῆς δούμας].* — Στό βιβλίο: Παράρτημα τῶν στενογραφημένων πρακτικῶν τής Κρατικῆς δούμας. Τρίτη περίοδος. Σύνοδος I. 1907 - 1908. Τ. I. (τεύχη 1 - 350). Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1908, στήλες 31 - 36. — 466, 470 - 471.
- Σχέδιο τῶν θεμελιωδῶν διατάξεων τοῦ νόμου γιά τήν παραχώρηση γῆς στόν ἀγροτικό πληθυσμό [πού ὑποβλήθηκε στή II Κρατική δούμα ἀπό τοὺς καντέτους].* — Στό βιβλίο: [Υλικό πού ὑποβλήθηκε στή Γενική συνέλευση τής Κρατικῆς δούμας τής 2ης περιόδου]. Χωρίς τόπο ἔκδοσης, [1907], ἀρ. φύλ. 293 - 295. — 234, 235.
- Ἡ σχέση ἀνάμεσα στό συνδικάτα καί στό πολιτικό κόμμα.* — «Βπεριόντ». [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 14, 10 τοῦ Σεπτέμβρη, σελ. 2 - 4. Τόπος ἔκδοσης στήν ἔφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 450.
- Ἡ σχέση ἀνάμεσα στό Σοσιαλιστικό κόμμα καί στά συνδικάτα. [Ἀπόφαση πού ψηφίστηκε στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τής Στουτγάρδης].* — «Προλετάρι», [Βίμποργκ], 1907, ἀρ. φύλ. 17, 20 τοῦ Ὀχτώβρη, σελ. 5. Μέ τό γενικό τίτλο: Ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τής Στουτγάρδης. Τόπος ἔκδοσης στήν ἔφημερίδα ἀναφέρεται ἡ Μόσχα. — 75, 76, 88 - 89, 90, 197, 450, 452, 454 - 455.
- «Τοβάριστς», Πετρούπολη.* — 36, 40, 43, 44 - 45, 46, 58, 65 - 66, 68, 96, 106 - 107, 126, 147 - 148, 161, 169, 170, 222.
- 1907, ἀρ. φύλ. 214, 13 (26) τοῦ Μάρτη, σελ. 3. — 222 - 223..
- 1907, ἀρ. φύλ. 238, 10 (23) τοῦ Ἀπρίλη, σελ. 3. — 222 - 223.
- 1907, ἀρ., φύλ. 260, 8 (21) τοῦ Μάη, σελ. 1 - 2· ἀρ., φύλ. 266, 15 (28) τοῦ Μάη, σελ. 3· ἀρ. φύλ. 287, 8 (21) τοῦ Ἰούνη, σελ. 1. — 170.
- 1907, ἀρ. φύλ. 296, 19 τοῦ Ἰούνη (2 τοῦ Ἰούλη), σελ. 2. — 40 - 48.
- 1907, ἀρ. φύλ. 299, 22 τοῦ Ἰούνη (5 τοῦ Ἰούλη), σελ. 3. — 47 - 48.
- 1907, ἀρ. φύλ. 301, 24 τοῦ Ἰούνη (7 τοῦ Ἰούλη), σελ. 1 - 2. — 18 - 19, 36.
- 1907, ἀρ. φύλ. 348, 18 (31) τοῦ Αὐγούστου, σελ. 1. — 58, 59 - 63, 65.
- 1907, ἀρ. φύλ. 351, 22 τοῦ Αὐγούστου (4 τοῦ Σεπτέμβρη), σελ. 1 - 2. — 67 - 68.
- 1907, ἀρ. φύλ. 374, 18 τοῦ Σεπτέμβρη (1 τοῦ Ὀχτώβρη), σελ. 3. — 170.
- 1907, ἀρ. φύλ. 402, 20 τοῦ Ὀχτώβρη (2 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 1 - 2. — 161 - 162.
- 1907, ἀρ. φύλ. 407, 26 τοῦ Ὀχτώβρη (8 τοῦ Νοέμβρη) σελ. 4. — 166.
- 1907, ἀρ. φύλ. 410, 30 τοῦ Ὀχτώβρη (12 τοῦ Νοέμβρη), σελ. 4. — 165 - 166.

- [Τηλεγράφημα τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν - ἐπαναστατῶν πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου τῆς Στουτγάρδης].— «Ζνάμια Τρουντά», [Παρίσι], 1907, ἀρ. φύλ. 5, 12 τοῦ Σεπτεμβρίου, σελ. 2, στό ἄρθρο : Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης. — 135.
- Τουργκένιεφ Ι. Σ. Σημειώσεις ἐνός κνηγοῦ. Ὁ κοινοτάρχης.— 47.
— Πατέρες καί τέκνα.— 300.
— Χέρσα γῆ.— 490.
- Τό τρίτο τακτικό συνέδριο τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. Πλήρες κείμενο τῶν πρακτικῶν. Ἔκδ. τῆς ΚΕ. Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, 1905. ΧΧΙΧ, 401 σελ. (ΣΔΕΚΡ). — 32 - 33, 108 - 109, 117 - 118, 161 - 162.
- [Τρότσκι, Λ. Ντ.] Τά πολιτικά μας καθήκοντα. (Ζητήματα τακτικῆς καί ὀργάνωσης). Ἔκδ. τοῦ ΣΔΕΚΡ, Γενεύη, τυπογρ. τοῦ κόμματος, 1904. ΧΙ, 107 σελ. (ΣΔΕΚΡ). Πάνω ἀπό τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα : Ν. Τρότσκι. — 110.
- Τρουμπετσκόϊ, Σ. Ν. [Λόγος κατά τήν ἀκρόαση ἀπό τόν τσάρο τῆς ἀντιπροσωπείας τῶν ζέμστρο στίς 6 (19) τοῦ Ἰούνη 1905]. — «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 121, 8 (21) τοῦ Ἰούνη, σελ. 1. — 128.
- «Τρουντοβάγια Ροσσίγια», Πετρούπολη.— 260 - 261.
- Τσερεβάνιν, Λ. Τό συνέδριο τοῦ Λονδίνου τοῦ ΣΔΕΚΡ. 1907. Μέ παράρτημα τῶν σχεδίων ἀποφάσεων καί τῶν τελικῶν ἀποφάσεων πού ψηφίστηκαν. [Πετρούπολη], «Μπορμπά», [1907]. 102 σελ. — 116 - 117, 170 - 171.
- Τσερνισέβσκι, Ν. Γκ. Δοκίμια γιά τή ρωσική λογοτεχνία τῆς περιόδου τοῦ Γκόγκολ. — 344.
- Τσερνόφ, Β. Τό συνδικαλιστικό κίνημα καί ἡ μαρξιστική ὀρθοδοξία.— Στό βιβλίο : Συλλογή ἄρθρων. Τεύχ. Ι. Πετρούπολη, «Νάσα Μίσλ», 1907, σελ. 47 - 74. — 196.
- Τσέτκιν, Κ. Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης.— Στό βιβλίο : «Ζαρνίτσι». Τόμος Ι. Πετρούπολη, τυπογραφεῖο Μπεζομπράζοφ, 1907, σελ. 105 - 112. — 197 - 198.
- Τσέχοφ, Α.Π. Ἄνθρωπος σέ θήκη.— 9, 168, 330 - 331, 440.
— Δάσκαλος τῆς φιλολογίας.— 8, - 9, 16.
- Τσουπρόφ, Α.Ι. Γιά τό ζήτημα τῆς ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης.— Στό βιβλίο : Τό ἀγροτικό ζήτημα. Τ. ΙΙ. Συλλογή ἄρθρων τῶν : Μπρέγερ, Μπρουν Βορομπιόφ, Χέρτσενσταϊν, Ντέν, Κάουφμαν, Κοῦτλερ, Λεβίτσκι, Μανουήλοφ, Πετρουνκέβιτς, Χάουκε, Τσουπρόφ, Γιακούσκιν. Μόσχα, «Μπεσέντα», 1907, σελ. 1 - 43. (Ἔκδ. Ντολγκοροῦκοφ καί Πετρουνκέβιτς). — 235, 282, 378, 382 - 383.

Ἑλικό γιά τή σύνταξη τῆς ἐντολῆς τῆς Κρατικῆς δούμας. Πετρούπολη, κρατικό τυπογρ., 1907, 78 σελ. (Κρατική δούμα). — 484.

*Ἑλικό γιά τό ἀγροτικό ζήτημα. Ἀπολογισμός γιά τίς συνεδριάσεις τοῦ συνεδρίου τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πανρωσικῆς ἀγροτικῆς ἔνωσης στίς 6 - 10 τοῦ Νοέμβρη 1905. Μέ εἰσαγωγικό ἄρθρο τοῦ Β. Γκρόμαν. [Πετρούπολη], «Νόβι Μίρ», 1905, 114 σελ. — 263-264, 277-278, 280.

Ἑλικό γιά τό χαρακτηρισμό τῆς οἰκονομικῆς μας ἀνάπτυξης. Συλλογή ἄρθρων. Πετρούπολη, τυπογρ. Σόικιν, 1895. 232, 259, III σελ. — 102, 103 - 104, 105.

[Ἑλικό πού ὑποβλήθηκε στή Γενική συνέλευση τῆς Κρατικῆς δούμας τῆς 2ης περιόδου]. Χωρίς τόπο ἔκδοσης, [1907]. 7, 23 σελίδες· 1040 φύλλα. — 191, 234, 235, 255 - 257, 258 - 259 - 261, 262 - 264, 280, 312, 349, 412, 421,

Φίν—Ἐνοτάγεβσκι, Α.Γ. Τό ἀγροτικό ζήτημα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία. [Πετρούπολη, 1906]. 83 σελ. — 263 - 264, 279 - 280, 311, 313 - 314.

Φιόντοροφ, Μ.Π. [Λόγος κατά τήν ἀκρόαση ἀπό τόν τσάρο τῆς ἀντιπροσωπείας τῶν ζέμστρο στίς 6 (19) τοῦ Ἰούνη 1905]. — «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ», Πετρούπολη, 1905, ἀρ. φύλ. 121, 8 (21) τοῦ Ἰούνη, σελ. 1. — 128.

Φίρσοφ, Ντ. καί Γιακόμπι, Μ. Γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος καί τῆς θεμελίωσής του—βλ. Γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος καί τῆς θεμελίωσής του.

Φονβίζιν, Ντ. I. Ὁ κουτούτσικος.— 68 - 69.

[Χρουνσταλιόφ—Νοσάρ, Γκ.] Ἀπό τίς ὄχθες τοῦ Τάμεση. — «Τοβάριστς», Πετρούπολη, 1907, ἀρ. φύλ. 260, 8 (21) τοῦ Μάη, σελ. 1 - 2· ἀρ. φύλ. 266, 15 (28) τοῦ Μάη, σελ. 3· ἀρ. φύλ. 287, 8 (21) τοῦ Ἰούνη, σελ. 1. Ὑπογραφή : Περεγιασλάβσκι, Γ. — 170.

[Adler, W. Die Abänderung zur Resolution zur Frage des Frauenwahlrechts, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Frauenwahlrecht. — 92, 98.

[Afterword of editorial stuff to Burnett's article «Sold again!】. — «Justice», London, 1907, N 1,245, November 23, p. 4. — 458.

Almanach de Gotha. Annuaire généalogique, diplomatique et statistique. 1908. Gotha, Perthes [1907]. XXIV, 1194 p. — 340 - 341.

«Aus der Weltpolitik», München, 1903, N 48, 30. November, S. 1—10. — 111.

Baer, K. u. Helmersen, G. Beiträge zur Kenntnis des Russischen Reiches und der angränzenden Länder Asiens. Aus Kosten der Akademie der Wissenschaften hrsg. von Baer, K. u. Helmersen, G. 11. Bd. Gemischten Inhalts. S.-Pb., Die Akademie der Wissenschaften, 1845. 183 S. —242 - 243.

[*Bebel, A. Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. —78, 93.

[*Beer, H. Resolutionsentwurf zur Frage der Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Die Beziehungen zwischen den politischen Parteien und den Gewerkschaften. —196, 453.

[*Die Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften. Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Partei und Gewerkschaft. —76 - 77, 89 - 90, 97, 197, 198, 453 - 454, 455.

[*Die Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften. Resolutionsentwurf der Kommissionsmehrheit des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 197, 24. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. —196.

Bogdanow, A. Ernst Mach und die Revolution. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1907—1908, 26. Jg., Bd. 1, N 20, S. 695—700. —443.

Brouckère, L., de. Rapport sur les rapports entre les partis politiques socialistes et les associations professionnelles, présenté au nom du Parti Ouvrier Belge. — In: Propositions et Projets de Résolutions avec rapports, explicatifs présentés au congrès Socialiste International de Stuttgart (18—24 août 1907). Edition en 3 langues du Bureau Socialiste International. [Bruxelles, 1907], p. 30—88. —76 - 77.

**Brownlie, J. T. A dishonourable peace.* — «The Labour Leader», London, 1907, N 21, November 15, p. 322. —459.

**Burnett, J. Sold again!* — «Justice», London, 1907, N 1,245, November 23, p. 4. —458.

«*La Caserne*», Haine st. Paul. —123.

«*La Caserne*», Paris. —123.

[*La commune révolutionnaire*]. Aux Communaux. Londres, 1874. 12 p. —10.

«*Conscrit*», Paris. —123.

«*Corriere della Sera*», Milano, 1908, N 41, 10 Febbraio, p. 1—2. —463.

— 1908, N 42, 11 Febbraio, p. 5. —463.

Croci, P. L'ira nemica anche oltre tomba. L'inevitabilità d'una nuova instaurazione. — «Corriere della Sera», Milano, 1908, N 42, 11 Febbraio, p. 5. —463.

— *Lo stato d'animo nazionale.* — «Corriere della Sera», Milano, 1908, N 41, 10 Febbraio, p. 1—2. —463.

— *La visita del popolo alle salme reali.* — «Corriere della Sera», Milano, 1908, N 41, 10 Febbraio, p. 2. —463.

[*Die Ein- und Auswanderung der Arbeiter.* Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2—3; N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2—3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Die Ein- und Auswanderung der Arbeiter. —77, 91.

Eine Verleugnung des Klassenkampfes. — «Vorwärts», Berlin, 1908, N 48, 26. Februar, S. 1. —487 - 489.

«*En Avant*». —123.

Engels, F. Internationales aus dem Volksstaat (1871—75). Berlin, Expedition des «Vorwärts» Berliner Volksblatt, 1894. 72 S. —10 - 11.

— *Programm der blanquistischen Kommune-Flüchtlinge.* («Volksstaat», 1874, N 73). — In: Engels, F. Internationales aus dem Volksstaat (1871—75). Berlin, Expedition des «Vorwärts» Berliner Volksblatt, 1894, S. 40—46. —10 - 11.

Engels, F. Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmentwurfes 1891. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 1, S. 5—13. —464 - 465.

Der Entwurf des neuen Parteiprogramms. III. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. II, N 51, S. 780—791. — 464 - 465.

Erste internationale Konferenz sozialistischer Frauen. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 192, 18. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3; N 193, 20. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 3; N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. — 75, 92, 98.

[Die erste Sitzung des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 193, 20. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. —198 - 199.

«Frankfurter Zeitung», Frankfurt am Main. —465.

— 1908, Februar. —461 - 463.

— 1908, N 76, 16. März. —492 - 494.

Frauenwahlrecht. [Debatten auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2—3. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. — 74 - 75, 91, 98.

[Frauenwahlrecht. Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Frauenwahlrecht. —75, 91 - 92, 98.

«Die Gleichheit», Stuttgart, 1907, N 18, 2. September. —76, 86, 87, 89, 94, 96 - 98, 197 - 198.

**The great surrender.* — «The Labour Leader», London, 1907, N 21, November 15, p. 328. —459.

[Guesde, J. Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August, 1. Beilage des «Vor-

wärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. —78, 93.

[Hervé, G. Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. —77 - 78, 92 - 93.

Internationale Regeln der sozialistischen Taktik. [Die Resolution des Internationalen Sozialistenkongresses zu Amsterdam]. — In: Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam. 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1904, S. 31—32. —86.

Internationaler sozialistischer Kongreß. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 193, 20. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2; N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1; N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2; N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3; N 197, 24. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3; N 198, 25. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. —72 - 79, 86 - 94.

Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam. 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1904. 78 S. —86.

[Jaurès, J.] [Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3—4. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. —78.

«*Journal des Débats politiques et littéraires*», Paris, 1908, 15 mars. — 494.

*«*Justice*», London, 1907, N 1,244, November 16, p. 6. —458.

*— 1907, N 1,245, November 23, p. 4. —458.

Kaufmann, R. Die Kommunal финанzen (Großbritannien, Frankreich, Preußen). Leipzig, Hirschfeld, 1906. 2 Bände. (Hand- und Lehrbuch der Staatswissenschaften in selbständigen Bänden, begründet von K. Frankenstein, fortgesetzt von Heckel. 2. Abt.: Finanzwissenschaft. V, Bd.). —340 - 341.

- * *Kautsky, K. Die Agrarfrage. Eine Übersicht über die Tendenzen der modernen Landwirtschaft und die Agrarpolitik der Sozialdemokratie.* Stuttgart, Dietz, 1899. VIII, 451 S. —269, 293 - 294, 302 - 303.
- *Die Agrarfrage in Rußland.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1905—1906, 24. Jg., Bd. 1, N 13, S. 412—423. —312, 391.
- *[Der Bericht über die Rede von K. Kautsky in einer Versammlung der Leipziger Genossen].* — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 209, 7. September. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1. Unter dem Gesamttitel: Debatten über den Stuttgarter Kongreß. Leipzig. —76, 89, 90, 197, 450,
- *Partei und Gewerkschaft.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1905—1906, 24. Jg., Bd. 2, N 48, S. 716—725; N 49, S. 749—754. —196.
- *Der Parteitag von Mannheim.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 1, S. 4—10. —196.
- * — *Die soziale Revolution. I. Sozialreform und soziale Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl.* Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1907. 64 S. —353, 432.
- *Der Stuttgarter Kongreß.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, 25. Jg., Bd. 2, N 48, S. 724—730. —87.
- *Triebkräfte und Aussichten der russischen Revolution.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 9, S. 284—290; N 10, S. 324—333. —352 - 353.
- * — *Vorwort zur zweiten Auflage [des Buches «Die soziale Revolution»].* — In: Kautsky, K. Die soziale Revolution. I. Sozialreform und soziale Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1907, S. 5—6. —353.
- Die Kolonialfrage.* [Debatten auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2; N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. —72 - 74, 87 - 88.
- [Die Kolonialfrage.* Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 193, 20. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Die Kommission für die Vorbereitung der Kolonialfrage. —72 - 73, 87 - 88.

[*Die Kolonialfrage*. Resolutionsentwurf der Kommissionmehrheit auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. —72 - 73, 88.

Kommission für Frauenstimmrecht. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August, S. 4. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. —75, 91 - 92.

*«*The Labour Leader*», London, 1907, N 21, November 15, p. 322, 328. —458 - 459.

[*Lenin, W. I. u. Luxemburg, R. Änderungen zur Resolutionsentwurf Bebels zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. —78, 80, 81, 93.

Marr, K. u. Engels, F. Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels. 1841 bis 1850. Bd. 2. Von Juli 1844 bis November 1847. Stuttgart, Dietz, 1902. VIII, 482 S. (In: Aus dem literarischen Nachlaß von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. 2). —268 - 269, 275, 316 - 317.

— *Der Volkstribun, redigiert von Hermann Kriege in New-York*. — In: Marx, K. u. Engels, F. Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels. 1841 bis 1850. Bd. 2. Von Juli 1844 bis November 1847. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 414—428. (In: Aus dem literarischen Nachlaß von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. 2). —268 - 269, 275, 316 - 317.

**Marx, K. Das Kapital*. Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III. T. 1. Buch III: Der Gesamtprozeß der kapitalistischen Produktion. Kapitel I bis XXVIII. Hrsg. von F. Engels. Hamburg, Meißner, 1894. XXVIII, 448 S. —288, 295 - 296, 299 - 300, 303, 306.

*— *Das Kapital*. Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III. T. 2. Buch III: Der Gesamtprozeß der kapitalistischen Produktion. Kapitel XXIX bis LII. Hrsg. von F. Engels. Hamburg, Meißner, 1894. IV, 422 S. —267 - 268, 287, 288, 295 - 296, 299 - 302, 303, 306, 311 - 312, 313, 314 - 315.

- Marx, K. Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript «Zur Kritik der politischen Ökonomie». Hrsg. von K. Kautsky. Bd. I. Die Anfänge der Theorie vom Mehrwert bis Adam Smith. Stuttgart, Dietz, 1905. XX, 430 S. —295.
- *Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript «Zur Kritik der politischen Ökonomie». Hrsg. von K. Kautsky. Bd. II. David Ricardo. T. 1. Stuttgart, Dietz, 1905. XII, 344 S. —265,267 - 268,293,295,296 -297,317 - 318.
- *Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript «Zur Kritik der politischen Ökonomie». Hrsg. von K. Kautsky. Bd. II. David Ricardo. T. 2. Stuttgart, Dietz, 1905. IV, 384 S. —265 - 268, 292, 293, 295 - 296.
- Maßlow, P. Die Agrarfrage in Rußland.* Die bäuerliche Wirtschaftsform und die ländlichen Arbeiter. Autorisierte Übersetzung von M. Nachimson. Stuttgart, Dietz, 1907. XIII, 265 S. —307.
- Mehring, F. Deutscher Liberalismus und russische Duma.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 23, S. 761—764. —163.
- Der Militarismus und die internationalen Konflikte.* [Debatten auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 198, 25. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. —92 - 93.
- Der Militarismus und die internationalen Konflikte.* [Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 193, 20. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 2; N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3—4; N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3—4; N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3; N 197, 24. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3—4. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. —77 - 79, 80 - 81, 93, 97.
- «*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. II, N 51, S. 780—791. —464 - 465.
- 1901—1902, Jg. XX, Bd. 1, N 1, S. 5—13. —464 - 465.
- 1905—1906, 24. Jg., Bd. 1, N 13, S. 412—423. —312, 391.
- 1905—1906, 24. Jg., Bd. 2, N 48, S. 716—725; N 49, S. 749—754. —196.

- 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 1, S. 4—10. —196.
- 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 9, S. 284—290; N 10, S. 324—333. —352 - 353.
- 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 23, S. 761—764. —163.
- 1906—1907, 25. Jg., Bd. 2, N 48, S. 724—730. —87.
- 1907—1908, 26. Jg., Bd. 1, N 20, S. 695—700. —443.
- *«*The New Age*», [London], 1907, N 691, Dec. 7, S. 101—102. —459.
- **Notes of the week.* — «*The New Age*», [London], 1907, N 691, Dec. 7, S. 101—102. —459.
- Outline of scheme for conciliation and arbitration.* General principles. — «*The Times*», London, 1907, N 38,484, November 7, S. 4. —459.
- Parvus. Der Anfang vom Ende?* — «*Aus der Weltpolitik*», München, 1903, N 48, 30. November, S. 1—10. —112.
- «*La Patrie en Danger*», Paris. —475.
- «*Pays*». —463.
- Plechanov, G. [Änderung zur Resolution Beers zur Frage der Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart].* — «*Vorwärts*», Berlin, 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «*Vorwärts*», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. —197, 198, 453 - 454.
- Propositions et Projets de Résolutions avec rapports explicatifs présentés au congrès Socialiste International de Stuttgart (18—24 août 1907).* Edition en 3 langues du Bureau Socialiste International. [Bruxelles, 1907]. XCVI, 608 p. —76.
- Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands.* Abgehalten zu Breslau vom 6. bis 12. Oktober 1895. Berlin, Expedition des «*Vorwärts*», 1895. 223 S. —456 - 457.
- Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands.* Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903. Berlin, Expedition der Buchhandlung «*Vorwärts*», 1903. 448 S. —147 - 148.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Essen vom 15. bis 21. September 1907. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1907. 413 S. —76, 199, 456 - 458.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Mannheim vom 23. bis 29. September 1906, sowie Bericht über die 4. Frauenkonferenz am 22. u. 23. September 1906 in Mannheim. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1906. 488 S. —196.

**The Railway settlement.* — «The Labour Leader», London, 1907, N 21, November 15, p. 322. Signature: W. R. —458 - 459.

«*Reynolds Newspaper*», London. —458 - 459.

Rodbertus-Jagetzow, I. K. Soziale Briefe an von Kirchmann. — 298.

«*Sächsische Arbeiterzeitung*», 1908, Februar. —486 - 487, 489.

Sismondi, J. C. L. Simonde de. Études sur l'économie politique. T. I. Bruxelles, société typographique Belge, 1837. IX, 327 p. —74.

Südekum, A. Die Taktik der Reaktionäre. — «*Sächsische Arbeiterzeitung*», 1908, Februar. —486 - 487, 489.

Terms of settlement. Adhesion of masters and men. — «The Times», London, 1907, N 38,484, November 7, p. 4. —459.

«*The Times*», London. —458 - 459.

— 1907, N 38,484, November 7, p. 4. —459.

Vorbemerkung des Übersetzers [zum Art. von A. Bogdanow «Ernst Mach und die Revolution»]. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1907—1908, 26. Jg., Bd. 1, N 20, S. 695—696. —443.

«*Vorwärts*», Berlin, 1907, N 192, 18. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3. —75, 92, 98.

— 1907, N 193, 20. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1.—2. — 72 - 79, 86 - 94, 198 - 199.

- 1907, N 193, 20. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 2, 3. — 72 - 73, 75, 77 - 79, 80 - 81, 87 - 88, 92, 93, 97, 98.
- 1907, N 194, 21. August, S. 4. — 75, 91 - 92.
- 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—4. — 72 - 79, 80 - 81, 86 - 94, 97, 98, 196, 453.
- 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—4. — 72 - 79, 80 - 81, 86 - 94, 97, 98.
- 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3. — 72 - 79, 80 - 81, 86 - 94, 97, 98, 197, 198, 453 - 454, 455,
- 1907, N 197, 24. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—4. — 72 - 79, 80 - 81, 86 - 94, 97, 196.
- 1907, N 198, 25. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. — 72 - 79, 86 - 94.
- 1907, N 209, 7. September. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1. — 76, 89, 90, 197, 450.
- 1908, N 44, 21. Februar, S. 1. — 486, 489.
- 1908, N 48, 26. Februar, S. 1. — 487 - 489.
- Wahlrechtskampf — Klassenkampf!* — «Vorwärts», 1908, N 44, 21. Februar, p. 1. — 486, 489.
- **Welshed!* — «Justice», London, 1907, N 1, 244, November 16, p. 6. — 458.
- «*Westminster Review*». — 301.
- *[*The Worker's letter to the editorial staff*]. — «Justice», London, 1907, N 1, 245, November 23, p. 4. — 458.
- [*Zetkin, K.*] *Der Internationale sozialistische Kongreß zu Stuttgart.* — «Die Gleichheit», Stuttgart, 1907, N 18, 2. September. — 76, 86, 87, 89, 94, 96 - 98, 197 - 198.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

Ἀλέξινσκι. Γκ. Α. (γεν. τό 1879)— στήν ἀρχή τῆς πολιτικῆς του δράσης ἦταν σοσιαλδημοκράτης. Στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 ἀκολουθοῦσε τούς μπολσεβίκους. Στή II Κρατική δούμα ἦταν βουλευτής τῶν ἐργατῶν τῆς Πετρούπολης, μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς βοήθειας στούς ἀνέργους καί μέλος τῆς Ἐπισιτιστικῆς καί τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Δούμας· μίλησε πάνω στήν κυβερνητική δήλωση πού τήν ἀνακοίνωσε στή Δούμα ὁ Π. Α. Στολίπιν, γιά τόν προϋπολογισμό, γιά τό ἀγροτικό καί γιά ἄλλα ζητήματα. Σάν ἀντιπρόσωπος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς Δούμας, πῆρε μέρος στίς ἐργασίες τοῦ V συνεδρίου τοῦ κόμματος (τοῦ Λονδίνου) μέ συμβουλευτική ψῆφο. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἦταν ὀτσοβιστής, δάσκαλος στή φραξιονιστική σχολή στό νησί Κάπρι (Ἰταλία), ἓνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς ἀντικομματικῆς ὁμάδας «Βπεριόντ». Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν φανατικός σοσιαλσωβινιστής, συνεργάτης σέ μιά σειρά ἀστικές ἐφημερίδες. Μέ τό γυρισμό στή Ρωσία τό 1917 προσχώρησε στήν πλεχανοφική ὁμάδα «Γεντίνστβο» καί κράτησε ἀντεπαναστατική στάση. Τόν Ἰούλη τοῦ 1917 κατασκεύασε μαζί μέ τή στρατιωτική ἀντικατασκοπεία πλαστά ντοκουμέντα γιά νά συκοφαντήσῃ τόν Β.Ι. Λένιν καί τούς μπολσεβίκους. Τόν Ἀπρίλη τοῦ 1918 ἔφυγε λαθραῖα στό ἐξωτερικό. Τό 1920 δικάστηκε ἐρήμην ἀπό τό Ἀνώτατο ἐπαναστατικό δικαστήριό τῆς Πανρωσικῆς Κεντρικῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς γιά τήν ἀντεπαναστατική ὀργάνωση τοῦ «Κέντρου τακτικῆς» καί στερήθηκε τοῦ δικαιώματος εἰσόδου στή Σοβιετική Ρωσία. Στό ἐξωτερικό προσχώρησε στό στρατόπεδο τῆς πύ μαύρης ἀντίδρασης. — 62, 225, 420.

Ἀνίκιν, Π. Α. (γεν. τό 1873) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος, δάσκαλος τό ἐπάγγελμα, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Σαράτοφ. Ἀνῆκε στή μενσεβίκικη μερίδα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς Δούμας, ἦταν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπερωτήσεων καί τῆς Ἐπιτροπῆς δημόσιας ἐκπαίδευσης. Ὑστερα ἀπό τήν διάλυση τῆς Δούμας πέρασε ἀπό δίκη γιά τήν ὑπόθεση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας καί καταδικάστηκε σέ πέντε χρόνια καταναγκαστικά ἔργα. Στά 1917 - 1918 δούλευε σάν ἐπιθεωρητής λαϊκῆς ἐκπαίδευσης τοῦ νομοῦ Σερντόμσκ τοῦ κυβερνεῖου Σαράτοφ. Μέλος τοῦ Πανερωσιακοῦ συλλόγου πολιτικῶν καταδίκων σέ καταναγκαστικά ἔργα. — 420.

Ἄντερσον (Anderson), Τζέημς (1739 - 1808) — γνωστός ἄγγλος ἀστός, οἰκονομολόγος, μεγαλογαιοκτήμονας, συγγραφέας πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων, ἀφιερωμένων κυρίως στά ζητήματα τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Τό

1777 στό ἔργο του «Ἐρευνα τῆς φύσης τῶν νόμων γιά τά σιτηρά» ἐπεξεργάστηκε σέ γενικές γραμμές τή θεωρία τῆς διαφορικῆς γαιοπροσόδου. Ὑπερασπίζοντας τά συμφέροντα τῶν γαιοκτημόνων, ζητοῦσε τή διατήρηση τῶν νόμων γιά τά σιτηρά, τῶν τελεωνειακῶν δασμῶν καί τῆς πριμοδότησης τῶν ἐξαγωγῶν, πράγμα πού, κατά τή γνώμη του, ἀποτελοῦσε κίνητρο γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας. Ἡ κριτική τῶν ἀπόψεων τοῦ Ἄντερσον γίνεται ἀπό τόν Κ. Μάρξ στίς «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (IV τόμος τοῦ «Κεφαλαίου»)», μέρος II, 1957. — 265 - 266.

Ἄντζέμοφ, Μ. Σ. (γεν. τό 1878) — δικηγόρος, μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, βουλευτής στή II, στήν III καί στήν IV Κρατική δούμα, γιατρός. Στίς Δοῦμες ἦταν μέλος τῶν Ἐπιτροπῶν γιά τίς δικαστικές μεταρρυθμίσεις, τοῦ προϋπολογισμοῦ καί ἄλλων. Συνεργαζόταν στό «Βέστνικ Πράβα» στή «Ρούσκιγε Βέντομοστι», στό «Βέστνικ Πάρτι Ναρόντνοϊ Σβομπόντι» καί σέ ἄλλες ἐκδόσεις. Τό 1917 ἦταν μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, ἀναπληρωματικό μέλος τῆς Συντακτικῆς συνέλευσης. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν δραστήριος παράγοντας τῶν λευκῶν ἐμιγκρέδων στό Παρίσι. — 470.

Ἄντλερ (Adler), Βίκτωρ (1852 - 1918) — ἓνας ἀπό τούς ὀργανωτές καί ἡγέτες τῆς αὐστριακῆς σοσιαλδημοκρατίας· ἄρχισε τήν πολιτική του δράση σάν ἀστός ριζοσπάστης. Ἀπό τά μέσα τῆς δεκαετίας 1880 - 1890 ἔπαιρνε μέρος στό ἐργατικό κίνημα. Τό 1886 ὁ Ἄντλερ ἴδρυσε τήν ἐφημερίδα «Gleichheit» («Ἰσότητα») καί ἀπό τό 1889 ἦταν διευθυντής τοῦ κεντρικοῦ ὄργανου τῆς αὐστριακῆς σοσιαλδημοκρατίας «Arbeiter Zeitung» («Ἐργατική Ἐφημερίδα»). Στίς δύο τελευταῖες δεκαετίες τοῦ περασμένου αἰῶνα διατηροῦσε σχέσεις μέ τόν Φ. Ἐνγκελς, ὅμως ἀμέσως μετά τό θάνατο τοῦ Ἐνγκελς κατρακύλησε στό ρεφορμισμό καί ἦταν ἓνας ἀπό τούς ἀρχηγούς τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) ὁ Ἄντλερ πῆρε κεντριστική θέση, κήρυσσε τήν «ταξική εἰρήνη» καί καταπολεμοῦσε τίς ἐπαναστατικές ἐκδηλώσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης. Τό 1918, μετά τήν ἐγκαθίδρυση στήν Αὐστρία τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, ἦταν ἓνα διάστημα ὑπουργός Ἐξωτερικῶν. — 91, 92, 98, 136.

Ἄντόνοφ. Ι. Ι. (γεν. τό 1880) — σοσιαλδημοκράτης, βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Πέρμ, ἐργάτης - ἐφαρμοστής. — 260 - 261.

Ἄξελρόντ, Π. Μπ. (1850 - 1928) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ μενσεβικισμοῦ. Στά 1870 - 1880 ἦταν ναρόντικος, μετά τή διάσπαση τῆς «Ζεμλιά ἰ βόλια», προσχώρησε στήν ὁμάδα «Τσιόρνι Περεντέλ». Τό 1883 πῆρε μέρος στή δημιουργία τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς». Τό 1900 ἔγινε μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» καί τοῦ περιοδικοῦ «Ζαριά»· πῆρε μέρος στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ συμβουλευτική ψῆφο σάν ἀντιπρόσωπος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Ἴσκρα», ἰσκριστής τῆς μειοψηφίας. Μετά τό συνέδριο ἦταν δραστήριος μενσεβίκος. Τό 1905 ἔριξε τήν ὀπορτουνιστική ἰδέα τῆς σύγκλησης ἑνός πλατιοῦ «ἐργατικοῦ συνεδρίου», πού τό ἀντιπαράθετε στό κόμμα τοῦ προλεταριάτου. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου ἦταν ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ λικβινταρισμοῦ, μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐφημερίδας τῶν μενσεβίκων - λικβινταριστῶν «Γκόλος Σοτσιάλ - Ντεμοκράτα»· τό 1912 πῆρε μέρος στόν ἀντικομματικό

συνασπισμό του Αύγουστου. Στά χρόνια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου κεντριστής, πήρε μέρος στις Συνδιασκέψεις του Τσίμμερβαλντ και του Κίνταλ, όπου ακολουθοῦσε τή δεξιά πτέρυγα. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση του Φλεβάρη 1917 ἔγινε μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς του Σοβιέτ Πετρούπολης και ὑποστήριζε τήν ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση. Ἀπέναντι στήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση κράτησε ἐχθρική στάση· ἀπό τό ἐξωτερικό, ὅπου εἶχε καταφύγει, προπαγάνδιζε τήν ἐνοπλή ἐπέμβαση ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία. — 6 - 7, 14, 105, 116.

Ἀφανάσιεφ, Α. Γκ. (γεν. τό 1859) — ἀγρότης, ἀκομματικός, βουλευτής στήν ΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τήν Στρατιωτική περιοχή του Ντόν. Ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Δούμας, πήρε μέρος στή συζήτηση γιά τό ἀγροτικό ζήτημα. — 384, 386 - 387.

Ἀφανάσιεφ, Κ. Ι. (γεν. τό 1875) — καντέτος, βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τή Στρατιωτική περιοχή του Ντόν, ιερέας. Στά 1907 - 1916 ἦταν μυστικός πράκτορας τῆς Ὀχράνας τῆς περιοχῆς του Ντόν, στίς ἀναφορές του ἀνάλυε τή δράση τῶν καντέτων, τῶν ἐσέρων και τῶν ἄλλων βουλευτῶν τῆς Κρατικῆς δούμας. Τό 1920 καταδικάστηκε ἀπό τό ἐπαναστατικό δικαστήριό τῆς περιοχῆς του Ντόν γιά τήν ὑπηρεσία του στήν τσαρική Ὀχράνα. — 260.

B

B. B. — βλ. Βοροντσόφ, Β.Π.

Βάν Κόλ (Van Kol), Χένριχ (1851 - 1925) — ἓνας ἀπό τούς ἰδρυτές και ἠγέτες του Ὀλλανδικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος (1894). Λίγα μόλις χρόνια μετά τή συγκρότησή του κόμματος ὁ Βάν Κόλ κατρακύλησε στό ρεφορμισμό και στόν ὀπορτουнизм. Στά συνέδρια τῆς ΙΙ Διεθνούς του Ἄμστερνταμ (1904) και τῆς Στουτγάρδης (1907) ὑποστήριξε τήν ὀπορτουνιστική ἀπόφαση γιά τό ἀποικιακό ζήτημα, πού δικαίωσε τήν ὑποδούλωση τῶν λαῶν τῶν ἀποικιῶν μέ τή μορφή τῆς πραγματοποίησης τῆς λεγόμενης «ἐκπολιτιστικῆς ἀποστολῆς» του ἱμπεριαλισμοῦ. Ἀντιμετώπισε ἐχθρικά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση και τό Σοβιετικό κράτος. Στά ἔργα του ὁ Β. Ι. Λένιν ἐπέκρινε δριμύτατα τήν ἱμπεριαλιστική οὐσία τῆς θέσης του Βάν Κόλ. — 72, 73, 77, 198 - 199.

Βαντερβέλντε (Vandervelde), Αἰμίλ (1866 - 1938) — ἠγέτης του Βελγικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, πρόεδρος του Διεθνούς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου τῆς ΙΙ Διεθνούς, ἀναθεωρητής και ὀπορτουνιστής τῶν ἄκρων. Τόν καιρό του πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) ὑπῆρξε σοσιαλσωβινιστής· μπῆκε στήν ἀστική κυβέρνηση και κατεῖχε διάφορες ὑπουργικές θέσεις. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση του Φλεβάρη 1917 πῆγε στή Ρωσία γιά νά προπαγανδίσει τή συνέχιση του ἱμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Ὁ Βαντερβέλντε κράτησε πολύ ἐχθρική στάση ἀπέναντι στήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, βοήθησε ἐνεργά τήν ἐνοπλή ἐπέμβαση ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία, κατέβαλε πολλές προσπάθειες γιά τήν ἀνασυγκρότηση τῆς ΙΙ Διεθνούς. Στά 1925 - 1927 ἦταν ὑπουργός Ἐξωτερικῶν του Βελγίου, πήρε μέρος στήν ὑπογραφή τῶν συμφωνιῶν του Λοκάρνο (1925), πού στρέφονταν ἐνάντια στήν ΕΣΣΔ, ἀγωνίστηκε δραστήρια ἐνάντια στή δημιουργία ἐνιαίου ἀντιφασιστικοῦ μετώπου τῶν κομμουνιστῶν

καί τῶν σοσιαλιστῶν. Ὁ Βαντερβέλντε ἔγραψε μιά σειρά βιβλία καί προσοῦρες. Στίς ἐργασίες τοῦ Βαντερβέλντε, ὅπως τόνιζε ὁ Β. Ι. Λένιν, «ὁ μικροαστικός ἐκλεκτικισμός» τάσσεται «ἐνάντια στό μαρξισμό, ἡ σοφιστεία ἐνάντια στή διαλεκτική, ὁ φιλισταϊκός ρεφορμισμός ἐνάντια στήν προλεταριακή ἐπανάσταση» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 28ος, σελ. 302). — 97, 464.

Βασιούτιν, Φ. Κ. (γεν. τό 1877) — ἀγρότης, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Χαρκόβου, τρουντοβίκος. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς καί τῆς Ἐπιτροπῆς βοήθειας στούς ἀνέργους. Ἦταν ὑπέρ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτρίωσης τῶν τσιφλικάδικων γαιῶν χωρίς ἐξαγορά. — 400 - 401.

Βεργκέζσκι, Α. — βλ. Τίρκοβα, Α. Β.

Βετσίιν, Β. Γκ. (γεν. τό 1861) — τσιφλικάς, ἀπό τό 1904 προεστός τῶν εὐγενῶν τοῦ νομοῦ Ἐλέτς, βουλευτής στή II, III καί IV Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ὀριόλ. Στή II Κρατική δούμα ἀνήκε στήν ομάδα τῶν ὀχτωβριστῶν, στήν III Δούμα στή «ρωσική ἐθνική» ομάδα, στήν IV Δούμα ἀνήκε στήν ομάδα τῶν «ρώσων ἐθνικιστῶν καί μετριοπαθῶν δεξιῶν». — 371, 373.

Βίσμαρκ (Bismarck), *Ὅττο Ἐντουαρντ Λεοπόλντ* (1815 - 1898) — κρατικός παράγοντας καί διπλωμάτης τῆς Πρωσίας καί τῆς Γερμανίας, ὁ πρῶτος καγκελάριος τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, πού ἐπονομάστηκε «σιδηροῦς καγκελάριος». Τό 1862 ἦταν πρωθυπουργός καί ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Πρωσίας. Βασικός σκοπός τοῦ Βίσμαρκ ἦταν νά συνενώσει «διά πυρός καί σιδήρου» τά μικρά καί σκόρπια γερμανικά κράτη καί νά δημιουργήσει μιά ἐνιαία γερμανική αὐτοκρατορία κάτω ἀπό τήν ἡγεμονία τῆς Πρωσίας τῶν γιουνκερ. Τό Γενάρη τοῦ 1871 ὁ Βίσμαρκ ἔγινε καγκελάριος τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπό τό 1871 ὡς τό 1890 καθοδηγοῦσε ὅλη τήν ἐξωτερική καί ἐσωτερική πολιτική τῆς Γερμανίας, κατευθύνοντάς την πρὸς τό συμφέρον τῶν τσιφλικάδων - γιουνκερ καί προσπαθώντας ταυτόχρονα νά ἐξασφαλίσει τή συμμαχία τῶν γιουνκερ μέ τή μεγαλοαστική τάξη. — 183.

Βιτκόβσκι — βλ. Γκάρντεν, Μ.

Βίττε, Σ. Γ. (1849 - 1915) — κρατικός παράγοντας, ἐκπρόσωπος τῶν συμφερόντων τοῦ «στρατιωτικο - φεουδαρχικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ» τῆς τσαρικήσ Ρωσίας, φανατικός ὀπαδός τῆς ἀπολυταρχίας πού προσπαθοῦσε νά διασώσει τή μοναρχία μέ ἀσήμαντες παραχωρήσεις καί ὑποσχέσεις πρὸς τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη καί μέ ἄγριους διωγμούς ἐνάντια στό λαό. Ἐνας ἀπό τοὺς ὀργανωτές τῆς κατάπνιξης τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907. Σάν ὑπουργός Συγκοινωνιῶν (Φλεβάρης - Αὐγουστος τοῦ 1892), σάν ὑπουργός Οἰκονομικῶν (1892 - 1903) καί σάν πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου (Ὀχτώβρης 1905 - Ἀπρίλης 1906) μέ τά μέτρα πού πῆρε στόν τομέα τῶν δημόσιων οἰκονομικῶν, τῆς δασμολογικῆς πολιτικῆς, τῆς κατασκευῆς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας καί μέ τήν ὀλόπλευρη ἐνθάρυνση τῶν ἐπενδύσεων ξένου κεφαλαίου, βοήθοῦσε τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία καί τό δυνάμωμα τῆς ἐξάρτησῆς της ἀπό τίς ἱμπεριαλιστικές δυνάμεις. «Ὑπουργό - μεσίτη», «πράκτορα τοῦ χρηματιστηρίου», ἔτσι τόν χαρακτήριζε ὁ Β.Ι. Λένιν. — 44, 129, 329, 374, 469.

Βιχλιάγεφ, Π.Α. (1869 - 1928) — στατιστικός και γεωπόνος, φιλελεύθερος ναρόντικος. Διηύθυνε τό Τμήμα οίκονομικῶν τοῦ Συμβουλίου τῶν ζέμστβο τοῦ Τβέρ, καί ἀπό τό 1907 ὡς τό 1917 τό Τμήμα στατιστικῆς τοῦ Συμβουλίου τῶν ζέμστβο τῆς Μόσχας. Ἐγραψε πολλά στατιστικά ἔργα γιά τό ἀγροτικό νοικοκυριό στήν τσαρική Ρωσία, στά ὁποῖα δέν παραδεχόταν τήν ταξική διαφοροποίηση τῆς ἀγροτιάς καί ἐξυμνοῦσε τήν ἀγροτική κοινότητα. Στήν ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση (1917) ἦταν ὑφυπουργός Γεωργίας. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ὁ Βιχλιάγεφ δούλευε στήν Κεντρική Διεύθυνση Στατιστικῆς καί ἦταν καθηγητής ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς Μόσχας. — 173 - 174, 262.

Βόϊνοφ - βλ. Λουνατσάρσκι, Α. Β.

Βόλκ - Καράτσεβσκι, Β. Β. (1873 - 1920) — μέλος τοῦ μικροαστικοῦ Κόμματος τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν», βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Τσερνίγκοφ. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς Ἐπιτροπῆς βιβλιοθήκης καί ἄλλων ἐπιτροπῶν, καθοδηγοῦσε τήν ὁμάδα τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν». Στά 1914 - 1917 ἦταν γραμματέας τῆς «Πανρωσικῆς ἔνωσης τῶν πόλεων». — 275, 391.

Βόλκοφ, Τ.Ο. (γεν. τό 1879) — βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Σμολένσκ, καντέτος, ἀγροτικῆς προέλευσης. Ὑπηρέτησε δάσκαλος σέ χωριό. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς. — 260.

Βοροντσόφ Β. Π. (Β.Β.) (1847 - 1918) — οίκονομολόγος καί δημοσιολόγος, ἓνας ἀπό τούς θεωρητικούς τοῦ φιλελεύθερου ναροντικισμοῦ τῆς περιόδου 1880 - 1900, συγγραφέας τῶν βιβλίων «Οἱ τύχες τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία» (1882), «Οἱ κατευθύνσεις μας» (1893), «Δοκίμιο θεωρητικῆς οίκονομίας» (1895) καί ἄλλων· στά ἔργα αὐτά δέν παραδεχόταν τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία, ἐξυμνοῦσε τή μικρή ἐμπορευματική παραγωγή, ἐξιδανίκευε τήν ἀγροτική κοινότητα. Κήρυσσε τή συμφιλίωση μέ τήν τσαρική κυβέρνηση καί ἀντιπάλευε ἔντονα τό μαρξισμό. Οἱ ἀπόψεις τοῦ Βοροντσόφ ἐπικρίθηκαν αὐστηρά σέ πολλές ἐργασίες τοῦ Β. Ι. Λένιν. — 348, 390.

Γ

Γιακόμπι, Μ. (Γκέντελμαν, Μ. Γ.*) — ἑσέρος, ἓνας ἀπό τούς συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου «Σχετικά μέ τήν ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος καί τῆς θεμελίωσής του» πού κυκλοφόρησε τό 1908 ἀπό τό ἐκδοτικό «Ἐρα». — 455.

Γιουρασέβσκι, Π. Π. (1872 - 1945) — λεττονός ἀστός κρατικός καί κοινωνικός παράγοντας, δικηγόρος. Ἦταν βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κουρλανδίας, μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Ἀπό τό 1907 ἐκδότης καί διευθυντής τῆς ἐφημερίδας τῆς πόλης Ἐλγκαβα «Sadzîne» («Βίος»). Ἀπό τά τέλη τοῦ 1918 μπῆκε ἐπανειλημμένα στήν κυβέρνηση τῆς ἀστικῆς Λεττονίας καί τό 1928 ἔγινε πρόεδρος τῆς κυβέρνησης τῆς Λεττονίας. — 408 - 409.

* Τά ὑπογραμμισμένα στήν παρένθεση εἶναι τά πραγματικά ὀνοματεπώνυμα.

Γιουρίνε, Τ. Γ. (γεν. τό 1873) — έσθονός κοινωνικός καί κρατικός παράγοντας, δικηγόρος. Ήταν βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα από τό κυβερνεϊό Έσθλιάνδης, ανήκε στους προοδευτικούς, μιά πολιτική ομάδα τής φιλελεύθερης μοναρχικής αστικής τάξης. Στά 1918 - 1919 ήταν βοηθός καί αναπληρωτής τοῦ ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν τής αστικής κυβέρνησης τής Έσθονίας. — 409.

Γκαβρόιτσκ, Α. Α. (γεν. τό 1880) — αγρότης, βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα από τό κυβερνεϊό Μίνσκ, ανήκε στους δεξιούς. Στή Δούμα ήταν μέλος τής Έπιτροπῆς γιά τήν εξέταση τῶν νομοσχεδίων γιά τή δημόσια εκπαίδευση. — 407 - 408.

Γκέντ (Guesde), Ζύλ (Μπαζίλ, Ματιέ Ζύλ) (1845 - 1922) — ένας από τους οργανωτές καί καθοδηγητές τοῦ Γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος καί τής ΙΙ Διεθοῦς. Ἄρχισε τήν πολιτική του δράση στά 1865 - 1870· ὑποστήριζε τήν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ τοῦ 1871, αναγκάστηκε νά εκπατριστεῖ. Τό 1876 γύρισε στή Γαλλία. Κάτω από τήν επίδραση τῶν ἔργων τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ένγκελς πέρασε στίς θέσεις τοῦ μαρξισμοῦ. Τό 1877 ήταν ένας από τους ἰδρυτές τής ἔφημερίδας «L' Egalité» («Ἡ Ἴσότητα») πού ἔπαιξε αποφασιστικό ρόλο στήν ὀργάνωση τό 1879 τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος τής Γαλλίας, τοῦ πρώτου ανεξάρτητου πολιτικοῦ κόμματος τοῦ γαλλικοῦ προλεταριάτου. Μέ τή βοήθεια τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ένγκελς ὁ Γκέντ ἐπεξεργάστηκε, μαζί μέ τόν Λαφάργκ, τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος, πού ψηφίστηκε στό συνέδριο τής Χάβρης (1880). Ὁ Γκέντ συντέλεσε πολύ στή διάδοση τῶν ιδεῶν τοῦ μαρξισμοῦ καί στήν ἀνάπτυξη τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος στή Γαλλία. Ἐκλέχτηκε ἀρκετές φορές βουλευτής. Τό 1904 ὁ Λένιν χαρακτήρισε τόν Γκέντ σάν ἕναν από τους πῖο συνεπεῖς καί τους πῖο αποφασιστικούς ἐκπρόσωπους τής διεθοῦς σοσιαλδημοκρατίας.

Ὡστόσο, ὁ Γκέντ, παλεύοντας ἐνάντια στήν πολιτική τῶν δεξιῶν σοσιαλιστῶν, ἔκανε λάθη σεχταριστικοῦ χαρακτήρα στά ζητήματα τόσο τής θεωρίας, ὅσο καί τής τακτικῆς: ὑποτιμοῦσε τό ρόλο τοῦ κόμματος στήν πάλη τής ἐργατικῆς τάξης καί πῆρε λαθεμένη θέση στό ζήτημα τής στάσης τοῦ προλεταριάτου ἀπέναντι στόν πόλεμο. Ὄταν ἄρχισε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, ὁ Γκέντ πρόδωσε τά συμφέροντα τῶν ἐργατῶν, ὑποστήριξε σοσιαλ - σωβινιστικές θέσεις καί μπῆκε στήν αστική κυβέρνηση. Ὁ Λένιν ἔγραφε: «Διδαχθεῖτε ἀπό τό παράδειγμα ὅλης τής ζωῆς τοῦ Γκέντ, θά ποῦμε ἐμεῖς στους ἐργάτες, ἐκτός ἀπό τήν ὀλοφάνερη προδοσία πού διέπραξε σέ βάρος τοῦ σοσιαλισμοῦ τό 1914» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 104). Ὁ Γκέντ δέν κατάλαβε τή σημασία τής Μεγάλης Ὀχτωβριανῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, δέν ἀκολούθησε τήν πλειοψηφία τοῦ συνεδρίου τής Τούρ τοῦ Γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος (1920), πού ἀποφάσισε νά προσχωρήσει στήν Κομμουνιστική Διεθνή. — 78, 93.

⚡ *Γκέντελμαν, Μ. Γ.* — βλ. Γιακόμπι, Μ.

Γκεράσιμοφ, Μ. Ν. (γεν. τό 1873) — αγρότης, βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα από τό κυβερνεϊό Καζάν, μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. — 260.

Γκερσούνι, Γκ. Α. (1870 - 1908) — ένας από τους ἰδρυτές καί τους ἡγέτες τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων, ὀργανωτής καί καθοδηγητής τής ομάδας κρούσης του, μέλος τής ΚΕ τοῦ κόμματος. Στά 1902 - 1903 ὀργάνωσε μιά σειρά

τρομοκρατικές πράξεις, πιάστηκε, καταδικάστηκε σέ θάνατο πού μετατράπηκε σέ ισόβια δεσμά. Τό 1905 έξορίστηκε στή Σιβηρία άπ' όπου δραπέτευσε τό 1906 στό έξωτερικό. Τό 1907 πήρε μέρος στό συνέδριο του Κόμματος τών έσέρων πού έγινε στό Τάμμεφορς, όπου τάχθηκε υπέρ του συνασπισμού μέ τούς καντέτους. — 175 - 176, 453.

Γκεοργκίεβσκι, Β. — βλ. Έβλόγκι.

Γκιρνιούς, Ι. Μ. (γεν. τό 1876) — άγρότης, βουλευτής τής Ι Κρατικής δούμας άπό τό κυβερνείο Σουβάλκι, άνήκε στους αυτόνομιστές (πολωνικό κόλο). — 408.

Γκολοβίν, Φ. Α. (γεν. τό 1867) — παράγοντας τών ζέμστβο, καντέτος. Άπό τό 1898 ως τό 1907 μέλος τής διοίκησης τών ζέμστβο του κυβερνείου Μόσχας και άργότερα πρόεδρος της. Συμμετείχε στά συνέδρια τών ζέμστβο πού έγιναν στά 1904 - 1905. Ένας άπό τούς οργανωτές του Κόμματος τών καντέτων. Ήταν πρόεδρος τής ΙΙ και βουλευτής τής ΙΙΙ Κρατικής δούμας. Μέτοχος σέ μιά μεγάλη έκχωρημένη σιδηροδρομική επιχείρηση. Τό Μάρτη του 1917 ήταν επίτροπος τής άστικής Προσωρινής κυβέρνησης στό ύπουργείο τής Αύλης. — 400.

Γκορεμίκιν, Ι. Α. (1839 - 1917) — κρατικός παράγοντας τής τσαρικής Ρωσίας, ένας άπό τούς χαρακτηριστικούς εκπρόσωπους τής αντιδραστικής γραφειοκρατίας, φανατικός μοναρχικός. Στά 1895 - 1899, όταν ήταν ύπουργός Έσωτερικών, έφάρμοσε αντιδραστική πολιτική πού επεδίωκε τήν εξασθένιση και τήν κατάργηση τών μεταρρυθμίσεων τής δεκαετίας 1860 - 1870 (τή λεγόμενη πολιτική τών αντιμεταρρυθμίσεων)· κατάπνιγε σκληρά τό εργατικό κίνημα. Χρημάτισε πρωθυπουργός άπό τόν Άπρίλη ως τόν Αύγουστο του 1906 και άπό τό Γενάρη του 1914 ως τό Γενάρη του 1916. — 44.

Γκόρν, Β. — βλ. Γκρόμαν, Β. Γ.

Γκούρβιτς, Φ. Ι. — βλ. Ντάν, Φ. Ι.

Γκουρέβιτς, Ε. Α. (Σμιρνόφ, Ε) (γεν. τό 1865) — δημοσιολόγος, μέλος του Κόμματος «Ναρόντναγια Βόλια» ως τό 1890· έπειτα προσχώρησε στους σοσιαλδημοκράτες. Μετά τό ΙΙ συνέδριο του ΣΔΕΚΡ μενσεβίκος. Στά χρόνια τής αντίδρασης ήταν λικβινταριστής, συνεργαζόταν στήν έφημερίδα τών άριστερών καντέτων «Τοβάριστς». — 40, 126.

Γκοϋρκο, Β. Ι. (1863 - 1927) — αντιδραστικός παράγοντας τής τσαρικής Ρωσίας. Τό 1902 διορίστηκε διευθυντής του τμήματος τών ζέμστβο του ύπουργείου Έσωτερικών και τό 1906 ύφυπουργός Έσωτερικών. Στήν Ι Κρατική δούμα καταπολέμησε τά άγροτικά νομοσχέδια, υπερασπιζόμενος τά συμφέροντα τών φεουδαρχών - τσιφλικάδων. Έπαιξε σημαντικό ρόλο στήν κυβέρνηση του Γκορεμίκιν, πού ο Β. Ι. Λένιν τήν αποκαλούσε κυβέρνηση τών Γκοϋρκο - Γκορεμίκιν μέ «τσιφλικάδικο - άστικό πρόγραμμα». Άργότερα βρέθηκε ανακατεμένος σέ κλοπές και σέ καταχρήσεις του δημοσίου χρήματος και μέ άπόφαση τής Συγκλήτου απαλλάχτηκε άπό τά καθήκοντά του. Τό 1912 εκλέχτηκε μέλος του Κρατικού συμβουλίου. Ύστερα άπό τήν Όχτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση καταπολέμησε τή Σοβιετική έξουσία, λευκός έμιγκρές. — 253, 259, 373.

Γκουτσκόφ, Α.Ι. (1862 - 1936) — μέγας καπιταλιστής, οργανωτής και

ηγέτης τοῦ Κόμματος τῶν Ὀχτωβριστῶν. Στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 καταπολέμησε ἔντονα τό ἐπαναστατικό κίνημα καί τάχθηκε ἀλληλέγγυος μέ τήν κυβερνητική πολιτική τῶν ἄγριων διωγμῶν κατά τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τῆς ἀγροτιᾶς. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἦταν πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς κρατικῆς ἄμυνας καί πρόεδρος τῆς III Κρατικῆς δούμας. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) ἦταν πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς πολεμικῆς βιομηχανίας καί μέλος τοῦ Εἰδικοῦ συμβουλίου ἄμυνας. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1917 ἔγινε ὑπουργός Στρατιωτικῶν καί Ναυτικῶν στήν πρώτη ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση, τάχθηκε ὑπέρ τῆς συνέχισης τοῦ πολέμου «ὡς τό νικηφόρο τέλος». Τόν Αὐγούστο τοῦ 1917 πῆρε μέρος στήν ὀργάνωση τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Κορνίλοφ, πιάστηκε στό μέτωπο, ἀφέθηκε ὁμως ἐλεύθερος ἀπό τήν Προσωρινή κυβέρνηση. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση πάλεψε δραστήρια ἐνάντια στή σοβιετική ἐξουσία, λευκός ἐμιγκρές. — 479-480, 482.

Γκράμπσκι (Grabski), *Β. Φ.* (1874 - 1939) — πολωνός κρατικός παράγοντας, ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ Ἐθικοδημοκρατικοῦ κόμματος, τοῦ κυριότερου ἐθνικιστικοῦ κόμματος τῶν πολωνῶν τσιφλικάδων καί τῆς ἀστικῆς τάξης, γαιοκτήμονας. Ἦταν βουλευτής στήν I, τή II καί τήν III Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βαρσοβίας. Τό 1918 ἦταν ὑπουργός Γεωργίας τῆς Πολωνίας. Στά ἐπόμενα χρόνια ἦταν ὑπουργός Οἰκονομικῶν. Ἔκανε ἐπανελημμένα πρόεδρος τῆς πολωνικῆς κυβέρνησης. Τό 1926 μετά τό φασιστικό πραξικόπημα τοῦ Πιλσούδσκι ἀποσύρθηκε ἀπό τήν ἐνεργό πολιτική. — 408.

Γκρίνμπεργκ, *Β. Ν.* - βλ. Μέντεμ, Β. Ντ.

Γκρόμαν, *Β. Γκ.* (Γκόρν, Β.) (γεν. τό 1874) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος. Ἐγραψε ἕνα ἀπό τά σχέδια τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος, πού ὑποβλήθηκαν στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἐπαιρνε μέρος στή σύνταξη τοῦ μενσεβίκικου περιοδικοῦ «Νάσε Ντιέλο». Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἦταν λικβινταριστής, συνεργάτης στήν ἀριστερή καντέτικη ἐφημερίδα «Τοβάριστς», ὅπου κήρυσσε τήν πολιτική τῶν συνασπισμῶν μέ τούς καντέτους, τήν παραίτηση ἀπό τά ἐπαναστατικά συνθήματα κτλ. Ἀπό τίς ἀρχές τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν προϊστάμενος τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς Πετρούπολης. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση μερικά χρόνια ἐργαζόταν σέ διοικητική - οἰκονομική δουλιᾶ. Τό 1931 καταδικάστηκε γιά ἀντεπαναστατική δράση. — 58, 59 - 60, 61, 62, 63, 68 - 69, 126, 147, 264, 277, 280.

Γκρουντίνσκι, *Π. Φ.* (γεν. τό 1878) — ἀγρότης, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Μίνσκ, ἀνῆκε στούς δεξιούς. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπερωτήσεων καί τῆς Ἐπιτροπῆς ἐξέτασης τοῦ νομοσχεδίου γιά τήν ἀναδιοργάνωση τῶν τοπικῶν δικαστηρίων. — 407 - 408.

Γουλιέλμος Β' (*Χοεντσόλερν*) (1859 - 1941) — γερμανός αὐτοκράτορας καί βασιλιάς τῆς Πρωσίας (1888 - 1918). — 150.

Ε

Ε. Κ. - βλ. Κουσκόβα, Ε. Ντ.

Ε. Π. - βλ. Πιμένοβα, Ε. Κ.

Ἐβλόγκι (Γκεοργκίεβσκι, Β.) (γεν. τό 1868) — μοναρχικός, ἀντιδραστικός τῶν ἄκρων, ἕνας ἀπό τούς καθοδηγητές τῆς μαυροεκατονταρχίτικης «Ἐνωσης τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ». Ἐπίσκοπος τοῦ Λιούμπλιν. Βουλευτής στή II καί στήν III Κρατική δούμα ἀπό τόν ὀρθόδοξο πληθυσμό τῶν κυβερνείων Λιούμπλιν καί Σέντλετσα. Τό 1914 διορίστηκε ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βολυνίας. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἕνας ἀπό τούς ἀρχηγούς τῶν μοναρχικῶν ἐμιγκρέδων. — 407 - 408.

Ἐβροέινοφ, Β. Β. (γεν. τό 1867) — ἐσέρος, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ἀστραχάν. Ὑπηρετοῦσε σάν γραμματέας στό παράρτημα τοῦ Ἀστραχάν τῆς πετρελαιοπαραγωγικῆς «Ἐταιρίας ἀδελφῶν Νόμπελ». Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς. — 376, 378.

Ἐλνταρχάνοφ, Τ. Ε. (γεν. τό 1870) — βουλευτής στήν I καί στή II Κρατική δούμα ἀπό τήν περιοχή Τερέκ, ἀνήκε στή μουσουλμάνικη ομάδα, δάσκαλος. Τό 1920 ἦταν πρόεδρος τῆς περιφερειακῆς Ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Γκρόζνι (Τσετσένσκι) καί τό 1921 μέλος τῆς ὀρεινῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ Λαϊκοῦ Ἐπιτροπάτου τῶν ἐθνοτήτων τῆς ΡΣΟΣΔ γιά τήν ἐπεξεργασία τοῦ συντάγματος τῆς Ὀρεινῆς Σοβιετικῆς δημοκρατίας*. Τό 1922 ἀναπληρωτής τοῦ Λαϊκοῦ ἐπιτρόπου Παιδείας τῆς Ὀρεινῆς Δημοκρατίας. Τό 1923 πρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς τῆς περιοχῆς Τσετσένσκι. — 411.

Ἐνγκελς (Engels), *Φρίντριχ* (1820 - 1895) — ἕνας ἀπό τούς θεμελιωτές τοῦ ἐπιστημονικοῦ κομμουνισμοῦ, ἀρχηγός καί δάσκαλος τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου, φίλος καί συνεργάτης τοῦ Κ. Μάρξ (βλ. τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Φρίντριχ Ἐνγκελς». — Ἀπαντα, 5η ἔκδ., τόμ., 2ος, σελ. 1 - 14). — 10, 25 - 26, 86, 269, 357 - 358, 359, 431, 464.

Ἐρβέ (Hervé), *Γκουστάβ* (1871 - 1944) — μέλος τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος Γαλλίας, δημοσιολόγος καί δικηγόρος. Στά 1906 ἵδρυσε τήν ἐφημερίδα «La Guerre Sociale» («Ὁ Κοινωνικός Πόλεμος»), πού ἀπό τίς στήλες της προπαγάνδιζε ἕνα μισοαναρχικό πρόγραμμα πάλης κατά τοῦ μιλιταρισμοῦ. Στό συνέδριο τῆς II Διεθνοῦς πού ἔγινε στή Στουτγάρδη (1907) ὑποστήριξε τήν ἄποψη αὐτή, προτείνοντας ν' ἀντιμετωπίζεται κάθε πόλεμος μέ ἀπεργία καί ἐξέγερση. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἀποκάλυψε σέ μιά σειρά ἔργα του τό μικροαστικό χαρακτήρα τοῦ ἐρβεϊσμοῦ. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὁ Ἐρβέ ἦταν φανατικός σοσιαλσωβινιστής. Ὑστερα ἀπό τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση πολέμησε μέ φανατισμό τή Σοβιετική Ρωσία καί τούς μπολσεβίκους. Τό 1918 διαγράφηκε ἀπό τό Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς Γαλλίας. Στή δεκαετία 1930 - 1940 ἦταν ὀπαδός τῆς προσέγγισης τῆς Γαλλίας μέ τή φασιστική Γερμανία. — 77, 92, 93, 94, 97.

Ἐρίκος Ζ', *Τυδώρ* (1457 - 1509) — ἄγγλος βασιλιάς ἀπό τό 1485. Ἐνθάρυνε τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας καί τοῦ ἐμπορίου. Στά χρόνια τῆς βασιλείας του ἄρχισε τό ἀπότομο δυνάμωμα τοῦ προτσές τῆς ἀρπαγῆς

*Ἡ ΟΣΣΔ εἶχε ἵδρυθεῖ μέ βάση τό διάταγμα τῆς 20/Ι/1921 τῆς Πανρωσικῆς Κεντρικῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς καί περιλάβαινε τήν περιοχή τοῦ Τερέκ. Καταργήθηκε μέ σχετικό ἐπίσης διάταγμα τῆς ΠΚΕΕ στίς 7/VII/1924. Σημ. μετ.

τῶν ἀγροτικῶν γαιῶν ἀπό τούς μεγάλους γαιοκτήμονες καί τῆς μαζικῆς δίωξης τῶν ἀγροτῶν ἀπό τή γῆ. — 266.

Ἐρσόφ Π. Α. (γεν. τό 1878) — βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Καζάν. Ὑπηρετοῦσε σάν σχεδιαστής στό ἐργοστάσιο πυριτιδοποιΐας τοῦ Καζάν. Στή Δούμα ἀκολουθοῦσε τούς σοσιαλδημοκράτες, ἦταν μέλος τῆς Διαχειριστικῆς ἐπιτροπῆς καί ἄλλων ἐπιτροπῶν. Στά 1908 ἕνας ἀπό τούς καθοδηγητές τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων στό Καζάν. — 260.

Z

Ζίνγκερ (Singer), Πάουλ (1844 - 1911) — ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, συνεργάτης τοῦ Α. Μπέμπελ, τοῦ Β. Λήμπκνεχτ, ἐπιφανῆς παράγοντας τῆς μαρξιστικῆς πτέρυγας στή II Διεθνή. Ἀπό τό 1887 μέλος τῆς διοίκησης τοῦ Γερμανικοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καί ἀπό τό 1890 (μετά τό συνέδριο τῆς Χάλλης) πρόεδρος τῆς διοίκησης τοῦ κόμματος. Ἀπό τό 1884 ὡς τό 1911 μέλος τοῦ Ράϊχσταγκ καί πρόεδρος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας. Ἀπό τό 1900 μέλος τοῦ Διεθνoῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου, ἀνῆκε στήν ἀριστερή, τή μαρξιστική πτέρυγά του. Ὁ Ζίνγκερ ἦταν ἐχθρός τοῦ ὀπορτουνισμού στίς γραμμές τοῦ γερμανικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος καί ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς του ἐφάρμοζε μέ συνέπεια ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατική πολιτική. Ὁ Β. I. Λένιν ἐκτιμοῦσε πολύ τόν Ζίνγκερ, σάν ἀδιάλλακτο ἀγωνιστή τῆς ὑπόθεσης τοῦ προλεταριάτου. — 199.

Ζίλκιν, I. Β. (1874 - 1958) — δημοσιογράφος, ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ μικροαστικοῦ κόμματος τῶν τρουντοβίκων. Δούλευε σάν διευθυντής τῆς ἐφημερίδας «Οὐράλετς», ἀρχισυντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Νεντέλια», συνεργαζόταν στή «Σ. Πετερμπούργκσκιγε Βέντομοστι» καί σέ συνέχεια στίς ἐφημερίδες τῶν ἀριστερῶν καντέτων «Νάσα Ζίζν» καί «Τοβάριστς». Τό 1906 ὁ Ζίλκιν ἐκλέχτηκε στήν I Κρατική δούμα σάν βουλευτής τῶν ἀγροτῶν τοῦ κυβερνεῖου Σαράτοφ. Μετά τή διάλυση τῆς I Κρατικῆς δούμας ὑπόγραψε τήν ἐκκλήση τοῦ Βίμποργκ καί γιαυτό καταδικάστηκε σέ τρίμηνη φυλάκιση. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση δούλευε σέ διάφορες σοβιετικές ὑπηρεσίες καί ἀπό τό 1925 ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία. — 67 - 68, 166, 379.

Ζίμιν, Ντ. Α. (γεν. τό 1867) — ἐσέρος, ἀγροτικῆς προέλευσης. Ἐργάστηκε σάν δημοδιδάσκαλος στό κυβερνεῖο Καζάν, ἀργότερα σάν διευθυντής δημοτικοῦ σχολειοῦ τοῦ Σιμπίρσκ. Βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Σιμπίρσκ, μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς προϋπολογισμοῦ. Στά 1917 ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων. Στά 1919 ἦταν μέλος τοῦ Συμβουλίου καί ὑπεύθυνος τῆς διαχείρισης τοῦ «ἐθελοντικοῦ στρατοῦ» τῶν λευκοφρουριτῶν. — 380.

Ζολοταριόφ, Α. Μ. (1853 - 1912) — καθηγητής - στατιστικός τῆς Ἀκαδημίας «αὐτοκράτορα Νικολάου» τοῦ Γενικοῦ ἐπιτελείου, διευθυντής τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς στατιστικῆς, στρατηγός. Σύνταξε τή στατιστική τῆς γαιοκτησίας τοῦ ἔτους 1905 σέ πενήντα κυβερνεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας. Ἦταν πολέμιος τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτρίωσης τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων. — 222.

Ζόμπαρτ (Sombart), *Βέρνερ* (1863 - 1941) — γερμανός αστός, χυδαῖος οἰκονομολόγος, ἐπιφανής θεωρητικός τοῦ γερμανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Καθηγητής στό πανεπιστήμιο τοῦ Μπρεσλάου καί ἀργότερα τοῦ Βερολίνου. Στήν ἀρχή τῆς δράσης του ὁ Ζόμπαρτ ἦταν ἕνας ἀπό τούς τυπικούς θεωρητικούς τοῦ «σοσιαλφιλελευθερισμοῦ πού ἔχει ἕνα ἑλαφρό μαρξιστικό ἐπίχρισμα». (Β. Ι. Λένιν, ᾿Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 18ος, σελ. 51). ᾿Αργότερα μετατράπηκε σέ ἀνοιχτό ἐχθρό τοῦ μαρξισμοῦ, παρουσίαζε τόν καπιταλισμό σάν ἕνα ἀρμονικό οἰκονομικό σύστημα. Στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του πέρασε στίς θέσεις τοῦ φασισμοῦ καί ἐγκωμίαζε τό χιτλερικό καθεστώς. Τά βασικά ἔργα τοῦ Ζόμπαρτ εἶναι : «Ὁ σοσιαλισμός καί τό κοινωνικό κίνημα στό XIX αἰώνα» (1896), «Ὁ σύγχρονος καπιταλισμός» (1902) καί ἄλλα. — 25 - 26.

Ζόργκε (Sorge), *Φρίντριχ ᾿Αντολφ* (1828 - 1906) — γερμανός σοσιαλιστής, ἐπιφανής παράγοντας τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ καί σοσιαλιστικοῦ κινήματος, φίλος καί συνεργάτης τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. ᾿Ενγκελς. Πῆρε μέρος στήν ἐπανάσταση τοῦ 1848 - 1849 στή Γερμανία. ᾿Υστερα ἀπό τήν ἧττα τῆς ἐπανάστασης κατέφυγε στήν Ἑλβετία καί ἀργότερα (1852) στήν ᾿Αμερική. ᾿Οργανωτής τῶν παραρτημάτων τῆς I Διεθνοῦς στήν ᾿Αμερική, γραμματέας τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς I Διεθνοῦς (1872 - 1874). Πῆρε δραστήριο μέρος στήν ἴδρυση τοῦ Σοσιαλιστικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῶν ΕΠΑ καί τῆς Διεθνοῦς ἐργατικῆς ἔνωσης. Ὁ Ζόργκε εἶναι συγγραφέας τοῦ βιβλίου «Τό ἐργατικό κίνημα στίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες», ἔγραψε μιά σειρά ἄρθρα πού δημοσιεύτηκαν κυρίως στό περιοδικό τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας «Die Neue Zeit» («Νέοι Καιροί»). Ἐτοίμασε γιά δημοσίευση τήν ἀλληλογραφία του μέ τόν Κ. Μάρξ, τόν Φ. ᾿Ενγκελς καί ἄλλους. Ὁ Λένιν ἐκτιμοῦσε πολύ τή δράση τοῦ Ζόργκε, ἀποκαλώντας τον παλαίμαχο τῆς I Διεθνοῦς. — 86, 357 - 358.

Ζορές (Jaurés), *Ζάν* (1859 - 1914) — ἐπιφανής παράγοντας τοῦ γαλλικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ κινήματος, ἱστορικός. Στήν δεκαετία 1880 - 1890 ἦταν αστός ριζοσπάστης, ἔπειτα προσχώρησε στήν ομάδα τῶν «ἀνεξάρτητων σοσιαλιστῶν». Τό 1902 ὁ Ζορές καί οἱ ὀπαδοί του ἴδρυσαν τό Γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα, πού στά 1905 συγχωνεύτηκε μέ τό Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς Γαλλίας καί ὀνομάστηκε Ἐνιαῖο γαλλικό σοσιαλιστικό κόμμα. Ὁ Ζορές ἦταν μέλος τοῦ κοινοβουλίου στά 1885 - 1889, 1893 - 1898, 1902 - 1914· ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς κοινοβουλευτικῆς σοσιαλιστικῆς ομάδας. Τό 1904 ἴδρυσε καί διηύθυνε ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς του τήν ἐφημερίδα «L' Humanité» («Ἡ Ἀνθρωπότητα») πού τό 1920 ἔγινε κεντρικό ὄργανο τοῦ Γαλλικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. Τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 στή Ρωσία χαιρέτισε τήν πάλη τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Ὁ Ζορές ἦταν ἀκούραστος ὑπερασπιστής τῆς δημοκρατίας, τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν, τῆς εἰρήνης, ἐχθρός τῆς ἱμπεριαλιστικῆς καταπίεσης καί τῶν κατακτητικῶν πολέμων. Πίστευε ὅτι μόνο ὁ σοσιαλισμός θά βάλει ὀριστικό τέρμα στούς πολέμους καί στόν ἀποικιοκρατικό ζυγό.

Ὡστόσο ὁ Ζορές πίστευε πώς ὁ σοσιαλισμός θά νικήσει ὄχι μέ τήν πάλη τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, ἀλλά μέ τήν ἀνθιση τῆς δημοκρατικῆς ιδέας. Ἦταν ξένος πρός τήν ἰδέα τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, προπαγάνδιζε τήν ταξική εἰρήνη ἀνάμεσα στούς καταπιεστές καί στούς καταπιεζόμενους, συμεριζόταν τίς προυντονικές αὐταπάτες γιά τούς συνεταιρισμούς, πού ἡ ἀνάπτυξή τους μέσα στίς συνθήκες τοῦ

καπιταλισμοῦ θά συντελοῦσαν τάχα στό βαθμιαῖο πέρασμα στό σοσιαλισμό. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἐπέκρινε αὐστηρά τίς ρεφορμιστικές ἀπόψεις τοῦ Ζορές, πού τόν ἔσπρωχναν στό δρόμο τοῦ ὀπορτουνισμοῦ.

Ἡ πάλη τοῦ Ζορές γιά τήν εἰρήνη, ἐνάντια στόν ἐπερχόμενο κίνδυνο τοῦ πολέμου προκάλεσε τό μίσος τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης ἐναντίον του. Στίς παραμονές τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὁ Ζορές δολοφονήθηκε ἀπό ἕναν ἐγκάθετο τῆς ἀντίδρασης.

Ὁ Ζορές ἔγραψε τά ἔργα : «Ἡ ἱστορία τῆς Μεγάλης γαλλικῆς ἐπανάστασης», «Οἱ πολιτικές καί κοινωνικές ιδέες τῆς Εὐρώπης καί ἡ μεγάλη ἐπανάσταση» καί ἄλλα. — 78 - 79.

Ζορντάνιγια, Ν.Ν. (Κοστρόφ) (1870 - 1953) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος. Ἄρχισε τήν πολιτική του δράση στή δεκαετία 1890 - 1900, ἀνήκε στήν πρώτη μαρξιστική ομάδα τῆς Γεωργίας «Μεσαμέ-ντάσι» καί ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ὀπορτουνιστικῆς τῆς πτέρυγας. Στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ πῆρε μέρος μέ συμβουλευτική ψήφο, ἀνήκε στούς ἰσκριστές τῆς μειοψηφίας. Μετά τό συνέδριο ἦταν ἡγέτης τῶν μενσεβίκων τοῦ Καυκάσου. Τό 1905 διηύθυνε τή μενσεβίκικη ἐφημερίδα «Σοτσιάλ - Ντεμοκράτ» (στή γεωργιανή γλώσσα), καταπολεμοῦσε τήν μπολσεβίκικη τακτική στήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση. Τό 1906 ἔγινε μέλος τῆς I Κρατικῆς δούμας. Πῆρε μέρος στίς ἐργασίες τοῦ IV (Ἐνωτικοῦ) συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ· στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ κόμματος ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπό μέρος τῶν μενσεβίκων. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου ὁ Ζορντάνιγια τυπικά ἀνήκε στούς κομματικούς μενσεβίκους, στήν οὐσία ὅμως ὑποστήριζε τούς λικβινταριστές. Τό 1914 συνεργαζόταν στό περιοδικό τοῦ Τρότσκι «Μπορμπά». Στή διάρκεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν σοσιαλσωβινιστής. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1917 ἔγινε πρόεδρος τοῦ Σοβιέτ Τιφλίδας τῶν ἐργατῶν βουλευτῶν. Στά 1918 - 1921 μπῆκε ἐπικεφαλῆς τῆς ἀντεπαναστατικῆς μενσεβίκικης κυβέρνησης τῆς Γεωργίας. Ἀπό τό 1921 λευκός ἐμιγκρές. — 252, 253, 259, 357, 358.

Ζουμπτσένκο Γκ. Α. (γεν. τό 1859) — ἀγρότης, ἑπαρχος, ἀνήκε στό Κόμμα τῶν καντέτων. Βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κιέβου. Ὑπόγραψε τό ἀγροτικό «σχέδιο τῶν 33» πού ὑπόβαλαν οἱ τρουνοτοβίκοι γιά ἐξέταση στήν I Δούμα. — 260.

Ζύντεκουμ (Südekum) Ἄλμπερτ (γεν. τό 1871)· ἕνας ἀπό τούς ὀπορτουνιστές ἡγέτες τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, ἀναθεωρητής. Ἀπό τό 1900 ὡς τό 1918 βουλευτής τοῦ Ράϊχσταγκ. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν φανατικός σοσιαλσωβινιστής. Κήρυσσε ἱμπεριαλιστικές ἀπόψεις γιά τό ἀποικιακό ζήτημα, ἀγωνιζόταν ἐνάντια στό ἐπαναστατικό κίνημα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Στά 1918 - 1920 ἦταν ὑπουργός Οἰκονομικῶν τῆς Πρωσίας. Ὁ Β. Ι. Λένιν σέ πολλά ἔργα του καταπολέμησε σφοδρά τόν Ζύντεκουμ, ἀποκαλώντας αὐτόν καί τούς ὀπαδούς του σπείρα, «ἐξευτελισμένων λακέδων τοῦ Κάιζερ καί τῆς ἀστικῆς τάξης». «Ἡ λέξη "Ζύντεκουμ", — ἔγραφε ὁ Λένιν, — κατάντησε ὄνομα προσηγορικό: σημαίνει ἕναν τύπο αὐτοϊκανοποιημένου, ἀσυνείδητου ὀπορτουνιστῆ καί σοσιαλσωβινιστῆ» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 21ος, σελ. 99). — 486 - 487, 489.

Θ

Θιέρσος (Thiers), *Ἀδόλφος* (1797 - 1877) — γάλλος ἀστὸς ἀντιδραστὶκὸς πολιτικὸς παράγοντας καὶ ἱστορικὸς δικηγόρος. Ἄρχισε τὴν πολιτικὴν του δράσην κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας 1820 - 1830 σάν ἐκπρόσωπος τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς ἀντιπολίτευσης· μετὰ τὴν ἀστικὴ ἐπανάσταση τοῦ Ἰούνη 1830 ἔγινε ἐπανεπιλεγόμενος ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργός. Τὸ 1834 ὀργάνωσε τὴν σκληρὴν κατάπνιξιν τῶν δημοκρατικῶν ἐξεγέρσεων ἐν Λυὼν καὶ ἐν Παρίσι. Ἐν τῇ ἐπιπέδῳ τῆς Δεύτερης δημοκρατίας (1848 - 1851) ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ «κόμματος τῆς τάξεως». Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Δεύτερης αὐτοκρατορίας (4 τοῦ Σεπτεμβρίου 1870) ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς οὐσιαστικὸς καθοδηγητὰς τῆς ἀντιδραστικῆς κυβερνήσεως καὶ στίς 17 τοῦ Φλεβάρη 1871 ἔγινε πρωθυπουργός της. Μετὰ διαταγὴν τοῦ Θιέρσου ἔγινε ἡ ἀπόπειρα ἀφοπλισμοῦ τῆς ἐθνοφρουρᾶς τοῦ Παρισιοῦ, ἀπόπειρα πού προκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν τῆς 18 τοῦ Μάρτη 1871. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους ὀργανωτὰς τοῦ ἐμφύλιου πολέμου καὶ τῆς κατάπνιξης τῆς Κομμουνιστικῆς τοῦ Παρισιοῦ. Ὁ Κ. Μάρξ ἐν τῷ ἔργῳ του «Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐν Γαλλίᾳ» ἀνάλυσε διεξοδικὰ τὸ ρόλον τοῦ Θιέρσου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας (βλ. Κ. Μάρξ καὶ Φ. Ἐνγκελς, *Διαλεχτὰ ἔργα* σὲ δύο τόμους, τόμ. I, ρωσ. ἔκδ. 1955, σελ. 461 - 467). — 440.

I

Ἰζγκόγεφ (*Λάντε*), *Α. Σ.* (γεν. τὸ 1872) — ἀστὸς δημοσιολόγος, ἓνας ἀπὸ τοὺς θεωρητικὸς τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Ἀρχικὰ ἦταν «νόμιμος μαρξιστὴς», μίαν περίοδον ἀνήκε ἐν τῷ σοσιαλδημοκρατικῷ. Τὸ 1905 προσχώρησε ἐν τῷ Κόμματι τῶν καντέτων. Ἐκάλει λυσσαλέες ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ μπολσεβίκου ἀπὸ τὰ καντέτικα ὄργανα: τὴν ἑφημερίδα «Ρέτς», τὰ περιοδικὰ «Γιούζνιγε Ζαπίσκι» καὶ «Ρούσκαγια Μίσλ», συνεργαζόμενος ἐν τῇ ἀντεπαναστατικῇ συλλογῇ «Βέχι». Μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴν σοσιαλιστικὴν ἐπανάστασιν ὁ Ἰζγκόγεφ συνεργάστηκε ἐν τῷ περιοδικῷ μιᾶς ὀμάδος διανοουμένων τῆς παρακμῆς «Βέστνικ Λιτερατούρι». Γενὰ τὴν ἀντεπαναστατικὴν δημοσιογραφικὴν δράσιν του ἀπελάθη ἐν τῷ 1922 ἐξωτερικὸς. — 491 - 492, 494.

Ἰξ - βλ. Μάσλοφ, Π. Π.

Ἰορντάνσκι, *Ν. Ι.* (1876 - 1928) — σοσιαλδημοκράτης· μετὰ ἀπὸ τὸ II συνέδριον τοῦ ΣΔΕΚΡ μενσεβίκος. Τὸ 1904 ἦταν μόνιμος συνεργάτης τῆς μενσεβίκικης ἑφημερίδας «Ἴσκρα»· τὸ 1905 ἦταν μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σοβιέτ Πετρούπολης. Τὸ 1906 ἀντιπρόσωπος ἐν τῷ IV (Ἐνωτικῷ) συνέδριον τοῦ ΣΔΕΚΡ μετὰ συμβουλευτικὴν ψήφον, ἀντιπρόσωπος τῆς ἐνοποιημένης ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ (ἀπὸ μέρους τῶν μενσεβίκων). Ἐν τῇ ἀντίδρασιν συνδέσθη μετὰ τοὺς κομματικὸς μενσεβίκους - πλεχανοφικούς. Μετὰ τὴν ἀστικοδημοκρατικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν ἐπίτροπος τῆς ἀστικῆς Προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Νοτιοδυτικοῦ μετώπου. Τὸ 1921 μῆκε ἐν τῇ γραμμῇ τοῦ ΚΚΡ (μπ.)· τὸ 1922 ἐργάστηκε ἐν τῷ Λαϊκῷ Ἐπιτροπάτῳ Ἐξωτερικῶν καὶ ἐν τῷ Κρατικῷ Ἐκδοτικῷ, ἀργότερα ἦταν πρεσβευτὴς τῆς ΕΣΣΔ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ. Ἀπὸ τὸ 1924 ἀσχολήθη μετὰ τὴν φιλολογοίαν. — 126, 458.

Ἰζβόλσκι, *Α. Π.* (1856 - 1919) — ρώσος διπλωμάτης. Μέχρι τὸ 1906

κατείχε βασικές διπλωματικές θέσεις στό Βατικανό, στό Βελιγράδι, στό Μόναχο, στό Τόκιο καί στήν Κοπεγχάγη. Ἀπό τό 1906 ἦταν ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Δραστήριος ὀπαδός τῆς ἀγγλο - ρωσικῆς προσέγγισης· πῆρε ἄμεσα μέρος στή σύναψη τῆς ρωσο - ἀγγλικῆς συμφωνίας τοῦ 1907 πού ὀλοκλήρωσε τό σχηματισμό τῆς Ἀντάντ. Πῆρε μέρος σέ πολλές διεθνεῖς συναντήσεις καί συσκέψεις. Τό 1910, ὕστερα ἀπό μιά σειρά διπλωματικές ἀποτυχίες, ἀπολύθηκε ἀπό τή θέση τοῦ ὑπουργοῦ καί διορίστηκε πρεσβευτής στό Παρίσι, ὅπου ἐξακολούθησε νά ἐφαρμόζει τή γραμμή τῆς ἐδραίωσης τῆς Ἀντάντ. Ὑστερα ἀπό τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση παρέμεινε στή Γαλλία σάν ἐμικρές καί ὑποστήριζε τήν ξένη στρατιωτική ἐπέμβαση ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία. — 480, 481, 482 - 483.

Ἰζμάηλοφ, Π. Γκ. (γεν. τό 1880) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Νόβγκοροντ. Δούλευε σέ ὠρολογοποιεῖο στήν Πετρούπολη, ἔπειτα ὑπηρέτησε σάν δημοδιδάσκαλος σέ χωριό. Ἐπειδή τοῦ ἀφαίρεσαν τό δικαίωμα νά κάνει τό δάσκαλο σάν μή νομιμόφρονα, ἀσχολήθηκε μέ τή γεωργία. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπισιτισμοῦ. Παραπέμφθηκε σέ δίκη γιά τήν ὑπόθεση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας. — 418.

Κ

Κ. Ντ. — ἀνταποκριτής στό Βερολίνο τῆς ἐφημερίδας «Ρέτς» τό 1908. — 489.

Καμισάνσκι, Π. Κ. — εἰσαγγελέας τοῦ Ἐφετείου Πετρούπολης, κατήγορος στή δίκη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς II Κρατικῆς δούμας. Στά 1910 ἦταν διοικητής τοῦ κυβερνεῖου Βιάτκας. — 27.

Καμπάκοφ, Γκ. Ι. («Πουγκατσιόφ») (γεν. τό 1857) — ἐσέρος, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Πέρμ, ἀγρότης. Στήν ἀρχή ἦταν ἐργάτης στά ὀρυχεῖα τῶν Οὐραλίων γιά ἐξόρυξη σιδηρομεταλλεύματος. Παραπέμφθηκε σέ δίκη γιά συμμετοχή στίς ταραχές τοῦ 1902. Τό 1905 ὀργάνωσε στήν ἐπαρχία Ἀλαπάγεβσκ τῶν Οὐραλίων Ἀγροτική ἔνωση πού ἀριθμοῦσε κάπου 30 χιλιάδες μέλη. Οἱ τσαρικοί ὑπάλληλοι ἀποκάλεσαν αὐτή τήν ἐπαρχία «δημοκρατία τοῦ Ἀλαπάγεβσκ» καί τόν Καμπάκοφ, πού ἦταν ἐπίσης γνωστός μέ τό ὄνομα τοῦ Πουγκατσιόφ, πρόεδρό της. Στήν Κρατική δούμα ἀνήκε στήν ὁμάδα τῶν τρουντοβίκων. — 404, 406.

Κάνιτς (Kanitz), Χάνς Βίλχελμ (1841 - 1913) — κόμης, πολιτικός παράγοντας τῆς Γερμανίας, ἐκφραστής τῶν συμφερόντων τῶν γιοῦνκερ, ἓνας ἀπό τοὺς καθοδηγητές τοῦ Γερμανικοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, ἀπό τό 1869 μέλος τοῦ Ράϊχσταγκ. Στά 1894 - 1895 ὑπόβαλε πρόταση (γνωστή σάν «Antrag Kanitz»), σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ κυβέρνηση ἔπρεπε νά ἀναλάβει τήν προμήθεια ἀπό τό ἐξωτερικό τῶν ἀπαραίτητων γιά τή χώρα σιτηρῶν κι' ἔπειτα νά τά πουλάει μέ τή μέση τιμή. — 373.

Κάουτσκι (Kautsky), Κάρολ (1854 - 1938) — ἓνας ἀπό τοὺς ἠγέτες τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τῆς II Διεθνούς, ἀρχικά μαρξιστής, ἀργότερα ἀποστάτης τοῦ μαρξισμοῦ, θεωρητικός τοῦ κεντρισμοῦ (καουτσκι-

σμοῦ), τῆς πιό ἐπικίνδυνης καί ἐπιζήμιας παραλλαγῆς τοῦ ὀπορτουניσμοῦ. Διευθυντής τοῦ θεωρητικοῦ περιοδικοῦ τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας «Die Neue Zeit» («Νέοι Καιροί»).

Ὁ Κάουτσκι ἄρχισε νά παίρνει μέρος στό σοσιαλιστικό κίνημα ἀπό τό 1874. Οἱ ἀντιλήψεις του ἐκεῖνο τόν καιρό ἦταν ἓνα μίγμα λασσαλισμοῦ, νεομαλθουσιανισμοῦ καί ἀναρχισμοῦ. Τό 1881 γνωρίστηκε μέ τόν Κ. Μάρξ καί τόν Φ. Ἐνγκελς καί κάτω ἀπό τήν ἐπίδρασή τους πέρασε στό μαρξισμό, ὡστόσο καί τότε ἀκόμη παρουσίαζε ταλαντεύσεις πρὸς τήν πλευρά τοῦ ὀπορτουניσμοῦ, γιά τίς ὁποῖες τοῦ ἔκαναν δριμύτατη κριτική ὁ Κ. Μάρξ καί ὁ Φ. Ἐνγκελς. Στήν περίοδο 1880 - 1900 ὁ Κάουτσκι ἔγραψε μιά σειρά ἔργα γιά διάφορα ζητήματα τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας : «Ἡ οἰκονομική διδασκαλία τοῦ Κάρλ Μάρξ», «Τό ἀγροτικό ζήτημα» καί ἄλλα πού ἔπαιξαν, παρά τά λάθη τους, θετικό ρόλο στήν προπαγάνδισή τοῦ μαρξισμοῦ. Ἀργότερα ὁ Κάουτσκι, ὅταν τό ἐπαναστατικό κίνημα παρουσίασε πλατιά ἀνάπτυξη, πέρασε στίς θέσεις τοῦ ὀπορτουניσμοῦ. Προπαγάνδιζε τήν ἰδεολογία τοῦ κεντρισμοῦ, δηλ. τοῦ συγκαλυμμένου ὀπορτουניσμοῦ, τάχθηκε ὑπέρ τῆς παραμονῆς τῶν ἀπροκάλυπτων ὀπορτουνιστῶν στό κόμμα. Στή διάρκεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) ὁ Κάουτσκι ἀκολουθοῦσε σοσιαλσωβινιστικές θέσεις, πού τίς σκέπαζε μέ διεθνιστική φρασεολογία. Εἶναι ὁ δημιουργός τῆς θεωρίας τοῦ ὑπερ - ἰμπεριαλισμοῦ, πού τήν ἀντιδραστική οὐσία της ξεσκεπάσε ὁ Λένιν στά ἔργα του «Ἡ χρεωκοπία τῆς II Διεθνοῦς», «Ὁ ἰμπεριαλισμός, ἀνώτατο στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ» καί σέ ἄλλα. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση τάχθηκε ἀνοιχτά ἐνάντια τήν προλεταριακή ἐπανάσταση καί στή δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, ἐνάντια στή σοβιετική ἐξουσία.

Ὁ Β. Ι. Λένιν στά ἔργα του «Κράτος καί ἐπανάσταση», «Ἡ προλεταριακή ἐπανάσταση καί ὁ ἀποστάτης Κάουτσκι» καί σέ πολλά ἄλλα ἔκανε ἐξουθενωτική κριτική στόν καουτσκισμό. Ὁ Β. Ι. Λένιν, ξεσκεπάζοντας τόν κίνδυνο τοῦ καουτσκισμοῦ, ἔγραψε τό 1915 στό ἄρθρο του «Σοσιαλισμός καί πόλεμος» : «Ἡ ἐργατική τάξη δέν μπορεῖ νά ἐκπληρώσει τόν παγκόσμιο ἐπαναστατικό της ρόλο, ἂν δέν κάνει ἀμείλικτο πόλεμο ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἀποστασία, τήν ἔλλειψη χαρακτήρα, τή δουλικότητα ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό, πόλεμο ἐνάντια στόν πρωτοφανή θεωρητικό ἐκχυδαϊσμό τοῦ μαρξισμοῦ» (Ἀπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 283). — 73, 76, 87, 89, 90, 116, 135, 196, 197, 198, 199, 200, 268, 293, 312, 344, 352, 353, 364 - 365, 391, 432, 450.

Κάουφμαν, Α. Α. (1864 - 1919) — ρῶσος ἀστός οἰκονομολόγος καί στατιστικός, καθηγητής, δημοσιολόγος· ἓνας ἀπό τούς ὀργανωτές καί ἡγέτες τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Ἀπό τό 1887 ὡς τό 1906 ὑπηρετοῦσε στό ὑπουργεῖο Γεωργίας καί Δημοσίων κτημάτων. Στό βιβλίο του «Μετοίκηση καί ἀποικισμός» (1905) ἔδωσε μιά σκιαγραφία τῆς ἱστορίας τῆς μετοικιστικῆς πολιτικῆς τοῦ τσαρισμοῦ. Πῆρε μέρος στή σύνταξη τοῦ σχεδίου ἀγροτικῆς μεταρύθμισης τῶν καντέτων, συνεργαζόταν στενά στή «Ρούσκιγε Βέντομοστι». Προπαγάνδιζε τήν ταξική εἰρήνη ἀνάμεσα στούς ἀγρότες καί στούς τσιφλικάδες. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ὁ Κάουφμαν ἔπαιρνε μέρος στή δουλιὰ τῶν κεντρικῶν στατιστικῶν ὑπηρεσιῶν. — 209, 220, 240, 241, 244, 336, 344, 355, 427.

Κάουφμαν (Kaufman), Ρίχαρντ (1850 - 1908)— γερμανός ἀστός οἰκονομολόγος, καθηγητής. Παρέδινε πολιτική οἰκονομία στό Ἄαχεν, στό

Βερολίνο καί στό Σαρλότενμπουργκ. Ένα διάστημα υπηρέτησε στό Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν. Ἐγραψε πολλά ἔργα γιά οἰκονομικά καί δημοσιονομικά ζητήματα. — 340.

Καπούστιν, Μ. Γ. (1847 - 1920) — ὀχτωβριστής, γιατρός. Στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1870 - 1880 δούλευε σάν γιατρός τῶν ζέμιστρο στό κυβερνεῖο Κοστρομά, ἔπειτα σέ στρατιωτικά νοσοκομεῖα, στή στρατιωτική Ἱατρική ἀκαδημία, στό Πανεπιστήμιο τῆς Βαρσοβίας. Ἀπό τό 1887 καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Καζάν. Βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τήν πόλη Καζάν. Ἦταν βουλευτής στήν III Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Καζάν, εἶχε ἐκλεγεῖ ἀντιπρόεδρος τῆς Δούμας. Ὁ Β. Ι. Λένιν ὀνόμαζε τόν Καπούστιν «ἐκπρόσωπο τῆς ἀντεπαναστατικῆς ἀστικῆς τάξης». — 370, 380, 480 - 481.

Καραβάγεφ, Α. Α. (1855 - 1908) — γιατρός τῶν ζέμιστρο, ἕνας ἀπό τούς ἐπιφανεῖς παράγοντες τῆς Ἀγροτικῆς ἔνωσης. Ἐκλέχτηκε ἀπό τήν πόλη Αἰκατερινοσλάβ βουλευτής στή II Κρατική δούμα, ὅπου καθοδηγοῦσε τήν ὁμάδα τῶν τρουνοβίκων καί ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐγραψε μιά σειρά προσοῦρες γιά τό ἀγροτικό ζήτημα («Τό κόμμα καί ἡ ἀγροτιά στήν Κρατική δούμα», «Οἱ κρατικές ὑποσχέσεις σχετικά μέ τή γῆ καί τά αἰτήματα τῶν ἀγροτικῶν βουλευτῶν», «Οἱ νέοι ἀγροτικοί νόμοι»). Δολοφονήθηκε ἀπό τούς μαυροεκατονταρχίτες στό Αἰκατερινοσλάβ. — 216, 390, 392, 395, 417.

Καραοῦλοφ, Μ. Α. (1878 - 1917) — ὑπολοχαγός τοῦ κοζάκικου στρατοῦ, βουλευτής στή II καί στήν IV Κρατική δούμα ἀπό τήν περιοχή Τέρεκ, μοναρχικός. Διηύθυνε τό περιοδικό «Καζάτσια Νεντέλια». Στίς Δοῦμες ἦταν μέλος διάφορων ἐπιτροπῶν, υπεράσπιζε τή δημοτικοποίηση τῆς γῆς. Τό 1917 ἦταν μέλος τῆς Προσωρινῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κρατικῆς δούμας. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἀρχηγούς τῆς ἀντεπανάστασης στό Τέρεκ. Πρῶτος ἀταμάνος τοῦ κοζάκικου στρατοῦ τοῦ Τέρεκ, πολέμησε δραστήρια ἐνάντια στή σοβιετική ἐξουσία. — 334, 373, 415.

Καρατάγεφ, Μπιχιτζάν Μπισαλίεβιτς (1860 - 1934) — βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τήν περιοχή τῶν Οὐραλίων, καντέτος, δικαστικός ἀνακριτής. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς μουσουλμανικῆς ὁμάδας. Τό 1914 ἀποχώρησε ἀπό τό Κόμμα τῶν καντέτων. Τό 1917 μπῆκε στό ΚΚΡ (μπ). Τό 1918 ἔγινε μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σοβιέτ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Οὐραλίων. Τό 1919 διορίστηκε μέλος τῆς Στρατιωτικῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή διοίκηση τῆς περιοχῆς τῆς Κιργιζίας. — 412.

Κιζεβέττερ, Α. Α. (1866 - 1933) — ρῶσος ἀστός φιλελεύθερος ἱστορικός καί δημοσιολόγος. Στά 1900 - 1911 ὑφηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας. Μέλος τῆς «Ἐνωσης ἀπελευθέρωσης» ἀπό τή στιγμή τῆς ἴδρυσῆς της, ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Βουλευτής τῆς II Κρατικῆς δούμας ἀπό τήν πόλη τῆς Μόσχας, συνεργάτης τῆς «Ρούσκιγε Βέντομοστι», μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς καί ἕνας ἀπό τούς διευθυντές τοῦ περιοδικοῦ «Ρούσκαγια Μίσλ». Στά ἱστορικά - δημοσιολογικά του ἔργα διαστρέβλωνε τή σημασία τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907. Ὁ Β. Ι. Λένιν, χαρακτηρίζοντας σέ μιά σειρά ἔργα του τίς ἀντιλήψεις τοῦ Κιζεβέττερ, τόν κατέτασσε στούς καντέτους καθηγητές πού ἐμ-

πορεύονται τήν ἐπιστήμη πρὸς ὄφελος τῆς ἀντίδρασης. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ὁ Κιζεβέτερ πάλεψε δραστήρια ἐνάντια στή σοβιετική ἐξουσία καί γιά τό λόγο αὐτό ἀπελάθηκε τό 1922 ἀπό τή Σοβιετική Ρωσία. Στό ἐξωτερικό ἔπαιρνε δραστήριο μέρος στόν τύπο τῶν λευκῶν ἐμιγκρέδων. — 27.

ῥ^α *Κιρονόσοφ, Ν. Σ.* (γεν. τό 1847) — βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Σαράτοφ, ἀγρότης. Στή Δούμα ἀκολουθοῦσε τούς ἐσέρους. — 400.

Κισελιόφ, Α. Ε. (γεν. τό 1868) — βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ταμπόφ, ἀγροτικῆς προέλευσης, μέλος τῆς ομάδας τῶν τρουντοβίκων. Περίπου 10 χρόνια δούλευε δάσκαλος σέ χωριό, ἔπειτα ὑπηρέτησε στό Σαράτοφ καί στό Κοζλόφ ὑπάλληλος σέ γραφεῖο τῶν σιδηροδρόμων Ριαζάν - Οὐράλια. Τόν καιρό τῶν ἀπεργιῶν τοῦ Ὀκτώβρη - Δεκέμβρη τοῦ 1905 ἦταν ἀντιπρόσωπος σ' ὅλα σχεδόν τά συνέδρια τῶν σιδηροδρομικῶν. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς καί τῆς Ἐπιτροπῆς δημόσιας ἐκπαίδευσης. Συνεργαζόταν στό «Περιοδικό Γιά Ὅλους», «Ἡμερολόγιο τοῦ Σαράτοφ» καί σέ ἄλλες ἐκδόσεις. — 396, 398, 399.

Κλάσσον, Ρ. Ε. (Κ.) (1868 - 1926) — διαπρεπῆς μηχανικός ἠλεκτροτεχνικός. Στά 1890 - 1900 ἦταν «νόμιμος μαρξιστής», συμμετεῖχε στό μαρξιστικό ὄμιλο τῆς Πετρούπολης. Ἐπειτα ἀποσύρθηκε ἀπό τήν πολιτική καί ἀφιερῶθηκε στήν ἠλεκτροτεχνία. Μέ βάση τά σχέδια τοῦ Κλάσσον καί μέ τήν καθοδήγησή του κατασκευάστηκαν πολλοί ἠλεκτροσταθμοί στή Ρωσία καί ἀνάμεσα σ' αὐτούς ὁ πρῶτος στόν κόσμον ἠλεκτροσταθμός πού χρησιμοποιοῦσε σάν καύσιμη ὕλη τήν τύρφη. Ὁ ἴδιος πρότεινε τόν ὑδραυλικό τρόπο ἐξόρυξης τῆς τύρφης πού, χάρις στήν ἐνεργό ὑποστήριξη τοῦ Β. Ι. Λένιν, ἐφαρμόστηκε πρακτικά μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Πῆρε δραστήριο μέρος στήν προετοιμασία τοῦ σχεδίου ΓΚΟΕ-ΛΡΟ, ἦταν διευθυντής τοῦ 1ου ἠλεκτροσταθμοῦ τῆς Μόσχας. — 103.

Κλεμανσώ (Clemanceau), Ζόρζ Μπενζαμέν (1841 - 1929) — πολιτικός καί κρατικός παράγοντας τῆς Γαλλίας, ἐπί πολλά χρόνια ἡγέτης τοῦ Κόμματος τῶν ριζοσπαστῶν. Ἄρχισε τήν πολιτική του δράση σάν ἀριστερός ρεπουμπλικάνος, μέ ἐχθρικές διαθέσεις ἀπέναντι στήν αὐτοκρατορία τοῦ Ναπολέοντα Γ'. Στίς μέρες τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ τοῦ 1871, σάν δήμαρχος μιᾶς περιοχῆς τοῦ Παρισιοῦ, προσπαθοῦσε νά συμβιβάσει τό προλεταριάτο μέ τήν ἀστική τάξη. Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν ἀνάπτυξε δράση γύρω στά δημοτικά ζητήματα, ἐκλέχτηκε πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τοῦ Παρισιοῦ καί στά 1876 μέλος τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Γαλλίας. Ἀπό τό 1880 ἦταν ἓνας ἀπό τούς καθοδηγητές τῶν ριζοσπαστῶν. Τό 1902 βγῆκε γερουσιαστής καί ἀπό τό 1906 ὡς τό 1909 χρημάτισε πρόεδρος τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης. Ὁ Κλεμανσώ ὑπεράσπιζε τά συμφέροντα τοῦ μεγάλου κεφαλαίου καί ἐφάρμοζε πολιτική σκληρῶν διώξεων σέ βάρος τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε ὅτι «ὁ Κλεμανσώ, ὁ ριζοσπάστης πού κυβερνᾷ τή Γαλλία ἐξονόματος τῶν καπιταλιστῶν, ἐργάζεται μέ ἀσυνήθιστο ζῆλο γιά τή διάλυση τῶν τελευταίων ὑπολειμμάτων τῶν ἀστικῶν δημοκρατικῶν αὐταπατῶν πού ὑπάρχουν στό προλεταριάτο. Οἱ τουφεκισμοί ἐργατῶν ἀπό τά στρατεύματα πού ἐνεργοῦν μέ ἐντολή τῆς "ριζοσπαστικῆς" κυβέρνησης ἔγιναν ἐπί Κλεμανσώ συχνό-

τερο μᾶλλον φαινόμενο ἀπό ὅ,τι ἦταν προηγούμενα» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 162). Στὶς παραμονές τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἔκοψε κάθε σχέση μέ τό Κόμμα τῶν ριζοσπαστῶν. Τήν περίοδο τοῦ πολέμου ἦταν φανατικός σωβινιστής. Ἀπό τό Νοέμβρη τοῦ 1917 ὁ Κλεμανσώ ἔγινε καί πάλι πρόεδρος τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης καί ἐπέβαλε στή χώρα καθεστώς στρατιωτικῆς δικτατορίας. Ἦταν ἓνας ἀπό τούς ὀργανωτές καί ἐμπνευστές τῆς ἐνοπλης ἐπέμβασης ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία, ὑποστήριζε τή ρωσική ἀντεπανάσταση, προσπαθοῦσε νά πετύχει τήν «οἰκονομική περικύκλωση» καί τό στραγγαλισμό τῆς Σοβιετικῆς δημοκρατίας. Τό 1919 στή συνδιάσκεψη εἰρήνης τοῦ Παρισιοῦ ὑπεράσπιζε τά συμφέροντα τῶν γάλλων ἰμπεριαλιστῶν, ὅμως δέν πέτυχε πέρα γιά πέρα τό σκοπό του. Τό 1920 ἠττήθηκε στίς προεδρικές ἐκλογές καί ἀποχώρησε ἀπό τήν πολιτική. — 137.

Κοβαλένκο, Γ. Μ. (1847 - 1914) — βουλευτής στήν ΙΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κόβνο, διευθυντής τοῦ Γραφείου ἐλέγχου τοῦ Κόβνο, μαυροεκατονταρχίτης. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ καί τοῦ ἀπαραβίαστου τῆς προσωπικότητας. — 472.

Κόγκαν, — βλ. Κόγκαν - Γκρινιέβιτς, Μ. Γκ.

Κόγκαν - Γκρινιέβιτς, Μ. Γκ. (γεν. τό 1874) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος, ἓνας ἀπό τούς παράγοντες τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος. Ἐπαιρνε μέρος στή δράση τῆς ὀπορτουνιστικῆς «Ἐνώσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ», στά 1900 - 1902 ἦταν συνεργάτης τῆς «Ραμπότσαγια Μίσλ». Μετά τή διάσπαση τοῦ ΣΔΕΚΡ, προσχώρησε στούς μενσεβίκους. Στά 1906 - 1908 συνεργαζόταν στήν ἀστική ἐφημερίδα «Τοβάριστς», ὄργανο τῶν ἀριστερῶν καντέτων. Μετά τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἐργάστηκε στόν τομέα τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος. — 147.

Κοκόβτσοφ, Β. Ν. (1853 - 1943) — ἓνας ἀπό τούς ἐπιφανεῖς κρατικούς παράγοντες τῆς τσαρικῆς Ρωσίας. Ἀπό τό 1904 ὡς τό 1914 (μέ μιά μικρή διακοπή στά 1905 - 1906) ἦταν ὑπουργός Οἰκονομικῶν καί ἀπό τό 1911, μετά τή δολοφονία τοῦ Στολίπιν, κατεῖχε ταυτόχρονα καί τό ἀξίωμα τοῦ πρωθυπουργοῦ. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὁ Κοκόβτσοφ ἦταν μεγαλοτραπεζίτης. Μετά τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, λευκός ἐμιγκρές. — 470.

Κοκόσκιν, Φ. Φ. (1871 - 1918) — ἀστός πολιτικός παράγοντας καί δημοσιολόγος, ὑφηγητής τοῦ Δημοσίου δικαίου στήν ἔδρα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας. Ἐνας ἀπό τούς ἰδρυτές τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, μέλος τῆς ΚΕ του· βουλευτής τῆς Ι Κρατικῆς δούμας ἀπό τό κυβερνεῖο Μόσχας. Ἀπό τό 1907 δραστήριος συνεργάτης τῶν φιλελευθέρων ὀργάνων : τῆς ἐφημερίδας «Ρούσκιγε Βέντομοστι», τῶν περιοδικῶν «Πράβο», «Ρούσκαγια Μίσλ» κ.ἄ. Ὑστερα ἀπό τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ὁ Κοκόσκιν χρημάτισε ὑπουργός στήν ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καταπολεμοῦσε δραστήρια τή σοβιετική ἐξουσία. — 235, 378 - 379.

Κοστρόφ, — βλ. Ζορντάνιγια, Ν. Ν.

Κοτλιαρέβσκι, Σ. Α. (1873 - 1940) — καθηγητής, δημοσιολόγος, ἓνας

ἀπό τούς ιδρυτές καί μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Βουλευτής τῆς I Κρατικῆς δούμας ἀπό τό κυβερνεῖο Σαράτοφ. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1917 ἦταν ἐπίτροπος τῆς ἀστικῆς Προσωρινῆς κυβέρνησης γιά τά ζητήματα τῶν ξένων δογμάτων καί θρησκευμάτων καί ἀπό τόν Ἰούλη τοῦ 1917 βοηθός τοῦ κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καί ὑφυπουργός Θρησκευμάτων. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν μέλος διαφόρων ἀντεπαναστατικῶν ὀργανώσεων. Τό 1920 παραπέμφθηκε σέ δίκη γιά τήν ὑπόθεση τοῦ λεγόμενου «Κέντρου τακτικῆς», καταδικάστηκε μέ ἀναστολή σέ 5 χρόνια φυλακή. Ἀργότερα δούλευε στό Πανεπιστήμιο τῆς Μόσχας. — 235.

Κούγκελμαν (Kugelman), *Λούντβιχ* (1830 - 1902) — γερμανός σοσιαλδημοκράτης, φίλος τοῦ Μάρξ, πῆρε μέρος στήν ἐπανάσταση τοῦ 1848 - 1849 στή Γερμανία, μέλος τῆς I Διεθνούς. Ὁ Κούγκελμαν ἦταν ἀντιπρόσωπος στά συνέδρια τῆς Διεθνούς πού ἔγιναν στή Λωζάνη (1867) καί στή Χάγη (1872), βοήθησε στήν ἐκδοση καί τή διάδοση τοῦ «Κεφαλαίου» τοῦ Μάρξ. Ἀπό τό 1862 ὡς τό 1874 εἶχε ἀλληλογραφία μέ τόν Κ. Μάρξ, τόν ἐνημέρωνε γιά τήν κατάσταση στή Γερμανία. Τά γράμματα τοῦ Μάρξ πρὸς τόν Κούγκελμαν πρωτοδημοσιεύτηκαν τό 1902 στό περιοδικό «Die Neue Zeit» («Νέοι Καιροί»). τό 1907 ἐκδόθηκαν στή ρωσική γλώσσα μέ πρόλογο τοῦ Β. I. Λένιν. — 26.

Κοῦτλερ, Ν. Ν. (1859 - 1924) — ἐπιφανῆς παράγοντας τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων· ἐργάστηκε στό ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν καί ἦταν διευθυντής τοῦ Τμήματος φόρου ἐπιτηδεύματος, ἀργότερα ὑπουργός Γεωργίας καί γαιορύθμισης. Μέλος τῆς II καί τῆς III Κρατικῆς δούμας ἀπό τήν Πετρούπολη. Ἐνας ἀπό τούς συντάκτες τοῦ σχεδίου ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν καντέτων. Διεξοδική κριτική τοῦ σχεδίου αὐτοῦ καί τῶν θέσεων τοῦ Κοῦτλερ ἔκανε ὁ Β. I. Λένιν στό ἔργο τοῦ «Σχέδιο λόγου πάνω στό ἀγροτικό πρόβλημα στή δεύτερη Κρατική δούμα» καί «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907» (βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 145-154 καί σέ τοῦτο τόν τόμο). Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ὁ Κοῦτλερ ἐργάστηκε στό Λαϊκό Ἐπιτροπάτο Οἰκονομικῶν. Ἀπό τό 1922 ἦταν μέλος τῆς Διοίκησης τῆς Κρατικῆς τράπεζας τῆς ΕΣΣΔ. — 235, 237, 276, 374, 374 - 375, 378, 380, 391 - 392, 403, 410, 417, 419.

Κουσκόβα, Ε. Ντ. (Ε. Κ.) (1869 - 1958)—ρωσίδα ἀστή, κοινωνικός παράγοντας καί δημοσιολόγος. Στά μέσα τῆς δεκαετίας 1890 - 1900, ὅταν ἦταν στό ἐξωτερικό, ἦρθε σ' ἐπαφή μέ τήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς»· ὥστόσο γρήγορα, κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ μπερνσταϊνισμού, ἀκολούθησε τό δρόμο τῆς ἀναθεώρησης τοῦ μαρξισμού. Ἐνα ντοκουμέντο πού ἔγραψε ἡ Κουσκόβα στό πνεῦμα τοῦ μπερνσταϊνισμού καί πού ὀνομάστηκε «Credo» ἔκφρασε μέ τόν πιό χτυπητό τρόπο τήν ὀπορτουμιστική οὐσία τοῦ «οἰκονομισμού» καί προκάλεσε τήν ἔντονη διαμαρτυρία τῆς ὁμάδας τῶν ρώσων μαρξιστῶν μ' ἐπικεφαλῆς τόν Β. I. Λένιν (βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 167 - 180). Στίς παραμονές τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 ἡ Κουσκόβα μπῆκε στή φιλελεύθερη ὀργάνωση «Ἐνωση ἀπελευθέρωσης». Τό 1906 μαζί μέ τόν Σ. Ν. Προκοπόβιτς ἔβγαζε τό μισοκαντέτικο περιοδικό «Μπέζ Ζαγκλάβιγια», ἦταν δραστήρια συνεργάτρια τῆς ἐφημερίδας τῶν ἀριστερῶν καντέτων «Τοβάριστς». Ἡ Κουσκόβα καλοῦσε τούς ἐργάτες νά παραιτηθοῦν ἀπό τήν ἐπαναστατική

πάλη, προσπαθοῦσε νά ὑποτάξει τό ἐργατικό κίνημα στήν πολιτική καθοδήγηση τῆς φιλελεύθερης ἀστικής τάξης. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση τάχθηκε ἐνάντια στούς μπολσεβίκους. Τό 1922 ἀπελάθηκε στό ἐξωτερικό, ὅπου ἔγινε δραστήριος παράγοντας τῶν λευκῶν ἐμιγκρέδων. — 40, 126, 161, 170, 201.

Κροΐτςμπεργκ, Γ.Κ. (1864 - 1948) — μέλος τῆς I Κρατικῆς δούμας ἀπό τό κυβερνεῖο Κουρλανδίας, καντέτος, δικηγόρος. Ἄπό τό 1890 δικηγοροῦσε. Ἄπό τό 1901 ἦταν διευθυντής τῶν λεττονικῶν ἀστικῶν ἐφημερίδων «Vārds» («Λόγος») καί «Dzimtene» («Πατρίδα»)· ἰδρυτής καί καθοδηγητής μιᾶς σειρᾶς λεττονικῶν συλλόγων. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς. Στά 1917 εἶχε ἐκλεγεῖ στό Ἀγροτικό συμβούλιο τῆς Κουρλανδίας. Ἄπό τό 1918 ὡς τό 1920 δούλευε στό Κίεβο γιά τίς ὑποθέσεις τῶν λεττονῶν προσφύγων. Ἄπό τό 1921 ἦταν συμβολαιογράφος στή Ρίγα. Τό 1944, ὅταν ἀπελευθερώθηκε ἡ Λεττονία ἀπό τήν κατοχή τῶν γερμανῶν εἰσβολέων, κατέφυγε στό ἐξωτερικό. — 409.

Κρίγκε (Kriege), Χέρμαν (1820 - 1850) — γερμανός δημοσιογράφος, ἐκπρόσωπος τοῦ μικροαστικοῦ, τοῦ λεγόμενου «ἀληθινοῦ σοσιαλισμοῦ». Στά 1845 - 1850 ἦταν ἀρχηγός τῆς ομάδας τῶν γερμανῶν «ἀληθινῶν σοσιαλιστῶν» τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐβγαζε τό περιοδικό «Volks - Tribun» («Λαϊκό Βῆμα»), ἀπό τίς στήλες τοῦ ὁποῖου προπαγάνδιζε τό χριστιανικό ἠθικο - θρησκευτικό κομμουνισμό τοῦ Βάϊτλινγκ. Στό ἀγροτικό ζήτημα ὁ Κρίγκε ἦταν κατά τῆς ἰδιοκτησίας γῆς καί προπαγάνδιζε τήν ἐξισωτική γαιοχρησία. Ὁ χαρακτηρισμός καί ἡ ἐκτίμηση τῶν ἀπόψεων τοῦ Κρίγκε δόθηκε στήν ἐργασία τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ἐνγκελς «Ἐγκύκλιος ἐνάντια στόν Κρίγκε» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς, Ἐπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 1 - 16), καί στό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ὁ Μάρξ γιά τόν ἀμερικανικό "γενικό ἀναδασμό"» (βλ. Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 10ος, σελ. 55 - 62). — 268, 275.

Κρουπένσκι, Π. Ν. (γεν. τό 1863) — βουλευτής στή II, III καί IV Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βεσσαραβίας, μεγαλογαιοκτήμονας, προεστός τῶν εὐγενῶν τοῦ Χοτίν. Στήν III Κρατική δούμα ἦταν ἓνας ἀπό τοὺς ἰδρυτές τοῦ Κόμματος τῶν ἐθνικιστῶν, στήν IV Δούμα ἠγέτης τοῦ Κόμματος τοῦ κέντρου, μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς Ἐπιτροπῆς προϋπολογισμοῦ καί ἄλλων ἐπιτροπῶν. Ἐβγαζε ἐμπρηστικούς λόγους ἐνάντια στά ἀριστερά κόμματα. Ἄπό τό 1910 ὡς τό 1917 ἦταν ἀξιωματοῦχος τῆς Αὐλῆς. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση βοήθησε τήν ξένη στρατιωτική ἐπέμβαση στή Νότια Ρωσία. — 374, 380.

Κρουσεβάν, Π. Α. (1860 - 1909) — ἀντιδραστικός δημοσιολόγος, ἐκδότης τῆς μαυροεκατονταρχίτικης ἐφημερίδας «Μπεσσαράμπετς» καί διευθυντής τῆς ἀντισημιτικῆς ἐφημερίδας «Ντρούγκ», ὀργανωτής τοῦ πογκρόμ τοῦ Κισινιόφ (1903) κι' ἓνας ἀπό τοὺς ἀρχηγούς τῆς μαυροεκατονταρχίτικης «Ἐνωσης τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ». Βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τήν πόλη Κισινιόφ. — 41.

Λ

Λάντε, Α. Σ. — βλ. Ἰζγκόγεφ, Α. Σ.

Λάριν, Γ. (Λουριέ, Μ. Α.) (1882 - 1932) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος, ἀντιπρόσωπος στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ θετική

ψήφο. Ὑποστήριζε τό μενσεβίκικο πρόγραμμα τῆς δημοτικοποίησης τῆς γῆς καί τήν ὀπορτουμιστική ἰδέα τῆς σύγκλησης «ἐργατικοῦ συνεδρίου». Ἦταν ἀντιπρόσωπος στό V (τοῦ Λονδίνου) συνέδριο τοῦ κόμματος ἀπό τήν ὀργάνωση Πολτάβας. Μετά τήν ἥττα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 ἦταν ἓνας ἀπό τοὺς δραστήριους κήρυκες τοῦ λικβινταρισμοῦ. Ὁ Λάριν πῆρε ἐνεργό μέρος στόν ἀντικομματικό συνασπισμό τοῦ Αὐγούστου καί ἦταν μέλος τῆς ὀργανωτικῆς του ἐπιτροπῆς. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ὀμάδας τῶν μενσεβίκων - διεθνιστῶν πού ἔβγαζαν τό περιοδικό «Ἰντερνατσιονάλ». Τόν Αὐγούστο τοῦ 1917 ἔγινε δεκτός στό Μπολσεβίκικο κόμμα. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἐργαζόταν σέ σοβιετικές καί οἰκονομικές ὑπηρεσίες. — 357, 358, 359, 362, 363 - 364.

Λασσάλ (Lassale), *Φερντινάντ* (1825 - 1864) — γερμανός μικροαστός σοσιαλιστής, γενάρχης τοῦ λασσαλισμοῦ, μιᾶς ἀπό τίς παραλλαγές τοῦ ὀπορτουμισμοῦ στό γερμανικό ἐργατικό κίνημα.

Ὁ Λασσάλ ἦταν ἓνας ἀπό τοὺς ἰδρυτές τῆς Γενικῆς γερμανικῆς ἐργατικῆς ἔνωσης (1863). Ἡ δημιουργία τῆς ἔνωσης εἶχε θετική σημασία γιά τό ἐργατικό κίνημα, ὥστόσο ὁ Λασσάλ, πού ἐκλέχτηκε πρόεδρος τῆς ἔνωσης, τήν ὀδήγησε σέ ὀπορτουμιστικό δρόμο. Οἱ λασσαλικοί ὑπολόγιζαν ὅτι μέ τή νόμιμη ζύμωση γιά τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, μέ τή δημιουργία παραγωγικῶν ἐνώσεων πού θά χρηματοδοτοῦνται ἀπό τό κράτος τῶν γιουνκερ, θά κατόρθωναν νά πετύχουν τή δημιουργία «ἐλεύθερου λαϊκοῦ κράτους». Ὁ Λασσάλ ὑποστήριζε τήν πολιτική τῆς συνένωσης τῆς Γερμανίας «ἀπό τά πάνω» κάτω ἀπό τήν ἡγεμονία τῆς ἀντιδραστικῆς Πρωσίας. Ἡ ὀπορτουμιστική πολιτική τῶν λασσαλικῶν ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο γιά τή δράση τῆς I Διεθνούς καί τή δημιουργία ἑνός πραγματικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος στή Γερμανία, ἐμπόδιζε τήν καλλιέργεια ταξικῆς συνείδησης στοὺς ἐργάτες.

Οἱ θεωρητικές καί πολιτικές ἀπόψεις τῶν λασσαλικῶν ἐπικρίθηκαν αὐστηρά ἀπό τοὺς κλασσικούς τοῦ μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ (βλ. Κ. Μάρξ. «Κριτική τοῦ προγράμματος τῆς Γκότα», Β. Ι. Λένιν. «Κράτος καί ἐπανάσταση» καί ἄλλα ἔργα). — 371.

Λβόφ, Ν. Ν. (1867 - 1944) — τσιφλικάς· σύμφωνα μέ τό χαρακτηρισμό τοῦ Β. Ι. Λένιν «ἀντεπαναστάτης μικροευγενής», «πρότυπο καντέτου προδότη». Στά 1893 - 1900 ἦταν προεστός τῶν εὐγενῶν τοῦ νομοῦ Μπαλασόφ, ἀπό τό 1899 πρόεδρος τῆς Διοίκησης τῶν ζέμστβο τοῦ κυβερνείου Σαράτοφ. Πῆρε μέρος στά συνέδρια τῶν ζέμστβο στά 1904 - 1905. Ἐνας ἀπό τοὺς ἰδρυτές τῆς «ἔνωσης ἀπελευθέρωσης» καί τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, μέλος τῆς ΚΕ του. Ἐκλέχτηκε στήν I Κρατική δούμα μέ τοὺς ψήφους τῶν ἀγροτῶν πού ἐξαπατήθηκαν ἀπό τοὺς καντέτους καί ἀντιτάχθηκε μέ πείσμα στίς διεκδικήσεις τῶν ἀγροτῶν. Μέλος τῆς II Κρατικῆς δούμας. Ἐνας ἀπό τοὺς ἰδρυτές τοῦ Κόμματος τῆς «εἰρηνικῆς ἀνακαίνισης». Στήν III καί στήν IV Δούμα ἐμφανιζόταν σάν ἡγέτης τῶν «προοδευτικῶν». Στά 1917 ἦταν ἓνας ἀπό τοὺς ἡγέτες τῆς ἔνωσης τῶν τσιφλικάδων. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση λευκοφρουρίτης δημοσιογράφος, ἀργότερα λευκός ἐμιγκρές. — 371 - 372.

Λένιν, Β. Ι. (*Οὐλιάνοφ, Β. Ι., Τούλιν, Κ.*) — βιογραφικά στοιχεῖα. — 93, 102, 103, 104, 105, 106, 110, 113 - 114, 116 - 117, 119, 141 - 143, 147, 174, 181, 197 - 198, 199, 200, 203, 230, 242, 246, 252, 254, 257, 288, 294 - 295, 300, 315, 323, 327, 328, 329, 331, 335, 346, 347, 352, 353, 434 - 435.

Λέντεμπουρ (Ledebour), *Γκεόργκ* (1850 - 1947) — γερμανός σοσιαλδημοκράτης, από τό 1900 ως τό 1918 βουλευτής τής γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας στό Ράϊχσταγκ. Πήρε μέρος στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τής Στουτγάρδης, όπου πήρε θέση ενάντια στην αποικιοκρατία. Συμμετείχε στη συνδιάσκεψη του Τσίμερβαλντ, ένας από τους πολιτικούς ηγέτες τής δεξιάς του Τσίμερβαλντ. Τό 1916, μετά τή διάσπαση τής γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, προσχώρησε στη «σοσιαλδημοκρατική ομάδα εργασίας» του Ράϊχσταγκ που αποτέλεσε τό 1917 τό βασικό πυρήνα του κεντρικού 'Ανεξάρτητου σοσιαλδημοκρατικού κόμματος τής Γερμανίας, τό οποίο δικαιολογούσε τους απροκάλυπτους σωβινιστές. Στά 1920 - 1924 καθοδηγούσε μία μικρή ανεξάρτητη ομάδα στό Ράϊχσταγκ. Στά 1931 προσχώρησε στό Σοσιαλιστικό εργατικό κόμμα. Μετά τήν άνοδο του Χίτλερ στην έξουσία κατέφυγε στην 'Ελβετία. — 72-73.

Λέονας, Π. Σ. (1864 - 1938) — λιθουανός κοινωνικός και κρατικός παράγοντας, νομικός. 'Από τό 1889 εργάστηκε στό Πρωτοδικείο του Σουβάλκι, έπειτα σαν ανακριτής στην Τασκέντη και σε άλλα μέρη. Τό 1907 εκλέχτηκε βουλευτής στη ΙΙ Κρατική δούμα από τό κυβερνείο Σουβάλκι. Ήταν μέλος τής ομάδας του Κόμματος των καντέτων. Στά 1918 - 1919 έγινε επανειλημμένα μέλος τής κυβέρνησης τής αστικής Λιθουανίας. 'Από τό 1922 καθηγητής του Πανεπιστημίου του Κόβνο, πρόεδρος του Συμβουλίου των δικηγόρων Λιθουανίας. 'Από τό 1933 ως τό 1938 αρχισυντάκτης του φιλελεύθερου - δημοκρατικού περιοδικού «Κουλτούρα». — 410.

Λήμπκνεχτ (Liebknecht), *Βίλχελμ* (1826 - 1900) — έπιφανής παράγοντας του γερμανικού και του διεθνούς εργατικού κινήματος, ένας από τους ιδρυτές και τους ηγέτες του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος τής Γερμανίας. Πήρε ενεργό μέρος στην επανάσταση του 1848 - 1849 στη Γερμανία· ύστερα από τήν ήττα της κατέφυγε αρχικά στην 'Ελβετία και κατόπιν στην 'Αγγλία, όπου συνδέθηκε με τον Κ. Μάρξ και τον Φ. 'Ενγκελς και κάτω από τήν επίδρασή τους έγινε σοσιαλιστής. Τό 1862 γύρισε στη Γερμανία. Μετά τήν ίδρυση τής Ι Διεθνούς ήταν ένας από τους πιο δραστήριους προπαγανδιστές των επαναστατικών της ιδεών και οργανωτής των τμημάτων τής Διεθνούς στη Γερμανία. 'Από τό 1875 ως τό τέλος τής ζωής του ο Λήμπκνεχτ ήταν μέλος τής ΚΕ του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος τής Γερμανίας και αρχισυντάκτης τής «Vorwärts», («'Εμπρός»), κεντρικού όργάνου του κόμματος. 'Από τό 1867 ως τό 1870 ήταν βουλευτής του Βορειογερμανικού Ράϊχσταγκ και από τό 1874 εκλεγόταν επανειλημμένα βουλευτής του γερμανικού Ράϊχσταγκ· χρησιμοποιούσε με τέχνη τό βήμα τής βουλής για να ξεσκεπάσει τήν αντιδραστική έξωτερική και έσωτερική πολιτική των πρώτων γιοϋνκερ. Για τήν επαναστατική του δράση φυλακίστηκε επανειλημμένα. Πήρε ενεργό μέρος στην όργάνωση τής ΙΙ Διεθνούς. 'Ο Κ. Μάρξ και ο Φ. 'Ενγκελς εκτιμούσαν τον Λήμπκνεχτ, κατεύθυναν τή δράση του, ταυτόχρονα όμως έκαναν κριτική στη συμβιβαστική στάση του απέναντι στα όπορτουνιστικά στοιχεία. — 198, 497.

Λίπκιν, Φ. Α. — βλ. Τσερεβάνιν, Ν.

Λόζκιν, Σ. Β. (γεν. τό 1868) — γιατρός των ζέμιστβο, καντέτος, βουλευτής στην Ι Κρατική δούμα από τό κυβερνείο Βιάτκας· είχε υπογράψει τό άγροτικό «σχέδιο των 33» που είχαν υποβάλει οι τρουντοβίκοι στην Ι Δούμα για εξέταση. — 260.

Λόυντ - Τζώρτζ (Lloyd - George), *Ντάβιντ* (1863 - 1945) — ἄγγλος κρατικός παράγοντας καί διπλωμάτης, ἡγέτης τοῦ Κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Ἄπό τό 1890 μέλος τοῦ κοινοβουλίου. Στά 1905 - 1908 χρημάτισε ὑπουργός Ἐμπορίου, στά 1908 - 1915 ὑπουργός Οἰκονομικῶν. Ἐπαιξε μεγάλο ρόλο στόν καθορισμό τῆς πολιτικῆς γραμμῆς τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης, πού εἶχε σάν σκοπό τήν προετοιμασία τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου. Καταπολεμοῦσε τό ἐπαναστατικό κίνημα τοῦ προλεταριάτου. Προσπαθοῦσε μέ κολακεῖες, μέ ψευτιές καί μέ ὑποσχέσεις πρὸς τοὺς ἐργάτες νά παρεμποδίσει ἢ νά ἀποτρέψει τή δημιουργία ἐπαναστατικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε ὅτι «ὁ Λόυντ - Τζώρτζ ἐξυπηρετεῖ λαμπρά τήν ἀστική τάξη καί τήν ἐξυπηρετεῖ ἀκριβῶς ἀνάμεσα στοὺς ἐργάτες, διοχετεύει τήν ἐπιροή της ἀκριβῶς στό προλεταριάτο, ἐκεῖ ὅπου εἶναι γι' αὐτήν περισσότερο ἀναγκαῖο καί περισσότερο δύσκολο νά ὑποτάξει ἠθικά τίς μάζες» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 23ος, σελ. 106). Στά 1916 - 1922, ὄντας πρωθυπουργός, προσπαθοῦσε νά ἐδραιώσῃ τίς θέσεις τοῦ ἀγγλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ στήν Ἑγγύς καί Μέση Ἀνατολή, στά Βαλκάνια, κατάπνιγε ἀπάνθρωπα τό ἐθνικο - ἀπελευθερωτικό κίνημα στίς ἀποικίες καί στίς ἐξαρτημένες χῶρες. Ὑστερα ἀπό τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση στή Ρωσία ἦταν ἓνας ἀπό τοὺς ἐμπνευστές καί ὀργανωτές τῆς στρατιωτικῆς ἐπέμβασης καί τοῦ ἀποκλεισμοῦ πού στρέφονταν ἐνάντια στό Σοβιετικό κράτος. Πῆρε δραστήριο μέρος στή συνδιάσκεψη εἰρήνης τοῦ 1919 στό Παρίσι, ἦταν ἓνας ἀπό τοὺς ἐμπνευστές τῆς συνθήκης εἰρήνης τῶν Βερσαλλιῶν. Τό 1922, ὕστερα ἀπό μιά σειρά πολιτικές ἀποτυχίες, ὑπόβαλε τήν παραίτησή του, ὥστόσο διατήρησε κάποια πολιτική ἐπιροή ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς του. — 459.

Λουδοβίκος ΙΗ' (1755 - 1824) — βασιλιάς τῆς Γαλλίας (1814 - 1824) ἀπό τή δυναστεία τῶν Βουρβόνων. Ἐφάρμοζε πολιτική πρὸς τό συμφέρον τῶν ἀντιδραστικῶν εὐγενῶν καί τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. — 150.

Λουζενόβσκι Γκ. Ν. (1870 - 1906) — σύμβουλος κυβερνεῖου· δραστήριος παράγοντας τῆς μαυροεκατονταρχίτικης μοναρχικῆς ὀργάνωσης τοῦ Ταμπόφ, τῆς λεγόμενης «Ἐνώσης τῶν ρώσων». Στά 1905 - 1906 ἦταν ἓνας ἀπό τοὺς καθοδηγητές τῶν μαυροεκατονταρχίτικων πογκρόμ, τῆς ἀμείλικτης κατάπνιξης ἀπό τόν τσαρισμό τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν ἀγροτῶν στό κυβερνεῖο Ταμπόφ. Τόν σκότωσε ἡ Μ. Α. Σπριντόνοβα, μέλος τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων. — 47.

Λουνατσάρσκι, Α. Β. (Βόϊνοφ) (1875 - 1933) — σοσιαλδημοκράτης, ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτης καί ἀργότερα ἐπιφανῆς σοβιετικός κρατικός παράγοντας. Στό ἐπαναστατικό κίνημα μπῆκε στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1890 - 1900. Μετά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ μπολσεβίκος. Ἦταν μέλος τῶν συντακτικῶν ἐπιτροπῶν τῶν μπολσεβίκικων ἑφημερίδων «Βπεριόντ», «Προλετάρι» καί σέ συνέχεια τῆς «Νόβαγια Ζίζν». Μέ ἐντολή τοῦ Β. Ι. Λένιν ἔκανε στό III συνέδριο τοῦ κόμματος εἰσήγηση γιά τήν ἔνοπλη ἐξέγερση. Πῆρε μέρος στό IV (Ἐνωτικό) καί V (τοῦ Λονδίνου) συνέδριο τοῦ κόμματος. Τό 1907 ἦταν ἀντιπρόσωπος τῶν μπολσεβίκων στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἀπομακρύνθηκε ἀπό τό μαρξισμό, μπῆκε στήν ἀντικομματική ὁμάδα «Βπεριόντ», ζητοῦσε τή συνένωση τοῦ μαρξισμοῦ μέ τή θρησκεία. Ὁ Β. Ι. Λένιν στό ἔργο του «Ὑλισμός καί ἐμπειριοκριτικισμός» (1909) ἔδειξε πόσο λαθεμένες εἶναι οἱ ἀπόψεις τοῦ Λουνατσάρσκι κι' ἔκανε αὐστηρή κριτική σ'

αὐτές. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὁ Λουνατσάρσκι ἀκολουθοῦσε διεθνιστικές θέσεις. Στίς ἀρχές τοῦ 1917 προσχώρησε στήν ομάδα τῶν «μεζραϊόντσι» καί μαζί μ' αὐτήν ἔγινε δεκτός στό κόμμα, στό VI συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί ὡς τό 1929 ἦταν Λαϊκός Ἐπίτροπος Παιδείας, ἔπειτα πρόεδρος τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ΚΕΕ τῆς ΕΣΣΔ. Τόν Αὐγουστο τοῦ 1933 διορίστηκε πληρεξούσιος ἀντιπρόσωπος τῆς ΕΣΣΔ στήν Ἰσπανία. Ἐγραψε πολλά ἔργα γιά τήν τέχνη καί τή λογοτεχνία. — 76, 97, 195 - 203, 453 - 454, 455.

Λούξεμπουργκ (Luxemburg), *Ρόζα* (1871 - 1919) — ἐπιφανῆς ἀγωνίστρια τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος, μιά ἀπό τίς ἡγετικές φυσιογνωμίες τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας τῆς II Διεθνοῦς. Ἄρχισε τήν ἐπαναστατική της δράση στά 1885 - 1900, ἦταν ἀπό τούς ἰδρυτές καί καθοδηγητές τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Πολωνίας καί καταπολεμοῦσε τόν ἐθνικισμό στίς γραμμές τοῦ πολωνικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ἀπό τό 1897 ἔπαιρνε ἐνεργό μέρος στό γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα, ἀγωνιζόταν ἐναντία στόν μπερνσταϊνισμό καί στό μιλλερανισμό. Ἡ Λούξεμπουργκ πῆρε μέρος στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση (στή Βαρσοβία), τό 1907 πῆρε μέρος στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ, ὅπου ὑποστήριξε τούς μπολσεβίκους. Ἀπό τίς πρῶτες μέρες τοῦ πρώτου ἱμπεριαλιστικοῦ πολέμου πῆρε διεθνιστική θέση. Ἦταν ἀπό τούς πρωτεργάτες τῆς δημιουργίας τῆς ὁμάδας «Διεθνῆς» πού ἀργότερα μετονομάστηκε σέ «Σπάρτακο» καί ἀργότερα σέ «Ἐνωση Σπάρτακου». Μέ τό ψευδώνυμο Γιούνιους ἔγραψε (στή φυλακή) τήν μπροσούρα «Ἡ κρίση τῆς σοσιαλδημοκρατίας» (βλ. τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Γιά τήν μπροσούρα τοῦ Γιούνιους» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 22ος, σελ. 291 - 305). Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Νοέμβρη 1918 στή Γερμανία ἔπαιξε καθοδηγητικό ρόλο στό Ἰδρυτικό συνέδριο τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας. Τό Γενάρη τοῦ 1919 πιάστηκε καί δολοφονήθηκε μέ διαταγή τῆς κυβέρνησης τοῦ Σάϊντεμαν. Ὁ Λένιν πού ἐκτιμοῦσε πολύ τή Ρ. Λούξεμπουργκ ἔκανε ἐπανελημμένα κριτική τῶν λαθῶν της σέ μιά σειρά ζητήματα (σχετικά μέ τό ρόλο τοῦ κόμματος, τόν ἱμπεριαλισμό, στό ἐθνικοαποικιακό πρόβλημα, στό ἀγροτικό πρόβλημα, τή διαρκή ἐπανάσταση κ.ἄ.), βοηθώντας την ἔτσι νά πάρει σωστή θέση. — 78, 93.

Λουριέ, Μ. Α. — βλ. Λάριν, Γ.

Μ

Μ - ντ. μ. — βλ. Μέντεμ, Β. Ντ.

Μακλάκοφ, Β. Α. (γεν. τό 1870) — πολιτικός παράγοντας, καντέτος, δικηγόρος, τσιφλικάς. Δικηγοροῦσε ἀπό τό 1895 καί πῆρε μέρος σέ πολλές πολιτικές δίκες. Βουλευτής στή II, III καί IV Κρατική δούμα ἀπό τή Μόσχα. Μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Ὑστερα ἀπό τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν πρεσβευτής τῆς ἀστικῆς Προσωρινῆς κυβέρνησης στό Παρίσι, ἔπειτα λευκός ἐμιγκρές. — 60.

Μαλινόβσκι, Α. Α. — βλ. Μπογκντάνοφ, Α.

Μαλισέβσκι, Ν. Γκ. (γεν. τό 1874) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος. Στά 1894 - 1895 ἦταν μέλος μιᾶς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς Πετρού-

πολης. Τό 1895 πιάστηκε, ἔκανε φυλακή καί ἔξορία. Τό 1906 συνεργαζόταν στό μενσεβίκικο περιοδικό «Ὀτκλικι Σοβρεμέννοστι». Ἀπό τό 1907 ὁ Μαλισέβσκι ἀποσύρθηκε ἀπό τήν ἐνεργό πολιτική. — 465.

Μαξίμοφ, Ν. — βλ. Μπογκντάνοφ, Α.

Μάρξ (Marx), Κάρλ (1818 - 1883) — θεμελιωτής τοῦ ἐπιστημονικοῦ κομμουνισμοῦ, μεγαλοφυής στοχαστής, ἀρχηγός καί δάσκαλος τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου (βλ. τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Κάρλ Μάρξ (Σύντομο βιογραφικό σημείωμα μέ ἔκθεση τοῦ μαρξισμοῦ)», Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 27 - 74). — 9, 10, 25, 26, 28 - 29, 74, 85, 131, 168 - 169, 199, 265, 267, 268, 269, 275, 285, 287, 291, 292, 295 - 307, 310, 311, 313, 314, 316, 317 - 318, 365, 421, 431, 456, 475 - 476, 477, 490 - 494.

Μαρτίνοφ, Α. (Πίκερ Α. Σ.) (1865 - 1935) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ «οἰκονομισμοῦ», ἐπιφανής μενσεβίκος· ἀργότερα μέλος τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος. Ἀπό τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1880 - 1890 ἔπαιρνε μέρος στούς ὀμίλους τῶν ναροντοβόλτσι, τό 1886 πιάστηκε κι' ἔξορίστηκε στήν Ἀνατολική Σιβηρία· στήν ἔξορία ἔγινε σοσιαλδημοκράτης. Τό 1900 ἔφυγε στό ἔξωτερικό, μπῆκε στή συντακτική ἐπιτροπή τοῦ περιοδικοῦ τῶν «οἰκονομιστῶν» «Ραμπότσεγε Ντιέλο», πάλευε ἐνάντια στή λενινιστική «Ἴσκρα». Στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἦταν ἀντιπρόσωπος ἀπό τήν «Ἐνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἔξωτερικοῦ», ἀντιῖσκριστής· μετά τό συνέδριο προσχώρησε στούς μενσεβίκους. Πῆρε μέρος στίς ἐργασίες τοῦ V συνεδρίου (τοῦ Λονδίνου) τοῦ κόμματος σάν ἀντιπρόσωπος τῆς ὀργάνωσης Αἰκατερινοσλάβ. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου ἦταν λικβινταριστής. Στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου πῆρε κεντριστική θέση, ὕστερα ἀπό τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν μενσεβίκος διεθνιστής. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἔξεκοψε ἀπό τούς μενσεβίκους· στά 1918 - 1920 ἦταν δάσκαλος στήν Οὐκρανία. Τό 1923 στό XII συνέδριο τοῦ ΚΚΡ (μπ) ἔγινε δεκτός στό κόμμα, δούλευε στό Ἰνστιτοῦτο Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς· ἀπό τό 1924 ἦταν μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ «Κομμουνιστική Διεθνής». — 113, 116, 328.

Μάρτοφ, Α. (Τσεντερμπάουμ, Γ. Ο.) (1873 - 1923) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ μενσεβικισμοῦ. Μπῆκε στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα στά 1890 - 1895. Τό 1895 πῆρε μέρος στήν ἴδρυση τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης «Ἐνωση ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης»· γιά τήν ὑπόθεση τῆς ὀργάνωσης πιάστηκε τό 1896 καί ἔξορίστηκε γιά 3 χρόνια στό Τουρουχάνσκ. Τό 1900 μετά τήν ἔξορία πῆρε μέρος στήν προετοιμασία τῆς ἔκδοσης τῆς «Ἴσκρα» καί ἦταν μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς της. Στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἦταν ἀντιπρόσωπος τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα», ἐπικεφαλῆς τῆς ὀπορτουνιστικῆς μειοψηφίας τοῦ συνεδρίου καί ἀπό τότε ἓνας ἀπό τούς καθοδηγητές τῶν κεντρικῶν ὀργάνων τῶν μενσεβίκων καί διευθυντής τῶν μενσεβίκικων ἐκδόσεων. Πῆρε μέρος στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ κόμματος. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου ἦταν λικβινταριστής, διευθυντής τῆς ἡμερίδας «Γκόλος Σοτσιαάλ - Ντεμοκράτα»· πῆρε μέρος στήν ἀντικομματική συνδιάσκεψη τοῦ Αὐγούστου (1912). Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὑποστήριζε κεντριστικές θέσεις, πῆρε μέρος στίς συνδιασκέψεις τοῦ Τσίμμερβαλντ καί τοῦ Κίνταλ. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανά-

σταση τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1917 ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ὁμάδας τῶν μενσεβίκων - διεθνιστῶν. Ὑστερα ἀπὸ τὴν Ὀκτωβριανὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση πέρασε στὸ στρατόπεδο τῶν ἀνοιχτῶν ἐχθρῶν τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας. Τὸ 1920 κατέφυγε στὴ Γερμανία κι' ἔβγαζε στὸ Βερολίνο τὸ ἀντεπαναστατικό μενσεβίκικο περιοδικό «Σοσιαλιστίτσεσκι Βέστνικ». — 19, 36, 40, 93, 147.

Μάσλοφ Π.Π. (Τζών, Ἴξ) (1867 - 1946) — οἰκονομολόγος, σοσιαλδημοκράτης, συγγραφέας πολλῶν ἔργων γιὰ τὸ ἀγροτικό ζήτημα, ὅπου προσπάθησε νὰ ἀναθεωρήσει τὸ μαρξισμό· ἦταν συνεργάτης τῶν περιοδικῶν «Ζίζν», «Νατσάλο» καὶ «Ναούτσογε Ὀμποζρένιγε». Μετὰ τὸ II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ προσχώρησε στοὺς μενσεβίκους, διατύπωσε τὸ μενσεβίκικο πρόγραμμα δημοτικοποίησης τῆς γῆς. Στὸ IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔκανε τὴν εἰσήγηση ἀπὸ μέρους τῶν μενσεβίκων γιὰ τὸ ἀγροτικό ζήτημα, ἐκλέχτηκε ἀπὸ τὸ συνέδριο μέλος τῆς σύνταξης τοῦ ΚΟ. Στὰ χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἦταν λικβινταριστὴς καὶ στὴν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου σοσιαλσωβινιστὴς. Μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ δράση, ἀσχολήθηκε μὲ τὴν παιδαγωγικὴ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ δουλιὰ. Ἀπὸ τὸ 1929 τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ. — 232, 249, 251, 252, 253 - 254, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 274, 275, 281, 295 - 307, 308, 310, 311, 330, 331, 332, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 347, 354, 355, 365, 372, 411, 414, 415, 421, 431.

Μάχ (Mach), Ἔρνεστ (1838 - 1916) — αὐστριακὸς φυσικὸς καὶ φιλόσοφος, ὑποκειμενικὸς ἰδεαλιστὴς, ἓνας ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὲς τοῦ ἐμπειριοκριτικισμοῦ· δίδασκε μαθηματικά καὶ φυσικὴ στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Γκράτς καὶ τῆς Πράγας, ἀπὸ τὸ 1895 ὡς τὸ 1901 καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βιέννης. Ἀναβίωνε τίς ἀπόψεις τοῦ Μπέρκλεϋ καὶ τοῦ Χιούμ. Ἀποκαλοῦσε τίς αἰσθήσεις «πραγματικὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου». Ἐκμεταλλευόμενος τίς νεώτερες ἀνακαλύψεις τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης καταπολεμοῦσε τὴν ὕλιστικὴ θεωρία τῆς γνώσης. Στὴν οὐσία ὁ μαχισμὸς ἀποτελοῦσε μιὰ ἐπιστημονικοφανὴ μορφή ὑπεράσπισης τῆς θρησκείας. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε στὸ βιβλίο του «Ὑλισμὸς καὶ ἐμπειριοκριτικισμὸς» ὀλόπλευρη κριτικὴ στὴν ἀντιδραστικὴ φιλοσοφία τοῦ Μάχ.

Τὰ κυριότερα ἔργα τοῦ Μάχ εἶναι: «Die Mechanik...» («Ἡ Μηχανικὴ»), «Beiträge zur Analyse der Empfindungen» («Ἀνάλυση τῶν αἰσθημάτων»), «Erkenntnis und Irrtum» («Γνώση καὶ πλάνη»). — 443.

Μέλλερ - Ζακομέλσκι, Α. Ν. (γεν. τὸ 1844) — βαρῶνος, στρατηγὸς τοῦ τσαρικοῦ στρατοῦ, φανατικὸς ἀντιδραστικὸς. Τὸ 1863 πῆρε μέρος στὴν κατάπνιξη τῆς πολωνικῆς ἀπελευθερωτικῆς ἐξέγερσης. Τὸ 1905 κατέστειλε σκληρὰ τὴν ἐξέγερση τῶν ναυτῶν τῆς Σεβαστούπολης. Τὸ 1906 ἦταν ἐπικεφαλῆς τῶν ἐκκαθαριστικῶν ἐπιχειρήσεων γιὰ τὴν κατάπνιξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στὴ Σιβηρία. Τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1906 διορίστηκε γενικὸς διοικητὴς τῆς περιοχῆς τῆς Βαλτικῆς. Κατέπνιξε τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν λεττονῶν καὶ τῶν ἐσθονῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν. Στὰ 1909 - 1917 ἦταν μέλος τοῦ Κρατικοῦ Συμβουλίου. Μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση, λευκὸς ἐμιγκρές. — 47.

Μέλνικ, Β. Μ. (γεν. τὸ 1867) — ἀγρότης, βουλευτὴς στὴν II Κρατικὴ δούμα ἀπὸ τὸ κυβερνεῖο Μίνσκ, ὀκτωβριστὴς. Στὴ Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπερωτήσεων καὶ τῆς Δημόσιας ἐκπαίδευσης. — 383.

Μέντεμ, Β. Ντ. (*Γρίνμπεργκ Β. Ντ.*, Μ - ντ - μ.) (1879 - 1923) — ένας από τούς ηγέτες τής Μπούντ. Στο II συνέδριο του ΣΔΕΚΡ ήταν αντιπρόσωπος από τήν επιτροπή εξωτερικού τής Μπούντ, αντιίσκριστης. Τό 1906 εκλέχτηκε μέλος τής ΚΕ τής Μπούντ, πήρε μέρος στίς εργασίες του V συνεδρίου του ΣΔΕΚΡ, υποστήριζε τούς μενσεβίκους. Μετά τήν Όχτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση ήταν επικεφαλής τών οργανώσεων τής Μπούντ στήν Πολωνία· τό 1921 ἔφυγε στίς ΕΠΑ καί από τίς στήλες τής ἐκεῖ δεξιᾶς σοσιαλιστικῆς ἑβραϊκῆς ἑφημερίδας «Vorwärts» («Ἐμπρός»), δημοσίευε συκοφαντικά ἄρθρα ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία. — 441.

Μεντίγκεφ, Ρεσίντ (1880 - 1912) — βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ταυρίδας, ἀγροτικῆς προέλευσης. Διευθυντής - ἐκδότης τής τατάρικης ἑφημερίδας «Βατάκ Χαντισί», μέλος του Δημοτικού Συμβουλίου τής πόλης. Στή Δούμα ἀνήκε στή μουσουλμανική ομάδα. — 410 - 411.

Μέρινγκ (Mehring), *Φράντς* (1846 - 1919) — ἐπιφανῆς παράγοντας του ἔργατικού κινήματος τής Γερμανίας, ένας ἀπό τούς ηγέτες καί τούς θεωρητικούς τής ἀριστερῆς πτέρυγας τής γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, ἱστορικός, δημοσιολόγος καί φιλολογικός κριτικός. Ἀπό τά τέλη τής δεκαετίας 1860 - 1870 ριζοσπαστικός ἀστικοδημοκράτης δημοσιολόγος. Στά 1876 - 1882 ἀκολουθοῦσε τίς θέσεις του ἀστικού φιλελευθερισμοῦ, σέ συνέχεια ἐξελίχθηκε πρὸς τά ἀριστερά, ἔγινε διευθυντής τής δημοκρατικῆς ἑφημερίδας «Volks - Zeitung» («Ἐφημερίδα του Λαοῦ»), πάλευε ἐνάντια στον Βίσμαρκ καί ὑπεράσπιζε τή σοσιαλδημοκρατία. Τό 1891 μπῆκε στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα τής Γερμανίας. Ἦταν δραστήριος συνεργάτης καί ένας ἀπό τούς διευθυντές του θεωρητικοῦ ὄργανου του κόμματος, του περιοδικοῦ «Die Neue Zeit» («Νέοι Καιροί»). Ἀργότερα διηύθυνε τήν ἑφημερίδα «Leipziger Volkszeitung» («Λαϊκή Ἐφημερίδα τής Λειψίας»). Τό 1893 κυκλοφόρησε σέ ξεχωριστή ἔκδοση ἡ ἔργασία του «Ὁ θρύλος γιά τόν Λέσινγκ», καί τό 1897 ἡ τετράτομη «Ἱστορία τής γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας». Ὁ Μέρινγκ δούλεψε πάρα πολύ γιά τήν ἔκδοση τής συγγραφικῆς κληρονομιάς του Μάρξ, του Ἐνγκελς καί του Λασσάλ. Τό 1918 βγῆκε τό βιβλίο του γιά τή ζωή καί τή δράση του Κ. Μάρξ. Στά ἔργα του Μέρινγκ ὑπάρχουν πολλές παρεκκλίσεις ἀπό τό μαρξισμό, λαθεμένη ἐκτίμηση ὀρισμένων παραγόντων, ὅπως του Λασσάλ, του Σβάϊτσερ, του Μπακούνιν, μή κατανόηση τής επαναστατικῆς ἀνατροπῆς πού ἔφεραν στή φιλοσοφία οἱ Μάρξ καί Ἐνγκελς. Ὁ Μέρινγκ κάταπολέμησε δραστήρια τόν ὀπορτουισμό καί τόν ἀναθεωρητισμό στίς γραμμές τής II Διεθνούς, κατέκρινε τόν καουτσκιισμό, ὅμως συμεριζόταν ταυτόχρονα τά λάθη τών γερμανῶν ἀριστερῶν πού φοβοῦνταν νά ξεκόψουν ὀργανωτικά ἀπό τούς ὀπορτουιστές. Ὑποστήριξε μέ συνέπεια τό διεθνισμό, χαιρέτισε τήν Όχτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση. Ἀπό τό 1916 ἦταν ένας ἀπό τούς καθοδηγητές τής επαναστατικῆς ὀργάνωσης «Ἐνωση του Σπάρτακου» κι' ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στήν ἴδρυση του Κομμουνιστικοῦ κόμματος τής Γερμανίας. — 163.

Μερκοῦλοφ, Μ.Α. (γεν. τό 1875) — ἀγρότης, βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κούρσκ, στήν ἀρχή ἀκομματικός, ἔπειτα ἑσέρος. Δραστήριο μέλος τής Ἀγροτικῆς Ἐνωσης περιοχῆς Στσίγκρι του Κόμματος τών ἑσέρων, πού γιά ὑπόθεσή της παραπέμφθηκε τό 1908 σέ δίκη καί τό 1909 καταδικάστηκε σέ 10 χρόνια καταναγκαστικά ἔργα. — 388.

Μερτβάγκο, Α. Π. (γεν. τό 1856) — γεωπόνος, μελετούσε στή Γαλλία τήν κηπουρική, παρακολούθησε μαθήματα φυσικῶν ἐπιστημῶν στή Σορβόνη. Ἀπό τό 1887 ὡς τό 1893 συνεργάστηκε στήν «Ἀγροτική Ἐφημερίδα» καί στό περιοδικό «Ἀγροτική Οἰκονομία καί Δασοκομία». Στήν περίοδο 1894 - 1905 ἦταν διευθυντής τοῦ ἀγροτικοῦ καί οἰκονομικοῦ περιοδικοῦ «Χοζιάϊν» καί ἀπό τό 1905 ἐκδότης του. Ἐγραψε τά ἔργα : «Ζητήματα ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῆς μή μαυρόχωμης ζώνης τῆς Ρωσίας», «Πόση γῆ ἔχει ἡ Ρωσία καί πῶς τή χρησιμοποιοῦμε» καί ἄλλα. — 238, 242 - 243.

Μικλασέβσκι, Μ. Π. — βλ. Νεβέντομσκι, Μ.

Μιλιουκόφ, Π. Ν. (1859 - 1943) — ἠγέτης τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, ἐπιφανῆς θεωρητικός τῆς ρωσικῆς ἰμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης, ἱστορικός καί δημοσιολόγος. Ἀπό τό 1886 ὑφηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας. Ἀρχισε τήν πολιτική του δράση στήν περίοδο 1890 - 1895. Ἀπό τό 1902 ἦταν στενός συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ τῶν ἀστῶν φιλελευθέρων «Ὀσβομποζντένιγε» πού ἔβγαине στό ἐξωτερικό. Τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1905 ὑπῆρξε ἓνας ἀπό τούς ἰδρυτές τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, ἔπειτα πρόεδρος τῆς ΚΕ του καί διευθυντής τοῦ Κεντρικοῦ του Ὀργάνου, τῆς ἔφημερίδας «Ρέτς». Μέλος τῆς III καί IV Κρατικῆς δούμας. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἔγινε ὑπουργός Ἐξωτερικῶν στήν πρώτη ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση. Ἐφάρμοζε τήν ἰμπεριαλιστική πολιτική τῆς συνέχισης τοῦ πολέμου «ὡς τό νικηφόρο τέρμα». Τόν Αὔγουστο τοῦ 1917 πῆρε ἐνεργό μέρος στήν προετοιμασία τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ Κορνίλοφ. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἔγινε ἓνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπέμβασης ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία καί δραστήριος παράγοντας τῶν λευκῶν ἐμιγκρέδων. Ἀπό τό 1912 ἔβγαζε στό Παρίσι τήν ἔφημερίδα «Ποσλέντινιγε Νόβοστι». — 27, 125, 129, 159, 166, 167, 171, 182, 235, 480, 481, 482 - 483.

Μιραμπό (Mirabeau), Ὀνορέ Γκαμπριέλ (1749 - 1791) — ἓνας ἀπό τούς ἐπιφανεῖς παράγοντες τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης τοῦ τέλους τοῦ XVIII αἰώνα, κόμης. Ἦταν ἐκφραστής τῶν συμφερόντων τῶν μετριοπαθῶν φιλελεύθερων κύκλων τῶν γάλλων εὐγενῶν. Ἀπόκτησε μεγάλη δημοτικότητα σάν δεινός ρήτορας. Στήν πορεία τῆς ἐπανάστασης ἦρθε σέ μυστική ἐπαφή μέ τή βασιλική αὐλή, προδίνοντας τά συμφέροντα τοῦ ἐπαναστατημένου λαοῦ. — 163.

Μιχαηλόβσκι, Ν. Κ. (1842 - 1904) — ὁ πιό ἐπιφανῆς θεωρητικός τοῦ φιλελεύθερου ναροντικισμοῦ, δημοσιολόγος, φιλολογικός κριτικός, φιλόσοφος - θετικιστής, ἓνας ἀπό τούς ἐκπροσώπους τῆς ὑποκειμενικῆς σχολῆς στήν κοινωνιολογία. Ἀρχισε τή φιλολογική του δράση τό 1860. Ἀπό τά 1868 συνεργάτης κι' ἔπειτα ἓνας ἀπό τούς διευθυντές τοῦ περιοδικοῦ «Ὀτέτσεστβεννιγε Ζαπίσκι». Στά τέλη τῆς δεκαετίας 1870 - 1880 πῆρε μέρος στή σύνταξη καί στήν ἐπιμέλεια τῶν ἐκδόσεων τῆς ὀργάνωσης «Ναρόντναγια Βόλια». Τό 1892 διεύθυνε τό περιοδικό «Ρούσκογε Μπογκάτσβο» πού ἀπό τίς στήλες του ἔκανε λυσσαλέο ἀγῶνα ἐνάντια στούς μαρξιστές. Ἡ κριτική τῶν ἀπόψεων τοῦ Μιχαηλόβσκι ἔγινε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν στό ἔργο του : «Τί εἶναι οἱ "φίλοι τοῦ λαοῦ" καί πῶς πολεμοῦν τούς σοσιαλδημοκράτες;» (1894) καί σέ ἄλλα ἔργα. — 101.

Μόλτκε (Moltke), Χέλμουτ (1848 - 1916) — κόμης, γερμανός στρατηγός.

Ἐκείνη ἀπό τό 1906 ἀρχηγός τοῦ Μεγάλου Γενικοῦ ἐπιτελείου τῆς Γερμανίας. Παραπέμφθηκε σέ δίκη σάν κατηγορούμενος στή σκανδαλώδη δίκη τοῦ 1907, πού ἀποκάλυψε τήν ἠθική διαφθορά καί τήν ἀποσύνθεση τῆς αὐλικῆς κλίμας τοῦ Γουλιέλμου Β΄. Πῆρε ἐνεργό μέρος στήν προετοιμασία καί τήν ἐξαπόλυση τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου. Μετά τήν ἥττα τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων στόν ποταμό Μάρνη τό 1914 ἀπαλλάχτηκε ἀπό τά καθήκοντά του. — 150.

Μορόζ, Π. Σ. (γεν. τό 1861) — ἀγρότης, βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ποντόλσκ, στήν ἀρχή ἀκομματικός, ἀργότερα προσχώρησε στούς τρουνοβίκους. — 384, 386.

Μουραβιόφ, Μ. Ν. (1796 - 1866) — ἀντιδραστικός κρατικός παράγοντας τῆς τσαρικήσ Ρωσίας. Στά 1830 - 1831 κατάπνιξε ἀπάνθρωπα τήν πολωνική ἀπελευθερωτική ἐξέγερση. Ἐκείνη ἀπό τό 1850 ἦταν μέλος τοῦ Κρατικοῦ Συμβουλίου. Τό 1857 - 1861 ἦταν ὑπουργός Δημοσίων κτημάτων. Φανατικός ἐχθρός τῆς κατάργησης τῆς δουλοπαροικίας. Σάν γενικός διοικητής τοῦ κυβερνεῖου Βίλνας ὁ Μουραβιόφ κατάπνιξε μέ πρωτοφανή ἀγριότητα τήν ἐξέγερση τοῦ 1863 στήν Πολωνία, τή Λιθουανία καί Λευκορωσία, καί γι αὐτό πῆρε ἀπό τό λαό τό παρατσούκλι «δήμιος». — 480.

Μουσσένκο, Ι. Ν. (γεν. τό 1871) — βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κούρσκ, ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς ὁμάδας τῶν ἐσέρων στή Δούμα, μηχανικός. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπίσημος εἰσηγητής τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων γιά τό ἀγροτικό ζήτημα. — 263, 274, 280, 406.

Μουχάνοφ, Α. Α. (1860 - 1907) — τσιφλικάς, ἀπό τό 1899 προεστός τῶν εὐγενῶν τοῦ κυβερνεῖου Τσερνίγκοφ, μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Τσερνίγκοφ, πρόεδρος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς. — 378.

Μπέερ (Beer), Χένριχ — αὐστριακός, σοσιαλδημοκράτης - ὀπορτουμιστής. Πῆρε μέρος στό συνέδριο τῆς ΙΙ Διεθνούς πού ἔγινε στή Στουτγάρδη ἀπό μέρος ὁμάδας ἐργατῶν μετάλλου. Στήν εἰσήγησή του γιά τό ζήτημα τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ἀνάμεσα στά πολιτικά κόμματα καί στά συνδικάτα ὑποστήριξε τήν ὀπορτουμιστική γραμμή τῆς οὐδετερότητας τῶν συνδικάτων. — 196.

Μπέλλ (Bell), Ρίτσαρντ (1859 - 1930) — ἓνας ἀπό τούς καθοδηγητές τοῦ συνδικάτου τῶν σιδηροδρομικῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἀγγλίας. Ἄρχισε νά δουλεύει στό δυτικό σιδηρόδρομο σάν συνοδός, μπῆκε στό Ἐνωμένο Σωματεῖο τῶν σιδηροδρομικῶν ὑπαλλήλων· τό 1891 ἔγινε ὀργανωτικός γραμματέας καί ἀπό τό 1897 ὡς τό 1910 γενικός γραμματέας τοῦ Σωματείου. Ἐκείνη ἀπό τό 1900 ὡς τό 1910 ἦταν μέλος τοῦ κοινοβουλίου ἀπό τό Ἐργατικό κόμμα. Ἀκολουθοῦσε συμβιβαστική, προδοτική πολιτική ἀπέναντι στήν ἐργατική τάξη. Μετά τήν ἀπομάκρυνσή του ἀπό τή θέση τοῦ γενικοῦ γραμματέα τοῦ Σωματείου ὑπηρέτησε στό ὑπουργεῖο Ἐμπορίου καί ἦταν εἰρηνοδίκης στό Μίντλσεξ. — 458, 459.

Μπέμπελ (Bebel), Ἄουγκουστ (1840 - 1913) — ἓνας ἀπό τούς πῖο ἐπιφανεῖς παράγοντες τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τῆς ΙΙ Διεθνούς, ἐργάτης - τορναδόρος. Ἄρχισε τήν πολιτική του δράση στά 1860 - 1865.

Ήταν μέλος τῆς I Διεθνοῦς. Τό 1869 μαζί μέ τόν Β. Λήμπκνεχτ ἴδρυσε τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Γερμανίας («αἰζεναχικοί»). Ἐκλέχτηκε ἐπανειλημμένα βουλευτής τοῦ Ράιχσταγκ, πάλευε γιά τό δημοκρατικό δρόμο συνένωσης τῆς Γερμανίας, ξεσκέπαζε τήν ἀντιδραστική ἐσωτερική καί ἐξωτερική πολιτική τῆς κυβέρνησης τοῦ Κάιζερ. Τόν καιρό τοῦ γαλλο - πρωσικοῦ πολέμου πῆρε διεθνιστική θέση, ὑποστήριξε τήν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ. Στά 1890 - 1900 καί στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1900 - 1910 πολέμησε τό ρεφορμισμό καί τόν ἀναθεωρητισμό στίς γραμμές τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ὁ Β. I. Λένιν θεωροῦσε τούς λόγους τοῦ Μπέμπελ ἐνάντια στούς μπερνσταϊνικούς σάν «ὑπόδειγμα ὑπεράσπισης τῶν μαρξιστικῶν ἀπόψεων καί πάλης γιά τόν πραγματικά σοσιαλιστικό χαρακτήρα τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 19ος, σελ. 268). Ὁ Μπέμπελ ὄντας προικισμένος δημοσιολόγος καί θαυμάσιος ρήτορας, ἄσκησε σημαντική ἐπίδραση στήν ἀνάπτυξη τοῦ γερμανικοῦ καί τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Στήν τελευταία περίοδο τῆς δράσης του ὁ Μπέμπελ ἔκανε μιά σειρά λάθη κεντριστικοῦ χαρακτήρα (ἀνεπαρκῆς πάλη ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές, ὑπερεκτίμηση τῆς σημασίας τῶν κοινοβουλευτικῶν μορφῶν πάλης κ.ἄ.). — 78, 85, 89, 93, 136, 198 - 199, 200, 457.

Μπέο, Κ. Μ. (1792 - 1876) — ρῶσος ἐπιστήμονας, ἓνας ἀπό τούς μεγαλύτερους φυσιολόγους τοῦ ΧΙΧ αἰῶνα, ἰδρυτής τῆς ἐμβρυολογίας, ἀκαδημαϊκός. Μετά τήν ἀποφοίτησή του ἀπό τό Πανεπιστήμιο τῆς Δέρπτης, ἀναχώρησε στό ἐξωτερικό, ὅπου παρέμεινε ὡς τό 1834. Ἀπό τό 1817 ἦταν ἀντιπρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καινιξβέργης, ἀπό τό 1819 καθηγητής ζωολογίας, ἀπό τό 1826 καθηγητής τῆς ἀνατομίας. Τό 1826 ἐκλέχτηκε ἀντεπιστέλλον μέλος καί τό 1828 τακτικό μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς Πετρούπολης. Τό 1834 γύρισε στήν Πετρούπολη. Ἀπόκτησε τή μεγαλύτερη φήμη του μέ τίς ἐργασίες του πάνω στήν ἐμβρυακή ἀνάπτυξη τῶν ζῶων. Παραδεχόταν τό προτσές τῆς ἐξέλιξης, ὅμως τό ἐρμήνευε ἰδεαλιστικά: καταπολεμοῦσε τή θεωρία τῆς ἐξέλιξης τοῦ Δαρβίνου καί ἰδιαίτερα τή θεωρία τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. Ἐπίσης ἀσχολήθηκε μέ τά ζητήματα τῆς ἀνθρωπολογίας. Ἦταν ἓνας ἀπό τούς ἰδρυτές τῆς Γεωγραφικῆς Ἐταιρείας. Πῆρε μέρος σέ μιά σειρά γεωγραφικές ἀποστολές. Ἐγράψε πολλά ἐπιστημονικά ἔργα γιά τήν ἐμβρυολογία, τήν ἀνθρωπολογία, τήν ἀνατομία, τή γεωγραφία καί γιά ἄλλα ζητήματα. — 243.

Μπέρνετ (Burnett), *Τζέϊμς* — γραμματέας τοῦ περιφερειακοῦ συμβουλίου τῆς Σκωτίας τῆς Σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμοσπονδίας τῆς Ἀγγλίας. — 458.

Μπέρνσταϊν (Bernstein), *Ἐντουαρντ* (1850 - 1932) — ἠγέτης τῆς ἄκρας ὀπορτουνιστικῆς πτέρυγας τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τῆς II Διεθνοῦς, θεωρητικός τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ καί τοῦ ρεφορμισμοῦ. Ἐπαιρνε μέρος στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα ἀπό τά μέσα τῆς δεκαετίας 1870 - 1880 καί βρισκόταν κάτω ἀπό τήν ἐπιροή τοῦ Ντύρινγκ. Ἀπό τό 1881 ὡς τό 1889 ἦταν διευθυντής τοῦ παράνομου κεντρικοῦ ὄργανου τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας «Der Sozialdemokrat» («Ὁ Σοσιαλδημοκράτης»). Στά 1896 - 1898 δημοσίευσε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» («Νέοι Καιροί») μιά σειρά ἄρθρα μέ τόν τίτλο «Προβλήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ» πού βγήκαν κατόπιν σέ βιβλίο μέ τόν τίτλο «Οἱ προϋποθέσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας» (1899), ὅπου ἀναθεωροῦσε ἀνοιχτά τίς φιλοσοφικές, οἰκονομικές καί πολιτικές βάσεις

του επαναστατικού μαρξισμού. Ὁ Μπέρνσταϊν ἀρνιόταν τή μαρξιστική θεωρία τῆς ταξικῆς πάλης, τή διδασκαλία γιά τήν ἀναπόφευκτη κατάρρευση τοῦ καπιταλισμοῦ, γιά τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί τή δικτατορία τοῦ προλεταριάτου. «Γιά τήν ἐπανάσταση τοῦ προλεταριάτου ὁ ὀπορτουνιστής ξέμαθε καί νά σκέπτεται», ἔγραφε ὁ Β. Ι. Λένιν, ἔχοντας ὑπόψη του τόν Μπέρνσταϊν (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 25ος, σελ. 400). Ὁ Μπέρνσταϊν διακήρυξε σάν μοναδικό καθῆκον τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τήν πάλη γιά μεταρρυθμίσεις πού ἀποβλέπουν στή «βελτίωση» τῆς οἰκονομικῆς κατάστασης τῶν ἐργατῶν στά πλαίσια τοῦ καπιταλισμοῦ, ἔδωσε τήν ὀπορτουνιστική διατύπωση: «τό κίνημα εἶναι τό πᾶν, ὁ τελικός σκοπός δέν εἶναι τίποτε». Οἱ θεωρητικές ἀντιλήψεις καί ἡ ὀπορτουνιστική πρακτική δράση τοῦ Μπέρνσταϊν καί τῶν ὀπαδῶν του ὀδήγησαν στήν ἀνοιχτή προδοσία τῶν συμφερόντων τῆς ἐργατικῆς τάξης πού ὀλοκληρώθηκε στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου μέ τή χρεωκοπία τῆς II Διεθνούς. Στά ἐπόμενα χρόνια ὁ Μπέρνσταϊν συνέχισε τήν πάλη ἐνάντια στό μαρξισμό, ὑποστήριζε τήν πολιτική τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἀστικῆς τάξης καί καταπολεμοῦσε τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καί τό Σοβιετικό κράτος. — 73, 306.

Μπερντιάγεφ, Ν. Α. (1874 - 1948) — ἀντιδραστικός φιλόσοφος, ἰδεαλιστής καί μυστικιστής. Ἀπό τά πρῶτα του ἤδη φιλολογικά ἔργα ὑποστήριζε τίς ἀπόψεις τοῦ «νόμιμου μαρξισμού», προσπαθοῦσε ἀπό νεοκαντιανικές θέσεις νά ἀναθεωρήσει τή διδασκαλία τοῦ Μάρξ καί σέ συνέχεια ἔγινε ἀπροκάλυπτος ἐχθρός τοῦ μαρξισμού. Τό 1905 μπῆκε στό Κόμμα τῶν καντέτων. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἐκπροσώπους τοῦ ἐχθρικοῦ πρὸς τό μαρξισμό θρησκευτικο - φιλοσοφικοῦ ρεύματος τῆς θεοαναζήτησης, συνεργαζόταν στήν ἀντεπαναστατική συλλογή «Βέχι». Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἔγινε ἀπολογητής τοῦ φεουδαρχισμοῦ καί τοῦ μεσαιωνικοῦ σχολαστικισμοῦ, πιστεύοντας ὅτι ἀποτελοῦν τή μοναδική σωτηρία ἀπό τόν ἀναπτυσσόμενο κομμουνισμό. Τό 1922 ἀπελάθηκε γιά τήν ἀντεπαναστατική δράση του στό ἐξωτερικό ὅπου συνέχισε τό κήρυγμα τοῦ φιλοσοφικοῦ μυστικισμοῦ· ἦταν ἕνας ἀπό τούς θεωρητικούς τῆς ἀντεπανάστασης. — 102.

Μπινασίκ, Μ. Σ. — βλ. Νοβοσέντσκι.

Μπλανκί (Blanqui), Λουί Ὀγκύστ (1805 - 1881) — διάσημος γάλλος επαναστάτης, ἐπιφανῆς ἐκπρόσωπος τοῦ οὔτοπικοῦ κομμουνισμοῦ· πῆρε μέρος στίς ἐξεγέρσεις καί στίς ἐπανάστασεις πού ἔγιναν στό Παρίσι τήν περίοδο 1830 - 1870 καί ἦταν ἐπικεφαλῆς πολλῶν μυστικῶν επαναστατικῶν ἐταιρειῶν. Ὁ Μπλανκί ἔκανε στίς φυλακές πάνω ἀπό 36 χρόνια. Ἐπιδιώκοντας νά καταλάβει τήν ἐξουσία μέ μιά μικρή ὀμάδα επαναστατῶν - συνωμοτῶν, δέν καταλάβαινε τόν ἀποφασιστικό ρόλο τῆς ὀργάνωσης τῶν μαζῶν γιά τήν επαναστατική πάλη. Ὁ Μάρξ καί ὁ Λένιν ἐκτιμοῦσαν πολύ τίς επαναστατικές ὑπηρεσίες τοῦ Μπλανκί, ταυτόχρονα ὀμως ἔκαναν αὔστηρή κριτική στά λάθη του καί στήν ἐσφαλμένη τακτική τῶν συνωμοσιῶν. «Ὁ μπλανκισμός — ἔγραφε ὁ Λένιν — εἶναι μιά θεωρία πού ἀρνεῖται τήν ταξική πάλη. Ὁ μπλανκισμός περιμένει τήν ἀπαλλαγὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀπό τή μισθωτὴ σκλαβιά ὀχι μέ τήν ταξική πάλη τοῦ προλεταριάτου, ἀλλά μέ τή συνωμοσία μιᾶς μικρῆς μειοψηφίας διανοουμένων». (Ἐπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 77). — 475.

Μπογκάτοφ, Ν.Ι. (γεν. τό 1866) — ἀγρότης, βουλευτής στή II Κρατική

δούμα από τό κυβερνεῖο Νόβγκοροντ, ἀκολουθοῦσε τούς ὀχτωβριστές. — 418.

Μπογκντάνοφ, Α. (*Μαλινόβσκι, Α. Α., Μαξίμοφ, Ν.*) (1873 - 1928) — σοσιαλδημοκράτης, φιλόσοφος κοινωνιολόγος, οἰκονομολόγος, εἶχε σπουδάσει γιατρός. Στή δεκαετία 1890 - 1900 ἔπαιρνε μέρος στή δουλιὰ τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀμίλων (στήν Τούλα). Μετά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ προσχώρησε στούς μπολσεβίκους. Σάν μέλος τοῦ Γραφείου τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Πλειοψηφίας δούλεψε στή Ρωσία γιά τήν προετοιμασία τοῦ III συνεδρίου τοῦ κόμματος, ὅπου ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ΚΕ. Ἦταν μέλος τῶν συντακτικῶν ἐπιτροπῶν τῶν μπολσεβίκικων ὀργάνων «Βπεριόντ» καί «Προλετάρι» κι' ἕνας ἀπό τούς συντάκτες τῆς μπολσεβίκικης ἐφημερίδας «Νόβαγια Ζίζν». Πῆρε μέρος στίς ἐργασίες τοῦ V συνεδρίου (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἦταν ἀρχηγός τῶν ὀτσοβιστῶν καί ἡγέτης τῆς ὀμάδας «Βπεριόντ» πού τάχθηκε ἐνάντια στόν Λένιν καί τό κόμμα. Στά ζητήματα τῆς φιλοσοφίας προσπάθησε νά δημιουργήσῃ δικό του σύστημα, τόν «ἐμπειριομονισμό» (μιά παραλλαγή τῆς ὑποκειμενικῆς ἰδεαλιστικῆς φιλοσοφίας τοῦ Μάχ, σκεπασμένη μέ μιά ψευτομαρξιστική ὀρολογία) πού τόν ἐπέκρινε μέ δριμύτητα ὁ Λένιν στό ἔργο του «Ἐλισμός καί ἐμπειριοκριτικισμός». Στή σύσκεψη τῆς πλατιάς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι» πού ἔγινε τόν Ἰούνη τοῦ 1909, ὁ Μπογκντάνοφ διαγράφηκε ἀπό τό Μπολσεβίκικο κόμμα. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές καί καθοδηγητές τῆς «Προλετκούλτ» καί δούλεψε στό Προλεταριακό πανεπιστήμιο. Ἀπό τό 1926 ἦταν διευθυντής τοῦ Ἰνστιτούτου μετάγγισης αἵματος πού ἴδρυσε ὁ ἴδιος. — 443, 497.

Μπομπρίνσκι, Ἀλ. Α. (γεν. τό 1852) — κόμης, ἀντιδραστικός κρατικός παράγοντας, μεγαλοτσιφλικάς καί ζαχαροβιομήχανος. Ἀπό τό 1884 ἐπί πολλά χρόνια ἦταν προεστός τῶν εὐγενῶν τοῦ κυβερνεῖου Πετρούπολης. Τό 1906 ἐκλέχτηκε πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῶν ἐνωμένων εὐγενῶν, μιᾶς ἀντεπαναστατικῆς ὀργάνωσης τῶν φεουδαρχῶν - τσιφλικάδων. Βουλευτής στήν III Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο τοῦ Κιέβου. Ἀπό τό 1912 μέλος τοῦ Κρατικοῦ Συμβουλίου καί τό 1916 ὑπουργός Γεωργίας. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν μέλος τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ «Συμβουλίου τῆς κρατικῆς συνένωσης τῆς Ρωσίας» καί σέ συνέχεια λευκός ἐμιγκρές. — 168, 376, 378, 392.

Μπομπρίνσκι, Β. Α. (γεν. τό 1868) — κόμης, ἀντιδραστικός πολιτικός παράγοντας, μεγαλοτσιφλικάς καί ζαχαροβιομήχανος. Ἀπό τό 1895 ὡς τό 1898 χρημάτισε πρόεδρος τῆς διοίκησης τῶν ζέμστρο τοῦ νομοῦ Μπογκορόντιτσκ. Βουλευτής στή II, III καί IV Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο τῆς Τούλας. Στίς Δοῦμες ἀκολουθοῦσε τή δεξιά πτέρυγα. Σάν ἐθνικιστής τῶν ἄκρων ἦταν ὀπαδός τοῦ βίαιου ἐκρωσισμού τῶν ἐθνικῶν ἀκρινῶν περιοχῶν τῆς Ρωσίας. Ὑστερα ἀπό τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση πολέμησε στή Νότια Ρωσία ἐνάντια στή Σοβιετική ἐξουσία. Τό 1919 ἔφυγε στό ἐξωτερικό. — 367, 369, 370, 373, 376, 378, 380, 391, 444.

Μπορίσοφ—βλ. Σουβόροφ, Σ. Α.

Μπουλάτ (Μπουλότα), Α. Α. (1872 - 1941) — κοινωνικός παράγοντας τῆς Λιθουανίας, βουλευτής στή II καί στήν III Κρατική δούμα ἀπό τό κυ-

βερνεϊο Σουβάλκι, δικηγόρος. Στίς μέρες τοῦ Ὀχτώβρη 1905 ἦταν ἓνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς ἀπεργίας τῶν τηλεγραφικῶν καί ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων. Κλείστηκε ἀρκετές φορές στίς φυλακές. Στίς Δοῦμες ἀνῆκε στήν ομάδα τῶν τρουντοβίκων· στήν III Κρατική δούμα ἦταν ἡγέτης αὐτῆς τῆς ομάδας. Στά 1912 - 1915 ἦταν δικηγόρος στή Βίλνα, ἀπό τό 1915 ὡς τό 1917 βρισκόταν στίς ΕΠΑ. Μέ τήν ἐπιστροφή του στήν Πετρούπολη μπῆκε στή συμβιβαστική Κεντρική Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή τοῦ Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν καί στρατιωτῶν βουλευτῶν ἀπό μέρος τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων.

Τό 1940, μετά τήν ἀνατροπή τοῦ φασιστικοῦ καθεστῶτος τῆς Λιθουανίας, ἔγινε μέλος τῆς Ἐκλογικῆς ἐπιτροπῆς τῆς δημοκρατίας γιά τίς ἐκλογές στό Λαϊκό Σέϊμ. Στά 1940 - 1941 ἦταν διευθυντής τοῦ νομικοῦ τμήματος τοῦ Προεδρείου τοῦ Ἀνώτατου Σοβιέτ τῆς ΣΣΔ Λιθουανίας. Τό 1941 ἐκτελέστηκε ἀπό τούς γερμανούς κατακτητές. — 410.

Μπουλγκάκοφ, Σ. Ν. (1871 - 1944) — ἀστός οἰκονομολόγος, ἰδεαλιστής φιλόσοφος. Στή δεκαετία 1890 - 1900 ἦταν «νόμιμος μαρξιστής». Ἔκανε προσπάθειες ν' ἀναθεωρήσει τή διδασκαλία τοῦ Μάρξ γιά τό ἀγροτικό ζήτημα. Ἐξηγοῦσε τήν ἐξαθλίωση τῶν λαϊκῶν μαζῶν μέ τό λεγόμενο «νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους». Ὑστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907 προσχώρησε στούς καντέτους καί προπαγάνδιζε τό φιλοσοφικό μυστικισμό· συνεργαζόταν στήν ἀντεπαναστατική συλλογή «Βέχι». Τό 1918 ἔγινε παπάς. Τό 1922, γιά τήν ἀντεπαναστατική του δράση, ἀπελάθηκε στό ἐξωτερικό, ὅπου ἔκανε ἐχθρική προπαγάνδα κατά τῆς ΕΣΣΔ. — 102, 296, 300.

Μπουλίγκιν, Α. Γκ. (1851 - 1919) — κρατικός παράγοντας τῆς τσαρικήσ Ρωσίας, μεγαλοτσιφλικάς. Ὡς τό 1900 ἦταν ἀνακριτής καί σέ συνέχεια κυβερνήτης σέ μιά σειρά κυβερνεῖα. Στά 1900 - 1904 βοηθός τοῦ γενικοῦ διοικητῆ τῆς Μόσχας· συνέβαλε ἐνεργά στή δράση τῆς Ὀχράνας τοῦ Ζουμπάτοφ. Ἀπό τίς 20 τοῦ Γενάρη 1905 ὑπουργός Ἐσωτερικῶν. Ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ ἴδιου χρόνου μέ ἐντολή τοῦ τσάρου καθοδηγοῦσε τήν κατάρτιση τοῦ νομοσχεδίου γιά τή σύγκληση συμβουλευτικῆς Κρατικῆς δούμας πού εἶχε σκοπό νά ἐξασθενήσει τήν ἀξανάομενη στή χώρα ἐπαναστατική ἀνοδο. Ὡστόσο ἡ Δούμα αὐτή δέν συγκλήθηκε, γιά τή σάρωσε ἡ ἐπανάσταση. Ὑστερα ἀπό τό διάγγελμα τοῦ τσάρου τῆς 17 τοῦ Ὀχτώβρη 1905, ὁ Μπουλίγκιν παραιτήθηκε, παραμένοντας μέλος τοῦ Κρατικοῦ συμβουλίου καί στήν οὐσία ἀποχώρησε ἀπό τήν πολιτική. — 469.

Μπουρένιν, Β. Π. (1841 - 1926) — ἀντιδραστικός δημοσιολόγος καί λογοτέχνης. Ἀπό τό 1876 ἦταν μέλος τῆς σύνταξης τῆς ἐφημερίδας «Νόβογε Βρέμια» καί ἀρχηγός τῆς πουλημένησ φιλολογικῆς κλίκασ τῶν «νοβοβρέμεντσι». Ὁ Β. Ι. Λένιν χρησιμοποιοῦσε συχνά τό ὄνομα τοῦ Μπουρένιν γιά νά χαρακτηρίσει τίς ἀνέντιμες μεθόδους πολεμικῆς. — 62.

Μπρουκέρ (Brouckere), Λουί, ντέ (γεν. τό 1870) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες καί θεωρητικούς τοῦ Βελγικοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος· ὡς τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας του. Στό συνέδριο τῆς II Διεθοῦς πού ἔγινε στή Στουτγάρδη μίλησε πάνω στό ζήτημα τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων καί τῶν συνδικάτων. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν φανατικός σοσιαλσωβινιστής. Μετά τό τέλος τοῦ πολέμου ἔγινε μέλος τοῦ γραφείου τοῦ Γενικοῦ συμβουλίου τοῦ κόμματος καί μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς

Π Διεθνούς. Ἀργότερα ἦταν μέλος τῆς κυβέρνησης, γερουσιαστής, ἀντιπρόσωπος τοῦ Βελγίου στήν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Ἀπό τό 1919 ἦταν καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν καί ἀπό τό 1926 μέλος τῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας. Τάχθηκε ἐνάντια στό σοβιετικό κράτος καί τό Κόμμα τῶν μπολσεβίκων. — 76.

N

N. Σ. — βλ. Σβαβίτσκι, Ν.Α.

Ναζαρένκο, Ντ. Ι. (γεν. τό 1861) — ἀγρότης, βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Χαρκόβου, τρουντοβίκος. Στά 1905 πῆρε δραστήριο μέρος στό ἀγροτικό κίνημα καί συνελήφθηκε. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Διαχειριστικῆς καί ἄλλων ἐπιτροπῶν. Ὑπόγραψε τήν ἐκκλήση τοῦ Βίμποργκ καί γι' αὐτό τό λόγο τόν καταδίκασαν καί τοῦ στερῆσαν τά ἐκλογικά του δικαιώματα. — 400.

Νακονέτσνι, Ι.Μ. (γεν. τό 1879) — ἀγρότης, βουλευτής στήν Ι, ΙΙΙ καί ΙV Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Λιούμπλιν, ἀκολουθοῦσε τήν ἀριστερή πτέρυγα τοῦ Ἐθνικοῦ-δημοκρατικοῦ κόμματος. Πῆρε δραστήριο μέρος στό πολωνικό ἐθνικο-απελευθερωτικό κίνημα, πιάστηκε καί ἐξορίστηκε γιά 3 χρόνια στή Βόλογκντα, ὅμως τό 1905 πῆρε ἀμνηστία. Ἐνας ἀπό τούς ὀργανωτές τοῦ ἀγροτικοῦ συνεδρίου στή Βαρσοβία τό 1905. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς. — 408.

Ναμπόκοφ, Β. Ντ. (1869 - 1922) — ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές καί τούς ἡγέτες τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, μέλος τῆς ΚΕ του. Διευθυντής - ἐκδότης τοῦ ἐβδομαδιαίου ὀργάνου «Βέστνικ Πάρτιϊ Ναρόντνοϊ Σβομπόντι», καθώς καί τῆς ἐφημερίδας «Ρέτς», κεντρικοῦ ὀργάνου τῶν καντέτων· βουλευτής τῆς Ι Κρατικῆς δούμας ἀπό τήν Πετρούπολη. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν διευθυντής Ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς ἀστικῆς Προσωρινῆς κυβέρνησης. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση πάλεψε δραστήρια ἐνάντια στή σοβιετική ἐξουσία. Χρημάτισε ὑπουργός Δικαιοσύνης στή λεγόμενη κυβέρνηση τῆς περιοχῆς Κριμαίας πού εἶχε ὀργανωθεῖ ἀπό τούς λευκοφρουρίτες· ἀργότερα κατέφυγε στό Βερολίνο. Ἐπαιρνε μέρος στήν ἐκδοση τῆς δεξιᾶς καντέτικης ἐφημερίδας τῶν ἐμιγκρέδων «Ρούλ». — 60.

Ναπολέον Α' (Βοναπάρτης) (1769 - 1821) — αὐτοκράτορας τῆς Γαλλίας στά 1804 - 1814 καί στό 1815. — 255.

Ναπολέον Γ' (Βοναπάρτης, Λουδοβίκος) (1808 - 1873) — αὐτοκράτορας τῆς Γαλλίας ἀπό τό 1852 ὡς τό 1870, ἀνεψιός τοῦ Ναπολέοντα Α'. Ὑστερα ἀπό τή συντριβή τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848 ἐκλέχτηκε πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας· τή νύχτα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἔκανε πραξικόπημα. Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Ναπολέοντα Γ' δόθηκε ἀπό τόν Κ. Μάρξ στό ἔργο του «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δύο τόμους, ρωσ. ἔκδ., τόμ. Ι, Μόσχα 1955, σελ. 208 - 302). — 183.

Νεβέντομσκι, Μ. (Μικλασέβσκι, Μ.Π.) (1866 - 1943) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος, λογοτεχνικός κριτικός καί δημοσιολόγος. Στά χρόνια

τῆς ἀντίδρασης ἦταν λικβινταριστής, ἔγινε ἀλληλέγγυος μέ τούς συγγραφεῖς τῆς καντέτικης συλλογῆς «Βέχι», τασσόταν ἐνάντια στήν κομματικότητα τῆς φιλολογίας. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιολογία. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε στά ἔργα του αὐστηρή κριτική τῶν μενσεβίκικων ἀπόψεων τοῦ Νεβέτνομσκι. — 58 - 59, 63, 66, 68, 69.

Νεκράσοφ, Ν. Α. (1821 - 1878) — μέγας ρῶσος ποιητής, ἐπαναστάτης δημοκράτης. Ἀπό τό 1847 ἔβγαζε τό περιοδικό «Σοβρεμέννικ» πού στή διάρκεια 20 σχεδόν χρόνων ἀποτελοῦσε τό κέντρο τῆς προοδευτικῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας καί κοινωνικῆς σκέψης· στό περιοδικό συνεργάζονταν ὁ Ν. Γκ. Τσερνισέβκσι καί ὁ Ν. Α. Ντομπρολιούμποφ. Τό 1866, ἀμέσως μόλις ἔκλεισε ἡ τσαρική κυβέρνησις τό περιοδικό «Σοβρεμέννικ», ὁ Νεκράσοφ μπῆκε ἐπικεφαλῆς τοῦ περιοδικοῦ «Ὁτέσεστβεννιγε Ζαπίσκι» καί μαζί μέ τόν Μ. Ε. Σαλικόφ - Στσεντρίν τό μετάρπρεψε σέ ὄργανο τῆς πρωτοπόρας δημοκρατικῆς σκέψης. Στήν ποίησι τοῦ Νεκράσοφ ἐνσαρκώθηκαν λαμπρά οἱ ιδέες τῆς ἐπαναστατικῆς ἀγροτικῆς δημοκρατίας. Τά κυριότερα ἔργα τοῦ Νεκράσοφ εἶναι : «Ποιός ζεῖ καλά στή Ρωσία», «Παγωνιά, Κόκκινη μύτη», «Σιδηρόδρομος», «Οἱ ρωσίδες γυναῖκες» καί ἄλλα. —

Ὁ Β. Ι. Λένιν ἐκτιμοῦσε πολύ τή δημιουργία τοῦ Νεκράσοφ καί συχνά χρησιμοποιοῦσε μορφές ἀπό τά ἔργα του. — 46.

Νετσιτάϊλο, Σ. Β. (γεν. τό 1862) — ἀγρότης, μέλος τῆς II Κρατικῆς δούμας ἀπό τό κυβερνεῖο Κιέβου, τρουντοβίκος. Μετά τή στρατιωτική του θητεία ἔκανε ἕνα διάστημα νοσοκόμος σέ διάφορα μέρη, ἔπειτα ἀσχολήθηκε μέ τή γεωργία. — 400.

Νικόλαος Β' (Ρομανόφ) (1868 - 1918) — ὁ τελευταῖος ρῶσος αὐτοκράτορας, βασίλευσε ἀπό τό 1894 ὡς τήν ἐπανάστασι τοῦ Φλεβάρη 1917. Στίς 17 τοῦ Ἰούλη 1918 τουφεκίστηκε στό Αἰκατερινμπούργκ (Σβερντλόβσκ) μέ ἀπόφασιν τοῦ Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν καί στρατιωτῶν βουλευτῶν τῆς περιοχῆς Οὐραλίων. — 444, 481, 482.

Νοβοσέντσκι (Μπινάσικ, Μ. Σ.) (1883 - 1938) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος, δικηγόρος. Τό 1906 ἦταν ἀντιπρόσωπος στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριον τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ θετική ψήφο ἀπό τήν ὀργάνωσι τῆς Σμορκόν. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἀποσύρθηκε ἀπό τό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάστασι τοῦ Φλεβάρη 1917 ἔγινε πρόεδρος τοῦ στρατιωτικοῦ τμήματος τοῦ Σοβιέτ Πετρούπολης καί μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς Πετρούπολης· ἦταν μέλος τῆς Κεντρικῆς Ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς πρώτης περιόδου. Ὑστερα ἀπό τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάστασι ἦταν πρόεδρος τῆς κυβέρνησις συνασπισμοῦ στό Βλαδιβοστόκ, ἀργότερα ἐργάστηκε στή Μόσχα στόν οἰκονομικό τομέα. — 332, 335, 337, 347, 414.

Νόσκε (Noske), Γκουστάβ (1868 - 1946) — ἕνας ἀπό τούς ὀπορτουμιστές ἡγέτες τοῦ Γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Πολύ πρὶν ἀπό τόν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον ἦταν συνήγορος τοῦ μιλιταρισμοῦ. Τόν καιρό τοῦ πολέμου ἦταν σοσιαλσωβινιστής, ψήφισε στό Ράϊχσταγκ ὑπέρ τῶν στρατιωτικῶν πιστώσεων. Τό 1918, τόν καιρό τῆς ἐπανάστασις τοῦ Νοέμβρη στή Γερμανία, ἦταν ἕνας ἀπό τούς καθοδηγητές τῆς κατάπνιξις τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν ναυτῶν στό Κίελο. Στά 1919 - 1920 ἦταν ὑπουργός Στρατιωτικῶν ὀργανωτῆς τῆς ἐξόντωσις τῶν ἐργατῶν στό Βερολίνο καί τῆς δολοφονίας τοῦ Κ. Λῆμπκνεχτ καί τῆς Ρ. Λούξεμπουργκ

καί γιαυτό πήρε τό παρατσούκλι «ματωβαμμένος σκύλος». Ἐργότερα ἦταν πρόεδρος τῆς πρωσικῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀννόβερου. Στά χρόνια τῆς φασιστικῆς δικτατορίας ἔπαιρνε κρατική σύνταξη ἀπό τή χιτλερική κυβέρνηση.

Ἐπίσης ὀνόμαζε τόν Νόσκε «σοσιαλπροδότη», ἕναν ἀπό τοὺς «πιό ἀπαίσιους δημίους ἐργατικῆς προέλευσης στήν ὑπηρεσία τῆς μοναρχίας καί τῆς ἀντεπαναστατικῆς ἀστικῆς τάξης» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 29ος, σελ. 283). — 199.

Ντάβιντ (David), *Ἐντουαρντ* (1863 - 1930) — ἕνας ἀπό τοὺς ἡγέτες τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, οἰκονομολόγος. Τό 1894 μπῆκε στήν ἐπιτροπή προετοιμασίας τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος, ὑποστήριζε θέσεις ἀναθεωρητικῆς σχετικά μέ τή μαρξιστική διδασκαλία γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, προσπαθοῦσε ν' ἀποδείξει τή σταθερότητα τοῦ μικροῦ ἀγροτικοῦ νοικοκυριοῦ στόν καπιταλισμό. Ἦταν ἕνας ἀπό τοὺς ἰδρυτές τοῦ περιοδικοῦ τῶν γερμανῶν ὀπορτουνιστῶν «Sozialistische Monatshefte» («Μηνιαία Σοσιαλιστική Ἐπιθεώρηση»). Τό 1903 ἔβγαλε τό βιβλίο : «Ὁ σοσιαλισμός καί ἡ ἀγροτική οἰκονομία» πού ὁ Β. Ι. Λένιν τό χαρακτήρισε σάν «βασικό ἔργο τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ στό ἀγροτικό ζήτημα». Ἀπό τό 1903 βουλευτής τοῦ Ράϊχσταγκ. Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν σοσιαλσωβινιστής. Τό 1919 ἔγινε μέλος τῆς πρώτης κυβέρνησης συνασπισμοῦ τῆς Γερμανικῆς δημοκρατίας, τό 1919 - 1920 ἦταν ὑπουργός Ἐσωτερικῶν, τό 1922 - 1927 κυβερνητικός ἀντιπρόσωπος στό Ἐσπεν· ὑποστήριζε τίς ρεβανσιστικῆς τάσεις τοῦ γερμανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καί ἦταν ἐχθρός τῆς ΕΣΣΔ. Ὁ Β.Ι. Λένιν χαρακτήρισε τόν Ντάβιντ σάν ὀπορτουνιστή «πού ὅλη του ἡ ζωὴ εἶναι ἀφιερωμένη στήν ἀστική διαφθορά τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 242). — 73.

Ντάν (Γκούρβιτς), *Φ. Ι.* (1871 - 1947) — ἕνας ἀπό τοὺς ἡγέτες τῶν μενσεβίκων, γιατρός. Στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα πήρε μέρος ἀπό τήν περίοδο τοῦ 1890 - 1900, ἦταν μέλος τῆς ὀργάνωσης τῆς Πετρούπολης «Ἐνωση ἀγῶνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης». Πιάστηκε καί ἐξορίστηκε ἐπανειλημμένα. Τό Σεπτέμβρη τοῦ 1903 δραπετεύσε στό ἐξωτερικό, ὅπου ἔγινε μενσεβίκος. Ὁ Ντάν πήρε μέρος στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, στό V (τοῦ Λονδίνου) καί σέ μιά σειρά συνδιασκέψεις. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου ἦταν ἐπικεφαλῆς μιᾶς ὀμάδας λικβινταριστῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, διηύθυνε τήν ἡμερίδα «Γκόλος Σοτσιαλ-Ντεμοκράτα». Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν ἀμυνίτης. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἔγινε μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σοβιέτ Πετρούπολης, μέλος τοῦ Προεδρείου τῆς Κεντρικῆς Ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς πρώτης περιόδου, ὑποστήριζε τήν ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καταπολεμοῦσε τή σοβιετική ἐξουσία. Στίς ἀρχές τοῦ 1922 ἀπελάθηκε στό ἐξωτερικό σάν ἀδιάλλακτος ἐχθρός τοῦ Σοβιετικοῦ κράτους. — 40, 414.

Ντέ—Μπρουκέρ, Α. — βλ. Μπρουκέρ, Α.

Ντελάροφ, Ντ. Ι. (γεν. τό 1864) — βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βιάτκας, μέλος τοῦ Κόμματος τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν», γεωπόνος. Ὁργανωτής τῶν πιστωτικῶν ἐταιρειῶν στό κυβερνεῖο Βιάτκας. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Δημοσιονομικῆς καί τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ύστερα από τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση δούλευε στό Ἰνστιτούτο γάλατος στή Βόλογκντα. — 221 - 222, 390.

Ντμόβσκι (Dmowski), Ρομάν (1864 - 1939) — πολωνός κρατικός παράγοντας, ἓνας ἀπό τούς ἰδρυτές καί καθοδηγητές τοῦ Ἐθνικοῦ - δημοκρατικοῦ κόμματος, τοῦ κύριου ἐθνικιστικοῦ κόμματος τῶν πολωνῶν τσιφλικάδων καί τῆς ἀστικής τάξης. Ἀπό τό 1895 ἔβγαζε τό περιοδικό «Przegląd Wszelcholski» πού ἔγινε τό θεωρητικό ὄργανο τοῦ Ἐθνικοῦ - δημοκρατικοῦ κόμματος. Στήν περίοδο τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης (1905 - 1907) ὀργάνωσε μαυροεκατονταρχίτικες συμμορίες γιά νά ἐξοντώσει τό ἐπαναστατικό κίνημα στήν Πολωνία. Ἦταν βουλευτής στή II καί στήν III Κρατική δούμα ἀπό τήν πόλη Βαρσοβία καί ἡγέτης τῆς πολωνικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας (πολωνικό κόλο). Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὑποστήριζε δραστήρια τόν τσαρισμό καί τήν Ἀντάντ. Τό 1917 στό Παρίσι ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς πολωνικῆς Ἐθνικῆς ἐπιτροπῆς πού ἡ Ἀντάντ τήν ἀναγνώρισε σάν προσωρινή κυβέρνηση τῆς Πολωνίας. Τό 1919 ἀντιπρόσωπος τῆς Πολωνίας στή συνδιάσκεψη εἰρήνης πού ἔγινε στό Παρίσι. Τό 1923 ἔκανε γιά μικρό χρονικό διάστημα ὑπουργός Ἐξωτερικῶν στήν κυβέρνηση τοῦ Βίτος. Ὑποστήριζε τήν ἐγκαθίδρυση στήν Πολωνία φασιστικῆς δικτατορίας καί τό δυνάμωμα τῆς τρομοκρατίας ἐναντία στίς ἐργαζόμενες μάζες. Ἦταν ἐχθρός τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, ὥστόσο καταφερόταν ἐναντία στήν τυχοδιωκτική ἐξωτερική πολιτική τοῦ Πιλσούδσκι, γιατί ἔβλεπε ὅτι ὁ κύριος κίνδυνος γιά τήν Πολωνία προερχόταν ἀπό τήν πλευρά τῆς ἰμπεριαλιστικῆς Γερμανίας. — 407, 417.

Ντολγκοροῦκοφ, Πάβελ Ντμ. (1866 - 1930) — πρίγκιπας, μεγαλοτσιφλικάς, καντέτος. Στά 1893 - 1906 νομαρχιακός προεστός τῶν εὐγενῶν στό κυβερνεῖο Μόσχας. Ἐνας ἀπό τούς ἰδρυτές τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, πρόεδρος τῆς ΚΕ τοῦ κόμματος αὐτοῦ στά 1905 - 1911· πρόεδρος τῆς ὁμάδας τῶν καντέτων στή II Κρατική δούμα. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση πῆρε δραστήριο μέρος στίς συνωμοσίες τῶν λευκοφρουριτῶν κατά τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας. Γιά τήν ἀντεπαναστατική του δράση καταδικάστηκε. — 40.

Ντολγκοροῦκοφ, Πιότρ Ντμ. (1866 - 1945) — πρίγκιπας, μεγαλοτσιφλικάς, παράγοντας τῶν ζέμστβο, καντέτος. Ἦταν πρόεδρος τῆς διοίκησης τῶν ζέμστβο τοῦ νομοῦ Σουτζάνσκ. Πῆρε μέρος στά συνέδρια τῶν ζέμστβο πού ἔγιναν στά 1904 - 1905. Ἐνας ἀπό τούς ὀργανωτές τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, μέλος τῆς ΚΕ του. Ὑπῆρξε βουλευτής καί ἀντιπρόεδρος τῆς I Κρατικῆς δούμας. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, λευκός ἐμιγκρές. — 378 - 379.

Ντουμπάσοφ, Φ.Β. (1845 - 1912) — στρατηγός-ὑπασπιστής τοῦ τσάρου, ναύαρχος, ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς τσαρικῆς ἀντίδρασης, ματωβαμμένος δήμιος τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907. Τό 1905 διηύθυνε τήν καταστολή τοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος στά κυβερνεῖα Τσερνίγκοφ, Πολτάβας καί Κούρσκ. Ἀπό τό Νοέμβρη τοῦ 1905 γενικός διοικητής τοῦ κυβερνεῖου Μόσχας, διηύθυνε τήν συντριβή τῆς ἔνοπλης ἐξέγερσης τοῦ Δεκέμβρη στή Μόσχα. Ἀπό τό 1906 ἦταν μέλος τοῦ Κρατικοῦ συμβουλίου καί ἀπό τό 1907 μέλος τοῦ Συμβουλίου κρατικῆς ἀμυνας. — 18,44,46, 47, 127.

Ντουμπρόβν, Α. Ι. (1855 - 1918) — ὀργανωτής καί καθοδηγητής τῆς μαυροεκατονταρχίτικης «Ἐνωσης τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ», γιατρός. Στά 1905 -

1907 ἦταν ἐμπνευστής καί ὀργανωτής τῶν ἐβραϊκῶν πογκρόμ καί ἄλλων τρομοκρατικῶν πράξεων. Διηύθυνε τή μαυροεκατονταρχίτικη ἀντισημιτική ἐφημερίδα «Ρούσκογε Ζνάμια». Μετά τή διάσπαση τό 1910 τῆς «Ἐνώσεως τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ» ἐξακολουθοῦσε νά καθοδηγεῖ τό τμήμα τῆς «Ἐνώσεως» πού παράμεινε κάτω ἀπό τήν ἐπιροή του. — 41.

Ντουρνοβό, Π. Ν. (1844 - 1915) — ἓνας ἀπό τοὺς πῖο ἀντιδραστικούς κρατικούς παράγοντες τῆς τσαρικήσ Ρωσίας. Στά 1884 - 1893 ἦταν διευθυντής τῆς ἀστυνομίας· στά 1900 - 1905 ὑφυπουργός Ἐσωτερικῶν. Τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1905 διορίστηκε ὑπουργός Ἐσωτερικῶν, πῆρε σκληρά μέτρα γιά τή συντριβή τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης, ἐνθάρρυνε τίς μαυροεκατονταρχίτικες ὀργανώσεις στά πογκρόμ. Ἀπό τό 1906 κι' ὕστερα ἦταν μέλος τοῦ Κρατικοῦ συμβουλίου. — 374.

Ντρούτσκι - Λιουμπέτσκι Ι. Ε. (γεν. τό 1861) — πρίγκιπας, τσιφλικάς, βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο τοῦ Μίνσκ, αὐτονομιστής. Μέλος τῆς ἐταιρείας ἀγροτικῆς οἰκονομίας τοῦ Μίνσκ, πρόεδρος τῆς Διοίκησης τῆς Ἐμπορικῆς τράπεζας τοῦ Μίνσκ. Ἀπό τό 1903 ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας. — 282.

Ο

Ὄβτσίνικοφ, Ι. Ν. (γεν. τό 1863) — καντέτος, βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βιάτκας, γεωπόνος. — 378 - 379.

Ὄζόλ, Ι. Π. (γεν. τό 1878) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος, βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τήν πόλη Ρίγα, οἰκονομολόγος. Στό τέλος τῆς δεκαετίας 1890 - 1900 πῆρε μέρος στήν ὀργάνωση τῶν πρώτων σοσιαλδημοκρατικῶν ἐργατικῶν ὀμίλων στή Ρίγα, καθώς καί στήν ἴδρυση τό 1902 τῆς λεττονικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐργατικῆς ὀργάνωσης τῆς περιοχῆς τῆς Βαλτικῆς. Ἀπό τό 1904 ὡς τό 1907 ἦταν μέλος τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚ Λεττονίας καί τῆς ΣΔΑΠΛ*, μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐφημερίδας «Τσίνια». Πῆρε μέρος στό ΙV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τό 1907 κατέφυγε στίς ΕΠΑ. — 417, 420 - 421.

Ὄζόλιν, Κ. Γ. (1866 - 1933) — δικηγόρος, καντέτος, βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Λιφλανδίας. Στή Δούμα ἀκολουθοῦσε τή λεττονική ὀμάδα τῆς «Ἐνώσεως τῶν αὐτονομιστῶν». Στήν ἀστική Λεττονία ἦταν γερουσιαστής. — 410.

Ὄλένοφ, Μ. Ι. (γεν. τό 1876) — οἰκονομολόγος καί δημοσιολόγος μαρξιστικῶν ἀρχῶν, γιατρός, συνεργαζόταν στό φιλολογικό, ἐκλαϊκευτικό-ἐπιστημονικό καί κοινωνικο-πολιτικό περιοδικό «Ὄμπραζοβάνιγε». — 295.

Ὄντνοκόζοφ, Α. Ε. (γεν. τό 1859) — βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βορόνεζ, ἀγρότης καί μικρέμπορος, ἀνῆκε στοὺς καντέτους. Ὑπέγραψε τό ἀγροτικό «σχέδιο τῶν 104». — 260 - 261.

Ὀῦέμπ (Webb), Βεατρίκη (1858 - 1943) καί *Σίντνεϊ* (1859 - 1947) — γνωστοί ἄγγλοι κοινωνικοί παράγοντες, ρεφορμιστές. Ἐγραψαν μαζί μιά σειρά

* — Σοσιαλδημοκρατία Ἀκρινῆς Περιοχῆς Λεττονίας. Σημ. μετ.

ἔργα γιά τήν ἱστορία καί τή θεωρία τοῦ ἀγγλικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Τό βιβλίό τους «Industrial Democracy» (1897) μεταφράστηκε στά 1900 - 1901 στά ρωσικά μέ τόν τίτλο «Ἡ θεωρία καί ἡ πράξη τοῦ ἀγγλικοῦ τρέϊντιγουνιονισμού». Θεωρητικοί τῆς μικροαστικῆς τάξης καί τῆς ἐργατικῆς ἀριστοκρατίας, οἱ Οὐέμπ ἀνέπτυσαν στά ἔργα τους τήν ἰδέα τῆς εἰρηνικῆς λύσης τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος στά πλαίσια τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας. Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὑποστήριζαν σοσιαλσωβινιστικές θέσεις. Ὁ Σίντνεϊ Οὐέμπ, ἦταν ἓνας ἀπό τούς ἰδρυτές τῆς ρεφορμιστικῆς Φαβιανῆς ἐταιρείας. Ἦταν μέλος τῆς πρώτης (1924) καί τῆς δεύτερης (1929 - 1931) ἐργατικῆς κυβέρνησης. Οἱ Οὐέμπ ἔβλεπαν μέ συμπάθεια τή Σοβιετική Ἐνωση. — 26.

Οὐσπένσκι, Β. Π. (γεν. τό 1869) — ἑσέρος, βουλευτής στή II Κρατική Δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ριαζάν, γιατρός τῶν ζέμστβο. Διηύθυνε τό ἰατρικό ὑγειονομικό γραφεῖο τῆς διοίκησης τῶν ζέμστβο τοῦ κυβερνεῖου Ριαζάν. Στή Δούμα ἦταν βοηθός τοῦ γραμματέα, μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπερωτήσεων. — 403.

Π

Πάρβους (Γκέλφαντ, Α. Α.) (1869 - 1924) — μενσεβίκος. Στά τέλη τῆς δεκαετίας 1890 - 1900 μέ ἀρχές τῆς δεκαετίας 1900 - 1910 δούλευε στίς γραμμές τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας καί ἀνήκε στήν ἀοιστερή του πτέρυγα· ἦταν διευθυντής τῆς «Sächsische Arbeiter - Zeitung» («Ἐργατική Ἐφημερίδα τῆς Σαξωνίας»). Ἐγραψε μιά σειρά ἔργα γιά ζητήματα τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας. Μετά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ προσχώρησε στούς μενσεβίκους. Στήν περίοδο τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης βρισκόταν στή Ρωσία, συνεργαζόταν στή μενσεβίκικη ἐφημερίδα «Νατσάλο», ὑποστήριζε τή συμμετοχή στή Δούμα τοῦ Μπουλίγκιν, ὑπεράσπιζε τήν τακτική τῶν μικροσυμφωνιῶν μέ τούς καντέτους κτλ. Ὁ Πάρβους διατύπωσε τήν ἀντιμαρξιστική «Θεωρία τῆς διαρκοῦς ἐπανάστασης» πού ὁ Τρότσκι τή μετέτρεψε κατοπινά σέ ὄπλο πάλης ἐνάντια στό λενινισμό. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἀποχώρησε ἀπό τή σοσιαλδημοκρατία. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν σοσιαλσωβινιστής, πράκτορας τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ἀσχολοῦνταν μέ μεγάλες κερδοσκοπικές ὑποθέσεις, θησαυρίζοντας ἀπό τίς στρατιωτικές παραγγελίες. Ἀπό τό 1915 ἔβγαζε τό περιοδικό «Die Glocke» («Ἡ Καμπάνα») πού ὁ Λένιν τό χαρακτήρισε σάν «ὄργανο ἀποστασίας καί βρωμεροῦ λακεδισμού στή Γερμανία» (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 385). — 18, 19, 107, 112, 302.

Περεγιασλάβσκι, Γ. — βλ. Χρυσταλιόφ - Νόσαρ, Γκ. Σ.

Πεσεχόνοφ Α. Β. (1867 - 1933) — ἀστός κοινωνικός παράγοντας καί δημοσιολόγος. Στή δεκαετία 1890 - 1900 ἦταν φιλελεύθερος ναρόντικος· στήν ἀρχή συνεργάτης καί ἀπό τό 1904 μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ «Ρούσκογε Μπογκάτσβο»· συνεργαζόταν στό φιλελεύθερο-ἀστικό περιοδικό «Ὀσβομποζντένιγε» καί στήν ἐφημερίδα τῶν ἑσέρων «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσίγια». Στά 1903 - 1905 ἦταν μέλος τῆς «Ἐνωσης ἀπελευθέρωσης», ἀπό τό 1906 ἓνας ἀπό τούς καθοδηγητές τοῦ μικροαστικοῦ Κόμματος τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν» (ἐνέσων). Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν ὑπουργός Ἐπισιτισμοῦ τῆς ἀστι-

κῆς Προσωρινῆς κυβέρνησης. Μετά τὴν Ὀκτωβριανὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση πάλευε ἐνάντια στὴ Σοβιετικὴ ἐξουσία. Ἀπὸ τὸ 1922 λευκὸς ἐμιγκρές. — 262 - 263, 278 - 279, 280, 315, 348, 389, 442, 446 - 447.

Πέτερσον Μπ. Α. (γεν. τὸ 1874) — μεγαλογαιοκτήμονας, βουλευτὴς στὴ II Κρατικὴ δούμα ἀπὸ τὸ κυβερνεῖο Κοστρομά, πρόεδρος τῆς Διοίκησης τῶν ζέμστβο τοῦ νομοῦ Βετλούγκα. Στὴν ἀρχὴ ἦταν μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, ἔπειτα προσχώρησε στοὺς «λαϊκοὺς σοσιαλιστές». Στὴ Δούμα ἦταν μέλος μιᾶς σειρᾶς ἐπιτροπῶν. — 260 - 261.

Πετροτσένκο, Φ. Ι. (γεν. τὸ 1875) — ἀγρότης, βουλευτὴς στὴ II Κρατικὴ δούμα ἀπὸ τὸ κυβερνεῖο Βίτεμσκ. Στὴ Δούμα ἀκολουθοῦσε τοὺς δεξιούς, ἦταν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς βοήθειας ἀνέργων. Στὰ χρόνια 1911 - 1913, 1917 καὶ 1918 ἦταν μέλος τῆς Διοίκησης τῶν ζέμστβο τοῦ νομοῦ Πόλοτσκ. — 236 - 237, 381, 417.

Πετρουνκέβιτς, Ι. Ι. (1844 - 1928) — τσιφλικάς, παράγοντας τῶν ζέμστβο, καντέτος. Τὸ 1904 ἦταν πρόεδρος τῆς φιλελεύθερης-μοναρχικῆς «Ἐνωσης ἀπελευθέρωσης». Πῆρε μέρος στὰ συνέδρια τῶν ζέμστβο πού ἔγιναν τὸ 1904 - 1905. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἰδρυτές καὶ ἐπιφανεῖς ἡγέτες τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, πρόεδρος τῆς ΚΕ του, ἐκδότης τῆς ἐφημερίδας «Ρέτς», κεντρικοῦ ὀργάνου τοῦ κόμματος. Ἦταν μέλος τῆς I Κρατικῆς δούμας. Ἡ κοινωνικὴ δράση τοῦ Πετρουνκέβιτς ἦταν ἡ πιὸ τυπικὴ ἐκδήλωση πολιτικῆς δουλοπρέπειας τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης ἀπέναντι στὴν ἀπολυταρχία. Μετά τὴν Ὀκτωβριανὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση, λευκὸς ἐμιγκρές. — 378 - 379.

Πιάνιχ, Ι. Ε. (1863 - 1929) — ἀγρότης, βουλευτὴς στὴ II Κρατικὴ δούμα ἀπὸ τὸ κυβερνεῖο Κούρσκ, ἐσέρος. Στὰ 1903 - 1907 δούλεψε στὴν Ἀγροτικὴ ἔνωση τῶν ἐσέρων τοῦ Στσιγκροβσκ. Τὸ 1907 πιάστηκε καὶ τὸ 1909 στὴ δίκη αὐτῆς τῆς ἔνωσης καταδικάστηκε σέ θάνατο πού μετατράπηκε σέ ἰσόβια καταναγκαστικὰ ἔργα. Στὰ 1909 - 1914 ἐξέτισε τὴν ποινὴ του στὸ Τομπόλσκ καὶ στὰ 1914 - 1917 στὴ Σλίσεμπουργκ. Ἀργότερα ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ. — 393.

Πίκερ, Α. Σ. — βλ. Μαρτίνοφ, Α.

Πιμένοβα, Ε.Κ. (Ε.Π.) — (1885 - 1935) — δημοσιογράφος καὶ συγγραφέας. Συνεργαζόταν στὰ περιοδικὰ «Μίρ Μπόζι», «Ρούσκογε Μπογκάτσβο» καὶ «Σοβρεμέννι Μίρ»· ἀκολουθοῦσε μενσεβίκικες θέσεις. — 457-458, 459-460.

Πλεβάκο, Φ. Ν. (1843 - 1908) — ἐπιφανὴς δικηγόρος, ὀκτωβριστὴς. Βουλευτὴς στὴν III Κρατικὴ δούμα ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Μόσχας, ἦταν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Κρατικῆς ἀμυνας, τῆς ἐπιτροπῆς νομοθετικῶν προτάσεων καὶ ἄλλων ἐπιτροπῶν. — 164.

Πλεχάνοφ Γκ. Β. (1856 - 1918) — ἐπιφανὴς παράγοντας τοῦ ρωσικοῦ καὶ τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος, ὁ πρῶτος προπαγανδιστὴς τοῦ μαρξισμοῦ στὴ Ρωσία. Τὸ 1875, φοιτητὴς ἀκόμη, συνδέθηκε μέ τοὺς ναρόντικους, μέ τοὺς ἐργάτες τῆς Πετρούπολης καὶ πῆρε μέρος στὴν ἐπαναστατικὴ δράση· τὸ 1877 μπῆκε στὴ ναροντικιστικὴ ὀργάνωση «Ζεμλιά ἰ Βόλια» καὶ τὸ 1879, ὕστερα ἀπὸ τὴ διάσπασή της, μπῆκε ἐπικεφαλῆς τῆς καινούργιας ὀργάνωσης τῶν ναρόντικων «Τσιόρνι Περεντέλ». Τὸ 1880 κατέφυγε

στήν Ἑλβετία, ξέκοψε ἀπό τό ναροντικισμό καί τό 1883 δημιούργησε στή Γενεύη τήν πρώτη ρωσική μαρξιστική ὀργάνωση, τήν ομάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς». Στή δεκαετία 1890 - 1900 πάλευε ἐνάντια στό ναροντικισμό καί καταπολεμοῦσε τόν ἀναθεωρητισμό στό διεθνές ἐργατικό κίνημα. Στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1900 - 1910 ὁ Πλεχάνοφ μαζί μέ τόν Β. Ι. Λένιν διηύθυνε τήν ἐφημερίδα «Ἴσκρα» καί τό περιοδικό «Ζαριά», πῆρε μέρος στήν προετοιμασία τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στό συνέδριο ἦταν ἀντιπρόσωπος τῆς ομάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλιᾶς», ἰσκριστής τῆς πλειοψηφίας.

Ἐπίσης Πλεχάνοφ ἀπό τό 1883 ὡς τό 1903 ἔγραψε πολλά ἔργα πού ἔπαιξαν μεγάλο ρόλο στήν υπεράσπιση τῆς ὑλιστικῆς κοσμοθεωρίας καί ἀποτελοῦν πολύτιμη συμβολή στό θησαυροφυλάκιο τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ. Τά ἔργα αὐτά εἶναι : «Ἐπισημάνσεις καί ἡ πολιτική πάλη» (1883), «Οἱ διαφωνίες μας» (1885), «Σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς ἐξέλιξης τῆς μονιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας» (1895), «Δοκίμια ἱστορίας τοῦ ὑλισμοῦ» (1896), «Σχετικά μέ τό ρόλο τῆς προσωπικότητας στήν ἱστορία» (1898) κ.ἄ.

Ἐντούτοις καί τότε ἀκόμη ὁ Πλεχάνοφ ἔκανε σοβαρά λάθη πού ἀποτελέσαν τό ἔμβρυο τῶν μελλοντικῶν του μενσεβίκικων ἀπόψεων. Μετά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ὁ Πλεχάνοφ τάχθηκε ὑπέρ τῆς συμφιλίωσης μέ τόν ὀπορτουνισμό καί σέ συνέχεια προσχώρησε στούς μενσεβίκους. Στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 πάνω σέ ὅλα τά βασικά ζητήματα, ὑποστήριζε μενσεβίκικες ἀπόψεις. Ὑποτιμοῦσε τόν ἐπαναστατικό ρόλο τῆς ἀγροτιᾶς, ἦταν ὑπέρ τῆς συμμαχίας μέ τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη· ἐνῶ στά λόγια ἀναγνώριζε τήν ἰδέα τῆς ἡγεμονίας τοῦ προλεταριάτου, στήν πράξη ἔπαιρνε θέσεις ἀντίθετες μέ τήν οὐσία τῆς ἰδέας αὐτῆς. Καταδίκασε τήν ἐνοπλη ἐξέγερση τοῦ Δεκέμβρη 1905. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου πάλευε ἐνάντια στήν ἀναθεώρηση τοῦ μαρξισμοῦ ἀπομέρους τοῦ Μάχ κι' ἐνάντια στό λικβινταρισμό, ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ομάδας τῶν «κομματικῶν μενσεβίκων». Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὑποστήριζε σοσιαλ-σωβινιστικές θέσεις, υπεράσπιζε τήν μενσεβίκικη τακτική τοῦ ἀμυντισμοῦ, ξέκοψε ὀριστικά ἀπό τό μαρξισμό. Ὑστερα ἀπό τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 γύρισε στή Ρωσία καί μπῆκε ἐπικεφαλῆς τῆς ἄκρας δεξιᾶς ομάδας τῶν μενσεβίκων-ἀμυνιτῶν «Ἐντίνστβο», πάλευε δραστήρια ἐνάντια στούς μπολσεβίκους, ἐνάντια στή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, γιατί πίστευε ὅτι ἡ Ρωσία δέν ὠρίμασε γιά τό πέρασμα στό σοσιαλισμό. Ἀπέναντι στήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση κράτησε ἀρνητική στάση, ὅμως δέν πῆρε μέρος στήν πάλη ἐνάντια στή σοβιετική ἐξουσία.

Ἐπίσης Β. Ι. Λένιν ἐκτιμοῦσε πολύ τά φιλοσοφικά ἔργα τοῦ Πλεχάνοφ καί τό ρόλο του στή διάδοση τοῦ μαρξισμοῦ στή Ρωσία, ταυτόχρονα ὅμως ἐπέκρινε μέ δριμύτητα τόν Πλεχάνοφ γιά τίς παρεκκλίσεις του ἀπό τό μαρξισμό καί γιά τά μεγάλα λάθη στήν πολιτική του δράση. — 5, 6 - 7 15, 40, 59, 76, 88, 89, 90, 97, 106, 113, 114, 116, 126, 147, 159, 161-162, 168, 169, 170, 171, 175-176, 197, 198, 201, 222, 233, 249-250, 310, 323-324, 326-328, 329, 330, 331, 333, 334, 337, 338, 343, 344, 346, 347, 349, 350, 352-353, 371, 372, 387, 411, 450, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460.

Ποβίλιους. Α. Μ. (γεν. τό 1871) — βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κόβνο, ἀγρότης. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς, ἀκολουθοῦσε τή σοσιαλδημοκρατική ομάδα. Στά 1906, 1908, 1910 καί 1911 φυλακίστηκε. Ἐπειτα ξέκοψε ἀπό τό ἐπαναστατικό κίνημα. Στήν ἀστική Λιθουανία δούλευε σέ συνεταιριστικές ὀργανώσεις, ἀσχολοῦν-

ταν μέ τή γεωργία. Μετά τήν ἐγκαθίδρυση τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας στή Λιθουανία δούλευε σέ κολχός. — 410.

Πογιάρκοφ, Α. Β. (γεν. τό 1868) — παπάς, βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βορόνεζ. — 393 - 394, 422.

Ποκρόβσκι, Ι. Π. (1872 - 1963) — σοσιαλδημοκράτης, γιατρός. Βουλευτής στήν ΙΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τίς περιοχές τοῦ Κουμπάν καί Τέρεκ καί ἀπό τό κυβερνεῖο Τσερνομόρσκαγια, ἀκολουθοῦσε τή μπολσεβίκικη μερίδα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας. Τό 1910 σάν ἀντιπρόσωπος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας τῆς ΙΙΙ Δούμας μπῆκε στή συντακτική ἐπιτροπή τῆς νόμιμης μπολσεβίκικης ἐφημερίδας «Ζβεζντά». — 467, 470.

Πονιατόβσκι, Σ. Α. (γεν. τό 1863) — μεγαλογαιοκτήμονας, δικηγόρος. Βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βολυνίας. Στή Δούμα ἐκλέχτηκε βοηθός τοῦ γραμματέα, μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀκολουθοῦσε τούς αὐτονομιστές (ὀμάδα τῶν δυτικῶν ἀκρινῶν περιοχῶν). — 408.

Πόππ (Popp), Ἀντελχάιντ (γεν. τό 1869) — ἔβαλε τίς βάσεις καί καθοδήγησε τό γυναικεῖο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα στήν Αὐστρία. Ἀπό τό 1892 ἦταν διευθύντρια τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ὄργανου «Arbeiterinnen-Zeitung». Πῆρε μέρος στό συνέδριο τῆς Β' Διεθνοῦς στή Στουτγάρδη. Τό 1918 ἐκλέχτηκε στό Δημοτικό συμβούλιο τῆς Βιέννης καί τό 1919 στήν Ἐθνοσυνέλευση. — 91.

Πορτουγκάλοφ, Β. Β. (γεν. τό 1874) — καντέτος δημοσιολόγος, συνεργαζόταν στίς ἐφημερίδες : «Σαράτοβσκι Λιστόκ», «Τοβάριστς», «Σμολένσκι Βέστνικ». Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση κατέφυγε στό ἐξωτερικό καί ἦταν μέλος τῆς ἀντεπαναστατικῆς προσφυγικῆς ὀργάνωσης τοῦ Μπ. Β. Σάβινκοφ· συνεργαζόταν στόν τύπο τῶν λευκῶν ἐμιγκρέδων. — 40.

Πότερσοφ, Α. Ν. (Σταροβέρ) (1869 - 1934) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ μενσεβικισμοῦ. Στά 1890 - 1900 προσχώρησε στούς μαρξιστές· γιά τή συμμετοχή του στήν ὀργάνωση Πετρούπολης «Ἐνωση ἀγῶνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης» ἐξορίστηκε στό κυβερνεῖο Βιάτκας. Τό 1900 ἔφυγε στό ἐξωτερικό, πῆρε μέρος στήν ἴδρυση τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά». Πῆρε μέρος στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ συμβουλευτική ψῆφο ἀπό μέρος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Ἴσκρα» καί ἦταν ἰσκριστής τῆς μειοψηφίας. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης καί τῆς νέας ἐπαναστατικῆς ἀνόδου ἦταν θεωρητικός τοῦ λικβινταρισμοῦ, ἔπαιζε καθοδηγητικό ρόλο στά μενσεβίκικα περιοδικά «Βοζροζντένιγε», «Νάσα Ζαριά» καί ἄλλα. Στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου σοσιαλσωβινιστής. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἔφυγε στό ἐξωτερικό καί συνεργαζόταν στό ἐβδομαδιαῖο περιοδικό τοῦ Κερένσκι «Ντνί», ἔκανε πολεμική ἐνάντια στή Σοβιετική Ρωσία. — 103.

«Πουγκατσόφ» — βλ. Καμπάκοφ, Γ. Ι.

Πουρισκέβιτς, Β. Μ. (1870 - 1920) — μεγαλοτσιφλικάς, φανατικός ἀντιδραστικός-μαυροεκατονταρχίτης, μοναρχικός. Ἀπό τό 1900 ὑπηρετοῦσε στό ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, τό 1904 ἦταν ὑπάλληλος γιά ἐμπιστευτικές ἀποστολές στό ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν τοῦ Πλέβε. Ἐνας ἀπό τούς πρωτερ-

γάτες τῆς δημιουργίας τῆς μαυροεκατονταρχίτικης «Ἐνώσης τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ». Τό 1907 βγῆκε ἀπό τήν ἔνωση αὐτή καί σχημάτισε μιά νέα μοναρχική ἀντεπαναστατική ὀργάνωση, τό «Τάγμα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ»· βουλευτής στή II, III καί IV Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βεσσαραβίας· ἔγινε πασίγνωστος ἀπό τούς ἐμπρηστικούς ἀντισημιτικούς λόγους του οτή Δούμα. Σύμφωνα μέ τήν ἔκφραση τοῦ Β. Ι. Λένιν, «μέ τό στόμα τοῦ Πουρισκέβιτς» μιλοῦσε ὁ βάρβαρος τσιφλικάς καί ὁ παλιός Ντερζιμόρντα)*, (Ἐπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 15ος, σελ. 388). Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν δραστήριος πολέμιος τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας. — 41, 168, 370.

Προκοπόβιτς, Σ.Ν. (1871 - 1955) — ἀστός οἰκονομολόγος καί δημοσιολόγος. Στά τέλη τῆς δεκαετίας 1890 - 1900 ἐπιφανής ἐκπρόσωπος τοῦ «οἰκονομισμού», ἓνας ἀπό τούς πρώτους κήρυκες τοῦ μπερνσταϊνισμού στή Ρωσία. Ἀργότερα δραστήριο μέλος τῆς φιλελευθερο-μοναρχικῆς ὀργάνωσης «Ἐνωση ἀπελευθέρωσης». Τό 1906 ἦταν μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Διευθυντής-ἐκδότης τοῦ μισοκαντέτικου, μισομενσεβίκικου περιοδικοῦ «Μπέζ Ζαγκλάβιγια», δραστήριος συνεργάτης τῆς ἡμερίδας τῶν ἀριστερῶν καντέτων «Τοβάριστς», συγγραφέας βιβλίων γιά τό ἐργατικό ζήτημα πού γράφτηκαν ἀπό μπερνσταϊνική-φιλελεύθερη σκοπιά. Στά 1917 ὑπουργός Ἐπισιτισμοῦ στήν ἀστική Προσωρινή κυβέρνησις. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἀπελάθηκε ἀπό τήν ΕΣΣΔ γιά ἀντισοβιετική δράση. — 40, 161, 201, 222, 223, 238.

Πτίσιω — βλ. Σολοβέϊτσικ, Μπ. Ι.

P

P. — βλ. Ράντσενκο, Σ. Ι.

Ράντσενκο Σ.Ι. (P) (1868 - 1911) — σοσιαλδημοκράτης, πῆρε μέρος στό ἐπαναστατικό κίνημα ἀπό τό 1890. Τό 1893 ἦταν ἓνας ἀπό τούς ὀργανωτές τοῦ μαρξιστικοῦ ὀμίλου φοιτητῶν - τεχνολόγων, ὅπου συμμετεῖχαν ὁ Β. Ι. Λένιν, ὁ Γκ. Μ. Κρζιζανόβσκι, ὁ Α. Α. Βανέγεφ καί ἄλλοι. Τό 1895 μπῆκε στό καθοδηγητικό κέντρο τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης «Ἐνωση ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης». Πῆρε μέρος στό I συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ καί ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ΚΕ. Τό 1902 πιάστηκε γιά τήν ἐπαναστατική του δράση καί ἐξορίστηκε στό κυβερνεῖο Βόλογκντα. Τό 1905, μετά τήν ἐπιστροφή του ἀπό τήν ἐξορία, ἀποσύρθηκε ἀπό τήν πολιτική. — 103.

Ρεμέντσικ, Ντ.Γ. (γεν. τό 1863) — ἀγρότης, ἑπαρχος, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Μίνσκ, στή Δούμα ἀκολουθοῦσε τούς δεξιούς. — 381.

Ρεννενκάμπφ, Π.Κ. (1854 - 1918) — τσαρικός στρατηγός, ἓνας ἀπό τούς δήμιους καί στραγγαλιστές τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Στά 1900 - 1901

* Ἀπό τό ὄνομα τοῦ ἀστυνομικοῦ Ντερζιμόρντα, προσώπου τῆς κωμῆς τοῦ Γκόγκολ «Ὁ Ἐπιθεωρητής», πού συμβολίζει τόν τύπο τῆς ἀστυνομικῆς αὐθαιρεσίας καί βίας. *Σημ. μετ.*

ἔδειξε ἐξαιρετική ἀγριότητα κατά τήν κατάπνιξη τῆς ἐξέγερσης τῶν «μπόξερ» στήν Κίνα. Τό 1906 καθοδηγοῦσε τίς ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις γιά τήν κατάπνιξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στή Σιβηρία. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου, διοικῶντας τήν Ἱερωσική στρατιά, ἔδειξε ἐγκληματική ἀμέλεια πού ἔφτανε τά ὅρια τῆς προδοσίας, πράγμα πού στάθηκε μιά ἀπό τίς βασικές αἰτίες τῆς ἥττας τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων στήν Ἀνατολική Πρωσία. Τό 1915 ἀπαλλάχτηκε ἀπό τά καθήκοντά του καί ἀπολύθηκε. Τό 1918 τουφεκίστηκε γιά ἀντεπαναστατική δράση. — 47.

Ρικάρντο (Ricardo), *Ντάβιντ* (1772 - 1823) — ἐπιφανῆς ἄγγλος οἰκονομολόγος, συγγραφέας τῶν ἔργων «Ἀρχές τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καί τῆς φορολογίας» (1817), «Γιά τήν προστασία τῆς γεωργίας» (1822), καί ἄλλων, στά ὁποῖα βρῆκε τήν ὀλοκλήρωσή της ἡ κλασσική ἀστική πολιτική οἰκονομία. Ὁ Ρικάρντο, ὑπερασπίζοντας τά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης στήν πάλη της ἐναντία στά ὑπολείμματα τῆς φεουδαρχίας, ὑποστήριζε τήν ἀρχή τοῦ ἐλεύθερου συναγωνισμοῦ, ζητοῦσε νά καταργηθοῦν ὅλοι οἱ περιορισμοί πού ἐμπόδιζαν τήν ἀνάπτυξη τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς. Ἡ ἱστορική σημασία τοῦ Ρικάρντο γιά τήν οἰκονομική ἐπιστήμη συνίσταται πρῶτα ἀπ' ὅλα στήν ἐργασιακή θεωρία του τῆς ἀξίας, πού προσπαθεῖ νά τήν κάνει βάση ὅλης τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Ἀναπτύσσοντας τή θεωρία τῆς ἀξίας τοῦ Α. Σμίθ, ὁ Ρικάρντο ἀπόδειξε ὅτι ἡ ἀξία καθορίζεται ἀπό τήν ἐργασία πού καταναλώθηκε γιά τήν παραγωγή τοῦ ἐμπορεύματος καί ἀπό τήν πηγή αὐτή ἀπορρέει τόσο ὁ μισθός ἐργασίας τοῦ ἐργάτη ὅσο καί τά μὴ ἐργασιακά ἔσοδα, δηλ. τό κέρδος καί ἡ γαιοπρόσοδος. Ὁ Ρικάρντο ἀνακάλυψε τήν ἀντίθεση ἀνάμεσα στό μισθό ἐργασίας τοῦ ἐργάτη καί στό κέρδος τοῦ καπιταλιστῆ, δηλ. ἀνακάλυψε τή σύγκρουση τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ἀστικῆς τάξης.

Ὡστόσο, ὁ στενός ταξικός ὀρίζοντας τοῦ Ρικάρντο τόν ἐμπόδιζε νά κάνει μιά πραγματικά ἐπιστημονική ἀνάλυση τοῦ καπιταλισμοῦ, ν' ἀποκαλύψει τό μυστικό τῆς καπιταλιστικῆς ἐκμετάλλευσης. Ὁ Ρικάρντο θεωροῦσε τήν ἐμπορευματική παραγωγή καί τόν καπιταλισμό σάν αἰώνια καί φυσική μορφή κοινωνικῆς παραγωγῆς. Δέν ἀποκάλυψε τήν κοινωνική φύση τῆς ἀξίας, δέν εἶδε τή διαφορά ἀνάμεσα στήν ἀξία καί στήν τιμή παραγωγῆς καί δέν μπόρεσε νά καταλάβει τήν προέλευση καί τήν οὐσία τοῦ χρήματος.

Κριτική τῶν θεωρητικῶν ἀπόψεων τοῦ Ρικάρντο ἔκανε ὁ Κ. Μάρξ στό «Κεφάλαιο», στίς «Θεωρίες τῆς ὑπεραξίας» καί σέ ἄλλα ἔργα. — 266, 267.

Ριούτλι, Ο. Ι. (γεν. τό 1871) — δικηγόρος, ἦταν πρόεδρος τῶν ἐταιρειῶν «Τάρα», «Βανεμούϊνε», διευθυντής τῆς ἐταιρείας ἀμοιβαίας πίστωσης· καντέτος, βουλευτής στήν Ἱ Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο τῆς Λιφλανδίας. Στή Δούμα ἀνῆκε στήν ἐσθονική ομάδα τῆς «Ἐνωσης τῶν αὐτονομιστῶν». — 409.

Ρόζενμπλιουμ, Ντ. — βλ. Φίρσοφ, Ντ.

Ροζντέστβενσκι — λαϊκός σοσιαλιστής, πῆρε μέρος στό πρῶτο συνέδριο τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων τό 1905. — 172.

Ροντίτσεφ, Φ. Ι. (γεννήθηκε τό 1856) — τσιφλικάς τοῦ Τβέρ καί παράγοντας τῶν ζέμστβο, ἓνας ἀ-ὁ τούς ἡγέτες τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, μέλος τῆς ΚΕ του. Πῆρε μέρος στά συνέδρια τῶν ζέμστβο στά 1904 - 1905. Βουλευτής τῆς Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, καί ΙV Κρατικῆς δούμας. Μετά τήν ἀστικοδημοκρα-

τική επανάσταση του Φλεβάρη 1917 ήταν επίτροπος της αστικής Προσωρινής κυβέρνησης για τα ζητήματα της Φιλλανδίας. Ύστερα από την Όχτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση - λευκός έμιγκρές. — 18, 380.

Ροντμπέρτους - Γιαγκετσοφ (Rodbertus - Jagetzow), *Γιόχαν-Κάρλ* (1805 - 1875)— γερμανός χυδαῖος οικονομολόγος, πρώτος μεγαλογαιοκτήμονας, ένας από τους θεωρητικούς του «κρατικού σοσιαλισμού». Ο Ροντμπέρτους θεωρούσε ότι οι αντιθέσεις ανάμεσα στην εργασία και στο κεφάλαιο μπορούν να λυθούν με μία σειρά μεταρρυθμίσεις που θα κάνει το πρωσικό κράτος των γιοϋνκερ· λογάριαζε να διατηρήσει, όπως έγραφε ο Ένγκελς, «τήν προνομιούχα τάξη τουλάχιστο για τα επόμενα 500 χρόνια» (Κ. Μάρξ και Φ. Ένγκελς. Άπαντα, ρωσ. έκδ., τόμ. XVI, μέρος I, 1937, σελ. 186). Ο Ροντμπέρτους, μὴν κατανοώντας τὴν προέλευση τῆς ὑπεραξίας καὶ τὴν οὐσία τῆς βασικῆς ἀντίθεσης τοῦ καπιταλισμοῦ, θεωροῦσε σὰν αἰτία τῶν οικονομικῶν κρίσεων τὴν ὑποκατανάλωση τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Τὰ βασικά ἔργα τοῦ Ροντμπέρτους εἶναι : «Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸ κρατικοοικονομικό μας σύστημα» (1842), «Κοινωνικά γράμματα πρὸς τὸν φόν Κίρχμαν» (1850 - 1851, 1884) — 265, 298.

Ρουζβελτ (Roosevelt), *Τέοντορ* (1858 - 1919) — ἀμερικανός κρατικός παράγοντας. Ἀνῆκε στὸ Ρεπουμπλικάνικο κόμμα. Ὑφυπουργός Ναυτικῶν στὰ 1897 - 1898. Κυβερνήτης τῆς πολιτείας Νέας Ὑόρκης στὰ 1899 - 1900. Πρόεδρος τῶν ΕΠΑ στὰ 1901 - 1909. Ο Ρουζβελτ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πῖο ἔγκυρους ἐκπροσώπους τῶν μονοπωλίων τῶν ΕΠΑ καὶ τοὺς θεωρητικούς τοῦ ἀμερικανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Ἡ κυβέρνηση τοῦ Τέοντορ Ρουζβελτ ἐγκαινίασε τὸν ἀνταγωνισμό τῶν ἐξοπλισμῶν καὶ μιὰ ἐπιθετικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι στὶς χῶρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς (ἀρπαγὴ τῆς ζώνης τῆς διώρυγας τοῦ Παναμᾶ στὰ 1903, κατοχὴ τῆς Κούβας στὰ 1906 - 1909). Στὶς προεδρικές ἐκλογές τοῦ 1912 κατέβηκε μὲ ἓνα πρόγραμμα ἀστικοῦ ρεφορμισμοῦ πού, ὅπως ἔλεγε ὁ Λένιν, ἦταν μιὰ προσπάθεια «νὰ σώσει τὸν καπιταλισμό μὲ τὴ βοήθεια... τῶν ἀστικῶν μεταρρυθμίσεων» (Άπαντα, 4η ρωσ. έκδ., τόμ. 18ος, σελ. 374). Τὸν καιρὸ τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) ζήτησε τὴν ἄμεση εἴσοδο τῶν ΕΠΑ στὸν πόλεμο.— 88.

Ρουμιάντσεφ, Π. Π. (Σμίτ) (1870 - 1925) — πῆρε μέρος στὸ σοσιαλδημοκρατικὸ κίνημα ἀπὸ τὸ 1891· ἔκανε κομματικὴ δουλιὰ στὴν Πετρούπολη καὶ σὲ ἄλλες πόλεις τῆς Ρωσίας. Μετὰ τὸ II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἦταν μπολσεβίκος, μέλος τοῦ Γραφείου τῶν Ἐπιτροπῶν Πλειοψηφίας. Ἀντιπρόσωπος στὸ III συνέδριο τοῦ κόμματος ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ Βορόνεζ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τὸν Ἰούνη τοῦ 1905 προσλήφθηκε στὴν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τὸ 1905 ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς διευθυντὲς καὶ τοὺς συνεργάτες τῆς πρώτης νόμιμης μπολσεβίκικης ἔφημερίδας «Νόβαγια Ζίζν», στὰ 1906 - 1907 τοῦ περιοδικοῦ «Βέστνικ Ζίζνι». Τὸ 1906 ἦταν ἀντιπρόσωπος στὸ IV (Ἐνωτικὸ) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ μὲ συμβουλευτικὴ ψῆφο. Μίλησε γιὰ τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα, ὑποστηρίζοντας τὸ λενινιστικὸ πρόγραμμα τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Τὸν καιρὸ τῆς ἀντίδρασης ἔφυγε ἀπὸ τὸ κόμμα καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ στατιστικὴ. Πέθανε στὸ ἐξωτερικό. — 327, 333.

Ρουμπάκιν, Ν. Α. (1862 - 1946) — ρῶσος βιβλιογράφος καὶ συγγραφέας· ἔγραψε πολυάριθμες ἐργασίες πάνω στὴ βιβλιογραφία, τὴν ἱστορία τῆς ἀνάπτυξης τοῦ βιβλίου στὴ Ρωσία, ἐπιστημονικὲς ἐκλαϊκευτικὲς μελέτες πάνω στὴ γεωγραφία, στὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες κ.ἄ. Τὸ 1907 μετανάστευσε

στήν Ἑλβετία, ὅπου ἔζησε ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς του. Τό βασικό βιβλιογραφικό ἔργο τοῦ Ρουμπάκιν εἶναι : «Ξεφυλλίζοντας τά βιβλία» (1906). Γιά τό II τόμο αὐτοῦ τοῦ ἔργου ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραψε κριτικό σημείωμα, ὅπου ἔλεγε : «Καμιά σοβαρή βιβλιοθήκη δέν μπορεί νά ἐκπληρώσει τόν προορισμό της χωρίς τά ἔργα τοῦ κ. Ρουμπάκιν» (Ἄπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 20ός, σελ. 236). Ὁ Β. Ι. Λένιν συναντιόταν στό ἐξωτερικό μέ τόν Ρουμπάκιν καί χρησιμοποιοῦσε τά βιβλία τῆς βιβλιοθήκης του. Ἀργότερα ὁ Ρουμπάκιν διατηροῦσε στενή σύνδεση μέ τή Σοβιετική Ἑνωσι καί κληροδότησε στήν ΕΣΣΔ τή βιβλιοθήκη του, ἀποτελούμενη ἀπό 80 χιλιάδες τόμους πού φυλάγεται στήν Κρατική βιβλιοθήκη Β. Ι. Λένιν. — 225.

Ἰ. Ρουμπανόβιτς, *I.A.* (1860 - 1920) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων. Στήν ἀρχή πῆρε δραστήριο μέρος στό κίνημα τῶν ναροντοβόλτσι· στή δεκαετία 1880 - 1890 μετανάστευσε στό Παρίσι, ὅπου τό 1893 μπῆκε στήν «ὀμάδα τῶν παλιῶν ναροντοβόλτσι». Μέ τό σχηματισμό τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων γίνεται δραστήριο μέλος του. Ὑπῆρξε στενός συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσι», πού ἀπό τό 1902 ἔγινε τό ἐπίσημο ὄργανο τῶν ἐσέρων. Ἀντιπρόσωπος τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων στά Διεθνή σοσιαλιστικά συνέδρια τοῦ Ἄμστερνταμ (1904) καί τῆς Στουιγάρδης (1907). Μέλος τοῦ Διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ γραφείου. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν σοσιαλσωβινιστής. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν ἐχθρός τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας. — 137.

Σ

Στ. — βλ. Στάρκοφ, Β.Β.

Σαβέλιεφ, *A.A.* (1848 - 1916) — τσιφλικάς, καντέτος. Βουλευτής στήν I (ἀπό τήν πόλη Νίζνι Νόβγκοροντ), II καί III (ἀπό τό κυβερνεῖο Νίζνι Νόβγκοροντ) Κρατική δούμα. Ἀπό τό 1890 πρόεδρος τῆς Διοίκησης τῶν ζέμστβο τοῦ νομοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ καί στά 1900 - 1908 τοῦ κυβερνεῖου Νίζνι Νόβγκοροντ. — 235, 380.

Σαγκατελιάν, (*Σαγκατέλοφ*), *I.Γ.* (1871 - 1936) — μέλος τοῦ ἀρμενικοῦ ἀστικο-ἐθνικιστικοῦ κόμματος «Ντασνακτσουτιούν», νομικός. Βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ἐρεβάν, βουλευτής στήν III Κρατική δούμα ἀπό τά κυβερνεῖα Ἐρεβάν, Ἐλισαβετπόλ καί Μπακού. Μετά τήν ἐγκαθίδρυση τῆς Σοβιετικῆς ἐξουσίας στήν Ἀρμενία ἀποχώρησε ἀπό τό κόμμα «Ντασνακτσουτιούν». Ἀπό τό 1921 ἐργαζόταν στό Λαϊκό Ἐπιτροπάτο Γεωργίας τῆς Ἀρμενίας. — 402 - 403.

Σάϊκο *E.A.* (γεν. τό 1879) — τρουντοβίκος, μέλος τῆς II Κρατικῆς δούμας ἀπό τό κυβερνεῖο Πολτάβας, ἀγροτικῆς προέλευσης. Ὑπηρετοῦσε σάν γραμματέας ἐπαρχίας, σπούδασε στήν Ἀνώτερη ἐμπορική σχολή τῆς Μόσχας. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Οἰκονομικῆς καί Διαχειριστικῆς ἐπιτροπῆς. — 412.

Σαλτικόφ - Στσεντρίν, *M.E.* (1826 - 1889) — μέγας ρῶσος σατιρικός συγγραφέας, ἐπαναστάτης δημοκράτης. Στά ἔργα του ἔκανε συντριπτική κριτική στό ἀπολυταρχικό-δουλοπαροικιακό σύστημα τῆς Ρωσίας, δημιούργησε ὀλόκληρη πινακοθήκη ἀπό τύπους αὐταρχικῶν-τσιφλικάδων, ἐκπρο-

σώπων τῆς τσαρικήσ γραφειοκρατίας, δειλῶν φιλελευθέρων καί γιά πρώτη φορά στή ρωσική λογοτεχνία παρουσίασε τύπους ἀστῶν καρχαριῶν. Γιά τά πρῶτα του διηγήματα «Ἀντιφάσεις» (1847) καί «Μπερδεμένη ὑπόθεση» (1848) ἐξορίστηκε τόν Ἀπρίλη τοῦ 1848 στή Βιάτκα, ὅπου ἔμεινε πάνω ἀπό 7 χρόνια. Ὄταν γύρισε στίς ἀρχές τοῦ 1856 στήν Πετρούπολη, δημοσίευσε τά «Σκίτσα ἀπό ἕνα κυβερνεῖο». Στά 1863 - 1864 ὁ Σαλτικόφ-Στσεντρίν εἶναι ὁ κυριότερος δημοσιολόγος τοῦ ἐπαναστατικοῦ - δημοκρατικοῦ περιοδικοῦ «Σοβρεμέννικ» καί ἀπό τό 1868 γίνεται μέλος τῆς σύνταξης τοῦ περιοδικοῦ «Ὅτέτσεστβενιγε Ζαπίσκι». Μετά τό θάνατο τοῦ Νεκράσοφ, τό 1878, ἔγινε διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ καί πραγματικός πνευματικός ἀρχηγός τῆς δημοκρατικῆς διανόησης, πού συνέχισε τίς μεγάλες παραδόσεις τῶν ἐπαναστατῶν δημοκρατῶν τῆς δεκαετίας 1860 - 1870. Στά 1860 - 1890 ὁ Σαλτικόφ-Στσεντρίν ἔγραψε μιά σειρά μεγάλα ἔργα : «Ἡ ἱστορία μιᾶς πόλης» (1869 - 1870), «Καλοπροαίρετοι λόγοι» (1872 - 1876), «Οἱ κύριοι Γκολοβλιόβ» (1875 - 1880) καί ἄλλα. Τόν τύπο τοῦ κύριου ἥρωα τοῦ μυθιστορήματος «Οἱ κύριοι Γκολοβλιόβ», τοῦ Ἰούντουτσκα Γκολοβλιόβ, ὁ Λένιν τόν χαρακτήρισε σάν ἀθάνατο καί τόν χρησιμοποιοῦσε ἐπανειλημμένα στίς ἐργασίες του, ὅπως καί ἄλλους τύπους ἀπό τά ἔργα τοῦ Σαλτικόφ-Στσεντρίν, ὅταν ξεσκέπαζε τίς ἐχθρικές γιά τό λαό κοινωνικές ομάδες καί πολιτικά κόμματα. Πολύ ἐκτιμοῦσε τά ἔργα τοῦ Σαλτικόφ-Στσεντρίν καί ὁ Κ. Μάρξ. — 46.

Σάνιν, Μ. (Σαπίρο, Α. Γκ.), (1887 - 1957) — στό ἐπαναστατικό κίνημα ἔπαιρνε μέρος ἀπό τό 1902· τό 1903 προσχώρησε στήν ὀργάνωση τῆς Μπούντ τῆς Ρίγας. Ἀντιπρόσωπος στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπό τήν ὀργάνωση τῆς Μπούντ τοῦ Ντβίνσκ. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 προσχώρησε στό ΣΔΕΚΡ, ἦταν μενσεβίκος. Τό 1918 ἔγινε μέλος τοῦ ΚΚΡ (μπ.), δούλευε στό Λαϊκό Ἐπιτροπάτο Παιδείας, ἔκανε πολιτική δουλιὰ στόν Κόκκινο Στρατό. Ἀπό τό 1921 ἦταν μέλος τοῦ Προεδρείου τῆς Κεντρικῆς Πολιτικῆς Διαφώτισης. Ἀπό τό 1925 ὡς τό 1929 δούλευε στό Λαϊκό Ἐπιτροπάτο Οἰκονομικῶν τῆς ΣΟΣΔΡ. Συγγραφέας πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων. — 281 - 288, 365.

Σατούριν, Ντ. — συγγραφέας σειρᾶς ἄρθρων πού δημοσιεύτηκαν στά 1907 - 1908 στίς ἐφημερίδες «Στολίτснаγια Πότστα» καί «Τοβάριστς». — 471.

Σαφόνοφ, Π. Α. (γεν. τό 1868) — μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κοστρομά, γεωπόνος, Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς, τῆς Διακανονιστικῆς καί ἄλλων ἐπιτροπῶν. — 166.

Σαχνό, Β. Γκ. (γεν. τό 1864) — ἀγρότης, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κιέβου, στήν ἀρχή ἀκομματικός, ἔπειτα σοσιαλδημοκράτης (μενσεβίκος). Παραπέμφθηκε σέ δίκη γιά τήν ὑπόθεση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας τῆς Δούμας. Στό δικαστήριο ἀρνήθηκε ὅτι ἀνήκει στό Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα καί ἀθωώθηκε. — 384.

Σαχοβσκόι, Ντ.. I. (γεν. τό 1861) — πρίγκιπας, παράγοντας τῶν ζέμστρο, ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς φιλελεύθερης μοναρχικῆς «Ἐνωσης ἀπελευθέρωσης» (1904), ἀπό τό 1905 μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Βουλευτής στήν I Κρατική δούμα καί γραμματέας της. Ἀπό τό Μάη ὡς τόν Ἰούνη τοῦ 1917 ἦταν ὑπουργός Κρατικῆς Προνοίας στήν πρώτη ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση συνασπισμοῦ. Ὑστερα ἀπό τήν Ὀχτωβριανή σο-

σιαλιστική ἐπανάσταση δούλευε στὸν ὀργανισμό τῶν σοβιετικῶν συνεταιρισμῶν. — 378 - 379.

Σβαβίτσκι, Ν. Α. (Ν. Σ.) (1879 - 1936) — γνωστός στατιστικός-οικονομολόγος. Συμμετείχε στίς στατιστικές ἔρευνες τῶν ζέμστρο τῶν κυβερνείων Βλαντίμιρ καί Χαρκόβου. Στά 1908 - 1910 ὑπηρετοῦσε στή Δημαρχιακή ἐπιτροπή τοῦ δήμου Μόσχας. Ἀπό τό 1914 ἦταν ὑφηγητής τῆς ἔδρας Στατιστικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, ἀπό τό 1919 καθηγητής τοῦ κρατικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας. Ἀπό τό 1920 δούλευε στήν Κεντρική Διεύθυνση Στατιστικῆς, πῆρε μέρος στά συνέδρια τῶν στατιστικῶν πού ἔγιναν τό 1917, 1918, 1919 καί 1925. — 395.

Σβιατοπόλκ - Μίρσκι Ντ. Ν. (γεν. τό 1874) — πρίγκιπας, μεγαλοτσιφλικάς, βουλευτής στή II καί IV Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βεσσαραβίας. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση κατέφυγε στό ἔξωτερικό. — 259, 370, 396, 417, 418.

Σέβιτς — ἑσέρος, πῆρε μέρος στό συνέδριο τοῦ Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν πού ἔγινε τό 1905. — 172.

Σεμιόνοφ, Α. Ι. (γεν. τό 1857) — ἀγρότης, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ποντόλσκ, στήν ἀρχή ἦταν ἀκομματικός, ἔπειτα τρουντοβίκος. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς· μετά τή διάλυση τῆς Δούμας διώχτηκε ἀπό τήν ἀστυνομία. — 237, 384 - 385.

Σέροφ, Β. Μ. (1879 - 1918) — σοσιαλδημοκράτης, μπολσεβίκος, δάσκαλος. Ἀντιπρόσωπος στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ συμβουλευτική ψήφο. Βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Σαράτοφ, μέλος τῆς Ἀγροτικῆς καί τῆς Δημοσιονομικῆς ἐπιτροπῆς. Μετά τή διάλυση τῆς Δούμας παραπέμφθηκε σέ δίκη γιά τήν ὑπόθεση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας, καταδικάστηκε σέ πέντε χρόνια καταναγκαστικά ἔργα. Μετά τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν πρόεδρος τοῦ Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν, ἀγροτῶν καί στρατιωτῶν βουλευτῶν στό Βερχνιεουντίνσκ. Τό 1918 ἐκτελέστηκε ἀπό τοὺς λευκοφρουρίτες. — 419.

Σιγκαριόφ, Α. Ι. (1869 - 1918) — καντέτος, παράγοντας τῶν ζέμστρο, δημοσιολόγος, γιατρός. Πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων τοῦ κυβερνεῖου Βορόνεζ, ἀπό τό 1907 μέλος τῆς ΚΕ τοῦ κόμματος. Βουλευτής στή II καί III Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βορόνεζ καί στήν IV Δούμα ἀπό τήν Πετρούπολη· ἡγέτης τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας τῶν καντέτων. Ὑστερα ἀπό τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν ὑπουργός Γεωργίας στήν πρώτη ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση καί ὑπουργός Οἰκονομικῶν στή δεύτερη. — 373, 376, 377, 378, 380, 469, 470.

Σιμάνσκι, Ι. Α. (γεν. τό 1872) — ἀγρότης, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Μίνσκ. Στή Δούμα ἀνήκε στή δεξιά πτέρυγα. Μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς λαϊκῆς παιδείας. — 382, 408.

Σιντλόβσκι, Σ. Α. (γεν. τό 1864) — ὀχτωβριστής, τσιφλικάς, νομαρχιακός προεστός τῶν εὐγενῶν. Βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Μογκιλιόφ. — 372.

Σιοτλάνοφ, Σ. Σ. (γεν. τό 1847) — τσιφλικάς, βουλευτής στήν I Κρατι-

κή δούμα από τό κυβερνεῖο Οὐφά, ἀνήκε στό Μουσουλμάνικο λαϊκό κόμμα, συγγενικό μέ τό Κόμμα τῶν καντέτων. Χρημάτισε μέλος τῆς Διοικητικῆς ἐπιτροπῆς κυβερνεῖου, ἀπό τό 1887 ὡς τό 1891 ἦταν πρόεδρος τῆς Διοίκησης τῶν ζέμστβο τοῦ Μπελεμπέγεφ.— 412.

Σισμόντι (Sismondi), *Ζάν Σιάρολ Λεονάρ Σισμόντ ντέ* (1773 - 1842) — Ἑλβετός οἰκονομολόγος καί ἱστορικός. Στίς ἀρχές τῆς δράσης του ὁ Σισμόντι ἀκολουθοῦσε τήν ἀστική κλασσική σχολή τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἔπειτα ἐκδηλώθηκε σάν ἐκπρόσωπος τοῦ μικροαστικοῦ σοσιαλισμοῦ, γενάρχης τοῦ οἰκονομικοῦ ρομαντισμοῦ πού ἐξέφραζε τίς ἀπόψεις τῶν μικροπαραγωγῶν. Ὁ Σισμόντι, δείχνοντας τίς ἀντιθέσεις τοῦ καπιταλισμοῦ δέν μπόρεσε ν' ἀνακαλύψει τίς βάσεις τους. Δέν καταλάβαινε τίς προοδευτικές τάσεις τῆς μεγάλης καπιταλιστικῆς παραγωγῆς, θεωροῦσε σάν ἰδεώδη τή συντεχνιακή ὀργάνωση τῆς βιομηχανίας καί τήν πατριαρχική ἀγροτική οἰκονομία, πού δέν ἀνταποκρίνονταν καθόλου στίς καινούργιες οἰκονομικές συνθήκες.

Ὁ Λένιν ἔκανε διεξοδική κριτική τῆς διδασκαλίας τοῦ Σισμόντι στήν ἐργασία του «Χαρακτηρισμός τοῦ οἰκονομικοῦ ρομαντισμοῦ». Τά βασικά οἰκονομολογικά ἔργα τοῦ Σισμόντι εἶναι: «Νέες ἀρχές τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἢ ἡ σχέση τοῦ πλούτου πρός τόν πληθυσμό» (1819) καί «Μελέτες πάνω στήν πολιτική οἰκονομία» (1837 - 1838). — 74.

Σκίρμουντ, *P. A.* (γεν. τό 1868)— τσιφλικάς, βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Μίνσκ· ἀνήκε στήν ὁμάδα τῆς «Ἐνωσης τῶν αὐτονομιστῶν». Τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1910 ἐκλέχτηκε μέλος τοῦ Κρατικοῦ Συμβουλίου. — 372.

Σμίτ,—βλ. Ρουμιάντσεφ, Π.Π.

Σμίθ (Smith), *Ἄνταμ* (1723 - 1790) — ἄγγλος οἰκονομολόγος, ὁ μεγαλύτερος ἐκπρόσωπος τῆς κλασσικῆς ἀστικῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Στό ἔργο του «Ἐρευνα γιά τή φύση καί τίς αἰτίες τοῦ πλούτου τῶν λαῶν» (1776) διακήρυξε γιά πρώτη φορά ὅτι πηγή τῆς ἀξίας εἶναι κάθε ἐργασία, σ' ὁποιοδήποτε κλάδο παραγωγῆς κι' ἂν ἔχει καταναλωθεῖ. Ξεκινώντας ἀπ' αὐτή τή θέση, ἔβγαλε τό πολύ σπουδαῖο συμπέρασμα, ὅτι ὁ μισθός ἐργασίας τοῦ ἐργάτη ἀποτελεῖ ἓνα μέρος τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας του καί καθορίζεται ἀπό τήν ἀξία τῶν μέσων συντήρησής του καί ὅτι πηγή τῶν εἰσοδημάτων τῶν καπιταλιστῶν καί γαιοκτημόνων εἶναι ἐπίσης ἡ ἐργασία τῶν ἐργατῶν. Ὁ Σμίθ γιά πρώτη φορά ἔδειξε ὅτι ἡ καπιταλιστική κοινωνία ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς τάξεις: τούς ἐργάτες, τούς καπιταλιστές καί τούς γαιοκτήμονες. Ὅμως ἐπειδή ἦταν περιορισμένος ἀπό τήν ἀστική κοσμοαντίληψη, ἀρνιόταν τήν ὑπαρξη τῆς ταξικῆς πάλης στήν καπιταλιστική κοινωνία. Ὁ Μάρξ, ἀφοῦ σημείωσε τίς ὑπηρεσίες τοῦ Σμίθ στήν ἀνάπτυξη τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἔδειξε ταυτόχρονα τό στενό ἀστικό πνεῦμα, τίς ἀντιφάσεις καί τά σφάλματα πού παρουσιάζουν οἱ ἀπόψεις του. Ὁ Σμίθ μπερδεύει τήν ἀξία τοῦ ἐμπορεύματος, πού σωστά τήν καθόριζε ἀπό τό χρόνο ἐργασίας πού περικλείει τό ἐμπόρευμα αὐτό, μέ τήν ἀξία τῆς ἴδιας τῆς ἐργασίας. Ὑποστηρίζοντας ὅτι στόν καπιταλισμό ἡ ἀξία σχηματίζεται μόνο ἀπό τά ἔσοδα: τό μισθό ἐργασίας, τό κέρδος καί τή γαιοπρόσοδο, ἔπεφτε στό λάθος νά μήν παίρνει ὑπόψη του τήν ἀξία τοῦ σταθεροῦ κεφαλαίου πού καταναλώνεται στήν παραγωγή τοῦ ἐμπορεύματος. Τίς λαθεμένες θέσεις τοῦ Σμίθ τίς χρησιμοποίησαν οἱ ἀστοί χυδαῖοι οἰκονο-

μολόγοι μέ σκοπό τήν ιδεολογική υπεράσπιση τοῦ καπιταλισμοῦ. — 292 - 293.

Σμιρονόφ, Ε. — βλ. Γκουρέβιτς, Ε.Λ.

Σολοβέϊτσικ Μπ. Ι. (Πίτσιν), (γεν. τό 1884) — προσχώρησε στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα τοῦ 1903, μενσεβίκος. Δούλευε στίς νότιες πόλεις τῆς Ρωσίας, ἔπειτα στή Μόσχα. Ἀντιπρόσωπος στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπό τήν περιφερειακή ὀργάνωση τῆς Μόσχας. Ἀπό τό 1909 ἀποσύρθηκε ἀπό τήν πολιτική. Στή δεκαετία 1930 - 1940 δούλευε στό Λαϊκό Ἐπιτροπάτο ἐλαφρᾶς βιομηχανίας. — 347.

Σουβόροφ, Σ. Α. (Μπορίσοφ) (1869 - 1918) — σοσιαλδημοκράτης φιλόλογος καί στατιστικός. Ἄρχισε τήν ἐπαναστατική του δράση στή δεκαετία 1890 - 1900 στίς γραμμές τῶν ναροντοβόλτσι. Ἀπό τό 1900 ἔγινε σοσιαλδημοκράτης. Στά 1905 - 1907 ἐργάζεται στίς μπολσεβίκικες ὀργανώσεις πολλῶν πόλεων τῆς Ρωσίας. Στό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἦταν ἀντιπρόσωπος τῆς ὀργάνωσης Τουρκεστάν μέ θετική ψήφο. Στό συνέδριο ἦταν ἓνας ἀπό τούς εἰσηγητές τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος, ὑποστηρίζοντας τό αἶτημα νά μοιραστεῖ ἡ γῆ τῶν τσιφλικάδων καί νά δοθεῖ στούς ἀγρότες σάν ἀτομική ἰδιοκτησία. Μετά τήν ἥττα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 - 1907 προσχώρησε στήν ὁμάδα τῶν κομματικῶν διανοουμένων-ὀπαδῶν τοῦ Μάχ, πού ἔκαναν ἐκστρατεία ἐνάντια στή φιλοσοφία τοῦ μαρξισμοῦ· πῆρε μέρος στή συλλογή τους «Δοκίμιο γιά τή φιλοσοφία τοῦ μαρξισμοῦ» (1908). Ὁ Β. Ι. Λένιν στό ἔργο του «Ἐλισμός καί ἐμπειριοκριτικισμός» (1909) ἔκανε συντριπτική κριτική στίς ἀντιμαρξιστικές φιλοσοφικές ἀντιλήψεις τοῦ Σουβόροφ.

Μετά τό 1910 ὁ Σουβόροφ ἀποχώρησε ἀπό τό κόμμα καί ἐργαζόταν σάν στατιστικός. Τό 1917 προσχώρησε στούς διεθνιστές μενσεβίκους. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση κατεῖχε μιά σειρά αἰρετά ἀξιώματα στή Μόσχα καί στό Γιαροσλάβλ. Σκοτώθηκε κατά τήν ἀντεπαναστατική ἐξέγερση τοῦ Γιαροσλάβλ τόν Ἰούλη τοῦ 1918. — 283, 285, 316.

Σούλγκιν, Β.Β. (γεν. τό 1878) — τσιφλικάς, βουλευτής στή II, III καί IV Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο τῆς Βολυνίας. Φανατικός μοναρχικός καί ἐθνικιστής, διευθυντής τοῦ «Κιεβλιάνιν», ὀργάνου τῶν ρώσων ἐθνικιστῶν. Τό 1917 ὑποστήριζε δραστήρια τήν ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν ἓνας ἀπό τούς ἰδρυτές τοῦ Ἐθελοντικοῦ στρατοῦ τῶν λευκοφρουριτῶν, βοηθοῦσε τούς ἀντεπαναστάτες στρατηγούς Ἀλεξέγεφ, Ντενίκιν, Βράγγελ· κατέφυγε στό ἐξωτερικό, ὅπου συνέχισε τόν ἀγῶνα ἐνάντια στή σοβιετική ἐξουσία. Τόν καιρό τοῦ δεύτερου παγκόσμιου πολέμου ὁ Σούλγκιν ζοῦσε στή Γιουγκοσλαβία. Τό 1944, ὕστερα ἀπό τήν εἴσοδο τῶν σοβιετικῶν στρατευμάτων στή Γιουγκοσλαβία, μεταφέρθηκε στή Σοβιετική Ἐνωση καί καταδικάστηκε· ἀφέθηκε ἐλεύθερος τό 1956. Σέ «Ἀνοιχτό γράμμα του πρὸς τούς ρώσους ἑμιγκρέδες» (1960) ἔκανε ἔκκληση νά ἐγκαταλείψουν τόν ἀγῶνα κατά τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας. — 372.

Σταρκόφ, Β. Β. (Στ.) (1869 - 1925) — στό ἐπαναστατικό κίνημα συμμετεῖχε ἀπό τή δεκαετία 1890 - 1900, ἦταν μέλος τοῦ μαρξιστικοῦ ὀμίλου τῶν φοιτητῶν τεχνολόγων, ὅπου ἔπαιρναν μέρος ὁ Β. Ι. Λένιν, ὁ Γκ. Μ.

Κρζιζανόβσκι, ό Α. Α. Βανέγεφ, ό Μ. Α. Σίλβιν καί άλλοι. Τό 1895 μπήκε στό καθοδηγητικό κέντρο τής όργάνωσης Πετρούπολης «Ένωση άγώνα για τήν άπελευθέρωση τής έργατικής τάξης», πού τήν όργάνωσε ό Β. Ι. Λένιν. Τό Δεκέμβρη του 1895 πιάστηκε καί τό 1897 έξορίστηκε για 3 χρόνια στην Άνατολική Σιβηρία. Όταν τέλειωσε ή έξορία, δούλεψε μηχανικός σέ έργοστάσιο, μετά έγινε διευθυντής του ήλεκτροσταθμού του Μπακού καί διατηρούσε σύνδεση μέ τίς τοπικές σοσιαλδημοκρατικές όργανώσεις. Στά χρόνια τής αντίδρασης αποσύρθηκε από τήν κομματική δουλιά. Μετά τήν Όχτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση δούλευε στό Λαϊκό Έπιτροπάτο Έξωτερικού Έμπορίου, ήταν αναπληρωτής του έμπορικού αντιπροσώπου τής ΕΣΣΔ στή Γερμανία. — 103.

Στέτσκι, Γ.Σ. (γεν. τό 1871) — γαιοκτήμονας, γεωπόνος, βουλευτής στην Ι καί ΙΙ Κρατική δούμα από τό κυβερνείο Λιούμπλιν, μέλος του Έθνικού - δημοκρατικού κόμματος. Στίς Δούμες ανήκε στην όμάδα του πολωνικού κόλο. — 408.

Στισίνσκι, Α.Σ. (γεν. τό 1857) — τσαρικός υπάλληλος, αντίδραστικός, ένθερμος υπερασπιστής των συμφερόντων των τσιφλικάδων. Άπό τό 1873 ως τό 1882 υπηρετούσε στην Κρατική γραμματεία, έπειτα στό ύπουργείο Έσωτερικών. Άπό τό 1896 αναπληρωτής του κρατικού γραμματέα, στά 1899 - 1904 ύφυπουργός Έσωτερικών. Στην κυβέρνηση του Γκορεμίκιν ήταν γενικός διευθυντής τής γαιορύθμισης καί τής γεωργίας. Ένας από τους έμπνευστές τής μαυροεκατονταρχίτικης «Ένωσης του ρωσικού λαού». Άπό τό 1904 μέλος του Κρατικού Συμβουλίου. — 253, 259.

Στολίπιν, Π.Α. (1862 - 1911) — κρατικός παράγοντας τής τσαρικής Ρωσίας, μεγαλοτσιφλικάς. Στά 1906 - 1911 πρωθυπουργός καί ύπουργός Έσωτερικών τής Ρωσίας. Μέ τό όνομά του συνδέεται ή έποχή τής πιο άγριας πολιτικής αντίδρασης καί των πολυάριθμων θανατικών εκτελέσεων για τήν κατάπνιξη του επαναστατικού κινήματος («αντίδραση του Στολίπιν» 1907 - 1910). Ό Στολίπιν έκανε τήν άγροτική μεταρύθμιση μέ σκοπό νά δημιουργήσει ισχυρά κουλάκικα νοικοκυριά σαν στήριγμα τής τσαρικής απολυταρχίας στό χωριό. Ωστόσο ή προσπάθειά του νά στεριώσει τή σαπισμένη απολυταρχία μέ όρισμένες μεταρρυθμίσεις άπ' τά πάνω προς τό συμφέρον τής άστικής τάξης καί των τσιφλικάδων είχε πλήρη άποτυχία. Τό 1911 ό Στολίπιν δολοφονήθηκε στό Κίεβο από τον έσέρο Μπογκρόφ. — 17, 18, 28, 44, 45, 46, 127, 129, 134, 142, 155, 165, 171, 183, 191, 232, 233, 263, 281, 282, 329, 334, 342, 369, 372, 373, 378, 385, 390, 426, 438, 440, 444, 446.

Στρούβε, Π. Μπ. (1870 - 1944) — άστός οικονομολόγος καί δημοσιολόγος, ένας από τους ήγέτες του Κόμματος των καντέτων. Στή δεκαετία 1890 - 1900 ήταν ό επιφανέστερος εκπρόσωπος του «νόμιμου μαρξισμού», συνεργάτης καί διευθυντής των περιοδικών «Νόβογε Σλόβο» (1897) «Νατσάλο» (1899) καί «Ζίζν» (1900). Στην πρώτη του κιόλας έργασία «Κριτικές παρατηρήσεις σχετικά μέ τό πρόβλημα τής οικονομικής ανάπτυξης τής Ρωσίας» (1894) ό Στρούβε, επικρίνοντας τό ναροντικισμό, έκανε «συμπληρώσεις» καί «κριτική» στην οικονομική καί φιλοσοφική διδασκαλία του Κ. Μάρξ, συμεριζόταν τίς άπόψεις των εκπροσώπων τής χυδαίας άστικής πολιτικής οικονομίας, προπαγάνδιζε τό μαλθουσιανισμό, έπιδίωκε νά προσαρμόσει τό μαρξισμό καί τό έργατικό κίνημα στα συμφέ-

ροντα τῆς ἀστικῆς τάξης. Ὁ Στροῦβε ἦταν ἓνας ἀπό τούς θεωρητικούς καί τούς ὀργανωτές τῆς μοναρχοφιλελεύθερης ὀργάνωσης «Ἐνωση ἀπελευθέρωσης» (1903 - 1905) καί διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Ὀσβομποζντένιγε» (1902 - 1905), παράνομου ὀργάνου τῆς Ἐνωσης. Μέ τή δημιουργία, τό 1905, τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, ἔγινε μέλος τῆς ΚΕ του. Ἐνας ἀπό τούς θεωρητικούς τοῦ ρωσικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν φανατικός ἐχθρός τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας, μέλος τῆς ἀντεπαναστατικῆς κυβέρνησης τοῦ Βράγγελ, λευκός ἐμιγκρές. — 27, 58, 60, 61, 65, 101, 102 - 103, 104, 105, 118, 119, 125 - 126, 129, 130, 169, 171, 200, 306, 399, 483 - 484, 489, 491.

Στρουμίλιν (Στρουμίλο - Πετρασκέβιτς), Σ. Γκ. (γεν. τό 1877) — σοσιαλδημοκράτης, ἀργότερα ἐπιφανῆς σοβιετικός οἰκονομολόγος καί στατιστικός, ἀκαδημαϊκός. Στό ἐπαναστατικό κίνημα ἄρχισε νά παίρνει μέρος ἀπό τό 1897. Τό 1899 μπῆκε στήν ὀργάνωση τῆς Πετρούπολης «Ἐνωση ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης», πιάστηκε καί ἐξορίστηκε ἐπανειλημμένα. Τό 1905 καί ἀργότερα ἐργάστηκε σέ μενσεβίκικες ὀργανώσεις τῆς Πετρούπολης, κρατώντας συμφιλιωτική στάση. Τό 1906 καί τό 1907 ἦταν ἀντιπρόσωπος στό IV καί στό V συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, διατύπωσε ιδιαίτερη γνώμη πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα πού δέν ἀναγνώριζε τήν ἀνάγκη τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος γενικά· πάνω σέ μιά σειρά ζητήματα ἀρχῶν ψήφισε μαζί μέ τούς μπολσεβίκους. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἀποχώρησε ἀπό τούς μενσεβίκους. Ἀπό τό 1923 μέλος τοῦ ΚΚΣΕ. Ἐργάστηκε στήν Κρατική Ἐπιτροπή Σχεδίου τῆς ΕΣΣΔ (1921 - 1937· 1943 - 1951), στήν Ἀκαδημία ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ, δίδαξε στό Πανεπιστήμιο τῆς Μόσχας καί σέ ἄλλα ἀνώτερα ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα. Ἐγραψε πολλά ἐπιστημονικά ἔργα καί ἄρθρα, ἀφιερωμένα στό σοσιαλιστικό σχεδιασμό, στήν ἱστορία τῆς λαϊκῆς οἰκονομίας τῆς ΕΣΣΔ, στή στατιστική καί σέ ἄλλα θέματα. — 364.

Στσερμπίνα, Φ. Α. (1849 - 1936) — στατιστικός τῶν ζέμστβο, ναρόν-τικος. Στά 1884 - 1903 διηύθυνε τό Τμήμα στατιστικῆς τῶν ζέμστβο τοῦ Βορόνεζ. Τό 1907 ἦταν μέλος τῆς II Κρατικῆς δούμας ἀπό τό Κόμμα τῶν «λαϊκῶν σοσιαλιστῶν». Μετά τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση κατέφυγε στό ἐξωτερικό. Ἐγραψε καί ἐπιμελήθηκε πολλά στατιστικά ἔργα καί ἀνάμεσα σ' αὐτά εἶναι: «Τό ἀγροτικό νοικοκυριό στό νομό Ὀστρογκόζσκ» (1887), «Συνοπτική συλλογή γιά 12 νομούς τοῦ κυβερνεῖου Βορόνεζ» (1897), «Οἱ προϋπολογισμοί τῶν ἀγροτῶν καί ἡ ἐξάρτησή τους ἀπό τίς σοδιές καί τίς τιμές τῶν σιτηρῶν» (1897). Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε αὐστηρή κριτική στίς λαθεμένες μεθόδους τοῦ συγγραφέα στήν ἐπεξεργασία τῶν στατιστικῶν στοιχείων, μεθόδους πού διαστρέβλωναν τήν πραγματικότητα. — 240.

Τ

Τάντσοφ, Α. Ζ. (γεν. τό 1860) — γαιοκτήμονας, ὀχτωβριστής, μέλος τῆς II καί τῆς III Κρατικῆς δούμας ἀπό τό κυβερνεῖο Σμολένσκ. Αἵρετό μέλος τῶν ζέμστβο τοῦ νομοῦ καί τοῦ κυβερνεῖου Σμολένσκ, διευθυντής τῆς «Σμολένσκαγια Γκαζέτα». — 372.

Τατάρινοφ, Φ. Β. (γεν. τό 1860) — τσιφλικάς, καντέτος, βουλευτής

στήν I καί στήν II Κρατική δούμα από τήν πόλη Όριόλ. Ὑπῆρξε πρόεδρος τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ζέμστβο τοῦ νομοῦ Όριόλ καί μέλος τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ζέμστβο τοῦ κυβερνείου Όριόλ. Στή II Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς Ἐπιτροπῆς τοπικῆς διοίκησης καί αὐτοδιοίκησης καί γραμματέας τῆς Ἐπιτροπῆς προϋπολογισμοῦ. Μετά τήν Όχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση πῆρε μέρος στήν ἀντεπανάσταση στή Νότια Ρωσία.— 235, 377, 378, 397, 398, 420.

Τένισον, Γ. Γ. (Τίνισον) (γεν. τό 1868) — ἐσθονός ἀστός κοινωνικός καί κρατικός παράγοντας. Ὄταν ἦταν ἐπικεφαλῆς τοῦ ἀστικοῦ - κληρικαλιστικοῦ ρεύματος στήν Ἐσθονία, ἴδρυσε στά τέλη τοῦ 1905 τό Κόμμα τῶν «προοδευτικῶν», πού ὑπεράσπιζε τά συμφέροντα τῆς ἐσθονικῆς ἀστικῆς τάξης. Βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο τῆς Λιφλανδίας, μπῆκε στήν ομάδα τῶν καντέτων, μίλησε πάνω στό ἀγροτικό καί σέ ἄλλα ζητήματα. Στά 1919 - 1920 καί τό 1928 ὑπῆρξε πρωθυπουργός τῆς Ἐσθονίας, στά 1930 - 1932 ὑπουργός Ἐξωτερικῶν. Ἀργότερα ἦταν καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τάρτου. — 409.

Τέο - Ἀβετικιάντς, Σ. Χ. (1867 - 1938) — μέλος τοῦ ἀρμενικοῦ ἀστικο - ἐθνικιστικοῦ κόμματος «Ντασνακτσουτιούν», δημοσιολόγος, δάσκαλος. Βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ἐλισαβετπόλ. Μετά τήν ἐγκαθίδρυση τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας στήν Ὑπερκαυκασία ἀποχώρησε ἀπό τό Κόμμα «Ντασνακτσουτιούν» καί ἐργάστηκε δάσκαλος στήν ἐπαρχία Γκιαντζίν (Κιροβαμπάτ) τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν. — 411.

Τετρεβένκοφ, Β. Ν. (γεν. τό 1877) — τσιφλικάς, ὀχτωβριστής, πρόεδρος τῆς Διοίκησης τῶν ζέμστβο τοῦ νομοῦ Μεστσόβσκ, βουλευτής στή II καί στήν III Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Καλούγκα. Στίς Δοῦμες ἦταν ὀπαδός τῆς ἄκρας δεξιᾶς. — 240.

Τζόν—βλ. Μάσλοφ, Π. Π.

Τζόνς (Jones), Ρίτσαρντ (1790 - 1855) — ἄγγλος ἀστός οἰκονομολόγος καθηγητής, ἱερέας. Στίς οἰκονομικές ἐρευνές του πρόβαλλε σάν θεωρητικός τῶν ἄγγλων γαιοκτημόνων, προσπάθησε νά ἀποδείξει τήν κοινότητα τῶν συμφερόντων ὅλων τῶν τάξεων τῆς ἀστικῆς κοινωνίας καί ἀποκρούει τίς ἐπαναστατικές μορφές πάλης τῆς ἀγροτιᾶς γιά τή βελτίωση τῆς κατάστασῆς της.

Ὡστόσο, πλάϊ στίς χυδαῖες καί ἀπολογητικές θέσεις του ὁ Τζόνς διατύπωσε καί μιά σειρά θετικές ιδέες. Ὁ Κ. Μάρξ ἔγραφε ὅτι τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς πρώτης κιόλας ἐργασίας του «An Essay on the Distribution of Wealth, and on the Sources of Taxation» («Ἡ πείρα σχετικά μέ τήν κατανομή τοῦ πλούτου καί γιά τίς πηγές τῶν φόρων») εἶναι αὐτό «πού λείπει ἀπό ὅλους τοὺς ἄγγλους οἰκονομολόγους ὕστερα ἀπό τό σέρ Τζέϊμς Στιούαρτ καί συγκεκριμένα : τά στοιχεῖα κατανόησης τῆς ἱστορικῆς διαφορᾶς τῶν τρόπων παραγωγῆς» (Κ. Μάρξ. «Οἱ θεωρίες τῆς ὑπεραξίας (τόμος IV τοῦ «Κεφαλαίου»)), μέρος III, Μόσχα, 1960, σελ. 377). — 301.

Τζόρτζ (George), Χένρι (1839 - 1897) — ἀμερικανός μικροαστός οἰκονομολόγος καί δημοσιολόγος. Ὁ Τζόρτζ ἰσχυριζόταν, ὅτι ἡ βασική αἰτία τῆς λαϊκῆς φτώχειας εἶναι ἡ γαιοπρόσοδος, ἡ στέρηση τῆς γῆς ἀπό τό

λαό. Ἄρνιόταν τόν ἀνταγωνισμό ἀνάμεσα στήν ἐργασία καί στό κεφάλαιο, θεωροῦσε τά κέρδη τοῦ κεφαλαίου κανονικό φυσικό νόμο. Ἦταν ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης ὅλης τῆς γῆς ἀπό τό ἀστικό κράτος καί τήν ἐκμίσθωσή της σέ διάφορα πρόσωπα. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἀποκαλοῦσε τόν Τζόρτζ «ἀστό ὀπαδό τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς». Σχετικά μέ τό χαρακτηρισμό τοῦ Τζόρτζ βλ. στό γράμμα τοῦ Μάρξ πρὸς τόν Ζόργκε τό 1881 καί στόν πρόλογο τοῦ Φ. Ἐνγκελς γιά τήν ἀμερικανική ἐκδοση τοῦ ἔργου «Ἡ κατάσταση τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν Ἀγγλία» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἐνγκελς. Ἄπαντα, ρωσ. ἐκδ., τόμ. XVI, μέρος 1, 1937, σελ. 286 - 288). — 403.

Τίροκοβα, Α. Β. (Βεργκέζσκι, Α.) (γεν. τό 1869) — ἐπιφανῆς δημοσιολόγος τοῦ Καντέτικου κόμματος. Ἡ φιλολογική της δράση ἄρχισε τό 1899. Τό 1906 ἦταν μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων· δούλευε διευθύντρια τοῦ «Γραφείου τύπου τῆς Πετρούπολης», πού χρηματοδοτοῦνταν ἀπό τό Κόμμα τῶν καντέτων. Συνεργαζόταν στήν ἐφημερίδα «Ρέτς» καί σέ ἄλλες ἐφημερίδες. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἔφυγε στό ἐξωτερικό, ὅπου ἔκανε ἐχθρική προπαγάνδα ἐνάντια στή σοβιετική ἐξουσία. — 170.

Τισκέβιτς, Β. Γ. (γεν. τό 1865) — κόμης, πολωνός κοινωνικός παράγοντας, μεγαλογαιοκτήμονας, μέλος τοῦ Ἐθνικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, τοῦ κυριότερου ἐθνικιστικοῦ κόμματος τῶν πολωνῶν τσιφλικάδων καί τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἀπό τό 1904 πάλευε δραστήρια ὑπέρ τῆς αὐτονομίας τῆς Πολωνίας. Ἦταν βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τήν πόλη Βαρσοβία. — 408.

Τιχβίνσκι, Φ. Β. (γεν. τό 1862) — παπάς, μέλος τῆς Πανρωσικῆς ἀγροτικῆς ἐνώσης, βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Βιάτκας. Συμμετεῖχε στήν ἐκδοση τῆς ἐφημερίδας «Τρουντοβόϊ Ναρόντ» (1907). Στή Δούμα μιλοῦσε ἐξονόματος τῆς Ἀγροτικῆς ἐνώσης καί τῆς Ἐργασιακῆς ὁμάδας πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα καί γιά τήν κατάργηση τῆς θανατικῆς ποινῆς. Μετά τή διάλυση τῆς Δούμας τόν καθαίρεσαν ἀπό παπά. — 368, 383.

Τουγκάν - Μπαρράνσκι, Μ. Ι. (1865 - 1919) — ρῶσος ἀστός οἰκονομολόγος, στά 1890 - 1900 ἦταν ἐπιφανῆς ἐκπρόσωπος τοῦ «νόμιμου μαρξισμοῦ», συνεργάτης στά περιοδικά «Νόβογε Σλόβο» (1897), «Νατσάλο» (1899) κ.ἄ., ἔκανε κριτική στόν Μάρξ. Στήν περίοδο τῆς πρώτης ρωσικῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης ἦταν μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν δραστήριος παράγοντας τῆς ἀντεπανάστασης στήν Οὐκρανία, ὑπουργός Οἰκονομικῶν τῆς ἀστικῆς Οὐκρανικῆς Κεντρικῆς Ράντας. Τά βασικά ἔργα τοῦ Τουγκάν - Μπαρράνσκι στά 1890 - 1900 εἶναι : «Οἱ βιομηχανικές κρίσεις στή σύγχρονη Ἀγγλία, οἱ αἰτίες τους καί ἡ ἐπίδρασή τους στή ζωὴ τοῦ λαοῦ» (1894), «Ἡ ρωσική φάμπρικα στό παρελθόν καί στό παρόν» (1898) κ.ἄ. — 102.

Τούλιν, Κ. — βλ. Λένιν, Β. Ι.

Τουργκένιεφ, Ι. Σ. (1818 - 1883) — μέγας ρῶσος συγγραφέας πού ἔκανε πολλά γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς ρωσικῆς λογοτεχνικῆς γλώσσας. Στό δημιουργικό του ἔργο βρῆκαν τήν ἀντανάκλασή τους οἱ ἰδεολογικές ἀναζητήσεις τῆς ρωσικῆς κοινωνίας τῆς περιόδου 1830 - 1880. Στά ἔργα του («Σημειώματα ἑνός κυνηγοῦ», «Φωλιά τῶν εὐγενῶν», «Ρούντιν», «Στίς πα-

ραμονές», «Γονεῖς καὶ τέκνα» κ. ἄ.) ὁ Τουργκένιεφ ἔδειξε τίς χαρακτηρι-
στικές ἀντιθέσεις τῆς ρωσικῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δημιούργησε μιά σειρά
τύπους «ἄχρηστων ἀνθρώπων» πού ἐνῶ κατανοοῦν ὅτι τό καθεστώς τῶν
εὐγενῶν εἶναι καταδικασμένο, στήν πράξη ὁμως εἶναι ἀνίκανοι νά κάνουν
κάτι γιά νά τό ἀλλάξουν. Ὁ Τουργκένιεφ πρῶτος στή ρωσική φιλολογία
δημιούργησε τή μορφή τοῦ ἐκπροσώπου τῆς νέας γενιᾶς : τοῦ δημοκράτη
-λαϊκῆς προέλευσης («μηδενιστῆ»). Ἡ φλογερή διαμαρτυρία ἐνάντια
στή δουλοπαροικία συνδυαζόταν στόν Τουργκένιεφ μέ μετριοπαθῆ φιλε-
λεύθερα αἰτήματα. — 46.

Τούτσκιν - βλ. Τσερνόφ, Β. Μ.

Τρασούν, Φ. Σ. (γεν. τό 1864) — βουλευτής στήν I Κρατική δούμα
ἀπό τό κυβερνεῖο Βίτεμσκ, ρωμαιοκαθολικός παπάς, καντέτος. Ὑπηρε-
τησε σέ διάφορα ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα στή Ρίγα, στήν Πετρούπολη,
στό Πόλοτσκ καί στό Γιούργεφ, ἦταν καθηγητής στήν Ἱερατική ἀκαδη-
μία Πετρούπολης. Ἐκδότης τοῦ λαϊκοῦ λεττονικοῦ ἡμερολογίου, τῆς
ἐφημερίδας «Ἄουσεκλῖς», ὀργανωτής λεττονικῶν μορφωτικῶν ἰδρυμά-
των. Στή Δούμα ἀνῆκε στή λεττονική ὁμάδα αὐτονομιστῶν. — 408.

Τράϊτσκε (Treitschke), Χένριχ (1834 - 1896) — γερμανός ἱστορικός,
δημοσιολόγος, θεωρητικός καί προπαγανδιστής τοῦ ἀντιδραστικοῦ πρω-
σισμοῦ, τοῦ σωβινισμοῦ καί τοῦ ρατσισμοῦ. Στά 1866 - 1889 ἦταν διευθυ-
ντής τοῦ ἀντιδραστικοῦ περιοδικοῦ «Preussische Jahrbücher» («Πρωσι-
κές Ἐπετηρίδες»). Στά 1871 - 1884 ἦταν βουλευτής στό Ράϊχσταγκ, ὑπο-
στήριζε δραστήρια τήν ἐξωτερική καί ἐσωτερική πολιτική τοῦ Βίσμαρκ.
Χαιρέτισε τήν ψήφιση τό 1878 τοῦ ἔκτακτου νόμου ἐνάντια στούς σο-
σιαλιστές. Ἀπό τό 1886 ἦταν ἐπίσημος ἱστοριογράφος τοῦ πρωσικοῦ
κράτους. Τό 1895 ἐκλέχτηκε μέλος τῆς Ἀκαδημίας ἐπιστημῶν τοῦ Βερο-
λίνου. Τό κυριότερο ἔργο τοῦ Τράϊτσκε εἶναι ἡ «Γερμανική ἱστορία τοῦ
19ου αἰῶνα» σέ 5 τόμους. Ὁ Τράϊτσκε ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στή δια-
μόρφωση τῆς ἰδεολογίας τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. — 9.

Τρέποφ, Ντ. Φ. (1885 - 1906) — ἀπό τό 1896 ὡς τό 1905 ἀνώτερος
διοικητής τῆς ἀστυνομίας Μόσχας. Σύμφωνα μέ τό χαρακτηρισμό τοῦ
Β. I. Λένιν ἦταν «ἓνας ἀπό τούς πιό μισητούς σ' ὅλη τή Ρωσία ὑπηρετές
τοῦ τσαρισμοῦ πού ἀπόκτησε τή φήμη του στή Μόσχα μέ τήν ἀγριότητά
του, τή βαναυσότητά του καί τή συμμετοχή του στίς ζουμποτοφικές προ-
σπάθειες διαφθορᾶς τῶν ἐργατῶν». (Ἄπαντα, 5η ἔκδ., τόμ. 9ος, σελ. 240).
Ἀπό τίς 11 τοῦ Γενάρη 1905 γενικός διοικητής Πετρούπολης, σέ συνέχεια
ὑφυπουργός Ἐσωτερικῶν. Συντάκτης τῆς περιβόητης διαταγῆς τόν Ὀ-
χτώβρη τοῦ 1905 : «Ρίχνετε στό ψαχνό καί σφαῖρες μή λυπάστε». Ἐμπνευ-
στής τῶν μαυροεκατονταρχίτικων πογκρόμ. — 129.

Τρότσκι (Μπρονστεῖν), Α. Ντ. (1879 - 1940) — ἄσπονδος ἐχθρός τοῦ
λενινισμοῦ. Στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἦταν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐνωσης
Σιβηρίας, ἰσκριστής τῆς μειοψηφίας· μετά τό συνέδριο πάλευε ἐνάντια
στούς μπολσεβίκους σ' ὅλα τά ζητήματα τῆς θεωρίας καί τῆς πράξης τῆς
σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἦταν λικβιντα-
ριστής, τό 1912 ὀργανωτής τοῦ ἀντικομματικοῦ συνασπισμοῦ τοῦ Αὐ-
γούστου· στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ὑποστήριζε κεν-
τριστικές θέσεις, πάλευε ἐνάντια στόν Β. I. Λένιν στά ζητήματα τοῦ πο-

λέμου, τῆς εἰρήνης καί τῆς ἐπανάστασης. Ὄταν γύρισε ἀπό τό ἐξωτερικό, μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917, μπῆκε στήν ομάδα τῶν «μεζ-ραγιόντσι» καί μαζί μ' αὐτούς στό VI συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ (μπ.) ἔγινε δεκτός στό Μπολσεβίκικο κόμμα. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἦταν λαϊκός ἐπίτροπος Ἐξωτερικῶν, λαϊκός ἐπίτροπος Στρατιωτικῶν καί Ναυτικῶν, πρόεδρος τοῦ Ἐπαναστατικοῦ πολεμικοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας· ἦταν μέλος τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τῆς ΚΕ. Τό 1918 τάχθηκε ἐνάντια στή συνθήκη εἰρήνης τοῦ Μπρέστ, στά 1920 - 1921 ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ἀντιπολίτευσης στή συζήτηση γιά τά συνδικάτα, ἀπό τό 1923 ἔκανε λυσσασμένη φραξιονιστική πάλη ἐνάντια στή γενική γραμμή τοῦ κόμματος, ἐνάντια στό λενινιστικό πρόγραμμα οἰκοδόμησις τοῦ σοσιαλισμοῦ, διακήρυσσε ὅτι εἶναι ἀδύνατη ἡ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ στήν ΕΣΣΔ. Τό Κομμουνιστικό κόμμα, ἀφοῦ ξεσκέπασε τόν τροτσκισμό σάν μικροαστική παρέκκλιση μέσα στό κόμμα, τόν τσάκισε ἰδεολογικά καί ὀργανωτικά. Τό 1927 ὁ Τρότσκι διαγράφηκε ἀπό τό κόμμα, τό 1929 ἀπελάθηκε ἀπό τήν ΕΣΣΔ γιά τήν ἀντισοβιετική του δράση καί τό 1932 τοῦ ἀφαιρέθηκε ἡ σοβιετική ὑπηκοότητα. Στό ἐξωτερικό συνέχισε τήν πάλη του ἐνάντια στό Σοβιετικό κράτος καί τό Κομμουνιστικό κόμμα, ἐνάντια στό διεθνές κομμουνιστικό κίνημα. — 110.

Τσάξτε, Ι. Χ. (1859 - 1927) — λεττονός ἀστός κοινωνικός καί κρατικός παράγοντας, μεγαλογαιοκτήμονας, δικηγόρος. Ἀπό τό 1888 ἦταν διευθυντής καί ἐκδότης τῆς μαυροεκατονταρχίτικης λεττονικῆς ἐφημερίδας στή Μιτάβα. Βουλευτής στήν I Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Κουρλανδίας, ἀκολουθοῦσε τούς καντέτους. Τό 1918 ἐκλέχτηκε πρόεδρος τοῦ ἀστικοῦ Λαϊκοῦ συμβουλίου τῆς Λεττονίας. Ἀπό τό 1920 ὡς τό 1927 ἦταν πρόεδρος τῆς Λεττονικῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Ἐφάρμοζε ἐχθρική πολιτική ἀπέναντι στή Σοβιετική Ἐνωση. — 409.

Τσέλισεφ, Μ. Ντ. (γεν. τό 1866) — ὀχτωβριστής - μαυροεκατονταρχίτης βουλευτής στήν III Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Σαμάρας, ἰδιοκτήτης πολλῶν μεγάρων καί βιομήχανος. Ἦταν δήμαρχος τῆς Σαμάρας καί αἰρετό μέλος τῶν ζέμιστβο τοῦ νομοῦ Σαμάρας. — 444.

Τσεντερμπάουμ, Γ. Ο. — βλ. Μάρτοφ, Λ.

Τσερεβάνιν, Ν. (Λίπκιν, Φ. Α.) (1868 - 1938) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ μενσεβικισμοῦ, φανατικός λικβινταριστής. Πῆρε μέρος στό IV καί στό V συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Συνεργάτης λικβινταριστικῶν ἐκδόσεων, ἓνας ἀπό τούς συντάκτες τοῦ «Ἀνοιχτοῦ γράμματος» τῶν 16 μενσεβίκων γιά τή διάλυση τοῦ κόμματος (1910)· μετά τήν ἀντικομματική συνδιάσκεψη τοῦ Αὐγούστου 1912 ἦταν μέλος τοῦ μενσεβίκικου κέντρου (ΟΕ). Στή διάρκεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) ἦταν σοσιαλσωβινιστής. Τό 1917 ἓνας ἀπό τούς διευθυντές τῆς «Ραμπότσαγια Γκαζέτα», κεντρικοῦ ὀργάνου τῶν μενσεβίκων καί μέλος τῆς μενσεβίκικης ΚΕ. Κράτησε ἐχθρική στάση ἀπέναντι στήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. — 116, 126, 170.

Τσερετέλι, Ι. Γκ. (1882 - 1959) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ μενσεβικισμοῦ. Βουλευτής στή II Κρατική δούμα ἀ. ὁ τό κυβερνεῖο Κουταῖς. Στή Δούμα καθοδηγοῦσε τή σοσιαλδημοκρατική ομάδα, ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς. Σάν ἀντιπρόσωπος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ομάδας

συμμετείχε στις εργασίες του V συνεδρίου (του Λονδίνου) του ΣΔΕΚΡ μέ συμβουλευτική ψήφο. Τόν καιρό του πρώτου παγκόσμιου πολέμου ήταν κεντριστής. Μετά την αστικοδημοκρατική επανάσταση του Φλεβάρη 1917 ήταν μέλος της Έκτελεστικής επιτροπής του Σοβιέτ Πετρούπολης, άμυνίτης, όπαδός του συνασπισμού μέ την άστική τάξη. Τό Μάη του 1917 μπήκε στην άστική Προσωρινή κυβέρνηση σαν ύπουργός Ταχυδρομείων και Τηλεγραφείων, ύστερα από τά γεγονότα του Ίούλη έγινε ύπουργός Έσωτερικών, ένας από τούς έμπνευστές της όργάνωσης των πογκρόμ και των διώξεων ενάντια στους μπολσεβίκους. Μετά την Όχτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση ό Τσερετέλι μπήκε επικεφαλής του άντισοβιετικού συνασπισμού στη Συντακτική συνέλευση. Ήταν ένας από τούς καθοδηγητές της άντεπαναστατικής μενσεβίκικης κυβέρνησης της Γεωργίας. Μετά τή νίκη της σοβιετικής έξουσίας στη Γεωργία, λευκός έμικρός. Τό 1923 ήταν ένας από τούς όργανωτές της όπορτουνιστικής ένοποιημένης (II) Σοσιαλιστικής εργατικής Διεθνούς. Τά τελευταία χρόνια της ζωής του ό Τσερετέλι τά έζησε στις ΕΠΑ. — 216, 276, 324, 417, 422, 423.

Τσερνόφ, Β. Μ. (Τούτσκιν) (1876 - 1952) — ένας από τούς ήγέτες και θεωρητικούς του Κόμματος των έσέρων. Στά 1902 - 1905 ήταν διευθυντής του κεντρικού όργάνου των έσέρων, της έφημερίδας «Ρεβολουτσιόνναγια Ροσσίγια». Έγραψε άρθρα πού στρέφονταν κατά του μαρξισμού και προσπαθούσε ν' αποδείξει ότι ή θεωρία του Μάρξ είναι άνεφάρμοστη στην άγροτική οίκονομία. Μετά την αστικοδημοκρατική επανάσταση του Φλεβάρη 1917 ήταν ύπουργός Γεωργίας στην άστική Προσωρινή κυβέρνηση, όργανωτής των άγριων διωγμών ενάντια στους άγρότες πού είχαν καταλάβει τά κτήματα των τσιφλικάδων. Μετά την Όχτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση υπήρξε ένας από τούς όργανωτές των άντισοβιετικών κινήματων. Τό 1920 κατέφυγε στό έξωτερικό, όπου συνέχισε την άντισοβιετική του δράση. — 172, 196, 285.

Τσέτκιν, (Zetkin), Κλάρα (1857 - 1933) — έπιφανής παράγοντας του γερμανικού και του διεθνούς εργατικού κινήματος, μιά από τούς ίδρυτές του Κομμουνιστικού κόμματος της Γερμανίας, συγγραφέας μέ ταλέντο, έξαιρετική ρήτορας και φλογερή προπαγανδίστρια. Στο επαναστατικό κίνημα μπήκε κατά τό τέλος της δεκαετίας 1870 - 1880 και τό 1881 έγινε μέλος του Γερμανικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, πού ήταν τότε παράνομο. Τό 1882 έφυγε στην Έλβετία κι' εγκαταστάθηκε στη Ζυρίχη· εκεί συνεργαζόταν δραστήρια στό «Der Sozialdemokrat» («Ό Σοσιαλδημοκράτης»), παράνομο όργανο του Γερμανικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος και βοήθουσε στό έργο της κυκλοφορίας του στη Γερμανία. Άνήκοντας στην άριστερή πτέρυγα της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, ή Τσέτκιν, μαζί μέ τή Ρόζα Λούξεμπουργκ, τόν Φ. Μέρινγκ και τόν Κ. Λήμπκνεχτ, έπαιρνε ενεργό μέρος στην πάλη ενάντια στον Μπέρνσταϊν και στους άλλους όπορτουνιστές. Τό 1907 πήρε μέρος στις εργασίες του VII συνεδρίου (της Στουτγάρδης), οί λόγοι της στό συνέδριο εκτιμήθηκαν πολύ από τόν Β. Ι. Λένιν. Στά χρόνια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου ήταν επαναστάτρια διεθνίστρια, πάλευε ενάντια στό σοσιαλσωβινισμό. Πήρε ενεργό μέρος στην προετοιμασία της διεθνούς γυναικείας σοσιαλιστικής συνδιάσκεψης στη Βέρνη τό Μάρτη του 1915. Τό 1916 μπήκε στην ομάδα «Διεθνής» και κατόπιν στην «Ένωση Σπάρτακου». Από τό 1919 ήταν μέλος του Κομμουνιστικού κόμματος της Γερμανίας· εκλέχτηκε μέλος της ΚΕ

τοῦ κόμματος. Στό ΙΙI συνέδριο τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθοῦς ἐκλέχτηκε μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθοῦς. Καθοδηγοῦσε τή διεθνή γυναικεία γραμματεία της. Ἄπό τό 1924 ἦταν μόνιμος πρόεδρος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Διεθοῦς Ἐργατικῆς Βοήθειας (ΔΕΒ). — 75, 76, 86, 87, 89, 92, 94, 96, 97, 98, 197.

Τσιζέφσκι, Π. Ι. (γεν. τό 1861) — μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, οὐκρανός ἀστός ἐθνικιστής, βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Πολτάβας. Ὑστερα ἀπό τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση κατέφυγε στό ἐξωτερικό κι' ἐκεῖ συνεργαζόταν στό ἐβδομαδιαῖο περιοδικό «Βόλια», ὄργανο τῆς ἀντεπαναστατικῆς Οὐκρανικῆς ράντας. — 225, 412 - 413, 422.

Τσίτς (Zitz), Λουίζα (1865 - 1922) — μία ἀπό τίς ἀγωνίστριες τοῦ Γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, δασκάλα. Ἦταν μέλος τοῦ κόμματος ἀπό τό 1892. Τό 1898 ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ΚΕ. Στό συνέδριο τῆς ΙΙ Διεθοῦς πού ἔγινε στή Στουτγάρδη (1907), ὑποστήριξε τό αἷτημα τῆς καθιέρωσης τοῦ καθολικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος γιά τίς γυναῖκες. Τό 1908 ἔγινε μέλος τῆς διοίκησης τοῦ Γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ὡς τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο ἀκολουθοῦσε μαζί μέ τήν Κ. Τσέτκιν ἀριστερές θέσεις. Τόν καιρό τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἀποχώρησε ἀπό τό κόμμα καί προσχώρησε στό Ἄνεξάρτητο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα Γερμανίας πού τό καθοδηγοῦσαν οἱ κεντριστές. — 92.

Τσουπρόφ, Α. Ι. (1842 - 1908) — καθηγητής - οἰκονομολόγος, φιλελεύθερος. Ἦταν πρόεδρος τοῦ Τμήματος στατιστικῆς τῆς Νομικῆς ἐταιρείας Μόσχας. Ἐγραψε πολυάριθμα ἔργα γιά τήν οἰκονομία τῶν σιδηροδρόμων καί τό ἀγροτικό ζήτημα. Διευθυντής τῆς συλλογῆς τῶν φιλελεύθερων ναρόντικων «Ἡ ἐπίδραση τῆς σοδιάς καί τῆς ιμῆς τῶν σιτηρῶν πάνω σέ μερικές πλευρές τῆς ρωσικῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας» (1897) καί συγγραφέας ἐνός ἄρθρου τῆς συλλογῆς αὐτῆς. Τά ἔργα τοῦ Τσουπρόφ γιά τό ἀγροτικό ζήτημα ὑποβλήθηκαν σέ αὐστηρή κριτική ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν. — 235, 282, 378.

Τσουριοῦκοφ, Β. Ν. (γεν. τό 1878) — βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Μόσχας, σοσιαλδημοκράτης, ἐφαρμοστής τοῦ μηχανουργικοῦ ἐργοστασίου τοῦ Κλίν. Στή Δούμα ὑπόγραψε τό ἀγροτικό «σχέδιο τῶν 104». Γιά τήν ὑπογραφή τῆς ἐκκλήσης τοῦ Βίμποργκ τῶν βουλευτῶν τῆς Ι Κρατικῆς δούμας καταδικάστηκε καί στερήθηκε τά ἐκλογικά του δικαιώματα. — 260.

Τσχεϊτζε, Ν. Σ. (1864 - 1926) — ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ μενσεβικισμοῦ. Στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα πῆρε μέρος ἀπό τά τέλη τῆς δεκαετίας 1890 - 1900. Μετά τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ μενσεβίκος. Βουλευτής στήν ΙΙΙ καί στήν ΙV Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Τυφλίδας, καθοδηγοῦσε τή μενσεβίκικη ομάδα στήν ΙV Δούμα. Ὁ Λένιν ὀνόμαζε τόν Τσχεϊτζε «παρακομματικό σοσιαλδημοκράτη» πού ἔδειξε στή Δούμα «τήν ἱκανότητά του νά συγκαλύπτει τούς ὀπορτουμιστές καί νά τούς ἐξυπηρετεῖ». Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου (1914 - 1918) ἦταν κεντριστής. Τόν καιρό τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη 1917 ἦταν μέλος τῆς Προσωρινῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κρατικῆς δούμας, ἀμυνίτης. Ὁ Τσχεϊτζε ἦταν πρόεδρος τοῦ Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν καί

στρατιωτῶν βουλευτῶν Πετρούπολης, πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς πρώτης περιόδου, ὑποστήριζε δραστήρια τὴν ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση. Μετά τὴν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση πρόεδρος τῆς Συντακτικῆς συνέλευσης τῆς Γεωργίας τῆς ἀντεπαναστατικῆς μενσεβίκικης κυβέρνησης. Τό 1921, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας στή Γεωργία, ἔφυγε στό Παρίσι. — 484.

Φ

Φαλλοῦ (Falloux), *Φρεντερίκ Ἀλφρέντ Πιέρ* (1811 - 1886) — γάλλος πολιτικός παράγοντας καί συγγραφέας, ὀπαδός τῆς κληρονομικῆς βασιλείας καί τοῦ κληρικαλισμοῦ. Τό 1848 ἦταν πρωτεργάτης τῆς συντριβῆς τῶν ἐθνικῶν ἐργαστηρίων καί ἐμπνευστής τῆς κατάπνιξης τῆς ἐξέγερσης τοῦ Ἰούνη στό Παρίσι. Στὴν περίοδο τῆς Δεύτερης δημοκρατίας, βουλευτὴς στή Συντακτικὴ καί στή Νομοθετικὴ συνέλευση, ὑπουργός Παιδείας καί Ἐρησκειμάτων (1848 - 1849). — 440.

Φιλόνοφ, *Φ. Β.* (πέθ. τό 1906) — σύμβουλος κυβερνείου. Στά 1905 - 1906 ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς καθοδηγητὲς τῶν ἐκκαθαριστικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ τσαρισμοῦ στό κυβερνεῖο Πολτάβας. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1905 ἐπνιξε στό αἷμα τοὺς ἀγρότες τῆς κωμόπολης Μπολσίγε Σορότσιντσι καί τοῦ χωριοῦ Οὐστίβιτσι. Δολοφονήθηκε ἀπὸ μέλος τοῦ Κόμματος τῶν ἐσέρων. — 47.

Φίν - *Ἐνοταγέβσκι*, *Α. Γ.* (1872 - 1943) — σοσιαλδημοκράτης οἰκονομολόγος καί φιλόλογος. Στά 1903 - 1914 ἀκολουθοῦσε τοὺς μπολσεβίκους· τό 1906 πῆρε μέρος στήν Ἐπιτροπὴ ἐπεξεργασίας τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος γιά τό IV (Ἐνωτικό) συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ· ἀπόκρουε τὴν ἐθνικοποίηση, ἀπαιτοῦσε τὴ δήμευση τῆς τσιφλικάδικης γῆς καί τὴ διανομὴ τῆς στοὺς ἀγρότες σάν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία.

Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὁ Φίν - Ἐνοταγέβσκι ἦταν ἀμυνίτης καί σωβινιστής. Ἐγραψε μιά σειρὰ ἔργα πάνω σέ ζητήματα οἰκονομίας, ὅπου διαστρέβλωνε τὴν οὐσία τοῦ μαρξισμοῦ. Ὑστερα ἀπὸ τὴν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση συνεργαζόταν στήν ἐφημερίδα «Νόβαγια Ζίζν», μενσεβίκικου προσανατολισμοῦ. Τό 1931 καταδικάστηκε γιά τὴν ὑπόθεση τῆς ἀντεπαναστατικῆς ὀργάνωσης τῶν μενσεβίκων. — 264, 279 - 280, 285, 311, 313, 314.

Φίρσοφ, *Ντ.* (*Ρόζενμπλιουμ*, *Ντ. Σ.*) (γεν. τό 1875) — ἐσέρως, ἓνας ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου «Γιά τὴν ἀναθεώρηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος καί τῆς θεμελίωσής του», πού βγήκε τό 1908 ἀπὸ τὸ ἐκδοτικὸ «Ἐρα». — 455.

Φόλμαρ (Vollmar), *Γκεόργκ Χένριχ* (1850 - 1922) — ἓνας ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τῆς ὀπορτουμιστικῆς πτέρυγας τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, δημοσιογράφος. Στά μέσα τῆς δεκαετίας 1870 - 1880 προσχώρησε στή σοσιαλδημοκρατία, στά 1879 - 1880 διηύθυνε τὸ ὄργανο τοῦ κόμματος «Der Sozialdemokrat» («Ὁ Σοσιαλδημοκράτης») πού ἔβγαине παράνομα στή Ζυρίχη· ἐκλέχτηκε ἐπανειλημμένα βουλευτὴς τοῦ Ράϊχσταγκ καί τῆς τοπικῆς βουλῆς τῆς Βαυαρίας. Τό 1891, μετὰ τὴν κατάργηση τοῦ ἔκτακτου νόμου ἐνάντια στοὺς σοσιαλιστὲς, ὁ Φόλμαρ ἐκφώνησε στό

Μόναχο δύο λόγους ὅπου πρότεινε νά περιοριστεῖ ἡ δράση τοῦ κόμμα-
τος στήν πάλη γιά μεταρρυθμίσεις, καλοῦσε σέ συμβιβασμό μέ τήν κυβέρνη-
ση. Ὁ Φόλμαρ μαζί μέ τόν Μπέρνσταϊν ἔγινε ὁ θεωρητικός τοῦ ρεφορ-
μισμού καί τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ. Τάχθηκε ἐνάντια στήν ὄξυνση τῆς τα-
ξικῆς πάλης, προσπαθοῦσε νά ἀποδείξει τά πλεονεκτήματα τοῦ «κρατικοῦ
σοσιαλισμοῦ», καλοῦσε τή σοσιαλδημοκρατία νά συμμαχήσει μέ τούς
φιλελεύθερους· κατά τήν ἐπεξεργασία τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ
κόμματος υπεράσπιζε τά συμφέροντα τῶν μικροϊδιοκτητῶν γῆς. Στήν
περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ὁ Φόλμαρ ὑποστήριζε σοσιαλ-
σωβινιστικές θέσεις. Τά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ἀποχώρησε ἀπό
τήν ἐνεργό πολιτική δράση. — 78, 93, 97, 457.

Φόμιτσεφ, Μ. Μ. (γεν. τό 1882) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος,
βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Ταυρίδας. Στή Δούμα
ἦταν μέλος τῆς Ἀγροτικῆς ἐπιτροπῆς καί τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐκκλησια-
στικῶν ὑποθέσεων. — 418.

Φρένκελ, Ζ. Γκ. (γεν. τό 1869) — βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα,
ἀπό τό κυβερνεῖο Κοστρομά, μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, γιατρός.
Ἀπό τό 1896 ὡς τό 1901 δούλευε στά ζέμστβο τοῦ κυβερνεῖου Πετρού-
πολης, διηύθυνε τό Ὑγειονομικό τμήμα τῶν ζέμστβο τῶν κυβερνεῖων Βό-
λογκντα καί Κοστρομά. Συνεργαζόταν στά περιοδικά «Νατσάλο», «Νό-
βογε Σλόβο», «Ζίζν» κ.ἄ. Τό 1917 ἦταν μέλος τῆς ΚΕ τοῦ Κόμματος
τῶν καντέτων. Μετά ἀπό τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση
δούλευε σάν καθηγητής σέ ἀνώτερα ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα τοῦ Λένιν-
γκραντ. — 378.

X

Χάν - Χόϊσκι Φαταλῆ - χάν (1876 - 1920) — τσιφλικάς, βουλευτής στή
ΙΙ Κρατική δούμα ἀπό μέρος τῶν μουσουλμάνων τοῦ κυβερνεῖου Ἐλι-
σαβετπόλ, μέλος τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων. Ὑπηρετοῦσε σάν ἀντιει-
σαγγελέας στό πρωτοδικεῖο τοῦ Αἰκατερινοντάρ. Ἀπό τό Νοέμβρη τοῦ
1917 ὡς τό Μάη τοῦ 1918 ἦταν μέλος τοῦ Ἐπιτροπάτου τῆς Ὑπερκαυ-
κασίας καί τοῦ σέϊμ τῆς Ὑπερκαυκασίας, πού ἦταν ἀντεπαναστατικά ὄρ-
γανα ἐξουσίας στήν Ὑπερκαυκασία. Στά 1918 - 1920 ὑπῆρξε πρωθυπουρ-
γός καί ἔπειτα ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς ἀντεπαναστατικῆς κυβέρνησης
πού σχημάτισε τό κόμμα «Μουσαβάτη» στό Ἀζερμπαϊτζάν. Τόν Ἀπρίλη
τοῦ 1920, μετά τή νίκη τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας στό Ἀζερμπαϊτζάν, ὁ Χάν-
Χόϊσκι κατέφυγε στή μενσεβίκικη Γεωργία. — 410.

Χάρντεν (Harden), Μαξιμιλιάν (Βιτκόβσκι) (1861 - 1927) — γερμανός
δημοσιολόγος καί συγγραφέας. Ἀπόκτησε φήμη μέ τά πνευματώδη πολι-
τικά ἄρθρα του ἐνάντια στούς ἀντιδραστικούς πρωσικούς κύκλους. Στά
1892 ἴδρυσε τό ἐβδομαδιαῖο περιοδικό «Die Zukunft» («Τό Μέλλον»),
πού τό διηύθυνε ὡς τό 1922. Τό 1907 μίλησε σέ μιά πολύκροτη δίκη καί
ξεσκέπασε τήν ἠθική διαφθορά καί ἀποσύνθεση τῆς παλατιανῆς κλίκας
τοῦ Γουλιέλμου Β'. Στήν ἀρχή τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἦταν
ὑπέρ τῶν προσαρτήσεων, ἔπειτα πέρασε στό στρατόπεδο τῶν πασιφιστῶν.
Ἐβλεπε μέ συμπάθεια τή Σοβιετική Ρωσία. — 150.

Χασάνοφ, Κ. Γκ. (γεν. τό 1879) — βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα από τό κυβερνεῖο Οὐφά, δάσκαλος τό ἐπάγγελμα, ἀνήκε στή λαϊκή μουσουλμανική ομάδα. Στή Δούμα ἦταν μέλος τῆς Ἐπισιτιστικῆς ἐπιτροπῆς, ἀκολουθοῦσε τούς τρουντοβίκους. — 411 - 412.

Χάϊντεν, Π. Α. (1840 - 1907) — κόμης, μεγαλοτσιφλικάς, παράγοντας τῶν ζέμστβο, ὀχτωβριστής. Ἄπό τό 1895 νομαρχιακός προεστός τῶν εὐγενῶν στό κυβερνεῖο Πσκόφ. Τό 1904 - 1905 πῆρε ἐνεργό μέρος στό κίνημα τῶν ζέμστβο. Παριστάνοντας τό φιλελεύθερο, προσπαθοῦσε νά ἐνώσει τήν ἀστική τάξη καί τούς τσιφλικάδες στήν πάλη ἐναντία στό ὀγκούμενο ἐπαναστατικό κίνημα. Μετά τό διάγγελμα τοῦ τσάρου τῆς 17 τοῦ Ὀχτώβρη 1905 πέρασε ἀνοιχτά στό στρατόπεδο τῆς ἀντεπανάστασης. Στήν Ι Κρατική δούμα ἦταν ἐπικεφαλῆς τῆς ομάδας τῶν δεξιῶν βουλευτῶν. Μετά τή διάλυση τῆς Δούμας ἦταν ἓνας ἀπό τούς ὀργανωτές τοῦ ἀστικοῦ Κόμματος τῆς «εἰρηνικῆς ἀνακαίνισης». — 40 - 48, 235, 379.

Χβοροστόυχιν, Ι. Π. (γεν. τό 1879) — ἀγρότης, βουλευτής στή ΙΙ Κρατική δούμα ἀπό τό κυβερνεῖο Σαράτοφ, ἐσέρος. Στά 1905 - 1906 ἦταν κοινοτάρχης, διώχτηκε ἐπανειλημμένα ἀπό τίς τσαρικές ἀρχές. — 405 - 406.

Χέλμερσεν, Γκ. Π. (1803 - 1885) — γνωστός ρῶσος γεωλόγος, ἀκαδημαϊκός. Ἄπό τό 1865 ὡς τό 1872 ἦταν διευθυντής τοῦ Μεταλλειολογικοῦ Ἰνστιτούτου Πετρούπολης. Ἄπό τό 1882 διευθυντής τῆς Γεωλογικῆς ἐπιτροπῆς πού ὀργανώθηκε μέ τήν ἐνεργό συμμετοχή του. Γνωστός γιά τίς ἔρευνες πού ἔκανε στά Οὐράλια, στό Ἄλτάϊ καί στήν Κεντρική Ἀσία. Τό 1841 σύνταξε τό γεωλογικό χάρτη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας. — 243.

Χερτσενστάϊν, Μ. Γ. (1859 - 1906) — ἀστός οἰκονομολόγος, καθηγητής τοῦ Γεωπονικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Μόσχας, ἓνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ Κόμματος τῶν καντέτων, θεωρητικός του στό ἀγροτικό ζήτημα. Βουλευτής στήν Ι Κρατική δούμα ἀπό τήν πόλη τῆς Μόσχας. Τόν σκότωσαν οἱ μαυροεκατονταρχίτες στή Φιλλανδία μετά τή διάλυση τῆς Δούμας. — 395.

Χομιακόφ, Ν. Α. (1850 - 1925) — μεγαλοτσιφλικάς, ὀχτωβριστής. Στά 1886 - 1896 προεστός τῶν εὐγενῶν τοῦ κυβερνεῖου Σμολένσκ. Ἄπό τό 1896 ὡς τό 1902 διευθυντής τοῦ τμήματος γεωργίας στό ὑπουργεῖο Γεωργίας καί δημοσίων κτημάτων. Τό 1906 ἐκλέχτηκε μέλος τοῦ Κρατικοῦ Συμβουλίου. Βουλευτής στή ΙΙ, ΙΙΙ καί ΙV Κρατική δούμα. Ἦταν πρόεδρος τῆς ΙΙΙ Κρατικῆς δούμας ὡς τό Μάρτη τοῦ 1910. — 168.

Χρυσταλιόφ - Νοσάρ, Γκ. Σ. (Περεγιασλάβσκι, Γ.) (1877 - 1918) — βοηθός δικηγόρου, στήν ἀρχή ἀκομματικός, ἔπειτα προσχώρησε στούς μενσεβίκους. Τό 1905 ἦταν πρόεδρος τοῦ Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν βουλευτῶν τῆς Πετρούπολης πού βρισκόταν στά χέρια τῶν μενσεβίκων. Τό 1906 παραπέμφθηκε σέ δίκη γιά τήν ὑπόθεση τοῦ Σοβιέτ τῶν ἐργατῶν βουλευτῶν Πετρούπολης κι' ἐξορίστηκε στή Σιβηρία, ἀπ' ὅπου δραπέτευσε στό ἐξωτερικό. Πῆρε μέρος στό V συνέδριο (τοῦ Λονδίνου) τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης ἦταν λικβινταριστής, ὑποστήριζε τήν ὀπορτουνιστική ἰδέα τῆς σύγκλησης τοῦ λεγόμενου «ἀκομματικοῦ ἐργατικοῦ συνεδρίου» καί τοῦ σχηματισμοῦ ἑνός «πλατιοῦ ἐργατικοῦ ἀκομματικοῦ κόμματος», συνεργαζόταν στή μενσεβίκικη ἐφημερίδα «Γκόλος Σοτσιαλ - Ντεμοκράτα». Καταπολεμοῦσε δραστήρια τούς μπολσεβίκους μέ ἄρθρα

στά όποία, σύμφωνα μέ τήν έκφραση τοῦ Β. Ι. Λένιν, δέν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο «έκτός ἀπό τό συνηθισμένο μίσος τῶν ἀκομματικῶν ἀστῶν διανοουμένων» (Ἄπαντα, 5η έκδ., τόμ. 15ος, σελ. 406). Τό 1909 βγῆκε ἀπό τό κόμμα καί ἀσχολήθηκε μέ σκοτεινές οἰκονομικές ἐπιχειρήσεις. Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου γύρισε στή Ρωσία. Μετά τήν Ὀκτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἀνάπτυξε ζωηρή ἀντεπαναστατική δράση στήν Οὐκρανία, ὑποστήριξε τόν ἀνώτατο στρατιωτικό διοικητή τῆς Οὐκρανίας Σκοροπάντσκι καί τόν Πετλιούρα. Τό 1918 ἐκτελέστηκε.—40,170.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΡΑΣΗ
ΤΟΥ Β.Ι. ΛΕΝΙΝ

(*Ἰούνης τοῦ 1907-Μάρτης τοῦ 1908*)

1907

- Ἰούνης 1907 -
Μάρτης τοῦ 1908.* Τόν Ἰούνη μέ Δεκέμβρη τοῦ 1907 ὁ Λένιν ζεῖ στή Φιλανδία (Κουοκκάλα, Στίρσουντεν, Ὀγκλμπού) καί τό Γενάρη μέ Μάρτη τοῦ 1908 στήν Ἑλβετία (Γενεύη).
- Ἰούνης - Ὀχτώ-
βρης.* Ὁ Λένιν συσκέπτεται κάθε ἐβδομάδα μέ τούς μπολσεβίκους - μέλη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, πρὶν ἀπό τίς συνεδριάσεις τῆς ΚΕ, πού γίνονταν στήν πόλη Τεριοκι.
- Ἰούνης, 2 (15).* Ὁ Λένιν συσκέπτεται μέ τούς μπολσεβίκους βουλευτές τῆς II Κρατικῆς δούμας, πού τόν ἐπισκέφθηκαν στήν Κουοκκάλα στίς παραμονές τῆς διάλυσης τῆς Δούμας· ἡ σύσκεψη τελείωσε στίς 3 ἡ ὥρα τῆ νύχτα.
- Ἰούνης, 18
(Ἰούλης, 1).* Τό εἰδικό τμήμα τῆς διεύθυνσης χωροφυλακῆς τοῦ κυβερνεῖου Πετρούπολης πρότεινε στό διοικητή τῆς Ὀχράνας Πετρούπολης νά δώσει ὅλα τά στοιχεῖα πού διαθέτει γιά τόν Β.Ι. Οὐλιάνοφ (Λένιν) καί «ν' ἀνακινήσει τό ζήτημα τῆς ἔκδοσῆς του ἀπό τῆ Φιλανδία».
- Ἀργότερα ἀπό τίς
18 τοῦ Ἰούνη (1
τοῦ Ἰούλη).* Γιά συνωμοτικούς λόγους καί γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ὑγείας του πού εἶχε κλονιστεῖ ὁ Λένιν φεύγει ἀπό τήν Κουοκκάλα καί πηγαίνει στό ἐξοχικό σπίτι τῆς Ν.Μ. Κνίποβιτς (κοντά στό φάρο Στίρσουντεν).
- Ἀργότερα ἀπό τίς
22 τοῦ Ἰούνη (5
τοῦ Ἰούλη).* Ὁ Λένιν γράφει τό ἄρθρο «Στή μνήμη τοῦ κόμητα Χάιντεν (Τί διδάσκουν στό λαό οἱ ἀκομματικοί μας «δημοκράτες»;)». Τό ἄρθρο δημοσιεύτηκε στίς ἀρχές τοῦ Σεπτέμβρη στήν μπολσεβίκικη συλλογή «Γκόλος Ζίζνι».
- Ἰούνης, 25
(Ἰούλης, 8).* Ὁ Λένιν ἐκλέγεται ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀντιπρόσωπος τοῦ κόμματος στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο.
- Ἰούνης, 26
(Ἰούλης, 9).* Ὁ Λένιν τελείωσε τό ἄρθρο «Ἐνάντια στήν ἀποχή (Ἀπό τίς σημειώσεις ἑνός σοσιαλδημοκράτη δημο-

- σιολόγου)». Τό άρθρο δημοσιεύτηκε στά τέλη του 'Ιούλη 1907 στήν μπροσούρα «'Η άποχή από τίς έκλογές για τήν τρίτη Δούμα».
- Νωρίτερα από τίς 8 (21) του 'Ιούλη.* 'Ο Λένιν γράφει τίς «Θέσεις για τήν είσήγηση, πού διαβάστηκε στή συνδιάσκεψη τής πόλης Πετρούπολης στίς 8 του 'Ιούλη, σχετικά μέ τή στάση του σοσιαλδημοκρατικού έργατικού κόμματος άπέναντι στήν τρίτη Δούμα».
- 'Ιούλης, 8 καί 14 (21 καί 27).* 'Ο Λένιν συμμετέχει στίς εργασίες τής συνδιάσκεψης πόλης τής όργάνωσης Πετρούπολης του ΣΔΕΚΡ, πού έγινε στήν πόλη Τεριόκι (Φιλλανδία)· κάνει είσήγηση σχετικά μέ τή στάση τής σοσιαλδημοκρατίας άπέναντι στήν ΙΙΙ Κρατική δούμα. 'Η συνδιάσκεψη άποδέχεται τό σχέδιο άπόφασης του Λένιν ένάντια στήν άποχή από τίς έκλογές τής ΙΙΙ Δούμας. (Οί θέσεις τής είσήγησης του Λένιν έκδόθηκαν σέ ξεχωριστό φυλλάδιο).
- 'Ιούλης, 16 (29).* 'Ο Λένιν μέ άπόφαση τής ΚΕ του ΣΔΕΚΡ εκλέγεται μέλος τής αντιπροσωπείας του ΣΔΕΚΡ για τό VII Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τής Στουτγάρδης.
- 'Ιούλης, 21 - 23 (Αύγουστος, 3 - 5).* 'Ο Λένιν παίρνει μέρος στίς εργασίες τής Τρίτης συνδιάσκεψης του ΣΔΕΚΡ («Δεύτερη Πανρωσική»), πού έγινε στήν Κότκα (Φιλλανδία). Είσηγεΐται τό ζήτημα τής συμμετοχής στίς έκλογές τής ΙΙΙ Κρατικής δούμας καί κάνει όμιλία σχετικά μέ τό Πανρωσικό συνέδριο των συνδικάτων. 'Η συνδιάσκεψη ψηφίζει τό σχέδιο άπόφασης πού προτείνει ό Λένιν ένάντια στήν άποχή από τίς έκλογές τής ΙΙΙ Κρατικής δούμας. Τό σχέδιο άπόφασης του Λένιν για τό Πανρωσικό συνέδριο των συνδικάτων παραδόθηκε στήν ΚΕ του ΣΔΕΚΡ σαν ύλικό.
- 'Ιούλης.* 'Ο Λένιν εργάζεται πάνω στήν προετοιμασία τής δεύτερης έκδοσης του βιβλίου του «'Η ανάπτυξη του καπιταλισμού στή Ρωσία», κάνει συμπληρώσεις μέ βάση νέα στοιχεία για τήν οικονομική κατάσταση τής Ρωσίας· αναλύει τά άποτελέσματα τής γενικής απογραφής του πληθυσμού στά 1897, γράφει τον πρόλογο για τή δεύτερη έκδοση.
- Αύγουστος, 1 (14).* 'Ο Λένιν γράφει στον Α.Μ. Γκόρκι καί τον πληροφορεί ότι ή ΚΕ του ΣΔΕΚΡ του παραχωρεί συμβουλευτική ψήφο για τή συμμετοχή στο VII Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο καί προσκαλεί επίμονα τον Γκόρκι να έρθει στή Στουτγάρδη.
- Αύγουστος, 3 (16).* 'Ο Λένιν παίρνει μέρος στή συνεδρίαση του Διεθνούς Σοσιαλιστικού Γραφείου, όπου έξετάζεται τό ζήτημα τής συγκρότησης επιτροπών για τήν επεξεργασία αποφάσεων πάνω στα θέματα τής ήμερήσιας διάταξης

του συνεδρίου, καθώς και τό ζήτημα αν θά γίνουν δεκτές στό συνέδριο μιά σειρά οργανώσεις, μαζί και οί σοσιαλιστές - σιωνιστές.

Αύγουστος, 4 (17), πριν από τίς 11 τό πρωί. 'Ο Λένιν παίρνει μέρος στή συνεδρίαση του σοσιαλδημοκρατικού τμήματος τής ρωσικής αντιπροσωπείας, όπου συζητούνται τά θέματα που μπήκαν στήν ήμερήσια διάταξη του συνεδρίου.

Αύγουστος, 4 (17). 'Ο Λένιν παίρνει μέρος στή συνεδρίαση τής ρωσικής αντιπροσωπείας. Κατά τήν εξέταση του ζητήματος τής κατανομής των ψήφων ανάμεσα στό σοσιαλδημοκρατικό τμήμα και στό τμήμα των έσέρων, αντιτάσσεται στήν παροχή στους έσέρους ίσου μέ τους σοσιαλδημοκράτες αριθμού ψήφων. Προτείνει νά παραχωρηθούν στους σοσιαλδημοκράτες 11 ψήφοι, στους έσέρους 6, και στους αντιπροσώπους των συνδικάτων 3.

Αύγουστος, 5 - 11 (18 - 24). 'Ο Λένιν παίρνει μέρος στις εργασίες του συνεδρίου τής Στουτγάρδης, είναι μέλος του προεδρείου του συνεδρίου, καθώς και τής επιτροπής για τήν κατάρτιση τής απόφασης σχετικά μέ τό μιλιταρισμό και τίς διεθνείς συγκρούσεις.

Αύγουστος, 5 (18), ώρα 9-10 τό πρωί. 'Ο Λένιν συμμετέχει στή συνεδρίαση του Διεθνούς Σοσιαλιστικού Γραφείου, αντιτάσσεται στήν παραχώρηση στους έσέρους των μισών ψήφων τής ρωσικής αντιπροσωπείας. Τό ΔΣΓ αποφασίζει νά παραχωρήσει στους σοσιαλδημοκράτες 10 ψήφους, στους έσέρους 7 και στους αντιπροσώπους των συνδικάτων 3 ψήφους.

Αύγουστος, 5 (18), ώρα 11 τό πρωί. 'Ο Λένιν μέ τά μέλη του γραφείου (προεδρείου) του συνεδρίου παίρνει μέρος στήν επίσημη έναρξη των εργασιών του συνεδρίου στήν «Liederhalle».

Αύγουστος, 5 (18) ώρα 4 μ.μ. 'Ο Λένιν παραβρίσκεται στή λαϊκή γιορτή και στό διεθνές συλλαλητήριο στήν Κάνσταντ, που οργανώσε ή 'Οργανωτική επιτροπή προς τιμήν των μελών του συνεδρίου.

Αύγουστος, 5 (18), ώρα 6-7 τό βράδυ. 'Ο Λένιν συμμετέχει στή συνεδρίαση του υποτμήματος των μπολσεβίκων - μελών του συνεδρίου.

Αύγουστος, 5 (18), ώρα 8 τό βράδυ. 'Ο Λένιν παραβρίσκεται στή βραδιά - συναυλία που δόθηκε προς τιμήν των αντιπροσώπων του συνεδρίου.

'Ανάμεσα στις 5 και 7 (18 και 20) του Αυγούστου. 'Ο Λένιν παίρνει μέρος στή σύσκεψη τής ρωσικής αντιπροσωπείας σχετικά μέ τό ζήτημα για τήν αποδοχή σαν βάσης του σχεδίου απόφασης του Α. Μπέμπελ για τό μιλιταρισμό και τίς διεθνείς συγκρούσεις μέ τίς τροπολογίες του Λένιν και τής Ρ. Λούξεμπουργκ. 'Η ρωσική αντιπροσωπεία αποδέχεται αυτές τίς τροπολογίες.

- Αύγουστος, 5 - 11 (18 - 24).* Προσωπική γνωριμία του Λένιν με την Κλάρα Τσέτκιν· ή εισήγησή της στο συνέδριο «Γιά τὰ ἐκλογικά δικαιώματα τῶν γυναικῶν» ἐκτιμιέται πολύ ἀπό τόν Λένιν.
- Ἐνάμεσα στίς 5 καί 11 (18 καί 24) τοῦ Αὐγούστου.* Ὁ Λένιν κάνει διόρθωση στό σχέδιο ἀπόφασης τῆς ρουμανικῆς ἀντιπροσωπείας γιά τή διαμαρτυρία ἐνάντια στίς διώξεις τῶν ἐπαναστατῶν στή Ρουμανία, πού ψηφίστηκε στό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης.
- Ὁ Λένιν μαζί μέ τόν Α. Μπέμπελ, τόν Π. Ζίγγερ, τή Ρ. Λούξεμπουργκ, τόν Ζ. Ζωρές κ.ἄ. ὑπογράφει ἐξονόματος τοῦ συνεδρίου χαιρετιστήριο πρὸς τόν ἐπιφανή παράγοντα τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος Οὐίλιαμ Χέϊβουντ, πού τόν συνέλαβε ἡ ἀμερικανική κυβέρνηση μέ σκηνοθετημένη ἀπό τήν ἀστυνομία συκοφαντική κατηγορία.
- Αὐγουστος, 6 (19).* Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στή συνεδρίαση τῆς ρωσικῆς ἀντιπροσωπείας ὅπου ἐπικυρώνονται τὰ πληρεξούσια τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου.
- Αὐγουστος, 6 (19), ὥρα 9 τό βράδυ.* Ὁ Λένιν σάν διευθυντής τῆς μπολσεβίκικης ἐφημερίδας «Προλετάρι» παίρνει μέρος στή σύσκεψη τῶν διευθυντῶν καί τῶν ἐκδοτῶν (administrateurs) τῶν σοσιαλιστικῶν ἐφημερίδων· συντάσσει πίνακες τῶν σοσιαλιστικῶν ἐφημερίδων τῆς Ἀγγλίας καί τῆς Γαλλίας πού ὑποβλήθηκαν στή σύσκεψη (ἢ πού εἶχαν σημειωθεῖ ἀπό αὐτόν γιά τήν ἀνταλλαγή πληροφοριῶν).
- Αὐγουστος, 6 καί 7 (19 καί 20).* Ὁ Λένιν ὀργανώνει καί πραγματοποιεῖ συσκέψεις τῶν μπολσεβίκων μέ ἀντιπροσώπους τῶν γερμανῶν ἀριστερῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί μέ τούς πολωνούς σοσιαλδημοκράτες.
- Αὐγουστος, 6 - 10 (19 - 23).* Ὁ Λένιν συμμετέχει στίς συνεδριάσεις τῆς ἐπιτροπῆς γιά τήν ἐπεξεργασία ἀπόφασης πάνω στό μιλιταρισμό καί τίς διεθνεῖς συγκρούσεις.
- Αὐγουστος, 6 - 11 (19 - 24), ὥρα 9 - 10 τό πρωί.* Ὁ Λένιν συμμετέχει κάθε μέρα στίς συνεδριάσεις τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου.
- Αὐγουστος, 7 - 11 (20 - 24).* Ὁ Λένιν σάν μέλος τοῦ γραφείου (προεδρείου) τοῦ συνεδρίου παίρνει μέρος στίς ὀλομέλειες τοῦ συνεδρίου.
- Αὐγουστος, 8 (21).* Ὁ Λένιν παραβρίσκεται στή συντροφική ψυχαγωγική βραδιά τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου στό «Schützenhaus» στό «Karlsvorstadt».
- Αὐγουστος, 9 καί 10 (22 καί 23).* Ὁ Λένιν καί ἡ Ρ. Λούξεμπουργκ διεξάγουν μακρές διαπραγματεύσεις μέ τόν Α. Μπέμπελ σχετικά μέ τήν τελική διατύπωση τῶν τροπολογιῶν τοῦ σχεδίου ἀπό-

φασης του Α. Μπέμπελ για τό μιλιταρισμό και τίς διεθνείς συγκρούσεις.

Αύγουστος, 11 (24). Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στήν τελική συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, ὅπου μέ πρόταση τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Ἰταλίας καί τῶν ΕΠΑ ψηφίζεται χαιρετιστήριο πρός τοὺς ρώσους ἀγωνιστές τῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ συνεδρίου μαζεύονται γύρω ἀπό τό τραπέζι τῆς ρωσικῆς ἀντιπροσωπείας καί τήν ἐπευφημοῦν.

Ἀργότερα ἀπό τίς 11 (24) τοῦ Αὐγούστου. Ὁ Λένιν ἐπιστρέφει ἀπό τή Στουτγάρδη στήν Κουοκάλα (Φιλλανδία).

Μέσα τοῦ Αὐγούστου. Ὁ Λένιν παίρνει πρόταση ἀπό τό ἐκδοτικό «Ζερνό» νά ἐκδόσει τρίτομη συλλογή τῶν ἔργων του μέ τό γενικό τίτλο «Μέσα σέ 12 χρόνια», ἐξετάζει τόν πίνακα περιεχομένων καί κάνει παρατηρήσεις.

Ὁ Λένιν ἐπιμελεῖται τήν μπολσεβίκικη συλλογή «Γκόλος ζίζνι», γράφει παρατηρήσεις σχετικά μέ τήν ἀπόφαση : «Ὁ μιλιταρισμός καί οἱ διεθνείς συγκρούσεις».

Αύγουστος, 22 (Σεπτέμβρης, 4). Ὁ Λένιν γράφει γιά τή συλλογή «Γκόλος ζίζνι» τό ἄρθρο του «Σημειώσεις δημοσιολόγου», ἀφιερωμένο στά ζητήματα τῆς μπολσεβίκικης τακτικῆς ἀπέναντι στήν ΙΙΙ Κρατική δούμα.

Ἀργότερα ἀπό τίς 27 τοῦ Αὐγούστου (9 τοῦ Σεπτέμβρη). Ὁ Λένιν παίρνει ἀπό τόν Μ.Σ. Κέντροφ τό σχέδιο τῆς μπολσεβίκικης ἐκδοσης «Ἡμερολόγιο γιά ὅλους τοῦ 1908», κατάλογο τῶν συνεργατῶν καί πρόταση νά γράψει γι' αὐτή τήν ἐκδοση ἕνα ἄρθρο γιά τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης.

Ἀνάμεσα στίς 31 τοῦ Αὐγούστου καί 7 τοῦ Σεπτέμβρη (13 καί 20 τοῦ Σεπτέμβρη). Στήν Πετρούπολη βγαίνει ἡ συλλογή «Γκόλος ζίζνι» μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Λένιν καί μέ τά ἄρθρα του «Στή μνήμη τοῦ κόμητα Χάϊντεν (Τί διδάσκουν στό λαό οἱ ἀκομματικοί μας "δημοκράτες";)» καί «Σημειώσεις δημοσιολόγου».

Αύγουστος. Ὁ Λένιν ἐκλέγεται ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΣΔΕΚΡ διευθυντής τῆς ἐφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ», Κεντρικοῦ Ὁργάνου τοῦ κόμματος.

Αύγουστος - Σεπτέμβρης. Ὁ Λένιν γράφει δύο ἄρθρα μέ τόν τίτλο «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης». Τό ἕνα ἀπ' αὐτά προοριζόταν γιά τήν μπολσεβίκικη ἐκδοση «Ἡμερολόγιο γιά ὅλους τοῦ 1908», τό δεύτερο γιά τήν ἐφημερίδα «Προλετάρι» πού ἡ ἐκδόσή της ἐπαναλήφθηκε τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1907, ὕστερα ἀπό μιά ἐξάμηνη σχεδόν διακοπή.

- Αύγουστος -
᾽Οχτώβρης. Ὁ Λένιν ἐπιμελεῖται τή ρωσική μετάφραση τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Αὐστρίας καί τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Ἰταλίας στό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης.
- Αύγουστος -
Δεκέμβρης. Ὁ Λένιν ἐτοιμάζει γιά ἐκτύπωση τήν τρίτομη ἔκδοση τῶν ἔργων του «Μέσα σέ 12 χρόνια».
- Ἀρχές τοῦ
Σεπτέμβρη. Ὁ Λένιν κάνει εἰσήγηση γιά τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης στή συνδιάσκεψη πόλης τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στήν πόλη Τεριόκι.
- Σεπτέμβρης, 7 (20). Ὁ Λένιν ἐκλέγεται ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΣΔΕΚΡ στή συντακτική ἐπιτροπή τῆς ἔφημερίδας «Σοτσιάλ-Ντεμοκράτ» καί στή διεύθυνση τῆς σύνταξης. Στή συνεδρίαση αὐτή τῆς ΚΕ καταργεῖται ἡ θέση τοῦ διευθυντῆ τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου.
- Δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Σεπτέμβρη -
πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ ᾽Οχτώβρη. Ὁ Λένιν γράφει τό ἄρθρο «Πῶς γράφουν τήν ἱστορία οἱ "σοσιαλιστές ἐπαναστάτες"».
- 22 τοῦ Σεπτέμβρη
(5 τοῦ ᾽Οχτώβρη). Ὁ Λένιν γράφει γράμμα πρὸς τό γραμματέα τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου Κ. Χούϊσμανς σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς δίκης τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὀμάδας τῆς II Κρατικῆς δούμας.
- Σεπτέμβρης. Ὁ Λένιν γράφει τόν πρόλογο τοῦ I τόμου τῆς συλλογῆς τῶν ἔργων του «Μέσα σέ 12 χρόνια». Στήν Πετρούπολη βγαίνει ἡ μπολσεβίκικη συλλογή «Τά ἀποτελέσματα τοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ στό Λονδίνο» μέ τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ἡ στάση ἀπέναντι στά ἀστικά κόμματα».
- ᾽Οχι ἀργότερα
ἀπό τίς 6 (19) τοῦ
᾽Οχτώβρη. Ὁ Λένιν γράφει στόν Γκ.Α. Ἀλέξινσκι καί τόν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλει ἀπό τό ἐξωτερικό ὅλα τά φύλλα τῆς «Ἴσκρα» καί μερικά φύλλα τῶν ἔφημερίδων «Βπεριόντ» (1905) καί «Προλετάρι» (1905), πού τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα γιά τήν προετοιμασία τοῦ III τόμου τῶν ἔργων του «Μέσα σέ 12 χρόνια».
- ᾽Οχτώβρης, 8 (21). Στή μαζική μπολσεβίκικη ἔφημερίδα «Βπεριόντ» δημοσιεύτηκε τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ἡ ἀντιμιλιταριστική προπαγάνδα καί οἱ ἐνώσεις τῆς σοσιαλιστικῆς ἐργατικῆς νεολαίας».
- Ἀνάμεσα στίς 19
καί 26 τοῦ ᾽Οχτώβρη
(1 καί 8 τοῦ
Νοέμβρη). Στήν Πετρούπολη βγαίνει ἡ συλλογή «Ζαρνίτσι» μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Λένιν. Στή συλλογή μπῆκε καί τό ἄρθρο τῆς Κ. Τσέτκιν: «Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης» μέ σημειώσεις τοῦ Λένιν.

Στήν Πετρούπολη βγαίνει τό «*Ημερολόγιο για όλους τοῦ 1908*» μέ τό ἄρθρο τοῦ Λένιν : «*Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης*».

*᾽Οχτώβρης, 20
(Νοέμβρης, 2).*

Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «*Ἐπανάσταση καί ἀντεπανάσταση*» καί «*Τό Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης*» δημοσιεύονται στό φύλλο ἀρ. 17 τῆς ἔφημερίδας «*Προλετάρι*».

Ἀνάμεσα στίς 20 καί 29 τοῦ ᾽Οχτώβρη (2 καί 11 τοῦ Νοέμβρη).

᾽Ο Λένιν γράφει γράμμα πρὸς τόν Α.Β. Λουνατσάρσκι, ὅπου σχολιάζει τήν μπροσούρα του για τή στάση τοῦ κόμματος ἀπέναντι στά συνδικάτα.

*᾽Οχτώβρης, 27
(Νοέμβρης, 9).*

᾽Ο Λένιν συμμετέχει στίς ἐργασίες τῆς συνδιάσκεψης τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ πού ἔγινε στήν πόλη Τεριόκι καί κάνει εἰσηγήσεις για τήν III Κρατική δούμα καί για τή συνεργασία τῆς σοσιαλδημοκρατίας στόν ἀστικό τύπο. Ἡ συνδιάσκεψη ψηφίζει τό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Λένιν για τήν III Κρατική Δούμα.

*᾽Οχτώβρης, 29
(Νοέμβρης, 11).*

Τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «*Ἡ Τρίτη Δούμα*» καί ἡ σημείωση τῆς σύνταξης «*Πάνω στό ἄρθρο τοῦ Πλεχάνοφ*» δημοσιεύονται στό φύλλο ἀρ. 18 τῆς ἔφημερίδας «*Προλετάρι*».

Νωρίτερα ἀπό τίς 5 (18) τοῦ Νοέμβρη.

᾽Ο Λένιν συμμετέχει στήν προκαταρκτική σύσκεψη τῶν μπολσεβίκων πού ἔπαιρναν μέρος στήν Τέταρτη συνδιάσκεψη τοῦ ΣΔΕΚΡ («*Τρίτη Πανρωσική*»).

Νοέμβρης, 5 (18).

Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «*Ἡ προετοιμασία τοῦ "ἀπαίσιου ὀργίου"*», «*Ποιοί οἱ κριτές μας;*» καί ἡ «*Ἀπόφαση για τήν III Κρατική δούμα*» πού ψηφίστηκε στή συνδιάσκεψη τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ, δημοσιεύτηκαν στό φύλλο ἀρ. 19 τῆς «*Προλετάρι*».

*Νοέμβρης, 5 - 12
(18 - 25).*

᾽Ο Λένιν παίρνει μέρος στίς ἐργασίες τῆς Τέταρτης συνδιάσκεψης τοῦ ΣΔΕΚΡ («*Τρίτης Πανρωσικής*») πού ἔγινε στό Χέλσινγκφορς. Κάνει εἰσήγηση για τήν τακτική τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας στήν III Κρατική δούμα. Ἡ συνδιάσκεψη ψηφίζει τό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Λένιν πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα.

Ἀνάμεσα στίς 16 καί 23 τοῦ Νοέμβρη (29 τοῦ Νοέμβρη καί 6 τοῦ Δεκέμβρη).

Στήν Πετρούπολη βγαίνει ὁ 1ος τόμος τῶν Ἔργων τοῦ Β.Ι. Λένιν (βλ. Ἰλίν) «*Μέσα σέ 12 χρόνια*». Στόν τόμο μπῆκαν τά βασικά ἄρθρα καί μπροσοῦρες τοῦ Λένιν πού γράφτηκαν στήν περίοδο ἀπό τό 1895 ὡς τό 1905.

Τέλος τοῦ Νοέμβρη.

᾽Ο Λένιν παίρνει μέρος στή συνεδρίαση τοῦ Μπολσεβίκικου κέντρου πού ψήφισε ἀπόφαση νά μεταφερθεῖ ἡ ἔκδοση τῆς ἔφημερίδας «*Προλετάρι*» στό ἐξωτερικό.

Νοέμβρης.

Στό φύλλο αρ. 18 τῆς μαζικῆς μπολσεβίκικης ἔφημερίδας «Βπεριόντ» δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν ἢ «Τρίτη Κρατική δούμα καί ἡ σοσιαλδημοκρατία».

Ἐπί τῆς Λένιν γράφει τόν πρόλογο στήν μπροσούρα τοῦ Α.Β. Λουνατσάρσκι (Βόϊνοφ) γιά τή στάση τοῦ κόμματος ἀπέναντι στά συνδικάτα.

Ἐπί τῆς 1ος τόμος τῶν ἔργων τοῦ Β.Ι. Λένιν «Μέσα σέ 12 χρόνια» κατασχέθηκε ἀπό τήν ἀστυνομία. Ἐπί τῆς Λένιν παραπέμπεται σέ δίκη.

Ἐπί τῆς Λένιν πού κρυβόταν ἀπό τήν ἀστυνομία, φεύγει ἀπό τήν Κουοκκάλα στό Ὀγκλμπιού (κοντά στό Χέλσινγκφορς).

Φθινόπωρο.

Ἐπί τῆς Λένιν γράφει τά κεφάλαια Χ - ΧΙΙ τοῦ ἔργου του «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ “κριτικοί τοῦ Μάρξ”».

Νοέμβρης -
Δεκέμβρης.

Ἐπί τῆς Λένιν ἐργάζεται πάνω στό βιβλίο «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907».

Ἐπί τῆς Ὄχι ἀργότερα
ἀπό τίς 13 (26)
τοῦ Δεκέμβρη.

Ἐπί τῆς Λένιν φεύγει ἀπό τό Ὀγκλμπιού μέσω τοῦ Χέλσινγκφορς καί τοῦ Ἄμπό γιά τό ἔξωτερικό.

Στό Χέλσινγκφορς ὁ Λένιν κάνει μιά σύσκεψη μέ τούς μπολσεβίκους πού ἦρθαν ἀπό τήν Πετρούπολη. Πηγαίνοντας ὁ Λένιν ἀπό τό Χέλσινγκφορς στό Ἄμπό, πηδάει ἀπό τό τραῖνο ἐν κινήσει γιά ν' ἀποφύγει τή σύλληψη ἀπό τούς πράκτορες τῆς Ὀχράνας πού τόν καταδίωκαν καί κάνει ἕνα μέρος τοῦ δρόμου πεζός. Ἐπί τῆς Ἄμπό ὡς τό νησί Ντράγκσφιορντ, ὅπου ἐπρόκειτο νά ἐπιβιβαστεῖ στό ἀτμόπλοιο, ὁ Λένιν ταξιδεύει ἔφιππος, ἔπειτα κάνει ἕνα ἐπικίνδυνο πέρασμα ἀπό τόν ὄχι ἀσφαλῆ πάγο τοῦ φιλλανδικοῦ κόλπου.

Ἐπί τῆς Ὄχι ἀργότερα
ἀπό τίς 14 (27)
τοῦ Δεκέμβρη.

Ἐπί τῆς Λένιν φτάνει στή Στοκχόλμη καί παραμένει ἐκεῖ μερικές μέρες, περιμένοντας τόν ἐρχομό τῆς Ν.Κ. Κρούπσκαγια ἀπό τή Φιλλανδία.

Δεκέμβρης, 15 (28).

Ἐπί τῆς Λένιν γράφει γράμμα σ' ἕναν ἀπό τούς καθοδηγητές τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Σουηδίας· ἐπιβεβαιώνει ὅτι πῆρε τή συγκατάθεση τοῦ σουηδοῦ σοσιαλδημοκράτη Μπιάριεσον γιά τή μεταφορά ἑνός μέρους τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Λένιν στή Ρωσία καί τῆς ἀλληλογραφίας γιά τό μπολσεβίκικο κέντρο ἀπό τή Ρωσία στή Γενεύη· παρακαλεῖ νά τοῦ ὑποδειχτεῖ ἀκόμη ἕνας σοσιαλδημοκράτης πού νά εἶναι σύμφωνος νά δώσει τή διεύθυνσή του γι' αὐτό τό σκοπό. Ἐπί τῆς Λένιν πληροφορεῖ ὅτι «τήν προσεχῆ Τρίτη» (21 τοῦ Δεκέμβρη μέ τό π.ῆμ.) ἀναχωρεῖ γιά τό Βερολίνο.

- Δεκέμβρης, 22 (4 του Γενάρη 1908).* Τό έφετειό Πετρούπολης βγάζει δικαστική απόφαση νά καταστραφεί τό βιβλίό του Λένιν «Δυό τακτικές τής σοσιαλδημοκρατίας στή δημοκρατική επανάσταση».
- Δεκέμβρης, 22 - 25 (4 - 7 του Γενάρη 1908).* 'Ο Λένιν καί ή Κρούπσκαγια στό δρόμο γιά τή Γενεύη σταματούν στό Βερολίνο, όπου συναντιούνται μέ τούς σοσιαλδημοκράτες Ι.Π. Λαντίζνικοφ, Π.Β. 'Αβράμοφ ('Αμπράμοφ) κ.ά. Τή βραδιά τής 22 του Δεκέμβρη τήν περνούν στή Ρ. Λούξεμπουργκ.
- Δεκέμβρης, 25 (7 του Γενάρη 1908).* 'Ο Λένιν καί ή Κρούπσκαγια φτάνουν στή Γενεύη. 'Αρχή του δεύτερου έκπατρισμού του Λένιν.
- Δεκέμβρης, 27 (9 του Γενάρη 1908).* 'Ο Λένιν γράφει στόν Α.Μ. Γκόρκι καί τόν πληροφορεί ότι έφτασε στή Γενεύη καί ότι ή έκδοση τής έφημερίδας «Προλετάρι» μεταφέρεται στό έξωτερικό. 'Ενδιαφέρεται νά μάθει αν ο Γκόρκι πήρε τόν πρώτο τόμο των 'Εργων «Μέσα σέ 12 χρόνια». Τόν είδοποιεί ότι σκοπεύει νά πάει τό καλοκαίρι ή τήν άνοιξη στό Κάπρι.
- Δεκέμβρης, 31 (13 του Γενάρη 1908).* 'Ο Λένιν γράφει στόν Α.Β. Λουνατσάρσκι καί τόν πληροφορεί ότι έφτασε στή Γενεύη καί ότι ή έκδοση τής έφημερίδας «Προλετάρι» μεταφέρεται στό έξωτερικό. Τόν ρωτάει αν συμφωνεί νά συνεργαστεί στήν «Προλετάρι».
- Δεκέμβρης, 1907-Γενάρης 1908.* 'Ο Λένιν βγάζει λόγο στή συνέλευση των πολωνων σοσιαλδημοκρατων (στήν προσφυγική λέσχη τους στή Γενεύη): στέκεται ιδιαίτερα στόν άντεπαναστατικό ρόλο τής έθνικιστικής αστικής τάξης που προσαρμόζεται στό καθεστώς των καταπιεστων και αντιπαραθέτει σ' αυτόν τή διεθνιστική θέση του προλεταριάτου. 'Ο λόγος του Λένιν τελειώνει μέ τά λόγια «Ζήτω ή προλεταριακή, εργατο - άγροτική Πολωνία!».
- Τέλος του χρόνου.* 'Ο Λένιν βγάζει λόγο σέ συνέλευση των ρώσων προσφύγων στή Γενεύη.

1 9 0 8

- Γενάρης-Φλεβάρης.* 'Ο Λένιν εργάζεται γιά τήν προετοιμασία τής έκδοσης τής έφημερίδας «Προλετάρι» στή Γενεύη.
- 'Αρχές του Γενάρη.* 'Ο Λένιν πληροφορεί τόν Γκ. Α. 'Αλέξινσκι ότι έγραψε ένα μεγάλο έργο «πάνω στό ζήτημα του άγροτικού προγράμματος»: τόν παρακαλεί νά ψάξει νά βρεί καί νά του στείλει γιά τήν ολοκλήρωση αυτού του

ἔργου τό ἐσέρικο ἀγροτικό σχέδιο τῶν 105 πού εἶχε ὑποβάλει στή Δούμα ὁ βουλευτής Μουσένκο.

Ἐν τῷ Λένιν συναντιέται μέ τόν Β.Β. Σταρκόφ, σύντροφό του στήν ὀργάνωση Πετρούπολης «Ἐνωση ἀγῶνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης» καί στήν ἐξορία στή Σιβηρία.

Ἐν τῷ Λένιν συναντιέται μέ τόν Β.Β. Ἀντοράτσκι. Κατά τή συζήτηση ἀναθέτει στόν Ἀντοράτσκι νά γράψει τίς ἀναμνήσεις του ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ 1905, τίς μάχες τοῦ Ὀχτώβρη, τίς ὀμάδες κρούσης καί τήν ὀργάνωση τῆς ἐξέγερσης.

Γενάρης, 1 (14).

Ἐν τῷ Λένιν γράφει στήν Μ.Ι. Οὐλιάνοβα στήν Πετρούπολη καί τήν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλει ὅλα τά συνδικαλιστικά περιοδικά πού βγαίνουν στή Ρωσία καί νά ἐπιταχύνει ἐπίσης τήν ἀποστολή τῶν ντοκουμέντων τῶν δικῶν του καί τῆς Ν. Κρούπσκαγια πού τούς εἶναι ἀπαραίτητα γιά νά πάρουν ἄδεια διαμονῆς.

Γενάρης, 2 (15).

Ἐν τῷ Λένιν γράφει γράμμα πρὸς τόν Α.Μ. Γκόρκι καί τήν Μ.Φ. Ἀντρέγεβα καί παρακαλεῖ τήν Μ.Φ. Ἀντρέγεβα νά βοηθήσει στήν ὀργάνωση ἀποστολῆς τῆς ἔφημερίδας «Προλετάρι» στή Ρωσία μέσω Ἰταλίας.

Ἀνάμεσα στίς 11 καί 18 (24 καί 31) τοῦ Γενάρη.

Στήν Πετρούπολη βγαίνει τό 1ο μέρος τοῦ II τόμου τῶν Ἔργων τοῦ Β.Ι. Λένιν (βλ. Ἰλίν) «Μέσα σέ 12 χρόνια» μέ τόν τίτλο «Τό ἀγροτικό ζήτημα», μέρος I. Στόν τόμο αὐτό μπῆκαν τά κεφάλαια X καί XI τοῦ βιβλίου «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ "κριτικοί τοῦ Μάρξ"».

Νωρίτερα ἀπό τίς 16 (29) τοῦ Γενάρη.

Ἐν τῷ Λένιν γράφει γράμμα στό Λονδίνο πρὸς τόν Χάρυ Κβέλτς καί τόν παρακαλεῖ νά συγκεντρώσει γι' αὐτόν ὀρισμένα βιβλία.

Γενάρης, 16 (29).

Ἐν τῷ Λένιν γράφει γράμμα πρὸς τόν Φ.Α. Ρότσειν· τόν πληροφορεῖ ὅτι στίς τωρινές συνθῆκες τό κόμμα δέν μπορεῖ νά πληρώσει τά χρέη του καί παρακαλεῖ νά πείσει τόν ἄγγλο Ντ. Φέλζ, πού παραχώρησε στό ΣΔΕΚΡ δάνειο τόν καιρό τοῦ V συνεδρίου (τοῦ Λονδίνου), νά παρατείνει τήν προθεσμία ἐξόφλησης τοῦ χρέους.

Ἐν τῷ Λένιν ρωτᾷ τό γραμματέα τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου Κ. Χούϊσμανς, ἂν τό ΔΣΓ πῆρε τήν ἐκθεση τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τόν III τόμο τῶν ἀπολογισμῶν δουλιᾶς στό VII συνέδριο (τῆς Στουτγάρδης) τῆς II Διεθνοῦς.

Ἐν τῷ Λένιν γράφει στό γραμματέα τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου Κ. Χούϊσμανς (σέ σχέση μέ

τήν ἐρώτηση τοῦ ΔΣΓ) καί τοῦ λέει ἄν σκοπεύει νά ρωτήσῃ τίς ὀργανώσεις τῆς Ρωσίας σχετικά μέ τήν ἐσθονική ὀργάνωση τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Ρέβελ, καθώς καί γιά τούς σοσιαλδημοκράτες Μ. Γιούρισον καί Ζ. Γκ. Σέπιν.

*Ἀργότερα ἀπό τίς
16 (29) τοῦ Γενάρη.*

Ἦ Ο Λένιν ζητᾷ νά μάθει ἀπό τήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Ρωσία καί τήν ἐπιτροπή τῆς Ρέβελ γιά τήν ὀργάνωση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ἑσθονίας σέ σχέση μέ τήν ἐρώτηση πού πῆρε μέσω τοῦ γραμματέα τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου Κ. Χούϊσμανς.

*Γενάρη, 20
(Φλεβάρη, 2).*

Ἦ Ο Λένιν γράφει στόν Α.Μ. Γκόρκι καί τόν πληροφορεῖ ὅτι προετοιμάζεται ἡ ἔκδοση τοῦ φύλλου ἀρ. 21 τῆς «Προλετάρη» καί τόν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλῃ γιά τήν ἐφημερίδα δημοσιογραφικά ἄρθρα ἢ ἀποσπάσματα ἀπό τά νέα λογοτεχνικά ἔργα.

Ἦ Ο Λένιν ζητάει νά πληροφορηθεῖ ἀπό τό γραμματέα τοῦ ΔΣΓ Κ. Χούϊσμανς γιά τό ποσό πού πρέπει νά καταβάλῃ τό ΣΔΕΚΡ στό ΔΣΓ σάν συνδρομή γιά τό 1908.

*Γενάρη, 23
(Φλεβάρη, 5).*

Στήν ἐφημερίδα «Berner Tagwacht» δημοσιεύεται δήλωση τοῦ Λένιν πού λέει ὅτι σάν ἀντιπρόσωπος τοῦ ΣΔΕΚΡ στό Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφεῖο πιστοποιεῖ πῶς ὁ συλληφθεῖς στή Γενεύη Ν.Α. Σεμάσκο συμμετεῖχε στό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης σάν μέλος τοῦ ΣΔΕΚΡ καί σάν δημοσιογράφος τοῦ κομματικοῦ τύπου, καθώς καί ὅτι ὁ Ν.Α. Σεμάσκο δέν πῆρε καί δέν μπορούσε νά πάρῃ κανένα μέρος στίς ἀπαλλοτριώσεις τῆς Τιφλίδας.

Ἦ Ο Λένιν στέλνει στή Ρωσία στήν Μ.Ι. Οὐλιάνοβα τό χειρόγραφο τοῦ ἔργου του «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905 - 1907» γιά νά δημοσιευτεῖ στό δεύτερο μέρος τοῦ δεύτερου τόμου τοῦ βιβλίου «Μέσα σέ 12 χρόνια».

*Γενάρη 25
(Φλεβάρη, 7).*

Ἦ Ο Λένιν γράφει γράμμα πρὸς τόν Α.Μ. Γκόρκι ὅπου τόν κατατοπίζει σχετικά μέ τά σχέδια τῶν μπολσεβίκικων ἐκδόσεων, τονίζοντας ὅτι πρέπει νά ὑπάρχει ἓνα «πολιτικό ὄργανο πού νά βγαίνει τακτικά». Ζητᾷ τή γνώμη τοῦ Γκόρκι γιά τή συνεργασία του στή φιλολογικό - κριτική στήλη τῆς ἐφημερίδας, ὥστε νά «συνδεθεῖ καί ἡ φιλολογική κριτική πιό στενά μέ τήν κομματική δουλιὰ, μέ τήν καθοδήγηση τοῦ κόμματος».

*Γενάρη, 26
(Φλεβάρη, 8).*

Ἦ Ο Λένιν συμπληρώνει τό ἐρωτηματολόγιο γιά νά γίνῃ τακτικό μέλος τοῦ Συλλόγου ἀναγνωστῶν τῆς Γενεύης.

Γενάρης, 31
(Φλεβάρης, 13).

Ο Λένιν γράφει στον Α.Β. Λουνατσάρσκι και υποστηρίζει την πρότασή του να οργανωθεί φιλολογική στήλη στην έφημερίδα «Προλετάρι» και ν' ανατεθεί ή διεύθυνσή της στον Α.Μ. Γκόρκι· παρακαλεί τον Α.Β. Λουνατσάρσκι να τακτοποιήσει αυτό το ζήτημα.

Σέ γράμμα του προς τον Α.Μ. Γκόρκι ο Λένιν αμφισβητεί την ορθότητα της θέσης του στα ζητήματα της φιλοσοφίας· υπερασπίζει τον υλισμό του Κ. Μάρξ και του Φ. Ένγκελς.

* Αρχές του Φλεβάρη.

Κυκλοφορεί ανακοίνωση για τη μεταφορά της έκδοσης της έφημερίδας «Προλετάρι» στη Γενεύη, για τις προθεσμίες της έκδοσης, την ομάδα των συνεργατών και τους όρους της έγγραφης συνδρομητών.

Φλεβάρης, 4 (17).

Ο Λένιν γράφει στην Μ.Ι. Ουλιάνοβα και την παρακαλεί να του στείλει μιά σειρά βιβλία. Ενδιαφέρεται αν πήρε τά γράμματά του και τό χειρόγραφο του «Άγροτικού προγράμματος της σοσιαλδημοκρατίας στην πρώτη ρωσική επανάσταση του 1905 - 1907».

Φλεβάρης, 11 (24).

Ο Λένιν συμμετέχει στη σύσκεψη της σύνταξης της έφημερίδας «Προλετάρι» που έγινε απ' άφορμή τό σημείωμα που δημοσιεύτηκε στό «Die Neue Zeit» για την πάλη πάνω στά φιλοσοφικά ζητήματα μέσα στό ΣΔΕΚΡ. Στη σύσκεψη επικυρώνεται όμόφωνα τό κείμενο της δήλωσης της σύνταξης της «Προλετάρι» που είχε γράψει ό Λένιν.

Νωρίτερα από τις 12 (25) (του Φλεβάρη.

Ο Λένιν γράφει στους συγγενείς του και τους παρακαλεί να ψάξουν να βρουν και να του στείλουν τό χειρόγραφο της φιλοσοφικής του εργασίας με την κριτική του βιβλίου του Μπογκντάνοφ «Ο έμπειριμονισμός» που σκόπευε να εκδόσει με τον τίτλο «Σημειώσεις ενός άπλου μαρξιστή πάνω στη φιλοσοφία».

Φλεβάρης, 12 (25).

Ο Λένιν γράφει στον Α.Μ. Γκόρκι για την ανάγκη αδιάλλακτου άγώνα ενάντια στό μαχισμό και τους ρώσους μαχιστές (Μπογκντάνοφ κ.ά.)· εκθέτει την ιστορία των διαφωνιών ανάμεσα στους μπολσεβίκους πάνω σε φιλοσοφικά ζητήματα που όξύνθηκαν εξαιτίας της κυκλοφορίας του βιβλίου των μαχιστών «Δοκίμια για τη φιλοσοφία του μαρξισμού» και εξηγεί την αίτια που τό άρθρο του Γκόρκι «Η συντριβή της προσωπικότητας» δέν θά δημοσιευτεί στην έφημερίδα «Προλετάρι».

Φλεβάρης, 13 (26).

Στη Γενεύη βγαίνει τό φύλλο αρ. 21 της έφημερίδας «Προλετάρι» με τό άρθρο του Λένιν «Πολιτικές σημειώσεις» και τη «Δήλωση της σύνταξης της "Προ-

λετάρι» για την πάλη πάνω στα φιλοσοφικά ζητήματα μέσα στο ΣΔΕΚΡ.

Ἀνάμεσα στις 15 καὶ 20 τοῦ Φλεβάρη (28 τοῦ Φλεβάρη καὶ 4 τοῦ Μάρτη). Στὴν Πετρούπολη βγαίνει ἡ μπολσεβίκικη συλλογὴ «Τεκούστσαγια Ζίζν», ὅπου δημοσιεύεται τὸ XII κεφάλαιο τοῦ βιβλίου τοῦ Λένιν «Τὸ ἀγροτικό ζήτημα καὶ οἱ “κριτικοὶ τοῦ Μάρξ”» μὲ τὸν τίτλο «“Ἰδανικὴ χώρα” ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν ἀντιπάλων τοῦ μαρξισμοῦ στὸ ἀγροτικό ζήτημα».

Δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Φλεβάρη. Στὴ Ρωσία βγαίνει παράνομα τὸ φύλλο ἀρ. 1 τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ ΣΔΕΚΡ «Σοτσιαλ - Ντεμοκράτ» μὲ τὸ ἄρθρο τοῦ Λένιν «Οἱ συζητήσεις γιὰ τὴν εὐρυνση τῶν δικαιωμάτων τῆς Δούμας πάνω στὸν προϋπολογισμό».

Φλεβάρη, 17 (Μάρτη, 1). Ὁ Λένιν ζητᾷ πληροφορίες ἀπὸ τὸ γραμματέα τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου Κ. Χούϊσμανς γιὰ τὴν ἡμερομηνία τῆς συνεδρίασης τοῦ ΔΣΓ πού πρέπει ὁ Λένιν νὰ τὴν ξέρει προκαταβολικὰ λόγω τοῦ ἐπικείμενου ταξιδιοῦ του στὴν Ἰταλία.

Φλεβάρη, 19 (Μάρτη, 3). Τὰ ἄρθρα τοῦ Λένιν: «Ἡ νέα ἀγροτικὴ πολιτικὴ», «Ἡ οὐδετερότητα τῶν συνδικάτων» καὶ «Τί συνέβη μὲ τὸ βασιλιά τῆς Πορτογαλίας» δημοσιεύονται στὸ φύλλο ἀρ. 22 τῆς ἑφημερίδας «Προλετάρι».

Ἀνάμεσα στις 27 τοῦ Φλεβάρη καὶ τις 6 τοῦ Μάρτη (11 καὶ 19 τοῦ Μάρτη). Στὴν Πετρούπολη βγαίνει ἡ 2η συμπληρωμένη ἔκδοση τοῦ ἔργου τοῦ Λένιν «Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στὴ Ρωσία».

Φλεβάρη. Ὁ Λένιν ἀρχίζει νὰ γράφει τὸ βιβλίο «Ὑλισμὸς καὶ ἐμπειριοκριτικισμὸς».

Μάρτη, 3 ἢ 4 (16 ἢ 17). Ὁ Λένιν γράφει τὸ ἄρθρο «Σχετικὰ μὲ τὴν ἐκτίμηση τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης» γιὰ τὸ περιοδικό τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας «Przegląd Socjaldemokratyczny».

Μάρτη, 5 (18). Ὁ Λένιν γράφει στὸν Λ. Τίσκα, ἀντιπρόσωπο τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας στὴν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ καὶ ζητᾷ τὴ συγκατάθεσή του γιὰ τὴ δημοσίευση στὴν «Προλετάρι» τοῦ ἁρθρου του «Σχετικὰ μὲ τὴν ἐκτίμηση τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης» πού ἔστειλε στὸ «Przegląd Socjaldemokratyczny».

Ὁ Λένιν μιλάει ἐξονόματος τοῦ ΣΔΕΚΡ γιὰ τὴ σημασία τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ στὴ διεθνή συγκέντρωση στὴ Γενεύη πού εἶναι ἀφιερωμένη σὲ τρεῖς ἐπέτειους: στὰ 25 χρόνια ἀπὸ τὴ μέρα τοῦ θανάτου τοῦ Κ. Μάρξ, στὰ 60 χρόνια ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση

τοῦ 1848 καί στήν ἐπέτειο τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ. (Στή συγκέντρωση παραβρίσκονταν 2000 ἄτομα).

Μάρτης, 10 (23). Τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Τά διδάγματα τῆς Κομμούνας» δημοσιεύεται στό φύλλο ἀρ. 2 τῆς «Ζαγκρανίτσναγια Γκαζέτα».

Μάρτης, 12 (25). Τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Ἀστυνομική - πατριωτική ἐκδήλωση κατά παραγγελία», «Ἐξαπατοῦν ἤ ὄχι οἱ φιλελεύθεροι τό λαό;», «Ἡ ἐκτίμηση τοῦ Μάρξ ἀπό τό διεθνή φιλελευθερισμό» δημοσιεύονται στό φύλλο ἀρ. 25 τῆς ἐφημερίδας «Προλετάρι».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	VII-XXVI
----------------	----------

1907

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΠΟΧΗ (<i>ῚΑπό τίς σημειώσεις ενός σοσιαλ-δημοκράτη δημοσιολόγου</i>)	1—39
I	4
II	11
III	14
IV	21
V	24
VI	33
VII	38
ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΑ ΧΑΪΝΤΕΝ (<i>Τί διδάσκουν στό λαό οί ἀκομματικοί «δημοκράτες»;</i>)	40—48
ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΔΟΥΜΑ, ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΕ ΣΤΙΣ 8 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ ΣΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ	49—51
* ΣΧΕΔΙΑ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ (<i>«ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΝΡΩΣΙΚΗ»</i>)	53—57
* 1. ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ	55
* 2. ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΝΡΩΣΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ	57
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΛΟΓΟΥ	58—71

* Μέ άστερίσκο σημειώνονται οί τίτλοι πού μπήκαν άπό τό Ίνστιτούτο μαρξισμού-λενινισμού τής ΚΕ του ΚΚΣΕ.

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤ- ΓΑΡΔΗΣ	72—79
* ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕ- ΔΡΙΟΥ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗΣ «ΓΙΑ ΤΟ ΜΙΛΙΤΑΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ»	80—81
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤΓΑΡ- ΔΗΣ	85—95
* ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΗΣ Κ. ΤΣΕΤΚΙΝ «ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΟΥΤ- ΓΑΡΔΗΣ»	96—98
* ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗ {ΣΥΛΛΟΓΗ «ΜΕΣΑ ΣΕ 12 ΧΡΟΝΙΑ»}....	101—120
Η ΑΝΤΙΜΙΛΙΤΑΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ	121—124
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	125—134
ΠΩΣ ΓΡΑΦΟΥΝ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΟΙ «ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΕΣ - ΕΠΑ- ΝΑΣΤΑΤΕΣ».	135—137
* <i>Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟ- ΛΗΣ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ. 27 τοῦ Ὀχτώβρη (9 τοῦ Νοέμβρη) 1907</i>	139—148
* 1. ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ. Ἐκδημο- σιογραφικό ρεπορτάζ.	141
* 2. ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ	144
* 3. ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛ- ΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΤΥΠΟ. Ἐκδημο- σιογραφικό ρεπορτάζ	147
Η ΤΡΙΤΗ ΔΟΥΜΑ	149—160
* ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΠΛΕΧΑΝΟΦ	161—162
Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ «ΑΠΑΙΣΙΟΥ ΟΡΓΙΟΥ»	163—169
ΠΟΙΟΙ ΟΙ ΚΡΙΤΕΣ ΜΑΣ;	170—178
* <i>Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ («ΤΡΙΤΗ ΠΑΝΡΩΣΙΚΗ»). 5 - 12 (18 - 25) τοῦ Νοέμβρη 1907</i>	179—186
* 1. ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛ- ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΟΜΑ- ΔΑΣ ΣΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ. Ἐκδημο- σιογραφικό ρεπορτάζ	181
* 2. ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗ-	

ΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ	184
Η ΤΡΙΤΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΟΥΜΑ ΚΑΙ Η ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	187—194
*ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΜΠΡΟΣΟΥΡΑ ΤΟΥ ΒΟ·Ι·ΝΟΦ (Α. Β. ΛΟΥΝΑΤΣΑΡΣΚΙ) ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ	195—203
ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑ- ΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1905-1907	205—435
<i>Κεφάλαιο I. Οί οικονομικές βάσεις και ή ούσία τῆς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς στή Ρω- σία .....</i>	208
1. Ἡ γαιοκτησία στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία	208
2. Γιατί γίνεται ὁ ἀγώνας;	213
3. Ἡ συσκότιση τῆς οὐσίας τοῦ ἀγώνα ἀπό τούς καν- τέτους συγγραφεῖς	221
4. Ἡ οικονομική οὐσία τῆς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς καί τό ἰδεολογικό της περίβλημα	224
5. Οἱ δύο τύποι τῆς ἀστικῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης	228
6. Οἱ δύο γραμμές τῶν ἀγροτικῶν προγραμμάτων στήν ἐπανάσταση	233
7. Οἱ ἐκτάσεις γῆς τῆς Ρωσίας. Τό ζήτημα τοῦ ἐποι- κισμοῦ	238
8. Περίληψη τῶν οικονομικῶν συμπερασμάτων τοῦ I κεφαλαίου	245
<i>Κεφάλαιο II. Τά ἀγροτικά προγράμματα τοῦ ΣΔΕΚΡ καί ή δοκιμασία τους στήν πρώτη ἐπανάσταση. ....</i>	246
1. Ποῦ βρίσκεται τό λάθος στά προηγούμενα ἀγρο- τικά προγράμματα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν ;	247
2. Τό σημερινό ἀγροτικό πρόγραμμα τοῦ ΣΔΕΚΡ	249
3. Ἡ δοκιμασία στή ζωή τοῦ βασικοῦ ἐπιχειρήματος τῶν ὁπαδῶν τῆς δημοτικοποίησης	252
4. Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν χωρικῶν	259
5. Ἡ μεσαιωνική γαιοκτησία καί ή ἀστική ἐπανά- σταση.	265
6. Γιατί οἱ μικροϊδιοκτῆτες στή Ρωσία ἦταν ὑπο- χρεωμένοι νά ταχθοῦν ὑπέρ τῆς ἐθνικοποίησης; ..	269
7. Οἱ ἀγρότες καί οἱ ναρόντικοι γιά τήν ἐθνικο- ποίηση τῶν κληρουχικῶν γαιῶν	277
8. Τό λάθος τοῦ Μ. Σάνιν καί τῶν ἄλλων ὁπαδῶν τῆς διανομῆς	281

<i>Κεφάλαιο III.</i> Οί θεωρητικές βάσεις τῆς ἐθνικοποίησης καί τῆς δημοτικοποίησης	288
1. Τί εἶναι ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς;	289
2. Ὁ Πιότρ Μάσλοφ διορθώνει τά πρόχειρα σημειώματα τοῦ Κάρλ Μάρξ	295
3. Εἶναι ἄραγε ἀπαραίτητο, γιά νά ἀνασκευάσουμε τοὺς ναρόντικους, νά ἀνασκευάσουμε τόν Μάρξ;	303
4. Μήπως ἡ ἄρνηση τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου συνδέεται μέ τό πρόγραμμα τῆς δημοτικοποίησης;	307
5. Κριτική τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στή γῆ ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ	310
6. Ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς καί ἡ «χρηματική» γαιοπρόσδος	313
7. Κάτω ἀπό ποιούς ὅρους μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐθνικοποίηση;	315
8. Ἡ ἐθνικοποίηση εἶναι πέρασμα πρὸς τή διανομή τῆς γῆς;	320
 <i>Κεφάλαιο IV.</i> Οί πολιτικές ἀντιλήψεις καί οἱ ἀντιλήψεις τακτικῆς στά ζητήματα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος	322
1. «Ἐγγύηση ἐνάντια στήν παλινόρθωση»	323
2. Ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση, «προπύργιο ἐνάντια στήν ἀντίδραση».	329
3. Ἡ κεντρική ἐξουσία καί τό δυνάμωμα τοῦ ἀστικοῦ κράτους	335
4. Οἱ διαστάσεις τῆς πολιτικῆς ἀνατροπῆς καί οἱ διαστάσεις τῆς ἀγροτικῆς ἀνατροπῆς	342
5. Ἐπανάσταση τῶν χωρικῶν χωρίς νά πάρει τήν ἐξουσία ἡ ἀγροτιά;	349
6. Εἶναι ἀρκετά εὐλύγιστο μέσο ἡ ἐθνικοποίηση τῆς γῆς;	354
7. Δημοτικοποίηση τῆς γῆς καί δημοτικός σοσιαλισμός	357
8. Ὅρισμένα παραδείγματα γιά τή σύγκυση πού γεννάει ἡ δημοτικοποίηση.....	362
 <i>Κεφάλαιο V.</i> Οἱ τάξεις καί τά κόμματα μέ βάση τίς συζητήσεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στή δεύτερη Δούμα	366
1. Οἱ δεξιοί καί οἱ ὀχτωβριστές	367
2. Οἱ καντέτοι	374
4. Οἱ ἀκομματικοί ἀγρότες	384

5. Οί ναρόντνικοι διανοούμενοι	389
6. Οί αγρότες - τρουνοβίκοι (ναρόντνικοι)	396
7. Οί σοσιαλιστές-έπαναστάτες.....	402
8. Οί «έθνικοί»	407
9. Οί σοσιαλδημοκράτες	417
Συμπεράσματα.....	425
Έπίλογος	434

1908

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	436—442
* ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΠΡΟ- ΛΕΤΑΡΙ»	443
Η ΝΕΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	444—448
Η ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ	449—460
ΤΙ ΣΥΝΕΒΗ ΜΕ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΙΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ	461—465
ΟΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΔΟΥΜΑΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΠΡΟ·Υ·ΠΟΛΟΓΙΣΜΟ	466—473
* ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ ΣΤΟ ΆΡΘΡΟ «ΟΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΔΟΥΜΑΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΠΡΟ·Υ·ΠΟΛΟΓΙΣΜΟ»	474
ΤΑ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΑΣ.....	475—478
ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ - ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΚΑΤΑ ΠΑ- ΡΑΓΓΕΛΙΑ	479—484
ΕΞΑΠΑΤΟΥΝ Ή ΟΧΙ ΟΙ ΦΙΛΕΥΛΕΥΘΕΡΟΙ ΤΟ ΛΑΟ;	485—489
Η ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΞ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΦΙΛΕΛΕΥ- ΘΕΡΙΣΜΟ	490—494

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΥΛΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ («ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΝΡΩΣΙΚΗ»). 21 - 23 τοῦ Ἰούλη (3 - 5 τοῦ Αὐγούστου) 1907	497
* 1. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΠΟΧΗ	497—502
* 2. ΤΟ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΠΟ- ΦΑΣΗΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ	498

* 3. ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ	500
* 4. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΙΙΙ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΔΟΥΜΑΣ	501
* 5. ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ	502

Κατάλογος εργασιῶν τοῦ Β.Ι. Λένιν πού δέν βρέθηκαν ὡς τώρα (<i>Ἰούνης 1907 - Μάρτης 1908</i>)	505—510
Κατάλογος ἐκδόσεων καί ντοκουμέντων πού στήν σύνταξή τους πῆρε μέρος ὁ Β. Ι. Λένιν	511—514
Κατάλογος εργασιῶν πού πιθανόν ἀνήκουν στόν Β. Ι. Λένιν..	515—517
Σημειώσεις	518—585
Εὔρετήριο φιλολογικῶν εργασιῶν καί πηγῶν πού ἀναφέρει ἢ παραθέτει περικοπές τους ὁ Β. Ι. Λένιν	586—632
Εὔρετήριο ὀνομάτων	633—634
Ἡμερομηνίες ἀπό τή ζωή καί τή δράση τοῦ Β.Ι. Λένιν	695—708

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Τό ἐξώφυλλο τοῦ «Ἡμερολογίου γιά ὄλους τοῦ 1908», ὅπου δημοσιεύτηκε τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς Στουτγάρδης». Τό προσωπικό ἀντίτυπο τοῦ Λένιν	83
Ἡ προμετωπίδα τῆς συλλογῆς τῶν ἔργων τοῦ Β. Ι. Λένιν «Μέσα σέ 12 χρόνια»	99
Ἡ τελευταία σελίδα τοῦ χειρογράφου τοῦ Β.Ι. Λένιν «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς σοσιαλδημοκρατίας στήν πρώτη ρωσική ἐπανάσταση τοῦ 1905-1907». Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1907	422—423

Τυπώθηκε τόν Γενάρη τοῦ 1978
σέ 5.000 ἀντίτυπα.
Τυπογραφικά φύλλα 46 $\frac{1}{2}$

Copyright : 'Εκδόσεις «Σύγχρονη Έποχή Ε Π Ε»
Ζωοδόχου Πηγής 16. 'Αθήνα.
Τηλ. 3623649, 3620835

ЛЕНИН

•
АТАТА

16